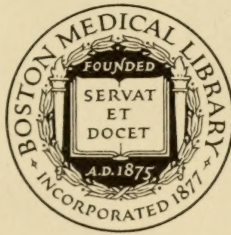

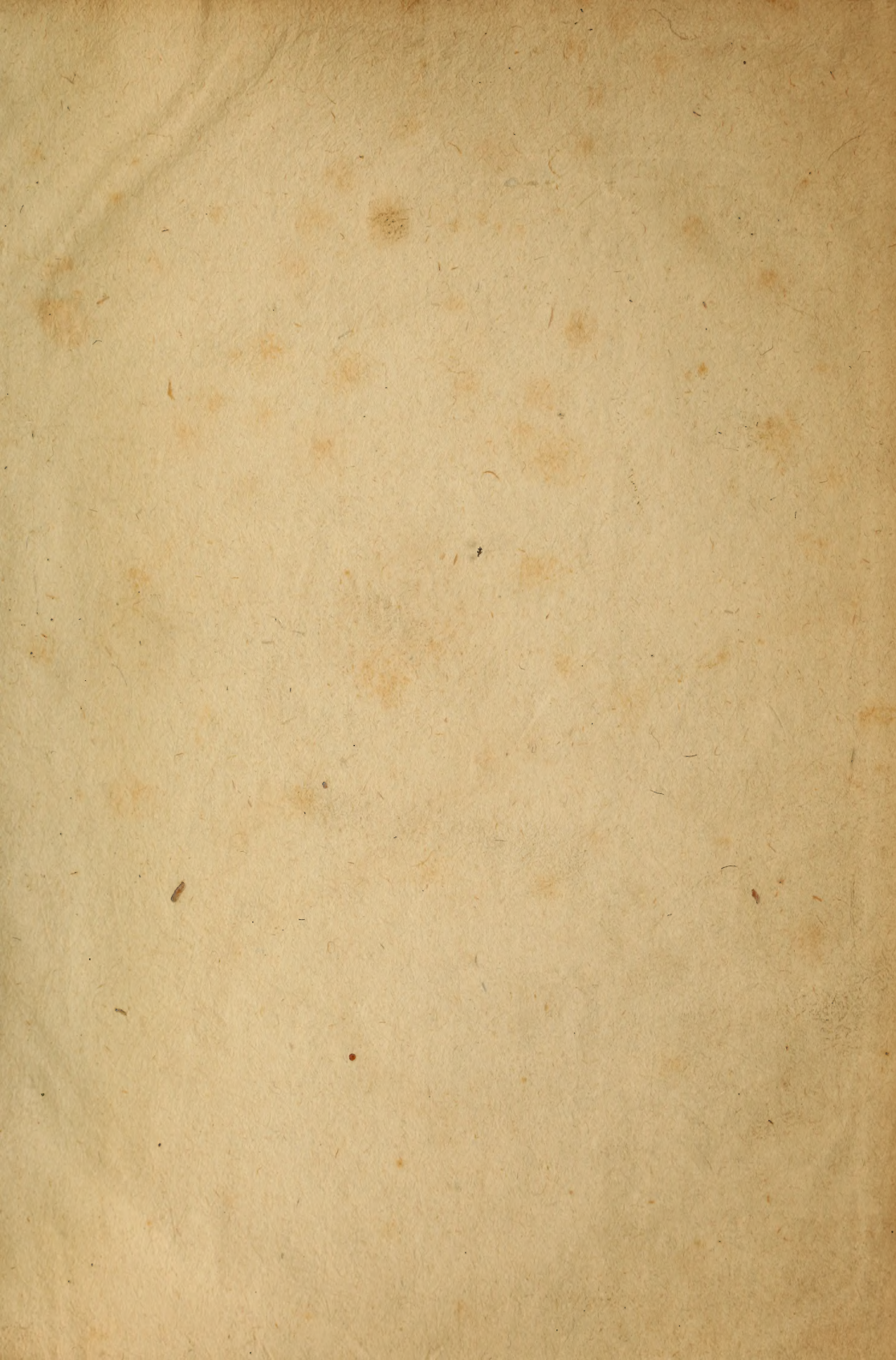

11.9.32

BOSTON
MEDICAL LIBRARY

IN THE
Francis A. Countway
Library of Medicine
BOSTON

Phrygius, Petrus Franciscus

PETRI FRANCISCI
PHRYGII,

COLLEGII TICINENSIS
MEDICI,

PRACTICAM MEDICINAM
ordinariam vespertinis horis primo loco profitentis,
COMMENTARII

IN HISTORIAS EPIDEMICAS HIPPOCRATIS,
IN TRES PARTES DIGESTI.

Opus omnibus Medicinae studiosis utilissimum.

LVGDVNI,

Sumptibus IOAN. ANTONII HVG VETAN,
viâ Mercatoriâ, ad insigne Sphæræ.

M. DC. XLIV.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

PETRI FRANKENSIS

HERY

COLLECTIO YICINENSIS

TRACTATUM MEDICINAM

et de rebus medicis

IN UNIVERSIS ET IDEM IN HIERONYMI

ANTONII HUCSTIANI

et de rebus medicis

ON D. YANN

AD EXCELLENTISSIMUM

SENATUM

MEDIOLANENSEM.

VM primùm singula-
ri vestra (Illustrissimi
& Excellentissimi Pa-
tres) benignitate , in
celeberrimo Ticinensi Gymna-
sio in Professorum numerum
fui cooptatus , & haud multò
pòst , ad supremum inter illos
gradum euectus ; cœpi , quæ
meæ , adepta in hac dignitate,
erga Amplissimum vestrum

Ordinem , quæ suscepto in hoc munere , erga discipulos essent partes , attentius cogitare ; ac tenues ingenioli mei vires ab ardentissimo affectu nimis admodum degeneres accusare. Verùm , ne aut mihi omninò , aut honorificæ de me conceptæ opinioni & expectationi deessem ; atque ne iustissimum vestrum erga publicos progressus defraudaretur desiderium ; nihil prorsus omittere , nihil non tentare proposui , quod vel ad communem studentium vtilitatem , vel ad demandatum mihi prouinciæ regimen spectare videretur. Subcisiuas igitur à quotidiano profitendi munere horas ne frustra

strà contererem, hoc Opus, quale quale sit, Epidemialium Historiarum Commentarium continens, incœpi, & absolui. Iam è tenebris, licèt non sine verecundia, in lucem prodit, vt non aliunde, quàm à clarissimo nomine, & fulgentissimis vestris radiis (Viri Excellentissimi) quibus se totum dedicat, lumen recipiat. Hoc vnum vehementer doleo, præsentis opusculo, nec debito meo immenso, nec excelsis Dominorum meorum meritis esse satisfactum: attamen, hoc mihi vestra pollicetur humanitas, vos si minùs, quod pro virili debeo, saltem quod pro viribus offero esse recepturos.

Ego interea vobis parem, obligationi animi, affectum semper duraturum exhibeo, atque ab Omnipotenti Deo perfectam precor felicitatem.

*DD. VV. Illustrissimarum
& Excellentissimarum*

Humilimus Servus,

PETR. FRANCISC. PHRYGIUS.

CLARISSIMO VIRO
D. CAROLO
SPONIO,
DOCTORI MEDICO
MONSPELIENSI,

Practico Lugdunensi Aggregato, S.

*ULTÆ sunt causa, (VIR CLA-
RISSIME) quæ me adducunt, ut
Doctissimi Phrygij Commentarios
inlyto tuo nomini dicem atque
dedicem; non quidem ut te munere
prosequar, quem probe noui abundè possidere quos-
cunque doctrinæ thesauros illi complectuntur. Eru-
ditio tua singularis mihi semper digna visa est hoc
publico honoris & obseruantia monimento. Humā-
nitas in me tua, meritaq; innumera, iure meritoq;
iamdudum postulabant, ut hanc posteritati syngra-
pham relinquerem, qua testatum facerem animum,
non ingratum, quantum tibi debeam, & quanti te
faciam.*

bantur elicere, postmodum insatiabili auiditate, quasi diuturnam sitim explere cupiens, illas ex professo explanare, adeò vt commentum in non exiguum creuerit volumen. Talem ingenij, & studij mei partum non abs re duxi peritorum censuræ subiicere, vt cognoscerent laudabilissine, an monstruosus editus esset, sicque excellentissimis viris Sanctorio, & Lancettæ in dominio Veneto eminentissimis artis Medicæ professoribus exhibitus, fuit ab iis, & aliis non vulgaris famæ Doctoribus non indignus typis existimatus. Nullo tamen pacto id mihi persuasum fuisset, nisi communia discipulorum meorum vota, & iteratæ preces apertam voluntati meæ vim intulissent. Nonnulli præ cæteris non minus existimationis meæ, quàm sui progressus rationem habentes, hoc arguto argumento faciliorem apud me inuenerunt persuasionis aditum. Hæc vnica tibi restat via, qua æmulorum calumniæ refellantur, qui te maledico dente venatorem appellant, quasi verò tempus studiosis occupationibus creptum largè nimis venationibus impertiari. Hinc toto patebit orbi, quàm mendaciter loquantur, qui te potius foris mortem venando, quàm hominibus vitam, & valetudinem, Medicinam exercendo procurare dicunt, quamuis nõ abs re, nec falsò venator possis appellari, dum nos te duce, & socio in vastis Medicinæ campis, feris ignorantia peremptis, copiosam virtutem prædam in dies singulos reportamus. Non potui itaque non iis morem gerere, quos non minùs de mea fama sollicitos, quàm ego semper de illorum profectu fuerim, apertissimè cognoui. Si hoc opus qualecunque sit placebit, gaudebo: lætabor pariter si displicebit, modò tamen sentiam audaciæ

daciæ meæ accusatores , dum irrident ingenij mei debiles vires , promptissimum erga Medicinæ sectatores animum commendare, talique exemplo accersitos , ad communem studentium vtilitatem maiora parare. Nec me parum fecisse & profuisse existimabo , si hunc inutilem, & infructuosum laborem subtilia peritorum ingenia ad vtilia peragenda , & componenda excitasse cognouero. Vos verò, studiosi adolescentes , respicite precor serena fronte hoc minimum benevolentiaæ argumentum , & in eo attendite potiùs animi affectum, quàm rei effectum , dicitéque hoc volumen legendo, modestam venationem relaxandi animi gratia factam, non eum à studiis abdicare, sed ad ea promptiorem, & alacriorem reddere. Valete.

INDICVLVS

ÆGROTORVM HVIVS Commentarij.

EX PRIMA PARTE.

Ægrotus I.	VIII. <i>Erasmus.</i>	140
	IX. <i>Crito.</i>	148
P hiliscus. pag. 4	X. <i>Clazomenius.</i>	159
II. S ilennus. 22	XI. <i>Dromedai vxor.</i>	171
III. <i>Herophon.</i> 51	XII. <i>Quidam potator.</i>	186
IV. <i>Philini vxor.</i> 63	XIII. <i>Mulier quædam trime-</i>	
V. <i>Epicratis vxor.</i> 88	<i>stri partu grauida.</i>	
VI. <i>Cleonactides.</i> 112	197	
VII. <i>Meto.</i> 128	XIV. <i>Melidia.</i>	209

EX SECVND A PARTE.

Ægrotus I.	VIII. <i>Adolescentulus in foro</i>	
	<i>mendacium.</i>	320
P ythion. 219	IX. <i>Mulier apud Tisame-</i>	
II. <i>Hermocrates.</i> 229	<i>num.</i>	327
III. <i>Quidã in Dealcis horto</i>	X. <i>Mulier apud Pantime-</i>	
<i>decumbens.</i> 249	<i>dem.</i>	336
IV. <i>Philista.</i> 271	XI. <i>Alteræ Oecetai vxor.</i>	
V. <i>Charion.</i> 280	341	
VI. <i>Euryanax.</i> 289	XII. <i>Mulier in foro menda-</i>	
VII. <i>Anginosa apud Aristio-</i>	<i>cium.</i>	345
<i>nem.</i> 304		

Ex tertia & ultima parte.

Ægrotus I.		IX. Herophytus Abderita-	
		nus.	474
II. P Arius in Thaso.	357	X. Nicodemus Abderita-	
		nus.	489
III. Pythio in Thaso.	389	XI. Mulier morosa in Tha-	
IV. Phreniticus.	410	so.	496
V. Larissæus caluus.	424	XII. Virgo Larissæa.	509
VI. Pericles Abderitanus.		XIII. Apollonius Abderita-	
	433	nus.	517
VII. Virgo Abderitana.	441	XIV. Mulier Cyzicia.	537
VIII. Anaxion Abderitanus.		XV. Vxor Dealcis in Thaso.	
	450		546
		XVI. Adolescēs Melibæa.	559

A P P R O B A T I O .

Ego infrascriptus attestor, me legisse *Commentaria in Epidemicas Historias Petri Francisci Phrygi, Medici Ticinensis collegi practicam Medicinam ordinariam vespertinis horis primo loco profitentis,* & nihil inueni contrarium Catholicæ fidei, morum integritati, & digna censeo, quæ prodeant, ac typis mandentur.

FR. FELIX M. CAPPVS Consultor S. Officij
Papiæ Theologus Barnab.

C O N S E N S V S .

Maximè laudamus, vt Egregius iste Galeni Interpres, imò veriùs Galenus alter, non Pergamensis ille quidem, sed PHRYGIUS in lucem prodeat, luce sanè dignus, qui suæ vi artis luci plures seruauit ægros.

I M P R I M A T V R .

FRANCISCVS CUECINVS Magister
& Inquisitor, manu propria.

Comes Maioragius pro Excellentissimo Senatu.

Priuilège

Priuilege du Roy.

NOVYS par la grace de Dieu Roy de France & de Nauarre, à nos Amez & Feaux les gens tenans nos Cours de Parlement, Maistres des Requestes Ordinaires de nostre Hostel, Baillifs, Seneschaux, Preuosts, leur Lieutenans, & à tous autres nos Officiers & Iusticiers qu'il appartiendra, Salut. Nostre bien amé JEAN ANTOINE HVGRETAN marchand Libraire de nostre ville de Lyon nous a fait dire & remonstrer, que luy estant tombé entre les mains vne copie nouvelle en Medecine, intitulée, *Petri Francisci Phrygij Commentarij in Historias Epidemicas Hippocratis*, qu'il desireroit faire imprimer pour le bien & vtilité du public. Mais d'autant qu'il luy conuient faire des frajs pour l'impression dudit liure, & craignant que par enuie & concurrence quelques autres personnes le voulussent imprimer, ce qui luy causeroit vne grand' perte, au lieu de receuoir le fruit de son labeur. Il nous a requis humblement nos lettres de Priuilege: A ces causes desirans fauorablement traiter ledit exposant, & qu'il ne soit frustré des fruits de son labeur. Luy auons permis & octroyé, permettons & octroyons par ces presentes, de l'imprimer, & faire imprimer, vendre & debiter, tant en ce Royaume, que par tout où bon luy semblera, en tel caractere & marge qu'il voudra, sans qu'il luy soit donné aucun empeschement; & ce pour le temps & terme de dix ans, à commencer du iour & datte que ledit liure sera paracheué d'imprimer, & sans qu'autre que luy, soit de nos sujets, forains, ou estrangers en puissent faire imprimer, vendre & debiter d'autre impression que des susdits: à peine de trois mil liures d'amende, & confiscation desdits exemplaires contrefaits, payable sans deposit, & applicable le tiers à Nous, le tiers aux pauures de l'aumosne generale de ceste ville, & le tiers au suppliant; à la charge qu'estant paracheué d'imprimer, il en baillera deux exemplaires pour nostre Bibliotheque, & vn
autre

autre pour celle de nostre tres-cher & feal Cheualier de nos Ordres Chancelier de France le sieur Segulier, auant que de les exposer en vente, sur peine de nullité des presentes. Si vous mandons-que de tout le contenu en ces presentes vous fassiez jouir plainement & paisiblement ledit HUGVETAN, sans souffrir qu'il luy soit fait ou donné aucun trouble ou empeschement. Mandons au premier nostre Huissier ou Sergent sur ce requis, de faire pour l'exécution des presentes tous actes & exploits necessaires, sans demander autre permission, Visa, ny Pareatis; nonobstant oppositions ou appellations, Clameur d'aro, Chartre-Normande, & autres lettres à ce contraires. Voulons qu'en mettant au commencement ou à la fin dudit liure copie ou extrait des presentes, elles soient tenuës pour bien & deüement signifiées: Car tel est nostre plaisir. Donné à Lyon le sixième iour d'Octobre, l'an de grace mil six cens quarante deux, & de nostre regne le trentetroisième.

Par le Roy en son Conseil,

LE BRVN.

Acheué d'imprimer le 10. May 1643.

Ledits exemplaires ont esté fournis.

PETRI

PETRI FRANCISCI
PHRYGII

COMMENTARIORVM
in Historias Epidemicas Hippocratis

PARS PRIMA.

IN QVA

Historiæ agrorum XIV. ab Hippocrate propositæ,
Sectione tertiâ, libri primi Epidem.
accuratè explanantur.

PROŒMIUM.

IRABITVR fortasse quispiam, quòd
ego ad studium eorum, quæ ab Hip-
pocrate in epidemicis libris obser-
uantur, animum contulerim : nam
cùm hîc Hippocrates non doctorem,
vt in prognosticis agat, in quibus,
certus iam rerum, sententias verissimas, ac maximè
vniuersales liberè, ac sine vlla verborum circuitione
affirmatè pronunciat, sed historicum potiùs, cùm, non
quæ omnino certa erant, sed quæ in dies frequentius
explorabat, in his libris habeantur, pauca propterea

A. com.

communia artis præcepta tradantur : persequitur enim in primis , quæ acciderunt , aut omnibus in communi tempestatibus vulgaribus, aut cuique priuatim, vt conceptis verbis affirmat Galenus *in lib. I. de diebus decretorijs cap. 3.* dum ait : Demonstratum est nobis alibi : nec iam minùs ex sequentibus clarum fiet , priùs epidemion libros scripsisse Hippocratem , dùm adhuc speculationes experimentis exploraret , nec generatim sententiam de eis proferre auderet. His igitur de causis , inquam, me frustrà hunc laborem suscepisse putabit, cùm nihil firmi in his libris contineri videatur ; sciat tamen is , me hoc onus libentissimè fuisse aggressum , quia ita diligenter obseruata omnia symptomata , quæ vniciue ægrotanti euenêre, conspicio , vt si animum attendamus ad ea , certò possimus contingentes in dies morbos inter se distinguere, eosdémque iurare. Nam, vix crederem , aliquas esse febres, aliquos esse affectus præter naturam , quibus aut omnia non insint ex eis, quæ particulari ægrotanti contigisse videmus , aut saltem ex his aliqua. Quòd si liberè , quid super hac re sentiam , dicere licet : crederem minùs bene posse morbum cognoscere, (præcipuè auctum) illum , qui in hoc studio non se diligenter exercuerit ; imò neque tutò morbi euentum prædicturum , quod tantopere Medicos extollit : nam, quid est quod ægrotantem faciat Medico obsequentem , & ab adstantibus obseruetur magis , quàm prædictio ? cuius rei occasione habemus Hippocratem *statim. in vestibulo lib. I. prognost.* tantopere eandem commendantem. Neque propterea nego , quin omnia hæc vnusquisque discere possit ex multis , & Hippocratis & Galeni locis ; sed tamen non

æquè

æquè in vnum collecta, neque etiam meo quidem animo tam facilè: nam in historiis ab Hippocrate relictis ponitur ante oculos ægrotans: recensentur, quæ passus est symptomata singulo die, & per totum morbi decursum. Additur tandem euentus, quæ omnia non incommodè possunt ægrotis, quos ad curandum suscipimus adaptari. His obseruatis, vt decet, poterimus morbos, qui habent periculum, ab iis, qui omnino vacant periculo, & ab iis, qui certam minantur perniciem distinguere: nam hæc exactè attendentes, qui hoc, aut illud patiuntur symptoma, lethaliter se habere: quibus hoc, aut illud deest, hos minimè grauitè affectos affirmabimus. Dicant igitur alij quidquid velint. Ego non possum non consulere, hortari, & quantum in me est, Medicinam profitentes (adolescentes dico) ad hoc studium impellere. Si me audiuerint, non eos malè consuluisse confiteri erunt coacti, cum has historias attentè percurrerint. Et, vt dicta confirmemus, examinemus diligenter primam historiam, quæ sic habet.

ΑΡΡΩΣΤΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

ÆGROTVS I.

ΙΛΙΣΚΟΣ ἀκὴ
 πρὸ τῆς τῆς, κα-
 τεκλίθη. τῇ δευ-
 τῇ πυρετὸς ὄξυς.
 ἰδρωσεν ἐν νύκτι Ἰππιόνας. δὲ λήρη
 πάντα παρωξύνθη. ὅψις ἢ δὴ πὸ
 κλυσματῶν καλῶς διήλθε. νύκτα
 δὲ ἰουχίης. τρίτην ὡρῆν, καὶ μέγχι
 μίσην ἡμέρας, ἔδοξε χυμῶν ἀπύρε-
 τῶν. ὡς δὲ ἰλίου ἢ πυρετὸς ὄξυς,
 μὲν ἰδρωτῶν. διψώδης. γλῶσσα
 δὴ ἐπέξηραίνετο. μέλανα ἔρησεν.
 νύκτα δυσφύστος. οὐκ ἐκοιμήθη.
 πάντα παρωξύνθη. τετάρτην, πᾶν-
 τα παρωξύνθη. ἔρα μέλανα.
 νύκτα δυσφύστος. ἔρα ὄξυς
 ἔρα. πέμπτην ὡρῆν μίσην ἡμέρας,
 μικρὸν δὴ πρὸ ῥινῶν ἔσαξεν ἀκρητον.
 ἔρα ἢ ποικίλα, ἔχοντα ἐναωρή-
 ματα ἐργαζύλα, χροιάς, διε-
 σαρμύλα. ἔρα ἰδρωτο. ὡς δευ-
 τέρῳ ἢ βάλανον, φισώδεια συμ-
 κρὰ διήλθε νύκτα Ἰππιόνας.
 ὑπνοισμικροὶ λόφοι. λήρη. ἀκρῆα
 πάνταθεν ψυχρὰ, καὶ οὐκ ἐπὶ
 ἐπαναθηματόμωρα. ἔρησε μέλανα.
 ἐκοιμήθη συμκρὰ ὡς ἡμέρας.
 ἀφῶν. ἰδρωσε ψυχρὸν. ἀκρῆα
 πελιδία. ὡς ἢ μίσην ἡμέρας, ἔρα-
 τῶν ἀπέθανε. τῆς ἑρῶν ὡς ὡρα

PHILISCVS a pro-
 pè mania habita-
 bat, hic morbo de-
 cubuit. Primo die
 febris acuta, sudavit, b noctem
 habuit laboriosam. Postridie
 omnia exacerbata sunt. Vespere
 à clystere melius habuit, no-
 cte quieuit. Die tertio manè, c
 ad meridiem usque visus est
 febre liber esse, sub crepuscu-
 lum verò, febris eum acuta
 corripuit, unà cum sudore, siti-
 bundus erat, lingua praterrea
 exaruit, nigram urinam red-
 didit: noctem habuit grauem,
 non dormiuit, omnino delira-
 uit. c Quarto, cuncta sunt exa-
 cerbata, urina nigra: nox mo-
 lestior, urina melioris coloris.
 d Quinto ad meridiem parum
 de naribus, idque merum stilla-
 uit: e urina varia, in quibus
 erant suspensiones rotundæ, f
 geniturae similes, dispersæ non sub-
 sidebāt: & subdito balano pauca
 retrimēta h flatuosa exierunt,
 nocte se grauiter habuit, somni
 pauci, verba, deliramenta, i ex-
 tremitates undequaque frigi-
 dx, nec iam ad calorem illa re-
 uocari amplius poterant, minxit nigra, aliquantum dormiuit, sub
 diem obmutuit, frigida sudavit, extremae partes liuescebant, die
 sexto

*Sexto ad meridiem est defun-
ctus. Spiritus erat huic, quasi
renocanti perpetuò rarus, &
magnus. Lien in tumorem ro-
tundum erat elatus. Sudores
perpetuò frigidi. ^k Accessiones diebus paribus.*

Δε̄ τελε̄σθαῑ ὡ̄σπερ̄ αἰ̄ακαλ̄ιδῑμα
δρᾱμον, μέγα. σπ̄λῑω̄ ἐπιρ̄σθῑ ὡ̄σε-
ρε̄ν̄ᾱ κ̄υρ̄τώ̄ματι. ἰδρ̄ᾱτες ψυχρο̄ι
Δε̄ τελε̄σθαῑ οἱ̄ παροξυσμοὶ ἐ-
δ̄η̄σῑν.

COMMENTARIUS.

QUANTA diligentia uti expediat in morborum idea inuestigan-
da, discat modò vnusquisque ab Hippocrate, qui cum Philo-
scum acutè laborantem ponat, statim quæ singulo die accide-
rent exactè admodum obseruat ad finem vsque, quod factum ab eo pu-
to, ut confirmaret rem esse perinde ac dixerat, & nobis facilem relinque-
ret modum, quo duceremur in cognitionem affectuum, à quibus quotidie
diuexamur, & etiã, ut difficilius possemus aberrare à via in prædicando.
Et quoniam multa continet hæc historia, quæ digna sunt non mediocri
consideratione, propterea expedit omnia, quæ hîc ponuntur annotare, ea-
dem examinare, memoriæ mandare, ut, si quando contingat (quod ta-
men sæpissimè euenit) ægotantes eodem morbo laborantes curare, iis-
dem præsto simus, aut saltem, quid futurum sit prædicentes, culpa vacem-
us. Neque est, ut in examinandis symptomatibus, tempus conteramus
in perquirendo, cur Hippocrates dicat habitasse prope mœnia, aut quæ
sint ista mœnia; quoniam credo hanc inquisitionem nullam afferre utili-
tatem, quòd si quam fortasse afferat, eam tam paruam esse, ut possit præ-
teriri, præsertim, cum Galenum Hippocratis diligentissimum exposito-
rem videam minimè de hoc sollicitum, immò tanquam superuacaneum
hoc prætermittere, & negligere, ut habemus apertissimè in expositione
adolescentuli, qui in mendacium foro habitabat, quæ historia legitur 2.
in 3. epid. comment. 5. Ibi hæc sunt. *Nam inuestigare, qua in ciuitate vo-
cetur aliquod mendacium forum, ut Athenis astutorum forum est appella-
tum, & qua id genus in singulis agris alia, quidam interpretes scripserunt,
si quid in vs sit, quod ad artis opera faceret, non prætermitterem.* Re igitur
hunc in modum se habentè, superuacaneis omissis, quæ magis ex vsu esse
videbuntur insequar, hanc methodum seruans in exponenda Hippocratis
sententia, ut prius ideam morbi aperiam: secundo causam inuestigem:
tertiò euentum considerem: vltimò curationem instituiam: & hanc esse
credo veram methodum consultandi, & breuiorem: etiamsi multi viri
grauissimi sint, qui circa hoc non parum elaborarunt, nimirum in do-
cendo methodum, qua debent uti Medici in consultationibus: nam quan-
tumuis cõtumax, & difficilis sit morbus, nemo tollet morbum prius, quàm
eundem cognouerit: ergo necessaria est morbi cognitio imprimis: Hæc

habetur per propria signa: ergo inquirenda sunt hæc, videlicet symptoma-
ta, quorum cognitione innōrescit idea morbi, vt habetur ex Galeno 3.
lib. de cris. cap. 4. Post hæc inquirenda est causa, & videndum est an sim-
plex sit, an multiplex; neque hoc difficile acquiritur ab eo, qui accidentia
morbum insequentia perpenderit. Quo præstito, antequam curatio-
nem aggrediat, considerat an benè, an malè sperandum sit de ægro-
tante: nam pro ratione status ægotantis etiam variatur curatio, aut sæpissi-
mè non tentatur, aut saltem ea adhibet remedia, quæ minus efficacia
sunt, animum adhibens ad virtutem. Quare summa curationis est cog-
nitio morbi, qua habita statim inueniuntur remedia, dicente Galeno *lib. 1.
de aliment. facult. cap. 1.* *Affectuum cognitio est materia remedium.* Si
hæc vera sunt, incipiamus percurrere præsentem historiam, quæ sese no-
bis offert, vt ad vnguem examinatis accidentibus, eliciamus an verè acutè
laborauerit, & etiam quomodo, & quibus remediis esset occurrendum:
Incipit autem sic Hippocrates.

^a *Philiscus morbo decubuit. Primo die febris acuta.*] Morbi acuti sunt,
qui celeriter mouentur, & cum periculo, ita sentit Galenus *lib. 2. de diebus
decret. cap. 12.* cum scribit: *Nam acutum hunc esse aiunt, cuius motus velox,
& subito pericula adueniunt,* addit, *& subito pericula adueniunt;* vt distin-
gueret acutum à febre diaria, quæ velociter mouetur, sed non cum pe-
riculo, vt annotatur à Galeno *in lib. 1. de differentijs, febr. cap. 7.* à quo
tanquam à præceptore desumpsit Auicenna *lib. 4. Fen. 1. tractat. 1. cap. 5.*
Quod febris à qua fuit correptus Philiscus velociter sit mota, ex textu
constat, cum sexto die obierit & hoc denotat celeritatem, & periculum
euidens. At quod res non posset aliter euenire, apparebit etiam, si ani-
mum ad ea, quæ scribit Hippocrates attendamus: nam statim inquit su-
dasse, sed noctem habuisse laboriosam. Hoc loquendi modo nobis ob
oculos ponit, quàm malignè haberet, cum sudor sit euacuatio maximè
conueniens febribus intendentibus. Si nullum sequatur commodum,
pessimum, & eam ob rem vos moneo (adolescentes dilectissimi,) vt in
euacuationibus in principio factis sitis oculati. At dicetis cur non iuuat
hic sudor, qui ex sententia Galen. *lib. 3. de cris. cap. 3.* solet in huiusmodi
febribus tam esse salutaris, quia intempestiue facta est hæc euacuatio: in-
tempestiue autem dicitur illud factum, quod non tollit noxium, ita Galen.
lib. de sympt. differentijs, cap. 6. his verbis. *Aliqua enim, quamuis etiam toto
genere præter naturam sint, veluti sanguinis per nares profusio, vel vomitus,
vel sanguinis desectio, hemorrhòis, vel aliud huiusmodi, tamen præter na-
turam adhuc non sunt, si modò tempestiue fiant:* statim subdit: *Fiunt au-
tem tempestiue, cum id quod contristat expellitur;* sed non poterat fieri
tempestiue, quoniam in principio morbi apparuit. Id denotat nobis Ga-
len. *1. de cris. cap. 7.* & *1. in 1. epid. text. 24.* ibi ponit Hippocrates, quæ in
illa constitutione eueniebant, & inquit. *Sudabant semper quidem, sed non
toto corpore: multum extremitates frigebant vt vix calorem reciperent,*
quem sudorem malignarum febrium esse accidens subdit Galen. *text. 26.*
quod desumpsit ex Hippocrate *1. progn.* ita de sudore loquente: *Sudor
bonus*

bonus est, qui ex toto corpore prodit, & facit, ut ager ferat facilius morbum, si verò nihil horum efficiat, nequaquam utilis est, sed pessimarum februm etiam indicium; & ratio est, quia quotiescumque ex indicatoriis aliqua superueniunt, & non indicant morbi malignitatem, aperiunt, ut lib. 2. prorrh. comment. 33. habetur, & hac ratione dicebat Hippocrates lib. de humoribus 2. Indicantia in melius ne statim appareant. Quibus addit Galenus: Quod ait, statim, hoc loco idem intelligit quod in principio, & explicans quid intelligat per principium, se totum illud tempus intelligere ait, quod terminatur per signa cruditatis; (videbitis enim à Galeno triplex principium poni: Vnum quod sumitur pro primo insultu: Alterum quod sumitur pro spatio trium, vel quatuor dierum: Tertium, quod terminatur signis coctionis, & cruditatis, hocque maximè artificiosum nuncupat in lib. 1. de cris. cap. 8.) Quare neque sudores, neque vomitus, & alia, si in principio apparuerint, statimque, morbum vnquam indidarunt; si abque signis coctionis appareant, notæ sunt pessimarum affectionum. Verùm hæc omnia, & quæ tanquam causæ, & quæ tanquam signa indicationis sunt, ne statim appareant, hoc est in principio morbi, si enim tunc apparebunt, profectò non boni quid, sed mali indicabunt. Neque tamen nego quin aliquando euacuationes symptomaticæ auerent, si non ut signum, saltem ut causa, si non per se, saltem ab effectu. In hoc ægro tante non iuuat, ut ex euentu patet: nam non fuit bonus sudor ut signum, quia quæcumque euacuatio in principio facta significat malam humorum qualitatem, aut quantitatem, semper sit irritata natura. Illud quidem certum est, minus malos esse sudores, qui naturæ morbi sunt congruentes, quàm qui non congruunt: si quis enim tertiana laborans in principio sudauerit, ille non dicetur malignè affectus, etiamsi sudor appareat in principio, & nihilominus perseueret affectio, quia sudor ille tunc sequitur morbi figuram, etiamsi & in hac significet abundantiam excrementitiæ humiditatis: in febribus autem continuis, non videtur sequi morbi figuram, sed malignitatem epidemiatam, quæ omnia apertissimè vitus est Hippocrates innuere 1. in 2. epid. text. 2. Quo in loco ad verbum scribit: In ardoribus siccitates, maxima ex parte absque sudore contingunt. In his autem si supererorauerit, sudatoria magis sunt in principis. Hæc difficultiora iudicatu manent, quàm aliter, tamen minus, si non sit ob hæc, sed ob morbi modum, id est, ob morbi figuram. Neque fuit bonus ut causa, quia nihil contulit: neque enim diminuta est febris, sed sudabat, crebro febricitans, immò videbatur incrementa suscipere, quod erat indicium factum fuisse hunc sudorem, non ob humoris copiam præcipue, sed ob coctionem factam à calore perurenti, quod desumitur pariter ex Hippocrate 1. lib. progn. textu cit. Considerare conuenit in omnibus sudores, (sunt verba Hippocratis:) sunt enim aliqui ob corporum exolutionem, alij ob inflammationis magnitudinem, ut in hoc ægro tante. Quod illa euacuatio fuerit inutilis, verba Hippocratis fidem faciunt, dum subdit,

^b Noctem habuit laboriosam.] Minimè obscurum indicium non fuisse conferentiam, neque tolerantiam, præcipue cum addat, Post, idic omnia fuisse

fuisse exacerbata; quam tamen conferentiam, & tolerantiam in omnibus euacuationibus esse spectandam monet 1. *Aphorism. comment. 3.* sed apertius, meo quidem animo *lib. 1. de humoribus, comment. 22.* Verum, inquit tibi, si cruda sint, tunc habe in memoria eas condiciones, quarum supra mentionem feci, hoc est facilitatem tolerandi, & difficultatem: siue enim sint cruda, siue frigida, siue fetida, siue sicca, quoties vero tolerant, cohibenda non sunt, ex quibus Hippocratis verbis elicere possumus, etiam euacuationes symptomaticas iuuare, quia si spectanda est in his tolerantia, hæc conferentia est indicium; itaque sequitur quod est dictum, quemadmodum è conuerso, si post euacuationem non sequatur tolerantia, noxæ est signum, ut in præsentia contingit. Et quamuis circa vespertas melius habuerit, injecto clystere, hoc non alia ratione factum apparet euentissimè, nisi quia inclinabat accessio, quo tempore Hippocrates arripuit occasionem operandi, qua euacuatione facta, tum quia iam declinauerat accessio, tempus opportunum administrandi remedij, nisi aliter cogatur Medicus facere; tum etiam, quia facta est aliqua euacuatio, & cum hac reuulsio materię euaporantis, melius se habuit, & ita tota nocte minus est malè affectus, & vsque ad meridiem tertij diei, quo tempore dicit visum fuisse factum sine febre. Pulchrè dictum, *Videbatur*, quoniam non erat fidendum, cum moneretur per pares, quibus diebus vehementius affligebatur, per impares autem minus. Quòd verum sit, dicit, sub crepusculum rediisse febrim, vna cum sudoribus, quo tempore erat credendum aucta esse omnia: nam sitibundus erat, non quia antea esset sine siti; neque enim fuisset febris aucta, cuius proprium esse sitire cum vigiliis monebat Hippocrates cum Galeno 2. *in 1. epid. comment. 75.* sed hoc scripsit, ut denotaret auctam esse sitim, ad febris magnitudinem, quod ponitur à Galeno 1. *lib. de humoribus, comment. 23.* Si sitis, que prius non erat, nunc magis infestum habeat hominem, ad auctum esse calorem significat; & hoc apertissimum est, cum fiat à duabus præcipuè causis, vel à penuria humoris, vel à copia caloris, ut idem Galenus docet *in lib. 1. de simpl. medicamentorum facult. cap. 30.* Neque tantum fuit sitibundus, sed præter id arida facta est lingua, ex qua re maiorem vim caloris arguere potestis, cum soleant linguæ aridæ à perurenti calore sic fieri, ut quotidiana demonstrat experientia, & Galeno 1. *in 6. epid. comment. 14.* Huic addamus vrinarum nigredinem: neque enim ita excernebantur, quia natura euacuaret materiam melancholicam per vias vrinæ, ut Horophonti, Mulieri in Thaso, Heropytho, Metoni, Nicodemo. Isti habuerunt priuatam quandam morbi solutionis causam: nam si sanatus est Horophon, quia lien exceperit maximam partem malorum humorum: Mulieri in Thaso suppressi erant menses melancholici; & sic de aliis, ut videbimus, Deo fauente, suo loco. Hic autem ægrotans tales habuit propter incendium internum, & erat ex iis signis, quæ ægrotantibus in illa tempestate solebant fieri, ut *ex 2. in 1. epid. tex. 75.* elicatur. De huiusmodi vrinis tractans Galen. *in illo loco*, dicit illas fieri adusto iam humore bilioso. Itaque iam innotescit per accidentia, & idea morbi, & causa. *In lib. 1. prorrh. comment.*

ment. 4. hæc sunt : *Demonstratum autem est nigras urinas ob serum bilis atræ unâ cum excrementis aquosis emissum procreari.* Gemina verò est atræ bilis generatio, nempe ex flava bile supra modum assata, exustaque, vel ex crasso sanguine : supra modum verò assatur propter vehementem caliditatem. Subdit postea : *Iure ergo in febribus, quæ causi appellantur, & phrenitidibus talia moriuntur, cum tum calida, tum sicca affectiones eiusmodi existunt.* Fiunt pariter propter mortificationem ex vehementi refrigeratione, sed utcumque fiât, lethales admodum sunt, & semper ab Hippocrate improbantur 2. *progn. text. 32.* Exitiosiores, inquit, urinae sunt, si aquosæ, fœtidæ, nigrae, crassæque sunt, quod idem confirmat *in sequenti text.* in cuius *comment.* Galenus appellat exitiosas. *Primo de cris. cap. 50.* non tantum dicit esse crudam, sed etiam lethalem. *lib. 2. prorrh. text. 4.* Perniciosa quidem, & absque aliis est urina semper nigra, & tota denigrata, ut, eodem Galeno annuente, nemo quisquam cum tali urina conualescat. Cum huiusmodi urinis obierunt Silenus, Apollonius, Mulier Cyzici, & mulier quæ apud frigidam aquam habitabat. Nostris temporibus obierunt multi, præsertim nobilissimus, & doctissimus Dominus Cæsar Augustus in hoc Ticinensi Gymnasio primus Pontificij Iuris interpret, Ioannes Angelus, & alij, ita ut in dies experiamur vera esse quæ ab Hippocrate sunt relicta, & etiam à Medicis magnificienda. Itaque paucissimis verbis Hippocrates ob oculos ponit etiam euentum, etiam si ipse non scripsisset. Hæc igitur cum ita sint, non est mirum, si noxam habuit grauem, & insomnem : est autem satis grauis nox illa, quæ insomnis est, sed longè grauior, quia delirauit, grauius affecto cerebro, idque non difficile euenit, humoribus biliosis prædominantibus, qui sua natura ad supernas partes solent ferri, & sua acrimonia ad caput elati, horum, & grauiorum aliquando sunt causa.

Quarto cuncta sunt exacerbata, urina nigra : nox molestior, urina melioris coloris.] Peruentum est ad quartam, quomodo se habuerit hæc dies, textus docet, cum omnia in peius ruerint : nam urinae erant nigrae & nox solito molestior, hoc autem ita fiebat, quia dies motus erat ; est tamen quarta, quæ à Medicis solet quàm maximè obseruari, cum indicet septimam. Itaque prauum erat hæc fieri, & nihil boni apparere : nisi fortasse ad pauca respiciens, de facili enunciauit Medicus conualiturum ægrotantem, quia urina sit eodem die facta melioris coloris. Poterat id quidem multos decipere, cum die quarto euenerit, verum semper animaduertere oportet ad ea, quæ docent Hippocrates, & Galenus, nimirum non esse fidendum iis, quæ præter rationem eueniunt : plurima enim stabilia non sunt, ut 2. *Aphor. text. 27.* legitur, neque multum durare, & permanere consueuere, in cuius *commentario* hæc leguntur. *Cum morbus inuadit vehemens, & mox subito quiescit, non modo per sudorem, aut vomitum, aut alui excretionem, aut sanguinis profluuium, corpore non euacuato, sed ne visis quidem coctionis signis, existimandum est talem quietem signum esse infidum, suntque non bona signa, sed malignitatis indicia.* Quod exemplo Hermocratis confirmatur, 1. *in 3. epid.* de quo sic scribitur.

Quarto decimo à febre liber, non sudauit, dormiuit, omnino mente constitit. Galenus exponens textum, siue particulam *non sudauit*: ita etiam inquit, *Hic non dubitauit cumulum addere, non sudauit, vt ob oculos poneret, quàm sit infida remissio morbi.* Nam si quæ postularat res quarto decimo euenissent, conseruarant hominem. Itaque quia non apparuerunt, hinc malignitatem nobis morbi subiicit, quos quidem affectus ignorat Medicorum vulgus, & gaudet, si qua fiat morbi alleuatio, tamen hæc ex signis exitiosis, & symptomatibus prioribus proficiatur, nesciunt cum natura extinguitur, & enecatur insitus calor, tales solere affectiones incidere. Et 2. *prorrhet. text. 13. Perniciosa sine signis leuantia mortem indicant*: sine signis coctionis, aut excretionis, subiungit Galenus. His addi potest auctoritas ab Hipp. desumpta *ex lib. 3. progn. text. 12. Si quibus febris desinit non cum iudicijs solutionis, neque in diebus indicatorijs, recidiuam expectare oportet.* Quæ, inquit Galenus in comment. *non ex ratione leuant, recidiuam facere consueuerunt, etiamsi diebus indicatorijs id accidat*: & tandem 4. *acht. text. 12.* sermonem habens de causo, ait: *Verum, si absque his soluantur, agridudo reuertetur.* Galenus vbi de sanguinis eruptione, & sudore egit, si absque his causus desierit, suspectam ait esse solutionem: nam paulò post reuertetur, & quod dicitur de sudore, febre, & alijs, de vrinis etiam intelligas licet, quotiescunque meliores apparent sine ratione, quemadmodum contingit in hoc ægrotante, quæ cum nigrae essent, tamen statim factæ sunt melioris coloris: verterem ego factas esse tenuiores: nam videmus sæpissimè, etiamsi vrinae sint nigrae, & crassæ, tamen aliquando mutari de repente, & fieri tenuiores, propterea vulgus putat esse meliores, ignorans crassiorem materiam aliquando detineri, quia præ imbecillitate non possit natura à corpore deturbare, aut quia adsint ingentes obstructions, quo tempore humor percolatur; aut quia, vt sæpissimè euenit in febris acutis, humor feratur ad superinas partes, & ita redantur tenuiores: quemadmodum etiam euenit ægrotanti *suprà* narrato, Ioanni Angelo, qui cum vrinas emitteret nigras, de repente circa nonam factæ sunt clariiores, & tenuiores, ita vt putarent adstantes longè meliores esse, cum tamen ego longè deteriores iudicauerim, veritus, ne quamprimum instaret delirium, sicque delirauit in vñdecima. In hoc autem ægrotante dicetis, cur factæ sunt melioris coloris? Quia humores ferebantur ad partem principem, antesignanæ delirij. Et notandum est hîc quarto malè habuisse perinde, ac tertio die circa vespas, quia id magni facit Galenus, cum *in comment.* scribat: *Fac memineris, vbi quartus, perinde, ac tertius graua habeat symptomata, & signa in morbo acuto, breui esse expectandum iudicium si paribus diebus inuadebat, potius in paribus si vero imparibus, in his.* Atque vbi iudicium, illie scilicet, & mors in morbis quidem exitiabilibus.

^d *Quinto ad meridiem parum de naribus stillauit.* Si vrinae factæ essent melioris coloris superante crura, quomodo apparuisset stilla sanguinis è naribus: hanc enim dant^u t vbiq; Galenus, vt quæ tria significet: vel enim sit propter naturæ infirmitatem, vel propter sanguinis crassitiam, vel

vel partium densitatem, vel quædam ex his, vel simul omnia, dicente Galeno *lib. 4. de ratione victus in acutis, comment. 67.* & ibi monet longè magis esse prauum si æstiuo tempore fiat, aut initio autumnii, propterea quod illis temporibus flaua bilis redundat, ambiensque nos aer calidus est; quo fit, ut sanguinem vtramque ob causam bene fluentem esse oporteat: quòd si non fiat, magnitudo causæ arguitur, propter quam fluere inhibetur. Esse sanguinis stillam prauam, repetit Galenus *prorrhet. comment. 1.* præsertim, si quarto die fiat, his verbis: *Cùm igitur stillatio sanguinis è naribus semper malum sit signum, absolutissima morbi malitia significatur, si quarto die fiat:* reddit statim rationem sic: *Videtur siquidem natura collectam in cerebro abundantiam esse conata ut expelleret, sed nequiuisset.* 2. in 1. *epidem. comment. 75.* Non tantum prauum, sed perniciosum esse vult, & cum ratione: nam cum febres ardentes soleant per sanguinis profluuium indicari, si non fiat, deterrimum est, Galeno dicente hunc in modum. Quin etiam stillasse nares, quod perniciosissimum est signum tum aliis, cum maximè febribus ardentibus: nam ardentibus febribus hoc perniciosissimum esse patet, si quidem eis familiarissimum est sanguinis profluuium è naribus. Præter ea, quæ dicta sunt, habes Hippocratem idem comprobantem in *lib. 1. Coacarum text. 37.* quo in loco legimus, melius esse non fieri euacuationes, quàm fieri imperfectè, &, ut melius dicam, vix incipere, hocque securius esse, videlicet non fieri euacuationes, quàm fieri, ut dictum est, tribus modis. Vna est, quia in cessatione naturæ actionem quandam coctionis coniecimus, quæ paulatim fit. Altera, quia inde intelligimus materiæ morbificæ vim mitiorem, quæ nec sua copia, nec maligna corruptione naturam irritat ad excretionem ante tempus. Tertia, quia abest suspicio translationis materiæ in nobiliores partes, quæ frustra tentata crisi fieri solet. Quare concluditur ibi, paucam excretionem malignitatis esse signum, pertinereque ad axioma illud Medicum: *Decretoria non decernentia.* Notat Galenus in *comment. 3.* modum loquendi Hippocratis, quando scribit, *idque merum*, monetque non esse intelligendum sanguinem sincerum, rubrum videlicet, proprium ipsius colorem, sed intelligendum esse sanguinem nigrum, quando rubri sanguinis stilla visa est vnquam in morbo exitiali: ita enim reliquit scriptam ipsius sententiam. In stilla enim, si accipiamus purum sanguinem, rubrum, quando eius hic est peculiaris color, non rectè cogitemus. Rubri enim stilla haud est in morbo exitiali visa vnquam, sed atrum semper, proinde verisimile est, hunc ipsum atrum dicere Hippocratem merum, interpretarique vehementer atrum, quod idem habemus confirmatum 1. in 3. *epidem. comment. 16.* Vt cumque sit, prauum admodum, & exitiosissimum fuit signum.

Urina varia] Hoc non aliunde proueniebat, nisi ab humorum varietate, cuius causa morbus erat longè grauior, quia natura tanquam cum multis pugnatura difficilius erat causam morbificam eiecitur: habebant suspensiones rotundas, quæ sequuntur excessum caloris, idque crederem posse desumi ex Hippocrate 3. in 6. *epid. text. 36.* vbi reddens causam ro-

tunditatis sputi, refert in intensam caliditatem, ita scribens: Sputorum rotundorum veluti materialis causa crassitudo est, atque tenacitas humorum in fibris pulmonum collectorum. Causa autem veluti effectrix, est loci caliditas. Itaque duplicem assignat causam, materialem & efficientem.

^f *Genitura similes.*] Id est albæ, respondentes semini, dicente Hippocr. *lib. de semine*, vitiosumque id esse Hippocrates idem confirmat 2. *progn. cap. 1.* in quo textu ait admodum candidum esse vitiosum, veluti erant suspensiones istæ, quas cum habuerit & Philista, quinto summa luce defunctus est, ut 2. *in 1. epidem. text. 1.* legimus. Fuisse postea dispersas, & non subsedisse, non alia ratione fiebat, quam ex urinarum cruditate: nam coctio cogit, & increffat, & coctione resoluuntur flatus, sicque sedimenta non subleuantur, statuente Galeno 2. *progn. comment. 36.* his verbis: *Quod igitur exquisitè concoctum est, & secretum equale, ac simile, utpote nullum habens flatum, in fundum descendit vasis urinam continentis. Quod verò permixtum est aëreo quodam, ac vaporato flatu, id subductum ab eo, quod proportionale est quantitati subducentis, minusque, & magis sursum fertur.* Quibus omnibus exactè perpensis apparet has urinas fuisse pessimas, & acutiem morbi denotasse, quod etiam in *comment. ad historiam Philista* docuit sic: *Ac acuitatis quidem morbi sunt vomitus, qualitasque urinarum.*

^g *Subdito balano, pauca retrimenta flatuosa exierunt.*] Non miror balano pauca fuisse excreta, tum quia non magnam vim euacuandi habent, tum etiam, quia in vehementi interna adustione minus facilè educi poterant, etiamsi paulo validiore utamur medicamento. Hic expedit consideretis vos modum curandi Hippocratis: vidistis enim à principio usum fuisse clystere, nunc abstinet, & balano contentus est, nonne indigebat euacuatione? Indigebat, sed virtus erat depressa, & ne aliquo præter expectationem contingente ipsi adscriberetur, leuissimè tractat ægrotantem, quod vos obseruare debetis in morborum curationibus, præcipuè acutis; iubere etiam expedit, ut decumbens excrementa reddat ægrotans, quotiescunque vires habet fractas, ne surgens animo linquat, quod sæpissimè euenire videbitis, & quod maius est, ne moriatur, ut non semel contigisse scio. Hanc curationem commendat idem Hippocrates *lib. 1. acut. text. 45.* his verbis: *At si nuper cibato, cibus prior non descenderit, sitque virtus valida, & floruerit ætas, subluere oportet: si verò virtus imbecilla fuerit, glande est vitendum, nisi alius sua sponte probe merit.*

^h *Erant que exierant flatuosa.*] Propter excessum caloris, humidum omne in flatus conuertentis; sed pauca, ex qua euacuatione nihil est iuuatus, quemadmodum contingit in pauca euacuatione. Habuit noctem infomnem, & cum delirio, non diminuta priore causa, sed potius magis aucta, que omnia humorum adustionem demonstrabant, ut habetur in *historia Cleonactidis*, & 2. *de sympt. causis, cap. 7.* nam vigilia comitantur signa, & causas phrenitidis, quia siccitatem, & calorem in cerebro, biliosum sanguinem, acremque exhalationem & denunciant, & sua vi efficiunt

efficiunt cum accesserint, quod apertissime videtur posse defumi ex lib. 1. Coasarum, text. 20. Qui in dolore capitis aruginosa vomunt, accedente facultate, & vigilia, celeriter in vehementem insaniam incidunt. In huius commentario addit Iacotius: Vigilia verò ab intemperie cerebri calida, aut sicca, & ab exhalatione acri, & biliosa phrenitidem prænuntiant, comitantur, & augent, reddítque rationem, quoniam exsiccant, & sanguinem reddunt biliosorem, etiamsi, vt notat Hollerius doctiss: non semper sit necesse hominem insanire. Præter febrem acutam, habuit etiam internam inflammationem; sed hinc acuties febris; dicit aliquis, ostendunt tamen vriæ in genere venoso maximam adfuisse perturbationem.

¹ Erant refrigerata extrema.] Hoc sequitur aliquando extremam virtutis imbecillitatem, sed in hac huius symptomatis causa erat internum incendium, quod ritu cucurbitulæ totum sanguinem trahebat ab externis ad internas partes, vti annotatum habemus à Galeno in 7. Aphorism. Hippocr. sic ait: In morbis acutis frigus partium extremarum, malum. Galenus in comment. Acutos ipse ait morbos, quorum febres maxima ex parte continua sunt, in quibus cum fuerint sine magna inflammatione, ne dum extrema frigescere, sed exuri contingeret, cum verò inflammationis calor adeò vehemens fuerit, vt ad se trahat per modum cucurbitula ex toto corpore sanguinem. Iis, qui ita se habent interna peruruntur, extremæ autem partes frigescent, propter defectum sanguinis ad viscera se recipientis, & eorum plerique neque tegumenta tolerant propter incendium, quod in visceribus sentiunt, quod idem 2. progn. text. 4. vbi affirmat fieri etiam propter imbecillitatem natiui caloris, vt in morbis diuturnis; esse signum etiam malignitatis testatur lib. 4. acut. text. 16. sic scribens: Verum, si malignus euaserit morbus, refrigerantur extrema ob virtutis imbecillitatem, phlegmonésque totum ad se sanguinem trahentis magnitudinem. subdit: Nam absque his, nunquam lethalis efficitur morbus. In lib. 2. Coasarum, text. 13. hæc sunt: Extrema corporis partes, si in utramque conditionem celeriter permutantur, sitis quoque huiusmodi, malum. lib. 2. prorrhet. text. 31. Ex rigore perrefrigerationes, quæ non recalescunt mala. Addit Galenus: Languorem natiui caloris extinctionemque talis refrigeratio indicat. Si igitur res ita habet, maximam caloris extinctionem denotauit, non recaluisse extrema in hoc ægrotante, quemadmodum contigisse legimus Hermoptolemi vxori lib. 7. epid. text. 12. Itaque erat incendium, sed eo creuerat, vt simul cum imbecillitate esset coniunctum; quàm sit pessimum perpendite vos, quando nunquam videbitis grauissimos morbos in virtutis iactura euinci, & superari. Et si quid aliud huius poterat nobis fidem facere, postquam de pulsibus non agitur, est verbum illud, dormiuisse. Aliquando quidem videbitis ægrotantes post longum, & grauem laborem oculis conuiuere, vt aliquo modo, si non verè dormiant, saltem quiescant, quo fit, vt virtus firmetur aliquantulum, sed in hoc ægrotante crederem fuisse impotentiam quandam vigilandi, & ad id credendum magis adducor ex sequentibus, quando obmutuisse scribit,

quod symptoma, etiamsi ex Galeni decreto aliquando fiat propter solam lesionem instrumentorum voci deseruentium, subnectit tamen eodem loco fieri propter euentem virtutis exolutionem, quod apertissimè deducitur ex verbis Galeni, quæ habentur *lib. 4. acut. comment. 23.* hunc in modum: *In agris autem vocis priuatio huiusmodi fieri potest, laxis dumtaxat ijs, quæ respirationi natura deputauit*: potest quoque contingere propter recentem quandam exolutionem, & afflictionem virtutis, estque signum admodum lethale, si credendum est Hippocrati *in lib. 2. Coacarum, text. 20.* qui sic legitur: *Quibus vox in febre intercepta sine indicatione, cum tremore moriuntur, & clarè etiam in eodem lib. text. 28. Quæ cum exolutione mutitates sunt, pessima*, in cuius expositione addit Hollerius. Duplici nomine æger periclitatur, quia morbus omnis cum exolutione virium lethalis est, sed multo magis, si quæ interna inflammatio, aut vehemens morbus sit: quoties enim vel sine naturæ conflictu, id est, sine crisi: vel post malam crism lethalia symptomata, quæ quieuisse debuissent, superueniunt, aut ingrauescunt, vt vocis priuatio, vtrumque significatur, & ægrum moriturum, & materiam in cerebrum conuertam, quæ facultatem animalem, qua muscoli intercostales mouentur ad materiam vocis præparandam, interceperit: fit etiam nonnunquam in conflictu, vt calor natiuus extinguatur, & suffocetur; & sic aphonia fiat, & aliquando videtur febris defecisse cum perfrigeratione ægri, & pulsu omnino languescente. *In lib. 3. prorrhæ. text. 4.* hæc continentur in confirmationem eorum, quæ dicta sunt: *Quæ cum exolutione sunt, & carochæ, & aphonia perniciose sunt*, qualis fuit hæc Philiscis: nam & frigida sudauit, & etiam per totum morbi decursum, quod euidentissimè indicabat, nihil defuisse ad omnem perniciem, & malignitatem, posteaque mortem indicari statuebat Hippocrates *4. Aphorism. text. 37.* in his: *Frigidi sudores cum acuta febre mortem significant.* Quomodo id ita fiat docet Galenus. Cùm ergo hæc aliquando contigerint, humores, qui sunt in vasis putrescere, & eam, quæ solida regit corpora, naturam, quæ, secundum Hippocratem, est calor naturalis, vel extingui omnino, vel proximam esse extinctioni, quæ quidem ex his vacuantur, frigida sentiuntur, eam verò, quæ fit ex putredine caliditatem, nihil prohibet esse vehementissimam, atque ideo signum est exitiale, ostendens in animalis corpore tantam esse humorum frigiditatem habentium multitudinem, vt neque à calore natiuo, neque à febrili calefiat. At, quid etiam deterius erat, cùm non tantum partes extremæ frigerent, sed liuerent. Hoc euidentis prostrationis erat argumentum, præcipuè si in ætate iuuenili fiat, vt de Adolescentulo, qui in mendacium foro habitabat, legimus: sed & non deest euidentissima Galeni auctoritas, qua nos docet sic affectos, moto diebus paribus morbo, diem sextum vix attingere, vt modò contigisse ex textu elicimus. Referam verba Galeni, quia digna sunt memoria, desumpta ex *2. in 1. epid. text. 75.* ibi narrat accidentia, quæ fiebant illis ægrotantibus in illa tempestate, in quibus refrigerabantur quoque extrema. Et ad verbum hæc habet, post multa. *Iam accessiones cum diebus*

diebus paribus sunt à principio statim, interim ad sextum diem pessimum iudicium fore prænuñtiant: interim in longum producendum morbum. At si quidem admodum moueantur, quarto die prauam accessionem habente, ad diem sextum de vita decedunt, vt hi de quibus sermo habetur. Ad quartum igitur diem eos habuisse dixit maximos labores, hoc est dolorifica omnia symptomata, & sudores diutissime subfrigidos. Quare liquet diem sextum mortem his cum sudoribus allaturum. His postea addit: *Quòd verò extremitates liuescerent, neque eis amplius calor rediret, demori eos indicat*; & est argumentum constans, non posse ultra diem sextum vires sustinere. Et notate verba Hippocratis, quando scribit fuisse liuida, non nigra, quia deterius est partes liuescere, quàm nigrescere, & idè euenit, quia nigredo est ambiguum symptoma, quod bonum potest significari, liuor autem simpliciter malus est. Ambiguum est symptoma: quia potest prouenire ex robore naturæ expellentis materiam adustam, & melancholicam ad infernas partes, ad pedes, vel, quod semel vidi in Xenodochio maiori Papiæ, ad extremitates digitorum criticè. Huic post acutissimam febrem facta humorum transpositione ad pedes, digiti carne sunt omnino nudati, vt ossa inspicerentur sine carne, & tamen non progressu morbo, restituta caro est, & integrè conualuit. Hippocrates appellat hæc formidabiliora, quàm deteriora, propterea quod, etiam si fiant criticè, nihilominus timorem incutiunt ægrotantibus, & assistentibus, quia sunt aspectu terribilia; minimè tamen deteriora, quoniam superstites sunt ægrotantes: hac igitur ratione, cum ambiguum symptoma sit, & possit esse decretorium, minus malum censetur, quàm liuor, quoniam hoc accidens semper est malum; nam, vel fit ab immodico externo frigore, vel à maxima viscerum inflammatione, vel ab extinctione caloris natiui, vel à nigra bile partem occupante. Si primis modis fiat, malum, ac lethale est sine dubio; si vltimo modo, prauum etiam, quia semper est exiguus humor melancholicus, qui liuorem inducit; quæ verò exigua sunt, bonam indicationem afferre non possunt. Quòd si postea dicatis, quomodo cognoscere possitis, an criticum sit, an symptomaticum hoc symptoma? vobis paucissimis respondebo cum Hippocrate & Galeno. Nimirum, si febris soluatur, æger fortior reddatur, leuiter ferat abscessum, nullumque vitium appareat, neque in functionibus naturalibus, tunc his existentibus restituetur æger, sin contra, nihilo leuior, vt iam ægrotans dolore partis infestetur, adsit difficultas spirandi, & tandem deterius, quàm prius se habeat, aut saltem nihil alleuatus, morietur ægrotans, vt accidisse videmus Phanodico 4. epid. text. 1. Rem ita esse, vt dictum est, si quis ambigat, videat Hippocratem eadem confirmantem 2. progn. text. 9. *Si digiti, ac pedes omnino nigrescunt, minus pestiferi sunt, quàm si lineant; sed alia signa consideranda sunt: si enim faciliè ferre morbum appareat, & aliquod aliud salubre fuerit signum, morbum verti ad abscessum spes est, ita vt æger sit conualiturus, corporis verò nigredo casura.* Subdit Galenus: *Interdum pars nigrescit, quia eò materia decumbit, interdum, quoniam emoritur, sed quoniam modo aliquis*

internoscat eam rem, perspicuè iudicabit. Si enim ferre malum faciliè appareat, id est, faciliè se habeat æger, & item aliquod aliud salutare affuerit signum, materiæ decubitus est; sin contrarium, mortificatio. Quam eandem sententiam ad verbum habemus *in lib. 2. Coacarum text. 23.* Quo in loco ita scriptum est: *Si verò etiam ad prauitatem liuidi accedant digiti, & unguis, mors est in propinquo.* Sequitur in textu adducto: *Si verò penitus nigrescant, minus perniciosi sunt liuidis.* Verùm, & reliqua considerari oportet, & quæ sequuntur. Cùm igitur liuescerent in hoc ægrotante partes extremæ, meritò obiit, & sexto die, quoniam omnia habuit quarto deteriora, vt notat Galen. *1. lib. de dieb. decr. cap. 4.* Præterea inquit, *qui quarto die ad perniciem, siue ad peiorem statum recidunt, plerique sexto moriuntur, & fortasse ad meridiem, tanquam totius diei vehementiorem, perinde, ac totius anni astat.* Pergit modò narrare Hippocrates, quæ per totum morbum est passus, subdens;

^k *Spiritus huic erat perpetuò rarus, & magnus, quasi renocanti. Lien in tumorem rotundum elatus erat. Sudores perpetuò frigidi. Accessiones diebus paribus.*] Quæ omnia morbi vehementiam denotant: nam habuisse spiritum magnum, & raram, insignem cerebri affectionem denotabat, quo spiritu sic existente obiit Silenus: vxor Dromeadaï, vxor Dealus. Sudasse frigidum per totum morbi decursum, denotabat, nihil defuisse ad omnem perniciem. Habuisse lienem rotundum in tumorem elatum, inflammationis id erat nota. Videtur hic Philiscus esse ille, de quo iam antea verba fecerat *2. in 1. epid. text. 63.* vbi scribit, nullum eorum, quibus sanguis largiter è naribus fluxit, esse defunctum. Philiscum autem, Epaneonem, Silenum idèò obiisse, quia parum stillauit. Et hæc dicta sufficiant donec meliora habeamus.

Curatio.

EX iam enarratis vnusquisque potest non difficilè coniectare, qualis, & quantus fuerit affectus, à quo Philiscus detinebatur: nimirum erat febris putrida, acuta; est autem omnis febris acuta, putrida; non è conuerso, quia potest humor concipere putredinem, sed non tam excellentem, vt febris vehemens concitetur. Præterea ex superuenientibus, vt ex vrinis nigris, extremorum refrigeratione, ex stilla, malignam fuisse constat. Causa, si credendum est Galeno, erat quidem portio humoris crassi, sed tamen hunc superasse bilem, constat ex ariditate linguæ, ex siti, ex delirio. His propterea diligenter animaduersis, non potuisset non pessimum euentum expectare Medicus, etiamsi Hippocrates id non adderet. Restat modò, vt videamus quomodo: quantum ad rem Medicam spectat: posset debellari iste affectus. Et vt à Galeno exordiamur, rem paucissimis verbis videtur perstringere *in lib. 11. meth. cap. 10.* dum instituens curationem febribus putridis convenientem, inquit, oportere vt putredinem inhibeamus, quod vt assequamur, expedit duo attendere, nimirum febrem, & putredinem: & quoniam febris partim est in generatione,

ratione, partim est genita, hinc duæ insurgunt indicationes, vt febris facta curetur, quæ futura est, inhibeatur: perinde à putredine duæ exurgunt: id est à re putrida, quia putredo est semper in fieri, sic stabilientibus viris grauissimis, qui dicunt Galenum *hoc loco* non velle intelligere putredinem diuidi in factam, & in fieri, sed loqui de re putrescente, vt ita sit sensus, quod factum est putredinis, debet euacuari, quod est in fieri, debet inhiberi. Sed quia putredo sequitur impeditam transpirationem, hac de causa hæc tollenda est: & ex hoc etiam duæ oriuntur indicationes: vt quod in corpore retentum est, euacuetur; quòd verò retinendum est, prohibeatur. Id assequemur iis præsidii, quæ obstructioni medentur, & quoniam obstructio habet esse in facto, & in fieri, eam ob rem duplex intentio Medici, vt quod factum est sanetur, quod futurum est euitetur. Primò satisfaciemus iis, quæ obstructa liberant. Secundò, si à corpore deturbemus, quæ continuò ad partem fluunt. Quare, etiamsi hoc sit vltimum in inuentione, debet tamen esse primum in executione: quomodo enim obstructa liberabimus, nisi humorum affluxum tollamus quamprimùm, immò humorum copia in corpore stagnante, deobstruentibus vsi, obstructionem maiorem reddemus, & sic curatu difficiliorem, quod his verbis nos docet Galenus *loco adducto*. *Nisi enim vniuersum corpus prius euacues, fieri non potest, vt obstructa liberet, quin potius ea impingas, & affectum maiorem reddas.* Quòd si vacuata prius multitudine, iis postea vtamur, quæ obstructionem tollere queant, conueniens tunc erit curatio. Alterum etiam addit maximè obseruandum in lib. 8. *meth. cap. 4.* Non esse quibuscumque deobstruentibus vtendum in febribus putridis, quia habenda est ratio febris, ne augeatur, & obstructio magis impingatur, à calidioribus materia veluti exsiccata. *Quippe, (sunt verba Galeni.) nisi vitiosus succus penitus transpiret, necesse est putrescat. Ergo vt transpiret, maiore iam auxilio opus est. At siquidem vel puer, vel senex sit, sanguinem detrahere non licet. Inter has ætates, vbi robur agro non deest, secunda vena est, etiamsi plenitudinis signa non sint, & quæ sequuntur. Quòd si obstructionibus laborantes, per venæ sectionem curantur, quomodo poterat differri id remediij genus in morbo tam graui; magnis enim morbis magna debentur remedia, quæ euacuent, aut per ventrem, aut per venæ sectionem, eodem Galeno confirmante 2. *Aphor. 29. & 2. acut. comment. 1.* Verùm, cum purgatio non nisi morbis iam coctis debeat, vt omnibus iam est in confesso, & decantatum ab Hippocrate 1. *Aphor. text. 22.* his verbis. *Concocta medicari, non cruda. & lib. 2 text. 9.* *Corpora, cum quis purgare voluerit, oportet fluida facere.* Neque tempus est hoc loco disputandi, vtrum semper in morbis expediat coctionem expectare, quando tot sunt viri graues, hanc quæstionem agitantes, vt doctissimus Vallesius, & Septalius in lib. quinto *suarum cautionum, caut. 47.* Ego igitur in huiusmodi morbo, nulla interposita mora venam solui iussissem, & sanguinem extraxissem ad uncias sex, vel paulo plus, si ita virtutem posse perferre animaduertissem, ex brachio dextro prius, postea sequenti die, nullo impediante, ex sinistro, præsertim affecto liene:*

minus tamen in magna humorum malitia detrahere decet, etiam si magis morbi magnitudo exoptulare videatur, quia ex Vallesij consilio citius ex malignitate, & euacuatione virtus deprimitur, eam tamen prætermittere non oportet in his casibus, tanquam necessarium remedium in omnibus inflammationibus, sed præcipuè lienis, dicebat Trallianus. Interim iniecto clystere faeces emolliendi vim habente, citrà euidentem calorem, quales sunt, qui parantur ex decocto violarum, maluarum, hordei, cum melle violaceo, saccharo rubeo singulorum ad ζ . ij. decoctionis ad ζ . vj. cassiæ ad ζ . j. cum modico salis, & oleo violaceo ad ζ . iiij. præparato clystere. Neque eorum attendite scrupulum, qui indiscriminatim venæ sectioni præmittunt clysterem, quia in morbo inducias dante, hoc quidem admittitur, vrgente autem morbo attendere oportet, quod magis vrget, & eam ob rem vtilius est statim sanguinem mittere, postea clysterem iniicere. Hoc monet etiam doctissimus Septal. in lib. 4. *suarum cautionũ*, caut. 1. his verbis: *In sanguinis euacuatione per sectam venam licet illud sit observandum, vt ventriculo, & venis mesenterij crudis humoribus, & excrementis repletis non prius fiat, quàm ea abstergente aliquo, aut leniente subducantur*: cauendum tamen est, ne si morbus ita vrgeat, vt mortis periculum imminet, id faciamus: statim enim missione sanguinis illi est occurrendum, vt in angina, & vehementi aliqua inflammatione, & febre: melius enim est imminente mortem præuiterere cum aliquo damno, quàm ægotantem à morbo opprimi sinere, potissimum cum leuioribus iis noxiis non difficili negotio occurrere possimus. Hoc paucissimis verbis concludit Hippocrates lib. 4. *acut. text. 75.* dum ait: *Clysterem postea iniicies*. Addit Galenus: *A sanguinis missione clysterem exhibere iubet. Sed melius erat adiecisse, si non sponte probè deiecerit aluus*. Quibus nos monet vanam esse eorum opinionem, qui semper ordinatim procedendum autumant: hoc idem repetit eodem lib. *text. 21.* *Venæ sectio*, inquit, *in his præferenda est, deinde clysmis opus est, si vehemens est morbus, & magnus*. Quare parum refert, imò vtilius est aliquando præmittere venæ sectionem clysmatis, quando morbi vehementia sic postulat. Clystere igitur dicto, aluo minimè mota, vtendum est tertio quoque die, quia tutior est curatio, vt etiam visus est Auicenna dixisse, lib. 4. *Fen 1. tract. 2. cap. 7.* sic, Docens curare in genere febres putridas: & non solutio sit tibi laboriosa, & magis dilectum est apud me administratio clysterum. Idem sentit Aëtius *Tetrab. 3. ferm. 2.* cauentibus nobis largam sanguinis detractionem, vt lien apostemaretur, vt sentit Auicenna lib. 3. *Fen 15. tract. 2. cap. 1.* Quod si ex vsu fuisset aliquod leniens medicamentum transcendissimè cassiam ad ζ . 7. ß. cum portione pulueris seminam anisorum. In hoc casu libentissimè abstinuissimè à dulcibus, ne inflammatio inualeceret, nisi aliquando dissolueretur manna cum sero lactis secundum artem parati, aut serum lactis cum succo rosarum, vt doctissimo Septalio felicissimæ memoriæ magis arridet, lib. 7. *cautionum*, caut. 23. Hoc peracto statim erat deueniendum ad medicamenta, quæ meatus referare obstructos valent, inter quæ oxymel in primis laudatur, quod

quod medicamentum modicè detergat, neque febres accendit; atramen tam æstuante corpore, vsus effem syrupo acetoso simplici, de acetositate citri cum succo cichorij depurato diluiffem syrupum aquis stillatiis cordialibus, videlicet rutæ, caprariæ, acetosæ, scorzonæ, pentaphylli, & id genus aliis: posset etiam parari stillaticium ex iisdem rebus, & repleto pullo extrahere aquam vitreis organis, sed quando morbus vehemens est, præstat uti iis, quæ maiorem habent vim, quia etiam si iucundius sit stillaticium, in delicatioribus minus est potens, & non tantùm cura habenda est de morbo, & eiusdem causa, sed & de symptomatibus oportet esse sollicitos Medicos, quæ aliquando ita videntur, ut ad se trahant curationem, quia tunc, etiam si à symptomate nulla desumatur indicatio, habent rationem causæ, ut Galenus 12. *methodi cap. 1.* Quare & horum habenda erat ratio: & quoniam, si quid virget in morbis, sunt vigiliæ, cum ab iis nimis infestantibus multa non aspernanda mala fiant, eam ob rem has attendere oportebat. In hunc vsus multa veniunt, sed inter cætera syrupus papaveris albi ad ℥ j. vel ij. cum aqua lactucæ ad ℥ iiij. quàm maximè commendatur, assumptus per horam post cibum: iacet enim se Galen. hoc medicamento multos iam ferè se vigiliis consumptos in pristinum restituisse *lib. de theriaca ad Pisonem, cap. 10.* Neque enim rarò, inquit, phreneticorum amentiam strenuè curavit, aut vires impotentia dormiendi labefactatas cum omnium admiratione somno reuocato solidavit. Vtiles etiam sunt mucilagines seminum melonum, papaveris albi cum ferculis. Exterius odores, vntiones ut ex vnguento populeonis inunctis temporibus, & naribus, & ab his semper inchoandum, tanquam à leuioribus, nisi nos vis symptomatis ad maiora trahat. Et lotiones idem sæpissimè præstant factæ ex foliis nymphææ, lactucæ, salicum, vitium, ex capitibus papaveris, ex his omnibus, aut aliquibus parata decoctione, & hac lotis partibus extremis. Oxyrrhodina derasis capillis ex lacte muliebri recenter mulcto, ex oleo nenupharino, aut oleo in quo decoxerint cicuta, semperuiuum, mandragora. Vel quod tutius esset violati partem vnam, aquæ rosarum partes duas, cum modica aceti portione, aut seorsum à lacte, aut simul cum lacte mistis. Et quoniam vix fieri poterat, quin cum vigiliis sitiret etiam multum, neque huius symptomatis erat negligenda curatio, sed succurrendum quàm citissimè, & quemadmodum sitis, vel est naturalis, vel est non naturalis, vel præternaturalis, non est dubitandum quin hæc diceretur præternaturalis, insequens caloris febrilis vim. Huic hunc in modum esset prouisum, postquàm supponere oportet factam esse non à pituita salsa, sed à bile, ut demonstrant accidentia, hac de causa non inutilis fuisset aquæ frigidæ haustus: ita etiam & æstum extinguimus, & sæpissimè alius mouetur post largam aquæ portionem, expedit autem semper aliquid miscere, quod tenuium sit partium, ut citius penetret, neque tam facile moretur in hypocondriis, ut est succus limonum, cieri, mucilago seminum melonum, syrupus acetosus simplex. Aquæ stillatiæ acetosæ, cichorij, rutæ, caprariæ, & hæc laudantur: placet autem permitttere, ut ægrotans sustineat quantum potest sitim, in-

terim colluendo os, assumendo radices lactucæ conditæ, & id genus alia vrgente postea siti bibat, quantum vno haustu assumere potest, cum portione acetositas citri: ita enim sitis commodè extinguitur per multum tempus, ut in dies obseruamus, paulatim etiam lambere, & potionem assumere, perinde crederem esse, ac sensim oleum super flammam infundere, quo tempore vehementior excitatur flamma, si verò parvæ flammæ olei multam quantitatem infundas, sæpissimè extingues ignem. Sat est in præsentia hæc proponere, ut aliquid relinquamus imposterum dicendum. Restat modò videre, quomodo esset occurrendum delirio, quod nullo modo erat prætermittendum, cum indicet affectionem partis principis, & propterea magni semper faciendum: iisdem remediis tollitur aliquando delirium, quibus vigilia, sed non inutiles sunt tunc temporis reuulsiones factæ per frictiones, ligaturas, cucurbitulas: aliquando etiam cogimur ad vesicantia deuenire, quibus feliciter sæpissimè sum vsus: aliquando secantur venæ post aures, hirudinibus applicitis: sæpissimè venis sedis, & cum iuuamento, etiam si priùs non fuerint ægrotantes tali euacuationi assueti.

Quæretis fortasse, an licuisset quinto die sanguinem extrahere ex brachio, ut imitemur motum naturæ, & adiuuare etiam eandem tentantem per nares euacuare, moti auctoritate Hippocratis in *Aphor.* *Quò natura vergit, eò ducere expedit.* Respondeo igitur solere Medicos tunc imitari naturam bene operantem, & quando virtus ita valet, ut possit sustinere euacuationem, quod in hoc ægrotante desiderabatur, cui vires erant ita languidæ, ut mors iam extaret præ foribus, cum sexto die obierit. Et si veritus est Hippocrates miscere clysterem, & vsus est balano ad virtutem respiciens, quantò minus erat cogitandum de valido præsidio: nam si de quo magis videtur inesse, & non inest: ergo nec de quo minus: sic magis videbatur inesse, ut clysterem sustineret ægrotans, & non poterat: ergo multo minus venæ sectionem, medicamentum robur naturæ exoptulans. Quòd si extrema ita erant frigida, ut calor non posset reuocari, nihilominus ego pedes, & extrema sæpius fouissem panno calido, ut & videamur aliquid operari, & etiam calorem inbecillum foueremus. Cum autem obmutuerit, non amplius remediis erat insistendum, cum ad extremum esset ventum, quo tempore si aliquid molieres ægrotans haud multo post moriatur sæper malus euentus adscribitur Medico. Quare iis in casibus pernecessarium est abstinere à validioribus, & prædicto periculo, aliquid leuius moliri, tum ne ægrotantis curam omnino negligere videamur, & ut faciliùs mortis accidentia perferre possit: id semper præ oculis habentibus nobis, ut à principio nulla personarum ratione habita, admoneamus peccata confiteantur, ut decet optimum Christianum, & quoniam non rarò incidimus in hominum genus quoddam, qui hoc in principio reuertunt, libenter procrastinantes, quod maximum est, propterea illi sunt priùs blandè, postea asperius admonendi, quòd si nihil proficere Medicus animaduertat, relinquat ægrotantem, ne si fortè, qui morbus à principio leuis est, Deo permittente,

in

in malignorum naturam degeneret, pessimi Medici nomen adipiscatur: longè enim melius est animam corporis commodis præponere, quàm multas diuitias acquirendo, Dei Optimi Maximi benignitate carere. Multa essent dicenda de victus ratione, quæ procul dubio debebat esse refrigerans, & humectans, tenuissima tamen, quoniam morbus fuit brevissimus, de qua, & alexipharmacis nihil in præsentia dico, cùm morbus vix dederit tempus excogitandi remedij; debebant tamen statim inuadente morbo exhiberi. A dulcibus abstinendum erat propter inflammationem, ita consulente Galeno *lib. 2. de aliment. facult. c. 16.* Quoin loco, inquit, *Iecori, & lieni inflammatione obsessis esse noxios cibos omnes, aut potiones dulces.* Quod idem repetit, *13. meth. 6. cap. 17.* De medicamento purgante nihil dicendum, cùm tempus non expectauerit, sed mors præueniens egrotantem hunc ab omni affectu liberum reddiderit. Et quoniam lien erat inflammatus, vt dictum est, statim huic erat prouidendum externis medicamentis, qualia describunt Aëtius, & Alexander *locis adductis*, videlicet adstringendi facultate præditis, qualia sunt oleum rosaceum, vehementi existente inflammatione, vel lentiscinum: sic enim in principio poterat, quod in lienem influebat reprimi, & splenis firmitas conseruari, quæ omnia, cùm sudasse frigidum perpetuò, ponat, posse prætermitti diceret aliquis, quando sudor erat adeò vehemens, vt ipse solus esset sufficiens ad resoluendas vires, quæ omnia antedicta, & alia huiusmodi administrabit Medicus adolescens (neque enim alios ad horum lectionem voco) quando illi continget huiusmodi affectus curare, quod sæpissimè solet euenire Medicinam facientibus. Vt cumque sit, habebunt iuuenes quomodo possint deuenire in cognitionem ideæ morborum: quomodo causam possint dignoscere: euentum prædicere, & etiam opportunam curationem administrare. Hæc igitur legant, donec facti seniores, meliora inueniant. Sitque Laus Deo.

APPΩΣΤΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ.

ÆGROTUS II.

ΙΑΗΝΟΣ ὠκεῖ
 Ἰπὶ τῆ Πλατᾶμωνος
 πλησίον τῆ Εὐαλκί-
 δε, ἐν κέπων, καὶ πο-
 τῶν, & γυμνασίων ἀγόμεον, σὺρ-
 ῖλαβε. ἤρξατο τῆ πνεύνῃ καὶ ὀσφῶν, &
 κεφαλῶν εἰχε βαρῶν. & τραχί-

I L E N V S ^a qui
 in Platamonis adi-
 bus propè filias
 Eualcidis habita-
 bat, ex lassitudinibus, potatio-
 nibus, & exercitationibus in-
 tempestiuis, ignis corripuit.

Capit simul ex lumbis laborare, & capitis grauitate tenebatur, collumque contendebatur.

λη λω ξυώταις. ἀπὸ ἧ κελίης τῆ
 περὶ τὴν χολώδεα, ἀκρητα, ἔπα-
 φρα, καὶ ἀκρόρα, πολλὰ διήλθευ.
 ἔρα μέλανα. μέλαιαν τὴν ὑπό-
 σάσιν ἔχοντα. διψώδης. γλώσσα
 ὀπίξηρον Θ. νυκτὸς ἔδεν ἐκοιμήθη.
 δουτέρη, πυρετὸς ὀξύς. διαχωρήμα-
 τα πλείω, λεπτότερα, ἔπαφρα.
 ἔρα μέλανα. νύκτα δυσφόρος.
 μικρὰ παρέκρυσσε. τρίτη, πάντα
 παρωξυώθη. ὑποχονδρίως ξυώτα-
 σις ἐξ ἀμφοῖν ὠδραμίκης, πῶς
 ἰμφαλόν, ὑπολάπαρ Θ. διαχω-
 ρήματα λεπτά. ὑπομέλανα. ἔρα
 δουλέα. ὑπομέλανα. νυκτὸς ἔδεν
 ἐκοιμήθη. λόχοι πολλοί. γέλως.
 ὠδή. κατέχθη σὸκ ἠδιώατο. τέταρ-
 τη διατ' αὐτῶν. πέμπτη, διαχω-
 ρήματα ἀκρητα. χολώδεα. λεῖα.
 λιωδέα. ἔρα λεπτά. διαφανέα.
 μικρὰ κατενόφ. ἔκτη, πρὸς κεφα-
 λῶν μικρὰ ἐφιδρώσεν. ἀκρια
 ψυχρά. πελιδνά. πολὺς βλησρισ-
 μός. ἀπὸ κελίης ἔδεν διήλθευ.
 ἔρα ἐπέση. πυρετὸς ὀξύς. ἐβδόμεν,
 ἀφρων Θ. ἀκρια σὸκ ἐπ' αἰετερ-
 μαίνετο. ἔρησεν ἔδεν. ὀδὸν, ἰδρω-
 σε δὲ ὅλα ψυχρόν. ἔξανθήματα
 μὴ ἰδρωτ' Θ ἐρυθρα. σροχύλα.
 μικρὰ οἶον ἰονδοὶ παρέκρυσσεν. σὸκ
 αἰφίσατο. ἀπὸ ἧ κελίης ἐρεθισμῶ
 μικρὰ κέρανα λεπτά, οἷα ἀπι-
 πτα, πολλὰ διήλθ' μὴ πόνος. ἔρα μὴ
 ὀδωῆς διακνώδεα. ἀκρια μικρὰ
 αὐθερμαίνετο. ὑπνοὶ λεπτοί. κω-

Primo die alvus biliosa, mera,
spumosa, affatim colorata, mul-
ta reddidit: urina nigra, in
qua nigra subsidebant: ^b siti-
bundus erat, lingua arida.
Nocte nihil dormiuit. Altero
die febris acuta, retrimēta plu-
ra, tenuiora, spumosa, urina
nigra. Nox grauis, aliquantiu-
lum delirauit. Tertio cuncta
exacerbabantur, hypochon-
driorum contentio submollis,
utrinque promissa ad umbili-
cum: aluus tenuis, subnigra:
urina turbida, nigra. Noctem
insomnem duxit. ^c Multa ver-
ba, risus, cantus, moderari sibi
non poterat. Quarto die eadem
erant. ^d Quinto deiectiones
mera, biliosa, laues, per quam-
pingues: urina tenuis, perluci-
da, pauca: mente constitit.
^e Sexto parum caput sudauit,
extremities algebant, liuesce-
bant, multum sese iactauit, al-
uus nihil excreuit, urina resti-
terunt, febris acuta. ^f Septimo
die obmutuit. Extrema partes
non amplius redierunt ad calo-
rem, nihil minxit, ^g Octauo frigi-
gidus toto corpore sudor: papu-
ta cum sudore rubentes, rotun-
da, parua, varis similes perman-
ebant, nec abscessum efficie-
bant: alui irrationes parua,
stercora tenuia, veluti cruda,

multa cum labore reddebantur: urinam reddebat cum dolore mor-
dacem meram: ^h extrema parum recalescebant, somni tennes, com-
atosi,

ματώδεις. ἄφωνοι. ἕρα λεπτά.
 διαφανέα. ἐνάτη, Διὰ τῶν
 δεκάτη, ποσὶ σὺν ἐδέχτο κο-
 ματώδης. οἱ ᾗ ὕπνοι λεπτοί. ἀπὸ ᾗ
 κοιλίης ὁμοία. ἔρρησεν ἀθέρον ὑπο-
 πλῆ καὶ ἰώρον. ὑπόστασις κερμινώ-
 δης, λοβική. ἄκρεα παλὶν ψυχρά.
 ἐνδεκάτη, ἀπέθανεν. Ἐξ δέχτης τέ-
 τω Ε Διὰ τέλει Θ, πινόμενα μέ-
 γα, δρεῖον. ὑποχονδρῖς παλμὸς
 ξυωχεῖς. ἡλικίη, ὡς πρὸς ἕτεα εἰ-
 κισι.

matosi, obmutescobat : urina
 tenuis, perlucida. Nonno nihil
 mutabatur. ⁱ Decimo potum
 non sumebat, comatosus, &
 somni tenuis, similia alui ex-
 crementa : minxit multum,
 quod subcrassum in matella
 euadebat: quod subsidebat erat
 simile farinae crassioris, album:
 extrema membra iterum fri-
 gebant. ^k Vndecimo obiit. A
 primo die ad finem usque spiri-
 tum magnum habuit, rarum:

*hypochoendrj perpetuam palpitationem. Annum etatis agebat cir-
 cit er vigesimum.*

COMMENTARIUS.

RIA esse prima febrium genera, vnum earum, quæ diariæ ap-
 pellantur, alterum hecticarum, tertium earum, quas acutas vo-
 cant, comites putridorum humorum, scriptum nobis reliquit Ga-
 lenus *1. in 3. epid. comment. 5. & lib. etiam 1. de different. febr. cap. 1.* Fe-
 brium autem istarum singillatim tradens signa, quibus possunt cognosci,
 & inter se distingui, dicebat putridarum indicia à multis desumi, videli-
 cet à qualitate vrinarum, à calore, ita *in lib. 1. de different. febr. cap. 7.*
 Maximum verò, & harum febrium indicium existit, cruditas vrinæ, & de-
 bilis coctio proprium est indicium earum febrium, quæ humorum se-
 quuntur putredinem: neque enim cruda, neque debiliter cocta in ephemeris
 apparet, sed perinde ac in sanis cernitur. A qualitate caloris, quia in
 huiusmodi febribus nihil est suaue, neque moderatum, neque vlllo pacto
 similis ei, qui in diariis persentitur, sed mordax potius, & tactui molestus,
 cuius sunt verba hunc in modum. *Maximum autem est earum, quæ ex putre-
 dine sunt febrium indicium, qualitas caliditatis.* Subdit. *Nihil enim est in
 ea suaue, neque moderatum, neque vlllo pacto similis ei, quæ in ephemeris sen-
 titur, sed quemadmodum est, & ab optimis ante nos Medicis dictum,*
 mordax quodammodo potius existit, tactuique molesta sentitur, ac
 quemadmodum fumus oculos, ac nares; sic ipsa tactum erodere viderur:
 addit postea submissionem pulsuum, quam prætermitto ponere, quia in
 hac historia non agitur de pulsu, quemadmodum nec in aliis, non quia
 Hippocrates pulsus non cognouerit: aliter enim est credendum, cum eos
 in ægrotis obseruasse constet *ex 4. lib. epid. text. 31. & alijs, sed quia eam*
 artis

artis partem minimè omnium excoluit: verùm non est tempus de hoc disputandi, cùm animus ad alia sit conuersus. His ita cum Galeno stabilitis, nemo quisquam ambiget febrem à qua detentum apparet hunc ægrotantem, fuisse putridam; nam, si spectemus qualitatem caloris istius febris, erat, vt ait Hippocrates, vehementissima, quia *igne fuit correptus*, quo verbo significatur febris intensissima, vt Galenus monet *in comment. & alijs in locis*, quid autem aliud, quàm mordacissimam fuisse caliditatem? Quod spectat ad vrinas, erant nigræ, quas crudas diximus. At non fat est Medico cognouisse febrem esse de genere putridarum, sed vt consulat saluti ægrotantis, debet nouisse vtrum sit continua, an intermittens, quod non est difficile: præterea quantus sit morbus, an magnus, an paruus. Vtèrius an celeriter moueatur, nec ne: sed & amplius, an sit benigna, an mali moris febris. Quare cùm vigilæ vrgerent, sitis vehementer infestaret, poterant reponi inter magna symptomata, magnum morbum indicantia. Habuisse vrinas nigras, & alia, malum eiusdem febris morem euidenter denotabant. Itaque potuisset quiuis animosè affirmare, non tantùm fuisse inter acutas reponendam hanc febrem, sed etiã mali, & pessimi moris. Est fortasse quòd quis iuuenis dubitet, quomodo talis fuerit febris, cùm incœperit à causis externis, quæ non putridam, sed diariam faciunt, vt Auicenna sentit *lib. 4. Fen. 1. tract. 1. cap. 5.* & Galenus *tot in locis*, quomodo igitur, si ab hac causa ortum duxit, dicetur putrida, aut quomodo, si putrida, excitari potuit à causis externis? Fuit quidem causa externa non immediata, vt in ephemeris, sed mediata, nimirum genitis à mala, & imtemperata victus ratione prauis humoribus, à quibus tanquam à veris causis huiusmodi febris fuit excitata, & eam ob rem Auicenna *in lib. adducto tract. 2. cap. 1.* appellabat causas remotas, alij dispositiuas, quia disponunt humores ad putredinem: causæ enim externæ quantum in seipsis est, nunquam excitabant febres putridas, dicente Galeno *in lib. 2. de cris. cap. 17.* & *1. de different. febr. cap. 7.* Si verò occurrant corpori iam malè affecto, non putridas tantùm, sed malignas etiam concitabunt, vt præsens Historia fidem facit: inquit enim Hippocrates.

^a *Silenum ex lassitudinibus, potationibus, & exercitationibus intempestiuis ignis corripuit.*] Hæc omnia sunt causæ externæ. Sed quoniam ex his ortum habuerunt causæ internæ, propterea tam grauiter fuit affectus: ab his enim producta est causa mediata, obstructio scilicet, quæ dicitur causa mediata interna, ab hac autem non ventilato calore naturali, præternaturalis inuentus est, qui ad cor delatus, viscus affecit vaporibus putredinosi, & febrem, qualem describit Hippocrates procreauit. Galenus appellat causas has externas, occasiones, causas manifestas. Fuerunt, inquit, hæc causæ manifestæ, id est morbi occasiones. Subdit statim. Nam si quis laborando, & operando sese ad lassitudinem vsque affligat, potat autem largiùs, aut intempestiue exercitationes habeat, id est, aut à cibo, aut vbi tardiùs concocti sint cibi, antequam probè sit versum in sanguinem nutrimentum: hic, tum bilem, propter labores aceruet; partim crudos, & incoctos humores ex potu, & intempestiuis exercitationibus. Quòd si res ita est,

ita est, quid mirum humoribus istis à causa externa genitis, validissimam nacti causam ad putrescendum, si morbum grauissimum generarunt, corpore iam ad patiendum disposito, vt Galenus videtur confirmare, dum hæc profert verba. [Illud nonnunquam vsu venit, vt aliqua ex præincipientibus causis sui ratione febrem accendat ephemeram, subsequatur autem altera ex humorum putredine, quando quod afficitur ad id habile fuerit, hoc est, quando impurum fuerit, ac materia superflua redundans: hæc enim, cùm in ephemeris immoderatum calorem contraxerint, atque hinc putrescendi principium susceperint, alteram febrem succendit, priore desinente.] Quibus omnibus iam satis constare credo, quomodo à causa externa tam malignè ægrotauerit Silenus iste. Hinc etiam innotescit causa, quam duplicem constituere debemus, cùm ex antea acta victus ratione, & bilis, & crudorum humorum copia sit coaceruata: nam præter id quod legitur *in comment. Galen.* habemus etiam eundem à se ipso minimè dissentientem *in lib. 4. de sanitate tuenda cap. 4.* his verbis. *Qui in otio degunt, ij pituitosum solent aceruare succum, quos multus labor exercet, ij biliosum, & quanto longiores, tanto sunt ad atram bilem generandam procliuiores. Quod verò legitur in lib. de succorum bonitate, & vitio cap. 3.* ita se habet. *Sicuti namque quies corporis deses prorsus maximum est ad salutem incommodum, sic planè maximus fuerit in mediocri motione vsus, quando ve ægrotaturus quisquam sit, qui ne, quando cruditate labore curam gesserit, nec commotionem vehementiorem a cibo aliquando aggrediatur.* Quemadmodum enim omnium maximè ad sanitatem commendatur exercitatio ante cibos, ita à cibus motus vnusquisque, vel in primis damnatur, eo quòd alimentum à ventre ante coctionem distribuatur, crudorùmque ita vis humorum colligatur in venis, vnde omne genus morborum progigni solet, & *lib. eod. cap. 1.* scribit. [Adhibita itaque diligenti de exercitatione cura, tum ne quid cruditate laboraremus, immunes hactenus à morbis perseuerauimus, annorum multorum spatio.] His satis credo esse notum veram esse sententiam Galeni *in comm.* nimirù duplicem fuisse causam internam, quæ febrem hanc excitauit, bilem, & pituitam. Pessimus fuit hic morbus, vt euentus indicat, neque mirum, cùm à varietate humorum penderet; nam quemadmodum simplex morbus faciliùs euincitur, ita etiam complicatus semper deterior euadit, non potente natura humorum varietatem æquè bene euincere, vt Galenus *1. de cris. cap. 11.* notat, quod idem apertissimè confirmat *2. lib. prog.* vbi hæc leguntur. *Deiectio versicolor, multas adesse affectiones significat, & eam ob rem tractu temporis eget ad concoctionem; si enim multa existunt affectiones, aliquas earum diutinas esse verisimile est, si secus, ac prorsus occurrunt natura, quæ tanquam cum multis pugnature inimicis, multum tempus consumat necesse est: nam deiectiones varia diuturniores semper sunt, quam vnusmodi, cùm non possit natura in paruo tempore multas conficere dispositiones.* & *4. Aphor. comm. 40.* Et si cum signis malignissimis fiant, etiam si virtus videatur valida, & ætas florens, tamen facile est naturam succumbere, antequam morbus concoquatur, quod Sileno accidisse perspicuum

est. At quoniam hucusque loquuti sumus de idea, causa, & euentu, sed minus accuratè, quàm sit conueniens, eam ob rem singula accidentia veniunt expendenda, vt eorum, quæ diximus certiores fiamus. Hoc quidem certissimum est, febrem hanc fuisse vehementissimam, vt symptomata, quæ passus est, & excrementa denotant, neque nos esse nostra opinione frustratos animaduertemus, si quæ euenire in toto morbi decursu spectentur, statutum etiam est causam fuisse duplicem, bilem, & pituitam: Neque sic quis quærat, quomodo possit vnus, & alter humor putredinem concipere aliis intactis, quia non est inconueniens id fieri propter dispositionem humorum ad putrefactionem, & alterationem, veluti videmus euenire in mistione: aliquando enim possunt misceri multa simul, quæ si comburantur, non omnia combustionem pati animaduertemus, quia aliqua erunt in mistione, quæ non sunt apta ad combustionem recipiendam. Hic igitur erat vterque humor bilis vt prædominans, subdominans pituita. Bilis prædominium cognoscebatur ex lumborum dolore, si credendum est Galeno, qui affirmatè tenet lumbos in huiusmodi febribus dolere propter bilis mordacitatem: hæc enim dum per lumbos transit, vellicat, & dolorem infert, quod verum sit dicit alium reddidisse biliosa, hæc omnia probantur 1. *prorrh. comm. 21.* his verbis: *Quòd spuma, tum propter frigiditatem, tum propter caliditatem fiat, indicium faciunt, tum venti in aquis ipsis spumam concitantes, tum efferuescens ea, qua in lebece est caliditas.* In biliosis igitur deiectionibus spumosum ἐπάνθημα, idem veluti flos supernè incumbens huiusmodi feruorem, non modicum ostendit: subdit: *Sed lumbis ante dolent,* propterea quod bilis per intestina penetrans acris sit, & mordax, talibus siquidem excrementis per intestina deductis, translatisque, non modò lumbos, sed etiam & reliquas partes dolores subsequuntur, compatièntèque cerebro, & collo, vtraque dolebat. At non tantùm erant biliosa, sed mera, ex quibus vehemens incendium arguebatur, veluti & fuisse spumosa, colorata. Præter malam qualitatem erat etiam quantitas, quando multa fuisse scribit. Euacuatio, quæ potius colliquationem arguebat, quàm naturam dominantem: nam ab hac euacuatione apparuit vrina nigra, in qua residebant nigra, cuiusmodi solet fieri in vehemènti caliditate, dicente Galeno *lib. de vrinis cap. 23. Nigrescit vrina, vel per admistionem nigri humoris melancholici, aut sanguinis crassi, vt in quartanis, lienosis, morbis longis, nephritide, suppressis mensibus, aut hæmorrhoidibus, aurigine magna, idque periculo non ita graui, si tenues, & albæ præcesserint, copiosa, & liberè fluat, & cum allenamento agri:* Fiunt præterea propter adustionem febrilem, aut propter mortificationem partium, & caloris insiti: nam à frigore effectus idem, qualis & ab igne, arefactio, color ater, mortificatio. In hoc ægrotante erant sine dubio tales propter adustionem febrilem, & idè poterant censerì lethalis, & non tantùm erant vrinæ nigræ, quoad substantiam, sed etiam quoad sedimentum, quæ multo magis periculosa censerì debebant, si Galeno credendum est.

b *Sitibundus erat, lingua arida, nocte nihil dormiuit.*] Hæc noua non sunt, neque quid habent admirationis in huiusmodi febribus: sequuntur enim vim caloris, & malitiam humoris: neque diminuta sunt hæc accidentia, sed in dies ingrauescebant, cum præter alui excrementa, & vrinas, etiam caput fuerit malè affectum, & delirauerit, in consensum tracto cerebro; & præter id, habebat etiam inflammationem hypochondriorum, quod denotat per particulam illam: *Hypochondriorum contentio submollis.* Idque confirmat Galen. *in comment.* Et ex hoc etiam vnusquisque videre potest quanti faciat Hippocrates hypochondriorum affectionem, vt apertissimè colligimus *in 1. prog. text. 27.* & præcipuè si dextrum malè habeat, vt *eodem lib. text. 29.* colligitur sic. *Oedema in hypochondrio durum, & dolens, pessimum est, si in vniuerso sit hypochondrio: si verò altera parte sit, sinistra minori cum periculo est.* Galen. *Si dextra affligat parte periculosior est, propter iecur; indulgentior, si sinistra, propter lienem: si vtraque simul laceffit, pessima.* Propterea vos semper debetis tangere hypochondria, quia non parum refert benè, an malè se habeant. Itaque omnia tendebant ad perniciem, cum nihilominus eadem perseverarent excrementa alui, & vrinæ, videlicet nigra omnia, & turbida: scimus enim turbationem vrinarum significare maximam agitationem in genere venoso, magis quidem, & minus pro specie turbatæ vrinæ: est enim triplex vrinarum turbidarum differentia, vna earum, quæ minguntur turbidæ, & remanent turbidæ: Altera quando minguntur turbidæ, haud multo post resident: Tertia quando minguntur claræ, haud multo post turbantur, ita *1. de cris. c. 12.* *Inter has, tertia deterior: bona secunda: media prima.* Audite verba Galeni ne dictum fide careat. Nam cum triplex sit vrinarum turbidarum differentia, quia, vel cum tales mictæ fuerint, semper similes permanent: vel cum tales mictæ fuerint, paulò post resident: vel puræ equidem minguntur, postea verò conturbantur: praua quidem ex dictis tertia: media prima, mitis autem secunda. Quoniam, quæ statim quidem residet, parum aliquid inæqualis turbulentæ superesse demonstrat; quæ verò semper manet similis, vigere adhuc, quæ est in sanguine, agitationem ostendit: quæ verò extrà conturbatur, debet incipere concoqui, quare optimo iure pessima est: nam & longiori tempore, & virtute forti indiget ad coctionem. Sed quæ turbulenta mingitur, statimque subsidentiam habet bonam, morbum haud ita multo post concoquendum significat, atque idcirco mitior. Medio autem modo se habet altera: nam ea, vt quæ vigente sit conturbatione, quantum malitia differt ab ea, quæ adhuc futuram perturbationem significat, tantum superat eam, quæ iam quiescentem obrinet. Quæ verò ad summum incocta est, has omnes vincit, & quæ sequuntur. Repetit hoc idem *4. Aphor. comment. 70.* sic: *Nonnulla igitur vrina longo tempore manent perturbata, nonnulla verò citò sedimen crassum habent, & citò solutum morbum iri significant. Quæ verò non resident, si vires affuerint, longum fore morbum ostendunt, si imbecillitas agri, mortem prænuntiant.* De vrina turbida meminit Hippocrates etiam sic *lib. 3. Coacatum, text. 65.* Qualis esset hæc vrina non describit Hippocrates,

sed tamen ponamus fuisse ex iis, quæ remanerent, quales mingebantur, ex quibus non omninò esset desperanda salus, nisi etiam fuissent nigrae quibus nihil deerat ad euidentem perniciem, cum turbata nigresceret, hinc insomnia, & deliria, cuius solent vrinae dictæ esse nunciæ, & perpaucos vidimus cum huiusmodi vrinis, quibus aut non fuerit concitatum delirium vehemens, aut saltem aliquo modo mente non vacillarint, nisi aut aliqua præuenerit euacuatio, aut aliam habuerit causam, quàm internam adustionem, vt vesicæ vitium, aut renum, in iis præsertim, qui nephriticis doloribus sunt obnoxij, qui caruncula laborant, aut renum vlcere, aut gonorrhœa. Hoc animaduertens Hippocrates monebat, illud in primis esse considerandum, an vesica laboraret, & ideò nos deciperet 2. *prog. text. 37.* Ne te fallat, si ipsa vesica ægrotans, aliquam talem reddiderit vrinam: non enim totius, sed ipsius per se vesicæ indicium est. Si igitur tales appareant ex vi morbi, non aspernendam capitis læsionem minantur, & multo magis, si vigilantes sint ægrotantes plus iusto: nam Hippocrates de vxore Oecetai sic scripsit 2. *in 3. epid. text. 8.* Nocte nihil dormiuit, inuuit mox deliraturam, & ita euenit. Clarè etiam mihi videtur Galenus hoc idem confirmare in *lib. 1. prorrh. comment. 4.* Textus sic se habet. *Vrina inturbulenta, vigilibusque decoloris, nigra, sublime petentes, atque in sudoribus phrenitica.* Addit Galen. in *comment. Vigilia igitur, & turbationes ægrotantium reuera sunt phrenitica.* Pessimum est non dormire, neque die, neque nocte, quia aut præ dolore, & afflictione vigilans, aut ab hoc signo delirabunt, ita Galenus 2. *in 7. Coacarum, comment. 1. text. 35.* Ratio huius esse videtur, quoniam cum aliquis febre acuta diuexatur, in qua somnus, si quid aliud requiritur, & desideratur, si aliter fiat, & ægrotans neque noctu, neque die dormiat, oportet adsit aliquis continuò affligens dolor, quòd si hoc absit, oportet adsit sicca cerebri intemperatura, propter acres fulgines elatas, & ita vigilias, simulque delirium excirari: nam quemadmodum somnum dolor arcet, ita in delirio somni absunt causæ naturales, nimirum bona cerebri temperies, & suauius euaporatio. Quare perpetuæ vigilie pessimæ sunt, vt causa, & vt signum. Vt causa, quia prohibent coctionem tum humorum, tum etiam alimentorum. Vt signum, quia eam cerebri indicat læsionem, vt haud multò post in delirium incidere possit. Confirmat hæc quæ dicta sunt, casus Illustrissimi Marchionis Ioannis Baptistæ Bellisomi, qui à primo die cæpit de vigilis conqueri, quibus, adueniente septima, superuenit vrina turbida, haud multò post delirium furiosum, quod memoriâ debetis tenere, & diligenter obseruare, vt hoc symptoma semper magni faciatis, quia vigilie, quòd infestiores, eò magis timendæ, & ne longius exemplum petamus, sit vobis in præsentia hoc quod habemus præ manibus instat omnium, qui post vigilias delirauit, vt verba Hippocratis fidem faciunt, dum inquit.

¶ *¶ Multa verba, risus, cantus, moderari sibi non potuit.*] Hæc omnia possent dici pronenisse ab imaginatione deprauata: videmus enim sæpissimè delirantes modò ridere, modò lugere, modò canere, aut quid aliud facere, & tamen si interrogentur, respondent ad ea, quæ petuntur, aut nomina etiam

etiam assistentium in memoria habere, eosdemque nomine proprio vocare. Neque propterea quod rideret delirans, erat ipsius bona spes concipienda, quod velit Hippocrates desipientias cum risu esse securiores, quia perinde est, ac si diceret minus periculosas: verum, etiam si sint cum risu, expedit videre, an quid aliud deterius sit coniunctum, quoniam tunc nihilominus sunt mortiferae, etiam cum risu. Hoc ad verbum possumus videre apud Galenum in 6. *Aphor. comment.* 53. qui sic legitur: *Desipientia, qua cum risu sunt, securiores, qua vero cum studio periculosiores.* Subdit Galenus: *Nulla quidem desipientia secuta est; minus periculosa, qua cum risu est; sicuti temeraria omnium periculosissima: in medio autem amborum sunt, qua cum studio sunt.* Fiunt autem omnes compatiēte cerebro, vel primariō, vel secundariō. Causa postea, cur quæ cum risu fiunt, sint securiores, est, quia indicant humorem benigniorem, sanguinem scilicet, qui omnium humorum est mitissimus; cum igitur calescit sanguis, blandiores vapores ad cerebrum transmittuntur, & ita fit desipientia cum risu. Quod si cum studio, tunc deterior est humor, qui peccat, ut multis in locis ex Hippocrate, & Galeno colligitur. Vt cunque sit, semper mala sunt desipientiæ, etiam cum risu, quomodo etiam obiisse Dealcis uxorem apparet ex iis, quæ scripta reliquit Hippocrates 3, in 3. *epid. text.* 86. *Ille delirans ridebat, tamen vigesima obiit,* quia, ut dictum est, aliquando aliud adiungitur symptoma, quod præeminet aliis, sed multo magis augetur periculum, si adsit cum delirio, virtutis imbecillitas, quia tunc est pessimum signum, si credendum est Galeno 1. *prorrh. text.* 8. sic dicenti: *Prelanguentium desipientia sunt pessima, & ita, ut cum huiusmodi affectione nullus unquam conualescat,* ita Galeno confirmante in *comment.* Et quid mirum, si obiit hic ægrotans: magis mirandum eum tot symptomatibus tandem vitam protraxisse, præsertim cum quartum non minus habuerit grauem, quam tertium, quod quanti faciat Galenus in *comment. antecedente* vidimus. Cur igitur non euenit iudicium, & mors in septima? Quia natura detruxit partem materiæ peccantis ad cutim, ut videbimus, postquam obseruauerimus quæ die quinto, & sexto euenere.

^d Quinto die deiectiones erant mere, biliose.] Hæc excrementa flammidam significabant dispositionem, quia præter sanguinem, quiuis alius humor syncerus apparens, prauam significat affectionem, flammido calore obtinens generationem, Galeno confitente 2. *prog. comment.* 47. idque non tantum de excrementis per aluum, sed etiam de quacunque alia euacuatione, tam per vomitum, quam per sputa, & vrinas facta, intelligendum est, ex eiusdem Galeni mente 2. *prorrh. text.* 26. in his. *Non solum igitur vomitiones syncera, & implacida mala sunt; verum quoque & deiectiones, & sputa, & vrina, & quiduis aliud.* Verum nescio an simpliciter sit intelligenda Galeni sententia, quando videmus apparere pituitam synceram; quæro modò, an hæc significet flammidam dispositionem? cum tamen humor sit frigidus. Si Galeni locum respiciamus, cum dicat: *Quiuis humor, sanguine excepto, syncerus, habet generationem à flammido colore,* non est dubium intelligi etiam de humore frigido, & tamen in

aliis locis videtur aliter sentire : primum enim syncerum vocatur illud quod impermistum est, ita Galenus 2. *prorrhet. comment.* 15. dum ita scribit : *Prava igitur affectionis signa sunt spumosa, & syncera*, si memoria tenuerimus, deiectiones ἀκράτους, id est, synceras appellari, quæ duntaxat vnum, qui excernitur humorem cæteris impermistum habent. Ita describit humorem syncerum, sed quomodo synceritas cuiusvis humoris flammidam significet dispositionem, non intelligo. Dilectissimus pater meus in *progn.* dicit ideo fieri, quia priuantur proprio ichore, à quo solent castigari, & ideo malum esse syncerum humorem duplici ratione, vt signum, & vt causam : vt signum, quia ingens incendium ostenditur, vt causa quia succi effrenes redduntur, præsertim calidi, quasi intelligat etiam pituitam effrenem reddi, & ingens incendium significari, at quomodo à pituita potest vehemens incendium accendi, nisi sit falsa, à qua ardentem febrem procreari iam habemus, ex Hippocrate in *vestibulo* 4. *acut.* si verò non sit falsa, frigiditatem significat, vti apertissimè testatus est Galenus *lib. 2. prog. comment.* 36. sic : *Biliosus enim syncerum multam caliditatem, pituitosus indicat frigiditatem.* Hic sine dubio loquitur de humore pituitoso syncero, & tamen significare frigiditatem apertissimè dicit : non igitur flammeam dispositionem significat quiuis humor, sed tantum intelligendū crediderim de humoribus calidis, qui efferuntur magis, quo magis ichore proprio destituuntur : idque colligo ex eodem Galeno loco adducto, dum inquit in *eod. comment.* *Quin etiam synceri humores crassiores existunt, pituitosus quidem propter frigiditatem quasi concretus : biliosus verò propter exuberantiam caloris enaporatus, & tanquam assatus.* Ergo aut propositio Galeni intelligenda est tantum de humoribus calidis, aut vult dicere, non posse fieri istum humorem syncerum, nisi à caliditate segregante, & veluti absumente serum. Qui meliora habet in medium ponat.

• *Fuisse postea perpinguia leuia,*] colliquari corpus arguebant : nam quemadmodum optimum est, quidquid salubre est, si æquale sit, ita quidquid malum est, id omne euadit deterius, si inæquale existat : dicitur autem læue, quod habet æqualem coctionem, vt nulla pars effugerit naturæ alterationem, dicitur etiam læue, propter vehementem corruptionem, vt nulla materiæ pars imperfecta maneat, aut supersit, ita dicente Galeno 2. *progn. comment.* 21. fuisse tandem pingues, argumento erat corpus colliquari, si credendum est Galeno loco nuper adducto, & 1. *de cris. cap.* 1. Fiunt huiusmodi colliquationes, cum recens compacta substantia pinguedinis, ac carnis ab ardenti febre resoluitur, & colliquatur, quod contingit præcipuè in febribus pestilentibus, vt legimus 3. in 3. *epid.* his verbis : *Quæ euacuabantur erat colliquatio,* quod quidem esse symptoma videtur in perpetuum febris ardentis, quam pestilentem priuatim vocitant, cum mortales, vel citra pestem corripit. Illud autem scire oportet aliud esse carnem colliquescere, aliud adipem : nam calor est feruentissimus, qui carnem fundit : moderatur, qui adipem. Sed neque propterea statim prædicendum malum, etiamsi pinguia videamus excrementa :

crementa : nam aliquando fiunt propter calidam rerum intemperiem, tumque enatabit in vrinis, neque necessarium est illos febrile. Nunc sermo est de febre pestilente, quam non difficile potuit sequi colliquatio, quæ mortem attulerit, vt & Pario, & adolescentulo Mælibæ contigisse videbimus. Dicitis : si tam æstuans erat interna dispositio, vt videretur corpus colliquari, quomodo vrina ex nigra, & turbida facta est tenuis, perlucida, pauca : si hoc factum est, quia humores non expurgarentur amplius per vias vrinæ, quomodo non delirauit, vt sæpissimè contingit in huiusmodi casibus : nam ex nigra facta est perlucida, ex turbida tenuis : præsertim cum Larissa 3. in 3. epid. text. 83. tenuibus vrinis existentibus delirauerit, & Nicodemus. Profectò hoc non rarò obseruatur in praxi, si vrinæ fiant ex crassitenues, facile imminere delirium. At non est propterea mirum, si hæc non fiant semper, cum vrinæ per se non indicent affectionem capitis, per accidens aliquando. Ita 1. prorrh. comment. 4. Vigilæ, & turbationes re vera sunt phreniticæ : vrinæ verò, & sudores nequaquam, & clariùs 2. prorrh. comment. 2. hunc in modum : *Rufus, & in presentia memoria tenere tyrones oportet, nullum in vrinis esse signum, quod delirium prænnuntiet.* Nempe hæc, partium hepatis, & renum, & vesicæ affectionem indicant, vasorumque sanguinem continentium, & virtutis succos generantis tum robur, tum imbecillitatem. Nec obstat Aphor. 4. sext. 72. particulæ, qui sic legitur : *Quibus vrina alba, & perspicua, mala, præsertim si in phreniticis fiant, quia Hippocrates hîc non vult dicere huiusmodi vrinas esse delirij notas, sed esse malas, quia indicent extremam cruditatem, ad quam remouendam facultas requiritur validissima, & tempus longum, proptereaque esse admodum lethales in phreniticis, quia fieri non potest, vt phrenitici cum huiusmodi vrinis seruentur, iam ex facultatis animalis affectione debilitati, quo fit, vt priùs moriantur ægotantes, quàm vrina concoquatur, & Galenus ipse testatur se nullum phreniticorum vidisse cum huiusmodi vrinis seruatum, repetitque non dissimile 2. prog. comment. 32. quod idem visus est innuere Hippocrates 3. in 3. Coacarum his verbis : Vrina aquosa, & alba ab initio ad finem difficilis indicij est, nec periculo vacare solet, periculum enim est, ne æger succumbat priùs, quàm morbus maturetur.* Quòd si res ita est, & vrinæ per se nihil conferunt ad capitis affectionem indicandam, quid mirum si non delirauit in tanta vrinarum mutatione ad tenuius. Quæ igitur erit causa huius? Multa possent dici, nimirum retentam esse crassiorem materiam intra corpus, & vrinæ tenuiorem partem esse euacuatam, & paucam, quia præ imbecillitate natura non posset consuetam euacuationem moliri, neque secundùm quantitatem, neque secundùm qualitatem; scimus enim in extrema virtutis imbecillitate, aut immodicè euacuari corpora, præ facultatis retentricis languore, aut nihil omnino excerni propter impotentiam illius facultatis, cuius munus est à corpore deturbare noxia, quo tempore etiam si adsit mala humorum qualitas, ad extremum redacta, non sentit irritamentum. Perinde senes decrepiti non discernunt acria à dulcibus, neque offenduntur à vehemèter acris, quia

eorum

eorum facultas veluti emortua est. Ita in suppressione vrinæ : aliquando enim hæc fit propter extinctionem facultatis , vesicæ , quod apertissimè à Galeno habetur *lib. 2. prorrh. text. 16. Vrinarum* inquit Hippocrates *in morbis acutis ex refrigeratione interceptiones, pessima.* Addit Galenus: *Morbi acuti ex calidiore materia ortum habent : si ergo vrinarum retentio ex vesica refrigeratione fit , malum.* Nempe ex tali intemperie , secretoriæ , quæ in vesica est facultatis factam imbecillitatem , vel sensus , ob refrigeratum ipsius neruum priuatione , neruumque ipsum quod cõtristat haudquaquam sentire ostendit. Testatur idem Hippocrates 2. *in 2. Coacarum, text. 10. sic. Vrina intercepta significat dolorem , atsi sudor accedat, malum.* Est autem malus tunc sudor , quia fit inclinante ægro ad exitium , & significat naturæ dissolutionem. Quare cum post vrinæ retentionem sudauerit Silenus , & frigidum , videtur id factum propter extremam imbecillitatem , præsertim cum non obscura prostrationis virtutis signa extent. Hoc etiam potest addi in confirmationem , quod habetur 3. *in 3. Coacarum, text. 73. In biliosis vrina intercepta celeriter interficit.* Tamen etiam si hæc , & similia possent addi, ego existimo istam vrinæ paucitatem , & mutationem aliam habuisse causam , & tandem suppressionem omnimodam. Natura haud multò post erat expulsionem factura , quo tempore colligit se , & omnia retinet , vt maiore conatu , & impetu insurgat aduersus causam morificam. Tunc fiunt vrinæ , & alui suppressiones , & cessat quæcumque euacuatio , quando natura instaurata finem suum assequatur , & materiam peccantem euacuet per eam partem , quam habet faciliorem. Hoc colligitur ex Galeno *lib. 3. de cris. cap. 2.* quo in loco docet , quæ soleant crissim præcedere , & inter cætera suppressi vrinam notat , vt etiam testatum habemus 1. *in 6. epid. text. 10. sic. Ante rigorem, vrinarum suppressiones si ex optimis fluxerint.* In quorum confirmationem iubnectuntur hæc. *Tanta enim signorum in acutis vis est, vt & soli ipsi credendum sit, alijs verò accedentibus, etiam diuinatio tibi erit firmissima, perpetuoque veridica.* Verùm vrinam, etiam aluo fluente largiter , suppressi contingit, illuc serosam humiditatem vergente , cuius redundantis triplicem esse euacuationem dedicisti per aluum, per lotium , per sudores. Ergo si aluus plura deiecerit , vrinæ suppressæ ad futurum rigorem , præsertim dum fidere non conuenit. At si aluus fluxa non sit, proximùmque esse indicium noueris , ægrotum rigere , sudarèque necesse est. Vult per hæc verba innuere, quomodo cumque fiat crisis, semper à natura fieri motus quosdam, cum haud multò post natura erat euacuationem tentatura , dum autem præpararet se ad expulsionem , hinc vrinæ tenues, crassiore materia retenta, paucæ : aliò conuersa : Verum est hoc, non posse Medicum , neque integrum, neque bonum iudicium expectare in virtute languida, veluti erat huius ægotantis , præsertim cum in dies deteriorem fieri ægotantis statum ex sexto die constaret , dum inquit.

° *Sexto die parum sudauit caput , extremitates algebant , linescebant, multum se iactauit , aluus nihil excreuit , vrine restiterunt, febris acuta.*]

Hæc omnia si post euidentem , aut perfectam coctionem essent facta,

non aded pernicioſa eadem cenſeri debebant, (etiamſi ante bonam criſim non liueſcant extrema) quoniam grauiſſima ſymptomata præcedunt criſim, quæ non debet Medicus generoſus pertimeſcere ſignis coctionis præceſſis. At quia in hoc ægrotante ne veſtigium coctionis cernebatur, ſed omnia coctioni contraria, quibus indicabatur non potuiſſe expectari bonam criſim, ſed fortaiſe naturam in tentata futura euacuatione caſuram: Et quo magis procedebat morbus, magis ægrotantis ruina pateſcebat, cum maiore periculo, & euidentiore pernitie, cum quo die debebat expectari ſignum aliquod alleuationis, eodem maius videbatur proſtrationis: nam ait;

f *Septimo die obmutuit, extrema partes non amplius ad calorem redierunt: nihil minxit.*] Debebat fieri iudicium in ſeptima, cum morbus eſſet vehementiſſimus, & per impares moueretur, ſed non tantum apparuit minimum virtutis robur, ſed potius omnimodæ proſtrationis euidentiſſimum fuit argumentum, obmutuiſſe in hoc die, & partes extremas non tantum eſſe refrigeratas, ſed etiam tales permaniſſe, cum amplius non recaleſcerent, præſertim cum antea etiam liueſcerent: liuida enim facta corpora in breui mortem denunciant, vt 2. *Coacorum. text. 31.* Quibus ſic ſtantibus, quæ ſida criſis poterat expectari, cum ferè iam ventum eſſet ad vltimum, etiamſi ætas id ferret, vt diutius produceretur mors, vt ſolet fieri in ætate florentibus: attamen omnes naturæ conatus irritos futuros putandum erat, tali exiſtente morbi conſtitutione in iuvene: Quò enim magis ſua natura vim morbi ſuſtinet, eò grauior cenſetur cauſa, quæ iuuenilem ætatem deprimit, ita, vt etiam ſuperueniens euacuatione tunc poſſit eſſe ſuſpecta, & omninò inutilis: inutilis, quia in cruditate nulla euacuatione bona: ſuſpecta, quia quæuis euacuatione in virtute languida, peſſima; & ideo tunc non eſt cur Medicus expectet criſim: non perfectam, quia hæc eſt ſubita mutatio ad melius, ita Galenus 3. *de criſ. cap. 2.* ſola ſubita mutatio ad ſanitatem ſimpliciter criſis dicitur, ſit autem omninò manifeſtis quibuſdam excretionibus, aut effatu dignis abſceſſibus. At dicetis, nonne effatu dignæ factæ ſunt euacuationes in Sileno, cum Octauo die multæ ſuperuenerint euacuationes: nam ſudauit, papulæ eruperunt, alius eſt motus: & etiam per vias vrinæ fiebat excretio. Iſtæ ſunt euacuationes, quæ morbos ſapiſſimè tollunt. Vos hîc volo cautos, & attentos, vt ſemper inſpiciatis modum expulſionis: ſi enim optime fiunt, tollitur, aut diminuitur morbus: ſi verò aliter, non tantum non tollitur affectus, ſed pernicioſæ ſunt, quia regurgitante materia à circumferentia ad centrum, non potente natura expellere ad cutim, celerrimè mortem inferunt, quod aperriſſimè videmus in hac variolarum conſtitutione. Iis, quibus erumpunt valide, febris ſenſim definit aut euidenter diminuitur: quibus autem lentè mouentur, aut alio motu, non amplius erumpunt; ij omnes periclitantur, factamque vidi in multis hanc expulſionem, aut in quarta, aut in tertia, multis etiam incenſa eſt febris, quæ ſpatio octo dierum perdurauit, poſteà eadem conqueſcente integrè, de repente eruperunt variolæ, quæ tamen, vt à materia benigniore, omnes

securæ fuerunt. Itaque non est simpliciter verum, quod aliqui pro certissimo ponunt, fieri scilicet non posse ut variolæ erumpant octaua à febre die, cum ego id obseruauerim hoc anno sæpius; verum est, quamplurimum tertia die erupisse. Habui in hoc Xenodochio maiori Papiæ multos pueros, qui cum febricitarent, expurgati sunt integrè, & defertuit omnino calor; postea nulla noua succensa febre eruperunt variolæ, cum tamen etiam decima dies à febre præterierit; perinde in Cænobio Diui Thomæ contigit in iuuenē annorum viginti quatuor. Prætermittitur nunc quærere, an variolæ necessariò proueniant à sanguine menstruo, necne, ego quidquid alij dicant, puto esse constitutionem similem aliis, fieri scilicet hos affectus, quando corpus ad hos suscipiendos morbos fuerit dispositum; sunt autem maximè disposita puerorum corpora, quia in ipsis abundat humiditas, & propterea hæc putredo in pueris frequentissima est, in adolescentibus autem, & senibus, quia minor est humiditas, etiam rariùs fiunt, ut quotidiana experientia confirmat, et si fiant, sunt hi morbi periculosiores, quia non conueniunt ætati, & ex hoc aperitissimè constat omnibus in ætatibus fieri posse, quando adsit dispositio, & proinde etiam non crederem tribuendum hoc esse sanguini menstruo, sed causæ, quæ potest generari in omnibus, minus autem in hoc, quàm in illo generatur; quia non adest æqualis dispositio, ut etiam de peste dici potest: neque enim sæpius hæc contingit corruptio, sed semel aliquando in hominum vita continget, quia tantam corruptionem non patitur natura tam frequenter generari, & quando generatur, natura patitur maximam vim, quia semper tuetur corpus, quantum potest, à putredine, & quia dicunt omnes pati variolas, etiam possemus dicere omnes pati pestem, patiuntur variolas, quando fit constitutio, quæ admodum sit humida, quia pueri præ cæteris excedentem habent humiditatem, non quia id habeant ab utero matris ex sanguine menstruo: quomodo enim esse potest, ut puer qui per annos ægrotabit, non expurget malam illam qualitatem, quam contraxit ab utero. Demus iuuenem viginti quatuor annorum corripitur variolis; antea autem ex prægressis morbis fuerit repurgatus, nonne potuit euacuare materiam illam.

Quare cum videamus aliquos si pertranseant pubertatem, aut variolis amplius non corripitur, aut in adolescentia corripitur, sed tamen raro contingere in illa ætate, dicendum erit, ideo fieri, quia cessauit illa dispositio, quæ reddit aptum corpus ad variolas: fieri autem in aliquibus, quia aliqua corpora sunt, quæ æqualiter sunt disposita, ut pueri propter excedentem humiditatem, quidquid alij dicant. Sed veniamus ad textum.

¶ *Octauo frigidus toto corpore sudor: papula.*] Quot euacuationes tentauerit natura, & quid commodi attulerint, ostendit sanatio: nam, nihil iniamenti attulerunt, itaque fuerunt malæ euacuationes; quia erant inordinatæ: erant malæ, quia pauca: erant malæ, ratione qualitatis. Primo igitur modo, quia natura tentauit quatuor euacuationes eodem die, unam per aluum, duas per cutim, quartam per urinam, & quo tempore tot euacuationes natura tentat, non potest tot motibus satisfacere, itaque

que pluribus tentatis euacuationibus, illarum aliqua fiat imperfecta, necesse est. In hoc fuerunt omnes imperfectæ, & per consequens malæ, quia paucæ: paucam autem damnari à Galeno iam constat tanquam virtutis deficientis iudicium: sed & ratione qualitatis, quia sudor erat frigidus, papulæ abscessum non faciebant: Excrementa erant cruda. Quod scribit excrementa, quæ per alium euacuabantur, esse tenuia, & multa, sed cum labore fuisse euacuata. Ita interpretarer, fuisse multa, & cum labore excreta, id est, sæpius irritasse ad expulsionem, sed tamen paulatim fuisse emissa, ita vt potius posset dici irritamentum, quàm secus; præsertim cum simul posset misceri portio materiæ crassæ, & falsæ, quæ vt stimulat sua falsedine, ita sua crassitie prohibet facilem euacuationem, vt tenesmo laborantes experiuntur. Quidquid esset, improbatur ab Hippocrate hic euacuationis modus 2. in 6. Coacarum text. 31. *In biliosis turbata aluus reddens parua genitura similia, mucosa, quæ dolorem faciant, vrina quoque non faciliè prodeuntes, vt, ne in hydropicum malum desinat, metuendum.* Super quo textu notat doctissimus Hollerius vidisse se acuta febre laborantes cum huiusmodi alui perturbatione esse mortuos. Itaque euacuationes per alitum, & per vrinam erant malæ, vt dictum est, sed neque bonæ erant, quæ per cutim tentatæ sunt: non illa per sudorem, quia præter id quod paucus erat, etiam si toto corpore, & frigidus: neque altera expulsio, quia, etiam si esset materiæ crassioris, tamen non erat sufficiens euacuatio, & scribit fuisse rubentes, tanquam à sanguine pendentes. Hic sunt, qui defatigantur, quærentes, quomodo non fuerint bonæ, cum fuerint rubræ: sanguis enim mitissimus est. Sed ad quid hæc quærere, & in his immorari, nonne scimus attendi qualitatem humoris euacuati, & modum euacuationis: si enim non euacuatur pro ratione morbi, etiam si humor euacuandus sua natura sit placidus, si tamen non possit à corpore deturbari, deterior redditur. Præterea in morbis non attenditur signum vnum, sed omnia expenduntur, & considerat Medicus cumulum accidentium, vt inde discernat ex quo magis timendum, neque enim quia vnum bonum sit, propterea conualescet ægrotans, quando alia extant annexa, quæ sua natura lethalia sunt, ita in hoc inspicimus, qui papulas habuit rubentes: cuius causa si minus timendum propter colorem, mista scilicet sanguinis portione, tamen erant timendæ ratione motus, quia expulsio non fiebat integra: sed hoc dato, erat sudor frigidus, extrema frigida, postea sequuta obmutescencia, & alia, quæ certam ægrotantis perniciem minabantur. *Erant rotunda*: id sequebatur vim caloris, quoad causam efficientem; quo autem ad causam materialem erat hæc materia crassa: ita enim de variis scribit Galenus, qui ait esse tumores rubros in faciei superficie nascentes, rotundos, paruos, eorum causam materiam crassam statuebat *lib. de remedijs facile parabilibus cap. 1. & sunt tumores illi, vulgo torli dicti.* His ita constitutis, quæ spes salutis suberat ex hac euacuatione & aliis, cum non perficiuntur: nam habemus à Galeno *lib. 2. prorrhæ. text. 47. Si vomitus exigui, biliosique fuerint, malum: tum aliàs, tum si superuigilauerint agri*: Addit Galenus. *Pauca*

excerni in ægris vnum quoddam ex iis, quæ ex toto prauitatem habent, siue sanguis per nares excernatur, siue deorsum per ventrem, siue per vomitus tale quippiam, quod superfluum sit excernatur. Idem & in sudoribus est, & in his, quæ per vterum excernuntur. Nihil enim eorum, quæ decretoria existunt exiguè excerni conuenit, sed quæ ita euacuantur, omnia duorum alterum subeunt. Nam, vel quòd non queant tolerare ob copiam ab affectis partibus effunduntur, vel imbecillitatem ostendunt natura, quæ proposuit quidem superflua excernere, sed nequit. Idem contigit Sileno huic, quod contigisse monet Hippocrates agrotis illis, de quibus fit mentio 2. in 1. epid. text. 38. Illis etiam inutiles apparebant papulae, quæ cum essent paruae, non erant morbis excernendis, statimque euanescebant, proueniebantque, ex sententia Galeni, ex crudis humoribus: quòd si quando natura per vim ad aliquos eorum excernendos aggressa esset, nihil proficiebat, immò verò ab iis superata, aut in profundum recurrere permisit, aut propter paucitatem excretionum abscessum moliebatur, qui nihil decernebat. Non immeritò igitur in loco adducto de cris. addit. *Quicumque enim aliter quieuerint: id est quicumque sine manifestis, & effatu dignis excretionibus fiunt, malignius retrocedunt;* quod videtur annotatum 2. in 1. Coscarum, text. 21. & 22. Vbi subdit Hollierius spectandam esse tolerantiam, & conferentiam, vt supra dictum est. Ergo in omnibus euacuationibus attendere debetis quid commodi sequatur, & quorsum euadat euacuatio, antequam iudicium feratis; & hoc maximè timendum videbitis in praxi, quando natura eodem tempore tot tentat euacuationes, quia, vt fiant perfectè, requiritur magna virtutis vis, & ideò, vt plurimum suspecta. Sed addamus & diem, cur non in septima, aut nona facta sunt hæc, qui dies fidum afferunt iudicium? Respondete vos, quia cum natura non potest malitiæ humorum dominari, omnia peruertuntur, veluti milites sine duce dispersi irruunt huc, & illuc inordinatè moti, ita & humores sine duce natura, hinc, & hinc procedunt sine ordine, sine commodo ægotantis. Octauus dies in iudicando respondet sexto, qui tyrannus à Galeno dicitur, & propterea, si in his diebus fiant euacuationes, nunquam fiet id operante natura, quæ solet quando potest tempestiuè mouere. Hoc apertissimis verbis confirmat Galenus lib. 1. de diebus decret. cap. 5. Si aliquando autem in octauum diem, vel decimum subita morbi solutio incidat, similis ferè est ei, quæ in sexta accidit: quomodo autem in sexta iudicari soleant ægotantes, legite caput, quod omnia continet, & vtilia. Infidè octauum iudicare etiam confirmat lib. 2. de diebus decret. cap. 6. his verbis, *Ad iam factam vero crisim iudicandam omnes semper sunt cognoscenda: vt v. g. iutiorem esse crisim, quæ nono, quam quæ octauo die accidit: minus fidam quæ octauo, quam quæ nono contingit, iudicemus.* Non est igitur mirum, si inutiliter prodere euacuationes, cum octauo die sint factæ. Id boni attulit, quòd distulit propterea mortem, vt quemadmodum debebat mori in septima, superuixerit vsque ad undecimam, quod tamen non parum potuit atas, sed tamen superuixerit miserimè eum grauissimis nihilominus symptomatibus:

matibus: nam papulæ illæ abscessum non faciebant, id est, inutiles erant, veluti & aliæ euacuationes, quod vt denotaret, addit;

^h *Extrema parum recalescebant*, id est, in tot euacuationibus natura alleuabatur, quòd tamen debuisset fieri, quomodo id cognoscemus? ex recalescentia extremorum, quæ modica fuit, indicium quòd euacuationes erant inutiles, vt dictum est, quia debebant multùm recalescere: ita enim signum fuisset naturam esse alleuatam, & calorem euentatum. Præterea somni erant tenues, comatosi, id est, impotentia vigilandi tenebatur, sed tamen non dormiebat, vt sunt illi, qui à mala qualitate humorum infestantur, ij vigilant, sed tamen præ imbecillitate non possunt oculos apertos tenere, & ita videntur comatosi: si autem voces, statim palpebras attollunt; & ita dicuntur somni tenues, quia ex leuï occasione oculos aperiunt, comatosi quia non possunt, non conuiuere oculis præ virtutis infirmitate, quos aliquando vulgus purat dormire: cùm tamen sequatur illud naturæ infirmitatem. Nisi dicamus etiam delatam fuisse ad caput mistam materiam, quæ adderet ægrotantem coma vigili affectum, vt eueniebat ægrotantibus in tempestate recensita ab Hippocrate 3. in 3. epid. text. 63. Habet in textu. *Plerisque vel gravis sopor comes erat, vel tenues, atque parui somni.* Notat Galenus grauem soporem esse à quò quis grauiter excitatur, contrarios esse his, qui tenues, & paucos habent: illis accidit, qui abundant frigida materia, his propter putrefactam tenuitatem, quando autem miscentur, coma vigili tentantur ægrotantes, & sic describit Galenus 1. prorrh. 1. & 3. prorrh. text. 1. Placet autem mihi magis credere sequuta esse hæc symptomata extremam virtutis prostrationem, & ad hoc credendum multò magis adducor, quia subdit obmutuisse statim, si vera sunt Galeni dicta in 1. prorrh. comment. 31. hunc in modum prolata. *Qui ἀφωνοι, id est, sine voce fiunt, quidam horum non sentiunt propter principij affectionem, vtrisque ipsos sequentibus symptomatibus, alij duntaxat voce priuantur, atque horum quidam lasis quoque & alijs omnibus, qua ex arbitrio sunt functionibus, alij sola voce oblasa.* Si igitur cum vocis, tum functionum aliarum oblasio fiat, est principij neruorum affectio, si verò solius vocis, solorum voci asseruentium organorum. Subdit. *Sed in prædicta concursione, cùm iam prope mortem ventum sit, aphonia consequitur symptoma, & 2. in 2. Coacarum, text. 18. Quæ cum exolutione fiunt mutitates, pessima, & lib. 3. prorrh. text. 4. Quæ cum exolutione fiunt catoche, & aphonia, perniciose sunt, vt iam annotatum fuit in historia Philisici.* Quibus sic stantibus concludendum est, hoc sequutum esse extremam imbecillitatem, & propterea vrina erat tenuis, & perlucida, non potente natura crassiozem materiam euacuare. Hæc cùm talia essent, non poterat fieri mutatio in melius; neque parum fuit non esse mutata in deterius, cùm Galenus in comment. scribat debuisse mori, saltem in nona, nisi euacuatio illa distulisset mortem. Cùm igitur: ita Galenus: *virium robore septimum diem, vt dixi, potuerit superare, octauo papulas cum sudore habuit rubentes, rotundas, paruas: natura eius morbo repugnante, & humorum superfluitatem malorum ad cutem propellente,*

idque fuit causæ, cur die nono non sit mortuus, sed vñdecimo. Quòd si die octauo nihil horum accidisset, restabat vt nono ille obiret, cum is certè septimus, quem dixit, fuisset. Itaque sat est nihil esse nono die immutatum, quia poterat quid deterius contingere: id autem factum crediderim conualescente natura propter ipsius impotentiam. Sed antequam vltèriùs progrediamur, scribit Galen. distulisse mortem propter papulas, quæ apparuere. Sunt qui tenent exanthematum expulsionem nihil conferre ad salutem, quia sint tantum tanquam cinis humoris facientis morbum, & propterea parum referat apparere, aut non; attamen si consulamus Galenum 5. meth. cap. 12. videbimus vtilitatem asserere, quando ipse sic habet. *Ceterum, qui ex pestilenti hoc vitio laborarunt, propterea mihi facile videntur sanati, quod præsiccatum ijs, prapurgatumque totum corpus fuerit.* Quippe, cum & vomuerint ex iis nonnulli, & omnibus venter profluxerit. Atque cum ita iam vacuati essent, qui erant euasuri, iis pustulæ, quas exanthemata vocant, nigræ toto corpore confestim multæ apparuerunt, vlcerosæ quidem plurimis, omnibus certè siccæ: non enim sunt eiusdem generis semper exanthemata, & eiusdem formæ, sed nonnunquam decidunt ex illis rescicatis furfuracea quædam, potissimum eum scalpuntur, quæ gratiâ similitudinis cum scabie, scabiosa dicuntur exanthemata, alia quidem liuida, alia nigra; quæ, quia cutem, vt lepra maculant, leprosa etiam dicuntur. Sequitur Galenus in loco citato, & hæc habet, *Erâtque intuenti perspicuum reliquias esse eas sanguinis, qui in febre putruerat, quas veluti cinerem quempiam natura ad cutim trussisset, sicuti alia ex supernacuis trudit nonnulla:* Quod si idem euenisset Sileno, quemadmodum distulit mortem ipsis erumpentibus, ita si perseverasset, & bene erupissent, hominem vindicassent à pernicie: nam, non sat est apparere, sed melius est perdurent, & sensim soluantur. Solent exanthemata aliquando morbum præcedere, aliquando apparere post morbum: si morbis superueniant, sine dubio malignitatem ostendunt: ante morbos facta: magnum ad morbos apparatus: quòd si statim ac apparuere euanescent, deteriora sunt, quàm si per morbum durent, vsque dum eum ipsis febribus cessent, ante morbos verò tanto tempore, vt quod in cutem immerferat, putetur meritò per cutem ipsam esse paulatim resolutum: nam, si breui euanescent, apertum est non resolutum, quod ad cutem erat detrusum, sed reconditum potius in altum esse, atque ita interna grauius affici. Quare in ægrotantibus mors, in nondum ægrotantibus morbus timetur grauis, quemadmodum huic ægrotanti contigit, cui post morbum apparuere, sed materia introcessit, & potius est delata ad vias vrinæ, & alui, vt irritamentum denotabat. Quòd si ante morbos fiant, indicant prauum corporis apparatus. Testatur satis clarè historia Euphranonis filij, cui non febricitanti apparuere exanthemata, & haud multò post febrire cæpit. *Euphranonis filio, inquit Hippocrates 5. in 5. epid. text. 92. Exanthemata velut morsus culicum, exiguum autem tempus, postridie febricitauit.* Quæ sententia hunc habet sensum. Euphranonis filio apparuere exanthemata, sed breue tempus perdurarunt, propterea

pterea ægrotavit , quia introcessit materia cutem occupans , quod idem videtur probare Hippocrates 2. in 1. epid. text. 38. his verbis : *Exanthemata parva , & non pro dignitate excretionis morborum , & citò rursus evanescentia* , quæ verba iam dicta comprobant. Possim de meipso idem testari , nimirum apparentibus exanthematibus bene , commodum ægrotantibus sequi , qui cùm anno salutis nostræ , 1615. in febrem inciderim malignam (vagabantur enim illis temporibus) à nullo magis extorquebar , quàm ab incredibile capitis dolore , qui per quadriduum ita me male affecit , vt breui moriturum certò crederem , quod futurum erat fortasse , nisi Dei omnipotentis benignitate , qui pro sua clementia , quo tempore minor est nostræ salutis spes , eò maior est ipsius ad sanandum promptitudo , & benignitas , exanthemata apparuissent (mirum dictu !) Statim ab expulsiōe , non dico esse diminutum , sed quod maximum est , omnino sublatum esse capitis dolorem , ita vt imposterum , cùm spatio dierum sexaginta , & hoc amplius decubuerim , ne minimam capitis læsionem perfererem . Quare ab eo die certò credidi hanc exanthematum eruptionem validè factam , & perseverantem , non esse ægrotantibus inutilem , id expertus & dico , & confirmo . Sed revertamur ad propositum nostrum . Debebat Silenus mori nono die , cùm septima fuerit pessima , quoniam iste dies à Galeno 2. *Aphor. text. 24.* dicitur contemplabilis , quia non rarò futuras crises in vndecima , ipsa præoccupat : imperfectas in septima perficit ipsa : mediat enim inter istos duos dies , eodem Galeno confirmante 3. *lib. de diebus decret. cap. 8.* Iam verò , & nonus , inquit , inter dies decretorios duos septimum , & vndecimum medius , vel non factum in septimo die iudicium , vel vndecimo futurum ipse sibi vindicat , rariùs quidem septimi , sæpe vndecimi crīsim assumit . Sed quamvis superuixit plusquam ratio morbi postulabat , tamen vitam degit miserrimam , vt propterea magis mortem appeteret , quàm vitam , veluti lethaliter affecti læpissimè faciunt : iacebat enim vt mortuus , cùm decimo die potum non assumeret .

¹ *Decimo potum non sumebat.*] Id non ratione febris fiebat , quia cùm esset admodum acuta , & ardens , non poterat non sitire . Sed id euenisse credendum est propter ingentem virtutis elanguescentiam , quæ cùm iam propè extinctionem esset , non sentiebat indigentiam : nam extincta erat ista sitis præter rationem . Non sitire ægrotantem , seuire autem conclusum ardorem perniciosum est , quia significat aut delirium , quo tempore parum bibunt ægrotantes , quia mens vacillat , nec quæ illis sunt necessaria animaduertunt , qua ratione idem Hippocrates delirantes nuncupabat paucicibas 1. *prorrhet. text. 16.* & 1. *lib. de difficult. respirat. cap. 12.* quo loco inquit , delirantes , neque cibum , neque potum appetere . Aut significat languorem extremum virtutis . Meritò igitur 2. in 2. *Coacorum text. 23.* hæc habet . *In acuto morbo sitis præter rationem soluta , malum.* Addi potest & tertia causa , quando videlicet humiditas quædam ad fauces destuit , quæ irrigans fauces , prohibet exsiccationem ; & sic non sitiunt , nisi destillatio fuerit falsa . Quapropter , etiamsi quis ardenti febre laboret , & non sitiat , quod

quod tamen est inter accidentia acuta, & ardentis febris, non oportet statim malè ominari, sed considerandum an alicui destillationi sit obnoxius, quia sæpissimè sitis diminutio, aut ablatio, causam potest habere destillationem ad fauces delabentem, quòd clarè annotatum habemus ab Hippocrate 2. in 6. epid. text. 24. Cuius hæc sunt verba. *Tusses arida parum irritantes in febribus ardentibus, etsi non secundum proportionem siticulosi.* addit Galenus in comment. *Quibuscumque diutius tusses arida parum irritant in febribus ardentibus, non multum siti infestantur.* Idem 4. Aphor. text. 54. Galenus siccas tusses illas nominat, in quibus nihil excernitur. Fiunt autem aliquando ob intemperiem instrumentorum, quæ respirationi obstruunt: aliquando faucium asperitate, vel aliquo tenui, & paucò humore destillantè. Quidquid horum acciderit, aliquo modo madescunt loca, quæ ad asperam arteriam pertinent; & idèò minùs siticulosi fiunt. In hoc autem ægrotante idèò hoc accidens esse sequutum crederem propter rationem, iam antea adductam: vt Hermocrati: Erat præterea comatosus, & vigil, id est, coma vigili laborabat, de quo iam dictum est: similia alui excrementa, id est tenuia: cruda, id est corrupta, & fortassè etiam fœtèntia: ad quid enim dicere tenuia, cruda, si quæcumque tenuia sunt, eadem cruda, vt videbimus Galeno dicente, *Et quando erat expectanda coctio, si decimum attingens diem ita lethaliter erat affectus, vt mortem haberet præ foribus.* Minxit subcrassum multum, tenuiori parte à vi caloris soluta, Galeno dicente 2. prog. comment. 21. & quod subsidebat erat simile farinæ crassioris, & album, quoniam crudus erat humor, & colliquatio in hac materia sequebatur eodem Galeno confirmante loco nuper adducto. *Crassior,* inquit ibi, *farinæ pars appellatur, quæ effracto inuehitur hordeo grandiuscula, refugiens scilicet mole confectio-nem exquisitiorem.* Hæc igitur, quoties inuehitur urinæ sedimento, indicium non bonum est, si enim farina non affringitur in partes admodum tenues, species farinæ redditur crassioris: In urina verò quoties alimonix pars haud sanè diducta insuper duriuscula permanet. Sed affatò sanguine crassiore, vel consumptis inæqualiter carnibus ita contingit. Idem ad hunc modum scriptum reliquit nobis Hippocrates 7. Aphor. text. 31. *Quibuscumque febricitantibus in urinis sedimenta, veluti farina crassior, longam ægitudinem fore significat.* Huiusmodi erant sedimenta Illustriss. Marchionis Ioannis Baptistæ Bellitomi, quas urinas exitiales esse Galenus vult, neque immeritò, quoniam indigent virtute valida, vt possint concoqui, quam cum non haberet hic ægrotans, certò eundem moriturum concludendum erat, quemadmodum etiam contigit enarrato Marchioni. Sanatus est cum huiusmodi urinis quadragesimo die ille, qui in Dealcis orto habitabat, & est illud quod scribitur à Galeno in comment. adducto, nimirum tardè sanari eos, qui tales habent urinas. Liqueat igitur, ait, ex his exemplis, (nam ibi citat historiam hanc, eius scilicet, qui in Dealcis orto) quòd quicumque mingentes urinam similem farinæ crassiori, si saluari debent, tardè liberantur. Quicumque verò exitialiter se habent, contingit hos quàm citò interire. Rem esse, ac dixi, postquam

membra extrema erant refrigerata iterum, extincto omnino calore nativo, nihil aliud reliqui erat, nisi, ut finem imponeret miseris, moriendo, quod vndecimo euenisse scribit. ^k *Vndecimo obiit.*] Id citius non euenisse crederem potius beneficio ætatis, quàm alia de causa: scimus enim omnia irrita esse, nisi naturam habeamus aptam ad sustinendum morbi impetum, cuius ratione, aut euincuntur morbi, aut saltem in longius protrahuntur, ut huic contigit. Præter iam dicta, quomodo malè afficeretur fidem facit spiritus, quem habuit à principio ad finem, magnus, & rarus. Quid significet iste spiritus, iam vidimus. Habuit perpetuam hypochondrij palpitationem, quæ denotabat internam inflammationem, & hoc idem videtur Hippocrates confirmare 2. in 3. *Coacorum. text. 14.* His verbis. *Oris ventriculi dolor, cum hypochondrij palpitatione, refrigerata febre, malum:* Refrigerati autem illas febres dicimus, quæ ad manum videntur mites, quum tamen ardeant interiora, qualis erat hæc, ut ex accidentibus aperitissimum fuit. Hæcque dicta sint de Sileno satis. Hinc enim vnusquisque non difficilè conicere potest quis fuerit morbus; quæ causa; quem euentum habuerit, & quomodo ex Medicinæ documentis non posset alium habere euentum. Restat modò ut aliqua dicamus de curatione.

Curatio.

A Vicenna *Fen quarta, lib. 1. doctrina 1.* statim in initio tractatus, scribit omnem curationem tribus modis perfici, diæta, pharmacia, & chirurgia. Diæta virtutem respicit, alia morbum: quidquid enim molitur Medicus circa ægotantem ad hunc dirigit finem, ut eundem à morbo liberet, & sanitati restituat: id autem minimè assequi potest sine virtutis medio, quæ morbos curat: Medicus enim est naturæ & virtuti inseruiens, subministrans auxilia, & hoc Hippocrates ipse docuit, dum 1. in 6. *epid. text. 1.* scriptum reliquit. *Natura sunt morborum medica.* Est igitur in curatione duplex Medici finis, vnus ut seruet virtutem, alter ut morbum tollat. Seruatur facultas, seruatur virtus, seruat is, retentisque iis, quæ homini sunt necessaria, & secundum naturam, ut temperamento, partibus, succis, spiritibus: seruantur hæc refectione, quæ non aliter fit, quàm cibus, potibus, & comodo vsu rerum omnium necessariorum. Quod si res ita habet, in primis agendum nobis erit de victus ratione, quæ propterea omnium est præstantissima, quia sine illa curatio non potest perfici, ipsa autem per se multos curat morbos, sine aliorum medicamentorum auxilio. Hinc est, quod Galenus ait, esse nullum tam validum medicamentum, quod suo munere fungi possit, si victus ratio obstet, quod in dies experimur, quia multos videmus à mulieribus præsertim iugulari ægotantes plus iusto nutritos, aut intempestiuè, aut cibus nocuis altos: nam etiam si facultas sit, quæ petit cibum: morbus enim à cibo augmentum suscipit, nisi sit alimentum medicamentosum, ipse enim petit auxilia, ut 1. *acut. comment. 44.* legimus, sic. *Nempe morbus sua affectionis indicat auxilia,*

F

phlebot

phlebotomiam, clyisma, cataplasma, purgationem, oxymeli, aquam mulsam, atque aliorum unumquodque. Virtutis verò custodia solam indicat alimoniam. Si igitur morbosam affectionem nullo pacto offenderet alimonia, nos utique virtuti soli attendentes, agros, ac sanos aleremus, sed quoniam sapius, ut dixi, noxam affert, ob id morbi affectionem, non tanquam sibi indicatricem, sed tanquam prohibetricem contemplamur. Vbi ergo non prohibuerit, facultasque preceperit, tunc nutrimus. Neque enim cibus sua natura morbosam affectionem inuabit. Id sanè dixi, quoniam sapenumero materia una vim habet cibi, & medicamenti, ut ptissana. Nempe quòd virtutem roboret, id ea efficere, tanquam alimentum nata est, sed quoniam & siccet, & humectet, qua expui oportet; idèò medicamenti habet rationem. Hæc Galenus. Quare cum virtus, ut dictum est, petat alimentum, morbus medicamentum: & quemadmodum morbus curatur auxiliis, virtus autem ab iisdem debilitatur, oportet cautus sit Medicus, cum vtrisque vti sit coactus, cibus scilicet, & medicamenti, ut mediocriter in vtrisque se gerat, neque cibi plus exhibeat quàm par est, ut facultas bene, ac sine periculo duret, donec morbus concoquatur, & corpus expurgetur: neque auxiliis utatur pluribus, quàm opus sit, ut homo liberetur, & quàm facultas ferre possit: nam si res posset transigi sine cibo, & sine remediis, profectò bene ageretur cum ægrotante, sed quia id est impossibile, propterea oportet ea Medicus procedat via, ut si non proficit, saltem ne noceat, semper virtutem ægrotantis attendens, & morbi speciem. Virtutem ægrotantis, quia si vires valere cognouerit, cum morbo, qui celeriter debeat iudicari, diuersimodè se geret, quàm si virtus sit quidem valida, sed cum morbo contumaci, qui sit futurus diuturnus, aut cum virtute imbecilla, & morbo solutu difficili, aut etiam veloci: nam cibum dari sola facultas petit, tamen eius quantitatem simul cum facultate indicat morbi tempus, non quidem per se, & petens, sed propter facultatem, ac permittens. Hæc cum tam clara sint, quis non videt potuisse Medicum vti tenuissimo victu in hoc ægrotante florentis ætatis, morbo laborante peracuto. Cum igitur dixerimus seruari facultatem cibus, & potibus, & vsu rerum non naturalium, imprimis expediens erat parare victum, qui omnino esset morbo contrarius, facilè distribueretur. Ptissana in hunc vsu venisset, & etiam si statim obuiuentem aliquem audiam, quia videar vulgi opinioni potiùs, quàm Galeno aduersari, tamen quidquid dicant alij, exhibuisse libentissimè: quæ enim commoda præstet huiusmodi alimentum nemo ignorat, qui ea, quæ à Galeno tum *I. acut. text. 18.* tum etiam *alys. in locis* scribuntur, legerit attentè. Ibi hæc sunt. *Ptissana frumentaceis gustamentis rellè præferri debet in acutis morbis, eosque qui eam pratulerunt laudo: nam viscositas eius levis, continua, incunda, lubrica, & mediocriter humens: sicim minimè infert, & si quid abluere eget, probè abluere non adstringit, non turbat malè, neque in ventre tumescit. Nempe inter coquendum, quoad maximè potuit intumuit.* Hæc vltima verba sunt obseruanda, quia per hæc Hippocrates monet maximam esse adhibendam cautionem in præparanda ptissana: neque enim quodcunque à quocunque ritè fit, sed oportet

oportet bene sit exercitatus artifex, optimum sit hordeum. Doctissimus Septalius in lib. 2. *suarum cautionum cap. 40.* docet quomodo sit conficienda. Sed ante eum Galenus: ipse enim 1. *de aliment. facult. cap. 10.* scribit laudatissimum esse hordeum, quod candidum apparet, ubi pinsitum est; densum, ac ponderosum, quantum hordeo potest conuenire, quod plenum est, & circumscriptionem externam habet tensam, non sit gracile, neque rugosum, hocque est eligendum in paranda ptissana. Præterea oportet plurimum intumescat, & succum habeat plurimum, hoc enim est stabile, ratumque facultatis ipsius argumentum, dicente Galeno 1. *acut. comment. 18.* Neque satis est hordeum inuenisse, oportet postea sit, qui rectè eandem præparet, quia non omnes eodem modo conficiunt. Sunt qui postquam decoxerunt hordeum, contundunt in mortario, & postea exprimunt succum. Hic conficiendi modus à Galeno improbat, quia impossibile est totum hordeum æqualiter esse coctum, itaque crudum, & coctum contundunt, quo fit, vt flatuosa reddatur ptissana. Alij contundunt hordeum crudum, postea cum iure dissoluentes, sic ægotantibus exhibent. Alij amyllum etiam iniiciunt, & hunc modum improbat Galenus 1. *de aliment. facult. c. 9.* Sic præfatus: *Video à cocis omnibus ptissanam pessimè comparari: in mortario namque crudam ipsam contundentes, non ad ignem coquentes dissolunt. Sunt qui amyllum etiam iniiciunt, vt per coctionem in chylum copiosum videatur esse redacta.* Talis certè ptissana meritò maximè est flatulenta, & concoctum difficilis admodum. Quomodo igitur erit præparanda? Vidi semper cum delectu assumptam ptissanam sic confectam. Hordeum in sufficienti aquæ quantitate infundunt, vt possit cum intumuerit ferè totam aquam absorbuisse, quod in optimo hordeo solet fieri spatio horarum duodecim plus, minus, pro quantitate ignis, si enim aqua seruetur semper calida, facilius hordeum intumescit. Hoc peracto leuiter ebulliri permittunt, & læto igne tandiu decoquunt, quandiu optimè crepuisse animaduertunt, quo facto exprimunt panno lineo succum, aut cribro, & eundem excipientes cum iure optimo pulli, aut vituli consumpto super cineres detinent, vt leuiter ferueat, & addito sacchari parum, aut succi limonum pro diuersitate ægotantium, sic exhibent minimè flatulentam, & commoda multa præstantem: quòd si habeamus hordeum, quod sine cortice nascitur, neque hoc inutile est; etiam si primum abstergentem maiorem facultatem habeat. Sic in dies parari video, & ægotantibus exhiberi. Qui igitur omnia hæc diligenter obseruauerit, commodam conficiet ptissanam. Dixi autem me vulgi opinioni aduersari, quia exhibeam id medicamenti genus aluo fluente. Ego autem quidquid alij sentiant libentissimè vtor in febribus acutis, aluo biliosa excernente, nonne, & serum lactis etiam exhibemus cum iuuamento, præter id, quod ipsa nutrit; neque sua natura aluum mouet, si attendamus verba Hippocratis, abstinere quidem in facultatis concoctricis imbecillitate: Parassem in iure optimo, aut vituli, aut pullorum, aut columborum longa coctione consumptorum, vt illi maior esset vis nutriendi, addita seminum melonum mucilage: exhi-

bitis simul ouis forbilibus, quæ cum recentia assumuntur, habent vim refrigerantem, Galeno testante, in *lib. de remed. facillè parabilibus*, cap. 4. & in *cap. de dolore capitis ex vini potu*, & 1. ad *Glaucum in cap. de tertiana exquisita curatione*. Manè dedissem hora quietiori contusum carnis vitulinae ad uncias sex, vel septem, aut ouorum lutea duo, vel tria cum optimo iure dissoluta, aut cremorem farris, aut panem tritum cum ouis, habito respectu ad ægotantem, ad virtutem, & ad morbum; arausiorum, aut limonum succo nunquam prætermisso. Tale igitur fuisset alimentum huic ægotanti exhibendum. Et quoniam in huiusmodi febribus lingua exsiccatur, expedit ante cibum eandem humectare, aut si quæ pituitosa materia eandem inficiat, eam abstergere, & mundare, vt commodius alimentum ægotans assumat. Et propter infestantem sitim, ex vsu fuisset aërem ducere in contrarium statum: est enim aër ex necessariò alterantibus corpus nostrum. Est aër, sine quo non potest morbus tolli, nec conseruari sanitas 9. *meth. cap. 14.* nam si contrariam morbo temperiem habet, è præsidiorum numero vnus est, sin similem, ægritudinalium causatum est vnus. Quare hic erat aër ad frigidum reducendus, & humidum. Id fiet in his casibus, si aspergatur aqua sæpius in cubili, & omnibus iis, quæ aërem refrigerare possunt. Hoc præstito, si vrgeat vehementer sitis, expedit stillatitias exhibere aquas, refrigerandi vim habentes, aut aquam dulcem. Hanc sitim extinguere dicebat Galenus 1. *de simpl. medic. facult. cap. 7.* aliquando crudam, si æger huic fuerit assuetus, qualis est, quæ ex fontanis hauritur, cisternis. Nostris regionibus desiderantur istæ aquæ, & eam ob rem cœctis vitimur, ita enim minus nocua censetur à Fabio Pacio in *lib. meth.* Sed quia, quemadmodum ipsa calorem extinguit, siccitatem morbosam reuorat, fumos in caput ascendentes reprimit, & succos omnes in quiete continet, fluxiones cohibet, ita in hypochondriis moratur, nisi sit optima, flatus excitat, ventrem distendit, vrinas, neque sudores promouet, facultate nulla medicinali: propterea non est ab re, quod sternat viam immiscere. Huiusmodi fuisset syrupus acetosus simplex, limonum succus, neque veritus essem aluum motam, sed vrgente siti, satis largam aquæ copiam dedissem, nisi tamen virtus fuisset iam languida admodum: nam cum aluo mota infesta est multæ aquæ potio. Inter cætera quæ videntur sitim demulcere, est, si ægotans silentium seruet, quod obseruatum est ab Hippocrate 3. in *6. epid. text. 33.* Siti carentem, os claudere, ac tacere, auramque frigidam cum potu introducere, id est, ventrem vnà cum potu frigidum attrahere. Laudat Galenus acetum cum aqua 1. *de simplic. medic. facult. cap. 30.* quam strenuè refrigerare in febribus ardentibus vult. At qui aliter siti premuntur, id est, qui siti infestantur à calore, non ab humoris inopia, puta in febribus ardentibus, & adustis; quique æstate laborant, ac in graui æstu composita est iis affectio, & siccitate, & caliditate simul. Quare non iniuria composita illis medela est acetum, vt quod strenuè refrigerat, & quouis expedire permeet, & aqua, quæ super quam quòd si frigeret, omnium sit vel humidissima: nihil enim est aquâ humidius. Potest igitur in huiusmodi

huiusmodi casibus acetum cum aqua exhiberi, tantum tamen aceti miscere oportet, quantum faciat ad aquæ penetrationem. Laudatur pariter aqua hordei, sed tamen bene cocti, donec crepuerit hordeum: ita enim flatuositatem deponit, & ad extinguendam febricitantium sitim apprimè utilis, dicente Hippocrate 4. *acut. text. 71.* Quòd si supra modum sint siticulosi, bibant aquam hordei, dicit Hippocrates. Possumus etiam cum aqua hordei bene cocti miscere conferuam rosarum, violarum, boraginis, buglossæ. Vel *℞. seminis citrulli domestici, seminis portulacæ una ʒ. vj. dragacanthi frigidi ʒ. iij. dissoluatur dragachantum cum albumine ouorum recentium conuassatorum, & colatorum, & additis reliquis fiant pilule in forma lupinorum, & exsiccantur in umbra: teneat sub lingua vnam istarum pilularum per interualla; tamen urgente siti, nullum maius remedium inuenio, quàm aquæ magnum haustum, cum acetositate citri, aut syrupo acetoso simpl. aut saccharo spongioso dicto. Hæc de potione in præsentia fati: nam antequam opus ad calcem redigatur, dabitur occasio aliquid aliud excogitandi. Præscripto victu ad vniuersalem totius corporis euacuationem deueniendum erat statim: nam ex iis fuit morbus, in quorum euacuatione tardare maximè est perniciosum. Quare ex accidentibus, cum omnibus in conspicuo esse posset, vehementissimam fuisse febrem, & ex putridarum genere: & in febribus putridis omnibus saluberrimum sit sanguinem mittere, etiam vsque ad animi deliquium, ex Galeni decreto 1. *meth. cap. 15.* iis tamen seruatis conditionibus, quas ibi ponit, videlicet, si nec ætas, nec vites prohibuerint, reddique huius rationem statim: Leuata namque, quæ corpus regit natura, exoneratæque eo: quo veluti sarcina premitur, haud ægrè quod reliquum est vincet. Itaque & proprii muneris haud oblita, & coquet, quod coqui est habile, & excernet quod potest excerni. Quare statim ad hoc remedij genus erat deueniendum: nam nec ætas prohibebat, & morbus petebat. At alius erat mota: videtur enim hæc euacuatio sola sufficiens ad prohibendum id remedij genus: nam statutum est à Galeno sine verborum circuitione, alio fluente abstinendum esse à quauis alia euacuatione, 1. *ad Glauc.* sic: *Sed neque si fuerit febris cum alui profluuiio, alia est opus euacuatione: verum hæc sola sufficit, quamuis non sit pro multitudinis ratione.* Subdit: *Quicumque enim plus adimere fore necessarium putantes, aut sanguinem mittere, aut ventrem mouere tentarunt, in grauiora pericula duxerunt.* Auctoritas magnificienda, cum apertissima sit, & maximè videatur adaptata Sileno: tamen neque me ita terret hæc Galeni auctoritas, quin experientiæ credendum sit, & aliquando liceat aberrare à via, dummodo non fiat cum ægotantis pernicie. Ego testari possum me non semel sanguinem misisse, alio fluente, & vniuerso corporis habitu refrigerato, suppressam fuisse aluum: cum enim æstuante interiùs hepate huiusmodi euacuationes superueniunt, quæ nihil iuuare cernuntur, tunc non abstinere à moderata euacuatione, potius iteratò facta, si priorem inuisse animaduerteterem, hoc tamen non potest æquè bene deliberari, nisi ab iis, qui tangunt pulsum, & omnia diligenter examinant; hanc rem*

inferius fortasse clarius determinabimus. In hoc igitur cum ex potationibus ægrotasse scribat, & esset iuuenis, robur non deerat, quantum ex ætate coniectamus: copia humorum extabat: feruor ingens: ab euacuatione per aluum nullum iuuamentum, propterea ego sanguinem extraxissem, si statim ægrotantem inuisissem, antequam virtus ab euacuatione deprimeretur; modicè tamen, semper pulsus spectans: ita enim moderata humorum acrimonia à iecore proueniente aluus poterat supprimi, vt mihi sæpius contigisse testari possum: solet enim potius tunc temporis fieri reuulsionis gratia, quàm euacuationis, res tamen hinc non potest æquè benè terminari, ac si pulsus pertractaremus: medemur enim potius homini, quàm Sileno. Quod si erat missio sanguinis admittenda: hæc per venam internam facienda, ita Hippocrate suadente 4. *acut. text. 24.* hæc enim velocissimè, & plurimum ex iis, quæ principes sunt partibus euacuat, atque ob id in acutissimis morbis ad eam confugimus. Hoc, si poterat, admissio: postea attemperantia in usum venissent, tam per os assumpta, quàm iniecta, quibus posset humorum acredo demulceri. Hoc potuisset commodè præstare syrupus huiusmodi, qui reciperet succum cichorij, acetosæ, endiuæ depuratum ad $\zeta. j.$ pro singulo, cum portione acetosiratis citri, diluto syrupo cum aquis cordialibus, rutæ, capraræ, acetosæ, graminis, & etiam plantaginis, si vrgeret alui motio, ante oculos ponens, quod magis vrgeret. Fortassè habuisset maiorem vim, parare decoctum cum foliis cichorij, acetosæ, boraginis, pentaphylli, tormentillæ, graminis, plantaginis, & id genus aliis, quæ iam esse in usu pluries vidistis. Solemus etiam in his casibus, aluo mordacia excernente, vt sero lactis cum syrupo rosaceo soluto. Attamen attendere oportet tunc modum excretionis, & virtutem; prius tamen clysteribus insistendum erat refrigerandi vim habentibus, quales parantur ex prissana, ex aqua hordei eum saccharo rubro, ex iure pulli, cum saccharo, & vitellis ouorum ex lacte ipso aliquando etiam chalybeato. Quod si his manè, & sero etiam peractis, nihilominus alui motio perseuerasset, in illo casu non essem veritus exhibere serum lactis ad $\zeta. xij.$ & hoc amplius, quod si prius per alembicum extraheretur, non esset abs re, & perspecta materia fluente, quam tamen scribit fuisse biliosam, & mordacem, addidissem syrupum rosaceum solutiuum ad $\zeta. ij.$ vel *ij.* Videbitis enim facta tempestiuè hac euacuatione, sæpissimè aluum valenter motam, fuisse suppressam. Ego enim syrupum solutiuum cum modica seri portione dissoluo, quo assumpto, denudè haustum seri optimè clarificati, & præcipuè, vt Quercetanus docet, exhibeo: ita enim mordacitas humorum cum euacuatione demulcetur, neque ab hoc medicamento tam larga fiat euacuatio periculum est, qua possit virtus concidere: serum enim solum potest exhiberi turo, etiam ad $\zeta. lx.$ neque respicit ætates, quia senibus concedit Aëtius, & omnibus ætatibus, citra ventriculi læsionem: syrupus rosaceus euacuat roborando. Et hac præcipuè curatione vti debetis, cum videbitis ab attemperantibus nihil iuuari ægrotantes, documentum à Galeno relictum pulcherrimis verbis, 2. *de simpl. medic. facultatibus, cap. 12.* quæ ita leguntur

guntur. Vnumquodque attemperantium medicamentorum, Græcè ἐμπεράυω-
 τα, siue ἐμπερασικά, nuncupant, ubi valentius euasit humoribus mordican-
 tibus, morsum eorum retundit. Verùm si, aut valentioribus facultatibus, aut
 multis paucum fuerit mistum, unà & ipsum corrumpitur, alitque cacochy-
 miam, siue succi malignitatem. Subdit. Quamobrem protinus euacuandi
 sunt, qui ab ijs, qua temperandi naturam habent irritantur, atque exaspe-
 rantur, utpotè qui multa, nec facile solubili humorum corruptione laborant.
 Hoc igitur vti poteritis in huiusmodi casibus, quia ego sapissimè felici-
 ter vsus sum, virtutis non immemor, vti etiam à patre meo felicissimæ
 memoriæ factum obseruauit. Cùm verò perseuerare adhuc feruorem vi-
 deremus, insistendum erat in iis, quæ deobstruerent citra caliditatem, &
 humorum malitiam respicerent, addito syrupo de portulaca, cum semini-
 bus frigidis, vel stillatio parato, vt ægrotantis gustui gratificaremur,
 quando scilicet ægrotantes alia medicamenta abhorrent, hunc in modum.
 Sumpsissem limonem, aut citrium malum, & cortice dempto, aut etiam
 cum cortice contundendum totum curassem, postea cum foliis cordiali-
 bus, foliis auri, & margaritis priùs succo limonum dissolutis stillatium
 parassem repleto omnibus capone, & extracta aqua vitreis organis. Hoc
 medicamentum est, & alimentum, commodum in iis, qui virtutem ha-
 bent imbecillam, & qui alia omnia contemnunt, vt non rarè in iis, qui
 malignè sunt affecti, obseruabit. Sed quoniam non tantùm debemus
 respicere morbum, verumetiam & attendere symptomata pernecessa-
 rium est, & quia, quæ iam facta tollunt, ante facta prohibent, eam ob-
 rem non oportet expectare, vt morbus vim acquirat eundo, sed statim
 accensa febre oportet occurrere imminentibus ruinis, & præcipuè expedi-
 dit obseruetis, an constitutio sit maligna, necne, quia in maligna consti-
 tutione etiam tertianas febres curabitis, vt malignas, quia in huiusmodi
 temporibus non est difficile, qui morbi videntur leues, in malignorum
 naturam verti. Alexipharmacis igitur erat insistendum quàm celerrimè,
 cùm morbus sese proderet, vel idiotis, & ne etiam videremur defecisse
 in curatione. In hunc vsum multa veniunt. Smaragdus, lapis Bezoarticus,
 margaritæ, sapphyri, coralia, & id genus alia, quibus nostris temporibus
 etiam in leuissimis morbis, vt aliquid fecisse videantur, Medici vtuntur.
 His an tantopere sit fidendum dicant illi, qui iisdem sunt vsi. Quid si vix
 inueniatur fidelis smaragdus: de lapide Bezoartico, an sit fidelis videbi-
 tis vos, ego quidem adhæreo opinioni Doctissimi Vallesij, qui dicit. Nul-
 lus apud me non est fictitius, & si iuuat, opinione iuuat. Attamen, si cum
 nobilioribus res sit, statim proponite multa, magnifacite morbum, ne
 adueniens aliquis ex istis Æsculapiis, qui nihil rectum putant, nisi quod
 ipsi faciunt, vos deprimant, reprehedentes, quia abstineritis ab huius-
 modi medicamentis. Propterea cùm diuites curabitis, omnia hæc pro-
 ponite, quia vobis maximam parabit laudem: nam si toties erraret
 Medicus, quoties ad ægrotantem veniat, tamen bene curatum censent,
 si modo iugiter pulueres dicti fuerint exhibiti: è conuerso, etiam si
 conualescat æger, tamen peccauit grauiter, qui benè curationem dispo-

nens, nihil horum dedit: Quanti autem sint iuuamenti, norunt exactè, qui sine fuco, & fallacia medentur. Qui ad gratiam loquuntur, & sciunt vultum è vultu commutare, ij sibiipfis multas parant diuitias, quod genus medendi non omnibus familiare est. Sed ad rem. Ego quidem libentissimè vtor puluere margaritarũ Orientalium dissoluto cum succo limonum, quem aliquando etiã infundo per noctè in syrupo; & sic exhibeo, aut immediatè ante syrupum, aut etiã per horam ante cibum: parum enim refert ad sanitatem, modò exhibeatur. Alios puluere exhibemus, certè non vt tales, sed quia non habemus fideles, Dom. Doctor à S. Petro, & D. Bellinona, & ego abstinemus vt plurimum, quia re vera censemus meliùs nõ proponere, quàm dare adulteros, vt sapiissimè sumus experiti. Hos iugiter dedissem in huiusmodi casibus ad reprimendam excellentem illam putredinè, non prætermisissis aquis cordialibus, scorzonera, acetosa, ruta, capraria, & aliis. A calidis, quidquid alij dicat, abstineo libentissimè. Accidentibus, quoniam multa erant, singillatim prouidendum. Vigilia, vt accidenti minimè aspernando prouidendũ erat, vt iam dictũ est, *in antecedenti historia*. Cũ lumbi dolerent: his poteramus succurrere inũctione ex vnguentis santalino, rosaceo, cerato Galeni refrigerante, & madefacto linteolo in aqua rosacea sapiùs admoto cum albumine ouorum bene simul omnibus agitatis, & renibus applicitis: sic enim vnguentum, quod oleosum est difficiliùs, & tardiùs accenditur, quia citò à calore renum calefiunt huiusmodi medicamenta, & propterea sapiùs sunt madefacienda aqua rosacea dicta, folia vitium, nymphae suo adhibita tempore iuant, si priùs in aqua immergantur, & applicentur, tandiu detenta, donec incalefiant: Alia multa sunt quæ idem præstare possunt. Collo dolenti inunctio ex oleo liliorum alborum commoda fuisset, aut alterius, quod primum gradum non excederet caliditatis. Hoc semper ante oculos habètes vt instrumentorum coctioni deseruientium rationem habeatis, ventriculi, vt concoquat alimentum: iecoris, vt sanguinem generet minus acrem, quia in febribus patiùtur hęc partes non mediocriter, si Galeno credendum est *lib. 2. de natural. facult. c. 8*. Statim, inquit ac febris apprehendit hominem, coctio vitiatur: fieri enim non potest, vt qui ægrotat, acutè præfertim, ventrem habeat robustiorem, quàm sanitatis tẽpore, cùm bene operaretur cum eo, si non multo esset imbecillior, eodem Galeno confirmante *1. de cris. c. 11*. Ventriculũ igitur expediebat vel fouere, decocto parato ex folijs absinthij, rosarum, meliloti: Huic etiã poterant addi olea absinthij, mastichis, rosarum, vel poterant sumi eorundem puluere, cum portione corallorum rubeorum, florum lambrusca, & cum cera, & resina ceratum secundum artem conficere, pro ore ventriculi, aut additis oleis ad proportionem, linimentum parare. Hypochondriis æstuantibus non incommoda fuisset inunctio ex oleo rosaceo, cum succo cichotij, misto, & portione addita aceti albi ad penetrationem, poterat calidum hypochondrio dextro applicari. Commendatur etiam succus agrimonij, quia præter id quod citra calorem deobstruit, etiam robur addit vsceri, Galeno confirmante *in lib. de simpl. med. cap. proprio*. his ver-

bis. *Agrimonium, sive eupatorium*, herba est tenuium partium, incidendi-
 que, & abstergendi facultatem habet citra manifestum calorem. Quocir-
 ca obstructions liberat, inest itidem ei & adstrictio quædam, per quam
 robur visceri addit. His igitur esse usus, saltem bis in die, ne viscerum
 robur exolueretur, quod perniciosissimum est, cum istarum partium ope-
 ratio toti corpori sit communis. Sic docet Galenus 11. meth. cap. 15. & 16.
 hunc in modum scribens. *Si quidem in iecinore, & ventriculo exolui robur
 perniciosissimum est, rationemque reddis sic.* Præcipueque adstringenti-
 bus est vtendum, vbi in iecur, aut ventriculorum superuacaneum profluit,
 quando & è primoribus admodum hæ partes sunt, & munus suum
 obeant, vel in ipsis morbis necesse est. Porro, est non exiguum eorum
 munus, qualéque reliquarum partium, quibus illud modò negotium est,
 vt id quo nutriantur conficiant: verum, quod tantopere animalis intersit,
 vt si neque in ventriculo probè alimentum fuerit concoctum, nec in
 sanguinem in iecinore mutatum, vtique quod infame nobis accidit, vt cibi
 penuria degere in abstinentia cogamur, idem tum omnibus animalis
 partibus accidat. Non enim ex iis, quæ deuorauit quis, sed ex iis, quæ in
 iam dictis visceribus confecerit, alimentum toti corpori suppeditatur.
 Atque ob hæc nimirum impensius, quàm cætera membra ventriculus, &
 iecur adstringentia desiderant. His igitur, & non dissimilibus medica-
 mentis vti potuissetis ad Sileni curationem: Ipsistendum denuò clysteri-
 bus iam dictis, non adstricta aluo. Erumpentibus papulis, nullo modo
 erant prætermittendæ cucurbitulæ, quas singulo die admouere à princi-
 pio eruptionis, etiam cum scarificatione commodum fuisset, quantum
 fert ars medica, sat enim est fieri cum ratione, etiamsi euentus aliter se-
 quatur: neque enim omnes ritè curati, sanantur: ita enim fuissetis
 imitati naturæ motum ad cutim inclinantis; præsertim, cum sæpissimè
 gerant vicem venæ sectionis. Aliquando etiam vtile est inungere dor-
 sum, fricare cum re extergente, & poros deobstruente, non quòd ea
 exanthematum eruptio iudicetur à Medicis critica, & propterea sit iuuan-
 da à Medico: plerumque enim est merè symptomatica, sine facultatis
 expultricis opera, & ebulliendo facta, sed quia maligna vtiliter euocan-
 tur ad cutim, postquam maior pars per maiores euacuationes est edu-
 cta. Hac curatione animosè vtor, quidquid dicat doctissimus Massaria. Mo-
 do enim hac curatione in eadem domo septem restitui ægrotantes acutè,
 vnus ex his obiit errato non leui commisso, quia vinum nullo aduertente
 liberaliùs assumpsit. Alij fuère superstites, & in dies videmus, hoc cu-
 randi modo vniuersalibus euacuationibus præmissis, manifestè iuuari
 ægrotantes. Ita conualuit Fullo in Syro phreneticus. Nicoxenus in Olin-
 tho, vt refert Hippocrates 7. in 7. epid. 78. text. 79. Erat igitur imitandus
 naturæ motus, cucurbitulis præcipue admotis, quæ validissimum dicun-
 tur remedium ad attrahenda ea, quæ in intimis extant partibus ad exti-
 ma, vt 13. meth. c. 19. legitur, referendæque erant, vt maior fieret attractio,
 cum verò scarificantur, non multo igne opus est: nam præterquam quod
 sæpenumero generantur vesicæ, quæ aqua replentur, ex quibus sacrificatio

tio impeditur, attractum etiam sanguinem reddunt crassiorem, quod fit, ut aliquando incisa cute non effluat, præsertim per aliquot tempus adherentes. Habenda etiam est ratio cutis, & humoris peccantis: nam in cute subtili, & humore tenui mediocri sectio sufficit: in crasso autem humore, & cute dura satis profunda, & apparens sectio facienda est, neque permittantur diutius carnosæ parti adherere, ne, quod aliqui se vidisse affirmant, pars in gangrænam vergat, quæ omnia habebunt per capita à Doctiss. Sepalio annotata in lib. 4. *suarum cautionum, circa finem.* Et cum modò comatosus esset, modò vigil, si factum fuisset ex missione humorum, non ex imbecillitate virium, oxyrhodinum conuenisset resoluens ex aqua rosacea, & chamemælo. Sunt qui capiti crematos pilos admouent, derasis capillis in portione aceti: habet enim hoc medicamentum non leuem exsiccandi vim, ut Alexander Trallianus vult. Partes refrigeratæ sæpius erant fouendæ pannis calidis, aut oleis calidis inungendæ. Quod si virtutem deficere vidisset Medicus, ut factum est octauo, & decimo die, cum obmutuerit, & potum non assumpserit, crederem dicendum, iam redactum esse ad extremum, & medicamenta fuisse prætermittenda his temporibus, ne viderentur infamari remedia, quæ multis profuisse conspeximus, curam imponentes assistentibus, quibus imposterum curatio fuisset demandata, ut nihilominus non desinerent sustinere ægotantem nutrimento in quantitate pauco: in qualitate multo: huiusmodi sunt stillatitia, aqua carnis, succus carnis assæ, ius consumptum longa coctione, & alia id genus, quæ à Medicis in virtutis exolutione solent parari ad ægrorum extremam imbecillitatem reparandam, quod fieri debet, etiamsi omnino esset ægotans deploratus, ut tandiu seruentur viui, quandiu Deo. Opt. Max. placet, in cuius manibus vita, & mors semper consistit, propterea in omnibus morbis quantumuis leuibus, necessarium est statim ad ipsum confugere, ut nobis concedat quæ ad corporis, si ita expediat, & animæ sanitatem faciant. Hæc de Sileno hæctenus.

ΑΡΡΩΣΤΟΣ ΤΡΙΤΟΣ.

ÆGROTUS III.

ΠΡΟΦΩΝΤΙ πυ-
ρετός ὄξυς. Δὲ καὶ
λίγος ὀλίγα τφνεσμῶ-
στα κατ' ἀρχάς. καὶ
ἢ ταῦτα λεπτὰ δι-
ήκουσεν ὡς λέγει, ὑπνοὶ οὐκ
ἔπαιον. Δὲ καὶ μέγιστα λεπτά. πύμ-

EROPHONTEM^a
febris acuta cor-
ripuit: primo pau-
ca, & cuiusmodi
in tenesmo solēt,
deiecit: ^b deinde tenuia, biliosa,
plura: ^c non dormiuit: ^d vrina ni-
gra:

πή πρὸ κώφωσης. παρωξύνθη
 πάντα. ἀπλῶ ἐπύρθη. ὑποχον-
 δρία ξυώτασις. ἀπὸ κοιλίης ὄνιχα.
 μέλαινα διήλθε. παρεφρόνησεμ.
 ἕκτη ἑλήρη. ἐς νύκτα ἰδρωῶς. ψύξις.
 λήρη παρεμύθην. ἐβδόμη, πρὸς
 ἕκτη. διψώδης. παρέκχευσε νύκ-
 τα. κατενόφ. κατεκοιμήθη. ὀγδοῆ
 ἐπύρεσε. ἀπλῶ ἐμειχτο. κατενόφ
 πάντα. ἤλγησεν κτὶ βεβῶνα.
 ἔπαρμα τὸ πρῶτον ἀπλῶς κατ'
 ἕξιν. ἔπειτα ἐπὶ νύκτα ἐς ἀμφοτέρων
 κνήμας. νύκτα διψώδης. ἔξα δι-
 γρηστέρα. ὑπόσασιν εἶχε σμικρῶ.
 ἐνάτη, ἰδρωσεν. ἐκείθη, διέλι-
 πεν. πέμπτη ὑπέσπευεν. ἄντικα ἢ
 ἀπλῶ ἐπύρθη. πυρετὸς ὄξυς. κώ-
 φωσης πάλιν. μὲν ἢ πλῶ ὑποσπο-
 φῶν, τρίτη ἀπλῶ ἐμειχτο. κώφω-
 σις ἥσασον. σκέλια ἐπωδύωσ. νύκ-
 τα ἰδρωσεν. ἐπίρθη ἐπακαχθεκά-
 τη. ἔδὲ παρέκχευσε ὅτι τῆ ὑπο-
 σποφῆ.

tertio die residebat lien, imminuebatur surditas: k crura dolebant, nocte sudavit. Iudicatus est ad diem septimum decimum, neque in recidiva deliravit.

*gra: tenuis. d Quinto die ma-
 ne obsurdescebat, omnia exa-
 cerbabantur, lien intumesce-
 bat, e hypochondrium conten-
 debatur, pauca, & nigra aluius
 excreuit, desipuit. f Sexto deli-
 rabat, sub noctem sudabat, fri-
 gebat, in delirio perseuerabat.
 g Septimo extremis membris
 frigebat, sitiebat, desipiebat:
 sub noctem ad mentem redijt,
 obdormiuit: Octavo febricitaba-
 bat, lien residebat, omnia in-
 telligebat, doluit ei inguen pri-
 mum secundum lienem, deinde
 in utramque tibiā dolores de-
 migrauerunt: noctem facilem
 habuit: urina erant melioris
 coloris, & residebant in his
 pauca. h Die nono sudavit, in-
 dicatus est: intermisit: i Die
 quinto redijt, simulque splen
 intumuit, febris acuta, surdi-
 tas iterum. Post recidiuam, ter-*

COMMENTARIUS.

NON obscurè pater Herophontem febrem habuisse, qualis sum-
 ma cum ratione describitur ab Hippocrate, videlicet acutam;
 nam accidentia huic febrī annexa apertissimè id comprobant: in
 febre enim continua esse accidentia, quæ enarrantur, quid aliud est, quàm
 patefieri febris ideam, ut Aëtius, & alij magni nominis Medici confir-
 mant. Habuit febris hæc, quantum coniectare possum ex textu, mistam
 causam: quando apparent indicia humoris, ut ex urinis nigris, & lienis
 intumescencia, melancholici: ex alui excrementis, & delirio, humori-
 bilioli,

biliosi : ex modo excernendi, humoris pituitosi, quod nobis clarum fiet magis, quando causas symptomatum perquiremus. Conualuit æger, cum scribat Hippocrates iudicatum fuisse decimo septimo die : sed tamen non ita frequens est iudicari integrè ægotantes morbo crudo, & vehementi existente. Cur autem ita euenerit, fortasse etiam præter Hippocratis expectationem, haud multo post videbimus : nam, etiam si scriptum sit à diuino Sene in lib. 2. *Coacrarum text. 40.* Sic : *In febribus, siquidem iudicia non existunt, diurnitas quidem laboriosa relinquitur, sed non lethalis,* quod est perinde ac si dixisset cruditates in morbis neque mortem, neque salutem pollicentur, sed tantum morbi longitudinem, ut Galenus in lib. de cris. testatus est : tamen, si ad cruditatem signa malignitatis accedant, etiam lethales fiunt morbi. Quia quædam cruda tantum sunt, in quibus tempore solum opus est ad coctionem : alia & cruda, & praua, & hæc sunt lethalia, ut sunt vrinæ nigrae præ cæteris. Sed tempus est ut totam examinemus Historiam.

^a *Herophontem febris corripuit acuta.*] Hoc modo loquendi nobis ob oculos ponit morbi ideam & quantitatem, quod ut magis clarum fiat, sequitur recensere symptomata singula, inter quæ fuit alui motio, sed quomodo fluebat aluus ? Cuiusmodi solent in tenesmo, id est, excernebat pauca, rubra, & cum difficultate ; ita enim solent excerni in hoc affectu. Paulo dicente in lib. 3. *de re medica cap. 41.* Vbi hæc leguntur : *Tenesmus aliquando dysenteriam præcedit, aliquando etiam ipse solus non diu durans cessat : est autem affectio ad excernendum promptitudo que differri, ac deuitari non potest, nihil educens, præterquam pauca, cruentum aspectum habentia, aut etiam mucosa, que ferè totius morbi causa sunt.* Quod idem est confirmatum à Galeno 6. *de locis malè affectis cap. 2.* qui de tenesmo verba faciens, ponit & qualitatem excrementorum, & etiam excernendi modum, sic : *Atque ulcera, que in recto intestino oriuntur, tenesmum vocant, vehementi quidem tensione, & prompta deiciendi cupiditate infestant, paucis admodum sequentibus excrementis, que quidem ab initio pituitosa, & pinguia, progressu verò temporis etiam abrasionis specie deiciuntur, sed per totum morbi spatium ijs, que à supernis descendunt, haud quaquam misceri videntur.* Hanc affectionem appellat Galenus 3. in 3. *epid. comment. 53.* dolorificam, & molestam : dolorificam propter tensionem ; molestam, propterea quòd assiduè sit desidendum. Quare cum excerneret, qualia solent in tenesmo, oportet essent rubro colore infecta, & difficulter excernerentur, cum pauca essent ; fitque hoc aliquando propter qualitatem humoris euacuandi, qui cum crassius, & pituitosus sit, adhærens, difficilè se trahi sinit, qui autem mordax, & acris est, non cessat irritare, & hinc fortassè dicebat Galenus 3. in 3. *epid. comment. 70.* *Tenesmo laborantes longè maiorem habere deiciendi cupiditatem, quam dysenterici, subdens : neque enim ut flaua bilis statim permeat, quoniam sunt illa mucosa.* Quod idem confirmat Aëtius sermone 1. *cap. 43.* Hoc esse, uti dictum est, constat ex euacuatione subsequuta : nam quem admodum à principio erant pauca, ita haud multò post erant plura, humoris

moris mutata qualitate, biliosis scilicet existentibus excrementis, quod ex verbis Hippocratis colligitur, quæ sic leguntur.

^b *Deinde tenuia biliosa, plura.*] Illud fuisse tenuia non affert quid admirationis, quoniam erat morbus adhuc in principio, quo tempore excernuntur cruda, non cocta, & erant ex iis, quæ robustam naturam requirebant, ut euincerentur, annotatum à Galeno *l. in 1. epid. comment. 25.* Hoc quidem mirum videtur tam largam euacuationem materiæ peccantis nihil commodi attulisse ægrotanti, signum non obscurum, & quantitatis, & malæ qualitatis, cum essent biliosa, & plura. Quod si verum est Galeni dictum; Decretoria, non decernentia, aut difficile iudicium, aut mortem significare, non erat hic ægrotans sine manifesto vitæ periculo. Nihil utilitatis attulisse, id satis est argumenti, quod post euacuationem visa sunt omnia aucta, ut patet ex textu: nam statim addit:

^c *Non dormiebat: urina nigra, tenuis.*] Debebat fieri reuulsio humorum ad infernas partes, quod tamen non est factum, ut ex vigiliis apparet, ex quo indicabatur non esse nisi ingentem ardorem huius symptomatis causam, qui ab illa euacuatione non poterat sedari, facta propter humorum malam qualitatem, qui ad caput elati, calidam in cerebro inducebant intemperiem, à qua vigiliæ, ut *tot in locis* habetur à Galeno. Neque erat de nihilo apparuisse urinas nigras, quas internas sequi ebullitiones iam vidimus, & præter cruditatem, mortem etiam indicare iam statutum est. Verum, in hoc ægrotante diuersam habuisse causam existimarem, quando ita factas crediderim, quia pars humoris melancholici ad vias urinæ fuerit transmissa, moueórque ad hoc credendum, quia lien intumuit: est autem hæc pars post glandulas, & pulmones apta ad recipiendas fluxiones. Et si quemadmodum lien excepit humores melancholicos, ita euacuatio per aluum fuisset copiosa, fortasse non obsurduisset quinto die, quia facta esset ingens reuulsio à capite, & fortassè sufficiens ad prohibendam surditatem: nam surditatem ex febribus fluor è naribus soluit, ac alui perturbatio, inquit Hippocrates *lib. 1. Coacaram, sect. 2. text. 25. com. 1.* Quoniam verò purum excreuit, humores impetum fecerunt ad supernas partes, & caput afficientes, surditatem induxerunt, nisi velimus dicere, propterea suppressam esse aluum, quia surditas superuenit: nam eodem Hippocrate confirmante. *Surditas in febribus aluum sistit, eodem loco Coacaram, text. 4.* Loquitur autem ibi Hippocrates de temporaria surditate, quæ translata ad aures, nimirum ad meatus auditorios bilem ostendit: nam surditas, quæ sequitur extinctionem facultatis audiendi, illa planè lethalis est: Inueterata non curatur. Quæ autem firmata est, illam neque tollit alui fluxus, neque ipsa sistit aluum. Sed præter id quod obsurduit, desipuit etiam, quod solet ad huiusmodi surditates sequi, nisi humor citissimè excludatur. Hæc igitur cum talia essent, merito scribit;

^d *Quinto die mane obsurdescebat, omnia exacerbabantur.*] Quæ euenire quinto die, merito timorem incutiebant, quia malignam affectionem solent sequi: nam surditas, & desipientia, partem principem, animalem

scilicet esse læsam ostendunt, quod in morbis magnificandum est: Excretio nigra quid significet, iam vidimus. Quantum postea possit hypochondriorum constitutio, ex Hippocrate colligitur 1. *prog. text. 31.* his verbis. *Hypochondrium autem optimum est, si dolore vacet, si molle, & aequale est in dextra, aut sinistra parte. Si verò inflammatione vexetur, aut dolore, aut intextum sit, aut aequaliter affectum dextra, aut sinistra parte, hæc omnia animaduertenda sunt,* quod idē habetur in *Coacorum text. 1. sect. 2.* Quare expedit in omni morbo Medicum contrectare hypochondria, ut inde eliciat quales sint partes principes, & quomodo se habeant partes internæ tam vnius, quàm alterius visceris nostri corporis. In hoc ægotante non bene se habuisse ex eo patet, quod hypochondrium sinistrum contendebatur, ita interpretarer, etiamsi dicat,

^e *Hypochondrium*] sine addito, quo tempore intelligit dextrum, ut Galenus vult 1. *in 3. epid. comment. 1.* in historia Hermocratis, quando dicebat: *Quia enim singulari numero, quem vocant, dixit hypochondrium, alterum tantum indicat, non utrumque fuisse intentum, quando autem aut dextrum, aut sinistrum hypochondrium accipere nos sit necesse, dextrum fuisse intentum sit verisimilius, propter excellentiam, qua præstat alteri.* Quare ita vertetem hypochondrium contendebatur, quia lien intumuerat. Quòd si euacuatio fuisset maior, quæ per aluum tentabatur: cerebrum, aut non fuisset affectum, aut longè minus, sed quia fuit pauca, recurrentibus ad partes supernas humoribus illis acribus, & adustis, & surditas, & desipientia superuenit: quod præter auctoritatem, ex *Coacis* adductam probatur pariter à Galeno in *comment. his* verbis: *Etenim nigra mixxit, & excrementa alui biliosa repressa, insequuta surditas est, qua in caput ascenderant, unde non immeritò desipuit.* Rem ita esse confirmatur ex 1. *prorrh. text. 32.* Vbi sic notatur. *Surditas in acutis, & turbulenti succedens, mala, cui addit Galenus sic: Indicat enim inuasisse humorum quandam in caput abundantiam, confirmatum ab eodem Hippocrate 4. Aphor. text. 28. Quibus inquit, biliosa deiectiones, superueniente surditate cessant, & quibus surditas, superuenientibus biliosis deiectionibus cessat.* Itaque, quia, quæ ad aluum debebant deferri, ad caput sunt delata: ideo insurduit, & si surditas indicat affectionem capitis factam ab humoribus adustis, nihil miri, uti iam statueramus, etiam desipuisse, loquor modò de surditate Herophontis, cum sciam fieri etiam ab humoribus pituitosis, quod neque negauit Galenus in *lib. 3. prorrh. comment. 76.* & Aëtius *serm. 2. cap. 69.*

^f *Sexto delirabat.*] Non remissa causa delirij in capite fixa, neque etiam sedabatur delirium: dicere autem Hippocratem desipuisse quinto, & sexto delirasse, est aliud nihil, quàm per diuersa nomina idem significare; ita 2. *in 1. epid. comment. 75.* quando his utitur verbis. *Iam vero delirare, quod est absurda loqui, id est desipere, læsum significat cerebrum: perseverabat igitur delirium, manente causa, sed & sedabat, & frugebat.* Sudare delirantem, neque minui affectum, est inter deterrima signa, quòd si non iuuat fortasse, quia esset paucus, & hæc erat ex praui

uis signis. Quomocumque sit sudor, vti iam dictum est, in 1. *historia*, febribus incendentibus maximè utilis est, quòd si aliter fiat, æstuantes esse partes internas denotat, & auget periculum, præsertim cum à sudore frigerit: sunt enim mala, frigida signa in calidis affectibus, & peiora, si vertamus post sudorem friguisse, id est habuisse sudorem frigidum, vt colligitur ex 4. *Aphor. text. 37.* & 1. *prog. text. 26.* quo in loco dicit. *Nam si fuerit acuta, prorsus afferet mortem frigidus sudor, licet ex toto corpore prodeat.* Itaque, vtcunque vertatur sensus, signum erat prauum, cum nihilominus, & capitis affectio perseveraret, adhuc in delirio manens, ex quo euidentissimè constabat inutiles omnino fuisse euacuationes illas. Sed & inter cætera periculum augebat symptoma illud, quod septimo die superuenit.

8 *Septimo die extremis membris frigebat.*] Refrigerari extrema in acutis perniciosum est ex Hippocrate 1. in 8. *Coacaram, sect. 2. text. 19. Caput, & pedes, manusque refrigerari, ventre, & lateribus calentibus, malum.* Habet hoc symptoma multas causas, quia contingit aliquando in morbis longis; hyemali tempore; in iis, qui prouectæ sunt ætatis; in morborum principiis; in principiis accessionum, sed tunc nihil, quod effatu dignum sit, affert, quia non est mirum his de causis refrigerari extrema. Est quidem timendam in morbis acutis id euenire, & eò est periculosius, quòd causa vehementior. Et tunc etiam multas haber causas: nam potest fieri hoc symptoma, quia calor natiuus prope sit extinctionem, tunc primæ omnium refrigerantur partes extremæ, quia & exangues, & longissimæ sunt à fonte caloris. Aut quia tanta est humorum prauorum copia, vt obruatur calor natiuus: fit etiam, quando os ventriculi acribus humoribus imbibitum, dolet: aut quia tanta crudorum humorum copia extet, quæ prohibeat calorem distillari, & ferri ad cutim. In vehementissimis doloribus, quomocumque fiant, quod sæpius vidi: In affectibus cordis; in largiore alui motione. In vehementi inflammatione interna. Cum igitur tot causis fiat extremorum refrigeratio, quomodo in hoc ægrotante fuerunt refrigerata extrema? Non est dicendum fuisse refrigerata extrema propter caloris natiui extinctionem, quia euentus aliter suadet. Neque propter copiam, quia pars demebatur, detrusa ad lienem, & aluum, & naturam etiam habebat validam, quæ non poterat tantam vim perferre: neque ex dolore, quia id significasset Hippocrates: neque enim lien tantopere dolet, vt huiusmodi accidentia inferat, si credendum est Galeno *lib. 2. de locis malè affectis. cap. 8.* Sequitur igitur ab inflammatione id esse factum, aut saltem ob incendium vehemens, quia cum hoc sitiebat, & delirabat, tamen non crederem breuissimo tēporis spatio potuisse sedari tam validam causā, si ea ratione id factū esset. Ego ob id ita affectū crediderim, quia natura tētabat se eximere à molestantibus humoribus, quæ dū tenrat natura, semper augentur symptomata, sed tamen partim durant potente natura demittere peccantes materias ad infimas partes, vt huic contigit, quod denotat persequentia verba, dum ait, *sub noctem ad mentem redijt, obdormiuit*: sed cur hæc? quia incipiebat motus naturæ ad inferna inclinare,

vt apparet ex iis, quæ statim facta sunt: videlicet octauo die, quo die etiam si febricitaret: neque enim poterant statim à venis omnino detru-di humores peccantes; tamen lien residebat, non alia de causa, nisi quia à liene ad ignobiliores partes materia detrudebatur, hinc sedatio delirij, somni conciliatio, quia vigiliarum, & delirij causæ à capite verè reuellebantur, cum à supernis ad infernas partes transmitterentur: Quòd res ita esset, doluit ei inguen primum, & sinistrum. Depositio maximè utilis, & quia è directo partes affectæ, & quia ad quam maximè distantes partes, præsertim, cum præ materiæ copia, & robore naturæ demigrauerint in vtramque tibiam. Euacuatio admodum commoda, quoniam quo magis ad longinquas partes feruntur humores, eò vtiliores, & securiores sunt depositiones, dictum à Galeno 3. in 3. epid. comment. 1. his verbis. *Eodem modo abscessus, qui cum affluxione fiunt, sunt illi meliores, qui verò cum decubitu, minus commodi, ac horum ipsorum quidem remotissimi, quique à loco affecto, & in partes ignobiles ægri, boni sunt; contrarij verò mali, & lib. 2. epid. text. 12. Optimi verò sunt, præcipuè inferni, & longissimi infra ventrem, & remotissimi à morbo.* Et Hippocrates idem 1. in 1. Coacarum, sect. 2. text. 41. At quæ causæ in cura conuertuntur in periculosa pèripneumonia, vtiles omnes sunt, verùm non est par vtilitas, si appareant signa coctionis, ac si non appareant: nam illi optimi sunt, hi autem vtiles: Dico si appareant signa coctionis, quia sunt abscessus, qui fiunt ad partes distantissimas, & simul etiam cum coctione, illi proculdubio prævalent aliis. Alij sunt abscessus, qui nullam coctionem habent, nec particularem alicuius determinatæ partis, nec vniuersalem, tamen feruntur deorsum, & ibi firmantur in partibus infernis. Alij sunt abscessus, qui aliquando habent coctionem, sed in parte determinata, superiore tamen, vniuersalem autem non habent, quoniam qui humor in venis est, ille adhuc crudus manet, cuius causa ægrotantes mori contingit, vt confirmat quod scriptum vidimus de Pictoris ancilla, cui suppurarunt parotides, & tamen obiit 2. in 1. epid. text. 84. Inter istos igitur primi sunt, qui ad inferna, & quam maximè à parte affecta recedunt: alij non inutiles sunt, etiam si facelcant negotium, quod clarè patet in hoc ægrotante, qui aleuatus quidem est, sed neque statim, neque in posterum sine grauibus symptomatibus. Verum, vt cumque fiat, bona est depositio à nobilibus ad ignobiles partes, & præsertim, nisi suppuratione finiantur, vt habemus 1. in 6. epid. text. 17. quo in loco hæc sunt. *Si infra umbilicum quidem superiora constiterint in inferioribus articulis, bonum est; sin supra, haud perinde morbum discutunt, nisi suppuraerint.* Quibus verbis nihil aliud significat, quàm abscessus infernos bonos esse, quotiescumque sunt morborum superiorum, sed si fiant abscessus in partibus superioribus, non adeò boni sunt, neque æquè soluunt morbum, nisi suppurent: & ratio est, quoniam partes infra umbilicum minimè in suppurationem vertuntur, vt etiam Hippocrates confirmat lib. 1. progn. text. 37. *Oedemata, inquit, quæ in ventre sunt minus abscessum faciunt, quàm quæ in hypochondrijs: minimè verò quæ subter umbilicum sunt in suppurationem vertuntur.* Addit Gale-

nus in comment. Oedemata si non discutuntur, non solum citius, sed etiam magis in hypochondrio suppurantur, propterea quod sedes calidior est. Quacumque vero longius absunt, deorsum serius, minusque suppurantur, & ob eam rem, qua subter umbilicum sunt, raro in suppurationem vertuntur. Partes ergo supernæ possunt suppuratione perfectius partes interiores expurgare: verum si fiant abscessus in parte superiore, & in inferiore: si inferiores non suppurent perfectius liberant morbum, quam superiores non suppurati: nam si utriusque suppurent, apertissimum est minus liberare infernos, quam supernos, quia hi & imperfectius, & tardius id faciunt. Sed redeamus vnde digressi sumus. Cur scilicet sequuta sit refrigeratio: id ideo factum diximus propter conatum naturæ tentantis noxia à mediis ad infernas corporis partes detrudere, quo tempore, cum videatur in se colligi, non est mirum si huiusmodi, & grauiora fiant: & si fiunt cocta materia, quanto magis cruda: tunc enim maior naturæ imperus requiritur, cum materia cruda non sinat se trahi, æquè facilè. Rem perinde esse, ac dicitur, euentus comprobatur, quando haud multo post incæperunt dolere inguina, quæ humorum depositio tantæ fuit utilitatis, vt incæperint symptomata remitti: hinc apparet in quacumque euacuatione attendendam esse conferentiam, & tolerantiam: nam etsi symptomaticæ euacuationes, vt signum sint malæ, possunt esse vt causa bonæ, vt in hoc ægrotante experimur, quem noctem facilem habuisse scribit à dolore utriusque tibiæ, quod est perinde ac si diceret quiete dormiuisse; & vrinæ non tantum factæ sunt melioris coloris, sed etiam apparuerunt cum sedimento aliquo, indicium manifestæ coctionis. Tanti igitur fuit materiam etiam eandem habuisse raptum ad infernas partes, vt à manifesta pernicie illum videamus ereptum, cuius salus sine dubio erat ambigua, vt Galenus etiam confirmat in comment. iniquens: Tanti scilicet erat decessisse, qua molesta erant ad partes imas, vrinaque concoctio, & paulo supra: Nihil verò erat boni, quod vrinas nigras, qua quidem erant prave compensaret, nisi quod lien die quinto intumuit, excepta parte malorum humorum. Deinde die octauo, cum ex liene in crura transirent, hic diminuebatur quidem, cæterum ad crura dum deuiarentur primum et inguen doluit sinistrum, quod positum est secundum lienem: postea transierunt ad utramque tibiæ dolores. Atque hæc symptomata fuerunt in causa quamobrem nocte commodè haberet, & minxerit vrinas melioris coloris, quæ sedimentum habebat paucum, & album. At facilè fit, vt natura à maiori sarcina alleuata, quod reliquum est commodius euincat. Et quod scribit doluisse inguina, non acciperem id pro dolore vehementi, quia non tam bene quieuisset: Præterea partes infimæ dolores minus difficilè perferunt, quotiescunque materia ad illas delabitur, quod confirmatur ab Hippocrate 3. lib. prorrh. text. 22. sic. Dolores, si ad infernas dilabuntur partes, facilè ab his perferuntur, in cuius comment. Galenus explicat, quæ partes intelligendæ sunt, in hunc modum scribens: Nam si ad thoracem, & ad os ventriculi peruenerint dolores, maiorem inducunt tolerandi difficultatem, quam cum in cervice, cubitoque essent; si ad crura,

morbosam totam affectionem insigniter iuuabunt, quod expertum fuisse hunc ægrotantem euidenter constat.

^h *Die nono sudauit: iudicatus est, intermisit.*] Sunt uerba Hippocratis, quibus denotatur quomodo se habuerit in die nono. Ab illa humorum depositione ad infernas partes semper melior fuit ægrotantis status: nam crassius humoribus ad eas partes delatis, portio tenuioris per cutim est euacuata cum ægrotantis utilitate, quoniam febris est sublata, quæ non rediisset, si tota materia disposita fuisset ad expulsionem. Verum, quia adhuc humorum crudorum extabant reliquæ in uenis, quæ coctionem requirebant, hac ratione non scribit, *iudicatus est integrè*, sed tantum, *iudicatus est, intermisit*: id est, sublata quidem est febris, sed erat reditura; & ideo addit uerbum illud *intermisit*, remque perinde esse, ac scribit, euentus iudicat, cum illicò subdat.

ⁱ *Die quinto rediit.*] Die quinto, id est, à iudicio. Itaque recidiuauit in decimaquarta, & rediit febris, & valida; tum quia noua in uenis est succensa putredo, tum etiam, quia natura tentabat per eandem partem, ut prius, humorum reliquias euacuare infestantium, & in his moribus fiunt, aut augentur febres, præsertim cum iterum splen intumesceret, denuò excipiens peccantem materiã, ut prius, & in eo motu elati vaporibus ad caput, non tantum in caput ferebatur, & ut calida, delirium, ut meatus auditorios replens, surditatem faciebat. Verum ueluti naturam promptam ad uitiatam materiam expellendam à principio uidimus, ita etiam non minus promptam futuram censendum erat post recidiuam, & quemadmodum uidemus aliquos iudicari imperfectè per aliquam euacuationem, ita in recidiua semper uidebitis naturam per eandem uiam crism perfectam molientem, si per sudorem, per hunc, & ita de aliis: quod pariter in hoc ægrotante obseruatur. A principio lien excipiebat humores putridos, ita in recidiua eosdem excepit: & propterea diminuta iam materia, quæ superuenere mala, eadem paucissimo temporis intervallo perdurarunt, quia natura valida, minimè muneris sui oblita per eandem partem humorum reliquias euacuauit, & ob id lien quemadmodum intumuerat, statim tertio die post recidiuam resedit, id est, detumuit, & cum hoc, etiam surditas est diminuta.

^k *Crura dolebant.*] Signum, decubitum humorum iterum fuisse ad eas partes: ubi enim est dolor, ibi est fluxio. Et quoniam non omnis materia adeo erat crassa, quin attenuari posset, hac ratione factum est, ut tenuior ad cutim propelleretur, & sudauerit, qua euacuatione in dies, ut credibile est, perseuerante, tandem decimosextimo iudicatus est, & Galenus *in suo comment.* addit *omnino*, ut integrum, & fidum factum esse iudicium significet. Et quamuis in recidiua, nisi habeat nouam causam, saluari tamen, solent eadem accidentia, quæ infestabant in prægresso morbo, fieri: illud tamen uidebitis, semper esse mitiora; quo factum est, ut in recidiua non delirauerit, benignioribus existentibus humoribus, qui ad caput in recidiua ferebantur, præsertim maiori parte iam dempta, & euacuata.

Quare his sic stantibus, constat vnicuique, quomodo natura morbo crudo, & valido existente possit immunes ab affectibus reddere ægrotantes, præter spem, & expectationem; & ideo virtute valida existente, nunquam etiam in grauissimis accidentibus de salute desperandum. Videamus modò, quomodo sic affecti possent curari.

Curatio.

ERat hic morbus magnus, & vires constabant; itaque cum à principio incœperit deicere, sed tamen pauca, virgente morbo, antequam vires deprimerentur, poterat sanguis mitti, modicè tamen propter imminentem euacuationem: Et si illa euacuatio erat statim inuadente morbo plus iusto larga, quæ impediret id remedij genus, iis fuisset interim insistendum, quæ humoris acrimoniam demulcerent, vt clysteribus refrigerandi vim habentibus, de quibus iam dictum est antea, & quia aliquando videmus relinqui nihilominus deiciendi voluntatem, prodest addere mellis rosati solutiui portionem ad abstergendum. Et si perseverasset irritamentum illud, neque abstinuisset ab vsu syrapi rosati solutiui exhibiti ad ℥. iij. cum sero lactis: ita enim, qua pollet abstersiva qualitate, ab intestinis adhærentem pituitam abstulisset, & à corpore deturbasset cum maximo ægrotantis comodo, & fortasse etiam prohibuisset insequutam surditatem. Quinto die cum visa sit suppressa aluus, erat locus missioni sanguinis, si à principio non fuisset facta, neque vereri oportet ad id remedij genus deuenire, quia iam morbus quintam attingat, quia semper tempestiuum est tempus, modò sit indicans, & minimè prohibens, vt habetur *in lib. de curatione per sanguinis missionem cap. 20.* dico indicans, & minimè prohibens, quoniam aliquando vigesimus à morbo dies admittit euacuationem, aliquando neque primus dies, quando à principio exoluta est virtus. Debet autem id relinqui iudicio Medici, qui videat in his casibus si possit operari pro morbi indigentia. Capiti læso prouisum fuisset frictionibus, cucurbitulis, vesicantibus, & omnibus aliis validè reuellentibus, quibus libentissimè vtor in magno humorum imperu ad supernas partes. Neque ego timeo istorum medicamentorum vsum, vesicantium scilicet, quamuis sciam apud aliquos esse suspecta præsertim in febribus, verentibus ipsis ne magis calefaciant. Alij abstinendum putant, quia cantharides sint animalia inimica vesicæ, & etiam si exterius applicentur, tamen vesicæ obesse affirmatè dicunt. Testari possum pluries his vsum fuisse cum euidenti iuuamento, neque vnquam animaduertisse læsam esse vesicam, quod hucusque sciam; sed quot capita, tot sententiæ: Ego experientiæ credo, non particulari aliquorum opiniononi, præmissis euacuationibus vniuersalibus: si alui fluor largus sit, non venio ad alia reuellentia, quia aut iuuat, aut non iuuat: si primum, consequimur optatum finem, natura duce: si secundum, frustra admouen-

tur, quia, quod non potest alui fluor in reuellendo, minus potest cartharidum admotio. Hoc excepto tempore, in graui partium superiorum læsione vtor animosè, quotidianæ experientiæ fidens multùm, quo modo & surditatem auferre possemus. Neque propterea erant negligenda aliqua medicamenta in aures instillata, vt oleum amygdalarum dulcium, quia paucissimis contenta est remediis hæc surditas, temporanea, & solet cessare, curato priore morbo, de qua dabitur occasio *infra* tractandi, clysteribus insiltendo iam dictis, quibus addi potest, magis adstricta aluo, lenitium ad ℥.j. aut mel violaceum ad ℥.j.β. Et quia lien afficiebatur, in quo humor melancholicus residet, & in huiusmodi casibus confert euacuatio per hirudines facta, venis sedis applicitas, neque id prætermissem. Hanc euacuationem non parum commendantem videbitis Hippocratem 6. in 6. epid. comment. 8. his verbis: *Quin etiam atram bilem hæmorrhoids, id est sanguiflua, plerunque incipientem prohibuisse, & iam affectam remouisse, nec non duratum lienem sanauisse, conspecta est.* 6. in 6. epid. text. 25. idè habetur. Quare crediderim maximi fuisse iuuamenti hirudinum appositionem venis hæmorrhoidalibus. Lienem interim fouere oportebat hoc vel simili medicamento, quod reciperet *Olei capparorum ℥.j.β. olei amygd. amararum ℥.vj. ammoniaci in aceto dissoluti ℥.j. adipis anseris ℥.β. mucilaginis albeæ ℥.ij. cera quantum sufficit, fiat unguentum,* quo vti potuisset. Multa commendantur, sed tamen non aded creuit affectio, vt validiora exposceret. Sudore erumpente non fuisset incommodum, præsertim cum minus copiosè erumperet, & videretur esse frigidus, pannis corpus fricare, vt dilatatis poris, facilius egredi posset. Dum autem partes infernæ dolerent, si vidissem diminutas affectiones supernas, vt omnino posset tolli, tentassem frictionibus vt partium infernarum, vt materia duceretur secundùm inceptum motum: sæpissimè enim in graui morbo tentamus podagram in iis, qui huic morbo sunt obnoxij: Hæc dum fierent, internis medicamentis statim erat occurrendum caliditati internæ, & maleficæ qualitati. Caliditati, iis quæ vim haberent refrigeratorem, vt sunt syrapi, decocta: Syrupus ex acetositate citri, de fumo teræ, boraginis utilis fuisset, cum iisdem aquis, his vtendum donec morbus sedaretur: natura enim paucis est contenta, modò tempestiuè fiant. Aut decocta in iure ex iisdem herbis, cum portione syrapi acetosi simplicis. Maleficæ qualitati, alexipharmacis. Quod ad vitæ rationem, debebat esse optimi succi, & facilis distributionis, de qua iam diximus in aliis. Et quoniam seruare ventriculi actionem, est concoctionem fouere, eam ob rem hoc in primis attendere oportebat, oleis adstringendi vim habentibus admotis. His præmissis, tandem erat, nullo impediante, deueniendum ad purgans medicamentum, vt quæ supererant humorum reliquæ, eadem demerentur. Quomodo autem cognoscere possit Medicus necessariam esse purgationem, docet Hippocrates 2 in 6. epid. text. 20. his verbis: *Suis intus relicta; oris exsiccatio; i suauitas, & inappetantia eadem ratione.* Cui Galenus statim subiungit: *Quando finita febre reliqua symptomata remauerint, aliquod intus relinqui morbi reli-*

quiarum dicitur. Hippocrates igitur eorum exempli causa meminit, quæ inter remanentia principatum obtinent : sitis videlicet , oris siccitas , & tristis sensus , & inappetentiæ , id est , priuationis appetitus. Illud autem aduertere oportet in medicamento exhibitione, vt semper , quoad fieri potest , ægrotantis naturam perspectam habeatis : nam non omnes æquè benè , aut malè purgantur , sed alij alijs faciliùs , aut difficiliùs : quidam enim sunt , vt quotidiana experientia docet , qui ex quouis leui medicamento validissimè purgantur , alij secus. Quòd si Medicus id assequi non potest , melius est infra subsistat , ne si quæ fiat supereuacuatio , ægrotantem agat præcipitem , usque vtatur medicamentis , quæ multis iam fuisse proficua cognouerit. Hæc omnia habetis ad verbum à Galeno 2. *de ratione victus in morbis acutis. com. 11.* Loquitur ibi de venæ sectione, & purgatione in pleuriticis faciendâ, & laudat potius venæ sectionem, vt tutius remediû, his verbis. *Nempe & si minus quidem auxilium quàm per purgationem sequatur , securius tamen multò est : imò nullum ex eo, quod per vena sectionem fit , periculum impendet , eo discrimen maximum subeunte , quod per purgationem tentatur , & potissimum , si laborantis naturam expertus quis non fuerit. Nempe alij difficulter purgantur natura , alij modico assumpto medicamento copiosè. Quibus igitur dare quadrabit , his medicamenti tantum propina , quantum in plurimis mediocriter vacuari , tum nouisti , tum sis expertus : si enim hominis naturam non noueris , metus est ne plus iusto euacues , vel nullo pacto euacuationem moueas, aut si moueris, non tamen sufficienter vacues : subdit. Quæ omnia magnæ in morbis acutis pariunt offensas , quod non facile, vt in ijs, qui non febricitant emendatur.* Hoc optimè animaduertit Doctiss. Septalius in lib. 3. *cautionum, cautione 2.* Sed cur aliquando medicamentum epotum nihil proficit , vt in dies obseruamus. Videte , si hoc vultis Aëtium, qui *serm. 3. 1. lib. cap. 117.* inquit ob quinque causas id contingere. aut propter naturæ ægri proprietatem , aut ob dati pharmaci paucitatem , aut propter stercus induratum impactum in quibusdam intestinis , aut quod natura impetum per vrinas fecit , aut propter errorem , quo fit vt pars purgantis fiat alimentum animalis , pars verò in pharmacum venenosum euertatur : docet pariter quid agendum sit , quando purgans medicamentum suo opere frustratur. Laudat ibi aquam mulsam meraciorum assidue absorbendam ægrotanti esse dandam : commendat inter cætera mastichem in puluerem redactum, & cum aqua tepidiorum exhibitum : per inferius iniicit glandem ex melle , sale , nitro , præterea laudat assumptionem alicuius rei adstringentis post medicamentum , quo os ventriculi firmari possit , & superfuitates ad infernas detrudantur. In largiore euacuatione vtile ponit balneum aquæ dulcis , & consulit vinum esse bibendum ante, & post balneum , fuluum colore, & album substantia. Et mea, inquit, experientia comperit hoc præstantissimum omnium, quare ne contempseris. Rem perinde esse, ac dixit Aëtius testari possum & ego, qui hoc modo largas alui euacuationes , quæ iam ægrotantes ad extremam redegerant imbecillitatem detinui. His hunc in modum se habentibus , si ex

vsu fuisset medicamentum purgans, in hoc ægrotante, fuisset contentus
 syrupo rosaceo solutiuo, melle rosaceo solutiuo ad ℥. iij. cum portione
 lenitiui ad ℥. x. prætermissem validiora, quoniam in huiusmodi febris
 validioribus imbecilliora præstant, aut saltem rhabarbari vsus non
 improbasset. Quo præstito ad tollendam partium coctioni deseruien-
 tium intemperiem, vsus essem per aliquot dies saccharo rosaceo, conferua
 boraginis, aut in imbecilliori ventriculo, minimèque æstuanti, conferua
 absinthij Pontici, quod maximam vim habet roborandi ventriculum, vt
 Galenus affirmat *1.1. meth. cap. 16.* Præstat autem Ponticum, quod mini-
 mum habet amaroris, multum adstrictionis. *Nos, vel si minima suspicio
 sit (sunt verba Galeni,) iecur, ventriculum ve laborare, absinthium protin-
 nus oleo incoquemus, ac eas particulas perfu idemus.* Idem sentit Aëtius
lib. 1. ferm. 1. cap. 196. Absinthium, inquit, melius est quod in Asia, &
 Cappadacia nascitur. Sed non tantum expediebat roborare ventriculum,
 sed externis medicamentis fouere, qualia fuissent huiusmodi. ℥. olei men-
 the 3. iij. olei absinthij 3. iij. olei macis 3. j. ℔. olei caryophyllorum stillatitij, olei
 è mastiche stillatitij ana guttas iij. cera alba lota vino parum. fiat unguen-
 tum pro ore ventriculi. Vel ℥. mentha verno tempore bene asseruata M. j. ℔.
 absinthij, maiorana ana P. ij. rosarum rubearum M. j. caryophyllorum 3. ij.
 macis 3. j. selecta, concisa, caryophyllis leuiter tuis, misce: Insuantur seri-
 co rubro ad formam sacculi interpuncti, & seruetur pro ventriculo. Resti-
 ritus à morbo debebat nihilominus cauere sibi, ne recidiret, ad quod
 respiciens Galenus consulit esse detinendos ægrotantes in eadem victus
 ratione, quam seruabant tempore sanitatis spatio ad minus trium, vel
 quatuor dierum his pulcherrimis verbis *1. acut. comment. 29.* *Contingit si-
 quidem interdum, vt tanquam soluto exactè morbo, ægri confidant, cibentur
 deinde negligentius, & eius, qua per circuitum reperat, accessionis occasionem
 prebeant. Tutum igitur est, etiamsi morbus iam videatur iudicatus ad duos
 vsque dies, diligentem victus rationem, qua ager vsus fuit, seruare. Præ-
 teritis autem ab iudicatione duobus diebus, iam securum est plenius cibare,
 sic, vt neque mutationem eam, qua vniuersim, subitoque fit, efficiamus, sed
 mane quidem sorbitionem demus: postea verò dimittente die iam, vt fru-
 mentacea exhibeamus alimenta.* In quibus verbis Galenus vult, etiam
 præteritis duobus, aut tribus diebus à iudicatione, posse quidem augeri
 alimentum, sed sensim id esse faciendum, quod in praxi maximè est ob-
 seruandum: nam multos videmus, qui vix sentiunt se meliùs habere,
 quod statim tantam alimonie quantitatem ingurgitant, nulla eduliorum
 habita distinctione, vt haud multò post in grauiores incidant affectus,
 & lethales: cum enim virtus concoctrix ex priore morbo fuerit debilita-
 ta, sæpiùs hi potiùs sunt nutriendi, quàm semel ingesta eduliorum co-
 pia; præsertim si sua natura non admodum facilis sint concoctionis, &
 parcius: id quoque præ oculis habere debet, qui à morbo conualuit, vt
 alius quotidie sit obediens: nihil enim magis aduersatur conualescentium
 commodis, quàm excrementorum retentio, propterea singulo die, aut ter-
 tio quoque die clysterem iniicere expedit, aut balanum, ita consulente
 Galeno

Galeno 5. de sanitate tuenda cap. 1. Perinde debebat Herophon curari. Soleo ego in conualeſcentibus, quibus aliud est adſtricta hoc uti medicamento, ℥. fol. ſena mundatorum ℥. ij. rhabar opt. ℥. ℔. cinnamoni ℥. j. Inſundantur omnia in ſufficienti quantitate aqua boraginis, aut fumiterre, aut communis, per horas duodecim. Facta leni ebullitione, & expreſſione poſt diligentem colaturam inſundo tot pruna Damascena à mulcis mundata, aut Prouinciana, quæ meliora ſunt, quot ſufficiunt ad abſorbendum liquorem, & ſuper aſperſo ſaccaro ad uſum ſeruanda curo: ſex, aut ſeptem, aut decem, ſi ſint Damascena, exhibita, leniter aluum mouent, citra uirium diſpendium, ut hucusque obſeruauimus, & cum delectu etiam ab ægrotantibus aſſumuntur, & ſic abſtinemus à clyſteribus, qui tandem ſunt inſeſti: Alij autem, ut ſcitis, minore copia erunt contenti, alij maiore, pro corporis ſtruſtura. Sæpiſſimè etiam uſus ſum pilulis hunc in modum concinnatis ℥. pilul. maſtichinarum ℥. ij. pilul. aſephanginarum ℥. j. ℔. cum ſyrupo de rhabar. fiat maſſa mollis. Quod ſi inſtillentur olei anifoꝝ guttæ quinque, vel ſex, neque hoc eſt nociuum, & ex qualibet drachma, pilulæ nouem formentur, quarum vnam, vel alteram, vel tres aſſumat: ita enim aluus mollis redditur, neque periculum eſt vapores ferri ad caput, & uentriculum plus iuſto repleti, à qua repletionem, ut plurimum recidiuæ ſolent fieri, sæpiſſimè cum ægrotantis pernicie, iam ex priore morbo debilitati, propterea dicuntur recidiuæ deteriores radice. Hæc de Herophonte.

APPΩΣΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ.

ÆGROTUS IV.

Η Θάτρω Φιλίνα γυναικα, θυγατέρα τεκῆσαν, καὶ φύσιν κατὰ δεξιῶν γινωσκῆς, καὶ τ' ἄλλα καὶ φως ἀγῶγσαν, τεσσαρισκαιδέκῃ τῶν ἡσῆσαν μετ' ἡ ἡκῶν, πῦρ ἔλαβε μετ' ἡ ἡκῶν. ἡ ἡκῶν ἡ δὲ χροῖα καρδίῳ. καὶ ἀεὶ ὑποχόνδριον δεξιόν. γυναικῶν πόνος. καὶ θαρσις ἐπ' αὐτῶν. ἀποδιδῶν ἡ ταῦτα ἡ ἐπιφῆθη. καὶ φάλῃς ἡ, καὶ τραχίλα, ἡ ἡσῆσαν πόνος παρῆδρον. ὑπνος ὅτε ἐπῆσαν. ἀνερες

HILINI uxore in Thaso, quæ filia pepererat, purgatam ex prescripto natura, & caterà rectè habentem, decimo & quarto die ignis inuasit cum rigore. Huic cor primùm dolebat, & hypochondrium dextrum, muliebrium dolores, purgatio desita est. Subdito autem hæc quidem facta sunt leuiora, ceterum capitis, colli, & lumborum doloris, somni, extremitates frigida,

frigidæ

ψυχρά. διψώδης, κοιλίη ξυω-
καύθη, σμικρά δίδη. ἔρα λεπτά,
ἄρροα κατ' ἀρχάς. ἐκταή ἐς νύκτα
παρέκρυσσε πολλά. Ἐπάλιν κατε-
νόφ. ἐξέδομη διψώδης. δ' ἄνωρμα-
τα χολώδεα, κατὰ κρεῖα. ὀρθή
ἐπερρίνωσε. πυρετὸς ὄξυς. πασμοὶ
πολλοὶ, μὴ πόνος. πολλά παρέλε-
γχε. ὄξυς αἵματος βάλενον παρὰ δε-
ξιτέρην. πολλά δὴ λήθε μὴ παρὰ δεξι-
τέρην. ὕπνοι οὐκ ἐνήσαν. ἐν ἄ-
τη πασμοὶ. δικάτη, σμικρά κα-
τενόφ. ἐνδεκάτη ἐκοιμήθη. παύ-
σαν ἀνεμνήθη. ταχὺ ἢ πάλιν πα-
ρέκρυσεν. ἔρα ἢ μὴ πασμὸν, ἀθρόον
παλὺ. ὀλιγαίους ἀναμιμνησκόντων
παχὺ λευκόν. οἶον γίνετο ἐν τῇ κα-
δίσιαι, ὅταν ἀναταραχθῆ κεί-
μενον παλὺ χρόνον. ἔ καθίστατο.
χρόμα Ἐπαχὺ ἵκελον οἶον γί-
νετο ὑποζυγίς. τοιαῦτα ἔρα, οἶα
κ' ἀγῶ εἶδον. πρὸς ἢ τεσσαρεσκαι-
δικαίτη ἐξοχή, παλμοὶ δὲ ὄλα ἔ
σώματι. λόγιοι πολλοί. σμικρά
κατενόφ. Διὰ ταχέων ἢ πάλιν πα-
ρέκρυσεν. πρὸς ἢ ἐπτακαιδικαίτη
ἔρα μὴ ἀφρων. εἰκοστῇ ἀπέθανε.

rursus desipuit. Ad diem decimum septimum obmutescerat. ^l Vi-
gesimo obiit.

siticulosa erat, venterambu-
stus est, pauca excreuit: urina
tenuis, & à primo decolor. ^c Sex-
to die nocte multum deliravit,
deinde resipuit. Septimo erat
sitibunda, alui excrementa
syncerè biliosa. ^d Octavo rigit,
febris acuta, conuulsiones dolo-
rifica, multum deliravit, sur-
rexit. Balano supposito, multa
bile offusa deiecit, non dormie-
bat. ^e Nono conuulsiones. Deci-
mo aliquantum mente consta-
bat. ^f Undecimo dormiuit, omnia
meminit, & sed statim in deli-
rium recidit, urinam verò red-
debat cum conuulsionibus affa-
tim multam, rarò admonenti-
bus, crassam, albam, qualis
qua in matallis diu stetit, cum
agitatur, non subsidebat, color
& crassitudo à similis iumento-
rum urinis: Hæc illius erat uri-
na, quam ego vidi. ^h Ad diem
decimum & quartum palpita-
tiones, totum corpus dolebat,
ⁱ multum loquebatur, aliquan-
tisper mente constitit, ^k breui

COMMENTARIUS.

N O V V M, neque mirandum quoddam est, hanc ægrotantem,
cùm minus quàm par sit à partu fuerit expurgata, tam grauem,
& lethale passam fuisse affectionem. Id in dies animaduertimus
in enixis: aliæ enim doloribus grauissimis fiunt obnoxie, aliæ dolores
capitis patiuntur, aliæ alia sustinent, quæ vitam reddunt miserissimam.

Quis

Quis enim affectus non fit, muliere ex consueto non expurgata, sed multo magis à partu? De hac re sermonem habens Aëtius lib. 4. *serm. 4. cap. 5. 2.* ita scribit: [*Mulieribus qua non purgantur consueto more, sanguinis reiectiones, ac syderationis periculum imminet.* Nam suppressis mensibus molesta accidentia consequuntur. Totius corporis grauitas, nauſeæ, fastidia, horridi quidam discursus, velut in his, quæ conceperunt. Dolores insuper circa lumbos, femora, collum, sinciput, & oculorum radices adsunt. Febres item assiduè concomitantur, & vrinæ nigræ sunt cum rubicundo, ac sanioso quodam humore. Difficultatem item, ac stillicidium vrinæ patiuntur, & quædam in melancholicum atræ bilis morbum, aut insaniam delabuntur. Cutis superficie dolent, & inflammationes, ac ignes sacros diuersimodè sustinent.] Hucusque Aëtius, subscribit Auicenna lib. 3. *Fen 21. tract. 3. cap. 6.* *Retentio, inquit, menstruorum, & paucitas eorum commouent in ea agritudines, repletiones omnes, & preparant ea ad apostemata, & dolores capitis, & reliquorum membrorum, & tenebrositatem visus, & perturbationem sensus, & febres.* Hæc omnia comprobantur à Galeno ad verbum, multis in locis. nam lib. *de vena sect. aduersus Erasistratum, cap. 5.* docet apertissimè, quòd, quemadmodum nihil est æquè vtile sanitati mulierum, ac euacuatio, quæ per vterum fit singulo mense, ita etiam nihil est, quod æquè contrarium sit sanitati, ac ipsius retentio: nam cum mulieres pluribus abundant excrementis, & propter otiosam ipsarum vitam, & propter humiditatem, natura eas illa euacuatione donauit, vt possent superuacanea excerni. Hæc, si ex præscripto naturæ fiat, commodam, sin minus, aut sit diminuta, aut omnino suppressa, infelicem degunt vitam, vt iam dictum est. Verba Galeni hæc sunt. *Nonne ipsa mulieres cunctas singulo mense euacuat, sanguine superfluo singulo mense foras effuso? Muliebri enim genus, vt quod domi ageret, atque vehementibus laboribus exerceretur, aut sub claro sole viueret, aut ob vtraque hac multitudinem humorum coaceruaret, ipsam euacuationem plenitudinis, tanquam remedium naturale obrinere opus habebat, & vna quidem est istud naturæ opus.* Confirmant hæc, quæ lib. 2. *de semine, cap. 5.* leguntur sic. *Vnde femina, quia imbecillius animal est, excrementa multa abundare, quia verò omnium infirmissimas genitales partes habet, in eas redundantem sanguinem ferri, qui quidem foeminis, antequam concipiant fiat expurgatio salutaris, ubi iam concepere, alimentum foetibus accommodatum euadat.* Et certè nunquam non conqueruntur de aliquo affectu mulieres, quæ commodè non expurgantur. Et addit Galenus. *Velim itaque audias iam veritatem me præcone tibi denunciantem, quod mulier si probè expurgetur, neque podagricis, neque articulorum doloribus.* Post multa. *Verum his retentis eam cuilibet malo implicari facile est.* lib. 6. *de locis malè affectis, cap. 5.* affirmat inflammarì partes internas, fieri dolores colli, lumborum, oculorum, febres ardentem accendi, vrinas nigras excerni, & alia; quæ omnia referre nimis longum esset, hoc tantum addam monere Medicos, interrogent ægrotautes, an menstrua purgentur, si quidem nihil horum accidere solet in-

tegrè purgatis, lib. 1. *Aphor. text. 58.* Hæc habebitis scripta. *Si menstrua plura fiant, morbi accidunt, & si non fiant ex vtero, morbi contingunt.* quem textum exponens Galenus, sic post multa scribit. *Quodcunque autem fuerit, necesse est processu temporis, & ipsum vterum pati, aut similem inflammationi dispositionem, aut arisipelati, aut duro tumori, aut cancro, quibus denuò totum corpus compatitur.* His hunc in modum se habentibus. Cùm longè grauius sit supprimi euacuationes post partum, cùm tunc non solum sit euacuatio, sed purgatio etiam sanguinis illius impuri à fœtu relictæ, non est mirum, si hæc mulier, de qua nunc sermonem habemus, suppressis à partu mensibus defuncta sit ex febre ardente, & vteri inflammatione: nam omnes, quibus supprimi contingit à partu, grauiter infestantur, vt annotat Galenus his verbis, quæ tanquam præceptum nobis reliquit scripta. *Illud certè in omnibus mulieribus, quarum impedita à partu purgatio est, sciendum est, & memoria tenendum, esse, quæ in maximum vita periculum veniant, per paucas esse admodum, quæ modicè infestentur, propterea quod plurimis vterus inflammatur. Quibusdam sanguis effusus diuersa sit qualitate, his biliosus, illis melancholicus, alijs virulentus, aut pituitosus, aut mediocriter bonus, inculpatus haud vnquam.* Probant rem ita esse, quæ leguntur in lib. *Hippocratis de morbis muliebribus text. 60. & 63.* quo in loco recensentur, quæ soleant pati mulieres à partu non purgatæ. Sed præter auctoritates adductas, extant etiam aliarum mulierum exempla hoc ipsum confirmantia. *Mulier quæ apud frigidam aquam in Thaso habitabat. Hæc cùm à partu non risè fuerit purgata, acuta febre obiit octogesimo die 3. in 3. epid. text. 73.* Quem textum dum expendit Galenus, ait. *Itaque videtur suppressa à partu purgatione incidisse mulier in morbū, quippe menstruorum suppressio offendit, tamen non perinde, vt si à partu supprimantur officit, quod non abundantiam modo, sed insignem etiam humorum pariat prauitatem. Nam meliorem sanguinem ad se trahit fœtus nutrimenti causa alliciens, relinquit deteriolem: ideoque prægnantes prauis humoribus implet, quos à partu natura euacuat.* Quod cùm maiores animaduertissent, puerperarum à partu euacuationem, excretionem sanguinis vocitauerunt. Est verò etiam menstrua vacuatio, non solum vacuatio, sed & purgatio, verùm non est æquabilis tamen multitudo vitiosorum humorum, neque pari spatio menstruis circuitibus congeritur, quanta dum partum gerit. Id verum esse euidentissimè ab eodem Galeno probatur 2. *prorrhætic. comment. 48.* Vbi apertissimè demonstrat admodum vitiosum esse, ac perniciosum sanguinem, qui tempore gestationis retinetur, hæc ratione, quòd fœtus puriorem absumens, relinquit deteriolem. Textus sic habet. *Si mulieri alba à partu cum febre retineantur.* Galenus. *Non in albis solum, si eorum, quæ à partu vacuantur retentio fiat, praua est tum causa, tum nota, verum quoque in biliosis, & sanguine ipso.* Nempe *loxia* purgatio est, atque etiam ex nominis ratione purgatio vitiosorum, quæ gestationis vteri tempore in venis coacervata sunt, absumpto quidem in fœtus alimento vtili, qui in ipso erat sanguine, sed permanente vitiosiore, qui singulis mensibus antea per vterum excernebatur.

Cùm

Cum igitur is non fuerit vacuatus à mulieris puerperio , aut vterum ipsum in phlegmonem agit magnam , aut ad superiorem aliquam partem vectus , parti excipienti affectum proprium , periculumque infert , ad quam peruenerit mox apparentia symptomata indicabunt. Sed & idem confirmat status vxoris Philistidis , etiamsi conualuerit *lib. 7. epid. text. 108.* At enimverò quot in dies videamus euenire in iis , quæ à partu non purgantur , vt propterea monendi sint adolefcetes incedant cauti in indicio ferendo: nam etiamsi videantur mulieres à principio bene expurgari, oportet perseueret euacuatio illa ad præscriptum tempus , vt possit esse pro ratione causæ. In filiarum partu debet euacuatio perdurare ad dies quadraginta : in masculis ad dies triginta, Auicenna comprobante *lib. 3. Fen 21. tract. 2. cap. 33.* quo in loco habetis etiam , quæ patiantur non expurgatæ mulieres : nam etiamsi bene se habeant à principio , possunt in deterius decidere , propter erratum , quod tamen admodum frequens est: verentur enim semper, ne debiliorem habeant virtutem : Itaque & vinum potens assumunt , & in magna quantitate , & alimenta optimi succi , sed tanta , quæ à calore natio non possunt euinci, vnde multoties morbi generantur grauissimi, sæpissimè etiam suppressis ab his mensibus , qui sua natura bene fluere solent. Ergo semper timeant adolefcetes in curatione enixarum , & bene sint oculati , & præsertim in fœminarum partu , quo tempore mulieres magis abundant excrementis , & magis solent periclitari , vt quotidiana testatur experientia , & probant etiam exempla ab Hippocrate relicta. Inter hæc, huius mulieris est præcipuum , ex quo apparet quantum possit mensium suppressio à partu , vt inde non sit mirum , quemadmodum dictum est , tam graui-ter fuisse affectam , cum in febrem ardentem incidisse dicat , quam propterea appellat ignem. Causam fuisse retentionem puerperij clarum est, sed non æquè certum qualis esset sanguis iste puerperij , nisi diligenter ex accidentibus contingentibus eliciamus. Crediderim ego quamuis Galenus dicat , vt plurimum esse sanguinem melancholicum, non defuisse tamen bilem superantem, cum portione humoris pituitosi : nam excreuit per aluum biliosa , delirauit: sed & habuit vrinas crassas , vt videbimus. Quem euentum habuerit paucissimis verbis concludit Hippocrates dum ait : *Vigesimo obiit.* Verùm vt à primo exordiamur : videntur quæ hucusque dicta sunt minus vera , cum Hippocrates scribat filiam quidem peperisse , sed fuisse purgatam , ex præscripto naturæ. Quomodo igitur in tantum affectum incidit , si bene est purgata , & omnia ritè sunt consequuta. Huic quæsito facillè satisfaciamus , si Hippocratis verba perpendamus. Ipse scribit sic ; Rectè fuisse purgatam , & tandiu etiam ab omni affectu fuisse liberam , quandiu purgationes probè fluxerunt , vt verum nihilominus esse dicendum sit, futuram incolumem, si perseuerassent fluere ad dies quadraginta , aut saltem paulo minùs , vti iam annotauimus: quoniam verò res aliter cessit , hinc plenitudo ingens , suppressa euacuatione , ex qua febris , & hypochondrij , & muliebrium dolores : recurrentibus scilicet illis humoribus , qui debebant fluere per vterum ad

eas partes. Rem ita esse visus est nobis significasse Hippocrates *lib. 3. pro-
rhet. text. 39.* hunc in modum : *Primum quidem , quibus vacuatio sangui-
nis consueta , est retenta , his morbos fore plethoricos necesse est , manante
ipso ad eas partes , quæ imbecilliores sunt , cuius ratione verisimile est he-
par fuisse maximè affectum , & alias partes sibi vicinas.* At cùm circa de-
cimum quartum diem deserit sanguis fluere , propterea ab eo die cœpit
febrile , & grauissima experiri symptomata. Nam scribitur in textu :
Primum ei cor dolebat , & hypochondrium dextrum , muliebrum dolores :
purgatio desita est. Quasi velit dicere , quia euacuatio eo tempore neces-
saria facta non est , propterea iam dicta superuenere : ex quibus constat
apertè , quantum sit consensus vteri cum ventriculo : illud enim

^a *Cor dolebat*] intelligendum est de ore ventriculi , vt in comment.
Galenus , & alijs in locis didicimus , & ita hoc nomine donatur propter
exactissimum sensum , quem habet , vt legitur in *lib. 1. de symptomatum
causis , cap. 7. & 3. lib. prorrhet. comm. 38.* Sed fortasse nullibi clarius , ac *lib. 3.
progn. comment. 30.* in illis : *Ventriculi verò ostiolum appellatur id , vt con-
stat etiam cor , propter magnitudinem nervorum , quos habet sentientium :*
*nihil latet , quod in eo infestat , ita fit , vt mordens biliosus humor cardio-
gmon , id est cordis , siue oris ventriculi morsum committat.* Quare dolebat
cor primum , propter maximum consensum , quem simul habent vterus ,
& os ventriculi , idque propter congenerem ipsarum partium substantiam ,
& viciniam , & communem continuitatem per venas , & arterias , & quia
vtraque pars accepit nervos , ex sexto pari eorum , quæ oriuntur à capi-
te , quod etiam videtur Galenus affirmare in *lib. 5. Aphor. comment. 22.* sic :
*Vtero , & vesica calidum quidem amicum , & iudicans , inimicum verò , &
accidens , frigidum : nam , & hæ pariter nervosa sunt , & supraiacentibus
partibus faciliè tradunt frigiditatem.* Ex quibus demonstratur , non esse
difficile vtero affecto , & alias supernas partes affici , præcipuè nervosas ,
vti etiam apparet ex iis , quæ leguntur *lib. 2. Coacar. text. 7. sect. 3.* Sed multo
magis id confirmabitur , si quis videat , quæ scribit Aëtius *lib. 4. serm. 4.
circa initia.* Quibus sic stantibus , non est mirum ex suppressione men-
sium affecto vtero os ventriculi doluisse , & hypochondrium : nam ex
sanguine illo putri , in vteri venis contenti , vapores putredinales eleua-
bantur , qui non difficilè maleficam suam qualitatem partibus principi-
bus impertiebant , sed præcipuè iis , quæ facilem habent cum vtero con-
sensum , vt est hepar , os ventriculi , sed præcipuè cor , quo laxo à vapo-
ribus illis putredinalibus febris necessariò concitabatur pro ratione mali-
tiæ vaporum. Quod autem vterus pateretur , præter id , quod apertissi-
mum est , indicat apertius per illam particulam ,

^b *Muliebrum dolores.*] nam sunt casus suppressionis mensium huius-
modi accidentia , Galeno dicente *1. Aphor. comment. 28.* *Muliebria , in-
quit , dicit vt liquet ea , quæ ex vtero euacuantur in mensuris purgationibus ,
& à partu.* Clarum etiam illud est , quod & in hoc loco , illas , quæ vel per
vteri inflammationem , vel euerisionem , aut talem aliam causam non pur-
gantur , non rectè aliter purgabimus , quàm eam purgantes passionem ,
cuius

cuius est casus suppressio mensium. Hippocrates vt hæc accidentia mitiora redderet, subdidit balanum, quo iniecto, omnia facta sunt mitiora, & fortasse fuit pessus sedandi vim habens, vt Galenus in *comment.* at vtunque esset, vtilitas minimi momenti est sequuta, nec immeritò, cùm hæc causam tollere minimè possint, neque vterum ab affectu liberare, vt apparet ex colli, & lumborum dolore, quæ accidentia concomitari solent vt plurimum vteri affectionem eodem Galeno dicente in *lib. 6. de locis male affectis allegato*, in illis. *Huiusmodi accidentia sequi suppressa menstrua consueuerunt, ac præterea lumborum, colli, & sincipitis dolor, qui etiam oculorum fundamenta infestat, item & febres ardentis.* subdit. Cùm ergo horum aliquod in muliere conspexeris, vterum veluti radicem ipsorum coniungere oportet. Concludit postea omnia sic. *Igitur, quibus menstruorum cohibetur purgatio, ijs huiusmodi plerunque eueniunt accidentia: id autem non alia ratione fieri didicimus, quàm ex communicantia, quàm habent huiusmodi partes cum vtero: nam cùm habeant venas admodum magnas, & plurimas, si æstuans dispositio sit in vtero, facilè ad caput transmittuntur vapores illi adusti, quorum causa, & capitis, & colli dolor comitatur, id ipsum non negante Galeno 1. in 6. *epid. comment. 2.* dum scribit. *Inter omnes corporis partes, plurimas, grandissimásque venas vteri habent, cùmque eas, aut menses, aut à partu purgamenta suppressa, aut phlegmone ipsa vtunque orta malè accipiunt, ipsas sanguine compleri necesse est:* nam id genus febrium ex putrido sanguine accendi ostensum, hæc verò calentium vaporum vim haud paruam in caput transmittunt, verùm capite quauis de causa horum vaporum pleno, grauitates, maximè in sincipite, hominem vexantes apparere illi, quibus artis opera curæ sunt, priusquam à me audierint notum, habuerunt, collúmque affici, dum vapores illi in sinciput discurrunt, affirmat, neque minor consensus est vteri cum lumbis, qui & ipsi dolorum causam ab vtero habebant: pluribus enim partibus simul colliguntur, vt hinc facilè sit alteram alteri communicare affectiones, eodem Galeno asserente in *lib. de vulua dissectione cap. 4.* Quo in loco sic habetur. *Dependet etiam totidem nexibus ex lumborum vertebris: lumborum enim magni musculi vtrinque processus quosdam satis magnos promittunt, qui tum in vtrasque vulua partes, tum in ceruicem vesica, tum in sedem distribuuntur, atque hæc vincula laxa sunt omnia, vnde efficitur, vt latè, & moueri, & transformari vulua possit: quod cùm ita sit, lumbos doluisse in tanta vteri affectione non est mirum.* Et quomodo somnum capere poterat, & siti carere, cùm hæc à calida causa prouenire sciamus. Er, si nihil aliud, dolores somnum arcere poterant, vt norunt, qui dolores aliquos sunt experti. De dolore optimè agit Aëtius *lib. 2. sermone 1.* Quo in loco multa reperies quæ digna sunt diligenti lectione, & quæ faciunt ad cognitionem doloris, qui infestabat hanc ægrotantem, quando scribit in inflammationibus dolores esse pulsatiuos. Vt sit, credendum est vigilem fuisse, quia per communicantiam caput calida afficeretur intemperie, qua ratione etiam venter ambustus erat, & propterea pauca excreuit, quia indurabantur excrementa: aut dicamus*

id euenisse propter vteri tumorem : erat enim inflammatus , qui cùm in medio positus sit , videlicet inter vesicam , vt rectum intestinum , vt ex *Aëtio* , loco iam adducto habemus desumptum à Galeno in lib. 14. de usu partium , cap. 14. Cur autem , inquit Galenus *ibi* , ante quidem est vesica , retro verò rectum intestinum , in medio verò amborum matrices : Quod cùm ita sit , videmus sepius supprimi vrinas omnino , inclinante ad eam partem vtero : nihil per aluum excerni , ad eam partem vergente magis. Quare & in hac ægrotante idem contigisse non erat abs re dicere , quamuis id soleat fieri , etiam æstuante interiùs corpore , exsiccatis excrementis , quæ quo magis retinentur , & magis Indurantur , & difficiliùs excernuntur , & hac etiam ratione erant pauca : sed longè grauius symptoma superuenit , quod erat refrigeratio extremorum , symptoma perniciosissimum , vbi in principio morbi ad grauissimam febrem adiunctum est : quod , quomodo , & qua de causa fiat demonstrauius in antecedente historia. In hac ægrotante non aliam habuit causam , quàm internam inflammationem , quo tempore , cùm humores recurrant ad inflammatam partem , vrina fit decolor , & tenuis , præsertim in tanta humorum cruditate , & in tanto humorum impetu ad supernas partes. Hoc vt clariùs appareat , subdit Hippocrates.

¶ *Sexto die noctu multum delirauit , deinde respuit.*] Sexto die , id est , à febre , à qua est facienda computatio , etiam si aliter sentire videatur Hippocrates lib. 3. progn. text. 10. sic habens , *Pari modo in mulieribus iudicationes fiebant à partu : cui sententiæ subscribit Galenus in comment. sic. Principium numerationis sit tibi , non quo die cæperint febricitare , sed quo pepererint : In quibusdam ergo circa secundum , aut tertium diem à partu , ex quo multi numerant futuram iudicationem : sed res non ita est , sed ex quo pepererint numerationem fieri oportet dierum.* Quam sententiam Vallesius vir de re medica bene meritis lib. 10. controuersiarum cap. 4. sic exponit : videlicet esse faciendam numerationem dierum à partu , quotiescumque partus non est naturalis , & est causa febris , veluti alicuius partis principis inflammatio ; sed quando partus est naturalis , & non est causa febris , tunc superueniente febre , ab ea numerandi sunt dies , non à partu. Referam verba Vallesij , non omnia , sed pauca quædam. *In uxore* , inquit , *Philini merito computatio incæpit à primo die febris : fuerat enim partus naturalis , si quis alius , de qua Hippocrates scribit purgatam ex præscripto natura , & cætera rectè habentem.* Quare cùm scribit Hippocrates *sexto die* : à febre , intelligendum est , non à partu ; & etiam Hippocrates idem sentit , quia si intelligeret à partu , esset dies vigesimus , quando spatium quatuordecim dierum bene se habuit : sed qui plura cupit de hac re videre , & quomodo possimus acquiescere , docet etiam dilectissimus pater meus in comment. super prognost. editis , & multa alia reliquit in expositione textus progn. citati , quæ debent legi , quæ omnia referre nimis esset longum. Cùm igitur scribit Hippocrates *sexto die* , à febre est addendum. Hoc die multum delirasse ponit , vrina erat tenuis , decolor , quia delirauit , ad caput recurrentibus humoribus , & quia erat recursus inordinatus humo-

rum, resipuit, quia hæc deliria habent interuallum; delirium, paraphrenitis à Medicis dictum: & possemus etiam addere, resipuisse circa finem accessionis, quia quantum ex textu coniecto mouebatur iste morbus per pares, & eam ob rem, adueniente septima, nox antecedens fuit minus molesta, quod ut denotet, dicit: deinde resipuit: id est, cum sexto multum delirauerit, quoniam inualuit morbus, quia erat dies par, in hac ægrotante deterioris accessionis; tandem remissa accessione, simul cum illa, & accidentia conqueuuisse visa sunt, & per totam septimam, quando in ea die nihil antedictorum apparuit; quòd si erat sitibunda, id sequebatur naturam morbi; præterea erat effectus antecedentis accessionis, quia etiam si vis morbi remittatur, & cum ea symptomatum magnitudo, non tamen in totum conquiescere possunt, quando non omninò est sublatus fomes, præsertim in febre continua; neque tamen dicit fuisse multum sitibundam, sed tantum erat sitibunda, cum excretionibus flammidis, erant enim syncerè biliosa, de quibus iam *suprà*. Quòd verum sit mortam esse febrem paribus diebus, apertissimè constat ex sequentibus diebus, dum ait.

^d *Octauo rigit, febris acuta, conuulsiones dolorifica.*] Quemadmodum in septima nihil apparuit, quod accessionem denotaret, euacuatio-
ne per aluum excepta, quæ tamen in enixis est quantitas pretij: nam non fit tunc per conuenientem partem, quia deberet fieri per vterum, nulla autem pestilentior euacuatio est, quàm mulierem enixam alui fluore tentari, confirmat id euentus Aristiphontis filix, ut refertur *4. epid. text. 54.* & multò magis quotidiana experientia: nam aluù pro vtero fluere, non rarò difficilis iudicij causa existit, quod non sit conueniens illa euacuatio, neque regio, & quo maiores sunt euacuationes, eò perniciosiores, propterea vos adolescentes obseruate hoc in enixis, & symptoma semper magnifacite, quia ut plurimum videbitis periclitari mulieres, quibus à partu largiter mouetur aluus, suppressis mensibus: verum de hac re in aliis etiam dicemus. Quòd autem hæc euacuatio nihil attulerit commodi, sed damnanda esset, & ratione téporis, quia in principio, & ratione loci, quia per aluum. Quæ octauo die facta sunt, demonstrant rem ita esse, quo die omnia inualere: erat enim dies par, huic ægrotati magis infestus, propterea aucta est febris, & rigit, qui rigor nulla subsequita euacuatione improbandus est, virtutis imbecillitatem significans quæ tentauerit se eximere à noxia, & non potuerit, sed & rationi loci affecti forrasse rigit, vteri scilicet: partibus enim nervosis læsis, frequentes fiunt rigores; sed modò dicamus rigit bile delata per sentientes corporis partes, quod non est in consonum euenire in febribus continuis etiam, tenuiore parte delata per corpus, crassiore nihilominus in venis putrescète: verum est quod, quemadmodum fit rigor, ita aut est criticus, aut est symptomaticus. Si primo modo, bene fit cum ægrotante, cum haud multò post, larga per aliquam partem tentata euacuatione, sanentur ægrotantes. Si est symptomaticus, ægro iam debili, periclitantur, quoniam fit natura tentante, & minimè potente opus tentatum pericere, ut huic euenisse verisimile est.

Aucta

Aucta est febris euidenter, sed tamen quemadmodum sequi debebat aliqua commoda euacuatio, ita deterius signum superuenit, & perniciosissimum, cum eandem conuulsam fuisse scribat. Vterus pars est neruosa, tamen rarissime conuellitur: nam etiamsi tenella sit pars, & exquisito sensu prædita, neruosaque, qua quidem membranaceus est, paruos tamen habet neruos, ut ad magnitudinem partis conferatur, itaque non facile infert conuulsiones, neruorum ratione. In vteri etiam inflammationibus rarius conuulsio mouetur, quod si fiat, lethalior est; mouetur autem magis repleto capite fuliginosis excrementis, quam neruorum vteri ratione. Id confirmat Galenus *lib. 3. prorrh. comment. 27.* sic: Nempe quod magnas vteri inflammationes febres consequantur neminem latet. At non sæpius fiunt ex vteri inflammationibus conuulsiones: si fiunt, periculosæ sunt. Poterat etiam dicere lethales, sed in quibus sint lethales, dicemus paulo infra. Et notanda sunt verba Hippocratis, qui dicit fuisse conuulsiones dolorificas, ut doceat nos non fuisse motus quosdam conuulsiuos, quos aliquando in acutè laborantibus animaduertimus, sed fuisse veras conuulsiones; hæc autem sunt dolorificæ, ut habetur *ex lib. 2. prorrh. comment. 20.* Cum igitur tam graui ter se haberet, non est nouum, & caput, tanquam principium neruorum fuisse læsum, & delirium maximum fuisse concitatum propter ingentem inter istas partes communicantiam. Maximum fuisse delirium videtur innuere verbum illud *surrexit*: Scimus enim sæpissime ita furiosum esse delirium, ut propter deprauatam imaginationem surgant, & fugere tentent ægrotantes, quo tempore cogimur: aut in lecto vinculis detinere, aut, si diuites sunt, prohibere fugam hominibus robustis assidentibus. Solent sic affecti in grauiora incidere, si vera sunt, quæ Hippocrates, & Galenus dicunt *2. Aphor. comment. 28.* sic: *Sed ex delirio quidam ægroti iugiter surgentes, vel iacentes quidem, sed continuo propter aliquam corporis partem commouentes, aut etiam delira loquentes, intra paucos dies extenuantur.* Quam affectionem tentans Hippocrates tollere, aut saltem diminueri, vltus est balano. Curatio Hippocrati familiaris in virtute imbecilla, ut vidimus in Philisco. Neque scio quomodo tam larga potuerit sequi euacuatio à balano, etiam validiore, nisi hoc fuisset propter duo, ut existimo. Vnum erat qualitas humoris, qui erat bilis: hæc minimum irritata, statim effluit. Alterum erat virtus, quia videbitis sæpissime in virtute languida largas fieri euacuationes à leuissimo medicamento, quia facultas retentrix minus benè tunc fungitur munere suo; & ita aliquando humores, qua data porta ruunt. Præterea erat humor adustus, quod crederem intelligere per verbum illud *offusa*: dicerem autem bilem offusam illam, quæ obscura est, id est, atro humore inquinata, quæ eò est perniciosior, quò copiosius miscetur, quo tempore, etiamsi fiat euacuatio, est inutilis nulla præcessa coctione, quia tunc irritatur natura, non ipsa operatur, ut modò euenisse perspicuum est: nam, quando excretio copiosa fit, & morbus non remittitur, tria indicantur. Vnum est copia materiæ, quæ semel, atque iterum non potest exhausti: vel attractio:

Vel partium resolutio. In hac ægrotante erat sine dubio copia, sed erat etiam virtutis exolutio, & eam ob rem cum his de causis fiant, non iuuant, ut modò perspicuum est, quia ab hac euacuatione vigil erat, non sublato delirij, & cerebri intemperiei fomite: Et multo magis confirmant dicta, quæ die nouo euenêre:

° *Nono conuulsiones.*] Dicitur est conuulsiones non admodum frequentes esse in vteri inflammationibus, at si fiant, periculosas esse: sed addamus eo tempore esse inspiciendas vrinas, quia si turbidæ sint, longè periculosiores: nam si in febre, in qua bilis fermentat pituitam, & venæ perturbantur, quod vrinæ subiugalium ostendunt, conuulsiones fiant, illæ sunt lethales, quod de ægrotante hac dici potest, in qua vrinæ factæ sunt turbidæ. Neque, quia scribat, decimo die aliquantulum mente constitisse, huic fidendum erat alleuationi, quæ nullam euidentem causam habebat: cum, neque sanguis fluxerit, neque alia præcesserint, quæ fidum facere iudicium possent. Præterea attendendus erat dies alleuationis, qui omnino similis est diei sexto, & hac ratione nunquam fidendum alleuationi his diebus factæ, uti iam annotatum fuit à Galeno 1. *de diebus decret. cap. 5.* Si aliquando in decimum diem subita morbi solutio incidat, similis est ei quæ in sexta accidit. Id vos aduertere debetis, ne in præfagiendo decipiâmini, ut attendatis diem alleuationis, & ea quæ magis spectabilia sunt, veluti est coctio. Rem esse ac dicit Galenus in loco adducto patet, cum, quæ vndecimo euenêre narrans, ita habeat.

† *Vndecimo dormiuit, omnia meminit.*] Quis non concepisset bonam spem salutis, in die tam spectabili alleuari ægrotantem: erat enim bonum dormiuisse, & omnium meminisse, id est, apud se fuisse, & mentem minimè læsam habuisse. Hoc est sapissimè, quod spem affert melioris conditionis, non decipient tamen vos, si non eritis obliui præceptorum Galeni, oportere scilicet in magnis morbis præcedant magna remedia, quæ fidum faciant iudicium: id est, magnæ euacuationes, tempestiuè factæ, quæ tollentes noxium, ægrotantem cum ratione alleuent, quæ si desint, suspecta semper res est, & qui morbi videntur desuisse, non potente semper natura in peccantem causam agere: iidem de repente violentiores insurgunt cum ægrotantis pernicie, ut modò apertissimum est; quando, etiam si esset alleuatus in die vndecimo, quia non habebat, per quod id tutò fieret, subdit,

‡ *Sed statim in deliriū recidit.*] Quasi dicat Hippocrates, Vide quomodo esses deceptus, si huic alleuationi fidisses, quia cum nulla est ratio alleuationis; dubius semper est animus Medici, quòd si fidisses, statim fuisses coactus mutare sententiam, cum quieuerit quidem, sed, id est, quia erat sine ratione, parum durauit; & idèd statim recidit in delirium; sunt autem eò grauiora symptomata, quò frequentiora, quia semper sua præsentia facultatis aliquid detrahunt: & ex hoc etiam apparet attendendum esse somnum in ægrotantibus, quod monet Hippocrates, quia eò periculosior, quò deterius se habet ægrotans à somno, & præsertim si à somno delirent, ut huic contigit. Hoc totum habetur ab Hippocrate 2.

Aphor. text. 1. Neque mirum fuisse vrinam, qualem describit in tanta humorum agitatione, quæ non poterat nisi ingentem capitis affectum minari. Neque etiam si esset multa excretio, propterea diminuebatur affectio capitis, & nervorum, sed quia omnino erat symptomatice, eam ob rem nihil conferebat, ut solet præcipuè fieri in illis euacuationibus, quæ præter id quod symptomatice sunt, habent etiam aliquid malignitatis. Quod dicit, affatim fuisse multam cum conuulsionibus: duo possemus intelligere, nimirum repleto capite, & iam in delirium tracto, liquatis humoribus fuisse factam ad nervos transmissionem, cuius causa delirauerit, ut aliquando vobis etiam eueniet videre ægrotantes, qui in eodem statu, conuulsi delirent, & moriantur. Aut fuisse affatim euacuatam cum conuulsionibus, quia tantam haberet mordacitatem, ut qua pollebat malitia, eadem nervis impertiretur à vesica propter congenerem substantiam; & ita conuelleretur, & eadem de causa affatim excerneretur, quia quod contristat, violentius irritat, & violentius euacuatur. Quid indicent vrinæ turbidæ, iam in superioribus cum Galeno demonstrauimus, veluti etiam quot sint eiusdem vrinæ species. Et, quantum ex dictis Hippocratis constat, erat ex iis quæ minguntur turbidæ, & tales remanent, quod innuit particula illa.

Non subsidebat.] Hoc torum meo quidem animo clarum est, quid sibi velit per vrinam quam describit, & quid significet, sed quod mihi videtur obscurum, est, quod addit. Nam, dum inquit reddidisse vrinam multam, crassam, albam, quæ cur talis fiat, clarum est: subdit,

Rarò admonentibus.] Nescio an velit intelligere Hippocrates eandem emisisse vrinam, sed rarò, quia delirantes non sentiunt molestantia, & propterea cum rarò emitteret, facta multa vrinæ congerie, postea affatim euacuabat, quotiescumque assistentes admonebant, & reponitur inter signa perniciofa, sed tamen est minus perniciosum in his, quam in iis, qui etiam admoniti non excernunt, quia signum est remanere in illis aliquod signum intellectus naturalium functionum. Ita Hippocrates 1. *lib. prorrh. text. 28.* *Vrina retentio in non recordantibus perniciofa.* In cuius comment. hæc leguntur. *De phreniticis hoc dictum est. Sunt alij, qui vrinam in lectum effundunt citra ordinem, neque matellam petunt. Hi longè deicius se habent, quam qui nullo pacto nisi admoniti vrinam emittunt: seruat enim naturalium intellectus functionum, vna cum in lectum excernere auersetur, in illis autem perijt & ea.* Aut dicamus rarò admonentibus, quia ita ferat consuetudo, ut qui delirant vehementer, propter periculum ne aliquid mali faciant, omnes cauent ab eorum consuetudine, & hac de causa rarò admonentur de iis, quæ sunt necessaria. Sed vtrumque erat signum perniciosum, & admodum in praxi attendendum. Hæc verisimile est facta fuisse in duodecima, tanquam die pari, & magis molesto, fortasè in die decimatertia minus affecta, ut impari, & hoc deduco ex sequentibus. Scribit postea Hippocrates talem fuisse vrinam quam vidit, non quia negligeret vrinarum inspectionem, quam tanti facit, ut videbimus, neque quia non adfuerit curationi, sed ut innuat in delirantibus, difficile esse exactè

exactè vrinas inspicere, propterea dicit tales fuisse vrinas, quas vidit, quia cum raro emitteret vrinas, nisi admonita, credibile est etiam in lecto sæpissimè minxisse; & quia in morbis acutis, & malignis obseruantissimus vrinarum inspector debet esse Medicus; ideo hæc verba profert, vt nos moneat totam adhibuisse diligentiam, vt quotidie vrinas obseruaret, sed fuisse impossibile propter ægrotantis conditionem, quod tamen facit quàm maximè ad prælagium.

^b *Ad diem decimumquartum palpitationes, totum corpus dolebat.*] Quid sperandum esset de salute huius ægrotantis apparet non obscure, cum quo die expectari poterat aliqua morbi alleuatio, exacerbata sint omnia: nam palpitatione illa poterat indicare maximam virtutis refrigerationem, pereunte calore natiuo, quod visus est nobis significasse Hippocrates 1. lib. prorrh. text. 29. his verbis: *Palpitationes per totum corpus, an voce destituti pereant.* In cuius comment. fatetur Galenus fieri posse, vt aliquis post totius corporis palpitationem voce destitutus pereat. Ita scribens: *Nos sanè rursum, & in presentia pronuntiabimus palpitationem, quatenus demonstratum est ob flatuosum spiritum fieri, congesto scilicet ob frigiditatem flatuoso spiritu.* Cum igitur totum corpus palpitaerit, fieri potest, vt qui ita affectus sit ob frigiditatem voce destitutus pereat, non amplius mouentibus musculis guttur, aut iis, qui in eis prouunt neruis, suo fungi munere nequeuntibus: sed in huiusmodi palpitatione non delirant ægrotantes.

Quomodo igitur hæc mulier delirauit? Quia hæc non erat palpitatione à flatuoso spiritu proueniens, sed quidem ab inflammatione; intelligit enim sæpissimè Hippocrates per palpitationem, motum arteriarum, vt idem sit illi dicere pulsum, ac palpitationem, vt colligitur ex 1. prog. text. 28. Qui textus sic legitur. *Si verò pulsus in hypochondrio insit, perturbationem significat, aut delirium.* In quibusdam codicibus, non *σφουδς*, id est, pulsus, sed *παλuds*, id est subsultio, seu palpitatione legitur. Itaque cum dicat huiusmodi pulsus indicare delirium, & hæc mulier habuerit palpitationes, cum totius corporis dolore, crederem fuisse non illam palpitationem à flatuoso spiritu productam, sed pulsationem potius, vel, vt melius dicam dolorem pulsatorium, qui magnas inflammationes comitatur: nam palpitatione verè dicta, neque delirium, neque insaniam comitatur, aut aliquam perturbationem. Cum igitur post palpitationem delirauerit, hinc licet colligere fuisse motum insequentem ad inflammationes, id est, dolorem pulsatorium, quarum vi compatiante cerebro in delirium trahebatur, quod innuit per illa verba.

ⁱ *Multum loquebatur.*] Quasi velit nobis innuere Hippocrates naturaliter ita non fuisse consuetam: Cum igitur plus loqueretur, quàm ex consuetudine nature, erat hæc locutio species delirij, veluti si quis solito plus sit taciturnus. Nam ex Hippocratis decreto facere quid præter consuetudinem, veluti velle ea, quæ prius non consueuerat, aut iis contrarium, quæ fuerant consueta, malum, & proximum dementiae 2. in 1. Coacarum text. 10. Videturque axioma generale, vt *quæ natura simillima sunt, eadem*

dēm sint salutaria, quæ dissimillima maximè lethalia. Ob id monet Hippocrates propriam ægri naturam, & consuetudinem esse considerandam, quoniam ipsius mutatio multùm, & repente facta periculosissima est, vt signum, & vt causa: nam multa infert incommoda, & symptomata, repentina mutatio; & idèd persuadebat Galenus non incautè etiam malam consuetudinem esse mutandam, quod variis in locis scriptum reliquit, vt 2. in 6. epid. comment. 26. sic scribens: *A prauis verò consuetudinibus quosdam ad contrarios subito traducere conantes, non modico errore tenentur, quandoquidem neque ipsos negligere, neque subito traducere conuenit, sed paulatim & ipsos interquiescere permittentes, & 7. meth. cap. 6. Est enim tam valida res, consuetudo, atque etiam violenta, vt sæpenumero vim materie inferat, quam propterea non expedit immutare, quia non fit sine periculo.* Atque vt signum mala est. Nam si mutatio periculum denunciat: mutata iam euenisse ostendit, nec sine graui causa, & valida, naturam propriam in corpore, mores in animo mutari, magnamque morbi esse vim oportere, qui hominem alium à seipso fecerit. Quare si quis sua natura compositus, & modestus sit, dicat aliquid, & immodestè loquatur, vel faciat, morbi periculosi est signum, & phrenitidis aut iam existentis, aut futuræ, quod nobis reliquit Hippocrates paucissimis verbis 2. prorrh. text. 9. inquit: *Ex composito, & modesto homine ferox responsio, mala, quem textum exponens Galenus in comment. ita sentit: Omne siquidem quod præter naturam propriam malum genus horum est, atque multorum aliorum sermonum. Cui enim natura composita est, is non solum cum incompositus desipit, perniciosè affectionem habere demonstrat; verùm quoque & cum ferocitate respondens, propè ad phrenitidem accedit, cui vero vice versa responsio in feroci natura composita est, ut in vel in cataphoron, vel lethargum venturus sit, spes est.* Cùm igitur scribat mulierem hanc multùm fuisse loquutam, vult meo quidem animo nobis significare fuisse mulierem minimè loquacem, (erat fortasse ex nobilioribus, quia mulierū vulgus est plus quàm decet loquax,) & propterea propter hanc temperamentum mutationem, delirantem demonstrat. Quòd si statim addat aliquantisper mente constitisse, id non propterea scribit, vt ex hoc concipiamus spem alleuationis, sed vt imbecillitatem naturæ denotaret, quæ succumbens causæ morbificæ, nulla existente pugna reddit omnia benigniora cum ægrotantis perniciæ, quia fiunt succumbente, & resoluta calore nativo, quod maximè in morborum curationibus vos attendere debetis. Quando enim omnia inclinant in ruinam ægrotantis, & tamen ipse melius habere apparet, examine diligenter omnia ne bonam salutis spem concipientes & iudicium ferentes, vobiscipsis dedecori sitis apud vulgus, quod nihil magis obseruat, quàm iudicium Medici, & eam ob rem antequam prælagium feratis de euentu, finite multos pertrassire dies, præsertim in acutis, in quibus dicit Hippocrates non esse omnino certas prænotationes salutis, aut mortis, quia aliquando videbitis mortem esse prætoribus & ægrotantè restitui, aliquando in leuioribus ægrotantem mori; & aduertite dicere non omnino, quia aliquando ea sunt signa

ſua; quæ certum faciunt iudicium ſalutis, aut mortis. Et obſeruate ſæpiſſimè fieri quendam accidentium reditum inordinatum; vt modò quieuiſſe, modò ſæuire inſpiciatis, tunc diligèter attendite pulſum, quia ſi alleuatio eſt, victa cauſa, omnia bene habent circa ægrotantem, ſecus, omnia ruunt in deterius, & pulſus ſenſim deprimuntur, quia natura aſſimilatur flammæ, quæ prope extinctionem eſt. Ea tandiu accenſa ſeruatur, quandiu humiditas extat, qua nutriatur, ſed ſenſim marceſcens modò apparet extincta, denuò reuiuſcere eandem videbitis; ſed tamen haud multò poſt in totum reſoluitur; ſic natura reſiſtit morbificis cauſis, quantum in ſe eſt, ſed debilitata, & cauſa morbifica minor facta, iamiam quieſcentem videas licèt, quaſi omnino depreſſam, haud multo inuadentem cauſam, quia ſemper perſequitur contrarium ſuum internum, donec aut vincat, aut vincatur omnino. Et hinc eſt, quòd Hippocrates addit,

^k *Breui ruruſus deſipuit.*] Ex nouo naturæ conatu tentantis noxia à corpore depellere, quæ interrupta luſta quantum elicere ex textu licet, perdurauit ad diem decimumſeptimum, vt propterea videretur vacillare inter ſpem, & metum, ſed tandem credibile eſt tam grauius fuiſſe affectam in die decimaſexta, & tam horrenda fuiſſe ſymptomata, vt tandem violentiùs depreſſa ab omni motu ceſſauerit, & decimoſeptimo obmutuerit. Quid ſperandum eſſet de ſalute, elice ex textu. Videre hæc in morbo acuto, qui peruenerit ad diem decimumſeptimum, ſine dubio omnem ſpem ſalutis poterat adimere: nam in vehementi inſania muti facti pereunt 3. in 3. *Concarum*, text. 11. id enim prouenit ex virtutis animalis interneſione. Simile quid contigit Hermozygi vxori. Hæc vehementi inſania correpta acutè laborans, muta obiit, vt teſtatur Hippocrates 1. in 1. *prorrhet.* text. 17. Caſus non diſſimilis à matrona quadam iſtius ciuitatis. Hæc vtero gerens, febricitauit, intumuit, difficilè habuit partum, quia, vt ipſa ſuſpicabatur ante ſtatutum tempus filiam erat enixa, non eſt à partu expurgata, niſi mucosa quædam. Incidit in delirium, multa loquebatur præter ipſius conſuetudinem, tandem muta facta, obiit menſe Febr. anni 1631. Hæc de qua eſt ſermo obmutuit ad diem decimumſeptimum, & nihilominus ſic affecta, diſtulit mortem ad vigefimum diem, inter quem & illam, nihil noui accidiffe oportet, quando nullam fecit mentionem Hippocrates, non quia non inuiſerit ægrotantem: neque enim hoc eſt veriſimile; immò putandum eſt in tam graui morbo, non potuiſſe deſiderari tanti viri diligentiam, quod vos iuuenes attendere debetis, vt diſcatis eſſe ſolliciti ſemper in morborum curationibus, & præcipuè in iis, qui euidentem minantur perniciem, ſed ideo obticuit omnia, quia nihil euenit, quod obſervatione dignum eſſet.

^l *Vigefimo die obiit.*] Ob id factum inquit Galenus in *comment.* quia diem decimumquartum, & decimumſeptimum cæteris ſit peiores experita. Addit poſtea in *comment.* *Hic ſi ſcirem, quo eſſet robore mulier, etiam de longitudine morbi poſſem dicere ex prædictis ſymptomatibus, & virum obſcuram quandam haberet præter opinionem ſpem incolumitatis. Quod, quia nos præterit, huius certè debetis meminiffe, vt quando egros inſpiciatis cum*

exitiosis symptomatibus, notam qua à viribus proficiscitur coniungatis; atque ita demum securè pronounciare poteritis. Hanc ergo mulierem dolores, qui ad diem quartumdecimum totum corpus tenebant, & delirium, instare mortem denunciauerunt, aut die decimosextimo, aut vigesimo, natura dierum decretoriorum. Et sanè utrumque contigit: nam die decimosextimo illa obmutuit, vigesimo est defuncta. Hactenus Galenus. Respondent hæc iis, quæ ab eodem fuerunt relicta in lib. 3. de cris. cap. 5. Ibi virtutem ægotantis cum morbo comparat, & scribit, in vnoquoque morbo tria esse spectanda, vt certum fiat iudicium salutis, aut mortis; breuitatis, aut longitudinis, & hæc sunt, vires, morbus, & longitudo morbi. Illæ portanti onus, morbus oneri, tempus quod ad statum vsque portenditur, longitudini viæ respondet. Quapropter, cum morbus longè grauior fuerit, quam vt vires mulieris huius possent perferre, tandem vigesimo die obiit, & quo die habuit accessiones, eodem die obiisse videmus, vt vera esse Hippocratis dicta affirmemus, scribentis 3. in 3. epid. text. 13. Qui morbi per pares habent iudicationes, per pares iudicari solent. Hinc igitur apparet manifestè acutissimè laborasse hanc mulierem; causam non vnicam fuisse ex accidentibus cernimus, cuius ratione etiam longè grauiores redduntur morbi, vt annotat Galenus in comment. Mortis modus inspicitur, & quomodo cum huiusmodi affectibus plerique ægotantium sint morituri. Quibus præmissis superest tantum, vt consideremus, quomodo potuisset in huiusmodi casibus ægotanti esse præsto Medicus, quod scire est admodum necessarium.

Curatio.

IN istius ægotantis curatione, nemo quisquam erit, qui neget, habita ratione ad affectus, fuisse pernecessariam euacuationem per sanguinem factam: nam si respiciamus febrem, erat illa vehementissima: si respiciamus causam, erat suppressio mensium à partu: si postea inflammationi succurrere velimus: profecto omnibus modis erat deueniendum ad venæ sectionem. Verùm, quemadmodum hoc apertissimum est, ita ex qua parte esse facienda ista euacuatio non leuem dubitandi causam nobis præbent variæ grauissimorum auctorum opiniones, aliis aliter suadentibus. Sunt qui teneant præmittendam esse euacuationem partium superiorum: sunt qui ab his dissentiant omnino. Paulus lib. 3. de re medica, cap. 63. sanguinem ex brachio mittit, nec ab eo dissentit Aërius, qui de vteri inflammatione loquens lib. 4. serm. 1. cap. 83. scribit sic. *Cubiti vena secetur, & sanguis pro virium robore mittatur.* Auicenna non dissimilem videtur habere opinionem, qui lib. 3. Fen 21. tract. 2. cap. 12. ita habet. *Et rectius quidem in principio est, vt phlebotometur basilica, quia prohibebit effusionem materiae, deinde consequenter adhibeatur phlebotomia saphena, vt attrahatur sanguis ad locum, & succurratur ei, quod fecit incurrere phlebotomia basilicæ ex nocumento communi-cante ei.* Videtur hinc Auicenna apertissimè supponere nocumentum sequi

sequi ex vena superiore , quia statim persuadet rëndendas esse venas inferiores , vt occurramus nocumento iam facto : At non video , quomodo possit Medicus , ita securam habere secundam euacuationem , vt statim nocumentum ex prima euacuatione corrigere possit. Galenus aduersus istorum opinionem ad verbum scribit *lib. de curandi ratione per sanguinis missionem cap. 18.* Porro vteri inflammationes magis etiam , quàm renum à venis in crure sectis iuuantur. Nam , quæ ex cubito euacuationes , aliquid etiam habent adiunctum mali : nempe quòd purgationes menstruas comprimunt , sanguinè que ad superiores corporis partes retrahant , quæ verò fiunt ex cruribus , tantum abest , vt retrahant ; vt etiã menses promoueat. *lib. 13. meth. c. 11.* Ita legitur: *Renibus verò & vesica, & pudendo, & vtero sic habentibus, eas, quæ in cruribus sunt sitæ, ac potissimum, quæ circa poplitem sunt : sin minus, eas, quæ iuxta malleolos, ac perpetuò quidem in omnibus eam, quæ è directo est.* Sunt , qui ita respondent , vt concilient grauissimos istos auctores: non esse dissidium aliquod , si amicè eorum opiniones perpendantur. Nam , qui partes superiores solunt , illi supponunt ingentem totius plenitudinè , à qua immediatè mensium suppressio prouenerit : Qui verò inferiores venas soluunt , illi considerant suppressionem mensium , tanquam causam plenitudinis. Itaque in hac lite dirimenda , illud primum esse spectandum putant , an scilicet suppressio pendeat à copia humorum intus existentium , an è conuerso , copia humorum pendeat à suppressione , quia apertissimum est non purgatis mulieribus congeri humores , qui deberent singulo mense euacuari ; & sic plenitudines fieri. Hac igitur præmissa distinctione , non putant difficile esse soluere nodum , & conciliari istorum auctorum discrepantias. Nam , si plenitudo sit causa suppressionis , superiores ; si suppressio causa plenitudinis , inferiores soluendas esse nolunt. Admitto libentissimè istorum solutiones , etiamsi quotiescumque suppressio esset quidem causa plenitudinis , verùm , iam esset ista suppressio multorum mensium , priùs secarem superiores , quia potest esse , vt incipiat plenitudo à suppressione mensium ; si tamen inueterata sit , putandum est , esse etiam totius corporis propriam postea , etiam ex pede , diligenter expurgato corpore sed vtcunque sit , non crederem istos auctores intelligere de inflammatione partium subsequente , quo tempore citissimè succurrendum est affectui. Id , quod dico , ex verbis ipsis istorum deduco , quæ diligenter sunt attendenda. Paulus scribit hunc in modum , *Postquam laudauit supercarum venarum sectionem* , statim subdit , *si nihil prohibuerit* : est autem prohibens , eodem affirmante : retentio mensium à partu. Auicenna idem sentit *lib. iam adducto tract. 3. cap. 35.* Nulla verborum circuitione , in suppressione mensium à partu laudat , & consulit esse extrahendum sanguinem è saphena ; aut poplite , quam magis commendat , vt fortiorem in euocandis mensibus , & *tract. 4. cap. 28.* Et , ni fallor , non est ab his alienus Aëtius , qui ita legit. At si vehementer inflammatio fuerit , vt neque ætas , neque habitus , neque anni tempus obstitit , neque inflammatio post partum , aut nimia sanguinis euacua-

tio superuenerit, cubiti uena secetur, & pro uirium robore detrahatur. Quod ultimo loco scribit, scilicet, inflammationem post abortum impedire sanguinis missionem ex brachio, uideretur docete nos, & persuadete in his calibus non esse disputandum ex qua parte euacuatio fieri debeat, sed statim, cum morbus requirat promptissimum artificem, tundendas esse uenas inferiores, nulla exceptione habita. His igitur de causis vos adulescentes moneo, ut cum enixas curandas suscipietis, accidentibus prouideatis, sanguinem ex pede, nulla interposita mora mittatis, & iteratam faciatis euacuationem, non diminutis, aut sublatis accidentibus. Neque attendite auctorum dissentientes opiniones; quia, morbo urgente, non est locus disputationi: dum enim altercantur inter se Medici, ægrotantes sic affecti, suffocari obeunt. Quare semper euacuationem faciatis à partibus infernis, quia, sic bene consuletis salutem ægrotantium. Videte Galenum *lib. de uene sectione aduersus Erasistrarum cap. 5.* Postquam multa enumerauit incommoda, quæ suppressionem mensium solent sequi, statim subiungit. Huic rursus euacuationes medentur, quas euacuationes per partes infernas esse faciendas, neque quisquam dubitabit. His igitur sic stantibus, cum in vxore Philini morbus ualde uehementer uergeret, ut demonstrant accidentia inter uiros istos grauissimos ommissa altercatione, statim venastali solui iussissem, quod iterassem pro morbi uigentia, & uirtutis robore: neque obstetrices, neque mulieres audire, quæ minimam sanguinis euacuationem, largissimam censent quia pauca sanguinis quantitas multa linteamina inquinat. Symptomata igitur, non mulieres attendite, hoc pro certo habentes, non fieri in enixis accidentia, nisi aut omnino sint suppressa puerperia, aut diminuta. Immodicam enim euacuationem omnes cognoscunt. Largam igitur ex pede faciatis euacuationem, non obliti maximam esse sanguinis congeriem, qui retinetur spatio nouem mensium, cum tamen singulo mense ante conceptum euacuentur, & eam ob rem posse enixam boni habitus copiosam sustinere euacuationem, aut ex utroque pede, aut ex Aëtij consilio, seruata partis magis affectæ rectitudine. Post euacuationem dictam utile erat insistere frictionibus, cucurbitulis coxis adhibitis: sed & cæteris præmissis, nihilque proficientibus, à uescicantibus paulo infra uterum inuictis non abstinuissem, ingrauescente morbo, post iam tempestiuè peracta: hoc enim modo curantes retrahimus à partibus superioribus, & menses euocamus; & cum nostra intentio sit sanguinem reddere fluxilem, hac ratione curandi, obrinemus quod optamus. Neque hoc debetis seruare, quando simplex est suppressio, sed sic prouidebitis etiam affectibus pectoris, & quibuscunque aliis, ita dico, quia aliquando fiunt pleuritides, peripneumoniarum ex retentione mensium à partu. Confirmant hæc casus vxoris Theodori, Hippocrate referente *7. epid. text. 26.* Neque difficile id cōtingit propter comunicantiam, quam habet uterus cum partibus thoracis, propter uenas communes, quas habent non exiguas, ob quas uidemus à partu difficili, aut propter repentinam mensium suppressionem fieri laterales affectus, & alios huiusmodi morbos, à quibus ut plurimum

eneceatur, nisi quàm citissimè occurratur imminenti ruina. Obiit soror mea Clara peripneumonica, statim à partu suppressis mensibus, cui tamen vir ipsius in re Medica aliis sui temporis minimè inferior opportunis remediis præsto fuit; omnia tamen frustra tentata sunt, & vigesimo obiit. Eodem fato functa est matrona quædam nobilissima extra ciuitatem Papiæ. Hanc cum inuiserint Medici, qui tunc temporis curationi præerant, eandemque pleuriticam inuenerint, ortum est inter ipsos dissidium non de sanguinis missione, sed de parte ex qua deberet mitti, tandem in eandem deuenerunt sententiam, vt propter grauissimum lateris affecti dolorem venam cubiti soluerent, ligaturas tamen eodem tempore partibus inferioribus facerent, quibus materiæ impetum ad supernas partes reprimerent. Hoc præstito, non tantùm sedata est affectio, sed aucta, quod ipsi animaduertentes, vt magnitudini affectus statim succurrerent, iterandam ex eodem latere venæ sectionem putarunt, postque euacuationem, non tantùm remissus est affectus, sed ita auctus, vt ex utroque latere facta sit pleuritica, & haud multo post obierit. Ita mihi retulerunt Medici illi, qui medicinam faciebant ægrotanti: iidem confessi sunt peccasse hoc modo curantes. Quare omnibus modis apertissimè constat optimum esse consilium venas infernas soluere, quomocumque sit affecta mulier: neque enim potest æquè ligatura in retinendo, ac sanguinis missio in attrahendo. Præterea his suppressis nullus non morbus fit: his erumpentibus nullus non morbus sanatur. Id apertissimè comprobatur quotidiana experientia. Exempla etiam ex Epid. desumpta. Vxor Cleomenis 7. epid. text. 88. pleuritica facta, superuenientibus mensibus statim sanata est. De hac sic scribit Hippocrates. *Quarta ad noctem muliebri uenerunt multa, soluta est tussis, & excreatio, & dolor.* Strymargi ancilla, cum post filia partum os uteri esset contortum, in coxam, & crus est factus dolor: tremoribus correpta erat per totum corpus, qui solent fieri à causa frigida, quo tempore nocua est euacuatio per sanguinem, & tamen curationis præcipuus scopus fuit sanguinem detrahare ex venis tali. Verba Hippocratis 2. epid. sect. 4. text. 3. *Liberata est iuxta talum secta vena, etiamsi tremores secundum corpus occuparent eam.* Sed ad occasionem, & occasionis initium oportet venire.

Erat illa affectio frigida per accidens, propterea indigebat curatione calida per accidens, nimirum missione sanguinis, quæ est auxilium refrigeratorium quidem per se, aliquando verò per accidens calefacit, vt cum refrigeratio multitudinem obruentem sequitur: illa enim debilitas non erat essentialis, sed fiebat propter euacuationis suppressionem, à qua fiebat aggrauatio, cui medebatur euacuatio, & per partes infernas facta. Testari possum iuuisse me matronam Mediolanensem, quæ iam pridem erat malè affecta, inferna vena secta. Hæc peperit filiam & iam duodecimus agebatur annus, postquam pepererat, neque amplius conceperat, sed minus, quàm par erat expurgata, capitis dolorem patiebatur, & sudorem, quem comitabantur multa symptomata ante ipsius eruptionem, postquam sedabantur omnia. Singulo mense expurgabatur, sed paucum,

illudque, ipsa referente, nigrum. Renuciant aliqui sanguinem mittere, dicentes esse affectus frigidus, propterea esse abstinendum à missione sanguinis. Secta est vena cali, sublatus est dolor capitis, sedatus est sudor, & quàm maximè iuuata est, etiam si per longum tempus conflictaretur. Quod si Oribasius vir grauissimus hac eadem curatione mulieres, etiam annosas, subleuat, quibus iam naturaliter menses desinere, quanto magis & nos subleuabimus illas, quibus suppressos esse cognoscimus ante statutum tempus, sed præcipuè à partu, quo tempore magis periclitantur, uti sapius dictum est. Ita ait Oribasius *lib. 2. de cucurbitulis, & scarificatione, cap. 2.* Ego sanè etiam valde etate prouectas, quibus iam pridem nihil menstrui ferebatur, ubi aliqua molestia corporea conflictarentur, hac curatione subleuo. Hæc enim mulierum propria est, & multum habet efficacia, quippe quæ naturalis excretionis modum imitetur. Ego multas curavi pleuriticæ vena inferiori soluta, & feliciter successit. Quod consulit etiam Auicenna in vehementissimis pleuritidibus, sed quanto magis in puerperis, suppressis mensibus. Ego igitur hoc vterer curandi modo in enixis, quibus post partum contingit febricitare, & eodem modo curassem hanc Philini vxorem. Hoc curandi modo, si potuissent menses euocari, superstes quidem fuisset, veluti mulier illa virgo Larissæ, quæ cum iudicata esset sexto die, quo vnquam fidum seruatur iudicium, tamen erumpentibus mensibus, tutum seruauerunt iudicium sexto die factum, ad quod respiciens Galenus *in comment. 3. in 3. epid. text. 83.* inquit. *At mirum non reuertisse, cum sextus dies non iudicet vnquam fideliter.* Quare nouum, & rarum hoc illi accidisse indicauit, cum scripsit. *Huic non repetijt, sed iudicata est,* tanquam oportuisset repetere. At verò causam etiam, cur non repetierit, scripsit, addendo. *Dum febricitaret, & iam iudicata esset, menses illi primum prouenerunt,* ex quo apparet, quantum possit hæc euacuatio, quam propterea tentare debet Medicus, cum occasio postulat. Erat ergo rationibus iam adductis pernecessarium sanguinem ex infernis partibus mittere, ex utroque pede, si nihil impediabat, aut ex dextro, propter dextri hypochondrij affectionem, iteratis vicibus, quoniam sic magis attrahimus ad partem, minùsque debilitatur ægotans. Modò restat vnum examinandum, an à partu expediat soluens medicamentum per os exhibere, quod primas vias leniat. Dicetis fortasse Hippocratem clarè *in lib. 1. de morbis muliebribus.* quando inquit. *Purgatorium, si ex partu non purgetur:* At animaduertite non intelligere Hippocratem medicamentum per aluum euacuans, sed per vterum menses mouens, & hoc sequentia verba comprobant, cum addit. *Trifolium in vino bibendum dato.* Vires ipsius habes ex Galeno 8. *de simpl. medicam. facult. sic.* *Triphyllum planta est calida, & sicca utrimque tertio ordine.* Proinde pota, laterum dolores ab obstructione natos sanat, & urinam, mensesque prouocat. Sunt qui exhibeant medicamentum purgans, aut saltem per aluum euacuans, & à multis id factum inspexi, tamen sæpissimè animaduerti plura fuisse sequura accidentia, cum nulla conferentia, & tolerantia. Pater meus semper abstinuit, quod sciam, à medicamentis euacuantibus per os, & quam-

maximè pertimescebat hanc exhibitionem , quem semper sequutus sum, nisi urgentia morbi me aliter facere coegerit : nam præter id , quod videmus omnes esse mortuos, quibus aliud est mota , vt constabit in aliis historiis, etiam hoc potest ab hac euacuatione dehortari , quia deriuatur humor ab utero ad alium , & quotiescumque ita fit, non potest non evidens detrimentum sequi ; neque est imitanda natura in iis , quæ malè fiunt. Verùm si interrogetis , an vnquam faciendum sit. Respondebo vobis, hoc admitti, sed cum maxima cautione : videlicet, quando nulla spes subest euocandi menses , & præmissæ sunt euacuationes per sanguinis missionem , mulierque est prauis habitus, tunc potest admitti aliqua leuis euacuatio per alium facta medicamento per os assumpto, præcipuè in iis mulieribus, quæ tempore partus multa ingurgitarunt , quæ vitiosos succos procreare potuerunt ; attamen si clysteribus res benè succedat, his insillite, quia securius curationem aggrediemini. Ego semel tantum , postquam Medicinam facio , medicamentum exhibui enixæ. Hæc postquam parturuit (eram tunc in oppido Trumelli, quo in loco per quinquennium Medicinam exercui) nihil omnino expurgabatur , cum tamen filiam peperisset , huic febris vehementissima, accidentia in dies sæuebant , cum tamen statim , nulla interposita mora conueniens euacuatio fuisset adhibita per sanguinis missionem ex vtraque parte, & larga facta euacuatione, nihilominus nihil iuari visa est. Aliquibus transactis diebus, sudor erumpibat, quæ euacuatio, post naturalem per vterum, primas tenet, quia conuenientissimus est sudor in iis, quibus post partum retinentur menses ; verùm non alleuabatur euidenter , etiamsi quotidie sudaret. Hoc cum vidissem , & morbus iam attingeret decimum sextum diem, pro certoque haberem esse ingentem copiam , quæ non posset à natura superari, veni in eam sententiam , mulierem illam esse expurgandam , ea præcipuè ratione motus , quòd per intervalla excernebat materiam aliquam crudam , & sentiebat se alleuare euidentissimè , quod cum viderem , censui tunc fuisse pernecessarium naturæ motum imitari rectè, & cum ægrotantis incommodo operantis, neque mea opinione fui frustratus, quia exhibitio medicamento, minus imposterum febricitabat , melius dormiebat , & paucis interpositis diebus integrè est sanata. Huiusmodi curationem aliàs vnquam sum expertus, sed vidi quidem factam aliquando cum pernicie ægrotantis, aliquando difficile iudicium esse sequutum , & propterea à viris grauissimis damnatam tanquam admodum periculosam audiui , & eam ob rem, neque vos tam facilem hunc medendi modum facietis, sed attentè omnia perpendite. Sunt etiam qui velint posse vos secare venam ex brachio , quando scilicet , iam præmissis euacuationibus inferioribus, nihilominus aliquis vrget dolor : tamen in hoc casu , si transacti essent dies puerperij , aut saltem progressus esset morbus ad dies viginti, virtute constante , nihil expurgata muliere, fortasse posset admitti, prius ligaturis partibus inferioribus adhibitis, aut cucubitulis applicitis. Et hoc cum cautione faciendum, quidquid dicant alij : neque enim omnes vno modo mederi contingit. Ego credo, & præceptoribus meis, & multo magis experien

perientiæ. Vnusquisque se gerat pro arbitratu suo, & videat Ioannē Baptistā Cortesium *Decade 10. quest. 4. & 5.* Vbi agitur quæstio. *An sanguis possit mitti in enixis ex partibus superioribus.* Quidquid tamen dicat ipse, cum aliis, ego methodum iam dictam seruassē, neque darem soluens medicamentum nisi transacta ad minus decimaquinta, neque venam secarem ex superioribus partibus, nisi cum maxima sanctione. Sed veniamus ad præsentem historiam. Statim misso sanguine, vti iam statutum est, etiamsi esset ex iis mulieribus, quæ lac sunt infantibus daturæ: clysteribus essem vsus tertio quoque die, & etiam singulo die, in aluo admodum adstricta, & quia in his casibus solent frequentissimè mulieres venas hæmorrhoidum tumentes habere, & dolorosas, ego hunc in modum conficiendum curo. Incoquo maluam, & semina anisorum in iure carnis bubulæ, postea accipio istius iuris modicè iam saliti $\zeta. vj.$ vel $vij.$ butyri $\zeta. iij.$ Elect. lenientis $\zeta. vj.$ & ad $\zeta. x.$ etiam; & sic clysterem in enixis paro: nunquam me fefellit medicamentum sic paratum, quia commodè lenit, emollit induratas fæces, hæmorrhoidas non irritat, & euacuat citra iacturam, Quòd si antequam iniiciatur clyster, extremitas instrumenti inungatur butyro, aut vestiatur intestino pulli, etiam in irritatis inferioribus venis commodum est. In hac, cum esset inflammatio, poterat parari decoctum, aut cum aqua hordei, foliis violarum, betarum, cum portione seminum anisorum, ad flatus dissoluendos, aut iure eodem modo parato, & cum portione saccari rubri, & lenitio, vt dictum est, clysterem iniicere. Postea erat deueniendum ad ea, quæ sanguinem ferre possent ad vterum, & menses mouere. Hæc poterant assumi per os, & in vterum immitti. Quæ in vterum immittuntur varia sunt, & appellantur pessaria, quæ præter id, quod menses euocant, etiam dolorem leniunt. A calidioribus omnino erat abstinendum: huiusmodi sunt, quæ parantur, ex sabinæ succo, cum Agarico, ex colocynthide, ex cyclaminis radice, quam vulgò appellant, *panporcino*. Ea tantum poterant in vsum venire, quæ leuiora sunt. Hæc fiunt ex succo mercurialis, ex succo maluæ, linteolo satis longo in formam glandis obuoluto. & in succis dictis madefacto, in vterumque immisso, & sæpius repetito. Sunt & suffumigia, à quibus erat præsertim in hoc casu abstinendum, quia sua natura capitis dolorem non existentem excitant, iam affligentem fouent. Suffitus aromatum muliebria ducit, sæpius verò, & ad alia utilis esset, nisi capitis faceret grauitatem, ex Hippocrate $\zeta.$ *Aphor. text. 28.* Suffitus enim hic vi sua aperit vasorum fines obseratos, extenuatque humorum crassitudinem, & obstructions incidendo remouet, sed in febricitantibus non probantur, & multo minus in acutis. Laudantur fomentationes ex floribus anethi, chamæmeli, meliloti, pulegij, matricariæ foliis, impensè calefacerent, cum partes internæ nimis vehementer æstuarent, quod etiam monet Auicenna tractans de pessariis: *Et suppose*, inquit, *lanam insusam aquis, in quibus decocta sunt ea, quæ sunt, sicut malua, althea, & semen lini.* Per os ex vsu fuissent ea, quæ citra euidentem calorem possunt menses mouere. Neque vos moueat auctoritas Galeni desumpta

desumpta ex lib. 13. meth. cap. 6. Quo in loco sermonem habens de inflammatione, prohibet vtero inflammatione tentato medicamenta menses mouentia, dum inquit: *At si cui in supernis partibus coeperit pars aliqua phlegmone tentari, huic motus ex inambulatione, aut cursu est salutaris.* Similiter & frictio his ea potior est, quæ cruribus adhibetur, illis, quæ in supernis partibus administratur: quippe præceptum in contrarium reuulsionis, in omnibus talibus commune est. Neque igitur cum vel circa sedem, vel aliquam huic vicinam partem initium phlegmones incidit, aluum deiciat, neque cum in vesica, vel cole, vel renibus est cœpta, pharmaca quæ vrinas prouocent, bibenda dabis: nec si mulieri in vtero, vel pudendo infedit, menses huic prouocabis: sed ad partes, quæ maximè longinquæ sint, semper reuulsionem facies, æstimata scilicet, tum phlegmones magnitudine, tum corporis totius statu, quod idem explicat eod. lib. p. 11. in fin. [Cōcedit etiam apertissimè secandam esse venam ex poplite, etiamsi vterus inflammatione tentetur, quia qua ratione infernæ partes secantur, quotiescunque suppressio mensium est causa inflammationis, eadem ratione poterunt exhiberi per os, quæ menses mouere possunt; dummodo non sint manifestè calida, quia apparentibus mensibus, etiam credendum est sedari posse inflammationem.] Præterea dicamus ibi non loqui de inflammatione contracta à partu, quæ proculdubio contrariam requirit curationem, nimirum curantes eam per inferna; etiamsi in capite etiam adducto, ad hoc probandum apertissimis vtatur verbis: *Renibus vero, & vesica, & pudendo, & vtero sic habentibus, eas quæ in cruribus sunt sitæ, ac potissimum quæ circa poplitem, sin minus eas, quæ iuxta malleolos.* Quare poterant exhiberi, quæ menses mouerent, exceptis ad curationem validè calidis, & vsus essent in hac muliere, decocto concinnato hunc in modum; videlicet, quod ℥. betonicam, agrimonium, capillum veneris, cichorium, radices graminis, hordæum, folia acetosa, & id genus alia, quo præstito in ℥. v. decocti infudissem succum cichorij ad ℥. vj. & tantundem syrupi de acetositate citri. Medicamentum in hunc modum paratum per aliquot dies dedissem. His non fuissem contentus, sed vnum faciens, aliud non omissem, scilicet alexipharmacum puluerem, quo iugiter vsus essem, de quibus supra: neque enim hæc possunt esse suspecta, etiam paulo maiore mensura assumpta; veluti sunt, quæ verè dicuntur alexipharmaca, cum hæc ex viperarum carnibus conficiantur, quorum, si paulo plus assument homines, nocumentum non leue perferunt, vt testatur Galeni auctoritas desumpta ex 5. de simpl. medicament. facultat. cap. 18. quo in loco data opera de iam dictis sermonem habet, vt legenti apparebit.

Hæc dum fierent, aliud symptomata magnificandum erat; [*oris ventriculi dolor,*] nimis enim vrgens est quiuis ipsius dolor leuis; scribit enim [*cor ei dolebat.*] Huic hunc in modum esset exterius prouisum, iussissem assumeretur omentum castrati, aut vituli, & eodem madefacto in oleo rosaceo, & liliorum alborum calido os ventriculi fouissem. Aut poterat foueri decocto facto ex floribus lambruscæ, corticibus gra-

natorum, foliis absinthij Pontici, & cinnamomo, additis oleis ex absinthio rosaceo ad vnciam vnam in libram mediam decocti calefacti, os ventriculi fouere. Muliebrum doloribus, qui solent esse frequentes in enixis prouideri poterat interius, & exterius. Primo modo, assumpto oleo amygdalarum dulcium, vrgentibus ipsis, quia sæpissimè cogimur experiri aliquid, etiam cum aliquo ægrotantis detrimento, modò maius sit iuuamentum, in inflammatione autem, & vehementissima febre est suspèctum, sed quando dolores vrgerent, præmissis iam dictis euacuationibus ad id remedij genus deuenissem. Exterius vteri situ inuncto ex oleo liliorum alborum, lini, aut ex oleo chereimo dicto. Aut emplastro ex bacis lauri, aut emplastro facto ex summitatibus ebuli, pinguedine suis masculi, sine sale, & oleo ex sem. lini, cum modica portione butyri. Verùm cum in hac esset euidentis inflammatio, standum erat cum attemperantibus, & leuioribus, ne inflammatio ingrauesceret. Hepati linimentum contulisset madefacto linteola in succo cichorij, oleo rosaceo, & acceti portione, hoc tamen animaduertere debetis, vt in affectibus hepatis, & oris ventriculi semper adhibeatis quæ vim habeant adstringentem, & actu calida sint, vt visceris robur seruetur; nam leuem etiam huius visceris læsionem semper magni facietis, veluti cæterarum partium principum, ita consulente Galeno. 13. *meth. cap. 12.* Quod spectat ad sitim, ad vigilias, iam præscripta sunt remedia huic succurrentia. Conuulsioni vtile fuisset inungere spinalem medullam ex oleo amygdal. vulpino ad æqualem portionem, aut si conuulsio nimis vehemens fuisset, poterat balneum parari, aut ex oleo facto simplici, aut ex rebus, quæ vim haberet laxantem, quibus menses possent euocari, & conuulsio sedari. Inter hæc sunt polium, pulegium, origanum, artemisia, malua, mercurialis, & id genus alia, quibus etiam vterus poterat foueri. Inter cætera cum morbi omnes, aut diæta, aut chirurgia, aut pharmacia tollantur, nullus tamen sit morbus, qui non requirat optimam in victu custodiam, erat necessarium circa hoc curam non vulgarem habere. In principio tenuissima diæta conueniens, si credendum est Hippocrati *in lib. de morbis muliebribus.* *Cibum, inquit, quàm minimum edat.* Potuisset assumere ptisanam hordeaceam, stillatitium ex herbis refrigerantibus paratum, & modicè decostruentibus. Progrediente morbo succus carnis assætæ, oua, confusa carni, vt virtutis haberetur custodia. Commendantur ab aliquibus stillatitia: iura in quibus decocti fuerint annuli aurei, aut quid aliud aureum. Hoc poteritis & vos parare, vt rem gratam faciatis domesticis, & aliquid magni proposuisse videamini, præsertim apud vulgus, qui hæc admiratur, tanquam multum commodi afferentia, cum tamen id ne minimum quidem faciam, cum non possit aurum virtutem suam impertire rebus, in quibus incoquitur; potest quidem aliquid commodi afferre, si alicui dysenteria affecto exhibeatur decoctum, in quo sæpius extinguitur sit aurum, qua pollet adstrictione; non quidem, quia virtutem roborer, vt vulgus putat, veluti etiam quando id sibi pro verissimo persuadent pulueres cordiales, aut margaritas plurimum nutrire, & virtu-

tem ab iis quamplurimum roborari : tamen vos iuuenes debetis omnia hæc proponere , quia vulgus non considerat , quid bene actum sit , sed quanta remedia fuerint administrata , & eam ob rem , bene dirigite curationem ; sed tamen , ne prætermittatis multa proponere . Hoc etiam animaduertere debetis , ne si quando rusticos curare contingat , magna proponatis remedia , quæ multi sint pretij , sed post sanguinis missionem præparetis decocta , quia medicamenta soluentia eorum ventriculus non sustinet , dicunt ipsi ; vt igitur ipsarum beneuolentiam consequamini , caute ab expensis . Pro portione laudarâ aquam hordei , hæc sitim quem maxime extinguit , si bene decoquatur , neque flatuositatem habet 4. *acut. text. 71.* Quod verò totum corpus doluit : si manibus oleo lilionum inunctis , toti corpori facta fuisset fricatio leuis ; fortasse , si non omnino utilis , neque quid detrimenti attulisset : saltem fuisset gratificati ægrotanti , cuius quidem salus erat desperata ; etiamsi vnquam sit desperanda salus ægrotantium , sed vtendum aliquibus leuibus medicamentis . Quomodo esset occurrendum delirio , iam diximus . Cùm verò cura facta est , non erat , cur vlteriùs medicamentis insisteremus , cùm sequeretur hoc symptoma extremam imbecillitatem . His peractis , si nihilominus res pro voto non succederent , non erat propterea ad aliud transeundum , si hæc facta erant cum ratione : neque enim Medici officium est sanare , sed nihil eorum prætermittere , quæ faciant ad sanitatem . Quapropter si obiit , vi morbi obiit : frustra enim elaborat Medicus , cùm affectus præter naturam euincere tentat , qui naturam non habet adminiculantem ; propterea dicebat Hippocrates *in lib. lex. inscripto. text. 2.* *Primum quidem omnium natura opus est : natura enim repugnante, omnia sunt irrita , & s. in 6. epid. text. 1.* *Nature*, inquit , *morborum medicatrices* : ipsa enim sapissimè etiam morbos contumaces euincit , euacuata materia peccante per partes Medico ignoratas , neque vnquam cogitatas . *Adiuuenit natura*, inquit Hippocrates *loco citato* , *sibi ipsi itinera* , *partim quidem, vt conuiuere* , *partim verò & lingua subministrat* , *& id genus alia quæque inerudita natura* , *& indocta* , *quæ opus sunt* , *efficit* ; ideo debet esse fortunatus Medicus , qui sapissimè leui aliquo medicamento adhibito , magnam sibi parat gloriam , natura nihilominus per se operante , sed quia operatur post adhibitum medicamentum , etiamsi sit nullius momenti , putat vulgus sanitatem , non à natura , sed ab illo medicamento pendere . Deus autem omnia disponit . Hæc pro viribus .

ΑΡΡΩΣΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ.

ÆGROTUS V.

ΠΙΚΡΑΤΕΟΣ
 γυναίκα, ἡ κατέ-
 κησεν ὡσαύτῃ Ἀρχιγέ-
 τῳ, ὡς ἴκον ἡδὴ
 εἶσαν, ῥιγῶν ἔλαβε ἰαυροῦς. ὡς
 ἐθερμαίνθη, ὡς ἔλεγον. Ἐτῆ ὕπε-
 ραίη τοιαῦτα. τρίτῃ ἡ ἔτεκε θυγα-
 τέρα, καὶ τ' ἄλλα παῖτα καὶ λόρον
 ἦλθε. δούτερη μὲν ἴκον, ἔλαβε πυρε-
 τὸς ὀξύς, καρδίας πόνον. Ἐγυναι-
 κείων. περὶ ἐμδμήν ἡ ταυτὰ μὲν ἐκ-
 φίδη. κεφαλῆς ἡ, καὶ τραχήλου, καὶ
 ὀσφύων πόνον. ὕπνοι ὡς ἐνήσαν.
 ὅσοι ἡ κοιλίης ὀλίγα χολώδεια λε-
 πτὰ διήσθη ἀκρητα. ἕξα λεπτὰ ὑπο-
 μέλαινα. ἀφ' ἧς ἡ ἐλάμβανε πῦρ
 εἰς νύκτα, ἐκλαίη παρέκρυσσε. ἐβ-
 ὀδυνη παῖτα παρωξύνθη. ἀγρυ-
 πνῶν παρέκρυσσε. διψώδης. δὲ
 χωρήματα χολώδεια κατὰ χόρεια.
 ὄγδον ἐπερρίψασεν. ἐνομιήθη
 πλείω. ἐνάτη δὲ τ' αὐτῶν. δεκά-
 τη, σκέλεα ἰσχυρῶς ἦλθε. καρ-
 δίας πάλιν ὀδῶν. κρησάρην. ἕ
 παρέκρυσσε. ἐνομιήθη μάλιστον.
 κοιλίη ἐπέση. ἐν δεκάτῃ ἔρρησεν ὀ-
 χροῦτερα, συχλῶ ὑπόσαν ἔχον-
 τὰ. διήσθη κρησάρην. τεσσαρεσθαι-
 δικάτη, ἐπερρίψασε. πυρετὸς ὀξύς.
 πεντεκαδεκάτη, ἡμεσε χολώδεια,

PICRATIS
 uxor, qua agro-
 tabat apud Ar-
 chegetem, ^b in-
 stante iam partu, rigore cor-
 repta est, non incaluit, ut fere-
 bant. Postridie eadem erant.
 Tertio die filiam peperit, cate-
 raque ritè sunt consequuta.
 Postridie partus eam febris
 acuta inuasit, ^d cordis dolor, &
 muliebrum, nulli erant somni.
 Per suppositum autem hac re-
 leuata sunt: sed caput, collum,
 & lumbi dolebant: alius pau-
 ca, biliosa, tenuis, mera: urina
 tenues, subnigra: ^c sexto die,
 qua illam febris corripuerat,
 sub noctem delirauit. Septimo
 omnia exacerbatà, uigilia, de-
 lirauit, sitibunda, deiectiones
 omnes syncera biliosa. ^f Octauo
 rigit, plus quicuit. Nono ea-
 dem erant. Decimo crura ma-
 gno dolore afficiebantur, ite-
 rum cordis dolor, capitis graui-
 tas, non delirauit, dormiuit
 plus, & uenter restitit. ^h In
 decimo sudauit; minxit melius
 colorata, qua multum habe-
 bant sedimenti: commodius ha-
 buit: die decimo, & quarto rigit, febris acuta. Quintodeci-
 mo uomuit biliosa, flana, paulo plura: ^k sudauit, libera fe-
 bre:

ξαιθά, ἰσπίουχα. ἰδρωτεν ἀπο-
 ρθ. ἐς νύκτα ἢ πυρετός ὄξυς. ἔρα
 πάχθ' ἔχοντα. ἰσπίουχα λυκίη.
 ἐξκαθιδικάτη, παρωξυώθη νύκτα,
 & δυσρόχος. ἔχ' ὑπνώσε. παρέ-
 κρυσεν. ὀκτωκαθιδικάτη διψώδης.
 γλώσσα ἐπακώθη. ἔχ' ὑπνώσε.
 παρέκρυσε πολλά. σκέλεα ἐπω-
 διώως ἔχε. περὶ ἢ εἰκοσὶν, παρῶν
 σμικρὰ ἐπερρώχουσε. κοματώδης.
 δι' ἰσχυρῆς ὑπνώσε. ἤμισε χολώ-
 δειά ὀλίγα, μέλανα, ἐς νύκτα κώ-
 φως. περὶ ἢ περὶ τῶν ἢ εἰκοσὶν,
 πλῆρ' ἔδρισερ' βαρθ' δι' ὄλα
 μετ' ὀδώνης. σμικρὰ ἐπίβησεμ.
 ἔρα ἢ πάχθ' ἔχοντα. δουρεά.
 ἰσπίουχα. κείδρα ἔ' κατισταλο.
 τὰ δι' ἄλλα κερφοτέρως. ὄλα ἀπυ-
 ρθ. αὐδης ἔξ' ἀρχῆς φάρυχα
 ἐπωδιώως. ἐρῶθη. κίων ἀει-
 σαστάμθ. ῥῶμα δριμύ. δα-
 κνώδες. ἀλμυροῦδες. ἀφ' ἑτέλεθ
 παρέμεινε. περὶ ἢ εἰκοσὶν ἐσδομιο,
 ἀπυρθ. ἔρῶσιν ἰσπίουχα. πλῆ-
 ρον ἤλασεν. περὶ ἢ περὶ τῶν & τρια-
 κωσὶν, πῦρ ἐλάβετο. κριλὴν χολώ-
 δεισιν ἰσπίουχα ἤμισε τῆ τεσ-
 σαεκαθῆ ὀλίγα χολώδεια. ἐκείθη
 τελείως ἀπυρθ' τῆ ὄγδοκαθῆ.

correcta, ⁵ venter fluxione turbatus est biliosa. Quadragesimo die pauca vomuit, biliosa. ⁶ Iudicata est, & ab igne liberata prorsus die octogesimo.

bre: ¹ sub noctem verò febris acuta, urina crassa cum candido sedimento. Decimo & sexto exacerbabantur, nocte magna cum molestia non dormiuit, delirauit. Decimo & octauo sitibunda, lingua torrida, somnum non cepit, multa delirauit, ^m crura ei dolebant. ⁿ Ad diem vigesimum mane ^o aliquantulum rigit, sopore tenebatur, quiete dormiuit, vomuit biliosa, pauca, nigra: ^p sub noctem surduit. Ad diem vigesimumprimum sinistri lateris grauitas vndique cum dolore adiuncta, parua est tussis insequuta: urina crassa, turbida, subrubra, que deposita non subsederunt, cetera leuiora, igni non libera. Mox ab initio fauces ei dolebant, rubescebantque: columellareuulsa: destillatio acris, & mordax, salsa perpetua erat. ^q Ad diem vigesimumseptimum ^r febre erat libera, urina sedimentum habuit, latus nonnihil dolebat. Ad diem trigesimalquartum igni est

C O M M E N T A R I V S.

ILLA, de quibus hæc mulier conquerebatur, demonstrant aper-
tissimè, non vnicam habuisse affectionem, sed plures: nam
quantum ex textu elicitur, habuit morbum vniuersalem, ni-
mirum febrem, illamque acutam. Huiusmodi fuisse, accidentia conco-
mitantia, & assidentia confirmant: præterea ex superuenientibus, id ipsum
fit certius, vti ex delirio, ex vrinis nigris, etiamsi hæc in puerperis pau-
cam fidem facere soleant de quantitate morbi, ex vomitu nigro: sitiuisse
enim, vigilasse, sunt passionis significatiua, cum vnà cum morbo sua
natura inuadant: nam qui acutè febricitant, illi sitiunt, & vigilant, quo-
niam caloris intensio, quæ huiusmodi febres comitatur, si nihil obstat,
huiusmodi inducit accidentia, & eam ob rem dicuntur morbi significa-
tiua: assidentia autem aliquando dicuntur superuenientia: si cum morbo
inuadant assidentia: si morbo superueniant incepto, superuenientia ap-
pellantur; loquor de iis, quæ non sunt necessariò morbum constituen-
tia. Hæc possunt esse, & non esse, cum non sint à morbo inseparabilia,
neque eius velut substantiam constituent, sed proprias faciunt differen-
tias, dicebat Galenus 1. *Aphor. comment.* 12. & meritò, quia fiet quidem
sitis, vigilia, sua natura; sed non necessariò delirium, vrina turbida, aut
nigra, vomitus biliosi, nigri: Hæc ostendunt maiorem humorum mali-
tiam, vt iam explicauimus in historia Philini, & idem Galenus 3. *in* 3.
epid. comment. 34. Quare morbi significatiua dicuntur illa, quæ necessariò
insunt, & appellantur pathognomonica, morbi demonstratiua. Alia di-
cuntur quidem assidentia, si cum morbo inuadant, etiamsi non sint de
essentia morbi: superuenientia, si morbo iam incepto appareant. Assiden-
tia fuerunt, cordis dolor, muliebrum, colli, capitis, & lumbo-
rum. Superuenientia appellabimus, delirium, & alia quæ transac-
to morbi principio recensentur. Verùm vt vt sit laborauit febre acuta.
Sed & laborauit morbo particulari, intemperie scilicet calida ipsius ce-
rebrum, quod ex destillatione constat, quam fuisse salam, acrem, & mor-
dacem ponit: symptoma exiens mutatum, insequens ad calidam cerebri
intemperiem, vt demonstrabimus suo loco. Causam habuit, quantum
coniectare possum duplicem, internam, & externam. Hæc, vt puto, fuit
praua victus ratio, quod in vtero gerentibus, omnes sciunt esse familia-
rem, quæ non tantum excedunt in quantitate alimenti; sed quod deterius
est, in qualitate, prauissimis vtentibus alimentis, ad humorum cru-
dorum generationem maximè aptis. Interna pendet ab externa: iudicat
enim Medicus non tantum ex accidentibus, sed etiam ex antea facta victus
ratione, quales humores in corpore reperiantur. Interna multiplex erat
sue dubio, quia si respiciamus vitam; tum biliosum, tum melancholium
humorem adfuisse non est obscurum: si destillationem, materiam
pituuto

pituitosam salsam. Re ita existente, mirum superstitem fuisse, & ex hoc coniecere licet vires habuisse hanc mulierem robustissimas, cum ante partum ægotans: post partum acutè laborans, cum grauissimis symptomatibus, quorum vi perspecta, non tam facilè expectasset Medicus salutem, nihilominus fuerit restituta. Hinc apertè constat, nullum esse tam grauem morbum, quin aliquis aliquando conualescat, neque tam leuem, quin aliquis aliquando moriatur. Nunc quomodo sit affecta, & quàm grauius, & quomodo in tam graui morbo integrè potuerit conalescere videamus, quantum fieri potest diligentissimè à primis verbis textus exorli.

^a *Epicratis uxor instante iam partu rigore correpta est, non incaluit, ut ferebant.*] An prauè fuerit disposita, necne, iam in primis textus verbis fit notum, quando scribit rigore fuisse correptam, nec incaluisse. Solet huiusmodi rigor copiam sequi frigidorum humorum, cum mulieribus, tum uiris, sed præcipuè iis, qui vitam vixerunt otiosam, & balneis post cibum solent uti. Id notat Auicenna *lib. 4. Fen. 1. tract. 2. cap. 6.* Quando hunc in modum scribit: *Et multoties accidit à phlegmate vitreo in corpore rigor, non perducens ad febrem.* Sed longè clariùs Galenus, *lib. de inæquali intemperie cap. 8.* his verbis: *Quin etiam iis, qui rigent, nec tamen febricitant, inæquale temperamentum est, rarum tamen est id symptoma.* Cæterum incidit tum mulieribus, tum quibusdam aliquando uiris. Debet autem omnino deses præcessisse vita, aut certè ciborum copiam longiore tempore homo sumpsisse, ex quibus tardus, crassus, frigidus, crudus, & pituitosus nascatur succus, qualem scilicet Praxagoras vitreum appellat. Neque existimandum est Hippocratem sine causa addidisse particulam illam (*ut ferebant*) quia idèò factum est, quoniam suis temporibus erant in victu temperantiores, neque inueniebantur, qui rigent humorum copià. Quòd si quis rigeat, statim eundem febricitare videbant; sitque hoc in iis, qui venas circa iecur humorum crassitie infarctas habent, & obstructas, quibus etiam fit grauitatis sensus, vel tensionis in hypochondrio dextro. Sed clariùs *lib. de rigore, palpit. in illis: Ne mireris autem, si apud veteres Medicos scriptum inuenias, febrè comitari necessariò rigores, qui sine frigore proueniunt externo, ex ipsa corporis dispositione prodeuntes.* Nihil enim tale veteribus, nec balneis tot post cibum, nec vita otiosa utentibus accidit. Hoc autem tempore ambo hæc frequentè in vsu habita, etiam rigorem hunc, qui exalferi nequeat, excitant, nouum quoddam, & peregrinam accidens propter victus nouitatis rationem, omnibusque ita affectis, vel tensionis, vel grauitatis sensus in dextris hypochondriis perferuntur, ubi iecur situm est, venis nimirum ipsius crassitie humorum infarctis, obstructisque; de qua re eadem habemus Galenum loquentem, si quis plura cupit *lib. 2. de differentiis febr. cap. 5.* Concludamus igitur rigorem hunc denotare nobis causam ex qua cæpit ægotare, fuisse scilicet propter abundantiam crudorum humorum, qui originem duxerunt à vita otiosa, mulieribus consuetà, à praua victus ratione in cibo, & potu, quo sic existente apparatu, non difficilè lædatur

tur corpora, sed præcipuè mulierum, quæ filiam conceperunt: tunc enim excrementis sunt affluentes, ut in antecedenti historia vidimus, confirmatum etiam ab Auicenna *lib. 3. Fen 21. tract. 2. cap. 21.* illic: *Facta autem causa fetus, aut est propter genus eius: femina enim penitus est difficilius partus, quam masculus.* Rigitur igitur spatio duorum dierum, cum sequenti die eadem essent, id est, rigitur sine febre.

Tertio die filiam peperit.] Fuit partus à rigore celerius factus, quia concussio illa potuit eundem accelerare, uti verisimile est, & ob id credo potuisse particulam illam,

^b *Instante iam partu,*] quo tempore ex leui quacunq; commotione potest præ grauitate abortire mulier, disruptis ligamentis vteri, ut experientia docet, confirmat auctoritas ex eodem Galeno desumpta in *lib. 4. Aphor. text. 1. Ad uteros,* inquit Galenus, super expositione textus, *fœtum connexus eandem habet proportionem, quam fructuum connexus ad plantas. Hi siquidem in prima generatione debilioribus capulis continentur; & ideo faciliè decidunt. Eodem modo & conceptus in primo quidem tempore à seminis iniectioe, si quando saltare contigerit mulierem, aut in lubrico cadere, siue quouis alio modo, vel animo, vel corpore moueri vehementius, faciliè disrumpuntur, sic etiam & cum iam perfecti sunt: Propterea cum ex rigore appareat manifestè fieri cõcussionem, magis aut minus pro ratione causæ, ut Galenus in *lib. 2. de sympt. causis cap. 5.* credendum pariter est potuisse ante statutum tempus parere, præsertim cum fœtus grandior non indigeret illa vehementiori concussione à vero rigore facta. Nonne videmus mulieres solo tonitruo audito. fœtus eiecisse, dicente Galeno *lib. de Theriaca ad Pisonem cap. 11. Mulier,* inquit, *pragnans si tonitruum audisset, vel formidolosum quippiam vidisset fœtum eiciebat, quanto magis rigore correpta?* Galenus dicit rigorem hunc, quem non sequitur febris esse diuersum à rigore quartanarum, & tertianarum, nimirum crederem esse minorem tertianarum, maiorem quartanarum. At vrvt sit, grandior fœtus, veluti dictum est, à minima causa poterat concuti, præsertim cum filia esset, quæ facilius patitur, ut imbecillior.*

^c *Cætera ritè consequuta sunt,*] & tamen postridie partus febris acuta inuasit. Videtur ex Hippocratis verbis non posse colligi partum fuisse causam febris, sed prauam istius mulieris dispositionem, cum scribar omnia ritè fuisse consequutam: id est, omnia quæ spectabant ad partum habuit bene disposita, quia & faciliè parturiit, & secundinæ eruperunt: & hinc constare potest etiam validis fuisse viribus, cum ad bonum partum duorum corporum robore indigeamus, infantis, & mulieris, ex Galeni sententia *1. Aphor. comment. 55.*

At dicetis, si omnia ritè consequuta sunt, quomodo postridie quàm peperit, in febrem incidit acutam.

Iam audiuiſtis dictum à nobis cum Galeno, oportere, etiam si incipiant fluere menses, perseuerent ad præscriptum tempus vsque, præsertim si fœminam fuerint enixæ mulieres, propter maiorem excrementorum abundantiam. Quòd si secus fiat, nullo non morbo implicantur, ut in hac apparet

apparet. At quæ causa fuit istius suppressionis. Si referre vellemus causam in destillationem, non esset ab re. Erat hæc destillatio perpetua, id est, etiam ante partum destillationi falsæ erat obnoxia, quæ perduravit etiam post partum. Cùm igitur res ita esset, à destillatione, tanquam ab omnium morborum matre, hæc omnia symptomata originem traxere: hæc enim ad cutim delata rigorem sine febre faciebat, ad venas vteri, obstructionem, ab hac febris, putrefacto sanguine in venis, quod facillimo negotio, eodem non ventillato: impertitur enim statim cordi, ab eo per vniuersum corpus disseminatur: nam vnde hoc, vt patus bonum habuerit finem, facilis fuerit, haud multo post excitata sit febris, & putrida: oportet, meo quidem animo, habuisse causam à putredine materiæ maleficæ, cùm talia essent accidentia: At quid malignius, quàm sanguinis illius puerperij retentio, de quo, quoniam satis egimus in antecedenti Historia, non est quòd iam dicta repetamus. Quare crederem ego destillationem fuisse omnium causam, potest autem hoc non incommodè fieri, si causas suppressionis consideremus. Sunt hæc duæ præcipuè: interna, & externa, istarum vtraque multiplex, quia causæ externæ sunt sicut exercitium nimium, fames, animi pathemata, nimia corporis crassities, & id genus alia, de quibus non est quòd agamus, quia nobis hæc incerta sunt, etiam si attendentes ad prauam corporis dispositionem, quam habuisse perspicuum est, possemus suspicari in victus ratione multum deliquisse.

Verùm, his prætermisissis, tangemus causas internas, hæc referuntur ad tria, ad virtutem, ad membrum, ad humores. Propter virtutem id accidit, quando corporis complexio est nimis calida, aut frigida, aut sicca, aut humida, quæ naturam adeò debilitat, vt in posterum munere suo non fungatur. Ratione postea membri, quia vterus nimis sit strictus, clausus, obstructus. Quòd si propter humorem, in hoc attenditur qualitas, & quantitas. Quantitas, deficiente sanguine. Qualitas, si humor sit nimis crassus, viscidus, à quo non difficile obstruuntur venæ vteri, & supprimuntur menses, tum sine partu, tum in partu, vt doctissimus Mercatus vult in *cap. proprio*. & Aëtius *lib. 4. sermone 4.* quo in loco hæc habentur. Incidet sanè aliquando, & ipsius materiæ occasione menstruæ consuetudinis retentio, quoties quod vacuatur, vel crassum est, vel glutinosum. Quin etiam si ipse menstruus sanguis sine vitio est; cæterum obstructio quæpiam in vasis, quæ ad vterum pertinent prius est facta, sic quoque retinebitur menstruum. Re igitur hunc in modum se habente, commodè potuit materia illa crassa deferri ad venas vteri; eisdemque obstruere, hincque inductam febrem ab Hippocrate descriptam. Fuisse suppressos menses denotant verba sequentia, dum ait;

^d *Cordis dolor, & muliebrum, nulli erant somni.*] Accidentia suppressionem mensium insequentia, vt vidimus, neque immeritò addit, nullos fuisse somnos: nam poterat quidem sequi vim febris, sed etiam dolorem, qui potissima vigiliarum est causa, & de quo non minimam habens rationem Hippocrates, statim iniecit pessarium, vt *suprà* dictum est, quæ;

sedata visa sunt omnia, exceptis colli, & lumborum doloribus, quos permanisse dicit. Hoc symptoma potuit sequi defluxum destillationis ad col- lum, & ad lumbos, sed dicerem potius fuisse sic affectam propter affecti- onem vteri, neque errasset, qui materiam indicare biliolam dixisset, vt de Sileno significatum est, quando etiam id apparet ex euacuatione sequuta, quæ erat materiæ biliolæ, vt notat Galenus *in comment.* Euac- uatio omninò improbanda vt signum, & vt causa. Primo modo, quia indicabat vehementem calorem internum, cum essent mera, quæ excer- nebantur, vehementer irritantia. Neque secundo modo vtilia erant, quo- niam non erant in causa, vt melius se haberet, duplici ratione. Primo modo, quia euacuabantur, per minimè conuenientem partem. Secundo modo, quia erant pauca, hæc, ob id, non possunt demere copiam, præ- terea erant tenuia, id est, cruda, & eadem erant vrinæ, hinc longitu- do morbi, & delirij suspicio. Et enim verò, si vrinæ fuissent subnigræ non post partum, maximè suspecta res esset. Vtrum modò dentur vrinæ nigræ, tenues, quarum sæpissimè mentionem facit Hippocrates, Galenus *in lib. de vrinis, cap. 10.* scribit sic: *Vltima autem connexio est tenuis, & ni- gri, hæc etiam nunquam reperitur. Color enim niger fit, propterea quod me- lancholicus humor per vrinas purgatur: aut propter nimiam frigiditatem, aut propter nimiam adustionem sanguinis, hæc verò tria grossitiam sibi vindicant: In sequenti cap. hæc habet: Quod autem tres, quas diximus vri- na nigra differentia grossam sibi substantiam vindicent, manifestum est.* Itaque apertissimè negat dari vrinam nigram colore, & tenuem substan- tia, & tamen Galenus idem dum exponit textum Hippocratis nihil dicit, qui semper fuit diligentissimus expositor Hippocratis, si non putasset dari, sine dubio id annotasset, sed *in comm.* inquit: *Ceterum cum vrina essent te- nues, necessariò morbus producebatur, quas, quia subnigras ait fuisse, signifi- cat & turbationem, & rem à periculo non abfuisse.* Sed quod magis est, idem Galenus easdem admittit apertè 4. *acut. comm. 3.* his verbis: *Porrò tenues, & nigra deterrima sunt,* & loquitur de vrinis. Quare, aut dicendū, librum de vrinis non esse Galeni genuinum, quia iam videmus eundem, caput proprium fecisse *in lib. de cris.* Aut dicemus intelligere Hippocratem se- paratim, quando dicit vrinam tenuem, subnigram, id est aliquando fuisse tenuem, aliquando subnigram; verum si attendamus verba Hippocratis, potius sunt copulatiua, quàm disunctiua, & eam ob rem responderem sic. Substantia vrinæ potest esse tenuis, & nigra, quia etiam si misceatur cum portione humoris melancholici, inficitur tantum colore aliquando, vt propterea possit esse tenuitas cum nigredine, vt apparet etiam in rebus exterioribus, si immisceamus aliquid cum aqua, quod possit aquæ colo- rem alterare, poterit quidem aqua colorem alterare, neque tamen maio- rem crassitiam aquæ inducet, nisi copiosius infundantur; præterea po- test quod infunditur residere, & tincta vrina, substantia esse nigra, & tenuis, sedimento, crassa.

• *Sexto die, qua illam febris corripuit, sub noctem delirauit.*] Ex his verbis apertissimè denotat Hippocrates oportuisse facere enumerationem

à febris, non à partu, quia non dicit *quo parturit*, sed *qua illam febris corripuit*. Præterea inquit, *sub noctem delirasse*. Solet humor melancholicus ea hora moueri, & etiam si videamus causam complicatam, tamen aliquando alter alteri præualet, neque nouum est fieri deliria cum huiusmodi vrinis. Sic contigisse Herophonti vidimus, de quo est scriptum. *Quinto die manè obsurdescerat, postea desipuit*. In Heropito: *Vrina renues, nigra, ad diem decimumquartum surditas, & postea delirium*, & hoc facile fit, recurrentibus humoribus ad supernas partes, hinc elicere poteratis hucusque ægrotantis huius salutem fuisse ambiguam, cum omnia potius ingrauescerent, vt ex sequentibus constat: nam septimo die, vigil fuit, delirauit, sitiuit, deiectiones habuit biliosas: Erant hæc omnia magnitudinem morbi consequentia, & causam à qua fovebantur demonstrantia, cum à bile ita affici corpora iam sit demonstratum, sursum elata ad caput, eadem in venis validam putredinem adepta, partimque ad alium transmissa.

^f *Octauo rignit, plus quieuit*.] Rigor hic potuit sequi affectum partis neruosa, vteri scilicet: potuit fieri propter motum materiae peccantis, veluti etiam nono die factum scribit. Quod materia esset in motu, colligitur ex iis, quæ decimo die facta sunt: eo enim die crura magno dolore fuisse affecta ponit. Ecce quis in tot grauibus symptomatibus tam subitam expectasset alleuationem, & hinc discite non negligere morbos, neque præcipitanter de ægrotantium salute desperare, quia præsertim in iis, qui firmas habent vires repentinae fiunt ad melius mutationes, & quod vehementiores sunt morbi, eò magis irritatur natura. Hic attendendus erat dies in qua facta est hæc humorum depositio. Præterea varietas materiae peccantis, tempus, motus, dies, quia, vti iam in Sileni Historia dictum est, octauus, & decimus infideliter iudicant, videlicet habent id, quod euacuationes non fiunt perfectæ, quia non habent hi dies tantam vim; & in varietate materiae imperfecta redditur iudicatio, quia alia disposita est, alia minus disposita, quo tempore non potest non nisi imperfectum fieri iudicium. Tempus postea attendendum est, quia in materia cruda nulla crisis perfecta. Et ob id etiam si huic ægrotanti facta sit depositio materiae peccantis, & præcipue biliosæ, quæ vt acutissima, & maximæ actiuitatis, ita etiam violenter admodum, & impetuose moueri consuevit, & dolorosa esse, quia ita fert mala qualitas, quam secum trahit, & etiam si & humorum copia distendens non minorem dolorem possit inducere, vt in dies videmus, & hoc etiam diligenter attendite, quia in corpore imbecillo, imperuosa, & copiosa fluxio, potest calorem partis in quam irruit suffocare, & morbum, è morbo inducere cum ægrotantis pernicie, quia virtute imbecilla existente, si magnus fiat abscessus, etiam si in partibus infernis consistat, non adeò tutus, vt aliquando obseruari. In genere tamen melius est dolere infernas partes, quam materiam ebullire in mediis: Hoc iam obseruauimus in Herophonte, qui crudo morbo existente iudicatus est. Huic pariter alleuatio non obscura est insequuta, etiam si non esset de nihilo cordis dolor, quod ideò factum, quia in congenere substantia

stantia maximus consensus, & eò maior, quò vehementior est dolor. Vidi ego ischiadicos in doloris vehementia omnia euomuisse tantisper, dum dolor mitior est factus, præter id, quod ad os ventriculi facile fluitabilis, dum mouetur violenter: oportet autem fuisse dolorem non admodum infestum, tum ratione temporis, quia parum perdurauerit, tum ratione vehementia, quia fuerit solito mitior; secus non quieuisset melius neque caput tantum dolore grauatiuo fuisset affectum, sed etiam simul delitasset, quia, vt vidistis in superioribus, ore ventriculi bile affluente familiare est delirium, quod euenire pariter obseruabitis in accessionibus tertianarum, quod & ego ter, aut quater inspexi, & mihi etiam tertiana laboranti intermittente contigit iuuentutis tempore. In hac potius fumi quidam elati sunt ad caput, qui grauitatem induxere; non tamen admodum euidenter, iam humoribus ad infernas inclinantibus, & eam ob rem supernis minus affectis, hinc vigiliæ minis infestæ, & mitiora omnia, quæ spectabant ad supernas partes.

^g *Venter restitit.*] Venter supprimitur in febribus, hepate calidiorie existente: vtero inflammatione laborante in mulieribus, stercore nimis indurato, vel crisi imminente, veluti habetur *lib. 4. Coacorum text. 19. fest. 2. comment. 1. sic: Quibus aluus supprimitur, sanguis è naribus erumpit.* In hac muliere, non dicendum est fuisse suppressam aluum, quia hepar esset feruidius, quoniam iam erat aluus mota, & materia biliosa: quando enim hepar æstuat cum robore, excrementa sunt veluti caprarum; si verò imbecillitatem habeat, redduntur liquida; aut adsit copia bilis stimulans, quod familiare est in hepate feruidiore, vt à Galeno habetur *in 2. prorrh. cap. 6. sic: Qui hepar impensius habent calidum, à multa bile affluunt.* Neque restitit venter, quia vterus esset inflammatus, quia huius rei nulla sunt indicia, quod si hoc fieri debebat, non expectasset in progressu morbi, neque quia stercus esset induratum, quia potius habuit aluum fluidam, vt constat. Hæc cum ita sint, relinquitur dicendum aluum fuisse adstrictam, quia immineret crisis per cutim facienda, & quia tunc natura mouet à centro ad circumferentiam, non potest esse pluribus euacuationibus intenta, immò tunc omnes euacuationes supprimentur colligente se natura, vt à materia molestante se eximat maiore conatu. Quare cum haud multò post sudor esset erupturus, dicerem, propterea aluum esse suppressam, quod verum sit, statim subdit:

^h *Vndecimo sudauit.*] Non parum periclitata est hæc mulier, in tanta humorum copia, quam natura tentabat omnibus modis à corpore deturbare: si enim viribus fuisset imbecillis, non potuisset sine dubio sustinere vim morbi: nam tentauit natura detrudere peccantem humorè ad ima, quod cognoscebatur ex dolote crurum; etiam vndecimo idem conata est facere per cutim erupto sudore, à quo alleuata est non mediocriter natura, vt euentus confirmat; cum, minxerit melius colorata, quæ multum habebunt sedimenti, & commodius habuerit. Tanti fuit hæc euacuatio, vt quemadmodum omnia essent perniciofa, ita modò non obscura apparuerint signa salutis. Euacuatio laudanda ratione dici, & ratio-

no utilitatis : Ratione dici , quia his diebus sudor erumpens commendatur 4. *Aphor. text. 36.* sic : *Sudores boni sunt , si febricitanti incæperint tertio die , quinto , septimo , nono , & undecimo.* Ratione utilitatis , quia reddidit affectum leuiorem , quod sequitur ad bonitatem euacuationis , vt habetur 4. *Aphor. comment. 2.* Quod dicitur de sudore , de quacumque euacuatione intelligitur. In *Coacis lib. 3. sect. 3. text. 23.* hæc leguntur : *Sudor optimus quidem vnde soluitur febris , & qui die critico incidit. Vtilis quoque qui morbum leuiorem reddit.* Itaque utilis fuit hæc euacuatio vt signum , & vt causa. Vt signum , quia indicauit robur naturæ , in expellendo. Vt causa , quia alleuauit ægrotantem non obscure , vt ab excretis constat. Et notate modum loquendi Hippocratis , dum ait :

Commodiùs habuit ,] nam , dum dolerent crura , respectiue , commodè habuit , sed erumpente sudore commodiùs , ex quo elicere debetis , fuisse vtramque depositionem ægrotanti commodam. Neque dicatis , quomodo meliùs habuerit , postquam in decima quarta iterum acutè laborauit : nam si attendatis consuetum Hippocratis , videbitis fuisse expectandam recidiuam : neque enim dicit fuisse integrè iudicatum , sed commodiùs habuisse , vt euacuationis utilitatem ante oculos poneret , non tamen integrum iudicium , quod non erat tam citò expectandum in tanta humorum congerie , & vrinarum cruditate. Eam ob rem , etiamsi ab undecimo , vsque ad decimumquartum meliùs habuerit , debebat tamen expectari nouus naturæ motus ; id quidem poterat sperari , superiorem euasuram naturam , cum in euacuationibus præcessis morbus vehementiam remitteret. Cur igitur riguit die decimoquarto ? An , quia ad nouam materiæ peccantis expulsionem se accingebat , quæ dum futura est , paulo antè rigent ægrotantes , & in eo motu succenditur febris , & præcipuè si materia mota sit biliosa , vt in hac muliere cernimus ex subsequuta euacuatione per vomitum die decimoquinto , quo die ,

1 Biliosa , flaua vomuit .] Ecce causa rigoris , motio scilicet materiæ biliosæ : consuevit enim bilis per sentientia corpora mota , rigores excitare , & febres , post quæ semper aut sudores , aut vomitus , aut per aluû euacuationes sequuntur , dicit Galenus 2. in 1. *epid. comment. 64. 3. progn. comment. 30. 3. prorrhæ. comment. 58.* Vbi hæc sunt : *Magna igitur ex parte sudores , vomitusque biliosorum , & deiectiones ex rigore fiunt.* Vomuit igitur post rigorem biliosa flaua , & paulo plura , indicium quòd natura causæ morbificæ præerat , sensimque disponens , plura euacuabat , quæ autem subtilior erat materia , ad cutim delata , per sudorem est euacuata. Omnibus viis nitebatur valida natura causam morbificam superare , quod etiamsi consequeretur , apparebat tamen euidenter , ingentem fuisse copiam , quam euincere non poterat natura , nisi multo interposito tempore , quod attentè considerare debetis , & in praxi memoria tenere , quia natura sibi faciliorem eligit partem , neque veluti errans , per varias partes euacuare tentat , nisi quo tempore stimuletur à qualitate , & quantitate , & eo tempore nisi robur adsit , suspectam ægrotantis salutem habebitis , quia ex tot euacuationibus , nullam perfectè tentatam videbitis

ſapiffimè, & etiamſi videatur ſuſtinere bis, ter, & hoc amplius motus violentos, tandem ſuccumbit. Bene igitur actum eſt cum hoc ægrotante, cum tentans per multas partes ſe eximere à moleſtia, ſaltem ita fuerit diminuta materia noxia, vt quod relictum eſt, tandem euincere integrè potuerit, vt videbimus.

^k *Sudauit libera febre.*] In tot euacuationibus factis quis non expectaſſet integrum iudicium, cum poſt ſudorem, & vomitum eſſet à febre libera. Hinc aliquando fit vt iuuenes irrideantur à ſenioribus quibuſdam, ſi quando dicant inueniſſe ægrotantem acutè laborantem ſine febre, cum tamen, an id fiat ex Hippocrate ſit apertum, ſed & experientia quotidiana. Verùm debetis eſſe cauti eo tempore, & benè omnia circa ægrotantem perpendere, ne decipiamini putantes eſſe fidam morbi ſolutionem. Vidi ego Iacobum Placentinum ſic effectum. Hic quartanâ erat detentus, quæ perdurauit toto hyemali tempore, ſed tamen eidem, propter morbi leuitatem, etiamſi eſſet iam homo natos annus quinque ſupra quinquaginta, nunquam fuerunt impeditæ conſuetæ operationes, acceſſionis tempore excepto, quæ neque validè moleſta erat. Verno tempore adueniente iam, cum acceſſio inuaſiſſet, vocatus ad cuiuſdam vulnerati curationem, vt petenti gratificaretur, antepoſuit ægrotantis ſalutem propriæ. Itaque deſatigatus aliquantisper, cum interim inualeſceret ſolito magis acceſſio, & ſcitaret, bene potus decubuit ſtatim, non amplius quartanæ acceſſione remiſſa, ſed magis aucta, vt inde meritò ſuſpicaremur ab errato in vino muſaſſe naturam, neque ſumus noſtra opinione fruſtrati, cum in mali moris febrè degenerauerit, quod à vobis maximè eſt memoria tenendum, quia facilè fit, vt quartanarum humor efferatur ex quacumque leui cauſa, dictum etiam ab Hippocrate in lib. 5. *Coacorum text. 15*: his verbis. *Hyberna febres quartana fortasse tranſeunt in morbos acutos.* Subdit Hollerius: *At factum fortasse, vt prohibitis ſudoribus, inclinante febre, culpa agri, latente vitio corporis, quibuſdam quartana in acutum morbum tranſierit, & veriſimiliter in febres acutas.* Et ex hoc diſcite perſuadere iis, qui quartana laborant, vt caueant ab erratis, quibus ſe poſſe quartana liberari multi exiſtimant, quia qui morbi ſunt à quartana iidem minimè negligendi. Hic igitur de quo eſt ſermo ad ſeptimam perueniens, omninò à febre fuit liber: ſed tamen, & pulſus languidi, & vrinæ, vt priùs, malæ: pulſus iidem: vrinæ eadem. Nona rediit febris, quam ſi conſideraſſes ex accidentibus, videbatur quantiuis pretij; ſed opera diuerſa, quia idèd erat leuis, marceſcente ſenſim calore. Decima-quarta obiit. Et hoc ita ſe habuit, vt refero, quia ſemper tetigi pulſus, ſimul etiam cum aliis. Diſpar ratio in hoc ægrotante, quia hoc fiebat robore naturæ per interualla diſpoſitam materiam expellentis, neque aliter putandum eſt, quia videmus ſuſtinuiſſe morbum ſatis contumacem, per multum tempus, quod non ſuſtinuiſſet imbecilla facultas. Verùm etiamſi ſoluta videretur eſſe febris, tamen in iis caſibus ſemper aliquid relinquitur, quod ſuſpectam facit hanc ſolutionem: vel enim ſiſtunt validè, vel nihil appetunt, vel vigilant, vel quid aliud habent, quod malam

malam corporis dispositionem subesse adhuc demonstrat. Hæc cum apparent, recidiant sine dubio ægrotantes, noua contracta in humoribus putredine, quorum alij seruantur, si natura perferat, alij succumbunt, viribus imbecillis existentibus: neque enim potest morbus à varia causa pendens breui solui, potest quidem citò hominem tollere, solui autem integrè nequaquam; & idè non immeritò subdit Hippocrates,

¹ *Statim sub noctem febris acuta: vrina crassa cum candido sedimento.*] Enimverò in his casibus redduntur etiam ambigui seniores Medici, cum solui morbum videant, haud multò post, denuò exacerbari, quia meritò in his naturæ variis motibus, non sine causa dubij sunt, sed tamen, quod fidem facit maximam, sunt pulsus, quos sine dubio hæc mulier habebat validissimos, præterea & vrinæ inspectio fortasse suspicionem diminuisset, quia in dies videbantur melioris conditionis, cum haberent candidum sedimentum. Verùm dicerem ego in hoc casu maximè obseruandas vrinas, quia vrinæ, quæ claræ sunt, & videntur meliores, non omnino probantur in enixa, quia iudicium est omnino esse suppressa puerperia, & etiamsi natura alias tentet euacuationes, tamen vnquam æquipollent naturali per vterum euacuationi, neque fiunt sine labore, & ægrotantis dispendio, vt in dies videmus. Cum igitur vrinæ haberent crassitiem, non est mirum, multis crudis humoribus in corpore stagnantibus, & candidum fuisse sedimentum; dicamtis modò indicasse coctionem, etiamsi potuisset ita fieri propter copiam pituitæ, & crudorum humorum, quo tempore plurimum residere in vrinis oportet. Neque contentus Hippocrates dicere febrem denuò fuisse succensam acutam, singillatim obseruat omnia, & ex hoc elicere potestis Hippocratem magni fecisse morbum, & ægrotantem sapiùs inuisisse, quia priùs scribit sub noctem febrem fuisse acutam, postèa addit: Decimo & sexto exacerbata fuisse omnia, deinde nocte magna cum molestia non dormiuisset, delirasse. Ecce quomodo omnia obseruata fuerint exactè, vt vos doceat, esse necessariam exactam promptitudinem in curando morbos acutos, & graues, qui, vt plurimum instabiles sunt, sed si vnquam Medici diligentia requiritur, profectò ea optima est, in enixis grauiter affectis, quoniam videbitis sapissimè cogi Medicum eadem hora immutare remedia, & aliud de euentu sentire, ac priùs, quia de repentè incidunt in suffocationes, in dolores, animi deliquia, quibus nõ nisi assistentiâ Medici potest tutò succurri: neque enim sunt mulieribus committendæ ægrotantes istæ, quæ statim ac vident enixam animo linquere, alimentum exhibent, & non rarò cum euidenti ægrotantis pernicie, requirente affectu, non alimentum, sed frictiones, reuulsiones, sanguinis missionem, cum horum causa sint vapores recurrentes ab vtero. Et quis non fuisset miratus huius morbi vehementiam, & varietatem, cum quo tempore videbatur morbus solutus, eodem tempore multo magis ingrauesceret, cum & vigilia virgerent, & caput ita afficeretur à vaporibus adustis, vt delirium concitaretur, quæ omnia perseuerarunt talia vsque ad vigesimum diem, & etiam magis aucta, cum die decimo octauo lingua facta sit etiam adu-

adusta. Ex quibus omnibus non immeritò de salute dubitassent nõ tantùm iuuenes, sed etiam qui in re medica sunt versatissimi, cùm nisi pulsus, cui maximè fidimus perseverasset in firmitudine, alia essent talia, de quibus non immeritò esset dubirandum.

^m *Crura ei doluerunt.*] Non est oblita natura prioris motus, iterum transmittens ad infernas partes, vt die decimo, at potuit sequi hoc symptoma ad vim febris, quæ solet musculos ita debilitare, vt doleant. Aliquando in enixis dolent crura propter vteri communicantiam. Potuerunt crura dolere, quia, qui destillationibus sunt obnoxij, iidem habent materiam inordinatè motam, cùm à capite, ad subiectas partes moueatur, & decumbat, sed modò ad vnã, modò ad alteram partem defluit, vt propterea qui destillationes patiuntur, ij sint tanquam dogma perpetuæ passionis: attamen vtrunque esset, potuit hæc depositio id commodi præstare, vt impostherum visa sit alleuata, nam,

ⁿ *Ad diem vigesimum manè aliquantulum riguit. Sopore tenebatur, quietè dormiuit.*] Erat natura haud multò post euacuationem per vomitum tentatura, & eam ob rem motis humoribus istis biliosis, os ventriculi infestantibus, rigor est consequutus, sed quomodo si sopore tenebatur quietè dormiuit; & quomodo si humores erant biliosi, potuit somnus conciliari. Per soporem hîc non intelligerem morbosam in somnum delationem, sed ideo loqui Hippocratem, vt denotaret post graues antegressas vigilias somnum cœpisse profundiorẽ, vt solent, qui à vigiliis infestati propter aliquam violentam causam, tandem in somnum inclinant; ita enim quiete dormiunt, vt vix excitari possint, etiamsi altiùs loquantur assistentes; & etiamsi humores erant biliosi, retundebantur tamen à materia pituitosa in ventriculo existente, quo fiebat, vt mistis vaporibus ad supernas partes elatis, dum os ventriculi vellicarent, minorem rigorem inducerent, quod denotat per illam particulam.

^o *Aliquantulum riguit.*] caput autem replentes, retunderentur à copia humorum pituitosorum in capite existentium, & eam ob rem non poterat impediri somnus, præsertim cùm iam longis vigiliis esset defessa: ita enim naturæ contingit, ac iis, qui propter longum iter, ac graues occupationes noctes plures vigiles transigunt, eos videbitis, cùm quiescere aliquantisper liceat in profundissimos somnos incidere, & difficilè expergescieri possunt. Perinde natura post multum laborem, si interquiescat, videbitis ægrotantes non dormire, sed profundè dormire, vt à somno vix possint excitari, quo fit, vt aliquando etiam timorem incutiant assistentibus, vt sæpissimè obseruaui. An modò vomuerit biliosa, pauca, nigra ante somnum, an post somnum, non ad eò certum. Ex vna parte ventriculo biliosis humoribus affluente, iisdemque noctis, vix credibile est potuisse dormire, vt inde putandum sit statim à rigore sequentum esse vomitum, & postea euacuato ventriculo somnum fuisse conciliatum, cur autem tantùm materia biliosa, hoc non est difficile adinuenire, si humoris biliosi tenuitatem spectemus, qui præ cæteris vomitu reiiicitur, minùs pituitosa materia, vt illa, quæ tenacius adhæret. Ex altera autem parte
videtur

videtur factus esse vomitus à somno, quod neque est inconsonum, quando in somno humores disponuntur, & faciliores redduntur ad motum; præterea in somno magis repletur ventriculus, quo fit, vt è somno excitati, facultas expultrix moueatur, & materiam dispositam euacuet facilius, vt non raro in praxi videbitis vos euenire. Itaque vt sequamur verba Hippocratis, & amicè interpretemur, dicamus post somnum factam esse per vomitum euacuationem; etiamsi non fuerit erratum putare facilius fuisse conciliatum somnum post vomitum euacuato ventriculo. Vomitus nihilominus non improbandus, neque vt signum, neque vt causa. Non primo modo, quia indicabatur vis naturæ in expellendo. Neque vt causa, quia exonerata natura est à sarcina humorum, & sequuta est alleuatio, vt euentus demonstrat, etiamsi propter morbi contumaciam non tam citò. Neque est præter rationem huiusmodi somnos aliquando iudicationem facere, quia id habetis etiam ab Hippocrate *lib. 5. Coacorum text. 1. comment. 2.* his verbis: *Somni profundi, nec turbulenti quidem, firmam iudicationem significant.* Qui enim longa vigilia consumpti sunt, iis somnus profundus, & longus integram sæpissimè restituit sanitatem: oportet autem is somnus in diem criticum incidat, antegressis iudiciis, quæ salutem polliceantur. Quod omne de hoc ægrotante dici potest, vt ex historia apparet.

^P *Sub noctem obsurdit.*] Vtitur hoc modo loquendi, quia non fuit verè surdus, sed fuit actio audiendi diminutè facta, non ablatè, propter ascendentes vapores ad caput, qui cum essent crassi, aliquo modo meatus auditorios obturabant, hinc obsurditas quædam, quod faciliè fit in vehementioribus vomitibus, quia quemadmodum vomitus euacuat ventriculum, ita quam maximè replet caput. Hanc tamen affectionem vt leuem non multùm perdurasse credibile est, tum quia iam diminuti erant humores maiori ex parte, sed multò magis factò humorum decubitu ad infernas partes; solet autem capitis affectio eo tempore, aut tolli, aut iuuari euidenter, quomodocumque fiat decubitus, modò sit ad infernas partes, neque enim sola alius mota tollit surditatem: Huic igitur doluit latus sinistrum vigesima prima die, & tussicula leuis infestabat, ex quo coniectare possumus exiguum fuisse thoracis affectum, cum tussis esset leuis: neque enim in hac desiderabatur virtus, cuius causa thorax non posset moueri, & putarem ego fuisse decubitum potius ad lienem, cuius propius est grauius, vt 2. *de locis malè affectis cap. 8.* Erat igitur leuis, quæ minimum infestaret, facta propter consensum diaphragmatis à tumore compressi, aut etiam, quia portio materiæ decumberet ad pulmones in parte sinistra, quam materiam dum natura excernere tentaret, non posset autem sine tussi, eam ob rem tussis illa concitaretur, sed leuis. Portio autem eiusdem humoris ad vias vrinæ defluit, hincque crassities, turbatio vrinarum, erant autem subrubræ, quia fortasse intingebantur sanguine; solet enim ista euacuatio supprimi per aliquot dies, postea eadem erumpente, vrinæ turbantur, & intinguntur, etiamsi Galenus dicat subrubram vrinam significare sanguinem semicoctum, & vt crudæ erant,

ita etiam flatibus plenæ non residebant. Id tamen commodi attulit, quòd sedata sunt symptomata, quæ molestabant maiori ex parte, etiamsi non potuerit omninò esse à febris libera, quia humoris qualitas ita ferebat, ut morbus produceretur; solent enim morbi à materia crassa pendentes longitudinem habere adiunctam, non potente natura breui eisdem superare, ut iam cum Galeno stabilitum est, & eam ob rem frequentiores naturæ motus requiruntur, ut causa morbifica tollatur. Sed & illud addere oportet; quòd etiam maximè obseruabitis in praxi, qui destillationibus sunt obnoxij, eosdem etiam in leuibus morbis difficulter curari, aliàs aliter mota materia, & eam ob rem, etiamsi à febre sint immunes, tamen ex leui causa iterum febricitare eosdem continget. Quare cum destillationem haberet acrem, & salsam, non est mirum, si tam difficilè poterat ab affectu liberari; hæc enim ad venas vteri delabens mensuram suppressionem fouere potest sæpissimè, quo retento sanguine, eodemque putrescente febrem accendere potuit, quod admodum facile est, neque erat præter rationem, etiam à capite ad venas circa hepar destillasse eandem materiam, & contumaciorem reddidisse febrem: solet enim destillatio varios parere effectus, prout variè defluit. Itaque non est mirum, si quæ materia faucibus adhærebat, eadem dolorem concitabat, & quoniam acris, & salsa ruborem, & columellæ reuulsionem faciebat: nam retrahitur columella, aut quia repleta humore contrahitur, ut vesica, si repleatur aqua, ipsa non eandem habet longitudinem, quàm priùs, quia præ copia intumescens breuior redditur, aut retrahitur, quia materia acris sit, & mordax, à qua veluti salita corrugatur, & hac de causa fuisse retractam in hac ægrotante puto, cognoscitur autem si est copia ex tumore: Cum autem ex acris, & salsa fluxione reuellitur, tunc flaua, rubra, siccata, aspera, & facta exigua cernitur. Huiusmodi destillationes Hippocrat. appellat malignas *1. in 1. epid. tex. 27.* & quia sunt malignæ, dolorè inducunt, & ruborem, & inflammationem sua acrimonia, indicantque capitis calidam intemperiem. Non dissimile euenit iis, qui referuntur *in loco adducto.* His, inquit Hippocrates fauces à primo dolebant, & cum inflammatione rubebant. Destillationes parua, acres, tenues, statimque marcescebant, ac affrigebantur. In cuius comment. hæc habet Galenus: Nam quia maligna erant destillationes, quæ à capite manabant, dolebant fauces; quòd verò ab ijs vellicarentur, ruborem, & inflammationem habebant, quia ipsa etiam calida destillatio, non erat mirum, si in Thaso præ cateris tabescentibus, qui ita haberent, ad extremam deuenirent gracilitatem. Esse calidas huiusmodi destillationes scriptum reliquit Hippocrates *lib. 3. Aphor. comment. 12.* Quo in loco triplex pituitæ genus constituit, acidum vnum, salsa alterum, dulcis tertium. Inest, inquit, & pituitæ generationi, ut quæ à forti fit frigiditate, vel paucam habeat dulcedinem, vel nullam manifestam habeat qualitatem. Quod idem legitur *lib. de multitudine cap. 11.* hunc in modum: Ex cateris pituita generibus vnum dulce, alterum acidum, tertium salsum. Funt quidem ex dulci, somnolenti, famelici, ex acida redundante, vti ex salsa, siticulosi. Quibus verbis confirmat fieri

fieri à calore falsam destillationem , quòd cùm ita esset , non est mirum si tantopere fauces fuerunt affectæ , quod in febribus acutis prauum esse vult Hippocrates 3. *progn. text. 15.* Vbi ita legimus : *Fauces exulcerata cum febre difficiles sunt , sed si aliud quoque signum est ex predictis prauum , prædicendum quòd cum periculo morbus est.* Cum huiusmodi destillatione obiit Eurianaetis filia , vt 2. *in 3. epid. text. 3.* Et certè nulla destillatio est , quam æquè diligenter attendere debeat Medicus , ac destillatio falsa , à qua , vt quotidiana experientia testatur , citissimè marcescunt ægotantes , etiamsi quæuis destillatio sit magni facienda , quando ad tabem tandem ducit Galeno confirmante 1. *in 1. epid. text. 17.* his verbis : *Etenim qua capitis destillationes tussim concitant hominibus , & raucedinem , neque tandem consistunt , alteram hæc tabis speciem generant ; sunt autem dua eius maxime differentia. Vna ex illis , quas caput demittit , fluxibus constat. Altera , qua ipsius malis pulmonis proficiscitur , omninoque postquam expuitur sanguis , potissimum vase rupto , sæpenumero etiam fluxione impleto viscere hoc , alia de causa , ex partibus alijs , non ex capite.* Notat doctissimus Vallesius vnum maximè memoria dignum , dum exponit textum *progn. sic : Ego testari possum me signum hoc magni facere , vidissèque multos , quibus febris ardens iam videbatur inclinare , cum hac affectione perire.* Quod accedit grauissimum , est fastidium quoddam maximum , adeò vt nihil possint accipere , sed potum etiam detestentur , quamuis exurantur in his coniectaui semper internas gulæ partes vsque ad ipsum ventriculum vlcere exedi.

¹ *Ad diem vigesimumseptimum febre erat libra , vrina sedimentum habuit latus nonnihil doluit.*] Non parum elaborauit natura in debellanda causa morbifica , quod sensim faciebat , quia præ humorum copia , & qualitate non potuit citiùs. Ecce hoc die fuit febre libera , cum vrina , quæ habebat sedimentum. An fortasse erat sublata suspicio? Nequaquam primùm , quia loquitur simpliciter.

² *Febre erat libera.*] innuens redituram febrem. Secundò , quia vrina habebat sedimentum , quibus verbis demonstrat fuisse meliorem , & còctam , non tamen perfectè. Præterea dolebat latus , quod erat indicium nondum bene fuisse dispositum corpus , qua ratione poterat expectari recidiua , vt contigisse videmus die trigesimoquarto , quo die iterum succensam febrem , & vehementissimam videmus , & non alia de causa , nisi quia haud multò post natura erat euacuationem molitura per aluum , quo tempore fiunt vehementissimi naturæ motus ; & per consequens calor denuò succenditur.

Quod verum sit , subdit , ³ *aluum motam esse , & biliosa excreuisse.*] Hanc euacuationem crediderim ego fuisse satis insignem , & fortasse perdurasse ad diem quadragesimum vsque , quo die pauca vomuit biliosa : pauca iam maiore parte euacuata per aluum , & per vomitum etiam antea. Erant autem biliosa magis , quia bilis præ cæteris humoribus vomitu reicitur , cuius humoris erat latus affluens. Quibus omnibus euacuationibus sequutis , tandem integrè iudicata est , die octogesimo.

Indicata est, & ab igne liberata prorsus die octogesimo. Inquit prorsus, vt fidum iudicium significet: Quòd si tandiu prorogatum est non est mirum, in tanta humorum copia, potius obseruandum potuisse superare humorum congeriem: nam tum ex copia, tum ex humorum malitia videmus per multum tempus vacillasse inter spem, & metum, & bene actum est cum ægotante, quæ potuit morbum, alioqui grauissimum, euincere octogesimo die, qui dies decretorius est, vt Galenus *in comment. & 1. de diebus decret. cap. 10.* Et credo non esse putandum febrem eandem habuisse vim, quam prius habebat, quia iam deciderat ex acutis, sed tamen iterum appellare ignem die trigesimoquarto, vt ostenderet adhuc vehementiorem fuisse, quàm dies permetteret: verum tamen est, quod maximè in praxi obseruare debetis, solere sæpissimè destillationes nouas inducere putredines; & idèd fit, vt qui morbus debuisset esse remissus; iterum inualefeat, noua adueniente causa; Itaque etiam si totus morbus videatur attingere diem quadragesimum, vt ita dicam, res non ita est, sed attinget tantum septimum, aut paulò plus. Verum vt cunq̄ue esset, conualuit prorsus, id est, sublata omnino causa peccante, nulla humorum reliquia existente, à qua recidiuare iterum posset. Quæ cum ita sint, quoniam morbi diuturni maiorem requirunt diligentiam Medici in curando, & ægotantium patientiam in sustinendo; propterea videamus, quæ conuenisset curatio huic ægotanti, vt adueniente casu, aliis hanc curationem adaptare possimus.

Curatio.

IAm à principio dictum est duobus laborasse affectibus, vno particulari, altero vniuersali. Vterque istorum exactam requirebat diligentiam. Destillationi statim occurrendum, qui minantur tabem huiusmodi affectus. Neque febris erat negligenda, quia vis febris, euidentis vitæ periculum, & certum minabatur, præsertim cum causam haberet fouentem magnificandam. Ergo hic erat benè perpendendum quod magis vrgeret, vt ad id curatio dirigeretur. Sed quoniam, vt videmus, erant suppressi menses, quo tempore quantopere afficiantur, iam patet, ob id huic rei primum erat insistendum: nisi enim prius referemus meatus, vt sanguis menstruus ad vterum liberè feratur, morbos iam factos nunquam tollemus, ita Galenus *in lib. artis medicinalis cap. 89.* *Generaliter autem, inquit, si vnamquamque prius effectricem causam resciderimus, deinde verò ad illam, qua est facta aegritudinem accedamus, causarum salubrium intensiorem habebimus.* Itaque cum suppressio mensium esset omnium, quæ passa est causa, eam ob rem hæc prius tollenda, tanquam magis vrgens, cæteris affectibus minimè neglectis. Sic docet Galenus etiam *1. ad Glauc. cap. 14* his verbis: *Eodem modo, si duo morbi eundem hominem obsederint qui inuicem pugnautes habeant indicationes: nam & tunc quoque aduersus id, quod magis vrget, instandum est, neque alterum omnino negligendum.* Cum igitur magis instaret suppressio mensium, tanquam causa omnium

omnium affectuum, etiam si posset foueri, ut dictum est, à destillatione; tamen utcumque esset, hæc erat potior causa omnium symptomatum, sine cuius ablatione alia tolli non poterant, & eam ob rem statim sanguinem ex partibus inferioribus extrahendum curassem: ita enim nihilominus funditur sanguis, attenuatur, & simul demimus de plenitudine, reuelimus à capite, & imitamur motum naturæ. Imprimis autem si alius sua sponte non fluxisset: iniiciendum clysterem curassem: In hac autem videmus fuisse lubricam, ut potius esset attemperantibus clysteribus utendum.

Dicetis, cum dolor cordis esset, & vteri, quod innuit, per muliebrium dolores, eratne incipienda curatio ab his, ne ex vi doloris virtus prosterneretur.

Vobis ita respondendum censeo, etiam si symptoma, ut tale, nullam de se habeat indicationem, ut 12. meth. cap. 1. tamen quotiescunque urget, tunc habet rationem causæ, & trahit ad se curationem. Ita videtis in dolorosa dysenteria Galenum iniicere per clysteres vinctuosa, quibus tamen vlcus exacerbari scimus, doloris autem vehementiam tunc spectat. Verba Galeni sic habent: *In dysentericorum deiectionibus, ubi vehementer reddunt, vel tragi succum, vel sebum hircinum, vel rosaceum ceratum per inferius indimus, quibus vtrique presidij ipsa intestinorum exulceratio non sanatur, maxime si putredinosum aliquid habeant: sed vires interim conquiescant.* Atque id est contra symptoma pugnare, morbo ad id tempus neglecto, quod symptoma dicitur per accidens curandi rationem mutare, habens rationem causæ. Tamen illud imprimis debetis in his casibus attendere, sequi hæc accidentia mensium retentionem; hanc autem faciebat obstructio, & hac de causa illa erat tollenda opportunis remediis propositis, quæ multa sunt, sed standum in iis, quæ obstructionem tollere poterant, neque febrem augere; inter cætera cichoreacea omnia erant ex vsu, agrimonium, capillus veneris, gramen, ex omnibus concinnato decocto, hoc autem animaduertentibus, ut ægrotantium gustui gratificemini, quia alij ex ægrotantibus, syrupis, alij decoctis, & præsertim qui ruri habitant, cum non multum seplasiariorum medicamentis delectentur, quia sæpissimè plus vendunt, quam par sit, aliis alia placent, quod vos attendere debetis: medicamentum enim cum delectu assumptum, facilius retinetur, & maius præstat commodum. Quod si nobiliores curare contingat, qui difficilè medicamenta admittunt, iis parabitis stillatitium, repleto capone ex iis, quæ proficua futura putatis, & extracta aqua vitreis organis, quo stillatio pro syrupo vtuntur libentissimè. Quod si his præmissis, adhuc perseveraret affectio, notam tentassem euacuationem per sanguinis missionem ex infernis partibus, quod posset demi copia, & euacuatio irritari, ad virtutem respicientes, quam præ cæteris ante oculos habere debetis, non prætermisiss omnibus reuulsionibus ex infernis partibus factis. Et his peractis, si cordis dolor, & vteri perseverasset, nulla interposita mora, facta sanguinis missione, huic erat prouidendum. Sæpissimè vsus sum cum ægrotantis comodo omen-

to castrati, aut vituli in oleo liliorum alborum, aut cheirino, aut sem-
lini calidis infuso, & regioni vteri admoto. Conueniunt etiam fomen-
tationes ex artemisia, sambuco, matricaria, sem. anif. floribus anethi, &
id genus aliis, iisdem in oleis iam dictis decoctis, & spongia imbuta fo-
uere partem. Non inutile est etiam mel despumatum cum oleo laurino,
nisi tamen inflammationis sit suspicio; præterea emplastrum quod reci-
peret *Axungia suis masculi sine sale ℥. ij. Summitatum sambuci, fo-
liorum matricaria quantum sufficit, olei ex sem. lini ℥. ij. vitellorum ouo-
rum num. 11. misce, & ex omnibus fiat emplastrum*, habet enim vim &
flatus discutiendi, & menses mouendi, quod spectat ad medicamenta
externa. Interna, fuissent pessaria, ex succo mercurialis, maluarum: hi
enim & menses prouocant, & dolorem leniunt, quemadmodum etiam &
huiusmodi, qui recipiat *medulla cruris cerui, & vacca, bdelly, croci, vitel-
li ouorum assi, facis olei liliorum alborum, singulorum partes æquales, simul
miscantur, & vino, aut in hac muliere oleo rosaceo dissoluantur, & in vte-
rum infundantur*. Ventriculi non mediocris cura habenda erat. Utimur
ad hoc præstandum fomentis, vntionibus, linimentis. Fomentum hoc
esto *℥. galanga, ligni aloës ana ℥. ij. Caryophyllorum ℥. ℞. rosarum rubea-
rum, P. j. Absinthij M. ℞. florum labrusca. P. ℞. Balaustiorum P. j. contundan-
tur contundenda, & decoquantur in vino nigro, & spongia imbuta in vi-
no, regio ventriculi foueatur*. Hac facta fomentatione, poterat admoue-
ri emplastrum emendans vitia stomachi, Galeni, aut emplastrum è cru-
sta panis: aut huiusmodi linimentum. *℥. olei nardini, mastichis, absin-
thij ana partes æquales, vt ℥. ij. olei macis ℥. j. olei spica ℥. iij. & cum cera
fiat linimentum*. cauentibus tamen semper ab iis, quæ acutiorem habent
odorem. Inunctio potest fieri ex iisdem oleis, si res exigat. Vigiliis vr-
gentibus conuenissent lotiones, embrocationes, odores: vt *℥. violarum,
corticum papaueris albi, seminum lactuca, florum nenupharis, sem. malua,
& althea, radicum mandragora, omnium ana M. ℞. chamemeli M. j. sem.
basiliconis ℥. j. coquantur omnia in duabus libris aqua, vsque ad consum-
ptionem tertie partis, & cum hac aqua fiat capiti embrocatio per horam
ante cibum, aut fiat decoctio qua partes extreme abluantur: Vel ℥. cor-
ticum papaueris albi ℥. ij. violarum, nenupharis, sem. portulaca, lactucarum,
scariola an. ℥. j. ℞. corticum mandragora, vel pulueris pomorum eius ℞. ij. li-
gni aloës ℥. ℞. croci ℥. ij. puluerizentur omnia per se, & ligentur in petia,
& odoret, præstat etiam miscere cum cibis mucilaginem sem. papaueris
albi. Hoc autem aduertere debetis, non admodum tuta esse hæc medi-
camenta in enixis, quibus suppressa est euacuatio, quia sanguinem lon-
gè crassiorem reddunt, & augent obstructionem. Iraque si quando his vti
contingat, incipietis ab odoribus, postea ab vntionibus cum vnguento
populeonis, aut oleo violaceo, nenupharino, aut oxyrrhodinis ex lacte
muliebri recenter multo, aut oleo violaceo, & id genus aliis. Sed &
hoc perpendere debetis in iis, qui destillationes patiuntur, esse suspec-
tum caput humectare, quia ingrauescit destillatio, & eam ob rem etiam
in hoc eritis cauti. Ab internis medicamentis soporificis abstinete, quan-
tum*

tum fieri potest, semper tamen obseruantibus vobis quæ magis vigent. Et quoniam in longis morbis semper expedit attédere virtutem, propterea cum peruenisset hæc mulier ad vigesimam, & apertè constaret præuè fuisse dispositam, vt ex vomitu, & aliis apparet. Ego non fuisset veritus aliquod medicamentum exhibere leniter euacuans, vt materia diuerteretur ad aluum, quod facile factu fuisset, quia materia vt plurimum erat biliosa, non transcendissem, quod reciperet *syrupi rosati solut. ℥. ij. ℞. manna ℥. x. lenitini ℥. ij. pul. sem. citri ℥. ij. cum aqua betonica dissoluto medicamento.* Semper curate in medicamentis amara miscere, quia dulcia sunt nocua, præcipuè in enixis. Nec postea destituissem à medicamentis deobstruentibus iam propositis. Validiora habuissem suspecta in tanto æstu, quæ tamen actu calida assumeret, vt facilior redderetur via. Linguam humectassem collutione facta ex aqua endiuiz, in qua mucilago feminum melonum esset dissoluta, aut papaueris albi, qua etiam ad extinguendam sitim poterat vti. Auribus ratione surditatis poterat instillari oleum amigdal. amararum. Lateri dolenti sinistro hæc inunctio fuisset utilis, quæ reciperet *olei amigdal. amararum, chamemelini an. partes aquales, ammoniaci dissoluti cum aceto. ℥. j. ℞. misce,* quo linimento facto poterat inungi lien. Et quoniam fauces dolebant propter destillationem acrem, & mordacem, à capite destillantem, gargarismata ex vsu fuissent, quæ reciperet *Iulep rosati ℥. j. ℞. aqua endiuia, violarum an. ℥. ij. misce, pro gargarismate.* Vel *saccari rosati optimi ℥. j. aqua hordei ℥. x. vel plantaginis.* Vel *℥. vini granatorum acido-dulcium ℥. ij. aqua hordei lb. ℞. misce pro gargarismate.* Morfuli diacodiō, diatracachati frigidi non aspernedi: quod si pro muliere essent dulces, poterat attemperari dulcedo mistione pulueris sem. citri. Vel *℥. sem. papaueris albi ℥. j. pul. sem. citri ℥. iij. cum* sufficienti quantitate saccari morfuli poterant preparari, quos in ore teneret, ad intercipiendam fluxionem, & crassio rem reddendam. Animaduertendo non esse sufficientem vnicam euacuationem in morbo tam diuturno, nisi fortasse aluus sua sponte reddidisset excrementa. Quod si fuisset per interualla adstricta, ego infudissem in aqua, aut decoctione syrapi, rhabar, opt. ℥. j. per noctem, manè concinnato syrupo exhibuissem, singulisque quatuor diebus, si nihil obstasset, assumeret: cauentibus vobis dies decretarios, quidquid alij dicant, quia in his diebus solet natura criticè, aut symptomaticè mouere: quocunque modo fiat, periculosum est, si à Medico etiam irritetur; modò tamen ea non esset vis morbi, quæ non expectaret tempus, vt fit aliquando in morborum initiis, nullo exhibito medicamento, morbo ingrauescente. Post iudicium integrum, ego expurgari curassem corpus, ne iterum recidiasset. Itaque nullo impediente medicamentum dedissem potandum iam supra scriptum. Verum quia iam vobis compertum est omnia irrita esse in morbis sine conuenienti victus ratione, in hoc præcipuè morbo exacta debebat esse, & hoc semper ante oculos habebitis, solere multas enixas mori, aut periclitari propter prauam victus rationem: verentur enim semper mulieres, ne fame emacientur, cum tamen eo tempore indigeant alimentis optimi succi, &

in pauca quantitate, cum scateant prauis humoribus, & hoc animaduertite, quia non raro mulieres assistentes sunt Medico dedecori, rebus male succedentibus, quia vobis pessimus euentus adscribitur, non mulieribus. Quare statim ac inuisissem ægrotantem, si in principio erat morbi, oportebat primis quatuor diebus tenuem imperare victum, ut materia crassior posset attenuari, veluti fuisset contusum carnis pulli, aut capi, sed in modica quantitate: contusum enim carnis vituli non multum mihi placet, quia semper habet aliquam crassitiem adiunctam, panis tritus in optimo iure. Progrediente tempore paulò crassior poterat admitti, respicientibus nobis virtutem diu laboraturam. Post poterat exhibere contusum carnis pulli, sed in maiori quantitate, ad uncias septem, vel octo, sed tamen non admodum spissum; circa vesperas minus alere erat pernecessarium. Postea oua sorbilia, sed recentissima dedissem, neque veritus essem eorum opinionem, qui hæc prohibent, præsertim in mensium suppressione, quasi valentem habeant adstringendi facultatem, quod tamen aut ipsi somniant, aut aliter Auctoris textum exposuerunt. Neque Aëtium hoc dicentem inuenio *lib. 2. serm. 2. cap. 134*. Ibi tractat ex professo de ouis, neque adstringendi facultatem habere dicit, ut potestis videre. Auicenna ita de ouis habet. In ipsis est stypticitas, & propriè in vitello eorum assato, quod nemo negabit: variat enim alimentum pro ratione cocturæ, sed inter cætera Galenus *lib. 3. de alim. facult. cap. 22*. oua commendat, hæcque aluum mouere pro ratione cocturæ admonet sic. Ad nutriendum omnium sunt præstantissima tremula, sorbilia minus nutriunt, sed facilius subducuntur, & faucium asperitates læuigant. Neque sic scribit oua aluum sistere, & fluxiones intercipere. Quod si quis responderet Galenum prohibere oua senibus, quia succum crassum, & lentum faciant, statim etiam animaduertetis modum loquendi ipsius Galeni: nam quando ipse oua senibus interdicit, non intelligit de sorbilibus recentibus, sed de inueteratis, aut induratis, quando illa comparat caseo, farro, cochleis, & aliis rebus, quæ crassæ sunt: neque enim cum de ouis loquitur, hæc dicit de recentibus sorbilibus, aut tremulis, quæ senibus, & omnibus conuenientissima sunt, quoniam reficiunt vires. Hoc vnusquisque apertissimè videbit *in lib. 5. de sanit. tuenda cap. 6*. Neque meo iudicio, si adstringentem facultatem ouis tribueret, eadem rebus adstringentibus præpararet, quotiescunque vult aluum sistere, si ita natura adstringerent. Exhibet quidem ad sistendam aluum, sed quomodo, audite verba Galeni *lib. 11. de simpl. medicam. pag. 81*. Porro, inquit, ouum fluxiones ventris desiccet: at quomodo? in aceto coctum. Subdit. At si etiam quippiam eorum, quæ ad dysenteriam, aut cæliacum affectum conueniunt adiunxeris, atque in igne modico, fumique experte, qualis est, qui ex prunis constat, frixeris, edendumque ita præbeas, non minime sanè laborantem adiuueris. Itaque videtis, quomodo sint paranda oua ad sistendum fluxum. Hoc remedium mulieribus admodum est familiare: nam illæ in alui fluxibus vruntur ouis sub cineribus, aut aqua coctis, induratis, & cum aceto præbent. Neque me mouet auctoritas Hippocratis

pocratis desumpta ex 4.acut.text.113. Vbi Galenus inquit, oua esse crassi succi: nam ibi Hippocrates dicit, oua semiconcreta assa edat. Quis negabit oua in hunc modum parata esse crassi succi. Non loquitur ibi Hippocrates simpliciter, sed dicit, oua semiconcreta assa, hæc proculdubio sunt crassa: neque enim sunt intelligenda forbilia, aut tremula. Quòd si Galenus videtur simpliciter dicere oua esse crassi succi in comment. sunt intelligenda verba Galeni, tanquam exponentia textum Hippocratis Itaque quando dicit, oua autem sunt crassi succi: id est, oua ab Hippocrate in textu descripta, & hoc nemo ibit inficias. Quæ cum ita sint, non video, quomodo Prosperus Martianus ita Hippocratis sensum vertat in comment. 2. text. 156. ad lib. de morbis mulierum, vt patet oua exhiberi ab Hippocrate forbenda in larga mensium euacuatione, quia sistant aluum, sed dicerem ideo commendati, quia in quacunque larga euacuatione virtus debilitata indiget instauratione, quam maximam faciunt oua, sine naturæ aggrauatione, cum celerrimè pertranscant, & multæ sint qualitatis, & paucæ quantitatis, vt dicit Galenus 8. meth. cap. 2. Verùm neque indiscriminatim ouis esse vtèdum dicimus, quia oua considerantur penes tempus, penes cocturam, & penes ortum, quæ omnia prætermitto libenter, tum quia Galenus, Aëtius, Auicenna in locis adductis satis distinctè, & clarè loquuntur, tum etiam, quoniam rem hanc etiam habetis à doctissimo Siluatico Medico Mediolanensi, qui meis temporibus, quo tempore scilicet ad Medicinæ studium incumberam, practicam Medicinam ordinariam vespertinis horis primo loco profitebatur in hoc Tycinensi gymnasio in suis controuersis lib. 11. cap. 11. Vos igitur sine timore in febribus vtimini ouis, neque disputate, quo tempore medendum est, & vobis scripsi loca, quæ videbitis, vt vestram opinionem tueri possitis aduersus eos, qui adolescantum sunt inimici, & si quid ipsi sentiunt, illud bonum esse volunt, alia, nihil; immò mirantur si adolentes aliud sentiant, cum ramen ipsis meliùs sentiant; & increpant, neque recordantur amplius fuisse iuuenes. Decentissimum est, qui seniores sunt, iuuenes pro filiis habere, & etiam si in aliquo malè senserint, tueri, corrigere, sed amicè: non vt faciunt aliqui, qui vix limina Medicinæ degustarunt, qui iactabundi sunt aded, vt apud ipsos Galenus nihil sit, Medici omnes, nulli. Detrahunt hi libentissimè famam, modò huic, modò illi, quibuscum tamen si loquaris, vix audent hircere, nihilominus, si cum vulgo loquantur, plusquam Medicos seipsoz profitentur. Res indigna viro nobili. Cognoscuntur homines eruditi ex sermone, non ex famæ alienæ detractone. Vos igitur istos nihili facite, dum Galenum pro vobis loquentem habebitis, sed veniamus ad hanc ægrotantem.

Oua ex vsu erant, modò haberentur recentissima, & tremula, aut etiam forbilia. Succus carnis assæ. Aqua carnis in morbo diurno utilis est. Aliquando etiam expedit morsulos concinnare hunc in modum: ℞. pulpa caponum, aut etiam perdicum, aut phasianorum, pro persona qualitate ℞. iij. pinarum in aqua calida preparatarum ℞. j. pistachiorum ℞. vj. sacchari optimi ℞. iij. aqua capill. veneris ℞. j. aqua ros. q. s. fol. auri n. ij. fiant morsuli,

morsuli, quibus possunt vti ægrotantes in diuturno morbo ad virtutis instaurationem. Quod spectat ad vinum, ego quidem nullo modo concessissem vinum, etiam si videretur à febre libera: nam sæpissimè contingit, vt eodem permissò, ægrotans liberalius vtatur, cum ipsius detrimento, quod postea non confitentur ægrotantes, si malè succedat, sed potius omnia referunt in Medici culpam. In ægris autem, qui Medico sunt obtemperantes in iis potest Medicus liberaliore vti victus ratione in chronico morbo; & sic cum refracta est vis morbi, potest Medicus admittere, vt panis frusto in aqua priùs madefacto, portio vini super aspergatur, & cum modico saccari sumant. In hac autem ægrotante fortassè semper fuisset suspectum vinum, quia febris fuit per totum tempus satis valida, præter id quod destillationem patiebatur acrem, & mordacem. Si plura vultis, legite *Siluatium lib. 12. controuersiarum cap. 12.* Quo in loco disputat in vtramque partem, an vinum in febribus sit exhibendum, & quomodo, quod ex eodem haberi potest, nec est, vt eadem scribam. Vice vini pro aqua cocta concedi poterant iura mediocriter cocta, nimirum ex carne semicocta, cum seminibus anis. aut coriandrorum; aquæ stillatiæ ex buglossò, boragine: stillatitium carnis, aqua carnis per interualla: fuissent hæc omnia vtilia ad virtutis custodiam. Quòd si trigesimoquarto die aluus fluxit, alia non erat opus euacuatione, si modò illa per aluum facta, erat pro ratione morbi. Post integram morbi solutionem, si adhuc extarent humorum reliquiæ; (quod quomodo cognoscatur, iam *suprà* demonstratum est cum Galeno) vt recidiuam euitaret, tutius fuisset purgationem iterare hunc in modum paratam: *℞. rhabar. opt. ʒ. j. b. infundatur secundum artem in s. q. aqua agrim. per noctem. Facta expressione, & colatura, adde mellis ros. solut. syr. ros. solut. an. ʒ. ij. lenit. aut diacat. an. ʒ. iiij. fiat potio.* Neque inutilis fuisset agarici infusio, quod medicamentum maximè in affectibus vteri commendatur, & sensim poterat procedere alterando, sensim euacuando, hócque vos seruare debetis in morbis longis, præcipuè quando aluus est adstricta. Et quoniam in morbis diuturnis ventriculus patitur non mediocriter, eam ob rem, cautio erat in hoc adhibenda, vt istius partis robur seruaretur medicamentis internis, & externis. Internis, conferua florum boraginis, rosarum, florum cichorij, etiam conferua absinthij Pontici minus æstuante tempore, morsulis diarrhodon Abbatis. Externis iam dictis, in vteri affectibus, quando scilicet mulieres patiuntur passiones hystericas, quod frequentissimum est in iis præsertim, quæ mintis bene expurgantur, laudassè per interualla morsulos in hunc modum paratos. *℞. pulueris fol. hyppoglossi ʒ. j. b. agarici recenter trochiscati ʒ. ij. castorei opt. ʒ. ij. saccari optimi in aqua matricaria dissoluti ʒ. iiij. fiant tabule parue ad formam lupinorũ.* Non febribus euidens iuuamentum afferunt. Si postea velitis scire, cur affectiones vteri dicuntur affectiones hysterica, ad hoc respondet Aëtius *lib. 4. ser. 4. c. 1. sic: Vocatur hystera, quòd posterior sicut sit omnibus visceribus.* Itaque idè est dicere mulierem affici hysterice doloribus, ac doloribus vterinis, quoniam hysterica passio ad vterum, tanquam ad radicem pertinere, vel maxime

ximo argumento est, quod & solis viduis, & iis, quibus menstrua suppressuntur huiusmodi affectus euenire consueuerunt, dicebat Galenus lib. 6. de locis malè affectis cap. 5. Nec volui addere, quia vobiscum loquor adolescentes. Reliquum modò erat, vt caueat, ne plus appetens, vt solent conualescentes, plus iusto comederet, quia recidiuæ præstant causam. De Alexipharmacis nihil dico, quia statim erant danda, vti iam in superioribus dictum est. Et hæc sufficiant pro præsentī Historia.

ΑΡΡΩΣΤΟΣ ΕΚΤΟΣ.

ÆGROTUS VI.

ΛΕΟΝΑΚΤΙΔΗΝ,

ὃς κατέκλιτο ἐπάνω τῷ

Ἡρακλεῖ, πυρῆ λα-

βε πεπλανημύως.

ἤλθη ἡ κεφαλὴ ἐξ ἀρχῆς, καὶ πλῆθὺν ἀρτεροῦν. Ἐτ' ἄλλων πόντοι, κοπώδεια τρέπον. οἱ πυρετοὶ παροξυσμῶδες, ἀλλοτε ἀλλοίως ἀτάκτως. ἰδρωτες, ὅτε μὴ, ὅτε δὲ. τὰ μὴ πλείστα ἐπισημαίνον οἱ παροξυσμοὶ, ἐν κλειστοῖσι μέλλον. πρὶν ἢ εἰσὼν τέταρτον, χεῖρας ἀκρας ἐψύχετο, ἤμισσε χολώδεια, ξανθὰ, ὑπόσυχνα. μετ' ὀλίγον ἢ ἰώδεια. πάντων ἐκφύσθη. πρὶν ἢ τριηκοσίων ἐνπι, ἤρξατο δὲ τῶν ῥινῶν ἀμορραγεῖν ἐξ ἀμφοτέρων, καὶ ταῦτα πεπλανημύως κατ' ὀλίγον μέχρι κείσθαι. οὐκ ἀπόσι τῷ ἢ, εἰ δὲ δι' ἡμέρας πρὸς πάντα τὸ χρόνον. εἰ δὲ ἀργυρῶν. εἰρα ἢ λυκὰ, οὐκ ἀγροα. πρὶν ἢ τεσσαρακοσίων ἐών, ἔρησεν ὑπὲρθεα. ὑπόστασιν πολλῶν, λίαν ἐρυθρῶν ἔχοντα.

LEONACTI-

DEM^a, qui supra

Heracleū decum-

bebat, ignis corri-

puit errans.^b A primo die caput ei, & sinistrum latus dolebat, ceteraq; laborabant perinde, ac lassa: ^d febrim accessiones aliàs aliter inordinata erant: ^e modò sudabat, modò non: ^f febrè accessiones inuadebant diebus decretorijs maximè. ^g Circa diem vigesimumquartum extremas manus dolor affecit: vomuit flaua, biliosa, plura, & paulo post virulenta: sunt cuncta remissa: ^h Ad diem trigessimum ex utrisque naribus prorumpere sanguis cepit, id est inconstanti ordine paulatim vsque ad iudicium: ⁱ non abhorrebat à cibo, nec sitibundus erat toto tempore, ^k neque in somnis: urina tennes, non decoloris. ^l Ad diem quadragesimum subrubra minxit cum rubro

sedimento multo: leuius habuit.

ἐκκρίθη. καὶ ἡ ταῦτα ποικίλως
τὰ τ' ἔργον, ὅτε μὲν ὑπόστασις ἔχεν,
ὅτε ἡ δ'. Ἐπιπροσῆ ἔροισιν ὑπόστασις
πολλή, & λευκή, καὶ λεῖν. ξυπέ-
δωκε πάντα. πυρετοὶ διέλιπον.
ἔρα λεπτά μὲν, ὄχρσα δὲ. ἐβδωμη-
τος ἡ ἀπυρετοὶ διέλιπεν ἡμέρας δέ-
κα. ὀφθαλμοσῆ ἐπερρίχωσε. πυρε-
τος ὄξυς ἔλασεν. ἰδρωσε πολλὰ.
ἔροισιν ὑπόστασις ἐρυθρὴ, λεῖν. τε-
λείως ἐκρίθη.

*Post variarunt urina, interim
sedimentum habebant, inte-
rim non ^m Sexagesimo mul-
tum habebant urina sedimen-
tum album, & laue: omnia sunt
remissa, ⁿ febres intermise-
runt, urina iterum tenues
quidem, sed boni coloris. ^o Die
septuagesimo febris intermisit
decem dies. Octogesimo riguit,
acuta febris inuasit, multum
sudavit: urinae sedimentum
rubrum, laue habuerunt: P prorsus indicatus est.*

COM M E N T A R I U S.

QUANTUM ex textus verbis elicitur, acutè quidem febricitavit hic ægrotans, sed non valde acutè: neque enim erant grauia illa symptomata, quæ alij ægrotantes sic affecti solent experiri. Præcipuè id commodi habuit, quod nunquam abhorruit à cibo, neque fuit sitibundus. Causa simplex non erat, tum quia inordinatè mouebatur, quod sequitur ad humoris varietatem, tum etiam, quia ex vomitu apparet quidem fuisse biliosum humorem: at illud, non fuisse sitibundum, denotat materiam non æquè biliosam, sed mistam exitisse. Præterea dolor capitis, & sinistri lateris idem significant. Productus est morbus vsque ad diem octogesimum, hac de causa, quia multi humores crudi erant, qui non nisi longo tempore poterant euinci. Non fuit in vrinis periculum aliquod, nisi ex longitudine: nam erant tenues: Requirebatur tamen in hoc ægrotante, perinde ac in antecedenti virtus valida, qua posset longum laborem sustinere. In cæteris nihil erat, quod ruinam minaretur. Dicta vt confirmetur exactiùs, quæ scribit Hippocrates examinemus.

^a *Cleonaëtidem, qui supra Heraclium decumbebat ignis corripuit errans.*] His verbis aperit ideam morbi, & causam. Nam, dum, inquit, fuisse ignem, vehementiam febris denotat, quam acutam significat, dum verò addit, *Errans*, causam ob oculos ponit. Dicuntur autem errantes febres, quæ nullam habent determinatam periodum, vt in *comment.* Galenus ait, pendèntque ab humorum varietate, quorum qualitatem cognoscimus ex accidentibus, & etiam si dixerim adfuisse humorem pituitosum, & biliosum, cum vtriùsque sint indicia non obscura, neque propterea excludo humorem melancholicum, à quo præcipuè febres er-
raticæ

erraticæ ortum ducant ex communi omnium consensu ; & idèd, credo, dicebat Hippocrates 3. in 1. *epid. text. 17.* enumerans febres erraticas , sic : *Præterea errantes febres, quartana, quintana,* quasi velit significare ab humore melancholico fieri febres errantes , quod clariùs meo quidem animo nos docet idem Galenus in *lib. 3. progn. comment. 27.* Textus sic habet : *Oportet autem talem expectare abscessum per febrem continuam : in quartanam verò esse discessuram , quoties intermittat , præhendatque errabilem modum , atque ita agendo autumnus propinquet.* Galenus post multa : *His igitur ita habentibus , quoties febris fuerit continua , quod est non desinens ad infabricationem , ad eiusmodi abscessus vertitur diutius immanens : at si intermittit , atque id ipsum potissimum euenit per æstatis finem , versum morbum ad circuitionem quartanam ratio est.* Quantum enim humorum ferbuit æstiuo tempore per febres continuas , ac desit in atram bilem , quodammodo restinctum est , proindèque calore febrifico æger vindicatur , maximèque quoties sudores superueniunt . Sed si non antea natura quodammodo excernat veluti cinerem vehementer affatorum humorum , hic rursus permanens in corpore , & calefcens , putrem quandam recipit affectionem , idque quoties ei accidit , feruendo excitat febrem , à qua rursus eueniente , sudore pariter cum eo , quod ferbuit atræ bilis euauit : tum rursus aliæ reliquæ feruentes , rursus aliam excitant febrem . Ceu igitur nondum vnã habeat corpus affectionem , sed atræ bilis in quibusdam partibus iusuper moueatur , in quibusdam immota maneat , in aliis putreat , aut feruere incipiat , inordinatas fieri febres necesse est . Ecce igitur , quomodo ab humore melancholico inordinatæ fiunt febres : Dicuntur postea inordinatæ multis de causis : nam vel dicuntur inordinatæ , quia erratico modo apprehendant , vel quia etiam si semper affligant , modò die , modò nocte molestiores sunt , quas non habemus omninò continuas , sed quandoque diem vnum intermittunt , ita vt æger omnino à febre videatur liber , quandoque etiam bis in diem videtur ægrotantem relinquere . Sed neque nego propterea fieri etiam à materia pituitosa mista cum materia melancholica , & biliosa aliquando , quod innuit Galenus in *comment. dum ait : Ille siquidem ab humorum diuersitate , qui morbos pariunt concitantur* , quibus addit Hollerius in *lib. 1. Coacarum text. 39. comment. 2.* *πλανώδεις* autem erraticæ sunt , quæ omnem rationem formæ , & circuitus febrium perturbant , vt modò tertio quoque die , modò quarto , interdum quotidie , nullo ordine inuadant : variant enim , & multiplici materia , eaque inæqualiter putrescente , & mota constant .

^b *A primo caput ei , & sinistrum latus dolebant .*] Non est nouum caput in huiusmodi febre doluisse , vt vidimus in aliis , & etiam obseruamus in dies , etiam si aliqui inueniantur , qui caput adèd firmum habent , vt quamuis grauius febricitent , tamen ne minimum capite doleant , hoc autem paucis est concessum . Quòd postea doleret latus sinistrum , hoc non intelligerem de costis veris , sed de mendosis , in regione scilicet lienis fuisse dolorem , quod facillè fit in febribus erraticis , præcipuè si antea corpora propter prauam victus rationem , vitiosis scateant humoribus ,

ſæpiſſimè etiam fit , vt autea lich intumefcat his , quia adueniente febre dolet , calore agente in materia craſſa , neque putarem ego vehementem fuiſſe dolorem , cum neque extuſſiuiſſe ſcribat , neque amplius de hoc dolore mentionem faciat : ſolet enim Hippocrates vrgentia ſymptomata ſemper magnificare. Veriſimile igitur eſt dolorem fuiſſe leuem , cum materia peccans eſſet potiùs craſſa.

cætera laborabant, perinde ac laſſa. Laſſitudo duas habet cauſas, internam , & externam. Externa omnibus nota eſt ; veluti ſi quis ex nimio motu fuerit defatigatus, aut aliquam largam euacuationem fuerit paſſus, qua virtus potuerit reddi imbecilla , tunc excalſacti articuli . & ſiccitate debiliores facti non ſuſtinent molem corporis. Interna, & ipſa duplex eſt: nam vel ſunt humores quantitate peccantes , vel qualitate, quia ſint maligni , & hæc laſſitudo periculofa eſt , aliquando etiam lethalis , ideò dicebat Hippocrat. lib. 2. *Coacar. text. 19. cor. m. 2. Qui præter rationem, nulla exiſtente vaſorum euacuatione impotentes fiunt, malū.* Hinc debet Medicus in his caſibus conſiderare robur naturæ , & optimè attendere , quantum poſſit natura in morbo , qui etiam ſit ſalutaris , & an morbus , & natura æquè pugnent , ita vt nondum ſalutis , aut mortis certus ſit euentus, neque certum ſit remediorum conſilium : nam , ſi quando contingat ægrotantem eſſe deſperatum , aut abſtinet à remediis , aut placidiora adhibet, ne omnino ægrotantem ſine remediis relinquat , ſi verò virtus valeat, ſtatim Medicus naturæ ſe coniungit , vt morbum depellat. Quomodo cognoſcamus virtutem eſſe validam , aut imbecillam , apertiffimum eſt id non aſſequi Medicum , niſi ex facultatibus tribus , quæ corpus noſtrum gubernant , ſed primo ex vitali , & naturali , poſtea etiam ex animali. Quare ſi quando contingat , vel naturæ ope , vel ex morbi vi , vel medicamento ægrotantem eò eſſe redactum , vt pulſum habeat languidum , & faciem Hippocraticã dictam , certè deterrimum eſſe ægrotantis ſtatum iudicabit Medicus , ſed tamen minus malum cenſebit , ſi pulſus ſit imbecillus propter cauſam manifeſtam , nimirum propter aliquam largam euacuationem , quàm ſi nulla euidens cauſa præceſſerit. Quèd ſi id fieri contingat etiam à cauſa interna , neque ſtatim deplorandus eſt caſus iſte, quoniam ſi fiat à copia minùs mala , quàm à malitia humorum: illi enim, euacuatione prouidemus ; huic autem non tam facilè , cum ſæpiſſimè hominem tollat. Sed & hoc pariter animaduertere debetis non ſtatim, ac inuenitur ægrotans cum vitali facultate languida , propterea moriturum ægrotantem cenſendum eſſe , cum pro temperaturarum varietate , varij reperiantur eſſe pulſus : fallaces quidem ſunt , & fallaciſſimæ rei credimus , dicebat Celfus : Hoc igitur vt aſſequamur certius , expedit ægri naturam habere perſpectam , & pulſus naturales cognouiſſe priùs , quàm in ægri tudinem inciderint , quia ſunt qui ita obſcuros habent pulſus naturaliter , vt vix percipiantur , poſſitque Medicus quiſque decipi , illo excepto, qui naturales pulſus habet familiares : Ex pulſus tactu Medicus inſtituit medicamenta ; quòd ſi languidos eſſe inueniat , abſtinet à ſanguinis miſſione , à medicamentis , & tandem , neque leuia adhibere medicamenta

dicamenta audet , etiam si morbus id requireret , at si tales esse naturaliter sciat , non veretur morbo occurrere opportunis medicamentis. Hoc quod dico attendite diligenter , quia inuenietis sæpissimè aliquos , qui inæquales habent pulsus , alios , quibus in carpo non persentiuntur , vt erant pulsus Eminentissimi Ducis Bouini , & cuiusdam mulieris , quos tetigi sæpius ego , alios habebitis , quibus apparentes erunt pulsus in vno brachio , in altero erunt occulti , & eam ob rem hoc obseruate diligentissimè , quia res est non negligenda . Hoc apertissimis verbis monet Galenus , & pulcherrimè in lib. 2. de præsignis , ex pulsibus , cap. 11. dum hæc habet post multa : *Quamobrem sæpenumero dixi , nihil perinde facere ad dignoscendos pulsus , vt pulsus natiui , quam quisque habet notitiam.* Legite totum caput , ex quo elicietis scitu digna ; hîc non pono , quia nimis esset longum omnia referre . Quare esse aliquem lassum non statim lethale est , sed consideranda causa , propter quam id fiat : si enim ab euacuatione ita res eueniat , causa est euidentis , propterea minus malum , & idè dicebat Hippocrates 1. progn. text. 8. Si igitur inter initia morbi talis fuerit vultus , nec dum scrutari aliis signis possibile sit ; interrogare oportet , num vigilauerit homo , an alius resoluta admodum fuerit , an fame affectus . Et si quid horum comprobet minori cum periculo est , si verò nullum horum dixerit , signum exitiosum esse censendum est , quia si à causa externa id prouenit , facilè emendatur , sed si à causa interna , aut permanebit talis , aut deterior erit . Videtur hoc non dissimile ab eo quod legitur 2. lib. prorrh. text. 6. his verbis : *Qua propter vasorum vacuationem contingunt impotentia infirmitatèsque , non existente vasorum vacuatione , mala.* Quibus subdit Galenus : *Quod dicitur , neque obscurum est , neque ipsius causa inuentu est difficilis , nempe quod dicitur tale est. Inualidos , languentèsque in operationibus , sicuti plurimum vacuatos in periculo esse existima , si nulla in ipsis sit facta insignis euacuatio : nam si virtus sine vlla manifesta vacuatione imbecilla fuerit , grauantem ostendit copiam , vel vnius principiorum intemperiem.* His sic habitis , cùm lassitudo fiat à causa externa , & interna , quomodo omnia laborabant perinde aclassa , id est , quomodo sentiebat corpus ita debilitatum , vt si ex longo labore fuisset lassum ? A causa externa ita fuisse affectum non est dicendum , quia solet Hippocrates recensere , vt fecit in Sileno , & aliis : Relinquitur igitur vt dicamus à causa interna id prouenisse copia , non malitia multa peccante . Rem ita esse confirmant euacuationes sequentæ , quæ per omnes partes tentabantur , per cutim , per os , per nares : nam sudauit , vomuit , sanguis erupit è naribus : cùm autem tot euacuationes à natura tentantur , grauari certissimum est , quo tempore conatur se à copia eximere , & etiam si aliquando possit irritari à mala qualitate , tamen nunc fuisse copiam ex eo coniecto , quod ab euacuationibus sequebatur commodum , & quoniam in primis verbis dixit febrem fuisse erraticam , demonstrat quomodo fuisset erratica , dum subdit :

^d *Febrim accessiones aliàs aliter inordinata erant.*] His verbis longitudinem morbi nobis ob oculos ponit , quia breui non potest humorum

varietas superari, & euinci, dicunturque errantes, quia modò vna hora, modò alia inuadunt, vt hæc febris, quæ tamen ordinata erat, quoad dies, cum diebus decretoriis id fieret, quo tempore solet natura semper mouere, vt Galenus inquit in *comment. supra citato* 17. sic: *Errantes singulas accessiones habent inordinatas: verum signis tamen, qua decretorijs diebus animaduertuntur, illarum præscitur iudicium.* Has febres diuturnas esse idem Galenus statuit 2. in 1. *epid. comment.* 22. in illis: *Errantes diuersorum humorum soboles esse ostensum est.* Nec quicquam habet admirationis, si hæc febres longæ fierent.

^c *Modò sudabat, modò non.*] Quemadmodum accessiones inordinate inuadebant, ita euacuationes erant inordinatæ, & propterea modò sudabat, nimirum in fine accessionis, modò non, quia accessiones non fiebant nisi in diebus decretoriis, & hac ratione, illo tempore excepto, non sudabat. Aut dicamus prouenisse hoc propter humoris euacuandi dispositionem, quia, cum materia esset mista, alia tenuis, alia crassa, motus sequuntur inordinati. A primo die, deuenit ad diem vigesimumquartum, neque est dicendum non inuississe ægrotantem, quia, vt videmus, erat Hippocrates diligentissimus omnium obseruator, sed aliorum dierum non fit mentio, quia nihil contigit maiori obseruatione dignum: si enim non obseruasset, non diceret,

^f *Ferè accessiones inuadebant diebus decretorijs maximè,*] Quæ verba denotant diligenter obseruasse omnia, sed cum nihil noui euenisset, prætermisisse, veluti & nos aliquando interrogati, quomodo sit ægrotantis status, dicimus, perinde se habere, dum in eodem statu persistit affectus. Cum igitur nihil noui eueniret vsque ad diem vigesimumquartum, non enumerauit dies, vt facit modò, quoniam noua superuenere accidentia, vt denotant hæc verba.

^g *Circa diem vigesimumquartum extremas manus dolor affecit.*] Est in *Coacar. lib. 1. text. 30. comment. 1.* scriptum sic: *Conuulsio in febre, manuum, pedumque dolor, maligna sunt.* Verum, res aliter suadet quando euentus aliter demonstrat, cum ab his, quæ est passus, cuncta fuerint remissa, & propterea nullo modo dicendum sit, indicium fuisse malignitatis, doluisse has partes. Hoc symptoma potest esse à causa externa, si quando contingat ægrotantem minus benè dormire, & potest prouenire à lassitudine, siue spontanea, siue non, vel à conuulsione, vt resiccatis neruis, vel à natura operante sponte, vel irritata, vel criticè, vel symptomaticè. Criticè, quando materia febrilis relictis partibus internis, decumbit ad pedes, & ad manus. Symptomaticè, quando à copia, vel materiæ malignitate id fit: tunc potest materia diffundi in eas partes, manente nihilominus in corpore materia maligna, & hoc admodum perniciosum est, vt Critoni contigisse videbinus: si enim materiam illam intro recurrere contingat, grauius infert accidentia, cerebro non parum patiente, si non recurrat ad internas partes, nihilominus à parte illa, in quam se se insinuat, non potest tota excipi. In hoc ægrotante non fuerunt maligni dolores illi, sed potius critici; nimirum erat natura euacuatio-

nem haud multò pòst molitura per vomitum materiæ biliosa , & multa; quod vt commodè præstaret , validiori indigebat motu , vt à se expelleret , quæ molesta erant : quoniam verò materia erat & biliosa , & virulenta patiente ore ventriculi , & per communicantiam patiebantur manus , quia scribit Hippocrates *in lib. de alim. Consensus vnus , conspiratio vna , consentientia omnia.* Quòd si affecto vtero , & manus , & aliæ nervosæ partes trahuntur in consensum , & coafficiuntur , idem potest euenire affecto ore ventriculi. At cur extrema manuum , & non tota manus. An , quia extrema manuum sunt callosiora , lato , crassòque tendine corroborata , quo fit , vt qui feruntur vapores , difficiliùs resoluantur , & hac ratione etiam in hepatis ardore solent hæ partes reddi calidiores , quàm partes intermediæ. Naturam haud multò pòst fuisse tentaturam euacuationem patet ex euentu , quia euomit multa , biliosa , flaua. Hæc euacuatio denotabat magnam hepatis phlogosim : nam qui hepar calidius habent , ij bile affluunt , quæ cum faciliè ad os ventriculi fluitare soleat , vellicat , & ad expulsionem irritat , sed multò maius poterat esse irritamentum , materia virulenta existente : hanc apertissimè damnat Hippocrates , *2. in 1. epid. text. 54.* dum inquit : *Sed & virulenta vomunt , & ex his quidam subitò moriuntur.* Quibus addit Galenus *in comment. At demonstrauimus nos talia alui excrementa , & vomitiones , vbi aduritur flaua bilis fieri.* Quare subdit : *Subitò quidam moriuntur , hoc est , statim à vomitionibus intereunt , ipsum scilicet cerebrum , eiusque membranas tenente phrenitide à flaua bile profecta.* Quo minùs mirandum est , si desiccatis neruis existant conuulsiones. At quidam simulatque contracti sunt , & vomuerint virulenta , è vestigio agunt animam. Aliqui ob robur virium superfuerunt diem , aut alterum , aut tres , aliquando quinque. Phreniticus ille , de quo fit mentio *3. in 3. epid. text. 75.* post vomitum virulentum tertio die defunctus esse inueniemus. *Frequens est in febribus adurentibus hic vomitus,* habet Galenus *in comment.* Si tam lethalis est hic vomitus , dicetis , quomodo conualuit hic ægrotans ? aut quomodo à vomitu omnia sunt remissa ? An. Euacuata est materia peccans , quam in capacitate ventriculi fuisse , ex facili euacuatione , & alleuatione constat : neque enim fuit nausea irritans , & nihil excernens , sed fuit vomitus verus , disposito nimirum per coctionem humore. Hac euacuatione facta , alleuata est natura , & remissa sunt omnia , dolor capitis , & lateris sinistri , ingens illa lassitudo , & alia , quæ patiebatur : neque vos miremini , quia in tam perniciofa euacuatione meliùs habuerit ægrotans , quia quotiescumque euacuatur humor noxius , etiam si fiat hæc euacuatio irritata natura , tamen fit id cum ægrotantis commodo , vt optimè notat Galenus *4. Aphor. text. 22.* Ibi sic habetur : *Morbis quibuslibet incipientibus , si atra bilis , vel supra , vel infra exierit , lethale.* Quomodo hæc verba sint intelligenda docet Galenus hoc modo : *Quando aliquis incipit morbus , si quid excernitur , nihil tunc excernitur natura ratione , sed sunt omnia casus earum , quæ in corpore sunt præter naturam dispositionum. Quo enim tempore à causis quidem morbum facientibus natura grauat , adest autem cru-*

ditas humorum, tunc aliquid bene excerni est impossibile, siquidem oportet coctionem praire, subsequi verò discretionem; & postea euacuationem, ut bona sit crisis, siue iudicium. Subiungit postea. Quando igitur post morbi coctionem aliquis humor vitiosus excernitur, tunc corpus à natura expurgatur, & propter hoc atra bilis, & alius omnis huiusmodi humor, ubi signa coctionis in morbi processu apparuerint, bonam significant euacuationem, si verò aliter excernatur sine signis coctionis, exitialis est casus. His sic stantibus, non est mirandum si ab huiusmodi vomitu cuncta fuerint remissa, cum natura praeualuerit semper, ut ex vrinis, quas toto morbi decursu excreuit, apparet, idque colligi potest ex comment. Galeni, dum ait: *Quare, si ut vrina perpetuò boni coloris erant, sic mediocre habuissent sedimentum, non ita esset morbus extractus, sed fortasse die quadragesimo esset iudicatus. Si item nubem habuisset bonam, ocyus morbus esset depulsus.* Nunc, quia vrinæ erant semper tenues, multum spatij requirebant concoctioni. Vel dicamus sic. Iuuit hæc euacuatio, quia talia sunt euacuata, qualia conueniebat, tuncque id cognoscimus ex conferentia, & tolerantia, ut 4. Aphor. notat Galen. comment. 47. his verbis: *Indicia, quòd bene excernatur, maxima quidem sunt coctio, & bona tolerantia. Hæc cum fuerint in hoc agrotante, sequitur dicendum fuisse per vomitum euacuata, qualia oportebat, & idèd à vomitu fuisse omnia remissa, quia fuerit sublata causa: nam si verum est dicere, illud, quo sublato tollitur morbus, est illius causa: sublata materia per vomitum, leuata sunt omnia: ergo hæc erant antedictorum causa: & notate dicere Galenum, non esse sublata, sed remissa, ut denotaret largiore opus fuisse euacuatione ad integram affectus solutionem, sed tamen bona fuit euacuatio, quia pro ratione ipsius, morbus est leuatus.*

^b *Ad diem trigesimum prorumpere sanguis cæpit ex utrisque naribus.*] Conata est natura se eximere à sarcina, quantum potuit, per omnes partes, sed tamen non sequebatur integrum iudicium propter ingentem humorum prauorum copiam, quæ non nisi longo tempore, & à natura validissima poterat euinci; id tamen commodi sequebatur, quòd ex quacunque euacuatione semper alleuabatur, pro ratione euacuationis, fuitque satis commoda, tum ratione reëctitudinis, utroque viscere malè affecto, tum ratione quantitatis: nam etiamsi paulatim fieret, perseverabat nihilominus, quamuis inconstanti ordine, quia natura non semper eodem modo potest dominari humoribus, sed tamen id commodi habuit, quòd semper facta euacuatione iuuatus est euidenter, signum fuisse euacuatum humorem peccantem: nam non idèd laudat Hippocrates euacuationem, quia euacuatio sit, sed quia humor, quia morbum committit expurgatur. Verum ubi per aluum, aut hæmorrhagiam, aut sudores, aut vrinas multa euacuantur, morbus verò perseverat, humorem, qui morbi causa est, non euacuari verisimile est, aut perennem esse eiusdem generationem, & idèd fit, ut morbi reddantur longiores. Hoc præterea erat spectandum in hac euacuatione, perseverasse scilicet, sed paulatim, quo fiebat, ut moderatam euacuationem perferret natura: largiorem enim

enim non sustinuiſſet, quia citiſſimè ſolet proſterni, aut ſaltem periclitantur ægrotantes, vt vidi in matrona quadam diebus elapſis, cui tanta ſanguinis copia effluxit è naribus, vt non potuerit ſiſti, etiam multis, & variis adminiſtratis remediis. Hæc corpore eſt gracili, virtute languida, & tamen ſanguis fluxit paucis interpoſitis diebus ad libras quatuordecim, & hoc amplius, & niſi Dei benignitate fuerit præter ſpem ſuppreſſus, iam mors erat præ foribus. In hoc ægrotante facta eſt die pari hæmorrhagia, & hoc obſeruate, quia videbitis etiam in die pari factas hæmorrhagias, à quibus conualeſcunt ægrotantes, ſed ſæpiùs redeunte morbo, & recurrentibus ſymptomatibus periculofis,

ⁱ *Non abhorrebat à cibo.*] Eſt hoc ex iis, quæ morbi bonitatem denunciant: nam quemadmodum illi prauè ſe habere dicuntur, qui minùs benè ad oblata ſe habent, ita inter ſalutaria ſigna reponitur, benè ad illa ſe habere. Sunt autem inter ſe differentes, qui cibum renuunt: nam alij deſiderant quidem, ſed oblata poſtea negligunt: alij nihil omnino appetunt: ſed ſi quid porrigitur, illud penitus abhorrent, peſſimàque eſt horum conditio. Alij appetunt, & libenter admittunt aliqua, aliqua autem omnino auerſantur. Alij parum appetunt, & parum aſſumunt. Neque propterea ſi quis appetat, ſtatim de ſalute ægrotantis iudicandum eſt, quia oportet videre, quid proficiat: bene enim aſſumere cibum, & nihilominus morbum grauiorem reddi, malum: indicat enim partem aliquam vitij deliteſcere, humorem corruptum, qualitatem immoderatam, vnde alimentum corrupatur: in hoc autem ægrotante bene ſperare poterat Medicus, omnia ſigna contemplatus. Præterea ab Hippocrate habetur 2. *Aphor. text. 33. In quouis morbo mente conſtare, & bene ſe habere ad oblata bonum eſt, contrarium autem malum.* Confirmat id hiftoria Abderæ Heropyti, qui potuit morbum grauiſſimum euincere, de quo ſic ait Galenus. Iam verò respiratio videtur, & appetitus laboranti inculpatus fuiſſe, quæ magni ſunt, vt ipſe inquit, ad ſalutem momenti. Addamus, quòd non ſitiebat, non quia virtus eſſet ad extremum redacta, vt de Hermocrate legimus, ſed quia humores peccantes non multùm erant bilioſi, vt Galenus *in comm. annotat.* Verùm, dicetis, quomodo non ſtiebat, vomitum habuit bilioſum, virulentum? Reſp. Antea parum ſtiebat, quia humores craſſi miſcebantur cum bilioſis: à vomitu minus ſiticuloſus erat, dempta maiore humorum parte, à quibus ſitis conſuevit concitari, facilèſque ſunt vomitus bilis, quia hæc facilè cedit, & ſinit ſe trahi. Itaque non ſitiuit, quia deerant vehementiores ſitis cauſæ, non quia eſſet vis ſentiendi ſtomachi læſa, neque quia mens vacillaret: ſic enim affecti malè habent, vt ſcribitur 3. *in 3. Coacarum text. 12. ſic: In vomitu ſiticuloſi, ſi exortes ſitis euadant, malum.* Solent ſitis, & vigiliæ eandem habere cauſam fouentem, vt plurimum, bilem ſcilicet. Cùm igitur non fuerit inſomnis, humorum frigidorum copiam ad fuiſſe eſt veriſimile: illud autem,

^k *Hac inſomnis,*] non ſignificat ſoporem, ſed vult dicere tempeſtiu tempore ſomnum cœpiſſe; itaque neque vigiliæ erant maiores, quàm
par

par esset, vt aliquando euenit, præsertim in febribus acutis, propter bilis copiam, vel propter aliquem dolorem corpus infestantem, vt Hippotes vult *lib. 7. Coacarum text. 35. sect. 2. comment. 1.* his verbis: *Pessimum est non dormire, neque die, neque nocte: aut enim præ dolore, & afflictione vigilauerit, aut ab hoc signo delirabit, & vos propterea debetis vigilias urgentes magni facere, etiamsi morbus sua natura videatur leuis, quia semper mali quid portendunt, præsertim si non aliqua causa externa.* Subdit: *Videbantur omnia ad salutem concurrere, cum & vrina, quæ indicant quale sit genus venosum essent boni coloris, qui plurimum potest ad salutem prædicendam, quando perseverat, vt testatur Galenus 1. in 6. epidem. comment. 10.* dum inquit: *Tanta enim signorum ab vrina vis est in acutis febribus, vt & soli ipsi sit credendum:* Subdit: *Alijs verò accedentibus etiam, diuinatio tibi erit firmissima, perpetuòque veridica, vt ex his elicere possumus, hunc ægrotantem, cum multa signa bona haberet, conualiturum, sed tamen non nisi longo tempore id futurum propter vrinarum qualitatem, cum essent tenues, quæ propterea requirebant tempus ad perfectam coctionem; & hoc ideò futurum sperandum erat, quia & pulsus constasse verisimile est.*

¹ *Ad diem quadragesimum subrubra minxit cum rubro sedimento multo.]* Illud quod bonitatem morbi denotat, est videre bona signa permanere ad integram morbi solutionem, vt huic ægrotanti euenisse, conspicuum est *ex textu:* Vrinarum enim qualitas bonum euentum pollicebatur, cum virtute valida, quia & hæc longitudinem morbi prænunciant, ita Hippocrates *2. progn. text. 27.* & Galenus scribit, qui has vrinas emittunt, neque phrenitidi, neque exitio esse obnoxios *1. in 3. epid. comment. 5.* his verbis: *Præterea, vrinam serum esse humorum in venis contentorum nos ille docuit. Quare ratio conuincit, vbi amplior semicrudus sanguis per vrinam expellatur, rubram eum hanc efficere; atque ideò diurnum fore morbum, quòd requirat scilicet ad coctionem longius spatium sanguis: siquidem spatii temporis sunt concoctiones:* Subdit: *At non erit talis morbus, vt ab vrinis exitiosus, neque obnoxius phrenitidi, idque nulla alia ratione fieri putat, nisi quia sanguis nobis familiarissimus est, & mitissimus. Quòd si appareant sine sedimento, tunc possunt minari delirium, vt ab eodem Hippocrate scriptum est 2. in 1. Coacarum text. 11. comment. 1.* *Progresso morbo, inquit, surditas, cum vrina subrubra appareant, quæ nihil deponant sedimenti, sed sublimamentum habeant, emouenda mentis signum est.* Sed aduertere etiam oportet vrinas subrubras esse in triplici differentia. Aliæ dicuntur subrubræ, aliæ prærubræ, aliæ cruentæ. Subrubra laudatur, tanquam salutaris, & solum diurnitatem indicat. Prærubra dicitur, quæ vehementer est rubra, hæc dicitur cruda, & sine coctione, quæ verò est cruenta, illam videmus apparere sæpissimè in nephriticis doloribus, ob vehementissimum motum, & agitationem. Fiunt autem tales, vel quia sanguis concalfactus quodammodo colliquatur in febre, vel propter rarefactam renum substantiam, vasorum apertionem, imbecillitatem renum, vt in senibus, quando tenuis sanies sanguinis mingitur, similis excrementis

cremētis, quæ in hepaticis affectibus excernuntur. Cùm ergo vrina appareat subrubra, & flàmida propter incalescētiam, & aduſtionem sanguinis, & talis vrina habeat non ſedimentum, ſed ſublimamentum, tunc facile eſt coniicere in genere venoſo maximam eſſe perturbationem, & vnà cum calore præter naturam, multam flatuum copiam fuiſſe congeſtam, in qua humorum perturbatione non eſt difficile crudorum humorum impetum in caput ferri, & deliria ſequi; etiã ſi hoc non ſimpliciter verum; cùm per ſe vrinæ non indicent futurum delirium, vti iam cum Galeno fuit probatum. Si aliter fiat vrina ſubrubra, non poterit, niſi longitudinem morbi ſignificare, intelligóque reſpectiuè ad vrinam, quæ optimum habet ſedimentum, vt idem Hippocrates notat in *prognoficis*, vbi poſtquam optimæ vrinæ conditiones ponit, ſequitur, & inquit. *Si autem vrina fuerit ſubrubra, ac ſedimentum ſubrubrum, & laue, multo diuturnior huſ morbus eſt, quàm prior, ſed admodum ſalutaris.* De eadem re habetis Hippocratem loquentem 1. in 1. *prorrhet. text. 31.* 2. *prorrhet. text. 25.* Ibi etiã diſtinguit ſubrubram vrinam à prærubra, quòd prærubra ex incoctis ſit, ſubrubentem verò commendat quidem, tanquam ſalutarem, ſed diuturnioris temporis ſignum eſſe ait. Quòd verò rubens in medio tum prærubræ, tum ſubrubentis ſit conſtituta, medium tum laudis, tum vituperij obtinet, & 1. *de criſ. in fine. cap. 12.* *Post harum urinarum emissionem melius habuit, quia euacuabatur materia peccans,* quod denotat, ponens habuiſſe ſedimentum multum. Verùm quoniam materia erat non ſimplex, ſed diuerſa, neque poterat eodem tempore æquè à natura euinci, hinc fiebat, quod vrinæ poſtea cœperunt variare, & modò habebant ſedimentum, modò non, confirmatum à Galeno in *Comment.* ſic ſcribente: *Et vrina cruditas, & concoctio alternantes, aliquos indicabant illorum concoqui, aliquos permanere crudos,* quod idem repetit *lib. 2. progn. text. 26.* *Id enim,* inquit, *ſepiſſimè euenit, vt aliquis emittens vrinam ſecunda die inculpabilem, alteram ſequenti nocte culpabilem emittat: deinde ruruſ inculpabilem tertia die: prima luce, poſtea veſpera culpabilem. In talibus enim vrinis aliuſ concoctus, denudatúſque à natura conditus in conceptaculis humor, aliuſ incoctus apparet. Hoc cùm euenit, vix crederem in tanta humorum varietate poſſe morbum eſſe breuem.* Id in hoc ægrotante liquidò conſtat, qui ſatis manifeſtæ coctioſis ſignum non habuit, niſi die ſexageſimo, de quo ſic ſcribit.

^m *Sexageſimo multum habebant vrina ſedimentum.*] Sedimentum, die hoc factum laudabile erat, vt ex Hippocrate, & Galeno elicimus, hiſ verbis: *Vrina optima eſt, ſi ſedimentum candidum fuerit, laue.* Quod verum ſit, ad proportionem vrinæ, omnia etiã fuerunt remiſſa, nimirum accidentia ſuprà enarrata, & viſ acceſſionis etiã; tum, quia iam degenerauerat ex acutis, & poterat reponi inter chronicos, quando quadrageſimus iudicatur principium chronicorum, & ſinis acutorum ex decidentia; tum etiã, quia iam maiori ex parte materia erat coctæ, quod ſignificat fidum futurum euentum: coctio enim, vtcunq; ſit, ſemper ſecuritatem pollicetur, cùm indicet victoriam naturæ ſupra cauſam morbificam.

° *Febres intermiserunt.*] An modò intermiserint, quoniam factæ sint intermittentes, quod verissimile est, iam diminuta materia peccante, quod sæpissimè in febribus acutis obseruauit, intermisisse scilicet febres per tres dies, & quatuor, aliquando etiam degenerasse in tertianam simplicem, & tertianario modo inuadentes solutas postea esse: aut dicamus intermisisse, quia modò inuaderet noua materia succensa, & modò intermitteret eadem resoluta; sed parum hoc refert, satis est consideretis bene ægrotantis statum in his casibus, vt certius iudicium faciatis, & eo tempore vrinas, & alia accidentia examinetis, vt cognoscere possitis, an integrè sint soluti morbi, an instet periculum recidiuæ; id quidem ex vrinis elicere poteritis non difficilè, vt in hoc ægrotante apparet, qui, etiamsi à febre esset immunis, habebat tamen vrinas tenues, sed quæ, quemadmodum recidiuam prænucciabant, ita securitatem promittebant, propter coloris bonitatem: scribit enim: Vrinæ quidem tenues iterum, sed boni coloris; quasi velit elicere, non debebat Medicus fidere morbi solutioni, sed tamen neque multum vereri; cum, etiamsi vrinæ essent tenues, essent tamen boni coloris, quod benignitatem materię, & naturæ robur significabat: Rem ita esse euentus denorat: nam dum ipse inquit.

° *Die septuagesimo febris intermisit decem dies.*] Innuit rediisse febrem ante septuagesimum, sed iterum solutam fuisse, nulla tamen sequuta euidenti euacuatione, vrinis adhuc tenuibus existentibus, sed boni coloris. Hoc tempore, etsi videretur natura ortari, tamen sensim concoquebat, quod reliquum erat materię peccantis, & eadem diu obstata tandem tentauit à corpore deturbare die octogesimo, & quia materia iam ita erat attenuata, vt possit velociter moueri per sentientes corporis partes, rigor factus est, in quo motu febris solet succendi; & idè dicit fuisse acutam, id est validam fuisse, quia non potest natura causam euictam separare, separatam euacuare sine violentiore motu, quo tempore febres, si sunt, inualescunt, si non sunt, fiunt, quos tamen morus pertimescere non debebitis, dum præcessisse signa coctionis animaduertitis dictum à Galeno 3. *de cris. cap. 2.* hunc in modum. *Decet autem Medicum generosum non turbari, neque euentum ignorare.* Rem ita fuisse euentus confirmat, cum à rigore, & febre illa vehementi sudor eruperit, idque factum est & in die decretorio, & etiam abundanter, quod sequitur ad euacuationis utilitatem: multum enim sudauit, & die octogesimo, quem diem reponit Galenus inter dies decretorios, 1. *de diebus decret. cap. 10.* sic scribens: *Atque alios quidem, qui post quadragesimum habentur, Hippocrates planè contemnere videtur; sexagesimi tamen, & octogesimi, & centesimi vigesimi rationem habet.* Id tamen notandum est, rarissimè euenire, vt per sudorem iudicentur ægrotantes die octogesimo, cum à Galeno ipso doceamur, rarè admodum vigesimumseptimum diem iudicare. Habemus enim hæc à Galeno 4. *Aphor. comm. 36.* *Nam & trigessimoprimum, & trigessimumquartum, & ante ipsum vigesimumseptimum rarè inuenimus per sudorem iudicare.* Causa huius redditur à Galeno loco *de diebus decret. adducto*, & est, quia vsque ad vigesimum

num diem possunt esse vehementes mutationes; post hunc omnia incipiunt languere. Verba Galen. *Et usque ad quartumdecimum quidem magna sunt perturbationes in morbis.* Proximo loco succedunt, quæ usque ad vigesimum habentur. Quæ post ad quadragesimum succedunt, paulatim vehementiam, efficaciamque remittunt. Adeo ut, qui post quadragesimum sunt, omnes langueant profus coctione potius, & abscessibus, quam crisis morbos finientes. Negat Galenus dari aliquando, sed raro, nec tunc magnam habent vehementiam, & frequenter pluribus diebus iudicia complentur, maximè cum in abscessus finiunt. Hoc idem habemus confirmatum eodem lib. cap. 13. in ultimis verbis, sic. *Qui autem morbi ad decimumquartum crudi omnino sunt, & tardius quodammodo mouentur, non citius quadragesimo indicantur. Post quadragesimum verò iudicia dissolui, & lentis coctionibus magis, quàm subitis mutationibus morbos solui, & nobis quidem prius est dictum, & alijs omnibus, qui artis opera in obseruatione habent, sic videtur, ut etiam Archigeni.* Hæc Galenus, quæ obseruatione sunt digna. Quare videmus per sudorem iudicatum hunc ægrotantem præter expectationem, rarum, & infrequens, & paucis concessum, præsertim adhuc crudo existente morbo, cum eo die, quo iudicatus est adhuc haberet vrinas cum sedimento rubro, sed tamen læui, non crasso, quod fecit ad faciliorem solutionem. Itaque, etiam si fuerit productus morbus, potuit tamen tantopere natura, ut sensim concoquens, & paulatim expellens, tandem integrum fecerit iudicium octogesimo die: dico, integrum, quia hoc innuit Hippocrates, dum ait.

Prorsus iudicatus est.] Id est, sine recidiua, modus loquendi Hippocratis, quando firmum vult significare iudicium; & obseruate huiusmodi morbos potius solere solui per abscessum, quàm iudicari per crisis, & hoc inter cætera potest nobis significare quanta fuerit naturæ vis in concoquendo. Hinc apparet, quàm mira sint naturæ opera, & quomodo fiant inopinatæ morborum solutiones. Videamus modò, quomodo potuisset Medicus præsto esse ægrotanti sic affecto, & præsertim, cum soleant morbi chronici maiorem requirere diligentiam, ut turò curentur.

Curatio.

IN curatione huius affectus, maxima in primis erat adhibenda diligentia in præscribenda victus ratione: nam in morbis longis quamplurima contingere solent errata, aut quia ægrotantes impatientes aliquid assumant nocui, aut quia assistentes nimis faciliè gratificentur ægrotantibus quod maximum sepius affert detrimentum. In hoc igitur ægrotato necessarium erat paulo pleniore victu uti in principio ut virtus possit sufficere morbi concoctioni, saltem primis quatuor diebus transactis, ea exhibentes alimenta, quæ in pauca quantitate multum nutrire valerent, de quibus iam dictum est, veluti confusa carniū, sed præcipuè pullorum gallinaceorum, caponum; in pauperibus carniū vituli; serò prisana

hordeacea cum ouis sorbilibus recentibus, de cuius vtilitate iam *suprà* dictum est, cauentibus nobis, quantum per morbum erraticum liret, horam accessionis. Potus poterat parari ex aqua, in qua ebullierint semina hordei, aut citri, aut coriandrorum, aut cinnamomi, pro ægrotantis delectu. Commendant aliqui hoc potus genus, ℥. lactis caprini recenter mullti lb. iij. fermenti ℥. ij. misceantur omnia simul, & ponantur in manica, ex qua sensim percolatio fiat, & quando sitis urget, sumantur illius aque destillata ℥. iij. pro vice. In ferculis poterant admitti lactuca, endiuia, & id genus alia: & quia in morbis longis linteola, tunicæ conspurcantur, eadem immutentur sæpius, dummodo sint prius igne diligenter exsiccata; etiamsi garrulæ mulieres id habeant suspectum, verentes, ne linteolorum siccitas, natiuam ægrotantis humiditatem absumat, sicque plus iusto debilitati, non mediocriter lædantur: quod tamen admodum superstitiosum est, quia sordes cauendæ magis in ægrotantibus, quàm in sanis. Hoc præstito ad medicamentum Chirurgicum erat deueniendum, & quia vires erant constantes, quæ admittebant, & quia morbus erat magnus, qui postulabat. Vtroque igitur existente larga satis sanguinis copia poterat euacuari ex vtroque brachio, prius alui excrementis depulsis, nisi tamen morbus adedò vrgeret, vt statim sanguis esset detrahendus, vti etiam *suprà* dictum est, & Auicenna confirmat lib. 4. Fen. 1. tract. 2. cap. 7. his verbis: *Quod si fuerit fortis, & fuerit illud quod vincit, sanguis, tunc phlebotomia est magis conueniens, & propria, cum urina est rubea, grossa, non citrina, ignea, ex qua timeatur apud phlebotomiam victoria cholera, & acuitatis eius.* Postea subdit. *Deinde fac sequi phlebotomiam, solutionem ventris subtilem, proprie, si fuerit illic siccitas.* Leniens igitur poterat parari ex ℥. ij. b. manna, & ℥. j. b. lenitiui, quo sæpissimè vtor, præsertim in iis, qui natura aluum habent adstrictam, aut etiam ℥. vj. lenitiui, & tantundem cassia recenter extracta cum ℥. j. pul. anis. & saccaro concinnatis bolis. Postea erat deueniendum ad alterantia, hoc modo. ℥. oxymel. simp. ex melle Hispano, syr. acet. simplicis. syr. de succo cich. an ℥. vj. decoctionis fol. capill. ven. boragin. cich. endiuia, ruta, capraria, hordei, & sem. citri. ℥. v. misce fiat dosis. His essem vsus vsque ad diem decimumquartum, tertio quoque die iniecto clystere, nisi aluus sponte fluxisset, ex ℥. vj. iuris carnis bubula, in quo prius decoxerint. sem. anis. & folia maluarum, & butyri ℥. iij. lenit. ℥. j. in ℥. j. salis, aut decoctionis communis ℥. vj. mellis ros. solut. saccari rubri an. ℥. ij. lenit. ℥. vj. olei violacei ℥. iij. salis ℥. ij. misce fiat clystere. His fuissem contentus vsque ad decimumquartum diem, post quem nullo impediendo exhibuissem syr. ros. solut. mellis ros. solut. an ℥. ij. manna ℥. j. b. lenit. ℥. vj. cum aqua capill. ven. dissoluto medicamento, & quatuor horis ante cibum assumpto. Hoc præstito alterantia iterassem, confecto decocto, quod maiorem habet vim, etiamsi nobiliores delectentur potius aquis, sed quemadmodum delicatiorum curationem volunt, ita etiam longiori tempore curantur, & minus turdò, decocto igitur parato ex folijs capill. ven. betonica agrimony, pentaphylli, graminis, radicibus asparagorum, petroselini, sem. citri. Huius exhibuissem ℥. vj. in ℥. j. b. oxymeli

oxymelitis. Possunt autem hæc medicamenta variari pro ægrotantis temperatura, tempore anni, & morbi vehementia; & præsertim cum in morbis chronicis utile sit variare medicamēta, quia eodem sæpius iterata renuunt sæpissimè ægrotantes. Quòd si aluus adstricta fuisset, exhibuissem per interualla quietiori die per horam ante cibum ℥. j. *cassia. in ℥. j. pul. sem. anis.* aut, quod citra incommodum ægrotantis factum inspexi, infudissem in decocto syrupi rhabar. opt. ℥. j. secundum artem, & mane consuētum syrupum exhibuissem: ita enim aluum commodè motam animaduerti, sine virtutis dispendio, aut etiam exhibeo trochis. de rhabar. ℥. j. paulo ante syrupum; & sic commodè aluus reddit excrementa. Si verò ægrotans sit ex iis, qui libenter sustinent clysterès, ab his non est abstinendum. Et quia à principio caput dolebat, cucurbitulis erat opus, etiam scarificatis: sinistrum latus dolens erat fouendum oleo chamæmelino, amygdal. & huiusmodi aliis. Lassitudinem tollunt frictions factæ, oleis calentibus, manibus imbutis. Dolorem manuum, etiamsi esset per consensus, tamen demulcere poterat inunctio facta ex oleo rosaceo, aut cum portione olei ex vitellis ouorum. Propter vomitum nihil erat præstandum, quod posset sistere, quia fiebat cum ægrotantis commodo, potius erat vomitoriis adiuuanda euacuatio, leuiores tamen, vt aqua hordei tepida, cum ℥. ij. oxymelitis, vt ventriculus exonerari posset, nisi exterius esset applicatum medicamentum, quod leuiter roboraret, veluti fuisset oleum rosaceum, myrthinum, aut solum, aut mistum cum puluere mastichis. Et cum trigésimo die sanguis fluxerit ex utrisque naribus, debebat Medicus spectare imperum fluentis sanguinis, qui si fluebat cum ægrotantis commodo, nihil aliud erat molendum, nisi attendere naturæ motum benè operantis, quam adiuuare expedit, si in aliquo deficiat. Transacto quadragésimo medicamentum iterassem, quod ℥. Syrupi de cich. Guglielmi cum rhabar. mellis ros. solut. an. ℥. j. b. manna. lenit. an. ℥. vj. cum aqua agrim. fiat porio. Potest, & infundi rhabar. Secundum artem in aqua agrimonij, & in ea infusione addere syrupum rosaceum solutiuum ad ℥. iij. lenitiui. ℥. x. pro ægrotantis captu: ita enim cum vrinæ modò sedimentum haberent, modò non, materia cocta esset euacuata, cruda postea erat concoquenda syrupis iam dictis, vel parato oxymelite composito hunc in modum. ℥. fol. agrim. capill. ven. cuscuta, betonica, cichory, acetosa, endiuia, boraginis, fumiterra, pentaphylli, florum cordialium sem. citri. quantum satis, fiat secundum artem decoctum. ℥. huius decocti lb. b. mellis, & aceti quantum satis, fiat oxymel longum: sit tamen acetum album, & mediocriter acre, & si ægrotantis gustui magis gratificari volumus, possumus addere saccari optimi tertiam partem. Hoc vltus essem ad finem morbi vsque, per interualla exhibita infusione rhabarbari, aut etiam præparato oxymelite cum infusione eiusdem, veluti si decocto iam præscripto infundantur rhabar. opt. ℥. iij. secundum artem, postea facta expressione, & colatura cum melle, & aceto oxymel. præparare, cuius dosis sit ad ℥. ij. vel iij. pro ratione temporis, & temperaturæ ægrotantis; & sic partim euacuare, partim humorum coctioni in-

tendere ad finem morbi vsque. Restat modò , vt vos moneam in tam diuturno morbo fore necessarium vberius ægrotantem alere , & etiam vinum poterat concedi, non in principio, quia vis morbi id non admittebat , verùm transacta sexagesima , cùm omnia essent remissa , & febres intermiserint, poterat nonnihil vini concedi , illud tamen cautè agendo, quia sapissimè delinquent ægrotantes plus assumentes, & assistentes plus dantes , quod propterea Medicos facit ambiguos in concedendo , quia aucto morbo, ipsorum errori adscribitur, quod etiam vos attendere diligenter debetis , essetque vinum tenue , album , & bene dilutum ; facit hoc apparentibus signis coctionis ad humorum moderationem, ita confirmante Hippocrate *in libris de ratione victus in acutis* , & alijs *in locis* , & doctissimo Septalio *lib. 2. cant. 58.* quem locum videre vnusquisque potest arbitrio suo. Alia multa ægrotantibus conceduntur , vt sunt pira cocta, cotonea, à cibo , quæ reprimunt ascendentes vapores , ventriculum firmant, & etiam aluum mouent ; præterea pullorum hepata, gallorum gallinaceorù testes, acetarium ex capparibus, lactuca cocta, cù radicibus cichorij. Iudicato ægrotante , ne recidiuaret, si opus fuisset, iterassem purgans ; postea , si quid aliud , commendassem diligentem victus rationem, quam seruare vt est pernecessarium, ita ferè impossibile, quia fame vrgentur , qui longo tempore ægrotarunt , & integrè iudicati sunt, id experientia comprobatur. Itaque ventriculo imbecillo existente , statim nouæ cruditates coaceruantur , & hinc recidiuæ. Oportet igitur corpora, quæ longo tempore ægrotant , lentè reficere, optimis edulijs, facile nutrientibus. Quòd si vnquam ratio est habenda ventriculi , profectò id debet obseruari in morbis longis, in quibus partes coctioni deseruientes solent labefactari, propterea , & tempore morbi , & per aliquot dies post morbi solutionem , roborassem ventriculum medicamentis ori ventriculi adhibitis, qualia sunt oleum nucis moscatæ, mastichis , & id genus alia , quibus passim vtimur. Interius conferua citroniorum , morsuli ex floribus citri , conferua absinthij Pontici, morsuli diarrhodon Abbatis pro ratione temporis , & ægrotantis temperatura : saccharum etiam rosaceum , grana piperis albi ex vsu fuissent : piper enim , si credendum est Galeno *4. de tuenda sanitate, cap. 5.* ventriculum roborat, qui sic scribit : *Quoniam autem præcordia istiusmodi omnibus turgida, inflataque sunt, ac faciliè quidquid assumpserint, in flatum vertitur : non inutile fuerit longi piperis aliquid cum cibo dare : quippe quod flatuosi spiritus crassitudinem soluit, & que in præcordijs pigra cessant, ad ventrem inferiorem depellit, & concoquendis, que sumpseris, subuenit, pro communi piperum ratione. Quòd si huius copia non est, utique albo vtendum : quippe quòd supra duo reliqua genera ventriculum roborat. Sin hoc non adest, optimum nigrum petendum est. Id verò fuerit, quòd pondere præcellit.* Aliud medicamentum commendatur quòd componitur ex melle, malorum succo, & portione piperis albi, zingibetis , & aceti, facit quammaximè ad deictam appetentiam , vt Galenus vult *2. de aliment. facult. cap. 23.* Et quoniam solent conualescentes aluum habere, vt plurimum adstrictam, eam

ob rem mollem reddere expedit, quia nihil est quod magis officiat, quàm excrementorum retentio. In hunc vsum veniunt cassia recenter extracta ad ʒ. ij. paulò ante cibum : lenituum dictum : acetum solutivum, quod paratur ex foliis senæ ad ʒ. ij. infusus in lb. aceti albi, secundum artem, & facta expressione, & colatura seruetur ad vsum, & fiat acetarium in prædicto aceto, & madefacto pane sumat : reddit enim acetum sic concinnatum aluum humidam. Et hæc sunt quæ habeo circa hanc Historiam, si meliora haberem, libentiùs in medium afferrem.

APPΩΣΤΟΣ ΕΒΔΟΜΟΣ.

ÆGROTUS VII.

MΕΤΩΝΑ πῦρ ἔλα-
βεν. ὀσφύς βαρῶ
ἐπέδωκεν. δὲ τερῆ
ὕδωρ πῶτον ἰσο-
συχρον, ἀπὸ κελίης καλῶς διήλ-
θεν. τρίτη κεφαλῆς βαρῶ. δια-
χωρήματα λεπτά, χολώδεα, ὑπε-
ρυδρα. τετάρτη πάντα παρω-
ξιώθη. ἔρρῦν ἀπὸ δεξιᾶ μυκτῆ-
ρος ἅμα δις ὀλίγον. ὠκτα δυσ-
φόρος. διαχωρήματα ὅμοια τῇ
τρίτῃ. δεξά ὑπομέλαινα εἶχεν. ἐνε-
ώρημα ὑπὸ μελαίᾳ ἐδὸν διεασ-
μῶρον ἐχ ἰδρῦετο. πέμπτη ἔρρῦν
λαύρον δεξείσερδ ἀκρηλον. ἰδρω-
σεν. ἐκίθη. μετ' ἧ κείσιν ἀγρουπνῶ
παρέλεγεν. δεξά λεπτά, ὑπομέ-
λαινα. λυτροῖσιν ἐχρήσατο μετ'
κεφαλῆς. ἐποιμήθη. κατενόθ. τῆ-
τω ἐχ ὑπερψεν, ἀλλ' ἠμὸρ ῥα-
γη ποδάκεις ἔ μετ' κείσιν.

METONEM a ignis
corripuit: lumbo-
rū dolorifica gra-
uitas. Postridie
cum multū aqua biberet, b lar-
gius, & bene aluum reddidit.
c Tertio capitis grauitas: re-
trimenta tenuia, biliosa, subru-
bra. Die quarto cuncta exacer-
bata sunt, d bis de nare dextera
sanguis paulatim fluxit, nox
gravis fuit: deiectiones, ut
erant die tertio: urina subni-
gra, in qua subnigra pende-
bant dispersa; e non sudabat.
Die quinto è dextera nare af-
fatim profluxit merus, suda-
uit, f iudicatus est. A iudicio
insomnis erat, deliravit: uri-
nae tennes, subnigra: caput la-
uit, dormiuit, mente constitit.

g In hoc non erat recidiva, sed

crebrò sanguis, etiam post iudicium profluxit.

C O M M E N T A R I V S.

ET hic ægrotans acutè admodum laborauit, cùm quinto die fuerit solutus morbus. A qua causa penderet, satis constare potest, tum ex celeri solutione, tum etiam ab euacuationibus, quas habuit, & ab accidentibus, ex quibus bilis prædominium fuisse apertum est. Quomodo fuerit iudicatus, vnusquisque videre potest ex textu. Scribit igitur Hippocrates, vt nobis istius ægroti casum ob oculos ponat.

^a *Metonem ignis corripuit.*] Breuissimis verbis explicat morbi ideam; nam iam sæpius dictum est, esse Hippocratis morem, febrem vehemētissimam ignem appellare. Inter accidentia, quæ infesta fuere circa morbi initium, ponit lumborum grauitatem. Lumbi sunt pars illa, quæ à thorace incipiens ad os sacrum terminatur: continet ea regio musculos quosdam spinæ hærentes, & renes ipsos, intestini coli parum, & mesenterij, quo fit vt ex lumborum dolore aliquam sequuturam euacuationem sit sperandum, si credendum est Hippocrati, qui visus est id annotare 1. in 1. *Coacarum*, text. 19. his verbis. *Lumbis dolentes in profusum alui incidunt*, & 3. in 3. *Coacarum*. text. 29. *Fluxij verò, & lumbos dolentes exturbantur aluo*, quasi futuræ euacuationis per aluum sit signum dolere lumbos: ita Silenus cùm lumbis doleret, statim aluus mota est, biliosis deiectis; neque mirum, quia quotiescumque intestina excrementis sunt repleta, lumbi dolent, præcipuè autem, si biliosa sint euacuanda, quo fit, vt præ mordacitate vellicent, & facilius ad inferna detrudantur, hincque euenit, vt quotiescumque febris accenditur magna, facile illæ partes incalescant, & dolcant, quod quotidiana experientia comprobatur, & præsens Historia fidem facit. Hic Hippocrates non determinat humoris qualitatem, nisi tertio die: at verisimile est talia etiam fuisse primo die, id est, biliosa, & etiamsi non fiat mentio de causa externa, tamen verisimile est aliquam adfuisse, ex qua congeries humorum fuerit genita, hoc quidem non est obscurum extitisse abundantiam humorum aggrauantium naturam, quæ propterea stimulata, & à quantitate; & à mala qualitate insurrexit ad expulsionem materiæ infestantis, quod denotat per illam particulam.

^b *Largius, & bene aluum reddidit.*] Per hæc verba crederem ego velle nobis significare, sequutam esse conferentiam ex hac euacuatione: nam dum inquit *bene*, aut intelligitur de qualitate; scilicet, quia euacuantur talia, qualia, aut ita scribit, quia animaduertit fuisse ab euacuatione euidenter alleuatum, aut quia etiamsi essent biliosa, excerentur sine dolore, quodd raro euenit in mordaci humorum qualitate.

Sed dicetis hanc per aluum euacuationem euidentem habuisse causam externam, cùm postridiè quo ægrotauerit, Meto, multum aquæ biberit,

& propterea in hoc non potuisse esse indicium euacuationis dolorificam illam lumborum grauitatem : sed attendite modum loquendi Hippocratis, inquit ipse *largius*, quasi velit dicere etiamsi futura esset euacuatio per aluum, quantum per lumborum grauitatem dolorosam coniectare poteramus, tamen largior sequuta est euacuatio propter aquæ potionem.

Quòd si denuò instetis, id non potuisse efficere aquam, cùm dicente Hippocrate 3. *acut. text. 40.* nullum habeat officium, dum ait : *Aqua, qua in acutis bibitur morbis, nullum aliud habeo, quod illi concedam officium : neque enim sputum educit, neque sitim sedat.* Subdit post multa. *Tardè siquidem permeat, quòd frigida, & incoctilis sit, neque aluum deiecit, neque urinas mouet.* Vobis ita responderem libentissimè, verissimum esse aquam sua natura aluum non mouere, quoniam præ sua frigiditate præcludit sibi viam, & difficilè permeat, verùm si multa sumatur, & leuissima sit, aliter res euenit, quod desumitur apertissimè ex Hippocrate in lib. de aëre, aquis, & locis, cap. 3. *Quacunque, inquit, aqua optima cocti sunt, & facillimè liquefcunt, eas par est, & ventrem maximè exoluere, ac eliquare, quacunque verò cruda sunt, & minimè cocti bona, hæ magis constringunt ventres, ac resiccant.* His addi potest illud, quod legitur 5. *Aphor. text. 26.* *Aqua, que citò calet, & citò refrigeratur, lenissima est.* Galen. in comment. *Nunc leniorem aquam dixit, qua ventrem non grauat, & qua citò permeat, ex quibus apparet euidenter non quancunque aquam aluum mouere, sed quidem eam, qua tenuissima est, simulque in maxima quantitate sumpta.* Ita & Auicenna in libello de remouendis nocumentis, tract. 2. cap. 2. idem confirmat. Quare rem ita esse determinandam putarem, videlicet aquam sua natura, & proprietate aluum non mouere, nimirum neque detergendi, neque calefaciendi vim habet, vt Galenus statuit, frigida enim est, & quæ frigida sunt præcludunt sibi viam, neque possunt per corpus distribui; & opus habent iis, quæ viam sternant, vt colligitur ex Galeno 4. in 6. *epid. Comment. 20.* Quo in loco miscet vinum aquæ, vt faciat ad distributionem concocti alimenti, veluti etiam loco *acut. citato*, vbi semicrudam exhibens aquam, tantillum tantum vini infundebat, vt noxam, quam aqua afferre poterat emendaret. Itaque aqua si mouet aluum, aut mouet quia simul cum medicamentis exhibeatur, quæ faciant ad distributionem, aut quia multa assumatur, vt fecit Meto, qui aluum motam habuit, non post aquæ potionem, sed post multæ aquæ assumptionem : solet enim multam aquæ potionem, vt plurimum sequi aliqua larga euacuatio, aut per vomitum, aut per aluum, aut per sudorem. Huius rei est exemplum in 7. *meth. cap. 8.* cuiusdam ægrotantis recensens historiam dicit, post multam aquæ potionem excrementa alui reddidisse, & euomuisse multum, sicque scribit : *Aquam frigidam simul multam super cibum hauriens, protinus sitire destitit. paulò verò post plurimum eius euomuit. Abhinc horrorem in toto corpore sensit, plurimæque operimenta poposcit, cùm prius omnia abieceret. Tunc igitur totum diem reliquum, quo id fecit, noctemque totam inquietè egit, cooperimentis se fa-*

uens, ventèrque circa mediam noctem excreuit. Esse aquam dandam in magna quantitate confirmat Auicenna *lib.4. Fen 1. tract.4. cap.4.* his verbis: *Et aqua frigida plurima subito est inuatiua valde, pauca autem consequenter exhibita fortasse excitat caliditatem.* Cur autem id faciat scribit Hippocrates *in textu iam adducto*, qui dicit aquam amarescere, & fieri biliosissimam, si ventriculus biliosis humoribus sit affluens, sicque propterea quocumque tempore esse exhibendam vult Auicenna, sed post assumptum cibum, & facta digestionem. Verba Auicennæ; *Sed sit post subtiliationem cibi, & digestionem eius per transmutationem factam in chylum: tunc enim est conueniens ad faciendum penetrare, & est conueniens etiam ad curationem agritudinum acutarum, vel calidarum*, quod apertissimè comprobat Galenus idem *9. meth. cap.5.* docens curare febrem synocham, cuius curatio nullo alio remedio præcipuè fit, quàm per aquæ largum potum, & sanguinis missionem, quibus medicamentis exhibitis, & adhibitis roborata natura, frequentissimè quod noxium est expellit. Quippe, addit Galenus, *Solidarum animalis partium roborata natura, præueniatis iam humores aggreditur ita, ut qui utiles sint, atque ad nutriendum habiles, hos quidem ad se trahat, inutiles verò, vel per ventrem, vel per cutim eiciat.* Quo in loco quomodo sit exhibenda, & quæ cautio requiratur diligentissimè exponit. Sed redeamus ad Metonem. Huic postquam alius largiùs mota est.

^c *Tertio capitis grauitas.*] Quotiescumque corpus est prauis humoribus refertum, tunc non sat est aluum moueri, & largè, quia etiam si dematur de copia, tamen non est sufficiens euacuatio, quoniam sæpissimè euacuantur tantùm, quæ ad euacuationem sunt disposita, in capacitate ventriculi existentia, quæ verò in tunicis sunt imbibita, agitata, transmittunt vapores ad caput, & quò maiores, eò grauiorem inducunt dolorem, donec materiæ aut vaporum reuulsio fiat, ad inferna detrusa materia, aut à natura, aut ab arte, ut in hoc ægrotante apparet, cui alius mota est, materia euacuata biliosa, tenui, subrubra. Hæc euacuatio potuit copiam diminuerè, sed non tam citò potuit accidentia sedare: erat enim tanta humorum copia, quæ maiorem requireret euacuationem, præter id, quòd in materia cruda non æquale leuamen, & eam ob rem non est mirum, si quarto die cuncta sunt exacerbata, quòd est intelligendum de symptomatibus iam enarratis, id est, de lumborum grauitate, & capitis dolore; nam cum adhuc abundarent biliosa excrementa, lumbi facilè concalefacti dolebant, caput verò vaporibus transmissis, etsi præ humoris mordacitate ora venarum non fuissent aperta, & sanguis fluxisset, non video quomodo non potuisset periclitari in tam praua corporis dispositione. Sanguinis fluxum potuit indicare dolor capitis etiam, si credendum Hippocrati *lib.5. Coacarum. text.19. com.1.* his verbis: *Qui in dolore capitis, & grauitate anterioris vigilant, sanguinem profundunt, & maximè, si quid in ceruice tenditur.*

^d *Bis de nare dextra sanguis paulatim fluxit, nox grauis fuit.*] Quæcunque euacuationes fiunt, eæ oportet sint morbo proportionatæ, secùs

non iuuant , aut tardè iuuant , vt in hoc contigit , cui sanguis fluxit de naribus , sed quia non quemadmodum debebat , propterea nox grauis fuit , hócque indicabat sanguinis crassitiem , vt in Historia Philisci dictum est : hac igitur ratione , cum esset caput calefactum , nox fuit grauis , id est , insomnis , aut inquieta , non potente natura se eximere à molestia infestantium humorum , quo tempore neque potest incumbere coctioni , quod vt denotet , inquit , deiectiones fuisse , vt tertio , id est , crudæ , & biliosæ erant , immò quid deterius extirrit , cum videretur aucta venosi generis intemperies , emittens vrinas subnigras , eum sedimento subnigro , & disperso , quas vrinas si inspexisset Medicus , plurimi fecisset , & iure dubitasset de pessimo euentu , tertio malè se habente , deterius quarto , fieri autem hæc in his diebus perniciosum esse signum iam vidimus in superioribus , vt propterea euidenter esset suspecta res , quod spectat ad rem Medicam , & vt euidentius rem comprobaret , addit .

° *Non sudabat.*] Perinde est , ac si diceret fluxit quidem sanguis è naribus , sed parcè admodum , quòd si scribitur , largas sanguinis effusiones liberare ferè , id est , vix posse ægrotantes sanari larga euacuatione , quantò minùs iuuabuntur à modica , præsertim , si nulla alia superueniat euacuatio , per particulam enim *non sudabat* intelligere quancunque euacuationem , aut non sudabat , innuens familiares esse sudores in morbis , & maximè proficuos : non fieri autem indicari humorum crassitiem , quæ requirit tempus ad sui attenuationem ; sed in morbis non est diffidendum , modò virtutem habeamus integram , quia quod minus expectatur , illud præter expectationem euenit sæpissimè , cum in morbis acutissimis repentinè sæpissimè fiant mutationes in melius . Vt huic contigisse constat ex textu , cui adueniente quinto die , ab eadem parte copiosè fluxit sanguis . Quis non iudicasset periclitaturum hunc ægrotantem omnibus diligenter examinatis , attamen deficientem in quarta euacuationem perfectit magis quinta diès , euacuatio laudabilior , tum ratione quantitatis , tum diei : ratione quantitatis , quia scribit affatim profuisse , quod denotat largam euacuationem : ratione diei , quia in quinta : nam scribit Hippocrates 3. in 2. epid. text. 16. *Quarto die facti sanguinis fluores , difficilis sunt iudicij* , hócque videtur esse , quia in quarto die adhuc morbus est crudus , quo tempore bona non potest esse euacuatio , hoc autem dicere non est conueniens , quia qua ratione non fuit bona in quarta , neque etiam in quinta : nam illa sanguinis euacuatio in quarta facta ; non propterea fuit mala , quia in quarta , sed quia minor , quàm par erat facta est , nonne & in quinta aderat cruditas . Itaque vult aliud innuere Hippocrates , nisi quascunque euacuationes in quarta id est , morbo crudo existente esse difficilis iudicij , quia apertissimum est non posse expectari integram morbi solutionem cruditate existente , vt constat ex euentu in Metone , quem etiam si dicat fuisse iudicatum , non tamen integrè , sed id commodi habuit , quòd quinto die sedata sunt omnia , & non alia de causa , nisi quia sanguis aliter fluxit , ac die quarto : nam dicit affatim erupisse , non paulatim : tales autem euacuationes mi-

nus semper improbantur, quàm paucæ, ut iam ex ante dictis perspicuum est, nisi tantæ sint, ex quibus virtus concidat. Præterea seruata est rectitudo partis affectæ, quia scimus fomitem in huiusmodi febribus esse circa iecur, cuius ratione Hippocrates *in lib. 3. acut.* venam internam secandam iubet, quæ citissimè euacuat à partibus principibus. Addamus, quòd merus, erat scilicet talis, qualis solet in æstuantibus, & incendiis febribus apparere. Quare his omnibus de causis manifestissimè iuuat hæc euacuatio. Verùm, & putarem non esse abs re affirmare diem quintum maiorem habuisse vim, quàm diem quartum, ut diem impari, cum soleant morbi huiusmodi, ut plurimùm diebus imparibus moueri, & hoc est fortasse quod innuit Hippocrates 2. *in 4. Coacarum, text. 19.* his verbis: *In febre ardente, sanguinem è naribus fluere quarto die, malum, nisi bonum aliquod signum incidat, quinto verò minus periculosum.* His additur ratio sic. Pauci à fluore sanguinis qui die quarto fit, conualescunt, aut ægrè conualescunt: nam febris ardens, aut imparibus diebus mouetur, aut paribus. Si paribus, ferè lethalis est, ut accidit Philisco, quod tamen rarum esse vult Galenus: nam scribens 3. *in 3. epidem. comment. 36.* quæ eueniebant in illa tempestate, inquit. *Accessiones plerisque diebus paribus fiebant.* Statim subdit: *Et hoc quoque inter rara est.* Nam febres ardentes solent, adeoque omnes, ita ut illæ, morbi multum acuti accedere diebus imparibus, quod idem comprobatur *lib. 3. de diebus decretorijs, cap. 8.* & docet causam, cur aliquando morbi acuti, qui sua natura mouentur diebus imparibus, in his non moueantur, sed potius paribus, in quibus si fiat aliqua euacuatio inutilis censetur, quia nulla crisis bona est, quæ non fuerit iudicata ad tempus. Ad hanc rem facientia videbitis etiam 3. *de cris. cap. 8.* in quo scriptum est, cur rarissimè iudicium fiat in quarto. Hæc cum ita sint, dicamus vtilem fuisse euacuationem, & quia die quinto, & quia larga fuit; verùm, neque sufficiens adhuc, quin natura alias tentauerit euacuationes his morbis maximè conuenientes, per sudorem. Et hoc grauatam non parum naturam demonstrabat, tot tentatis euacuationibus, & per consequens robur eiusdem in expellendo. At neque adhuc certum erat iudicium, quia dicit,

^f *Iudicatus est.*] Et nihil aliud addit, sed quod magis id firmat, est, insomnem fuisse à iudicio, & delirasse. Sudor, & sanguinis larga euacuatio, sunt ex iis, quæ febribus incendiis quammaximè conueniunt, quia si quid aliud synceris febribus ardentibus per sanguinis eruptionem iudicari est proprium, & id, quomodo fiat, docet, subdens. Id autem maximè solet fieri à sanguine feruido ad caput elato. Idem confirmat 4. *acut. comment. 10.* sic: *In acutis febribus, quod ex sanguine feruet, ad caput fertur.* Cum igitur rescissis, ruptisque vasis, natura id ipsum vna cum acutatis vaporibus effuderit, cæteris promptius dominatur, & imperat. Item, & post sudorem, qui tantopere conuenit febribus incendiis omnibus, ut *lib. 3. de cris. cap. 3.* Et tamen quando hæc fiunt, & non integrè tollunt morbum, vehementia morbi significatur, & causa contumax. Ecce quod vos attendere diligenter debetis. Post hoc iudicium,

cium, perseverabant symptomata, quod eo magis periculosum est, quo largiores præcessere evacuationes. Eo tempore pulsus pertractare diligentissimè debetis, ut eventum prædicetis: nam, si post evacuationes evidentes perseverent symptomata, & virtus corruat; quis non perniciem brevi expectabit, si verò constet nihilominus virtus, in difficili iudicio saluabitur ægrotans, sin medio modo se habeat, in ambiguo est salus, & redeunte evacuatione ne corruat virtus, suspicio est. Hoc visus est Galenus insinuasse, dum in cap. de diebus decret. adducto, hæc habet verba: *Inuadunt quidam morbi, secundum diem primo grauiorem habentes, quartum tertio, & totas accessiones in diebus paribus*: qui longorum quidem naturam morborum, quemadmodum in commentarijs de crisijs, ostendemus, habent: iudicium tamen præuertunt, ut acuti, propter accessionis vehementiam: hi etiam secundo die interficiunt, & quarto, sed sexto plurimos. Etenim in secundo die natura quodammodo valida est adhuc: item in quarto adhuc valida magis, quàm in sexto, sed nondum in certamen venire audet: at in sexto accessionis vehementia frequenter eam ad certamen prouocat. Quare alterum è duobus sustinet: vel in ea cecidit, & prius quàm, quæ offendunt, excreuerit, extinguitur: vel plurimum ex eis propulsat, reliquum verò adhuc non potest, verum imbecilla, & defatigata prorsus cadit, & languida iacet. Deinde, si quo modo postero tempore recreari, ac refici potuerit, paulatim morbum concoquit. Quòd si morbi reliquæ eius robore maiores sint, tandiu æger superuiuet, quandiu natura adhuc sufficere potest: morietur tamen postea. Superuixit igitur hic ægrotans, quia virtus erat valida, & morbus die impari mouebatur, ut ex evacuationibus constat, solent autem his esse breuiores, & soluta faciliores. Sed cur remanebant hæc accidentia? quia integrè materia non erat disposita ad crism. Ad hanc enim dicebat Galenus, ut fiat perfecta, requiritur coctio, postea sequatur, oportet segregatio, quæ esse ad vnguem non potest, si cruda adhuc extet materia, quibus conditionibus deficientibus, neque perfectè euacuari materia peccans potest, ut ex 4. Aphor. comment. 22. habetur. Quæ cum ita sint, non erat expectanda perfecta crisis in crudo morbo, ut ex vrinis tenuibus, & subnigris elicitur: etenim verò hic morbus indigebat Hippocrate: nam non tam facilè nos ad hanc curationem deuenissemus, sed potius suspicati essemus periclitaturum ægrotantem, cum nihilominus præcessis evacuationibus effatu dignis, grauitas morbi perseveraret: nisi dicere velimus sedatam esse febrem integrè: illud autem, insomnem fuisse, & delirasse, denotasse caput tam grauiter fuisse affectum, ut etiam dempta febre, non integrè remissa sit capitis intemperies, quod contingit sæpissimè, & vidi ego in D. Iulio Cæsare Madio, Illustrissimi Episcopi Biglij Cancellario, qui cum à febre acutissima superstes fuisset, tamen immunis à febre omnino, delirabat, insomnis erat, & è lecto surgebat, alia munia obibat, & domo egrediebatur, cum tamen euidenter constaret non fuisse apud se, & perdurauit hæc affectio ad mensem, à quo postea conualuit integrè, & multos annos superuixit, quia tandem resoluitur fæx

humoris illius adusti, qui erat in causa, vt sublata febre, caput pateretur. In mulieribus hoc non rarè obseruari potest, quibus febres superueniunt propter mentium retentionem. Sed vtrumque sit in crudis morbis, naturæ impetu valido existente largior requiritur euacuatio ad perfectum iudicium, quod Galenus *lib. ad Posthumum, cap. 13.* docet, quo in loco se iactat cognouisse sanguinem è naribus fluxurum, sic scribens: *Atque insuper illud addidi, vehementem sanguinis fluxum expectandum, eo quòd & natura impetus esset validus, & morbus adhuc crudus.* Subdit: *Consueuere verò hisce de causis immoderatas exinanitiones fieri.* Cùm ergo in Metone nullum adhuc appareret coctionis signum, sed potius ad perniciem omnia, & natura tentauerit quidem euacuationem sanguinis per nares; tamen diminutè ageret, vt ex vigiliis, delirio, vrinis apparet: bonæ enim sunt illæ crises, quæ ægrotantem reddunt sine noxa, & tantùm ab optima deficiunt, quanta est eius, quod deficit vis. Vt succurreret indigentia, & naturam per conuenientem partem euacuantem adiuuaret, lauit caput, qua lotionem putauit Hippocrates posse sanguinem magis attenuari, & partes etiam, per quas fluebat magis dilatari. Quantum profecerit, ostendit sanatio, cùm post lotionem, neque delirium, neque vigilie amplius fuerint infestæ, sed omninò omnia conquieuerint ita, vt in posterum non amplius febricitauerit, vt ipse apertissimè testatur, dum inquit.

¶ *In hoc non erat recidiva.*] Quasi miretur Hippocrates, & non sine causa integrum esse sequutum iudicium in materia non tantum cruda, sed euidenter cruda, & non tantùm conquieuit febris, vt verisimile est, sed etiam quæcunque alia symptomata, quia lotionem facta, suo tempore demulcebatur bilis adustæ in caput firmatæ acrimonia, & capitis intemperies simul, aliter neque dormiuisset, neque mente constitisset. Verùm vt causam ob oculos ponat, propter quam tutum seruatum est iudicium, addit: *Sed crebrò sanguis etiam post iudicium profluxit;* id est, si vis cognoscere causam, propter quam morbo crudo existente securè sit iudicatus, est, quia illa euacuatio, quæ erat conueniens, & utilis, etiam soluto morbo perseverauit, & quemadmodum medicamenta quæ adhibita iuuant, iterata sanant, ita euacuationes quæ incœptæ iuuant, iteratæ sanant, vt huic contigit, quod maximè vos obseruare, & memoria mandare debetis, neque oblitum curationis peractæ ab Hippocrate, de qua loquentem habetis eundem *3. acut. text. 59.* Quo in loco abstinet à lotionem in iis, quibus commodè sanguis fluit, sin minus, lauat, vt per hæc verba conspicuum fit. Pari modo, neque eos lauare conuenit, quibus profluit abundè è naribus sanguis; nam si minus fluxerit, lauare est contentaneum. Hi autem sunt, qui etiam largo egent balneo: vt sanguis, qui in capite est, vehementius moueatur. Consimiliter lauabimus, si sanguis nullo pacto erumpat, & erumpere debeat. Ex adiectione autem huius sermonis. Et si vniuersum corpus in cæteris, & si caput duntaxat iuuerit. Quàm igitur copiosæ requirantur euacuationes ad morborum iudicationes ex dictis constat, & præcipuè cruda existente materia. Restat modò, vt postquam
huc

hucusque vidimus quantus esset morbus, quam causam haberet, & quomodo etiam præter expectationem in quinta sit solutus integrè morbus, & qua de causa, aliqua dicamus ad curationem spectantia.

Curatio.

Quinto die solutus morbus, potest reponi inter morbos peracutos exactè, quibus, quæ ratio victus conueniat patet ex 1. *Aphor. text. 7.* dum ait: *Quibus morbus statim peracutus est, statim & extremos habet labores, & extremè tenuissimo victu utendum est.* Verùm, cùm nostris temporibus tam exactam victus rationem seruare non possint, aliquid fuisse in hoc morbo concedendum, quod excederet tenuissimum victum, ut est cremor farri, hordei, cum ouis sorbilibus, aut contusum in pauca quantitate, carnis pulli gallinacei, quod parùm differt à pane trito, in distributione. Illud quod vrgebat, erant medicamenta vim morbi infringentia quamcelerrimè, si quid aliud, missio sanguinis ea erat, ad quam statim confugere expediebat, tum quia erat putrida, tum etiam quia erat vehementissima, neque existimassem potuisse illamalui euacuationem impedire. Primò, quia poterat fieri primo die. Secundariò autem, quia habui causam à potione aquæ, neque puto fuisse immodicam, sed tamen, quia in hoc ægrotante rem determinare non possumus, quia materiæ quantitatem ignoramus, debetis vos in his casibus obseruare motum naturæ, & si larga est per aluum facta euacuatio, super sedendum tantisper, dum aluus sistatur, interim clysteribus refrigerantibus vsi, si verò pauca esset, & moderata, non abstinere, sed parciùs mittendo, pro tempore anni, corporis habitu, & virtutis robore, de qua re *inferius*. Hac perfecta euacuatione, deueniendum erat ad attemperantia, qualia sunt cichoreacea omnia, vel succis assumptis, vel repleto ex eisdem pullo, & aqua per alembicum extracta, vel, si magis placent, syrupis vsi, quales concinnantur ex syrupo de acetositate citri, & endiuie, boraginis, & id genus aliis. Alexipharmacis erat insistendum quo malefica qualitas reprimeretur. Reuellentia non erant prætermittenda, ut materia caput feriens interciperetur, repetendi erant refrigerantes clysteres, solis attemperantibus contenti, ab adstringentibus abstinere semper, nisi ad hæc nos trahat vitæ periculum ex immodica per aluum euacuatione. Et quoniam quarto die sanguis bis de nare dextra paulatim fluxit, & quinto copiosius, sed tamen non adhuc sufficienter, ut accidentia demonstrant, eam ob rem videndum fuisse, an ex vsu exitisset sanguinem mittere per venam sectam, quo ex ambobus perficeretur euacuatio, solemus sæpissimè imitari motum naturæ rectè, sed diminutè operantis, neque in hoc casu abstinuissem, præsertim cùm deliraret, & vigilaret, signum, quòd calida erat cerebri intemperies: neque enim tanta fuit euacuatio, quæ intensam siccitatem inducere potuisset, neque si Hippocrates lauit caput aqua simplici tepida, id fecit, quia putaret esse remorandam siccitatem à nimia euacuatione inductam, sed ut eandem deficientem

deficientem adiuuaret : nam balneum sic paratum laxat partes , per quas sanguis fluit; præterea emendat malam humoris qualitatem, quod & vos animaduertere debetis, quotiescunque huiusmodi eueniunt casus : videmus enim quantum iuuerit , cum à balneo, & vigiliæ, & delirium simul sint sedata, & meritò : nam vt humectans demulcebat bilis acrimoniam, hincque somni conciliatio , qui in morbis desideratur. Morbo sublato integrè ; sanguinis euacuatione , etiam post iudicium perseverante , suppressa, omnibus euacuationibus conquiescentibus , si nihil obstasset , aliquod leue purgans poterat exhiberi , veluti ex syrupo rosaceo solutiuo ad *z. iiij.* vel *iiij.* mannæ ad *z. x.* lenit. ad *z. vj.* vel cum syrupo de cichorea cum rhabarbaro , & syr. ros. sol. concinnato medicamento. Postea poterat exhiberi aliquid , ad ventriculi corroborationem , vt erat saccarum rosaceum, conserua absinthij Pontici, vel alia huiusmodi. Hic antequam finem imponamus curationi, expedit nonnulla obseruare ad praxim facientia. Primum, vt antea diximus , in euacuatione fuisse seruatam rectitudinem, cum è nare dextra fluxerit sanguis semper. Hanc rectitudinem laudat Hippocrates *4. lib. Coacarum, text. 2. sect. 2.* sic : *Si qui non è directo sanguinem profundunt, prauum: quale est, si à liene magno, è dextro: similiter se res habet in hypochondriis: nam inter signa vitiosæ, & lethalis hæmorrhagiæ hoc ferè principatum tenet, si sanguis non fluat, per rectitudinem, vel è directo partis affectæ, vt hepate phlegmone obsessio è dextra nare, liene è sinistra.* Ita idem Hippocrates *3. in 2. epid. text. 13.* Secundum rectum , & laterum dolores. Aliud animaduerto obseruatione dignum, nimirum incipienti euacuationi per nares Hippocratem præsto fuisse, & tamen erat euacuatio in tempore cruditatis, neque est: quòd aliquis dicat, euacuationes sanguinis non esse symptomaticas, vt quidam existimarunt , quia Galenus apertè loquitur *in lib. 1. de cris. cap. 8.* Quo in loco etiam euacuationes sanguinis symptomaticas nuncupat , sic scribens: Neque igitur sudores, & vomitus , & excrementa alui , neque tumores post aures, neque profluua sanguinis , si hoc tempore appareant, id est, in principio, vnquam per crism ægritudines finierunt. Quod etiam confirmatur *in loco adducto epid. text. 16. sect. 13.* Erat igitur hæc euacuatio symptomatica , & tamen adiuuit lotionem capitis. Diceris cur adiuuit inceptam euacuationem, quia animaduertebat fieri cum ægrotantis commodo , sed esse diminutam : nam inter commoda hæmorrhagiæ, non in postremis est illud, quòd iudicatoria non iudicantia prohibet esse mortifera , aut certè sinistri iudicij. Ergo, si Hippocrates videns adesse conferentiam in iam cœpta euacuatione, fuit adiumento illi euacuationi, non video , cur & nos in huiusmodi motibus symptomaticis non possimus aliquid moliri, si res cogat : nam quoties vidimus dysentericos ex intercepta euacuatione delirasse , statimque iniectis clysteribus , ad mentem rediisse ; quid aliud est hoc , quàm adiuuare symptomaticum motum. Ego quidem existimarem posse nos naturam adiuuare, etiam symptomaticè agentem , etiam si id non videatur concedere Hippocrates, qui *1. de humoribus, text. 22.* hæc habet : *Hinc sæciosa, siue cruda sistenda non sunt:*

sunt : inquit , non sunt sistenda , sed tamen non addit , aut adiuuanda , quasi id nolit Hippocrates , sed finendus sit naturæ motus , tantisper , dum videat Medicus naturam agentem , etiam symptomatico modo. Verùm , quotiescunque confert , si supprimatur , potest adiuuati maximo cum ægrotantis commodo ; his adhibitis cautionibus , quæ debent seruari , quod pulcherrimè determinat doctissimus Vallesius 2. in 2. epid. text. 4. Hippocrates ibi recenset historiam Strymargi vxoris : *Illam ex venris perturbatione paucorum dierum , cum multum curasset sistere , & abortum fecisset ; fœtus scemina quadrimestris , à corruptione sana facta , intumuit .* Ita super illo textu scribit : *Hic casus nos admouet , quantum periculi esse soleat in sistendo alui profusio . Quoniam verò , non minus etiam est , si non sistatur , antequam nimius fiat , considerare cautè oportet in omni effluxione , quid agendum , an sistendum , an mouendum magis , an permittendum fluere . Scopi verò in hac consultatione sunt , conferentia , & tolerantia , & modus fluendi : nam si cum conferentia , & tolerantia , benè fluit , permittendum tantum : si cum illis , tamen lentè fluit , mouendum : si sine illis , sistendum est .* Hæc Vallesius , cui fides maxima est præstanda , & quia Vallesius acutissimi ingenij , vt ferè omnes Hispani sunt , sed etiam quia niritur optima , & quotidiana experientia . Videtur & doctissimus Septalius hoc idem affirmare , dum lib. 3. suarum cautionum , caut. 60. hæc habet : *Optimè , minimè tamen à Medico est valde adiuuanda , quia non debet Medicus naturam imitari , nisi coactus , quando ex retentione urgent symptomata .* Ergo , si non valde , & si quando urgent symptomata , aliquando est adiuuanda natura symptomaticè mouens . Quare , quidquid alij dicant , quotiescunque incipiet euacuatio aliqua alleuans naturam , quæ postea supprimatur , cum ægrotantis incommodo , tunc potest illam adiuuare , vt videmus Hippocratem fecisse in Metone , & quod dico de sanguinis euacuatione , de aliis idem sentiendum existimo . In hoc igitur lauit caput , vt sanguinis motum redderet faciliorem , neque sua spe est frustratus , quando , cum grauissimis symptomatibus , largè fluente sanguine , nulla existente humorum coctione præter expectationem seruatus est , sine recidua , beneficio euacuationis , etiam post iudicium perseuerantis , quod idem virgini Larissæ euenisse videbimus , vt proinde discamus cognoscere , quanti sit perseuerantia euacuationis , etiam symptomaticæ , cum iudicet integrè ægrotantem , quod maximè attendendum est , & magni faciendum . Et hæc hæctenus de Metone .

ΑΡΡΩΣΤΟΣ ΟΓΔΟΥΣ.

ÆGROTUS VIII.

ΡΑΣΙΝΟΝ, ὃς
 ἄκτ' ἑστ' Βοώτα
 χαείδρω, πῦρ
 ἔλαβε μὲν δαίπνον.
 νύκτ' αταραχῆς. ἡμέρῳ τῷ
 πρῶτῳ δι' ἡσυχίης. νύκτ' Ἰππύ-
 νως. δ' ἄτερη παύτα παρωξύνθη.
 ἐς νύκτα παρέκρυσσε. τρίτῃ Ἰππύ-
 νως. παρέκρυσσε πολλά. τετάρτῃ
 δυσφορήτατα. ἐς ἣ τῷ νύκτα ἔδεν
 ἐνομιήθη. εὐύπνια καὶ λογισμοί.
 ἔπιπτα χεῖρα, μεγάλα καὶ Ἰππύ-
 ρα. φόβος, δυσφορίη. πέμπτῃ
 πρὸς καπνότης, ἔκατειός παύ-
 τα. πάλυ ἣ πρὸ μίση ἡμέρης ἔξε-
 μάνη. κατέχθη σὺν ἡδύδαλο. ἀκρεα
 ψυχρὰ ὑποπέλια. ἔρα ὑπεση.
 ἀπεθασι περὶ ἡλίου δυσμάς. τέτρω
 οἱ πυρετοὶ διὰ τέλει ἔξω ἰδρῶπι.
 ὑποχόνδρια μετώρα. ἔξωτασις
 μετ' ὀδύνης. ἔρα ἣ μέλανα ἔχοντα
 ἐναωρήματα τροχύλα. ἔχ ἰδρῦε-
 το. ὑπὸ ἣ κελίης κέπερα διή.
 διὰ διὰ τέλειος ἔδεν. πασ-
 μοὶ ἣ πολλοὶ ἔξω ἰδρῶπι, πει δά-
 νατον.

crevit : sicbat continenter ^h non valde : convulsiones multa cum sudore, & sub mortem continentes.

RASINVS, qui
 prope Boota tor-
 retem habitabat,
 igne est à cæna
 correptus, noctem habuit mole-
 stam. ^a Diem primū quietè, no-
 ctem laboriosè transégit. ^b Al-
 tero die omnia sunt exacerba-
 ta, nocte deliravit. ^c Tertius
 dies laboriosus fuit, multum deli-
 ravit. Quartus fuit molestissi-
 mus, nocte nihil dormiuit, in-
 somnia, imaginationes, deinde
^d peiora, magna, & periculosa,
 timor, implaciditas. ^e Quinto
 die mane recreatus est, & om-
 nino resipuit : Multo autem ad
 meridiem furore percitus est,
 sibi imperare non poterat : ^f ex-
 tremitates frigida, & subliui-
 da, urina cruda : Ad solis occa-
 sum obiit. Habebat hic febrem
 perpetuo cum sudore : hypochon-
 dria sublimia contenta cum
 dolore : & urina nigra, suspensio-
 nes continebant rotundas, non
 subsidebant : venter stercus ex-

COM M E N T A R I V S.

 ON minùs lethaliter , quàm acutè , & hic ægrotans laborauit, quando terminum habuit hic morbus quartum diem , vt Gale- nus annotat *in comment.* sic scribens : *Ac Erasimus quamquam omnia grauias haberet, ad diem tamen quintum mortem produxit, quod die primo mediocriter se haberet.* Vnde est de eo scriptum ad verbum. *Diem primum quietè transegit.* Quintus itaque ab initio , quo decessit, non ad- numerato primo, quartus efficitur. Itaque videmus quòd, quemadmo- dum febres simplicissimæ , ac signis firmatæ securissimis quarto die , aut citiùs finiunt , vt *lib. 3. progn. text. 2.* habetur , sic : *Quæ malignissima sunt, & quibus periculosissima adsunt signa die quarto, aut citiùs perimunt.* Pericles Abderæ, quamuis acutissimè laborauerit, tamen quoniam signis firmata est securissimis, non vltra quartum est producta , & euasit , vt vi- debimus. Hic quoniam deterrimis, vt ex textu elicitur , quarto die obiit, cùm tamen vterque morbo peracuto exactè laborauerit : sic enim appel- lantur , qui quarto die terminantur, docente Galeno *lib. 2. de diebus de- cret. cap. 12.* *Inter cetera, quæ morbi arguunt malitiam, est sudor ille per- petuus cum febre morbum non soluens.* Huiusmodi sunt febres illæ , quas Galenus *lib. aduersus Lycum* appellat humidas, his verbis : *Quadam au- tem summè humida, quod genus illæ sunt, quas Græci τυφώδης, vel ἐπιδώδης appellant : subdit haud multo post ; Cùm à prima statim die ægro- tantes sudant, sudorè que ipso aut parum, aut nihil leuantur, has ego humi- das appello febres.* Sunt ex illis sudoribus inutilibus , à quibus ægrotan- tes vt minimum quidem iuuabantur , cùm à principio ad finem sudent ægrotantes, sine conferentia, & tolerantia, sed potiùs citissimè exoluuntur. Huiusmodi febrem semel vidi hucusque in quodam Petro Franc. Asiulo ex oppido Plebis Cayri. Hic cœpit febrere & sudare, & quo ma- gis sudabat, magis æstuabat, & excrementa reddebantur difficulter, sed in spiras circumducta, vt igne exsiccata apparerent, sicque liquato corpo- re intra quartam obiit , quo eodem fato functus est hic de quo agitur ægrotans. Causa fuit sine dubio adusta bilis, vt accidentia demonstrant. Non potuisse euadere cum tam violenta euacuatione conspicuum fiet, si quæ scribit Hippocrates *2. prorrh. text. 23.* attendamus, dum ait : *Sudor multus, si cum febribus acutis fiat, inutilis.* Quibus addit Galenus de suo, hæc : *Ad nomen (multus) mentem potissimum conuerte , quoniam sæpius qui in acutis assidue sudant mediocriter, quamquam cunctentur, trahantque, non tamen moriuntur : si verò sudor multus fuerit, qui febrem non soluat, quòd ægri virius citò exoluetur, liquidò constat.* Meritò igitur cum hu- iusmodi sudore obiisse scribit Hippocrates. Neque est quòd dicatis eun- dem Hippocratem *in lib. 4. Coacarum, text. 45.* velle in febribus acutis sudorem esse multum, dum *in textu* sic ait : *Acuti morbi indicantur san-*

guine fluente è naribus, die critico, & sudore multo. Per multo, non intelligit immoderato, sed causæ proportionato, quia cùm causa sit valida, valida etiam requiritur euacuatio; oportet sit modus quidam, veluti in omnibus aliis excretionibus, nimirum vt tantum effluat, quantum sit satis extinguendo morbo: nam suprâ modum effluens vires deiicit, ac sæpè vires extinguit. Quod infra, nihil, aut minus, quàm oportet conferre solet. Præterea oportet sit in die critico. In hoc incæpit statim à principio erumpere cum maximo ægotantis detrimento. Noto vnum, scilicet dicere Hippocratem, à cœna igne fuisse correptum, innuens credo, deliquisse in victu, non quia putem congesta fuisse tot excrementa inutilia, quæ huiusmodi morbum concitare potuerint, sed quia leuis causa multa grauissima producit, quando corpus est iam malè affectum: Neque miror, dicere Hippocratem, habuisse noctem molestam: nam incipiente accessione in principio noctis, non potuit ita leuis esse, quin perdurauerit spatio horarum nouem, aut etiam multò plùs. Addamus, quòd multò grauior extitit, multis alimentis repleto ventriculo, & fortassè etiam variis: neque fortassè erratum esset dicere, deliquisse in potu vini, quia hoc est præcipuè frequentissimum, ex quo delicto, & febris vehementissima potuit succendi, dolórque capitis generari.

^a *Diem primum quietè, noctem laboriosè transegit.*] Solent etiam morbi lethales, cùm incipiunt, interquiescere, sed tamen grauiùs inualescunt. Hic ægotans, cùm inuasit morbus, molestam habuit noctem, quoniam in noctis initio correptus febre, & visa est quicuisse circa diem, sed tamen non fidisset quiuis, videns vrinas nigras, quas habuit à principio morbi, cùm dicat: *Habebat hic febre perpetuo cum sudore,* & reliqua, quæ ponit tanquam morbum consecutanea, & propterea magis timuisset Medicus cordatus, videns morbi allevationem, cum signis lethalibus, vt dicemus infra, & cum ratione existimasset non potuisse perdurare hanc allevationem. Neque, dum ait, primum diem quietè transegisse, existimare debetis fuisse sine febre, sed loquitur comparatiuè ad noctem præcessam, & subsequenter; neque puto ego propterea fuisse noctem molestam, quia sequeretur dies grauior, sed ideò factum, quia humorum malitia inualesceret, cui, cùm non posset natura dominari, veluti ignis comburens, multò magis crescebat, nec remittebatur vnquam, sed ita inualuit calor præternaturalis, vt nunquam cessauerit, donec naturalem extinxerit. Quòd verum sit, subdit.

Altero die exacerbata sunt omnia, multum delirauit.] Et sic sequentibus diebus factum cernimus. Altero die, id est, die secundo, quo vult Galenus incæptam esse malignitatem, etiamsi, dum Hippocrates appellat ignem, febris vehementiam in primis verbis aperit, cui tamen non statim malitia iuncta est, cùm magnitudo, & mos distinguantur, nisi vrinæ nigræ statim apparuissent, vt videtur posse deduci ex textu. At, vt eunque sit. *Altero die, omnia sunt exacerbata, nocte delirauit.* Per omnia fuisse exacerbata, possumus intelligere noctis molestiam, hæc autem includit inquietudinem, sitim, vigilias, capitis dolorem, & alia, quæ experiri

experiuntur ægrotantes sic affecti, & præcipuè, qui ventriculū prauis humoribus habent refertum, & fortassè sudor copiosior, virtus languidior. Neque mirum in tanta humorum efferuescentia capnt ita affici, vt delirent ægrotantes. Itaque & die, & nocte grauissimè se habuit. Hinc elicias licet, febrem hanc humidam ex colliquatione prouenisse: sunt enim tres causæ humidarum febrium. Vna ex colliquescentia pendet. Altera ex meri malitia. Tertia ex multitudine. Hæc minus mala. Secunda hac deterior: Prima verò omnium deterrima. Ex copia erant febres illæ, quæ post canem fiebant sudorosa, à quibus tamen multi iudicabantur, indicium quòd fiebant à copia, quæ reponuntur inter minus lethales. Post canem febres fiebant sudorosa, paucis septem, & nouem diebus cessabant, vndecimo, & quartodecimo, decimoseptimo, & vigesimo iudicabantur, *lib. 5. epid. text. 68.*

^c *Tertius dies laboriosus fuit.*] Quomodo laboriosus fuerit, ostendit, dicens, *multum delirauit.* Itaque, ex hoc apparet euidentissimè subcreuisse malitiam humorum, & morbum vim sumpsisse eundo, vt apparet ex quarto die, quem dicit fuisse molestissimum, si quartus, perinde ac tertius graua habeat symptomata, breui fit iudicium, & vbi iudicium, ibi & mors, in morbis lethalibus. His quæ passus est perpensis à Medico, quæ spes futuræ salutis suberat, præfertim tam grauitè in quarta se habente, de quo ita scribit: *Quartus fuit molestissimus, nocte nihil dormiuit, insania, imaginationes, deinde peiora, magna, & periculosa, timor, implaciditas.* Hæc sunt, quæ habuit quarto die, omnia humorum acuitatem, & malignitatem aperientia: nam vigilare indicat humorum caliditatem, vt vidimus in *Historia Cleonactidis*, quo in loco sic legitur: *Simulque redundantem succum non esse biliosum, & calidum his significabatur: nam ab eo quidem scribendi, & insomnes efficiuntur.* Itaque solo hoc symptomate poterat Medicus magnam ruinam prænunciare, vt colligitur ex *2. progn. text. 12.* *Pessimum verò, inquit, est, si neque interdium, neque noctu dormiat: dolor enim, ac labor, vel desipientia significatur ab eò indicio, & ingens cerebri siccitas, à qua solent delirare.* Ita etiam *1. in 7. Coaccarum, text. 35. sect. 7.* scriptum reliquit Hippocrates: *Pessimum autem est non dormire, neque die, neque nocte, aut enim præ dolore, & afflictione vigilauerit, aut ab hoc signo delirabit.* Sæpiùs dixi magni faciendas esse vigilias, quia sunt in febricitantibus grauissimum signum, in sanis non leue: sunt enim prauæ vt causæ, & vt signum. Vt causa, quia prohibent coctionem. Vt signum, quia indicant prauam corporis dispositionem. Sunt ex iis signis, quæ recidiam prænunciant, etiam in iam à morbo restitutis. Imaginationes indicabant esse humorum prauorum copiam, præcipuè circa os ventriculi, vt ex Galeno habetur *3. Aphor. comm. 24.* Sùntque humoris melancholici effectus, vt *3. in 1. epidem. comment. 1.* His additur timor, & implaciditas, quæ vtraque praua erant: nam vtraque indicabant prauam quandam humorum qualitatem, quam natura non ita facilè posset euacuare: timor enim magnoperè acris, & decoctæ bilis fluxus est symptoma, vt *2. in 1. epid. comment. 74.* perinde, & implaciditas,

ciditas, quam ab eadem causa fieri fatetur Galenus 3. *acut. comment. 14.* his verbis: *Quare in malignis, maleficisque biliosis adiecit, quod talia excernentibus ipsis non extinguuntur, sed omnino vice versa increfcunt, augenturque.* Neque ardor hypochondriorum sedatur, quin potius vehementior redditur. Adde, quod *ῥιπτάζονται*, id est, *ἀτην*, & *δυσφορίαν* habent, id est, implacidi, inquietique fiunt. Quibus verbis apertissimè confitetur implaciditatem sequi malignorum, & adustorum præsentiam: solent etenim tunc verè esse implacidi, & inquieti ægrotantes, quando os ventriculi à prauis, & malignis succis infestatur, vt huic contigisse verisimile est, & cùm dicat,

^d *Peiora.*] neque explicet, quid intelligat per hæc, fortasse, subdens timor, implaciditas, hæc appellat *peiora*: tamen putarim ego vix fieri potuisse, quin in tanta humorum congerie, aliquis esset oris ventriculi dolor, quod symptoma tanti est faciendum, vt si quis simplici tertiana laboret cum oris ventriculi dolore, suspectam habeat salutem suam, quando est exquisitissimi sensus, cuius causa, vt scitis cor dicitur, quia ipsius affectio, ratione arteriæ magnæ, quæ in longum ventriculi protenditur, faciliè cordi communicatur, hincque grauissimæ syncopæ, & velocissimæ mortes. Vidi ego bis, & ter, mortuos ægrotantes in tertiana omnino intermittente, qui accessionis die, cum dolore oris ventriculi in mortiferam inciderunt cardiacam. Presbyter fidelis Canonicus tertiana laborans omnino intermittente, in tertia accessione obiit, cui medicinam faciebant Excellentissimus Doctor Marotius, & Pater meus, & non alia de causa, nisi propter intensum oris ventriculi dolorem. D. Benedictus Terzagus eodem fato functus est. D. Ioan. Baptista Pistoletus ex eodem morbo defunctus est; quamplurimos postea vidi grauissimè affectos. Multis remedium fuit, præsertim iis, qui vehementiùs vomentes, dolebant ore ventriculi: frustum panis madefactum in aqua, & vino aspersum exhibitum. Ego testari possum, me multis præsto fuisse, & multos restituisse, quibus iam præ vi morbi erant refrigerata extrema, vt etiam vos pluries vidisse credo, etiam aliquando quibusdam Medicis renuentibus, quia etiam inualecente accessione hoc medendi genere sim vsus. Id verò animosiùs præstabam, quia Galenus ita faciendum consulit, *in lib. 1. ad Glauc. cap. 14. in cap. de febris cum accidentibus*, quod caput vos iuuenes diligenter legere debetis, vt sciatis, quando hoc modo curandum, quando abstinendum. *Vinum*, inquit ibi, *etiam aqua frigida temperatum curas eas, quæ ex magnis sunt euacuationibus, dissolutiones, & tunc præsertim, quando ad ventriculum fluunt humores.* Sed statim subdit, quid attendendum præcipuè sit. Sed aduertendum, an aliquid sit, quod prohibeat huiusmodi exhibitionem, veluti, si aliquod vnum ex visceribus inflammationem patiat, aut caput vehementiùs doluerit, aut passio aliqua, quæ delirare cogat, affuerit, aut febris incendens in morbo crudo: magna enim, & quasi insanabilia ex potu vini in huiusmodi affectibus nocumenta proueniunt. At quorsum hæc? Vt vos iuuenes moneam memoria mandetis, quæ hic scribuntur, quando vos sæpissimè decipient tales

les affectus, putantibus vobis simpliciter esse veram Hippocratis propositionem dicentis: *Febres quoquomodo intermiserint, periculum abesse significant*, quia id verum est, quatenus spectat ad febrem solam, non ad febrem cum symptomate, & præcipuè, si habeat, propter sui gravitatè, rationem causæ: tunc enim à symptomate desumi indicationem par est, ita confirmante Galeno *lib. 12. meth. cap. 1.* Caput dignum quod à vobis legatur attentè. Quare, quando Hippocrates scribit Erasimum habuisse peiora, præter timorem, & implaciditatem, ego libentissimè adderem oris ventriculi dolorem à maligna illa humorum qualitate provenientem.

^e *Quinto die mane recreatus est, & animo respuit.*] Hæc alleuatio admodum erat infida, & est illud, quod habetur ab Hippocrate, *Perniciosa sine signis leuantia*: neque enim præcessit euacuatio aliqua insignis, non signa coctionis, sed omnia erant deterrima, propterea deterior debebat existimari ægrotantis conditio: nam qui in signis pravis leuiùs habent, difficili morbo laborant, ita dicente Hippocrate *2. lib. Coacarum text. 11. comment. 1.* *Fiunt ista alleuationes natura interdum extremos conatus edente, interdum eadem cessante, qua præ infirmitate non agit materiam, cuius interim vis malefica accrescit, ac dissoluta, totaque substantia natura contraria, vel mediocriter habentem necat.* & *lib. 2. Coacarum text. 12. comment. 2.* ita legitur: *Qui morbi in malis signis leuantur, & qui in bonis non remittunt, difficiles sunt*, quod idem est, ac illud, quod legitur apud Hippocratem in *Aphorism.* *Quæ præter rationem leuant, his non est fidendum.* Rem ita esse, euentus demonstrat, quando vix videbatur alleuatus, quòd deficiente Sole furore percitus est.

Deficiente Sole. Hoc videbatur denotare, quis humor peccaret, nimirum solet humor atrabiliarius ea hora præcipuè moueri, & quemadmodum peccans humor erat extremè malignus, non amplius dicit, delirauit, sed *furore percitus est*: innuens vehementissimum fuisse delirium: neque enim huiusmodi deliria fiunt à pituita, neque ab alio placido humore, sed ab atra bile, sic monente Galeno *6. Aphor. comment. 56.* his verbis: *Non tamen furor est passio communis, nunquam enim ex pituita fit, cum ad eius generationem humor irritans, & mordax exigatur, talis autem est flaua bilis, humor autem melancholicus non semper, sed cum supra modum exustus est, aut putrefactus, malignamque induerit acrimoniam, qualem puto humorem fuisse, furorem Erasimo inducentem, & vt ostenderet vim delirij, inquit, sibi imperare non poterat.*

^f *Extremities frigida, & sublinida: vrina cruda.*] Iam diximus illam alleuationem, quam habuit quinto die, provenisse ex virtutis extrema imbecillitate, neque propterea quòd furore percitus est, indicatur naturæ robur virtutis, sed quidem extremus virtutis conatus, quæ tandem succubuit causæ motificæ. Huius certum erat indicium extremorum refrigeratio, & liuor, de qua re, iam aliàs dictum est, mortem sic affectis esse præ foribus, quia sequitur, aut ad vehementiam inflammationis internatum partium, aut ad extremam imbecillitatem caloris nativi,

riui, vel ad eiusdem caloris oppressionem, vel ad periodicam accessionem.

Extinguitur calor imminente exitio, indèque extrema refrigerantur, sed cum liuore, & tantopere aliquando refrigerantur, vt glaciæ similem habeant refrigerationem, aliquando etiam cum sudore frigido. Qui ita sunt affecti, moriuntur citissimè. Contrahitur calor in dolore vehementissimo interiores partes occupante ab inæquali intemperie, pituita vitrea, flatu: in summa virium imbecillitate statim ab initio, affectibus cordis, colliquatione alui. Opprimitur calor, & oppressus non potest diffundi ad extrema vsque, idque propter copiam multorum ciborum, granato ventriculi ore, aut morso ab acribus humoribus per inedia.

Postremò in accessione periodica, vt in tertianis, aut critica, quando scilicet natura aliquam est tentatura euacuationem criticam, quo tempore contrahitur calor natius ad interna, & colligit se, vt noxia deturbet à corpore. Cùm igitur tot causis refrigerari contingat extrema; in hoc ægrotante, etiam si adesset interna inflammatio, vt sublimitas hypochondriorum ostendit; tamen extrema imbecillitate virtutis sunt refrigerata, & facta subliuida, emorientis facultatis non obscurum argumentum, vt aliàs audiuiſtis. Quare, cum tanta virtutis imbecillitate, quomodo poterat diutius vitam protrahere, præsertim vrinis crudis existentibus, quæ requirebant tempus ad coctionem: virtus autem extremè depressa non poterat tempus expectare. His igitur omnibus de causis ad Solis occasum obiit, ea scilicet parte diei, in qua magis infestabatur, tanquam in deteriori parte, qua hora etiam cœpit ægrotare. Pergit modò Hippocrates recensere, quæ per totum morbum passus est, inter cæteriæque id erat, quòd *febrem habebat cum sudore, hypochondria sublimia, contexta cum dolore*, ex quibus euidenter apparet habuisse vehementem in vtroque viscere inflammationem: nam erat febris, tumor, dolor, quæ omnia inflammatas partes consequuntur. Prætereà illa circa vesperas exacerbatio, delirium, sunt ex consequentibus inflammationem, sic docente Aëtio *lib. 3. serm. 1. cap. 3.* ibi post multa inquit, *Febris adest acuta, inæqualis, quæ plerunque ad vesperas, & noctem exacerbatur.* Accessionis autem tempore, quidam delirio apprehenduntur. Verum non sat erat considerare esse istas partes inflammatas, sed amplius quanta esset attendere, erat pernecessarium, cùm ad magnitudinem inflammationum sequantur febres. Quapropter, cùm vehementissima esset hæc febris, fuisse etiam talem inflammationem erat verisimile, & ita magnam, vt adureretur, quando per sudorem est resoluens. Non dissimilem casum memini me vidisse in Xenodochio maiori Papiæ. Erat iuuenis quidam febricitans ardentem, cum tumore insigni circa hypochondrium dextrum, sed dolebat ita, vt neque tunicam ipsam posset sustinere, & si fortasse nos tangebamus, statim ac persentiebat digitum, clamabat, plorabat præ doloris vehementia, sudabat per totum corpus, citissimè obiit, quia vix quartam tetigit. Nouitate casus motus: etiam si, cùm essem iuuenis, alterum vidi viuente patre meo in eodem loco, sed quòd sciam, non fuit sectum corpus: huius igitur

igitur corpus secundum curavi à doctissimo Lorcano Doctore Chirurgo Mediolanensi, qui anatomiam in hoc Ticinensi gymnasio, post doctissimum Asellum, exercuit. Mirum dictu! hepar inuentum est in parte gibba, ita denigratum, ut videretur in sartagine coctum, quod sine dubio non aliter factum credidimus, quàm ab inflammationis vehementia. Vidi ego, & multi ex adolescentibus, quos mecum habebam. Ita fortasse, & huic contigisse visum fuisset, si sectio à perito viro facta esset, & horror vos in huiusmodi casibus grauissimis, curetis secari corpora, quoniam erit vobis & maximæ utilitatis, & maximi honoris, dum animaduertent domestici non errasse vos in morbi cognitione, aut saltem videbunt morbi magnitudinem non admisisse remedia cum ratione facta. Quod si contigerit vos errasse, neque id erit inutile ad consimiles affectus cognoscendos; & si vobis continget decipi, ne vos pudeat id fateri, quia humanum est, humanum corpus pertractantem, tam facile alterabile, præsertim in morbis internis, decipi. Quod si non puduit Hippocratem fateri se fuisse deceptum, pudebit vos, & nos, qui neque Hippocrates sumus, neque vnquam futuri, si mille annorum spatium viueremus. Videte *quinto epid. text. 27.* quàm animosè fateatur Hippocrates se fuisse deceptum in curatione Autonomi, dum ita habet: *Hoc me latuit sectione opus habere, deceperunt me sutura, habentes in seipsis iaculi lesionem, postea enim perspicuum fiebat.* Idem Hippocrates curans famulam in Omilo in eodem libro, *text. 28.* dicit sic: *Sutura verò in ulcere erant.* Hoc cognitum est rectè, sectione opus habere. Secta est autem, non velut oportebat, sed quantum relictum, pus in ipso factum est. Quos textus dum exponit doctissimus Vallesius, non dedignatur ponere verba elegantissimi Celsi desumpta ex *lib. 4. cap. 4.* dum inquit. Commendat Celsus candorem, & simplicitatem Hippocratis, qui suum errorem tam apertè confitetur, contrà, ac imperiti, qui nihil se fatentur ignorare. Sunt verò eius hæc verba: *A futuris se deceptum esse Hippocrates memorie prodidit, more scilicet magnorum virorum, & fiduciam magnarum rerum habentium. Nam leuia ingenia, quia nihil habent, nihil sibi detrahunt. Magno ingenio, multa que nihilominus habituro, conuenit coram simplex veri erroris confessio, præcipueque in eo ministerio, quod utilitatis causa posteris traditur, ne qui decipiantur eadem ratione, qua quis antea deceptus est.* Verba tanto viro digna, quæ vobis animum addere debent, omnem adhibentes curam, ut in morbis cognoscendis non decipiàmini, decepti non perterreamini. Nonne & Galenum aliquando se deceptum esse scimus.

§ *Vrina nigra, suspensiones continebant rotundas.*] Hæc fortasse erant ea, quæ Hippocrates appellabat peiora, & magna. Deterimum est in morbis apparere vrinas nigras, sed præsertim in hoc ægrotante, quia causam habebant ingentem adustionem, uti ex accidentibus constat: verè torrebatur & hepar, præcipue in parte gibba, quæ solet per vrinas expurgari, rem ita esse fidem etiam faciunt suspensiones rotundæ. Has à vi caloris ita esse factas iam dictum est, neque propterea subsidebant,

quia materia erat cruda, & flatuosa. Et quia in inflammationibus hepatis, quemadmodum lotium emittitur acre, ita venter ex vi caloris adustâ materiâ, supprimitur, nisi cum visceris imbecillitate inflammatio sit oborta. Cùm igitur dicat ventrem stercus excreuisse, id non est quid boni, sed potius dicerem indicasse facultatis retentricis imbecillitatem, quia nihilominus fuit semper inutilis euacuatio, si fuit talis aluus à principio. Sitiuisse postea continenter, id non erat mirum, quia sitis causa aderat vehemens, sed quod addit,

^b *Non valde.*] Id erat lethale, indicans non sitiuisse ex caloris extinctione; non quia deliraret, nam in tali febre, si absit ingens sitis alterutrum indicat, aut mentem esse læsam, aut ventris naturalem facultatem, qua subinde appetimus emori. Iam vidimus delirasse vehementissimè: hos autem Hippocrates *in prorrh.* appellat *paucibibos*. Sed utcumque esset, erat perniciosum signum. Conuulsiones multæ cum sudore, & sub mortem continentem. Hoc non admodum est infrequens, ratione siccitatis ex larga euacuatione factæ, quo tempore non est ampliùs remedio locus: nam habemus à Galeno scriptum, quòd, *si ex adurentibus febribus totum corpus exsiccat, & nervus ex siccitate conuulsio accidat, maximum est malum, & penè insanabile, quoniam, inquit, tempus longum requiritur ad siccitatem neruorum remouendam, vehementia autem morbi id non expectat, sed citò vires dissoluit, & subito exitium affert. lib. 2. Aphor. comment. 26. Quod idem repetit, & magis absolute lib. de tremore, & palpitat. sic: Ac ex siccitate conuulsiones nunquam sanaueris, qui ita sunt affecti, protinus emoriuntur, ne cogitandi quidem remedi tempus permitteutes. Quæ cùm ita sint, meritò breuissimo temporis (patio defunctus est Erasinus. Hinc habemus, quàm grauissimum sit partes internas inflammari, cuius occasione dicebat Hippocrates *in lib. 1. progn. text. 29. Oedema in hypochondrio durum, & dolens pessimum est.* Per œdema ibi intelligit inflammationem: nam mos est Hippocrati aliquando per œdema, intelligere quemuis tumorem, vt Galenus aperte docet *lib. 5. Aphor. text. 65.* his verbis: *Omnes præter naturam tumores, Hippocrates œdemata, id est, inflationes nominat, sub quibus videlicet etiam inflammationes continentur.* Quod idem multis aliis in locis habuit. Qui ita sunt affecti, celerimè moriuntur, si credendum est Hippocrati *lib. 1. progn. text. 36. Quæ verò œdemata dolentia, dura, magna sunt, periculum mortis breui fore significant: nam vt partes principes, & quæ toti corpori inseruiunt, non possunt nisi celerem inducere mortem, si grauiter afficiantur ob partis præstantiam.* In *sect. 2. text. 2. lib. 3. Coacærum, comment. 2.* ita legitur: *Tumor in hypochondrijs durus, & dolens pessimus; siquidem omnes partes occupet, significat autem tumor is in initio quidem mortem in breui. At si vigesimum superet, & persuerat febris, suppuratio ex eo expectari oportet, & lib. cod. text. 1. Præcordia oportet esse mollia, indolentia, & equalia. Quæ verò exæstuant, inequaliter habent, dolentque, malè clementis morbi signum est.* Ex quibus elicere debetis, quàm sit vtile, & pernecessarium in omnibus morbis hypochondria pertractare, sed præcipuè in morbis*

morbis acutis : facit enim non parum ad curationem , sed præcipuè ad præfagium , vt ex his , quæ vidimus apparet manifestissimè . Et hæc satis sunt , quia meliora non habeo .

Curatio.

Non video quomodo potuisset Medicus occurrere huic ægrotanti : nam si spectemus morbi magnitudinem , internam inflammationem , nemo ambiget , quin citissimè esset sanguis extrahendus , ita confluyente Aëtio loco adducto , & cap. de liene inflammato . cap. 10. Ex altera parte , cum sudor esset vehementissimus , ex quo non nisi citissimè poterat virtus deprimi , non ita liberè ad hanc euacuationem properassem . Ego ita me gessissem . Pulsus terigissem diligenter , quem si validum inuenissem statim ad venæ sectionem deuenissem , iniecto priùs clystere emolliendi , & refrigerandi vim habente , quales sunt , qui ex aqua hordei , melle violaceo , saccharo rubeo , oleo violaceo parantur , aut butyro : neque animosè scenam soluissem , sed fuisset contentus vnciis quatuor , vel quinque , etiam diligentissimè pertractans pulsus . Si priorem sustinere euacuationem animaduertissem , sine euidenti detrimento , non fuisset veritus eandem leniter repetere , semper assistens , nimirum operationis tempore , ne plus iusto euacuatus sanguis celerius mortem afferret . Ambiguus meritò est Medicus in his casibus in puerorum morbis , in vtero gerentium , quibus temporibus bene consultit sibi , & ægrotantibus , si quo tempore sanguis mittendus est , ipse præsens est : quibus enim demandatur hæc operatio , illi animosiores , iactant se bene mandatis Medici obtemperasse , si largissimè sanguinem effluere permittant , quòd si quid sinistri accidat , statim Medicò adscribitur , etiamsi artificis error sensui euidenter pateat , & eam ob rem in casibus ambiguis non committite dignitatem vestram , & ægrotantis salutem huiusmodi hominibus , qui nihil aliud considerant , quàm vt euacuent ; quantum autem , non animaduertunt . Quare , si ex hac euacuatione sudor remitteretur , signum esset remissam fuisse insignem illam internam inflammationem : verùm si nihilominus perseuerasset , vt vidi in homine illo Plebis Cauri , qui eò magis sudabat , quò magis euacuabatur , prædicto periculo priùs , componeret animam , quàm primum iussissem , & à quibuscumque validioribus abstinuisssem , & refrigerantibus essem vsus internis , & externis . Internis , decocto parato in iure ex pedibus vituli , vt nimis attenuati humores possent incrassari , in hoc decoctis capitibus papaueris albi , acetosa , portulaca , endiuia , violis , seminibus acetosæ , & id genus aliis . Exteriùs reddendo aërem frigidum , iis , quibus solemus vri , & fortasse tentassem sudorem intercipere constipatis cutis meatibus , vt aliquid etiam tentarem cum periculo , facta inunctione toti corpori ex oleo violaceo , aut eodem immerfo in balneo aquæ frigidæ , item continuata ventilatione . At enim verò , cum supponamus hanc euacuationem ex colliquatione prouenisse , omnia irrita futura crediderim , & fortasse etiam fuissent

facta, cum ægrotantis pernicie, retenta materia illa malefica, per poros cutis exhalante: intus enim remanente celerius suffocasset calorem. Syrupi refrigerantes debebant sumi in maxima quantitate ad lb. j. ut credo etiam expedire in morbis acutissimis, ut vis caloris euincatur, bis in diem sumptis: Galenus enim in synochorum curatione larga aquæ portione utitur, secus ea frigiditas non difficilè euincitur à vi morbi, & ita non exstinguitur. Ad delirium sedandum conuenissent oxyrrhodina, & quæcunque aliàs dicta sunt. Vigiliis si fieri poterat prouisum esset syrupo papaueris albi, exterius, odoramentis, vnctionibus, lotionibus, oxyrrhodinis ex lacte, de quibus non est cur agamus, cum morbus is esset, qui negligeret quæcunque à Medico poterant excogitari. Qualis deberet esse victus ratio, breuitas morbi ostendit, sed & resolutio ingens aliquid dandum fuisse denotabat ut continuæ effluxioni esset prouisum. Cum igitur non esset remedio locus, obiit, & eam ob rem solo prognostico utens, imposterum à validioribus erat abstinendum, ut seipsum Medicus, & medicamenta, quæ multis profuisse vidit infamasset. Sit Laus Deo.

APPΩΣΤΟΣ ΕΝΑΤΟΣ.

ÆGROTVS IX.

ΡΙΤΩΝΙ ἐν Θάσῳ, ποδὸς ὀδῶν ἤρατο ἰχθυῖν, ἀπὸ δακτύλου ἤ μεγάλα. ὀρθοσάδῳ περὶ ἰόντι. κατεκλίθη ἀνθημερόν. Φεικῶδης. αἰσώδης. μικρὰ ὑποθερμανόμενον. νύκτα παρεφρόνησε. δούτιον, αἰδημα δι' ὄλα ἤ ποδός. Ἐπι σφουρὶν ὑπερθερον μὲ ξυτάπος. Φλυκταίνιδε μέλανα. πυρετὸς ὀξύς. ἔξερμαίν. ἀπὸ ἵκωλίνης, ἀκρητῶ, χαλῶδεα, ὑπόσυχα διήλθεν. ἀπὸ λανεν, ἀπὸ ἤ δὲ χῆς δευτεροῦ.

RITONI^a in Thaso recto ambulanti pes dolere ex pollice vehementer capit. ^b Decubuit eodem die, horrescens, fastidiosus, ^c parum calens, nocte desipuit. Altero die tumor toto pede, & ad talem subrubens cum contentione: pustula nigra, febris acuta, ^c insanijt, delirationes mere, biliosa plures fuerunt. ^d Perijt postridie quam ægrotare capit.

C O M M E N T A R I U S.

EXEMPLUM est hic ægrotans acutissimi morbi simul, & malignissimi: nam obiisse postridie, quàm ægrotare cœpit, arguit, nonnisi validissimam causam, quæ hominis ambulantis, & propria munia obeuntis virtutem tam repenti potuerit deprimere, quod Galenus obseruans valde vehementer miratur, qui *lib. de difficultate respirationis, cap. 10.* ita ad verbum scribit: *Neque enim paruum miraculum est, hominem obambulantem, & propria munia obeuntem, deinde magnum pedis digitum vehementer dolentem, prima die paululum subcalfactum fuisse, deinde die sequenti esse mortuum.* Non est quod perquiramus, an febris hæc fuerit acuta, an acutissima, & malignissima, quando euentus id comprobatur, & nobis Historiam percurrentibus notum fiet. Huius tam grauis affectus causa non est obscura, si pustulas consideremus, & per aluum factas euacuationes, quæ vtraque adustam bilem prædominasse, & admodum malignam ostendunt, vi cuius repentina ferè sequuta est mors: neque mirum videri debet corpora sic aliquando affici, etiamsi videantur nullis antea affectibus obnoxia, quia causæ solent sensim in humanis corporibus coaceruari, & tandiu latitant, quandiu natura eidem potest dominari, ac si eò peruenerint, vt quantitate grauent, aut qualitate malefica naturam nostram superent, videmus de repente grauissimos morbos concitari, quos velocissimæ consequuntur mortes, perinde ac solet euenire in iis, qui externum venenum sumpserunt. Hoc ita esse testatus est etiam Galenus *3. in 3. epid. text. 73.* Vbi refert Historiam cuiusdam phrenitici, qui tertio à decubitu die obiit. Galenus *in illo comment.* quærens causam tam repentinæ mortis, refert in intensam humorum malignitatem, sensim in corpore congestorum: neque enim huiusmodi causæ statim generantur, sed sensim, & longo temporis intervallo: latitant autem, perinde ac venena, vt dictum est, & canis rabidi morsus, cum verò eò creuerint, vt nihil desit ad malignitatem, tunc grauissimas inducunt affectiones, & repentinæ mortes, quod de cane rabido *loco adducto,* scribit Galenus, qui enim à cane rabido mordentur, non statim mori certissimum est, sed per multos menses, & annos latitare venenum antequam aliquam noxam afferre videatur, qui postea à timore aquæ correpti, haud multo post pereunt. Verba Galeni sic se habent: *Est verò eorum morborum admiranda generatio, quoniam pacto, incommodè valentes subito inuadat. Nempe non est perinde generationis subita causa, ac ipsorum est generatio, vt si medicamentum homo lethale sumpisset, vel bestia eum momordisset virulentissima: sed perdetentem in corpore causa, quæ sunt excitandis huiusmodi malis, crescunt, quod morsus usu venit à rabidis canibus: nam apertum est quod canis venenum, licet in morsu non oriatur, nec conquiescat, nullam ipsius notam pro-*

dit, multis interim proximis diebus. Subitò autem illis, cùm viderint aquam, formido incessit, posteaque breui moriuntur: longo enim tempore causa, que rabiem efficit, augetur, ubi eò tandem peruenerit, mortem affert repentinam. Subiungit postea: Item in hac phrenitide, vitiosus in corpore humor coaceruatus fuit, veneno similis lethali, in corporibus vicinis aliquid paulatim agens: que, quando vitio iam aliquo pacto opportuna essent, humorque ipse euaserat malignissimus, lethale repente apparuit symptoma. Hæc Galenus, quibus apertissimè comprobatur, quantum possint causæ in nostris corporibus, canis rabidi exemplo, quod repetit 2. *prorrhætic. comment.* 17. Quo in loco vsque ad annum latitare canis rabidi venenum ponit. Sed addo ego vidisse me iuuenem quendam annorum viginti, qui cùm à cane rabido commorsus fuisset, quartum à morsu annum præterit sine noxa, postea statim ab aquæ timore correptus obiit in Xenodochio hoc maiori Papiæ. Memini tunc sæpius fuisse interrogatum à patre meo, an vnquam fuisset à canibus demorsus, eundem audiui respondentem, iam præterisse quartum annum, postquam fuisset commorsus, neque tamen vnquam aliquid fuisse passum, quod illi molestiam afferret. Misericordia vnusquisque fuisset motus, qui vidisset accessionis miserrimum adolescentem a sfligentis vim, quam ipse futuram, multò antè animaduertebat. Verumenimverò, neque vobis grauabor recensere casum memoria dignum. Filij annorum decem circiter canis rabidus crus memordit, inductum est vlcus. Hoc apertum tenent spatio sex mensium, expurgatur diligentissimè, quia tunc temporis habebat auum Medicum minimè gregarium D. Prosperum Besutium, qui illis temporibus Medicinam faciebat in oppido Boschi. Transactis sex mensibus, patre meo consulente, perducunt ad cicatricem vlcus. Puer benè habet, & omnes dormiebant, vt itam dicam, in vtrumque oculum, pro certo habentes futuram pueri sanitatem tutam, tandiu expurgato vlcere. Benè se habet puer iste spatio septem annorum, sine noxa omninò, perinde crure læso utebatur, ac si nunquam persensisset malum. Ecce quod minùs expectatur, derepente, & inopinatò euenit. Eodem die (erat enim festum D. Rochi) quo fuit morsus à cane, eodem iterum, post septem annos integros elapso, incipit derepente de crure aliàs malè affecto conquiri, & validissimè, ingenti dolore oborto, haud multo post liuescit crus, inducitur nouum vlcus priore maius, manus Chirurgicas implorat, statim committitur curationi cuiusdam Chirurghi ex oppido Valentia Transpadana, vt ferunt, viri in hac arte peritissimi, qui nihil prætermisit eorum, quæ ad completam curationem facere videbantur, sed tamen omnia ferè irrita, quia in dies serpebat humorum malitia, tandem anno 1630. cùm pestis illa sæuissima vagaretur, rediit domum, nimirum ad paternos parietes, qui sunt in oppido Medæ, quia iam obierat auus Medicus, quo in loco adhuc commoratur, minùs quidem affectus, neque tamen adhuc integrè restitutus, claudicat enim, & in temporum mutationibus non benè habet, neque credo, ad hunc statum peruenisset, nisi à primis diebus morbi vlcus per tot tempus fuisset seruatum apertum.

quo factum est, ut virus illud non potuerit coaceruari, & partes principes labefactare, mortemque inducere, sed tamen, cum ea pars esset iam debilitata, corrupto sensim alimento ad partem delato, tandem ad veneni formam iterum erupit, quod, cum ex ulcere nouo inducto expurgaretur statim læsionem quidem determinatæ parti afferre potuit, non tamen mortem inferre. Hic est casus fortasse à paucis animaduersus, & quod dico verissimum est, quia huius fidem facere potest filius, qui adhuc viuit Dei benignitate, & est filius D. quondam Nicolai Besutij, quem omnes ex oppido Medæ nouerunt, & filium norunt. Hæc igitur cum ita sint, desinite mirari, quomodo mortes repentinæ fiant, & quomodo hic ægrotans, de quo sermo est, tam derepente obierit. Id, ut certius cognoscamus, percurramus Historiam à primis verbis exorssi.

^a *Critoni recto ambulanti pes dolere incœpit ex pollice vehementer.*] Si Hippocratis verba perpendamus, videbimus ingentem humorum malitiam in Critonis corpore extitisse: nam, etiam si, qui podagra laborant, cogantur decumbere, quomodo etiam, fuisse hunc ægrotantem affectum, potuisset quis suspicari, cum ferè semper ex pollice incipiat, quod non animaduertentes quamplurimi, putant in initiis, se pedem in lapidem impegisse: tamen cum etiam horreret, esset fastidiosus, praua, & maligna dispositione fuisse affectum constat: nam horrebat, quia pugnabat innatus calor cum excrementis iam in motu existentibus: indicabatur tamen humoris prauitas, ut ex Hippocrate colligitur 3. in 3. epidem. text. 69. *Horrebant, inquit, & sub mortem delirabant.* Galenus. *Cum humorum prauitas ex putredine parta incresceret, horrore corripiebantur, & delirio progressu temporis, in quo etiam moriebantur.* Id multo magis confirmat fastidium illud, quod horrorem est sequutum: nam fastidium duas habet causas. Vna est aggrauatio virtutis à corpore, quo tempore nullam seruant ægrotantes figuram. Altera est oris ventriculi læsio facta à prauis humoribus. Ita Galenus in comment. mulieris, qua apud Pantimedem degubat, inquit. *At verò fastidiosa, febris demonstrabat, qua detinebatur, malignitatem.* Idem Galenus 2. in 1. prorrh. text. 44. hunc in modum scribit: *Bisariam enim cum fastidiosi fiant, Græcis δσδδς, vno modo cum virtus à corpore grauat, nullamque figuram à corpore sustinet: altero modo, cum os ventris à prauis mordetur humoribus. Priores perniciosè afficiuntur, uti erat Crito: nauseabundi sunt posteriores.*

Quòd dicit ^b *parum calentem fuisse.*] Non ideò factum puto, quia horror ille impediret celerem caloris expansionem, sed hinc arguo morbi vehementiam, & periculum. Primum, quia cætera non respondebant, & quotiescunque in signis malignis, febris videtur esse mitis, suspecta res est, qui a flagrans interna dispositio caloris expansionem prohibet: & præterea notate modum loquendi Hippocratis, qui cum incipit recensere statum huius ægrotantis, subdit,

^c *Decubuit eodem die.*] Id non sine causa dicit Hippocrates, sed ut nobis ob oculos ponat morbi vehementiam, quæ coëgit ægrotantem eodem die, quo inuasit, decumbere: neque enim erat sufficiens pedis dolor

dolor ad decubitum, cùm ægrotans sedere possit. Periculum postea, quoniam, qui sic affecti sunt, omnes in evidens vitæ discrimen veniunt; quòd si quid aliud adiungatur, nihil postea deest ad perfectam perniciem, ut in hoc obseruamus: Quòd si talis non fuisset Critonis status, quomodo delirasset, cum modica febre: scimus enim id sequi impetum humorum adustorum, ad supernas partes elatorum, & quomodo dolente pede, caput tam grauius est affectum: si enim commendantur abscessus partium infernarum, quia deriuatur materia à supernis partibus, non debebant hæc sequi. Hæc vos exactè cognoscere oportet, ut sciatis distinguere, quando sint boni abscessus, & quando mali. Hic Critonis fuit vitiosus multis modis. Primum, quia mox apparuit: decretoria autem, ne statim appareant, ut *suprà* dictum est. Secundò, quia cum humorum cruditate, de qua sic ait Galenus 2. *de humoribus*, text. 11. Cùm est crudorum copia, tunc fieri abscessus solent, qui si exigui sint, nihil planè iuuant: si magni, eos ferre natura non potest: Demùm, quia recurrit, quam conditionem damnauit Hippocrates 2. *epid. text. 12. sect. 1.* his verbis: *Atqui si non sint pro ratione excretionis, morbi indigna*, velut Temeni nepti ex morbo forti ad digitum decubuit, qui cùm non sufficeret ad suscipiendum morbum, recurrit, mortua est. Hac postrema ratione contigit Critoni delirium, nimirum ex recurso maligni humoris ad cerebrum, quod confirmat Galenus in præsentis Historiæ comment. dicens. Cùm autem id membrum non valeret omnem capere superfuitatem, residuum recurrens, ad caput ascendit, quod qua erat malignitate, furiosum excitauit delirium.

Et dicetis, quomodo recurrit, si totus postea pes intumuit; si recurrisset, potius detumuisset? Hoc non alia ratione cognoscitur, quàm ex effectu: nam tentauit natura deponere maleficam materiam ad ignobiles partes, sed non potuit totam, minima autem materiæ maleficæ portio grauiissima potest inducere symptomata. Itaque crederem in pede factum fuisse anthracem ex materia decumbente, reliqua autem subsequuta ex materia retenta in intimis, & principibus corporis partibus. Fuisse anthracem dico, quia omnia adsunt, quæ ad huius affectus constitutionem facere videntur: nam erat tumor in toto pede, vsque ad talum, subrubens, eum pustulis nigris: fit enim iste tumor ex sanguine influente impensè calido, ac ad atram bilem vergente, cui persæpe annectuntur pustulæ ambustis persimiles, à tenuiori, & feruidiori ichore excitatæ, ut colligitur ex Galeno *lib. de atra bile, comment. 4.* & apertè etiam *lib. 14. meth. cap. 10.* & *lib. ad Glauc. 2. cap. 1.* vbi conceptis verbis scribit: *Cum igitur sanguis influens niger extiterit, crassusque, ac faculentus, ac feruens, qualis, quem antea diximus, simul autem, & sanies quasdam tenues admistas habuerit, pustulas quasdam per summa cutis excitat, similes ijs, quæ ex igne fiunt, quibus disruptis, crustosum sub ipsis vlcus inuenitur, hocque etiam carbo est.* Vtrumque sit, pustulæ nigre maximam indicant malignitatem. Re hunc in modum se habente quomodo poterat esse sine vehementi febre: nam Galenus in *lib. de tumoribus, cap. 6.* hæc ita habet:

Gangrena

Gangrene quidem, & carbunculi, cum qui veluti inferbuit sanguis, propè- que inflammationem est, cutem percusserit. Quapropter, & cum crusta fiunt, & bullæ præcedunt vlceri, quemadmodum in ambustis, febrém- que acutissimam afferunt, & periculum de vita propinquum. Idem lib. ci- tato 14. meth. cap. 10. Id esse verissimum testatur experientia, quando in hac constitutione pestilenti præterita, eos maximè seruatos vidimus, qui carbones habebant cum modica febre, & ego ex iis paucissimos, quod sciam, vidi mortuos, quamplurimos ex iis, qui acutissimè febrie- bant, iique in quarta, paucissimi in septima. Ego, qui peste laboravi, post- quam multos inuiseram, & tetigeram, nunquam me ex febre morituum putavi, quando leuissimè febricitabam, & sic in septima omnino fui im- munis, & conualui Dei gratia, & post adeptam sanitatem, quamplurimos inuisi, tetigi, & curavi, & semper obseruavi ex iis, qui validissimè febric- itarent neminem seruatum, ex iis autem, qui leuiter, quamplurimos: & neminem esse periclitatum eorum, qui conuenientem, quantum per ea tempora licebat habuerint seruitutem. Etenimverò dico, quantum li- cebat per ea tempora, quia legere de peste tractantes: præterita audire, commouet quidam animos. Videre, & experiri pestem, & eorum tem- porum calamitates, maximum, & incredibile; neque ego credidissèm, neque adhuc crederem, nisi & vidissèm, & essèm expertus. Faxit Deus, Opt. Max. vt nemo quisquam nostrum, neque posterius detestanda ea tempora, calamitosa, miseranda videat, aut experiatur, quæ lapides etiam, si fieri possèt ad pietatem commouerent. Quæ enim pietas erat hominis in hominem. Quæ filij in patrem. Quæ patris in filium? Si erat in aliquo, pro miraculo habebatur. Sed quid ego præteritum statum commemoro; horresco adhuc referens, quia superat illorum temporum deterrima constitutio, hominum captum, qui ea tempora non cognoue- runt. At redeamus ad textum, qui, nobis etiam inuitis præteritam hanc pestem ob oculos ponit, dum inquit:

^d *Insanijt.] Effectus materiæ maleficæ adustæ, vt vidimus in pesti- lenti constitutione: omnes enim, quos pestis illa sustulit, delirio morie- bantur, & ij, qui minùs exactam habebant curationem, in terram prostra- ti, mortui inueniebantur, idque nulla alia ratione fiebat, nisi propter communicantiam vaporum ad cerebrum: quo enim maior excitatur putredo, maior calor; quo tempore non est difficile cerebrum trahi in consensum, vt quotidiana testatur experientia, sed multo magis, si ad- modum sit maligna humorum putrescentia: vult autem nobis innuere Hippocrates fuisse vehementissimum delirium, vt explicat 1. progn. com- ment. 28. quo in loco ita legitur. Non simpliciter ait fore delirium, sed in- saniam, indicans vehemens quoddam delirium ex prædictis indicij affu- turum, causamque habet hoc delirium à bile admodum adusta, vt 1. in 3. epid. comment. 6. colligitur. Post hæc omnia alius visa est reddidisse excrementa, quod, vt credo, euenit, non ratione naturæ operantis, sed admodum ab humorum malitia labefactatæ, euentusque id probat: nam, etiamsi multa fuerint, nihil contulerunt, quod vnusquisque expectasset,*

qui excrementa inspexisset : erant enim mera, & biliosa. Huiusmodi excrementa à Galeno improbantur 2. *progn. comment.* 47. quia significant internarum partium æstuantem dispositionem : erant etiam plura, quàm natura posset perferre : multæ enim violentæ euacuationes citissimè vires exoluunt 2. *in 1. epid. comment.* 37. Quòd si diceremus fuisse colliquantem euacuationem, neque, credo, id esset à ratione alienum, quod videtur posse desumi ab Hippocrate 3. *in 3. epid. text.* 57. Vbi hæc sunt: vnòque verbo: *Qui longis morbis, vel acutis tenebantur ventris vitio omnes præcipuè mortui sunt* : cunctos namque venter sustulit, quod pariter plerisque eorum, qui peste modò correpti sunt, euenit : erant enim quibus ita largiter fluebat primo die, vt partim euacuati per vomitum, partim per aluum spatio duorum dierum ad summum morerentur. Ira Galenus exponens illam particulam hæc scribit : *Et pestis quoque illa longissima, qua nostra ætate vulgata est ex ijs, que per aluum vacuabantur omnes propè peremit. Qua euacuabantur erat colliquatio, quod quidem esse symptoma videtur in perpetuum febris, quam pestilentem priuatim vocitant.* Subiungit postea, *cum mortales, vel citra pestem corripiat.* An modò illa pestis fuerit longa, nos sumus experti, cum spatium sex mensium perdurauerit, & hoc amplius. Quare euacuatio, quæ superuenit Critoni, multis modis fuit deterrima, & omnino symptomatica. Primò ratione temporis, quia intempestiua, in morbi videlicet initio, quam damnat Galenus 4. *Aphor. com.* 22. his verbis : *Quo tempore à causis quidem morbum facientibus natura grauatur, adest autem cruditas humorum, tunc aliquid benè euacuari est impossibile.* Secundò fuit mala ratione qualitatis dupliciter. Primò quia redundante atra bile fiebat educio bilis flauæ, quam Galenus vituperat 4. *Aphor. text.* 2. dicens : *Cum euacuatur quod superfluum est, innatur animal; cum verò contrà, id casus ratione accidit.* Secundò, quia erat syncera, de qua ita scriptum est 7. *Aphor. comment.* 6. *Synceras verò deiectiones nominauit impermixtas aquose humiditati, quando solus humor euacuatus deiecitur, siue sit biliosus, siue sit melancholicus, siue porri colorem præ se ferens, siue bilis, qua eruginosa nominatur : nam deiectiones huiusmodi exustam omnem humiditatem natiuam esse à calore febrili demonstrant.* Postremò fuit vitiosa euacuatio ratione quantitatis, quia copiosa, quæ, ex Galeno 3. *de ratione victus in acutis, comment.* 17. & 2. *in 6. epid. comment.* 33. solet vires euertere. Quare mirum non est, si natura aggrauata ab humorum sarcina eos conata est deponere, tum ad pedem, tum ad aluum. Verùm, quia ab eadem venenata qualitate insigniter lædebatur, statim oneri succubuit; & ideò subdit Hippocrates.

Perit postridie, quàm agrotare capit.] Hinc cesset modò illa quæstio, qua quæri solet, num in humano corpore humores gigni, & procreari valeant, qui lethalis veneni naturam sapiant. Siquidem affirmatiuam partem veram esse, vt antea diximus, præsens Historia docet : nam cum morbi spatio vnus diei, aut bidui hominem tollunt, quid aliud putandum, quam eundem à tanta humorum copia, quæ eisdem veneno
similes

similes reddiderit fuisse excitatum. Confirmat hoc idem Galenus *lib. de usu Theriaca ad Pamphilianum, 6. in 6. epid. comm. 5. lib. 6. de loc. malè affectis, cap. 7. & multis alijs in locis.*

Curatio.

Non est ambigendum, quin Critonis affectus fuerit lethalissimus carbunculus magni digiti pedis à venenata humorum qualitate, & quantitate excitatus, quod tum à viscerum intemperie, tum ab erratis in victus ratione commissis progressu temporis intra corpus congefserat. Scopi igitur curatiui iidem, qui & in curatione anthracis erant attendendi, nimirum, primùm anteedens causa euacuanda, coniuncta foras euocanda, venenum extinguendum, partes adiacentes inflammatae refrigerandae, partes verò sanæ defendendae. Itaque fuisset euacuandum, postea scarificandum, deinde medicamentis vtendum, quæ reprimerent venositatem, medicamentis defensiuis dictis partes sanæ erant fouendae, de qua re satis copiosè videbitis Fallopium tractantem *in cap. proprio de Anthrace.* Verùm citissimus interitus his omnibus ferè occasionem præripuit. Sola vtique venæ sectio statim videbatur administranda, vt *lib. 14. meth. cap. 10.* habetur à Galeno, quo in loco commendat etiam venæ sectionem vsque ad animi deliquium, nisi tamen aliud quippiam obftet ex iis, quæ venam incidi vetant, & verisimile est hoc remedij genus nullo modo fuisse prætermissum, si modo Hippocrates tempestiuè inuisit ægrotantem, antequam virtus ex vi morbi deprimeretur ita, vt non esset huic euacuationi locus, quod faciliè euenit in morbis malignis, vt nimis sæpe obseruauimus in antedicta pestilenti constitutione, in qua nisi à primis diebus, statim inuadente morbo sanguis extrahebatur, non erat amplius huic remedio locus, & qui nihilominus audebant mittere, omnes præcipientes agebant ægrotantes. Vidi ego, melius esse actum cum iis, quibus non est extractus sanguis, quàm, quibus facta est hæc euacuatio: nam raulti linquebant animo, refrigerabantur, & haud multò post moriebantur: alijs scatebant exanthemata nigra, quorum nulli, quod sciam, conualuère, & non video, quomodo possent curare illi, qui pulsum minimè tangentes medicamenta propinabant: nam multis febris vehemētissima succendebatur, illorum nemo restituebatur, siue curarentur, siue non. Erat autem tunc temporis multiplex curandi modus inuentus: nam alij vtentur pulueribus sudorem prouocantibus. Hi an ex vsu esse possent, norunt, qui artem Medicam cum ratione exercent: possem cum ratione dicere multos periclitatos, sed tamen ne videar hæc medicamenta improbare sine ratione, adducam Galeni locum desumptum *ex lib. 1. de cris. cap. 16.* quo in loco hæc sunt: *Cotionis igitur signa, nunquam malè appareant: decretoria autem est, ubi malè: neque enim in augmentis, neque in principijs, sed in statibus illa apparere conuenit: haud multo post subdit: Neque igitur sudores, & vomitus, & alui excrementa, neque tumores post*

*aures, neque profusio sanguinis, si hoc tempore appareant, unquam per
crisim agritudines finierunt.*

Dicetis esse ex illa materia, quæ non expectat coctionem, quæ citissimè debet euacuari. At profecto non video, quomodo posset euacuari tutò, si à natura in multis iam euacuata, erat cum ægrotantis detrimento: nam erumpente sudore, aluo mota, sanguine fluente, nihilominus moriebantur ægrotantes; ergo non debebant tentari euacuationes ab arte, quæ à natura factæ perniciem euidentem afferebant, uti constat omnibus. Erant postea, qui seiplos iactabant, non posse à peste corrigi, quia multa haberent, quæ cor tuerentur à maligna illa humorum qualitate: alij enim arsenicum crystallinum super cordis regione tenebant, alij theriacam, cuius etiam portionem assumebant singulo mane, alij pilulas ex aloë, alij electuaria, alij pulueres, & unusquisque proprium laudabat medicamentum. Horum multos tam crudeliter inuasit pestis, ut vix daretur illis tempus confitendi peccata. Erat & quidam pseudofrater Carmelitanus, simul cum Florentino. Hic certam pollicebatur salutem, quam ut consequerentur ciues, quemadmodum unusquisque sibi facillè persuaderi sinit, quod cupit, ita totius ciuitatis curam libentissimè concesserunt. Viri, qui vix fortassè vnquam linguam, non dicam Latinam, sed neque Grammaticalem cognouerunt. Viri ad quodcunque scelus paratissimi. Viri, qui fortassè Catholicam fidem minùs, quàm par erat profitebantur. Hi cum mecum conuenissent semel, mihi visi sunt in prauis audaces, in bonis rebus agendis minimè experti: nam, ut aiebant ciues; qui ab istis improbis viris tangebantur, eorum plerique miserrimè vitam finiebant, & tandem apud omnes facti sunt suspecti, utpote, qui habebantur tanquam inuectores earum vnctionum, quæ ad perniciem hominum administrabantur, & suspicio eò creuit, ut tandem ad carceres vi vocati, paucissimo temporis interuallo miserimè obierint, peste correpti, quam à seipsis; quod tamen in alijs se facturos pollicebantur, arcere non potuerunt. Et hic fuit istorum condignus finis. Ego quidem hoc dicam, innumeros inuisisse, omnem adhibuisse diligentiam, ut nihil prætermitterem eorum, quæ facerent ad consequendam sanitatem: si qui tamen curati sunt, quomodo id factum sit, ignoro, ingenuè id fateor. Quòd postea spectat ad medicamenta externa. Vidi longè meliùs fuisse curatos illos, qui leuissimè fuerunt tractati, quàm illi, quos violenter ad sanitatem reducere tentabant Chirurgi: nam etiamsi expediat materiam veneficam ad partes extimas ducere, euocate: id tamen violenter faciendum non erat, sed blandioribus medicamentis, secus grauissimi dolores concitabantur, à quibus citissimè mors inducebatur. Erant, qui in carbunculis hac utebantur curatione. Statim deueniebant ad scarificationem. Itaque ingenti sanguinis fluxu ab artetis adiacentibus emanante paucò, interposito tempore animam cum sanguine effundebant. Alij totum carbunculum extrahebant, & magnum inducebant vlcus, quod cum natura ferre non posset, præsertim cum his temporibus citissimè concidat, collapsis viribus, resolutis spiritibus

Spiritibus vitam sic finiebant, quod tamen ita esse, illis nunquam potuit persuaderi, falsa opinione decepti, putantibus ipsis, ut dicebant, extracto carbone, exactam factam fuisse curationem, nescientes, confluum unum, conspirationem unam, consentientia omnia, & etiam si multos viderint hoc modo curandi peremptos, neque tamen ipsis potuit unquam aliter suaderi. Verum, erat facile omnibus curationes aggredi, quia iis temporibus, si moriuntur ægrotantes, ex vi pestis, dicunt, moriuntur, neque observantur curantium operationes, quemadmodum aliis temporibus. Hoc quidem observavi, illos longè securius fuisse pertractatos, quibus blandissima remedia fuerunt admota: nam illi, qui solo butyro carbones fouebant, illi quidem, melius saluti ægrotantis consulebant: sensim enim crusta illa emarcescebat, & totus carbo sæpissimè forbice extrahebatur, sine virtutis dispendio, sine sanguinis effusione, sine dolore. Quamplurimos hunc in modum curatos sanatos vidi, & eorum, qui tres, quatuor, & etiam sex habebant, in pectore, in coxis, in dorso. Ita & bubones tuto curati sunt, quia erant, qui statim, ac bubo detegebatur, non expectantes quorsum euasurus esset morbus, vim quandam naturæ inferebant, cucurbitulam magnam admoventes, qua violentiori tractione dolores acerbissimi concitabantur, qui paucis interpositis horis cessabant cum ægrotantis pernicie. Alij statim scarificabant, quibus hæc curatio fiebat crûdo bubone, illi sæuissimis concitatis doloribus colliquabantur eadem die; veluti & qui permittebant secari crudos bubones: ij omnes eodem fato sunt functi. Quamplurimos ad sanitatem restitutos observavi eorum, qui partes bubonibus affectas blandè pertractarunt: erat autem blanda curatio, facta medicamentis emollientibus, veluti sunt emplastra, quæ parabantur ex lacte, farina hordei, pane, fermento, malua, althea, radicibus liliorum alborum, oleis ex vitellis ouorum, vulpino, amygd. dulcium, anethi, camemeli, & id genus aliis. His omnibus, aut aliquibus seorsim, fiebant emplastra, quæ parti affectæ applicata dolorem leniebant, naturam adiuuabant ad motum; & sic neque dolor concitabatur, sed potius, si erat, demulcebatur: noctu, quia ut plurimum valde agitabantur, utebatur ceratis, ut est ex althea, & cerussa, & quæcunque leuiter opus suum præstant; hac eadem curatione & ego usus sum, & conuallui, nec unquam potuerunt mihi sectionem bubonis persuadere ante euidenter eiusdem maturationem: si enim præcipiti curatione essem usus, & ego cum aliis obiissem; sed quidem certissimum est, neminem eorum vidisse me curatum, qui decumbebant cum acutissima febre, & grauissimis doloribus, quia iis lenitas medicamentorum nihil proficiebat, cum virtus non posset sufficere usque ad perfectam maturationem, sed ferè omnes intra quartam mortui sunt: ij verò qui modicam, & lenem habebant febrem, utpote minus malignè affecti, ferè omnes seruabantur, nisi tamen ex violentiori curatione præcipites agerentur, uti dictum est. Illi postea, quibus exanthemata nigra apparuere, non habebant ambiguum euentum, quando certò eos morituros prædicere

poteramus, neque ego ex iis, quos inuisi, aliquem vnquam seruatum animaduerti, quemadmodum neque ex iis, quibus è naribus fluebat sanguis, quando erant hæmorrhagiæ lethales, ex malefica sanguinis qualitate, cui natura non poterat moderari. Hæc occasione præsentis Historiæ volui recensere, quæ in præterita peste obseruauit, quam non fuisse genitam ex aëris corruptione apertissimum fuit, cum multæ contiguæ domus illæse permanerint, ita multa ciuitatis cœnobia intacta permanere. Ab hac multos fuga præseruauit. Qui de peste multa vult, habet viros præclarissimos, qui de hoc sæuissimo morbo scripsere, illos legat. Ego quidem in huiusmodi peste, nullum magis præsentaneum remedium habeo, veluti quocunque tempore, quam Dei Opt. Max. gratiam. Secundò optimam victus rationem; qui enim sunt bene dispositi, illi minus, aliter grauiter læduntur. Sed præcipuè manus ad cælum extollere debent ciues, qui post euidentem Dei clementiam erga ciuitatem derepente finem imponentis tam diræ lui, habuere etiam viros prudentissimos, vigilantissimos, Illustrissimum Marchionem Isimbardum, & alios nobilissimos ciues, qui propriam salutem postponentes, id in animo solùm habuerunt, vt publicæ vtilitati consulere, qui admirandi potius erant, quàm imitandi in iis temporibus, in quibus cernebantur homines veluti insani, dispersi euntes per plateas, per ciuitatem, perterriti à cadauerum copia, videntes statim defunctum, quem paulo antea obambulantem conspexerant. Ego quidem vidi ea tempora, & sæpissimè miratus sum, etiam ante mortis conspectum, defraudari fidem; quæ enim pietas erat viris, qui infecta corpora sepeliebant, & domus custodiebant: quotiescumque recordor toties deficio animo, commoueor toto corpore, quia nemo quisquam potest sibi persuadere eorum temporum calamitates, horrenda spectacula. Faxit propterea Omnipotens totius gubernator, vt nemo quisquam amplius hæc videat, experiatur: tunc enim meritò dixisses, *ò tempora, ò mores!* Væ tamen illis, qui in malignis constitutionibus ægrotant circa augmentum, & statum, secus autem illis, qui declinante maligna constitutione: nam quando declinat, morbus remittit de sæuitia, & sic ex ægrotis quamplurimi sanantur. In augmento, & statu ex quamplurimis, ferè omnes moriuntur. Illud quod negocium facessit etiam est, quia ferè omnes euomebant alimentum. Itaque ex malitia, & inedia celerrimè consumptos videbamus: sat enim est iis temporibus, veluti etiam conuenisset Critoni, vt vitellis ouorum, aqua carnis, cremore farri, in modica quantitate, & fouere ventriculum, non prætermisissis alexipharmacis. Et Deus hæc omnia auerterat.

ΑΡΡΩΣΤΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ.

ÆGROTUS X.

ΘὸΝ Κλαζομνίον, ὃς κατέκειτο πρὸς τὸ Φρεισιχίδεω Φρέαρ, πύρ ἐλαβεν. ἤλγει δὲ κεφαλήν. πρᾶχλον. ὀσφῶν δὲ δρᾶχης. αὐτίκα δὲ κόφωσις. ὑπνοὶ οὐκ ἐνήσαν. πυρετὸς ὄξυς ἐλαβεν. ὑποχόνδριον ἐπήρητο μὴ ὄγκω. οὐλίω σύντασιν. γλῶσσαι ξηρῆ. τεταρτη εἰς νύκτα παρεφρόνησε. πέμπτη ἐπιπόνως. καὶ πάντα παροξύνθη. πρὸς δὲ ἐνδεκάτῳ, σμικρὰ ἐνέδωκεν. ὑπὸ τῆς κοιλίης δὲ δρᾶχης, καὶ μέχρι τεσσαρεσμηδεκάτῳ λεπτά, πολλὰ, ὑδατὸς χροα διήθη. δέφορος τὰ πρὸς Δεκαετησίαν διήγειν. ἐπὶ τῇ κοιλίῃ ἐπέση. οὐρα Δεκάτελεθρον. λεπτά μὲν, ὄγκω δὲ, καὶ πολλὰ εἶχεν ἐναιωρήματα ὑποδιεσασμῶν ἐκ ἰδρῶν. πρὸς τῆς ἐκτῶν καὶ δεκάτῳ, ἔρρησε ὀλίγω παχύτερον. εἶχε σμικρὰ ὑπόστασιν. ἐπέφισεν ὀλίγω. κατενόη μᾶλλον. ιζ'. δὲ πάλιν λεπτά. πρὸς δὲ τὰ ἕατα ἀμφοτέρω, ἐπήρηθη ξὺν ὀδῶν. ὑπνοὶ ἐκ ἐνήσαν. παρελήθη. πρὸς τῇ σκέλει ἐπωδῶας εἶχε. καὶ ἀπυρρῶ ἐκρίθη. ἐκ ἰδρῶσε. πάντα κατενόη. πρὸς τῆς ιζ'. ἰχθὺς ὀδῶν διεξίει

LAZOMENIVM, qui iuxta Phrynichidai puteum decumbebat, ignis inuasit. Primo illi caput, collum, & lumbi dolebant, a statim surdus effectus est, somnis carebat, b acuta corripuit febris: Hypochondrium in tumorem attollebatur, contentio parua, lingua arida. c Die quarto de nocte desipuit. d Quinto cum labore omnia sunt exacerbata. Ad diem undecimum omnia fuerunt remissiora. Deiectiones ab initio, ad diem usque decimum quartum multa, tenues, aquei coloris, e quod ad aluum exonerandam attinet, commodè habebat. Inde aluus restitit: urina perpetuò tenues quidem, caterum boni coloris, & multum habebant suspensionum dispersarum, non subsidebant. Die decimo, & sexto paulo crassius, habebat aliquid sedimenti, f aliquantum recreatus est, magis mente constitit: & septimodecimo iterum tenues: secundum utramque aurem tumor cum dolore,

h nulli erant somni, delirabat, crura illi dolebant. Vigesimo die febre est liberatus, & iudicatus, non sudabat, prorsus mente constitit. i Circa diem vigesimum septimum coxa dextra vehemens dolor

ἰχθυόεις. Διὰ τῶν ἐπαύσεων. Ἐ
 δεῦθεν αὖτε αἵματα, ἕτεκαθίστατο,
 ἕτε δὲ ξηρόφ. ἤλγει δὲ. πρὶν ἢ πῦ
 λά. Διὰ ῥόσια πολλοῖσιν ὕδατά δεσι
 μῶν δυσεντεριωδῶν. Δεκα παχέα
 ἕψα. κατέσθη αὖτε αἵματα. πρὶν ἢ πῦ
 λ. ὀφθαλμῶν δεξιὸν ἤλγει. ἀμ
 ελυτέρα ἑώρα. κατέσθη.

lor subito sedatus est, at tubercula aurium non residebant, neque suppurabant. Tenebatur dolore die trigesimoprimo. Venter fluebat multis aquosis excrementis, ac qualia in dysenterijs esse solent: urinas reddidit crassas, tubercula aurium resederunt.^k

Quadragesimo die dexter oculus illi dolebat: obtusior erat visus: ^l ad statum suum redijt.

COM M E N T A R I U S.

Hic grauiter laborauit, cum multis, & variis symptomatibus, quæ statim ab Hippocrate recensentur, hæc autem accidentia indicare futurum alui fluorem iam in superioribus vidimus, & in hoc confirmatur, cum dicat ab initio deiectiones fuisse multas, tenues, & aquei coloris, neque quid magni est has sequi euacuationes lumbis dolentibus, cum in morborum initiis, hæc consequi soleant humorum copiam, & agitationem: fusa enim, & commota à calore febrili materia, capiti inferitur dolor, sursum petentibus vaporibus, ob capitis viciniam compatitur ceruix, illi communicata humorum portione. Denum dolent lumbi, ob venam magnam succis agitatæ turgidam, quo fit, vt in illo motu faciliè ad aluum transmittantur, vt in Historia Metonis dicebatur. Verùm, si à principio erat mota aluus, quomodo surdus factus est? debebat potius tolli surditas, aliò auersis humoribus, ad quammaximè distantes partes, nimirum ad aluum, inquit enim;

^a *Statim surdus effectus est.*] Quomodo, & quibus de causis fiat surditas, dictum est in Historia Herophontis, deductum ex 2. *Coacorum*, & ex 1. *prorrh.* quo in loco monet Galenus *comment. 31.* surditatem ex iis signis esse vnum, quæ cerebrum esse affectum indicant, habetque hæc plures causas: nam, vel est humor quidam in auditoriis meatibus impactus, infarctusque; nihil, quod malignum sit habens: vel fit, emoriente facultate audiendi, veluti sæpissimè contingit in acutis, turbulentisque morbis: vel fit bile ad meatus auditorios recurrente, quemadmodum huic ægrotanti contigit, quem à surditate insomnem fuisse subdit, neque immeritò, cum bilis, siue causa calida potestate in cerebro existens, vigiliis, sicuti soporem contraria efficit, dicente Galeno 2. *lib. de iocis male affectis, cap. ultimo*, neque enim facta surditas in principio significat

significat confirmatam, neque etiam ex resolutione pendentem. Quibus præmissis inquit,

^b *Acuta febris.*] Ut intelligamus auctam fuisse in dies, simul cum symptomatibus: neque mirandum, si verba Hippocratis attendamus, quando hypochondrium in tumorem elatum nobis significat. Per quæ verba non omnino intelligerem inflammationem: nam erat contentio parua, non quia inflammatio esset in simis hepatis partibus, & propterea, contentio appareret parua, sed quia erat tantum phlogosis, flamma quædam dispositio in hepate: ita debet exponi verbum illud, *Hypochondrium*, sine alio addito. Quanti autem referat, hepar pati, etiam leuiter in morbis, quotidie experimur, & Galenus in *prognosticis*. Quare cum ratione facta est lingua arida, vapores enim illi adusti ab hepate facile ad os ventriculi transmittuntur, à quo ad linguam facilis est transitus, & quemadmodum sunt ad excitandum diluuium opportunissimi, multò magis possunt linguæ tunicam aridam reddere, cum eadem tunica vestiantur ventriculus, & lingua. Hæc cum fiunt, vis febris arguitur, vt 2. in 6. epid. comment. 24. in his: *Tusses arida parum irritantes in febribus ardentibus.* Quod repetitur 4. *Aphor. text. 54.* quo in loco docet aliquando etiam in febribus ardentibus linguas minimè aridas fieri, propterea quòd destillatio aliqua ægotantem infestet, à capite ad os defluens, cuius causa, & sitis tunc arcetur, & linguæ siccitas prohibetur, propterea in iis morbis expedit esse oculatos, ne puteris ex leui siti, & linguæ mollitiæ validam causam in corpore illius ægotantis non occultari, à qua progressu temporis, ille, qui leuia habere symptomata videbatur, miserimè postea opprimatur. Fit igitur lingua arida à perurenti calore, ita etiam 3. in 6. epid. text. 14. habemus. Admodum siccæ linguæ à perurenti febre fiunt, quæ ignis instar sanguinem inflammans fuligini potiùs, quàm vapori similem exhalationem efficit; solet autem etiam esse comes hepatis incendij, quod contigit huic ægotanti.

^c *Die quarto de nocte desipuit.*] Illa symptomata, quæ à principio habuit, non poterant nisi delirium minari: nam, quotiescumque à causa externa originem non trahunt, phreniticum delirium solent prænunciare, dicente Galeno 1. in 1. *prorrhæ. comm. 1.* his verbis: *Verum si absque externa causa prædictas partes infestauerint dolores, si vigilia quidem agro contigerint, absque ea, quæ per somnum fit delatione, deliraturum eum sperabis, & idcirco mirum non est, si hic ægotans in quarta delirauerit.* Ad damus postea surditatem, quæ vna est ex signis, quæ indicant cerebri affectionem, vt 1. in 1. *prorrhæ. comment. 31.* habetur. Verum neque propterea quod surdi fiunt in febribus acutis, necessariò delirant; neque quia delirent, necessariò surdi fiunt: quoniam multi fiunt surdi in febribus acutis, quos tamen non vidimus delirasse, multos delirasse vehementer inspeximus, quos surdos fuisse non animaduertimus: tutum tamen est præuidere, ne delirent, quia periculum euidentis est; videlicet, ne à surditate tale symptoma superueniat: idque videtur annotatum à Galeno lib. 2. in 2. *Coacatum, text. 8.* In acuta febre, inquit, aures sur-

descere, furiosum. Ita in Historia Hermocratis, quæ maximè cum hac conuenit, differt euentu: hæc habet: *Proinde cum vigilia eum tenerent cum surditate, & capitis dolore, lumborumque, suspicari replentes caput humores consentaneum erat mordaciores esse.* Vsu venit porrò his, vbi cum calida febre, & flagrante cerebrum offendant, sequi, vt didicistis, deliria.

^d *Quinto cum labore omnia sunt exacerbata.*] Non est quid mirum auctum esse morbum quinta die, &, inquit, *omnia fuisse exacerbata cum labore.* Perinde est, ac si dicat, corpus doloribus erat affectum, solet autem in huiusmodi febribus non rarò euenire, quòd symptoma appellatur à Galeno *lassitudo ossæria*, vt legitur 4. *acut. text. 2.* his verbis: *Febris quoque vehemens habet, corpusque velut ab ossæria lassitudine habitum laborat*, quam eandem appellat lassitudinem ostocopon, id est, ossium dolorem, & qui hac laborant, ne minimum quidem motum sustinent. Alleuatus est circa diem vndecimum, quo die visa sunt omnia remissa, id est, diminutus est colli, lumborum dolor, surditas minor, vigiliæ minus infestæ, lingua mollior facta. Et mirum tot grauias symptomata, tam citò fuisse sedata, aut, meliùs dicam, remissa. Huius fuit fortassè causa euacuatio illa perseverans; quæ, etiamsi esset merè symptomatica, potuit vt causa iuuare diminuendo copiam, præsertim cum vires habuisse robustas ex textu Hippocratis elicere posse vnumquemquam appareat: benèque se habuisse inferiorem ventrem apertissimum est, dum ait:

^e *Commodè habebat, quod ad aluum exonerandam atinebat.*] Quando autem virtus valet, multa sibi potest Medicus promittere, etiamsi morbus grauius habeat symptomata, vt notat Galenus 10. *meth.* & quotidiana comprobata experientia; si enim res aliter fuisset, non potuisset cum onere graui, & tam longo iter sustinere; neque aliter poterat expectari, quantum ex iis, quæ habuit euacuationibus coniectare possumus: cum enim essent, quæ euacuabantur multæ, tenues, & aquosæ, longum tempus requiri ad concoctionem constabat, quod non sustinisset cum virtute imbecilla: fiunt autem huiusmodi ob tenuis, ac serosæ humiditatis exuperantiam, vt 3. *in 3. epid. comment. 55.* habetur. Suppressa postea est euacuatio, quod fortassè non fuit de nihilo: ita enim virtus minùs agitabatur, & debilitabatur. Alui euacuationi, & vrinæ erant respondentes, quæ omnia longitudinem prænuunciabant morbi. Verùm vnum notat Hippocrates *in textu*, dum ait: *Vrina quidem tenuis perpetuo, sed boni coloris.* Ex quibus posse colligi videtur, velle nobis inuere Hippocratem magnificandam esse coloris bonitatem: nam si in hoc ægrotante, præterquam quòd erant tenues, fuissent etiam prauis coloris, profectò auctum esset periculum; sed, quia erant boni coloris, propterea seruatus est, quod idem scriptum est de virgine Abdera, cuius Historia refertur 3. *in 2. epid. text. 78.* *Hæc habuit urinas tenues, sed boni coloris.* Super quo textu hæc dicit Galenus ad verbum: *Ex humorum hæc abundantia videtur ægrotasse, vt quantum portendebant prima symptomata, mortem cerè huic timeres. Sed bonum urinarum color in ijs; qui humo-*

rum copia laborant, maximum est signum: quæ, quia crassa non erant, fore longiorem morbum denunciabant. Hæc huic historię maximè conueniunt: præterea habebant multum suspensionum dispersarum, quod sequitur ad vrinarum cruditatem, à quibus aliquando, sed per accidens futuri delirij indicium fertur à Galeno 3. in 3. epid. comment. 83. in illis: Quia etiam in aliis ægris, cùm dixerit: suspensiones elata, statim subdit: deliravit, innuens quòd eiusmodi suspensiones delirium comitatur, quamquam in præfagiis, vbi omnia, quæ accidunt vrinis est persequutus, nullum fecit præfagium ex eis delirij. Quare signum hoc videtur per seipsum nūquam delirium denunciare, sed casu nonnunquam commonstrare, quia flatuosiore esse sanguinem indicat: nam nullus planè flatu si insit, deferuntur ad ima vasa suspensiones. Ita in lib. 2. in 2. Coacarum, text. 10. habetur hunc in modum. Progresso morbo, surditas, cùm vrine subrubra fuerint, quæ nihil sedimenti deponant, sed sublimamentum habeant, emouenda mentis signum est, de qua re aliqua tetigimus in Historia Sileni.

Verùm dicetis, quomodo cum tot euacuationibus per aluum factis etiam à principio, nihilominus obsurduit, si eadem existente, aluo fluente tollitur, testatum ab Hippocrate tot in locis 2. in 2. Coacarum, text. 28. Surditas, inquit, è febre, profluens sanguis è naribus, & alui turbatio soluit, loquimur autem tantùm de illa surditate, quam bilis in caput versa, inuexit nullo peculiari vitio instrumenti auditorij, sed tantùm bile perfusi. Quod repetitum legimus 4. Aphorism. textu 60. Immo aluo fluente, si superueniat surditas, cessat euacuatio, eodem Hippocrate dicente, & in loco adducto Aphor. & in lib. Coacarum, text. 3. Surditas in febribus, inquit, aluum sistit, quod idem visus est nobis denotasse idem Hippocrates 5. in 2. epid. text. 7. Dolorem inferiorum locorum fortis surditas soluit, aut sanguis multus ex naribus, aut mania. Quomodo ergo fluente aluo à principio surditas superuenit? Ex hoc arguere debetis copiam humorum, quorum pars detrudebatur quidem ad aluum, sed non ea erat, quæ caput illæsum seruaret, quando illius humoris portio ad caput elata, & surditatem, & vigilias, & deliria faciebat, quod profectò reddit ægrotantis salutem maximè ambiguum, cùm in ægrotantibus talia conspiciamus; etiamsi vulgata opinio sit, surditatem in febribus bonum esse signum, quia scilicet in morituris auditus fiat acutior, quod tamen verum non est: nam surditas semper malum signum est, nisi bonum signum haberi debeat, quod significat periculum: quando verò surditas sit post phrenitidem, aut aliquem alium capitis affectum, priore morbo cessante, aut diminuto, facultate vigente, potest aliquo modo haberi pro bono signo, quia tunc aliquando contingit fieri, materia ab internis cerebri partibus ad externas eius partes detrusa, ad aures nimirum, quo tempore, ne fiant parotides suspicio est. Hæc igitur ratione surdum fuisse factum dicerem, etiam fluente aluo: dico fluente aluo, quia etiamsi Hippocrates de fluore alui non loquatur ante surditatem, addit tamen *detectiones ab initio*, id est, ab ini-

tio morbi, non ab initio diei vndecimi. Habuit hic ægrotans evidens signum coctionis in die decimosexto, quo die minxit paulò crassius, id est, magis coctas, & minùs tenues, cum sedimento, non ampliùs cum suspensionibus. Hinc apparet quòd quæ concoquantur redduntur crassiora, ita statuente Aristot. *lib. 4. meteor. cap. 3. Omnia, quæ concoquantur crassiora esse, & calidiora oportet; calidum enim efficit tale melioris molis, & crassius, & siccius.* Subsидebat autem vrina, quia flatuum ea copia erat resoluta: nam quemadmodum materia in vrinis existens, si cruda est, flatibus existentibus non subsidet, quia si natura sua sursum tendunt, secùnque materiam crudam, aut nondum satis concoctam subuehit: ita his resolutis flatibus, materia quæ eleuabatur petit fundum, & redditur magis vnita, quemadmodum aliàs dictum est cum Hippocrate *in progn.* propterea ex hac euacuatione, sequuta est alleuatio evidens, cum recreatum fuisse dicat, & magis mente constituisse.

[*Recreatus est.*] Id est, dicerem ego, aliquantulum resumpsit vires, minùs à symptomatum grauitate infestatus. Mira naturæ opera in concoquendo! quæ sensim malitiam humorum demulcens, reddit ægrotantem leuiorem, & eundem à morbo vindicat, quantopere autem recreatur ægrotans remissis symptomatibus, vnusquisque in dies experitur. An modò simpliciter verum sit, quæ concoquantur crassiora reddi, non æquè clarum videtur esse: nam etiamsi dicat Aristoteles quæ concoquantur reddi crassiora, eodem confirmante Galeno *lib. 2. progn. comment. 33.* tamen patitur multa incommoda, hæc Aristotelis & Galeni sententia, quæ sic legit: *At concoctiones non solum crassiores reddunt vrinas, sed & deiectiones, quoties bene in ventre concoquantur, & item screationes in pulmonis, & costalibus, atque etiam pituitas per destillationes, & grauedines, necnon per lippitudines, & pus in ulceribus.* Quod idem repetit *in lib. de totius morbi temporibus, circa finem capitis.* Incommoda autem hæc: *Si quis vrinam emittat crassam nimis, ut coctionem recipiat, fiat tenuior necesse est,* cum perinde dicamus vrinam crudam, quæ nimis est crassa, ac illam, quæ nimis est tenuis, & quemadmodum vrina nimis crassa dum coquitur attenuatur, ita nimis tenuis dum coquitur crassior fit. Ita chylus, ex pane fit, sanguis ex chylo, ex sanguine spiritus, & tamen spiritus sanguine, sanguis chylo, chylus pane tenuior est, quod cum ita sit, non videtur vniuersaliter verum, quæ concoquantur reddi crassiora. Hoc si vultis distinctiùs videre, legite doctissimum Vallesium *in suis controuersis*, ibi, videbitis quomodo tollendæ sint difficultates: nam ve aliqua attingam, ipse ita dicit: *Etiamsi ex pane fiat chylus, qui pane est tenuior, tamen nihil obstat: nam excernuntur ex pane multa excrementa, quod superest, secretis facibus, concoctione crassescit, atque illud tantum dicitur coctum.* Ita & de vrinis crassis sentiendum est, quæ dum coquantur, tenuiores videntur fieri: nam crassior redditur vrina propria liquoris substantia, sed tota vrina tenuior redditur secretionem crassorum humorum, qui cum liquore erant confusi. Itaque amittit quidem vrina crassitudinem coctione, quam habet permixtione alterius substantiæ, sed

sed propriam non potest: immò rei, quæ coquitur substantia semper redditur crassa. Sed redeamus ad textum Hippocratis, à quo paulisper aberrauimus.

8 *Septimodecimo literum tenues.*] Quàm sit difficile iudicium ferre in iis morbis, qui à materia varia pendent, præter id, quod in dies videmus, hæc etiam testatur Historia: nam vrinæ ex tenuibus factæ sunt crassæ, id est, magis coctæ, quas vix potuisset Medicus animaduertere, cum die sequenti sint immutatæ, & factæ iterum tenues. Quando hæc videbitis in morbis fieri, ex duobus alterum esse putabitis, vel naturæ imbecillitatem, quæ modò sit aggressa coctionem, modò ab opere desistat, quia nequeat materiam superare ex æquo, aut erit hoc propter succorum diuersitatem, quorum alij sunt faciles, alij difficiles concoctu. Ita Galen. in lib. de vrinis, cap. 16. his verbis: *Esto igitur primum album, superiorem locum occupans, planum, sed inaquale, id est, vno die coctum, postero die non coctum: tale debilitatem virtutis indicat, qua non potest ex æquo omni tempore materiam concoquere, & alio in loco habemus. Concoctionis opera, qua est actio nativi caloris ad aquandos succos crassiores, vrinæ attenuantur, & tenuiores incrassantur, donec ad mediocritatem consistentiæ ventum sit.* Tutius tamen est ex tenuibus crassas reddi, quàm ex crassis tenues, quòd in febribus maxima ex parte vrinæ initio tenues, morbo ad solutionem tendente crassescunt: solent autem tribus modis attenuari; primo modo ex varia, & inæquali materiæ conditione: secundo modo ob virtutis concoquentis imbecillitatem: tertio modo propter redundantis serosæ humiditatis symptomaticam euacuationem, si multæ sint, & inutiles. Verùm non crederem eam in hoc ægrotante fuisse imbecillitatem, quæ tales reddiderit vrinas: neque enim superasset tam diuturnum morbum, & grauem; neque dicerem, statim mutatas fuisse, quia adesset varietas humorum præcipuè, neque serositas tanta: sed id ita euenisse putarem, quia humores delati derepente sint ad alias partes, ad adenes post aures existentes: quod verum sit, vix huiusmodi vrinæ fuerunt, quòd tumor apparuit secundum vtramque aurem cum dolore: solent autem fieri huiusmodi vrinæ, quotiescumque futuri sunt aliqui abscessus post aures, vti videtur posse colligi ex Hippocrate 3. in 1. prorrhetic. text. 31. in cuius comment. addit Galenus: *Nam si abscessus fore speraueris, humorum considera inclinationem, ad quam videlicet fiat partem, atque ita, vbi singulorum capitis symptomatum vires adnotaueris, parotidas fore tum magis, tum minus sperabis.* Aquosæ præterea vrinæ, in quibus alba sublimis petunt, ad prænotationem per accidens faciunt: oportet igitur eas, neque prorsus incoctas, neque absolutè concoctas esse, vbi natura abscessum factura sit.

Neque est quòd aliquis obiiciat, si tales vrinas esse oportet, quomodo vrina tenuis, & cruda, est abscessus futuri indicium, vt dicit Galenus lib. 3. de cris. cap. ultimo. Resp. Vrinæ tenues non sunt prorsus incoctæ, vt ille ait, dicuntur autem crudæ ratione habita ad exquisitè coctas. Erant autem admodum periculosæ istæ parotides, isti secundum aures

tumores, propter dolorem, quem adiunctum habebant: nam, dicente Hippocrate 1. in 1. *Coacorum, text. 13. sect. 2.* Quæ sunt cum dolore, lethales, his verbis: *Qua verò ad aures dolenter exurgunt lethalia, & meritorè quidem hæc scribit, quando videmus periclitari sæpissimè ægrotantes cum huiusmodi tumoribus: nam ferè semper apparent, viribus admodum debilitatis, & nouum inducere videntur morbum, causasque atterere lethi: nam si sunt magni, virtus ægri sustinere non potest, donec concoquantur: si parui, non tollunt morbum, qua de causa dicebat Galenus neque maiores esse debent, quàm vt ferri possint, neque minores, quàm vt iuuent.* Addamus esse huiusmodi tumores periculosos ratione loci: nam sunt circa aures, quando ex auribus, & propter aures plerique moriuntur, idemque iudicium de parotidibus, quæ & cerebro vicinæ sunt, & in eo germen habent, interdum etiam in vniuerso genere venoso. Quare non est mirum, si aliquando, ipsis etiam coctis, nihilominus ægrotantes moriantur, morbo vniuersali incocto, vt vidimus obseruatum ab Hippocrate 2. in 1. *epid. text. 84.* de Cratistonaete, & pictoris ancilla. Quare non sine causa monet esse lethales huiusmodi abscessus: nam dolorem inferunt; quia, & repentiè influunt. Quapropter, dicebat Galenus lib. 3. cap. 2. *de comp. medic. secundum locos,* abscessus istos per imperuosum humorum illapsum febres curare: copiâ materiæ, vehementem tensionem inducunt: acrimoniâ, morsum acerrimum, aliquandòque calidam, & inæqualem concitant intemperiem, quæ grauissimi doloris causæ, ægrotantes celerrimè rapiunt: quæ cum ita sint, quomodo poterat dormire, itaque addit iure.

^h *Insomnis erat.*] Et qua ratione erat insomnis, eadem, consentiente cerebro, delirabat. Quod si Medicus fuisset suspicatus de ægrotantis salute, non sine causa fuisset his grauissimis symptomatibus, etiam in decimaseptima existentibus, post longam molestiam. Quod autem crura dolerent, id erat in causa, aut quia portio deflueret crassioris materiæ, ad eas partes, aut quod magis est credibile, quia musculi redderentur languidi à calore febrili: symptoma non infrequens in febribus acutis.

ⁱ *Circa diem vigesimumseptimum, coxa dextra vehemens dolor subito sedatus est.*] Quæ vigesimo die habuit ad bonum tendebant, sed non ita, quid recidiandum esset, cum neque sudor, neque alia euacuatio sit sequuta, nisi diceremus fuisse sufficientem depositionem factam ad aures, & coxas: ad aures, quia erant tumores euidentes; ad coxas, quia erat fluxionis indicium; verum, quod spectat ad coxas, erat parui momenti fluxio, cum statim euanuerit, idque indicaret aut materiæ paucitatem, & tenuitatem, aut flatuosam materiam: aliter enim non tam facilè resolverentur dolores; & hinc est, quod nihil iuuat illa fluxio, quia si fuisset copiosa, parotides resedissent: at neutrum fiebat, neque residebant, neque suppurabant; id cum videbitis in ægrotantibus, adhuc suspectam habere salutem: cum enim neque suppurant, neque recurrunt, ægrotantes aliquando moriuntur, quandoque sanantur: moriuntur ij, quibus nulla superuenit euacuatio, quod fortasse, & huic cõtigisset, nisi die trigesimo ven-

ter fluxisset, & multa sunt euacuata aquosa excrementa, & qualia solent in dysenteris: neque hac euacuatione fuit contenta natura, sed portionem istius materiæ ad vias vrinæ transmisit, vt ex vrinarum qualitate apparet, quas emisit, crassas; quibus euacuationibus merito tubercula relederunt, cum sola spes in huiusmodi tumoribus sit in viribus, in alui profluvio, & vrinæ crassæ copia: nam tumores, qui circa aures fiunt, & in febribus cum dolore exurgunt, quibusdam cessante iudicatoriè febre, neque sedati sunt, neque suppurarunt. Factum his biliosorum profluvium, vel dysenteria, vel crassarum vrinarum sedimentum soluit, quod Hermippo Clazomenio contrigit, scribit idem Hippocrates 2. in 1. Epid. text. 81. nullus autem est, credo, quàm hic ægrotans. Et certè debetis esse oculati in huiusmodi tumoribus, quando ægrotantes non parum de vita periclitantur: nam si nihil horum eueniat, quæ huic ægrotanti contigere, mirum, si ægrotantes non periclitantur, si nihil horum eueniat, quæ hic ægrotans habuit, non parum ambigua est eorum salus: fit enim aliquando vt parotides euanescant, interdum persistent, neque suppurent, neque recurrant: aliquando verò, neque suppurent. Cum non suppuratæ citò euanescent, ac inopinanter, semper est malum, nisi fortè ob illorum laxitatem, indolentiam insensibiliter sint resolutæ. Itaque citra incommodum euanescent tunc, quod etsi non admodum frequens est, tamen obseruauit aliquando, & Galenus idem confirmat, 1. in 1. epid. text. 10. his verbis: *Que tamen omnia resident faciliè, quòd promptè huiuscemodi materia digeratur: è diuerso, qua crasso constant, & lento humore, egrè discutuntur.* Porro, quæ acciderunt in tempestate præsentis, laxa erant, & mollia, & digitis cedentia, & quæ ad eorum impressionem cauabantur citra phlegmonem, hoc est, citra phlogosim, id est, inflammationem. Variæ parotidum solutionis exempla habemus ab Hippocrate 7. epid. text. 92. quo in loco narrat, quomodo soluantur parotides, & etiam 2. in 2. epid. text. 6. in quo loco habetis, quomodo iudicentur, & quomodo moriantur ægrotantes sic affecti: & hinc elicietis, non parum de vita periclitatù hunc ægrotantem; præsertim, cum dolor ille coxæ, tam de repente sit sedatus, quod etiam magni fit ab Hippocrate, vt suo loco videbimus. Neque solum euacuationes dictæ tollunt humores istos, sed etiam sputum, dicente Hippocrate 3. prorrhæ. text. 75. *Tussicula cum frequenti sputo abscessus post aures tollunt.* Quibus ita dispositis, etiamsi morbus fuerit productus, & deciderit ab acutis, cum ad diem quadagesimum peruenerit, nihilominus virtus valens, quæcunque symptomata superauit, & tandem ægrotantem ab omni molestia liberauit. Quòd si dexter oculus dolebat, obtusior est factus visus, non fuit quid magni, vt euentus demonstrat, quando citissimè euauit, indicium fuisse flatuosam materiam potius, quæ à capite descendens oculos infestaret, quod non fuit difficile propter capitatis, siue cerebri tam grauem affectum. Quare, vt rem concludamus cum Hippocrate.

^k *Quadragesimo die dexter oculus illi dolebat, obtusior erat intus.] Ad statum suum rediit, id est, cessarunt oculi affectus, cessauit capitatis molestia,*

stia, & integrè iudicatus est. Neque crederem ego rediisse amplius febrem post vigesimam; quia, etiamsi non dicat iudicatum fuisse integrè, neque sudasse, & propterea debuisse redire, tamen superuenit postea alui fluxus, quæ euacuatio potuit ab imminente recidua præseruare, & eam ob rem, quando scribit,

¹ *Rediit ad statum suum.*] Non referrem hæc verba ad affectionem oculi tantum, sed rediisse ad statum suum, id est omnino conualuisse, & febrem in totum desiisse.

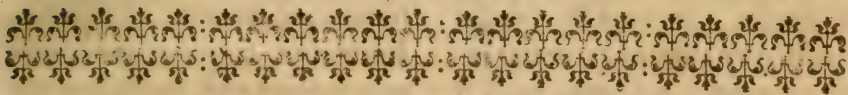
Curatio.

ERat iste affectus ex iis morbis, in quibus debent Medici esse solliciti de victus ratione: nam, qui citissimè finiunt, non æquè sollicitos reddunt Medicos: sed, qui protrahuntur, ij non leuè exposcunt diligentiam. Quare, statim imperata victus ratione conuenienti quæ facta esset per alimenta optimi succi, & facilis coctionis, quibus passim utimur, nullo modo erat retardanda venæ sectio ex brachio dextro, ex vena interna, iterata euacuatione, tum propter febris vehementiam, tum etiam vt partis affectæ haberetur ratio, hypochondrij nimirum: sæpissimè enim contingit vt hoc præsidij genus retardantes putredinis vim foueamus, quæ postea eò creuerit, vt occasionem adimat cum ægrotantis pernicie; aut, vt in hoc ægrotante, aliqua insignis euacuatio symptomatice appareat, quæ sit impedimento, quominus rectam curationem progrediamur: hinc enim, nisi ante alui fluxum fuisset missus sanguis, suspecta postea esset habita propter alui motionem ex Galeni decreto: quo præstito, non erat euacuans medicamentum exhibendum, cum postea tam largiter aluus fuerit mota. Etenim uerò sunt hæc ex iis rebus, quæ Medicis aliquid de ipsorum dignitate detrahunt, cum tamen hæc scire, neque præuidere possit Medicus: nimirum aliquando continget incipiente morbo, haud multo post fluxuram aluum, Medicus copiam humorum cognoscens exhibet soluens medicamentum, quo fit, vt mota materia ad exitum parata, largior quàm par sit, sequatur euacuatio, quam postea non est tam facile sistere: tunc omne detrimentum tribuunt in Medici opus, cum tamen lenissimū esset medicamentum. Quare quemadmodum in omnibus rebus à Deo Opt. Max. incipiendum, ita certè in medendo debent Medici omnipotentem precari enixè, vt dignetur aciem ingenij dirigere in ægrotantis commodum, ne cum famæ detractio, malè sit consultum saluti ægrotantis. Fiunt enim quamplurima in re Medica, quæ animaduertere Medicum est impossibile. Modò obiit iuuenis annorum sexdecim: hic cœpit ex inferiore oris labio conqueri, quia scilicet intumuerit, perseuerauit sic per aliquot dies, vocatus ad curationem inuenio labium tumidum, non tamen denigratum, attamen cum non detumuisse conspicerem, etiamsi esset sine febre, euacuaui per medicamentum placidum, nocte quieuit mane tamen, cum inuenirem adhuc partem tumidam, extrahendum esse sanguinem censui ex brachio, postea comprimentibus nobis
labium

labium pus exiit satis coctum, & ita detumuit labium, vt ad statum naturalem videretur redactus, cœperat tamen febrile, nocte derepente tam impetuosa concitata est fluxio ad eam partem, vt calore naturali suffocato, degenerauerit morbus in gangrænam, sicque vocato Chirurgo, denuò extractus est sanguis, scarificata pars, admota sunt opportuna remedia, nihilominus, ita humorum malitia increuit, vt malignè febricitans, serpente morbo; etiam si, neque in faucibus esset inflammatio, neque minima deglutiendi difficultas, tertio à morbo die obiit. Ex quibus colligere potestis, quàm multa contingant ex praua corporis dispositione, quæ mortem inferunt; cum tamen viderim ego gangrænas in faucibus vehementissimas, à quibus conualuère ægrotantes. Venæ igitur euacuatione præmissa, statim deueniendum erat ad alterantia, quæ vim haberent refrigeratorem; qualia sunt syrupi ex acido citri, de acetosa, acetosi simpli. si tamen aluus adhuc non violenter esset mota, quia acutum nocet in alui fluxu, syrupus de endiuia, cum aquis stillatitiis, aut decoctis ex iisdem herbis paratis. Vigiliis commoda fuissent medicamenta iam in antecedentibus descripta, tam externa, quàm interna, pilulæ è cynoglossa, diacodium, & id genus alia: siccitati linguæ prouisum fuisset iis, quæ humidam faciunt linguam, vt tenendo aliquid in ore, vt sunt canditi ex radicibus lactuæ, cichorij, conserua ex floribus cichorij, aut colluendo sæpius os aqua refrigerante, sæpius eandem detergendo, præsertim cum mucore est repleta, vt in febribus acutis sæpissimè cernimus, quia facilius, & cum maiore delectu cibum assumunt. Neque erat negligenda hypochondriorum affectio, cui succurrere potuisset Medicus oleo rosaceo, cum succo cichorij misto, & aceti portione, calidis omnibus, bis, ter, & hoc amplius in diem administrato remedio. Delirio, oxyrrhodinis capiti admotis: concurbitulis iteratis, reuulsionibus factis, ventrem fouissem oleis citoniorum, mastiches, rosarum, myrthino. Alui euacuationi fuisset prouisum clysteribus refrigerandi vim habentibus, ex sero, aqua hordei, lacte, aliquando etiam chalybeato. Post decimanquartam, quia visa est natura materiam ad aluum deriuare, poterant addi in syrupo, quæ motum naturæ adiuuarent, concinnato decocto ex radicibus asparagorum, petroselinii, femine melonum, concumeris, hordei, & id genus aliis. Abstineret à potu quantum posset: nam aluus magis irritatur, ita sentiente Hippocrate 4. acut. text. 40. nisi tamen venter esset liquidus propter colliquantem febrem, quia tunc ex Galeni sententia in comment. est conuenientissimus. Tumores illi post aures, quos de genere inflammationum esse dicit Galen. lib. citato de composit. medicam. secundum locos, curantur dicente Galeno admotis cucurbitulis, quotiescunque natura minus bene expellit ad partes extimas, veritus, ne materia introcedat; nam, neque oportet sint maiores, quàm ferri possint, vti dictum est, sed neque oportet minores sint, quàm vt iuuent 2. prorrh. & 2. in 1. epid. text. 35. comment. 6. Quare, si animaduertisset Medicus motum naturæ, ita se gerere debebat, prout occasio ferebat. Doctissimus Valletius docet curare hos tumores his verbis: *Ego, quid in huiusmodi ægrotis, quibus per febres ma-*

lignas parotides oriuntur facere soleam, dicere hoc loco non grauabor, quandoquidem cenſeo multos eſſe ita ſeruatos, qui alioqui interuiſſent. Mox, ac oriri incipiunt, partem laxante oleo foueo, vt chā nāmelino, atque ſi exire cunctentur, loco ipſi cucurbitam affigo, ne abſceſſus ſit minor, quā vt poſſit conferre, vbi autem ſatis manifeſtus abſceſſus eſt factus, ſi breui increſcat plurimū, mitto rurſum ſanguinem, ne ſit maior, quā poſſit ſuſtineri, mox verò durum adhuc tumorem, neque vlla ſuppuratione expectata ignito ferro aperio, altera quidem in parte, ſi alteram ſolū obſederit tumor: in vtraque verò, ſi vtramque, & cataplaſma ſuppurationis appono. Plerumque res bene cedit. Nam breui computreſcens, cum inuſta eſcara tumor, manare pus incipit, & per id oriſicium caput, & reliqua viſcera perpurgantur. Subdit: Neque hoc debet videri cuiſpiam atrox: pars enim adenoſa per ſeſe quidem eſt vilis, quanquam ob id licet ſecare, vrere, & vtrumque contemnere. Hæc Valleſius. Vir eſt iſte magni nominis, cui fides eſt adhibenda: attamen ego non omnino tutam ipſius curationem haberem, ſi ſpectemus verba Galeni ſic ſcribentis: At verò, cum vehementi impetu fluxus illabitur, nihil nos curioſius agentes, omnia naturæ permittimus: ſi enim, ſiue cucurbitam, ſiue aliud pharmacum, humores ex alto ad cutem attrahens admouerimus, vehemens dolor hominem apprehendit, vnde, & vigilia ſunt, & febres ſuccedunt, & vires exoluuntur. Mitigare itaque tunc, & non humorum inſluxui opitulari conuenit per cataplaſmatum maximè lenientium uſum, velut eſt quod ex frummenti, aut hordei, aut ſem. lini, farina cum aqua mulſa, aut ſœnuſgraci, aut althea, aut chamamelo tum decocto coquitur. Paulò infra hæc addit: Si verò ſuppurate fuerint parotides, tunc aut per ſectionem pus elicere oportet, aut ſanè per pharmacum acre, abſceſſum rumpere. Hactenus Galenus, in quibus videtur conſulere abſtinendum eſſe à veloci hac curatione à Valleſio propoſita. Hac igitur de cauſa, & ego conſulerem, vt in iis mendendis maxima adhibeatur cautio, ne præcipites agantur ægrotantes, vt tempore peſtis obſeruauimus, veluti diximus ſupra: nam, quamuis adenes ſint partes viles, habent magnam communicationem cum partibus principibus, quarum cuſtodia eſt ad vitam neceſſaria. Expediit propterea trahere ad exteriorē ſuperficiem medicamentis placidè mouentibus, & euocantibus, ſi minus perfectus ſit naturæ motus, abſtinentibus ſemper à repulſoriis hac ratione, ne propter viciniam materia introcedat ad partem principem, caput ſcilicet, quod idem Galenus monet in capitis initio, ſic: Parotides è genere quidem ſunt inflammationum, ſunt autem glandulis circa aures affectis, non tamen prima parte curationis partium inflammatarum in eis vrimur. Alio in loco inquit. Ego verò nunquam pharmacis ad parotidas deſtinatis, repulſoria permuſcari opera pretium exiſtimo, præterquam ſi aliquando, raro tamen ad multam diſcuſſoriorum copiam parum quiddam ex eis addatur, atque id tum demum, vbi citra dolorem vehementem parotides irruant. Hæc de parotidibus. In hoc ægrotante paucis fuiſſemus contenti, natura ipſa operante, vt ex textu elicimus, quando euacuationibus per aluum, & vrinas factis ſunt ſolutæ parotides. Illud, quod

quod à Medico præstandum erat discite vos ex textu Hippocratis, quando hisce euacuationibus sequitis, debebat attendere motum naturæ, & si perfecte fuisset operata, alio non indigebat remedio, sin minus adiuuanda opportunis medicamentis. Neque negotium mihi fecisset illa oculi affectio, cum statim euanuerit, ac genita est, ad cuius solutionem non parum fecit alui motio. Iudicato ægrotante, fuisset Mediei curantis munus expendere, an purgatio esset iutura, necne, vt qui superessent humores, ij radicitus euellerentur, quòd si conuenire cognouisset, neque hoc erat prætermittendum, blandioribus vsi medicamentis, cum longo tempore laborauerit virtus, & per aliquot dies aluus mota fuerit, cuius causa, & maior materiæ copia dempta erat, & etiam virtus non æquè constans esse poterat. Hoc igitur vel simili medicamento effem vsus, *℞. Rhabar. infusum, cum uncys syrup. ros. solut. qua. uor*, aut alia id genus. Et quoniam morbus productus est, ratio victus debebat esse paulò largior, vt virtus sufficeret, essent tamen ex iis, quæ facillimo negotio distribuuntur, de quibus iam in aliis sermo est habitus. Ad ventriculi roborationem poterat assumi conferua citoniorum, rosarum, absinthij Pontici, pro ratione temporis, conuenienti victu seruato, etiam per aliquot dies post iudicium, vt ventriculus iam ex diuturno morbo debilitatus, cibis repletus, cruditates generaret, quæ solent esse omnium morborum causæ, vt statuit Galen. *lib. de bonitate & vitio succorum, cap. 3.*

ΑΡΡΩΣΤΟΣ ΕΝΔΕΚΑΤΟΣ.

ÆGROTUS XI.

ΕΗΝ Δρομεάδω γυναικα, θυγατέρα τεκῶσαι, κῆ τ' ἄλλων πάντων γλυκῶν κῆ λόγον, δευτεραίην εἶσαν. ῥίγῃ ἐλάβε, πυρετός ὄξύς. ἤρξατο πονεῖν τὴν περὶ τὴν, πρὸ ἰσχυρόν. ἀσώδης. φεικῶδης. ἀλυστα. κῆ τὰς ἐχοιδμας ἐχ' ὑπνωσε. πῶμα δρασ. μέγα. ἀπὸ κῆ σπασμῶν. β'. ἀφ' ἧς ἐρρίγασεν, ἀπὸ κελίης καλῶς κέρασνα διήλ-

DROMEADAI uxorem, que pepererat, a cateris ritè consequitis, postridie rigor cepit. Febris acuta. b Primo die circa hypochondrium laborare cepit, fastidiosa, horrens, implacida, sequentibus diebus somnum non cepit: spiritus rarus, & magnus: c hypochondrium statim renulsum. d Postridie eius diei, quo rigerat, aluum commodè reddidit,
 Y 2 steterunt,

vrina crassa, alba, turbida, cuiusmodi sunt, qua in matellis diu

θεν. ἕρα παχέα. λευκά. θολαρά. διαγίνε) ἐκ τῆ κατισταμύων, ὅταν αἰαταραχθῆ κίμωρα χρονον παλιώ. ἔ καθίσατο. νύκτα οὐκ ἐποιμήθη. τρίτη περὶ μέσον ἡμέρας ἐπερρίψασε. πυρετὸς ἐξυῖ. ἕρα ὁμοια. ὑποχονδρία πόνθ. ἀσώδης. νύκτα δυσφόρος, οὐκ ἐποιμήθη. ἰδρωσε δι' ὄλε ὑποψύχρα. ταχύ ἢ πάλιν ἀπεθερμάνθη. δ'. περὶ μὲ ὑποχονδρία, μικρὰ ἐκκεφίδθη. κεφαλῆς ἢ βάρθ μετ' ἐδύνης ὑπεκαρσώθη. ἔταξε μικρὰ δπόρινων. γλαῦσα θπίζηρθ. διψώδης. ἕρα λεπτά ἐλαγώδεια. σμικρα ἐποιμήθη. ε'. διψώδης. ἀσώδης. ἕρα ὁμοια. δπόρ κολίης ἔδέν. περὶ ἢ μέσον ἡμέρας, πολλὰ παρέκρυσσε κὲ πάλιν ταχύ σμικρὰ κατενόθ. αἰσταμύνη ὑπεκαρσώθη. ψύξις μικρά. νυκτὲς ἐποιμήθη. παρέκρυσσε. ς'. περὶ ἐπερρίψασε. ταχύ ἢ διεθερμάνθη. ἰδρωσε δι' ὄλε. ἀκρεα ψυχρά. παρέκρυσσε. πονδύμα μέγα, δραμόν. μετ' ὀλίγον πασσμοὶ δπόρ κεφαλῆς ἤρξαντο. ταχύ ἀπέθανεμ.

unfiones à capite cæperunt. ¹ Subitò obijt.

steterunt, cùm agitantur, non subsidebant: nocte ^c non dormiuit: ^f tertio die circa meridiem riguit: febris acuta, urina eadem: hypochondrii dolor, fastidiosa. Nocte magna cum molestia non quieuit, sudor undique frigidus, è vestigio calor illi redijt. Ἔ Quarto dolor hypochondrii remissus est, capitis una cum dolore gravitas, aliquantulum soporata est, parùm nares stillarunt, lingua perarida, sitibunda erat, urina tenuis, perpauca, oleosa, paulisper dormiuit. ^h Quinto sitibunda, fastidiosa, urina eadem, nihil deiecit. ⁱ Circa meridiem multùm delirauit, statimque ad mentem aliquantulum redijt, surgebat, ac deinde mox soporata est, paululum frigebat. Nocte quieuit, delirauit. ^k Sexto die mane riguit, percaluit, toto corpore sudauit, extrema membra frigebant, delirauit: spiritus magnus, & rarus. Paulo post con-

COMMENTARIUS.

SUNT qui dicant, non esse quid mirum, mulierem bene expurgatam incidere in grauissimos affectus, quia scilicet possit esse malè disposita, & propterea, etiamsi ritè expurgeur à partu, non tollatur corporis praua dispositio, quod tamen, nescio quomodo intelligi, & admitti possit, si Galeni auctoritates attendamus; sed quid Galenum

Ienum attendere, nonne & experientiæ quotidianæ aliqua fides præstanda : neque enim illam particulam,

^a *Cæteris ritè consequutis.*] Interpretarer, de lochiis bene per totum partus tempus fluentibus, sed ita exponerem, cæteris ritè consequutis, id est, in partus tempore nihil defuisse, nimirum facillè peperisse, secundinas emisisse, & purgationes produisse eo scilicet partus tempore, quod sæpissimè obseruavi in enixis : vidi enim multas, quæ facillimo negotio peperère, & omnibus circa partum ritè consequutis, tamen statim suppressis mensibus, grauiissimè in posterum sunt affectæ, aliqua obiêre; & ne recedamus ab Hippocrate, vxor Philini & ipsa peperit, & est expurgata ex præscripto naturæ, & tamen obiit, quia non sat est incipere euacuationem, sed oportet perseueret ad præscriptum tempus vsque. Hoc quidem non est negandum, magis affici eas, quæ prauè sunt dispositæ, & eam ob rem non est mirum, si rigore est correpta postridie quàm peperit. Nam, cùm in deteriori apparatu, & maiori excrementorum copia fœminæ soleant concipi, non est mirum, si tam lethaliter fuit affecta. Dicitis, quomodo fuit febris acuta, si rigor inuasit. Est rigor, passio maximè familiaris in enixis propter vterum, qui neruosus est: dum enim retinetur sanguis ille putridus, vellicans partem neruosam, rigorem inducere potest sua mala qualitate, facillimo autem negotio patrescit, qui sanguis exorbitat à propria sede, & propterea non est cur quærat causam rigoris in hac muliere. Fieri quidem videbitis rigorem aliquando in febribus continuis, verùm tunc non est acutus multum, veluti est in iis morbis, qui per circuitum mouentur, fit autem tunc, quando bilis, in morbis continuis, cùm sit tenuissimarum partium, haud potest in vasis contineri, sed nonnihil ipsius extra vasa excidit, quod moderatum rigorem efficit, tuncque sequitur humoris malignitatem, excrementorum effusionem per corporis ambitum, corruptionem succorum in ventriculi ore ob prauum victum, veluti supra vidimus. In hac igitur sine dubio prouenisse ex mensium retentione constabit, si quæ euenère attentè spectemus, inquit enim,

^b *Primo die circa hypochondrium laborare cœpit.*] Accidentia mensium suppressionem consequentia : nam cùm eo tempore sit morbosus in corpore apparatus, succi illi putrescunt, vt dictum est, & commoti ad diuersas corporis partes impetum faciunt, ad hypochondria facillè propter viciniam, & ad os ventriculi facilis etiam est transitus; hinc fastidiosæ fiunt mulieres, maligni illius & tetri sanguinis vaporibus ad eam partem clatis, simulque implacidæ redduntur, & horrore corripuntur, partibus neruosis compatiuntibus. Hæc omnia declarat Galenus *lib. de difficultate respirat. 2. cap. 2.* & *1. progn. comment. 16.* & de horrore hæc ad verbum habet Galen. *3. in 6. epidem. comment. 26.* *Qua ratione didicistis sapius, omnes mali succi plenos, cum vehementius repente calefiunt, horrore vexari,* quod idem legimus *3. in 3. epidem. comment. 69.* non fit autem huiusmodi horror, nisi accurrentibus prauis humoribus per cutim, sùntque misti biliosis pituitosi, vt *7. Aphorif. comment. 56.* *Horror inquit à pra-*

uis humoribus per cutim currentibus fit; & esse mistum idem Galen. confirmat 3. in 1. epidem. comment. 5. cuius verba sunt hæc: *Ostendimus autem à bilioso, & pituitoso succo febrem cum horrore venientem prodire, eam verò, quæ caret horrore à biliosa quidem, sed lentiore, & concoctu difficiliore, quam ferunt esse partium principum inflammationem. Quòd si accidentia eò creuerant, vt tantopere ægrotantem infestarent, si quæ pars cum capite consentit, profectò vna est præ cæteris os ventriculi, vti sapiùs demonstrauius, quæ de causa somnum capere non poterat, cerebro non parum compatiante: nam cerebrum ventriculo, ventriculus cerebro suastrahunt affeccionem; idque non alia de causa, quàm propter neruorum ad os ventriculi à cerebro descendium magnitudinem, per quos etiã sensus huic particulæ, quàm vlli reliquarum partium acutiore est, scribebat Galenus: *Neque tantum somnis carebat, sed præter id habuit spiritum rarum, & magnum, quod simul cum vigilijs, multo magis delirium futurum præunciabat, vt elicitur ex 1. progn. text. 24. si vero spiratur magnus, multoquæ interposito tempore, delirium indicat. Quod scribit, multo interposito tempore, idem est, ac si diceret, rarum, Galeno sic exponente lib. 2. de diffic. respirat. cap. 3. Meritò igitur, cum immineret delirium, somnum non capiebat, quia cerebrum à vaporibus illis prauis impensius afficiebatur, & quia erant calidi, somnum arcebant. Quod dicit: *Hypochondrium statim reuulsum est: sunt qui legant: spiritus statim reuulsus est, ex quo apertissimè præuidetur conuulsio, vti docemur ab Hippocrate 4. Aphor. text. 68. In febribus spiritus offendens: malus, conuulsionem enim significat, id explicante Galeno 3. de diffic. respirat. cap. 9. Spiratio autem offendens, aut subsistens dicitur, quæ in medio sui interrupta, subsistit. Celsus lib. 2. de re medica, cap. 6. vocat spiritum in faucibus elisum. Sed tamen ego sequer verba textus, quæ sic legunt,***

° *Hypochondrium statim reuulsum.]* Quare sciendum est non vnica de causa hypochondrium reuelli: dicitur autem propriè reuelli, quando contrahitur tantùm ad superiora, aut sine contractione intrò recurrit. Duarum autem affectionum nota est: nam, si perseverat cum delirio, absolutam, & perfectam phrenitidem demonstrat ab inflammatione cerebri, & contractione principij neruorum, quam sequitur diaphragmatis, & hypochondriorum ad superiora contractio. Si circa statum, & augmentum id contingat, vt scilicet hypochondrium tendatur, & reuellarur, translationem humorum ad superiora ostendit. Hæc si critica est, profluuium sanguinis afferet: si verò symptomatica, viribus non potentibus dominari humorum motui, phrenitidem, aut conuulsionem: cum enim impetu quodam exprimitur sanguis in magnis venis, & arteriis, quæ sunt in præcordiis, consentaneum est hypochondrium contendere, & quasi in subsidium violentæ impulsione reuelli. De hac re visus est Galenus aliqua tetigisse in lib. 2. acut. comment. 10. & idem videtur desumi posse ex Hippocrate apertissimè, dum ipse 1. in 4. Coacarum text. 6. habet sic: *Capitis dolor in morbo acuto, hypochondria reuulsa, si quisdem sanguis non effluit è naribus, in phrenitidem procedit. Quòd si res ita est, ego non dicerem,*

dicerem, *spiritus reuulsus*, sed *hypochondrium reuulsus*, id est, retractum ad superiora propter translationem humorum ad partes superiores; ex quo prædicendum erat, aut delirium, aut conuulsio, quod vtrunque in hac ægrotante contigisse videbimus.

^d *Postridie eius diei, quo riguit, aluum commodè reddidit.*] Non video, quomodo aluum commodè reddiderit, materia cruda existente, & nullo iuuamento subsequente: nam vrinæ erant nihilominus turbidæ, & omnia ruebant in deterius. Itaque illud, *commodè*, non debet referri ad utilitatem, quam nullam videmus, sed fortasse ita loquitur, vt ostenderet facultatem expultricem non omnino fuisse oblitam sui muneris, sed eadem hora, qua solebat tempore sanitatis, alui excrementa reddidisse, & sine dolore, de quibus excrementis, & modo excernendi satis copiosè sunt eloquuti Hippocrates & Galenus *in lib. 2. progn. & 1. de cris. cap. 11.* Quod nihil meliùs sit sequutum ex hac euacuatione hinc apparet, quod vrinæ erant turbidæ. Qui in Galeni locis mediocriter est exercitatus non paucam humorum agitationem fuisse in genere venoso coniectasset, futurumque, vt breui ita capite doleret, vt etiam delira hæc ægrotans fieret: præsertim, si ante dictorum non fuerit oblitus: nam, solent huiusmodi vrinæ dolorem capitis existentem, aut futurum prænuntiare delirium, & conuulsionem, de primo extat *Aphor. text. 71. sect. 4. Quibus vrina perturbata iumentorum similes, his capitis dolor, vel adest, vel aderit.* Quod etiam obseruatum habebimus in historia Hermocratis. Delirauit vxor Philini cum huiusmodi vrinis, & obiit. Sed clariùs, doluit capite, delirauit, conuulsus est cū huiusmodi vrinis Polyphantus Abderis *7. epid. text. 100.* de quo sermonem habens Hippocrates, ita scribit: *Polyphantus Abderis caput dolebat, in febre vehementi: vrina tenues, multæ, hypostases densæ, & conturbatæ.* Non cessante autem capitis dolore sternutatoria admota sunt, cū esset iam decima dies. Postea verò in ceruicem dolor fortis. Vrina venit rubra, perturbata, qualis iumentorum. Mente motus est phrenitico modo. Mortuus est in fortibus conuulsionibus. His addere non piget sequentem historiam: *Similiter autem, inquit, & Eualcida famula, cum multo tempore densæ vrina prodixissent, & cephalalgia inessent, facta phrenitica mortua est, eodem modo, cum foribus conuulsionibus: omnino enim densæ vrina, & perturbata signum est exactum doloris capitis, & conuulsionis, & mortis.* Hactenus Hippocrates, quæ omnia apertissimè comprobant istius ægrotantis euentus, quæ & capitis dolore, & delirio, & conuulsione fuit conflictata. Si vultis scire, cur talibus vrinis existentibus hæc fiant, legatis Galenum *in comment. Aphorif. adducti*, quo in loco ita docebitur, nimirum huiusmodi vrinas hæc indicare, quoniam hæ maximam humorum in venis existentium agitationem, & flatuosi spiritus permissionem arguit: hinc vapores quamplurimi eleuantur, qui sua tenuitate sursum elati caput replent, & pro varia partium, quas obsident infestantque natura, diuersa pariunt symptomata: si enim cerebri temperiem, quam mentem solet appellare Galenus, immutent, delirium excitant, si biliosa acrimonia neruorum principium pungant, conuulsio

conuulsionem pariunt, si venas, & arterias capitis, necnon eiusdem membranas, quæ sunt exactissimi sensus, distendant, cephalalgiam inducunt. Quid igitur ex his vrinis prædicendum sit, constat apertissimè ex Hippocrate, & Galeno, quòd si tot minantur vrinæ dictæ, iusta de causa addit Hippocrates,

^e *Non dormiit.*] Si enim vigiliarum causa non tollatur, neque etiam poterit tolli effectus, videnturque sibiipsis mutuas dare operas, vigiliæ, & bilis, cum biliosus humor, vigiliæ, vigiliæ biliosum humorem augeant: è longa etenim vigilia exsiccantur corpora, & concalescunt, & hinc bilis generatio. Cur autem ita affecti non dormiant, dictum etiam est *supra* ex sententia Hippocratis, vbi statuebatur pessimas esse vigiliæ, vt causas, & vt signa. Primo modo, quia impediunt coctiones: secundo modo, quia id fit, vel propter dolorem aliquem, aut propter delirium præsens, vel futurum. Ille fit ab acri incendio, interna inflammatione, erysipelate interiore, & similibus. Hoc, exoluto spiritu animali, & siccato cerebro, in quo facultas animalis residet.

^f *Tertio die circa meridiem riguit.*] Solet rigor febres etiam ardentes soluere, sed tamen in hac ægrotante id commodi minimè est sequutum, cum & vrinæ in melius non fuerint mutatæ, & febris remanserit acuta; quod, perinde est, ac si dixisset, febris acutior, quia cum rigor ille posset arguere succi malitiam, ab hac natura ante tempus irritabatur ad expulsionem, & materiam ad corporis ambitum promouebat, hincque commotis succis febris augebatur: & quia non diminuebatur causa peccans, neque etiam diminuebantur, quæ patiebatur symptomata, cum adhuc & hypochondrij dolor, & fastidium perseuerarent. Hæc cur fiant iam cum Galeno significatum est. His sic stantibus, non obscurè apparet rigorem hunc fuisse merè symptomaticum, quia scilicet cum vtero comparerentur partes nervosæ. Huiusmodi rigor quatuor modis nocere solet: nam rigor est tunc ex iudicatoriis, non iudicantibus, quæ aut lethalia sunt, aut difficilis iudicij, si remissiùs æger habeat. Primo igitur modo nocet, quia vehementi commotione corpus facit infirmum. Secundo, perfrigeratione, quæ est symptoma languentis caloris natiui, nocet, quia actiones tum animi, tum corporis labefactat. Tertio nocet, quia materiæ intrò reuersu, & in nobiles partes translatione, varia, & perniciofa symptomata inuehit. Denique nocet quarto, quia nouo feruore concepto febrem auget, quomodo apparet in hac ægrotante, cui aucta est febris post rigorem, verum etiam facta est translatio materiæ ad partem principem, cum doleret hypochondrium; & præcipuè, cum sudor vndique frigidus eruperit, vt ipse ait, quem sudorem internum incendium denotare sapissimè demonstratum est: nam sudor in sanis multus, alimenti copiam, potum largiorem, corporis plenitudinem, cutis raritatem, iecoris, ac lienis copiosum calorem, & humorem denunciat. In ægrotis fit ex nimio humore, & sero; si verò fiat natura operante, tunc arguitur vis naturæ. Est sudor eiusdem naturæ cum vrina, sed tamen materia sudoris est magis elaborata: quando igitur fit sudor, vel est propter copiam

plam alimenti, vel est propter copiam humorum in corpore stagnantium, ita Hippocrates 4. *Aphor. text. 41.* *Sudor multus per somnum factus copiosiore cibo corpus vti significat, si verò cibum non assumenti hoc accidat, scire oportet, quod euacuatione corpus indiget.* Si in febribus fiat, ille vel est periodicus, vel est symptomaticus, vel est criticus. Periodicus, vt in febre intermittente sola, aut continuæ iuncta, vt semitertianis. Hic triplex esse potest, vel multus, vel frigidus, vel calidus. Multus naturam resoluit, & copiam humorum, ac contumaciam indicat. Frigidus materiam frigidam, & morbi diurnitatem. Calidus, calidam, & mitiorem ostendit. Ita Hippocrates 4. *Aphor. text. 42.* *Sudor multus calidus, vel frigidus superfluens, frigidus magis, calidus minus significat morbum.* In cuius comment. hæc sunt: *Difficiliores quidem sunt frigidi sudores, minus verò his mali calidi.* Indicant siquidem vtrique multitudinem adesse, sed alteri frigidam, qui & peiores sunt, alteri calidam, qui & minus his exitiales sunt. Sudor autem criticus in febre continua hunc in modum cognoscitur: nimirum, si fiat præcessis signis coctionis; si die critico, & valida natura existente; si per totum corpus effluat, si modum non excedat, & ab hoc sudore febris tollatur cum annexis symptomatibus. Hunc in modum apparentes sudores sine dubio boni sunt. Symptomaticus duplici modo fit: nam, vel fit à natura tentante crism, sed non potente, vel à resolutione partium solidarum cum raritate cutis, & virium infirmitate. Vtunque fiat, lethalis est, aut difficilis iudicij: si enim multus est iste sudor, virtutem deprimit celerrimè: si paucus, non iudicat, & dicitur iudicatorius, non iudicans, à quo sudore, si augeantur symptomata, & in caput, aut in partes alias fiat translatio, aut frigidus sit, in acutis non euadet æger: sin verò tenuior portio materiæ morbificæ excluditur, crassior verò, & glutinosior retineatur, virtute constante, restituitur quidem æger, sed non nisi longo tempore, quod apertissimis verbis innuit Hippocrates 4. *Aphor. text. 37.* his verbis: *Frigidi sudores cum acuta quidem febre, mortem, cum mitiori, longitudinem morbi significant.* Quibus addit Galen. in comment. hæc omnia: *Causa verò huius exploranda: nam plurimum mihi videtur habere dubitationis, quomodo febre calidissima hominem detinente, sudor fiat frigidus. Quòd igitur in alijs partibus corporis sit necessarium esse vehementem caliditatem, ex alijs verò sudores frigidos euacuari, manifestum est. Essent enim calefacti, si ex partibus calidissimis efferrentur. Euacuantur autem ex cute sudores, quam frigidam esse contingit, cum tamen ea, qua sunt sub ipsa comburantur. Nam quibusdam humoribus putrescentibus ostensum est, febres fieri acutas. Hi verò putrescunt, sapius quidem in toto corpore, sapius verò in vasis solis. Cum ergo hæc aliquando duo contigerint; humores, qui sunt in vasis putrescere, & eam, qua solida corpora regit naturam, qua secundum Hippocratem est calor naturalis, vel extinguì omnino, vel proximam esse extinctioni, qua quidem ex his euacuantur, frigida sentiuntur, eam verò, qua fit ex putredine caliditatem, nihil prohibere esse vehementissimam; atque ideo signum esse exitiale, ostendens in animalis corpore humorum multitudinem superabundare, tantum*

habentium frigiditatem, ut neque à calore nativo, neque à febrili calefiant. Tepidis siquidem existentibus febribus contingit saluari hominem, concocta in processu temporis multitudine humorum frigidorum, atque euicta à natura. Acuta enim febris causa est, & signum perniciosissimum. Causa quidem, quia prompta est ad dissoluendum corpora: signum autem, quòd humorum multitudine esse frigidissimorum ostendit, ut qua neque à calore febrili transmutetur. Febris verò, qua neque acuta est, sed moderata, permittit tempore longiori à natura multitudine concoqui, cum non anticipet dissolvere hominem: non est autem signum adeò perniciosum, sicuti vehemens febris. Contingit enim in tepida febre, & si modicè frigida multitudo fuerit, incalēfactam permanere. Hactenus Galenus. Quot igitur sint attendenda, ut ex sudoribus præfagiamus, an moriturus, an conualiturus sit ægrotans, dictum est. Quòd si res ita est, profectò poterat Medicus curationi assistens non difficilè prædicere quid futurum esset, cum sudor erupit frigidus vndique, id est, per totum corpus, sed, quæ erant symptomata, eadem permanerint, ut apparet: nam, etiamsi illi statim redierit calor, propterea bonum censendum non erat, quia solet natura extinctioni proxima omnes suos conatus adhibere, ut morbificam materiam expellat, & euincat, & hac de causa succumbens, frigiditas: iterum inturgens, calor prodit per totum corpus ad instar luminis, quod in eo prope est, ut extinguatur. Rem perinde esse, ac dicitur, euentus probat: non enim crederem factam esse hanc mutationem caloris, & frigoris, propter humorum varietatem, etiamsi scribat Hippocrates 4. Aphor. text. 40. *Et ubi in toto corpore mutationes, & si corpus refrigeretur, rursus calefiat, vel color alter ex altero fiat, longitudinem morbi significat,* & 1. in 2. Coacarum, text. 13. *Extrema corporis partes, si in utramque permulentur conditionem, sitis quoque huiusmodi, malum.* Idem Galenus 1. in 3. epid. comment. 8. ait: *Si quidem una cum ardente febre, & succum habente mordacem, acremque adiunctum, si quis symptomate teneatur, humidos, frigidosque humores, atque non mordaces comitante, non esse incommodum ostendis profugatum, cum nihil acciderit decretorij, sed suffocari, & extingui nativum calorem.* At si ex prostratione virtutis id contigisset, dicetis, non tam celeriter incaluisse, immò amplius incaluisse, ut contigit Philisco, qui sudavit frigidum quinto die, sexto obiit. Attamen hoc certissimum est, non esse omnibus par robur: sunt enim, qui magis, qui minùs resistent, ut quotidiana comprobatur experientia: nam Silenus etiamsi sudaverit frigidum octavo die, non obiit vsque ad undecimum diem. At, utcumque esset. Obiit.

⁸ *Dolor hypochondrij quarto die remissus est.*] Hæc doloris hypochondrij remissio, vincentem naturam non denotabat, cum cætera non responderent, immò potius arguerent extremam virtutis imbecillitatem, & humorum depositionem ad alias partes, ut ex dolore capitis patere potest: quotiescumque enim infernarum partium affectus, aut sedantur, aut diminuuntur, supernæ autem, quæ antea non erant affectæ, incipiunt pati, quid aliud existimandum est, quàm factum esse recursum humorum ad
supernas

supernas partes, quod præcipuè suspicari oportet, si præter rationem sedatæ sint infernarum partium læsiones. Ecce dolor capitis superuenit, post remissionem doloris hypochondrij, & cum grauitate, propter copiam eleuatorum vaporum, & tanta erat vaporum copia, vt veluti obrueretur facultas animalis, cuius causa aliquantulum soporosa erat: neque enim propter mistionem humoris pituitosi factum soporem crediderim, sed propter imbecillitatem, cum omnia humorum acrimoniam potius denotarent, remque ita fuisse demonstrat stilla narium. Hæc propter quam causam fiat, iam dictum est *suprà*. Quod autem sopor non fieret à materia crassa, sed propter imbecillitatem, ex eo constat, cum lingua arefceret, & sitiret, quæ vtraque eandem habent causam fouentem, vt vidimus. Sed quod magis erat, vrinæ tenuitatem habebant, & erant pauca. Quod haberent tenuitatem, non est mirum, quia crudo existente morbo, tales solent apparere vrinæ; verum fuisse paucas admodum, hoc potuit euenire, quia natura esset intenta ad alia: videlicet, cum humores eleuantur ad supernas partes, minores erant vrinæ copię: poterant etiam esse propter imbecillitatem virtutis, veluti de quacunque deficiente euacuatione dicebatur; sed & addamus fuisse oleosas, quæ incendium denotabant, neque est cur quæramus, quomodo possint esse vrinæ tenues & oleosæ: nam etiam si maximam adustionem denotent, vt 2. de humoribus, text. 25. cum inquit: *Quæ verò colliquatio propriè nominatur, plerumque fit quòd pinguedo, aut etiam tenera caro propter malignam febrem colliquatur.* Quam sanè ex vrinis potissimum dignosces: sunt enim illæ oleosæ, & principium colliquationis significant, cumque & in colore, & in consistentia, quid veluti oleum sit, tunc affectionis indicat statum, de iisdem loquutus est 3. in 3. epid. text. 22. quo in loco videbitis appellari oleosos, quia colore, & crassamento oleum referant, quæ cum ita sint, meritò, vt dixi, quæretis, quomodo possent esse tenues, sed hoc à Galeno facillè explicatur 2. progn. text. 35. quia vult dicere pinguedinem fuisse supernatantem; vt ipse dicit sic: *Et pinguedines supernatantes, aranearum similes, damnandæ sunt, indicant enim consumptionem.* Sunt, qui vertant *oleosa*, id est, ita turbatæ, vt oleo essent similes, de quibus *suprà* dicebamus, easque delirium, & conuulsionem prænuunciate statuebatur. Ita Parius oleosum minxit, delirauit. Adolescens Mœlibeæ, & ipse cum talibus vrinis delirauit, sed non fuissent tenues, quia oleum crassescit. At enim verò, quemadmodum aliàs dictum est, si animaduertamus antecedentia, constabit, potuisse esse oleosas etiam substantia, & tamen dici tenues, quia iam Hippocrates *suprà* vrinarum qualitatem describens, eas dixerat fuisse crassas, turbidas, neque dormiuisse. Id omne, vt diximus, erat indicium imminere graue capitis malum, & quoniam, antequam ægotantes delirent, ferè semper videmus vrinas attenuari, crassiori materia ad caput delata; ideo non est mirum, si idem, & huic contigerit, & hac de causa, quando dicit fuisse tenues, oleosas, loquitur respectiuè ad primas vrinas: innuens instasse delirium. Neque video, quomodo potuerit paulisper dormire, nisi dicamus solere fieri hanc quie-

tem in extremè debilitatis, quia non possunt moueri, & videtur quies illa, quæ pendet ex virtutis imbecillitate: neque enim ita placidi erant humores, qui permetterent, si cætera perpendamus, vt paulisper dormiret. Qualis igitur fuerit quarta, iam constat. Quibus examinatis non fuisset difficile pessimum euentum expectare, in tam maligno ægrotantis statu, & hoc loco vos debebatis diligenter attendere, quæ à Galeno docentur *lib. 3. de cris. cap. 5.* Ibi enim tria esse spectanda monet, vt certius prælagium feratur, morbum scilicet, ægrotantis vires, & longitudinem morbi, comparatque morbum oneri, vires portanti onus, longitudinem morbi, longitudini viæ, ita scribens: *Et quidem sine horum trium cognitione exacta, nihil de salute inuestigare contingit, non magis, quam hoc, nunquid aliquis portando onus sufficiat, sciri potest, hominis robore, oneris magnitudine, & viæ longitudine antea non perspecta.* Addit: *Nam ægro vires, portanti onus, morbus oneri, tempus autem, quod vsque ad statum extenditur, longitudini viæ respondet.* Quare si morbi longitudo sumatur ex signis cruditatis, & coctionis, nemo quisquam negabit, non tantum non apparuisse minimum coctionis signum, sed potius omnia coctioni contraria, & hac de causa, vt euinceretur, requiri tempus, & per consequens naturæ robur, quæ & causam sua natura difficilem, & malitiam causæ, sua natura lethalem superare posset: id autem non consequituram naturam meritò suspicatus esset Medicus, ægrotantis statum ante oculos habens, præsertim in quarta die, quæ solet iudicare septimam. Neque minùs grauis fuit dies quintus.

^b *Quinto subunda, fastidiosa.*] Perseuerabat in quinta & grauitas morbi, & malitia, quod denotat per verbum illud, *fastidiosa*, neque aliud poterat expectari, cum ne minima euacuatio facta sit materiæ peccantis, sed idem status esset ægrotantis, & sine dubio deterior; quia, quò diutiùs lethalia symptomata perseuerant, citiùs virtutem deprimunt; & propterea, vt denotaret, non fuisse mirum eundem permanisse statum ægrotantis, addit vrinas exitisse easdem, quasi dicat, si vrinæ adhuc tantam malitiam præmonstrabant, quomodo non debebant cætera permanere; imò, quemadmodum à principio aluus excrementa reddebat, quinto die nihil deiecit. Docet vos Hippocrates in hoc, quanti sit aluum quotidie excrementa reddere, & præsertim quando caput incipit lædi: augetur enim capitis affectio ab excrementorum retentione, videbitis *in lib. 3. de sympt. causis. cap. 2.* Caput dignum quod legatur. In hac, si aluus fuisset mota, facta esset maxima diuersio à capite, sed quoniam retenta sunt excrementa, propterea grauius delirium est sequutum. Et notate exactam Hippocratis diligentiam in obseruandis iis, quæ faciunt ad ventrem inferiorem: nam hoc denotabat malè se habuisse ventrem inferiorem, ipsiusque facultatem expultricem à munere suo cessasse propter imbecillitatem, non ob aliam causam, de quibus satis loquitur Galenus *1. de sanitate tuenda, cap. 14.* Vbi enarrat causas, propter quas aluus aliquando non reddit excrementa consuetæ.

^a *Circa meridiem multum delirauit.*] Delirium iam poterat prævideri, non

non tantum ex aliis accidentibus, sed præcipue ex vtinarum qualitate, neque quid magis boni fuit, statim rediisse ad mentem, quod interpretarer de leuiori delirio, quia id non alia ratione eueniebat, nisi propter naturæ imbecillitatem: nam, quemadmodum cum fiunt symptomata indicant naturam mouentem; ita, si præter rationem sedentur, denotant naturam non mouentem, hocque tunc sequitur extremam virtutis prostrationem, quæ insurgit quidem, sed postea non amplius audet aggredi pugnam, fiuntque tunc temporis mutui quidam motus, vt scilicet modò insurgant accidentia, modò quiescant omnia, donec integrè aut vincat, aut vincatur ipsa natura. In hac isti mutui motus conspiciebantur quidem, cum modò deliraret, modò videretur quiescere, modò surgeret, id est, iterum mente moueretur, quo tempore surgere conantur, vt conspicuum est, sed statim iacent, vt mortui, vt huic contingebat, quæ, dum surgeret, statim soporosa facta est, non quia humor frigidus eleuaretur ad caput, sed quia ventum erat ad extremum, vt ex sequuto frigore conspicuum est, ex quo augeri prostrationem virtutis elicere vnusquisque potuisset, & fortasse mortem præ fortibus extitisse affirmare, qui pulsus tetigisset, etiam si visa sit quicuisse, quia erat hæc quies perinde magnificienda, & quæcumque alia alleuatio similis, sine ratione, remque ita esse denotat delirium, quia eadem nocte & quiescere visus est, & delirasse.

^k *Sexto die, mane superriguit.*] Solet sextus dies vnquam boni quid afferre, neque ægotantes iudicare fideliter, & eam ob rem non mirandum, si quod multis, huic etiam contigisse videamus, quæ enim sexto die euenere, erant emorientis facultatis non obscura indicia: nam riguisse poterat quidem denotare motum naturæ, expellere tentantis, præsertim cum cito percaluerit, & postea toto corpore sudauerit. Verum, si spectemus conferentiam, & tolerantiam, hoc denotabit euidenter pessima fuisse omnia, cum à sudore extrema fuerint refrigerata. Sudor omnino inutilis, & damnandus, non tantum, quia in sexto apparuerit, sed etiam quia nihil contulerit: refrigerari enim extrema, & delirare ab euacuatione, quid aliud est, quam non iuuisse euacuationem, imò prostratam esse virtutem, neque sedatum esse internum incendium, vt propterea non immeritò appellet tyrannicum Galenus diem sextum, quia nunquam iudicat, aut si iudicat, illud facit cum grauissimis symptomatibus, ita 1. *de diebus decret. cap. 4.* *Mihi equidem, inquit Galenus, frequenter in mentem venit septimi diei naturam regi assimilari: sexti verò tyranno: huiusque reddit rationem sit scribens: Ille quidem dementior, tanquam aliquis bonus princeps is, quos indicat, vel supplicij partem adimit, vel illustrat vifloriam. Hic è conuerso, vel pernicie illius, quem indicandum accepit, gaudet, vel salute dolet, quaritque, vbi animum expleat, & malè agrum, qui in ipsum incidit, tractet, & longa punitione exerceat. Idem in eodem lib. cap. 2.* *In sexto indicantur, sed cum difficilibus symptomatibus, & periculo non mediocri, ad hæc absque fide, imperfectè, obscure, sine notis, & ad perniciem; & hæc est causa, propter quam nunquam faciat fidum iudicium.* Quod etiam legitur apud Galenum 3. *prognostic. comment. 1.* hunc in

modum. *Intercedit quandoque & sextus dies, qui malè indicat, propterea quòd cum accidentibus difficilioribus interdum faciat indicationem, atque hypercrista nominatam, id est, ad difficiliorem indicationem, & acerbiorè excidat, & verò etiam, quòd non integrè discutiat morbum, sed imperfectè, & si quando discutiat, prorsus efficiat recidivam.* Additur ad hæc auctoritas Hippocratis *ex lib. 4. Aphorif. text. 29. desumpta, quæ istud ipsum confirmat, quando sic ait: Quibus in febribus sexto die rigores fiunt, difficile sequitur iudicium.* Rem ita esse mulier hæc est experta, quæ cum die sexto toto corpore sudauerit, extrema tamen membra frigeabant, quia iudicatio tendebat ad perniciem; quòd verum sit, deliravit, consentiente cerebro, neque meliùs spirabat, sed adhuc spiritus erat magnus, & rarus, quem spiritum cerebri calidam affectionem, & delirium prænunciare statuebatur in initio: quanti autem referat bene in morbis ægotantes spirare, iam *suprà dictum est cum Hippocrate in progn. quòd etiam repetit his verbis, 1. in 2. Coacarum text. 35. sect. 2. Magnus autem, & rarus spiritus delirium, & convulsionem significat, quòd tamen inseparabile non est: nam & Silenus, & Philiscus huiusmodi habuerunt spiritum, neque convulsi sunt.* Fit autem huiusmodi spiritus tribus de causis: nam thorax his de causis plurimùm distenditur, aut quia calor internus æstuat, viribus constantibus; aut quia adsit aliqua angustia, quæ impedimento sit, quominus multus aër trahatur, aut quia vires deficiunt, **vt imminente morte.** Prima igitur causa thoracem potest dilatare quammaximè; secunda minus; tertia minimum, licèt operentur omnes musculi. Quòd si omnes istæ causæ iungantur, illa est omnium deterrima, vt fit in pulmonia, calor, angustia, infirmitas. Quare, si ad veram magnitudinem cum distentione pectoris, & multi aëris ingressu accedat raritas, quæ ad quietem pertinet, vt illa ad motum: tunc certissimum est delirij signum præsentis, aut iam iam futuri, & magni, nec aliud significare potest, quoniam raritas solius obliuionis est effectus, non oppressionis, quia aucto vsu, & liberis instrumentis, sola mens in vitio est. Cum igitur facultatis animalis opus sit respiratio, qui delirant, in eo deficiunt perinde, ac faciunt in aliis arbitrariis functionibus, idque contingit propter occupationem, quam habent in spectris, id est imaginibus, quæ oculis sese offerunt; quo fit vt obliuione detineantur: sic enim mingere, deicere longo tempore cessant, quia obliuiscuntur, aut non apprehendunt impressionem in sensibus factam. Quare aucta necessitate, cum iam valde videntur, exercent animales operationes ex longis interuallis, & propterea habent magnas respirationes. Itaque videtur hoc signum esse delirantibus proprium, sed tamen distinguitur istud proprium in illud, quòd necessariò rem significatam sequitur, nec ab ea separari potest, & dicunt esse formale, vt rationale in homine: aliud est proprium, quòd necessariò quidem rem significat, non tamen necessariò sequitur, quia accidens proprium est, vt si dicamus: Architectus est: ergo est homo, non tamen conuertitur: est homo: ergo Architectus, & hoc secundo modo intelligitur esse magnam, & raram respirationem in delirantibus: cui enim ipsa inest,

ineſt, ille neceſſariò delirat, non tamen è conuerſo, quia non eſt neceſſe, vt qui ſpirationem habet magnam, & raram, ille deliret, & ratio eſt, quia ſapiffimè contingunt affectiones complicatæ, quæ ſpirationem variant, vt ſi quis deliret cum dolore, hoc vincente aliter ſpirabit, quod pulcherrimè nobis ſcriptum reliquit Galenus lib. 2. de difficultate reſpirationis cap. 7. Huius verba referam, quæ ita ſe habent: Si igitur à ſolo delirio reſpirationis ornatus, & integritas confunditur, magnus, & rarus erit ſpiritus penitus. Si verò à ſolo dolore, paruus & denſus. Si verò ambo concurrant, & dolor vehementer obtinuerit, obſcuro omnino erit alteratio ex delirio. Si verò moderatus fuerit dolor, aut plus quidem ex dolore, minus verò ex delirio, reſpirationem alterari contingeret, aut vice verſa, aut aequaliter iuxta utrumque. In cap. 5. hæc habet: Rarus, & magnus ſpiritus proprius eſt delirij, & propterea ipſum ſignificabit. Non tamen, ſi quis delirat, neceſſariò magnus, & rarus ſpiritus habet. Neque enim inſeparabilem, ſed proprium eſſe delirij diximus ſpiritus magnum, & rarus. Quemadmodum eſſe geometram, eſſe architectum, eſſe philoſophum, &c. quæ ſingula nulli alij inſunt animali, quàm homini ſoli, & ob id propria ipſius eſſe dicuntur, non tamen inſeparabilia, quemadmodum eſt rationale. Quomodo igitur ſpiritus magnus, & rarus ſit delirij ſignificatiuum, cum Galeno dictum eſt. Quòd autem conuulſionem ſignificet, non ita certum; quia, neque hoc neceſſarium eſt; facile quidem fieri poteſt, vt grauius affecto cerebro, conuellantur ægrotantes: liquatis enim à vi caloris, humoribus, non difficilè ad neruos habet raptum, & conuulſionem concitat, quæ, vt acutiſſimus morbus citiſſimè poteſt hominem interimere, deterior tamen, quæ ſit ex inanitione: hæc autem ſequitur febres arden-tes, cum largis euacuationibus: hæc à repletionem ſine dubio ortum habebat: nam ſcribit doluiſſe capite, & ſoporofam fuiſſe, quæ omnia capitis repletionem indicabant. Hoc igitur fuit iudicium, quod attulit ſextus dies huic ægrotanti, veluti ſolet etiam aliis afferre. Neque dicatis aliquos ægrotantes iudicatos eſſe integrè in ſexto die, veluti virgo illa, de qua fit mentio 3. in 3. epid. text. 83. quia non fuit illud beneficio ſexti diei ſimpliciter, vt ſequentia Hippocratis verba teſtantur; nam addit ſtatim: Dum febricitaret, & iudicata eſſet, menſes illi primum fluxerunt. Nam euacuationis perſeueratio, diebus poſt iudicium, quod die ſexto præceſſerat per ſanguinis eruptionem, & ſudorem, maximè, quod nulla eſſet pars princeps inflammata, neque maligna humorum abundantia, ſatis erat, vt firmum ſeruaretur iudicium. Quare ſi iudicata eſt, fuit, non beneficio ſexti diei, ſed euacuationis, qua etiam poſt iudicium ſuperuenit; & quia hæc mulier peſſimè ſe habebat, ſexto die obijt conuulſa. Ex quibus apparet euidenter, ſextum diem, aut lethale, aut inſidum afferre iudicium, vt exempla teſtantur apertè.

¹ *Subito obijt.*] Notate hîc modum loquendi Hippocratis; neque enim ſine cauſa ita ſcribit. Miratur vulgus aliquando, ſi ægrotantem citiùs mori videant, quàm prædixerit Medicus, aut etiam ſi mortuum habeant, quem minimè moriturum exiſtimabat Medicus, neſciens humanum corpus eſſe altera

alterabile, vt quacunque hora inexpectata contingant, sæpissimèque tam præuam esse corporis dispositionem internam, quæ noua, & minimè cogitata symptomata afferat, & mortem etiam. Obiit modò in hoc xenodochio maiori Papiæ iuuenis Genuensis, qui cùm acutè incæperit febricitare, iam eidem fuerat extractus sanguis, medicamentum exhibitum, conquerebatur de fortius corporis lassitudine, circa vespèras tertiij diei inuisimus, minus febrientem inuenimus, & commodè satis habentem, nocte quieuisse meliùs testatur, assumit syrupum, de nullo conqueritur, haud multo post, incipit conuelli, spuma circa os apparet, vt retulerunt mihi, quia hoc contigit summo mane, perdurat parùm illa accessio conuulsua, iuuenes illi; etiamsi animaduertant conuelli, quia tamen breue fuit symptoma, nihili faciunt, & veluti contemnunt, pauco interposito tempore, dum in ventrem decumberet, iterum conuellitur, & ita nullo animaduertente, ægrotante vicino excepto, qui putabat conqueri de lassitudine, vt solent ægroti, & eam ob rem & ipse nihil dixit, moritur, præter expectationem, quis est qui nesciat nouum symptoma attulisse mortem; cùm morbus, scilicet febris, sua natura esset talis, quæ tam grauius afficere non posset, aut saltem non tam citò. Mulier alia, incipit dolere capite, sine febre, & tamen moritur, præter Medici curantis expectationem. Quidam iuuenis dolet de labro inferiori, intumescit, pus egreditur è labro, & detumescit, nocte plus intumescit, statim acutissimè febricitat, gangræna generatur, & tertio die moritur, poterat Medicus hæc prædicere, cùm viderimus gangrænas, quæ in ore existentes, ingentem corruptionem in ore induxerunt, & vix deglutiebant, & tamen multos vidimus sanatos, hic autem de nullo conquerens, nisi de labri tumore, nulla deglutendi difficultate laborans, statim malignè febricitat, & moritur; etiamsi, iam fuerit euacuatum corpus per medicamentum soluens, & extractus esset sanguis, & tamen obiit. Ergo videte, cur ita sequatur Hippocrates, scribens *subitò obiit*, quasi dicat, grauissimè quidem habebat, sed tamen ratione febris poterat conualescere, at præter expectationem, conuulsiones cæperunt, & à capite, quod erat maximum, quo factum est, vt propter morbi violentiam, grauissimè affecto capite, de repente obierit. Curate vos iuuenes, qui Medicinam exercere vultis, Christianè viuere, vt Deus Opt. Max. vos liberet à maligna vulgi detractione, qui putat Medicos esse Deos, & debere omnia præuidere, quæ non nisi Omnipotens cognoscit.

Curatio.

Quod spectat ad curationem: grauissima fuerunt symptomata, & eam ob rem quamcitissimè erat succurrendum; illud quod primas tenebat sine dubio erat sanguinis missio, neque veritus essem oris vetriculi dolorem, neque hypochondrij, etiamsi videatur Galenus prohibere venæ sectionem ore ventriculi laborante, 1. ad *Glaucum cap. 14.* quia oportet respicere morbum, & causam morbi; causa morbi erat suppressio mensuræ,

sum, & eam ob rem huic primùm erat incumbendum. Id quomodo agendum sit, iam in superioribus dictum est. Relinquebatur, vt alterantibus vteremur: quæ vim haberent refrigeratorem, & deobstruentem. Quòd si nihilominus perseuerassent accidentia, his diligenter erat attendendum. Primùm igitur cùm hypochondrium laboraret, & hoc proveniret à vaporibus ab utero elatis, iniecto priùs clystere ex iure ebullito cum sem. anis. floribus chamæmeli, & portione furfuris in petia ligati, ad $\bar{z}.vi.$ butyri $\bar{z}.iiij.$ & lenitiui ad $\bar{z}.j.$ ita enim citra dispendium virium, & sine dolore alius reddit excrementa commodè, & retrahuntur vapores; addito etiam, si libet, saccari rubri ad $\bar{z}.ij.$ postea fouendus erat ventriculus omento castrati, aut vituli, madefacto in oleo rosaceo, sæpiùs admoto ori vetriculi, & etiam hypochôdrio. Vigiliis, quomodo provideri debeat, iam dictum est; expedit æstivo tempore sternere folia quercus, vitium, salicum, vel vas in cubiculo habere, aqua plenum, & sic sinere, audiat sensim cadentem guttulam. Vterum expediebat fouere oleo ex sem. lini, oleo liliaceo, cheirino. Capitis dolori iuvisent cucurbitulæ coxis admotæ: & quia soporosa facta est, expediebat oxyrrhodinum parare ex portione olei chamæmelini, etiamsi fieret propter imbecillitatem virtutis: tamen oportet aliquid moliamini, etiamsi sæpissimè præter rationem, vt satisfaciatis domesticis, qui sæpissimè accusant Medicos negligentia, nisi varia proponant medicamenta, eadèmq; adhibeant. Propterea vos inuisite sæpissimè ægrotantes, varia proponite remèdia, si vulgi, & præcipuè mulierum gratiam acquirere vultis, quæ non obseruant quid benè agatur, sed quid agatur tantùm, & eos probatissimos habent Medicos, qui sæpissimè assistunt ægrotantibus, etiamsi aliquando fiat cum eorundem detrimento. Inter cætera victus ratio debebat esse exacta, cùm morbus esset peracutus, & præsertim cùm ageretur de puerpera, in quibus omninò negligenda est mulierum opinio, quæ putant, multum esse nutriendas; primùm, vt vires ex vi partus debilitatæ citissimè instaurentur; secundariò autem, vt lactis maior copia generetur, nescientes, semper prauè esse puerperas affectas, & eam ob rem facillè euenite, vt in magnas febres incidant ex quocunque leui errore; ideò consulo, vt etiamsi feliciter succedat partus, & benè se habeant, nihilominus exactam seruent victus rationem, tam in quantitate, quàm in qualitate, & abstineant omnino à vino, saltem vsque ad quartam, & septimam, habita ratione ad temperamentum mulieris. Præterea vtantur semper vino mediocri, quando nihil est, quod impediatur vini exhibitionem; quoniam, quemadmodum hoc mediocriter calidum est, ita requirit ea, quæ mediocriter calida sint, ne à vehementiùs calidis, lac, quàm conueniat calidius generetur, cuius causa postea multa mala pueris superueniunt, & fortasse etiam pueri sæpissimè, propter nutricum intemperantiam incidunt in epileptios affectus, & alios grauissimos morbos, à quibus non ita facillè liberantur. Quòd si fortasse animaduertisset Medicus ante completum puerperij tempus naturam in aliquo defecisse, potuisset iteratò sanguinem mittere, si tandiu superuixisset, sed quoniam symptomatum graui-

tas ea erat, quæ virtutem poterat celestimè deprimere, hinc factum est, vt virtute depressa, finem citissimè miseris imposuerit. Et hæc satis,

ΑΡΡΩΣΤΟΣ ΔΩΔΕΚΑΤΟΣ.

ÆGROTVS XII.

ΑΝΘΡΩΠΟΣ θερμαινόμενος ἐδάπνησε, καὶ ἔπιε πλέον ἤμισε πάντα νεκρῶς. πυρετὸς ὀξύς. ὑποχονδρίδι δεξιῶ πόνῳ. φλεγμαῖν ὑπολάπαρ ἔκ τ' εἶσω μέρεος. νύκτα δυσφόρος. ἕρα ἢ κατ' ἀρχαίς πάχῳ ἔχοντα, ἐρυθρὰ, κείματα δ' καθίστατο. γλῶσσοι ἴπληρη ἔσθ' ἰλίω δυσώδης. δ'. πυρετὸς ὀξύς. πόνοι πάντων. ε'. ἔρησε λείον, ἐλαμῶδες παλὺ. πυρετὸς ὀξύς. ς'. δάλης πολλὰ παρέκρυσεν δὲ ἐς νύκτα ἐκοιμήθη. ζ'. πάντα παρωξύνθη. ἕρα ὀμοία. λόγροι πολλοί. κατὰ χεῖν σὰ ἠδύναστο. ὀπὸ ἢ κοιλίας ἐρεθισμῶ ὑγράτα ἐσχάδια διήλθε μὲν ἐλμίνθων. νύκτα ὀμοίως ἴπληρως. ὡσθ' ἢ ἔρρωσσε. πυρετὸς ὀξύς. ἴδρωσε θερμῶ. ἀπυρῶ ἔδωξε γυνάστ. δ' πολὺ ἐκοιμήθη, ὅξ' ὑπνε, ψύξις, πύαλισμός. δάλης πολλὰ παρέκρυσσε. μετ' ὀλίγον ἢ ἤμισε μέλανα, ὀλίγα χολάδια. θ'. ψύξις, παρελήρη πολλὰ. ἔχ' ὑπνωσε. δεκάτη, σκέλεα ἐπωδύνας. πάντα παρωξύνθη. παρελήρη. ια'. ἀπέθανεν.

VIDAM calefcens canauit, & potauit largius, vomuit cuncta.

Nocte febris acuta, hypochondrij dextri dolor, submollis in partibus externis inflammatio: Noctem moleste trāsegit. Urina primo rubra, crassa, deposita non consistebāt, lingua per arida, non perinde erat sitibundus. Quarto die febris acuta, undique cum affligebat dolor. Quinto minxit leue, oleosum, multum, febris acuta. Sexto vesperi multum delirauit, nec nocte dormiuit. Septimo omnia irritata sunt, urina similes, multum loquebatur, sibi imperare non poterat, aluus irritata, liquida, turbida cum lumbricis excreuit. Noctem laboriosam habuit. Mane riguit febris acuta, sudauit multum, febre carere visus est, non multum dormiuit, à somno frixit, spuit: vesperi multum delirauit. Non multo post vomuit nigra, pauca, biliosa. Die nono

frigebat, magnopere delirabat, somnū non cepit. Decimo crura doluerūt, omnia exacerbata sunt, delirauit. Undecimo defunctus est.

COM

C O M M E N T A R I U S.

VICTVS rationem maximam vim habere ad progignendos morbos satis cuique constare poterit, si & hanc Historiam perpendarit, & ea quæ à Galeno aliis in locis fuêre relicta: nam ea sola multos propellit affectus, vt de scyrrhosis dispositionibus dicebat, iactans se curasse inueteratos scyrrhos sola attenuante diætâ, secus innumera mala contingunt, vt de quodam scopo narrat Hippocrates 3. in 2. epid. text. 18. Qui cùm intemperans esset, prauo vsus victu, grauissimè fuit affectus. Parius 3. in 3. epid. text. 72. propter malum victum periclitatus est, de quo sic scribit Galenus: *Huc accessit malus hominis victus, qui quidem non leue affert ad exitium momentum.* Eurianactis filia, quòd racemum vuæ comederat, obiit. Ferebant, inquit, quòd racemum gustasset, ita fuisse afflictam 2. in 3. epid. text. 3. Sed, quod magis videtur ad credendum difficile, est illud, quod de Philonis filia legitur; scilicet, propterea quod intempestiuus cœnauerit obiisse, quamquam antea sanguis ei copiosè à naribus erupisset, quæ euacuatio ferè omnes acutè laborantes à manifesta eripuit pernicie, & credo Hippocratem sanguinem copiosè fluxisse data opera addidisse, vt clariùs constaret, quantum possit minimus error in morbis, & habet sic: *Nec harum, quibus istorum quid rectè eueniret, mortuam vllam vidi.* Subdit: *Nam Philonis filia, cùm ex naribus ei sanguis copiosè erupisset, septimo die, intempestiuus cœnata, defuncta est.* Et dicit *septimo die*, vt innuat ante exactam corporis euacuationem, & integram morbi solutionem, non esse immutandam victus rationem, & præcipuè in iis diebus, in quibus solet natura mouere; fortasse erat natura nouam tentatura euacuationem, itaque eo tempore cœnauit, & fuit in causa, vt natura diuerteretur à suo munere, & incumberet coctioni alimentorum, aut fortassè etiam lautius vixit. Quare prauis adhuc existentibus humoribus, nouus succensus est ignis, & hinc virtute imbecilla, ex larga sanguinis euacuatione, sequuta est mors, quod vos diligenter attendere debetis: & à Galeno etiam discere, qui *lib. 1. de diebus decret. cap. 2.* hæc habet ad verbum: *Itaque morbi, qui prorsus sine periculo sunt, ob delicta, diuturni esse solent. Qui incolumitatem habent, non tamen sine periculosis symptomatibus ob errata fiunt lethales. Quin etiam illi, qui omni vacanti periculo, multis, magnisque deinceps erroribus commissis in lethaliu naturam incidunt.* Nec mirum esse puto; cùm insanis delicta grandia, morborum lethaliu causæ fiant, quid in ægrotis expectandum est. Quid igitur expectandum sit, nobis ab oculis ponit præsens Historia, ex qua cautum vnumquemque esse oportere in victu monemur, cùm aliquando propter prauam corporis dispositionem, quæ minimè esse censetur errata, eadem lethalia cernantur, vt huic euenisse conspicuum est, qui cùm calesceret, id est, leuiter febricitaret, vt expo-

nit Galenus in comment. & lib. de comate, cap. 3. quo in loco huius ægrotantis mentionem faciens, inquit, *Neque enim id ausus est dicere febrem tanto astu iactasse hominem, quo cœnare non posset; tamen, etiamsi leuis esset febris, quia fortasse cœnauit in principio accessionis, quo tempore erat abstinendum à quacunque re, ita fuit affectus, cum eo tempore cibum dare nocuum sit ex Hipp. 1. Aphor. text. 11. cuius rei redditur ratio à Galeno in comment. & ab eodem etiam 1. acut. comment. 46. his verbis: Quodnam igitur optimum languentibus ipsis danda alimonia tempus? Sanè cum moderatissimè habuerint, tum thorax, tum venter: deterrimum verò, cum ea deterrimè habuerint. Deterrimè autem habent in accessionum principijs, moderatissimè in declinationibus. Subdit: Constat igitur, optimum cibi ministrandi tempus in ægrotantium declinationibus esse. Accessionis autem principium fit, calori omni toto ex corpore ad cor, thoracémque concurrente. Quare in vno videtur peccatum, quia scilicet inchoante accessione assumpserit alimentum. Verùm, quod meo quidem animo est grauius: potauit etiam largiùs, vinùmque fuisse credibile est. Hoc summè perniciosum fuit, nunquam enim non est suspectum vinum in febricitantibus: nam, cum calidum sit, febres auget, & sitim facit, cum faciliè diducatur, fluxiones irritat: quòd faciliè efferatur, caput replet, & cum multùm penetret, tentat neruos, quibus de causis, paucis affectibus febriculosis est vtile: catarrhosis maximè noxium est; præsertim, cum potauerit largiùs, & verisimile est id fecisse, quòd magna siti premeretur, quamuis febris videretur leuis, quia vix incipiebat. Et si cuncta non euomisset, fortasse citiùs obiisset, à copia obrutus: non potuit autem effugere febris vehementiam, & prohibere, quominus lethaliter esset affectus, propter ipsius insignem, & prauam corporis dispositionem, quo factum est, vt concitata maligna putredine, malignè laborauerit, & ex magno ad hepar confluxu non exigua est in parte illa concitata inflammatio, quæ non tantùm externas, verùm etiam internas occupabat partes: scilicet enim submollem in partibus externis fuisse inflammationem. Hoc cum ita esset, iure addit, noctem habuisse molestam: scimus enim facilem esse transitum vaporum ab hepate ad cerebrum, qui si adusti sint, vigilias faciunt, tot in locis iam cum Galeno probatum.*

^a *Vrina primò rubra.*] Vrinæ ponit emisisse rubras, crassas, quæ depositæ non subsidebant. Huiusmodi vrinæ fiunt, propter mistionem bilis rubræ, vel sanguinis, cum pauco sero, aut propter imbecillitatem facultatis, quæ serum à sanguine secernit, & lib. 2. progn. text. 27. ita habet Hippocrates: *Si autem vrina fuerit subrubra, ac sedimentum subrubrum, & leue, diuturnior hic morbus, quàm primus, sed admodum salutaris. Quibus addit Galenus: Quoties sanguinis serum pariter cum vrina excernitur, colore subrubra apparet, indicat autem sanguinis exuberantiam, non exquisita ratione confecti.* Igitur, quia integerrimi humoris exuberantia est, idcirco sine periculo est, sed quia humidioris, & etiam ferosioris, eget coctione. Si igitur temporis spatio sit concoctio, merito talis vrina significat, vt diuturnior, quàm primi, morbi solutio futura

tura sit. Est & prærubra vrina, & rubra. Rubra maiorem sanguinis copiam semicocti ostendunt, quàm subrubra; idcirco multò adhuc longiorem fore morbum denunciant, sed perinde vt subrubra salutare sunt. Prærubra affectos renes demonstrant, ac minùs bènè munere suo fungi, solent hæ in nephriticis doloribus excerni, neque diuturnitatis morbi, sed periculi signa sunt, ex 1. *prorrh. text. 31.* & 2. *prorrh. text. 25.* Super quo textu hunc in modum scribit Galenus: *Subrubens igitur vrina, cuius meministi in prognost. à prærubra, de qua nunc agit valde distat. Nempe quòd prærubra ex incoctis sit, supra ostendit, subrubentem verò commendat quidem, tanquam salutarem, sed diuturnioris temporis, signum esse ait.* Quòd verò rubens vrina in medio tum prærubra, tum subrubentis constituta, medium tum laudis, tum vituperij obtinet. Subrubram vrinam habuit Cleonactides. Hic longo tempore laborauit, tamen superstes fuit. Vxor Epicratis, cùm huiusmodi vrinis à morbo non est liberata, nisi quadragesimo die.

Dicetis, cur hic ægrotans eodem non est functus fato? Sed breui obiit.

Resp. Non est omnibus in sustinendo morbum par robur; nam etiã si vrina sua natura essent salutare, requirunt postea virtutem, quæ tempus possit sustinere, & præsertim, si quid aliud sit, quod magis aggrauet virtutem, vt hîc videmus: non enim erant simpliciter rubra, sed erant crassa, & habebant sedimentum dispersum, ex quibus longiorem futurum morbum suspicio erat euidentis, & ebullitionem maximam in genere venoso adfuisse erat conspicuum, quod etiam desumitur ex Galeno 1. in 3. *epid. comment. 5.* sic: *At enim cùm crassas etiam fuisse indicet, nec subcidisse vrinas, planè sunt illæ ex conturbatis, & turbidis, vt solet hic appellare, quæ semper turbationem eandam annunciant, multo præditam spiritu flatuoso, vt mustum.* Quo fit, vt capitis dolores his vrinis sint adiuncti, quòd spiritus caput cum calidioribus succis petat, à quibus meritò intenduntur vigilie, & periculum est delictij futuri, si acrimoniam humores obtineant. De huiusmodi vrinis turbidis iam dictum est *suprà.* Quare, vt ad rem redeamus, si malo functus est fato, non quia rubra, sed quia turbida erant vrina. Et si ista vrina apparuere in febre acuta ex inflammatione, quomodo non debebant eleuari fuligines acres ad palatum; & sic lingua exsiccari. Illud quod admirationem facit, est, quomodo in tanta linguæ siccitate non sitiret: iam enim sitis causa erat euidentissima, cùm interna inflammatione laboraret, & qua causa aridam habebat linguam, eadem debebat sitire, & magnopere, & tamen Hippocrates scribit;

^b *Non perinde erat sitibundus.]* Id est, non sitiebat tam valde, vt ferebat incendium internum: huius causa potest esse multiplex: nam vel delirant, vel humor defluit ad fauces, vel virtus est extincta: propter primum minus sitiuisse crediderim, sed vtunque malum est, quia cùm in summa humoris inopia, & caloris copia non bibunt ægrotantes, neque potest alens distribui, neque ex eo succus exprimitur, & celerrimè,

ac magis humores exteruntur, tandèmq̃ exusto humido primogenio² tum potionis defectu, tum febrili incendio, aliquando etiam incidunt in conuulsiones. Itaque vtrumque esset, malum existimandum erat hoc signum.

^c *Quarto die febris acuta.*] Modus loquendi Hippocratis, vt significet morbum habuisse intensiorem, nonne erat & primis diebus acuta? Quare, perinde est, ac si diceret: febris acuta est, vehementiam suscepit, quo factum est, vt doloribus totum corpus afficeretur. Id non raro euenit in febribus valde acutis: solent enim agri ita doloribus totius corporis vexari, vt lassè reddantur, maximè à febre malè affectis musculis, neque remittebatur, sed magis inualescebat, & colliquationis notam non obscuram attulit quinta die, cum minxerit leue, oleosum, multum, quod vt denotaret addit: *Febris acuta.* Non immeritò igitur, inquit Galenus *in comment.* in eo prope fuisse, vt die quinto moreretur, ita scribens: *Die quinto conspicuum erat illi instare mortem, præter prædicta symptomata redditus vrinis oleosis. Hinc compatiente cerebro, & exusto, delirium vehemens die sexto, & vigilia: erant enim vtrumque efficientes causa non leues.* Quòd autem sextus hæc attulerit, non est nouum, in septima autem tam grauius se habuisse, id quidem erat perniciosum admodum, id est, aucta, quod vt denotet, inquit.

^d *Septimo omnia irritata sunt.*] Primum enim vrinæ non sunt mutatae, sed erant eadem, signum euidens, naturam ne adhuc minimum coctionis signum præbuisse; immo, maiori ebullitione facta in humoribus, cerebri intèperies est aucta, & per cõsequens deliriũ, quod denotat per verba illa,

^e *Multum loquebatur, sibi imperare non poterat.*] Et hoc est quod volebat intelligere, dum inquit, *omnia irritata sunt.* Et quemadmodum ex vrinis colliquationis nota desumebatur; ita, quæ per aluum excernebantur, perinde indicabant: erant enim liquida, turbida; liquida, quia cruda; turbida, quia colliquationem denotabant, cum essent oleosa. Euaeuatio omnino symptomatica, facta à mala humorum qualitate irritante, quod verum sit, inquit, *aluus irritata*, innuens à bile prouenisse hoc irritamentum, vt sui moris est, propter acridinem quam habet annexam. Aut dicamus, persensisse hanc irritationem, quia excernebantur vermes: dicebat enim Hippocrates oris ventriculi dolores cum tormine ventris animalcula erumpere faciunt, quia sæpissimè contingit, vt vermibus existentibus multa fiant tormina, morsus cordis, & cum torminibus venter dissoluitur, contingit hoc sæpissimè in pueris vermiculosis, aluum scilicet fieri liquidiorum, torminibus angere, & dolore stomachi vexari: etenim, neque hoc signum est proprium, & inseparabile: sæpissimè enim pendet ab acrimateria, & à flatibus, qui per intestinorum ambages circumuoluuntur, quo tempore non necessariò vermes excernuntur. Vermium autem triplex est generatio. Alij enim dicuntur lati, alij rotundi, alij ascarides. Isti sunt parui, & exiles, caseique vermibus similes ἀπὸ τοῦ ἀσκαρίδων, quod pungere est, quia perpetuò pungunt nec quiescere permittunt. Hi ad ventriculi os non perueniunt, sed recto intestino familiares, sine deuictione

ferè descendunt. Qui autem ἔλμινθες πλατέϊαι dicuntur, id est, lati lumbrici, rarò admodum conspiciuntur. Hi sunt longissimi, & sæpè per tota intestina extenduntur. Qui autem rotundi sunt, ac teretes, hi magis in superiore intestino generantur, & in cæco magna ex parte, vbi fæces, & pituita diu retinetur. Ab ea parte ad ventriculum ascendunt; hinc fit, vt non rarò propter vermes istos cardialgia, & varia etiam symptomata in aliis corporis partibus fiant, tum quia mordent: tum etiam quia ab illa vermium putredine, putridi vapores ad cor transmittuntur, & caput, quo fit, vt quamplurima patiantur, qui ita sunt affecti: nam & superueniunt tormina, animi deliquia, alui fluxus: & innumera alia. Quod cùm ita fit, non est mirandum fortasse, si dum erat excreturus vermes, pensens irritamentum, & alius mota est, crederémque fuisse potiùs teretes dictos, quando hi præcipuè videntur excerni in febribus, vt habetur ex Hippocrate lib. 2. progn. text. 116. cuius verba sic leguntur: *Ac lumbricos teretes, eunte in indicationem morbo descendere vnà cum deiectione, non inuile est.* Et notandum dicere Hippocratem, morbo eunte in indicationem: nam plurimum refert, quo tempore excernantur in morbis vermes; quia, si circa initia morborum sint generati, substantiam suam ex subiacente corruptione capiunt: si circa vigorem, id ex malitia morbi fit. Circa declinationem verò ex permutatione omnium in melius, qui sanè citiùs separantur: natura enim ipsos instar reliquorum excrementorum foras propellit. Consideratur propterea excretionis modus; videlicet, si viui, an mortui expellantur; nam si viui signum minus malum, si mortui deterius: ita dicebat Aëtius lib. 3. ferm. 1. cap. 39. Annotat dilectissimus pater meus in comment. ad text. progn. citatum. Cur autem melius sit viuos expelli, quàm mortuos, si cupitis scire, videte Auicennam, qui de vermibus agens lib. 3. Fen 16. tractat. 5. cap. 2. hunc in modum scribit: *Et cùm egrediuntur vermes habentium febres acutas viui, non sunt vehementis malitia: nam significant sanitatem virtutis, & potentiam expulsionis, & propriè post declinationem. Et si egrediuntur mortui, sunt signum malum, & ad summum eorum exitus in febribus cum gestione, non est significatio bona, & præcipuè ante declinationem.* Et iusta de causa, inquit, non esse significationem bonam excerni vermes, quia omnes sunt putredinis soboles. Verùm, non est putredo sufficiens, sed concurrat oportet vehemens caliditas, dicebat Galenus in comment. text. 26. sect. 3. Aphor. Lumbrici verò, & ascarides videntur alijs animalibus proportionaliter gigni, qua non ex semine, sed ex putredine habent generationem. Sola enim putredo hac, non est ad generandum sufficiens, sed & calore plurimo eget, hacque est causa, propter quam in tenellis minimè generantur vermes, inquit Galenus, quia non tantum habent caliditatis, quæ sit sufficiens ad eorum animalium generationem. Verùm caliditas, inquit, in valde tenellis nondum materiam superat, in adultioribus autem, & materia est idonea ad talium animalium generationem, & præterea caliditas adest. Hæc Galenus. Quo in loco multa habentur ad vermes spectantia. Quare si verum est, quod ex mente Galeni est dictum, nimirum, si in initiis morborum fiant, prouenire ex ingenti humorum

humorum corruptione, certè in hoc ægotante apparuere in morbi initio, si principium dicatur illud, quod terminatur signis coctionis, & cruditatis: hucusque enim, ne minimum apparuit coctionis signum, immò omnia coctioni contraria, & per consequens hanc expulsionem dicemus fuisse maximæ corruptionis indicium, quæ cum est, vix credi potest, quin caput à vaporibus illis adustis vehementer afficiatur, & proinde etiam vigiliæ fiant infestæ, & propterea addit:

^f *Noctem laboriosam habuit.*] Quasi velit innuere, illam lumbricorum expulsionem fuisse inutilem, & tantùm indicasse excellentem humorum putredinem, quòd fuerit inutilis, sequentia indicabunt apertè, nisi videamur alleuationi sequutæ fidem præstare, nam,

^g *Octavo die mare riguit.*] Riguisse non est quid magnum, quia ubi est humorum corruptela, rigor est familiaris: quotiescumque enim incipiunt concitatiore motu moueri humores, moti per sentientes corporis partes, rigorem inducunt, initio rem, aut vehementiorem, pro humoris qualitate. Huic, vt plurimum, insequitur febris, & quo vehementior est rigor, vehementior etiam naturæ motus arguitur, & per consequens maior calor concitatur, qui autem vehementior est, à bile producitur, & propterea, cum sequuta sit febris acuta, id est, aucta sit vehementer febris, verisimile est provenisse rigorem à bile, solè que semper rigorem aliqua sequi euacuatio, vt *antè* vidimus, qua morbi solvuntur, si tamen tempestiuus sit rigor: verùm nonne hic fuit tempestiuus, quia febrem sustulit, medio euacuationis per sudorem sequutæ: attamen attendite modum loquendi Hippocratis, qui scribit, *febre carere visus est*, quod perinde est, ac si diceret, alleuata sunt omnia ab illa euacuatione ita, vt spes esset melioris conditionis, sed tamen vos in huiusmodi casibus multa debetis attendere. Primùm, diem; secundò, conferentiæ perseuerantiam. Diem, quia non multùm debetis fidere iis euacuationibus, quæ in die minimè legitimo apparent, est autem octauus dies in iudicando parum dissimilis sexto, vt iam aliàs dictum est cum Galeno. Conferentiæ perseuerantiam, quoniam quando videtis ægotantes alleuatos, nihilominus priora sequi accidentia, tunc non est tutum iudicium. Quomodo enim, cum febre carere videretur, postea non multùm dormiebat. Erat hoc non obscurum indicium fuisse omnino symptomaticam euacuationem, & istæ cum intempestiæ sunt, celerius virtutem deprimunt: si enim sublati fuissent peccantes humores, sine dubio frequens adustorum humorum euaporatio fuisset sublata; & sic cerebri affectio non æquè grauis extitisset. Quòd somnus ille leuis, neque fuerit salutaris, ostendit euentus, dum subdit:

^h *Frixit.*] Ex hoc suffocari, & obrui calorem natium vnusquisque elicere potuisset, cum quo tẽpore solet calor magis viuificari, eo tempore sit factus minor, reponiturque hoc inter lethalia signa ab Hippocrate, dum ait: *Vbi somnus laborem facit, malum* 2. *Aphor. text. 1.* in cuius *comment.* Galenus hæc habet: *Per somnum solet natura euincere causam morificam, humores malignos, si id non fiat, extrema virtutis imbecillitas indicatur,*

dicatur, ut in hoc apparet, quando post somnum fixit, ut dictum est.

ⁱ *Sput.*] Nescio, an quid magnum sit hoc: nam huius facere mentionem, non sine causa est, cum Hippocrates nihil ponat frustra. Quare possumus dicere spuissè, quia præ vi caloris liquata materia, ad fauces delaberetur, & propterea spueret. Verum, in hoc ægrotante putassem esse phreniticum quoddam signum, & vomitus indicium, & præcipuè si fuerit sputum integrum, & rotundum: est enim Hippocratis sententia 1. in 3. *Coacaram, text. 27.* huiusmodi. *Quibus phreniticis cum refrigeratione, si subinde sputatio nigra, vomitus significatur: est autem nigrum, lethale admodum, rotundum phrenitidis antesignanum, de quibus sermo habetur à Galeno 3. in 6. epid. comment. 36. Absolutam ferocissimi humoris malignitatem detegit rotunda sputi figura, cuius materia, crassities est, & viscositas humorum in bronchijs pulmonis: efficiens verò causa calor immoderatus loci, unde manat. Nam, cum glutinosus humor in aspera arteria colligitur, atque ibidem multas horas remoratur, eandem cum illa formam acquirit, siquidem ipsa quoque globosa est, & in orbem circumducta.* Verum formam hanc non adipisceretur humor, nisi incendium ibi esset, qui in materia illa adustionem faceret, quiq; torrefaciens vndique latera, quidquid promineat consumeret: cum ergo subiectum glutinosum sit, vbi semel rotundam formam acquisuerit, eandem retinet, si verò sine viscositate sit, amittit. Qua re ita existente efficitur, sputum retinendum non solum difficilis expectorationis, sed etiam caloris extranei, & vehementis signum esse. Quòd si caput sua natura sit dispositum ad patiendū, exquisitiq; sensus, si ad caput acres vapores ascendent, tunc cum tali sputo facilè delirabit ægrotans, & præsertim, si quid aliud sit, quod delirium prænunciet. Maximèque sunt attendenda huiusmodi sputa, quia etiamsi appareant in non febricitantibus, aliquando ferè omnes cum huiusmodi sputo in tabem incidunt. Quomodo igitur huiusmodi sputa generentur, & quid ex his prædicendum sit, dictum est. Hoc cum ita sit, non immeritò addit *sput* ut denotaret, veritum esse, ipsum deliraturum, quod etiam legimus apud Hippocratem 6. in 6. *epid. text. 20. Sputa rotunda, inquit, delirium significant, ut illi, qui Plinthio. Huic fluxit sanguis ex sinistra nare, & solutus est morbus die quinta. Verum, neque hoc signum adeò certum habebitis, ut cum huiusmodi sputo delirium superuenire debeat: nam, hoc signum videtur esse vnum eorum, quæ rarò fiunt; videlicet, tunc solum cum acres, & calidi vapores à pulmone in cerebrum mittuntur, illudque tum replent tum calefaciunt: neque enim satis idoneum est hoc signum ad hoc significandum, nisi cum aliis signis delirium portendentibus adiungatur, uti dictum est. Quòd igitur huiusmodi sputum delirium aliquando prænunciet, & vomitus, euentus indicat, cum vesper à sputo multum delirauerit, & non multò post vomuerit nigra, pauca, biliosa. Vomitus ille à somno toto genere præter naturam erat, & maximè damnandus; primò, quia niger, de quo 2. *progn. text. 38.* Niger enim vomitus, ut omnis excretio nigra, cruento*

morbo lethalis est. Secundo autem, quia paucus: pauca enim excerni in ægris vnum est ex eis, quæ ex toto habent prauitatem, vt *suprà* dictum est, pauca autem fit deiectio, vel quia copiam, aut malignitatem ferre non potest, vt ineunte morbo, vel quia natura per se infirma est, & in opere deicitur, sed vtrunque fit. Febricitanti, siquidem ineunte morbo, nigra bilis prodierit, lethale dicitur incipiente morbo, quotiescumque nullum adhuc extat coctionis signum: hoc tempore igitur, nihil bene excerni potest; quod si tunc exeat atra bilis, non solum hac ratione malum est, sed etiam ob prauitatem humoris. Hoc quidem certum, non statim, ac nigra euacuatio apparet, mortem esse prænunciandam, quando tria sunt genera excretionum nigrarum: aliquando enim euacuatur sanguis crassus, vt in hepaticis quibusdam: aliquando melancholicus humor, quem appellamus faciem sanguinis, quemadmodum in lienosis contingit; aliquando euacuatur atra bilis. Duo prima genera nigrarum nomine comprehenduntur, solus sanguis crassus concrefcit, & in grumos vertitur, tum in corpore, tum extra corpus, vti apertissimum est. Alia duo genera fusa, & liquida semper manent. Verum atra bilis à succo melancholico differt, & generatione, & substantia, & qualitibus: illa enim à calore præter naturam gignitur ex bile flaua, sanguine crasso, & succo melancholico, quoties incenduntur, ac putredinem malignam contrahunt. Quare apparet dilutior, splendidior, sapore aceti acris, deterrima, acris, mordax, feruens, & bullas in terram effusa excitans, spirituosa, inquit, quadam motione, vt in feruente musto. Paulatim & sæpe excernitur, donec interfecerit. Vt signum, & vt causa lethalis est, quocumque tempore appareat, & per quemcumque locum feratur. Vt causa quidem, quia in tenuitate partium quarundam calidiorum, tantam retinet acrimoniam, vt viscera ipsa nobilia, itémque ventriculum, & intestina ardat, & exulceret: crassitici verò ita contumaciter adhæret, vt nec celeriter permeare queat, nec tota simul excerni, ita vt non raro producantur cancri, & alia insanabilia vlcera. Vt signum, quia adurentem calorem indicat, & putredinem intensissimam à validissima partium principum intemperie promanantem. Hæc si fuerit sincera, quocumque tempore appareat, lethalis est, sed præcipuè si morbus adhuc crudus sit, vt modo euenisse conspiciamus, quia talia euacuauit crudo morbo existente.

^k *Die nono frigebat.*] Quod antecedentia iuuerint, ex consequentibus clarum fit, dum scribit *Nono frixisse, delirasse, & somnum non cepisse.* Hæc omnia denotabant non tantum non iutum fuisse ægrotantem, sed naturam propè extinctam esse; sequitur enim hoc ad refrigerationem externarum partium, inflammatione, ritu cucurbitulae ad internas trahente sanguinem; propterea, cum non tantus esset calor, qui posset extendi ad externas, refrigerabatur, nec dicit amplius recaluisse, quod perniciosum erat: quoniam verò, vt credibile est, partes internæ aestuabant, non omnino extincto calore nativo, qui vapores ab interna inflammatione feiebantur ad caput, delirium concitabant, & non leue, quia ferini,

& atrabilarij erant humores, & eadem ratione vigil reddebatur. Hæc igitur cum ita essent, vnusquisque suspicatus esset non immeritò de morte, breuique futura, quando morbus multò magis ingrauescebat, dum decimo die non tantùm deliraret denuò, sed omnia sint exacerbata, eorum scilicet, quæ dicta sunt. Quòd si doluissent crura, quia materia deponeretur à natura ad ignobiles partes, benè actum esset cum ægotante, sed dolebant crura, quia muscoli à vi febris quasi torridi erant: dolor insequens internum incendium. Et notare dicere Hippocratem:

¹ *Delirauit.*] Et non addit multùm, vt antea, quia solet semper natura propè extinctionem, grauissima accidentia, habere mitiora; & hoc euenit, non quia causa peccans diminuatur, sed quia non perinde potest natura insurgere aduersum eandem, quæ cum ad id redacta est, haud multò post concidat necesse est; & sic euentus indicat, quando vndecimâ est defunctus. Hippocrates 6. in 2. epidem. text. 15. scribit: *Quicumque obeunt, necesse est in die legitimo, & legitimo mense, & legitimo anno.* Neque quântum ex arte Medica discitur, poterat amplius hic ægotans vitam producere; nam, cum prauam habuerit quartam, pessimam septimam, & hæc iudicet vndecimam, reliquum erat, vt in vndecima fieret iudicium, & vbi iudicium, ibi & mors sequeretur, vti euenit. Hinc discat vnusquisque, quàm sit perniciosum incautè viuere quocumque tempore, sed multò magis inchoantibus morbis, etiam leuissimis: nemo enim potest suipsum statum cognoscere. Aliquando enim in febre humor deleterius, & veneno similis generatur per corruptionem propriæ substantiæ, aut malignus per adustionem bilis, vel sanguinis, cuius excretionem natura non aggreditur, donec copiâ, aut malignitate aucta, grauius sæuientem, huc, atque illuc exturbare cogatur, vnde subitò lethalia signa eduntur, etiam his, qui sani antè putabantur. Id vidimus in Critone, obseruabimus in phrenitico *infra*, & perinde contigisse huic ægrotò certissimum est. His igitur sic præmissis, etiamsi restitui non posset ægotans, tamen neque quandiu vixit sine præsidio relinquendus erat, sed quantum fieri poterat opportunis præsidij occurrendum.

Curatio.

MOrbus erat apertissimus, quando laborasse febre acuta, cum interna hepatis inflammatione stabilitum est. Quare, ratione vtriusque venæ sectio conueniebat, neque erat tardandum, sed statim ad id remedij genus erat deueniendum extracto sanguine ex brachio dextro, & perpenfa diligenter virtute, iteratò debebat mitti, ex vena interna, præmisso clystere, nisi vehementiùs urgente necessitate, vt ventris cruditates euacuarentur, post quam euacuationem non essem verius, in tanta humorum copia sic paratum medicamentum exhibere, quod reciperet *syrupi rosari solus. ℥.ij. lenitini cassia an. ℥.vj. cum acobit.*

marindorum facta in aqua boraginis fieret potio. Sequentibus diebus erat
 insistendum refrigerantibus syrups, ex *succo cich. endiuia, boraginis*
acetositaris citri, dilutis syrups cum aquis eisdem. Alexipharmaca iugiter
 exhibere, os ventriculi fouere; hypochondrio linimentum parare,
 ex quo humorum fluxus intercipiatur, in quem usum venisset, quod
 esset paratum ex succo cichorij, cum pul. santalorum alborum, & coral-
 lorum rubeorum, & portione aceti: & fuisset postea immutandum pro-
 grediente morbo. In declinatione huiusmodi medicamentum conue-
 nisset, quod reciperet *oleum absinthij, chamameli, olei rosati ana partes*
aquales, pul. absinthij, rosarum, quantum sufficit, fiat linimentum pro he-
pare. Partium infernarum frictions ex usu fuissent, lotiones crutum
 factæ ex herbis refrigerantibus. Neque vigiliæ negligendæ, ut quæ so-
 lent à Medicis magnifleri, oxyrhodinis capiti applicis. Remorari oris
 siccitatem poterat frequens collutio ex aqua hordei, gargarisimata refri-
 gerantia, condita lactucæ, endiuia, & id genus alia. Et quia vermes ex-
 cernebantur, eam ob rem expediebat uti clysteribus ex lacte paratis, ut
 facilius euocarentur, & per os exhibere, præter bezoartica, puluerem
 cornu cerui; commendant quammaximè decoctum secalis, radicum
 graminis, succum linionum. Quando in pueris vermes vrgent, com-
 mendant hanc vnctionem. Sumunt aquam vitæ, in qua maduerint ab-
 sinthij folia, madentem locum inspergunt puluisculo myrrhæ, & linteo-
 lo duplici fasciâ ligatum puerum pronom in ventrem decumbere faci-
 unt, inungunt autem totum ventrem. Volunt, excludere hanc fomen-
 tationem vermes facillimo negotio hoc tamen vtendum in pueris, quia
 in hoc casu non conuenissent, nisi illa, quæ citra calorem possent com-
 modum præstare. Dolori totius corporis conuenissent frictions leues,
 manibus oleo amygd. dulc. inunctis, aut chamæmelino. Si aluus mota
 mordacitatem habebat, conuenissent clysteres ex lacte: sic enim & faci-
 lius vermes fuissent eduoti. Si rot reuulsionibus factis, & aliis cum ra-
 tione præstitis, nihilominus omnia in deterius ruerent, ego non deseruis-
 sem ægrotantem, sed ea, qua solent Medici dexteritate, persuasissimè,
 quod tamen multo magis est in principio faciendum, ut domesticis rebus
 bene dispositis, quæ reliqua erant ad animam spectantia diligentissimè
 componeret, ut si non corpus, animam saltem, quod maximum est, sanam
 redderet: neque enim potest Medicus, etiamsi in nullo peccet, omnes sa-
 nare. Et hæc hæctenus de hoc ægrotante.

ΑΡΡΩΣΤΟΣ τρισκαίδεκα Θ.

ÆGROTUS XIII.

ΓΥΝΑΙΚΑ, ἡ κατέκρη ἐν ἀκτῇ, περιμῶν πρὸς ἑωστίω ἔχουσα, πῦρ ἔλαβε. αὐτίκα τε ἤρξατο πονέειν ὀσφῶν. γόνος τραχήλου. καφαλῆς. καὶ κληΐδα χεῖρα δεξιῶν. Διὰ ταχέων ἢ γλώσσα ἠφάνη. δεξιῶν χεῖρα παρελύθη καὶ πᾶσα, ὡδὸν πληκτικὸν πρὸπον. παρελήθη πάντα. νύκτα δυσθόρος, ὅση ἐκοιμήθη. κελίη ἔταράθη, χολώδεσιν, ἀκρήτοισιν, ὀλίγοισιν. δ' γλώσσα φωνῆς ἐλύθη. πᾶσι μοῖ τ' αὐτῶν, πόνου πᾶτων παρέμεινον. καὶ ὑποχόνδριον ἐπαρμαξίω ὀδῶν. ὅση ἐκοιμήτο. παρέκρυσσε πᾶτα. κελίη ταραχῶδης. εἰσα λούκα, ὅση δ' χροα ἐπυρερὸς ὄξυς. ὑποχόνδριον πόνου. παρέκρυσσε πᾶτα. Διὰ χροήματ' α' χολώδεα. ἐς νύκτα ἰδρωσεν, ἀπυρρ. ε' κατενόη. πᾶτων ἐκσφιδῆ. πρὸ ἢ κληΐδα δεξιερῶν, πόνου παύσατο. διὰ δ' ἡς. εἰσα λεπτά. ὅση ἐκοιμήθη. ζ' τέρμ. ὑποκαρῶδη. σμικρὰ παρέκρυσσεν. ἀλγῆματ' α' καὶ κληΐδα, καὶ βραχίονα δεξιερῶν παρέμεινε. τὰ δ' ἀλγῆα διεκρίσει. πᾶτα κατενόη. τρις ἢ

MVLIEREM^a quādam, qua decumbat in litore, trimestri fatu gravidam ignis corripuit. Mox ei cæperunt lumbi dolere.^b Die tertio colli dolor, & capitis secundum claviculam, & manum dextram. Statim lingua obmutuit, c dextera manus cum convulsione elanguit, ut attonitis solet, prorsus delirabat.^d Nocte cum molestia non dormiuit. Aluus turbata est, ac biliosa, pauco, mera excreuit.^e Quarto vox linguam defecit.^f Eadem convullebantur, dolores omnium perdurarunt. & Hypochondrium cum dolore est convulsus, somnum non cepit, semel delira erat,^h aluus turbata. Urinae tenues, non boni coloris. Quinto acuta febris, hypochondry dolor, i planè deliravit, excrementa alui biliosa, nocte sudavit, febre liberata est.^k Sexto mente constitit, ab omnibus est releuata. Caterum clavicula sinistra dolor non est sedatus, sitibunda, urine tenues, non

dormiuit. Septimo tremuit, aliquantulum est soporata, nonnihil deliravit, dolores claviculae, & brachij sinistri, permanserunt,

διέλιπεν ἄπυρρον. ἰὰ ἰσώσθη φερ.
ἐπερρίχουσι. πύρρον ἔλαβι. ὡς ἡ ἰσὴ
ἡμεσε χολώδισα. ξασθία. ἰσώσθη
χρα. ἰσώσθη. ἄπυρρον ἐκείδη.

*reliqua remissa sunt, plane
mente constitit. Tres eam dies
reliquit febris. Undecimo ri-
guit, redijt, igne est correpta.*

Ad decimumquartum vomuit

*biliosa flaua, copiosiora, sudauit, febre liberata est. Iudicata est
non citra dolorem ab illis ipsis affectibus.*

COMMENTARIUS.

 ON sine causa dictum à Galeno animaduerto Hippocratis sententias non ita strictè esse sumendas, vt eas simpliciter veras existimemus: ita vt, si dicat Hippocrates hoc, aut illud signum esse lethale, propterea putemus ægrotantem cum hoc signo certò moriturum, id quidem vtpurimum euenire videbimus, non tamen semper, quod apertissimis verbis explicauit 5. *Aphor. text. 2.* vbi sic legitur: *Convulsio ex vulnere lethalis est.* in *comment.* hæc sunt, sic: *Et nunc eam, quæ fit ex vulnere convulsionem, lethalem dixit esse, & non tanquam ex necessitate, ac semper mortem afferentem, sed, tanquam admodum crebrò.* Quòd si res ita est, desinat quis mirari quomodo potuerit hæc mulier vtero gerens conualescere, cum tamen acutissimè laborasse sit conspicuum, de his autem sic sentiat Hippoc. 5. *Aphor. text. 30.* *Mulierem vtero gerentem capi ab aliquo morbo acuto lethale est.* Quia id quidem admodum periculosum esse constat, non tamen ita, quin salutis spes in multis existat. Et ne ad huius rei confirmationem quamplura afferamus exempla earum, quas curauimus, & sine abortu sanatæ sunt; sufficiat præsens, quod dignum est maxima consideratione. Hinc apparet non esse de ægrotantium salute desperandum, quamuis grauiam habeant symptomata: fiunt enim in re Medica monstra, & multos præter omnium expectationem, à manifesta eripi pernicie in dies obseruamus, quemadmodum & huic contigisse apertum est, cum trimestri fœtu grauida, acuta febre laborans, ipsa cum fœtu sit seruata, ex quo elicere possumus, vires habuisse firmissimas, & optimi habitus fuisse, quæ potuerit morbi vim sustinere, citra euidentis fœtus detrimentum. Si vultis postea causam, propter quam Hippocrates scribit lethale esse, vtero gerentem capi ab aliquo morbo acuto, eam accipite ex Galen. in *comment.* sic: *Cum sit necessarium ægrotantem nutrire, aut nutrimus ratione fœtus, aut ratione febris. Non ratione febris, quia morbus non indicat de alimento: ergo ratione fœtus, ne scilicet ex defectu alimenti pereat: at nutriendes ratione fœtus augemus febre, quæ sufficiens est ad destruendum subiectum. Quòd si abstinemus ab alimento, subtrahitur alimentum fœtus, & mater etiam debilitatur. Quare, si ad bonum partum duorum corporum robore indigemus, infantis, & mu-*

lieris ; profectò , cùm uterque sit debilitatus , non potest non sequi infelix partus , & periclitari cum fœtu mater. Hanc rem ita explicat Galenus in comment. Non absque ratione : si enim cum febre morbus , est necesse ipsum habere febres continuas : talis enim est morbus acutus , & in hoc duplex est peccatum , vnum quidem propter febrem , ipsum fœtum occidentem , alterum verò , quod ex longo interuallo cibum dantes , ex alimenti defectu fœtum destruemus ; si verò , vt hunc seruemus , non verëbimur crebrò cibum exhibere , febres continuas vidèu intemptiuo augentes matrem occidemus. Sic , & si absque febre aliquis alius morbus fiat acutus , veluti morbus comitialis , attonitus , Græci ἀποπληξίαν vocant , conuulsio , distentio , propter magnitudinem morbi , & acutiem , impossibile est ægotantem euadere : ad bonum enim partum duorum corporum robore indigemus , mulieris , & infantis , quod in febricitantibus non potest esse , vti idem Galenus monet §. Aphorif. text. citat. comment. 55. habet : *Quacumque vtero gerentes à febris corripuntur , & fortiter calefiunt , sine causa manifesta , difficulter pariunt , & cum periculo , & abortum facientes periclitantur.* Addit Galenus : *Accidit quibusdam grauidis , in quibus vitiosi humores , priusquam conceperint sunt aceruati , nonnunquam à febris vehementibus corripiti.* Aded vt ex necessitate abortiant , nonnunquam verò à mediocribus quidem , sed cùm non purgentur sufficienter , aliquid superest reliquiarum humorum in corpore vitiosorum , ex quibus febres erant institutæ , vt pote non potentibus Medicis mulieri grauidæ aliquod validum auxilium adhibere , aut exquisita victus ratione in ipsis vti. Ob hanc igitur causam febris in ipsis reuertitur frequenter , & maxima temporis parte grauiter se habent. Non sine ratione igitur fœtus aliquando nequit obsistere ; sed à febris , & vitio humorum corumpitur , nonnunquam verò perdurat quidem vsque ad tempus partus , sed cùm & ipse valetudinarius est , vt qui longo tempore laborauerit , & matrem habeat imbecillam , non sine periculo paritur. Rebus hunc in modum existentibus , quomodo potuit hæc mulier conualescere ? Galenus refert in mensem , quia scilicet trimestres , & quadrimestres facilius causis morbicis resistent ; etenim verò , & multum tribuerem dispositioni mulieris , quæ potuerit aduersus tot grauia symptomata tam validè pugnare. Hoc an verum sit , incipiamus à primis verbis : sic enim videbimus quæ & quanta passâ sit hæc , de qua agitur.

* *Mulierem trimestri fœtu grauidam ignis corripuit.*] Statim à febre multa superuenens , quæ copiam denotabant : nam scribit , mox ei cœperunt dolere lumbi , quod maximum calorem ostendebat ab humoribus adustis prouenientem , vt 1. *prorrhet. text. 26.* vidimus , dum Historiam Sileni percurrebamus. Est & aliquando signum maligni morbi , vt habetur ex *Cœacis , comment. 1. lib. 3.* his verbis : *Lumborum dolor sine causa euidente sapius impetens , maligni morbi signum est* , de qua re , non est cur pluribus agamus , postquam in hac ægotante adest causa manifesta , calor nimirum febrilis.

b *Tertio die dolebat circa collum , & claviculam , & manum dexteram.*]

Id propter affectionem cerebri fiebat, potestque hoc etiam desumi ex Galeno eodem 3. *prorhet. Capitis dolor, inquit, caput his affici, veluti, & sensus auditory læsio, cerebrum ipsum offendi: quo fit, ut colli dolor, & manus tremula nervorum principum offensum ostendant.* Quæ ad affectum cerebri; obmutescencia denotat. Hæc, propter quas causas fiat, iam in superioribus est demonstratum: neque hic dicendum obmutuisse, quia sola voci asservientia instrumenta essent læsa, citra cerebri affectionem, quia sequuta est elanguescencia manus, & delirium, ex quo cerebrum trahi in consensum liquidò constabat.

^c *Dextera manus conuulsione elanguit, ut attonitis solet.*] Elanguere, ut solent attoniti, est esse sensus, & motus expertem, ita sentit Galenus 5. *meth. cap. 9. Si quis, siue tribus horis, siue quatuor, siue horarum tantum dimidium, toto corpore sit correptus, sic, ut neque sentiat, neque moueatur, hunc nos apoplecticum, siue attonitum dicimus.* Quomodo igitur cum conuulsione elanguit? Dicerem ego, elanguisse cum conuulsione, quoniam, qui apoplexia tentantur, sæpissimè conuulsi moriuntur, liquata materia in capite existente, & ad nervos delata, ita contigit perillustri matronæ huius ciuitatis; ita adolescenti cuidam Mediolanensi. Quare, etiamsi esset manus, quæ pateretur, tamen dicerem elanguisse quidem, ut attonitis solet accidere, qui amittunt sensum, & motum; tamen cum conuulsione, quia aliquando motus fierent conuulsiui propter principij nervorum affectionem. Qui in vtero gerente hæc vidisset symptomata, non parùm dubius fuisset de ægrotantis salute; & tamen conualuisse constat, quod verum esset, etiam delirabat, & hoc erat signum non fuisse verè apoplecticam, sed decubuisse, ut solent illi.

^d *Nocte cum molestia non dormiebat.*] Solet natura, cum aut à mala qualitate, aut à quantitate infestatur moueri ad excretionem; & propterea non est mirandum, si in hoc ægrotante idem præstare sit coacta, etiamsi minus bene sit operata: nam, quæ euacuabantur erant biliosa, & quoniam vellicabant, hinc naturæ irritatio, non euacuatio, cum scribit fuisse pauca, & mera, quam euacuationem improbat Galenus, uti iam aliàs vidimus: solet euacuatio pauca fieri tribus de causis, aut quia non sit vis naturæ expellentis; aut quia materia non sit disposita; aut quia viæ, per quas est educenda materia minus, quam oporteat sint laxæ, uti in *Coacis lib. 1. text. 21. comment. 2.* habetur. Quare, cum hæc fuerint pauca, vno istorum modorum factam esse euacuationem hanc statuendum est, crederemque ita euenisse, quia minus bene materia esset ad expulsionem disposita, neque id poterat esse, cum morbus vix inciperet, quo tempore cruditas est.

^e *Quarto linguam vox defecit.*] In principio obmutuisse scribit, nunc iterum obmutuisse ait, volens innuere, factum esse nouum materiæ defluxum ad linguæ musculos. Affectio admodum periculosa, & eò periculosior, quò vitium est in communi principio; particularis enim instrumenti affectio minus grauis sine dubio est, cum enim principium læditur, significatur animalis virtutis infirmitas, & materiæ contumacia,

tumacia, & magnitudo morbi, ex quibus omnibus vitæ salus ambigua redditur, & periculum est, ne sic affecti incidant in apoplexiam, quòd infirma vis cerebri, se se ab oppressione liberare non possit, quantumvis motibus conuulsivis nitatur, quòd si multò magis perseverent symptomata, aut repetant, multò etiam grauior censenda est affectio. Cur autè manus dextra potiùs, quàm sinistra in lingue paralyti sit affecta, quæsitum dignum est, cum videamus, vt plurimum sinistram affici, vt debiliorem: est enim dextra validior in iis, qui dextra vtuntur, propter motum, qui partes motas firmat. Vallesius doctissimus dicit textum esse corruptum, & pro *dextra*, legendum, *sinistra*, quia paulò infra scribit *dolores partis sinistrae permansisse*. Sed nonne potest aliquando pars dextra ita esse disposita, vt vehementer patiatur. Vidi ego paralyticos parte dextra, an fortasse dicemus tunc euenire, quia sinistrum latus, vt debilius, magisque dextrum repleatur excrementis; & quod plenum est excutit, & à se propellit in dextrum vacuum. Profectò, si res ita esset, quæ partes imbecilliores sunt, eadem minùs conspicerentur affici, quod esset absurdum: nam, qua ratione admittit, eadem difficile à se propellit, apertissimum autem est, naturale esse opus, materiam ad debiliores propelli, easque non difficilè admittere propter earum impotentiam, & infirmitatem. Est, dicit aliquis fortasse, quia dextræ calor magis allicitat humorem, ac propterea magis hanc partem, quàm illam repleri videamus, tamen non possumus negare esse nervos, & in hac parte, qui vt frigidi sunt, non possunt attrahere. Quomodo igitur euenit, vt aliquando dextra afficiatur, quæ tamen & calidior, & validior est sinistra, vt apertissimè confitetur idem Galenus lib. 14. de usu partium cap. 7. cuius causa minùs frequenter succumbit morbo. Concludamus rem sic: non inconuenire partem dextram aliquando magis affici propter ipsius dispositionem, verum quidem est, maius esse periculum, si dextra pars lædatur, & propterea, vt denotaret periculi grauitatem, nominauit distinctè partem affectam, & dixit fuisse læsam partem dextram, non quidem, vt facilè affectionis susceptibilem, sed vt plus periculi afferentem, etiamsi in parte sinistra tardius curetur affectio frigida propter vim ipsius debiliorem. Quemadmodum lingua læsa erat, vt in tertio die, ita eadem symptomata sequuta sunt, quod significat per illa verba;

^f *Eadem conuellebantur.*] Id est, manus dextra, & lingua, iterum ante dictos motus conuulsivos patiebantur, & dolores omnium perdurabant, id est, manus, & colli, & hypochondrium cum dolore est conuulsus, id est, retractum; id autem solet esse inflammationis indicium, in dextra parte, quia mos est Hippocratis intelligere hypochondrium dextrum, quando sine addito dicit: & *Hypochondrium*. Cum igitur esset hæc mulier malè disposita, pro ratione morbi, etiam sequuta sunt symptomata. nimirum vigiliæ, deliria, quæ ab eadem causa pendere iam sæpiùs dictum est, sed addit, *semel delira erat*, vt innueret, credo, delirium non admodum graue fuisse, sed modicum quiddam delirasse.

^b *Alium turbata est, urina non boni coloris.*] Vrinæ possunt esse tenues,

& tamen non boni coloris, quia iam vidimus dari vrinas tenues, nigras: tenuitas enim refertur ad substantiam: itaque duplex erat malum, & quia crudæ, quæ quantum in seipsis erat, neque mortem, neque salutem solent polliceri, nisi per accidens, quatenus aliquando cum virtute languida coniunguntur, & morbo ad soluendum contumaci: quod verò essent non boni coloris; nescio an Hippocrates quid perniciosum denoter. Meo quidem animo, puto eum potius velle dicere fortasse non fuisse boni coloris, quia bile ad caput delatâ, essent clariore, quàm ferret color naturalis, vt obseruamus sæpissimè, in imminente delirio: si enim quid in vrinis extitisset, quod perniciem minaretur; non subticuisset, vt solet in aliis; quia, si quid aliud, semper videmus Hippocratem vrinas obseruasse. Aut dicamus fuisse quidem tenues substantia, sed quia habebat in vtero, fuisse etiam claras cum nebula supra earum superficie, aut fuisse coloris cicerum, aut aquæ pisorum, vt ait Auicenna *lib. 1. doctrina 2. Fen 2. c. 10.* Verùm pace tanti viri nullum omnino esse indicium existimarem ex vrinis conceptus, quidquid alij dicant: sunt enim qui iactant, se ex vrinis cognoscere, an mulier conceperit, necne, tamen valeant isti; ego quidem, si videro mulierem iuuenem, cum adolescente nuptam, quæ aliquid incommodi patiat, dicam vereri me, ne vtero gerat, quod autem ex vrinis cognoscam, neque id me docuerunt præceptores, quos habui felicis memoriæ, Constantinus Lucas, Syluaticus, Gallinius, viri insignes, neque pater meus; sed quod magis est, & certam fidem facere potest. Testari possum me mulieres quamplurimas curasse, & vrinas inspexisse, eandem inuenisse varias, pro temporum morbi ratione, & tandem restitutis ipsis, perinde cognouisse morbi coctionem ex vrinis, non aliter, ac in aliis ægotantibus, & si dixerò voluisse me mulieris vtero gerentis vrinas dum sana esset, sæpius inspicere, neque vidisse me, quod scribitur ab Auicenna. Neque falsum me quidpiam pronuntiare putent, qui hæc legent, quando vnusquisquam potest suo arbitratu id experiri, præsertim si vxorem habeat, inueniet sine dubio, nullum esse certum iudicium ex vrinis. Hoc quidem videtur minus dubium, si cum soleret expurgari mulier ex præscripto naturæ; quo tempore deberet expurgari, appareat signum tantùm menstruæ purgationis, & postea desinant fluere, hoc quidem obseruaui certum in plurimis, de vrinis autem nullum esse fidum iudicium, & vos eritis experti. Quòd si qui iactabunt se posse cognoscere, curate, vt plura afferantur vasa, & sic in vno, aut altero ponatur prægnantis vrina, in aliis sint vrinæ non prægnantium, quo ipsis insciis factò, si extrahent prægnantis vrinam, credite, interim illis fidem non præstare, dum certissimum est non esse communionem inter vias vrinarias, & vias vteri, vt constat apertissimè. Sed, vt cumque esset, colorem non habebat naturalem, & fortasse nimis biliosa erat, propter eiusdem bilis prædominium, quo fiebat, vt aliis irritaretur. Solet esse in vtero gerentibus periculosum irritamentum alui, quia frequens surrectio lassam reddit mulierem, & præcipuè, si cum mordacitate excernantur. quemadmodum etiam alui motio. Verùm, cum euacuatio non esset pro ratione morbi,

morbi, regurgitata ad supernas partes materia iterum die quinto, non diminuta febre, neque hypochondrij dolore delirauit, & multum, quod exprimit per verbum illud (*plane*) & iterum excreuit biliosa, fortasse innuens largiorem fuisse euacuationem, vt credible etiam est; quoniam, quemadmodum antea solo irritamento existente, caput ex recurſu humorum lædebat; ita modò sequuta euacuatione, & copia dempta, sine ægrotantis dispendio, natura potuit se eximere à maiori humorum copia; sudore erupto, qua euacuatione febris sublata est: dico autem maiori humorum parte dempta, quia non erat verisimile potuisse tam cito tolli morbum, qui grauissima habebat accidentia. Mira naturæ opera, quæ vt erudita nos docet quàm cautè sit agendum circa prægnantes: videmus enim esse tentatas euacuationes à natura paulatim, neque tam largas, quæ virtuti officerent, neque affatim factas. Hic sudor, sine dubio habuit requisitas conditiones, quando iuuit tam insigniter, sublata febre: interim enim conquiescit virtus, quia alleuatio morbi habet causam euidentem. Neque, etiamsi recidiuent tunc ægrotantes, lethalerè recidunt; sed redeunte morbo, vt plurimum videbitis solui eadem euacuatione, qua priùs alleuatus erat morbus, quod maximè debetis attendere; veluti etiam & in hac muliere obseruabis.

Sexto mense constitit.] Est dies sextus, vt aliàs dictum, infidus, & cam ob rem etiamsi mente constaret, illi non erat fidendum alleuati, nisi incœpisset quinto die, fuit tamen nihilominus talis, ex quo posset vnusquisquam expectare recidiuam, quia multa erant, quæ id prænunciare poterant, veluti sitis, vigiliæ, vrinæ cruditas, quo tempore vnquam perfectum fieri iudiciùm potest, quæ omnia corpus adhuc malè dispositum esse præmonstrabant, & ad recidiuam paratum, si credendum est Galeno 2. in 6. epid. text. 21. & euentus confirmat, quando septimo die multa habuit non aspernenda symptomata: nam tremuit, soporata est, delirauit, quæ omnia capitis affectionem adhuc vigere demonstrabant. Tremor, Galeno dicente, lib. de sympt. different. cap. 3. Est motus deprauatus propter facultatis imbecillitatem, ita & 1. in 3. epidem. comment. 2. Facultas autem redditur imbecilla vel per se, vel ex accidenti, & propter plenitudinem ipsam pergrauantem, ex eodem, loco proximè citato, & 1. in 3. epidem. comment. 4. In hac ægrotante sine dubio tremor factus est, quia scilicet facultas animalis grauaretur, facta transpositione materiæ in venis existentis, ad neruos, quod fieri aliquando non inficiatur Galenus 6. Aphor. text. 26. his verbis: *Qui in febribus ardentibus sunt tremores, delirio soluantur*, super quo textu hæc habet Galenus ad verbum: *Quæ enim in genere venoso existunt causa febre facientes, quando ad neruos transferuntur, primum tremores faciunt, compatiante verò cerebro, deliria: sicuti etiam in febre ardente translatio, sic & in omni alia febre potest fieri, & omnino ex arterijs & venis ad neruos transfusus humorum noxiorum, sicuti rursus ex neruis ad has* Improprè igitur dictum est, febre ardentem à tremore solui. Re igitur hunc in modum se habente, quid mirum, si delirio à tremore fuerit correpta: hanc eandem sententiam habemus

scriptam 1. in 4. *Coacorum text.* 19. his verbis : *Tremores in ardoribus delirium soluit.* Accidens minimè aspernendum , sed multò minùs in vtero gerente , propterea quod omnis tremor habet continentem causam , virium infirmitatem. Verùm, cùm vires in spiritu humore , & solidis partibus contineantur , interdum spirituum dissipatione , aut collectione fit tremor , vt in affectibus animi , interdum humorum , & spirituum resolutione , aut vacuatione , vt in fame , lassitudine , vigiliis , curis , venere immoderata. In acutis verò sæpiùs, vel oppressione à materia , vel solidarum partium intemperie , vt siccitate in phreniticis , quod lethale est. At vt sciatis cognoscere , an tremor iste fiat propter transpositionem humorum , an ab aliqua alia causa , attendere debetis quanta sit alleuatio morbi post tremorem : si enim febris diminuitur , signum certum est fuisse materiam à venis , ad nervos transfusam. Contigit mihi huiusmodi casus in Cœnobio sanctæ Mariæ è Canepa Noua, sic appellato. Iuuenis acutissimè laborans , post aliquot dies , circa nonam in tremorem incidit, sed tamen febris euidenter erat diminuta, delirauit , & aluo , iniecto leui clystere , validè mota, integrè conualuit : quod, si fiat à resiccatione neruorum , & virtutis infirmitate , in morbi progressu exhausta optima primigenij humidi parte, moriuntur sic affecti. In hac igitur fuit transpositio humorum , qui sine dubio misti erant, partim pituitosi , quibus prægnantes sunt affluentes , vti ex vomitibus , quibus primis mensibus , vt plurimum sunt obnoxia etiam cum ipsorum commodo apparet , & propterea fuit aliquantulum soporosa ; non dicit simpliciter fuisse soporosam , quia bilis perfectum soporem impediabat , & addit aliquantulum delirasse , quia pituita , validum fieri delirium prohibebat, sed vtunque esset , febris calor prauos humores ad caput subuehebat , & hinc etiam perdurabant priores affectus brachij sinistri. Hic notat doctissimus Vallesias oportuisse esse à principio sinistram partem læsam , non dextram , sed tamen etiam si non multùm referat, nisi ad periculum prædicendum , tamen antea dicebat esse manum dextram affectam , non clauiculam , & brachium, non nominasse autem fortasse à principio, quia non æquè grauis esset , & ipse magnificeret potius affectionem dextræ partis ; solent autem affectiones istarum partium esse satis contumaces , tum quia sinistra pars est, vti dictum est, imbecillior, tum etiam , quia vt plurimum materia , quæ sese insinuat in eas partes est crassior. Præter harum partium dolores, id cõmodi habuit, quod cætera remissa erât, ex quo virtus poterat interquiescere , & ipsa commodiùs ali, & ita sætus instaurari , præsertim cùm omnino esset apud se, cessante, quod maximum est, delirio , propter quod, vt plurimum acutè affecti moriuntur , vt in dies obseruamus , crederem autem ided sedarum delirium , quia sublata sit febris , quæ erat euidentis causa euaporationis humorum ad caput , idque elicio ex sequentibus verbis, quæ sic habent.

¹ *Tres eam dies reliquit febris.*] Id est à septimo ad vndecimam vsque ; sed , & adhuc insiduum erat iudicium , nulla insigni euacuatione præcessa , quam ne expectare fas erat in morbo crudo , & propterea iterum surrexit

Surrexit natura, ut malitiam humorum corrigeret, & etiam eandem euacuet; quo tempore, cum magni fiant conatus, & materia violentius moueatur, præsertim quæ tenuis est, rigores fiunt, & febres augentur, si sunt; si non sunt, concitantur, hocque factum est in vndecima, in qua post febris auctorem non dicit sequutam esse euacuationem, quo factum esset, ut reddiderit de salute ægrotantis ambiguum: attamen, videbitis sæpissimè incipere naturam motus suos in die decretorio, & perseverare symptomata usque ad alterum diem decretorium, in quo die postea natura violentius mouens, materia melius disposita finem suum assequitur, uti etiam in hac euidenter cernimus, cui perfectum iudicium factum est in decimaquarta, sed non æquè facillè, neque per vnicam viam, quia natura in copia grauante omnes vias tentat; & quia iam humores illi, qui in tunicis ventriculi iam erant dispositi, hac de causa, non fuit admodum difficile euacuari per vomitum, præsertim cum essent biliosa, quæ facillè fluitant ad os ventriculi, qua euacuatione sequuta, & largiore, quia sic ferebat humorum copia; tandem erupit euacuatio illa, tam febribus acutis conueniens, scilicet sudor, quem credibile est fuisse pro ratione morbi, quia sic euentus denotat, à quo integrè sublatus est affectus ille tam grauis, qui à principio, propter symptomatum sæuitiam, mortem minabatur, & eo magis mirandum, quòd Hippocrates non ampliùs recordatus sit vrinarum, quia nihil vnquam habuerint boni, cruda autem, & inconcocta, atque in malos abscessus conuersa, aut acrisiam, aut dolores, aut diurnitatem, aut mortem, aut recidiuam.

2. in 1. epid. text. 46. tamen, quia virtus erat valida, & potuit perferre vim morbi; integrè iudicata est, & seruata in tam valida pugna cum fœtu, quod certè non est de minimis, quia paucis hoc erit datum, etiam si sint quadrimestres, quibus mensibus multum tribuit Galenus, ut propterea putet seruatum, quia esset trimestris. Ego quidem puto non negligendos esse istos menses, tamen neque parum tribuendum robori istius ægrotantis, quia vidi etiam bimestres fuisse curatas per venæ sectionem, & ex pede, cum se vtero gerere non animaduertent, & in brachio, & per soluentia, & tamen nullum esse sequutum abortum. Vidi præterea aliquas, quæ abortiuerunt duabus extractis vncis sanguinis, & eam ob rem firmitas mulieris præualeat mensibus.

Dicetis, Hippocrates in *Aphor.* non facit mentionem tertij mensis, quomodo Galenus tanti facit? Ipse enim dum tractat de purgatione in prægnantibus facienda, sic ait, 4. *Aphor. text. 1. Vtero gerentes sunt purganda, si materia turgeat quarto mense, & usque ad septimum, sed hæc minus seniora autem, & iuniora vereri oportet.* Quæ eadem leguntur 5. *Aphor.* In his autem textibus, ne minimam facit mentionem mensis tertij. Pluribus modis potestis respondere, intelligendum esse Galenum de tertio mense iam iam completo, negandum tamen non esse, quin quartus maiorem habeat vim. Vel dicamus Hippocratis institutum esse docere, quo tempore, si purgandæ sint vtero gerentes, commodius id possit fieri, cum autem præualeat quartus sibi inferioribus, de quarto tantum esse loquu-

tum Hippocratem, neque tamen prohibere quin aliis mensibus, si occasio urgeat, curatio possit tentari, & præsertim mense illo, qui quarto proximior est. Vel tandem dicamus sic, menses intermedios esse aliis tutiores, & quia tertius mensis aliquando fit medius, nimirum respectu partus septimestris: centesimo enim, & octogesimo secundo die natus, Hippocratis testimonio vitalis est, idcirco dixit Galenus tertium mensem iniuriis magis resistere, quàm cæteros menses, non absolutè, sed solùm, ut dixi in relatione ad partum septimestrem: quia verò rari sunt hi partus, propterea tertij mensis inter vniuersales regulas, quales sunt sententiæ Aphoristicæ, meminisse noluit Hippocrates, nec Galenus alibi tertij mensis meminit, quàm in præsentî Historia, quod ob raritatem casus factum fuisse existimandum est. Quidquid autem sit, ego viribus huius ægrotantis maximè fidissem, quo tempore, ut in robusta muliere multa possunt bona expectari, secundario autem, non parum etiam mensibus tribuendum, propter rationes à Galeno in *comment. Aphor. adductas*. Si enim mulier sola vena secta abortit propter defectum alimenti, quanto magis potuit periclitari fœtus, aut vtrumque. Stemus igitur cum Celso, & dicamus fuisse hanc mulierem robustissimam, & optimi habitus, quæ potuerit tantum humorum pondus sustinere citra noxam, & docet etiam quomodo easdem curare contingat, cum casus sese offert.

Curatio.

Verba Celsi hunc in modum se habent: *At firmus puer, & robustus senex, & valens grauida mulier, tuto per venæ sectionem curantur. lib. 2. de re medica. cap. 10.* Subdit: *Maximè tamen in his Medicus imperitus falli potest, quia ferè minus roboris illis ætatibus subest.* Mulierique prægnanti post curationem quoque viribus opus est, non tantum ad se, sed etiam ad partum sustinendum. Quare, cum hæc se, & partum sustinuerit in tam graui morbo, robustissimas habuisse vires certissimum est; & idè poterat hæc mulier tuto curari per venæ sectionem, aduersus eorum opinionem, qui existimant vtero gerentibus acutè laborantibus, nihil esse molendum, quia scilicet *secta vena abortiat*, ita dicente Hippocrate 5. *Aphor. text. 3. purgata, periclitetur*, eodem dicente 4. *Aphorif. text. 1.* Ergo si res ita esset, nihil omnino molendum circa ægrotantem; verùm cum casus occurrit talis, ego inspecta morbi magnitudine, & virtutis robore sanguinem extraho, parciùs quidem, & iteratò mittens, ad fœtum animum adhibens, quæ euacuatio conueniens est, quocunque tempore adueniat casus, etiam in octauo, & nono mense: nam, si videamus vim morbi eam esse, quæ virtutem citissimè possit deprimere, quomodo non debemus succurrere iis, quæ morbi acutiem retundant, priùs tamen prædicto periculo: neque enim potest Medicus aliquid tentare circa prægnantem sine periculo. Testari possum ego in multis in octauo, & nono mense sanguinem extraxisse cum maximo iuuamento. Hoc tamen ante oculos habere debetis, ut si fieri potest assistatis operationi, quando

quando aliquando plus euacuantes illi, quibus opus hoc committitur, fit, ut virtus celerrimè cadat, totumque Medico adscribitur, & ego semper in prægnantibus plus timeo leuis medicamenti exhibitionem, quam paulo largiorem sanguinis missionem, quia hæc euacuatio est in manu nostra, & si semel non potest fieri, eadem sensim potest repeti, bisque, ter, & quater sanguis potest extrahi; medicamentum autem exhibitum, potest maximam afferre agitationem, etiamsi leuissimum sit, cui non æquè facilè potest Medicus prouidere, & vidi non semel leuissimo exhibitio medicamento soluente abortiuisse mulieres, cum Medici dedecore, quia vulgus non considerat nisi euentum, & si bene omnibus actis, res feliciter succedat, bonum, sin minus, Medicus errauit, quia vulgus putat Medicum esse Deum, & omnia debere exactè prædicere. Propterea, & vos cauti eritis in soluentium exhibitione, quòd si curandas suscipitis eas, quæ solent abortire, antequam aliquid agatis, semper ob oculos ponite operandi necessitatem, sed etiam & abortus periculum; aut, quod melius est, vocate socium, ut vestrarum actionum testem habeatis, & vulgò satisfaciatis, & si coacti eritis exhibere medicamenta soluentia, leuioribus vtamini, neque transcendite mannam dissoluto medicamento cum decoctione tamarindorum, aut foliis absinthij, & sem. citri: dulcia enim mulieribus infesta sunt, facta in iure pulli, aut carnis vituli. Hoc medicamento essem vsus in hac muliere, nisi à principio morbi irritamentum illud apparuisset: eo enim tempore, priùs essem vsus clysteribus lauarius dictis, ne ex frequentia surrectionis, abortus fieret, postea perseverante eadem affectione, exhibuissem syrupum rosaceum solutiuum cum sero lactis, ut $\zeta.ij.$ s. syrupi rosati solut. cum sero dissolutis. Hoc præstito ad alterantia deuenissem. Hæc debebant esse simpliciter refrigerantia, non validè deobstruentia, quia abortum facere possunt. In hunc vsus venissent cichoreacea omnia, cum portione acetositatis citri. Alexipharmaca conuenissent. Cerata supra renes ex vnguento santalino, ex vnguento Comitissæ, aut ceratum magistrale pro renibus. Venti commendassem linteola vino aspersa vmbilico applicita. Et propter vocis defectum, inunxissem nuham oleo amygdalino, vulpino, & id genus aliis, admotis cucurbitulis spatulis cum scarificatione, & sine scarificatione, ut materia diuerteretur à capite, quantum fieri posset: narrat enim Galenus Historiam cuiusdam, qui veniens Româ, decidit è curriculo, & statim manus elanguit, etiamsi dorsum esset affectum, manus autem nihil, & cum Medici illi, qui curationi præerant, medicamenta manui admoerent, nihilque proficerent, ipse affectus causam perscrutatus, non manui, sed spinæ adhibuit medicamenta & ita iisdem medicamentis diuersæ parti applicitis morbum sustulit. Referam verba Galeni, ut dictum fide careat, quæ desumuntur ex 1. de locis male affect. cap. 6.

Occurrit, inquit, mihi quidam, medicamentum tribus digitis adhibitum ostendens, dixitque triginta iam diebus ipsorum sensum se amisisse, illæsa seruata motione, sed nihil presidij ab impostis medicamentis percipere. Ego verò, id quod in huiusmodi casibus facere consueui, ne obliuioni quidem

dem tradidi. Quippe vocato Medico, qui digitorum medicationem suscipere, interrogavi, cuiusmodi remedia adhibuerit, quæ, cum intelligerem ad hanc rem esse idonea, causam inuestigare incæpi, cur nullum ab ipsis homo præsidium esset consequutus. Inquirens itaque, quæ præcesserant accidentia, inueni, ipso dicente, neque inflammationem, neque refrigerationem, neque ictum præcessisse, sed ipsum paulatim sensum perdidisse. Captus itaque admiratione, rursus interrogavi, num superiorum partium aliqua icta fuisset. Ille respondit, manum quidem non fuisse lasam, sed dorsi initium fuisse afflictum. Subdit post multa: Igitur adhibitum medicamentum abijcere iubens, illi præcipuè parti spinæ, quæ affectæ particula initium, & originem obtinebat ipsum adaptari. Secutâque est res, ut aspicientibus videretur & admirabilis, & inopinata, quòd digiti manus, adhibitis spinæ medicamentis essent curati. Hæc Galenus loco adducto. Quare erant applicanda remedia spinæ, tanquam causæ principi istorum affectuum. Propter delirium frictions brachiis satis validæ, cauentibus nobis partes infernas. Oxyrrhodina, & alia, quæ reprimendi vapores vim habent, & quia turbata erat aluus, neque adiuuanda, quia pauca esset: nam vtero gerentes aluo fluente facillimè abortiunt, neque supprimenda, ne humores sursum recurrentes, aliquam principem partem magis læderent, sed iis vti necessarium erat, quæ possent attemperare malam humorum qualitatem, ut sunt clysteres ante dicti ex sero, lacte, aqua hordei. Hypochondrio dolenti commoda fuisset inunctio ex oleo rosaceo cum portiuncula olei absinthij, & succo cichorij simul omnibus mistis pro hypochondrij foru. Et cum sudauerit, & febre libera esset, nutrienda erat alimentis paucæ quantitatis, & multæ qualitatis, & detinenda erat in bona victus ratione: debebat autem esse eorum, quæ facilis sunt nutritionis, & optimi succi, de quibus aliàs est cum Galeno dictum. Sopori esset prouisum oxyrrhodino misto ex oleo rosaceo, & chamæmelo. His omnibus præstitis, cum perfectam recuperasset valitudinem, nihil aliud erat agendum, solum monere, ut cautè ageret, ne recidiuaret: cum enim in omnibus sine recidiuæ periculose, in vtero gerentibus sine dubio longè grauiores. De purgante non est agendum, quia in huiusmodi casibus abstinebitis, quantum fieri potest, quòd placidissimè huiusmodi mulieres tractandæ sunt.

Ἀρρώσθ' τριαρισκαδέκαθ'.

Ægrotus XIV.

MΕΛΙΔΙΗ, ἡ κατέκλιτο πρὸς τὸ ἱερὸν Ἡρῆς ἰερόν, ἤρξατο κεφαλῆς, καὶ τραχήλου, καὶ στήθεος πόνον ἰχθυόσας. ἄνωγα ἢ πυρετὸς ὄξυς ἔλαβε. γυναικῶα ἢ σμικρὰ ἐπιφάνετο. πόνοι τετῶν πάντων ξυεχέες. ἕκτη κοματώδης. ἀσώδης. φεικώδης ἐρύθημα ἴππιν γνάτω. σμικρὰ παρέκρυσσε. ζ' ἰδρωσεν. πυρετὸς διέλιπεν. οἱ πόνοι παρέμυρον. ἰσπίρην. ὕπνοι σμικροί. ἕρα δὲ τέλει θ', ὄχρσα μὲν, λεπτὰ δὲ. ἐξαχρῶματα λεπτά. χολώδεια. σακνώδεια. κάρτα ὀλίγα. μέλανα. δυσώδεια δὴ ἄθεν. ἔροισιν ἰσπίσας λωκή. λείη. ἰδρωσεν. ἐπέστη τέλος ἐνδεκατῆ.

MELIDIÆ, quæ decumbebat iuxta adem Iunonis, a caput collum, & pectus vehementer dolere, statimque febris eam acuta inuasit, b menses pauci fluxerunt, dolores omnium horum perpetui. c Sexto die sopore premebatur, fastidiosa, horrens, malarum rabor, d aliquantum deliravit, septimo sudavit, febris intermisit, dolores permanserunt, repetijt, somni pauci, urina perpetuò boni coloris, ceterum tenuis, biliosa, mordacia admodum pauca, nigra, sœtida deiecit, in urina subsedit album, laue, sudavit, indicata est absolutè die undecimo.

COMMENTARIUS.

MAGNITVDINEM morbi statim aperit Hippocrates, dum hanc mulierem acutè laborasse ponit Detegit causam, dum inquit, menses ei parè fluxisse. Quem euentum habuerit affectus, ex textu constat. Sed, vt res meliùs innotescat, percurramus Historiam.

a Caput collum, & pectus vehementer dolere.] Nulli dubium est, quin ex fluxione in caput, & collum, & pectus, orti sint dolores earum partium, & fortasse erat dolor, sincipitis, quia inter vterum, & sinciput est magna communicantia, si credendum est Galeno 1. in 6. epid. text. 2. & notandum dicere Hippocratem vehementer doluisse pectus, ex quo conijcere

possumus non fuisse affectum pulmonis. cum pulmo exiguum admodum habeat sensum vt 4. *de loc. malè affect. c. 8.* habetur. Sed neque fuisse pleuriticum, certum est, quia fuisset affecta membrana costas circumambiens, huius autem nullum est indicium; quare, relinquitur dicendum fuisse affectos musculos pectus inueltientes.

^b *Menses pauci fluxerunt.*] Afferit huius affectus, vel potius omnium affectuum causam: neque enim ex iam dictis obscure patet, quot fiant symptomata: ex recursu enim illius sanguinis ad superiores partes, facillimè prædictæ affectiones originem trahere potuerunt, propter sympathiam, quæ intercedit inter has partes, vt habetur ex Galeno 1. *in 1. epid.* & 1. *in 2. epid. text. 11.* Quo in textu apertissimè demonstrat, quæ & quanta sit communitio partium genitalium cum thorace, quod etiam elicitur apertissimè ex 7. *epid. text. 26. in historia Theodori.* Quæ cum ita sint, non est mirum, si quotiescunque mulieres minus bene purgantur, retenta excrementa refundantur in partes pectoris; & sic fiant aut pleuriticæ, aut peripneumoniacæ, quod non semel in difficili partu obseruauit. Hæc non est facta pleuriticæ, sed tamen recurrente materia in musculos dictos excitauit, vt puto inflammationem, à qua febris acuta fuerit excitata, & videret Hippocrates sic loqui: *Hanc egrotantem acuta inuasit febris, quia menses pauci fluxerunt,* qui recurrentes ad supernas partes, putredinem intensam contraxere, & inflammationem in partem, in quam sese insinuarunt, & hinc febris acuta, ob malitiam humorum: scimus enim impurum esse sanguinem illum, inculpatum vnquam, in hac ex accidentibus coniicimus fuisse, pituitosa ex sopore, biliosa ex mordacitate, & delirio, melancholica ex nigredine, corrupta ex fœtore, vt videre potestis *in progn.* Et tam fixa erat causa peccans, vt dolorem continuum induceret: inquit enim, dolores horum fuisse perpetuos, & verisimile erat, non fluentibus mensibus, neque pectoris affectionem potuisse leuari, neque colli propter continuam euaporationem: nam quemadmodum tusses diurnæ, intumescuntibus testibus cessant, dicente Hippocrate, ita redeunte tussi, cessat tumor testiculorum; ita fluentibus mensibus, cessat ea pectoris affectio, quæ à retentione eorundem originem traxerat, propter communicantiam istarum partium per venas communes vtriusque partibus, quæ per rectos musculos abdominis producuntur, præter communes neruos ex sexta coniugatione, quod etiam potest deduci ex 5. *Aphor. text. 35.* Textus sic se habet: *Mulieri utero gerenti, si mamma graciles fiant repente, abortiunt.* Galenus addit: *Communes enim quedam vene sunt mammis, ac vteris, quæ, ubi parum habuerint sanguinis, graciles quidem mammæ reddunt, alimenti autem cessatione nonnunquam fatam perimunt, nonnunquam etiam ad excretionem excitant.* Illam ob causam, quam ipse *in libro de natura fœtus* per hæc verba explicat: *Alimentum, atque auclio à matre veniens, non amplius est infanti sufficiens, quando decem menses præterierint, & fœtus auclius fuerit: trahit enim à sanguine ad se id, quod est dulcissimum, & simul etiam lactis parte aliqua fruatur. Vbi verò hæc illi rariora fuerint, & iam infans molem corporis habet, plus cibi*

cibi requirens, quàm illud, quod adest, calcitrat, membranas dirumpit. Liquet igitur, quòd & ante decem menses, fœtus est indigens alimento, & calcitrans, ac membranas dirumpens, initium partus matri effert. Hæc Galenus, quibus videmus, quanta sit vteri communicantia cum partibus superioribus.

Sexto die comatosa, fastidiosa.] Erant hæc accidentia, humorum varietatem, vti dictum est, significantia, cur autem fiant horridæ, & fastidiosæ mulieres, iam aliàs habuistis cum Galeno, horrent enim sæpissimè mulieres, & quia pars affecta est neruosa, & quia morbus est cacoëthes. Habuisse malarum ruborem, suspicionem inferre poterat, fuisse hanc mulierem peripneumonicam: habent enim peripneumonici malarum ruborem, vt 1. *de locis malè affectis, cap. 5.* habet Galenus. Delirant etiam communicata affectione cerebro, eodem dicente 2. *de locis malè affectis, cap. 4.* immò scribit nunquam fieri in pleuritide, & peripneumonia, quin caput afficiatur, quòd humorum excipiat in inflammationibus putrium fuliginem, vt 4. *de causis pulsuum, cap. 8.* Habent etiam hæc, quòd acutè febriçant, 4. *de locis malè affectis cap. 8.* Quo in loco additur etiam respiratio- nis difficultas tanta quæ prohibet anhelitum, & simul tussunt, de quo affectu loquens Aëtius hæc habet: *Peripneumonia inflammatio est pulmonis cum febre acuta. Consequitur autem affectos, thoracis granitas absque dolore. Quòd si pellicula ipsius qua cum thorace secundum longitudinem ipsius sunt connexa, sint inflammata, etiam dolorem percipiunt, & spirandi difficultas simul irruit, & surrecti, sedere volunt: pulmo enim cordi incumbens suffocationem infert. Rubicunda eis est facies, & maximè male, nasus in summo fit simus, vena temporum eleuantur, prostratus est appetitus, respiratio calida, lingua siccitas, aqua frigida, magis autem aeris frigidi concupiscentia, tussis sicca, & quæ sequuntur lib. 2. serm. 4. cap. 66.* Quibus verbis videtur posse concludi hanc ægrotantem mininè fuisse peripneumonicam, cum desint ea signa, quæ talem affectum solent concomitari: nam alio in loco habemus hæc: *In pulmone inflammato bronchia angustius coguntur, quàm in pleuritide, & in supino decubitu anteriores thoracis partes confidentes, pulmonem arctant, & continentem aeris attractionem impediunt.* Subdit: *Nullus tamen est doloris sensus, nisi granitatis, quia pulmo sensus est expers. Membrana autem intersipientes a pleniore pulmone depressa dolorem grauantem faciunt, extremis potissimum partibus, quibus alligantur, quia maior ibi tensio, vt ad os pectorale, & spinam. Expunnt semper aliquid ob laxitatem partis affectæ, à qua semper aliquid refudat, sentiuntque calidam respirationem, qua partim plurimum efflando partim multum aerem frigidum attrahendo alleuari se putant. Acuta comitatur febris, cum rubore insigni ambarum maxillarum ex fuligine sanguinis putrentis. Celerius pueri, & senes inde moriuntur, quia infirma habent latera, fuliginis maiorem vim, angustiam meatus, & materiam crassiorem. Ab omni alia inflammatione, morte periclitantur magis iuniores, symptomatum vehementia, & febre.* His igitur ita existentibus, non credo hanc mulierem fuisse peripneumonicam, etiamsi multa extent signa hoc ipsum suadentia: ne-

que enim propterea quòd malæ rubent , peripneumonicam dicemus ægotantem, cum ob alias causas malæ possint rubere : nam malarum rubor, etiam si peripneumonix propius sit, quodammodo à fuligine putrentis in pulmone sanguinis , quam genæ excipiunt propter situm, & raritatem , eiusque colorem per cutim tenuissimam, ceu per vitrum oculis præsentant, tamen non ita propè , vt soli conueniat : nam in ambabus maxillis rubor insignis, inflammationis sanguinis, & vaporis calidi signum est , aut melancholix morbi , aut translationis materiæ ad caput , vt cum futuræ sunt parotides , quod sæpissimè experientia comprobatur. Cùm igitur iam esset contracta inflammatio in musculis pectoris, quid mirum, si caput elatos ab inflammatione vapores excipiens, malæ imprimis ruberent. Neque est quòd quis dicat Hippocratem insequentia peripneumoniam signa subtrixisse , tanquam manifesta , quemadmodum fecisse in multis locis scribit Galenus. Vbi multoties (pirationis difficultatem prætermisisse tanquam manifestam dicit, 1. *de difficult. respirat. cap. 7.* Quo in loco hæc habentur : *Demonstrabo, (quamuis præter opinionem hoc esse videbitur,) multos difficulter spirantes esse in morbis popularibus conscriptos, verùm Hippocratem nihil de ipsorum respiratione dixisse, propterea quòd manifesta erat, & omnibus Medicis conspicua : si enim, aut pectus, aut locos circa clauiculas, aut faciem alicui inflammari contingat, & ab id paruus, ac densus spiritus necessariò sequatur, velut in priori sermone est commonstratum.* Hippocrates, neque difficilis (pirationis speciem, neque prorsus, quòd difficulter spirans factus est, scribere dignatus est. Non igitur hoc dicendum, quia erant accidentia minùs necessaria ad morbi dignotionem. Quod si in *epid.* id prætermisit, fuit, quia agebatur de morbis vniuersalibus, de febribus acutis, & malignis, in quibus vnusquisque potest conicere difficultatem spirandi fuisse annexam, aut magnam, aut paruam, vt nihil esset, quòd poneretur ab Hippocrate, ponitque tantùm in duobus, aut tribus, quibus tanquam exemplis vtitur. Vbi verò agitur de affectibus particularibus, non prætermittit, quæ ad morbi dignotionem sunt necessaria: neque enim verba faciens de Anaxione pleuritide laborante aliquid horum prætermisit, quæ ad huiusmodi morbum constituendum esse necessaria iam ipse aliàs docuerat, sed cuncta sigillatim enumerauit, vt 3. in 3. *epid. text. 79.* Quare concludi posse crederem peripneumonia hanc ægotantem minimè laborasse. Ex altera parte, si consideremus, quæ scribuntur ab Hippocrate 7. *epid. text. 14.* Non semper narrat accidentia : nam dum ipse recenset Historiam Cauonis cuiusdam, qui peripneumoniâ laborabat, non narrat accidentia insequentia peripneumoniam, ita in Historia sequenti Hermoptolemi. Sed si hoc opponatis, responderem non fuisse necessarium omnia recensere, sed sat illi fuisse ponere fuisse peripneumonicam, quia ex consequenti supponuntur omnia symptomata morbum insequentia. In historia Polycratis, *text. 8. eiusdem sect.* quia non dicit fuisse peripneumonicam, ponit signa, quibus vnusquisque potest morbum talem fuisse coniectare, quia ponit etiam difficultatem respirationis, & alia omnia signa, quæ morbum constituunt.

stituunt. Quibus sic existentibus concludi posse apparet manifestè non laborasse hanc mulierem peripneumoniâ, neque necessariò concludi posse. Malæ rubent: ergo est peripneumonica, quia cumulus biliosorum humorum in ventriculo existentium, potest malas rubras reddere; ita, elatis vaporibus ab utero, ab hepate; facies enim faciliè ascendentes vapores recipit propter partis aptitudinem, ut bene notat Avicenna *lib. 3. tract. 4. Fen. 10. cap. 11.* quod videmus fieri faciliè in iis, qui vino nimis liberaliter indulserunt, aut in iis etiam, quibus alius plus iusto retinetur.

^d *Aliquantulum deliravit.*] Non difficilè delirant, qui circa pectus habent inflammationes, propter ascendentes vapores ad caput, ut cernimus etiam in pleuritide: at non æquè validè deliravit, quia quæ materia mista erat, ea, ut dictum, erat pituitosa, & ob eam rem dicit, aliquantulum delirasse, quia partim etiam soporosa erat. Neque propterea quòd febris septimo die intermiserit, eam ob rem statuendum erat, non potuisse esse peripneumoniam, quia scilicet in huiusmodi morbis febres sint continuæ, quoniam sæpissimè obseruavi accensas esse febres in pleuritide, & extracto sanguine omnino conquieuisse dolorem cum febre, haud multò post, noua facta fluxione rediisse febrem, propterea potest etiam esse eadem ratio in peripneumonia, & hac de causa hæc non esset ratio sufficiens ad probandum hanc mulierem non fuisse peripneumoniam. Itaque febris intermisit, quia sequuta est euacuatio febribus acutis admodum familiaris, sudor videlicet, verùm in humorum cruditate nunquam fit perfecta crisis, & eam ob rem, remanente crassiore, & nouam putredinem concipiente, rediit febris, neque sedati sunt dolores illarum partium, quia nondum resoluta erat materia in illis partibus fixa, hincque elatis denuò vaporibus ad caput, ut qui erant potiùs biliosi, vigilias concitarunt, quæ etiam potuerunt prouenire ex dolorum vi. Quòd si vrinæ, ut erant tenues, quæ crudum fuisse affectum ostendebant, prauum etiam habuissent colorem, fortassè non conualuisset, non potente natura & cruditate, & humorum malitiam euincere; sed, quia fuerunt boni coloris, eam ob rem indicabatur robor naturæ, in sustinendo morbum, & eo magis, quia semper fuerunt boni coloris, non variarunt, ut aliquando cernimus in imbecillitate naturæ, quæ eo tempore inordinatè mouetur. Urinis respondebant alui excrementa, cum dicat fuisse tenuia, mordacia, quia biliosa. Illud quod dubium fecisset Medicum in prædicando est, videre alui excretionem nigram, fœtidam, paucam. Tria hæc erant damnanda, primum quia nigra, secundò quia fœtida; tertio quia pauca, & ut ab ultimo initium sumamus. Generale præceptum est, non solum paucos sudores, sed etiam omnes excretiones, aut abscessus morbo minores praua esse, siue sanguis per nares excernatur, siue deorsum per ventrem, siue per vomitus, aut uterum, aut similia: ostendit enim paucitas illa, uti alias dictum est, quæ excernuntur, vel ferri non posse ob copiam, atque ob id à partibus affectis diffuere, vel moueri quidem à natura, non tamen tota excerni ob eiusdem infirmitatem.

tem. Quare mala censenda erat illa euacuatio. Præterea erat materia nigra. Huiusmodi euacuationem damnari à Galeno in conspicuo est his, qui *libros prognost.* percurreunt, præcipuè ex *2. lib. progn. text. 22.* cuius verba sic leguntur. *Exitiosior est, si nigra, confirmat Galenus his verbis: Nigra deiectio ab atra bile sincera tingitur, græueolentia verò putredinis est indicium.* Additur & id, quod legitur *2. in 3. epid. comment. 2.* Vbi Galenus apertissimè scribit semper esse exitiosa, quæ fœtent, confirmatum ab Hippocrate *2. progn. text. 42.* verba faciens de vomitu: *Omnia subpuris, ac fœtidus odor in omni vomitione malus est,* quibus addit Galenus: *Constat, ut cuius affectioni, permisceatur puredo, ea ipsa euadat deterior.* Quibus ita existentibus, potiùs censendum erat signum perniciosum, quàm salutare, & tamen euentus aliter suadet. Cur ergo res in hoc benè cessit? Hic oportet animaduertere modum loquendi Hippocratis, qui tractans de huiusmodi euacuationibus *4. Aphorif. text. 21.* hæc habet: *Deiectiones nigra, qualis est sanguis niger, sponte venientes, siue cum febre, siue sine febre, pessima.* Quæ verba dum expendit Galenus *in comment.* ita loquitur. Quare ab initio quidem, nunquam ad bonum fiunt huiusmodi euacuationes, magnam viscerum læsionem ostendentes, ad morbos verò consistentes sequuntur sæpiùs, natura superfluitates expurgante. In eodem *lib. text. 22.* hæc habentur: *Morbis quibuslibet incipientibus, si atra bilis, vel supra, vel infra exierit, lethale.* Huius rei rationem reddit Galenus *in comment.* sic: *Quando aliquis incipit morbus, si quid excernitur, nihil tunc excernitur natura ratione, sed sunt omnia casus earum, quæ in corpore sunt dispositionum: quo enim tempore natura grauatur à causis quidem morbum facientibus, adest autem cruditas humorum, tunc aliquid benè euacuari est impossibile; si quidem oportet coctionem præire, subsequi discretionem, & postea euacuationem, ut bona sit crisis, siue indicium. Quando igitur post morbi coctionem aliquis humor vitiosus excernitur, tunc corpus à natura expurgatur, & propter hoc atra bilis, & alius omnis huiusmodi humor, ubi signa coctionis in morbi processu apparuerint, bonam significant euacuationem, si verò aliter excernantur, sine signis coctionis, exitialis est casus.* Alio in loco habetur: *Febricitanti, siquidem inueniente morbo nigra bilis prodierit, lethale.* Quo in loco attendi oportet sermo Hippocratis: nam videtur in excretionem atræ bilis tria notare, tempus, qualitatem, & excernendi modum. Tempus, quia non parum refert, quo tempore excernatur nigra bilis: si enim in principio excernitur, lethalis est: definitur autem principium hoc, non pro primo insultu, neque per spatium trium, vel quatuor dierum, sed pro toto eo tempore, in quo apparent signa cruditatis: sunt enim coctionis tres differentia, vna est obscura, altera manifesta, tertia perfecta. Prima coctionis signa principium finiunt, & incrementum futurum prædemonstrant. Secunda signa iam aduenisse denotant, tertia autem statum adesse, & haud multò post futuram crism. Ergo toto eo tempore, quo non apparent signa coctionis, nihil potest cum ægrotantis commodo euacuari. Quod si illud excre-

tum sit atra bilis, tunc non solum, quia in principio, sed etiam, quia prauus humor euacuatur, malum. At tria esse genera nigrarum excretionum iam statutum est *suprà*, & demonstratum, quoniam harum sit deterior, & quomodo cognoscatur atra bilis, etiam cum Hippocrate, & Galeno 4. *Aphorism. comment. 23*. Hæc igitur, cum in morbis apparet, est signum semper lethale, & etiam ut causa. Ut causa est lethalis, quoniam ea est malitia prædita, ut partes principes insigniter labefactet, ventriculi actionem deprimat, intestina erodat. Ut signum, quia ipsa apparente, non nisi signum vehementis caloris est, & ingentissimæ putredinis, & maximæ intemperiei illarum partium, à quibus emanat, præsertim hepatis. Quod si res ita est, dicetis fortasse, cur Hippocrates dicit tantum in principio esse lethalem, quasi in aliis temporibus possit citra detrimentum excerni: scribit enim Galenus *in lib. de atra bile, c. 3*. humorum hunc semper esse lethalem. Ego verò, inquit, cum ab adolescentulo apud Pelopem præceptorem notas viriusque humoris didicissem, tum eas per totam vitam meam ad id usque temporis obseruasssem, semper exusta bilis atra humorem lethaliter excerni, nigrorum autem euacuationem non infrequenter bonis auspicijs fieri conspexi. Et tamen Hippocrates scribit tantum morbis incipientibus. At non est difficile vobis satisfacere, si diligenter attendantur verba Galeni; ipse enim non absolutè intelligit omnem atræ bilis excretionem lethalem esse, sed eius, quæ exactè atra est, quæ nullum alium habet humorem mistum, quæ sincera est: aliorum enim humorum admistione retunditur eius acrimonia, & malitia: syncerus enim quivis humor, malus est, præter sanguinem, uti aliàs dictum est cum Galeno; rem ita esse deducitur non obscurè, ex loco adducto de atra bile, dum subdit: Proinde, quibus corporis partibus pura, & impermissa adhaferit, eas prorsus exedendo ulcerat. Probant idem, Hippocratis verba, quæ in epid. habentur, dum recenset pestilentem illam constitutionem. Horum excrementorum, inquit, plures differentia fuerunt; nam quedam ad atram bilem proximè accedebant, alia verò, ne mordicationem quidem, nec fœdum odorem in deiectionibus habebant, multa quoque inter hæc media existebant. Addit: At qui puram, exactamque atram bilem deiecerunt, omnes perière. Ita igitur sunt exponenda verba Galeni de atra bile. Veniamus modò ad textum, & dicamus, non fuisse lethalem euacuationem hanc, quia tempestiuè est facta, signis scilicet coctionis apparentibus, consistente morbo, ut ait Galenus. Quod si vrinæ erant tenues, habebant tamen bonum colorem, quod plurimum refert, & coctionem repræsentat. Factum propterea est, ut alleuata natura à sarcina, quod reliquum fuit concoxerit, uti ex subsequenter vrinis clarum fit, quæ contentum habuerunt album, & læue, quod sedimentum ob id probatur, quia eundem denotat coctionem, ut colligere potestis ex 2. *progn. text. 16*. Et ex hoc robur naturæ attenditur, quæ potuerit se à tanta humorum vitiosorum sarcina eximere. Bene humores istos exisse, denotat tolerantia, & conferentia, quod annotatur ab Hippocrate 4. *Aphorism. text. 47*. his

verbis:

verbis. Excretiones liuida in febris non intermittentibus, cruenta, fetida, & biliosa, omnes mala, & si bene exeunt, siue per alui excretionem, siue per urinas, bona, si verò non aliquid eorum, qua iuuant per hac loca excernitur, malum. Galenus super hoc, post multa ita scribit: Non enim simpliciter dixit prauas excretiones bene exeuntes, bonas esse, sed speciatim ipsarum meminit, inquiens, liuida, cruenta, fetida, & biliosa, una aut communis est in omnibus ratio. Mala euacuationes sunt prauarum signa dispositionum, proceduntque saepius eodem modo, quo in ulceribus putridis, a quibus idores, hoc est liquores saniosi procedunt, nihil dispositioni conferentes, nonnunquam verò ita, sicuti pus ex abscessu disrupro, bene expurgans partem patientem. Subdit: Indicia verò quòd bene excernatur, maxima quidem sunt coctio, & bona tolerantia, cum ipsis verò, & morbi species, & post ipsam tempus anni, regio, etas, natura agrotantis. Quare illam euacuationem fuisse bonam argumento est, quòd iuuerit, & tolerauerit, apparentibusque signis coctionis. Quòd iuuerit, euentus probat, cum post hanc euacuationem, natura facta robustiori, quod erat reliqui per sudorem euacuauerit; & verisimile est fuisse sudorem copiosum, quoniam ita iudicatus est, vt non amplius recidiuauerit, & facta in die vndecimo. Quanti possit vis naturæ in concoquendo discat vnusquisque, cum videamus hunc agrotantem adhuc in septima habuisse urinas tenues, nihilominus breuissimo temporis spatio ita fuisse coctas, vt potuerit integrè in vndecima iudicari, etiamsi pessimas habuerit euacuationes, vt benè dictum est à Galeno 2. prognostic. text. 51. In omni materia, qua ex corpore secernitur, facilitatem potissimum spectari conuenit: saepè enim valuit natura prauam vincens affectionem expurgare corpus, & in hoc terrentur multi aspicientes vitium eius, qua excernitur materia, nequaquam cognoscentes, vtrum id accidentis ratione fiat, an quia natura prauam materiam foras propellat. Ita 1. epidem. text. 42. sectione 2. Erant, inquit, his vrina copiose, crasse, varia, rubentes, purulenta cum dolore, atque si superstites omnes fuere, nec vllum horum perisse cognoui. Cum excretionibus nigris, seruatus est agrotilla illa, de qua fit mentio 7. epidem. text. 24. Leophorbida dicta. Quibus sic habetis conciliatur Galeni locus, vbi habet: Omnia fetida esse exitiosa, & etiam vidimus, quomodo prauæ excretiones possint cum agrotantis commodo euacuari, & etiam quomodo hæc agrotans tam grauitè affecta potuerit conualescere. Reliquum modò est, vt videamus quomodo potuerit iste affectus propulsari, & quibus medicamentis fuisset occurrendum.

Curatio.

Curatio.

Iam, quæ fuerit ægritudinis causa, apertissimum ex textu est, cum idem Hippocrates dicat paucos fuisse menses. Cum igitur omnium affectuum causa referatur in menstruam purgationem diminutam, febrebat recta medendi ratio, ut Medicus esset præcipue sollicitus de iisdem euocandis, quoniam reuulsis humoribus ad partes infernas, supernæ fuissent minus affectæ. Ad hoc præstandum multa commendantur. Aqua destillata ex foliis ficuum albarum, Aqua rubræ tinctorum sabinae, trochisci de mirrha ad ʒ.ʒ. cum aqua pimpinellæ. Fermentum cum saccharo, & modica portione croci, magnitudine apellanæ singulis diebus sumptum, & multa alia, quæ à practi- cantibus haberi possunt; sed tamen cum, quæ menses mouent, habeant calorem adiunctum, cuius causa febris augeri potest, eam ob rem standum cum iis est, quæ citra calorem iuuare possint. Itaque ego inter cætera sanguinem extraxissem ex utroque pede; præsertim, cum vires fuisse constantes certissimum sit, non prætermisissis interim aliis reuulsionibus partibus infernis: ita enim curabitis eas, quibus per paucos menses, purgamenta sunt suppressa; quia, si aliter esset, & iam pridem essent detenta, ego in illo casu mitterem sanguinem ex brachio, postea ex pede. Facta igitur venæ sectione, ut dixi, quoniam puto diminutos fuisse menses propter sanguinis crassitiem, eandem attenuare tentassem, & obstructas vias referare. Medicamenta, quæ id potuissent citra dispendium præstare, sunt syrupus de agrimonio, capill. veneris, betonicæ, cichorij, endiuix, cum decoctis, ex iisdem radicibus graminis pentaphylli, foliis boraginis, rutæ, capraræ, acetosæ, sem. melonum, floribus cordialibus, sem. citri, & id genus aliis, prius tamen leniissem aliquam cum flore cassiæ, & sem. citri, aut manna, & lenituo dissolutis cum decocto absinthij, tamarindis, & sem. citri. Doloribus colli, & pectoris conueniebat inunctio demulcens, ut ex oleo amygdal. dulc. liliorum alborum, ex sem. lini. Quod si nihilominus perseverasset fastidium, & alia accidentia, quæ enarrantur, neque hæc erant negligenda, quia maximum est symptoma, quod spectat ad ventriculum, præcipue ipsius os, & nunquam negligendum, quamuis videatur leue: potest enim appellari pars princeps, non quidem primario, sed saltem secundo, cum propter oris ventriculi affectionem, quamplurimi, qui leuiter videntur affecti, moriantur, præter spem, & expectationem. Huic igitur prouisum esset commodè, aut emplastro ex crusta panis, aut omento in oleo rosaceo madefacto, & tepido admoto, aut alio opportuno medicamento. Quod spectat ad delirium, ad soporem, ratio suadet, posse tolli secta vena ex pede; attamen, si factis istis euacuationibus, perseverassent, oxvrrhodinis erat insistendum, quæ mistam haberent facultatem,

tatem, nimirum resoluendi, & repellendi. Si morbo soluto, necessaria fuisset purgatio ad tollendas quæ supererant reliquias, uti potuissetis syrupo rosaceo solutio, syrupo de cichorea cum rhabar. diacar. & lenitio. Victus ratio ea esse debebat, quæ & vim haberet refrigerantem, & optimi succi, neque omnino plena, quoniam morbus non est multum productus, & cum virtute valida. Et hæc dicta sint satis de Ægrotantibus primæ constitutionis.

PETRI

PETRI FRANCISCI PHRYGII

COMMENTARIORVM
in Historias Epidemicas Hippocratis

PARS SECVNDA;

IN QVA

*Historia Aegrorum XII. ab Hippocrate proposita sectione
prima, & secunda libri tertij Epidemicon,
accuratè explanantur.*

ΑΡΡΩΣΤΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

ÆGROTVS I.

ΠΥΘΙΩΝ, ὅς ἄκρ
ᾠδὰ γῆς ἰεθόν, ἤρ-
ξατο πρῶτον ἀπὸ
χρῆσθ, τῆ πρώτῃ
πυρετῶς ὄξυς, λῆρθ. δευτέρῃ,
πᾶσι παρωξύνθη. τρίτῃ τὰ αὐ-
τά. τετάρτῃ ἀπὸ καιλίνης ὀλίγα,
ἀκρῆτα, χολώδεια, διήλθε. πέμ-
πῃ πᾶσι παρωξύνθη. ὕπνοι λε-
πίοι. καιλίνῃ ἔση. ἕκτῃ πέντε ποι-
κίλα, ὑπερῶδεια. ἑβδόμῃ σίμου

PYTHION, qui pro-
pè Telluris adem
habitabat, cepit
^a primo die tremor
à manibus, febris acuta, nuga-
batur. ^b Altero die cuncta sunt
exacerbata. Tertio eadē erant.
^c Quarto aluus pauca, mera,
biliosa fuit deiecta. ^d Quinto
omnia sunt exacerbata, tremo-
res manebant, ^e somni erant
tenues, aluus constitit. ^f Sexto

sputa varia, subrubra. ^g Septimo os est distortum. ^h Octavo

Ec 2 omnia

παρφύσθῃ. ὀγδοὴ πάντα παρω-
ξυῖθῃ. τρέμοι παρέμνον. ἕξα ἡ
κατ' ἀρχαίς μ', ἢ μέχρι τ' ὀγδοῆς,
λεπτά, ἀχρσα. ἐναώρημα εἶχον
ἰπνιέφελον. δεκάτῃ ἰδρωσε. πύε-
λα ὑποπέποντα. ἐκείθῃ. Ἐξα
ὑπόλοιπα περὶ κείσιν. μὴ ἡ κεί-
σιν, τεσσαράκοντα ἡμέρας σὺν ὑπερομ
ἐμπύημα περὶ ἑδρῶν. ἢ τραχί-
ελάδης ἐχέτο ἀπόστασις, π.π.ου.
μ.υ.

est urinarum multitudine sanatum quadragesima.

*omnia exacerbabantur, tremo-
res etiamnum permanebant.
Urina à primo ad octauum vs-
que diem tenuis, decolor, quæ
suspensiones habebat nubilosas.*

*Decimo sudauit, sputa sub-
cocta, k iudicatus est. Urina
circa iudicium subtenuis. Qua-
dragesimo à iudicio die, sup-
puratio circa sedem, & stran-
gurius factus est abscessus.
π. π. ου. μ. υ. id est, probabile*

COMMENTARIUS.

QUAM grauius esset affectus Pythion, vnusquisque ex textu non difficile elicere potest; cum; quæ habuit annexa symptomata, non tantum demonstrarent magnum, & vehementissimum fuisse affectum, verum etiam non parum fuisse de vita periclitatum: nam tremor ille manuum, & thoracis affectio erant tanquam febris symptomata: cum enim esset febris vehemens, vi caloris multa fiebat attractio ad caput, cuius causa nugatus est, eratque hoc symptoma minimè aspernendum, cum in principio, statim inuadente morbo, apparuerit, quod denotat vim maximam statim habuisse morbum: humores igitur isti, qui caput replebant, à caloris magnitudine liquati, ad primum intercostale defluerunt, ex quo, vt notat Galenus *in comment.* enascuntur nerui, qui manuum musculos mouent, ibique ab humore illic decumbente, obstructis neruis, & à copia grauatis, impeditoque spiritu animali, quominus posset ad eas partes ferri, tremores sequebantur manuum. Horum portio ad pectus delabens thoracem infestabant, collecta materia in ea parte, vt ex sputis constat. Hæc omnia, an vera sint, textus ipse, si examinetur fidem faciet: incipit enim sic.

[*Primo die tremor à manibus.*] Statim in principio se se produnt duo symptomata minimè aspernanda, delirium, etiam si leue, quod innuit per verbum illud, *nugabatur*: & tremor, quæ duo neruorum principium, & & cerebrum ipsum esse affectum præmonstrabant. Tremor motus est deprauati symptoma, ex Galeno 2. *de sympr. causis, cap. 1.* Est enim quidam compositus motus, quo membrum motibus contrariis, vicissim sibi inuicem succedentibus mouetur, nunc in sublime facultatem attollente,

nunc

nunc deorsum membri grauitate ferente, vt notat Galenus in *lib. de trem. cap. 5.* Id enim quod mouet, & quod mouetur, pari magisterio certant inter se, vt etiam *7. Aphorif. comment. 21.* Huius causa semper est facultatis imbecillitas: tremores enim causam habent coniunctam, vt ita dicam, virium imbecillitatem. Sunt autem imbecillæ, vel per se, vel ex accidenti. Per se languent dupliciter, vel quia non influit facultas animalis ad organa motui destinata, neruos scilicet, & musculos, vel quia organorum vitio non suscipiuntur. Non influunt autem, vel quia dissipantur spiritus animales, vel aliud euocantur. Dissipantur ratione ætatis, ex diuturno, & graui morbo, ex immodicis euacuationibus, vigiliis, exercitiis, balneis, immodica venere, & his, quæ à tota substantia neruis sunt infesta, vt est hydrargyri vapor. Aliud autem euocantur, vt contingit in inflammatione capitis, videlicet in parte dextra, vbi in sinistra tremor exoritur. Quod si facultas, organorum vitio, in membro non suscipiatur, hoc euenit, vel quia in ipsis adest intemperies, vel aliqua angustia. Si verò vires ex accidenti sint imbecillæ. Hoc, vel propter animi perturbationes, vt in timore, vel propter oneris grauitatē accidere potest, quæ quidem oneris grauitas, vel extrinseca, vel intrinseca est, quatenus à plenitudine ipsa, ponderis modo degrauante, imbecilla ad motum redditur virtus, vt notat Galenus *lib. de trem. c. 5.* & in præsentī Historia. Pithioni non alia ratione accidit tremor, quàm ob onus intrinsecum vires pergrauans, non quidem ob vires per se imbecillas, quia nulla præcessit causa huiusmodi: neque enim tanta præcessit euacuatio, quæ ad id ægrota-ntem posset redigere, neque ob animi perturbationes, neque oneris grauitatem extrinsecam, quia id non dicit Hippocrates. Relinquitur igitur, vt sit ob onus intrinsecum vires pergrauans, copiam videlicet humorum, neruos, qui exoriuntur à ceruicis medulla, & manuum motui destinatos infestantium, vt obseruat Galenus. Cùm enim huius ægroti corpus scateret varia humorum sorte, accedente febrili calore, euenit, vt quemadmodum dictum est, pituita & sanguine liquatis, & ad neruos, qui manuum motui præsumt, delapsis, ibique angustiam excitantibus, exortus sit illarum tremor, cùm verò ab eodem febrili calore vapores, & humores biliosi ad caput ipsum transmitterentur, ortum habuit delirium, vt dictum est, quod ex Galeno in *comment.* fieri solet, cerebro ob inflammationem, vel ob humorem biliosum offenso.

^b *Alterò die cuncta sunt exacerbata.*] Quia morbus erat vehemens, non erat mirum tam citò augmentum suscepisse, & omnia secundo die fuisse exacerbata, videlicet febrem, delirium, & tremorem, neque mirum, quoniam solent morbi acuti, vt plurimum quidem moueri per tertium, sed aliquando etiam per pares, vt hic, neque aliquid noui fuit in die tertio etiamsi esset dies impar, neque tamen diminuta sunt, cùm dicat fuisse eadem, vt die secundo.

^c *Quarto aluus mera, pauca, biliosa fuit deiecta.*] Iam aliàs dictum est, pauca excerni prauum esse, & eò magis, si illa sint syncera, quæ priuata ferò damnantur, vt iam non semel vidimus. Itaque hæc euacuatio du-

pliciter erat mala, & quia pauca, & quia syncera, quæ critica nunquam esse potest, quia moderati caloris, & concoquentis non est indicium, sed omnino præternaturalis. Et notandum intelligere Hippocratem per bilem synceram, bilem flauam; & in genere syncera dicuntur illa, quæ nulla sunt aquosa humiditate permixta, solo humore excreto, siue is sit biliosus, siue melancholicus, siue æruginosus, aut porri colore repræsentans, quæ omnia, natiuum humiditatem à calore febris exustam omnem indicant. Excipitur autem sanguis, quia in locis iam aliàs adductis habetur à Galeno quemuis humorem syncerum, sanguine excepto, malum esse, quia syncerus sanguis intelligitur, qui rubens, floridusque est, qui autem niger, ille deterior: ita habetur 2. *prognost. text. 47.* Hinc non difficilè colligitur fuisse irritamentum factum à biliosa materia: hoc enim est ipsius proprium 1. *in 1. epid. text. 25.* quo in loco hæc habentur: *Alui turbata erant, & biliosa, & pauca, meraque deieciabant, & assidue deieciabant,* in cuius *comment.* hæc sunt: *Mordacia porrò erant haud iniuria, ut quæ biliosa, meraque erant.* Quod cum ita sit, meritò suspicari potuisset quisque in septima longè grauius habiturum, cum quarta sit septimæ index, ut 2. *Aphor. text. 24.* præsertim, cum die quinto res laberetur in deterius: scribit enim,

^d *Quinto omnia sunt exacerbata.*] Visa est hæc febris mota à principio per pares, cum secundo die auctus sit affectus, sed tamen non est mirum variare morbum, cum adest humorum varietas: dicit tremores permansisse, hoc autem ita erat, quia nondum poterat esse resoluta materia obstruens neruos, quia quæ crassa sunt, non ita facilè dissoluuntur, etiam si in hoc ægrotante aliquid commodi potuerit asferre febris, quomodo autem omnia sint exacerbata, notat per particulam illam;

^e *Somni erant tenues, aluus constitit.*] Tanti facit vigilias Hippocrates, ut hoc symptoma nunquam subiceat, quod & ves attendere debetis: semper enim arguit partis principis affectionem, & quando hæc partes in morbis insigniter læduntur suspecta res est, etiam in morbo, qui sua natura videatur leuis, quia calorem internum, & maximam siccitatem arguit; & eò magis si aluus supprimatur, quia recurrunt impetuosi vapores acres ad supernas partes, & caput facilius afficitur. Verum, non vno modo aluus supprimitur, cum adstringatur aluus, vel propter intemperiem calidam, & siccam hepatis, & renum, vel propter intestinorum siccitatem, & excretricem imbecillam, aut propter sensum obtusum intestini, ut 1. *de sanit. tuenda, cap. 13.* colligitur. Adstringitur etiam aluus propter exitus excrementorum interceptionem, ut in abscessu intestinorum, aut mesenterij, aut stercore duro retento, aut cruditatibus ventris, & corruptis: raritas etiam cutis, à qua immodicè corpus euacuatur, aluum adstringit. Retinentur pariter excrementa propter inuersum intestinorum motum, ut in voluulo, quo tempore nihil inferius excernitur, sed & quando quis propter aliquam occupationem retinet excreta. Et propter musculi sphincteris refrigerationem, hæc enim est causa contractionis, quæ prohibet quominus tempestiuo tempore fiat euacuatio: hinc exsiccatio,

siccatio, & induratio, unde plus iusto postea retinentur. Cum igitur tot caulis excrementa retineri contingat. In hoc aegrotante nullam aliam excogitarem, quam caloris vehementiam, cuius causa elatis vaporibus acribus ad supernas partes, intestina non vellicabantur, neque facultas expultrix poterat excitari, quo tempore retinentur excrementa. Hoc poterat esse in causa, ut & pectoris affectio exacerbaretur, & caput magis pateretur.

¶ *Sexto sputa varia & subrubra.*] Cœpit natura sexto die pectoris affectionem reddere placidiorem, cum cœperint apparere sputa varia, quæ varietatem quidem humorum denotabant: cæterum erant subrubra, id est mista sanguini, sunt autem placida satis, quæ sanguinea sunt sputa, & ex hoc poterat quis dubitare, num esset Pythion peripneumonicus, an pleuriticus, in quibus affectibus etiam apparent hæc sputa, dicente Galeno 2. de different. febr. cap. 9. vbi sic legitur: *Eius vero, quod dicitur fidem facere potest, id etiam, quod in lateris inflammationibus cernitur: nam quidam in ipsis spumeum, quidam pallidum, quidam rubeum liquorem expunt, quod nihil aliud est, quam ea humorum pars in inflammatione expurgans, qua retineri non potest, sed præ tenuitate sudat exterius.* Et 2. de locis malè affectis cap. 9. de inflammatione agens, ita habet: *Idque modò hoc, aliàs alio colore infectum, ut interdum rubrum, interdum flavum, aut rufum, aut spumosum quoque, & nigrum, & lividum appareat.* Verùm, cum nullius accidentis, aut pleuritidis, aut peripneumonix fiat mentio ab Hippocrate, aliter puto sentiendum, videlicet id euenisse, ut Galenus in comment. statuit, quia humores delapsum habuerunt ad primum intercostale, qui propter ipsorum paucitatem non poterant spirandi difficultatem inducere; præsertim, cum hæc pars non multum faciat ad respirationem. Verba Galeni sic leguntur: *Quamobrem probabile est in primis thoracis regionibus, vbi est continens ad ultimas cervicis vertebrae, affluentiam aliquam humorum constitisse, non multam, qua dispnea non esset excitanda, quòd non referat magnopere ad officium respirationis primum intercostale: sunt enim duo & viginti, & appellantur metapleuria, id est, intercostalia, lib. de muscul. dissectione, cap. 23.*

¶ *Septimo, os est distortum.*] Quàm nocuum sit suppressi alui excrementa apertissimum est, quoniam caput non mediocriter afficitur, ut notat Galenus lib. 3. acut. comm. 33. & 3. de sympt. causis, cap. 2. quibus in locis apparet manifestè, quot fiant incommoda retentis excrementis, sed multò maiora sunt, si retineantur, quo tempore caput est malè affectum, uti etiam 6. de tuenda sanitate cap. 10. habetur: augetur enim tunc affectio, & exacerbatur non parum: nam, si ipsa non existente sit, existente, augetur sine dubio. Quapropter dicere possumus os esse distortum, quia aliud constiterit, recurrentibus humoribus ad supernas partes. At, si rem expendamus diligenter, os fuisse distortum septimo quidem, non tamen aucta cerebri affectione, sed potiùs diminuta, nimirum humoribus ad infernas partes transmissis. Quòd verum sit, non amplius meminit affectionis cerebri, quam rem non subiecuisset, si fuisset exacerbata, uti est Hippocra

Hippocratis mos. Accidit autem oris tortura, musculis ipsum mouentibus, conuulsione, vel paralyfi affectis, ea solum intercedit differentia, quod in paralyfi pars sana ægram, & resolutam ad se trahit: in conuulsione verò, conuulsa, sanam. Dignoscitur affectionis causa dolor, qui duntaxat in conuulsione reperitur. Quocirca, cum hinc nulla doloris fiat mentio: putauerim Pythioni distortum esse os ex paralyfi ab iisdem humoribus, à quibus & manuum tremores fiebant, quod nerui manuum, & buccarum proximo loco sunt positi.

^b *Octauo omnia sunt exacerbata.*] Si attendamus verba Hippocratis, videtur quidam quartanarius motus: nam quinto scribit omnia fuisse exacerbata, à quinto autem ad octauum mediant duo dies, in quibus, etiamsi febrirer, tamen non adeò exacerbabatur morbus, vt esset hoc dignum obseruatione, vt in octauo: hinc tamen elicimus humores peccantes fuisse heterogeneos, biliosos, pituitosos, & melancholicos, qui tamen propter ipsorum paucitatem non æquè manifesti sunt ac biliosi, & pituitosi. Cur autem omnia octaua die exacerbata sint, crederem ideò esse factum, quia moueretur humor pituitosus, cuius proprium est accessiones facere per pares: sunt autem morbi, qui per pares mouentur, diuturniores, vtpote, qui pendent à materia magis contumaci, neque mirum perseuerasse tremores, propterea quod, quæ causæ tremores faciebant, nundum integrè erant sublatae propter ipsarum crassitiem. Vrinæ erant nubilosæ, tenues, & decolores, quia cruditatem habebant: omnia enim tenuia cruda *1. in 1. epid. text. 25.* Ex his vrinis, neque moriturum, neque conualiturum ægotantem dicere non potestis, sed oportet consideretis, quanta sit virtus patientis: si enim virtus est imbecilla cum vrinis tenuibus periclitatur ægotans, si verò præter cruditatem aliquid etiam habeant deterrimi præter id, periculum imminet, id est, cum virtute valida. Galenus dicit suspensiones nubilosas mediare inter bonas, & malas: nam quemadmodum albæ sunt bonæ, atræ malæ, ita nubilosæ inter diætas mediæ, neque omnino bonæ, neque omnino malæ, id etiam potest desumi ex eodem exemplo deducto ab ætate, vt scribit *2. in 1. epid. text. 46.* ibi inquit: *Ætas ferè tota erat nubilosa.* cui Galenus subscribit inquiens: *Candida, vbi inter se totam radios solares admittat, atra verò, cum eos planè excludat. Medios inter hos colores, nubes pro quantitate splendoris, qui ipsis admiscetur accipiunt. Ita vrina albam habet suspensionem, cum perfectè cocta; atram, cum extremè cruda; nubilosam, cum neque omnino bona, neque omnino mala, sed media inter vtramque.* Vt cunque sit, cruda censetur, quapropter non est mirum si etiamsi sudauerit in decima, non sit integrè iudicatus, quia in cruditate, nunquam perfecta crisis, & non tantùm erat cruditas in genere venoso, vt demonstrant vrinæ, verùm etiam in pectore, vt denotant sputa, quæ non erant cocta, sed subcocta, vt Hippocrates inquit.

^c *Decimo sudauit, sputa subcocta, indicatus est.*] Id commodi præstitit fador ille, quod natura euidenter cœpit euincere peccantem materiam, & euidentis coctionis signum præbere: nam non amplius scribit vrinas fuisse

fuisse tenues, sed fuisse subtenues, id est, minùs tenues, quod coctionem indicat, quemadmodum fuisse sputa subcocta ; & ex hoc coniectare possumus sputa faciliùs fuisse educta , & simul cum hac sputorum eductione, cessasse manuum tremores, cùm ab hac causa penderent, vti Galenus obseruat *in comment.* dicens: *Hac inde confirmantur, quòd tremores unà cum sputis, quæ successerunt permanerent, & etiam, quòd ubi aliquod in his signum apparuit coctionis, non amplius fierent tremores, & morbus tolleretur, cùm iudicium consequeretur per sudores.* Et quamquam cruda esset vrina , sputorum tamen concoctio iudicauit , & iudicium adduxit , vt neutrum signum, quod solet denotare, falleret. Notandumque hïc Hippocratem dicere ,

Iudicatus est.] Sine addito , quia supponebat esse imperfectum iudicium , vti aliàs dictum est , & hoc vos potestis perpendere , dum videtis vrinarum cruditatem , & etiam iudicium factum in die parum laudabili, de quo suprà , & Galenus *in comment.* id notat , & 3. *in 1. epidem. comment.* 14. Et neminem reperiemus in decima iudicatum. Hoc quidem verum esse potest, affectionem thoracis omnino coctam fuisse, vt verisimile sit credere, paulò post decimam omnino fuisse coctam, qui autem humores febrem faciebant in venis existentes, iidem cùm longum tempus requirerent ad sui coctionem , produxissent morbum vsque ad diem quadagesimum , quòd verum sit , etiamsi sudauerit , nihilominus superuenire abscessus circa sedem , & renes. Neque mirandum ex complicatis morbis aliquos euinci integrè, adhuc aliis crudis existentibus, quia natura coctioni semper vacans, eos imprimis euincit, ac superat, qui ad concoquendum sunt faciliores , cæteris minimè neglectis. Hoc pulcherrimè habetur à Galeno, & experientia etiam comprobatur. Demus hominem laborare duobus, aut tribus affectibus, istorum alter sit in principio, alter in declinatione , & alter in statu , continget ægrotantem mori , etiamsi istorum affectuum vnus sit in declinatione , & planè edomitus , sed hoc non euenit propter incipientem , neque declinantem , sed propter vehementer auctum. Et ne dictum fide careat , adducamus verba Galeni, quæ leguntur *in lib. de totius morbi temporibus* , quæ sic habent : *Nam vno, & eodem tempore duobus, tribùsve morbis homo infestari potest, quorum alius iam inclinat, alius principij tempus adhuc, vel augmenti primordia occupat, tertius plurimum auctus est, deinde hominem mori contingit, non propter inclinantem, neque nunc incipientem, sed ob vehementer auctum.* Huius rei etiam habemus præter hanc historiam, exempla ab Hippocrate adducta 2. *in 1. epid. text.* 84. quo in loco ponit historiam cuiusdam Cratistonaetæ , & pictoris ancilla, quibus suppurarent parotides , & tamen obiit istorum ægrotantium alter , redditque huius rationem , quoniam videlicet cause , quæ erant in venis non erant coctæ. Verba Hippocratis sunt. *Cratistonaetæ, qui apud Heraclium decumbebat, & pictoris ancilla suppurarunt. Obiit Scymni pictoris ancilla. Suppurarunt. Eius tamen nouitatem excedit, quod in hoc sermone scripsit, Cratistonaetæ, & pictoris ancillam, sùm tubercula secundùm aures suppurassent, perysse.* Nam, cum hoc pu-

gnare videtur, Coctiones celere iudicium, & securam securitatem promittunt. Subdit propter quid id eueniat. Sed, ne nunc quidem causa febrim, qua intra venas continerentur erant concocta Cratisonacta, & pictoris ancilla; nam, non obissent. At parotides erant tamen matura, quod infrequens esse, & debere memoria teneri dicebam: nam posse fieri quapiam in parte priuatiuam concoctionem toto morbo adhuc crudo. Hæc Galenus, quibus confirmat, quæ cap. adducto dicta sunt. Neque Pythion, cum iudicatus fuerit, id est, liber euaserit ab affectibus, quibus erat obnoxius, fuit omnino à febre immunis, cum vrinarum cruditas demonstraret, venosi generis affectionem adhuc subesse, neque fortasse fuit sine mortis suspitione in tam diuturno morbo, nisi robusta natura conatus suos demonstrasset in expellendo, quæ relinquebantur in venis ad infimas partes, circa quas duo abscessus facti sunt; vnus per depositionem circa sedem, alter per effluxum materiæ circa vesicam: solet enim Hippocrates appellare abscessus non minùs qui fiunt per depositionem, quàm qui fiunt per effluxum materiæ. Qui erat circa sedem per depositionem materiæ, suppurauit. Alter per effluxum ita dicitur, quia materia illa mordax, quæ excernebatur per illas partes, sua mordacitate vellicabat, & dolorem inducebat, non aliter, ac quando per intestina transeunt, nulla affectione laborantibus intestinis, appellaturque illa læsio, stranguriosus affectus, non nephriticus ab Hippocrate 2. in 1. epid. text. 8. quo in loco abundantem fuisse talium abscessuum illam constitutionem, monet his verbis: *Stranguriosa, non nephritica, sed his alia pro alijs.* Quem ita exponit Galenus. *Et per sedem, excretiones fiunt prauæ sæpius, cum liber quidem ab affectu sit venter, per eum tamen purgetur totum corpus, aut abscessus in illo fit ab effluxione aliqua. Nam vult Hippocrates ipse decumbendo, & etiam effluendo fieri abscessum. Ita etiam per renes, nonnunquam & vesicam, nullo illos laborantes suo affectu repurgatum totum corpus. Neque mirum his factis abscessibus superstitem fuisse, quando scribit multos hac facta expulsionem fuisse seruatos. Solum verò, inquit, bonum, maximumque inter signa, qua fiebant, quòdque multos à maximis periculis vindicauit, hoc fuit, quibus ad stranguriam diuerterent, & in hoc abscessus fierent.* Hæc ille. Addit Galenus: *Dixerat etiam antea stranguriam his, & non nephritim accidisse, & si communitatem quandam habeat, sed alia pro alijs. Nòsque diximus ubi per renes excremeia purgatur totius corporis, vrina illos stillicidium corripere, tum ob alia, tum ob confluentium vrinarum acredinem, qua nunc etiam in causa fuit.* Subdit: *Tenendumque rursus memoria est, hic quoque abscessus dicere illum in stranguriam factos, licet per effluxionem, non autem decubitum de toto emanarent corpore infesti humores.* Vt enim repurgatur non raro per ventrem vniuersum corpus; & item quoque per vesicam, & renes potest euacuari. Sed & stranguria diuturna, & cum dolore repurgat totum corpus. Has autem partes erat necessarium, per quas excernebantur vrinæ, affici, quia vellicabantur scilicet, continuæque excretionem sollicitabantur. Eiusmodi autem symptomata ob excretorum, quæ euacuabantur copiam, longiori tempore perdurabant. Qui autem ita erant affecti saluabantur

bantur omnes, quoniam superfluitatem vitiosorum humorum totum corpus deponeret, vt scribit *eodem loco, text. 42.* Atque haud multo post *text. 43.* iam dicta repetens, scribit: *Atque si superstites omnes fuere, nec ullum horum quempiam peruisse cognoui.* Quibus sic stantibus, & hunc ægrotantem à graui morbo seruarum fuisse dicendum est propter abscessus istos, quoniam natura expurgauerit per has partes morbificam causam, etiam si longo tempore laborauerit, & dolorificus fuerit propter humoris per renes expurgati mordacitatem. Duo igitur hi abscessus hunc ægrotantem à manifesta pernicie eripuerunt. Quòd Hippocrates appellet abscessus non minus qui per effluxionem, quàm qui per decubitum fiunt, comprobatur alia Galeni auctoritate desumpta *ex 2. in 1. epid. comment. 21.* vbi sic legitur: *Tu verò fac memineris, vt hic vsurpetur rursus hoc nomen ab Hippocrate, cum dicat. Abscessus in quartanas factos esse.* Videtur non tantum abscessus quosdam per effluxionem appellare; verum etiam, cum alius transit morbus in alium. Et hæc dicta sint pro viribus de hoc ægrotante.

Curatio.

ERAT affectus iste acutus quidem, sed pendens ab humorum varietate, & si Hippocratis dicta attendamus, videmus modò adfuisse signa bilis; modò humoris pituitosi, modò melancholici, hincque fiebat vt varij fuerint concitati affectus: nam factus est abscessus, crassiore materia ad aluum decumbente, factus est tumor, obstructis neruis, & febris materia in venis putrescente, quæ magis erat biliosa. Itaque in curatione & particulares, & vniuersales affectus erant attendendi, neque negligenda sputa. Cum igitur eiusmodi esset affectuum idea, pro illorum curatione hoc in primis erat attendendum, vt scilicet ratione febris, refrigerantibus, & humectantibus vteremur; ratione causæ, euacuaremus, & alteraremus. Quod autem pertinet ad particulares affectus, erat reuelandum, deriuandum, & euacuandum. Inter euacuantia, quibus solent Medici vt in morborum principiis, primas partes habet venæ sectio, & propterea hæc administranda erat statim inuadente morbo, prius tamen aluo euacuata, leui aliquo pharmaco euacuante primas vias: neque debetis habere venæ sectionem suspectam, quia scilicet tremore laboraret, quoniam tremori à copia pendenti, vt est per accidens, ita eidem conuenit medicamentum, quod calefaciat per accidens, estque venæ sectio, vt vidimus obseruatum ab Hippocrate in Stymargi ancilla: ita enim copia dempta viuificatur calor, penè à copia obrutus, ita consulente Hippocrate *4. epidem. text. 5. sect. ... lib. 2.* Hanc eandem curationem ipse laudat in hydrope incipiente anasarca, ortum habens à suppressa aliqua euacuatione. Quare, vbi tremor incidit, morbo ineunte, nec vlla fuit causa exolutarum virium, sanguinis detractio necessaria est; immò, miratur idem Galenus cur Hippocrates non meminerit venæ sectionis, sibi met verò respondens ait, illud tanquam notum ab ipso præ-

termiffum, non tanquam in hoc ægro, fed etiam in quamplurimis aliis. Veriffimile igitur eft, illud fuiſſe ab Hippocrate adminiftratum, etiam primo die propter ſymptomatum vehementiam, modò fuerit vocatus, vel ad ſummum tertia die, cùm exacerbatus fuerit morbus ſecundo die. Hoc præſtito ad alterantia erat deueniendum. Et in hoc conueniffet ſyrupus de betonica, oxymel ſimplex, ſyrupus de cichorea cum decoctione foliorum capill. veneris, endiuix, acetofæ, graminis, hordei, ſem. citri, fol. rutæ caprarix. Delirio prouidiſſent oxyrrhodina capiti applicita, quæ habent vim refrigerantem; ſputa quæ ſexto die apparuere erant adiuuanda lambitiuis ex iulep violaceo paratis, ex ſyrupo de liquiritia, de endiuia, iulep capill. ven. & id genus aliis. Tremores manuum, & tortura oris curata fuiſſet facta inunctione nucæ ex oleo chamæmeli, quod ad digerendum plurimum valet, ex oleo amygdalarum dulcium, liliorum alborum, & tandem ex oleis modicè calentibus. Tranſacta decimaquarta poterat exhiberi aliquod euacuans medicamentum, ex vnciis quatuor ſyrupi rofacei ſolutiui, & vncia vna lenitiui, aut infundere poteramus, rhabarbarum in aqua endiuix; & ſic parare medicamentum. Hoc peracto poteramus inſiſtere validioribus decoſtruentibus, & addere portionem ſyrupi de cichorea cum rhabarbaro in alterantibus; & ſic ſenſim alterando, & ſenſim euacuando erat procedendum ad finem morbi uſque. Sed & attendendus erat naturæ motus; quæ, cùm inclinaret ad vias vrinx, incumbendum erat huic euacuationi. Abſceſſus circa ſedem erat maturandus. Stranguria curanda erat demulcentibus acrimoniam humorum. Id commodi præſtitiffet aqua maluarum ſtillatitia, alchechingi ſaccaro conditi, folia violarum, acetofæ, ſem. melonum, hordei, in decocto parata. Viſtus rationem poteſt facile præſcribere longitudo morbi. Quòd ſi & in hoc morbo uſi fuiſſetis alexipharmacis, neque errauiffetis; quia & non nocent, & vulgò ſatisfacimus his qui frequentius illis delectantur, quàm par ſit, quia noſtris temporibus inualuit uſus, vt ſi quis morbus increſcat aliquantulum, ſtatim ad id remedij genus confugiamus; propterea & vos iuuenes curate, vt ſatisfaciat plebi, & præcipuè mulieribus, quæ tanto cum delectu Medicorum actiones damnant.

ΑΡΡΩΣΤΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ.

Ægrotus II.

ΕΡΜΟΚΡΑΤΗΝ, ὃς κατέκτετο ὡδὴ τὸ καμνὸν τεῖχος, πῦρ ἔλαβεν. ἤρξατο ἢ ἀλγέειν κεφαλῶν, ὀσφῶν. ὑποχονδρία ἐνταῖς λαπαρῶν. γλῶσσα ἢ δέχρον μύρω ἐπεκαύθη. κώφωσις ἀντικα. ὑπνοὶ σὺν εἴησαν. διψώδης ἔλκασ. ἔρα παχέα ἐρυθρά. κείματα ἔκαθισαντο. ἀπὸ ἢ κωλίνης σὺν ὀλίγῃ ξυσκευαυμύρω διήφ. πέμπτη ἔρρησε λεπτά. εἶχεν ἐναυώρημα. ἔχ ἰδρωτο. ἐς νύκτα παρέρρησε. ἔκτη ἰκτεριώδης. πάντα παρωξυώθη. ἔκαθενόφ. ἐβδὸμη δυσφύρης. ἔρα λεπτά, ὁμοία, τὰς ἐπομύρας ὡδραπλήσιως. περὶ ἢ ἐνδεκάτῃ ἰόντι, πάντα ἔδοξε κωφιδιῶσαι. κώμα ἤρξατο. ἔρα παχέα, ὑπερυθρά, κῆτω λεπτά, ἔκαθισαντο. ἦσαν ἢ κατενόφ. τριαρεσιαυδεκάτη ἀπυρῶ, ἔχ ἰδρωσεν. ἐκοιμήθη. κατενόφ. πάντα. ἔρα ὡδραπλήσια. περὶ ἑπταυαυδεκάτῃ ἰόντι, ὑπερρεψεν. ἐδερμάνη. τὰς ἐπομύρας, πυρετὸς ὀξύς. ἔρα λεπτά. πάλιν ἢ εἰρησῆ ἐκείνη. ἀπυρῶ. ἔχ ἰδρωσεν. ἀπόσιτῶ ὡδὴ πάντα ἢ ἔρρον. κατε-

ERMOCRATES, qui ad novum murum habitabat, a igne est correptus. Caput illi caput, lumbusque dolere. b Hypochondrium molliter intendebatur, lingua initio adusta fuit, c statim obsurdit, d somnum non habuit, e sitibundus non admodum, f urina crassa, & rubentes, deposita g non subsidebant, h ab aluo combusta, & non pauca exhibant. Quinto die reddidit urinam tenuem, suspensiones habebat, nec subsidebat, sub noctem deliravit. i Die sexto auriginosus evasit, omnia exacerbata sunt, mente non constabat. k Die septimo grauter se habuit, urinae erant tenues, similes proximis item diebus. l Sub diem undecimum omnia illi visa sunt remissa esse. Sopor cepit, urina crassior, subrubra, infra tenuis, non subsidebat, aliquantulum mente constabat. m Quartodecimo die a febre erat liber, non sudavit, dormiuit, omnino mente constabat, urina eadem. n Ad diem decimum septimum redijt, in sequentibus diebus incaluit, febris erat acuta, urina tenues, deliravit. o Iterum vigesimo die est indicatus, & a febre liberatus, non sudavit. Perpe-

urina eadem. n Ad diem decimum septimum redijt, in sequentibus diebus incaluit, febris erat acuta, urina tenues, deliravit. o Iterum vigesimo die est indicatus, & a febre liberatus, non sudavit. Perpe-

νόσ. Ἐξάλειψεν δὲ τὸν ἡδυνάτο. γλωσ-
σα δὲ πηξήθη. ὁ δὲ ἐδίψη. κατεκεί-
ματό καὶ ματό δης. ὡς ἢ εἰς ὅσον
ἔτε ἄρτιον, ἐπεδερμάθη. καὶ λίην
ὑγρὴν, πολλοῖσι λεπτοῖσι ῥέεσσι. ἔ-
πεις ἐπρομάρας, πυρετὸς ὄξυς. γλωσ-
σα ξυμεικνύθη. ἐξεδόμη ἔεικτο, ἄ-
πέθανε. τῆτω καὶ φώσις. Διὰ τέ-
λεθρον παρέρχεται. ἔρα παρὰ ἔ-
ρεθρα, ἔ καδισάμνηρα, ἢ λυκαὶ
ἢ ἀγροα, ἢ ἐναυώρημα ἔχοντα.
γλώσθῃ ἢ τὸν ἡδυνάτο. π. ε. δ.
κζ. δ.

tes, gustare non poterat. π. ε. δ. κζ. δ. Hoc est, probabile deiectionibus suppressis vigesima septima mortuum.

tuò à cibo abhorrebat, P omnino mente constabat, loqui non valebat, lingua inaruit, & non sinitiebat, obdormiscebat aliquantisper sopore tentatus. Ad diem vigesimumquartum incaluit, aluus lubrica cum fluxione tenui, & multa. Proximis diebus acuta febris, lingua combusta est. Vigesimo septimo defunctus est. Hic perpetuò obsurdit, urina autem crassa, & rubentes, non subsidentes, aut tenues, decolores suspensiones habentes,

COMMENTARIUS.

ACVTISSIMAM fuisse Hermocratis febrem constat ex iis, quæ passus est. Causam dicerem humorem biliosum, ut ex vigiliis, & delirio perspicuum est, sed tamen extitisse humoris crassi missionem non potest negari: ita enim fuisse, & urinæ, & sopor, & in tam graui febre non habuisse sitim, denotant. Sunt deteriores morbi illi, qui ab humorum varietate pendent, & longè deteriores, si fiant in corpore non admodum firmas vires habente. Erat præterea, eo malignitatis particeps, quæ tamen non videbatur adeò nota, quoad accidentia, excepto vno, quod fuit, semper à cibo abhorruisse: neque enim in morbis negligendum est huiusmodi symptoma, ut infra probabitur. Videamus modò diligenter, quoad fieri potest, quomodo fuerit hic ægrotans affectus, quod non erit difficile, si historiam exactè percurramus. Inquit igitur,

^a *Ignem est correptus. Caput caput, & lumbus dolere.*] Harum partium dolores indicabant humorum abundantiam, & agitationem à calore febrili, quorum aliqui, cum sursum reperent, & capitis membranas infestarent, cephalalgiam inducebant, aliqui verò, cum in venam magnam, necnon arteriam, quæ per lumbos perreptant, confertim irruerent, illis igneum calorem conciliando, doloris fiebant auctores: neque profectò huiusmodi dolores sunt parui pendendi in magnis febribus, & præcipuè si maligna habeant symptomata, propterea quòd, quodammodo lethales sunt.

sunt. Ita Hippoc. lib. 3. progn. text. 11. Capitis autem dolores vehementes, & continui cum febre, si quod ex indiciis extiterit exitiosis, lethales admodum sunt, si verò sine talibus indiciis dolor vigesimum transeat diem, & febris detineat, expectare oportet sanguinis è naribus eruptionem, aut alium quempiam abscessum ad infernas partes. Ita 7. lib. epidem. text. 55. *Quibus capitis dolor grauis cum calore, alijs quidem secundum alteram capitis partem: & per nares humidum quiddam exit tenue, aut coctum, aut in aures, aut in fauces ex capite securius: alijs autem sicca hæc, & sphaelus grauis, periculum infert.* Subdit: *Si autem accedat anxiosus, & biliosus vomitus, aut sopor oculorum, aut obmutescencia, & rarò quid loquitur, aut delirium quoddam, mortalia, & conuulsoria.* Non ergo aspernandus capitis dolor in febribus acutis, postquam ab hoc potest provenire aut delirium, aut conuulsio, vt notat dilectiss. Pater meus in prognost. præcipuè in expositione textus citati. Probat hoc quod dictum est historia seruæ Cononis lib. 5. epidem. text. 81. Quæ ex capitis dolore incipiente mota est mente, vociferatio, clamores multi, rarò quies, circa quadragesimum mortua est. Decem autem dies, antequam moreretur, voce destituta, & conuulsa est. Cùm igitur sit dolor capitis primùm per se terrificus, præcipuè tum habetur pestifer, si & prægrandis, & contumax, febris acutæ, prauique alicuius signi coniunctionem habuerit, vt in hoc ægrotante obseruatur, & Philista, veluti suo loco videbitur.

^b *Hypochondrium molliter contendebatur.*] Hoc est, tensio aderat sine durtie, & tumore, erat phlogosis in hepate, sed tamen, aut exigua erat, aut quia in simis iecoris partibus, molliter contendebatur, intelligit autem dextrum. At quomodo erat distentio cum mollitie, cùm illa sint *arsata*? Distentio erat iecoris propria, mollitudo autem in hypochondrio percipiebatur. Cùm igitur status talis esset, meritò lingua facta est arida: id enim familiare est in febribus ardentibus, & iecoris caliditate, idque ex Galeno 4. acut. text. 4. habetur apertissimè, his verbis: *Lingua exarescit, quòd tota corporis affectio sicca sit, & calida, febrisque ipsa talis.* Secundò lingua exaruit, quia cum phlegmone esset in parte caua, linguæ communicabatur affectio: habet enim lingua insignes venas, & instar lanæ, aut spongiæ serofos humores combibit, & ex alijs partibus in se excipit longè faciliùs, & promptius cæteris membris, quæ dura sunt, ac densa, quare æstuantibus partibus internis hepate, & ventriculo, linguam exsiccare facile est. At attendere in hoc debetis verba Hippocratis: neque enim dicit fuisse exsiccatum: plurimum enim refert scire, an in ægrotante linguæ fuerit initio exsiccata, an progressu temporis; nam non est quid mirum circa statum humores absumi, cùm longo intervallo id fiat, & modicus etiam calor id efficere possit. Verùm, statim in principio linguam exsiccare quid maximum est, quoniam perniciosissima est lingua illa, indicans calorem acerrimum, qui tam breui intervallo linguam exsiccare potuerit, neque hoc fit, nisi in vehementissimis inflammationibus, & febribus acutissimis, in quibus etiam adest ingens humorum malignitas. Quomodo autem exsicceetur lingua in febribus, si cupitis

pitis scire, audite. Primùm à calore febrili, calida, siccaque totius corpō-
 ris dispositione exhauritur humor, & glandulis affluens, & attenuatus
 exhalat: deinde superficies exasperatur absumpto humido, quo partes
 continuatæ æquantur, aucta immodicè siccitate, quæ est caloris ignei
 effectus. Causa igitur est febris acuta, & frequentius inflammatio visce-
 rum nobilium, maximè iecinoris, diaphragmatis, aut lienis. Ex his tum
 caloris communicatio, tum fuliginosus halitus per œsophagum ascen-
 dens linguam exsiccant, exasperant exsiccata, primùm quidem leuiter,
 & in superficie tantùm, deinde inualecente morbo altiùs, vt etiam sin-
 datur in rimas, quod sæpissimè vidimus. Oportet autem distinguere, an
 ex vi caloris, an ex cibo, aut humore corrupto in ventriculo proueniat:
 quæ enim ab hac causa pendet, minus habet periculi. Hoc etiam expedi-
 dit animaduertere, non propterea quòd lingua sit exsiccata, moriturum
 ægrotantem, sed alia signa adiungere oportet, quæ si bona sunt, nihilo-
 minus æger conualescet, si autem praua erunt, lethalis tunc est: ad facien-
 dam enim certam fidem omnia signa expendere expedit. Cum huiusmo-
 di lingua obiit Philiscus, & Silenus, quia signa alia habebant deterrima.
 Conualuit Epicratis vxor cum lingua torrida, sed ita factum esse notat
 Hippocrates die decima octaua, neque habuit adedò pessima symptomata,
 vt hic ægrotans. Neque desunt quotidiana experimenta. His igitur sic
 stantibus, apparet quantum faciat ad prognosim linguæ consideratio, &
 quantopere sit Hippocrates diligens linguæ obseruator, quem & vos imi-
 tari debebitis in grauium morborum curationibus.

◦ *Statim obsurdit.*] Et in his verbis attendendus est Hippocrates, dum
 inquit, *statim*: nam hoc demonstrat magnam vim morbi, cuius causa
 vix incipiente morbo pars princeps afficeretur, quod maximè suspectum
 est: semper enim mala est surditas, tum in acutis, tum in longis morbis,
 quia utunque sit, affectionem partis principis, cerebri nimirum, signifi-
 cat, quod annotauit Hippocrates *comment. 2. text. 2. sectione 2. Coaca-
 rum*, his verbis: *Surditas in acutis, & perturbatis superueniens, malum,
 malum quoque & in longis.* Est tamen surditas, vel inueterata, vel iam fir-
 mata, vel temporaria. Quæ inueterata est, difficilè curatur: quæ firmata
 est, illa non recipit curationem: Temporaria verò potest curari. Est &
 alia, quæ pendet ab extincta audiendi facultate, quam & lethalem esse
 apertissimum est. In Hermocrate, aut erat facta surditas à bile ad super-
 nas partes recurrente, aut ob extinctam audiendi facultatem. Dicerem
 tamen ego id prouenisse à recurso bilis ad supernas partes, quia aliter non
 potuisset tandiu superuiuere. Illa de causa fieri sæpissimè, testatus est Ga-
 lenus 4. *Aphorif. text. 28.* Fuisse humorem biliosum, delirium denotat,
 & solet sæpissimè surditas delirium prænunciare, vt habetur 1. in 2. *Coa-
 carum*, text. 9. vbi legitur sic: *In acuta febre aures surdescere, furiosum.*
 Et alio in loco. *Progresso morbo, surditas, cum vrina subrubra appareant,
 qua nihil deponant sedimenti, sed sublimamentum habeant, emouenda men-
 tis signum est.* Hinc apparet aperte, quàm sit vana illorum opinio, qui pu-
 tant surditatem in ægrotantibus bonam esse, id præcipuè est in mulierum

ore, quæ dum vident ægrotantem surditate affici, existimant esse admodum salutare, quod perniciosum esse potest, ut fuit in hoc ægrotante, qui statim in initio morbi surditate fuit correptus.

^d *Somnum non habuit.*] Somnum non habuisse, multò magis confirmat surditatem ab humoribus biliosis fuisse factam: nam habet Galenus 3. *prorrhæ. comment.* 76. surditates ab humore pituitoso, & bilioso fieri, sed magis à pituitoso, quo in loco sic legitur: *Succi enim ad caput recurrentes, calidi quidem, & tenues desipientias, & sanguinis eruptiones procreant, crassi autem, & frigidi comata, & parotidas.* Capitis dolor utrisque est communis, veluti & surditas, sed calidis, magis capitis dolor, frigidis verò surditas. Cùm igitur somnum capere non posset, humores fuisse biliosos demonstrat, ex quibus vigilias concitari testatur Galen. 3. *prorrhæ. text.* 12. ubi habentur hæc: *Neque interdum, neque noctu dormiunt ij, qui ex dolore, ac labore contenduntur, & item, qui incipiunt delirare: nam id quoque committit insomniam propter temperamenti in cerebro siccitatem.* Est autem symptoma minimè asperne adum non dormire, & præcipuè in febre acuta, in qua somnus imprimis est necessarius, idque non potest fieri sine apertissima delirij suspitione: sunt enim vigiliæ pessimæ ut causa, & ut signum. Ut causæ, quia prohibent humorum coctionem: non modò enim non coquitur crudum alimentum, sed crudius, quam ingestum est relinquitur; deinde, quia copia bilis generatur, & vniuersum corpus exsiccat, viresque exoluuntur. Ut signum, quia prænunciant delirium.

^e *Sitibundus non admodum.*] Verba hæc digna sunt maxima consideratione: nam lingua arida, vigiliæ, indicabant humoris biliosi prædominium: quomodo igitur & sitis non respondebat febrî, & his, quæ dicta sunt? In hoc ægrotante non deerat sitis causa, calor nimirum, quod cognoscitur ab effectu. Si dicamus adfuisse materiæ delapsam ad fauces, quomodo tam citò lingua facta est adusta? cùm destillatio humectet, uti habemus ab Hippocrate 2. in 6. *epidem. comment.* 24. Textus sic habet: *Ita ardoribus namque febrium, sine arida tussi magnopere sitiunt, quòd si tussis arida accedat, sibi quidem carere non possunt, sed ipsorum sitis acrimonia retunditur, ut aliquantulum, sed non secundum febris magnitudinem sitiant,* quod idem 4. *Aphorif. text.* 54. in quo loco ait, minus siticulosos fieri in febribus ardentibus ægrotantes, quia ex defluxione tenui à capite aliquo modo madescunt loca, quæ ad asperam arteriam pertinent. Præterea tollitur etiam sitis in his, qui mente mouentur, quia illi indigentiam non sentiunt, propterea eos paucibibus appellabat 1. in 1. *prorrhæ. text.* 16. & 1. *de diffic. respirat. cap.* 12. & etiam habetur hoc lib. 3. *Coacaram, comment.* 1. *Phrenitici, inquit, rarius bibentes.* Et tandem non sitiunt, quibus facultas demoritur. His sic stantibus, quomodo dicemus in tanta efferuescentia sublatam, aut saltem diminutam fuisse sitim in Hermocrate. Non dicemus fuisse sublatam sitim, quia deesset calor: erat enim febris ardens. Neque quia humiditas deflueret ad fauces, quia lingua statim ab initio non fuisset adusta, cùm etiam in statu vehementem exsiccationem prohibeat, ut idem Hippocrates testatur in *text. curato*

epid. dum ait : *Tusses arida parùm irritantes in febribus ardentibus , & si non secundum proportionem siticulosi, neque lingua valde torrefacta.* Si igitur nullo dictorum modorum siti premebatur , relinquitur vt concludamus esse propter tertiam causam , nimirum propter extinctionem facultatis naturalis, qua cibos appetimus : hoc autem dicere , non videtur ita conueniens, cum statim à principio hoc symptoma apparuerit, tamen ex alia parte , cum toto morbi decursu ita fuerit affectus, crederem ego ab hac causa prouenisse : dicere enim propter mentis ægritudinem ita fuisse affectum , etiamsi haud multo post delirauerit, nihilominus ita grauiter interius erat conflictatus, vt etiam à principio partes coctioni deseruientes elanguerent. Et idem Galenus videtur huic annuere sententiæ, sic scribens : *Nam quando non sitiant, nec cibum appetant quidam in morbis, vel propter delirium non sentiunt, qua patiuntur, vel propter extinctionem naturalis in ventriculo facultatis.* Subdit : *Si id citra delirium habeant, facultatem relinquetur eorum naturalem extingui.* In hoc non erat delirium, dicetis vos : ergo est propter secundam causam. Et 1. in 1. *epidem. comment. 24.* ait : *Est enim maxima signum malignitatis, vbi calida, & adurente febre, aut fluxione delabente in ventriculum acri non sitiant.* Atque hoc symptoma partis virtutem sentientem deperditam indicat, & extinctam, siquidem particulæ affectus non sentit. Additur his auctoritas 2. in 1. *epidem. comment. 75.* scripta sic : *Atque quando qui antea siti flagrarent, postea essent à siti liberi, horum duorum sit necesse est alterutrum ; aut morbi solutio, aut virtutis extinctio, itavt presentia mala amplius non sentiat.* Subdit : *At non contingit à morbo hos vindicari, siquidem exitialia erant symptomata.* Proinde his signum erat perditum sensus, non sitire. Sed neque prætermittenda est auctoritas ex lib. 2. *prorrh. text. 22.* desumpta, vbi sic legitur : *Sitis, qua non ex ratione in acutis morbis soluitur, mala.* Galenus. Cum igitur, neque per vomitum, neque per sudorem, neque per deiectionem, neque etiam per abscessum indicatorium solui sitim contingat, non quod affectio sedata fuerit, sed quod sensus elanguerit. Id si fiat, signum bonum non est. Quibus sic stantibus, quis non videt deterrimum fuisse, Hermocratem cum tali febre non sitiuisse, quomocumque fuisset : nam sedata siti immerito, graue malum. Neque ego dicerem fuisse causam imminens delirium, quia scilicet non enumerans dies, nisi vsque ad quintum potuerit minus sitire, cum iam mens inciperet sensim vacillare, euidentem autem delirium factum sit in quinto die : hæc enim accidentia apparuere, statim inchoante morbo, ita vt dicendum sit, incæpisse partes elanguere, statim ab initio, & propterea non dicit, omnino fuisse sitis expertem, sed non fuisse admodum sitibundum, quoniam incipiebat tantum facultas deperdi, quæ non potuit vnquam instaurari, vt videbimus.

† *Vrina crassa, & rubentes, deposita non subsidebant.*] Urina est serum sanguinis, siue humorum in venis contentorum, scribit Galenus in *comment.* Cum igitur vrinæ essent quales ponuntur, à sanguine inconcocto proue

prouenisse, & serosiore concludendum est; atque idè credi potuisset, non lethalem futurum morbum sua natura, sed tantum diuturnum: verum cum virtus est languida, potest cruditas mortis esse indicium, quod Galenus apertissimis verbis confirmat sic. *Cum igitur urina est rubra, à sanguine prouenire est dicendum, morbumque salutarem esse, sed diuturnum. Præterea, inquit, urinam serum esse humorum in venis contentorum nos ille docuit. Quare ratio conuincit, ubi amplius sanguis semicoctus per urinam expellatur rubram eum hanc efficere; atque idè diuturnum fore morbum, quod requirat scilicet ad coctionem longius spatium sanguis, siquidem spatio temporis sunt concoctiones.* Subdit: *At non erit talis morbus, ut ab urinis exitiosus, neque phrenitidi obnoxius. Lib. 2. prognost. text. 27. Si urina fuerit subrubra, ac sedimentum subrubrum, & laue, diuturnior hic morbus, quam primus, sed admodum salutaris.* Idem scribitur in lib. de urina, his verbis: *Sedimentum rubeum fit à copia cruoris, id est, sanguinis incotti: significat autem coctionis defectum, non tamen mortem: cum enim succus benignus, & amicus nature sit, magnum periculum inferre non potest, quia tamen indicat cruditatem, facit morbum diuturnum.* Subdit: *Quando igitur urina sedimentum habet rubeum, indicium est, quod à cruore colorem accepit, cruor autem fit, antequam sanguis fiat. Si ergo natura proprio colore tinxit sanguinem, manifestum est quod nondum perfectè est coctus, & tamen indiget natura, ut progressu temporis ex illo faciat sanguinem.* Hæc Galenus locis citatis, quibus demonstratur, urinam, quam Hermocrates emisit, quoad colorem spectat, potuisse indicare longitudinem morbi, mortem autem nequaquam, neque delirium. Verum, cum præter rubedinem, esset etiam crassa, neque subsideret, quam ni fallor turbidam appellat Galenus in comment. Propterea iudicanda erat admodum mala, & lethalis, cumque triplex sit turbidarum urinarum genus, crederem ego intelligendum esse de ea urina, quæ mingatur turbida, remanet talis, propterea minimè mirum, si cum tali urina delirauit: solent enim capitis affectionem indicare 4. Aphorism. text. 70. Cum ita res habeat, obiisse dicendum est, non ratione rubentis urinae, sed quia esset crassa, & non subsideret, quæ humorem crudum significat à calore futurum, qui in spiritum versus flatuosas exhalationes transmittens ad caput, illius partis dolores concitabat, ut 5. in 6. epidem. comment. 15. legitur. Perinde videtur scriptum ab Hippocrate de huiusmodi urinis lib. 1. Coacarum, textu 11. sectione 2. comment. 1. Progresso morbo, inquit, *Surditas, cum urina subrubra appareant, quæ nihil deponant sedimenti, sed sublimamentum habeant, emouenda mentis signum est, de quibus satis diximus in Historia Cleonactidis.*

8 *Ab alio combusta, & non pauca exhibant.*] Alius hæc reddidit excrementa, fortasse, quia iniectus fuerit clyster: combusta enim excrementa difficilè excernuntur, nisi arte id fiat: sed, utcumque essent indicabant efferuescentiam hepatis, ut Galenus in comment. monet, sed & ob alias causas id contingere habetur ex eodem Galeno lib. 1. de sanit.

tuenda, cap. 13. quo in loco omnes istas causas recenset singillatim, appellánturque à Galeno huiusmodi excrementa in spyras circumducta, quo in loco adduntur hæc : *Si intercepta aluus parua, nigra, & in spyras circumducta ad necessitatem dimiserit, & per nares eruptio fiat, malum.* Galenus *σπυράδας* vocant caprarum deiectiones : *sunt autem hæ sicca, atque id, quod excernitur propria circumscriptione rotandum, circumductumque existit.* Cùm igitur quis hoc pacto sicca, rotundaque, & circumducta deiecerit *σπυράδας*, id est, in spyras voluta, appellantur, fiuntque talia, & quòd plusculo tempore retineantur, & propter copiam igneæ caliditatis. Si igitur præterquam quòd talia existant, nigra quoque fuerint, flagrantem, ardentemque circa medium corporis affectionem esse declarant. Neque propterea quòd reddiderit vrinas tenues quinta die, illud erat bonum : nam etiam si dicat alui excretionem ante quintam factam fuisse largam, cuius causa poterant vrinæ claræ fieri, tamen diligenter omnia erant expendenda, an scilicet cùm hac vrinarum mutatione antedicta symptomata diminuerentur, an eadem, & fortasse maiora fierent ; quando, perseverante nihilominus surditate, vigiliis, aut fortasse grauioribus factis, suspicio erat, ne ingrauescente cerebri affectione, tandem mente vacillaret, præsertim cùm vrinæ essent quidem minis crassæ, sed tamen cum suspensionibus elatis, id est, sursum petentibus, idque innuit per verbum illud :

^b *Non subsidebant.*] Quod non alia de causa eueniebat ; nisi, quòd materia crassior ferebatur ad caput, & propterea non poterat euacuari, nisi tenuior per vrinam, & quæ materia in vrinis continebatur, eadem à flatibus sursum eleuabatur, quod dum in morbis apparet, non parua est suspicio delirij, vt vidimus in Sileno. Rem perinde esse, ac dicitur, euentus indicat, cùm statim post talium vrinarum emissionem delirauerit, & dicit, sub noctem delirasse, quia videtur molestius delirium nocturnum, quàm diurnum, neque aliam adducere causam, quàm hanc, videlicet, quia noctu flatu illi, qui in corpore existunt, & humores minus spirant nocturno tempore, quàm diurno, & hac de causa in corpore feruidissimo, facilius est fieri delirium illo tempore, quàm diurno : neque propterea mirum, si scribat Hippocrates *sub noctem delirauit* : quòd scilicet cùm flatu abundarent, vt suspensiones claræ demonstrabant, illi cùm minorem haberent resolutionem à vi caloris impetuosi ad supernas partes eleuabantur, & caput afficientes delirium concitabant.

^c *Die sexto auriginosus factus est.*] Scribit Hippocrates lib. 4. *Coacarrum text. 7. comment. 2.* sic : *Icterus ante septimum quidem diem, malus est, septimo vero, nono, undecimo, decimoquarto, iudicialis est, nisi hypochondria dura sint. Si vero non, ambiguum.* 4. *Aphor. text. 62.* *Icterus ante septimum diem malus.* Reddit Galen. rationem, quòd scilicet sequatur vel tumorem, vel obstructionem, vel inflammationem. *At regy morbi,* inquit, *qui ante septimum accidunt diem, ex aliquo istorum ortum habent, id est ex tumore, obstructione, inflammatione : nam citius non potest iudicatorie bilis ad corpus*

pus effundi. Ante septimum quidem diem, morbum regium esse malum verum existit, non tamen post septimum vacare periculo est pariter verum, neque hoc nunc est dictum: potest enim & inflammatio, & obstructio longiori tempore perdurare, ante septimum autem iudicatoriè bilem effundi est impossibile, quòd si appareant signa coctionis ante septimum diem, etiam bona esset euacuatio, sed quia supponit Galenus fieri non posse, ut ante septimum appareant signa coctionis, propterea dicit esse impossibile, de eadem re tractat eadem Aphor. sect. text. 64. Quibus, inquit, febribus morbus regius septimo, nono, decimoquarto, undecimo superuenit, bonum, nisi dextrum hypochondrium obduruerit, si verò non, non bonum. Galenus super hæc, ita scriptum reliquit: Ante septimum quidem diem morbum accidere regium, malum omnino, post septimum autem, bonum, nisi dextrum hypochondrium obduruerit, id est, nisi aliquis malus affectus ex ijs, quos antea diximus visceri, id est, hepatis acciderit, sunt autem tumor, obstructio, & inflammatio, si autem obstructio fuerit in locis, ad qua transfertur, siue inflammatio, siue durus tumor, necessarium est omnino non expurgari sanguinem, & unà cum ipso bilem per totum corpus deferri, hincque morbum regium generari. Cùm igitur Hermocrates haberet inflammationem in dextro hypochondrio, non erat dicendum superuenisse hunc affectum natura operante, sed quia sanguis non expurgaretur, & per vniuersum corpus diffunderetur: in magnis enim hepatis inflammationibus, sanguis unà cum bile à superiorum partium vehementi incendio sursum rapitur; ibique exæstans partes extimias auriginoso colore inficit, & eò grauius est hoc symptoma, si die sexto fiat, ut huic contigit, propterea non est mirum, si addat, omnia fuisse exacerbata, & capitis affectionem perdurasse, quod pessimum est, uti aliàs dictum est: quando enim perseverant post euacuationes accidentia, aut augentur, maximè perniciosum est, quia & copiam, & maximam humorum malitiam arguit hoc; præsertim, cùm post bilis effusionem per vniuersum corpus, alia non sit sequuta euacuatio; quia aliquando fiunt superstities, etiam si icterus superueniat sexto die, modò per aliquam partem euacuentur, ut optimè etiam notat Galenus 2. in 1. epid. text. 65. hunc in modum: Erant qui sexto die morbo regio afficerentur, sed his purgatio profuit per vesicam, vel turbata aluus, vel largum sanguinis profluum, ut Heraclites, qui apud Aristoclidem decumbebat, cui per nares sanguis profluxit, aluusque fuit turbata, & per vesicam est purgatus. Vigesimo autem die indicatus est longè aliter, ac Phanagoreon seruus, qui cùm ipsi nihil horum eueniret, periit. Galenus subdit: Quibus non valuit natura bilem excernere, his collecta ad cuius, morbum regium excitauit. Prauum erat autem, ut in Aphor. est dictum, ante diem septimum existere illum. Atque horum ipsorum, illi soli salui fuerunt, quibus alia ratione retrimenta natura excernere valuit, quas tres commemorauit, excretiones vrinarum, ventris turbationem, & sanguinis eruptionem. Quosdam autem ait hæc habuisse, ut Heraclidem, hincque vigesimo die iudicatum fuisse. Quare si Hermocrates eadem habuisset, fortasse pessimo fato non fuisset functus. Confirmant hæc ea-

dem, quæ habentur 4. *acut. text. 8.* *Ante diem septimum morbus regius enatus cum rigore, soluis morbum, si verò absque rigore, præter temporis occasionem supervenerit, pestiferum. Si fiat icterus ante septimum diem, & fiat rigor, indicium est naturam moliri euacuationem aliquam humoris biliosi, aut per vomitum, aut per aluum, aut per sudorem, 2. in 1. epid. text. 64.* veluti etiam apertissimè colligitur 3. *prorrh. text. 58.* Quòd postea dicit. Si verò absque rigore præter temporis occasionem, id est, ante signa coctionis, pestiferum, meritò id scribit, quia indicium est fieri à caulis præ-narratis. Verùm, etiamsi dicat icterus ante septimum diem cum rigore esse bonum, non est tamen intelligendum hoc simpliciter: nam, si rigori non sequeretur postea euacuatio, admodum & hoc esset perniciosum. At enim vero dum hæc fiunt, diligenter animaduertere oportet, ne iudicium feramus intempestivè; quando, etiamsi in ictero ante septimum fiant euacuationes, ego, quòd sciam, neminem hucùlque servatum vidi, cum tamen aliquot viderim ictericos factos; nam aliqui, etiamsi vitam produxerint, nihilominus obière, cum tamen aluus esset mota. Itaque expedit omnia diligenter expendere, & vires examinare: nam, si firmæ sunt, possunt multa promittere, si tamen vacuatio iusta sit, id est, si ab euacuatione solvatur febris, aut saltem remittatur, si æger leuius habeat: hoc enim facit ad excretionis, & abscessus bonitatem, quod etiam attendere oportet, si post septimum fiat: neque enim propterea bona est, quia post septimum, sed antedicta attendere oportet: nam si die critico appareat, & extinguitur febris, bonum est, si verò post excretionem fiat febris, occidit. Itaque non propterea quod ante septimum malus est icterus, post septimum est bonus, sed omnia obseruare oportet, vt firmum feratur iudicium.

^k *Septimo die graviter se habuit.*] Status istius ægrotantis in dies ruebat in deterius, quia in die decretorio mala fieri peiora, admodum grave est: nam, quo die solet natura, aut morbos solvere, aut saltem futuram solutionem præmonstrare, graviter se habuit, id est, exacerbatus est morbus, neque vllum apparuit lignum coctionis, sed nihilominus vrinæ erant renues, & eodem procedebant modo, quo suprà, quod denotabat naturæ imbecillitatem in coquendo, & materiæ malitiam: & etiamsi, quantum ex vrinis elicitur, nisi longitudo posset expectari, tamen cæteris perpensis grauibus symptomatibus, non erat obscurum cum graui morbo, non suffecturam ad morbi solutionem; & in eodem statu perseverasse ad undecimum diem vsque sit verisimile, cum de intermedijs diebus nihil dicat, sed subdat;

^l *Sub diem undecimum omnia visa sunt remissa esse.*] Morbi mutatio in melius sine ratione, & de repente, cui nullo modo erat fidendum, tum quia modus loquendi Hippocratis id suadet, dum inquit, *visa sunt*, volens indicare infidam alleuationem; tum etiam, quia si consideremus attentè omnia, inueniemus repentinam hanc mutationem nullam habuisse causam, cum nihil horum præcesserit, à quibus solet morbus placidior reddi, propterea meritò notat id Galenus in *comment.* dum inquit; *Neque*

enim periculossimis ex signis potuit subito, cum eadem permaneret humorum cruditas, ad meliorem statum peruenire, idque adeo, cum nihil eluxisset decretorii die undecimo, quod solet non raro conspici, quia natura hominem liberat, aut sanguinis excretionem, aut alui, aut vomitibus, aut sudoribus, aut parotidibus, aut decubitus copiam. Quod verum sit soporosus factus est, id est, ad somnum erat propensus, estque hoc, cum vigilare ægrotantes nequeunt, non apertos habentes oculos, sed conuiuentes. Habet ortum hæc affectio à cerebri humectatione, vel sola refrigeratione, vel ab utroque, aut demum propter virium infirmitatem. Non est autem credibile, in cerebrum se succum contulisse die undecimo, in morbo, qui siccus, & calidus est ab initio. Reliquum igitur dicere perfrigerationem insignem cerebri, & facultatis imbecillitatem Hermocrati comatosos induxisse somnos. Vtrum autem horum sit, extremè perniciosum est. Nam insanabilia ea esse demonstratum est frigora, cum calidis morbis, & siccis succedunt, quoniam intemperies frigida, febrilis ardoris confectaria, est insanabilis, & ea lege funestus est hydrops à consumptione retorrída, quam febris acuta induxit. Cæterum, qua ratione non erat verisimile existimare succum pituitosum cerebrum irrigasse in morbo calido, & sicco, ita neque perfrigerationem illius insignem statim aduenisse erat opinandum, cum intemperies sine humore nequeat, nisi diurno tempore introduci. Quare magis est rationi consonum ob facultatis, imbecillitatem coma aduenisse huic ægrotanti. Illud tamen obstat, quod, vbi coma ab ea causa emanat, pulsus adsunt languidissimi, tardi, rari, & parui: nam sic affecti præ imbecillitate palpebras attollere non possunt, resoluta animali potentia, quo fit, vt morti proximi, commissis palpebris, dormientium instar iaceant cum pulsu paruo, & languido. Vnde non est verisimile cum huiusmodi pulsu Hermocratem potuisse perdurare vsque ad vigesimumseptimum diem. Dicendum igitur laborasse Hermocratem comate vigili ex miscella humoris biliosi cum pituitoso, cui phlegmone erat associata: dari enim coma vigil phreniticum, auctor est Galen. de comate. Neque adeo inconueniens esse videtur in affectione, quæ statim ab initio ignea visa fuit, aliquos frigidos, & pituitosos humores fuisse repertos, qui vi febrilis caloris ad caput elati, eiusmodi comatis speciem excitare potuerint, cum id ipsum confirmatum habeamus à Galeno 2. in 2. epidem. text. 3. his planè verbis: *Hi autem duo affectus, hoc est coma, & desipientia, si materia habeatur ratio, contrario nomine opponuntur: coma enim ex humectatione, refrigerationeque cerebri, desipientia verò ex contrariis qualitatibus plerumque existere videtur, sed tamen sæpe perpericulosa humorum coniunctione miscentur, atque in unum conueniunt, sicuti in Sileni narratione habetur. Parum, inquit, delirauit, somni tennes, comatosi.* Vbi in fine textus, subdit: *Difficilium esse existimantur, in quibus biliosorum, crudorumque, aut incoctorum humorum colligitur copia.* Quare sicuti non fuit absolum Sileno comatosos somnos aduenisse ex frigidis commissis humoribus, qui tamen laborabat febre ardente, cum totius hypochondrij phlegmone, siti, lingua arida,

arida, vigilis, delirio, excrementis alui biliosis, neque hoc idem de Hermocrate affirmare erit inconueniens; quinimmo id ipsum videtur fateri Galenus in *presenti comment. text. 8.* dum scriptum reliquit: *In hoc casu fuisse Hermocratem, vel sopor qui hominem die undecimo corripuit, arguebat; siquidem una cum ardente febre, & succum habente mordacem, acremque adiunctum, si quis symptomate teneatur, humidos, frigidosque humores, atque non mordaces comitante, non esse profligatum incommodum ostendit, cum nihil acciderit decretorii, sed suffocari, & extingui natium calorem.* Præter soporem habuit vrinas crassiores, id est, quàm priùs erant, non tamen crassas, quia crassescerent à coctione, iuxta illud: *Excrementum spissari oportet, dum itur ad crism.* Quinimmo ex Galeno *presenti comment.* Huiusmodi vrina crassa, quæ non subsident, dicuntur turbide, & iumentorum lotio similes, quæ arguunt perturbationem in venis à spiritu flatuoso, cum calore præter naturam. Quod autem rubra essent, significabatur exusti sanguinis perturbatio à calore febrili: vrinæ autem huiusmodi, hoc est simpliciter crassiores, & si sui ratione non sint signa lethalia, sed ambigua, vt notat Galenus in *comment.* tamen redduntur exitialia, & sinistri iudicij, si eis accedant, & annectentur, quæ periculum minantur, vt accidit huic, de quo est sermo, qui cum huiusmodi vrinis simul corripiebatur comate. Quòd postea dicit *infra* tenues; est, quia non subsidebant: nam suspensum illud crassum, cum infimam matellæ partem non peteret, reddebat vrinam tenuem in parte inferna, crassitie sursum tendente, quod totum, vt dictum est, significat cruditatem. Aliquantulum mente constabat, id est, minùs mente vacillabat, discussa delirij causa insensibiliter. Bona sunt hæc, quæ die undecimo euenère, sed longè meliora, quæ die quartodecimo. Quòd verum sit, subdit;

^m *Quartodecimo die à febre erat liber.*] In tam graui morbo, cum signis lethalibus à febre esse liberum, dormire, mente constare, optimum. Sed tamen quæ causa alleuationis? Nulla profectò, & propterea attendere omnia diligenter in huiusmodi casibus expedit: nam videtur alleuatio hæc, sed tamen infidam esse euidenter constat, cum nullam habuerit causam, nimirum nullam insignem euacuationem, qua solent tales morbi solui. Et in hoc loco expedit obseruare mirum Hippocratis artificium in loquendo. Nam, dum quæ bona videntur narrat, addit tamen duo, quibus monet Medicum oculatum, vt caueat scilicet à ferendo iudicio præcipitanter, quoniam sæpissimè aberrat à via: sunt autem hæc: *Non sudauit: vrina eadem.* Quomodo erant vrinæ eadem, si à febre liber erat, & melior videbatur ægrotantis conditio? Quia non sudauit: vult enim per hæc Hippocrates admonere non esse fidendum iis, quæ dicta sunt, cum non præcesserit causa morbum leniens: tantum enim abest, vt bona sint, quæ sine ratione leuant, vt potius perniciosæ censeantur, quæ sine signis coctionis, aut excretionis mitiora sùnt. Galeno dicente *lib. 2. prorrh. text. 17.* quod etiam colligitur ex *2. Aphor. text. 27.* Sed & addi potest auctoritas ab Hippocrate desumpta *lib. 3. prognost. text. 22.* quæ sic legitur: *Si quibus febris desinit non cum indicijs solutionis,*
neque

neque in diebus decretorijs recidivam expectare oportet. Quos appellat dies iudicatorios, Galenus alibi, legitimos, contemplabiles, imparésque nominat. Dicuntur autem iudicatorij, quòd in ipsis plerumque iudicia fiunt. Impares, quia impar est vniuersum illorum genus, ratione septenarij in quem incidunt. Contemplabiles, propterea quòd sunt contemplatione digni, ob repentinas, quas afferunt morborum solutiones. Legitimi, quòd crises in ipsis factæ legitimæ censeantur, quæ verò in aliis diebus, ob illegitimam aliquam occasionem euenisse existimantur. Cùm igitur vehemens, & acuta febris hominem apprehenderit, derepentéque, ac nobis minimè expectantibus desinit, non modò non euacuato corpore, aut per vomitum, aut sudorem, aut alio aliquo modò, sed ne viso quidem antè vllò coctionis signo, existimare oportet infidam esse huiusmodi quietem; atque adeò febrem esse redituram, quoniam adhuc extare prauorum humorum reliquias in corpore constat, quibus denuò putrescentibus breui interuallo, febrem contingit reuocari, & recidivam fieri: succus enim, qui alienus à natura nostra est, in corpore contentus, cùm sit ad nutritionem ineptus, necessariò in putredinem conuertitur, & eò citiùs, si locus in quo continetur sit calidus. Ita Auicenna lib. 4. Fen. 2. tract. 1. cap. 21. ad verbum habet. Leuitas, quam inuenit æger absque euacuatione manifesta est ex iis, in quibus non est habenda fiducia: nam illa est propter quietem materiæ, non propter bonitatem eius, immò multoties digeritur etiam, & deficit natura propter eius debilitatem ab expulsionem eius. Ita in Coacis lib. 4. text. 39. comment. 2. Febres quæcumque neque diebus criticis, neque cum signis solutionis decedunt, in recidivam incurrunt. At fortasse, quia non sudauit, dicendum est nullam aliam sequutam esse euacuationem; Hippocrates per verbum illud non sudauit: vult innuere nullam omninò sequutam esse euacuationem, quomodo-cumque intelligatur, quòd ipse declarat in comment. his verbis: Ne quicquam videatur adiectum. Non sudauit: cui est simile, non illi profluxit sanguis, non vomitus, parotidas non habuit. Sequitur, sed ut non multò antè dixit; Sub diem vadecimium, omnia illi visa sunt esse remissa, qui cùm dicere potuisset simpliciter; Omnia sunt remissa, adiecit, visa sunt, quòd illorum admoneret, quæ alicubi scripsit. His, quæ præter rationem leuant, non est habenda fides. Ita etiam hic, non dubitauit cumulum addere, non sudauit, ut ob oculos poneret, quàm sit infida morbi remissio: nam, si quæ postularat res, quartodecimo die euenissent, conseruarant hominem. Itaque, quia non apparuerunt, hinc malignitatem nobis morbi subiecit. Quos quidem affectus ignorat vulgus Medicorum, & gaudet, si quæ fiat morbi alienatio, tametsi hæc ex signis exitiosis, & symptomatibus prioribus proficiscatur, nescium cùm natura enecatur, & extinguuntur insitrus calor, tales solere affectiones incidere, non secus ac partes, quæ defluxione mala in tumorem assurgunt, ubi omnia præ infirmitate haudquaquam attingit coctionem humoris, qui excitauit tumorem. Hæc Galenus. Ipse etiam lib. 4. acut. text. 12. scribit sic de causo. Verùm, si absque his soluatur ægrotudo, reuerreret. Galenus in comment. Vbi de sanguinis eruptione, sudoreque egit, si absque his

causus deserit, suspectam ait esse solutionem. Ergo, cum Hermocrates esset à febre liber, neque præcesserit euacuatio, per quam saltem potuerit diminui causa morbifica, non erat huic alleuationi fidendum. Fuisse infidam, euentus demonstrat, cum redierit febris circa diem decimumseptimum. vt verba sequentia declarant, quæ sic leguntur.

“ *Circa diem decimumseptimum redijt.*] Recidivæ multis de causis fiunt. Primùm, manente eodem humore morbifico, qui tantum locum mutavit. Secundò, fiunt recidivæ, quando aliqua portio humoris relicta est in corpore per imperfectam crîsim, hæcque fit ordine dierum decretoriorum, & natura reliquos humores excernente, ac concoquente, quam non censet Galenus periculosam, quoniam indicat robur naturæ in concoquendo, & expellendo. Tertio fiunt recidivæ, redeunte humorum putredine, & natura superata. Quarto postea fiunt, quotiescumque ægotantes errant in victu, aut propter aëris inclementiam, qui corpus imbecillum levi occasione lædit, nondum benè confirmata valetudine, cuius causa Hippocrates commendabat mutationes, sed tamen quæ possent prodesse. In hoc ægotante puto esse factam recidivam, quia natura fuerit superata, & inducta nova putredo, eorum humorum, qui morbum faciebant, cum visus esset deferbuisse calor, neque tamen materia peccans sit euacuata. Euenit autem in die decimoseptimo, quia in morbis acutis per quaternarios fiunt mutationes insignes. Idem visum est in Clazomenio, de quo scribebatur: *Vigesimo die febre liberatus est, & indicatus, non sudabat, prorsus mente constitit. Circa diem vigesimumseptimum recidivauit.* Ita & de Philisco, neque statim desit, sed sequentibus diebus incaluit, & ita incaluit, vt vires acquirens febris, acutiem fuerit adepta, in qua ebullitione, noua inducta humorum cruditate, vrinæ apparuerunt tenues, vt erant etiam antea, ex quibus cruditas humorum denotabatur, præsertim autem fuisse in hoc tenues verisimile est, quia instabat delirium, quo tempore humores ad supernas ferri certissimum est, & ita urinas tenuiores reddi, quod in praxi sapissimè obseruabitis verum esse.

“ *Iterum vigesimo die est indicatus, à febre liber, non sudauit.*] Non dissimile iudicium à priore facto in decimaquarta, quod notat Galenus in *comment.* addens: *Non sudauit.* Verùm, quomodo poteramus sperare tutum iudicium in tanta humorum cruditate, nullam tentante natura euacuationem, & hac de causa non bona spes salutis poterat concipi, præcipuè cum dicat semper à cibo abhorruisse: nam extinguî calorem natium apertissimum erat. Et Galenus in *comment.* hæc habet: *Quo die rationi consonam fuisse febrem exacerbari, siquidem natura omnino collisionem aggressa humorum esset, aut solum, vt ostendebant vrinæ, quæ tenues permanebant, eo die febris perfecte cessauit. Neque enim septimo die accessit caloris natium ratione, sed sola putredinis, successit febriliter humoribus. Itaque eorum seruor digestus, à febre hominem vindicauit. Sed quia exitiua symptomata permanebant, vt postea dicit, Hermocratem clarum erat obturum.* Iam quòd in die decimoquarto non sudauit, scripsit: *vigesimo*

item addidit, admonens remissionis, que sine signis aduenit. Nam, quod permanferint symptomata, extingui naturam ægri ex his perficias, que vigefimi diei subiunxit narrationi: quibus nunc animum adhibe. Hæc Galenus, quibus videmus, quid de hoc ægrotante efferententiendum, etiamfi vigefimo die fuerit iudicatus, & à febre liber: nam erat potius existimandum fuiffe indicium prostrationis virtutis, quæ modò inſurgeret aduerſus cauſam morbificam; & ita febris excitaretur, vt ſolet in vehementiſſimis naturæ motibus, ſed præ imbecillitate non poſſet infeſta à corpore deturbare; & ita ſuccumbendo omnia viderentur leuiora, quod eſt confirmatum à Galeno lib. 3. de criſ. cap. 9. vbi verba faciens de declinatione infida, hæc habet: *Nam vna cum alijs tunc calor febrilis exſpirat, atque hinc ſpes melioris exoritur, & naturam prope extinctionem fuiffe apparet manifeſtè ex his, que habuit, & præter cætera à cibo abhorruit.* Quod emorientis facultatis appetitricis ſignum eſt, Galeno confirmante 2. in 3. epidem. comment. 3. quo in loco referens Hiftoriam filię virginis Eurianaetis; ita ſcribit: *Hæc perpetuò nihil ſitiebat, nec quicquam deguſtare ſuſtinebat.* Galenus in comment. *Sanè maximum ſit tibi ſignum facultatis ciborum appetitricis ſemel emorientis, ſi parata hæc, que deſiderare dicebant, vt guſtarunt, culpent, nec etiam edant. Qui tamen ſi habeant peſſimè, deteriore ſunt in ſtatu, qui nihil appetunt, extremam indicantes naturalis virtutis extinctionem, qua cibum, & potum appetimus.* Parius quidam 3. in 3. epidem. text. 32. à cibo abhorrebat, de quo in comment. ſic ſcribit Galenus: *Iam, quod extinguebatur naturalis facultas eius ſignum proprium fuit ipſa, que in morbo euenit inappetentia.* Non appetunt autem ægrotantes, aut quia minima fiat inanitio, vt in frigido, & ſiccò ſenum habitu, aut propter languidum venarum ſuctum, vt reſoluta, aut imbecilla facultate nutrice hepatis, aut propter laxationem ventriculi ab humore calido in ipſum effuſo, aut propter extinctionem ſenſus ſuctio-nis in ore ventriculi, vt in moribundis, aut propter deprauatum animalis appetitum, vt in phreniticis. Poſteſt & præter hæc euenire inappetentia ex deſtillatione in ventriculum delabente, idque apertiffimè teſtantur Galenus, & Hippocrates 1. in 1. epidem. text. 28. *Cibus, inquit, quoſuis ſtudebant.* Galenus in comment. *Appellant Græci appetentia carentes, qui cibum non ſumunt à ſitis, qui verò o. laſos ſtudeant, ἀποσίτες.* Subdit: *Conſtat autem hoc ſtudeant ſymptoma tabidis accidiſſe, & quod deſtillationis, que fauces, & pulmones infeſtabat, pars aliqua in ventrem deſtueret.* Quod idem repetit in lib. de aère, aquis, & locis, cap. 2. his verbis: *Poſt multa, & ventres ipſorum frequenter exturbari puuita à capite i. fluente, & formas ipſorum, vt plurimum debiliores eſſe, ipſosque ad edendum, & bibendum non appoſitos eſſe.* In hoc ægrotante dicerem eueniſſe propter emorientem facultatem, vt etiam apertiffimè confirmat Galenus in comment. Vtunque autem ſit, prauum erat, & magnificandum hoc ſymptoma, præfertim cum toto morbi curſu perditauerit: grauant enim ſignorum perſeuerantia, & exacerbatio fatiſcentem naturam, & morbum ingraueſcentem oſtendunt, vnde confirmatur mortis præſagium. Ita Hippocrates

2. *Aphor. text. 33.* In quouis morbo bene se habere ad oblata, & mente consistere, bonum, contrarium autem, malum. Rationem reddit huius rei Galenus, videlicet, quod indicatur robur partium coctioni deseruentium, sana omnia esse significatur, quæ ad ventrem, & cor attinent, vbi adest promptitudo ad cibos, qui offeruntur: cum autem hæc omnia robusta sunt, non parua spes de ægotantis salute haberi potest. Et propterea volebat Galenus Heropytum Abderæ 3. in 3. *epidem. comment. 80.* sanatum fuisse à periculoso, & graui morbo præter spem, & incredibile, quia bene se habuerit semper ad ea, quæ offerebantur, cum spiratione libera, & pulu constanti. *Iam etiam, sunt verba Galeni, respiratio videtur, & appetitus laborare, & inculpatus fuisse, quæ magni sunt ad salutem ponderis.* Quibus sic stantibus, quæ spes salutis de Hermocrate haberi poterat, cum omnia ruerent in deterius, & omninò à cibo abhorreret, quod hepar malè esse affectum, & cor indicabat, & facultatem extingui, vti dictum est, quod etiam idem Galenus confirmat his verbis: *Vnde ex his collectis, quæ dicta sunt, perspicuum est iure fuisse affectum hepar principium vegetatricis, & naturalis anima, cuius ostensum est esse quatuor virtutes, attractricem, retentricem, alteratricem, & expultricem, quæ suppeditant corporibus & nutrimentum, & augmentum, & hæc affecta, mirum in modum appetitus perit, vt mori citius, quàm gustare quicquam sustineant ægri.*

P *Omnino mente constabat.*] Profectò non est mirum mente constituisse: nam sapissimè videmus delirantes ad extremum redactos ad mentem redire, & omnia intelligere: crederem ego, quia desinit natura à motu, & quæ fiebat humorum euaporatio, eadem cessat propter naturæ imbecillitatem: caput enim tunc à vaporibus illis mordacibus minùs læditur, hinc delirij alleuatio: quotiescunque enim natura succumbit, cessant symptomata, quo tempore videtur esse melior ægotantis conditio, cum tamen longè deterior sit, & salutis spes sublata, quod potest desumi ex Hippocrate exemplo puris 2. *Aphorif. text. 47.* *Dum pus conficitur, dolores fiunt, & febres intenduntur magis, quàm iam confecto.* Super quo textu aliqua scribit Galenus, veluti & 1. *prognost. comment. 6.* & etiam 1. *de differ. feb.* Quod res esset periinde ac dictum est, illud non potuisse loqui comprobatur: erat enim extremæ imbecillitatis indicium, & tamen erat interna corporis dispositio æstuans, vt lingua denotat, quam aridam fuisse ponit. Hæc propter quas causas fiat, iam sapiùs dictum est. Illud inter cætera, quod negocium faciebat, erat non siriuisse: nam inquit,

4 *Non siriabat.*] Iam supra dictum est, propter quas causas in huiusmodi febribus sitis tollatur, & lib. 2. *Coacorum, comment. 1. text. 22.* habetur sic: *Sitis in acutis, quæ citra rationem soluitur, omninò mala, quia indicat adhuc intus remanere causam morificam.* Neque in hoc ægotante dicendum est, prouenisse propter delirium: nam omninò mente constituisse habemus, sed id prouenisse propter extinctionem naturæ: duo enim sunt, quæ prohibent, quominus sitiant, & appetant, delirium, &

& extinctio natiui caloris, ita Galenus in comment. Nam quando non sentiant, nec cibum appetant quidam in morbo, vel propter delirium non sentiunt, quæ patiuntur, aut propter extinctionem naturalis facultatis in ventriculo. Si id citra delirium habeant, facultatem relinquetur eorum naturalem extinguere. Neque bonum fuit obdormiuissè, quia erat impotentia vigilandi, insequens ad extremam virtutis debilitatem, ita vt omnia, quæ die decimoquarto apparuere, etiamsi melioris haberent faciem, re tamen intimiùs perpensa, deterrima cernebantur, & hac ratione etiam non est mirum, si die vigesimoquarto adhuc morbus incrudesceret: nam post accensum nouum calorem euacuaui per aluum materiam crudam, & multam, quæ sequebatur defectum caloris. Itaque duobus modis erant mala, & quia tenuia, quæ longum tempus requirebant ad coctionem, & quia multa, quæ faciliè virtutem dissolunt, & præsertim si iam sit imbecilla, qui calor ita vehementer auctus est, vt lingua siccitatem induxerit, quod apertissimum erat indicium, tam grauem causam fuisse, quæ à natura non potuerit reddi placidior, & ob id cum causa morbifica in dies euaderet superior, non est mirum, si tam malo fato est functus vigesimo-septimo. Neque fortasse cum grauibus symptomatibus tantopere vitam produxisset, nisi firmissimas habuisset vires. Notat hic doctissimus Vallesius, non omnes acutos morbos finiri intra vigesimum, vt Galenus videtur putasse, sed ad vigesimo-septimum quoque posse produci, non deposita acutie, neque id profectò immeritò, quia quatuor septimanæ, quæ eodem die finiuntur, vnico lunæ motu finiuntur, à quo vires diebus decretoriis accedere probabile est. Addit postea Hippocrates.

^r *Hic perpetuò obsurdit, vrina autem crassa, & rubentes, non subsidentes: aut tenues, decolores, suspensionem habentes, gustare non poterat. Probabile est, deiectionibus suppressis vigesima-septima mortuum.*] Habuit hic ægrotans perpetuam capitis affectionem, cum semper obsurduerit, vt colligimus ex Galeno 4. Aphor. text. 28. & 60. Habuit etiam vrinas semper malas, cum essent aut crassæ, & rubentes, non subsidentes, aut tenues, decolores, suspensiones habentes, quæ præter cruditatem, humores etiam ferri ad supernas partes denotabant, neque vnquam cessauit hepatis, & ventriculi affectio, cum semper fuerit inappetens, quod maximum erat, simulque credibile est fuisse semper auriginosum, quia si debebat auferri, id medio euacuationis alicuius fieri debebat. Cum igitur nulla sit sequuta euacuatio insignis: ergo neque est putandum sublatam esse auriginem. Adduntur postea verba illa, quæ ita exponuntur. Probabile fuisse Hermocratem obiisse propter deiectionum suppressionem, quod tamen Galenus non recipit, cum apertissimè dicat Hermocratem obiisse propter ingentem iecoris affectionem, & capitis, dum sic scribit: *Nam Hermocratem quidem, neque per adstrictam aluum, neque per solutam contingit perire.* Verùm hæc symptomata ipsi affectui super apparuere, sicuti cum excerneret antea combusta, quorum vtrunque iecoris affectiones sequitur, vt ostendimus, tum alijs in locis, tum in commentarijs de locis male affectis. Est autem hoc 5. lib. cap. 5. At peruisse,

subdit, potissimum hic iecinoris vitio videtur, iam etiam quod caput non commodè haberet. Hæc Galenus, quibus docet propter quid obierit Herocrates, & quàm grauius haberet.

Curatio.

Medici officium est in curationibus morborum, non tantùm perpendere morbum, & symptomata, sed etiam eorum magnitudinem, vt sciat, an ad maxima præsidia sit deueniendum. Quare, cum Herocrates iste, non tantùm laboraret febre, sed magna febre, non est ambiendum, fuisse statim deueniendum ad validissima præsidia, nimirum ad venæ sectionem, iteratamque, vt quamprimum si fieri posset morbi vis infringereur, & reuelleretur materia, quæ hypochondria infestabat, & quoniam scribit non pauca deiecisse, sed combusta; ego, si fluentem aluum largiter vidissem, clysteribus refrigerantibus essem vsus, statimque deuenissem ad refrigerantia, & deobstruentia interna, & externa. Interna fuissent præcipuè cichoreacea omnia, quæ vt sunt hepatis proficua, ita etiam modicè deobstruunt, citra caliditatem. Externa, veluti sunt forus, linimenta hepatis efferuescenti facta, vt sunt succus cichorij, agrimonij, oleum rosaceum, myrthinum, absinthij, vnguentum santalinum, & id genus alia, quibus passim vtimur ad hepatis efferuescentiam. Lumbis conueniebat inunctio ex vnguento santalino, rosaceo, refrigerante Galeni. Expedi pariter in lumborum intenso calore supponere folia nymphaeæ, aut pellem, sæpiùsque immutare, aut madefacere linteolum in aqua rosacea, & superponere. Capiti commodum attulisset oxyrhodium ex lacte muliebri, aut ex aqua rosacea, & oleo violaceo, cum portione aceti, derasis capillis; non prætermittis toto morbi tempore cucurbitulis scarificatis, & sine scarificatione. Aduersionem linguæ demulcere poterat oris collutio ex aqua hordei, sæpiùs facta, sed quoniam agrotantes, quoties colluunt os, toties etiam aliquam aquæ portionem deglutiunt, quo fit, vt sæpissimè ventriculus patiat, eam ob rem expedit in ore tenere, aut morsulos ex saccharo rosaceo, aut parare morsulos ad formam lupinorum, quorum alter sub lingua teneatur. Parantur autem ex mucilagine psyllij, succo seminum melonum, cucumeris, & id genus aliis, exceptis omnibus cum saccharo, & factis morsulis ad formam lupinorum. Laudat Aëtius *lib. 2. serm. 1. cap. 118.* collutionem aquæ puræ, aut detersionem linguæ spongia factam, portulacæ item succum in ore detentum, ossa prunorum Damascenorum, quod sæpissimè obseruari proficuum, aut lactucæ conditæ frustum. Et quoniam statim obsurdit, & huic etiam providere erat necessarium, tum reuulsionibus ad deriuandam materiam à capite, tum medicamentis in aures instillatis, vt quæ ad aures iam fluxerat, eadem celerrimè dissiparetur. In hunc vsus poterant administrari multa, & varia medicamenta, qualia fuissent, oleum amygdalarum amararum, oleum etiam in cortice cepæ decoctum, & expressum. Laudatur hoc medicamentum, *℞. radici panis porcini, dili-*
genter

genter à cortice mundata ℥. ij. hanc fortiter contundere oportet ; huic postea addere expedit olei chamamelini, rosacei, amygdalarum amararum an. ℥. vj. apponantur omnia igni, & bulliat tandiu, dum olei medietas absumatur : exprimantur postea omnia, & fiat olei percolatio, instillentur huius olei gutta aliquot. Nec huiusmodi medicamentum improbatum, quod ℥. aqua vite ℥. ij. radicum cyclaminis ℥. ij. nucleorum persicorum, amygdalarum amararum an. ℥. ij. infundantur omnia triturrata in prædicta aqua vite per tres dies : & facta postea forti expressione, ponatur guttula in aurem. Præstat autem animaduertere, an ingens adsit capitis calor, & quæ materia facit surditatem, eadem sit biliosa magis, necne, quia pro ratione humoris, medicamenta variari certissimum est. Ad somni conciliationem præstat uti iis, quæ leuiores sunt à principio, veluti inungere nares, & tempora vnguento populeonis, vnguento nenupharino, violaceo, abluere crura, & brachia eorundem decoctis, cum lactuca, mandragora, foliis salicum, vitium. Odoramentis uti, ex fructibus mandragoræ, feminibus papaueris albi, quod si vigilie vrgeant, exhibere solemus syrupum papaueris albi, pilulas ex cynoglossa, syrupum nenupharinum, nec deuenimus ad opiata, nisi valde vehementer vrgeat res. Aëtius inquit tunc manus, & crura deliganda, quo tempore ad somnum conuerti solent, hortarique oportere, ut assidue aperiantur, & claudantur palpebræ, donec satis sint defatigati, deinde repente soluendas esse ligaturas, & sublata lucerna imperandum esse somnum. De siti componenda non erat cur admodum esset Medicus sollicitus, cum non admodum esset sitibundus, & miror cum somnum non caperet, quomodo non sitiret, de qua re iam diximus. Delirio, iisdem prorsus medicamentis, quibus capitis dolor tolli consuevit à bile pendens. Icterus postea solet tolli medicamentis internis, & externis. Internis, iis quæ vrinas mouere possunt, aut aluum ciere, aut sudorem. Mouent vrinas, quæ diuretica sunt citra calorem : mouent aluum medicamenta soluentia, quæ validiora esse debent in huiusmodi affectibus propter corporis stipticitatem ; mouent sudorem, quæ vim habent attenuantem. Exteriùs applicata iuuant, quæ rarefaciunt cutim, ut est aqua tepida, qua corpus foueatur, & olea rarefacientia, ut oleum chamamelinum, anethinum. In huiusmodi autem febre non erat locus medicamentis calidioribus. Qui autem citra febrem hoc morbo laborant, ij turdè curantur ex aliquorum opinione hoc medicamento, quod ℥. amygdalarum amararum, dulcium, spody, fol. rosarum, absinthij, mastiches, spica, anisi, omnium an. ℥. iij. seminis scariolæ ℥. x. coriandri syluestris ℥. ix. aloës ℥. vj. terantur & cribellentur, & excipiantur cum vino. Datur ad ℥. ij. Hoc valere in icteritia flaua aiunt. Cum sopore inciperet tentari, poterat oxyrhodinum mistum parari, cum portione olei chamamelini. Et cum quartodecimo à febre esset liber. Ego exhibuissem aliquod euacuans medicamentum, ut sequuta euacuatione, minus aggrauaretur natura, postea iterassem medicamenta deobstruentia. Iugiter in hoc erant exhibenda alexipharmaca, & tentanda etiam euacuatio per venas hæmorrhoidales, si huic euacuationi fuisset obnoxius. Et quoniam frustra omnia

omnia essent parata, nisi conuenienti victus ratione fuisset vsus, eam ob rem hoc præcipuè erat ante oculos habendum, quòd quemadmodum erat necessarium, ita non æquè facile consequi, cùm semper inappetens fuerit. Inappetentiæ pluribus de causis fiunt: nam quæ causæ concurrunt ad appetentiam; eædem concurrunt ad inappetentiam: quemadmodum enim ad appetentiam quinque concurrunt, vt ex Galeno habetur 1. *de Sympt. causis*, cap. 7. ita ad inappetentiam: sunt autem hæc, vacuatio: secundum, vacuatarum partium appetentia naturalis: tertium, ventris fectio: quartum, eius sensus: quintum, appetentia animalis, quæ omnium est vltima. Itaque appetitus perditio contingit, aut ob sensus exuccionis venarum perditionem, aut quòd exuccio non fiat, aut quòd corpus non vacuetur. Contingit autem sæpè etiam ob immoderatam ventris, & intestinorum fluxionem, & ob biliosi humoris in ventrem delationem, tenacisque & acris, ac porri speciem habentis: fit etiam ob pharmaci potionem, ob immoderatam aliquam sanguinis euacuationem; sed & multis aliis de causis. In hoc ægotante hoc certissimum est, si credendum est Galeno factum fuisse symptoma propter exolutionem facultatis ciborum appetitricis; sed vtcunq; accidat, symptoma est minimè vnquam aspernendum; quia cùm non possumus refarcire deperditum, citissimè virtus concidit. **Quare** hoc præcipuè debebat Medicus spectare, quia vos etiam in curando non rarò videbitis, & præsertim in malignis febribus. Si igitur fiat à resolutione, non est remedio locus, præsertim si toto morbi tempore perduret, quoniam indicium est virtutem ad id esse redactam, vt etiam euacuationibus non posset tolli, & præsertim periculum maius est, si in pueris id accidat, quia voraces pueri sunt, & magnis fomitibus indigent. Consulit igitur Aëtius, vt plura proponantur alimentia, vt eligant, quod magis illis arridebit: sæpissimè enim obseruauit, aliquando ægotantes in delectu habuisse potius hoc, quàm illud alimentum, quod assumptum fuit proficuum, etiamsi sua natura fuerit prauum; huius igitur rei occasione, referam ego, quæ vidi in iuvene quindecim annorum, qui tertiana laborabat duplici. Hic prostratam ad eòd habuit appetentiam, vt omnia oblata renueret: tandem cùm ego casu hora cibi inuiserem, videremque à matre multa, & varia fercula esse parata, quæ tamen omnia omnino negligebat, cùmque interrogarem, quid potissimum desideraret, an fortasse frustum farciminis assumpsisset, ille statim se assumpturum promisit: sicque prius in sartagine assatum datum fuit Non comedit, sed deuorauit, & ab ea hora, quæcunq; oblata assumpsit, & quatuor dierum spatio conualuit integrè, & nunc viuit religiosè in Cænobio S. Saluatoris Papiæ. Demonstrant hæc licere aliquando Medico, aliquantisper declinare à recto, modò quantitas non officiat. De appetitu deperdito dum tractat Aëtius, scribit: *Cibi apparentur plures, vary. Dinitibus gallorum testes exhibendi sunt, & ex volucris non graueolentes, macra, & montana: pedes suilli in decoctione plurimum eliquati: eiusmodi enim cibos, si gustauerint tantum, sufficiens alimentum deinde corpori afferendum est.* Subdit postea: *Quod si non obtemperent, sed præ alimenti negligentia*

gligentia contabescant, vicissim contemnere, ac negligere egs oportet, ac cibum parum deteriore exhibere. Postea exterius expedit ventriculum fouere iis, quæ ventriculo robur addant, quæ omnia in hoc ægrotante præstari poterant. Qui tamen cum tam grauibus symptomatibus, cum tam praua corporis dispositione non poterat humanis remediis sanari, vti clarum est. Et eam ob rem virtus erat optimis, & facile coctu alimentis seruanda, vt inde non desideraretur Medici officium, prædicto itidem periculo, & omnia in manu Domini languores sanantis relinquentes, cui sit honos, & gloria.

ΑΡΡΩΣΤΟΣ ΤΡΙΤΟΣ.

ÆGROTUS III.

Κατακείμενος ἐν τῷ
Δεάλκῳ κήπῳ, κε-
φαλῆς βαρῆ. Ἐ-
κρίταρον δεξιὸν ἐ-
παυῶν ἐν χρόνον πικρῶ. μὲν

ἢ περιφάνῳ, πῦρ ἔλαβε. κατε-
κλιθεὶς δὲ τέρη ἐξ ἄριστον ὀλίγον
ἀκρητον ἐβρύη ἄμα. ἔπειτ' ἡ κοιλίης
κόπασα καλῶς διήλθεν. ἔπειτα λε-
πτὰ ποικίλα, ἐναμώρημα ἔχοντα. καὶ
συμκερά. ὅσον κείμενα ἡροφεία.
τρίτη πύρετος ὄξυς. Διαχωρήματα
μέλανα, λεπτά, ἐπαρεῖα. ὑπόστασις
πελιδνὴ διαχωρήμασιν. ὑπεκαρῆ-
το. ἐδυσφόρη πρὸς τὰς ἀνάσπασας.
ἔπειτα ὑπόστασις πελιδνὴ, ὑπόγλι-
σῆ. τετάρτη, ἡμισσε χολώδεια,
ξαστα, ὀλίγα. Διαλιπὼν ὀλίγον ἰώ-
δεια. ἐξ ἄριστον ὀλίγον ἀκρητον
ἐβρύη. Διαχωρήματα ὅμοια, ἔπειτα
ὅμοια ἐφίδρωσε πρὸς κεφαλῶν ἔ-
κλήδα. πολλῶ ἐπήρθη. μηρὲς ὀδύ-

VI in Dealcis de-
cumbabat horto,
^a diu capitis con-
flictabatur graui-
tate, atque dextrum tempus do-
lebat, ^b cum occasione igne est
corruptus, decubuit. Secundo
die modicum meri sanguinis de
nare sinistra manabat. ^c Alius
stercora rectè deiecit, vrina ten-
ues, cum varijs suspensionibus
minutim dispersis, perinde ac
farina crassiore semen referen-
te. ^d Tertio die febris acuta, de-
iectiones nigra, tenues, spumo-
sa. Quæ in retrimentis subside-
bant liuida erant: ^e nonnihil
veterno tenebatur, agrè desur-
gebat, ^f in urinis, quod reside-
bat, liuidum erat. ^g Quarto
vomuit biliosa, flaua, pauca,
postea virulenta. ^h De sinistra
aliquantum fluxit meri san-

guinis: alius eadem, & item vrinae quoque, sudauit circa ca-
put, & claviculas, lien intumuit: femur è directo doluit.

li ⁱ Hypo

νη κατ' ἕξιν. ὑποχοδρίαι διεξί-
 ξωτάσις ὑπολάπαρ θυκτὸς σὺν
 ἐνομήθῃ. παρέκρυσσε σμικρά.
 πέντη δεχωρήματα πλείω, μέ-
 λανα, ἔπαφα. ὑπόσασι, μέλανα
 δεχωρήματα. νυκτὰ ἔχ' ὑπνωσε.
 παρέκρυσσε. ἕκτη δεχωρήματα
 μέλανα, λιπαρά, γλαῦρα, δυσώ-
 δεα. ὑπνωσε. κατενόφ' μαλλον. ἐβ-
 δόμη, γλαῦσα ἄπτιξερ θυ. διψώ-
 δης. σὺν ἐνομήθῃ. παρέκρυσσε. μ.
 δεα λεπτά, σὺν ἄχροα. ὄσθη,
 δεχωρήματα μέλανα, ὀλίγα, σιω-
 σιότα. ὑπνωσε. κατενόφ'. διψώ-
 δης ἔλιω. ἐνάτη ἐπερὶ ζωσε, πυ-
 ρετὸς ἐξύς. ἰδρωσε. ψύξι. παρί-
 κρυσσε. δεξιά ἴκλανε. γλαῦσα ἄπτι-
 ξερ θυ. διψώδης. ἀρτυπν θυ. δε-
 κάτη, πρὶ τὰ ἄτα. ἐνδεκάτη κα-
 τενόφ' δι' ὅλα πάντα. ἄπυρ θυ.
 ὑπνωσεν. δεα λεπτά, πρὶ κείπυ.
 δύο διέλιπεν ἄπυρ θυ. ὑπὲρ φεν
 τεσαρεσιαδεκάτη. ἀπτικὰ ἢ νύκ-
 τα σὺν ἐνομήθῃ, διενόφ', πάντα
 παρέκρυσσε. πεντεκαδεκάτη, ἔρον
 δελεσθν. οἷον ἐκ τῆ κατεσηκότε μ
 γίνε), ὅταν αἰαταεαχθῇ. πυρετὸς
 ἐξύς. πάντα παρέκρυσσεν. σὺν ἐνοι-
 μήθῃ. ρωμάτα ἐ κνήμας ἐπόδυ-
 να εἶχεν. ἀπὸ ἢ κοιλίης βάλανοι
 πρὸς ἀπὸ, μέλανα κῶπρωνα
 διαλθεν. ἐξκαδεκάτη, δεα λεπτά,
 εἶχε ἢ ἐνωσσημα ἄπτιξερ θυ. πα-
 ρέκρυσσε. ἐπτακαδεκάτη, πρὸ

ⁱ Hypochōdrium dextrum mol-
 liter contendebatur, nocte non
 dormiuit, ^k delirauit aliquan-
 tum. ^l Quinto, deiectiones plu-
 res, nigrae, spumosa, in his ni-
 gra subsidebant. Nocte nihil
 dormiuit, delirauit. Sexto die
 recrementa nigra; pinguia,
 spumosa, viscosa, graueolentia.
 Dormiuit, mente melius constab-
 at. ^m Septimo lingua arida,
 erat sitibundus, non dormiuit,
 delirauit, urina tenues, haud
 boni coloris. Octauo, retrimen-
 ta nigra, pauca, compacta. Dor-
 miuit, mente fuit compos, non
 erat admodum sitibundus. No-
 no, riguit, febris acuta, suda-
 uit, infrixit, delirauit, dexter
 oculus distortus est, lingua ari-
 da, sitibundus erat, insomnis.
 Decimo, eadem. Undecimo, om-
 ninò mente constabat, febre
 erat liber, sudauit, ⁿ urina te-
 nues circa iudicium erant. Duos
 dies febris integrè intermisit,
^o redijt quartodecimo, statim
 nocte non dormiuit, prorsus de-
 lirabat. ^p Quintodecimo, urina
 turbata, cuiusmodi ex his, quae
 subsederunt fit, ubi agitantur.
 Febris acuta, prorsus delirauit,
 non dormiuit, genua, et tibiae
 dolebant, aluo subiectis balanis,
 reddidit nigra stercora. Sexto-

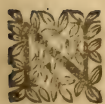
decimo, urinae tenues, incrant nubilose suspensiones, delirauit.
^q Septimodecimo, mane extrema partes frigida, corperiebatur,
 acuta febris, toto corpore sudauit, alienatus est, melius sapiebat,

ἀκρεα ψυχρά, πρῶσι μέλι. πυρε-
 ρος ὀξύς. ἰδρωσε δι' ὄλκ. ἐκασφίθη.
 κατενόφ' ἄπυρρον. σὺν ἀπυρρῷ δι-
 ψωδης. ἤμισε χολάδεα, ξανθὰ,
 ὀλίγα. ἀπὸ ἧ κριλῆς κῶπαρα δὴλη-
 δε. μετ' ὀλίγον ἧ μέλανα, ὀλίγα,
 λεπτά. ἔρα λεπτά, σὺν ὄρχοα. ὀκ-
 τωκαμδεκάτη, ἔ κατενόφ'. κωματώ-
 δης. ἐνακαμδεκάτη, Διὰ τ' αὐτῶν.
 ἔρα λεπτά. εἰκοσῆ, ὕπνωσε. κατε-
 νόφ' πάντα. ἰδρωσεν ἄπυρρον. σὺν
 ἐδίψα. ἔρα ἧ λεπτά. εἰκοσῆ παρῶ-
 τη, σμικρὰ παφέυρασεν. ἰπεδί-
 ψα. ἰποχονδρίσ πόνρον. ἢ πρὸ
 οὐφalon παλμὸς Διὰ τέλεος. εἰ-
 κοσῆ τετάρτη, ἔρ. λιπὺ ἰσπασις.
 κατενόφ' πάντα. εἰκοσῆ ἐσδομη,
 ἰχίς δεξιῆ ὀδῶν, ἔρα λεπτά, κ' εἰ-
 ρον ἰσπασιν. τὰ δὲ ἄλλα εἰχερ
 ὀπιμέσα αὖ πρὸ ἧ εἰκοσῆ ἐνάτῳ,
 ὀφθαλμὸς δεξιῆ ὀδῶν. ἔρα λεπτά.
 τεσσαρακοσῆ, διεχώρησε φλεγμα-
 τώδεα, λδκα, ἰσπσυχρὰ. ἰδρωσε
 πολλὰ δι' ὄλκ. τελέως ἐκείθη.

non tamen à febre liber, siti-
 bundus, vomuit biliosa, flava,
 pauca: venter stercora deiecit,
 paulo mox nigra, tenuia, pau-
 ca: urina tenues, non boni colo-
 ris. ^r Octauodecimo, mens illi
 lababat, sopore tenebatur. Un-
 de vigesimo, in eodem statu
 erat. Vigesimo, dormiuit, planè
 mente constabat, sudauit, liber
 erat à febre, non sitiebat. Pri-
 mo vigesimo, parum delirauit,
 nonnihil sitiebat. Hypochon-
 drium dolebat, & ad umbili-
 cum perpetua erat palpitatio.
^t Vigesimoquarto, urina ha-
 bebant subsidentia, prorsus
 erat mentis compos. Vigesimo-
 septimo, dextra coxa dolebat:
 urina tenues, in quibus subsi-
 dentia erant, cetera mitissima
 habebat. Ad vigesimum nonum
 dexter oculus dolebat, urina
 tenues. Quadragesimo, aluus
 pituitosa, alba, subcrebra, mul-

tum toto corpore sudauit, ^v absolutè est indicatus.

COMMENTARIUS.

EMO quisquam propriam corporis dispositionem exactè co-
 gnoscit, & eam ob rem expedit etiam leues affectus magnifac-
 re. præsertim in iis, qui antea praua, & inordinata victus ratio-
 ne iam vsi: nam, in huiusmodi corporibus sæpillimè propter copiam
 cruditarum accenduntur morbi, qui ab initio videntur mitissimi, postea
 maiore contracta putredine, in grauissimos degenerant, qui aut difficulter
 postea euincuntur, aut etiam mortem inferunt. Et benè actû est cum hoc
 ægrotante; qui, cum neglexerit continuum capitis dolorem, tandem in
 febrem, qualem hîc describit Hippocrates incidit, & tamen cum tot ve-

rendis symptomatibus potuit conualescere, sed & cur conualuerit, & quomodo grauiter fuerit affectus constabit, si Historiam diligenter examinemus: Incipit autem sic.

^a *Diu capitis grauitate conflabatur.*] Multitudinem humorum in capite fuisse collectum à partibus sibi subiectis transmissam credendum est: grauitas enim humorum copiam indicat, 1. ad *Glauc. cap. 15.* vbi sic legitur: *Nam qui cum grauitate dolores fiunt, multitudinem ostendunt.* & lib. 3. de locis malè affect. cap. 8. *Dolores à plenitudine procedentes grauitatis sensum inferunt, quibus, si rubor accedat, calidos, sine his non calidos humores significat.* Et notanda sunt verba Galeni, quando inquit, *dolores à plenitudine procedentes grauitatis sensum afferunt; quia, vbi adest humorum multitudo, ibi fit grauitatis sensus, sed non è conuerso, si adest grauitatis sensus, necessariò adest multitudo, quia possunt membra grauari citra multitudinem, quod accidit in paralytibus, confirmante Galeno lib. de multitud. cap. 5.* quo in loco sic ad verbum habet: *Nam cui aliquorum in corpore humorum copia existit, hinc partibus in ipsis, videlicet sensu præditis, in quibus plenitudo consistit, grauitatis sensum suppetere verum est. Caterùm id non verum, si grauitas aliqua in parte sit, humorum in illa redundantiam esse, quandoquidem fieri potest, ut quemadmodum in paralytibus, à solidis partibus egrotans facultas grauetur. Nam ea languente, cum musculi membri torius agitandi ad id dimouendum, transferendumque impotentes reddantur, sensus paralyticis sit grauitatis.* Grauitatum sensum non semper esse signum multitudinis repetit eodem libro citato. Sed clariùs ad Historiam Pythionis cap. 4. Vbi ab imbecillitate grauari etiam membra scribit, sic: *Vesica enim, uti ostensum est, ad reddendam urinam in stranguria prius properat, quàm iusto sit eius modo impleta duabus de causis, vel quòd non eius ferat qualitatem iam mordacis, vel quòd per debilitatem, priùsque sit urina coacernata, ut pauca planè sit, grauetur.* Quare grauitas non minùs ab imbecillitate, quàm à copia prouenit. Hoc tamen loco non est dicendum, cum esset caput affectum in principio morbi, neque affectum paralyti, & viribus valentibus: relinquatur igitur vt dicamus, à multitud. humorum sensum in corpore congestorum, qui vapores ad caput transmitterent, illudque plus iusto replerent, & fortassè magis dextrum, ex vaporis, aut humoris acrimonia, insignia vasa, quæ illud percrepant, ferientis. His sic stantibus, haud multò post ægrotaturum dixisset, si quæ scribit Galenus animaduertisset, qui futuræ ægritudinis antesignanum constituit, dolorem capitis perseverantem lib. artis medicinalis, cap. 8. *Sicuti, inquit, neque qui capite grauatur, cui dolet, aut vigilat, cum nondum in operationibus consuetis impediuntur.* Subdit: *Hic in huiusmodi dispositionibus ægrotandi terminus est.* Et ita factum, quando haud multò post igne est correptus, & addit.

^b *Cum occasione est correptus.*] Non sine causa Hippocrates hoc loquendi modo utitur, nimirum addens, cum occasione, quia debet Medicus semper distinguere, & separare id, quod à causa externa contingit, ab

eo, quod morborum ratione fit, ut præcognitiones faciat diligentiores, ut notat Galenus 3. *Aphor. com. 5.* Nam procatartica causa præfagiis omnibus detrahunt, atque lethalia ex occasione facta, minus sunt lethalia. Cum igitur hic esset ad morbum paratus, ut diuturna capitis grauitas demonstrabat, mirum non est, si ex aliquo perpetrato errore in lethalem statim inciderit ægritudinem. Non enim dicente Galeno, quemadmodum repentina est morborum generatio, sic & ipsius generationis causa: nam generatio causæ morbificæ paulatim fit, impressio autem morbi in puncto indiuisibili, & quo inueteratio causæ morbificæ maior est, & repentina, eò impressio periculosior esse solet, & Galenus 4. *acut. text. 111.* hæc scribebat: *Corpore nostro ad morbosam affectionem nonnunquam parato, ita ut prope completa sit, externum quippiam adueniens eam affectionem manifestauit, febrem videlicet accendens, vel capitis dolorem, vel catarthum, vel rissim excitans, vel aliquid huiusmodi. Quando igitur, inquit, cum occasione, ita intelligendum est, ut de causa manifesta: nam occasio à Græcis dicitur πέρσσις, manifesta causa, quas esse attendendas etiam consulebat Hippocrates 3. in 6. *epidem. text. 36.* Ceterum, inquit, consideranda sunt, unde cœperunt agrotare, siue capitis dolor, siue auris, siue lateris, nam quo maiores sunt occasiones, eo etiam maior indicatur affectus, & Galenus in comment. scribit: Nam capitis diuturna grauitas, & temporis dextri dolor hominem iam paratum ad morbum demonstrabant; tamen idè videtur non obuisse, quia à causa externa adueniente ita fuerit affectus, etiamsi grauissimus exiuerit morbus. Grauitatem morbi aperit per verbum illud *græce*, sed & reliqua insequentia huius euidentem facient fidem: neque enim contemnenda erat euacuatio per nares facta, cum nonnisi nocua posset esse multis modis; videlicet, & ratione temporis, & ratione quantitatis, & ratione qualitatis ipsius. Primo modo, quoniam secundo die apparuit, qui nullo modo potest crism inferre, cum longiori opus sit tempore ad bonam crism. Secundo modo, quia modicum sanguinis fluxit: si enim larga extitisset euacuatio, etiamsi materia esset cruda, poterat tamen inuare, quia multas hæmorrhagias in materia cruda inuisse euidenter vidimus: eorum autem, quæ critica sunt, nihil conuenit esse modicum: nam hoc indicat aut malignos, aut multos humores naturæ imperio regi non posse, ut in hoc ægrotante, aut etiam denotat naturæ fatiscantis summam exolutionem. Tertio tandem modo ratione qualitatis sanguinis, quia erat merus, hoc est niger, ob incendium internum, veluti etiam annotauimus cum Galeno in *historia Philisci.* Hoc signum diximus esse lethale, aut saltem difficilis iudicij. Addamus modò quartum modum, cum è sinistra nare fluxerit, dextrum autem tempus doleret: sanguinis autem ad diuersum latus eruptiones, malæ, quia arguit huiusmodi excretio, quæ à diuerso fit, humoris malignitatem, & oblesæ partis imbecillitatem: cum enim dextri temporis diuturnus dolor præcessisset, è directo debuisset fieri excretio: hanc enim commendat Galenus 2. in 6. *epidem. text. 12.* dum inquit, *Secundum rectum, & costarum dolor, & quæ sequuntur: inuuantur enim plurimum acutè laborantes, modò seruetur**

κατ' ἔξω, hoc est restitudo : eam enim valde damnat Hippocrates, quæ ἀνάπαλι, hoc est è contrario accidit, sicuti quando contingit liene tumido existente, sanguinem è nare dextra euacuari, & etiamsi vna tantum ad nasi radices veniat vena, nec lien vllam ad sinistram venam mandet, nisi hepatis medio, tamen tantum potest restitudo in corpore humano, vt si quæ fiant crises, si qui abscessus fiant per rectum, tunc iuua-re sit obseruatum.

Aluus stercorea deiecit.] Quid minimum erat hoc ad conciliandam salutis spem, quam terrificum sanguinis stillicidium ferè deiecerat, & quoddam verum sit, etiamsi reddiderit excrementa, tamen vrinæ erant tenues, cum suspensionibus variis, quæ & cruditatem, & humorum varietatem indicant, simulque natiui caloris imbecillitatem, quod ex Hippocrate colligitur 3. in 3. epid. Vrinæ istæ nihil criticum, nec salutare præ se ferunt; sunt autem tenues tribus modis. Primus modus ex inæquali, & varia materiæ conditione, & facultatis concoquentis imbecillitate, cuius cum materiam superat, progressus nec repentinus est, nec intercisus, cum verò superatur, aut æquè in omnes partes humoris non agit, coctio-nis ordo interturbatur, vt hodie appareant, cras delitescant concoctio-nis signa, & interdum vrinæ moderatè crassæ, mox crudæ, & tenues fundantur, ex quibus, vel naturam à morbo vinci, vel variam, & compositam esse ægitudinem colligimus, vel redundantis ferossæ humiditatis symptomaticam fieri excretionem, si multæ sint, & inutiles, quemadmo-dum sudores, & deiectiones interdum copiosæ excernuntur, vt sympto-mata immoderatæ copię prauorum humorum, interdum verò naturæ vi sese expurgantis, cum facillè tolerantur, & prosunt, sic & vrinæ tenues multæ, à superfluente sero humorum, cuius copiam continere, aut acrem, & mordentem qualitatem ferre partes ipsæ non possunt, nihil iudicatorij, nihil commodi habent. Secundus modus est primo adhuc deterior, cum subito vrinæ attenuantur, humorum symptomatica translatione in caput, aut in aliam partem phlegmone obsessam. Sic imminente phrenitide, vrinas interdum & attenuari, & expallefcere cernimus, signo admodum periculoso. Tertius modus est optimus, & criticus, cum ex paucis, & crassis, tenues, & copiosæ profluunt, natura per renes rotius corporis superflua expurgante. Cum igitur ita res sit, in hoc ægrotante non fiebant criticè, neque secundo modo, sed dicerem factas esse propter causam primo loco adductam, nimirum propter inæqualem, & variam mate-riam, multumque habet periculi & difficultatis hæc vrina, quam vrinam cum minisset Philiscus, sexto obiit, quoddam si habeat sedimentum simile farinæ crassiori, longè difficilior est morbus ex 2. progn. text. 28. propterea quoddam fiunt, aut assato sanguine crassiore, vel consumptis inæqualiter car-nibus à calore igneo. Quare, si sit colliquatio carnosæ generis, perperud est lethale, sin ab ingenti calore sanguinem perurentem, morbi longitu-dinem prænuñciat, dicente Galeno 7. Aphorism. text. 31. Quibus febri-citantibus in vrinis subsidentia crassiores polenta similes fiunt, longum mor-bum significat. Sic igitur duo portendit, aut breuem mortem, in morbis,

qui

qui graues sunt, aut saltem longitudinem morbi, vti in hoc apparet, qui sine dubio obiisset, nisi viribus fuisset robustissimis: nam scribit Galenus sic in *comment. ad Aphorism. adductum*. Et hic sermo adhibita distinctione verus est, & ab experientia comprobatus: nam tales vrina exitiales sunt, sicuti etiam in prognostic. dictum est, plurimique morte praripiuntur, antequam ægritudo diutius protrahatur, & quicumque ex ipsis sunt liberati, ijs omnibus in longum est producta ægritudo, cum dispositio multam requireret coctionem, in qua talis vrina mingitur.

^a *Tertio die febris acuta.*] Mouebatur hæc febris per dies impares, neque propterea mirum, si inualuit eo die, & videbantur omnia in deterius ruere, cum statim subdat qualitatem excrementorum, dum inquit fuisse nigras, & tenues deiectiones, simulque spumosas. Hinc apertè constat ea excrementa, quæ secundo die fuere reddita per aluum, nihil boni attulisse, sed fuisse reliquias eorum excrementorum, quæ tempore sanitatis fuerunt congesta, cum nunc nigra excernantur, quæ exitiosa esse ab Hippocrate habetur *lib. 7. progn. text. 22.* sed & apertè admodum *4. acut. 57.* his verbis: *Si autem nigra deiecerit, fore mortem indicat.* Erant, & tenues, quæ cruditatem indicabant, vt *1. in 1. epid. comment. 25.* Et de humoribus, qui tenues sunt, omnes esse crudos, & robustam desiderare naturam, vt concoquantur. Fit autem ob tenuis, & serosæ humiditatis exuperantiam, *3. in 3. epid. comment. 75.* malaque est, quia, & si quantum in se est, neque euasurum, neque moriturum ægrotantem significat, attamen diutinum fore morbum indicat, vt Galen. idem confirmat *1. Aphor. comm. 12.* Spumosa autem excrementa redduntur duplici de causa, aut propter intensum calorem, aut propter flatum; vna istarum dicitur causa materialis, scilicet humida, ac flatuosa substantia. Efficiens, vel calor maximus, vel vehemens motus, vel vtrumque simul. Calor, vt in feruente lebete, & apris ira percitis euenire solet. Motus vt in aquis ventis violenter perflantibus, agitatis. Si quis autem cupiat scire, quid sit spumofum, videat Galenum *2. prorrh. comm. 60.* qui ita describit spumofum: *Omnes autem spumofum inquit appellari, facta utique spuma, cum flatuosa substantia, vel crudis, pituitosisque humoribus, vel pinguitudinis remissa fuerit.* Cum igitur à memoratis causis pendeat, dicerem adfuisse quidem flatum, sed cum in acutis morbis apparet spumans deiectio, etiam si ab aliqua dictarum causarum pendeat, tamen esse igneæ caliditatis argumentum; ferè enim semper in solis adurentibus febribus spumofum deicitur, à quibus euacuationibus magnum malum imminere solet, præsertim, cum in hoc ægrotante essent etiam nigra, cum subsidentis liuidis, quæ magnam visceris læsionem meritò præmonstrabant, ex Galeno *4. Aphorism. comment. 21.* indicium enim est, magnum adesse in hepate calorem, qui humores assauerit, & torridos reddiderit: nam confirmante Galeno *2. progn. comment. 22.* *Nigræ deiectiones ab atra bile syncera tinguntur, liuida verò, vbi modica modicè ipsis permiscetur, qualis mistio in subsidentia cernebatur.* Huiusmodi autem deiectiones sinistri sunt iudicij, ne dicam lethalis, Dureto confirmante ob prauam excrementi qualitatem, quo ducitur aluus. Omnia enim iudicato

iudicatoria, non iudicantia, quæ in contrarium naturæ vergunt, cuiusmodi esse dicuntur maligna excrementa, sine exceptione funesta sunt. De iisdem etiam loquitur Galenus 1. *progn.* dum ita scribit: *At verò nigrescunt, & liuent, dum refrigerantur, refrigerantur autem dum extinguuntur.* Subdit: *Ita fit, ut hi colores prorsus exitiales sint assidue.* & lib. 1. de *cris.* cap. 11. *Si autem liuidum quoddam in excremento fuerit, ubi non fuerit tale aliquod intus assumptum, partium infernarum validum frigus, ac veluti mortificationem indicat.* Sequitur modò Hippocrates, & inquit:

• *¶ Veterno nonnihil tentabatur, ægrè desurgebat.*] Veternosi dicuntur, qui in graues incidunt sopores, & veternum, & morbos attonitos, id est apoplecticos: graues autem sopores fieri à frigiditate, & humiditate legitur § de *locis malè affect.* c. 5. & multis alijs in locis, quo existente in máximo vitæ discrimine fuisse versatum hunc ægrotantem nemo non videt, cum in ardentissima febre apparuerit signum frigiditatis, quod maximè obseruatur in Galeno in *comment. ad historiam Hermocratis*, de quo sic scribitur, *sopor cæpit.* Hanc particulam, dum exponit Galenus, hæc habet: *Nam insanabilia ea esse demonstratum est frigora, cum calidis morbis, & siccis succedant.* Illud quod in hoc minuit periculum, est, quòd Hippocrates scribit nonnihil veterno tentabatur, quasi per illa verba vellet innuere, habuisse quidem euidentem ad somnum inclinationem, sed tamen non fuisse æquè grauem soporem. Ad idam, quòd sopor non ubique malus est, sed tunc dicitur pessimus esse, quando aduenit cum virium infirmitate, si fiat à pestilenti exhalatione, à maligna causa: & eam ob rem in hoc ægrotante non æquè infestus fuit, quia non aliunde proueniebat, quàm à calore febrili sursum elatis vaporibus, cerebrum infestantibus: si enim exquisito caro laborasset, tum morus, tum sensus adeò fuisset abolitus, ut etiam si patientes stimulemus, vel feriamus, vel inclamitemus non sentiant, ut dicit Galenus 2. *prorrhet. comment.* 29. & propterea non est mirum, si ægrè desurgebat, cum sic affecti soleant difficulter desurgere somno ferè obruti.

• *¶ In vrinis, quod residebat, liuidum erat.*] Liuida hypostasis solet esse argumentum partis emortuæ, liuidus enim color extinctionem, caloris arguit, sic iam morientium partes omnes liuent, nigricantque vitalis spiritus radiis non amplius illustratæ. Ita Hippocrates in *Coacis.* *Quæ liuent in febribus, mortem in propinquo esse significant.* Et iam in superioribus dictam est, liuidum colorem tum in solidis partibus, tum in excrementis nigro esse deteriorem, quia fit interdum nigredo per decubitus humoris atrii, sic nigri digiti minus liuidis mortiferi: at liuor malè audit, ut semper extinctionem, vel internecionem spiritus, & vitalis caloris denunciât. Vnde mirari scribit, quomodo hic cum tali vrina euadere potuerit: nam si Galenus neminem seruatum vidit ex iis, qui nigram vrinam minxerunt, quomodo euasit hic cum liuida, quæ deterior est. Ut prætermittamus quæ ab alijs dicuntur, nos ita respondebimus. Cum Hippocrates tractat de liuore partium extremarum, non immeritò dicit esse illud signum lethale,

thale, quia videtur non posse fieri nisi deficiente calore, & eò deterius est signum illud, quo maiores corporis partes liuorem contrahunt, sed de excrementis alia est ratio, vti apertissimè constat ex textu Hippocratis, quod verum sit, quando Hippocrates tractat de liuore partium infernarum, dicit esse mortiferum hunc liuorem in acutis febribus, vt 2. in 3. epidem. comment. 5. habetur; quando autem tractat de excrementis, dicit esse mala, non lethalia, vti ex 4. Aphorism. text. 47. colligere possumus; quando scribit fœtidas, liuidas, & cruentas excretiones omnes esse malas, non dicit esse lethales, immò, inquit esse bonas, si benè exeant. Ergo aliquando fient euacuationes liuidæ, quæ poterunt esse bonæ, & per consequens, non semper mortem indicabunt. Loquimur tamen modò de liuore in morbis acutis apparente non alio tempore, quia potest liuor corporis apparere, quia motu materiæ à superficie corporis in viscera, & maiores venas, frigeat, liuèatque corpus, tunc non est perniciosus liuor. Aliquando etiam fit propter largam euacuationem. Re igitur hunc in modum existente, dicerem ego non fuisse quid tantopere perniciosum, apparuisse sedimentum liuidum in vrina, quia erat quidem malum, quod periculum poterat minari, non tamen ita malum, vt certò posset Medicus mortem prænunciare, etiamsi liuor semper sequatur frigiditatem.

§ Quarto vomuit biliosa.] Peruentum est ad quartum diem, neque propterea apparuere, quæ salutem promitterent, cum multa, & verenda symptomata apparuerint, inter quæ fuit vomitus, qui omnino erat symptomaticus, vti ex vrinis constabat, & propterea fuit multis rationibus damnandus. Primò, ratione temporis, & hoc dupliciter, vniuersalis primo, quia in morborum initiis, dum cruda sunt omnia, nulla crisis bona speranda. Secundò respectu diei, quæ quarta erat: quodcunque enim signum graue, die iudicatorio grauius est. Præterea erat infestus ratione quantitatis, quia pauca; addamus & ratione qualitatis, quia primò biliosa, flaua, postea virulenta. De hoc vomitu loquens Hippocrates in tract. 4. Coacarum, text. 4. inquit. *Exigui vomitus biliosi, malè habent ægrotos, idque tum alias, tum si vigilias agitauerint. Quem locum exponens doctissimus Duretus, hæc habet: Enimverò prauitati vomitus multum adijcitur, cum vitiosa qualitas rei, quæ vomitur, parca manu, crebro, & agrè apperet: omnium enim, quæ parca manu secus ac decet foras eduntur, causa est partis oppressio, vel exolutio, unde mouetur humoris exclusio. Sed multa sunt calamitatis causa à vomitu bilioso, & parco: non enim ab eo febris mutescit, quia non est criticus, nec periodicus, sed omni ex parte symptomaticus, unde nulla leuatio esse solet, egritudo maior: nam bilis hoc vomitu, & ipsa affusa magis redditur. & febris vires aquiri magis eundo. His euacuatis, apparuere etiam virulenta: huiusmodi autem humor, quomodocumque appareat, & succum ex quo ortum habet, & inorbium vehementer tum calidum, tum siccum esse ostendit: generatur enim huiusmodi humor vi febris à vehementissimo calore, materia verò flaua bile: bilis enim naturalis cum suo sero mista, pallida est. Vbi au-*

tem incendio febrili, serum absumptum est, primum quidem flava, au-
 &ta verò vitione, vitellina, tum æruginosa, tum atra tandem efficitur,
 idque solet contingere in acutissimis febribus, phlegmone interiore, aut
 erysipelate in cerebro, pulmone, ventriculo, iecore. Quare, utcumque
 excernatur, siue per vomitum, siue per ventrem inferiorem, siue per sputa,
 siue per vrinas, humor æruginosus exeat, & succum ex quo est genitus, &
 morbum tum vehemèter calidum, tum siccum esse declarat. Cum huius-
 modi igitur vomitu tria possumus præfagire, morbi celeritatem, insaniam,
 & interitum. Hinc scribebat Hippocrates 2. in 1. epidem. text. 54. *Et vi-
 rulenta vomunt, & ex his quidam moriuntur subito*, cui subscribit Galenus
 sic. Hæ vomitiones fiunt, vbi aduritur flava bilis, & propterea est admo-
 dum periculosus, quod demonstrat Hippocrates 1. in 5. Coacar. text. 20.
 hunc in modum: *Qui in dolore capitis æruginosa vomunt, accedente sur-
 ditate, & vigilia in vehementem insaniam incidunt*. Hanc eandem sen-
 tentiam habemus in 1. prorrh. text. 10. At enim verò etiam si talis vomit-
 us sit lethalis admodum, non propterea omnes moriuntur, quòd verum
 sit. Hic conualuit, quia aliquando natura tantam vim habet, vt expellat
 malignum humorem, & superet causam generantem: habemus enim à
 Galeno fuisse, qui euomuerint syncerum, & æruginosum humorem cum
 febre, & totius corporis conuulsione, commorso, & vellicato ventriculi
 ore ab humori acrimonia, qui neruos in consensum traxerat, statimque
 liberatum fuisse æruginè illa euacuata, ab omnibus affectibus 5. Aphor.
 text. 51. 13. meth. capite ultimo in fine. Itaque, etiam si hic humor excer-
 natur, non tamen simpliciter pronuntiandum est moriturum agrotan-
 tem, sed omnia expendere oportet, quia, si alia vergant ad perniciem,
 res malè habent; si aliter, non sublata est spes, vti apparet apertissimè in
 Cleonactide, qui cum tali vomitu conualuit, etiam si longo tempore
 laborauerit. Phreniticus autem citissimè obiit, vt vidimus. Sed vt-
 cumque sit, semper prauum est signum, etiam si in omnibus non sit
 lethale.

^b *De sinistra aliquantulum fluxit meri sanguinis.*] Verba Hippocratis
 demonstrant non fuisse stillam sanguinis, & propterea non æquè dam-
 nanda euacuatio erat: nam de stilla, vt iam vidimus, hæc habentur 1. in
 2. prorrh. text. 47. *Si vomitus ex igni, biliosique fuerint, malum, tum
 alias, tum si agri supervigilauerint, narisque in his stillans, malo est*. Qui-
 bus hæc addit Galenus: *Excerni pauca in agris vnum est ex ijs, que ex toto
 prauitatem habent, idem & in sudoribus est, & ijs, que per vterum excer-
 nuntur: nihil etenim eorum, qua decretoria existunt, exiguè excerni con-
 uenit, sed qua ita vacuantur, omnia duorum alterum subeunt: nam vel
 quod non queant tolerari ob copiam, ab affectis partibus effunduntur, vel
 imbecillitatem ostendunt natura, qua proponit quidem superflua excernere,
 sed nequit: neque enim possunt morbi magni alio modo indicari, quam per
 sanguinis largas euacuationes*. Propterea ita scriptum reliquit Galenus 3. in
 3. epidem. comment. 80. *Morbi magni, quales sunt acuti, querunt, qua se
 indicent egregia*. Quòd si hæc sanguinis per nares euacuatio non iuuat, id
 fuit

fuit quia quarto die : nam *quarto die facti flores sanguinis , difficilis sunt indicationis* , dicebat Hippocrates , 2. in 3. epidem. text. 16. *Multo magis difficiles sunt si pauca , & non pro morbi ratione , quia non iudicant ; ita etiam 1. prorrh. ex Galeno comment. 1. Cum itaque stillatio è naribus semper sit malum signum , absolutissima morbi malitia significatur , si quarto die fiat , ut in die indice ; quia scilicet diebus huiusmodi , signa omnia tum salutis , tum mortis firmitiora sunt , ex Galeno 3. in 1. prorrh. comment. 56.* Substillilla enim , & hæmorrhagiæ quarto die contra naturam morbi cidentur , qui paroximos habent dierum imparium : quæ enim malo sunt orta , è malis pessima esse solent , signo , & causa . At sanè malum est , è malis ortum sanguinis stillicidium die quarto è naribus , quia nimirum naturæ imbecillitas oppressæ in summa excernendi necessitate declaratur . Præterea illud quoque sinistri aliquando accedit , quòd redeunt sanguinis stillæ . De stilla illud præceptum est , quòd eò peius res ire denunciatur , quòd sepiùs redit , ut colligitur ex *Coacis* , ubi sic habetur : *Vndecimum diem agentibus substillilla sanguinis mala sunt* , idque cum aliàs , tum si bis fiat , & redeat : quòd enim sæpiùs proritur natura , éstque irritata eius contentio , & inanis , eò peius est ægro , quoniam ex naturæ irritata contentione , frustra que tentato sanguinis profluio maior infirmitas comparatur . Rebus igitur sic stantibus , non æquè graue fuit signum , quia non fuit stilla , fuit quidem pauca euacuatio , & ob id non effatu dignum commodum attulit , cum nihilominus & vrinæ , & excrementa alui essent eadem . quod poterat indicare naturam , ne minimum quidem fuisse alleuatam : neque etiam à sudore sequuto , quia scilicet fuit tantum circa caput , & claviculas , qui sudor damnatur multis modis . Primò , quia quarto die : sudores autem febricitanti , si inceperint , boni , & tertio die , & quinto , & septimo , & nono . Hi sudores iudicant morbos , qui verò non ita fiunt , laborem significant , morbi longitudinem , & recidiuam 4 *Aphorism. text. 36.* Hoc tamen intelligendum venit in morbis imparium paroxysmorum , qui diebus imparibus exacerbantur , qualis hic videtur extitisse , quòd extra paroxysmum nihil benè , aut criticè mouetur , secùs in aliis : nam Periclem Abderitanum die quarto sudorem criticum , & salutarem habuisse scribit Hippocrates his verbis : *Quarto die sudauit toto corpore , multo sudore calido , indicatus est , febris exers , nec idem relapsus.* Hoc autem fidem accipit ab illo theoremate . *Quæ paribus exacerbantur , paribus indicantur.* Vtrum modò damnandus esset ratione qualitatis , subticuit Hippocrates , tamen utcumque esset damnari poterat ratione loci , quia circa caput tantum , & cervicem fiebat : huiusmodi autem sudores ex *lib. 2. prorrh. comment. 7.* fiunt aut ob copiam in sudantibus partibus existentem , ut modò contigisse credo ; aut propter retentricis facultatis imbecillitatem , & hac de causa malus est : si qui enim sudantes , & præsertim capite , in acutis paulum implacidi sunt , malum . Inter cætera symptomata illud quod potuit aliquod commodi afferre , fuit intumuisse lienem , & femur è directo partis affectæ , videlicet lienis : nulla enim alia ratione id euenisse putarem , quàm propter depo-

sionem factam à natura, humorum peccantium ; etiamsi fuit symptomatrica ista motio, quia nullum aderat coctionis signum : huiusmodi autem abscessus pravi sunt, neque possunt morbum perfectè iudicare: *Cruda enim*, inquit Hippocrates 1. in 2. epidem. text. 46. *& inconcocta, & in prauos abscessus conuersa, aut morbi longitudinem, aut periculum, aut mortem minantur*, ita & 4. Aphor. hæc habentur : *In febribus abscessus, qui ad primas indicationes non solvunt, longitudinem morbi significant, & etiam 2. in 2. Coacarum*, ita legitur : *In febribus inguinum tumor longum morbum significat.* Quomodo autem id fiat paucissimis verbis potest explicari sic. Bubones sunt in duplici differentia, alij fiunt à causa manifesta, alij à causa recondita, & interna. Iam superiùs habuistis, quid intelligendum sit per causam externam. Itaque, & ab vlcere, & à contusione, & aliis bubones solent oriri, aliquando sine febre, cum febre aliquando. Quòd si contingat inflammationem contrahere, febrem etiam mouent, & diariam ; si verò cum impuritate corporis sint, etiam febrem à putridis humoribus ortam generant, sed bubonum genus non multum facit ad prælagium. Est & aliud bubonum genus, quorum causa recondita est, cum febre putrida : hoc duplex est, criticum, & symptomaticum. Critici bubones, vt aliæ excretiones fiunt operante natura, fiuntque hi in statu, vt aliæ crises, & subito ægrum liberant, qui verò sunt symptomatici, aut sunt pessimi, & citissimè ægrum enecant, fiuntque aut in principio, aut in augmento, aut, etiamsi non nocent, parum tamen iuuant, quo fit, vt diuturnum indicent affectum, atque eo diuturniorem, quo magis anticipant statum morbi. Indicant enim materiæ copiam, aut malignitatem, quam natura irritata expellere non potest, etiamsi conetur id efficere. Hi igitur abscessus necessariò longitudinem morbi denunciant, duabus de causis : vna, quia relinqui materiam intus ostendunt, quæ si maligna est, quod ex signis malignitatis cognoscitur, æger morte periclitatur : si copia tantum vrget, cæteraque salutaria apparent, à sola diuturnitate metus est. Altera, quia cum materia, quæ transmittitur sit incocta, non potest pars, ad quam transmittitur præ ipsius imbecillitate concoquere, neque etiam totam materiam admittere. Itaque copia per vasa magna, quæ vicina sunt, & capacia faciliè intrò refluit, & corrumpitur. Quare apertissimum est hos bubones & producere morbum, & producendum prælagire. Præterea bubones critici fiunt mouente natura, concitata tamen, aut velocitate, aut alio modo irritata, & hoc fit diebus criticis, ordinatè, & cum signis coctionis, aut obscuris, aut manifestis : symptomatici verò inordinatè mouentur sine signis coctionis, potiùs irritata à putredine natura, quam eadem sponte operante. Aliquando insequuntur inflammationes internas, aliquando insequuntur venenatam qualitatem, aut ingentem alicuius visceris corruptionem, celestimèque hominem rapiunt, quoniam virtus tunc temporis ad extremum redacta, vt vidimus in peste præterita, non mouetur ad pugnam aduersus veneficam materiam, & etiamsi in huiusmodi bubonibus aliquando moribus non videatur æquè validus, tamen moriuntur quasi sine symptomatibus, non potente

tente natura insurgere aduersus causam morbificam, cognosciturque hoc ex virtutis extrema imbecillitate sine euidenti causa. Hi bubones non indicant diurnitatem, sed breuissimam mortem. Alij fiunt vitio nobilium viscerum, sed sine venenata qualitate, qui quidem minus sunt lethales, sed tamen non desinunt esse maligni. Ex bubonibus ergo alios esse malignos, alios lethales, alios diurnitatem morbi significare certissimum est, & quod dicitur de bubonibus, idem dicendum est & de inguinis dolore critico per decubitum materiae ad inferiora, quemadmodum Herophonti commodè accidisse vidimus, & decimaquarta facta est crisis. At etiam si sint critici, tamen neque carent periculo, quia bonos appellamus abscessus, qui longè à partibus principibus fiunt, qui aliter, eisdem suspectos esse certissimum est, etiam si aliquando contingat ab his morbos diminui, quamuis longo temporis tractu id accidat, veluti praesens Historia confirmat. Sed redeamus ad rem. Fuit in hoc aegrotante non incommodum, lienem, & femur intumuisse, quia quaecumque depositio à supernis ad infernas sine dubio commendatur, sed tamen arguebat copiam maiorem, quo plures partes infestabantur: in hoc vtrumque hypochondrium laedebatur, vt denotant verba illa;

1 Hypochondrium dextrum molliter contendebatur.] Quia, quae materia praecipitabat, eadem neque tumorem ingentem faciebat, & flatuum copiam suscitabat, calore agente in eandem materiam crassitiem habentem, & quemadmodum certissimum est, in frigida iecoris intemperie, etiam totum corpus compati, & faciem omnium primam intumescere, ita in calida caput primò compatitur, quia facies ad suscipiendos vapores maximè est apta, & caput ascendentes ab hepate vapores non difficilè admittit, hinc fit vt vellicantes calore suo praeternaturali delirium concitent: vt plurimum autem praecedant vigiliae, quae propterea à Medicis plurimi fiunt, tanquam delirij antesignanae, & multò maiorem contraxisse intemperiem calidam hinc elicere possumus, quòd antea veterno tenebatur: nunc igitur delirasse necessarium est dissipatam fuisse materiam affectum frigidum inducentem, quod etiam demonstrant vigiliae, cum veternum sanet phrenitis ex mente Galeni *6. in 6. epidem. comment. 8.* nisi velimus moderari vim affectus, per verbum illud.

k Aliquantulum delirauit.] Innuens leue aliquod delirium, remissa scilicet vehementia propter dispositionem capitis. At quomodocumque esset ex hoc Medicus poterat coniectare quantitatem materiae, & periculum: quantitatem materiae, quia, quotiescunque videbitis materiam ferri ad infernas partes, & nihilominus partes superiores laedi, indicium est praecopia, non omnino exonerasse supernas partes; etiam si iam posse eleuari vapores ab iis partibus, ad caput, sed tamen non aequè facilè, & ego nunc coniecto potius adesse copiam insignem, cui natura non potest aequè benè moderari: periculum postea, quia haec accidentia non inducit, nisi malitia humorum. Quòd adesset copia, verba Hippocratis sequentia confirmant, dum ipse ait.

1 Quinto deiectiones plures, nigrae, spumosa.] Hoc verbum plures potest

referri ad quantitatem, potest referri ad qualitatem, ut dicamus fuisse plures, quam prius erant, & ex hoc copia: vel plures, id est, variae, hincque malicia. Itaque utrumque fuisse constat: qualitatem enim pravam denotat nigredo excrementorum, & spumofitas, quæ mala qualitas visa est esse aucta sexto die, cum deterioris fuerint qualitatis excrementa, quoniam nigra ponit extitisse pingua, spumosa, viscosa, & graueolentia, quibus excrementis euacuatis visa est affectio leuior; etiam si soleant hæc improbari, tanquam perniciofa, & ut alia omittam, tantum de pinguis, & graueolentibus dicemus: Hæc lethalia esse testatus est Hippocrates 2. prognost. text. 22. dum scribebat sic: *His autem magis lethales sunt nigra, vel pingues, vel liuida, vel aruginosa, & fœtida.* Pingues excretiones fiunt, cum recens compacta substantia pinguedinis, ac carnis ab ardente febre resoluitur, & colliquatur. Solet id euenire in febribus pestilentibus: ita enim habemus in hac sectione, comment. 57. *Quæ euacuabantur erat colliquatio*, quod quidem esse symptoma viderur in perpetuum febris, quam pestilentem priuatim vocitant, cum mortales, vel citra pestem corripit; annotatum hoc à dilectiss. Patre meo in commentarijs in prognostica. Quod verò essent fœtida, & hoc erat ex pernicioso; nam fœtida omnia pessima sunt, teste Hippocrate in prognostic. *Omnes, inquit, subputridi & fœtidi odores in ijs omnibus, quæ vomitu reiecta sunt, mali.* Hac de causa sputum in phthisicis ex odore esse examinandum præcipiebat, non solum tanquam signum demonstratiuum suppurationis, verum etiam tanquam imprimis lethale, si vehementer fœteat: quando enim perferuntur ingens fœtor, ingentem putredinem adesse, caloris extranei abundantiam, & caloris natui extinctionem in parte, à qua prodit semper demonstrat. Et quod dicitur de sputis, idem intelligitur & de vrinis, & alui excrementis, & præsertim si in febribus continuis fiant, & tantam vim esse in hoc signo statuunt viri grauissimi, ut putent magnificandum esse semper, & huic minimè fidendum, etiam si alia essent signa salutaria: nam quamuis in purulentis omnia signa reperiantur salutaria simul, nec vlla intercedant lethalia, qualia sunt inquietatio, dolor vehemens, sputi suppressio, spiratio difficilis, sitis, extrimarum partium frigus, & id genus alia, vnius tamen huius præsentia, recidiuæ, & morti prædicendæ satis esse potest. Verba, quæ debent à vobis attendi in horum morborum curationibus, & maximè memoria mandari. Hoc confirmatur in Coacis lib. 3. text. 129. sect. 3. sic: *Lethales sunt deiectiones pingues, nigra, liuida, cum odore graui.* Ergo, si huiusmodi excrementa tã sunt lethalia, quomodo cõualuit hic ægrotans. Non propterea quòd scribit Hippocrates esse lethalia, eam ob rem talia esse simpliciter est intelligendum: nam quæcumque euacuationes attendendæ sunt, si bene exeant, necne. Bene exire intelligemus, si iam apparuerint signa coctionis, si cum hac virtus plus iusto non debilitetur, si æger impofterum melius ferat morbum: nam hoc imprimis attenditur in omni euacuatione, ut facilitas, & tolerantia euacuationis spectetur. Hinc Hippocrates 4. Aphorism. aliàs adducto, scribebat in hunc modum: *Excretio-*

nes in febribus non intermittentibus linida, cruenta, fœtida, biliosa omnes mala, sed cum benè excernuntur, non mala. Addit Galenus: Mala euacuationes sunt malarum signa dispositionum, proceduntque sæpius eodem modo, quo in ulceribus putridis, à quibus ichores, hoc est, liquores saniosi defluunt, nihil dispositioni conferentes, nonnunquam verò ita, sicuti pus ex abscessu disrupto benè expurgans partem patientem. Indicia verò, quod benè excernatur, maxima quidem sunt coctio, & bona tolerantia, cum ipsis verò & morbi species, & post ipsam anni tempus, regio, ætas, natura agrotantis. Idem Hippocrates 2. prognost. text. 51. In omni materia, qua ex corpore secernitur facilitatem potissimum spectari conuenit: sæpè enim ualuit natura prauam vincens affectionem expurgare corpus, & in hoc terren- tur multi aspicientes vitium eius, qua excernitur materia, nequaquam cognoscentes, utrum id accidentis fiat ratione, an quia natura prauam mate- riam foras propellat. Si benè, an malè exierint excrementa hæc, ostendit sanatio, cum ab euacuatione remissa sint symptomata, scribit enim dormiuisse. & meliùs mente constituisse, quod potuit idèd euenire, quia vitiosi humores, præsertim atrii, delati sint ad infernas partes, quemadmo- dum fugax surditas biliosis superuenientibus deiectionibus solet finiri. Potuit etiam id euenire, quia esset dies par, scilicet quietior, attamen fuit somnus non inutilis, quia diminuit delirium, cum meliùs constituisse di- cat. At enim verò, quemadmodum infidus semper est dies sextus, ita etiam non multùm fidendum alleuationibus, tali die factis, quod etiam sequentia confirmant: nam torus immutatus videbatur die septimo, de quo sic habetur:

^m Septimo, lingua arida, sitibundus erat, delirauit, urine tennes, hand boni coloris.] Quoniam mouebatur hic morbus diebus imparibus, parum perdurauit quies illa, quæ visa est die sexto: nam, habuisse accidentia enarrata in textu, aliud nihil demonstrant, quàm auctam esse febrem, & quia acuta erat, etiam ex vi caloris lingua exsiccabatur: eadem ratione sitis vrgebat, calor autem, cum esset immensus, lædebat caput, contra- hens intemperiem calidissimam, à qua vigilæ, & delirium; hinc urine tenuitas, elatis vaporibus ad superna, & minimè urinarum bonus color; erant tamen, quantum coniecto, minùs malæ, quàm *suprà* recensitæ. Quòd in die pari minùs affligeretur, dies octauus fidem facit, quando eo die, etiamsi excrementa alui essent improbanda, vt nigra; tamen erant pauca compacta, id est, aliquo modo compacta, quasi uelit denotare ha- buisse aliquod coctionis principium, & proinde sequuta conferentia, & tolerantia omnia sunt remissa, cum dormiuerit, apud se esset, neque siti æquè infestaretur, minùs commotis humoribus, & etiamsi in nona terri- fica habuerit symptomata, nihilominus, si pulsus potuisset tangi, huic maximè præ cæteris fuisset fidendum, quia uerisimile habuisse constan- tem. Terrifica dico symptomata, quia superriguit, febris fuit acuta, su- dauit, infixit, delirauit, & alia passus est accidentia, quæ poterant timo- rem incutere, & præsertim cum apparuerint eo die, qui contemplabilis dicitur à Galeno, quia sæpissimè iudicia in septima imperfectè facta, ipse perfi

perficit, aut præoccupat in vndecima futura. Ita in hoc ægrotante incœpit crisis, sed ea quidem & imperfecta, & periculosa. Imperfecta, quoniam non iudicauit, quod neque erat expectandum, nulla sequuta coctione, & propterea non est mirum, si euenit relapsus. Demum fuit periculosa, quia cum grauissimis symptomatibus, quæ fuerunt excitata ab humoribus huc, & illuc agitata à natura bonos succos à malis secernente, veluti euenire solet in perturbatione critica. Quòd postea fuerint periculosa symptomata ex textu habetur: nam inquit, *riguisse, postea sudasse, à quo verum refrigeratio*. Rigorem hunc nulla insignis est sequuta euacuatio: neque enim effatu dignus fuit ille sudor. Illud tamen, quod auget periculum, est, riguisse à sudore: nam scribit Hippocrates 2. *prorrh. text. 32. Si ex perfrictione sudantes recalescant, malum*. Galenus in *comment. ἀναθερπενοκέρας*, id est, recalescentes, nunc intelligit, qui rursus febricitant. Sermo autem talis est. *Si in morbo quis, postquam sudauit, frigidior quidem protinus, quam natura conueniat, fiat, rursusque febricitet, non sine periculo afficitur*. Quòd autem & idipsum malum sit, cuius patet. Ergo, cum à sudore frigidus factus fuerit, rursusque febricitauerit, vt verisimile est ex sequentibus, merito non sine periculo fuisse ægrotantem, vnusquisque videre potest, quòd si aliud non significasset, saltem morbi longitudinem, idque ex eodem Hippoc. habetur 4. *Aphor. text. 40. Qui sic habet: Et vbi in toto corpore mutationes, & si corpus refrigeretur, vel rursus calefiat, vel color alter, ex altero fiat, longitudinem morbi significat*. Galenus: *Dispositiones varia diuturniores semper sunt, quam quæ sunt vniuersi modi, cum non possit natura in paruo tempore multas conficere dispositiones*. Sed præter id, quòd infixit, delirauit, lingua exaruit, sitis urgebat, & vigilabat, quæ omnia non obscure demonstrabant à sudore non fuisse alleuatum, & nescio quomodo dicat Galenus in *comment. delirasse in nona, & dextro oculo strabonem fuisse*, quia crisis immineret. Nam, inquit, *quòd delirauerit in nona, & dextro oculo strabo fuerit, res sunt, quæ solent in iudicijs euenire*: nam, si his fidendum oportet præcant signa coctionis, nisi mentiatur Galenus, aliter sunt infida, in 3. *enim de cris. cap. 2*. Postquam enarrauit, quæ crises antecedunt, subdit: *Deinde repente multus sudor erumpit, aut vomitus aliquis*. Quòd si respondeamus hæc facta fuisse repente, dicendum tamen necessaria esse signa coctionis, quorum ne minimum quidem extabat. Quod clariùs exprimit *cap. 3*. his verbis: *Dicam vero summam, & nunc omnia, quæ & præsentem crism, quo euasura sit ostendunt, & futuram præmonstrant. Primum quidem, & maximum inter omnia est considerare coctiones ex vrinis, & alui excrementis, & sputaminibus*. Ex quibus verbis vult crism semper habere, quæ eandem præmonstrent, videlicet signa coctionis, si non perfectæ, saltem manifestæ. Ergo cum in hoc ægrotante nullum apparuisset coctionis signum, hæc non vi naturæ crism molientis, sed potius vi morbi factam dicendum esset: nisi velimus non raro fieri à natura motus symptomaticos cum ægrotantis commodo, tuncque dicuntur iudicati ægrotantes, etiam si non perfectè. Et si erat aliquid, quod posset ruinam minari, non erat in postremis

postremis oculi distortio, à qua cerebri vitium significabatur, & non tantum poterat dici signum periculosum, verum etiam mortiferum, quod est experta Oecetai vxor, quæ cum huiusmodi symptomate ab abortu decimoquarto die obiit, hic autem conualuit quidem, non sine labore, vt ex textu apparet, neque mirum tantum periculum asferre, quia vtplurimum sequitur conuulsionem musculorum oculos mouentium; dico, vtplurimum, quia potest prouenire etiam à flatibus, vt in hoc, quia breuitas symptomatis ita suadet, cum ferè fuerit momentaneum, & non diutius permanens, & quemadmodum omne bonum signum, quod persistit diutius, eò melius: ita omne malum tantò tolerabilius, quantò breuius est; hæcque est causa, cur minus aliis læsus sit, etiamsi eadem essent decima die. Sic vndecima visus est ægrotantis status immutatus, cum omnino mente constaret, & alia haberet, quæ nonnisi meliorem ægrotantis conditionem denunciabant, præsertim cum à sudore sit febris sublata: tamen quia in materia cruda nunquam fit perfectum iudicium, eam ob rem statim addit.

^o *Vrina erant circa iudicium tennes.*] Quod non alia de causa addit, nisi vt cautos nos reddat in ferendo iudicio salutis, aut mortis: neque enim propterea quòd melius habeat ægrotans, statim prædicendum est sublatum esse timorem, sed alia attendere oportet, & videre, an concurrant simul, quæ certum iudicium pollicentur: si enim vrinæ adhuc remanent crudæ post iudicium, genus venosum non integrè conualuit, & eam ob rem suspicari semper oportet, ne qui ægrotans visus est integrè iudicatus, iterum in morbum incidat, quod ita esse confirmat præsens Historia, cum decimaquarta die iterum febricitauerit, remanentibus antè enarratis accidentibus, quæ demonstrabant adhuc priorem putredinem viguisse. Neque intermisisse duos dies fuit iudicium febrem versam esse in tertianam, quia illa intermissio non fuit ex propria morbi figura, sed sunt hæc interquiescente sæpissimè natura, quod multoties vidi ego, & ex istis aliquos obuisse scio, aliquos difficilè conualuisse, pro ipsorum statu minus, aut magis malo. Quare & vos adolescentes dilectissimi huius Historiæ exemplo accurati eritis circa symptomatum cognitionem, ne minima ægrotantis alleuatio vos decipiat, vt non rarò euenire videbitis.

^o *Redijt decimoquarto.*] Vix credibile erat, posse integrè iudicari in tanta humorum cruditate, & copia, præsertim cum iudicium sit factum sine iudiciis cõtionis. Quare non est mirum rediisse, & prorsus eadem fuisse symptomata, & fortasse grauiora, cum & vigiliæ vrgerent, & delirium inualesceret. Hic locum videtur habere sententia *Coacarum ex lib. I. text. 100.* desumpta, quæ sic habet: *Quibus excussa insania, febris acuta superuenit, phrenitici rursus fiunt.* Phreniticorum enim relapsus accepti feruntur insanix reliquiis, quæ in cerebro supersunt, quia insanix tanta est feritas, tantæque cerebri alteratio, vt superstite empyreumate, id est, ignis fomento, vix videatur posse depelli; siquidem in illa parte impressa maneat veteris vestigium mali. Videtur autem ambiguum, an istud delirium

dicatur phrenitis, necne: phrenitis enim habet perpetuum delirium, vt suo loco demonstrabitur, hoc autem erat interpolatum: nam cùm obscure in quarta, manifestè in quinta apparuisset, alternis tantùm diebus ægrum infestabat, vsque ad vndecimum, qua per imperfectum iudicium à febre, & à delirio liber euasit, ita vt potius paraphrenitis, quàm phrenitis videatur dicenda, insequens exacerbationem febris, quæ per dies impares mouebatur. Visus quidem est phreniticus à decimaquarta, vsque ad vigesimum diem, quo tempore delirium fuit perpetuum, neque mirum id ita euenisse, quia calefactum cerebrum à priori delirio, potuit non difficilè validiùs alterari: semel enim contracta intemperies paruo negotio incrementum suscipit. Hæc cùm ita habeant, nullus potuisset adhuc affirmare in tuto esse statum istius ægotantis, præcipuè cùm in dies exacerbari accidentia animaduertamus, vt dies decimaquinta demonstrat, de qua sic scribitur.

P Quintodecimo vrina turbata, cuiusmodi ex ijs, qua subsederunt fit, ubi agitantur.] Vrina, quas decimoquinto die emisit, maximam humorum in venis agitationem, & flatuosi spiritus permissionem arguunt. Ita 4. *Aphorism. text. 70.* capitis dolorem prænunciare vult Hippocrates, quia cùm fiant à materia crassa, & densa à calore agitata, facillimè spiritus flatuosus eleuatur ad caput, quibus repletum caput dolet, & præ calore etiam in huiusmodi casibus arcetur somnus, delirant, & febricitant. Illud, quod inter hæc signa, aliquid boni habebat, est doluisse crura, & tibias: nam, si verum est, in eas partes defluere humores, in quibus dolores excitantur, erat etiam pro certo habendum ad eas partes fieri humorum transmissionem, & cum maximo ægotantis commodo, hac facta à nobilibus ad ignobiles. Simili facta depositione in Herophonte, præter omnium expectationem euasit: solet enim talis depositio etiam citra coctionem iuuare non mediocriter, vt in antecedentibus est obseruatum, quod etiam quammaximè & vos attendere expedit. Vt autem demonstraret, non perinde aluum fuisse lubricam, ac in principio, subdit, vsum fuisse balano ad educendas fæces, sed tamen etiam videmus respexisse ægotantis virtutem, non præsentem tantùm, sed etiam futuram, quando sciens in morbo diuturno virtutis prostrationem imminere, vltus est leuissimo medicamento, de qua re iam dictum est *suprà*. Excrementa, quæ excernebantur erant nigra, quibus non fidendum, propterea quòd cum subesset feruor, poterat quid sinistri euenire: neque enim adhuc capitis affectio remittebatur, cùm denuò sextodecimo die deliraret, & haberet vrinas coctionem requirentes: erant enim tenues cum nubilosa suspensione, quas reponit inter mediocres Galenus in Historia Pythionis; neque tamen desinebat natura suo munere fungi, nimirum omnes suos conatus adhibebat, vt morbificam causam sensim euinceret, concoqueret, & expelleret, quod dum fiebat, multa patiebatur, quæ minùs tuta esse apparebat, vt ex textu elicitur, dum scribit,

Septimodecimo mane extrema partes frigescebant.] Videmus naturam semper inclinasse ad sudorem, cùm & die nono, & vndecimo sudor eru-

p erit,

perit, sed tamen propter materiæ dispositionem, fuit imperfectus, quem admodum & in hoc die, in quo maximè agitatum naturam cernimus. Hæc dum se disponeret ad euacuationem, refrigerabatur, calore intus recurrente, visaque est accessio, cum sit coactus cooperiri, & postea febris aucta sit, quòd etiamsi fiat imminente crisi; tamen neque poterat expectari integrum iudicium in materia contumaci, quæ plures naturæ motus exposuit, antequam integrè euincatur, quemadmodum & nunc videmus: etiamsi enim sudor, qui erupit fuerit laudabilior, cum toto corpore eruperit, & solito copiosior, quem alleuatio euidenter sequuta est, vt ex diminutione delirij, & febris constat; tamen, neque potuit perfectè iudicari, cum nihilominus perduraret febris, & simul sitiret, quod euidenter denotabat, febrem fuisse alicuius momenti. Pravam adhuc substitisse dispositionem demonstrat vomitus, qui fuit materiæ biliolæ, qui si fuisset copiosus, maiorem vtilitatem attulisset, at quoniam fuit paucus, eam ob rem & morbus producebatur; id autem ita factum crediderim, quia adhuc extrarent phlegmatica, quæ vt tenacia, non sinebant se trahi. His respondebant, quæ per aluum euacuabantur, quod spectat ad quantitatem, sed deteriora, cum essent nigra, & tenuia, quæ cruda esse denotabant, & prauitatem, vt inde posset Medicus non omninò certam salutem polliceri, morbo diuturnitatem habituro. Neque sublata erat suspicio affectionis cerebri, vrinis ex turbidis in tenues commutatis, vt factum constat ex sequentibus, dum subdit.

^r *Octauodecimo mens illi lababat.*] Mentem labare, & esse comatosum. perinde est, ac si diceret, incidisse in coma vigil. Hæc dum fiunt in morbo calido, suspectam reddunt ægri salutem, quoniam inutiliter vertitur phrenitis in veternum, Galenò dicente 6. in 6. epidem. comment. 8. quia videtur potius naturæ extinctio, vt de Hermocrate dicebatur, etiamsi in hoc ægrotante non æquè grauis erat affectio, quamuis humoris pituitosi copia adesset. Etenim verò benè actum est cum illo ægrotante, qui in morbo grauissimo vires habet adeò firmas, vt possit resistere morbificæ causæ ad perfectam coctionem vsque. Hic ægrotans etiamsi morbo verendo detineretur, nunquam tamen natura ei defecit, immò validiùs in dies mouebat, & quòd causa erat contumacior, eò validior motus in expellendo apparebat. Ecce vigesimo die adhuc tentauit consuetam, & maximè conuenientem euacuationem febribus intendentibus, sudorem videlicet, qua euacuatione in die decretorio facta, dormiuit, & planè mente constitit. Itaque cessarunt omnia: delirium, sitis, febris, & ita videbatur iudicatus, sed tamen non omninò fidendum, dum vrinæ post iudicium tenues habemus, nisi id fiat propter vrinarum multitudinem, vt contingit in iudiciis, secus oculatus sit Medicus oportet, neque alleuatiõni tantopere fidat, vt putet non reuersurum morbum, quia in magnis morbis, magnæ requiruntur euacuationes ad fidum, & integrum iudicium, aliter reuertuntur morbi, vt præsens casus demonstrat, dum subdit.

^r *Primevigesimo iterum delirium, & sitis, dolor hypochondrij.*] In hoc

ægotantè alleuatio fuit euidens, etiam si redierint accidentia: nam scribit, *parum delirauit, nonnihil stitibat*, signum, quòd & febris mitior erat facta, cuius causa cum vapores, neque tot, neque æquè calidi eleuarentur, neque etiam æquè grauias reddebantur symptomata. Doluisse hypochondrium, id est, dextrum, hoc fiebat ab humore fugaci motu illac transeunte. Perpetua illa palpitiatio circa umbilicum poterat perturbationem significare, aut delirium, si credendum est Hippocrati 1. *prognost. text. 28. Si pulsus*, inquit, *in hypochondrio insit, perturbationem significat, & delirium*. Ita lib. 2. *Coacarum*, text. 18. *Palpitiatio ventris in febre insaniam facit, per translationem nimirum humoris calidi, tenuisque sursum ad caput*. At, cum palpitiatio multis modis dicatur, videndum est, de qua palpitatione sit intelligendum: nam triplici modo sumitur palpitiatio. Primò, pro illa, quæ fit à spiritu flatuoso, & crasso, vt 2. *lib. de causis symptom. cap. 2. & lib. de rigore conuuls.* Secundò, pro vehementi, insignique arteriarum motu, qui vel ab ipso ægotante sentitur, vel à Medico potest manifestè conspici, nondum admota manu, quemadmodum 2. *epidem. in Historia Pithodori, & filij Eratolai* apparet. Tertiò, pulsus dicitur de motione illa, quæ in magnis inflammationibus dolorem excitat, de qua Galen. 7. *Aphorif. comment. 2. & 4. acut. 26.* Primus modus neque hic, neque in prognosi locum habet, quia hæc, neque delirium, neque insaniam indicat, aut aliquam perturbationem. Neque tertius videretur admittendus in hon ægotato, quia de nulla inflammatione partium in hypochondriis contentarum hîc sermo fit. Quare relinquitur secundus modus, qui etsi inflammationem propriè dictam, tanquam causam non agnoscat, & distinguatur à tertio modo, attamen incensionem, & phlogosum arteriarum vrique admittit. Ita in hoc ægro palpitiatio originem ducebat ex causa dicta, hincque fomentum habebat delirium, subministrato calido, tenuique humore, atque perturbatio significabatur, quia ab huiusmodi partium affectionibus, non potest abesse periculum, cuius causa æger Medicus, & adstantes perturbantur.

[*Vigesimoquarto vrinæ habebant subsidentiam.*] Erat sine dubio subsidentia materiæ crassæ, cuius maxima copia extabat in huius ægotantis corpore, detruente natura talem materiam ad vias vrinæ; & idè erat mentis compos, delirij causa discussa. Et tandem apparet apertè naturam victam esse, quando post multam defatigationem euasit superior, potente peccantem materiam ad inferna deponere, vt colligitur ex coxæ dexteræ dolore. Depositio admodum commoda, quod ostendit sanatio, quando ab hac humorum depositione omnia sunt reddita mitiora. Quòd si nihilominus vrinæ essent tenues, erat tamen subsidentia; neque enim poterat natura adhuc in tanta humorum crassorum copia perfectam coctionem moliri, nisi aliis superuenientibus euacuationibus, quod nonnisi longissimo tempore erat expectandum: nam adhuc vigesimo nono erant tenues vrinæ, & dexter oculus dolebat. Dextrum oculum doluisse, posset referri hoc in futuram crisin, sed tamen dicerem fuisse flatum sursum ascendentes, qui dolorem hunc concitarunt: cum enim caput, vt vidimus,

mus, esset quammaximè repletum, oculi autem sint quammaximè vicini cerebro, potuerunt cerebri affectionem perferre, & dolere, & inquit, fuisse dextrum oculum, fortasse è directo partis affectæ: iam enim dixerat dextrum tempus doluisse. Usque ad hunc diem urinae erant tenues, indicium non obscurum, adhuc crudam extare materiam, & propterea non posse integrè iudicari, quod tandem sequutum est die quadragesimo. Hoc die aluus pituitosa, alba, subcrebra deiecit, multum toto corpore sudavit. Absolutè est iudicatus. Binas tandem, & satis copiosas tentavit natura euacuationes, quibus integrè fuisse iudicatum hunc ægrotantem scribit. Vna erat per aluum, & erat materia talis qualis, crassa nimirum. Altera per sudorem tenuioris materiæ, & inquit *sudasse* verum, non vt primis diebus, sed addit *multum*, vt innuat crism fuisse factam, vt in tali morbo erat necessarium: maximæ enim humorum copiarum maxima debebatur euacuatio: potest enim aliquis sudare, sed non copiosè, potest & copiosè, sed non toto corpore, propterea addit vtrumque, copiosè, & toto corpore, vt denotet vim naturæ in expellendo noxia post longam pugnam, de quo sudore hæc habet Hippocrates 1. *prognost. text. 26. Sudor optimus est per omnes morbos acutos, si per diem decretorium euenit, & integrè sedat febrem.* Bonus etiam, si ex toto corpore prodeat, faciâtque vt æger faciliùs ferat morbum. Galenus super hoc ira habet arverbum: *In optimo sudore duo scribens indicia, prætermisit tertium, tanquam necessariò sequatur ea, quæ dixit: Qui enim euenit die decretorio, & integrè sedat febrem, is quoque ex toto corpore it.* Ergo sudores priùs facti erant boni, qui ægrotantem alleuarunt; hic autem fuit optimus, cum integrè iudicauerit, & ex toto morbum sustulerit, quod significat per verbum illud.

▼ *Absolutè.*] Habet hoc optima crisis, vt dum ægrotans iudicatur, febris solvatur, atque aliis accidentibus liberetur, & meliùs sit coloratus pro ratione euacuationis, cum melioribus pulsibus, & robustior fiat: cum aliquod istorum deest, tantùm ab optima deficit, quantum est eius, quod deficit vis. Sustinuit hic ægrotans sæuissima accidentia, vt miuum etiam sit, naturam potuisse vsque ad morbi perfectam solutionem sufficere, vt non immeritò de hoc dici possit, quod Galenus memorauit de Heropytho, dum inquit: *Hic vir memoratu dignus, qui morbum grauem virium robore excepit, alioqui tanto morbo futurus impar, & de hoc ipso Galenus in presenti comment. scriptum reliquit: Apparet hunc virum validis fuisse viribus, vt quæ cum grauissimo morbo luctantes resisterent; signum, quòd vires, vbi sunt valentes omnia contemnunt, ac tolerant.* Aliud in hoc ægrotante est notandum, fuisse quadragesimo die, qui est terminus acutorum ex decidentia iudicatum per sudorem, quod infrequens esse scribit Galenus, & experientia docet: Hippocrates enim de sudore verba faciens incipit sic: *Sudores boni sunt, si febricitanti inciperint, & tertio die, & quinto, & septimo vsque ad trigesimum quartum, quadragesimi autem nullam facit mentionem.* quod Galenus obseruat in *comment.* subdens: *Quadragesimi non meminit fortasse, quia hunc prin-*

cipium morborum longorum existimavit, qui non admodum per sudores indicantur. Nam, & trigesimumseptimum, & trigesimumquartum, & ante ipsos vigesimumseptimum raro inuenimus per sudorem indicare. Cùm igitur hic ægrotans indicatus fuerit per sudorem, habuisse virtutem validissimam constat, quæ ita materiam crassam potuerit attenuare, ut vertetur in sudorem, & potuerit integrè in tam contumaci morbo æger liberari. His igitur ita præmissis, postquam, quæ ad partem theoreticam spectant terigimus, videamus aliqua ad praxim attinentia.

Curatio.

Febri hæc fuit ex iis putridis, & acutis, quæ præter id, quòd erant magnæ, erant etiam mali moris, propterea non erat ambigendum, an huic feбри conueniret venæ sectio, necne, quando omnia ea aderant, quæ ad huiusmodi operationem Medicum poterant cogere. Hac de causa, statim ac inuisissem hunc ægrotantem, nulla interposita mora sanguinem extraxissem, & in magna quantitate, ut morbi vehementia sedaretur, viribus præsertim permittentibus, idque ex vena iecoraria brachij dextri, præsertim parte capitis dextra dolente. Aluo sponte mota, non erat cur clyster iniiceretur, & cùm maximus esset in corpore apparatus humorum prauorum, insistendum erat medicamentis putredinem arcentibus: accidentibus prouidendum, rationeque veternosi affectus, reuulsoria medicamenta erant necessaria, ut cucurbitulæ, frictiones, & alia id genus, quibus passim nos uti vidistis. Ventriculi robur erat seruandum, & præcipuè in hoc ægrotante id erat agendum, cùm soleat in morbis diuturnis ventriculus non parùm labefactari. Secundo die modicum meri sanguinis ex nare sinistra fluxit, demonstrabat natura quid agendum esset, videlicet poterat sanguis iteratò mitti, sed ex brachio sinistro, & cùm vndecimo febris intermiserit, ego duodecimo arripuissem occasionem exhibendi aliquod lene medicamentum, quo primi ductus exinanirentur, & alleuaretur natura à sarcina, & à mala humorum qualitate, nisi tamen alius fuisset nimis lubrica, quod tamen non dicit Hippocrates, ut aliàs solet, postea iterum insistendum erat syrupis refrigerandi, & humectandi vim habentibus, & inter cætera mihi fuisset commendatum oxymel, quia morbi longitudo denotabat humorum crassitiem. Quomodo vigiliis esset prouidendum, & delirio, iam in aliis dictum est. Et quoniam excrementa emittebat nigra, erat per necessarium ægrotantem, an alicui euacuationi sanguinis esset obnoxius, interrogare, veluti euacuationi, hæmorrhoidum, quia sæpissimè euenit, ut his retentis euacuationibus huiusmodi fiant excrementa, & eam ob rem, si hac causa nigredo excrementorum apparuisset, poterant applicari hirudines, quia sic facta fuisset non inuilis reuulsio à partibus superioribus. Hepatis ratio erat habenda effervescentis, opportunis linimentis. Transacta vigesima prima non essem veritus aliquod leue medicamentum iterare, & ita semper alterare, euacuare non validioribus, sequentibus nobis morbi motum, & cùm vi-

deretur

deretur natura ad vias vrinæ ducere, diureticis moderatis per eam partem erat ducendum : oportebat autem mutare medicamenta , ne iisdem sæpius iteratis odiosa reddantur. Tandem iudicato ægrotante, viribus mediocriter constantibus, poterat purgans exhiberi , quod reciperet mel rofaceum, & syrupum rofaceum solutiuum cum diacatholice : optimum enim est medicamentum hoc , sed multoties frustratur Medicus sua spe, quia scilicet Rhabarbarum ingrediatur minùs opportunum , quàm conueniat, si verò fideliter sit paratum, benedictum est medicamentum. Neque enim credibile erat in tam diuturno morbo potuisse crifim tam perfectam fieri , quin relinqueretur locus medicamento soluenti , præsertim cum crifis præcipuè fuerit facta per sudorem , quæ autem per aluum euacuabantur, essent quidem puitosa, non tamen multa. De victus ratione erat statuendum à principio, quæ posset seruare robur virtutis , ad perfectam morbi solutionem. Et hæc fatis.

ΑΡΡΩΣΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ.

ÆGROTUS IV.

ΕΝ Θάσω Φιλίης, κεφαλῶ ἐπόνεε χρονον παλῶ. καί ποτε ἢ ὑποκαρθεύεις, κατεκλίθη. ἐκ ἣ πότιον πυρετῶν ξυωχέων γυρομάων, ὁ πόνος παρωξύνθη. νυκτὸς ἐπεδερμαίνθη τὸ πρῶτον. τῇ πρῶτῃ ἡμερῇ χολώδεια, ὀλίγα, ξανθὰ τὸ πρῶτον. μετὰ τὸ πῦρ, ἰώδεια πλέον. ὑπὸ ἣ καίλης κωρανα διήλθευ. νύκτα δυσφόρος. δευτέρῃ κώρωσις. πυρετὸς ὀξύς. ὑποχόνδριον δεξιὸν σπιναίνθη. ἐρρέπεν εἰς τὰ ἔσω. ἕνα λεπτά, δευτερά. εἶχε ἐναγώρημα γνοφίδες. σμικρὸν ὄξυμαίνθη, πρὸ μῆσον ἡμέρας. τρίτῃ δυσφόρος. τετάρτῃ ασασιμὸν παρωξύνθη πάλιν. πέμπτῃ πρῶτὸ ἀπέθανεν.

Quinto, summa luce est defunctus.

IN Thaso caput Philistæ dolebat, & tandem veterno aliquantulum correptus decubuit. Cum verò a pocula febrem continuam excitassent, dolor nocte capit esse grauior, incaluit primum. Primo die biliosa, pauca vomuit, flaua illa primum, sed deinde virulenta, pluraque alui sterco-ra deiecit. Noctem habuit molestam. Altero die surditas, acuta febris, dextrum hypochondrium contentum est, ac intro inclinabat, vrinae tennes, per lucida, suspensiones habebant paruas, genitura similes. Circa meridiem insaniuit. Tertio die grauius se habuit. Quarto, conuulsiones. Omnia sunt irri-

C O M M E N T A R I V S.

MORBI acuti, aut sunt acuti exactè, aut non exactè. Isti ad vigesimum diem, illi ad decimumquartum diem perdurant. Ex acutis alij dicuntur peracuti, qui dupliciter diuiduntur, in peracutos exactè, & non exactè. Isti ad septimum diem. Illi ad quartum finiunt, dicente Galeno 2. *de diebus decret. cap. 12.* Quare cùm hic ægrotans diem quintum vix potuerit attingere, morbo peracuto exactè laborasse non est obscurum, & præter febrem habuisse etiam in dextro hypochondrio ingentem phlogosim, cùm intrò inclinasse, & fuisse contentum dicat. Duplex fuit huius tam grauis affectus causa, externa, & interna. Externa, praua victus ratio. Interna, pessima corporis dispositio, quo factum est, vt noua adueniente causa externa, tam lethaliter ægrotauerit. Hinc apertissimè colligitur sæpissimè prauam corporis dispositionem posse exacta victus ratione emendari, praua autem victus ratione bonum corporis habitum posse dissolui, & multos morbos generari à victus ratione, multos sanari, & inhiberi ab eadem pro ratione administrationis. Exemplum sit hic ægrotans, qui cùm minus esset bene dispositus corpore, quod denotabat dolor capitis, vt in antecedente Historia vidimus, addens prauam victus rationem, nimirum in quantitate vini peccans, breui obiit, nec immeritò, quia fuit magnum malum dolente capite vinum assumpsisse, & plus iusto: vinum enim ob calorem promptè i bit, ac penetrat; præsertim, si non ita crassis partibus constet; propterea, neque in febre, neque in desipientia, sed neque in doloribus capitis vinum est sumendum. Verba Hippocratis sunt: *Cùm verò in huiusmodi morbis fortem capitis grauitatem, vel mentis læsionem suspicatus fueris, à vino abstinendum prorsus est.* Galenus: *Mens tentari, lædique dicitur, cùm eger febre correptus desipuerit.* Nunc ergo mentis læsionem desipientiam dicit, in qua vino abstinendum præcipit. Pari modo, & in vehementibus capitis doloribus. A vino igitur erat abstinendum, cùm capitis dolore afficeretur, à quo non tantùm abstinuit, sed immoderatè eodem vsus est, quod Hippocrates innuit per verbum illud.

^a *Pocula.*] Id etiam testatur Galenus 1. *lib. ad Glauc. cap. 3.* Ibi loquitur de febribus ephemeris, & post multa concludit, nullo modo vinum esse exhibendum, si capitis dolor adsit. *Vinum verò omnibus, inquit, sed præcipuè his, qui vigiliam passi sunt intrepidè offerendum est,* subdit, *nisi capitis dolore premantur, aut pulsus venarum in temporibus sentiant.* quod idem repetit apertissimè in eodem lib. vbi agit de febribus cum accidentibus, in quibus multoties est necessarium vinum exhibere, & ita ad verbum scribit. *Vinum etiam aqua temperatum frigida, curat eas, quæ ex magnis fiunt euacuationibus dissolutiones, & tunc præsertim, cùm fluunt ad ventriculum humores. Sed aduertendum est, an aliquid sit, quod prohibeat huiusmodi exhibitionem, velut si vnum aliquod ex visceribus, aut caput vehementissimè*

hementius doluerit, aut passio aliqua, quæ delirare cogat, affuerit, aut febris incendens in morbo crudo: magna enim, & insanabilia ex vini potu in huiusmodi affectibus nocumenta proueniunt. Neque est quoddam aliquis respondeat esse id intelligendum de calidis affectibus, quia hoc intelligitur de dolore capitis tam à causa calida, quàm à causa frigida, ut idem Galenus testatur 2. lib. de compos. medicam. secundum locos. Cum enim vinum feriat caput, omnesque partes nervosas, merito ipso dolente, assumpto vino, si non esset, fiet, & si erit, augetur. Quod feriat valenter nervos, & ipsorum originem, manifestum scriptum reliquit Galenus in historia adolescentuli Melibæ, qui ex nimio vini potui decubuit, & obiit, in cuius comment. hæc habentur: *Multa quidem pocula nervis nocent, & origini eorum cerebro.* In historia Adolescentuli, qui in Mendacium foro habitabat, ita habetur: *Quare, ut dixi de offenso per vinum adolescente nihil habeo firmi statuere, nisi hoc. Omnium est vinorum immodico vsui commune, quod nervos tentet, & mentem, & hic quoque obiit.* Neque dissimile habetur lib. de presagitione ex pulsibus, cap. 7. Quod cum ita sit, manifestè apparet dolente capite, offensas inemendabiles à vini portione intempestiua fieri, ut etiam minimè mirandum sit, hunc ægrotantem, dolente capite, morbo crudo existente, & veterno affecto, vino plus iusto assumpto in morbum lethalem incidisse, ex quo quarto, vel quinto die sit defunctus. Ut autem hæc omnia, quæ passus est, reddantur clariora, singillatim eadem sunt obseruanda. Quapropter à primo exorsi dicimus, magnam, & ingentem humorum crudorum copiam fuisse in huius ægrotantis corpore congestam, cum per multum temporis spatium, antequam febrile inciperet, capitis dolore laboraret, & puto grauius potius, existente copia, à qua etiam veternosus fiebat affectus: fuisse autem non omnino veternosum, id erat propter mitionem biliosi humoris. Re igitur hunc in modum se habente, cum nouam dederit occasionem propter vinum, febre continua correptus est, neque tamen à primis diebus admodum graui, quod explicat per verbum illud,

Incaluit.] quia non ita citò solent humores ingenter putrefieri: vitiosa enim collecta humorum abundantia à modicis febribus cœpit, qui cum in dies ex prauo victu peius haberet, postea in grauissima incidit symptomata, & mortem: nam postquam incaluit, vomitus est excitatus, vehementis caloris indicium, quæ enim fuerunt euacuata, erant biliosa, primum flaua, postea etiam virulenta, de quibus supra iam dictum est. Erant pauca, quia debebat esse potius nauzea quædam segnis, quæ irritaret quidem, sed pauca excerneret: quotiescumque enim imbibiti sunt humores in ventriculi tunicis, pauca semper euacuantur; sed & fortasse etiam pauca, quia à ventriculo ad aluum maior pars descenderet, cum plura per aluum fuisse euacuata scribat, & fortasse eadem, ac per vomitum, & sine commodo ægrotantis vtraque istarum euacuationum est facta, quia illa dicitur euacuatio bona, quæ adedò confert ægrotanti, ut aliquo modo leuiorem reddat morbum, hæc autem reddidit nihilominus noctem insomnem, indicium, quod morbus reddebatur grauior, & quod

cerebrum euidenter lædebat, idque multò clariùs cernimus ex iis, quæ secundo die euenire, in quo surditas, febris acuta : hypochondrium dextrum contentum est. Iam *suprà* dictum est surditatem aliam esse temporaneam, aliam inueteratam, fierique propter capitis repletionem, neque est quòd eadem repetamus. Quòd si caput tantopere fuit læsum, ea re id eueniebat, quia febre aucta maior vaporum copia transmittēbatur, à quibus surditas. Erat autem admodum periculosa hæc surditas, cum virtus esset depressa à vi morbi. Et hac ratione dicerem hinc habere locum Hippocratis sententiam in 1. *Coacar. text. 78. Quibus iam morbo fractus vis videndi, audiendine perit, mors instat*, nam, etiamsi plurima vaporum copia eleuaretur, vti verisimile est, tamen in viginti virtutis prostratione credendum est fuisse factã surditatem propter resolutionem facultatis animalis.

◦ *Dextrum hypochondrium intrò inclinabat, ac contentum est.* Gale- nus verba hæc exponens, scribit, id fieri tribus modis : ratione affectio- nis septi transuersi, vel ob inflammationem magnam membranæ costas succingentis, vel ob principij neruorum affectionem, quo tempore & nerui ipsius tenduntur, vel quia septum transuersum sit inflammatum. *Dextrum, inquit, hypochondrium contentum est, ac intrò inclinabat.* Illud fit, vbi à septo transuerso vicinæ partes velluntur : Subdit : *At ipsum tenditur septum transuersum interim in pleuritide ob inflammationis magnitudinere succingentis membrana costas, interim ob originem neruorum, ad se neruos, qui ad septum transuersum pertinent attrahentem, interim per suam ipsius inflammationem, verisimilius est à septo transuerso ob neruo- rum tensionem attracto, hypochondrium quoque retractum fuisse.* Maximè differt dicere. Dextrum hypochondrium sursum reuelli, intrò trahi, & vehementer deprimi : neque enim eadem sunt, etiamsi videantur similia, à quibus non difficilè Medicus potest decipi : nam hypochondrium valde depressum, non propterea dicitur retractum, & est illud, quod vehemēter exaruit, & squallidum admodum existit, vt euenit in Hippocratica facie, non est tamen signum inflammationis, etiamsi illa siccitas vehemens pariat maiorem tensionem septo transuerso, & hypochondrio : differunt autem quòd spectat ad victus rationem : nam, si tale sit hypochondrium, propter inflammationem indiget tenuissimo victu, si verò ob siccitatem, contrario, exhibentibus nobis paucum quidem, sed læpiùs, & præsertim cremorem pitisanæ. Quando autem hypochondrium intrò trahitur, aut partim intrò trahitur, partim sursum reuellit, aut etiam ambo hypochondria, tunc signum est inflammationis in diaphragmate, aut succingente membrana, quæ præ siccitate exaruit, & inflama- mata est, hinc facta breuior, reuellit hypochondrium, vt totum occultari videatur ad partes superiores tractum, nimirum ad thoracem. Quòd si id eueniat propter affectum alicuius partis internæ, tunc non occultatur tensio, & est oblonga, propterea quòd non est quod tensionem occultet, vt in thorace, in quo sunt costæ spuria, & pectus ipsum, & tunc hypochondrium magis, intròque sursum reuellit, persentiurque tunc durities quædam dolorifica, & est indicium delirij, vt in hoc ægrotante fa- ctum

Ætiam est, qui cum hypochondrium intrò reuulsum haberet, urinæque perlucidas, cum suspensionibus paruis, sed genituræ similibus insanit. Urinæ genituræ similes variis de causis fiunt, interdum colore solo à crudo succo, vel vitrea pituita in morbis longis, interdum & colore, & substantia alba, & lactea. Harum causa colliquatio est, in qua naturalis partium solidarum concretio dissoluitur, veluti hoc loco, vt non sit mirum insanituisse: scribit enim Hippocrates: *Capitis dolor in acuto morbo, præcordia reuulsa, siquidem sanguis non effluet e naribus in phrenitidem procedit, & multò magis, si adsit vrina genitura similis.* Ita Philiscus cum huiusmodi vrina delirauit, & obiit sexta die. Refert Galenus hanc insaniam in vehementem caliditatem, 1. *prorrhies. text. 10.* quo in loco sic legitur: *Qui in capitis doloribus arginosos vomitus habent, vigilântque cum surditate, citò hi vehementer insanunt.* Galenus. *Nam vigilia, & capitis dolor, & surditas morbum in capite esse demonstrant, grauius autem affecto cerebro, ventris os excitari ad vomitum nouimus. Talis enim vomitio symptomatica venit per sympathiam, quam dura meninx, & cerebrum inflammatum inuexit.* Ratione igitur optima homo hic ex calida, & sicca capitis intemperie, propter flauæ bilis supra modum assatæ abundantiam vehementer insaniet. Cito autem id fiet, tum propter affectionis magnitudinem, tum propter speciem redundantis humoris: nam humorum qualitate acrium, substantia tenuium, temperamento calidorum, cita ad vigorem malorum, quæ ipsi faciunt expeditio esse solet, & eam ob rem ait, tertio die grauius se habuisse, quia morbo existente acutissimo velocissimè mouetur.

^d *Quarto conuulsiones.*] Hic notandum debuisse expectari iudicium breuissimo temporis spatio: nam habuit quartum grauissimum, perinde, ac tertium, & vbi iudicium, etiam mortem, cum grauissima essent symptomata. *Conuulsus est,* inquit. Poterat de conuulsione dubitari, cum prius veterno laborauerit, postea delirauerit, inquit enim Hippocrates. *In sopore mentis alienationes conuulsionem denunciant, 2. in 3. Coacarum,* nimirum liquati sunt humores in caput existentes, & ad neruos habuerunt recursum; ex quo facta est conuulsio, & non immeritò scribit omnia fuisse irritata: quid enim post grauissima symptomata, illi deterius contingere poterat, quam conuulsio, quæ vniuersum corpus concutit adedò, vt per se hominem tollat: labefactatur enim quammaximè principium neruorum, siue per se, siue per accidens, Galeno dicente 5. *Aphor. text. 5. Neque enim aliter,* inquit, *potest omnino corpus conuelli, antequam id principium patiatur, vel principaliter, vel per compassionem, altero prius patiente membro.* Et longè deterior poterat iudicari, cum superuenerit febris: febrem enim conuulsioni superuenire melius est, quam febris conuulsionem 2. *Aphor. text. 26.* Potuit etiam prouenisse ex immodico vini potu, quia vinum, vbi plus iusto sumitur, morbos generat frigidos, apoplexiam, paraplegiam, conuulsiones, tremores, & multos alios affectus, quos enumerat Galenus *lib. 3. de temp. cap. 2.* Verum etiamsi pocula augere potuerint cerebri intemperiem, tamen ex vi febris id sequutum esse:

dicerem, quod magnum esse malum statuebat Hippocrates 4. *Aphorif. comment. 66.* Quibus hæc subnectit Galenus: *Febres vehementes, veluti ignis nervos exsiccentes, eos extendunt, & conuellunt, atque hoc modo perniciosas afferunt conuulsiones.* Cur autem in sopore, mentis alienationes conuulsionem afferant. Est, quia multò facilius est conuulsionem fieri affecto cerebro, vt in comate, quàm æstuantibus venis, & corde in ardente febre. In eo igitur comate, cum aliquid bilis sit permixtum pituitæ, ac bilis celerius ignem concipiat, putrescâtque vtraque, & vapore putri membranas, & nervos conuellat, fit, vt quo magis augetur vitium cerebri, & putredo redditur maior; ita ingrauescat conuulsio. Paulatim autem ea augetur, quia pituita tenuis, & salsa prius putrescit, deinde, quæ crassior est, & frigidior. Itaque ex varietate materiæ, varia oriuntur symptomata: Vapor enim acris, & mordax cum intemperie calida, magna deliria commouet. Vapor autem frigidus, & crassius, eadèmq; materia soporem facit. At ea omnia, vbi membranas, & nervos lædunt, conuulsionem accersunt. Quare, etiamsi in ardentibus febribus, & deliria, & conuulsiones fiant, tamen quando omnia hæc simul coeunt, scilicet sopor, delirium, & conuulsio, in iis febribus multus sine dubio est humor crudus permixtus bili. Ergo cum hic ægrotans habuerit hæc omnia, multum humorem crudum cum bile fuisse mixtum dicendum est, à quo antedicta symptomata prouenere. Quid mirum igitur, si tam debilitata virtute à vi morbi citissimè obierit: Qui enim iam fractis viribus delirant, pessimè habent, 1. in 3. *Coacarum, text. 25.* Ratio autem talis est. Impotentia vel fit initio morbi, vel in fine morbi. Si in principio, vel fit per resolutionem, vel per oppressionem. Per resolutionem fit à malignitate morbi. Per oppressionem à copia. Ita in epidemiis: *Imbecillitas in ardentibus febribus incipientibus admodum lethalis est*, quia oppugnata morbo natura statim succumbit, & longè periculosior est, quàm si à copia fiat. Si ergo in imbecillitate virium naturali, & vitali, adueniat quoque delirium, certissimum indicium affectionis animalis facultatis, quid inde boni sperandum? cum enim tribus tantum facultatibus gubernetur corpus, si ex his vna, & altera insigniter lædatur, quid potest tertia? & hac ratione, nonne desperandum esse de illo ægrotante euidenter constat? Quòd si fiat in fine morbi, non æquè perniciosa, quia habet causam euidentem, quæ solet esse minùs periculosa, quàm si à causa occulta id accadat, propterea quòd fit à magna viscerum intemperie, colliquatione occulta, & oppressionem à validis causis: attamen quocumque modo eueniat, siue à causa manifesta, siue occulta, modò ad summum peruenerit: minimis etiam succumbit causis, & tunc nullum grauiorem morbum, nullum symptoma, nullam excretionem, nullum abscessum, siue criticum, siue symptomaticum ferre potest, & multò minùs delirium, præsertim quòd pendeat à phrenitica affectione in cerebro: nam delirium illud quòd fit à causa externa, vt à carbonum igne, à vini potione, à domo calce recens illita, à perturbatione spirituum, à vaporibus per accessiones febrium, periculosum quidem est, cum virium imbecillitate, sed

tamen,

tamen, neque omninò lethale est. In phrenitide autem nulla spes salutis relinquitur, idque duabus de causis. Vna, quia cùm virtus iam sit ad extremum debilitata, non potest seipsam sustinere: adueniente externa causa, non potest resistere; perinde ac si quis sua natura imbecillus, qui præ imbecillitate vix posset incedere, si cogeretur onus grauissimum sustinere, quis non fatebitur non suffecturum oneri portando. Altera causa est, quia phrenitis sua natura vires etiam validissimas celerrimè dissipat. In huiusmodi enim, casibus vigilant ægrotantes: vigilix autem perinde virtutem prosternunt, ac sensibiles euacuationes. Præterea continuò mouentur, & agitantur, quod facit maximè ad virtutis dissipationem, & hac ratione deligantur sic affecti, aut si diuites sunt ab hominibus detineri curamus, quæ omnia in corporibus imbecillis admodum sunt lethalia. His omnibus igitur rationibus adductis, apertissimè constat, cur tam citò obierit & quomodo aliter contingere non posset. Inquit enim Hippocrates.

◦ *Quinto summa luce defunctus est.*] Quasi velit innuere in diei quarti fine id euenisse ex vi conuulsionis, quæ affectio est admodum dolorifica, à qua certissimè virtus solet concidere, vti quotidiana experientia demonstrat. Quomodo igitur fuerit affectus hic ægrotans, quem finem habuerit, paucissimis verbis ab Hippocrate explicatur. Videamus modò, quomodo potuisset Medicus occurrere magnitudini symptomatum, & velocitati morbi.

Curatio.

SI vnquam requiritur Medicus promptissimus, profectò est in huiusmodi morbis, qui cùm sint velocissimi, celerrimo indigent remedio, vt & magnitudo reprimatur, & malitia corrigatur. Quare, cùm morbus esset ex putridis, sine dubio requirebat ea remedia, quæ putridis, & magnis debentur, sunt autem venæ sectio, & purgatio. At enimvero, cùm Galenus dicat indicari prauam corporis dispositionem ex diurno capitis dolore, debebat se Medico committere, & curare, vt quæ infestabant caput, à corpore deturbarentur, facta purgatione, & extracto sanguine, & reuulsionibus factis, ratione capitis, interrogantibus nobis, an iste dolor capitis proueniret ab aliqua suppressa euacuatione: sunt enim alij, quibus consueta est ex naribus euacuatio sanguinis per interualla, aliis per venas hæmorrhoidales sanguis fluit, aliis per aliquam aliam viam. His statim extrahendus est sanguis per eam partem, per quam consueuerat natura euacuare. Si sint mulieres, interrogare oportet, an suppressi, an diminuti sint menses, quia, vt vidimus, hi etiam non leuem præbent causam morbis. Si igitur euacuatus fuisset iste ægrotans, fortassè seruata bona victus ratione, & euacuato corpore præuenisset imminentem ruinam, sed, postquam non est factum, occurramus præsentī morbo. Statim erat aduersus symptomata pugnandum, vt vehementissima. Scribit Hippocrates alium reddidisse plura primo die. Itaque excusabat à potione soluente;

& quoniam non scribit perseuerasse hanc euacuationem, eam ob rem poterat sequenti die sanguis mitti, neque erat retardanda hæc euacuatio, sed eadem die iteranda, morbo ingrauescente, & vim maiorem sumente: neque hanc euacuationem impedire poterat vomitus, quia erat potius irritamentum, quam euacuatio. Quo præstito ad alia præsidia erat deueniendum, primò, ad alterantia, quæ recipere debebant, vt sunt cichoreacea, ruta capraria, scorzonara, portulaca, folia graminis, pentaphylli, flores cordiales, & id genus alia, quæ præter id, quòd habent vim refrigerantem, etiam obsistunt maleficæ qualitati, cui pariter erat occurrendum alexipharmacis, lapide bezoartico, margaritis, conferua hyacinthi. Sunt qui vtuntur in huiusmodi casibus spiritu calchanthi ad guttas duas, vel tres cum aqua capill. Veneris. Et quoniam noctem habuit molestam, id est vigilem, quia fortasse præter febrem, os etiam ventriculi patiebatur vim à praua humoris qualitate, hac de causa, quantum per artem licebat, oportebat somnum conciliare, vt virtus posset instaurari. Iam ad hoc accommodata multa proposuimus in superioribus. Ad idem commendantur capita papaueris nigri, aut eiusdem radices, aut mala mandragoræ, aut hyosciamus, quæ subdantur puluinaribus vigilantium ex Aëtij sententia. Odoramentis etiam somnus potest conciliari factis ex papauere viridi, lactucis, aut etiam iisdem in aqua violarum incoctis, & madefacto linteolo naribus imposito, vel instantibus vigiliis sumatur vnguentum populeonis ad ʒ. ij. olei violarum, nymphaea ad ʒ. j. olei nucis moscatae ad ʒ. ij. opij ad ʒ. vj. misce, & fiat linimentum, quo tempore, & nares inungantur. Hæc, & alia possunt turò administrari præter balnea, quæ solent fieri brachiis, & cruribus, ex capitibus papaueris, nymphaea, ex fructibus mandragoræ, ex foliis falicum. Et quoniam altero die surditas facta est, potuissent ad hanc affectionem tollendam multa proponi localia, & primo reuulsionis gratia, clysteres refrigerantes, vt humorum impetus reprimeretur: frictiones, ligaturæ, cucurbitulæ in vsum veniunt. Possent proponi localia, quæ multa, & varia sunt, vt ex Galeno colligimus *lib. 3. de comp. medic. secundum loc. cap. 1. & lib. de remed. paratu facilibus*, quibus in locis commendatur caprinum fel recens, cum portione mellis ad carbones decocti mistum, tepidumque in aurem instillant. Laudant quod recipit fellis leporis recentis, mellis ana æquales partes, decoquantur in cortice cepæ, & expressis omnibus tepidum in aurem immittatur, & tantam vim habere id remedij genus putat Galenus, vt etiam nihil audientes sanet. Alij laudant oua formicarum contrita, & in aures immissa, & ita commendant, vt existiment vetustissimam aurium surditatem sanare: tamen, etiam si hæc & alia proponantur, non est cur multum immoremur in his, cum hæc affectio sit temporaria, pendens à bile sursum elata, curaturque bile euacuata, vt 4. *Aphorism. text. 48*. Ob id in huiusmodi casibus circa hoc præcipue est elaborandum, vt reuellantur medicamentis iam dictis. Et cum supponatur hypochondrium fuisse intrò retractum propter phlogosum, huic etiam prouidendum erat iis, quæ haberent vim refrigerandi, & roborandi: nam,

in harum partium affectibus, scilicet ventriculi, & hepatis, semper expedit miscere aliquid, quod vim habeat adstringentem, quia vti folis relaxantibus maximum est incommodum, cum huiusmodi partes coctioni inseruiant, cuius causa robur ipsarum partium seruare oportet, vti ex Auicen. habemus *lib. 1. Fen 4. cap. 1. doct. 5.* desumptum ex Galeno ad verbum *in lib. 2. method. cap. 15.* vbi post multa ita legitur: *Atque ob hæc nimirum impensius, quam cætera membra, ventriculus, & iecur adstringentia desiderant.* Iuuant fomenta ex rosis, absinthio, agrimonio, cichorio, & id genus aliis: linimenta pariter ex succo cichorij, agrimonij, vnguento rosaceo, croco, cum modica aceti portione. Sed & multò magis reuellere oportebat, cum vrinæ vehementissimi delirij essent antesignanæ, veluti contigit circa meridiem, vt propterea expediat iuuenes vrinas inspicere diligenter, & si quæ fiat mutatio in melius, eadem perpendatur, quæ scilicet causa id effecerit: multoties enim putantibus nobis vrinas esse meliores, deterioris morbi sunt indicium, si rem exactiùs examinemus, veluti in antecedentibus monuimus. Neque diminutus est morbus, sed tertio die cuncta sunt exacerbata. Itaque ex hoc vnusquisque expectasset mortem, cum quæ febres tertio die fiunt fortiores, sint magni faciendæ. Itaque & surditas cum aliis augmentum suscepit: surditas autem, quæ prouenit virtute imbecilla existente, lethalis est ex *4. Aphor. cap. 49.* Sed fuit deterius conuelli in quarta, videbatur differenda curatio; attamen neque erat desistendum à medicamentis opportunis, vt si fieri posset, ægrotantem ab affectibus vendicarem: etiam si conuulsio insequens ad perniciosas phrenitidas sit insanabilis, si Aëtio est credendum, qui *lib. 2. serm. 1. cap. 131.* scribit sic: *Et ex his, qui sic conuulsi sunt, neminem seruatum vidi; neque, qui vidisset audiui.* Huic esse succurrendum monet Aëtius hunc in modum. Vt lauetur caput multa aqua calida dulci, ac temperata: præterea manus, ac pedes. Tandem oleo dulci irrigetur caput, cum manibus, ac pedibus, & quies imperetur. Verba Aëtij sic se habent: *Qui verò ob siccitatem conuelluntur propter febris violentiam, & præsertim delirio presente: his lauandum est caput multa, calida, dulci, ac temperata aqua.* Manus quoque, & pedes illinantur, & pannis lineis foueantur, & quies inducatur. Spina etiam à principio ad os sacrum poterat inungi oleo vulpino, vitellorum ouorum, lumbricorum, & his similibus, prædicentibus nobis haud multo post futuram ruinam, & ob id in omnibus morbis conuenit, sed in huiusmodi affectibus est pernecessarium statim animam præparare ad vitam. Cætera sunt in manu Domini.

ΑΡΡΩΣΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ.

ÆGROTUS V.

ΧΑΙΡΙΩΝΑ, ὃς κατέ-
κλυτο ὡδῶν Δημιανέτα, ἐκ
ποτῆ πύρ ἔλαβεν. ὑπὲρ
ἢ κεφαλῆς βαρὺ ἔπαθον. ὅτε
ἐνομιμάτο. κειλίη τεραχῶδης, λε-
πτοῖσιν, ὑποχλώδεις. τρίτη πυ-
ρετός ὄξυς. κεφαλῆς τρώμῳ. μά-
λισα ἢ χείλεῳ ἔκτω. μετ' ὀλί-
γον ἢ, ῥίγῳ. σπασμοί. πάντα
παρέκρυσσε. νύκτα δυσφόρος. τε-
τάρτη δι' ἡσυχίας. μικρὰ ἐνομιμή-
θη. παρέλεγε. πέμπτη, Ἰππώνως
πάντα παρωξύνθη. λήρῳ. νύκ-
τα δυσφόρος. ὅτε ἐνομιμήθη. ἔκνη
διὰ τ' ὑπὲρ. ἐβδόμε, ἐπερρίωσε.
πυρετός ὄξυς. ἴδρωσε. δι' ὅλε ἐκεί-
θη. τέτρω δὲ τελείως ἄπο κειλίης
δυσχωρήματα χλωδία, ὀλίγα,
ἀκρῶτα. δευτέρα λεπτά ἄχρῳα, ἐναυ-
ρημα Ἰππίνφελον ἔχοντα. πει ὀγ-
δίλω, ἔρησεν ἀχρῶτερα, ἔχοντα
ὑπόσπιν λουκῶ, ὀλίγῳ. κατε-
νόη. ἀπύρετῳ δέλιπεν. ἐνάτη
ὑπὲρ ψεν. πει ἢ τεσσαρεσκαι-
δεκάτῳ, πυρετός ὄξυς. ἴδρωσε.
ἐξηκαδεκάτη, ἡμεσε χλωδία, ξαν-
θὰ, ὑπόσπιν. ἐπτακαδεκάτη,
ἐπερρίωσε. πυρετός ὄξυς. ἴδρωσε.
ἀπύρετῳ ἐκείθη. δευτέρα ὑπόσπιν

HÆRIONEM, qui ha-
bitabat apud Demene-
tum^a ex potu ignis cor-
ripuit. Statim est capitis dolo-
rifica gravitas consequuta:
non dormiebat. Aluus turbata
est excrementis biliosioribus.
Tertio die, acuta febris, capitis
tremor, præcipuè inferioris la-
bij. Paulo post rigor, convulsio-
nes, planè desipiebat. Nocte
grauiter laboravit, non dormi-
uit. ^b Quarto, aliquantisper
quiete dormiuit, deliravit.
^c Quinto, cum dolore omnia
exacerbata sunt, nugabatur:
noctem habuit molestam, non
dormiuit. Sexto, nihil est im-
mutatum. ^d Septimo, rigit,
febris acuta, per totum corpus
sudavit, indicatus est. ^e Huic
perpetuò erant deiectiones bi-
liosæ, pauca, meraque. Urina
tenuis, & boni coloris, cum su-
spensionibus nebulosis. Die octa-
uo urina erant melioris coloris,
in qua subsiderent candida, &
pauca, mente constabat, febris
intermisit. ^f Nono, repetijt.

^g Ad diem decimumquartum
febris acuta. Sextodecimo, biliosa vomuit, flaua, subcrebra.
Septimodecimo, rigit, febris acuta, sudavit, febre est de-
cretorie liberatus. Urina ab recidiva, & indicio boni coloris,

Φλώ η̄ κείσιν, δὲ χροάτεα, ἰσπί-
σαισιν ἔχοντα. εἰδὲ παρήκρυσεν ἐν
τῇ ὑποστροφῇ. ἡ, ἐδερμαίνετο σμι-
κεὰ. ἐπιδηΐα. εἶσα λεπτά. ἐναώ-
ρημα. Ἰπνίφελον. σμικεὰ παρή-
κρυσσε. πρὲς ἰθ', ἄπυρϑ. τεράχι-
λον ἐπωδιώως εἶχεν. εἶροισιν ὑπὸ-
σασις. τελείως ἐκείδη εἰκασῆ. π.
χ.π.δ.ου.κ.υ.

ou.κ.υ. hoc est. Probabile multitudine urinarum vigesima ser-
uatum.

Et subsidentiam habebant, nec
per recidivam deliravit. Octa-
uodecimo ⁿ nonnihil incalesce-
bat, aliquantum sitiebat: uri-
nae tenues, suspensiones nebu-
losæ, paulum deliravit. Circa
vnde vigesimum febre carebat:
collum dolebat: urinae habe-
bant subsidentiam. ⁱ Planè vi-
gesimo est indicatus. π.χ.π.δ.

COM M E N T A R I U S.

INTEMPERANTES, & gulæ deditos, neque venæ sectio-
ne, neque purgatione iuuari posse, scriptum reliquit Galenus
in lib. de curan. ratione per sanguinis missionem, cap. 7. Ratio
autem ea est, quia non potest medicamentum tam probè munere suo
fungi in euacuando, quin longè celerius noua cruditarum congeries fiat
ex eduliorum quantitate. Hinc est, quòd etiamsi aliqui singulo anno
expurgentur, nihilominus ægrotant sæpè, quia existimant posse se in
quacunque victus ratione delinquere, quo fit, vt debilitati ex euacua-
tione, ægritudine si corripiantur, periclitentur euidenter. Hæc, cùm ita
sint, apparet optimam purgationem in sanis esse exactam victus ratio-
nem, & præcipuè in cibo, & potu. Ostendit casus huius ægrotantis, qui
ex vini largiore potatione in morbum ab Hippocrate descriptum incidit,
cui sequutus est capitis dolor grauatius, & si id commodi non habuif-
set, quod viribus erat validis: fortasse, neque conualuisset, cùm ex mul-
tis aliis, qui in vino deliquerunt, neminem habeamus restitutum, vt ex
Hippocratis textibus elicere vnusquisque potest. Quare, ad sanitatem
tuendam, illud est obseruandum, quod ab Hippocrate scribitur 3. in 6.
epidem. text. 28. vbi sic legitur: *Paucus cibus, sine lassitudine, sine siti.*
Quibus verbis videtur nobis ob oculos ponere duo in victus ratione ser-
uanda; videlicet, vt paucò vtamur cibo, id est, parco, sed tamen pro
cuiusque hominis constitutione, eum qui non redundet, & grauet; & sic
etiam de potu est intelligendum, ne ex immoderato ipsius viù fiant mor-
bi, qui aut necent, vt multis contigisse vidimus, aut malè habeant, vt
huic contigit, quem videmus in febrem acutissimam incidisse, quarum
vi solent plerique hominum enecari, vt idem Galenus confiteretur 1. acut.

text. 8. Alterum, quod monet, est, ne moueatur corpus vsque ad defatigationem corporis, neque vsque ad sitim aliquid faciendum; sed, vt diu duret sanitas, retinendum corpus cum pauco cibo, & sine lassitudine, & sine siti, & 2. *de sanit. tuenda. cap.* 2. *Labor, cibus, potio, somnus, venus, omnia mediocria.* Sed veniamus ad textum.

Ex potu ignis.] Qualis esset febris, denotatur exactè per verbum illud, *ignis*: non enim dicitur, nisi de vehementissima febre, vt aliàs statutum est cum Galeno. Factum propterea est, vt aestuantibus internis partibus, multis ad caput elatis vaporibus, fuerit repletum, & dolori grauius causam præstiterit, & quia maxima erat portio humoris biliosi, ob id somnum capere non poterat, vt apertissimum est. Rem ita esse demonstrant excretiones per aluum factæ, quæ erant biliosæ nimis, quibus ita existentibus non parùm solet facultas expultrix irritari ad excretionem, qua possent tenuitate, & mordacitate. Hæ euacuationes nihil attulerunt iuamenti, nec immeritò, quia in principio, & omninò erant tymptomaticæ. Demonstrat dies tertius, in quo eadem erant, & grauiora, quando præter febrem acutam, habuit etiam tremorem labij inferioris. Quid sit tremor, quam causam habeat fouentem, iam in historia Pythionis habetis, & etiam ab Aëtio *lib.* 11. *cap.* 130. *sermone primo*, vt non sint eadem repetenda: neque fuit difficile etiam ita esse affectum, propter excessum in vino, veluti in antecedenti Historia est demonstratum. At querendum est quomodo tremuerit labrum inferius oris. Labra habent octo musculos, per quos suos perficiunt motus *lib.* 11. *de vsu partium, cap.* 16. Cùm igitur caput esset imbecillum, reddebatur etiam imbecillior musculus ille, à quo labrum inferius mouetur: significat autem tremor labij inferioris vomitum futurum, vt habemus 3. *prognost. text.* 30. veluti etiam alio in loco his verbis: *Concussio labij inferioris morsum in ore ventris vehementem significat*, quo fit, vt tale symptoma vomitus etiam acutum humorum signum sit, *lib.* 2. *acut. comment.* 44. sic est scriptum: *Adde quod, & os ipsum vomituris spūto plenum tenui, esse videtur propter tunica continuitatem, quæ ori toti continua est, faucibusque, & stomacho, & ventriculo: hinc fit, vt labrum inferius interdum concutiat, ventris ore ad vomitum concitato.* Sic habemus 1. *lib. prorrhæ. comment.* 30. & *lib.* 3. *de cris. cap.* 11. Si tremor est vomitus indicium, cui non vomit? Fortasse respondebimus non fuisse necessarium vomitum, quia tremuit, non autem est concussus: At concuti, & tremere non sunt idem, vt habetur ex Galeno in *lib.* 1. *de diffic. respir. c.* 18. dum sic scribit: *Sunt igitur propria musculorum affectiones, conuulsiones, concussiones, & tremor.* Concussio aliquando sumitur pro vehementi percussione, vt *lib.* 7. *Aphorism. text.* 58. *Quibus cerebrum aliqua ex causa concussum est, necesse statim mutos fieri.* Aliquando sumitur pro rigore, & ita accipitur à Galeno 10. *meth. cap.* 4. *Mordens habitus, inquit, & succus, Græcè φησι, vbi per sensibilia corpora fertur, horrores, & inæquales totius corporis concussiones fiunt.* Quare concuti est celeriter agitari, moueri: tremere autem non est violenter moueri, immò contrarium significatur, cùm fieri ab imbecil-

litate sciamus. Erit igitur fortasse dicendum tremuisse labrum inferius, factum fuisse propter consensum cerebri, quia scilicet læso cerebro, facile sit communicata affectio musculis ori inseruentibus, sed præcipuè labro inferiori, hancque affectionem contractam fuisse à vini copia, quia hæc, & alia multa mala fiunt à nimia potatione, vti apertissimè habetur 7. *Aphorism. comment. 7.* Quo in loco etiam declarat, per potationem nimiam esse intelligendum vini, non aquæ, hunc in modum. *Quòd quidem multa potatio non aqua, sed vini potionem significet, vnicuique manifestum. Desipiunt autem ex talibus potionibus aliqui, capite oppleto plurimo sanguine, ac spiritu calido: ob hanc ipsam verò causam, & calidiores redduntur, præcipuè verò caput, sed & corpus vniuersum.* Pauci enim ex ipsis sunt, qui cum desipientia rigeant, in quibus calor natiuus non accenditur, sed ob multitudinem extinguitur, sicuti ignis lignorum multitudine superiniecta, & lucernæ flamma, vniuersim superinfuso oleo. Ergo tremuit; dicet aliquis, rigit, conuulsus est, desipuit propter vini nimium potum, calefacto, vt solet in huiusmodi febribus neruorum principio cerebro, neque propterea fuisse necessarium vomitum. At putarem ego aliter esse respondendum: neque enim tremere & concuti longè differunt: nam aliquando Galenus exponens textum Hippocratis citatum, scribit, *intremiscens*, aliquando *concutiens*, ita vt parùm referat, quomodo dicamus. Itaque putatem non vomuisse, etiamsi tremuerit labium inferius, quia id non factum in die critico, præcessis signis salutaribus: si enim die decretorio fuit iste tremor, vomitus potest expectari. Verùm, si neque in die critico, neque cum signis salutaribus fiat, non vomitus, sed conuulsio potius est expectanda, aut saltem metuenda, quod maximè est in praxi obseruandum, ne putemus semper prædicere futurum vomitum, veluti rustici solent, qui, si quando in febribus labia vlcerentur, existimant bene esse ominandum, quia scilicet sit indicium febrem solui, quod frequentissimè in tertianis licet videre, & aliquando in acutis febribus os, lingua, nasus vlcerantur salutarì præfagio; verùm, neque huic signo fidendum semper: non enim abscessu materiæ id fit perpetuò, sed aliquando etiam febris malignitate, vti in dies experimur in iis, qui acutissimè laborant. Hæc igitur est causa propter quam tremuit: nimirum, quia haud multò post erat conuulsionem passurus. Et ille rigor, qui factus est post, malus erat: nam rigorem aliqua sequitur euacuatio, quæ cum non sit facta, inutiliter rigit: in omni autem rigore frustra citato, transmissio solet fieri materiæ ad diaphragma, & caput. Huius translationis signum est sæpissimè rutila cum sudore facies, dicebat Hippocrates, quæ magnopere est modesta, quoniam pars oblecta totius materiæ non est capax, motumque affert delirij, & conuulsionis. *Causorum rigores, inquit, stata quadam reus lege sunt funesti, tum rutila cum sudore facies in his malum.* Quin etiam posteriorum frigus est conuulsificum, lib. 2. *prorrhæ. text. 33.* In hoc textu exponendo Galenus hæc habet: *Nam, qui vniuersaliter de rigore intellexerunt, perpetuò eos meminisse oportet, quòd si vel tertio, vel quarto die fuerit, talium febrium peculiare est sym-*

ptoma. In morbis verò peste à apparens, si indicationem non intulerit, deterrimum existit: scis enim quod indicatoriorum non indicantium quadam sint lethalia, & quadam difficilis iudicij. Subdit: Dictum quoque antea, quòd quantò plura periculosa homini fiant symptomata, tantò fideliorrem in eo efficiant prædictionem, quando si, & signorum salubrium multa appareant, eò certior sit salutis expectatio. Merum igitur affert delirij, & conuulsionis. Delirij, quia fit transmissio ad caput. Conuulsionis, quia frigus cogit, densat, & exasperat partes neruofas, veluti quando in frigore horrescimus, sentimus quandam in cute inæqualitatem, expresso introrsum humido, quod est caloris vehiculum, & diffitis in superficie partibus. Frigus illud appellant frigus vrens, & mordax. Vrens, quia calore concentrato vritur corpus. Mordax, quia à materia intrò pulsa, vellicatis, & lancinatis partibus neruofis conuelluntur à frigore, aut densatæ replentur, prohibita effluuij transpiratione: Vehementius autem obrigent, quia frigidæ sunt sua natura, & neruofæ. Quare cur à tremore, & rigore fuerit conuulsus, & delirauerit, iam constat clarè.

^b *Quarto, aliquantisper dormiuit; delirauit.*] Attendendus semper est dies, in quo mouetur morbus, quia in aliis diebus, videtur semper esse melior ægrotantis conditio, cui tamen non multum fidendum; neque statim bene ominandum de ægrotante, nisi sint, quæ id firmiter demonstrent. Hic visus est melius se habuisse in quarta, quia diebus imparibus mouebatur: scribit enim delirasse quidem, sed cum aliquo modo non fuerit impeditus, quin somnum caperet, necessariò videtur concludendum fuisse mitius delirium, sed non perseuerarunt, quia vix fuit transacta quarta, cum iterum grauiora facta sunt omnia, veluti sequentia fidem faciunt, dum scribit.

^c *Quinto, cum dolore omnia sunt exacerbata.*] Redierunt symptomata, neque aliud erat expectandum quando nulla præmissa erat euacuatio, quæ posset naturam alleuare à sarcina, nisi prima die, quæ euacuatio, præter id, quòd fuit merè symptomata, non fuit etiam sufficiens euacuatio. Hinc discamus esse oculati, quando morbi videntur mitiores sine causa, ne statim iudicium feramus de ægrotante. Perseuerarunt etiam hæc die sexto, quo die nihil esse immutatum ponit: verum nihil refert diem sextum parum boni afferre, cui nunquam fidendum, cum terrificus semper sit dies sextus.

^d *Septimo riguit: febris acuta, per totum sudauit, indicatus est.*] Septimus, tanquam rex optimus semper aliquid boni affert, & quæ iudicia affert, eadem magis fida, vti apparet, cum adueniente septima, cum ad hunc usque diem verèda extrinssent symptomata, tamen rigor superuenit, non vt ille, qui factus est tertio die, sed hunc rigorem euacuatio huiusmodi morbis maximè conueniens superuenit per sudorem; & ita fuit conueniens, vt hac expulsionem facta, fuerit indicatus. Hic animaduertere oportet modum loquendi Hippocratis, quando inquit, *iudicatus est*, sine alio addito, vt sciamus non potuisse esse perfectum iudicium, materia cruda existente: neque enim tam horrenda symptomata poterant

rant æquè ei tolli ; & idè etiamfi copiosus , & toto corpore eruperit sudor , non tanta fuit euacuatio , quæ responderet magnitudini causæ : id quidem commodi præstitit , quòd exonerata natura insurgerebatur validius in posterum aduersus causæ morbificæ vim. Addit hîc Hippocrates vnum , videlicet.

◦ *Huic perpetuò erant deiectiones biliosa : mera.*] Non omninò erat bonum , deiectiones fuisse biliosas , paucas meras , sed potius erat prauum , quando paucitas indicat virtutis imbecillitatem : quòd essent biliosa , & mera , æstuans interna dispositio significabatur : Meraca enim sunt excrementa , quæ naturali sero priuantur ob incendium febris , sed id monet Hippocrates meo quidam animo , vt denoter hanc euacuationem fuisse in causa , vt septima fuerit iudicatus : neque enim tam pauca erant , vt conferentur mala , sed larga potiùs debebat dici ; cùm , etiamfi paulatim fieret , perdurauerit per multos dies ; & quemadmodum , qui euacuantur multum , sed mediocriter , quamuis cunctentur , trahantque , non tamen moriuntur , ita qui violentius euacuantur , ij periclitantur , & ob id credendum est , non sine ratione mouere Hippocratem alium fuisse mediocriter mollem , aut sponte , aut arte. In hoc ægrotante id etiam erat boni , quòd vrinæ , etiamfi essent tenues , cum suspensionibus nebulosis , erant boni coloris , quod plurimum refert in morbis acutis , fieri verò potest , vt quæ euacuatio fit cum vinarum cruditate , eâ sit perfecta adeò , vt non sit expectanda recidiua. Ob id hoc attendere debemus. Hic octaua die meliùs visus est habuisse , cùm & vrina fuerit melioris coloris , & subsiderent candida , & mente constaret , & febris esset experta. Totum hoc erat bonum , sed non ita fidendum , dum adhuc suberat cruditas , quin noua recidiua esset expectanda. At cur redduntur aliquando febris expertes ægrotantes medio in morbo ? Tripliciter potest contingere , vt æger sit sine febre ; vel , quia re vera fuerit restitutus , ac firmam valetudinem fuerit adeptus : vel , quia in mediam quandam affectionem mutatio sit facta : vel quia sit facta mutatio in perniciosam , & planè contrariam naturali sanitati , in qua natiuus calor extinctioni proximus , & humorum putrentium feruor perspirans , & paululum intermittens falsò creditam febris remissionem affert , quam paulò post grauis interitus excipit. Prima mutatio fit præcessis signis coctionis perfectis , præcessa aliqua euacuatione , vel per excretionem , vel per abscessum , ordinato moto naturæ , secundum naturam dierum decretoriorum. Quare , quotiescunque in acuto morbo æger videtur alleuari , aut sine febre derepente esse , non tamen sudauit , aut aliqua alia euacuatio superuenit , redibit affectio , & grauior : nulla enim alleuatio tuta est , nisi quæ coctionem materiæ , eiusdemque exclusionem diebus criticis , & significatam , & factam consequatur. His non apparentibus , si remittatur morbus , est contra rationem. Hic igitur morbus non desit primo modo , quia non erant coctiones perfectæ , à quibus posset perfectum sequi iudicium : neque tertio modo , quia cum aliqua ratione erat solutus affectus sudore scilicet erupto , non tamen ita copiosè , vt integrè posset iudicare ; & idè rediit,

vti ex Hippocratis textu colligitur, dum statim subdit:

[†] *Nono, repetijt.*] Conquieuit natura, à prioribus motibus agitata, & ob id videbatur esse sine febre, sed rediens ad pugnam, agitata materia febris succensa est, die impari, quia tali die febres istæ mouentur vt plurimum. In hoc motu illud imprimis est attendendum, vt consideremus qualis fuerit prior morbus: si enim morbus à principio erat cum pernicie ægrotantis, tantò magis est de salute dubitandum in recidiua: at si à principio non erat lethalis, neque recidiua erit lethalis: redeunt enim recidiuæ similes prioribus morbis, si morbus erat lethalis, ita recidiuæ, sin minus, neque recidiuæ, nisi noua inducta causa: *dum enim*, dicebat Galenus, *natura nihil agere videtur, cuius causa febris videtur sublata*, affectus præter naturam βλάβη, ἐκλεινὴ, καὶ ἀλύσιον, id est, nocumentum faciunt indissolubile absumentes corpus, & pro malitiæ suæ magnitudine, magnitudinem periculi afferunt. Quare erat in hoc ægrotante expectanda recidiua, sed non ea, quæ mortem inferre posset; quia etiam si grauissima, & terrificata fuerunt symptomata; tamen, si soluta febris est, id fuit in die critico, & cum aliqua, si non sufficiente ad perfectam solutionem, saltem aliquo modo iuuantem naturam, cum vinarum aliquali bonitate.

[‡] *Ad diem decimumquartum febris acuta.*] Maximam vim habet dies decimusquartus in re Medica, & ob id non est quid nouum esse acutam febrem, quod innuit per verbum illud, *acuta*. Et hoc erat indicium naturam omnes suos conatus adhibere, vt infestantem materiam depelleret, quod non poterat tam faciliè assequi, propter materiæ dispositionem, & ob id videmus etiam in die decimalexta vehementem factam fuisse commotionem humorum, quos conata est natura per vomitum eiicere; verùm, neque hic dies erat sufficiens ad tollendum morbum, quia habet paucam vim, nisi multò magis mota esset natura ad causæ morbificæ derurbationem, & in die decretorio, quo tentante natura crism, & febres augentur, & plura alia superueniunt, quæ signis coctionis præcessis non sunt pertimescenda: & rigor ille indicabat motum naturæ, qui eò deterior fuisset, quò factus est in die decretorio, nisi hunc rigorem sequutus fuisset sudor: euacuatio maximè talibus morbis conueniens, vti etiam euentus indicat, quando dicit decretoriè fuisse iudicatum, id est, naturam benè fuisse operatam, cum in die decretorio hanc euacuationem tentauerit, & ita ægrotans euidenter persenserit iuumentum, quando febre est decretoriè liberatus, & etiam vrinæ meliores factæ sunt; quo ad colorem; quia scribit fuisse boni coloris: quo ad subsidentiam, quia cum subsiderent, certum coctionis indicium præ se ferebant, indeque minore vaporum copia ad caput translata, neque delirabat. At dum Hippocrates simpliciter addit fuisse decretoriè liberatum, adhuc restat recidiuæ suspicio: verùm, maiore iam humorum parte dempta, non est verisimile futuram recidiuam magni momenti, quia iam vis morbi erat extincta, quod ipse etiam denotat, dum narrans quæ die decimo-octauo euenire, inquit.

^h *Nonnihil incalescebat.*] Ut denotaret iam fuisse remissam morbi causam, & per consequens accidentia esse mitiora, & etiamsi propter morbi reliquias morbus repeteret; tamen non esse parem vim, cum eo die non amplius febris esset acuta, sed tantum incalesceret, nonnihil sitiret, & deliraret. Hæc fiebant, quia nondum integrè causa erat euicta, idque demonstrat qualitas vrinarum, quas fuisse adhuc tenues assererat, cum aliquali turbatione: neque enim poterat natura in totum materiam morbificam euincere, quin motio quædam fieret à reliquiis humorum, donec natura perfectè eandem à corpore deturbaret, quod vigesimo factum est, idque denotat per illud verbum.

ⁱ *Planè.*] Quo integrum significat iudicium. Hic notandum, quòd qui morbi primo quaternario blandè mouentur, ad decimumseptimum perueniunt: qui secundo quaternario, ad vigesimum, quo die integrè iudicatus est, multa per vrinam facta excretionem, quæ euacuatio tutissima est, sed longissima, ut propterea virtutem requirat validissimam. Habuit colli dolorem, non alio modo dicerem, nisi quia caput antea erat repletum, neque fieri poterat, quin circumuicinæ partes paterentur, sed facilis fuit solutio, quia materia diuertebatur ad vias vrinæ, & quæ in parte erat impacta, eadem tenuis, & pauca remanebat. His sic præmissis superest ut aliqua addamus ad curationem spectantia.

Curatio.

Victus ratio ea est, quæ morbos præcipuè curat: cum enim ars tota sit magna, non leuissima eius pars est scientia ordinandi victus, *11. meth. cap. 15. Frustra, inquit Galenus, cætera administrarentur, nisi prius victus conueniens prescriberetur, quod idem repetit lib. de remedijs facile parabilibus, his verbis: Porro, quod modò curanda lippitudinis, verum etiam cuiusuis fere alterius egritudinis, primus, præcipuusque curandi scopus consistat in exacta victus ratione, neminem fugere existimo. Quare ab hac erat auspicanda curatio; scimusque victum frigidum, & humidum febricitantibus omnibus conuenire, propterea ora recentia sorbilia, quæ vim habent refrigerantem, & humectantem ex usu fuissent: panis tritus cum mucilagine feminum melonum, aut papaueris albi, ratione vigiliarum: prisana hordeacea diligenter præparata: succus farri, panatella iniure pulli, aut carnis vituli, & progrediente morbo, urgente necessitate contusa carniū pullorum gallinaceorum, iura longa consumptione parata, addendo semper aliquid, quod posset partium internarum æstum attemperare. Potus aqua cocta ex hordeo, sem. acetosæ cum portiuncula sem. citri. Aquæ stillaritiæ boraginis, endiuix, rutæ caprarix, scorzonaræ ex usu fuissent, quibus & febrilis calor demulceri, & humorum malitia attemperari poterat. Instituta victus ratione, ad alia necessaria erat deueniendum, id est, ad illud remedij genus, quod tantopere commendatur*

in febris putridis, estque venæ sectio, dicente Galeno 9. *meth. cap. 15.* *Qui febricitant,* inquit, *si valentes viribus sint, omnibus ab initio sanguinem mittes,* sed præcipuè id præstandum in maximis febris: nam magni morbi indigent, quæ se iudicent egregia. Vena igitur ex Galeni decreto interna statim erat secanda, quæ citissimè euacuat à partibus principibus. Hæc euacuatio magis commendatur iterata, quia fit minori cum virium dispendio. Itaque poterat, subcrescente morbo, altero die, aut tertio iterari, animaduertentibus nobis, an primæ viæ essent excremento repletæ, quas euacuare oportebat, clystere aliquo refrigerante, aut leniente præscripto ex cassia, manna, diacathol. fenit. nisi tamen alius sua lubricitate impedisset leniētis exhibitionem. Quòd si alius fuisset irritata biliosioribus excrementis, clysteres abluendi vim habentes probantur, parati ex aqua hordei, lacte, pissana, saccharo rubeo, non prætermisiss alterantibus deobstruendi vim habentibus, & refrigerandi. Sunt in vsu syrupus acetosæ simp. de acetosif. citri, & alij, de quibus dictum est *suprà*: non prætermisiss reuulsionibus propter dolorem capitis, & oxyrihodinis: ita enim & dolori capitis reuellendo, & vigiliis humectando esset prouisum. Ratione tremoris conuulsionem prænunciantis, iam *suprà* dictum est, quomodo conuulsioni possemus succurrere. Quòd si pleno existente capite, secta fuisset vena externa, neque fortasse nocumentum attulisset. Hepati, forus refrigerandi, & roborandi vim habentes, poterant commendari. Et quoniam morbus fuit satis longus, non abs re erat transacta decimaquarta adiuuare naturam, & inspicientibus nobis eiusdem motum, quæ ad alium inclinabat, aliquod exhibere medicamentum blandum, videlicet syrupum rosatum cum sero, aut decoctione tamarindorum. Denudò reiteratis alterantibus, quæ possent sudorem magis prouocare: erat enim natura ad hanc propensa euacuationem: debebant tamen esse citra euidentem calorem, veluti sunt, pentaphyllum, hordeum, & id genus alia: oportuisset medicamentum aliquod repetere, & ita procedere donec integrè fuisset sedatus morbus: his enim medicamentis non rarò euenit, vt & vrinæ moueantur, quibus perfectum sequitur iudicium: nam erumpente sudore, vrinis excretis morbi soluuntur non rarò. Neque est difficile has euacuationes sequi eodem tempore, quod sæpissimè vidi, quia est eadem vrinæ, & sudoris tum materia, tum generationis modus, ita Galen. *lib. 10. de simpl. medic. facult. cap. de sudore.* Differunt tantum elaboratione, quia cum ad cutim debeat ferri, oportet omnes permeet partes, vsque ad cutim, & per consequens magis sudoris materia attenuetur. Sudor in sanis multus, alimenti copiam, porum largiorem, corporis plenitudinem, cutis raritatem, hepatis, & lienis copiosum calorem denotat. Materia ex qua generatur, est nimius humor, & serum. Expellitur robore naturæ, & calore ambientis. Quare, quod in corpore incauit, & biliosæ substantiæ aliquid accepit, magisque elaboratum est, quam vrina, ita vt possit ferri ad cutim, ad aquæ instar, id, sudor est. Non est igitur mirum, si in ægrotantibus fiant sudores attenuata materia, & ad cutim expulsa. Est hic, vel symptomaticus, vel criticus. Criticus cognoscitur

per signa coctionis : nimirum, si fiat progressis signis coctionis, si in die critico appareat, robusta existente natura : si ita moderatus sit, ut vires non dissoluantur : toto corpore prodeat, & febris inde, simul cum aliis symptomatibus conquiescat. Hæc sunt indicia certissima sudoris optimi. His igitur ita existentibus, criticum fuisse hunc sudorem, quo est integrè iudicatus hic ægrotans, apertissimum est, ut non immeritò cessauerint & morbus, & accidentia, cum antedicta requisita habuerit. Hæcque de hoc ægrotante satis.

ΑΡΡΩΣΤΟΣ ΕΚΤΟΣ.

ÆGROTUS VI.

Ἦν Ευρύαντος θυ-
 γαμέα παρθένον,
 ἡὺρ ἔλαβεν. ἡ δὲ
 ἀδελφὴ Δαυτελέως.
 γυναικα ἔπεσε δὲ χερ. Σπὸ δὲ
 κοιλίης σμικρὰ διή. ἔξα λεπτά,
 ὀλίγα, ἔκ δὲ χροα. Δεχομένη δὲ τῷ
 πυρετῷ, πρὶ ἔδρῳ ἐπόνοε. εἴ, δὲ
 ἔδσα, ἀπυρρ. ἔχ ἰδρωσεν.
 ἐκείθι. τὸ δὲ πρὶ τῷ ἔδρῳ,
 σμικρὰ ἔξεπύσεν. ἔρράγη ἀμα
 κείτῃ μὲν ἢ κείσιν. ζ. ἔδσα. ἔρρι-
 γωσε. σμικρὰ ἐπεθεράνθη, ἰδρω-
 σεν. μὲν δὲ κρίσιν ὀγδοαίη ἔδσα,
 ἔρριγωτεν ἔ πολλα. ὕστερον ἢ ἀκρεα
 ψυχρὰ αἰεί. πρὶ ἰ, μὲν ἰδρωτῶ
 τὸν γενόμενον, παρέρρασε. ἢ πάλιν
 ἔχ κατένοθ, ἔλεγον ἢ γευσάμεν ἰδρῶ
 βόρεν. τῶν παθεῖν. ἔχλιπῆσα
 ἢ ἰθ, πάλιν πολλα παρελήθη. κοιλίη
 ἐταράχθη, χολώδεσιν, ὀλίγοισιν ἢ

VRYANACTIS
 a filiam virginem
 ignis inuasit. b Hæc
 perpetuò nihil si-
 tiebat, neque quicquam sustine-
 bat degustare. c Deiecit pauca:
 urina pauca, tenues, non boni
 coloris: d incipiente verò febre,
 secundum sedem dolebat. Sexto
 die febre erat libera, e non su-
 dauit, indicata est. Quod se-
 cundum sedem erat, aliquantulu-
 m suppuravit, & cum indi-
 catione erupit. f A iudicatione,
 die septimo riguit, nonnihil in-
 caluit, sudavit. Ab iudicatione
 aliquantulum riguit octavo,
 postea extrema partes semper
 algebant. Ad decimum diem à
 sudore, quem habuerat, deli-
 ravit, confestim ad mentem re-
 dît. Ferebant autem, quòd

vacuum vna gustasset, ita fuisse afflictam. At cum diem inter-
 misisset, duodecimo iterum multum deliravit: alius turbata fuit
 multis tenuibus, mordacibus, paucis, meris excrementis, cre-

ἀκρήριστοι, λεπτοῖσι, σακνώδεσι.
 πυκνὰ ἀνίστατο. ἀφ' ἧς ἡ παρέκρυσσε
 τὸ ὑπερῶν ἀπέδανε ἐξ ὀδῶν. αὐτῇ
 δὲ γυμνὰ ἔνοσηματο, ἤλγε
 φάσμα, καὶ δακτύλοιο ἔρευστο
 εἶχε. καὶ γαστραρῶν ἀνεσπασμός.
 ῥέυματα πολλὰ, σμικρὰ, δριμύτα.
 ἔβησε. πέποινα δ' ἐν ἀνῆγε. σπόσι-
 τος πάντων, ὡς δὲ πάντα τὸν χρόνον,
 εἰς ἐπεθύμησεν εἰδένος. ἀδιψοῦ,
 εἰς ἐπιπεν εἰδένος ἄξιον λόγου. σιγῶσα
 εἰδένος διελέγετο. δυσθυμῆν ἀνέλ-
 πτος αὐτῆς εἶχε. ὡς ἡ πύξις γυμ-
 νῶν, φθινώδες.

*brò desidebat. Die septimo, à
 quo postremùm delirasset, de-
 cessit. Huic ab initio morbi fau-
 ces dolebant, sempérque rube-
 bant, gurgulio retractus: destil-
 lationes multæ, parvæ, tenues,
 acres. Tussijt; concoctum nihil
 excreavit, & quosuis cibos toto
 hoc tempore fastidiuit, neque
 appetiuit quicquam, non sitiit,
 & nihil effatu dignum bibe-
 bat, ^h tacita erat, nihil loque-
 batur, mæsta animum despon-
 debat: erat autem & natium
 quoddam tabidum.*

COM M E N T A R I U S.

ON leuiter hanc mulierem ægrotasse constat, dum videmus pluribus fuisse conflctatam affectibus, etiamsi ex his vnus esset non timendus, abscessus. Scilicet qui circa anuam erat, alij autem quammaximè timendi, cum febris fuerit maligna, & non minùs maligna destillatio: acris enim, & mordax erat. Inter istas destillatio habebat rationem symptomatis, alij erant morbi: nam destillatio erat qualitas, & quantitas mutata, febris morbus totius corporis vniuersalis, intemperies scilicet calida, vt *lib. de causis morborum, cap. 2.* habetur. Tumor erat morbus in magnitudine aucta. Horum affectuum causam triplicem constituere possumus, nimirum humorem biliosum, pituitosum, & melancholicum. Biliosum adfuisse euacuationes per aluum factæ demonstrant: fuisse huius humoris prædominium constat. Melancholicum denotant taciturnitas, & mæstitia. Pituitosum humorem, sed falsum, destillatio, cui fuit obnoxia. Hæc omnia Galeni, & Hippocratis auctoritatibus probabuntur. Cum igitur talis esset status ægrotantis, quomodo non citiùs obiit, cum horum affectuum vnus sufficeret ad inferendam mortem, quod vnusquisque poterit certiùs affirmare, qui diligenter morbi scuitiam expendit, sed multò magis statim à principio: nam scuire morbum progressu temporis, sequitur morbi temperantia: statim autem inuadente, lethalia habere symptomata perniciosum. Verisimile igitur est, hepate impensùs calido existente, plurimam bilis copiam fuisse congestam, quæ intra venas putrescens, febrem concitauerit putridam, & qua erat

erat malignitate donata¹, etiam malignam. Pars istius humoris ab hepate in ventriculum regurgitans, & simul cum pituitoso humore à capite impensè calido recepto, faldedinem, & acrimoniam acquires, & à capite in subiectas sibi partes decumbens, appetitum, & gustum omnino abstulit, in ventriculi os defluens, dolorem faucium, & ruborem per ipsas transiens: tussim in pulmones sese insinuans, concitauerit. Hæc vt meliùs cognoscantur, tria singillatim perpendenda sunt, quæ ad hanc Historiam spectant. Incipit igitur sic Hippocrates.

^a *Euryanactis filiam virginem ignis corripuit.*] Per hæc verba vis morbi colligitur, quem appellat ignem: sed magis facessunt negotij accidentia annexa, dum vix inchoante morbo, subdit:

^b *Hæc nihil sitiebat, nec quicquam sustinebat degustare.*] Hoc accidens erat indicium ingentis morbi malignitatis: nam cum tam grauius esset excalfacta, neque adesset sitis, pessima erat istius ægrotantis conditio: nam non sitire in huiusmodi morbis multa potest indicare, vt iam demonstratum est: neque dicerem vllò modo potuisse sitire, quia ab eadem causa, & appetitus, & sitis auferri contingeret: tussientes enim, & quibus à capite ad fauces defluit materia, siti non premuntur, nisi ad eò vehemens sit tussis, quæ siccitatem pulmonibus inducat, tunc etiamsi tussiant, sitiunt tamen quantum maximè, quod & in *Aphor.* & in *epid.* habetur ab Hippocrate. Cum verò ad eò vehemens non esset tussis, rationabiliter factum est, vt à siti non infestaretur, continuo à capite materia delabente in fauces, quia irrigantur partes illæ, & sic prohibetur exsiccatio, quod verissimum est in iis, quibus materia fluens non est acris, & mordax, & salsa. In quibus autem huiusmodi humor descendit ad infernas partes, etiamsi irrigentur, neque tamen desinunt sitire, idque euentissimè colligitur ab Hippocrate, & Galeno 3. in 3. *epidem. text.* 14. Ibi scribit: *Quidam erant sitibundi, quidam non.* Galenus super illo textu hæc habet: *Quam ob rem possent aliqui non sitire, vel ob facultatis potus appetentis offensam; non secus ac illi, qui cibum fastidiunt ob facultatis cibum appetentis offensam.* Subdit: *Liquet autem pessimam esse horum conditionem, vel quia maligna humiditas illis ad ventrem non affluat, quod idem, & longè clariùs mihi videtur repetitum* 1. in 1. *epidem. comment.* 29. Ibi scribit Hippocrates sic: *Non sitiebant.* Verba Galeni: *Non ex malignitate destillationum, quas ipse appellauit acres, hoc tabescentibus symptoma accedit.* Quo factum est, quantum equidem iudico, vt cum fuisse illas Hippocrates nouas, & absurdas iudicare vellet, adscripserit: *Non sitiebat.* Est enim signum maximæ malignitatis, vbi calida, & adurente febre, aut fluxione delabente in ventriculum acri non sitiant. Atque hoc symptoma partis virtutem sentientem deperditam indicat, & extinctam, siquidem particulæ affectus non sentit. Quare cum siti non infestaretur, destillatione acri delabente, & febre vehementissima affecta, aliud nihil erat statuendum, quàm quod priùs dicebatur, deterrimam fuisse istius ægrotantis conditionem; præsertim, cum non nutriretur, deperdita omninò appetentia, quod ab eadem causa factum crediderim, scilicet ob elan-

guescentiam facultatis appetitricis, prouenientem tamen propter delapsam malignæ destillationis, quemadmodum accidit ægrotantibus illis, de quibus fit mentio 1. in 1. epidem. comment. 28. *Ea erat ægrotantium conditio, ut cibos quosuis perpetuò fastidirent.* Galenus addit: *Appellant Græci appetentia carentes, qui cibum non sumunt, ἀσitos, qui verò oblatos fastidiunt, ἀποσitos. Constat autem, subiungit, hoc fastidij symptoma tabidis accidisse, eo quòd destillationes, qua fauces, & pulmonem infestabant, pars aliqua in ventrem deflueret, quod idem repetit Galenus 3. in 3. epidem. comment. 13. quo in loco esse signum pessimum statuit, cum significet facultatem ciborum appetitricem esse afflictam. Ventris, inquit, ciborum appetentem facultatem affixit, unde cibos fastidiebant.* In comm. ad historiam Parij cuiusdam 3. in 3. epidem. comment. 72. ita legitur: *Iam, quod extinguebatur naturalis facultas eius erat signum proprium, ea que in morbo euenit inappetentia.* Quibus additur auctoritas desumpta ex 1. in 3. epidem. comment. 13. verba faciens de Hermocrate. *Vnde ex his collectis, sunt verba Galeni: que dicta sunt, est perspicuum mirè fuisse uecur affectum principium vegetatricis, & naturalis anima, cuius est ostensum quatuor esse virtutes, attractricem, retentricem, alteratricem, & expultricem, que suppeditant corporibus nutrimentum, & augmentum: & hac affecta mirum in modum appetitus perit, ut potius mori, quàm gustare quicquam sustinerent ægri.* Et tandem in comment. sic legitur: *Maximum sit tibi facultatis ciborum appetitricis simul emorientis signum, si parata hæc, qua desiderare dicebant, ut gustarunt, culpent, nec etiam edant.* Quibus omnibus videmus hunc ægrotantem inappetentem fuisse ex destillatione in ventriculum defluente, quæ maximam facultatis appetitricis clanguescentiam faceret, deterimamque fuisse istius ægrotantis conditionem non aliter, ac eorum, de quibus fit mentio ab Hippocrate 3. in 3. epidem. text. 58. vbi hæc habentur: *Etiã hoc symptoma omnes cepit, qui in peste diuturna, qua modò viguit, laborabant. Quare factum est, ut multi morerentur. Fortiores ergo, qui vim sibiipsis inferentes, cibum oblatum assumpserunt, omnes fere superstites fuerunt. Plurimi verò mori, quàm comedere quicquam prius duxerunt.* Addit: *Atque hæc ipsa illis accidisse videntur, qui tum ægrotauerunt, maximè vitio ventris: etenim, & huius est opus ciborum appetentia.* Quibus sic existentibus, mirum est tandiu superuixisse. Sequitur Hippocrates, & scribit sic.

Deiecit pauca.] Deiecere pauca potest multis modis euenire. Galeno dicente lib. 3. de sympt. caus. cap. 2. *vel quia intestina sint debilia, vel quia hebescit ipsorum sensus, vel quia pauca fuerint alimenta assumpta: vel talia sint, qua pauca generent excrementa: focus autem, sunt verba Galeni: quàm ex consuetudine excernit inuis venter, vel propter intestinorum imbecillitatem, vel hebetem eorum sensum, vel ob ciborum paucitatem qualitatemve.* Quare, cum nec cibum, nec potum assumeret, non potuit multa congerere excrementa; hinc paucitas excrementorum per aluum, & per vesicam: sed & erat aliud, quòd vrinae erant etiam prauæ, idque maius malum.

^d *Incipiente febre secundum sedem dolebat.*] Videtur h̄c Hippocrates nobis innuere fuisse hanc febrem symptomaticam, nimirum insequentem ad sedis inflammationem: cum enim doleret circa eam partem, indicabatur esse collectam materiam, & incipere concoqui, quo tempore fiunt dolores, & febres, eo si iam adsint exacerbantur, iuxta Hippocratis doctrinam 2. *Aphor. text. 47.* Firmaret magis dictum, si ad hoc respiceremus, quod sexto die erat febre libera, & iudicata est, merito euacuationis factæ, & iudicij per sedem; erupit enim materia in tumore existens cum iudicatione, cum iam suppurauerit. Quibus ita existentibus videtur posse nos apertissime colligere, febrem fuisse insequutam tumorem sedis, quo suppurato desit etiam febris. At enim verò aliter suadent multa. Primum, quod Hippocrates scribit vrinas fuisse non bonas. Hoc signum erat in genere venoso exiisse malignam humorum putrescentiam: ergo non potuit paruitas tumoris tam grauitè afficere ægrotantem. Prætèrèa in sexto die factum est iudicium, qui dies non attenditur, vti est demonstratum. Addamus, quod Hippocrates scribit, fuisse à febre liberam, & iudicatam, postèa tumorem fuisse ruptum, apertum, & pus exiisse: ergo non proptèrèa desit febris, quia suppurauerit tumor, quæ iam soluta erat, ac sine ratione, quod verum esset, Hippocrates addit: *non sudauit.* Verbum hoc denotat fuisse necessariam maiorem euacuationem ad morbi sublationem, & perinde est ac si dixisset, non habuisse insignem aliquam euacuationem, & hinc colligo tumorem fuisse admodum pusillum, neque sufficientem ad tollendum magnum morbum, qui ad sui solutionem magnis indiget remediis: si ergo per sedem, tumore aperto, larga priùs fuisset sequuta euacuatio, quæ potuisset occurrere imminenti ruinæ, non erat, quod addidisset.

^e *Non sudauit.*] Fuisse ergo verisimile est portionem humoris, qui à capite sese insinuauit circa venas ani, & statim propter paucitatem materiæ, & ipsius qualitatem suppurauit: quid minimum in tam graui, & acuto morbo. Neque est quod quis dicat suppurationem esse indicium roboris naturæ vincentis, & per consequens videri inconsonum cum humorum coctione obire ægrotantem, quia, vti aliàs dictum est cum Galeno possunt plures morbi eodem tempore inuadere, quorum alter incipiat, alter vigeat, & alter declinet. Itaque continget ægrotantem mori, non propter incipientem, aut declinantem, sed propter vigentem: neque crederem obiisse ob errata, quod scilicet racemum vix comederit, quia neque Hippocrates id assueuerant concedit, sed scribit, dixerunt: nam, si Philonis filia, etiam si sanguis copiosè fluxisset, ex qua euacuatione omnes seruabantur, tamen intempestiuus cœnata obiit, fuit hoc in causa, quia vnico morbo cum laboraret, febre videlicet acuta, intempestiuus cœnata, fuit impedimento naturæ rectè operanti, sanguinem è naribus euacuantem, ex qua fortasse euacuatione non satis perfecta iterum incaluit, & à priori morbo debilitata, facile fuit nouo succedenti succumbere, erat tamen morbus magnus, & in huiusmodi morbis leuia errata mortem inferunt. Hæc autem & febrem acutam, & malignam, acremque destil-

lationem patiebatur, & à nullo minùs infestabatur, quàm à tumore circa sedem existente, & ob id obiit, hoc suppurato, cæteris autem permanentibus crudis, vt excrementa demonstrant, neque id quod dixi est inconueniens, quia nititur fundamento Galeni, qui *lib. de totius morbi temporibus, cap. 7.* hæc habet. Nam vno, & eodem tempore duobus, vel tribus morbis homo potest infestari, quorum alius iam inclinatur, alius principij tempus adhuc, vel augmenti primordia occupat, tertius plurimum auctus est, deinde hominem mori contingit, non propter inclinantem, neque nunc incipientem, sed ob vehementer auctum. Id quod à Galeno scribitur *lib. 3. de cris. cap. 9.* Quod hic à Galeno ponitur, potest Hippocratis exemplis illustrari desumptis ex 2. in 1. *epidem. text. 84.* ancillæ cuiusdam Scymni pictoris, & Cratistonactæ. Hi ambo ægrotantes obiêre, etiam si suppurauerint parotides circa aures existentes, de quibus loquitur Galenus in *comment.* dum ait: *Cratistonactæ, & pictoris ancillam, cum tubercula secundum aurem suppurassent, periisse.* Nam, cum hoc pugnare videtur. *Cøctiones celere iudicium, & securam sanitatem promittunt.* Reddit rationem cur obierint, dum inquit. *Sed ne nunc quidem causa februm, qua intra venas continerentur erant concocta Cratistonactæ, & pictoris ancilla, nam non obiissent.* Subdit: *At parotides erant tamen matura, quod infrequens esse, & memoria debere teneri dicebam.* Nam posse fieri quæpiam in parte priuatim cøctionem, toto morbo adhuc crudo. Hactenus Galenus. Quæ hîc scribit Galenus clara adeò sunt, vt nemo sit, qui ambigat, cur concocto tumore, hæc ægrotans sit mortua. Non fuit igitur tumor ille sufficiens ad tollendum morbum, & per consequens non fuit sine febre, quia tumor suppurauerit, sed quia virtus debilitata non insurgere ad pugnam, præsertim in die sexto. Fuit illa alleuatio breuis temporis, cum statim subdat.

¶ *Ab indicatione riguit aliquantulum die septimo, nonnihil incaluit sudauit.*] Post rigorem sequitur aliqua insignis euacuatio, vt iam cum Galeno vidimus; verùm hæc non fuit euacuatio respondens morbo, quod modus loquendi Hippocratis denotat, dum inquit: *sudauit*, sine alio addito. Itaque potius censerem fuisse factum rigorem, vt solet in destillationibus, defluentibus nimirum humoribus tenuibus à capite ad subiectas partes, sit tunc rigor tangente materia acri neruofum genus; ijdem humores cum ad cutim deferantur, in vapores versi, sudorem faciunt, idque non rarò obseruabitur in iis, qui destillationibus sunt obnoxij; sed, vtcunque esset, inanis naturæ motus, insequens humorum malitiam, cum nihil iuuerit, sed potius in dies magis suffocari natium calorem ostenderet, cum octauo die fuerint refrigerata extrema, & perseveraret hæc refrigeratio, & ita modò videbatur iudicatus, modò ingravescebat morbus, non potente natura humorum malitiæ dominari. Quid significet extremorum refrigeratio ex Hippocrate colligetur 7. *Aphor. 1. & 2. prorrh. comment. 8.* & ob id, cum quæcunque fiebant in malum tenderent in dies, non poterat concipi spes melioris: nam quando fiunt euacuationes & morbus exacerbatur, malum non leue significatur

ficatur : cùm enim sudor sit tam utilis in his morbis , si non iuuat longè deterior , uti in hac ægrotante conspiciamus , quæ à sudore delirauit decimo die , etiam si confestim ad mentem redierit , quia pauci essent vapores acres transmissi ad caput , est tamen meo , quidem animo , prauum admodum signum in morbis , quando in euacuationibus praua apparent symptomata ; tunc enim non parum timendum de ægrotantis salute , quia videtur insequi potiùs extremam virtutis imbecillitatem , quàm eiusdem robur . Neque ego putarem tam grauiter fuisse afflictam , quia racemum vix comederet , quamuis in morbis lethalibus minimus error plurimum possit ad citissimam perniciem , tamen quantum ex textu coniecimus laborauit à principio morbo lethali : potuit quidem vna flatuosum reddere corpus , ut Galenus admittit *lib. 2. de aliment. facult. cap. 9.* & si non descendant , grauiter lædunt , tamen mali causa non fuit vna , sed praua ipsius dispositio , cùm esset natiuum tabidum , & fortasse ob id Hippocrates utitur hoc modo loquendi , *ferebant* : volens innuere vulgarium hominum morem , qui in diiudicandis ægrotantium morbis omnem illorum generationem solent referre in causas externas , cùm potiùs in viscerum dispositionem præcedentem , & morbosum corporis apparatus causa esset reiicienda . Non igitur in vix racemum , sed in destillationem , in natiuum tabidum , in humorum prauitatem erat causa referenda , quibus omnibus concurrentibus , potuit quiuis grauissimè affici , præsertim in tanto humorum biliosorum prouentu , uti ex euacuationibus duodecimo die sequutis apparet ; euacuatio improbanda , tum quia essent , quæ euacuabantur pauca , tum quia mera , tenuia , & mordacia : pauca damnantur , uti vidimus , propterea quòd imbecillitas naturæ significatur : mera : flammidam dispositionem internam , & ob id mordacia , quæ irritabant præ acedine , & postea erant tenuia , scilicet , nullum adhuc coctionis indicium præsentia , hincque magnum delirium , cùm materia intus ebulliens non posset ad alium transmitti , necesse erat ut eleuaretur ad caput , & accidentia humori respondentia inferret . Quòd si ad hunc vsque diem nondum morbus fuerat concoctus , immò ingrauescebat in dies magis , quid poterat in posterum expectari boni ? Itaque meritò obiit , quantum coniecto ex verbis Hippocratis , die decimonono , aut meliùs vigesimo . Galenus nullam certam sententiam de morte istius ægrotantis haberi vult , quia cùm tabida esset , non poterat esse certus mortis terminus : ita enim habet . Quare muliere hac mortua , exemplarium diuersitatem nihil est quòd respiciamus , & de diebus quæramus : nam illi , cùm nullum ordinem habent , posteaque mortem à capite destillatio attulit . & natiuum tabidum ; idè simul discordiam exemplaria iuxta , & iudicatum difficilem , & inanem arbitratus prætermisi . Sed utcunque sit , cùm acutissimè laboraret , & natiuum haberet tabidum , idè simul suspicari possumus mortuam esse vigesimo die , uti in multis obseruauimus . Sequitur postea Hippocrates , & narrat , quæ illi ab initio morbi euenerint .

Fauces, inquit, dolebant, semperque rubebant, gurgulio retractus.] Iam diximus passam fuisse destillationem acrem , & mordacem , & ob id fau-

ces doluisse, & rubras fuisse, cuius occasione etiam gurgulio retrahebatur: cum enim malignæ sint huiusmodi destillationes, rubent fauces, cum ad eas partes delabuntur: id apertè satis confirmat Galenus 1. in 1. epidem. text. 27. sic: *Plerisque horum fauces à primo dolebant, & cum inflammatione rubebant. Destillationes parua, acres, tenues, statimque marcescebant, & affligebantur.* Galenus addit: *Simul ut symptomata, quæ ad tabescentium conspiciantur fauces, prædixit, causam adscripsit his verbis. Destillationes parua, acres. Nam, quia maligna erant destillationes, quæ à capite manabant, fauces dolebant, quòd verò ab ipsis vellicarentur, ruborem, & inflammationem habebant.* Quia iam ipsa calida destillatio, non erat mirum in Thaso, si præ cæteris tabescentibus, qui ita haberent, ad extremam devenirent gracilitatem. Esse calidam huiusmodi destillationem, & cerebri calidam arguere dispositionem, fierique à pituita salsa, quam simul morbum fouere supra diximus, euidentissimæque Galeni auctoritate comprobatur, quæ legitur 3. *Aphorism. comment. 12.* Ibi tres pituitæ species constituit, acidam, dulcem, salsam. Primam à forti frigiditate, à mediocri caliditate secundam, sicuti à vehementi caliditate tertiam fieri confitetur, sic scribens. Inest autem & hoc pituitæ generationi, ut quæ à forti sit frigiditate, acida euadat: quæ verò à caliditate replente caput, salsa: sicuti sanè, quæ à pauca sit frigiditate, vel paucam dulcedinem, vel nullam manifestam habeat qualitatem. *Lib. 1. de aliment. facult. cap. 7.* multas constituit pituitæ species, & 2. *lib. de different. morbor. cap. 6.* & *lib. de multitudine, cap. 11.* habetur fieri à salsa pituita siticulosos, quòd autem salsa, sit etiam acris, nemo est, credo, qui ambigat, sed præcipuè, qui huiusmodi destillationes experiuntur: ab affectu enim tales esse confiteri oportet: siccat destillatio salsa, utpote quæ habet vim siccandi propter salsedinem, uti notat Galenus 4. *acur. comment. 8.* tractans de rebus salsis. Ibi sic legitur: *Quo fit, ut tum salsa, tum acris tanquam argentia vitare oporteat, hæc autem acris magis siccant, sed minus calefaciunt: non igitur mirum, si gurgulio retractus est, à siccante destillatione ita factus.* Addit: *Destillationes multa, parua, tenues.* Destillationes erant multæ, quia semper à principio ad finem fuerunt infestæ. Paruæ, quia sensum humor destillabat, neque admodum violenter. Simile quid ei, quod de imbre scribit Hippocrates, dum appellat magnas pluuias, quæ affatim irruunt, aut quæ sensum, sed longo tempore perdurant, ita legitur 1. in 1. epidem. in fine 1. comment. Gurgulio igitur erat meritò retractus propter delabentem acrem destillationem. *Gurgulio*, dicente Galeno 6. *de compos. medicam. secundum locos, cap. 3.* est particula quadam carnosæ in summo ore dependens, apparetque, si quis aperto ore linguam plurimum deprimat, vocaturque gargarion, cion, id est, gurgulio, & columella, sine columna. Huius gratia factus est gurgulio, ne frigidus in fauces aer cumulatim irrumpat *lib. medic. inscript. cap. 11.* Hic igitur, quoties destillatio est crassa, incrassatur, & intumescit, quo fit, ut videatur retractus, quoniam quæ replentur, quodammodo retrahuntur, si verò sit subtilis, longior redditur, & si acris, & mordax est humor, retrahitur ad superiora.

riora, quia exsiccat, & aliquando etiam marcescit propter humoris decumbentis malitiam; ita ut sapissimè ad sectionem sit deueniendum; neque tamen sine periculo, uti ex Galeno habemus *lib. 3. prognost. text. 21.* Aliquando ad nihilum reduci- tur à continuis destillationibus, & voci euidentem infert læsionem, & multo magis, si subtiles sint, quæ nullo modo, aut non nisi cum labore possunt expui, quemadmodum huic contigisse cernimus. Hæc tussiebat, quia humoris pars delabebatur ad partes spirituales, à quibus nihil potest educi, nisi cum tussi, ex Galeno *lib. 4. de loc. malè affectis, cap. 5.* at nihil concoctum expuebat, quia cum humor esset tenuis, poterat quidem à valida tussi infestari, sed modicum expuere, quia huiusmodi destillationes non intercipiuntur à spiritu, ut habetur *1. in 1. epidem. comment. 12.* quo in loco tussis siccæ causas refert: prius enim hic humor per guttur, & asperam arteriam delabendo in pulmone funditur, quàm à spiritu concitato per tussim subduci possit. Tussiebat igitur, sed quoniam humor erat subtilis, & crudus, qui à spiritu diuisus refluebat, eapropter nihil expuebat, quam eandem causam reddit Galenus idem *lib. 4. de loc. malè affectis, cap. 8.* & si aliquid expuebat, erat illud admodum paucum, & quia subtile, non nisi difficulter educabatur.

¶ Quosuis cibos toto hoc tempore fastidiniit, neque appetiuit quicquam, non sicut, nec quicquam effatu dignum bibebat.] Ea erat morbi malignitas, ut defluente humore in ventriculum, labefactata sit facultas appetitrix, propterea nihil appeteret, nec cibi, nec potus. Inappetentia est symptoma facultatis ventriculi, in qua inest appetitus. Aliquando accidit ventriculo primariò affecto, aliquando contingit aliis partibus transmittentibus. Primariò, ut cum humore crudo repletus est ventriculus: tunc enim appetitum tollit: aut quando ventriculus opprimitur à quadam concocti alimenti corruptela: aut, quando cibum adhuc inconcoctum retinet. Per consensum autem, si quæ humoris portio à capite in ventriculum defluat, si in venis existat humorum copia, ex quibus serosa humiditas in ventriculum confluat: tunc enim læditur os ventriculi, quod præ cæteris exquisitissimum habet sensum, cognosciturque ex nausea, inappetentia, cordis dolore. Fit tandem ab hepate valde affecto, quod est principium tum nutricis, tum naturalis appellatæ animæ, qua læsa, graues inappetentiæ fiunt, ut mori potiùs ægrotantes velint, quàm cibum assumere. Hæc omnia non incommodè videbit, vnusquisque *lib. 1. de sympt. causis, cap. 7.* Ibi Galenus tractat diffusè de hac re. Cum igitur tot sint causæ inappetentiæ, putarem ego duas fuisse præcipuas in hoc ægrotante, nimirum destillationem acrem, & salsam, & hepatis affectionem. Neque est quòd quispiam statim obiiciat, oportuisse fuisse siticulosam, quia ita fiunt à salsa destillatione: hac enim excepta, omnes aliæ tollunt sitim, quoniam id eueniebat propter facultatis euidentem prostrationem, quo existente non sentiebat indigentia, uti ex Galeno colligitur *in comment. sic.* Maximum sanè sit tibi facultatis signum ciborum appetitricis semel emorientis, si parata hæc, quæ desiderare dicebant, ut gu-

starunt, culpent, nec etiam edant. Qui, tametsi habeant pessimè, deteriore sunt tamen in statu, qui nihil appetunt, extremam indicantes extinctionem naturalis virtutis, qua cibum, & potum appetimus.

^b *Tacita erat, nihil loquebatur, mœsta animum despondebat.*] Dicitur est in principio fuisse portionem humoris melancholici, & hac motus sum ratione, quòd Galenus 3. in 3. epidem. scribit, multum loqui esse phreniticorum, tacere melancholicorum. Hæc erat tacita, & nihil loquebatur: ergo neque deerat humor melancholicus. Præterea erat timida, cum mœsta animum desponderet, timor autem, & mœstitia, si diutius perdurent, melancholicum significant, uti 6. Aphor. text. 23. & apertius 2. in 1. epidem. quo in loco sic legitur: *Timores verò magnopere acris, & decocta bilis flava symptomata sunt.* Cognatæ iam timoribus mœstitiæ sunt, & etiamsi in aliquo differant melancholici, in hoc tamen conveniunt, quòd omnes timent, mœrent, vitam damnant, quamvis non omnes mori cupiunt, ut inde colligamus mœstitiæ, & timorem semper concomitari melancholicos, dictum à Galeno, probatum ab omnibus. Addit tandem in ultimis verbis.

¹ *Erat autem & natium tabidum.*] Hæc verba ab Hippocrate non sunt addita, tanquam nihil significantia: neque enim est Hippocrati consuetum, dicit Galenus 1. de usu partium, cap. 8. his verbis: *Est ab illo tamen, inquit, si quid iudico, perperam scriptum nihil.* Et lib. de comate, unamquamque Hippocratis dictionem aliquid significare apertissimè fatetur, ut propterea dicendum sit, & non temerè hanc particulam esse additam.

^k *Erat autem & natium tabidum.*] Quasi velit dicere, summa cum ratione facilè in hunc affectum incidit, quia iam natura esset propensa ad tabem: scimus enim alios aliis magis, aut minus ad hunc, vel ad illum morbum esse propensos, quare cum hæc haberet natium tabidum, facilius etiam id morbi genus potuit incurrere. Ut autem meliùs hæc Hippocratis verba intelligantur, est consulendus Galenus, qui explicat verba hæc, dum inquit, eos habere natium tabidum, qui adedè angustum habent thoracem, & restrictum, ut scapulæ in morem alarum promineant, & qui caput habent adedè imbecillum, ut facilè repleatur, & qui facilè sunt obnoxij destillationibus 1. in 1. epidem. comment. 18. Tabidos Græcè *θυσιας* appellant veteres Medici, qui morbo tabifico, quem etiam *θυσια* vocant, sunt obnoxij. Tales planissimè sunt, qui adedè angusto sunt thorace, & restricto, ut à tergo in modum alarum promineant opercula scoptula, unde etiam *πτεροειδεις*, quasi alatos vocant. Præterea quibus caput facilè repletur, quod spiritus organis multas demittit destillationes, hi facilè tabescunt, 3. Aphorism. comment. 13. sic legitur: *Quibusdam eorum phthisim, id est, tabem qui scilicet ad hunc affectum natura apti sunt, & angusto pectore, & quibus à capite ad pulmones fluxio deferitur, quod idem ab Hippocrate 3. in 6. epidem. comment. 18. scribit ibi Hippocrates. Quæcumque alata natura costarum propter impotentiam occasionis, & in destillationibus malignis, & si excretio sit, & si non sit, malum.* Et eodem

dem lib. Medicas eos alatos nominare scribit, qui scapulos eminentes habent alarum avium instar, retrorsumque productas, idque fieri dicit propter vitalis caloris inopiam, propter parvitatem cordis. Tales igitur sunt, qui nativum habent tabidum. Hic expedit notare, tres esse phthisis differentias; nam vna fit à distillatione è cerebro, vel multa, nec euacuata, quæ pulmones non difficilè putrefacit, propter ipsorum aptitudinem: sunt enim substantia molles, ac tenelli, cuius occasione dicebat Hippocrates: *Destillationes, quæ tandem non consistunt, alteram tabis differentiam gignunt.* Aut fit phthisis, quia decumbens destillatio fit acris, & mordax, vt salsa. Aut tertio modo, quia aperiuntur vasa, quod frequentissimum est: apertis enim pulmonis vasis fit vlcer, erosio pulmonis tunicis, & carne. Inter has periculosissima est hæc, quæ dicente Hippocrate, sequitur ad insanabilia pulmonis vlcera, nec minus periculosa est, quæ ab acri pendet destillatione: nam in his difficillima redditur curatio propter immoderatam fluxionem, vlceris magnitudinem, sanguinis acrimoniam, & putredinem, quæ vim cordis obruit, & ob id non rarè per magnos ductus euacuato pure, sæpissimè ægrotantes linquunt animo, ex quo etiam moriuntur. Addamus curationis difficultatem, propterea quòd medicamenta cum peruenerint ad partem affectam, iam refractam habent vim. Quòd si postea acris destillatio continuò fluat, non facilè curatur phthisis; quia, cum præceptum sit destillatio ad pulmones, tussium necessariorum, & hinc vlceris amplificatio, intemperies in dies magis succrescit, & irremediabilis fit affectus: his enim verè contingit, vt non tantum vera cicatrix, sed ne crusta quidem, cuius beneficio interdum sanguis supprimitur, possit induci, trahiturque in consensum, & ventriculus, & hepar, & aliarum partes coafficiuntur, vt in dies conspicimus. Hæc omnia apertissimis verbis comprobatur Hippocrates sic: *Cum pus in ventre moram traxerit, totum corpus ab ipso calefcit, tum maximè vicinissima partes: calefciente enim corpore, humidum maximè eliquatur, & quod à supernis partibus eliquatur, in supernum ventriculum præcipuè confluit, fitque pus. Pars verò eius etiam in infernum ventriculum defertur, & quandoque alui ab ipsa turbatur, & hominem perimit: nam cibi ingesti succedunt incocti, & alimentum ab ipsis corpori non succedit. Et sputi sursum purgatio non equalis contingit, alui nimirum calefacta, & omnia deorsum trahente in seipsam. Et à sputo quidem suffocatur, & stertit, dum non purgatur, à ventre verò fluente debilitatur, & plerumque perimitur.* Paulo post addit: *Cum igitur caput fluere cœperit, & reliquum corpus colliquari, non amplius equaliter ne vsti quidem enadunt: superant enim supra pus influentia mala, ea qua defluunt, & carnes magis: ac magis liquefcant, quam nutriantur ab ingestis.* Mortis verò tempus, & modus habetur lib. 2. eiusdem, dum inquit: *Huic si iam à capite pili defluant, & nudum sit caput, velut ex morbo, & si prunis insipienti salina graueolens sit, intra breue tempus moriturum ipsum prænuucia. Id verò quod accidet, alui profluvium fore.* Hæc Hippocrates. Quemadmodum tres sunt maximæ differentie tabis, ita triplex est ad tabem præparatio. Vna est ex conformatione corporis vitiosa; altera

ex constitutione aëris, veluti Austina, Aquilonia. Tertia ex ætate. Constitutionem corporis tabificam tres partes constituunt. Pulmo, Thorax, & Caput, in singulis istarum partium triplicem inuenimus dispositionem. In pulmone mollities natiua, cauitates multæ excipiendis fluxionibus idoneæ, excernendis ineptæ, & ab ortu, quasi ab ortu naturæ ex vitioso parentum semine contractum. Ratione thoracis, veluti iam dictum est. Angustia in latum, & profundum, collum oblongum, & gracile: extantes scapulæ retrorsum in modum alarum, & excarnes. In capite autem, quando redditum est ita imbecillum, vt quacunque ex causa repleatur. Intemperies, quæ propter caliditatem, ritu cucurbitulæ trahat, & facilè repleatur propter patentés meatus, qui ad excipiendos vapores maximè sunt apti. Fit etiam propter frigidam intemperiem, nimirum hæc multa excrementa congerit, & quæ ad caput feruntur incrassat. Hæ sunt causæ propter quas tabes sunt facillimè concurrente praua corporis dispositione, vt inde eliciamus non fuisse admodum difficile ægrotantem, de qua agitur tam grauius fuisse affectam, cum natiuum haberet tabidum, id est, haberet corporis constitutionem tabificam. Addamus, quòd præter constitutionem dictam, habebat etiam destillationem, quæ non consistebat; hæc autem solent alteram tabis speciem generare: sunt enim duæ, vna, quæ ex illis, quas caput demittit fluxionibus constat. Altera, quæ ipsius malis pulmonis proficiscitur, de qua re iam est dictum cum Galeno 1. in 1. epidem. comment. 17. Quare, si ita erat affecta, & tot etiam habebat, quæ tabem sua natura minarentur, non poterat non nisi in id morbi genus incidere. Neque aliquis dicat, Epicratis vxorem laborasse destillatione non dissimili, & tamen neque obiisse, neque tabidam fuisse factam, quia est quòd facilè respondeatur: nam, neque omnium est eadem dispositio, neque hæc, perinde ac illa habebat natiuum tabidum, neque accidentia æquè grauià, vt ex textibus elicitur, neque quod in morbis est maximum, erat illi sublatus appetitus, sed maior ægrotudinis causa fuit mensum suppressio, à qua, etiamsi difficulter, & longo tempore, tamen integrè conualuit. Præterea, etiamsi posset dici maligna destillatio; tamen, neque in ventrem, neque ad partes spiritales confluebat, quantum ex textu coniectare possumus. Vt igitur sermonem concludamus, dicimus ægrotantem hanc laborasse maligna admodum destillatione, proptereaque obiisse citius: nam malignæ destillationes dicuntur illæ, quæ à capite in pulmonem descendentes subtiles sunt, & viribus corrodentibus. Hæc fuit huiusmodi. Ergo fuit maligna. Maior probatur Galeni auctoritate desumpta ex 3. in 6. epidem. comment. 18. vbi hæc habet: *Destillationes igitur à capite in pulmones, tunc malignas esse putandum est, si defluentia subtilia, & corrodentibus viribus sint prædita.* Minor patet ex textu. Aliud in hac historia est notandum; videlicet, rigores illos, & sudores inordinatè factos causam habuisse à destillatione, quod frequentissimum esse videbitis in praxi, & etiam à Galeno notatur 1. in 1. epidem. text. 34. quo in loco verba faciens de illis tabescentibus ad verbum scribit, *In summa, qui tabescebant leuissimè agrotabant,*

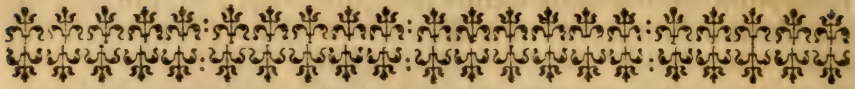
tabant, non more tabescentium à febris cum horrore venientibus, parum sudantes aliàs ali, ut quos inuaderet febris, non statuto circuitu; & ut paucis, quos nunquam febris reliquerit, sed inuaderet more febris tertiane naturam referentis. Sunt hæc, quæ ægrotantibus tabescentibus etieniebant, de quibus fit mentio in prima tempestate, quæ omnia etiam huic ægrotanti euenêre, cum modò rigeret, modò sudaret, modò febricitaret, quod, ut diximus, admodum est familiare tabescentibus, prout humor ad hanc, vel illam partem decumbit: si enim ad nervos, rigorem; si ad cutim, sudorem; si ad venas, febrem concitat. Quibus sic præmissis, vidimus quibus affectibus fuerit conflata hæc mulier, quas causas habuerit fouentes, & quem euentum. Quid per natium tabidum intelligi debeat, & quid per destillationes malignas, omniâque pro viribus à Galeno, & Hippocrate fuêre desumpta. At quoniam hæc spectant ad theoriam, addamus modò aliqua ad praxim attinentia.

Curatio.

Cum tres essent affectus, ad tria erat dirigenda curatio, nimirum ad tumorem ani, ad febrem, & ad destillationem. Quod spectat ad tumorem, non admodum fuisset sollicitus Medicus, propterea quod erat in partibus inferioribus, & admodum exiguus, & ob id etiam celerimè est solutus. Quæ maiorem diligentiam exposcebant, erant destillatio, & febris: nam tumor, si quam exigebat curationem, ea fuisset facta cerato althææ admoto, emplastro maturanti ex pomis coctis dulcibus, saccaro, & butyro: ex farina hordei, tritici, malua, oleo amygdalino: ex lacte, panetrito, & oleo liliorum alborum cum portione radicum liliorum alborum, & id genus aliis. Galenus cum plures sunt affectus, illum præ cæteris esse attendendum monet, qui præcipuè vrget, altero non neglecto. Quare in curandis istius ægrotantis affectibus: ego prius attendissem febrim; quia, etiamsi destillatio tabem minaretur, quod maximum erat; tamen existimarem ego iam pridem, & multò antè huic destillationi fuisse obnoxiam, & ob id, nouo adueniente morbo, illum fuisse curandum, qui celerem mortem minabatur, etiam diligentissimè curatus, & eò magis, quia iisdem remediis poteramus duabus indicationibus satisfacere, si non omnino, saltem, ex parte: vterque enim istorum refrigerantiâ exposcebat. Quare, cum ratione febris, & destillationis esset refrigerandum, illud imprimis attendere oportebat, ut præcederet conueniens victus ratio, scilicet refrigerans: ita enim & intemperiei calidæ febris, & destillationi falsæ esset prouisum. Vinum debebat statim interdici, ut minimè vtrique affectui vtile. Aqua cocta poterat parari ex hordeo, aut simul cum seminibus citri, coriandrorum, aut istarum aquarum loco vti stillatitiis, veluti sunt acetosa, ruta capraria, endiuia. Cibus, panis tritus cum mucilagine seminum melonum, aut papaueris albi, & præcipuè vigiliis infestantibus: succus farri probatur, & si suspecta sit ipsius crassities, additur succi limonum, aut aceti parum,

nec minus probatur pissana hordeacea, de cuius utilitatibus iam aliàs dictum est, cum vitellis ouorum: Quòd si tenuissima victus ratione vltra fuisset, sic affecta bene sibi consulisset, etiam si hæc nimis exacta vteretur, cum nihil sustineret degustare. In huiusmodi casibus, ne ægrotantem sine cibo relinquamus, licet aberrare à via in nutriendo, concedentibus nobis aliquid, quod etiam sit minus conueniens, sæpissimè enim videbitis ab alimento non multum boni succi excitari appetitum, & in morbi progressu ægrotantes magis appetere, & quæcunque porriguntur admittere. Sed vtcunque esset, necessaria fuissent contusa carniùm, iura longa consumptione decocta, succus carnis assæ. Aqua carnis quæ tantopere extollitur à Petro Baio; tamen quæ eo modo paratur, exactam requirit diligentiam: nam aduritur facilè; nisi moderatus sit ignis, & tunc gustui est ingrata, veluti etiam, quæ fit in patinis. Mihi maximè arridet, quæ in hunc modum præparatur. Assumatur caro ex coxa vituli, abiiciatur pellicula, si quæ est, & pinguedo, vt sola caro remaneat, secetur in minuta frusta, vt possit phialæ collum ingredi, quæ vitrea sit, ponatur caro in phiala, sine aqua, & diligenter obturata phiala, eadem ponatur in caldario satis lato, aqua frigida pleno, sed appensum remaneat phialæ collum, ne inter coquendum frangatur. Bulliat aqua in qua reposita est phiala, & spatio horæ, aut paulo plus extrahetur succus cum suauis odore, & maximè conueniens debilitatis, si ad $\zeta. ij.$ vel $iiij.$ exhibeatur, animaduertentibus nobis; ne, si caldarij aqua absumatur inter coquendum, addamus, aquam frigidam, quia statim frangeretur phiala, oportet enim vt superaddatur aqua, quæ iam in altero vase feruetur calida; neque, cum succus erit factus, & deponatur caldarium ab igne, debet phiala extrahi donec aqua sit refrigerata. Hic est facilius modus præparandi aquam, quæ à Medicis dicitur succus carnis, & vires fractas velocissimè reparat, cum velocissimè nutriat. Nec sunt inutilia stillatitia carnis vituli, aut pulli herbis refrigerantibus repleti. A cibo expediebat aliquid exhibere, quod posset vapores ascendentes coërcere, veluti sunt pira cocta, cotonea, aut citoniatum saccaro factum, nec improbatum portio saccari rosacei. Huiusmodi igitur fuisset non inutile genus vitæ in tali casu, pro regulari talium morborum curatione, & præcipuè maxima cautio est adhibenda, quando ægrotantes non appetunt: neque enim tam facilè datur locus cæteris medicamentis, quando virtus ex non assumpto cibo redditur imbecilla, vt in hoc casu: atramen, periculo prædicto expediebat aliquid moliri. Præsentaneum remedium fuisset sanguinem mittere; & quoniam erat mulier, oportuisset eandem interrogare, an aliquis defectus esset in naturali sua euacuatione, quod plurimum refert scire: nam si minus, quàm pro dispositione corporis requirebatur, fuisset euacuata per yterum; & idèò dedisset febris causam, expediebat ab infernis partibus sanguinem detrahere, aliter supernas secare venas, & si quid erat tentandum, illud erat statim inuadente morbo faciendum: nam progrediente tempore sublata fuisset occasio, ipsa omnino alimentum renuente. Ob hoc abstinuit Galenus à sanguinis missione in muliere Ro-

mana, quia spatio quatuor dierum nihil assumpserat, quanto magis id erat obseruandum in præsentī muliere, quæ nihil omnino degustabat. Itaque erat res consilij, & bene erant attendendæ vires; præsertim, cum parum laudabili sanitate frueretur, etiam ante febrem, quantum ex textu elicere possumus; parum igitur detrudere, & potius iteratò mittere, vos autem adolescentes dilectissimi monitos volo, vt quando huiusmodi casus præ manibus habetis, in quibus statim suspecta res est, subito curetis seniores vocari Medicos: sic enim, & vulgo satisfacietis, cuius consuetum est semper Medicorum famæ detrudere, sic ferente eius deprauata natura, & quod maius est, conscientia consuletis dignitatẽque vestram, sic facientes, in dies augebitis magis. Quod ad alium emolliendam spectat; etiam si ab aliquibus in huiusmodi destillationibus aciores clysteres commendentur, nihilominus ego vsus essem placidioribus concinnatis ex decocto refrigerante, & soluente, vt mala, betis, violis, hordeo, ad ditis, sem. anisorum, quo ad $\bar{z}.vi.$ sumpto, addidissem cassiam ad $\bar{z}.vi.$ mel violaceum solut. saccharum rub. ad $\bar{z}.ij.$ cum butyro ad $\bar{z}.iij.$ clysterem concinnassem, neque valido leniente vsus essem, sed contentus fuisset huiusmodi, quod reciperet cassiam ad $\bar{z}.j.$ cum sem. anisorum. Quod si in muliere fuisset suspecta, non transcendissem mannam dissolutã, in iure in quo prius fuisset decocta, sem. anis. puluis, sem. citri, & tamar. hac sumpta ad $\bar{z}.ij.$ præparassem alterantia ex ruta capraria, violis, nenuphare, capill. ven. gramine, acetosa, hordeo, & sem. melonum in iure omnibus decoctis cum foliis boraginis, buglossi, & floribus cordialibus; aut, si magis placuisset, poterat parari syrupus ex succo depurato cichorij, acetosæ, endiuia, boraginis, ex syrupo violaceo simplici, cum herbis, aut aquis cordialibus. Aut, cum omnia abhorreret, poterat ex eisdem repleti pullus, & extrahi aqua vitreis organis, de qua assumeret ad libitum. Alexipharmacis vti: vigiliis prouidere opportunis remediis, de quibus aliàs dictum est, morsulis diacodiõ dictis, saccharo rosaceo, violaceo, sed ex violis. Ab oxorrhodinis abstinuissem, ne caput imbecillum magis redderetur, & fluxio maior. Gargarisinata incrassandi vim habentia, reuulsiones vtilis. Quod spectat ad natiuum tabidum, non est cur loquamur de lacte, aut balneo aquæ dulcis, quia medicamenta natiuo tabido conuenientia non admittebat febris putrida, quæ etiam sua vi tam celeriter enecauit ægrotantem, vt non fuerit talibus medicamentis locus: non erat cur Medicus de istius ægrotantis salute esset sollicitus, quod spectat ad tabidum natiuum, & ob hoc ad aliã erat animus conuertendus.

ΑΡΡΩΣΤΟΣ ΕΒΔΟΜΟΣ.

ÆGROTUS VII.

Κ ΤΝΑΓΧΙΚΗ, ἢ
 ὡσαύτ' αἰεσι-
 νου, ἢ ὡσάντων ἀπὸ
 γλώσσης ἤρξατο.
 αἰσαφής ἢ φωνή. γλώσσα ἐρυθρή.
 ἐπεξηραίνθη. τῆ ὡσάντη, φεικώ-
 δης ἐπιθεμαίνθη. γ', ριγού. πυ-
 ρετός ὀξύς. οἰδημα ὑπερυδροῦ.
 σκληρόν. τραχήλις Ἐπὶ στήθε
 ὄξυμοτέρων. ἀκρεα ψυχρά. πε-
 λιδία. πνεύμα μέλειρον ποτὸν
 διαρίων ἐχάτο. κατὰ πνεύμονα
 ἠδιδύατο. τὰ διαχωρήματα κ' ἕρα
 ἐπέση. δ'. πῶτα παρωξύνθη.
 ε'. ἀπίθασε κίωμα χυκή. π. δ. ε.
 ε. δ.

Α LLIVS^a Angino-
 sa, qua apud Ari-
 stionem agebat, pri-
 mum à lingua caput
 esse vox obscura, c lingua ru-
 bens, desiccata erat. a Primo
 die horrida, incaluit. Tertio,
 rigor, febris acuta: tumor colli,
 & pectoris ex utraque parte
 subruher, durus. c Extremita-
 tes frigida, livida, spiritus sub-
 limis, f potus per nares efflue-
 bat, deorare non valebat.
 & Deiectiones, & urina substi-
 terunt. Quarto, cuncta sunt
 exacerbata. Quinto, perijt an-
 ginosa. π. δ. ε. ε. δ. id est. Pro-

habile deiectionibus suppressis esse mortuam.

C O M M E N T A R I U S.

Α NGINÆ^a nomine omnes gutturis affectus, qui comitem há-
 bent difficilem respirationem illaeso thorace, aut pulmone com-
 plecti Galenum apertissimum est ex iis, quæ scribit hunc in mo-
 dum. Cur igitur omnes anginosos appellavit? Quia difficulter spirabant,
 nullo existente, vel in thorace, vel in pulmone vitio, quippe hac in re differt
 anginosus concursus à peripneumónico, & laterali, atque ex eo, quòd angu-
 stia sensus in gutture est. Addit: Praterèa in prasagiorum libris, videtur
 angina nomine intelligere omnes affectus huic loco accedentes, quos spirandi
 difficultas comitatur. Lib. 4. de loc. malè affectis, cap. 3. Quare, quotiescun-
 que afficitur guttur, quomodocumque fiat, eos anginosos appellabimus. Ita-
 que non mirum est, si plures anginae species habemus ab Hippocrate
 descriptas 3. prognost. text. 16. Neque in his recensendis fuit, ut veteres
 Medici,

Medici, curiosus, qui distinxerunt anginam in Cynanchen, Paracynanchen, & Synanchen, sed paucissimis verbis rem explicat, sic scribens: *Angina gravissima est, ac celerrimè interficit, quacunq̄ nec in ceruice, nec in faucibus conspicuum aliquid efficit*, plurimùm verò doloris infert, ac spirationis difficultatem, quæ non nisi recta cernice trahatur: hæc enim, & eodem die, & secundo, & tertio, & quarto strangulat; & hæc est prima species anginæ, quam Medici posteriores appellant Cynanchen, cuius etiam fit mentio ab Hippocrate *lib.2. prorrh. text.54. Faucēs*, inquit, *dolentes absque tumore, cum implaciditate, strangulantēsque acutè perniciose*. Secunda species est hunc in modum descripta. *Quacunq̄ verò dolorem alteri similem infert, attollitur verò, ac ruborem in faucibus efficit, admodum exitiosa, sed paulò longior, quam superior*, de qua ni fallor loquutus est Hippocrates *4. acut. text.30.* Tertia est, ubi fauces rubent, ceruix, ac pectus: diuturnior est hæc, & maximè servantur ij, quibus ceruix, ac pectus traxit ruborem, nec facer ignis intrò recurrit, hancque appellant Synanchen: secundam Parasyanchen: de his autem nominibus non fuit Hippocrates curiosus, quia non faciunt ad curationem, & ob hoc, ut dictum est, affectus omnes, qui gutturi adveniunt, si spirationem quoque reddunt deteriore in vno Cynanches nomine comprehendit, deinde à rei essentia, & periculi magnitudine exorsus eandem in tria membra distinguit, ut in *prognost.* habetur, hinc fit, quod ab eodem Hippocrate reponitur modò inter acutos, modò inter peracutos morbos. *Lib.2. Aphorism. comment.19.* Ponit anginam inter morbos acutos: duplex enim est morborum acutorum natura: vel enim ab humoribus calidis solùm, qui nullum obsedère locum, sed æqualiter in omnibus animalis partibus sunt, vel loco aliquo patiente fiunt, ut in morbo laterali, pulmonis inflammatione, angina. Eandem reposuit inter morbos peracutos *1. Aphor. comment.12.* Morbus enim lateralis, & qui peripneumonia, & phrenitis à Græcis dicitur, morbi acuti sunt. Angina verò, Græcè Synanche, & Cynanche, & cholera, & neruorum distentio Græcè tetanos, peracuti: & cum intra quartum iugulet, erit etiam inter peracutos exactè reponenda. Causa anginæ fluxio est. Huius causa est capitis intemperies cum materia, cum caput eam habet dispositionem, ut facillè repleatur, ille humor, qui in capite existit, tandem ad aliquam partem præcipitet necesse est, facillè autem fit, ut ad viciniores partes defluat à capite, nimirum tanquam à termino à quo, ad subiectas partes, tanquam ad terminum *ad quem*: fluxiones autem, quæ à capite defluunt sunt in duplici differentia: aliæ enim sunt substantia tenues, aliæ crassæ, quæ tenuiores sunt, per latiores venas facillè penetrant, sed postea detinentur in angustioribus, huiusmodi autem sunt venæ gutturi. E contrariò autem quæ crassæ sunt, ex in angustioribus non firmantur, quia easdem penetrare non possunt, hinc fit, quod plures anginæ differentie ponantur: nam prima species anginæ fit, quotiescumque tenuissima, & acerrima fluxio sese insinuat in venulas interiorum musculorum laryngis, & hac de causa, quæ inflammatio contrahitur in iis partibus à materia

illa plus iusto incalescente delitescit omninò , vt neque videatur , neque possit tangi , & neque mirum si Hippocrates dicat hanc esse lethalem admodum. Secunda autem per consequens pendeat oportet à materia crassiore ad eam partem fluente. Hæc in faucium venis consistit , atque illic impacta facit , vt pars , quæ fluxionem recepit , in tumorem attollatur , & etiam sensui visus pateat , propterea quòd venæ earum partium patentiores longè sunt , & magis latæ , quàm venæ laryngis , & musculi inflammatione tentati manifesto tumore se produnt. Tertia , modo , ex fluxione crassiore ortum ducit. Hæc tum in cervicem , tum in partem exteriorem thoracis , siue sterni influit , tum in colli musculos , qui per latera œsophagi ad cartilagineam scutiformam descendunt , & hac de causa fit , vt modò inter autumnales , modò inter vernaes morbos reponat Hippocrates 4. *acut. text. 30.* Synanche , inquit , id est àngina , fit , cùm hyeme , verèque fluxio multa , & viscosa à capite ad iugulares venas defluerit , plurimùmque hæc propter latitudinem traxerint spiritum , & quæ sequuntur , longèque inter se differre anginas notat ; nam , quæ autumnali tempore fiunt , has magis biliosas , neruales autem magis pituitosas nuncupat. *Lib. 3. Aphorism. comment. 22.* Angina verò , sunt verba Galeni , *ex biliosis humoribus ortum habent , qui ad fauces autumno decumbunt , ab illis , quæ verè fiunt differentes ;* quoniam illæ sunt quodammodo pituitosiores : succedit enim hyemali tempore , & in vtroque tempore fiunt familiares fluxiones , quia autumnus sua frigiditate comprimens ; ver liquans fluxionibus dant causam , minùs autem in æstate , quia geniti humores dissipantur , hyeme verò omnia redduntur torpida : neque propterea mirum si Galenus dicat autumnali tempore fieri morbos æstiuos permultos , manente adhuc æstiuo humore in ipso , flaua bile : neque enim sicuti æstas veri superueniens humores euacuat , ita & autumnus æstiuos ; sed contrarium ex toto accidit ; nam ex partibus extimis ad intimas ducit. Cum ratione igitur æstatem , inquit , nonnullas ex morbis vernis generare. Autumno verò non ex æstiuis aliquos , sed multos , quod idem reperit *in eadem sectione , text. 9.* Autumno hoc imprimis inest , quòd eadem die aliquando calorem , aliquando frigus continet. Deinde , quòd æstiuo succedat tempori , in quo multi quidem humores fuerunt assati , quibusdam verò & vires debilitatæ ; subdit statim : *Non solum verò hac ratione malus est autumnus , sed etiam quia primum quidem humores mouebantur ad cutim , atque dissipabant , autumno verò ob aëris ambientis frigiditatem retunduntur , atque ad interiora impelluntur.* Hoc cùm ita sit , dicerem ego anginas autumnales esse periculosiores , & deteriores , & hanc ægrotantem autumno potius fuisse conflctatam. Cùm igitur tot sint anginae species , & à variis humoribus pendeant , videamus , cùm hanc fuisse anginosam scribat Hippocrates , qua anginae specie laborauerit. Hoc non difficile consequemur , si quæ passa est breuiter examinemus. Incipiens autem Hippocrates nobis ob oculos ponere , quomodo ellet affecta , ait.

^b *Huius primum à lingua cœpit esse vox obscura. Lingua rubens , desiccata*

ra erat.] Vocis instrumenta , dicente Galeno 2. in 1. epid. comment. 78. per quæ spiritus redditus vox efficitur, sunt aspera arteria, guttur, fauces. Cum igitur esset vox obscura, vocis organa lædi significabatur: nam actione læsa, & instrumentum affici contingit, à quo actio prodit, idque eueniebat, quia in dictas partes sese insinuabant humores: quotiescunque enim ad subiectas partes delabuntur, fauces etiam noxam contrahunt, vti quotidiana experientia demonstrat, & id etiam confirmat de ægrotantibus quibusdam Hippocrates 3. in 3. epidem. text. 10. quando scribit multos è faucibus laborasse, vocisque fuisse vitiatas. His hæc addit Galenus: *Quibus caput sua sponte promptè replebatur, his in præsentia exundantia humorum plenum, in pulmonem cæpit, & ventrem per fauces fluxiones dimittere.* Porro iure dicit voces etiam his affectas fuisse; nempe, & hoc assidue fieri videtur destillationibus, vbi abundè fauces, & guttur irri-gauerit.

lingua erat rubens.] Quemadmodum vox erat obscura, id est, quæ vix audiretur propter vehementem fluxionem, ita lingua erat rubens, quia erat inflammata, neque quid nouum & linguam pati, quæ facillè propter magnas venas, quibus est donata, fluentes recipit humores, & etiam propter substantiæ aptitudinem dicit Galenus 5. in 6. epidem. comm. 14. & loco etiam adducto acut. vbi ita habetur: *Lingua autem vi ex venis humidum recipit, atque ex lata, rotunda, ex bene colorata, liuens: ex molli dura, atque ex facillè flexili, flectenti contumax efficitur.* Ita profectò læditur lingua, vt viderim ego sic tumefactam, quæ intra dentes detineri non posset, dum medicinam facerem in oppido Trumelli. Erat hîc vir rusticus, qui maximos labores in agrorum cultura sustinebat: cæpit gutture dolere, neque ob hoc à laboribus abstinuit: tandem paucis transactis diebus ex improviso magna deglutiendi difficultate correptus fuit, & in eo prope erat, vt moreretur suffocatus: in tumorem elata est lingua adeò, quæ intra dentes non poterat detineri. Hoc spatium septem dierum ad minus, quibus diebus transactis, paulatim cæpit detumescere, & in pristinum rediit omninò. Habuit hoc non parui momenti in huiusmodi casibus, quòd in tam euidenti linguæ tumore, nihilominus bene spirabat post vniuersales totius euacuationes. Quare non est mirandum si huic ægrotanti idem eueniret, nimirum minùs bene disposita, cum esset rubens, inflammationis particeps, desiccata propter calorem.

Primo die horrida incaluit.] Horror in principio factus solet ingentem humorum putredinem, & malignitatem denunciare, Galeno confirmante 3. in 3. epidem. comment. 69. Verùm in hac muliere dicerem id euenisse præcipuè propter affectionem partis neruosæ: communicatur enim affectio propter congenerem substantiam omnibus partibus neruosis, veluti obseruamus in vteri affectibus: rigent tunc mulieres, quia pars affecta est neruosa: sed addamus in violentiore naturæ motu concuti vniuersum corpus, & pati præcipuè neruosas partes: at enim verò nullus fit concitator motus, nisi quando suffocatio imminet, veluti in anginosi: tunc natura omnes suos adhibet conatus, vt se eximat à mo-

lestante materia; & tunc si materia est crassior, non rigor, sed horror con-
 citatur, qui medius est motus inter rigorem, & refrigerationem: ita enim
 scimus fieri horrorem, videlicet aliquando à materia acri vellicante mem-
 branas, veluti in purulentis: vel agitatione caloris influentis, & materiae
 calidae, aut crudae concitato motu, aut diffusionem in habitum corporis.
Horruit igitur ratione dicta, *Incaluit*. Bene dictum, quia in principio
 morbi omnes sunt leuiore: id est, febricitabat quidem, sed non vehe-
 mentissimè, nondum inflammatione vigente. Quid fortasse, si quemad-
 modum etiam nostris temporibus obseruamus, neglexisset affectum, &
 etiamsi incalcesceret, non abstinuisset ab iis, quae potuerint irritare mor-
 bum, cum de secundo die nihil dicat, quasi eodem modo haberet. Refert
 historiam alterius anginosae Hippocrates 7. *epidem. text. 19.* & inquit:
Anginosa qua apud Metonem dextram manum, & crus doluit. Febricula
tenebat eam: hoc perinde est ac si diceret, *incaluit*: modus loquendi Hip-
 pocratis, veluti habemus in historia eius, qui calefcens cœnauit. Verùm
 cum morbi isti non possint diutius protrahi, quin aut omninò soluantur
 benè, aut hominem tollant celerrimè, ob id cum ad magnitudinem in-
 flammationum sequantur febres, vti ex Galeno habetur 2. *prorrhet. com-*
ment. 21. Soleant autem quam celerrimè vigere, propterea, acriori facto
 sanguine, impetuosiùs moto, validiùs natura insurgente, non ampliùs
 horruit, sed riguit, neque ampliùs dicit incaluisse, sed febris acuta: &
 iure maiore facta inflammatione, quod ex consequentibus dignoscitur,
 videlicet ex colli tumore, qui vtramque obsidebat partem, veluti etiam
 pectoris; & dicerem ego ita factum fuisse vigente iam inflammatione,
 humorum maiore copia ad eum locum præcipitante, internam & exter-
 nam obsidente partem, ex quo longè grauius periculum: nam ambas
 affici partes, grauitatem morbi arguit. Præterea erat colli, & pectoris tu-
 mor durus, vigentem inflammationem denotans *lib. de tumor. cap. 2.*
 Neque propterea deterreantur adolescentes in tam grandi malo, quia
 sæpissimè contingit expandi ad extimas partes cum ægrotantium com-
 modo, erysipelatem enim intrò foras erumpere bonum. Quodnam igitur
 erat grauius malum in hac ægrotante dicit iuuenis? Verbum illud,
subruber: quasi mortiferum facit morbum: neque enim respondebat
 color vehementiæ inflammationis, oportuisset fuisse valde vehementer
 rubram partem externam, & pectus, quia fuisset indicium materiam de-
 turbari ad externas partes, & ita partibus internis minùs afflictis, minùs
 oppresso calore natiuo, spiratione faciliori existente, euitasset suffoca-
 tionis periculum. Itaque non immeritò vtitur hoc verbo Hippocrates:
subruber: quasi moneat adolescentes (ipsos enim alloquor, non proue-
 ctos) & dicat si continget huiusmodi morbos curare, attende naturæ
 impetum, & obserua qualis sit color inflammatae partis; nam si est subru-
 ber, denotat imbecillitatem naturæ oppressæ à sarcina, & mala humo-
 rum qualitate. Ecce euentus comprobatur, cum subrubrum tumoris colo-
 rem insequatur statim frigiditas extremorum, materia intus manens:
 pulcherrimè id confirmat Hippocrates 6. *Aphorism. text. 25.* sed apertius
lib. 3.

lib. 3. prognost. cùm ait : *Nec sacer ignis intrò recurrat* , subdit text. 18. *Securissimumque est , si rubor , quammaximè foras vertatur* , quod quia in hac non est factum , ob id in dies apparebant velocissimæ mortis indicia , uti ex sequentibus habetur , dum subdit.

◦ *Extremities frigida, subliuida : spiritus sublimis.*] Quomodo extremities refrigerentur , iam ex dictis apertissimum est : sequi enim ad ingentissimas inflammationes internas , quæ ritu cucurbitulæ sanguinem trahunt , alias cum Galeno demonstrauius , confirmatum pariter ab eodem Hippocrate 7. *Aphor. comment. 26.* Textus sic legitur : *In forti dolore ventris , partium extremarum frigiditas , malum.* Galenus in *comment.* Fit quidem , sicut *suprà* dictum est , ob magnitudinem inflammationis in visceribus partium extremarum frigiditas . Fit etiam propter animi defectum , vel quia calor natiuus extinguitur , vel quia propter multitudinem suffocetur , cùm præcipuè causa fuerit frigida . Fit insuper , & propter vehementem dolorem , medias corporis partes occupantem , ob quem natura in seipsa contrahitur , & ad eam consequitur sanguis , non solum extremas corporis partes derelinquens , veluti pedes , manus , caput , sed & cutim vniuersam . In hac muliere non erat mirum , si partes extremæ refrigerarentur , & liuidæ fierent ; quia , cùm adesset humorum copia , à qua strangulabatur , contracta vehementi inflammatione circa pectus , & fauces , sanguis ad illas partes recurrens , relinqueret partes extremas , proptereaque refrigerarentur , & liuidæ fierent , ferè iam extincto calore natiuo , & morte præ foribus existente : nam liuida facta corpora in breui mortem denunciant : sed neque hîc cessant symptomata , cùm & spiritus esset sublimis . Hîc suffocationem denotat , est autem talis , quando respirando pinnas narium dilatant ægrotantes , & summum thoracem vsque ad operta scoptula mouent , veluti etiam accidit currentibus ; & orthopnoicis , quibus libera non est respiratio . Galenus in *lib. 3. de difficult. respirationis cap. 4.* spiritum densum , & magnum esse in anginis scribit , ut dicere possimus spiritum sublimem perinde esse , ac densum , & magnum , etiamsi non vno modo afficiantur anginosi . *lib. 1. prorrh. text. 24.* appellat hunc spiritum promptum , quod videlicet angina affecti sint ad respirandum prompti , inquit Hippocrates , *Qua cum exolutione fiunt aphonia , pessima : spiritusque in aphonia , veluti his , qui strangulantur promptus , malus.* An & tale delirium portendat ? Galenus in *comment.* Strangulantur iure optimo , quoniam aëris copia non sit , estque ipsi consuetudo , ut talem spiritum *φαιβύβρον* , id est , apparentem dicat . Videntur autem omnes , qui talem inspirant inspirationem scapulas mouere totas , ita ut per vestimenta motio conspicuè appareat , tanquam validè ipsis superioribus thoracis partibus operentur : non igitur absque ratione talem spiritum *αρόχειρον* , hoc est promptum appellauit , quem in 2. *epid.* dixit *μετέωρον* , id est sublimem , elatumque , & *lib. 2. prorrh. com. 55.* Videretur autem mihi auctor , spiritum retrahi , vel sursum trahi dicere , quem superius , tum promptum , tum sublimem dicere asserui , cùm videlicet thorax inter inspirandum partibus superioribus magnam efficit respirationem , ita ut

scapulæ moueri videantur, & quam ob causam qui suffocantur, omnes hoc respirant pacto, demonstraui. Sunt qui dicant spiritum sublimem, vel elatum, non propterea dici magnam respirationem, sed paruam, & densam, ita dictam, quoniam paucus aër inspiratus non videtur posse pertingere ad inferas thoracis partes, sed in sublimibus tantum eius partibus consistere.

¶ *Potus per nares effluabat, deuorare non poterat.*] Pessimum signum in angina: nihil enim deerat in omnimodam perniciem, propterea quod viæ, quæ ad fauces pertinebant erant interclusæ, & hîc notare debetis diligenter accidentia omnia: nam habuit hæc ægrotans vocem obscuram, & deglutendi difficultatem, quod maximum esse ex Hippocrate elicitur, quando 7. in 6. epid. text. 1. scribit sic: *Viris autem plurimis, & alij quidem effugerunt, alij autem mortui sunt.* In summa iis, qui bibere solum poterant, valde erant mitia, & toleratu facilia. Qui verò præter hæc loquebantur obscure, iis & magis molesta, & diurniora. Quibus verò venæ, quæ in temporibus, & ceruice atollebantur subpraua. Quibus autem spiritus sublimis fiebat, pessimum. Celerrimè moriebantur, qui superrigebant febrili rigore. Causa autem, cur deterius sit vocem obscuram esse, cum difficiliore deglutitione, est, quia sola deglutendi difficultas, quæ omni anginæ speciei est communis, prauum signum non est, quoniam liberiore spirationis ductu, & voce expedita, angustiam tantum œtophagi denunciat: accedente verò vocis impedimento, vterque introitus tum aëris, tum cibi præcluditur à copia fluxionis, & longè maius periculum erat, prohibitam esse respirationem, quàm impeditam esse alimenti viam; in hac autem erat vtcunque. Præterea erat spiritus sublimis, quod accidens significat proximam esse mortem, cum imbecillitatem indicet, & strangulari ægrum demonstret.

¶ *Deiectiones, & vrina restiterunt.*] Multas potest hoc habere causas, quas enarrare non est tempus, cum sit euidentissimum ex imbecillitate facultatis expultricis id sequutum, quia nimirum omnes facultates naturales emoriebantur: quòd si tam grauis erat ægrotantis status, quomodo poterat diutius vitam protrahere, præcipuè cum subdar:

Quarto omnia sunt exacerbata.] Si quo die debebat remitti affectus, eodem die est exacerbatus: nam cum morbus esset peracutus, non poterat natura vim morbi diutius sustinere, & ob id aucta spirandi difficultate, & cæteris exacerbatis symptomatibus, nihil reliqui erat, nisi vt pessimo potiretur fato, moriendo, vti contigit in quinta: neque enim potest acutissimus produci morbus, sed oportet necessariò, vt celerrimè vincat, aut vincatur natura. Adduntur vltima verba, quæ sic exponuntur. *Probabile deiectionibus suppressis quinta mortuam.* Verba hæc Galenus summa cum ratione nihili facit; non enim putat esse mortuam, quia sint suppressæ euacuationes; sed ideò suppressas, quia ad extremum imbecillitatis esset deuentum, morte præ foribus iam existente. Verba Galeni ad hunc modum sunt: *Nam ideò putare mulierem esse defunctam, quòd suppressæ essent deiectiones, ridiculum sit: neque enim ob suppressionem perijt; cæterum propterea*

propterea illi contigit suppressi deiectiones, quod naturales functiones extinguerentur. Neque verò, quod frigida erant, ac liuida tertio die partes extrema, ideò obiit; sed quòd moreretur, factum est ut & illa morerentur.

^h *Perijt anginosa.*] Addita sunt verba illa, ut demonstraret nullam fuisse factam morbi commutationem, sed permanisse eundem morbum, nimirum anginam à primo die ad vltimum: nam aliquando solet in alium affectum verti, quotiescunque producitur, propterea diligenter expedit animaduertere quomodo soluarur, & quomodo euanescat erysipelas, vel inflammatio, quæ partes externas, & præcipuè superiores obsidet; & hoc in omni naturæ expulsionem ad extimas partes necesse est ut obseruetis motum naturæ. Est quando materia ad exteriores partes depulsa conuertatur in abscessum, qui cum foras propellatur, securitatem affert, quia eo aperto, pus exit, cum ægotantis commodo. Aliquando soluitur talis affectus sputis, quod vtrunque laudabile est: si verò sine abscessu, aut sputo euanescat morbus, infida est solutio: neque enim credere oportet causam morbi esse discussam, etiamsi videatur melior ægotantis conditio. Quare illud in primis suspicandum est, aut iterum partes à quibus fuerunt demandati occupasse, aut alias partes ex internis, maximè autem id vereri oportet, si adhuc perseveret febris, quam perdurare non esset credibile, si insensibiliter essent humores facientes morbum resoluti, & sputa essent facilia, & copiosa. Verùm, cum fluxio illa in angustis venis hæreat; propter acrimoniam morsum, substantiæ tenuitatem, & copiam, intrò veluti rapitur ab incendio viscerum, hinc etiamsi melius se habere videatur ægotans, meliusque spiraret, & dolore vacet, res tamen aliter se habet, hoc sequuto propter transmissionem materiæ, quæ fauces, & collum infestabat, in pulmonem propter morbi malitiam, quod non est difficile propter pulmonis situm: est enim parti affectæ admodum vicinus, præterea est in continuo motu, cuius causa accenditur facillimè, sed multò magis calorem suscipit in huiusmodi affectibus propter faucium angustiam, quo tempore non potest ventilare, ob impotentiam aërem æquè bene trahendi; habet etiam hoc, quòd propter substantiam suam mollem, & laxam redditur maximè aptus ad fluxiones à capite demandatas, per fauces suscipiendas. Est profectò apprensus bonum, cum eo tempore guttur appareat liberum ab ea angustia, quæ euidenter suffocationis afferebat periculum, sed tamen apprensus bonum dico, propterea quòd pulmo est, qui materiam peccantem recepit, & hac ratione perferitur minor dolor, quia pulmo habet nervos, non multum facientes ad sensum euidentem, sequitur tamen nihilominus periculum, quia teste Hippocrate 5. *Aphorism. text. 10. Quicumque ab angina liberantur, ijs ad pulmonem vertitur, & in septem diebus pereunt: si verò has effugerint, suppurantur.* Quæ verba euidenter declarant, quàm sit periculosum fieri transmissionem materiæ ad pulmonem, & tamen posse virtute permittente in pristinum restitui: potest enim ad pulmonem humor delapsus ad suppurationem verti, quando materia calida in pulmones insinuata putrescat necesse est, cum non resoluatur, cum

cùm iam in faucibus euidentem conceperit calorem, & etiam aliquam putredinem, quod maximè periculosum est, & præcipuè si non superueniat tussis, vt habetur *lib. 5. Coacarum, text. 60. At quibus, inquit, angina in pulmonem vertitur, alij quidem in septima intereunt, alij fiunt suppurati: ubi has effugerint, nisi pituita eductio fiat?* Hoc quod scribitur hîc, dictum est ab Hippocrate de quacunque angina, etiam si in priore maius periculum. Pulmonia igitur cùm morbus sit acutissimus, acutissimo morbo succedens, vix vltra septimam fertur: solet enim etiam citiùs enecare, viribus iam ex priore morbo debilitatis, tum etiam, quia cordi vicina pars est, & maximè calens, propterea oportet fiat pituitæ eductio, nimirum cùm pulmo pars sit laxa, & ex partibus superioribus faciliè fluxionem admittat, veluti etiam ex partibus vicinis, cùm non possit præ copia ventilari, nec pateat aditus ad intestina, oportet quæ materia in pulmone continetur eadem expectoretur, non potest autem nisi tussi reici: inquit autem pituitæ eductio, quia à pulmone euacuantur excrementa, aut re vera pituitosa, aut pituitam referentia. Quomodo igitur fiat transmissio materiæ in angina à faucibus ad pulmonem, vidimus, & quomodo non sit fidendum alleuationi sine causa, & quomodo etiam cognoscatur facta in pulmonem transmissio, nimirum per carentium doloris sine causa manifesta apertissimum est, & comprobatum ab eodem Hippocrate *lib. 5. Coacarum, text. 9.* dum ait: *Qui in angina tumores lingue sine vlla ratione repente euanescent, lethales sunt, & dolores repente conquiescentes sine manifesta causa lethales sunt.* Ergo, maxima cautio est adhibenda ab omnibus Medicis, sed præcipuè à iunioribus, ne temerè prælagiant in huiusmodi casibus, exactè pulsus tangentes, hic enim sæpissimè fidum facit iudicium: quod enim putabit bonum vulgus, lethale existimabit Medicus, sentiens pulsus deprimi: sed in hoc etiam sint cauti, ne scilicet in morbis à catarrho pendentibus pulsibus fidant, quia cum bono pulsus ægrotans sæpissimè moritur derepente à catarrhali materia suffocatus, & ob id lentè procedant in prælagiando, & maximè si difficulter educatur sputum, quo tempore lethaliter affici ægrotantes vult idem Hippocrates, cùm qui celeriter non expuant, & faciliè, præcipuè in prima anginae specie, illaque sint cocta: cùm enim sit acutissima, si nihil primo die excernatur, secundo die quædam expuantur, sed humida, & cruda, tunc ægrum interiturum prælagire oportet, quia apertissimum est morbum adhuc esse in principio, nec ad quartum diem vsque, qui anginae primæ speciei terminus est, integram coctionem posse perfici: in aliis verò anginae differentiis longioribus, si perfecte cocta excernantur die quarto, crisis quarto, vel quinto est expectanda: si enim virtus sit imbecilla cum humore crudo, & suffocationis periculo, proculdubio morietur ægrotans, citra hæc longitudo morbi. Hæc igitur attendere debet iuuenis Medicus in anginosi, quamuis in hac non erat cur hæc attenderentur, quia, vt ait Hippocrates, *obijt anginosa.* Quòd postea dicat Galenus ridiculum esse mortuam esse ægrotantem, quia naturales excretiones sint suppressæ, non omnino ridiculum esse existimarem, cùm deiectiones

non supprimantur sine incommodo, & ob hoc nonne potuit facum retentio velociori morti dedisse causam, maiore suffocatione inducta, quod & sani non rarè experiuntur, sursum tunc recurrentibus & supernas partes non leuiter lædentibus. Ad hoc probandum sufficeret quotidiana experientia, sed neque deest locus Galeni id probans, qui legitur *lib. 3. acut. text. 33.* Verùm, inquit, si motio infernè capit exordia, sursum feruntur, quod sanè in habentibus secundùm naturam vsu venire videtur, cùm scilicet vniuersim, rapimque subeunte ad inferna intestina bile, continemus excretionem, aut propter aliquam, quæ prompta sit negocij curam, quæ interpellari non possit, aut quòd non propè sit quòd venter excerneretur locus. Nempe tunc recurrere, sursumque ferri bilem ita percipimus, vt non adhuc excerni possit. Sunt quibus ex huiusmodi bilis recursum malè habet stomachus: aliis caput impletur, & ob morsum dolet: alij patiuntur vtrumque. *Lib. 3. de sympt. causis, cap. 2.* ita est scriptum. *Qua ratione acer quoque succus quissiam, qui ad sedem aliquando fuerat delatus, ac vel in foro, vel alio quopiam in loco versatis, aut negotio aliquo, quod deserere non licuit districtis, violenter detensus sursum est subductus, ventremque momordit, ac caput vaporando impleuit. Lib. 6. de sanit. tuenda.* idem repetit dum ait: *Nam mordax interim humor in locum aliquem sedi vicinum receptus ad expulsionem sui nos irritat, quem tamen cohibere propter ciuilia negotia coacti, nec ab his expediti cum expellimus, & facta eius conuersione, quod caput inde dolere sæpenumero sentimus.* Et de vrina idem, cum vesica immodicè replètur, quomodocumque id contingat, actio ipsius destruitur, nec postea, quia ita sunt affecti, quamuis magnopere connixi, excernere præterea potuerunt. Addamus quòd scribitur *5. in 6. epidem. comment. 27.* *His ita existentibus, si excrementorum retentio tantum affert sanis incommodum, quantum magis agrotantibus, & præsertim angina laborantibus, magis replendo caput, vt ob hoc dicere possumus, probabile etiam citius posse suppressis deiectionibus mori agrotantem.* Quare cùm natura opprimeretur à sarcina, & humorum malitia coacta est succumbere, & citissimè vehementissimo existente affectu vti accidentia comprobant. Verùm, cùm sit mortua anginosa, exercitationis gratia examinemus qua anginæ speciei laborauerit. Galenus videtur apertissimè asserere prima speciei anginæ fuisse affectam, quando ita scribit: *Atque ita in prasagijs scripsit de exitiosis anginis Hippocrates. Nam hæ primo die suffocant, statim, & altero, & tertio. Quare propositam hic nobis mulierem oportebat ea de re tertio die obisse, cùm extrema partes liuida, ac frigida essent, deiectionesque supprimerentur. Vnde viribus conyicias validis fuisse, itaque attingisse quintum diem.* Galeno præceptori credendum est, & ita rem esse, ac ipse statuit putandum: tamen neque omninò acquiescit animus priusquam res vltimè examinetur. Ego quidem crederem non habere signa, quæ requiruntur ad anginam primæ speciei constituendam: sunt autem, vt vidimus, quòd neque in ceruice, neque in faucibus aliqua sit dispositio præter naturam ex colore, calore, mole: ceruicem enim intelligo collum; fauces verò aperiendo, os, ac linguam comprime-

mendo deorsum euidentem amplitudinē, in qua gemina ostiola uisuntur tum gulae, tum etiā gutturis. Subdit: *Quoties igitur in neutro horum aliquid appareat præter naturam, existimandum est intra gutturis corpora laceßere inflammationem ex qua strangulabatur.* Hæc autem habuit perspicuam inflammationem in gutture, in faucibus, quam etiā lingua rubens excipiebat. Habuit tumorem circa pectus, & collum, uocem obscuram, quæ omnia fauces, & linguam esse malè affectam denotabant. His autem læsis non delitescunt ipsarum partium affectiones, ut manifestissimum est. Relinquitur igitur, ut aut secunda, aut tertia anginae species fuerit: sed non tertia, quoniam diuturnior est, & de hac causa, ut inquit Galenus in *comment.* neque affliguntur dolore, neque spirant difficulter, gutture quidem nequaquam patiente, sed aut in fauces, aut in ceruicem fluxione, aut in hæc utraque decumbente, de qua Hippocrates loquens in *Coacis*, scribebat sic: *At quibus & fauces, & ceruix similiter rubent, pectus quoque, longior morbus est, & præcipuè ex his seruantur, siquidem rubor non incurrat intro.* Hæc autem breuissima fuit, cum quintum diem uix attigerit, & difficulter admodum spiraret. Superest igitur, ut uideatur posse dici potius secunda specie, quàm prima, aut tertia fuisse affectam, cum in secunda specie dolor sit æquè, ac in prima uigens, difficultas spirandi, etiam si non tanta sit, ac in prima, tamen maior est, quàm in tertia. Apparet tumor, & rubor in faucibus; & ceruice, & est admodum exitiosa, sed paulò longior. Hæc omnia habuit patiens de qua est sermo. At ut rem concludamus, scire debetis accidentium magnitudinem denotare prima anginae specie laborasse, confirmat mortis celeritas. Neque quis obiiciat deesse signa constituentia hanc anginae speciem, cum in illa non appareat nec rubor, nec tumor, uti cum Hippocrate est conclusum, quia ita respondere potestis. Quamuis, nec in faucibus, nec in ceruice aliquid præter naturam se præbeat uidendum initio morbi, quoniam putandum tunc temporis interiores laryngis musculos proprios duodecim, aut communes octo, qui neque sub aspectum cauent, neque tactu noscuntur inflammatione tentari, quæ & spiritum elidit, præclusis gutturis partibus, per quas spiritus introitus est, & acerbissimum infert propter materiae tenuitatem, & acrimoniam subitam, ac præcipitem defluxionem, exquisitū loci sensum, intemperiem denique calidissimam cum tensione ipsorum musculorum, arteriarum pulsatione, & spinalis medullæ pressu, ac circumpositorum corporum: tamen oportet animaduerrere, etiam si delitescant partes affectæ à principio in prima anginae specie, inualeßente morbo propter copiam materiae transacto initio apparere tumorem, externam, & internam partem occupantem. Quidquid dicetur, erit citra ueritatis iacturam. Sed cum morbus non permittat Medicorum disputationes, celere exposcens auxilium, properemus ad curationem, & uideamus quomodo in huiusmodi casibus contingat liberari ægrotantes à morbi sauitia.

Curatio.

Hippocrates videtur in huiusmodi affectibus curationem desperare, dum 6, *epidem. citato*, recensens quæ patiebantur anginosi illi, cum deuenit ad curationem, his vitur verbis: *Hos ita pressos nihil iuuat manifestè eorum, quæ tentari, neque alui perturbatio, neque vena sectio: secuti autem sub lingua quosdam, & rursus purgari*. Nos, & si videamus in hac ægrotante non fuisse remedio locum, nolo prætermittamus, quæ videbuntur necessaria ad curationem, ab hoc sumpto initio. Angina potest sumi pro symptomate, quatenus est actio læsa. Potest dici morbus in via, Cum igitur sumatur pro morbo, & sit in via, primùm quod agendum venit, est aperire obstructas vias: at enim verò finem nostrum non æquè assequemur, nisi causas propullabimus. Cum igitur istius affectus causa sit inflammatio, à qua tumor insequitur internorum musculorum laryngis, circa hoc prius erat elaborandum, nimirum vt inflammatio sedaretur, à qua cætera pendebant: at cum hanc concitaret fluxio, hæc erat intercipienda reuellendo, & aliud auertendo; quæ fluxa erat, eadem erat resoluenda, quibus indicationibus vt possemus satisfacere, in primis erat id remedij genus excogitandum, quod posset simul reuellendo euacuare, est autem venæ sectio, à qua superfedere, est mortem inferre. Hac de causa dicebat Trallianus *lib. 4. cap. 1.* Angina, si quid alium vitium, acutissimus morbus est: nam quos torquet laquei, funisque modo solet strangulare: vnde etiam meritò Græcis Synariche appellata est. Quoniam igitur acutissimus morbus est, & statim mortem infert, necesse est etiam protinus ad curationem festinare. Et Aëtius *Tetrab. 2. serm. 4.* inquit: *In principio igitur compendiarium, & præceptum auxilium omnis angina requirit*. Omnis, id est, siue cum febre, siue sine febre sit, nam sæpissimè contingit curari anginam sine febre, neque id mirum esse debet pro ratione qualitatis humoris peccantis: nam, si frigidus est humor, non necessariò febris aduenit: neque enim est læsa pars prope cor, neque materia adeò calida, vt possit accendi facilè. Ita Cælius Aurelianus, dum de Angina tractat, inquit, esse tractaturum de morbis acutis sine febre, postquam tractauit de acutis, qui annexam habent febrem, quæ omnia fuere desumpta ex Galen. *loco acutorum supra citato*: ibi enim hæc habentur sic: *Eam ob rem citò suffocat, nisi citò aduersus eam pugnaveris*. Subdit: *Sanguinem ergo ex brachijs derrahes*, quem sunt sequuti prædicti auctores: nam Trallianus sic ait: *Anginam infestatis vena quidem sectionem ante omnia adhibere est necesse, hac tamen cautione, vt partitis fiat vicibus, quia in hoc morbo damnosæ sunt huiusmodi euacuationes*. Sed non vniuersam dicit Trallianus, & reddit rationem, scilicet, quia particulares euacuationes causam potius ex ipsis locis elidunt: quare etiam tertio, & quarto ipsum detrahere oportet, cauentes solùm animi defectionem: nihil enim aliud æquè hos offendit, ac animi defectio, quæ efficit frequenter, vt materia tota in altum confluat, & post langui-

nis missionem, si nullus laxitatis sensus oriatur, sed cibi, & aëris transitus impediatur, ad venas linguae secandas descendere oportet. Hoc idem confirmat Aëlius, & ante ipsum Galenus cum Hippocrate loco adducto, & lib. de curandi ratione per sanguinis missionem. Quocirca, inquit, quae in gutture, & arteria graui torquentur inflammatione, in principio quidem aperta in cubito vena, post principium autem in ipsa lingua magnifice prodest, incisis videlicet venis, quae in ea sunt ambabus. Et id in hac ægrotaute eadem erat faciendum, quia morbus non dabat inducias, & est illud, quod obseruant viri iam citati, dum subdunt iam dictis, neque in crastinum differas, sed eodem die id facito. Immodò faterur se eadem die euacuasse sanguinem, & purgasse. Hoc obseruate in omnibus inflammationibus, quod si sanguine missio, non remittitur inflammatio, denuò ad nouam venite, neque desistite, donec videatis remitti inflammationem: manè, serò, semel, bis eadem die pro morbi vrgentia, praesertim cum non dat inducias, veluti, ut plurimum contingit; nam eodem die iterata euacuatio potest praesentem morbum curare, imminetentem anteuertere. Sed quamuis venae sectio in genere conueniat, non propterea in omnibus eodem modo, neque per eandem partem. Non eodem modo, quia in angina non exquisita minor sanguinis copia extrahitur ratione causae, nisi quando ita vrget oppressio, ut cogatur Medicus pro vrgentia violenter ægrotantem pertractare: neque per eandem partem, quia si fiat in muliere, multa veniunt consideranda: nam vel est vterogenerens, vel non: vel suppressi sunt menses, vel fluunt, & diminutè. Item vel angina facta est fluentibus mensibus, vel multò ante tempus. Si sit in muliere vterogenerente, potest sine dubio sanguis mitti, sed in pauciore quantitate, & iteratis vicibus, praesertim si foetus sit grandior: si verò non sit grauida, & soleant menses diminutè fluere, in habitu plethorico, ego statim venas superiores soluerem, & sunt qui prius internam, postea cephalicam aperiendam putent, cui indicationi cum satisfecissem, deuenirem ad sectionem venarum inferiorum, eadem die, aut sequenti pro morbi vehementia. Quod si contingeret iam erumpentibus mensibus fieri anginam; ipsis diminutè euacuatis, quidquid alij sentiant, ego mitterem sanguinem ex partibus infernis. Quod si hac praemissa euacuatione ingrauesceret nihilominus affectus, eo in casu neque praetermitterem supernarum partium euacuationem: solutis enim à principio venis inferioribus, duplex commodum sequitur, primum ab imminenti suffocationis periculo vindicari possunt secta pedis vena respondentis affectui faucium, quia fit auersio & euacuatio, sed etiam erit praeseruatio, ad praecauendum nouum morbum.

At dicet quis: Et si contingeret fieri in muliere, cui ex praescripto naturae menses prorumperent, & dum esset menstruata, fieret anginosa: nam neque id est impossibile, validiore causa caput afficiente, quid tunc agendum? Ego prius interrogarem ægrotantem, an ex consuetudo menses fluerent, quia fieri potest, ut concitata inflammatione in partibus superioribus diminuatur euacuatio partium inferiorum, tunc non est dubitandum

tandum statim esse deueniendum ad euacuationem infernarum partium, ut iterum ad locum proprium humores deriuentur. Quòd si nihilominus fluerent, neque esset peccatum in euacuatione menstruali, & instaret suffocatio gutturis, neque diminueretur, in eo casu, prius applicitis cucurbitulis satis magnis in parte interiori coxarum prope matricem, sanguinem extraherem per partes superiores, & tandiu relinquerem cucurbitulas, quandiu perdurasset operatio. Rarissimè videtur contingere, ut mulier bene expurgata alium incurrat morbum, tamen neque est impossibile, & si id contingeret ita me gererem: neque enim alicui nocet in medium proferre suam sententiam: in re tanti momenti, vnusquisque ex arbitrio suo curet, hoc quod dico, idem intelligo de enixis, de hominibus hæmorrhoidibus obnoxiiis. Ego cum hoc curandi modo non animaduerti præcipites esse actos ægrotantes, sed euidenter iutos, & sanatos. Sed veniamus ad hanc mulierem, quæ si vtero gestasset, Hippocrates id dicere non fuisset grauatus. Statim ac inuisissem ægram, nulla interposita mora sanguinem extraxissem, & eodem die id fieri curassem in brachiis, sub lingua, repetita euacuatione, uti conuenit in vehementissimis inflammationibus non prætermisissis reuulsionibus quibuscunque per cucurbitulas, frictions, ligaturas. Hoc tempore laudantur cucurbitulæ scarificatæ supra cutim coxarum, natiuum, dorsi, & partium infernarum. Statim à principio erat deueniendum ad medicamenta interna, quæ aliquo modo fouentem inflammationem reprimerent. In hunc usum veniunt diamoron, succus granatorum acido-dulcium, dilutis cum aqua plantaginis, solani, aut portulacæ: decoctum rosarum, mespilorum, mororum immaturorum, quo erat vtendum sæpiùs os colluendo: neque enim erat ex iis anginis, in quibus calida conueniunt gargarismata, ut docet Hippocrates *in acutis*. Illud quod præcipuè commendatur est validum medicamentum soluens, verum in hac ægrotante non erat huic remedio locus, cum essent viæ præclusæ, ob id frequentioribus clysteribus erat insistendum emolliendi vim habentibus. Hollerius doctissimus laudat hieram, & inquit fuisse suis temporibus constitutionem quandam anginosam, in qua plurimi angina suffocabantur, ut veluti pestis tota vrbe grassaretur: & ita à Medicis fuit inuentum remedium, ut post frugalem cœnam 3. y. hieræ in pilulas coactas assumerent, quo auxilio, inquit, quicunque vsi sunt, periculum declinarunt tam atrocis morbi. Crederem tamen ortum habuisse à crassiore materia, neque tam æstuantem fuisse illorum dispositionem; nam illa anginæ specie potest Medicus uti acrioribus clysteribus, veluti colocynthide, diaphen. ad 3. y. quæ immutantur pro ratione temporum anni, & temperaturæ, simulque & humoris peccantis. Hæc igitur omnia erant quamprimum faciendæ, quia vrgebat morbus. Cum dictum sit de medicamentis reuellentibus, & euacuantibus, oportet aliqua ponamus remedia, quæ & intrinsecus, & extrinsecus possent materiam iam impactam dissoluere. Intrinsecus sunt quæcunque habent maturandi vim, etiamsi in hac ægrotante non haberent locum, quia non expectauit maturationis tempus: tamen,

si id contingat aliquando potest sumi decoctio facta ex radicibus liquiritiæ, ficibus passulis, hordeo, seminibus lini, fœniculo, additis corticibus granatorum, & rosæ rubris: quod si dolor vrgeat, ad demulcendum dolorem commendatur lac tepidum, caprinum, si haberi potest, aut muliebri, vel aqua, in qua maduerit panis triticeus post factam validam expressionem, nec improbatum mucilago sem. melonum, amygd. dulcium, quæ & alia à practicantibus haberi possunt, cum morbus dat inducias. Exterius ea conueniebant, quæ euocarent leniter materiam ad partes externas, simulque resoluèrent. Ad hoc multa sunt accommodata: vnctiones, fomenta, emplastra: primum potest fieri oleo amygd. dulcium, chamæmeli, anethi, pinguedine gallinæ, butyro, & id genus aliis. Fomenta ex decocto seminum lini fœnigræci, florum chamæmeli, sem. anisorum, additis ʒ. vi. decocti prædicti ʒ. ij. oleorum anethi, liliorum alborum, aut amygd. dulcium, sicque spongia affectam fouendo partem. Emplastra non vno modo parantur; nam præparantur ex ficibus, ex farina hordei, & farina seminum lini: ex radicibus liliorum alborum, althææ contusis, additis farinis dictis, & oleis resoluentibus. Laudat Pereda hoc cataplasma, quod recipit farinæ fœnigræci, sem. lini, & camomillæ *an. p. j.* pulueris vnus nidi hirundinis; omnia simul misceantur, & decoquantur cum sapa, & in fine adde olei liliorum alborum, & anethi *an. ʒ. j. β.* croci puluerizati ʒ. j. misce, & fiat cataplasma. Cataplasma ex hordei farina, & succo apij potenter dissipat, & resoluit materiam anginæ, id medicamentum non semel se feliciter fuisse expertum testatur. Ego quidem felici cum successu sæpius administraui emplastrum ex limacibus sine crusta, quæ inueniuntur sub lapidibus in locis humidis. His contusis, & parti admotis, obseruaui non vulgarem vtilitatem sequutam esse ægrotanti, non prætermittis tamen vniuersalibus euacuationibus. Innumera sunt, quæ à practicantibus ponuntur: hæc vnusquisque per se potest videre. Et quia potus per nares effluebat ad hoc incommodum euitandum commendatur à quamplurimis cucurbitula sub mento parua, & collo affixa: hoc enim putant posse dilatari vias, quarum causa impeditur transitus, & spiritui, & alimentis, sed tamen sine scarificatione. Vrgente suffocatione, neque putant esse inutile venas frontis aperire, vel narium, aut hirudines post aures admouere, vel venas angulorum oculorum. Sunt qui ita audent, vt laudent sectionem arteriæ, quæ circa guttur est, prædicto periculo, & annuente ægro, quam operationem neque putarem proficere, neque auderem id persuadere, & si peritissimus esset artifex, ægrotansque cum viribus validis: multum enim negocij infert sectio minimæ arteriæ, vt viderim ex arteriæ punctura in manu prope pollicem, ita profusum esse sanguinem, vt nullis medicamentis potuerit sisti vnquam, neglexitque omnia medicamenta, exceptis quibusdam verbis à quodam empirico prolatis, quæ quomodocunque essent, mortem iam præ foribus existentem effugarunt. Inter cætera remedia, quæ à Barbitonforibus, & idiotis laudantur, vnum maximè in vsu ipsorum venit, & est deglutire frustum panis, scilicet crustam: existimant enim posse abscessum illum

disrumpi, & sic rupto abscessu, statim sani fiunt, vt quotidie obseruamus: vel assumunt candelam, nulla habita exceptione temporis morbi, & immittunt in guttur, vt referent viam, dicunt. Remedium non est inutile, si tempestiuè fiat: nam si præcessis vniuersalibus euacuationibus, maturo abscessu, suffocationis periculo imminente, aliis remedijs non cedente affectu, id remedij genus administreretur, potest vtilitatem asserere, tamen ne permittite fieri hoc vobis, non annuentibus, quia intempestiuè adhibicum medicamentum quamplurimos iugulabit, paucissimos curabit: si enim non maturo abscessu, vigente inflammatione, quod isti vt plurimum faciunt, curent, hoc modo exacerbant partes affectas, quia exco-riant, & dolorem concitant, ipsis inflammatis. Itaque maior fit tractio, maior constrictio, hinc velocior suffocatio, ob id abstinere ab hoc medicamento tantisper, dum videtis ad vltimum esse ventum, tunc melius est anceps præsidium experiri, quàm finire ægrotantem sine auxilijs mori. Et ita intelligendi sunt viri illi præstantissimi, qui hunc curandi modum proponunt, non attendendi idiotæ, qui non cognoscunt, quo tempore sint administranda medicamenta: si enim putant eodem medicamento indiscriminatim adhibito posse omnes æqualiter curari, & tot accidunt, quot in tales manus veniunt. Præter iam dicta remedia, alia in vsum veniunt, quæ ab occulta proprietate videntur iuuare: sunt hæc, sterces caninum solis olibus nutritum: hoc siccato, & cribrato cum melle exhibent, veluti etiam & hirundinum cinerem: Item cochlearum sine crusta cinis, aut cancerorum cum melle. Puluis dentis apri, & multa alia, quæ lubens prætermitto. Restat modò, vt aliqua dicamus de victus ratione, quod non admodum difficile est in morbo acutissimo, qui tenuissimam victus rationem exposcebat. Hoc est commune omnibus inflammationibus, scilicet tenuiter viuere à principio. In hoc ægrotante conueniebant cibi paucæ quantitatis, & multæ qualitatis, vt sunt succus carnis: stillati-tia, succus farri, aut ptisanæ. A vino erat abstinendum, quemadmodum saluberrimum est in omnibus anginis, & quibuscunque inflammationibus. Cuncta postea erant ita disponenda, quæ facerent ad salutem, veluti habitare in loco satis amplo, in quo decumberet, vt liberiùs aër traheretur, neque debet esse frigidus, ne constringantur meatus anhelitus, qui iam tantopere patiuntur in talibus casibus; & meliùs est recti sedeant in lecto, ne citiùs suffocentur. Vitanda fuissent omnia, quæ poterant animum alterare, & tandem multa potuisset Medicus proponere, si morbus permisisset, qui sua vi citissimè ægrotantem sustulit; neque miram in tam graui morbo defecisse virtutem in quinta, cum dicat doctissimus Fernelius vidisse se anginam, quæ spatio horarum decem & octo mortem inulit: & ego testari possum vidisse senem sexagenarium, qui angina mane fuit correptus, quæ eodem die ægrotantem strangulauit, vt propterea sciatis gutturis affectus, & faucium magnificandos esse, vt qui neglecti maximam inferant ruinam, vt in hac ægrotante apparet manifestissimè. Quare, vt rem concludamus, vidimus ab Hippocrate tres principales anginae species in progn. libris, poni, ab alijs quatuor, quia addunt eam,

quæ

quæ fit à luxatione. Ab aliis quinque: nam ponunt Cynanchen, quam grauissimam nuncupant, vbi nec fauces, nec ceruix videntur aliquid pati: Paracynanchen, quum solæ fauces manifesta phlegmone tentantur; Synanchen faciliorem, in qua vnà cum faucibus ceruix attollitur, ac foris tumor, atque rubor est conspicuus; Parasynanchen, quæ non interiores fauces, sed ceruicis solius, ac pectoris musculosprehendit, quorum tamen tumore interiores etiam musculi laryngis comprimuntur, & introitus coarctatur. Additur & illa, quæ à luxatione prouenit, quam nomen angina mereri nolunt. Hæc ortum habet ab icæu, aut casu, aut à tuberculo. Vidimus etiam quas causas habeat angina, & præcipuè in hac muliere, quid fieri posset in his casibus, omnia pro viribus, & exercitatio- nis gratia ad laudem Dei omnipotentis, qui nos ab huiusmodi morbis tueatur.

ΑΡΡΩΣΤΟΣ ΟΓΔΟΟΣ.

ÆGROTVS VIII.

Ὁ μείζον ὁ καλίσ-
κφο ὅπι ψυδύωμ
ἀγορή, πῦρ ἔλαβει
ἐν κόπων κὺ πόνωμ,
κὺ δρόμων πρὸ τῶ ἔθ. τῆ ἀ,
κωλίη ταεραχώδης, χολώδεσι, λε-
πίεσι, πολλοῖσιν. δ. ε. α. λεπὰ ὑπο-
μέλανα. ε. χ. ὑπνωσε. δι. ψ. δ. η. β',
πῶτα παρωξύνθη. δ. ε. α. ρήμα-
τα πλείω ἀκαγρότερα. ε. χ. ὑπνωσε.
τὰ τῶ γνώμης ταεραχώδεα. σμικρὰ
ἐφίδρωσε. γ. δυσφόρος. δι. ψ. δ. η.
ἀσώδης. πικρὺς βληρισμός. ε. π.
εἰη, παρέρωσεν. ἀκρια πελιδνά.
ε. ψυχεά. ὑποχονδρία ἐντασις
ὑπολάπαρ. ε. δ. ε. ἀμφοτέρων. δ.
ε. χ. ὑπνωσεν, ὅπι τῶ χείρον. ζ, ἀπέ-
θανεν. ἡλικίαν πρὸ ἔτια κ'. π. ξ.
ζ. δ.

DOLESCENTV-
LVM, qui in men-
dacium foro habi-
tabat, ignis corri-
puit^a ex lassitudinibus, labori-
bus, & cursibus insolitis.^b Pri-
mo die erat aluus turbata bi-
liosus, multis, tenuibusque. Uri-
na tennes, subnigra, non dormi-
uit, sitibundus. Altero die om-
nia sunt exacerbata. Deiectio-
nes plures, intempestiuiores, non
dormiuit, mente turbatus, ali-
quantisper sudauit.^c Tertio,
grauiter se habuit, sitibundus,
fastidiosus, multum se iactauit,
perplexus erat, delirauit.^d Ex-
trema partes livida, & frigi-
da. Hypochōdrii utrimque sub-
mollis contentio.^e Quarto, non

dormiuit: malum in peius procedebat. Septimo, obiit. Annum agebat
circiter vigesimum. Acutum. π. ξ. ζ. δ.

COMMENTARIUS.

QUANTA sit vis consuetudinis ex hoc textu elicitur : quæ enim sua natura mala sunt ; si tamen pro consuetudine fiant, mala non sunt, cuius rei occasione scribebat Hippocrates 2. *Aphor. text. 49.* *Qui consueti sunt solitos labores ferre, etsi fuerint imbecilles, & senes, non consuetis, & fortibus, atque iuuenibus facilius ferunt.* Galenus. *Alius alij labor consuetus est, huic rursus, vel alius aliquis motus cruribus factus, huic manus certa lege mouere, siue quouis alio modo operari manibus, alijs fodere terram, vel remigare, vel arare, vel simpliciter quoduis aliud agere. Differunt isti omnes labores, quia vel plures, vel pauciores partes operantur, & quia vel magis, vel minus laborant. Hoc tamen omnibus commune existit, quod partes exercitatae sunt robustiores, atque idcirco labores consuetos facilius ferunt. Quod idem exemplo athletarum confirmatur, lib. de causis morborum, cap. 2. At quidem omnibus etiam vulgaribus, ac rudibus in propatulo est, athletarum corpora diuturniores, ac vehementiores motiones citra lassitudinem perferre, & nos priuatos, si paulo supra consuetudinem exerceamur, statim molestia affici.* Hæc Galenus. Quibus demonstratur plurimum posse consuetudinem, quod vt ostenderet Hippocrates, de hoc ægotante inquit, tam grauiter fuisse affectum.

^a *Ex lassitudinibus, laboribus, & cursibus insolitis.*] Quia scilicet, si iam fuisset assuetus laboribus, non tantam persensisset molestiam. At verisimile est prauam quandam exitisse corporis dispositionem, cum in hoc potuerint tantopere causæ externæ, quæ visæ sunt induxisse febrem acutam, veluti ex accidentibus fit conspicuum : sed non tantum in febrem acutam, sed & mali moris incidit, vti ex superuenientibus apertissimum est. Fauentem causam detegunt multa, sed inter cætera euacuationes primo die factæ. Cum igitur acutissimè ad eò laborauerit, non mirum si prauum habuit exitum ægritudo. Adolescens igitur iste ex lassitudinibus, laboribus, & cursibus insolitis in ignem incidit. Lassitudo hæc videtur esse facta, quia nimis vehementer, & præter consuetudinem exercitatum, & motum fuerit corpus, quasi velit dicere. Quoniam tam violenter est motus hic ægotans, lassitudine correptus, febricitauit : duplex est enim lassitudo, vna quæ habet euidentem causam, nimirum externam. Altera, quæ pendet à causa interna. Prima, prouenit à motibus violentioribus, & insolitis, quibus contingit plus iusto excalescere, & exsiccare musculos, cuius causa redduntur debiliores, & per consequens minus apti ad sustinendum corpus, repletis etiam spatio illis tenuibus incrementis, ex violentiore motu liquatis. Secunda dicitur spontanea, non habens originem à causa externa, sed ab interna. Hæc propterea solet morbos prænunciare ex Hippocratis decreto, 2. *Aphor. text. 5.* quia pendet à mala humorum qualitate, & hanc triplicem constituunt : nam

vel fit ex vitiatis humoribus, & nuncupant vlcerosam: vel ortum habet ab ingenti copia, & tenuiam dicunt: vel vtramque causam participat, & hanc inflammatoriam appellant; sic Galeno annuente *in comment.* & ob id cum tam malè sit dispositum corpus, non potest diutiùs intra limites sanitatis permanere. Hanc rem apertius explicat idem Galenus 2. *lib. de sympt. causis cap. 5.* dum hæc profert verba: *Ac triplex quidem est in lassitudinibus sensus, utique putantibus, qui is laborant, vel conquassatum sibi aliquid, pulsatumque, vel tendi sibi vnde quaque corporis molem, vel tanquam multa vlcera in ipsis, quoties moentur sint dispersa. At cum tendi quidem corporis moles putatur, si citra exercitationem id incidit, lassitudo tensiva spontanea appellatur. Fit autem maxime ex plenitudine, qua corpora, in quibus continetur distendat, nec ab is contineatur, sed transmittatur. At cum vlceroso sensu afficitur, fit quidem, & is motis magis, quam quiescentibus, nisi si magna lassitudo est. Pungi vero, cum multas spinas habere infixas se putant, cum à mordaci humore oriatur symptoma. Tertia lassitudo, sub qua se ostocopo, id est ossium dolore laborasse dicunt, nec minimum quidem motum sustinet.* Hæc Galenus, quæ referuntur etiam *lib. 3. de sanitate tuenda cap. 5.* Quare cum lassitudinis tres sint species, & lassitudo inflammatoria ex vtriusque constet, crederem dici posse hunc adolescentulum hac præcipuè lassitudinis specie laborasse, cum præsertim hæc soleat generari in corporibus immodicis exercitationibus non assuetis, ita Galeno teste *lib. 3. de sanit. tuend. c. 7.* his verbis: *Tertia lassitudo ex vehementissimis nascitur moribus, solæque supra naturalem habitum musculos attollit sic, ut phlegmone persimilis sit affectio, itaque & leui tactu offenduntur, & calidiores apparent. Dolent vero etiam si ipsi per se mouere se conentur. Incidit hac lassitudo is vti plurimum, qui assueti exercitationibus non sunt; nam exercitari assuetis raro accidit, utique ex vehementissimis, plurimisque moribus.* Re igitur hunc in modum se habente dicendum est laborasse hunc ægrotantem illa lassitudine, quam appellant inflammatoriam. Nec mirum corpora tam malè affici à vehementioribus motibus insolitis, quia quotiescunque corpus plethoricum est, funduntur humores, qui non euacuari putrescunt, & qua possent malitia febres procreant, & præcipuè si vehementiores sint, veluti fuerunt istius ægrotantis: humor enim ille, qui coctioni resistit, febres gignit malignas. Et quòd laborauerit immodicè, explicat Hippocrates per verbum illud: *laboribus, & cursibus*: pro eodem enim vsurpantur, vti apertissimè colligitur ex 2. *Aphor. text. 16.* quando inquit, *Vbi fames, laborandum non est.* Hic, inquit Galenus, *per laborem, Gracè αἰνῶν*, oportet intelligere vehementem motum, quem exercitium nominant, eodémque modo sumitur 4. *Aphor. text. 32.* Erant igitur hæc mala, quia corporis habitum dissoluebant, vt habetur *lib. de parua pile ludo.* Et vt magis patefiat qualis esset corporis constitutio istius ægrotantis, acquisita ex praua victus ratione, demonstrat his verbis:

^b *Primo die aluius erat turbata biliosis, multis, & tenuibus excrementis.]*

Ex pluribus laboribus plurimam bilis copiam coaceruari certissimum est, sed neque defuisse prauam victus rationem in aliis rebus constat, cum
 multa

multa essent, quæ euacuabantur. Quod victus ratio plurimum obsit, nisi congrua sit, Galenus testatur de seipso: narrat enim ipse tempore adolescentiæ, sæpissimè ægrotasse propter non rectè seruata[m] victus rationem: eadem autem immutata, non amplius ægrotasse. *Lib. 5. de sanit. tuenda, cap. 5. Nec tamen*, inquit, *sensi me villo eorum, qui è corpore originem ducunt, morbo tentatum multis iam annis, excepta, ut dixi, diaria quandoque febre; quæ tamen, & rarissimè, nec nisi ex lassitudine incidit, quamuis in puerili ætate, atque etiam in ephebia, tum adolescentia, morbis nec paucis, nec his leuibus premerer. Sed post octauum, & vicesimum annum, cum persuasissimè mihi esse conseruanda sanitatis rationem quandam, præceptis eius per totam deinceps vitam parui; ita, ut nec minimo morbo post laborarem, nisi fortè, quod tamen rariùs incidit, diaria febre, cum aliqui liceat in totum hanc effugere, si quis liberam vitam sit nactus.* Hactenus Galenus. Caput igitur sanitatis in optima victus ratione consistit, propterea non rarò contingit, improba seruata victus ratione, morbos generari non leues: qui enim vehementiùs mouentur ab assumpto cibo, vtplurimum obstructions partium principum patiuntur, à quibus eò vehementiores concitantur febres quò vehementior est causa peccans, veluti in hoc de quo agitur, in quo videmus prauam quandam dispositionem statim inuadente morbo, cum nullò modo esset laudanda euacuatio primi diei: immò omninò esset improbanda; primum erat qualitas, cum biliosa excernerentur, indicium incendij: multæ non potente natura irritata humorum copiæ dominari: erant postea tenuia cruditatis indicia, quod non omninò erat timendum incipiente morbo: cum neque adhuc ex hac euacuatione nisi copia denotaretur cum aliquali mala qualitate. In huiusmodi euacuationibus obseruate pulsum, quia ex hoc non difficilè cognoscetis quorsum sit euasurus morbus: neque his contenti statim obseruate vrinas: nam quæ materia in venoso genere effervescit, non rarò est dissimilis ei, quæ per intestina eiicitur: sunt enim sæpissimè portio materiæ, quæ in intestinis, & ventriculo continetur, quod verum sit, vrinæ erant subnigræ: fuisse tenues insequabatur tempus morbi, cum adhuc esset in principio, neque in hoc quid subest malitiæ, nisi quod significatur longitudo morbi, quantum in se est; at fuisse subnigras non erat parui momenti, veluti satis in superioribus fuit demonstratum, & ob id meritò erat sitibundus, & vigil, quia incendium internum ita fert, ut affecto capite à vaporibus adustis non dormiant, æstuante ventriculo sitiant: sed quoniam à principio omnia minùs videntur affligere, ob id in morbo grauissimo citissimè sese produnt praua symptomata. Indicat insequés dies, quo omnia sunt exacerbata, sed & alia superuenère, cum præter largiorem euacuationem: erant etiam intempestiuiores. Atenimverò quomodo intempestiuiores, si secundo die, erant quidem intempestiæ: nam tempestium est illud, quod tollit noxium *lib. de sympr. different. cap. 6.* Profectò intempestium dicitur illud quod non tollit noxium; id istæ euacuationes non poterant facere, nisi ratione causæ, quatenus scilicet erat in causa, ut quæ materia peccabat, eadem

euacuaretur, id autem fit per accidens ab euacuationibus symptomaticis, & hac ratione semper dicuntur intempestiuæ euacuationes, quæ sine coctionis signis fiunt: verùm quomodo fuerunt intempestiuiores, quasi fuerint magis intempestiuæ, quàm primo die: Vallesius doctissimus dicit esse legendum, *intempestiua*. Doctissimus Mercurialis interpretatur: *crudiores*: quia scilicet deiectiones fuissent crudiores, quàm primo die. Ego neque erubescam & meam proferre sententiam, sic dicendo. Hippocrates appellat intempestiuum quod non tollit noxium, cùm ergo primo die illa euacuatio non iuuerit, indicium erat, etiamsi multa sint euacuata, non esse sublatam causam morbificam, & per consequens fuisse intempestiuam illam euacuationem: sed fuit intempestiuior secundi diei, quia maiore facta euacuatione quàm primo die tantum abfuit, vt iuuaretur ægotans, vt potius nocumentum attulerit, cùm præter id quod non fuerit iuatus, in deterius rueret, mente vacillans, cum grauioribus symptomatibus: ergo erant intempestiuiores, verterem etiam *inutiliores*. Videtur hæc febris per pares mota, quod maximè ad prognosim facit: nam cùm in materia biliosa natura soleat mouere diebus imparibus, si paribus diebus fiat accessio, præcipitantis iam, & debilitatæ naturæ argumentum est: peccat enim materia illa vel copia, vel qualitate præua, cuius causa naturæ ordo euertitur, ita vt vis illa, quæ ordinatim semper procedit, sit coacta anticipare, & appellantur motus isti naturæ *ἀκρῆσις*, id est, intempestiui, & ob id fortasse etiam Hippocrates dicit, secundi diei euacuationem fuisse intempestiuam, quia fuerit facta secundo die, quod est præter naturam. Has febres acutas appellat Hippocrates lethales, aut difficilis iudicij, quæ scilicet mouentur diebus paribus, hac ratione, quòd natura nec tempore, nec loco moueat, sed inordinatum habeat motum. Quomodo autem fuerint exacerbata omnia, constat, cùm præter largiorem euacuationem, vt dicebam, fuerit vigil. Quòd vigilent ægotantes in largiter aluo mota, non est maximum, quoniam quo tempore dormire deberent, eodem tempore irritat aluus ad excernendum, & ob id multoties contingit ægotantes vigilare: verùm in hoc ægotante non ob causam relatam, sed ob phlogosim vehementissimam capiti participatam: si enim aliter fuisset, non vacillasset mente. Id debetis quammaximè obseruare in praxi, quia cùm afficitur caput, aluo vehementer mota, malignus est ægotantis status: sed & neque hoc negligite in morbis acutis, quid portendat sudor in principio, de qua re in prima historia dictum est. Hic potest accommodari textus ex 3. lib. *Coac. text. 151*. qui sic legit: *Quibus ardor fit, exudant autem dum deijcitur, is exacerbatur febris*. Huius causa est, quia sunt contrarij motus, & sudor ille videtur factus naturæ imbecillitate, non criticè; & idèò contingit febrem exacerbari: sed & sudor iste fuit paucus: pauca autem euacuationes quid significant, iam dictum est *suprà*.

¶ *Tertio, grauius se habuit.*] Et ex hoc pessimum fuisse ægotantis statum elicias licet, cùm omnia apparet accidentia, quæ solent malignissimam febrem concomitari: nam fuisse fastidiosum, denotabat in tam
 larga

largâ euacuatione non potuisse etelli materiam circa os ventriculi imbibitam, & est ex superuenientibus. Qui dicantur fastidiosi, explicat Galenus 7. Aphor. § 6. & clariùs lib. 2. prorrh. text. 44. Inquit ibi: *Qui cum fastidio & sine vomitu exacerbantur malè habent.* Bifariam dicit Galenus *ἀρώδεις*, id est fastidiosi fiunt, vno modo, cum virtus à corpore grauatur, nullamque figuram facillè sustinet. Altero modo cum os ventris à prauis humoribus mordetur. Vtrumque sine dubio inuenisses in hoc ægrotante, cum multum se iactasse dicat: Perplexus, id est, dubius, nec quid faceret certum habebat, delirij imminentis signum; vti euenit, cum haud multò post delirauerit. Mirum quomodo grauiùs non delirauerit. At fortasse virtus ad id erat redacta, vt non posset amplius morbo grauiùs obistere, cum eodem die non tantum fuerint refrigerata extrema, sed & liuescerent. Quid amplius ad certum prælagium requirebatur, cum naturæ præsentem extinctionem habeamus, vt iam in superioribus vidimus? Fortasse diceret quispiam propterea refrigerata esse extrema, quia subesset vtriusque hypochondrij inflammatio: scribit enim fuisse vtrimque submollem contigationem: at non crediderim leuem illam phlogosim, ne dicam inflammationem tantam vim habuisse, & præsertim cum esset submollis contentio, quod intelligitur de leui inflammatione, vt Galenus confirmat *suprà* in historia Hermocratis *comment. 5.* ibi ita legitur: *Mollior dextrum hypochondrium intendebatur:* Galenus: *Ac si diceret dextrum hypochondrium intendebatur, sed citra tumorem, vel quia non magna fuerit inflammatio iecinoris, vel quia in simis partibus dumtaxat, quibus ventriculum amplectitur, cum gibba nondum vnà cum simis in tumorem esset elenata.* Præterea modus loquendi Hippocratis id denotat, fuisse refrigerata propter imbecillitatem, quia scilicet esset virtus ad extremum redacta: nam inquit,

^d *Extrema partes erant liuida, & frigida.*] Hoc certum est posse esse frigidam partem sine liuore, at non liuidam sine frigore, quia illud extinctionem proximam caloris arguit. Ergo si erant liuidæ, iam mors erat præfortibus, quomodo non debebant esse frigidæ, & ita hoc symptoma non insequeretur inflammationem, sed caloris extinctionem: pluribus enim de causis refrigerari extrema demonstraui. Sed vtcunque esset, erat deterrimus ægrotantis status, etiam ex hac parte, cum inflammatis hypochondriis alius liquidior sit pessima, cum aut suppuratio debeat expectari, aut virium casus, vti huic euenit. In internis enim inflammationibus profluens alius in vitio potius, quàm in laude censenda est, inquit Hollerius doctissimus in *Coacis*, imitatione artis: nimirum damnat Hippocrates medicamenta, quæ aluum mouent obsessis inflammatione hypochondriis.

^e *Quarto non dormiuit.*] Non video, quomodo esset expectanda alleuatio in melius, cum omnia tenderent ad perniciem: nam non est satis dicere: *Quarto non dormiuit:* sed addit, *omnia in peius procedebant*, id est, quinto, & sexto grauiùs habuit. Vigiliæ adhuc vrgebant, quod symptoma semper est magnificandum, præcipuè in morbis acutis: sunt enim

prauæ dupliciter & vt causa, & vt signum : primo modo, quia vires deiciunt : secundo modo, quia denotant copiam crudorum humorum adustorum, & ob id videbitis Galenum, & Hippocratem appellare vigilias antesignanas delirij : sed quid plura? si ex Hippocrate in *Coacis*, liuida facta corpora in breui mortem denunciant, quid pluribus agendum est, nisi expectare breui iudicium, præsertim cum perinde quartum, ac tertium diem habuerit grauem : præceptum Galeni minimè aspernendum, quod est obseruare, an dies quartus perinde ac tertius grauis sit : si ita est, breui est expectandum iudicium, & vbi iudicium, ibi & mors : cum igitur quartus sit septimi index, iure in eo die factum est iudicium, celerius futurum, nisi ægrotantis ætas restitisset : erat enim morbus vehementissimus vt verbum illud indicat : *Acutum* : addit enim hoc, vt sæuitiam morbi denotet, veluti de anginosa scripsit. Adduntur postea in vltimis verbis litteræ illæ, π.ξ.ζ.δ. id est probabile ex nouitate, id est, quod mutata consuetudine ad labores, & exercitia insueta se transfulerit, septima die mortuum. Discant hinc iuuenes cautiùs agere, neque tantopere ætati, & robori fidere, quia non rarò contingit etatem, & robur causæ peccantis vehementiæ succumbere, vt modò contigisse constat ex euentu. Et hæc satis pro viribus.

Curatio.

IN hoc ægrotante erat sublata occasio adhibendi medicamenta generosa, cum aluus plus iusto esset mota, quo tempore ex Hippocratis decreto interdicitur venæ sectio præcipuè. At enim verò ego soleo tempestiuè vocatus, aluo à principio fluente, materia biliosa euacuata, pulsu constante, nihilominus sanguinem extrahere, non quidem in magna quantitate, sed partitis vicibus, ne maior fiat virium resolutio, & ad hoc faciendum adducor, quod non rarò vidi aluo fluente largissimam factam esse sanguinis per nares euacuationem, & nihilominus naturam sustinuisse vtrumque motum : nam in principio indicat copiam, si sanguis extrahatur potest sisti alui fluor, vt antea dictum est, nisi proueniat ex virtutis resolutione. Quare ego in hoc casu, videns vrinas subnigras, prædixissem periculum, & postea aliquid etiam tentassem per sanguinis missionem, præsertim cum certum esset adesse in principe viscere phlogosim, cautè agendo, quod spectat ad euacuationem, pulsu explorato : non prætermisissis abluentibus clysteribus, ex ptissana, farro, aqua hordei, sero cum saccharo rubeo, & vitellis ouorum, quibus posset humoris mordacitas demulceri, à qua plus iusto solet natura irritari, cum virtutis detrimento. Serum decoctum cum cichoreaceis in huiusmodi casibus non improbat, additur aliquando syrupus rosaceus soluens ad ℥.iiij. plus, aut minus pro virgentia, sed in hoc cum aluus esset plus iusto irritata, & perseveraret, abstergentibus satis erat vti superius, & inferius, neque inutile extitisset clysteribus addere portionem succi plantaginis, vt roborarentur aliquo modo intestina, & intercipi posset fluxio. Laudassem in hoc casu

casu frictiones leues ex oleo amygdulicium ad tollendam lassitudinem, quia sic dissipantur cutis humores : nec improbantur cucurbitulæ cum modico igne. Alexipharmacis insistere in tanta humorum malitia erat necessarium : vigiliis providere, ex quibus solet multò magis virtus deprimi iis medicamentis, quæ possint somnum conciliare, sed placidioribus, quia validiora sua frigiditate imbecillum extinguunt calorem, de quibus iam *suprà* dictum est. Sitis erat demulcenda ; fastidium tollendum, hoc autem non poterat tolli, nisi euacuato ore ventriculi, & moderato humorum vitio. Affectui capitis vtile fuisset smaragdus ad *g. vii. vel viij.* quod medicamento genus quammaximè approbatur. Quamplurima alia veniunt in vsum in similibus casibus ; sed quia potiùs indigebat hic ægotans prognostico, quàm curatione, ob id dicendis prætermisissimè propero ad sequentem Historiam, quæ sic legit.

APPΩΣΤΟΣ ΕΝΑΤΟΣ.

ÆGROTUS IX.

Ὡς δὲ τισαμὴρ' ε γυνὴ κατέχευτο, ἢ τὰ εὐλαδία, δυσφορῶς ὤρμησεν. ἔμετοι πολλοί. ἔπειτα κατέχευεν ὅσα ἡδύνατο. πόνοι περὶ ὑποχόνδρια. καὶ ἐν τοῖσι κῆρα καὶ κελίω, πόνοι. σπρόφοι ξυμεχέες. εὐδιδώδης. ἐπεθερμαίνετο. ἀκρεα ψυχρὰ καὶ τέλειος. ἀσώδης. ἀγρυπνῶ. εἶρα ὀλίγα, λεπτά. δεχορήματα ὀυα, λεπτά, ὀλίγα. ὠφελέν ὅσα ἐπὶ ἡδύνατο. ἀπέθανεν.

PVD Tisamen^a mulier decumbebat, detinebatur voluulo, ciebantur multa vomitiones, potum non continebat : ^b hypochondria dolebant, & infra secundum umbilicum dolores : tormina perpetua : ^c non erat sitibunda, ^d incallescibat. Extrema partes frigida perpetuò : fastidiosa : in somnis Vrina pauca, tennes. Deiectiones cruda, tennes, pauca : ^e nec erat

remedio locus, defuncta est.

COMMENTARIUS.

ROPNIT nobis Hippocrates paucissimis verbis exemplum verendi, atque admodum pertimescendi morbi, nimirum *εὐλαδία* dicti, siue voluuli : ponit etiam statim ob oculos, quæ habuit acciden

accidentia, non tantum necessario morbum insequentia, verum etiam & superuenientia. Est hæc affectio tam grauis, tam periculosa, ut qui ea corripiuntur, ex iis paucissimi euadant, plerique secundo, aut tertio die moriantur. Sunt qui dicant esse affectionem ad tenuia intestina tantum spectantem. Alij ad crassiora etiam id morbi genus inducere volunt, tuncque stercus euomi: quando tenuia, cibum. Hinc, inquit, ειλῆδς dicitur, voluulus autem, quod intestina in nodum circonvoluti videantur, quod tamen neque simpliciter verum est: nam circonvolutum semper est intestinum, nec locus affectus est semper intestinum tenue, sed etiam aliquando intestina crassa. Ita Celsus lib. 4. de re medic. c. 13. dum inquit. *Inter ipsa autem intestina consistunt duo morbi, quorum alter in tenuiore: alter in pleniore est intestino. Prior acutus est, insequens autem potest esse longus. Diocles, Charistius tenuioris intestini morbum χορδαπιδν: plenioris ειλῆδν nominauit. A plerisque nunc video illum priorem ειλῆδν, hunc χορδαπιδν appellari. Sed prior modo supra umbilicum, modo sub umbilico dolorem mouet. Fit ex alterutro loco inflammatio, nec alius, nec spiritus infra transmittitur. Si superior pars afficitur, cibis: si inferior, stercus per os redditur: si utrumlibet vetus est, adicitur periculo vomitus biliosus, mali odoris, aut varius, aut niger. Hæc Celsus. De eodem affectu tractans Aëtius Tetrab. 3. serm. 1. cap. 28. ita habet: Voluulus, affectio est intestinorum, lethalem inferens dolorem, fitque circa tenuia intestina, & multi sanè ex dolore statim intereunt. Accedit agris dolor circonvolutus: stomachi nimia humectatio, exolutio; ructus inanes nihil alleuantes, murmura intestinorum, cohibitio perfecta stercoris, & flatuum, si verò intendatur affectio, omnia sursum feruntur, ob idque vomitus pituita, & bilis accedunt: frigiditas totius corporis, dolorque, plurimis etiam spirandi difficultas: morituris amplius sudor frigidus: vrina difficultas: podex ita adstringitur, ut ne specilli mucronem admittere possit: aliquando, & stercus vomitu reijcitur. Est affectio pueris admodum familiaris, inquit Aëtius, qui tamen propter connatam humiditatem facillimè euadunt. Senibus verò non admodum; si tamen fiat, serè nunquam conualescunt. Hactenus Aëtius, à quo non dissentit Auicenna lib. 3. Fen 16. tract. 4. cap. 30. Signa ileos sunt, inquit, ut sit dolor supra umbilicum, & non egrediatur aliquid omnino subtrus, & non fiat inuamentum magnum cum clystere, quemadmodum dixit Hippocrates, & quandoque expellitur faex ad superiora, & euomitur stercus, vermes, & ascariides, & foetet os eius, & ipsius eructatio, & retentio fecis est inseparabilis ab ea, suntque accidentia longè maiora, quàm sint in cholica, quia est in membro vehementioris altitudinis, & maioris corporis, & minoris quietis supra corpus. His omnibus suscribit Galenus, qui 6. Aphor. comment. 44. hæc habet. In ileo nihil exit inferius, neque si quis acerrimo utatur clystere. Vomitus autem stercoris accidit eis, qui exitualiter habent. Et clariùs 7. Aphorism. comment. 10. In ileis nihil descendit ad inferiora, & hoc est proprium, & inseparabile passionis. Vomitus autem non semper adest, sed quando exitiales sunt, & quando vehementius distorquentur stercus eis ascendit, atque singultiuunt. Quidam verò desipiunt, & conuelluntur compa-*

iente nervorum principio stomachi passioni. Hæc verò mihi fieri videntur ab intestinis, in quibus passio talis existit, à se expellere stercus appetentibus, quando longitudine temporis cœpit molestare, & non potentibus se exonerare propter eam, quæ facta est in partibus inferioribus obstructionem, sed coactis contra naturam violenter moveri, & ad loca superiora materiam noxiam extendere. *Lib.6. de locis malè affectis, cap.2.* ita leges. *Atque interdum alij quoque dolores, & quidem vehementissimi in sublimioribus intestinorum partibus veniunt, graviter vomitionibus tentantes, adeò, ut nonnulli sub sine stercus quoque euomere conspiciantur, à quo affectu vix unquam aliquis sanus enadere potuit, hunc exedv, id est, voluulum appellant nonnulli etiam χορδαϊδν, quum scilicet tumor aliquis eminet in tenuium intestinorum parte, ut videatur ad chordæ similitudinem conuolutum.* In quibus verbis explicat quid per chordapsum intelligatur, quod à Celso ponitur, dum de hoc affectu loquitur. Quare de accidentibus, quæ hoc morbo laborantibus fiunt, & de loco affecto omnes videntur enarrati conuenire. De causa, à qua producitur hæc affectio, non æquè bene conueniunt: nam omnes fatentur oboriti hanc affectionem ex plagis, ex frigore vehementi, & ex acruata frigidæ potione; maximè, si ab exudantibus accipiatur. Ob descensum intestini in scrotum simul cum excrementis, indèque violenter retrusa inflammatio fiat: ob venenum epotum, ob induratum stercus, ob inflammationem intestinorum, ob tumorem. Verùm, quia Auicenna cum aliis ponit fieri etiam à crassis humoribus, & ab inflammatione vesicæ, uti Hippocrates scribit, videtur Galenus huic minimè assentiri, sed præcipuè, quòd fiat ab inflammatione vesicæ. *Caterium, inquit, quod propter inflammationem, & propter obstructionem stercoris sicci, vel humorum crassorum, aut tenacium dictum est à pluribus.* Subdit statim. *Mihi verò videtur inflammationem, vel durum tumorem, vel abscessum tantam facere posse loci angustiam; ut nihil possit ad inferiora descendere.* Quod autem humores crassi, atque tenaces in causa sint, non admodum mihi videtur probabile. Verùm, & hoc si libet, ponito, & si quid aliud diceretur præter hoc. Quod asseueranter negat, est, non posse ex vesicæ inflammatione generari ileum, quando fatetur se multos vidisse tota vita sua periclitatos ex vrinæ retentione, vesica multum repleta, & tumida facta cum dolore, qui propterea neque ileosi sunt facti: nam si vesica comprimit intestinum, illud est rectum, ex quo tamen compresso non fit morbus ileos dictus: nam & vtero gerentes hoc morbo semper essent affectæ, quia ex tumore illo ad hypochondria proueniente possent & tenuia intestina comprimi. Præterea negat omninò posse febrem ileo conuenire, qui si fiat ab inflammatione, necessariò ad ipsius magnitudinem excitatur febris, quòd si ileosus conualescere debet, desinat inflammatio oportet, cum qua & febrem sedari est necesse; neque enim conuenit febris nisi affectibus frigidis. Credo verissimum esse quod scribitur à Galeno de febre, verùm in *Aphor.* dicerem loqui Hippocratem de ileo ab humoribus crassis facto, ita ut concedat Hippocrates ex repletione vesicæ posse fieri ileum, qui curatur febre, quatenus febris

attenuat materiam crassam, quæ postea redditur facilior ad expulsionem. Neque verba sunt intelligenda, vt putemus, quia vesica afficiatur, & repleatur, idè fieri ileum, sed dicere Hippocratem, si vrinæ stillicidio ileus superueniat, vt *comment. 1. Coacarum, lib. 6. text. 54.* habetur. Quo in loco scriptum sic: *Stillicidio vrina, voluulus superueniens septimo die interimit, nisi accedente febre, vrina semel multa prodeat.* Hoc enim non est impossibile, vt simul fiat, nimirum ob pituitam viscidam, & crassam: ea enim initio vesicæ dolorem infert in reddendo vrinam, quòd pars tenuior, quæ fluit ad vesicam transmittatur, hincque quia mordax stranguriam efficit, altera pars crassior ad intestina delabatur, & fiat grauitas ventris, & frigiditas superueniat cum alui duritie, & fiat colicus dolor, aut ileosus. Hac igitur ratione euenit, vt vi doloris moriantur ante septimam, nisi febris superueniat, quia hæc attenuat, vt dictum est, materiam crassam, & est tanquam medicamentum, vt de conuulsione dicebat Hippocrates. De eo igitur voluulo intelligendus est, qui non ab inflammatione prouenit, neque ab vlcere vesicæ, quia neque conueniret febris, neque larga vrinæ copia, sed de ea quæ ortum ducit à materia crassa: neque enim omnis ileos est cum inflammatione, vt visus est Galenus putasse, quod verum sit, *6. in 2. epidem. text. 31.* hæc ab Hippocrate habentur. *In voluulo tenui frigidum vinum multum, merum secundum rationem dare, vsque dum somnus sit, aut crurum dolor fiat, soluit autem & febris, & dysenteria sine dolore.* Quis est qui non videat hinc ab Hippocrate non intelligi de voluulo ab inflammatione pendente, quem acuta febris committatur, sed de illo, qui à flatibus originem ducit, aut à materia frigida, aut à fæcibus induratis. Hunc sine dubio potest curare vinum merum, quia cruda reddit ad coctionem, attenuat crassa, flatu discutit, quemadmodum & febris: non ergo est quòd miretur Galenus in *comment.* an fiat hæc affectio etiam à materia crassa, aut aliquando repleta vesica, quia iam dictum est quomodo intelligatur id. Cùm igitur res ita se habeat, non erit hinc elaborandum multum in perquirendo an hæc affectio de qua sumus loquuturi ortum habeat à causa frigida, an à calida, cùm apertissima sint inflammationis intestinorum tenuium indicia, vt ob hoc non sit mirum si tam grauiter læsa citissimè obierit. Percurramus igitur historiam, quòd facilius eius quod dictum est certiores fiamus.

^a *Mulier decumbebat.*] Cur decumbebat, quia detinebatur voluulo, neque enim sunt ex iis morbis, qui dant inducias, sed ex iis, qui statim, ac inuadunt, ægrotantes decumbere cogunt. Cùm igitur voluulo laboraret, meritò multas habebat vomitiones, quia, vt vidimus, interclusa est via, & hic non dicit fuisse stercois, sed denotat fuisse læsa tenuia intestina, & qua ratione non retinebat cibum, eadem neque potum.

^b *Hypochondria dolebant, & infra secundum ventriculum dolores.*] Hypochondria multas sub se continent partes, lienem, hepar, ventriculum, musculos quosdam, veluti & septum transversum *lib. 2. prorrh. comment. 21.* Neque hinc acciperem tantum lienem, & hepar, sed intelligerem

gerem ventriculum præcipuè, qui ex ingentibus vomitionibus, & prævicinia non poterat non trahi in consensum: ab hoc enim descendunt intestina, quemadmodum habemus à Galeno multis in locis, in quibus etiam quo ordine procedant demonstratur, vti lib. 5. de usu partium, cap. 3. Sed clariùs meo quidem animo 6. de loc. malè affectis, iam adducto. Ibi ad verbum hæc leges: *Cum autem omnia intestina ordine quodam à ventriculo descendant, atque omnium supremum ieiunum sit, deinde quod tenue est, postea cæcum, quod ad infernas partes extenditur, deinde colum, quod ad superiores reuertitur partes, donec sapenumero & iecur, & lienem attingat.* Cum igitur intestina suscipiant à ventriculo, quid mirum, si in affectibus intestinorum, præsertim tenuium, lædatur ventriculus, cum etiam in doloribus colicis in dies obseruetur, in quibus infestissimi sunt vomitus; neque propterea credendum est & hepar fuisse affectus immunem, quod haud multò post fiet notum. Habebat præter hæc tormina perpetua, id est, dolores perpetuos: tormina enim apud Hippocratem mihi videntur idem significare, nisi quòd maius quid denotant: nam scribit 4. Aphorism. text. 11. *Quibus tormina, & circa vmbilicum dolores. Tormina fiunt, inquit Galenus, & propter morsum vehementem, & propter spiritum flatuosum, qui non habet exitum, sed in intestinorum inuolucris est interceptus.* Subdit: *Quòd verò dolores ad tales dispositiones consequantur nemini dubium.* Itaque habebat tormina, id est, vehementissimos dolores, idque gracilium intestinorum est proprium. Quòd scribit secundum ventriculum, id est, post ventriculum, quod idem est, ac si diceret inter vmbilicum, & ventriculum, qui locus est præcipuè patiens, quemadmodum dixit Auicenna fieri dolores supra vmbilicum. Aut etiam dici posset infra secundum ventriculum, id est, post secundum ventriculum; nam & intestina dicuntur quodammodo ventriculi, propter ipsorum capacitatem, quod videtur Galenus confirmare lib. 4. de usu partium, cap. 18. Tota enim cavitatis per ventrem intelligitur, quæ est infra thoracem, & includitur etiam venter, qui costioni inseruit, vti Galenus habet 7. Aphorism. comment. 55. Ergo cum dicit infra secundum ventriculum, aut intelligit totam cavitatem, aut dicitur de tenui intestino, quod secundum est post ventriculum, cum succedat ieiuno, idque mihi magis probabile videretur, cum gracilia intestina præcipuè affici ex omnium consensu habeamus. Erant hæc omnia accidentia enarrata affectum necessariò consequentia, affectus pathognomonica: cætera fuerunt ex superuenientibus, quemadmodum etiam apud Galenum legitur sic, in comment. *Multos vomitus; potum non posse continere; dolores esse ad hypochondria, & tormina cum doloribus in ventre, quæ omnia in voluulosis assident.* Quod postea scripsit, *non ex his, quæ eis assident, sed ex illis, quæ morbo ad perniciem tendenti superueniunt, potissimum perpetuò esse partes extremas frigidas, prauum item fastidium est.* Adderem & ego illud.

^c *Non erat sitibunda, incalescebat.*] Quod scilicet videtur repugnare ante dictis: nam ad magnitudinem febris, sequitur sitis, si nihil obster. Cum ergo incalesceret, quod de leui febre sumitur, debebat saltem le-

uiter sitire. Quomodo igitur non fuit sitibunda: & si non febris causa, saltem propter dolorum sæuitiam id pati debebat: id in dies experimur, & videtur posse referri huius symptomatis causam in superfluitatem biliosam recurrentem tunc temporis ad ventriculum. Notat id Galenus 6. *Aphorism. comment. 50.* quo in loco inquit: *Quòd in doloribus perdurantibus fluit ad ventriculum biliosa superfluitas, & multò magis etiam, cum ipse malè affectus est: ex biliosis autem humoribus induci sitim, nemo ibit inficias.* At multò magis sitire debebat, quia interna laborabat inflammatione, vt doloris contumacia denotabat cum aliis coniunctis. Quare aut erat mens læsa, aut extrema virtutis prostratio. De primo non fit mentio. Ergo erat secundum, quod verisimile est, præsertim cùm à principio extremæ partes essent perpetuò frigidæ, quod erat in causa, vt dixerit Hippocrates.

Incalescebat.] Non febris æstuans, vti consuetum est, in huiusmodi casibus, sed incalescebat, id est, partes exteriores leui quodam calore afficiebantur, quia interna inflammatio prohibebat interni caloris expansionem ad externa, & crederem ego Hippocratem per extremas partes intelligere hoc loco, non tantùm manus, & pedes, sed partes omnes superficiales, & externas. Vidi enim sæpissimè ex vi doloris totum corpus adedò refrigeratum, vt ne minimum calorem perferiremus cum sudoribus frigidis, quod idem verisimile est, & huic contigisse ægrotanti tam grauius affectæ. Fuisse postea insomnem, & fastidiosam, non est quid nouum: in tanta enim humorum malignitate affecta parte neruosa exactissimo sensu prædita fuisse insomnem, & fastidiosam, quid aliud poterat dici, nisi fuisse symptomata insequentia malitiam humoris biliosi os ventriculi infestantis. Vltimo loco scribit sic: *Vrina pauca: tenues: pauca, quoniam humores ad superiora tendebant; tenues, subtili tantùm ad vias vrinæ delata.* At vtrumque esset, in hoc maximè est obseruanda Hippocratis diligentia in vrinarum inspectione. Ad quid in morbo ad genus venosum minimè spectante inspicere vrinæ? Quia sic cognoscitur affectus sitne simplex, an compositus, hinc certior prædictio, & tutior curatio, quia si vrinæ sunt bonæ, non augent spem salutis; si malæ, augent periculum: nam denotant esse etiam alium affectum spectantem ad genus venosum; & ita res fit grauior, quia quòd plures sunt affectus, eò difficiliùs euincit natura, præsertim si sint inter se dissimiles. Hoc non debere negligi monstrat Galenus in *comment.* dum ait: *Atque sic consuevit Hippocrates ubi aliquod instrumentorum spiritus sit læsum, inspicere vrinæ, quæ si secundum naturam habeant, in solis spiritus instrumentis periculum versatur, sin hæ quoque prauæ appareant, offensam iam significant nutritionis instrumentum, quomodo nunc, quamquam sui affectus venter, eiusque ex detractionibus percipiatur affectus, nihilominus vrinarum fecit mentionem, vt tenuum, quæ succorum significant in venis cruditiuem.* Subdit: *Atque vrinæ sicut semper inspicias in ventris affectibus, & intestinorum, thoracis, pulmonis, neruorumque. Nam si bonæ appareant, haud magnum præbent ad salutem momentum. Contrà, si prauæ, amplificanti simul ægri periculum.* Quod

Quod idem repetere videtur i. de cris. c. 7. sic: *Et quòd in febris omnibus, quoniam venosi generis sunt passionibus: nam & arterias in hoc genere comprehendimus, ad urinas præcipuè attendere oportet. In ijs autem, qui laterali morbo afficiuntur primum quidem sputamina; secundo loco urinas, quoniam is morbus omnino cum febris iungitur. In passionibus autem ventris, si sine febre fuerint, sola alui excrementa inspicere oportet, si autem cum febre etiam urinas.* Meritò igitur etiam urinas inspexit Hippocrates, etsi pertineret affectio potius ad ventrem, quàm ad genus venosum, sed quia non erat sine febre, ob id pariter de urinis est sollicitus. Hæ erant tenues affectionem generis venosi, & concoctricis facultatis imbecillitatem demonstrabant, vti dictum est. Illud quod videtur difficultatem facere, est, quoniam Hippocrates ponat deiecitæ, quamvis essent tenuia, & cruda. At quomodo hoc, si iam habemus ab omnibus, nihil inferiùs ferri. Huic responderem materiam illam, aut fuisse quandam materiæ tenuioris portionem, quæ sensim à corpore deturbaretur præ sui tenuitate, aut etiam ita debilitata fuisse omnia, vt quodammodo facultas retentrix desisteret ab opere, vti apparet sæpissimè in cadaueribus, quæ paulò antè sunt extincta, in quibus solent fieri excretiones: omnibus enim aliis facultatibus extinctis videntur apparere opera quædam facultatis expultricis, quæ per calorem, & villos agit & etiam interdum apparere solent post interitum, dum corpus adhuc calet. Vidimus enim ex cadauere adhuc tepido stercus repentè excerni, aut sanguinem, aut saniem exire rupto abscessu, aut pustulas toto corpore, calore præter naturam id agente, inquit Iacotius, quod & ego pluries animaduerti. Quemadmodum igitur in anginosi, cum propè mortem sunt, tanta fit contractio musculorum abdominis, vt expellatur offensiois causa, & compressione sua interdum cogit vesicam, & intestina excrementa reddere, ita in hoc affectu fieri crederem aliquando, nimirum, vt debilitata facultate retentrice, facta vehementi contractione internarum partium, possint aliqua descendere excrementa ad aluum, & ita excerni, & si in angina id fieri commodiùs sine dubio possit: tamen id non fuit bonum, sed indicium extremæ internecionis, propterea quod non erat remedio locus, & oportebat ex morbi violentia moreretur citissimè, quam rem, vt exprimeret, addit illa verba.

^e *Nec erat remedio locus, obiit.*] Addit Galenus, Hippocratem non meminisse diei, quo defuncta est, ob morbi sæuitiam, quia scilicet primo, secundo, aut tertio die obiit. Tamen, etiam si morbus sit acutissimus, qui citò iugulat, sese offert occasio, ea oportebit administrare statim, quibus posse iuari ægrotantem spes sit: nullus enim est affectus tam grauis, quin aliquis euadat. Bis hucusque vidi hoc modo laborantes; alter eorum secundo die obiit. Alter difficulter conualuit, verùm huic causa erat descensus intestini in scrotum: tunc enim reposito intestino curatio facta est: euomere incipiebat stercus, itaque coacti fuerunt ipsum pedibus elatis suspendere, & sic fomentationibus emollientibus tantisper tentarunt emollire, dum in proprium locum reponeretur. Conualuit vt dixi. Alter ex inflammatione obiit, & puto contractam fuisse citius, quia vix inuase-

rat morbus, quòd magna cucurbitula fuit admota: corpore repleto facta est attractio vehemens ad eam partem, inualuit dolor, sæuiit ita morbus, vt vix attingere potuerit secundum diem. Hæc vidi dum incitumbenam Medicinæ studiis, nondum lauream consequutus. Ergo prædicto periculo aliquid erat molendum.

Curatio.

Imprimis victus ratio debebat esse tenuissima, & nihil dandum, nisi virtutem vidissemus habentem. Aqua carnis, succus assæ carnis, stillantia, & id genus alia, omnino abstinentibus nobis à vino, ita consulente Galeno *lib. I. ad Glauc. cap. 14.* Qui etiam in magnis dissolutionibus ex euacuationibus factis, quando scilicet interna subest inflammatio, interdicit vinum, dum inquit: *Vinum etiam aqua frigida temperatum curat eas, quæ ex magnis sunt euacuationibus dissolutiones, & tunc præsertim, quando ad ventriculum fluunt humores.* Subdit: *Sed aduertendum est, an aliquid sit, quod prohibet huiuscemodi exhibitionem, veluti si aliquid vnum ex visceribus inflammationem patiatur.* Cibi magis replent, & maiora tormenta faciunt: suscipere autem oportet, quodnam potissimum sit curationis initium, an à superioribus partibus, an ab inferioribus, dicit Celsus, quòd si hoc inuentum est, manus admouere oportet: ita enim ex renitentia locus affectus dignoscetur, quia si superior pars affecta erit, inutile est aluum mouere, si inferior, aluus moueri poterit. Hanc distinctionem non facit Auicenna, neque Aëtius, qui dicunt esse administrandos clysteres emollientes simul, & refrigerantes, ne augeatur inflammatio, hisque sæpius insistendum, quia aliquando solis clysteribus potest æger ad sanitatem restitui: nam si velimus medicamenta per os exhibere, id erit potius mortem asferre, quàm sanitatem, quandoquidem, si omnia euomuntur propter obstructionem, neque tuta curatio erit, per os medicamenta exhibere, & si esset oleum, quia aut euometur, aut maiorem faciens compressionem augebit affectum, quod non potest euenire ex clysteribus emollientibus. Laudat Celsus balneum ex oleo paratum. Quòd si balneis dolor non cedat, clysterem iniicit cum $\zeta.iiij.$ olei concinnatum. Aëtius glandes parat, sed admodum longas, vt musculum sphincterem pertranseat, quibus appositis spongiis postea anum foueri vult in succo cyclaminis prius immixtis, hac fortasse ratione, quia aperiendi vim obrinet insignem, vti ex Galeno *7. de simpl. medic. facult. c. 14.* habetur, & vulgò dicitur panis porcinus, glandulasque conficit ex semine rutæ, & aniso trito, eumino ac melle, probat quammaximè clysteres ex aniso, fœniculo, ruta, & huiusmodis aliis, ex eis decocto facto, in quibus decoctis immisceantur quæ inflammationem adaugere non possunt addito butyro, vt crassitudo intestinis adhæreat, id genus clysteris apud me frequens est cum maximo ægrotantium commodo, & præcipuè in senibus conueniunt, quia citra virium iacturam euacuant. Præterea frictiones partium infernarum vtilis sunt. Vesica oleo semiplena, & ventri appo-
sita

posita ex usu est, fomentationes ex oleo rutaceo, rosaceo completo, & aqua in qua efferbuerint chamæmelum, anethum, melilotum, & id genus alia. Imprimis autem ab omnibus commendatur tanquam singulare præsidium in inflammationibus venæ sectio, quæ statim inuadente morbo erat facienda. Cucurbitulæ ventri appositæ, & etiam scarificatæ. *Remedium, inquit, est sanguinem mittere, vel cucurbitulas pluribus locis ad-mouere, sanguinem autem utcumque esset inflammatio, semper ex partibus superioribus detraherem à principio, & si daret inducias, quod raro euenit, postea à partibus infernis.* Cum Celso omnes in hoc conueniunt. Et Galenus quoque qui lib. *Medic. inscripto, cap. 13.* hæc habet: *Voluulus, & colicus dolor intestinorum inflammationes sunt, quorum alter tenuioris, alter plenioris. Quare deiectiones includuntur, & flatus intestinis inuolutis, eo quòd exitum non habent, dolores vehementes, & tormina concitant. Voluulus autem dispositione, & accidentibus acutior, magisque periculosus est. Alterutro autem morbo extremè laborantibus vomitus concitantur voluulum patientibus.* Statim subdit: *Auxilium est voluuli maximè sanguinis missio per initium, plerùmque abstinentia, cataplasmata mitigantia, & inflammationem discutientia.* Efficaciùs iuuant medicaméta *κολικὰ* nominata intrò per sedem immissa, denominata ab affectione, quæ graues dolores inducit *9. lib. de compos. medic. secundum loc. cap. 4.* *Nam dolores auferunt, somnum conciliant, & aluum mouent.* His paucissimis verbis mihi videtur Galenus totam curationem perstringere. His præstitis, si excrementa descendant, tunc alimentum propinare oportebit: descendente enim excremento, credendum est & febrem, & dolorem sedare, quia id non eueniret citra inflammationis remissionem, cauere autem oportet à cibus flatuosis, duris, validis, & à quantitate etiam, ne intestina iterum grauentur, cum fieri non possit, quin imbecilla remaneant, omninòque à vino abstinendum, ne recrudescat affectus. Quòd si ab alia causa, quàm ab inflammatione fieri contingat, cognita causa, non est difficile remedia inuenire. Hæc igitur dicta sint de eo morbo, quem appellant voluulum, vulgò, *miserere mei*: à verbo Græco *ἐλεέω*, quod est misereor. Demonstratum est distingui à colico dolore multis modis. Primum loco, quia in ileo semper est fixus, supremam vmbilici partem occupans, in colico verò non est fixus, sed vagans. Excretis: quia in ileo vomitus frequentiores sunt, propter maiorem viciniam cum ventriculo. Ileus non iuuatur balanis, neque clysteribus, colicus iuuatur. Symptomatis pariter distinguitur, quia grauiora sunt, quàm in colico dolore. Hoc vnum restat dicere, & admonere adolescentes, ne præcipitanter in huiusmodi casibus cucurbitulis vtantur; quia, & si ex Alexandro sit veluti incantamentum cucurbitula ventri admota, animaduerrere oportet sæpissimè contingere, vt repleto corpore, magna admota cucurbitula, maior humoris quantitas trahatur, & sæpè non existens inflammatio concitetur: est enim validissimum medicamentum ad attrahenda ea, quæ intus sunt ad extimas partes, & propterea si corpus sit plethoricum est id remedij genus suspectum, & vidi ego bis ægrotantes grauissimè affectos ex cucurbitulæ

curbitulæ admotione, alterum mortuum. Quando sunt flatus, præmissis aliquibus euacuationibus causam flauum materialem remouentibus possunt admitti, in principio autem maxima cautio est adhibenda. Prætereà hoc non piget sæpius repetere. In doloribus semper interrogent ægotantes an patiantur, vt vulgò dicitur, aperturam, quin hac existente, si medicamenta exhibeant aluum mouentia, non reposito in proprium locum intestino, præcipites agunt ægotantes. Multa possent addi, sed breuitas affectus impellit me ad alia.

ΑΡΡΩΣΤΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ.

ÆGROTVS X.

ΓΥΝΑΙΚΑ ἔξ ἄπο-
Φθορῆς νηπίε τ̄ π̄εῖ
Πανπυμίδω, τῆ α',
πῦρ ἔλαβεν. ἡ γλῶτ-
σα Ἰππξηρο. διψώδης. ἀγρυ-
πνo. κελίη ταρσώδης, λεπτοῖ-
σι, πολλοῖσι, ὠμοῖσι. β', ἐπερρίνω-
σε. πυρετὸς ὀξὺς. ἀπὸ κελίης πολ-
λά. ἔχ ὑπνωσε. τρίτη, μείζεις οἱ
πόννοι. τετάρτη, παρέρχασεν. ἐβδὸ-
μη ἀπέθανεν. ἡ κελία διὰ πωντὸς
ὑγρῆ. ἔλαχρήμασι πολλοῖσι, λε-
πτοῖσιν, ὠμοῖσιν. ἔξα ὀλίγα, λεπτά.
πυρετὸς καῦσo.

VÆDAM mulier,
quæ apud Panti-
medem degebat
ex abortione in-
fantis primo die ignis inuasit:
Lingua arida : sitibunda : fa-
stidiosa : insomnis. ^a Aluus erat
turbata multis tenuibus, &
crudis. ^b Postridie rignit, fe-
bris acuta, aluum copiosè red-
didit, non dormiuit. ^c Tertio
die intendebantur dolores.
^d Quarto, delirauit; ^e septimo,
interijt. Aluus erat perpetuò
lubrica, eiusque multa, tennes,
cruda deiectiones. Vrina pauca, tennes. ^f Febris ardens.

C O M M E N T A R I V S.

MULIER hæc in id morbi genus incidit, in quod multæ mulieres vtero gerentes, & propterea non est mirum, si tam grauius fuerit affecta, & obierit: nam si quæ partum edunt tempestiuum periclitantur semper, quanto magis quæ intempestiuum: irritatur enim natura ad huiusmodi expulsionem celerius, quàm pro naturali statu conueniat, & etiamsi viuus appareat, nunquam tamen superuiueturus. Hanc
difficilem

difficilem habuisse partum ex hoc elici potest, quòd statim ab abortu grauissimè febricitauit. Vtrum modò abortus, qui sua natura semper est periculosus, fiat periculosior in abortu masculi, an fœminæ, non omninò certum est, quando videntur hinc inde rationes: si enim consideremus conceptum masculi, videtur facilior abortus fœminæ: nam fœtus in vtero concitatore motu mouetur si masculus, qua ratione possunt ligamenta disrumpi faciliùs: esse enim ex iis signis, dicebat Galenus, quæ indicant conceptum masculinum §. *Aphorism. comment. 42.* velocius moueri: fœmina autem quietior manet, quo fit, vt minùs abortus periculum immineat. Atenimverò ex altera parte in conceptu fœminæ maior excrementorum copia existit, vnde ligamenta ab illis mucoribus humectata possunt non difficili negotio relaxari, sicque abortire mulierem, quæ fœminam conceperit. Præterea generatur in parte sinistra, masculus autem in parte dextra, validior autem est dextra, & pèr consequens etiam fortior erit fœtus, & validioribus ligamentis munitus. Quòd si contingat fieri abortum, oportet extet validior causa, quæ abortum fecerit. At, vt cunque sit, quiuis abortus admodum periculosus est, & longè magis si grandior, etiam si videamus hanc ægrotantem ex abortione infantis mortuam esse, quod denotat id euenisse intra primos menses: nam, siue intelligamus masculum, siue fœminam, per infantem Galenus denotat fœtum, qui brachia, & crura distinctè efformata habeat, quod intra primos menses solet vt plurimum euenire, vti habetur ex Galeno *lib. de semine, cap. 9.* & *lib. de fœtuum formatione, cap. 1.* quo in loco docemur corporis perfectionem fieri non æqualiter in omnibus, sed in aliquibus citiùs, in aliquibus tardiùs. Vt vt sit, hoc euenit intra primos menses, vti ex Galeni verbis *in comment.* colligitur, quæ sic habent: *Adiunxit huic ex abortione dictionem ὑπὲρ*, id est, infantis, indicans, nō fallor, hoc adiecto paruū fuisse elisum partum: appellant enim homines infantes puellos, non ita pridem natos. Quare per metaphoram videtur Hippocrates valde pusillos fœtus sic appellare, quippe hi potissimum eiiciuntur: euenit autem hoc propter ligamentorum imbecillitatem, quæ primis mensibus propterea faciliè disrumpuntur, ita Galenus 4. *Aphorism. comment. 1.* facit comparisonem fœtuum, & fructuum, & eandem habere rationem fœtum ad vterum, quàm fructus ad plantas vult: si enim sunt immatura, & recentia, faciliè concidunt, quoniam nimis tenera, si plus iusto matura, perinde propter grauitatem. Ita fœtus in primis mensibus ex leui occasione corrumpitur, quia ligamenta parum habet firma; in fine propter grauitatem fœtus idem contingit pati: sunt autem quamplurimæ causæ, quæ abortum faciunt; nam concurrunt causæ externæ, & internæ: Externæ, vt animi motus, ingens frigus, saltus, & quæcunque corpus validiùs conutere possunt. Internæ sunt, quæcumque pertinent ad vterum, vel ad fœtum, vel ad matrem. Ex vitio vteri: cum eius facultas expultrix aut est abolita, aut debilis. Abolita, quoties fœtus in vtero retinetur præter naturam, vt excludi non possit, quo tempore non potente natura eiicere fœtum, coguntur artifices arte extrahere. Ra-

tione debilitatis, cum immaturus excluditur, ante scilicet statutum tempus, quia acerbula sunt referta pituita crassa, lenta, & frigida sine occasione manifesta. Ex parte postea matris fit abortus, cum aliquo vexatur morbo, praecipue vero alui fluore. Aut quando est nimis sanguinea, quia suffocatur; primis praecipue mensibus, cum foetus sanguinis concursum non possit absorbere, quo tempore optime mulieri consulitur, si sanguis extrahatur, vel ob prauam mulieris dispositionem. Ex parte postea foetus, cum est monstruosus, aut maior quam ut ferri possit. Ex tot causis eam in hac muliere excogitarem quae pertinet ad prauam corporis dispositionem, cum statim ab abortu tam grauius fuerit affecta, & euacuauerit multa tenuia, & cruda. Ecce dispositionis indicium, & oportet fuisse malignam dispositionem, quae mortem tam cito attulerit, praesertim cum ratione abortus deberet esse minus periculi, cum circa primos menses euenerit, & masculi: ita Hippocrates 2. in 2. epidem. text. 14. *Sexaginta dierum masculi corruptio in detentionibus partus salubris.* Notat doctissimus Valesius esse propterea salubriorem abortum masculi in sexaginta diebus, quia eo tempore potest adiuuare motum, & ipsius expulsionem, cum soleat spatio triginta dierum perfici, foemina autem longius tempus requirit, & ob id semper etiam abortus foeminae habet, quantum in se est, plus periculi. In hac muliere auxit perniciem sine dubio, non bene fuisse purgatam post partum per partem conuenientem, cum suppressa per vterum euacuatione, alui fuerit irritata, & mota: perniciose euacuatio vterum plurimum tempore partus, quia non potest euacuari noxia materia, neque per partem conuenientem. Itaque tum ex motus agitatione, commotis humoribus, tum ex putrefactione a prauis humoribus inducta succensa est febris, qualis describitur. Euenire haec quam facile vidimus in superioribus, & in dies experimur, & ita quemadmodum vehementissimae excitantur febres, ita non dissimilia accidentia, veluti aciditas linguae, sitis, fastidium; vigiliae.

^a *Aluius erat turbata multis crudis, & tenuibus.*] Euacuatio multis modis improbanda. Primo, quia erat in causa, ut diuerterentur humores a parte necessaria. Secundo, quia non euacuabantur talia qualia. Tertio, quia indicabant imbecillitatem naturae. Erat in causa, ut diuerterentur humores; quia, cum deberent euacuari per vterum, ferebantur ad aluum. Non euacuabantur talia qualia, quia requirebatur euacuatio sanguinis menstrualis, & quae apparebant erant materiae tenuioris, & crudioris, etiamsi quod spectat ad tempus, non esset expectanda coctio, sat fuisset si extitisset aliqualis conferentia, & tolerantia. Addamus quod erant multa, a quibus natura multo facilius poterat deprimi: nam, neque omnino negamus posse alui motionem iuuare enixam praeue dispositam, sed non hunc in modum fluentem aluum, quae retraxerit omnino naturam a naturali euacuatione, & verisimile est, nullo modo fuisse euacuatam per vterum: nam non tam grauius esset laesa, cum clarum sit potuisse minimam euacuationem iuuare: neque enim aequalis euacuatio est expectanda in abortu trium, aut quatuor mensium, ac in maturiori foetu. An
postea

postea res in melius euaderent post primam euacuationem, conicias licet ex dictis, dum subdit.

^b *Postridie riguit, febris acuta. Aluum copiosè reddidit, non dormiuit.*] Hæc omnia habuit post largam euacuationem. Rigor potest sequi affectum vteri, sed crederem fuisse indicium ingentissimæ malignitatis, ita dicit Hippocrates 2. in 1. epidem. comment. 75. Ibi hæc leguntur ad verbum. *Quòd verò statim rigerent à primo, proprium erat malignitatis: etenim indicare febres ardentes solet rigor, non tamen elucere statim decretoria oportet. Meritò igitur in tanta humorum malignitate fuit vigil, etiamsi nihilominus aluus flueret, non repressis humoribus colliquato potius corpore, febre cum fluore inualecente, signum tunc deterrimum, cum quo citissimè periclitantur agrotantes.*

^c *Tertio die dolores intendebantur.*] Crederem ego non aliud esse intelligendum, quàm dolores vterinos, symptoma commune ferè omnibus parturientibus, sed præcipuè abortientibus, & multò magis cum minùs benè expurgantur: solent enim eleuari flatus ex sanguine illo crasso, qui cum non inueniant exitum, dolores excitant, præsertim vtero tunc intemperato existente, & quia tunc temporis etiam caput trahitur in consensum, non est difficile deliria superuenire in huiusmodi casibus, & ob id non immeritò subdit Hippocrates.

^d *Quartò delirauit.*] Hoc est ex signis perniciosis: nam quartum diem perinde grauem habere, ac tertium, non est de nihilo in re Medica, si fides Galeno habenda est, veluti in superioribus est dictum: significat enim breui futurum iudicium, & vbi iudicium, ibi futuram mortem, & ob id non sine causa euentum concludit Hippocrates, dum ait:

^e *Septimo interijt.*] Non poterat diutiùs cum tam larga alui euacuatione perdurare, ex qua corpora dissipari solent; verùm multò sunt deteriora in enixis, & præcipuè quando euacuatio est copiosa, & maior quàm vt à natura possit perferri, & maximè si sint tenues, & crudæ materiæ, quæ indicant virtutis imbecillitatem in concoquendo: Urinas fuisse tenues, & paucas, non est quid maximum in aluo largiùs mota: tenues enim sunt quia bilis defertur tunc ad aluum: sunt paucæ, quia qui multùm excernunt minimum mingunt, quod ex Hippocrate colligitur 4. *Aphorism. text. 83.* In vltimis verbis ponit.

^f *Febris ardens.*] Vult innuere vim morbi, vt non sit cur miremur cum tam graui morbo mulieris virtutem, multis annexis grauissimis symptomatibus citò fuisse depressam: nam, quemadmodum primum actionum instrumentum est virtus, ita si hæc deficiat, omnia Medici opera sunt noua.

Curatio.

EXpedit igitur in huiusmodi casibus statim ad opportuna præsidia deuenire, primùmque admonere ægrotantes, vt statim decumbentes peccata confiteantur, ne mors præueniat, id monitos volo adolescentes,

vt in quocunque leuissimo etiam morbo muneri suo satisfaciant, quia aliquando multa eueniunt præter expectationem, vt mihi pariter contigit mense Octobri. Ægotans quidam cœpit ex ventriculo dolere. Huic vomitus satis copiosus superuenerat, veluti mihi retulerunt ipsius domestici. A vomitu inuiso infirmum, minimè dolentem, neque febrientem reperio. Die sequenti è lecto surgit, se sanum putat. Spatio duorum dierum inualescunt dolores, denuò remittunt haud multò post: perseuerabat dolor quidam oris ventriculi, vt semper erodi videretur, frequens vomitus aliàs cibi, aliàs materiæ nigræ; aliàs, & vt plurimum pituitosæ crassæ, & viscidæ, nunquam tamen à dolore oris ventriculi omninò immunis. Flatus impetum inferentes: sine febre omnino, pulsus constans. Vespertino tempore dum inuiso flatus infesti, erosio adhuc, sed, ipso efferente, minor, nulla febris, pulsus constans. Nocte moritur præter spem, & expectationem. Huic sorte dixeram consulere animæ, non quia existimarem moriturum, cum non essent ad illud tempus, ex quibus id suspicari cogereur, sed vt muneri meo satisfacerem. Imprimis ergo animæ consulimus, postea corpori. Quamuis huic mulieri pauca poterant administrari, cum alius plus iusto esset mota, quæ euacuatio in febribus ardentibus est quammaximè timenda, sed multò magis in enixis. Prætermisso igitur medicamento pharmaceutico, & chirurgico, expediebat deuenire ad diæreticum: nutrire optimis eduliis, facilis distributionis. Sunt hæc stillatitia pullorum gallinaceorum. Aqua carnis contusa, & id genus alia. Poterant exhiberi decocta aut stillatitia arte parata, quæ reciperent medicamenta citra manifestam qualitatem alterantia, ne febrilis calor augetetur, menses possent euocari, & obsteremus maleficæ qualitati, qualia sunt ruta capraria, acetosa, endiua, borago, gramen, capillus veneris, agrimonium, pentaphyllum, hordeum, & similia. Vigiliis necessariò erat prouidendum. Exteriùs oleis modicè calentibus, ex liliis albis; ex oleo cheirino, & aliis similibus. Multa venissent in vsum, verùm illorum administrationem caloris excessus impediēbat. Alexipharmacis erat insistendum, & clysteribus refrigerantibus, & abluentibus, simulque roborantibus, vt possent alius sisti, si id licuisset obrineri. At cum res in deterius rueret, periculo prædicto, potiùs nutritioni erat incumbendum.

ΑΡΡΩΣΤΟΣ ΕΝΔΕΚΑΤΟΣ.

ÆGROTUS XI.

ΤΕΡΗΝ ἔξ ὑποφορῆς πεντάμιλον, πῦρ ἔλαβει. ἀρχομένη ἰκωματοῦδος λω. ἢ ἀργυρῖν ὅσφρ ὀδωὴν. κεφαλῆς βάρθ. β, κοιλίην ἐπέταράθη, ὀλίγοισι, λεπτοῖσιν, ἀκρότοις ἔωσθ' ἔν. τρίτη, πλείω, χείρω. νυκτὸς ὄσθ' ἐνομήθη. τετάρτη, παρέκρυσσε. φόβοι, δυσθυμία, δεξιῶ ἴλλαγε. ἰδρωσε περὶ κεφαλῆν ὀλίγω ψυχρά. ἀκρεα ψυχρά. παρῶξ ὤθη. πολλὰ παρέλεγε. ἢ πάλιν ταχὺ κατένοσθ'. ἀδιψ ὄ. ἀργυρῖν. κοιλίην παλλοῖσιν ἀκρότοις διὰ τέλε ὄ. ἔρα ὀλίγα, λεπτά, ὑπομέλανα. ἀκρεα ψυχρά, ὑποπέλιθνα. ἕκτη, διὰ τ' αὐτῶν. ἐβδόμη, ἀπέθανε φρενιπαῖα.

LITERAM ex abortione ad quintum mensem Oecetai uxorem a ignis corripuit. Primo, soporosa erat, rursusque insomnis: Lumbi dolor, capitis grauitas. Secundo die ventis turbatus est, ac excreuit pauca, tenuia, meraque primum. Tertio die plura, ac peiora, nocte nihil dormiuit. Quarto, delirauit; metus, mæstitia: dexter, oculus distortus est: sudor secundum caput paucus, frigidus, extremitates frigida. Quinto, cuncta exacerbata sunt, multum delirauit, statimque ad mentem redijt: sitis: vigilia. Deiectiones in totum multæ, & mera. Vrina pauca, tenues, subnigra: extrema partes frigida, sublinida. Sexto, eadem crant. Septimo, mortua est. Phrenitis.

nues, subnigra: extrema partes frigida, sublinida. Sexto, eadem crant. Septimo, mortua est. Phrenitis.

COMMENTARIUS.

IPPOCRATES de vtero gerentium purgatione agens, eam esse faciendam monet à quarto, vsque ad septimum, iuniora, & seniora veretur 4. Aphorism. text. I. Huius rei rationem reddens Galenus in comment. ob id fieri scribit; quoniam, cum medicamentum purgans agitationem faciat, ex qua facile possunt mulieres abortire, si quando cogamur exhibere, commodius, & tutius tempus est eligendum: est

autem, quando firmiter utero alligatur fœtus, ob hoc quartum eligit usque ad septimum, quibus, neque propter molliorem, ut primis mensibus, neque propter gravitatem, uti ultimis, facilis est ad descensum. Consequentia igitur tenet, si his mensibus fiant abortus, id evenire propter aliquam graviores causas, aut internam, aut externam, quas iam multiplices cum Galeno statuimus. At hæc quinto mense abortiuit: ergo aliquam habuit causam non leuem. Causa non obscurè refertur à Galeno in comment. his verbis: *At hæc nunc quidem nobis proposita quinto mense abortiuit, ne ipsa quidem externa de causa, sed ex corporis affectione.* Id clariùs appareret historiam examinantes. Incipit igitur sic.

^a *Ignis corripuit.*] Idque statim ac abortiuit. Multoties corpus gravissimè est affectum, id est, pravis humoribus repletum, nec tamen desinunt sanorum munera obire; at si levis causa concurrat, non rarò in gravissimos decidunt affectus, propter pravorum humorum dispositionem: neque enim quia abortiuit sic est affecta, cum multæ abortiât, nec tamen laborent, veluti quotidiana testatur experientia. Quare, cum hæc iam esset pravis humoribus repleta, adueniente abortu, cuius occasione maxima fit humorum commotio, ipsis ad putredinem paratis, putredinem conceperunt, eamque malignam, uti Hippocrates recenset, qui ignem esse accensum dicit, statimque fuisse soporosam. Hoc denotabat humorum varietatem: nam qua parte abundabant pituitosi, ea ratione fiebat soporosa; qua verò humores biliosi, insomnis, erantque coma vigili affecta, capite utrisque humoribus repleto, biliosis scilicet, & pituitosis. Repletionem capitis indicabat illa gravitas, quam passa est: humorum multitudinem lumborum dolor: neque hæc dicerem facta, quia uterus habeat maximam communicantiam cum lumbis, cum humorum copiam arguat sequuta euacuatio secundo die, quo aliis turbata est, & excrevit tenuia, & mera, quamvis essent pauca, neque fuisse pauca excludit copiam, sed indicat, aut infirmitatem naturæ, aut minorem humorum dispositionem ad euacuationem, cum in principio non possint esse præparata. Per mera intelligite biliosa, consuetum est Hippocrati ita biliosa flava nuncupare, uti Galenus docet lib. 2. *prorrh. comment. 15.* his verbis: *Nempe enim mera scimus illum appellare, quæ proprium colorem retinent, nullum alium humorem habentia mistum.* Si tamen coniiciendum est, biliosa deiecit mera, hoc est vel flava colore, vel rufa; nam virulenta, vel nigra addito colore proferre, & huic, & aliis Medicis familiare est, & nos quoque citra adiectionem biliosa solemus dicere deiici, de flava bile eam usurpantes dictionem. Quare non defuisse huiusmodi humores confitetur Galenus, sed maiorem præstant fidem, quæ ab Hippocrate recensentur associata symptomata. Perseveravit hæc euacuatio in sequentem diem, sed longè deteriore facta euacuatione, idque debet intelligi, aut quia maior esset, quam ut ferri posset, vel quia materia quæ euacuabatur mutauerit colorem in deteriore, scilicet vergeret ad nigrum, aut utrumque adesset, quantitas, & mala qualitas, uti verisimile fit, ex sequentibus vigiliis, cum nocte nihil dormiuerit, gravius autem est illa euacuatio,

euatio, quæ à capite non reuellit : est enim indicium multæ , & malignæ ebullientis materiæ , quæ suis tetriss vaporibus caput lædit, vt ægrotans trahatur in delirium , quod breui futurum ex iugibus in febris acutis vigiliis , conicias vtplurimum licet. Has Galenus appellat antesignanas delirij , & euentus ægrotantis confirmat , cùm quarto die delirauerit.

^b *Quarto delirauit , metus , & mæstitia , dexter oculus distortus est.*] Humorem melancholicum adfuisse metus , & mæstitia demonstrant ex Hippocratis decretis. Oculum peruerti aliquando crism significat, quando scilicet natura materiam peccantem detrudit à parte principe cum virtute valida. Aliquando autem est merè symptomatrica , & conuulsifica, & cùm, virtute imbecilla , est omnium lethalis , & tunc vera est sententia Hippocratis desumpta ex 6. in 2. epidem. text. 16. quando inquit : *Quorum oculi non sunt robusti, mors est in proximo, & lib. 2. Coacarum, text. 38. comment. 1. Iam labescentibus viribus , siquidem æger non videt , aut non audit, vel à labro, oculo , nare distortuetur , lethale. Quam eandem sententiam habemus 4. Aphorism. text. 49. sic scriptam : In febre non intermittente, si labrum, vel oculus, vel nasus, vel supercilium peruertatur, vel non videat, vel non audiat , iam debili existente corpore , quidquid horum euenerit, mors proxima est.* Hoc confirmatur exemplo desumpto ex 7. epidem. text. 12. de vxore Hermoptolemi , & de vxore Theodori , & Cydis filij. *Fit hac oculi distortio musculis oculum mouentibus , & neruis à secunda coniugatione ortis conuulsis, vt euenit aliquando pueris epilepticis perniciosè habentibus.* Et ob hoc addit Hippocrates in lib. 1. prognost. text. 12. *Cùm aliquo alio signo mortem propè esse sciendum est, quia scilicet cum virtute valida non semper est signum permittendum.* In hac ægrotante fuit indicium extremæ imbecillitatis , & per consequens mortis , quod multò magis confirmabant sequentia, videlicet,

^c *Sudor circa caput frigidus , & extrema frigida.*] Sudor enim ille fuit omnibus modis pessimus , & quia paucus , & quia circa caput solùm , & quia frigidus, de qua re aliàs dictum est cum Hippocrate , & Galeno fieri in extrema virium imbecillitate. Euentus non dissimilis erat expectandus à præcedenti , cùm quartum perinde , ac tertium grauem habuerit , & morbus esset sua natura exitialis , vti comprobatur quintus dies, in quo facta est longè deterior ægrotantis conditio , quod denotat Hippocrates, dum ait,

^c *Cuncta esse exacerbata.*] Et præcipuè cerebri læsionem, cùm multùm delirauerit, quòd si ad mentem rediit statim , non propterea de ægrotante erat spes concipienda, sed conuiescunt tunc accidentia propter naturæ infirmitatem , eadem succumbente, non vincente, & vt nobis id demonstrat Hippocrates , subdit.

^d *Sitis, vigilia.*] Hoc attendite quam diligenter. Quando videris remitti aliquod graue symptomata , & tamen permanere alia , suspecta res est, & præsertim quod dicit *statim* : non poterat illud vehemens delirium sedari statim sine aliqua insigni euacuatione : nam morbi magni requi-

runt, quæ se iudicent egregia. Id vos cognoscetis ex pulsu, quia quando est fida remissio, pulsus fiunt robustiores; sed si infidum est iudicium, pulsus sunt languidissimi. Neque dicat quis vestrum, vigilasse, & fuisse sitibundum cum causa, aluo scilicet largiter mota: scimus enim in huiusmodi naturæ motionibus vigilare ægrotantes ex frequentiore surrectione; sitire, quia euacuatio exsiccans sitim infert, & præcipuè cum perfeuerauerint deiectiones iisdem multis existentibus, & biliosis. Verùm bene esset actum cum ægrotante, si hac de causa infestassent accidentia dicta, haud multò post conquieuisissent, si hanc habuissent causam: verùm oportet attendere Hippocratis verba, qui scribit fuisse mera, quod verbum denotat flagrantem dispositionem, & malignam putredinem, quod vrinæ subnigræ demonstrant. Itaque apparet fuisse colliquantem dispositionem. Quòd si euacuatio attenditur penes conferentiam, & tolerantiam, certè hæc fuit omni tempore perniciosa, cum largissima esset sine conferentia, & tolerantia, præcipuè vrinis nigredinem habentibus. Quòd fuerint paucæ, tribuamus largiori per aluum euacuationi, etiamsi possemus referre in virtutis expultricis imbecillitatem, quod deterrimum erat, præsertim morbo adhuc crudo existente, quod vrinarum tenuitas ostendit, id autem signum ex se non est perniciosum, cum neque mortem, neque salutem portendat; at si grauiora extent potest Medicus prælagire, futurum vt breui ægrotans vita cadat. At quid deterius esse poterat, quam extrema refrigerari in morbo acutissimo, vt aliàs ostendimus, sed longè grauius cum refrigeratione liuorem associari, qui color proximam minatur mortem, vt aliàs cum Galeno, & Hippocrate ostendimus. Signum hoc magnifacite, quia videbitis nunquam vos deceptos, si cum partium extremarum liuore mortem breui prædicetis, quod verum sit à quinto die perdurauit liuor vsque ad septimum diem tantum, quo obiit, per impares enim mouebatur vt ex Hippocratis dictis constat.

• *Phrenitis.*] Additur hoc verbum, vt vehementem capitis læsionem patefaciat, non quia esset verè phrenitica.

Curatio.

STatim fuisset veniendum ad ea præsidia quæ maximam habent vim in magnis morbis, veluti ad venæ sectionem ex inferioribus partibus, qua grauissima mala non semel vidi sedata, quæ à mensum suppressione originem trahunt, & præcipuè à partu. Hæc euacuatio erat facienda statim primis diebus, quia subsequens larga euacuatio per aluum prohibuisset quominus impofterum fieret. Vltus essem clysteribus attemperandi vim habentibus, & etiam aliqualem adstrictionem, quo suppressa per aluum euacuatione magis necessaria possent tentari. Fiunt hæc ex iure, lacte, aqua hordei chalybeata. Frictiones partium extremarum, cucurbitulæ coxis atroxæ, pessus menses euocantes ex succo mercurialis, matricariæ. Decocta menses euocantia, aut stillataria arte parata, ex iisdem herbis repleto pullo. Alexipharmaca: optima victus ratio, vigiliarum cura, quæ tantopere

tantopere sunt æstimandæ in morbis, præcipuè acutis. At frustra elaborat Medicus, quando sua natura morbus est lethalis, & propterea prædicto periculo leuioribus erat insistendum, ne remedia infamarentur.

ΑΡΡΩΣΤΟΣ ΔΩΔΕΚΑΤΟΣ.

ÆGROTUS XII.

ΓΥΝΑΙΚΑ, ἥ τις κατέκειτο ἔπι ψύδρων ἀγρῆ, ὅτε τεκέσαν ὡρθόν ἔπιπῶνος ἄρσεν, πῦρ ἔλαβεν. ἀντίκα δέχρονδύνη, διψῶδης. ἀσώδης. καρδίαν ὑπὸ γλῶσσα ἔπιξηρῶ. κοιλίην ἐπεταράχθη, λεπτοῖσιν ὀλίγοισιν. ἔχ ὑπνωσε. β. μικρὰ ἐπερρίγωσε. πυρετὸς ὀξύς. μικρὰ πῶς κεφαλῶν ἰδρωσε ψυχρῶ. γ. ἔπιπῶνος ἀπὸ κοιλίας ὡμα, λεπτά, πολλὰ δὴ. δ. ἐπερρίγωσε. πάντα παρωξύνθη. ἀγρυπνος. ε. ἔπιπῶνος. ε. ἀπὸ τῶν αὐτῶν. ἀπὸ κοιλίας ἦ ἤλθε ὑγρὰ πολλὰ. ζ. ἐπερρίγωσε. πυρετὸς ὀξύς. δίψα περικύβητος. βληστισμός. πῶς δάκρυα, ἰδρωσε δι' ὅλα ψυχρῶ. ψύξις. ἀκρεα ψυχρὰ. σὺν ἐπ' ἀνιδερμαίνετο. καὶ πάλιν εἰς νύκτα ἐπερρίγωσεν. ἀκρεα σὺν ἀνιδερμαίνοντο. ἔχ ὑπνωσε. μικρὰ παρέκρουσε. Ἐπάλιν ταχὺ κατένοι. ἦ, πῶς μέσον ἡμέρας ἀνιδερμαίνθη. διψῶδης. κομματώδης. ἀσώδης. ἡμεσε χολώδεια,

VLIEREM, quæ decumbebat in mendacium foro, enixam cum dolore masculum, corripuit ignis. Initio statim sitibunda: ^a cor illi dolebat, fastidiosa, lingua arida, venter turbatus tenuibus, & paucis, ^b non dormiuit. Altero die aliquantulum riguit, febris acuta, modicus secundum caput, & frigidus sudor. Tertio, cum dolore deiecit aluus cruda, multa, & tenuia. ^c Quarto, riguit, omnia irritata sunt: insomnis. Quintum diem laboriosè transegit. Sexto die eadem erant: aluum reddidit humidam, copiosam: septimo riguit, febris acuta, sitis ingens, se iactauit. Sub vesperum per totum corpus sudauit frigidum, frigus partium extremarum, nec redibat illis calor. Iterumque nocte riguit, extremitates calorem non recipiebant, ^d non dormiebat,

nonnihil delirauit, statimque ad mentem redijt. Octauo, circa meridiem redijt calor, sitibunda, soporosa, fastidiosa: vomuit bi-

μικρά, ἰσχυρὰ. νόστος δυσφό-
 ρως. σὺ ἐποιμήθη. ἔρησε παλὺ
 ἀθρόον σὺν εἰδίᾳ. θ', ξυνοδῶκε
 πάντα. κωματώδης. πῶς δάλλω,
 σμικρὰ ἐπερρήωσεν. ἡμεσε μικρὰ,
 χολώδεια. ι', ρίγθ, πυρετὸς πα-
 ρωξώθη. ἐχ' ὑπνωσεν ἐδέν. ποσθ',
 ἔρησε παλὺ, ἰσχυρὰσιν ἔχον. ἀκρεα
 αὐθερμάνθη. ιά, ἡμεσεν ἰώδεια,
 χολώδεια. ἐπερρήωσεν ε' μὴ πα-
 λὺ. κ' πάλιν, ἀκρεα ψυχρά. ἐς
 δάλλω, ἰδρωθ. ρίγθ. ἡμεσε πολ-
 λά. νόστος, σπιπώνως. ιε', ἡμεσε
 πολλὰ, μέλανα, δυσώδεια. λυγ-
 ρὸς παλὺς. δ' ψθ σπιπώνως.
 ιγ', μέλανα, δυσώδεια, παλὰ
 ἡμεσε. ρίγθ. πει ἡ μέσον ἡμέρης,
 ἀφωνθ. ιδ', αἴμα δ' α' ρινῶν,
 ἀπίθωνε. ταύτη δ' α' τέλεθ, κρι-
 λίν ὑγρῆ, φεικώδης. ἡλικίη πει
 ἔτεα ιε'.

*liosa, flava, pauca. Nocte gra-
 uiter se habuit, nihil quieuit,
 e multum affatim minxit in-
 scia. Nono, omnia fuerunt re-
 missa, sub vesperum soporosa,
 aliquantulum riguit, vomuit
 amara, biliosa. f Decimo, ri-
 gor, febris accessit, nihil dor-
 miuit, manè multum, in qua
 nihil subsideret, reddidit uri-
 nam, extrema partes recepe-
 runt calorem. Undecimo, vi-
 rulenta, biliosa vomuit. Non
 multò post riguit, rursúmque
 extremitates frigida: sub ve-
 sperum rigor, sudor frigidus,
 multum vomuit, nox grauis
 fuit. Duodecimo, vomuit mul-
 ta, nigra, foetida, & singultus
 multus, sitis laboriosa. Tertio-
 decimo, nigra, virulenta vo-
 muit: rigor: circa meridiem*

*muta. Quartodecimo die, sanguis de naribus, defuncta est. Huic
 perpetuò venter erat lubricus. Horrebat, annum etatis agebat ad
 septimumdecimum. Febris ardens.*

COMMENTARIUS.

QUANTI faciat Hippocrates partum pro diuersitate sexus ex eo
 licet conticias quòd semper nominat quid pepererit mulier, sci-
 licet masculum, an feminam, neque immeritò id fit ab Hippo-
 crate, quia facit non parum ad curationem, & ad præfagiim. Hæc mulier
 peperit masculum, sed cum dolore, inquit. Fortasse inueniuntur mulie-
 res, quæ sine dolore pariant, aut saltem masculos. Vult aliquid admonere
 auctor his verbis, quia vt breui loquutus nihil vnquam superuacanei ad-
 dit, & vnaquæque vox apud Hippocratem aliquid sonat, vt Galenus
 idem testatur lib. 8. de usu partium, & lib. 1. ait: Hippocratis dictio tan-
 quam Dei vox. Credo Hippocratem nobis ob oculos ponere difficilem
 istius

istius mulieris partum, præsertim cum masculinus partus soleat esse felicior, & si aliter contingat maius periculum, grauiorem denotans causam, & deteriore corporis constitutionem, quod de hac dici posse est apertissimum, quando tam grandi morbo correpta fuit, vt non potuerit mortem euitare. Verisimile est, vterum inflammationem contraxisse ex violentiori partus conatu, hincque sequuta esse inflammationis signa non obscura, vt febrem ardentem, & quæ huiusmodi febres solent concomitari. Hoc ita se habente, non immeritò dicit fuisse sitibundam.

^a *Cor illi dolebat.*] Sæpius dictum est os ventriculi appellari abusuè cor, propter consensum, quem habet cum facultatis vitalis principio; hinc fit, vtero affecto, vt propter congenerem substantiam, & viciniam os ventriculi compatiatur, symptoma in enixis admodum familiare, & admodum periculosum propter partis sensus acutiem; quando autem ea pars compatiatur, siue per consensum, siue per essentiam, tunc ea est corporis dispositio, vt vnaquæque forma aggrauet eos, & in hoc monitos volo adolescentes, vt bene animaduertant hoc symptoma, tanquam in omnibus ægrotis magnificandum, maximè verò in enixis, & in quibus exarescit lingua, quoniam tunc est signum maximæ adustionis à bile superassata superuenientis. Habuit præterea & symptoma non minùs periculosum quàm infestum, videlicet alui motionem: euacuabanturque excrementa tenuia, pauca. Quòd essent tenuia, morbi tempus id postulabat, cum in principio non sit coctio; pauca, non potente natura se à sarcina eximere, quod etiam minùs commodè tentare poterat, cum cruda materia non sinat se trahi, etiam si irriter sæpè inutiliter, & præcipuè in enixis, in quibus exoptatur euacuatio per conuenientem partem; scilicet per vterum, quòd si secùs fiat, malè actum est cum muliere, vti in dies experimur. Hinc fit, quòd ebulliente materia, eadèmq; minùs expurgata recurrat; & quemadmodum adusta, & mordax est, ad caput transmissis vaporibus, somnus arceatur, & fiant mulieres insomnes, vti & huic contigisse ex textu elicimus, dum ait.

^b *Non dormiuit: altero die, aliquantulum riguit, febris acuta, modicus secundum caput, & frigidus sudor.*] Triplex ex Galeni mente est rigor. Criticus, quando natura post coctionem tentat à corpore deturbare causam morbificam. Periodicus, vt in tertianis. Symptomaticus quando fit natura irritata nullo coctionis signo existente, veluti in principio. Hic dubio procul erat dicendus symptomaticus, quia sine ægrotantis comodo excitabatur: neque enim vacuatio aderat materiæ rigorificæ, quod non poterat expectari, cum secundo die euenerit: vt enim rigor omnis criticus excitatur repetina, & citata bilis flauæ exclusione è vasis in partes exquisito sensu præditas, consentaneum est, vt naturæ virtute suscipiatur illa tam cita exclusio. Atque vt conuenienter id fiat, victricis naturæ, triumphantisque per ipsam coctionem signa, vt priùs appareant, necesse est; quãdo neque in cruditate vlla crisis bona sperabilis est, neque salutariter quicquam fieri potest, quod antè significatum non fuerit si-

gnis, quæ appareant ad tempus, & ad speciem ipsam crisis. Hæc, cum ita sint, vix credibile est posse rigorem ante septimum bonis ægri rebus incedere, propterea quod, ut ante quartum diem nulla pepasmi, id est, maturationis significatio, ita ante septimum nulla bilis flauæ exclusio salutaris. Nunc verò rigorem mouebat biliosa cacochymia è vasis expressa, quæ toto corporis habitu commouetur, quam fundit assidue concepta in locis, & lumbis nimia muliebrium abundantia per vniuersum grauiditatis tempus. A rigore consuetum est accendi febrem, propterea dicit febris acuta, ut innuat augmentum suscepisse febrem. Rigor inutilis malignitatis argumentum, veluti & sudasse modicum secundum caput. Pessimus erat sine dubio iste sudor qualitate, quantitate, & loco. Qualitate, quia frigidus, excrementum autem in habitu corporis frigidum contra naturam est febris acutæ, cuius insigni æstu par erat totam compagine corporis, & humores incanduisse: vnde signum est calidi innati extincti, ac resolutæ facultatis retenticiis. Hinc rectè dicebat Hippocrates 4. *Aphor. text. 37. Sudor frigidus in febre acuta mortem subesse testatur, secus si febris sit mitis, ac tepida*; tunc enim tantum arguit morbi longitudinem, modò ægri vires sint validæ: nam vbi sunt vires infirmæ, non est in tuto æger, ne à mitissima quidem febre: erat igitur sudor ille prauus qualitate, sed & quantitate: quia paucus, ex sudatiuncula autem nulla crisis bona, cum nihil paucum sit criticum. Loco, quia tantum circa caput: sudor enim frigidus iam qualitate prauus, multum adiicit prauitati, ac malefico excretionis loco; loco quidem, si tantum in capite, & collo exudet: modo autem, si exitu pigro, veluti miliaris exudet. Est verò sudor omnis, qui tantum occupat caput, & collum, rametsi non frigidus, semper in malis ducendus, tanto verò magis, vbi frigidus extiterit: nam talis sudor enascitur, exoluta partium ipsarum virtute, & emortuo calore nativo; vnde apparet tum impotentia continendi, & apponendi succum alibilem, tum verò ipsius refrigeratio. De hoc sudore loquutus est Hippocrates 1. *prognost. text. 16. Neque tertio die melius habuit, dum materia plus iusto euacuabatur per aluum, eademque tenuis; verum hoc sequebatur tempus morbi, principium scilicet, erat autem malum, largam esse euacuationem, quæ indicabat copiam, & malam qualitatem, dum cum dolore excernebatur. & inutiliter, primò, quia non per conuenientem locum in enixa. Secundò autem, quia post euacuationem deterrimè se habuit, nulla alleuatione sequuta, uti quarto die apparet.*

^c *Quarto, subriguit, omnia irritata sunt.*] Dies spectandus, & pertimescendus, in quo non nisi verenda apparuere symptomata. Rursum symptomaticè ex humoris malitia, demonstrat euentus, cum omnia fuerint irritata, id est antecedentia, & addit præ ceteris forsè insonantibus, ut inde eliciatis ex grauioribus esse in morbis vigilias, quas vniuersa negligenter, si diutius perseverate animi aduertetis. Perseuerabunt nihil minus accidentibus sequentibus diebus cum quintum laboriosè patientis laboriosè, id est grauissimè, omnibus accidentibus ingrauetur etibus. Neque diminuta sunt die sexto; ac etiamsi essent diminuta, his non fuisset tendendum:

dum : nam plurimum refert quo die fiant euacuationes, sextus enim dies nunquam fidum facit iudicium: grauius septimo die apparuisse omnia coctioni contraria : riguit enim , cuius causa vti est consuetum febris aucta est , ad febris incrementum subsequuta est sitis ingens , & iactatio. Hucusque neque desperasses de salute ægrotantis , cum soleant hæc fieri, quando natura aliquam molitur euacuationem , vel criticè , vel symptomaticè , vt fuisset in hac, cruda existente materia : at post rigorem esse refrigerata extrema , neque recaluisse, quid deterius poterat expectari? nihil certè deerat ad omnem perniciem. Rigor est motus naturæ tentantis noxia expellere , ob hoc si in febris ardente fiat rigor , expectatur morbi solutio , ita Hippocrates 4. *Aphor. text. 63. Quibus in febribus quotidie rigores fiunt, quotidie febres soluantur.* Hac ratione , quia à rigore solet euacuatio sequi, aut pro vomitum, aut per aluum, aut per aliquam aliam partem humoris peccantis, quod etiam confirmat *lib. 2. de sympt. causis, cap. 5.* vbi redarguit eos , qui putabant fieri febris solutionem à rigore simpliciter , quatenus scilicet esset causa ipsius febris contraria , & confutat probando post rigorem fieri maiorem febrem, idque non alia de causa, quàm ex valentiore bilis vomitu , desinere autem, quotiescunque euacuationes dictæ postea sequuntur , quæ aut fiunt per sudorem mota materia ad cutim , vel ad aluum ad interna recurrente , vel per vomitum , & ob hæc simpliciter dixit Hippocrates 4. *Aphor. text. 58. A febre ardente habito rigore superueniente, solutio.* Quòd si natura frustretur suo motu , id est, non sequantur euacuationes illæ quibus morbi sæuitia solet demulceri, non bene tunc actum est cum ægrotante , quia perniciosum est signum, & præsertim si frequentius rigor inuadat, vti notat Hippocrates 4. *Aphor. text. 46.* quo in loco hæc habentur : *Si rigor incidat agro iam debili, febre non deficiente, lethale.* Addit Galenus hæc : *Sapius verò fieri rigorem febre non deficiente, & alioqui bonum non est, in virium autem factus imbecillitate perniciosus.* Nam si aliqua sequatur euacuatio post rigorem, quæ nullam facit intermissionem, propter vtrumque hominem dissolui verisimile est, & quia vis imbecillis ferre non potest rigoris agitationem , & quia ab euacuatione dissoluitur. Si verò incidat rigor , nulla euacuatione subsequuta , vtroque modo casus caret bonitate. Nam , & vt mala causa vim corporis tangeret , & vt malum signum vltimam illius indicans imbecillitatem, quæ solita sit noxios humores in rigoribus euacuare , nunc autem id efficere non possit, quod lethale esse idem Galenus statuit *lib. 2. de sympt. causis cap. 5.* quo in loco idem Aphor. adducitur, & sic à Galeno scribitur: *In talibus enim rigoribus incipit quidem natura persequi, quod offendit sed victa concidit, atque extinguitur, eoque mortale est symptoma.* Et in fine cap. hæc habet: *Pugnat etenim virtus,* loquitur de rigore, ac certat cum iis, quæ offendunt impetu , tum quod vbi in profundo corporis est collecta, cum magno calore reuertitur , febrem post rigorem accendit , ma etiam scilicet habens ad magnitudinem eius coadiutricem ; si quando autem certans , prius fatigatur, quàm quæ insistant profligauit : fit enim hoc, aut ob virtutis imbecillitatem , vel causæ magnitudinem, necessariò mors

sequitur, ceu prius dictum est. Quod de rigore dicitur, de horrore dictum putes, cum differant inter se tantum excrementorum multitudine, tum motu, ut ex eodem Galeno habetur, *cap. paulò supra citato de symptom. causis*. At sudauit, & per totum corpus: ergo non est dicendum fuisse inutilem rigorem, neque lethalem. Resp. Sudoris qualitas spectanda est: nam sudor oportet quidem per totum corpus fluat, & in die decretorio, sed etiam necessarium est ut sit calidus, quemadmodum ex prognosticis habetur. Hinc scribebat Hippocrates *loco iam citato. Sudor frigidus in febre acuta lethalis*: est enim talis sudor semper sinistri iudicij, & ut signum, & ut causa. Ut signum, quia denotat copiam humorum frigidorum, qui non nisi longo tempore possunt euinci, ita ut prius sit moriendum, quam calorem recipiant. Causa verò, quia cum tanta copia cruditatis franguntur vires, omniaque naturæ præsidia collabuntur. Et longè deterior erat, quia in die decretorio, quo aliquid boni erat expectandum. Vera scribere Hippocratem euentus demonstrabit: nam statim à sudore extremæ partes ita sunt refrigeratæ, ut non possent recalescere. Contingit id fieri quadrupliciter, vel propter caloris extinctionem, vel propter eiusdem oppressionem, vel propter contractionem ad interiora, vel propter periodicam accessionem. Propter extinctionem, quando ægrotans propè exitium est, ut in extrema virium imbecillitate, in ingenti inflammatione partium infernarum: tunc enim tantopere refrigerantur extrema, ut glaciem repræsentent, aliquando etiam cum sudore frigido, qui cum apparet, breuissimo temporis spatio moriuntur. Ita in Sileno ponit Hippocrates extrema fuisse frigida, & liuida sexto die, septimo, non recalescebant, ad vndecimum vita producta est. Per oppressionem à copia multorum ciborum grauato ventriculo, præsertim ipsius ore, aut infestato ab acribus humoribus, quando scilicet pichrocoli nimis vehementer sustinent inedia. Ab humore crudo, & frigido, ut contigisse vidimus ei, qui in Dealcis horto habitabat, qui decimosextimo mane in febre acuta extrema habuit frigida; illi autem minùs periculum incurrunt: liberatus enim fuit quadragesimo die, multa alba pituita per aluum expurgata, & motis sudoribus. Contrahitur præterea ad centrum in dolore vehementissimo partes interiores occupante ab inæquali intemperie, pituita vitrea, flatibus. Ita Hippocrates 7. *Aphor. text. 26. In forti dolore ventris partium extremarum frigiditas, malum*. Addit Galenus: *Fit quidem, sicut & supra dictum est, ob magnitudinem inflammationis in visceribus, extremarum partium frigiditas: fit etiam propter animi deliquium, vel quia calor natiuus extinguatur, vel quia propter multitudinem suffocetur, tum præcipuè cum frigida fuerit. Fit insuper, & propter vehementem dolorem medias corporis partes occupantem, ob quem natura in seipsam contrahitur, & ad eam consequitur sanguis, non solam extremas corporis partes derelinquens, veluti pedes, aures, & caput, sed & cutim vniuersam*. In hac ægrotante non aliam dicerem causam, quam ingentem virtutis prostrationem extremorum refrigerationem fecisse. Non dicerem fuisse oppressionem; iam enim mota erat aluus, & fortasse plus, quam conueniret. Non per contractionem

ex dolore, de hoc enim non agit Hippocrates. Neque periodicatio erat in causa, cum malignissima laboraret febre. Ergo concludendum est, non rediisse calorem, id prouenisse ex caloris imbecillitate, sed neque negandum adfuisse tam æstuantem internam dispositionem, cuius causa caloris expansio impediretur, hancque in vtero extitisse symptomata demonstrant, quantum coniecturâ assequi possumus, præsertim cum esset sitibunda: nam si incendij infrigescant partes extremæ, tunc sitis adest, & hoc videtur probari apertissimis verbis desumptis ex Galeno in lib. de tremor. & palpitatione, cap. 6. & etiam lib. 2. in 1. prorrh. ubi habet. *Ex rigore perfrigeratio non recalescens, malum*, quia calor inter pugnandum victus censetur: fit autem hoc dupliciter, aut quia causa offendens sit admodum valida, aut quia calor ipse reddatur imbecillior. Per validam causam intelligo ingentem calorem, naturalem euincentem. Hucusque praua fuit corporis dispositio, & ægrotantis conditio. At neque in bonis erat deputandum iterum nocte riguisse, cum ex prauis sit symptomatibus, si Hippocrati credendum dicenti. *Continui rigores in acutis, prauum.* 1. lib. *Coacarum*, text. 21. Fiunt autem perniciosi multis modis huiusmodi rigores, qui assidui sunt in morbis acutis: nam indicant perfrigerationem, & extinctionem caloris natiui, præsertim si à rigore calor non redeat. Præterea translationem materiæ in partes nobiles, hanc appellant Græci *μετάστασις*, qua humores, qui in aliis partibus erant, transmittuntur in nobiles partes, sed sine excretionem, ac concussione vehementi, quæ vires prosternat, & quod magis est, nouorum accidentium accessione, præsertim in capite, sæpissimè ipsorum vehementia vis ægri opprimitur. Quid simile, & huic contigit, postquam subdit.

^d *Non dormiuit, non nihil delirauit.*] Accidentia omnia euidenter pessima, facultatis animalis læsionem demonstrantia. Nam vigiliæ in ægrotantibus perseuerantes, suspicionem delirij haud multò post futuri denotant in morbis acutis; & ita contigit, cum delirauerit, neque quid fuit boni ad mentem rediisse: solet enim materiæ tenuitas symptomatis vehementiam facere, sed eadem sunt breuiora, propter facilem eiusdem materiæ tenuitatem. Sunt omnia ad exitium tendentia, & præsertim cum sudauerit, & nihilominus delirauerit. Hoc non est de nihilo, & maxime attendendum in praxi: nam est inter exitiosa hoc signum, præsertim cum sudor fuerit frigidus: in acutis enim moderatus sudor, quamuis non integre tollat febrem, sed tantum diminuat, longitudinem morbi significat, sed non perniciem, modò sit calidus, aut saltem in mitiori morbo; quando autem multus est, & assiduus, & à sudore æger delirat, vel deterris habet, sine dubio mortis periculum subest: facit enim talis sudor celerem virium dissolutionem, quòd si augeantur symptomata à sudore, materiæ denotat translationem. Neque rediisse calorem octauo die quid boni denunciabat, nisi in quantum natura videbatur minùs agitata, quæ alleuatio quemadmodum erat sine ratione; ita minimum commodi attulit, cum accidentia nihilominus sæuirent magis: nam sitis erat infestans, caloris adurentis indicium; verum hoc signum in morbis demon-

strat tantum caloris vim : at alia annexa ostendunt malitiam, veluti fuisse comatosam, & fastidiosam. Vomitus, quem habuit, fuit omnino malus, omnino symptomaticus, factus propter recursum bilis à iecore in ventriculum regurgitantis. Damnatur talem vomitum Galenus 2. *prorrh. text. 47.* his verbis : *Exigui vomitus biliosi malè habent aegrotos, idque cum alias, tum si superuigilauerint : & enim verò qui vomitus fiunt prauis humoris, & sunt pauci, deterrimi censentur, quia nihil, quod paucum sit potest aegrotantes iudicare : fiunt enim istæ parvæ euacuationes, aut propter partis oppressionem, aut propter virtutis exolutionem, & eò deterior est euacuatio, si superuigilauerint, propterea quod vigiliæ generant bilem, à qua non difficile vomitus denuò excitatur, & minus malum quando causa morbifica eiicitur, at id factum non esse constat, quando à vomitu non alleuantur accidentia, sed grauiora fiunt, inter quæ non infimum locum tenet illud, minxisse insciam.*

^c *Multum inquit minxit inscia.]* Verendum symptoma, & perniciosum ex Hippocratis decreto 1. *prorrh. text. 28.* quod exprimit sic : *Vrina excretio in non recordantibus perniciosa.* His addit Galenus. *De phreniticis quod dicit, intelligit, comparat siquidem auctor meientes ex presentium admonitione cum his, qui absque illa meiunt : quidam enim matellam petunt, sed citra ordinem, rationemque in lectum effundunt. Qui igitur hi deterius habeant, quam qui nullo pacto nisi admoniti urinam excernunt, liquere arbitror : in his enim seruatur naturalium intellectus functionum vna, cum urinam in lectum excernere auersentur, in illis autem, perit & illa. Quare urinam emittere aegrotantes, ipsis non animaduertentibus, vnum è duobus significat, aut mentem esse læsam, aut vesicæ musculum, quo vesica clauditur esse resolutum, eodem Galeno confirmante *lib. 2. prorrh. comment. 46.* Non dissimile colligitur *lib. 3. Coacarum, text. 77. sect. 3. Micta nec sentientibus agris aliàs quidem lethalia.* Ratio. Quibusdam enim phreniticis, aut aliter occupata mente id accidit, vt vel non sentientes meiant, vel postulata matula, nisi incites, non meiant : sed hinc læsa mens est, illic & læsa, & sæpè extincta, & resoluta vis musculi, qui vesicam claudit. Eadem ratio excrementorum alui. In hac muliere erant sine dubio delirij suspicio, cum vigilasset ; comatosi autem vigiles, vnà possunt esse phrenitici.*

^f *Nono, omnia fuerunt remissa : sub vesperum comatosa.]* Inualuit iam vsus nostris temporibus, vt vnusquisque Medicum interroget de aegrotantis statu, & si quando contingat post multos labores perpeffos, aegrotantem melius habere, ipsum ferè conualuisse autumant, nescientes naturam per longum tempus defatigatam, tandem interquiescere, etiam inuitam, non dissimiliter, ac quis onus grauissimum ferens : ob hoc vos adolescentes nunquam dicetis melius habere aegrotantem, etiamsi remittatur in die contemplabili, nisi alleuatio perduret per multos dies : tunc enim fit operante, & vincente natura, non veluti succumbente oneri, quo tempore rediens ad pugnam, reuocantur symptomata, & sæpillimè in grauibus morbis, cum aegrotantis pernicie. Ecce nono die

die omnia fuerunt remissa, sed non toto die remissio perdurauit: at sub vesperum comatosa: ergo non cum ratione melior videbatur ægrotantis conditio, sed veluti cedente natura id fiebat: neque enim adhuc sublata erat prauorum humorum congeries, cum adhuc post refrigerationem quandam vomuerit bilem flauam: comatosa nihilominus, quia ventriculus variis scatebat humoribus: oportet autem parum comatosam fuisse propter bilem, quia erat ventriculus affluens, inutiles omnes euacuationes, quia non per conuenientem partem fiebant in enixa. Rem ita esse demonstrat.

8 *Decimo, riguit.*] Neque dicerem riguisse, quia esset affectus vterus, quo tempore familiares sunt rigores propter ipsius substantiam nervosam, vti testatur Hippocrates 1. *lib. de morbis mulierum*, sed erant motus naturæ, tentantis se eximere ab humorum malitia, quæ, vti apparet ex superuenientibus erat, maxima: solet autem febris in illo motu exacerbari, & non immeritò, capite plus iusto excalfacto, vigilias adhuc patiebatur. Neque fida alleuatio censenda est morbi, quia multas emittens vrinas, extremæ partes sint recallectæ: sequitur enim id serosi humoris copiam, non quid decretorij, aut huic contigit, cum post hanc euacuationem vomuerit deterrima, scilicet virulenta, nullis coctionis signis præcessis, signum aded perniciosum, vt multi post talem vomitum conuulsi obierint celerrimè, & Galenus in *lib. prognost. text. 54. 2. in 1. epidem.* vult denotari intensissimum calorem, fierique à bile adusta. Quòd si adhuc non deferuerat calor, ne minimo coctionis signo existente, verum potius omnibus coctioni contrariis apparentibus, quæ salutis spes suberat, cæteris ad perniciem perseuerantibus, ipsa denuò rigente, extremis refrigeratis partibus. Funesti rigores censentur febrium ardentium, idque consulo attendatis diligenter, præsertim cum frequentiores inuadant sine crisi, neque febris tollatur, viribus præcipuè fractis: nam vtilius est naturam otari, quàm aliquid frustra moliri, cum iste motus, non excluso peccante humore, citius virtutem deprimat, vt & huic euenisse apparet ex sequentibus: nimirum,

^h *Sub vespertinum tempus riguit, sudauit, multum vomuit, noctem grauem habuit.*] Nihil defuisse ad omnem ruinam constat ex iis, quæ passa est, cum omnia essent symptomatica, nihil omninò iuuantia, neque vt signum, neque vt causa: hoc modo, quia nulla facta est conferens euacuatio, vt euentus concludit: neque vt signum, quia indicabat malam qualitatem, & deterrimam ægrotantis conditionem. Quòd si vndecima dies est quartidecimi index, potuisset Medicus mortem illo die prædicere, & maximè cum maiores in dies acquireret vires, duodecimo die perniciosius habente, quo die vomuit multa, ex quo vomitu arguebatur congeries excrementorum, quæ circa partes principes erant, & ventriculum, sed & pessima conditio significabatur, dum eadem erat nigra, & fœtida. De his iam aliàs sumus cum Galeno eloquuti.

ⁱ *Singultus multus, sitis.*] Singultus à vomitu fit propter ventriculi inflammationem, ètque veluti conuulsio stomachi, prauumque signum:

à vomitu enim singultus, malum. 7. *Aphorism. text. 3.* Dicit Galenus: *Qualis passio est convulsio musculis, talis est singultus stomacho, qui humoribus infestantibus conuenit, duorumque alterum ostendit, vel cerebrum neruorum principium, vel ventriculum pati non mediocrem inflammationem. quod idem confirmat 3. de symptomat. causis, cap. 2. dum ait: Fit singultus duabus de causis propter repletionem, & propter euacuationem. Repletio, quotiescunque abundantia humorum mordacium adest, aut etiam aliquid acre, veluti piperi, aut id genus aliud, si autem fiat ex inanitione omnino est incurabilis. 4. acut. comment. 64.* Rarò fieri ab inanitione vult Galenus 5. *Aphorism. comment. 13.* In hac muliere posset fortasse dici ex multo præcesso vomitu prouenisse ex inanitione, ob hoc tam magnum malum subortum fuisse; at enim vero non fuit sufficiens euacuatione, sed statuendam huius singultus causam malam, & deterrimam humoris qualitatem, cum vomuerit virulenta, hinc sitis extabat laboriosa, non cessante interno incendio, quod siti perpetuam dabat causam, & laboriosam fortasse addit, quia non poterat non concurrere aliqua oris ventriculi affectio: virulentia enim vix potest excerni, quin afficiatur pars, per quam pertransit, & os ventriculi comburatur, circa quod sitis fit laboriosa, id est, inexplibilis dicebat Galen. 6. *lib. de locis malè affectis, cap. 3.* At verò, inquit, *ingentis sitis, qua circa diabetem fit, causa est ventriculus, aut calida, aut sicca, aut utraque intemperie affectus, maxime verò ob ipsius, & lib. 4. acut. ait: Verum in toto fit corpore, sitim omnino parit, cum verò in una parte non ex necessitate, nisi pars ipsa sitim pariat. Omnium autem primum, & maxime id facit os ventriculi, deinde ventriculus, atque ab eo stomachus, post pulmo, & subinde ieiunum intestinum.* Cum igitur ita, vt videmus, esset intemperatum, merito sitis fuit vehementissima, & in expulsionem materiæ veneficæ partem neruosam alterantis, rigit. Tanta erat læsio à mala humorum qualitate contracta, vt facultas vitalis concideret, & cum ea animalis, quod frequentissimum est: ob hoc facta est muta circa meridiem: erat enim mors præ foribus: nam id fiebat propter extremam virtutis resolutionem, & sic affecti moriuntur certò. Comprobat Galenus 1. *prorrh. text. 23,* dum ait: *Aphonia cum singultu pessima. Significat, inquit Galenus, in comment. quòd ex humorum copia grauetur, vel mordeatur, vel propter frigiditatem contristetur. Quam ergo vocalium instrumentorum læsionem subsequutus est. Relinquitur igitur, aut copiam humiditatis, quæ aphoniam procreauit in os ventris defluxisse, aut quòd acris sit, aut frigida. In Coacis 1. in 3. text. 2. ad verbum legitur. Qui in febre continua nudi iacent, clausis oculis, subinde conuiuentibus, si quidem è naribus sanguis effluerit, & vomuerint, atque ex eo loquantur, & ad se ipsos redeant, seruantur. Quòd si nihil istorum acciderit, in difficilem spiritum redacti in breui moriuntur.* Huic fluxit sanguis, vomuit, sed ad seipsam non rediit, neque loquuta est: ergo debebat breuissimo temporis spatio mori, neque aliter euenire poterat, eum virtutes haberet omnino resolutas: ἀφρονι enim quatuor modis fiunt, primum resolutione, aut immobilitate musculorum clauden-

tium, aut aperientium laryngem; aut læsione nervorum recurrentium. Secundò, interceptione materiæ vocalis. Tertiò, vitium, & spirituum vitalium dissipatione, aut collectione, vt in metu. Quartò, oppressione facultatis animalis, aut extinctione, quemadmodum hoc loco, & qui hac de causa muti fiunt, non seruantur, sed quambrevi moriuntur. Neque propterea quod sanguis fluxit è naribus sperasset salutem, etiamsi mensium suppressioni subueniat ex Hippocratis sententia 5. *Aphorism. text. 33.* Quia oportet fiat tempestiuè, non extremè depressa natura: quæuis enim euacuatio in virtute languida pessima. Quare non immeritò obiit decimaquarta post verenda symptomata, sed præ ceteris illud poterat virtute afficere, videlicet aluus humida perseverans toto morbi decursu sine conferentia, & tolerantia, quod suspectam sine dubio redderet salutem, cum videretur sequi retentricis facultatis imbecillitatem, eoque deterior erat censendum id symptoma, cum fuerit ex assidentibus. Dixi factam esse ex imbecillitate, quia hoc symptoma, referente Galeno, 2. *Aphorif. comment. 20.* multas habet causas. *Fit hoc, vel quia plus assumitur, quam hepar indigeat; aut quia citius deijciatur, quam hepar attrahat, quotiescumque enim hepar ad se tantum traxerit, quantum indiguerit, & cibus modum excedit, eius superuacaneum derelinquitur. Aut quia properat ad exitum, & hepar non potest quantum satis est attrahere, aut quia adest multitudo bilis, qua irritat ad expulsionem. Aut quia alui potentia retentiuæ facta sit debilior, quod virumque crediderim fuisse in hac muliere: nam & mala qualitas aderat, vt demonstrant euacuationes, sed & insignis debilitas à principio facultatis retentiuæ.* Hoc igitur fuit causa alui humidæ. Horruisse denotabat humoris malitiam nervosas partes lædentis. Et si tandiu perduravit, & vim grauissimi morbi sustinuit, hoc referendum est in ætatem, cum attingeret tantum annum decimumseptimum: per ætatem enim multi, aut euadunt, aut in longius vitam producant, vt de Sileno Hippocrates testatur. Hoc debetis obseruare, enixas omnes, quibus à partu aluus largius est mota, esse mortuas. Faciatque hoc vobis ad prælagium, & ad curationem.

Curatio.

Quam multa potuisset Medicus præscribere, vt subleuaretur hæc Ægrotans, sed frustra hæc fiunt in huiusmodi morbis. Hic sine dubio nullo modo erat prætermittenda venæ sectio ex partibus inferioribus, & iteratò facta iuuisset, si huic euacuationi fuisset locus: nam in huiusmodi casibus aluo largius fluente videtur interdici rationibus iam cum Galeno habitis. Ego si inuiserim mulierem, inuenissemque post partum suppressa puerperia, cum virtute valida, antequam produceretur morbus in muliere boni habitus, sanguinem extrahi curarem, at non vnica vice, sed primum ad 3. *ii.* mane, & iniecto refrigerante clystere, si plus iusto non euacuaretur, vespertino tempore eandem quantitatem euacuarem, experius diligenter virtutem; at si à principio inuenirem virtutem imbecillam

cum largo alui fluore, quamcumque aliam euacuationem haberem suspectam, & ad alia animum conuerterem, ad decocta quæ citra caliditatem possent, aut menses euocare, aut vrinas mouere, aut sudorem elicere, quia hoc modo potest diuertere materia ab aluo ad vterum, ad vesicam, ad cutim, maleficam qualitatem interim attendentes, capiti prouidentes oxyrrhoidinis, ventriculo oleis, fomentis: sed imprimis virtutem roborare, partes extremas refrigeratas fouere pannis calidis: spinalem medullam inungere, sicque pro ratione symptomatum subuenire quantum per artem Medicam licebat: præ cæteris animam componere, Religiosos vocare, ipsi curationem veram imponere, quia ars Medica non poterat morbi malignitatem enincere, idè meritò obiit.

PETRI

PETRI FRANCISCI
PHRYGII,

COMMENTARIORVM
in Historias Epidemicas Hippocratis

PARS TERTIA ET VLTIMA:

IN QVA

*Historia Aegrorum XVI. ab Hippocrate proposita,
seção tertia, libri tertij Epidemion,
accuratè explanantur.*

ΑΡΡΩΣΤΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

ÆGROTUS I.

HΝ Θάσω τ̄ τ̄ Πα-
είων Θ, ὃς κατέ-
κτε ἰσπερ Ἀρτεμι-
σίς, πυρετὸς ἔλαβεν
ἰξύς. κατ' ἀρχαίς ἤ ξυμεχὴς, καυ-
σώδης. διψώδης. δερμάθου Θ
κωματώδης. ἢ αὐθις ἀγρυπν Θ.
κοιλίη ταραχώδης ἐν δεχῆσιμ.
ἔρα λευκὰ. ε', ἔρμην ἐλαγώδης.
παρέκρυσεν. ζ, παρωξυώθη πάν-
τα. ἔδεν ἐποιμήθη. ἀλλ' ἔρα τε

HN Thaso Parium
quendam, qui su-
pra Diane adem
decumbebat, fe-
bris corripuit acuta, primo,
^a continua, & ardens. In prin-
cipio sitibundus erat, & soporo-
sus, rursusque insomnis. Inter
initia venter turbatus, urina
alba. Die sexto, erat oleosa
urina, alius biliosa, pinguis-
que, deliravit. ^b Septimo, om-
nia sunt exacerbata, ^c nihil dormiuit, caterum similes erant uri-

Υγ 3 na

ἴμοια, καὶ τὰ τ' γνώμης ταραχώδεια. ἄπο ἧ κοιλίας, χολώδεια λιπαρὰ δὴ γίνετο. εἶτα τῆ ἡ', σμικρὸν ἄπο ρινῶν ἔσαξεν. ἤμεσεν ἰώδεια ὀλίγα. σμικρὰ ἐκοιμήθη. θ', ἀπὸ τ' αὐτῶν. ι', πάντα ξυνέδωκεν. ια', ἰδρασεν ἐπὶ ὄλα. περιέφυξε μὲν, ταχὺ ἢ πάλιν ἀνεδερμάνθη. ιβ', πυρετὸς ἐξύς. διαχωρήματα χολώδεια, λεπτά, πολλὰ. ἐβροσιν, ἐναώρημα. παρέκρυσεν. ιγ', ἐπιπόνως. ἔτε γὰρ ὕπνοι, ἔτε πυρετὸς ἐπέτηθεν. κ', ἰδρασε δι' ὄλα. ἀρτυρῆσθε. διαχωρήματα χολώδεια. ἄπο σιτῆς, κωματώδης. κδ', ὑπέστρεψε. λδ', ἀπυρῆσθε. κοιλίῃ ἐσπισάσατο. καὶ πάλιν ἀνεδερμάνθη. μ', ἀπυρῆσθε. κοιλίῃ ξυνέστη χρόνον ἐσυχνοί. ἄπο σιτῆς. σμικρὰ πάλιν ἐπύρεξε. καὶ ἀπὸ παντὸς πεπλασημῶως. ἀπυρῆσθε. τὰ μὲν, τὰ δ' ἐ. εἰ γὰρ τοὶ διαλείπτοι, ἐ διακρυφίσαιεν, πάλιν ὑπέστρεψε. σιταεῖοσι τε πολλοῖσι, καὶ φώλησι προσεχρήτο. ὕπνοι κακοὶ παρὶ τῶν ὑποστροφῶν. παρέκρυσεν. ἔρα πάχος μὲν ἔχωντα ἔρητιμικαῦτα. ταραχώδεια ἢ καὶ πονηρὰ, καὶ κατὰ κοιλίῃ σπισάματα. καὶ πάλιν διαλυώμενα. πυρετία ξυνεχέα. διαχωρήματα πικρὰ, λεπτά. ἐν ἧ τῆ κ' ἡμέρῃ ἀπέθανε. Τέτω κοιλίῃ ξυνεχέως ἄπο τῆς προσέτης ὑγρῆ χολώδεσιν, ὑγροῖσι, πολλοῖσιν ἰω. ἢ ξυνεχῶς, ἐν ζευ-

na, & mens perturbata, alius item biliosa, pinguisque. Inde die octavo ^d parum ex naribus stillavit, vomuit virulenta, & pauca, parum dormiuit. ^c Nono, nihil est immutatum. Decimo, cuncta fuerunt remissiora. Undecimo, sudavit, at non toto corpore. Extremitates frixerunt, statimque recaluit. Duodecimo, febris acuta. Deiectiones biliosa, tennes, multa: urina suspensiones habebat, deliravit. ^e Septimodecimo, graviter habebat: neque enim vel somni, vel febris producebatur. Vigesimo, undique sudavit, insomnis, deiectiones biliosa, à cibo abhorrebat, soporosus erat. & Quarto & vigesimo recidiva. Trigesimoquarto febre fuit liber, alius non substitit, atque calor redijt. ^h Quadragesimo, febre liber, alius spatio paruo non substitit, à cibo abhorrebat, rursusque aliquantulum febricitavit, idque semper inconstanter, modò à febre liber, modò non liber: nam si quando intermitteret, essetque leuior, repetijt. ⁱ Ferculis etiam multitis, vitiosisque utebatur. Circa recidivas somni mali, deliravit, urinamque tum reddidit crassam illam quidem, caten-

tium turbatam, & malam; ^k alius adstricta, rursusque laxata, ^l febricula continua: deiectiones multa, tennes: Centesimo vigesimo die obiit. Erat huic alius ab initio ad finem usque lubrica, ex-

aruitque

ἔτι ἔαπέποιον. Ἔρα δὲ τέλει
κακά, κοματώδη ἔα πλείστα μὲν
πόνων. ἄγρυπνός. δόπτός. συ-
νεχῶς καύσος.

creuitque biliosa, humida, mul-
ta. Cum subsisteret feruida, &
cruda. Urina perpetuò mala,
soporosus plurimum erat, cum
doloribus insomnis erat, à cibo

abhorrebat. Continenter ardente febre laborabat.

COMMENTARIUS.

VITA, atque timenda symptomata habuit hic ægrotans, quæ infirmo sustinendo, & Medico curando negocium facere poterant. Mirum tandiu perdurasse, & crederem referendum esse hoc in robur virtutis, neque fortasse obiturus, si conuenientem seruasset victus rationem. Morbus, quantum ex textu elicimus, fuit febris acuta, & ardens ex interna humorum putredine, scilicet venarum, non autem extrà per sentientes corporis partes materia delata, veluti in tertianis euenit, quæ nihilominus dicuntur ardentes. Hoc vt innueret, addit.

^a *Continua.*] Causam habuit humorem pituitosum subdominantem, biliosum præualem, non excludentibus nobis melancholicum, vt longitudo morbi arguit. Qualis fuerit euentus ex textu habemus, quæ Galenus cum Hippocrate scribit, praua, & lethalia accidentia mortem inferre. Morbus fuit à primis diebus acutus; sed postea deferbuit calor, tenuiore materia resoluta, contumaciori relicta. Hanc natura tentauit sæpius debellare, vt rebellis autem, & multa non potuit euinci; sed pugna inter naturam, & causam morbificam sæpius orta, vt videbimus, tandem euasit inferior, & centesimo die succubuit. His omnibus de causis Hippocrates recensens statum ægrotantis, dicit fuisse primò acutum continuam, & ardentem: verum progrediente tempore, tum propter virtutis imbecillitatem, tum propter materię lentorem aliàs sine febre, aliàs febricitare videbatur, quod clarè patebit. Et vt sermonem aggrediamur, quemadmodum statim ardens erat febris, ita etiam habuit accidentia ardorem denotantia, videlicet sitim, neque putandum est fuisse mediocrem, sed molestam admodum, verum in tanta vaporum copia grauato capite fiebat aliquo modo comatosus, sed præualente bilioso humore statim fiebat insomnis. Viderur ante oculos ponere virum bene potum, & ferè ebrium, sunt huiusmodi homines veluti somnolenti, neque tamen dormiunt, immò omninò insomnes sunt. Perinde in hoc ægrotante vis febris eleuauit vapores adustus ad caput, ex quibus vigiliæ, erat tamen aliqua portio humoris crassi caput irrigantis, (huius est ferax cerebrum) & ob hoc videbatur in somnum inclinare. Hæc cum ita sint, non est dicendum febrem hanc fuisse

fuisse verè ardentem, quam ab humore bilioso ortum ducere confitetur Galenus 2. in 3. *epidem. comment. 7.* Repræsentat nobis earum febrium naturam, quam describit in hac constitutione, dum ait: *comm. 34. Februum ardentium, qua vigeant hac erat natura. Initio soporosi.* Hanc particulam, dum expendit Galenus, hæc addit: *Verùm hic status, cùm caput multa humiditate irrigaret, soporosum aut omnibus, aut plerisque vtrunque laborarent, symptoma attulit sub morbi inuasionem, ubi prauis humores nondum eo deuenerant acedinis, vt vigilias vehementes, deliria, phrenitimque concitarent;* hoc autem genus febrium ardentium, non fuisse exquisitarum manifestissimum est, quandoquidem exquisitæ febres ardentes fiunt à bile flaua solùm, non ab alio humore, confirmante Galeno *lib. 2. de cris. cap. 6.* & addam verba propter eos qui grauantur Galenum consulere. Dico autem febres continuas idem habere genus cum singulis intermittentibus, cum tertiana quidem exquisita, exquisitam ardentem. Subdit: *Nam cùm exquisita febris ardens alia omnia seruet exquisita tertiana indicia, eo solùm differt, quòd neque cum rigore incidat, neque ad id in febricitationem desinit.* Haud multò post. *Nam quòd ob solam flauam bilem febris accenditur sine aliquo visceris affectu, siquidem manente adhuc intra vasa bile accendatur, exquisita febris nuncupatur; si verò per totum corpus deferatur, tertiana.* Quibus omnibus febrem ardentem exquisitam non fuisse constat, cùm ea desint, quæ ad talem febrem constituendam requiruntur, sed fuisse aliquam humòris falsi pituitosi, cùm hæc humòris qualitas febrem ardentem inducat, teste Hippocrate 3. *acut. comm. 62.* id quod confirmat morbi longitudo, & accidentia, quæ superuenère, de qua febre loquens Hippocrates 4. *acut. text. 13.* spuriam appellat, dum ait: *Febrem causum Medicos reperio appellantes, cum vrens caliditas, & sitis incompefcibilis hominem torquet.* Quòd si ita habet, causum eum, in quo corpus non vritur, sitisque leuis sit, causum quidem simpliciter, exquisitum autem, legitimùmque non dicemus, pro dimidia autem parte cùm talis sit breuioris doctrinæ gratia causum appellare haud perperam fuerit. Quo autem modo tertianis in febribus appellatione huiusmodi vti consueuimus, ita duo causorum genera esse intelligemus, vt tertianarum gratia duo esse quispiam dixerit; vnum exquisitum, legitimùmque, alterum verò spurium, nothùmque, cui videlicet ex legitimi quidem symptomatis nonnulla insunt, aliqua verò non. Quare neque illæ ardentes febres, de quibus in hac constitutione verba fiunt, erunt legitimæ, & per consequens neque hæc de qua agitur. Potius talis videretur fuisse illa, qua laborauit mulier apud Pantimedem degens, cùm esset admodum sicutulosa, & adureretur, quæ duo sunt præcipua huius febres accidentia, vt 2. in 1. *epidem. text. 75.* & in hoc libro. Hic igitur ægrotans, cùm non ita se haberet, neque febre legitima ardente fuisse affectum dicendum est, præsertim cum sopore tentaretur, quod symptoma frigidus humores admisceri denotabat. Atenim verò neque ob hæc accidentia desperasset adhuc Medicus de ægrotantis salute: at habere alium vehementer turbatam, hoc erat ex perniciosis signis: malè enim vt plurimum

rimum actum est cum ægrotantibus febre ardente laborantibus, quibus aluus plus iusto turbatur, id est, validius mouetur, si credendum Hippocrati lib. 4. *Coacorum, text. 16. comment. 1.* Ibi legimus. *In febre ardente valde soluta aluus, lethale.* Verum, neque immeritò à me dictum est, ut plurimum, quia eo tempore multa veniunt expendenda; scilicet, an post euacuationem iuuetur æger, si die critico euacuatio fiat præcessis signis coctionis, quia tunc criticum est alui profluuium, & iuuat; & ob id non simpliciter intelligendus est textus, sed si post euacuationem in principio factam, nullis coctionis signis existentibus, & præsertim si augeantur symptomata, tunc sine dubio deterrima est ægri conditio. Hæc debet Medicus considerare circa Hippocratis dictum; nam sæpè fit hæc euacuatio propter alimentorum corruptionem in ventriculo, quia scilicet lædatur ventriculus, aut propter hepatis imbecillitatem. Quòd si conferim fiat talis euacuatio, & symptomaticè, neque accidentium grauitas diminuatur, tunc dicitur lethale profluuium ut signum, & ut causa. Primo modo, quia indicat alimentorum corruptionem, imbecillitatem hepatis, & eiusdem vehementissimum calorem. Ut causa, quia æger ex frequentia desidendi, & labore vigiliis infestatur, & ex copia excretionis periclitatur, quia linquit facilè animo, & ipsius vires exoluuntur. Hæc omnia confirmantur Galeni auctoritate in lib. 4. *acut. text. 40.* dum ait. *Aluus soluta.* Non est autem hoc proprium febris ardentis, sed interdum fit propter ventris cruditates, & in eodem lib. ex Galeno, *text. 17.* habetur sic. *Et sanè in hunc modum dictum est, Aluus soluta, non quòd causis symptoma hoc sit perpetuò, sed ut interdum. Nam quibus venter ita, ut dictum est, afficitur, his corrupto cibo deiectiones liquida existunt, fiunt etiam quotiescunque ita laborant ob icur: nam tunc aliquando apparent dura, & in spiras circumducta, quando icur solùm phlegmone afficitur, ita excernuntur. Verum, si cum phlegmone fuerit & imbecillitas, liquida excernuntur, scilicet viscere alimentum ad se trahere nequeunte, & distinguuntur ab ijs, quæ vitio ventris fiunt, chylositate.* Hactenus Galenus. Ex quibus facilè colligimus in hoc ægrotante sequutam esse euacuationem tum propter humorù prauitatem, tum propter visceris imbecillitatè. Præter hanc euacuationem subdit vrinam fuisse albam. Vrina fit alba, quia alio mota diuertitur humores; vel quia ferantur humores ad caput, antesignana ut plurimum delirij; vel etiam fit alba in maxima humorum cruditate, malum omne: nam defatigatur natura in concoquendo; verum talis vrina præter cruditatem aliud nihil denotat, neque mortem, neque salutem, nisi in quantum virtus eo tempore attendèda 4. *Aphor. com. 72.* Sed esse oleosam hoc quidem graue censetur, neque tamen simpliciter est lethalis talis vrina, quia expedit multa considerare: nam hæc denotat pinguedinem liquari, quod in febre acuta non fit quid nouum, cum etiam sanis contingat, præ caloris vehementia renum, aut superiacentium partium, loquimur autem de ea, quæ pinguedinem habet supernatantem: at quæ substantia talis est, illa deterrima existimatur, cum fundi carnem sit indicium: aliud est enim carnem liquari, aliud adipem. Hæc est triplex ex Galeno lib. de vrinis,

cap. 25. Vna dicitur Elæochroa, & illa est, quæ colliquationem totius corporis minatur, & quæ olei colorem habet. Quæ Elæophanes, illa est, quæ habet aliquid magis simile oleo, quod supra vrinam insidet, & arguit augmentum colliquationis. Tertia dicitur Elæodes, quæ tota sui substantia, & vndequaque est veluti oleum. Hæc indicat statum, & vigorem summum colliquationis. Vrinæ huiusmodi etiam adipis renum colliquationem significant; cognoscuntur autem renum adipis colliquationes, quia multa apparet simul: quando autem caro colliquatur, non tanta statim apparet, hinc Hippocrates 7. *Aphorism. text. 35. Quibus insidens pingue, ac simul totum, ys renum vitium acutum significatur.* Galenus super textu examinat particulam, *ac simul totum*, Græci αἰθέρω dicunt, qua particula vult distingui colliquationem adipis renum, à colliquatione totius corporis, & reddit rationem; quia in renibus facta colliquatio statim ad vesicam defertur, & tota potest excerni per vrinam; & idè in renibus ipsis esse affectionem commonstrat. Adeps autem colliquata in aliis corporis partibus non celeriter, neque simul tota, sed paulatim exit cum vrina, quia primùm oportet pertranseat partes vicinas, postea alias, donec ventum sit ad renes. Verba Galeni ita se habent. *Simul totum sermoni adiectum est, mihi videtur de tempore dictum, atque adeò adipis renum ostendere colliquationem. In alijs enim partibus corporis adipis colliquati, paulatim, & non vniuersim exeunt cum vrina, primùm colliquatione participata à venis illis vicinis, deinde ab ys, qua continuantur, & rursus ab alijs, donec ad renes perueniatur. Adipis verò circa renes colliquati transumptio ad vrinam celerrima est, & non paulatim, sed simul tota, atque idè in renibus ipsis dispositionem esse monstratur. Quibus sic stantibus, fuisse vrinam elæochroa dictam crederem, quæ principium colliquationis significat: si enim à toto corpore prouenisset, priùs meo quidem animo, vniuersum corpus esset colliquatum, quàm mortis diem tetigisset. At vtrumque esset, calor ingens ab his vrinis denotatur; experientia confirmat, quoniam apparent, aut in morbis acutis, aut in aliquibus sanis, qui renes habent plùs iusto feruentes propter hepatis phlogosim, de quibus vrinis tractat Galenus idem 1. *de cris. cap. 11.* Similiter de pinguibus alui excrementis agens, ait: *Porrò opima deiectio fit, quoties pinguedo ab ignito calore consumitur, neque facit aliquam distinctionem 2. prognostic. text. 22.* Qua de causa timendæ sunt tales euacuationes, sed multò magis aliæ duæ, cum ex Galeni mente sint lethales. Hæ, inquit, *lib. de totius morbi temporibus, cap. 6. sunt magni morbi nota*: verba Galeni: *Quin etiam si pinguedinem oleaceam, quam in urò sin vocant, mortem minantur.* Subdit: *Hæ igitur sunt magni morbi nota: attamen dicerem & has posse indicare magnum morbum, quotiescunque à principio apparent: nam quis ignorat longè debilius esse principium alijs temporibus, & propterea possunt augeri colliquationes, aucto calore, quod euenisse credi potest ex ys, quæ in sequentibus habuit, cum ab huiusmodi euacuationibus delirauerit, quod symptoma insequitur astuantem internam dispositionem in huiusmodi febribus.**

^b *Septimo, omnia exacerbata sunt, nihil dormiuit.*] Hippocrates tanti facit vigilias, vt hoc symptoma solum veniat maximè in febribus continuis obseruandum, vt sæpius dictum est: neque mirandum si quis inuadente accessione non dormiat, sed semper infestas esse vigilias maximum in omnibus morbis, præcipuè acutis, & ob hoc non est symptoma negligendum, vt autem hoc demonstrat, quamuis explicet grauitatem status ægotantis, dum ait, *omnia sunt exacerbata*, per quæ verba includit vigilias, dum iam dixerat fuisse insomnem, tamen vult explicitè vigilias recensere, cum subdit:

^c *Nihil dormiuit.*] Quasi velit dicere, non multum facefferet negotium omnia esse exacerbata, sed non dormiuisse, adhuc perseuerasse vigilias deterrimum est: nam præter id, quòd virtus non instauratur, humores etiam non concoquantur; quo fit, vt elatis ad caput vaporibus non raro mens vacillet: nam vigilie vrgentes sine dolore, calidam cerebri intemperiem denotant, quæ eò magis augetur, quo vigilie sunt magis infestæ, & ea ratione potest adeps colliquari, & excrementa apparere, & biliosa, & pinguia, qualia fuerunt, quæ septimo die excreuit; longè deteriora, quo facta sunt in die sua natura placido. At enim verò, neque minus grauia, quæ attulit octaua.

^d *Parum ex naribus stillauit, vomuit virulenta, pauca, parum dormiuit.*] Quàm perniciofa sit stilla è naribus 3. in 3. epid. comment. 35. dictum est, confirmatum à Galeno sic. *Hoc in comitibus est malignarum febrium aduentium, vt sanguinis profluvia lenium, & vt breuiter dicatur. Omnis de naribus stilla, vt docuimus, prauum est signum, & ita prauum, vt neminem seruatum viderim cui è naribus stilla profluxit.* Hippocrates idem 2. in 1. epid. sæpius citato. *Nec profluxit è naribus sanguis, ne his quidem, quibus hæc accidunt, sed parum stillarunt, neque recidina vlli illorum aduenit, ceterum ad sextum diem cum sudore moriebantur.* Addit Galenus. *Quin etiam stillasse nares, quod perniciosum est signum, cum in alijs, tum maximè febribus ardentibus.* Multò deterior est stilla, quàm vrina pinguis, cum qua habemus fertiatum illum, qui in Dealcis horto habitabat, 1. in 3. epid. text. 14. de quo sic legitur. *Sexto die retrimenta nigra pingua, & tamen seruatus est quadragesimo die per sudorem.* Quòd si quis dixerit, huic etiam stillasse nares, qui modicum meri profluxerit è sinistra nare die secundo. Responderi posse crederem, aliud esse profluere merum, aliud stillare. Fuit quidem modicum, ex quo non integrè fuit iudicatus; sed tamen aliquod vile attulit, quamuis non fuerit pro ratione morbi. De stilla sanguinis loquens Hippocrates in Coacis, lib. 5. text. 30. comment. 1. hæc habet. *Qui in coma initio morbi incidunt cum capitis, lumborum, colli, & hypochondrij doloribus, & vigilant, an phrenitici sunt. At sanguis stillans ijs è naribus lethalis, tum alias, tum si quarto die, vel morbi initio.* Præter stillam habuit etiam vomitum prauum ratione quantitatit, quia paucus: ratione qualitatis, quia virulentus, citissimè afferens mortem, ex quibus causis non immeritò vigilie aut concitantur, aut irritantur.

^e *Nono, nihil est immutatum.*] Hæc dies solet esse contemplabilis, & sæpissimè

pissimè iudicat, perficiens euacuationes in septima inceptas, in hoc autem ægrotante conquieuit natura ab omni opere, & ita vt visa sint remissa omnia etiam in decima, quæ res potuisset aliquam spem præbere salutis, si iam apparuissent signa coctionis, quamuis obscuræ. At quia res aliter se habebat, & omnia potiùs ad perniciem tendebant, propterea nihili erat facienda hæc alleuatio, tanquam infida, & parùm duratura, quod ex die vndecimo habemus apertius, qui cùm sit decretorius, aliquid boni debebat afferre, & tamen contrarium euenit, cùm natura, quam tentauit euacuationem, non perfecit: *incepit enim sudor, sed non toto corpore.* Quibus verbis monet nos, vt attendamus euacuationes quales, & quantæ fiant, & præcipuè in sudore illud vnum obseruamus, si vniuersalis sit, videlicet toto corpore exeat: si & amplius iuuat, quamuis toto corpore erumpat. Hic, non toto corpore apparuit, sed fortasse circa caput solum, aut clauiculam, signum debilitatis virtutis, vt extremorum refrigeratio denotat, etsi statim recaluisse ostendat, non fuisse extremam virium imbecillitatem. Quæ duodecimo habuit, nihilominus erant praua, cùm non iuuarent, meritò febris grauior fiebat. Neque mirum tam largam sequutam esse euacuationem per aluum materiæ biliosæ, cùm iam præcesserint signa flagrantis hepatis, sed hoc fuisset minus malum, si iuuissent, verùm potiùs, imò euidenter nocebant, virtutem debilitantes, vti vinarum cruditas demonstrat: nam habebant suspensiones, antesignanæ delirij, quod postea sequutum est, quantum ex textu videtur posse elici, dum post multa quæ recenset, tandem scribit delirasse. Quòd si præmissis largis euacuationibus delirant ægrotantes, sine dubio deterrima est ægrotantis illius conditio. Fortasse eodem modo productus est affectus, dum ad ea quæ septimo die facta sunt, venit: inquit enim,

^f *Septimodecimo grauiter laborauit: neque enim vel somni, vel febris producebatur.*] Obseruandum quod scribit Hippocrates, scilicet grauiter laborasse: ergo nullum sequutum est commodum ex euacuationibus, cùm neque vigilie, neque febris remitteretur: illud enim *producebatur*, vertitur *remittebatur*, & verisimiliùs. Neque dies vigesimus quid boni attulit, etiamsi sit ex decretorijs. Sudor quidem erupit per totum corpus, inutiliter autem, cùm aluus flueret vt priùs copiosè, excerneretque biliosam materiam, quæ erat potiùs colliquatio, nulla reuulsione facta à capite, sed vigentibus vigilijs, quæ omnia insequabatur resolutio facultatis naturalis, cùm à cibo abhorreret, & esset soporosus. Abhorre à cibo in morbo diurno, maximum malum. Sunt huiusmodi ægrotantes in multiplici differentia: quemadmodum enim alij ita se bene habent ad oblata, vt quidquid exhibetur assumant: ita alij, etiamsi non æquè bene se habeant; tamen neque oblatum cibum respuunt. Alij habent in delectu, quæ assueuerant tempore sanitatis assumere, alia autem auerantur. Sunt qui appetant, sed oblatum cibum renunt; sunt qui neque appetant, neque si exhibeas, quidquid sit assumunt, sed omninò negligunt. Inter omnes istos, pessima hæc est conditio, & qui ita sunt affecti omnes moriuntur, quia iam in his extincta est facultas appetitrix. Ita obiit filia Euryanacis,

etis, Hermocrates, Eumenis vxor 4. epid. An fortasse dicemus, propterea abhorruisse à cibo, quia esset soporosus, & mens quodammodo vacillaret? Non hoc dicerem, quia perseverauit etiam sequentibus diebus hoc terrificum symptoma, quo humidum innatum exsiccatur.

^b *Quarto & vigesimo recidua.*] Non video quomodo Hippocrates scribit recidua, nisi istud à febre liber, intelligatur perinde, ac de Hermocrate, de quo legimus fuisse à febre liberum, & non sudasse: in illis enim pertimescenda est recidua, in quibus nulla præcedit euacuatio, notatu digna, quod apertissimis verbis habemus à Galeno 1. de diebus decret. cap. 1. statim in vestibulo libri. Quare dicendum fuisse signum extinctionis, quod videbatur bonum; nam tunc cognoscitur an fida, an infida sit alleuatio, quando symptomata annexa attendimus: quomodo enim erat fida quies, cum inappetentia, & sopore. Itaque tunc est evidens signum extingui virtutem, & ægri naturam, quando alleuato morbo perseverant graua accidentia. Hoc idem obseruat de trigesimo quarto die, in quo iterum dicit fuisse à febre liberum, cuius est eadem ratio, & dicit calorem rediisse, non auctam esse febrem, vt demonstraret iam calorem maiori ex parte deferuisse, tum etiam ex morbi natura id esse factum, qui iam exciderat ex acutis verè, & factus erat acutus ex conuersione, tum etiam propter virtutis exolutionem, quæ non æqualiter poterat aduersus morbum pugnare.

^b *Quadragesimo die febre liber: Aluus spatio paruo non substitit.*] Hic dies principium est morborum diuturnorum, quo tempore omnia ad morbum spectantia incipiunt languescere, & ob hoc à febre liber, id est, minimum febrile videbatur: neque enim omnino à febre liberum fuisse ex textu elicimus, cum infra ponat fuisse continuas febres; sed nihilominus aluus perseverabat mota, siue conferentia, & tolerantia, quod cognoscitur ex inappetentia, ex quo sequebatur virtutis depressio, multa facta dissolutione, modica appositione alimenti: nam quantumuis sint corpora humida, tandem in longo morbo exsiccantur, & eo citius, quo minus assumitur. Huius symptomatis, id est, inappetentiæ tot sunt causæ, quot sunt in fame; scilicet minima inanitio, vt in valde senibus, qui frigido sunt, & sicco temperamento ipsis particulis, vt Galenus in lib. de temp. quamuis ratione excrementorum sint humidi. Languidus venarum succus, vt resoluta, aut imbecilla facultate nutrice ipsius hepatis. Laxatio ventriculi, vt contingit iis, qui mortem habent præ foribus, & etiam deprauatus animalis appetitus, quemadmodum in phreneticis. Si autem adsit interna inflammatio, tunc cibos auersantur ægrotantes in principio collectionis, ac fluxionis, quia pars illius humoris in ventrem confluit. Deterimum autem est hoc symptoma, hepate valde affecto, quod est principium languificationis: contingit tunc ægrotantes ita à cibo omnino alienos esse, vt mortem potius eligant, quam alimentum admittant; & sic habentes facillè resoluuntur: cum enim per venas mesaricas, quibus tanquam manibus utitur ad attrahendum alimentum, non fiat cibi transmissio ad hepar, grauissimæ fiunt inappetentiæ, & putauerim hanc ab hac

causa originem habere. Expediit in morbis hæc omnia examinare exactè, vt sciamus fontes causas discernere, veluti etiam cum destillatio aliqua ad subiectas partes habet raptum, materia per œsophagum in pectus, & ventriculum insinuata. Ergo quomodocumque fiat, vt symptoma graue non negligendum. Febris aliquando erat grauior, aliquando reperebat, id est, inualescebat, quod sequitur humorum varietatem, quibus non nisi inordinate potest natura dominari, sed neque æquè valida febris potest esse his diebus, cum virtus veluti emarcescens validos motus non possit facere, præter id quod sua natura morbi intensionem maiori ex parte amittunt. Id docet Galenus *1. lib. progn. cap. 8. & 1. ad Glauc. præsertim perdurantibus prauis, & malignis accidentibus*, hinc fit, quod rarissimè in morbis longis expectatur crisis, sed solent morbi diurni non iudicari, solui quidem per abscessum, quando virtus expectat tempus. Confirmat hoc Galenus, his verbis *1. de diebus decret. cap. 10. Adeo, vt qui post quadragesimum sunt, omnes prorsus langueant, coctioni potius, & abscessibus, quam crisis, morbos finientes*. Accidunt in his quoque per excretionem interdum iudicia, sed raro, nec magnam habent vehementiam, quasi dicat nunquam iudicari perfectè. *In cap. ultimò, habet. Post quadragesimum verò iudicia dissolui, & lentis coctionibus magis quàm subitis mutationibus morbos solui. Et monet loco primo citato Hippocratem octogesimo, sexagesimo, & centesimo vigesimo excepto, post quadragesimum diem omnes alios dies planè contemnere, neque amplius de diebus mentionem facere, sed alios tribus annis, & mensibus finiri, nulla dierum facta mentione. Quare, quia morbus ad diem decimumquartum, & vigesimum erat crudus, non poterat expectari crisis citius quadragesimo die, quæ cum non sit facta, morbum per abscessum, aut per coctionem solutum iri spes erat: At, cum ad id naturam esse redactam cernamus, vt ne minimam tentet coctionem, immò in dies adsint prostrationis indicia, non video, quæ salutis spes esset in ægotante sic malè affecto. Quod si pessimæ dispositioni addatur etiam praua victus ratio, sine dubio nihil deest ad omnem ruinam. Hoc vt innuat, addit Hippocrates.*

ⁱ *Ferculis etiam multis, vitiosisque utebatur.*] Quantum possit victus ratio praua in morbis lethalibus, iam antea dictum est: solent enim morbi, qui prope crisis sunt, aut victus ratione, aut agitatione ab intempestiua medicamenti assumptione ita recrudesce, vt mortem inferant: sed quanto magis potuit in hoc mortem afferre, qui lethaliter erat affectus, sine signis coctionis, qui alimentis indigebat multam qualitatem in pauca quantitate habentibus. Hic abhorrebat omnino ab his, & propter deprauatum gustum. Quid si adstantes inscio Medico exhibuissent, & præsertim mulierculæ istæ, quæ postea si moriatur ægotans, tam hilari fronte referunt culpam in Medicum. Et, vt vno verbo dicam, praua victus ratio nunquam affert ægotanti leue incommodum, si morbus est leuis, virtus valida, saltem prorogantur, refertque Galenus casum filij Boëthi, *lib. ad Posthumam, cap. 7. Et ad summum nunquam non affert incommodum. Enimverò ita facillè reciduant ægotantes, vt viderim sapissimè mortuos*

mortuos ægrotantes, qui iam immunes erant à febre, sola capitis pectinatione, quod ferè eadem de causa mihi contigit, cum recidiuans ex tali causa plusquam quadraginta dies ægrotauerim, non sine euidenti vitæ discrimine, cum tamen à priori morbo omninò essem restitutus, & cum ratione. Id igitur caueant ægrotantes, moneant Medici adolescentes. Si vera sunt, vt verissima enarrata, non est mirum, si hic ægrotans ferculis pessimis vsus, & multis, quæ omnino morbo, quo laborabat erant contraria, grauiorem ipsius statum reddiderit, à quo tandem fuit peremptus, dissoluta natura, dum negligeret vtilia; neque mihi hoc admirationem facit; nam videmus aded multos vini appetentes, vt sibiipsis mortem inferant; verùm iam inualuit vsus, postquam etiam Hippocratis tempore hoc erat consuetum. Recidiuæ duas habent causas, externam, & internam. Vtraque duplex: nam causa externa potest esse aëris constitutio, cuius occasione dicebat Hippocrates. *In morbis longis solum mutare bonum, §. in 6. epid. text. 20. Oportet autem sit in melius, inquit Galenus; neque enim quodcunque solum, sed quod melioris sit conditionis, & contrarietur affectui. Sine nauigans, siue terrestre iter faciens quispiam in alteram regionem migraverit, vel motus in itinere, aut nauigatione, vel aëris mutatio proderit, & maxime, cum in aërem contraria temperatura discesserit, contrariam autem dico non solum aëris ægrotanti propria regionis temperato, sed etiam ipsius morbi, nam si humidus morbus sit, in sicciorem aërem erit migrandum, si siccus in humidiorum.* Hactenus Galenus. Altera causa, est praua victus ratio, vt in hoc. Internæ sunt. Causa morbi intus relicta, & calor præter naturam circumpositus, qui est putredinis redeuntis author. Quomodocumque autem fiant recidiuæ, sunt malæ, quia morbus morbo succedens viribus fractis, longè maius periculum habet adiunctum, & præsertim, si ægrotans dederit causam: augetur enim multò magis humor, & natura difficilùs concoquit, nec multo negotio succumbit. Hoc contigit (referente Hippocrate) cuidam adolescenti viginti annorum, de quo ita scribitur post multa. *Deinde insaniuit statim, & mortuus est celeriter vndecima die.* Subdit: *Occasionem arbitror bibere merum multum, antequam insaniret.* Pauci anni huic propè viginti, 4. *epidem. text. 22.* Itaque cauendum ab erratis quantum fieri potest, neque debent iuuenes tantopere fidere viribus. Redeamus modò ad ægrotantem, de quo agimus.

In recidina somni erant mali, delirium. Vrina turbata. Per somnos malos illos possumus intelligere, qui terribilibus imaginationibus sunt pleni, fiuntque tales somni, quando multi, & vitiosi succi grauant ventriculum, ac mordent, præsertim os eius 3. *Aphorism. comment. 24.* quibus fuisse hunc ægrotantem refertum vidimus. Possumus etiam dicere malos, quia post somnum delirauit, mali autem sunt somni illi, qui delirium non sedant, sed potiùs excitant, & ita mali, vt mortem futuram prænuncient eodem Hippocrate dicente 2. *Aphorism. text. 1. in cuius comment. Galenus dicit: Quo tempore aliquid est vtilissimum, si præter id, quod nihil prodest, etiam nocet, mortem non sine ratione significat.* Delirauit affecto capite: minxit vrinam malam, quia erat turbida, maximam agitationem denotans,

denotans, vt aliàs vidimus 1. *de cris. cap. 12.* Quòd si iam prope centesimum diem ventum erat cum tali vrina, non video, quæ salutis spes posset esse. Habemus Galenum modum prædicendi docentem in morbis, quem attendere expedit 6. *in 6. epidem. comment. 6.* Hippocrates ibi recenset historiam cuiusdam, qui ex lassitudinibus in quosdam affectus incurrerat, sed neque mortis, neque vrinarum mentionem facit. Galenus *in comment. super illo textu,* inquit. Certum iudicium mortis, aut salutis se facturum vrinis inspectis, hoc scilicet medio; quia, si fuissent bonæ, iudicassent hominem euasurum, sed acutè ægrotaturum, sin autem præuæ, breui moriturum; si mediocres, vt neque laudandæ, neque vituperandæ, longiori tempore perduraturum, verùm tandem moriturum. Ergo his ita stantibus, cùm post longam ægrotationem præuæ apparuerint, quid aliud putandum, quàm ægrotantem hunc moriturum.

^k *Aluus adstricta, rursusque laxata.*] Non poterat natura ad id redacta detinere excrementa, & moderari euacuationi ab imbecillitate proueniendi, ob hoc, etiamsi aluus visa sit adstricta, non factum est vi facultatis retentricis, sed facultatis expultricis impotentia, qua de causa est statim laxata aluus, id est, statim rediit euacuatio, & multa, & tenuis. Vtroque modo damnanda & quia tenuis, quæ cruditatem denotabat, & quia multa, quæ virtutem poterat quamcittissimè deprimere.

^l *Febricula erant continua.*] Ergo non intermittebant, sed remittebant, vt dictum est, & nuncupat febriculas, quia degenerauerant ab acutis, & quia etiam, quando virtus ægrotantis consumitur ex longo morbo, non amplius vis æqualis morbi apparet, sed videntur febriculæ, cùm calor præ imbecillitate non æquè expandatur ad extimas partes, vt etiam aliquando videantur remissæ, cùm tamen intus aduratur ægrotans, veluti & huic eueniebat, quod ab excretis dignoscitur, cùm feruida excerneret. Et si verum est, non rarò ex acutis heclicas induci, & ex longo alui profluuiio, vt notat Galenus 2. *lib. de differ. feb. cap. 9.* mihi videtur hoc idem & huic contigisse, & ex ardenti febre, continuò etiam aluo fluente in febrem habitualem degenerasse, quam propterea Hippocrates vocat febriculam, ad motum morbi, non ad periculum respiciens: quo factum, vt tandem omni calore natiuo consumpto, & resoluta natura, centesimo-vigesimo die obierit. Seruatum est & in hoc iudicium in die decretorio, ex decretoriis vltimo, vt notat Galenus *lib. 2. de diebus decret. cap. 13.* Post hunc non numero dierum, sed mensium procedimus, & obseruamus Hippocratem à quadagesimo ad hunc vsque diem non fecisse numerationem, quia post quadagesimum, quasi nihili faciat alios. sexagesimo excepto, & octogesimo, quos acutorum ex decidentia etiam terminos videtur constituere, quamuis de his dubitatio sit, de quadagesimo nulla; nam fit aliquando vt ægrotantes acutè febricitent vsque ad hos dies, non alia ratione, nisi quia aut non fuit acutus à primis diebus, aut quia infringitur acuties, postea redit: nam si Hippocratis verba simpliciter spectemus: octogesimus dies est etiam terminus acutorum, quando & Cleonactides fuit eo die per sudorem iudicatus, quod maximè obseruandum

uandum monet Galenus, cum ratio accidat, ut quadragesimus hoc modo iudicet, multo minus octogesimus, & tamen scribit Hippocrates sic: *Oetnagesimo rigit, febris acuta inuasit, multum sudauit, prorsus indicatus est.* Sed veniamus ad textum: scribit habuisse alium semper lubricam à principio ad finem, nec iutam sine dubio potius colliquationem arguebat, cum non obscura virtutis concoctionis imbecillitate, quæ ab intenso calore prouenisse certissimum est, cum biliosa excerneret, etsi cruda, quod explicat per verbum illud:

^m *Humida.*] Oportet enim morbo in iudicationem eunte compacta apparere: sed & erant multa, ex quibus dabatur euidentior occasio imbecillitati virtutis. Quod si quando alius aliquo modo supprimeretur, neque ob hoc addebatur robor virtuti, sed cum haud multo post excerneret, eadem erant feruida: dicerem in spiras circumducta, quæ fiunt ab hepatis adurente calore, non à facultate concoctrice. His alui excrementis respondebant etiam vrinæ, quas appellat malas, ut ægri dispositionem ob oculos ponat. Fuit præterea soporosus plurimum, quia virtus erat languida, quod symptoma appellasset non immerito vigilandi impotentiam, & si erat vigil, hoc fiebat cum doloribus, & ita scribit, quia somniculosi si à somno excitentur, cum labore expergiscuntur, id est, difficulter, & hoc est quod sibi vult Hippocrates, quando ait *text. 39. Detinebatur autem sopore perpetuo non somnolento, aut vigiles erant cum laboribus.* Galenus. *Cum enim vigilare ægri apertis oculis non valent, sed conuiuent, spe conciliandi somni, & vigiles tamen manent, vocitamus illum non somnolentum soporem, quibus si quis adsit dolor, manifestè vigilabunt magis ita affecti, adeo ut ne in phantasiam quidem veniat somni tenuis.* A cibo postea abhorruisse inter præcipua signa mala est: nam tria sunt, quæ ex Galeni sententia habent momentum ad salutem. Pulsus constans: spiratio libera, & appetentia inculpada. Hæc tria cum haberet Heropytus, quamuis grauiter fuerit affectus, tamen conualuit. Et omnino pulsibus ei inerat robor: sunt verba Galeni: Iam etiam spiratio videtur, & appetentia laboranti inculpatum fuisse, quæ magni sunt, ut ille ipse docuit, ad salutem ponderis. Neque omnino inappetentem fuisse dicendum est, sed neglexisse ea, quæ potuerint probum succum generare, & commodè alere, assumpsisse autem, quæ erant prauis succi. Huiusmodi delicta frequentissima sunt, & malè cum iis actum est, qui quantum possit praua victus ratio experiuntur, ut huic contigit, qui ardente laborans febre, præcipitem seipsum egit, uti ex historia constat; & his malè adhibere medelam possumus, cum ægrotantem minimè habemus obsequentem, tunc ars tribus perficitur, ægro, Medico, morbo, ut inquit Hippocrates.

Curatio.

Hic sine dubio desumpta indicatione à morbo erat deueniendum ad valida præsidia , præcipuè verò ad venæ sectionem , verùm repugnasset largum alui profluuium , & continuum , quod propterea magis suspectum reddebat id remedij genus , & etiamsi aliquando in hepatis efferuescentia admittatur aliqua sanguinis missio , neque tamen sine cautione agendum , respicientibus nobis futuram virtutem , veluti meo quidem animo intelligendus est Hippocrates , quando ait , *periculum esse , ne si aluus perseneret , diutius virtus prosternatur* : ergo dum fluit aluus , potest scena solui. Non semel id ego sum expertus cum felici successu , moderatissimè tamen facta euacuatione , quam repetere potest Medicus , urgente casu. In primis victu conuenienti imperato , qui morbo esset conueniens , largiore videntes in principio , tenuiore progrediente tempore , respicientibus virtutem. Quòd ad aluum excrementa biliosa reddentem , providere potuisset Medicus seri lactis vsu cum syrupo rosaceo solutiuo , quo posset demulceri hepatis feruor. Attemperantia primum cichoreacea , postea transacta decimaquarta , aperientia validiora , quibus posset materia peccans ad vias vrinæ duci , vti sunt radices petroselini , asparagorum , lupulorum , graminis , & id genus alia. Ventriculi os erat fouendum , hepar attemperandum etiam medicamentis externis. Capiti oxyrhodina mista , quæ possent sopori providere sua moderata discussione. Et tandem rectè curare ægrotantem in tam diuturno morbo , præsertim mulierculis assistentibus vix credibile. Quare & ex morbi contumacia , & ex erratis commissis moriuntur ægrotantes frequentissimè. Et hæc satis de hac Historia.

ΑΡΡΟΣΤΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ.

ÆGROTVS II.

HΝ Θάσω πῶ κα-
ταράπτεω ἀεὶ
τὸ ψυχρὸν, ἐν τῇ
καθαρῆσιν καὶ
συν, ἢ καθαρῆσιν μὴ ἡνωθῆναι,
πυρετὸς ἐξὸς φεινάδης, καὶ ἄλλω

MVLIER quædam,
que apud frigidā
aquam in Thaso
ægrotabat , post-
quam filiam peperisset , nec esset
purgata , tertio à partu die fe-
bre correpta est acuta , horrida ;
^a multo tamen ante partum ex febre decubuerat , cibumque fasti-
dierat.

ἔλαβεν. ἐν χρόνῳ ἢ πολλῷ πρὸ τῆς
 ῥύκας, πυρετώδης ἡ κατὰ κλιῆς,
 ἀπόσιθ. μὲν ἢ τὸ χρομόμρον ρί-
 γθ, ξυμεχέες, ὄξείες, φεικώ-
 δεις οἱ πυρετοί. ἢ, πολλὰ παρέ-
 κρυσσε, καὶ τὰς ἐχομύνας. Ἐταχὺ
 πάλιν κατενόθ. κοιλίη ταραχώδης,
 παλλοῖσι, λεπτοῖσιν, ὑδατοχόλοις.
 ἀδυσθ. ἰά, κατενόθ. κομματο-
 δης ἢ ἡ. ἔρα πολλά. λεπτά καὶ μέ-
 λαια. ἀρτυπνθ. κ, σμικρὰ πει-
 ἐψυξε. Ἐταχὺ πάλιν ἀνέθερμαι-
 νθη. σμικρὰ παρελειχθ. ἀρτυπνος.
 τὰ κῆτω κοιλίης, ὅπτι τὸ αὐτῶν.
 ἔρα ὑδατοδέα, πειλά. κζ, ἀπυ-
 ρθ. κοιλίη ξυμέση. ἔ πολλὰ ἢ
 χρόνον ὑστερον, ἰχίς δεξιῆ ὀδῶν
 ἰχυρή, χρόνον παλιῶ. πυρετοὶ πάλιν
 παρὰ πύλο. καὶ ἔρα ὑδατοδέα.
 μί, τὰ μὲν πει τὸ ἰχίον, ἐπιπέφισε.
 βήχης ἢ ξυμεχέες ὑγραὶ πολλαί.
 κοιλίη ξυμέση. ἀπόσιθ. ἔρα ὅπτι
 τὸ αὐτῶν. οἱ ἢ πυρετοὶ τὸ μὲν ὄλον,
 σὺν ἐπιλίποντες. πεπλανημένως ἢ
 παροξυμόμροι. τὰ μὲν, τὰ δὲ ἔ.
 ἔ, αἱ μὲν βήχης ἀσήμως ἔξελιπον.
 ἔτε γάρ τις πύλων παπασμός
 ἐγένετο, ἔτε ἄλλη τὸ εἰδομύρων
 ἀπόπαισις. σιαζῶν ἢ ἢ ἐκ τὸ ὅπτι
 δεξιῶ, κατεπαδόθη. κομματοδης.
 παρελεγε πάλιν, Ἐταχὺ κατενόθ.
 πρὸς ἢ τὰ γόμματα, ἀπονεομύρων
 εἶχεν. ἢ σιαζῶν μὲν ἐπανήκεν. ἢ κοι-
 λίη ἢ, ρολώδεα σμικρὰ δέδω-
 πεν. ἐπυρεσεν ὄξυτέρως. φεικώ-
 δης. καὶ τὰς ἐχομύνας ἀφρωνθ. Ἐ

dierat. ^b Vt riguisset, febres fue-
 runt continua, acuta, horrida.
^c Die octavo, proximisque
 diebus multum deliravit, re-
 diitque statim ad mentem. Al-
 uis turbata multis, tenuibus,
 & bile aquosa mistis; non sitie-
 bat. ^d Undecimo, mentis erat
 compos, sed erat soporosa, uri-
 na multa, tenues, nigra: in-
 somnis erat. ^e Vigesimo, circum-
 frixit, statimque recaluit, non-
 nihil delirabat, insomnis erat,
 alius eadem erat: urina aquo-
 sa, & multa, male. Vigesimo-
 septimo, febre vacabat, ^f sub-
 stitit alius, non multo post dex-
 tera coxendix graviter diu do-
 luit, febres reuenterunt, &
 urina aquosa. ^g Quadragesi-
 mo, coxendicis dolor remissus
 est, tusses vero assidua, humi-
 da, multa. ^h Alius est repressa,
 cibum fastidiebat, in urinis ni-
 hil est innouatum: at febres
 vero ⁱ omnino non intermitte-
 bant, nulloque ordine nunc ac-
 cedebant, nunc non. ^k Sexage-
 simo, ^l tusses sine signis euane-
 runt: neque enim vlla spuro-
 rum erat concoctio, nec alius so-
 lemnis abscessus: Dextra ma-
 xilla detracta est, soporosa, ite-
 rum deliravit, statimque resi-
 puit, sed ad cibos auerso animo
 se habuit: maxilla ad locum
 suum redijt: alius biliosa, pau-
 ca reddidit, ^m acutiùs febricitauit, inhorruit: ⁿ Sequentibus

πάλιν κατενόη, & διελέγετο. & ὀρθοκροσῆ, ἀπέθανε. ταύτην ἔτι ἔβρον θά τελεῖ ἡ μάλανα, & λεπτά, ἢ ὑδατώδεια. ἢ κῶμα παρείπιτο. ἀσιτῶ. ἀδυμῶ. ἀγρυπνῶ. ὄργαι. δυσφορίαι & πᾶσι τῶ γνώμην μελαγχολικῶ.

animo melancholico.

diebus obmutuit, rediitque ad mentem, & est locuta. ° Octogesimo obiit. Urinae huius perpetuò nigrae erant, tennes, & aquosae: sopor consequebatur, cibum non sumebat, & animo erat deiecto: insomnis: iracunda: implacida:

COM M E N T A R I U S.

ASVS istius mulieris nobis ob oculos ponit quàm sit miserimum genus muliebri: nam in dies etiam videmus esse fœminas tot obnoxias affectibus, vt meritò mundanarum calamitatum scopula dici possint, quibus mininè vnquam est inuidendum. Fidem nobis faciat præsens mulier mille malis implicata ante partum, grauioribus diuexata symptomatibus à partu, & tandem finem miserimum experta. Cur autem tam grauius laborauerit, non erit difficile cognoscere, si attentè, quæ de hac ægrotante obseruat Hippocrates perpendamus: scribit enim filiam peperisse, nec esse purgatam. Quare videtur Hippocrates concludere ab his duabus causis omnia emeruisse symptomata, quæ toto morbi cursu passa est, & tandem si consideremus rem exactè, non immeritò; nam parere filiam molestum est, molestius non purgari à partu, quomodocunque sit, sed deterius, & periculosius à partu filix: quæ enim fœminam parturiunt, vti sæpiùs dictum est maioribus symptomatibus fiunt obnoxix, maiore excrementorum copia congesta, quòd si postea aliquod sit peccatum in puerperio: tunc nihil deest ad omnem ruinam: videmus enim sæpissimè dies aliquot transigere feliciter, postea de repente grauissimi insurgunt affectus, vt propterea monendi sint adolescentes bene animaduertant, & plurimi faciant febres in enixis, quocunque tempore, sed præcipuè quo tempore desiciunt puerperia. Rem esse magni momenti in hac constat, & aliis, præter id quod in dies experimur. Hæc tertio à partu die febricitauit, sed quod magis est acutè addit: vt innuat rarissimè leuiter ægrotare mulieres, quibus à partu menses supprimuntur, de qua re iam plura habemus in superioribus. Sed modò videamus cur euacuatio sit à partu retenta. Nulli est dubium potuisse multam sanguinis copiam absumi ex prægressa ægitudine, dum in vtero haberet, præsertim cum fastidians cibum alimenti paucam quantitatem assumeret. Præterea ponit habitasse apud frigidam aquam. Itaque videtur duplicem causam statuere istius suppressionis, vtramque externam, sed sufficientem

ad impediendam euacuationem, si credendum est Aëtio *Tetrab. 4. serm. 4. cap. 50.* Comprobatum à Paulo *lib. 3. de re Medica cap. 6.* à Galeno *lib. 3. de causis sympt. cap. 4.* Quibus in locis multiplices esse suppressionis mensium causas elicitur, tum externas, tum internas: nam inter externas est frigiditas, plaga, nimium exercitium. Inter internas densitas, & durities uteri, venarum angustia, nimia corporis crassities: diuersio materiæ, quæ deberet expurgari per uterum, ad aliam partem, nimirum ad venas sedis, vel ad nares: crassities materiæ per uterum expurgandæ: obstructio vasorum uteri. Hæc, & alia multa possunt consuetam mensium purgationem impedire. Quòd si res ita se habet, vt frigiditas possit euacuationem suppressimere, hæc habitabat apud frigidam aquam, & eam ob rem credi potest suppressionis hanc fuisse causam, cui rationi, vt fides adhibeatur potest addi Hippocratis, & Galeni auctoritas desumpta ex *5. in 6. epidem. comment. 17.* Ibi sic legitur. *Refrigeratio qua in ventre sunt durat.* His addit Galenus sic. *Adhuc autem illud quod hucusque distulimus explicandum superest, qua de causa cum calum nos ambiens frigidum fuerit, qua in ventre sunt ibi diutius morantur. Quod autem euenit tale est. Naturale sanè opus est, ciborum per intestina delatio: & in comment. de facult. naturalibus, intestinorum circa illos constrictionem illam fieri monstratum est, imis autem partibus musculi sedem claudentes impositi sunt, qui per frigus cogantur, constringanturque contra affecti, atque cum quis aqua calida perfunditur: tunc enim remollescunt, excrementaque impulsu, & constrictione intestinorum in sedem detrusa, & maximè calido prouocari suscipiunt: hoc enim, & inter omnes constat, excretiones à calido prouocari; partibus autem, qua in sede sunt frigescentibus, atque idèò contractis, & in angustum redactis contrarium symptoma sequitur, constrictionem scilicet intestinorum actionem ab inferioribus partibus suscipientem, sursum versus contenta propellere.* Hæc omnia mihi videntur manifestè concludere à frigore posse euacuationes suppressimere, vt proinde esset dicendum, & huic mulieri simile contigisse propter habitationem apud frigidam aquam existentem, quod idem confirmatum habemus ab eodem Hippocrate *2. in 1. epid. text. 68.* vbi mulieres tunc temporis difficulter peperisse fatetur propter ventorum aquilonarium abundantiam. Ex altera parte videtur hæc causa leuis admodum, quia putandum est non fuisse tam violentam causam, quæ id ipsum efficere potuerit; etenim tempore hyberno, etiam in vehementissimis rigoribus mulieres ex præscripto naturæ purgari scimus, & tamen ambiens frigus inspiratur, & expiratur velimus, nolimus, nihilominus citra noxam multæ iis temporibus pariunt. Quare concluderem ego potentio rem causam tot malorum fuisse originem, hancque prauam totius corporis affectionem, & sanguinis in toto redundantis crassitiem, & ex eo elicio, quod subnectit Hippocrates, dum ait.

^a *Multo tamen ante partum ex febre decubuerat, cibumque fastidierat.]*
Per quæ verba denotat statum huius ægrotantis: utero autem gerentem corripit ab aliquo morbo acuto malum: nam ante partum debilitatur, labefactatis partibus coctioni deseruientibus, plurimæ cruditates generantur,

tur, præter id quod in dies propter relictum à fœtu impuriorem sanguinem congeritur. Itaque iisdem à partu retentis, non video, quomodo enixa non possit grauissimè affici, & multò magis crassiori reddito sanguine, absumpto à febre tenuiori, qui cum aut non exeat, aut saltem minùs benè, statim post partum, quot incommoda sequantur, quot inordinati morborum circuitus, quot verenda mala, iam *suprà* vidimus. Sed quid plura? quotidiana experientia ad eò hæc confirmat, vt in dies plures auctoritates haberi possint, & in præsentia habemus præ manibus huius ciuitatis nobilissimam matronam, quæ à partu filix minùs bene purgata ad id redacta est, vt de vita pericliteretur: cœpit enim febrire post aliquot dies à partu: medicamentis adhibitis, desit febris, haud multò pòst rediit grauior: conqueuit iterum, denuò exacerbata est, typum seruans tertianum, sed inordinatè mouetur. Huic superuenere dolores ab vtero, quorum vi delirauit, affectione vteri communicata partibus nervosis, sed præcipuè capiti. Sedantur, repetunt, & ita inordinatè, vt scias nunquam quid potissimùm speres, quando remedia adhibeas, nutrias, aut quid aliud circa ægotantem moliaris, ita vt credendum sit Hippocrati statum huius ægotantis recensenti, cui à partu filix superuenit febris acuta, horrida. Nescio quo modo hîc fiat enumeratio à die partus, cum ante partum febricitans potuerit febris illa partum reddere difficilem, non tantùm debilitata virtute, quæ sine dubio in partu conatu requiritur validissima, tum etiam sanguine densiore factò, vt dixerim ego ideo esse loquutum Hippocratem, quia euidentius febricitauit à partu: neque enim antea erat acuta, sed veluti minùs periculosa negligebatur fortasse, vt sæpissimè euenit, & tertio die, non primo, quia nondum poterat sanguis ille retentus tam citò partes principes labefactare, ex quo posset huiusmodi febris generari, quemadmodum euenit tertio die: nam cum retineatur purgatio, transmittit vapores illos atro ad viciniore partes, vel debiliores, & ingentes facit plenitudines, præcipua verò pars affecta est vterus, cuius venæ replentur, ab eo ad caput, ad cor, & ad omnes corporis partes transmittuntur vapores, & febres accenduntur, propterea que acutæ fiunt, quia sanguis admodum prauus est, ex quo ingens putredo concitatur, horridæque fiunt propter vterum, symptoma familiare in vteri affectibus.

^b *Vt riguisset, febres fuerunt continuæ, acutæ, horridæ.*] Vnde hoc, quod scribat Hippocrates febres fuisse continuas, si iam id in primis verbis dixerat: cum enim ponat febres fuisse acutas, sine dubio intelligit febres continuas, quia, eodem dicente, morbi acuti sunt illi, qui febres habent continuas adiunctas. Illi verè, & propriè dicuntur acuti. At putarem ego superuenisse rigorem, etiam post tertium diem, à quo incepit febrere, & quia dixerat febres fuisse continuas, acutas, & horridas, ne existimaremus fuisse quidem vehementissimam accessionem, sed tamen intermittentem; ideo addit acutas fuisse, non vt tertianas, sed vt continuas: neque quid nouum est fieri rigorem in continuis febribus, tenuiori humoris portione ad extremas partes delata, crassiori intus relicta, quod aliàs dictum est.

Die octauo, proximisque diebus multum delirauit, redijt statim ad mentem.] Quàm grauiâ fiant symptomata, & deliria, ascendentibus vaporibus tetris, & adustis ab vtero ad caput, vnicuique est perspicuum, propter maximum consensum, quem habet vterus cum capite, tum quia partes neruosa propter congenerem substantiam sibi communicant affectiones, tum etiam, quia venas habet ingentissimas vterus, à quibus caput læditur, si in ipsis æstuet sanguis, quod iam aliàs cum Galeno fuit dictum: Id præcipuè experiuntur mulieres sanæ, quibus tamen naturaliter menses diminuuntur, quæ de nullo præcipuè conqueruntur, quàm de dolore capitis, vt ob hoc non sit mirandum, si febricitantibus maior vaporum copia transmittatur, & in delirium incidant sic affectæ, cùm etiam sanæ mulieres minùs expurgatæ delirent, & grauiora experiantur: Illud statim rediisse ad mentem non intelligo, quia si proximis diebus sequutum est: ergo non statim rediit ad mentem: Aut igitur modò delirabat, modò non, vti est in morbis acutis familiare; aut dicendum est perdurasse vsque ad vndecimum diem, sed statim, id est, præter spem, & expectationem sedatum fuisse: cur id ita euenerit referendum est in euacuationem per aluum factam, ita vt velit dicere. *Statim redijt ad mentem*, id est, nobis id minimè animaduertentibus, quia etiam præter expectationem aluus est mota, & multum, quæ etiam si essent tenuia, tamen id commodi potuerunt afferre, quòd retraxerunt vapores ab incepto motu superno. Hanc euacuationem non multum commendasset Medicus quiuus, tum quia erant indicantia imbecillitatem virtutis, cùm essent tenuia, & aquosa, tum etiam quia erant indicantia phlogosum internam, cùm essent biliosa: motus tamen naturæ improbandus, cùm requireretur per vterum, non per aluum euacuatio, in multis enixis mortis causa. Neque quis occurrat statim, adducens Aëtij auctoritatem desumptam ex *Terrab. 4. serm. 4. cap. 61.* quo in loco videtur commendare euacuationem per aluum, suppressis mensibus, cùm ait: *Non multum læditur mulier, cui purgatio non fit, dummodo euacuatio illa feratur, vel ad sedem, vel ad nares*: quoniam Aëtius ibi loquitur de euacuatione sanguinis per sedem facta, nimirum per venas sedis, aut per nares, quod vtrumque minus noxium, dum natura non mouetur per consuetam partem iuxta dictum Hippocratis in *Aphorism. sect. 5. text. 33.* *Menstruis deficientibus, sanguis ex naribus fluens, bonum.* Galenus clarissimè rem concludit sic. *Quod quidem sit necessarium eum, qui singulis mensibus benè euacuatur, sanguinem, quando ob aliquam dispositionem fuerit retentus, mulierem lædere, & quod per aliam partem euacuatus, omnem corporis tollat lesionem, vnicuique est manifestum. Cùm verò multa sint loca, per quæ potest euacuari, omnibus alijs, aut maius, aut minus inest detrimentum: sola quæ fit per nares euacuatio innoxia est, quam nunc laudat Hippocrates. Non tamen, si qua etiam alia euacuatio sine noxa est, propterea Aphorismus est falsus. Neque enim quòd sola per nares euacuatio deficientibus mensibus bona sit, dixit: sed hanc simpliciter laudauit, non adiuncto, quòd sola. Si quis igitur eam, quæ fit per sedem, dixerit ita affectis mulieribus vtilem esse, non aduersatur Aphorismo.*

Videtur

Videtur enim aliquando Hippocrates per unum exemplum de similibus omnibus pronuntiare. Hactenus Galenus. Quibus apparet euidenter iuuare euacuationem sanguinis per sedem. Sed & multa alia habebitis ex Galeno ad hanc rem spectantia *in lib. de vena sectione aduersus Erasistratos, cap. 1.* Quare vt ad rem redeamus, si non est sequutum commodum, id euenit quia euacuatio illa non fuit utilis: nam etsi redierit ad mentem, id quamuis bonum in se, non præponderat multis pessimis; quod verum sit, neque sequuta est alleuatio, vti ex sequentibus constat.

Non sitiuit.] Cur ægrotantes non sitiunt in acutis, & quot de causis, iam est significatum antea, vt eadem repetere non oporteat. Sed videamus cum signi euacuatione facta, multa concurrerint ad sitim concitandam, cur non sitiuit. Habet Hippocrates *sectione 4. Aphorism. text. 19.* *Qui in medicamentis purgati non sitiunt, non quiescunt priusquam sitiunt.* Addit Galenus. *Qui purgantur, nonnulli statim sitiunt, nonnulli postea.* Fit hoc propter ipsius ventriculi dispositionem, & propter assumptum medicamentum, & etiam propter humoris euacuati naturam. Ratione ventriculi, quia ex caliditate, vel siccitate, vel ambabus qualitatibus, promptè ad sitiendum perducitur. Ratione medicamenti, cum illud erit acre, calidum, & mordax. Propter humorem, quando humor, qui vacuatur erit biliosus. Si igitur omnibus istis modis sitis in euacuationibus concitatur, cur his existentibus, & si non à purgante, sed à natura irritata fuerit euacuatus, non sitiuit, cum tamen debuisset sitire. Possemus dicere mentem non omnino fuisse sanam, & multa alia, sed hæc missa faciamus. Ego in præsentia rem ita statuerem. Si qui assumunt purgans, sitiunt: id euenit quando per corpus commodè euacuatur materia, quæ sitim impediēbat, quòd si in hac muliere sitis non est concitata, aliam non adducerem rationem, quàm quia non sit euacuata materia frigida existens in ventriculo: videmus enim extitisse frigidam, & calidam: neque quis dicat etiam in euacuatione materiæ frigidæ fieri sitim, quia hoc sequitur dicente Galeno, quando euacuatio admodum insignis est, qualem non fuisse hanc est verisimile: nam multam quidem appellat, sed non pro ratione causæ peccantis: neque enim adhuc fuisset saporosa, vt ait.

^d *Vndecimo mentis erat compos, sed erat soporosa.*] Caput nihilominus lædi hinc apparet fuisse soporosam erat indicium cerebrum irrigari multo humore frigido, & ob hoc, quia erat materia frigida, non videbatur in delirium incidere, verum apparebat quædam humorum variorum vicissitudo, vt aliquando insomnis, aliquando soporosa appareret, argumentum euidentis transmissionis humorum ad caput materiæ crassioris: quæ enim erat tenuior ad vias vrinæ non criticè, sed sequebatur id copiam serosi humoris, non potentis se intra vasa continere, & ob id nullum sequebatur commodum, etiam si multæ essent: quomodo postea sint aliquando tenues, & nigrae, iam *suprà* est declaratum.

^e *Vigesimo circumfrixit.*] Non amplius riguit: neque enim tam violentus adhuc erat impetus naturæ, vt impetuoso quodam motu materia

ad externas partes moueretur, verum ex his repentinis mutationibus non benè ominari contingit, cum dicat frixisse, statimque recaluisse: significat enim naturæ imbecillitatem, & in morbo acuto mortem, in mitiore longitudinem. Hoc explicat Hippocrates apertissimè 2. in 2. *Coacorum*, text. 14. his verbis. *Extrema partes si in utramque conditionem citò transfmutentur malum est*: nisi dicamus id euenisse propter partis neruosa læsionem, vteri scilicet: quamuis in hac muliere esset euidentis malignitas, vt ex accidentibus apparet; neque propterea mirum si caput afficiebatur, & delirium concitabatur, sed non æquè validum, quia retundebatur causa delirij ab humore frigido, & quia morbus iam exciderat ab acutis vere, quo tempore omnia redduntur languidiora: at ad quid dicere insomnem fuisse, si delirabat? nonne delirantes sunt plus iusto insomnes? credo, vt denotaret non fuisse amplius soporosam, sed præualuisse humorem calidum, à quo solent ægrotantes fieri insomnes. Illud autem, quod meo quidem animo facefferet negocium, est, videre ægrotantem, cui à principio aluus mota est, & tamen delirare. Hoc crederem esse pessimum, & tantam humorum malitiam denotare, cui natura nullo modo possit dominari, cum in tanta alui commotione caput nihilominus patiatur, & tamen deberet reddi immune à quocunque affectu, cerebro, vniuersoque corpore eò deponente materiam, qua grauabatur, vt habetur lib. 3. sect. 3. *Coacorum*, & 1. in 1. *Coacorum*, comment. 144. Videlicet quando profluuium alui in morbis nihil iuuat, malum quidem, sed minus malum: at si præterquam quod non iuuat, morbum, & symptomata auget, maximè lethale est in omni morbo, sed præcipuè in morbis capitis, thoracis, internisque inflammationibus, vt signum, & vt causa. Vt signum, quia testatur affectum communicari hepatis, & ventriculo. Vt causa, quia fluxus omnis symptomaticus vires exoluit. Quare, cum in hac muliere aluus esset eadem, vt supra, nec diminuerentur accidentia, sed potius magis augerentur, non video quomodo benè ominari potuisset Medicus, & præsertim si ad vrinas inspexisset: neque enim fuit contentus Hippocrates dicere vrinas fuisse aquosas, & multas, sed addit malas, vt moneret fuisse ex iis vrinis, quas emittebant in hac constitutione, quæ nihil decretorij, nec boni afferebant: potuisset enim quis dicere fuisse aquosas, quia multas mitteret, quia non possunt concoqui; nisi diutius detineantur. Præterea poterant esse aquosæ facta diuersione ad aluum: sed addit: *malas*: vt inde consideremus quid commodi sit sequutum ex emissis vrinis: nam pessimam censet illam euacuationem, cui non sequitur aliqua alleuatio perdurans. Neque quis dicat non fuisse malas, propterea quod hac præcessa euacuatione redditus est immunis à febre vigesimo septimo, quia si rem intimè perscrutemur, & diligentia utamur Hippocratica, videbimus omninò infidam in huiusmodi casibus esse febris remissionem, cum vrinæ non fiunt meliores, sed remanent eadem: si enim id sequeretur robur naturæ, humores essent redditi placidiores, & vrinæ coctionem habuissent euidentem: verum tantum abest, vt id sit, quòd potius omnia apparent coctioni contraria, cum adhuc aquosæ ap-

pareant, & discat hinc vnusquisque omnia in morbis examinare, vt animaduertat, an cætera respondeant. Vrina talis, cum extremam indicet cruditatem, deterrima est, Galeno dicente 2. *prognostic. comment. 33.* Et etiam si vrinas nigras emitteret à principio, poterat spem præbere salutis, cum multæ essent: scribit enim Galenus *in comment. se vidisse mulierem, quæ multis vrinis emissis nigris, conualuit, quod ego etiam obseruauit in duabus mulieribus, & in nobili viro istius ciuitatis, qui per aliquot dies emisit vrinas nigras, verum in his non erant tenues, veluti in hac muliere, non expurgato crasso humore, postea factæ sunt aquosæ, indicium quod omnino erant suppressa puerperia, vt etiam neque tingeretur vrina humore illo melancholico, vt frequentissimum est in puerperis. De vrina aquosa habemus esse crudam, & diuturni morbi nuncium 7. *Aphorism. comment. 32.* Verum, cum multiplex sit vrina aquosa, expedit videre, cuius speciei sit hæc quam mulier, de qua sermo est, emisit. Quemadmodum enim quæ cocta est, humorum benignitatem, naturæ vim supra morbum, & partium coctioni deseruientium firmitudinem, simulque caloris natiui robur denotat. Ita cruda vrina omninò contraria significat, & præcipuè si aquosa est. Hæc multas habet causas. Nam vna fit à mortificatione facultatis concoquentis, & retinentis, & assimilatur lientericæ. Altera provenit ab infirmitate alteratricis facultatis. Differunt duæ dictæ. Prima aded est cruda, vt nullo modo recipiat coctionem. Hæc etsi cruda est, potest tamen concoqui, & ad bonum reduci; modò virtus longitudinem morbi perferat. Tertia vrinæ aquosæ species, quæ repræsentat formam vini tenuis, & albi, & provenit ex mistione portionis bilis tenuis, & hæc differt longè ab aliis dictis, quoniam habet aliquod coctionis principium. Cum igitur res ita se habeat, dicerem ego vrinam istius mulieris non fuisse primæ speciei, quia, meo quidem animo, non potuisset in tanta facultatum prostratione morbum protogare, & vsque ad octogesimum superuiuere. Itaque concluderem fuisse ex iis, quæ secundo loco sunt recensitæ. Hæc longitudinem morbi solent prænunciare; possunt tamen concoqui, nisi virtutis infirmitas obster. Hoc vt cognoscat Medicus, debet virtutem ægotantis cum morbo comparare, veluti Galenus consulit *lib. 3. de cris. cap. 5.* *Nam agri vires portanti onus, inquit, morbus oneri, tempus autem, quod ad statum vsque extenditur longitudinis via responder.* Quare, cum vires admodum fractas haberet, tum ex morbi acutie, tum etiam ex larga euacuatione per aluum; vrinæ autem, vt aquosæ multum tempus requirant, vt concoquantur, non sine ratione mortem expectasset quibus virtute non sufficiente. Idem Galenus de vrinis verba faciens ita habet 1. *de cris. cap. 7.* *Nam & hæc quæ sanorum vrinis simillima sunt, venosum instrumentorum genus robustum esse demonstrant, quæ verò crudiores eiusdem imbecillitatem. Quæ verò sunt maximè vrinis sanorum contraria, hæc quidem omnino sunt cruda, & maximam imbecillitatem indicant vniuersi generis venosi. Quæcunque verò superantis causa prauitatem ostendunt, veluti nigra, hæc sunt extremè exitiales, & quoniam admodum tria sunt, quæ cuiusque morbi collionem significant; inferioris scilicet ventris, excrementa,**

menta, qua secundum naturam se habuerint : venosi verò generis, urine: instrumentorum autem dumtaxat, quibus spiramus, sputamina : ita cum hæc maxime debilia omnia sint, maximam esse instrumentorum coctioni deseruientium debilitatem arguere possumus, quibus in casibus in longo morbo nulla salutis spes, & non immeritò, scribit Hippocrates 3. in 3. Coacorum, text. 32. Aquosa verò ab initio ad finem difficilis iudicij est, nec periculo solet vacare, ideoque fit, quia non nisi graui molestia, & agri periculo apparet : metus enim est ne succumbat ager priusquam maturetur morbus.

¶ *Aluus substitit.*] In morbis acutis solet magis damnari aluus mota, quam adstricta, quia illa impedit coctiones, & virtutem debilitat, & nihilominus aliquando ægrotantes delirant, & cum aluo mota increfcit febris, tunc scilicet, quando omnino est symptomatica, vt in hac muliere; est autem talis nullo subsequente vtili, vti antea dictum est, & in hoc casu valet Hippocratis dictum 2. in 4. Coacorum, text. 15. In febre ardente multa semel effundens aluus, lethale est : si autem aluus supprimatur, virtus non adeò non debilitatur, etsi aliquando recurrende humore peccante caput patiatur, quod & in sanis obseruamus; intelligo de nimia suppressione : quia auget capitis affectus euaporatione, & materiæ ad superiora inclinatione, tamen cæteris paribus deterior est alui fluxus immodicus, quod explicat Hippocrates per verbum illud *semel* : nam moderatus, & naturam leuans optandus est. Supprimitur autem aluus in febribus, multis de causis: vel quia meatus à duriore stercore intercipiatur, idque sequitur feruidiorem hepatis intemperiem : vel quia materia raptum habeat ad partes supernas : vel quia natura haud multò post sit molitura crifim. In hac ægrotante possumus dicere substituisse aluum, quia viscus esset flaccidum : acutè enim laborante, non erat quid mirum. At modò prætermittamus hanc causam, & dicamus interceptam esse aluum, quia materiam esset natura diuersura ad aliam partem, quod verum sit, subdit Hippocrates :

Non multò post dextra coxendix diu grauiter doluit, quasi velit dicere: ne quæras causam, propter quam aluo mota existente, statim est eadem intercepta; quia ad alias partes est demandata materia, quæ ad aluum fluebat: ad quam autem partem, denotat dolor: vbi enim est dolor, ibi est fluxio: Neque mirandum in tanto humorum impetu rediisse febres: solet namque id non rarò contingere; verùm in hac muliere non erat causa dolor, sed praua dispositio, quæ enim febres pendent à causa externa, non diu durant, nisi focus habeant internum. Fuit hæc humorum depositio admodum laudanda: nam tam grauiter affecta muliere, materiam ferri ad partem ignobilem optabile est, etsi in hac non id commodi est sequutum, quod sequitur naturaliter in abscessibus infernarum partium, vt Hippocrates idem testatur: superiorum enim partium abscessus nec morbos tollunt, nisi per empyema, nec abeunt sine noxa: Inferarum autem partium finiunt morbos, nisi tamen recurrat intrò, & sursum, qui ita fiunt, tantum abest, vt partium superiorum vitia emen-

dent, aut tollant, vt potius atgeant sua contagione, atque sympathya. Huius causa solet esse malignus humor, & abscessus, qui sit morbo impar. Hinc læsa parte infera, multumque afflicta, recursus fit intrò sursum; & hac ratione fit recidiua peior priore morbo, quæ omnia in hac ægrotante sunt conspicua. Doluit coxa dextra diu, id est, vsque ad diem quadragesimum: at non fuit perfectus abscessus, qui neque poterat expectari, nulla existente coctione, neque etiam obscura, vt vrinæ demonstrant, quod verum sit.

8 *Quadragesimo die coxendicis dolor remissus est.*] In prædicenda salute, aut morte in abscessibus oportet considerare, qui sit status ægrotantis; nimirum si depositio materiæ febrem soluat, aut diminuat: æger leuius habeat, & commodius ferat abscessum, nullumque vitium appareat, neque in functionibus trium facultatum, neque in coctione, secretione, & excretionem excrementorum, quæ morbi propria sunt. Hæc ostendunt totam materiam depulsam esse, morbi focum extinctum, & partium redditam, ac restitutam propriam temperiem; sin autem contrarium sequatur, nihilo leuius habeat æger, summo cruciatu torqueatur tibia, accedant lethales casus, vt spirandi difficultas, tussis, nausea, animi deliquia, deliria; tunc vna cum parte, vita extinguitur, vt contigit modò in hoc Xenodochio maiori Papiæ in quodam iuueni, qui incœpit dolere acerrimè de coxa, febris concitata est adedò vehemens, vt delirauerit per aliquot dies, non apparebat tumor, exiit multa materia, sed nunquam remissa febris, os coxæ erat corruptum; itaque veluti consumptus obiit. His ita se habentibus, quid boni sperandum erat de hac ægrotante, cum cessante dolore, statim tussis factæ sint maiores, cum maiore quantitate expuitionis. Sed ad quid extrussisset remissò dolore? An propter consensum partium genitalium thorax afficitur, vt Galenus in *comment.* & quid simile habetur ab eodem Hippocrate 4. in 6. *epidem. text. 4.* Ibi refert Historiam Agesij filiæ virginis, quæ cum haberet affectionem in thorace, dolebat etiam coxendice dextra, & tantisper suspitio vexabatur, dum coxendice doleret, hocque sedato, & suspitio sedatum est. Galenus in *comment.* miratur, quid causæ fuerit, vt & dolor coxæ, & pectoris vnà conuicuerint, cum tamen nulla sit inter istas partes communicantia, veluti est inter partes genitales. Auctoris verba sic habent: *Ceterum propter quid affectus pectoris, & coxendicis vnà exacerbabantur, & mitescebant, haud iniuria quisque quisierit, cum nulla pectori cum coxendice, quemadmodum est cum partibus genitalibus affinitas intercedat.* Subdit: *Fort. esse igitur imbecilliozem coxendicem habens dolore est affecta nonnullis superuacuis humoribus eodem tempore in ipsam delapsis.* Perinde, & huic euenisse crederem, videlicet, non quia esset affectus vterus, ob hoc pectus fuisse læum, sed quia humores illi, qui ad partes infernas detrucebantur sursum fuerint elati, & hac ratione pectus noxam receperit: neque enim si aliter res extitisset, & dolor coxæ fuisset cum ratione sedatus, alius superuenisset affectus, & longè grauior superioribus partibus læsis, vt antea dictum est. Hoc loco monendi sunt adolecentes, vt in dolorum sedatione,

datione, non ita præcipitanter cum vulgo latentur, quasi sit melior ægrotantis conditio, sed expendant omnia necesse est, ut inde tutò præfagiant, an scilicet natura per aliquam partem euacuauerit, qua euacuatione peccantes humores fuerint à corpore deturbati, an aliquam aliam habuerit fidam solutionis causam, quorum si nullum euenisse cognoscant, neque vllum opportunum remedium fuerit exhibitum; interea autem difficulter spirantem videant, aut quid aliud malum superuenisse animaduertant tunc prædicere poterunt, sedatum quidem fuisse dolorem, sed in ægri perniciem, translata materia ad nobiliorem partem, tuncque in mentem ponant Hippocratis dictum. *Perniciosa sine signis leuantia, aut difficile iudicium, aut mortem portendunt.* Ita Larissæ Caluo contigisse videbimus, qui ex doloris sedatione sine ratione incidit in delirium, & quarta obiit, sed de hoc satis.

^h *Aluus repressa.*] Quia humores ferebantur ad supernas partes cum maiori ægrotantis detrimento, quoniam maior erat, quàm conueniret, quibus in casibus labefactatur facultas concoctrix ipsius ventriculi, hinc cibi fastidium, læso ore ventriculi à mala illa humorum qualitate. Iam dictum est fieri inappetentias à tot causis, quot sunt causæ famis: videlicet minima inanitio, ut in frigido, & sicco senum habitu: languidus venarum suctus, ut resoluta, aut imbecilla facultate hepatis nutrice, laxatio ventriculi ab humore calido in ipsum effuso, extinctus sectionis sensus in ore ventriculi, ut in moribundis, & deprauatus animalis appetitus, ut in phreniticis. In inflammationibus id quoque solet contingere, internis dico, ut cibos auersentur ægri, tum in principio collectionis, ac fluxionis, cuius pars in ventrem confluat, tum in suppuratione, resudante sero, & sanie ex partibus inflammatis in ventriculum, atque ad stomachum vsque ascendente, vnde nausea torquere sic affectos solet. Illud autem auersionis genus deterrimum est, quod fit valde hepate affecto, quod est principium nutricis, ac naturalis facultatis, quo tempore ægrotantes mori potius eligunt, quàm aliquid eorum quæ offeruntur assumere. In his os ventris, in quo suctus fit, præcipuè afficitur, non propter alienam quandam qualitatem, sed propter virtutis extinctionem, quod in hac possemus suspicari, cum semper fastidierit cibum, & eo magis, cum videmus partes coctioni destinatas tam esse depressas, ut vrinæ demonstrant, quas easdem fuisse scribit, id est, aquosas. Quid igitur mirum, si febres reuerterunt: neque enim cessant cum ratione? Hoc autem apertissimum est non oportere solui febrem, quàm die critico, aliter reciduant ægrotantes, & ne quis putet sufficere hoc, expedit etsi fiat solutio morbi die critico, præcesserint ea, quæ fidum faciunt iudicium, id est, signa coctionis; si sine his fiat remissio, reuerteretur sine dubio ægritudo. Amplius, ut sciat Medicus qualis sit futura recidua, quæ præcessere debet perpendere: nam si ægrotans à principio signa quædam habuit pernicioia, non sit autem sequuta euacuatio aliqua, reciduiam habebimus mortiferam. Si salutaria, salutarem: si mediocriter praua, in ambiguo est ægrotantis salus. Ad summum ex Hippocratis sententia, nulla alleuatio

tuta est, nisi quæ fit cum ratione, est autem talis, concoctione præcessa, euacuatione sequuta, diebus criticis. Cesset igitur quis mirari, cur redierit febris, & cur obierit, nimirum sequutum est ad finem vsque symptoma illud non aspernandum, auersio scilicet ad cibos, & quemadmodum à principio perniciosè habebat, ita etiam recidiuauit.

¹ *Omnino non intermittebant, nullòque ordine nunc accedebant, nunc non.*] Modus quidem loquendi obscurus, quomodo si non intermittebant, modò accedebant, modò non. Aut semper accedebant, & per consequens erant continuæ, aut si non semper: ergo intermittentes, quod tamen non est putandum de febre malignitatem habente. Credo uti hoc loquendi modo Hippocratem, ut innueret visam esse febrem aliquando leuem, quod non est inconueniens, cum quadragesimus sit principium continuorum morborum, circa quem diem omnia sunt languidiora, & febres quia deciderunt ex acutis etiam ex conuersione non solent primum vim habere; & multò magis id visum fuisse in hac ægrotante crederem, cui iam virtus erat sine dubio labefactata, estque hoc in causa sæpissimè, ut febres videantur mitiores, quàm sint, non potente natura æquè validè præ impotentia insurgere aduersus causam morbificam, propter quam quietem lætatur vulgus, multò magis dubitat cordatus Medicus, & ob hoc oculatè sint iuuenes ne decipiantur in ferendo iudicio, præcipuè quando morbus factus est leuior, sine coctione, sine excretionem. Quando igitur, inquit, modò accedebant, modò non, legerem ita: modò erant intensiores, modò leuiores accessiones. At dicet quis, cur erant inordinatæ accessiones istæ, ut aliquando diebus paribus, aliquando diebus imparibus inuaderent, aliquando matutino, aliquando vespertino tempore insurgerent. His responsum erit, si inordinati motus causas cognouerimus, quod non erit difficile attendentibus nobis, quæ super hac re Galenus habet *lib. 3. prognostic.* inordinatas fieri febres, quotiescumque humor idem plures occupans partes, in aliis putredinem contrahit, in aliis minimè, tunc contingit febrem inordinatum sequi motum. Ipsius verba sunt hæc: *Ceu igitur nondum vnã habeat omne corpus affectionem, sed atra bilis in quibusdam partibus insuper moneatur, in quibusdam immota maneat, in alijs putreat, aut feruere incipiat, inordinatas fieri febres necesse est.* 3. in 1. *epidem. comment. 23.* inquit fieri febres inordinatas ab humorum varietate. Ille siquidem, inquit, & loquitur de accessionibus errantibus, ab humorum diuersitate, qui morbos pariunt, concitantur. *Lib. 2. de differ. feb. cap. 11.* in ultimis verbis recenset causas propter quas contingit accessiones inordinatè fieri, sic. *Vna quando humor mutatur in alienam naturam, tunc accessiones sequuntur humoris speciem, ut cum sanguis vertitur in bilem, aut humorem melancholicum. Altera causa, errata in victu.* Crederem non à victus ratione, neque propter transmutationem humoris in alium id factum fuisse, sed quidem à varietate humorum, quod à principio etiam visum est, & est hoc in acutis non contemnendum; nam est præcipitantis, & debilitatæ naturæ indicium, quia qualitate, & quantitate peccante humore, cogitur natura anticipare, nec amplius

amplius eodem ordine, quo solet in morbis excrementa aggreditur, & expellit. Quod si morbus sit leuis, non est ægrotantis salus desperata: at in acutis magis læsa virtute mortiferum est, non potente natura obistere vehementiæ morbi, & humorum varietati, & contumaciæ quæ longissimum tempus exposcit ad sui concoctionem.

^k *Sexagesimo tusses sine signis euauerunt.*] Tussis in febribus duplex est. Vna quæ prouenit à destillatione delabente à capite, aut ab vlcere in thorace, aut ab empyemate. Altera quæ sequitur tenuem quãdam humiditatem à capite decumbentem, sed non præcipitanter, potius concitata à causa externa, quàm à vitio cerebri, aut partium spiritalium. Prima violenter irruit, & grauiter torquet ægrotantem, & à Galeno appellatur ferina 6. *epidem. comment. 24.* Secunda à spiritu potius prouenit, & longo interuallo affligit, & leuiter etiam irritat. Prima propter violentum ipsius motum sitim auget, febrem exacerbatur, insomnia facit, ex quo symptomate solent ægrotantes periclitari, viribus ex vigiliis deficientibus. Altera sitim extinguit, ita Hippocrates. *Tusses frequenter irritantes sitim leuant.* Est prima mala, vt causa, & vt signum. Vt causa, pessima, præsertim in febribus, quia prohibet quominus natura commodè vincat causam morbificam. Vt signum aliquando lethale, aliquando malignitatem arguens, idque cognoscitur ex materia euacuatâ, si crassa, si tenuis, si purulenta, aut etiam, si nulla excernitur, quo tempore fieri ab inflammatione suspicio est, quæ adhuc sit cruda, vt pulmonis, thoracis, aut etiam hepatis, vt apertissimum est: inflammato enim hepate, comprimitur septum transversum, pulmo quoque impeditur; & sic affecto hepate sicca tentantur tussi. Aliquando tussis siccæ causa est virium infirmitas, aut materiæ crassities, aut tenuitas, aut bronchiorum obstructio. Quando enim humor tenuis est, & subtilior quàm par est, non intercipitur à spiritu, vt scribit Galenus. Crassus non tam facilè potest euelli, & sursum ferri. Si fiat propter virium imbecillitatem, id habet euidentem causam, quia virtus languida, non potest thoracem mouere, neque materiam educere. Quibus sic stantibus, crediderim ego hanc huius mulieris tussim fuisse ferinam, cum impetuose moueretur aded, vt febres redierint cum aliis symptomatibus. Præterea ab excretis id colligitur, cum quæ euacuabantur essent mala, cruda scilicet, cruda verò, & inconcocta, aut acrisias, aut recidiuas, aut mortes afferunt: neque enim utilis quid attulerunt. At quomodo euauerunt? euauerunt sine coctionis signis, sine abscessu effatu digno? Resp. Tusses cessant triplici de causa: nam quemadmodum hæc sit concitata facultate expultrice ad expellendum illud quod contristat, ita si cesset tussis, oportet cesset contristans: id euenit tripliciter, vel quia facultas aded sit imbecilla, vt non possit amplius thoracem mouere, vt videmus aliquando in pleuritide laborantibus, qui cum iam mortem habeant propinquam, non amplius extussunt, sed videntur omnia symptomata sedata, cum tamen nihil eorum apparuerit, ex quibus hæc tolluntur cum ratione: Aut cessat tussis altero modo, quia materia diuertatur ad alias partes, quæ spirituales affligebat: Aut tandem quia

quia contristans fuerit totum euacuatum. At non quidem ultimo modo sedatae sunt tussis; quia etiamsi multa materia fuerit euacuata, tamen erat cruda, & ad tutam sedationem oportebat fuissent cocta, quod denotat nobis Hippocrates, dum ait.

¹ *Sine signis, neque enim ulla erat sputorum coctio.*] Itaque fuit infida alleuatio. Neque secundo modo id factum est, quoniam etsi maxilla sit detracta, non fuit sufficiens depositio tantæ & tam copiosæ materiæ, & idem Hippocrates fatetur, dum ait,

Nec alius solemnis abscessus.] Ergo non curat maxillæ detractionem: leues enim abscessus non sanant magnos morbos, quod verum sit ingrauescebat morbus, uti ex accidentibus perspicitur. Quid igitur statuendum. Ego rem ita determinarem. Abscessus sunt attendendi, quibus in partibus fiant, & quid commodi afferant. Facti in partibus nobilibus sunt detiores, neque possunt iudicare, uti aliàs cum Galeno dictum est. Ergo non mirum si idem huic contigit. Tussis euauerunt quidem: at materia firmata est in parte nobili in capite, & minus malum, si sola detracta esset maxilla: at statim euanescentibus tussibus facta est delira, soporosa, signum quod materia recurrebat ad partes principes: sed neque crederem id impetuosius esse factum, quia parum hæc perdurarunt, cum maxilla ad locum redierit, & apud se iterum esset, signum evidens fuisse paucam materiam, eamque subtiliorem; hoc facilis accidentium solutio demonstrat. Sed quàm bene fuisset cum ægrotante actum, si intus non remansisset materia suffocans partium naturalium actionem, ut videbimus. Sciant autem adolescentes, nunquam in morbis acutis esse negligendam maxillæ detractionem: euidenter enim læso capite, detrahi maxillam, id est conuelli, graue est admodum propter partis affectæ præstantiam, & affectus magnitudinem, doloris vehementiam, qui aliquando adedò vrget, ut periclitentur ægrotantes, etiamsi, uti dictum est leuis fuit affectio, sed nunquam negligenda, quia ut propter viciniam, & cum cerebro coniunctionem per nervos, quos habet à tertia coniugatione, affectus ipse facile excipit, ita cum peculiari vitio laborat, cerebrum promptissimè trahit in consensum. Immodò, uti dicebam, tam vehemens est dolor, ut inflammata febres acutas excitet, deliria faciat, vigilias excitet, à quibus, uti est certum, virtus solet deprimi citissimè. Bene actum esset cum hac ægrotante, nisi quid deterius extitisset, cum statim rediisset ad suum locum asserat: Dico quid deterius, quia causæ vniuersalis prauitas non cessabat, & partium coctioni deseruentium, ventriculi præcipuè affectio grauior fiebat in dies, ut inappetentia, & auersio ad cibos continua denotabat, grauissimam fuisse ex eo elicimus, quod sæpius hoc symptoma repetit signum evidens Hippocratem semper magnificisse signum hoc, quod & nos in morborum curationibus attendere debetis. Erat ingens partium internarum incendium: demonstrat hoc excretio biliosa, quæ potuisset aliquid afferre utilitatis; verum non fuit pro ratione morbi, cum esset pauca: iuuisset enim saltem ut causa. At animaduertere oportet progressu morbo non raro euenire, ut euacuationes superuenien-

peruenientes, quæ flagrantem denotant internam dispositionem, non raro opprimant virtutem, quo tempore aliquando minus sæuire morbum cernimus, non virtute roborata, sed depressa, & multos his euacuationibus consumptos vidi acutè laborantes, & ob hoc etiam in acutissimis morbis cautè agite in medicamentis præscribendis, & infra subsistite; quòd si vrgeat occasio, aut quia aluus nimis adstricta clysteribus non cedat, aut propter aliquid aliud, leuissima eligite: vidi enim medicamento exhibito motam esse aluum, quæ ad mortem est ægrotantem concomitata, Sed redeamus ad textum: Post euacuationem dictam, paucâ materiâ excretâ,

^m *Acutius febricitauit, & inhorruit.*] Verterem ego sic. Horruit, quia natura conabatur crism aliquam moliri, quo tempore fiunt rigores, aut horrores pro qualitate materiæ, & pro virtutis robore. Huic motui sequuntur euacuationes aliquæ; sed antequam perficiat opus natura, non potest non validè agitari, hinc febris auctio: neque enim intelligendus est Hippocrates de verè acuta, sed perinde est, ac si dicat aucta magis est febris post horrorem, adhibente natura omnes suos conatus, vt se eximeret ab humoribus prauis, quod maximè consuetum est, dicente Galeno *in lib. de crif.* comprobante experientia, & tantum potuit, quod aluus mota est; sed quomodo? Quæ euacuabantur erant biliosa: pauca. In omnibus peccatum. Sed quomodo poterat natura in tanta humorum cruditate cum virium imbecillitate commodam tentare euacuationem. Quæ euacuabantur erant biliosa, neque quid difficile bilem extra corpus facilè ferri, cùm facilè mobilis sit, & stimulet expultricem facultatem: at pituitæ nihil, neque melancholiæ, & hoc poterat referri in virtutis languorem, cùm non sit magnum bilem, vt subtiliorem, & faciliorem ad motum primam omnium euacuari, itaque minori robore indigemus, sed quod maximum est, fuit etiam istius humoris pauca euacuatio, de qua dictum est aliàs satis. Omnibus igitur modis fuit deterrima insequens ad extremam virium imbecillitatem. Id multò magis confirmat, quod post hanc euacuationem obmutuit.

ⁿ *Sequentibus, inquit, diebus obmutuit, statimque redijt ad mentem, & est locuta.*] Aliud est obmutescere, aliud est redire ad mentem, quare cùm dicat rediisse ad mentem, oportet aliquo modo vacillaret, quia loqui est etiam proprium phreniticorum, qui aliquando plus iusto loquuntur, neque hoc mirum est: nam scribit Hippocrates soporosam semper fuisse, qui autem sopore tentantur, quodammodo deliri fiunt, quia excitati vix sciunt quid agunt, quasi mente capi. Sed vtcumque esset, illud ad mentem rediisse, nihil meliùs habet, sed sunt ex iis, quæ fiunt in vltimis naturæ conatibus prope extinctionem existentis, vt meritò dicat Doctissimus Vallesius, moribundos sæpissimè præbere spem melioris conditionis, cùm si deliri sunt, redeant ad mentem, & simul etiam grauiâ quæque accidentia videantur mitiora facta, cùm haud multò post moriantur. Cur ægrotantes fiant aphony, iam *suprà* est demonstratum, sat est dicere cum Hippocrate. *Qua cum exolutione firmiter fixa sunt aphony,*

nia, funesta. Verum esse hoc Hippocratis dictum experientia confirmat, cum subdat.

° *Octuagesimo obiisse.*] Sustinuit natura multum vim morbi, & ex hoc validissimis fuisse viribus coniicias licet, quæ tandiu superuixit grauissimè affecta per totum morbum, vt sequentia Hippocratis verba testantur, dum ait, vrinas perpetuò fuisse nigras, tenuésque, & aquosas, simulque & soporolam. At quotiescumque pars princeps à principio læditur, malè actum est cum ægotante, cum tunc morbus dicitur sine dubio magnus. Talis solet dici tribus modis, aut propter eius partis, quæ afficitur præstantiam, aut propter ipsius morbi magnitudinem, aut propter ipsius malitiam. Hic morbus his omnibus erat vehemens. Primò, quia cerebrum à principio fuit læsum. Secundò, quia morbus sua natura erat magnus. Tertiò, quia maxima erat humorum malitia, vt ex Historia colligitur.

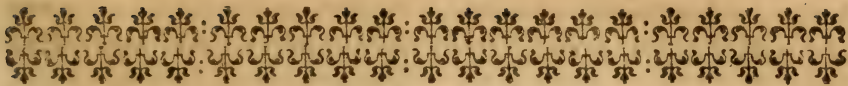
° *Animo erat deiecto.*] Effectus humoris melancholici, & grauitatis morbi. *Erat insomnis,* quia multa erant, quæ insomnia facerent, quid si timor mortis somnum prohibuisset. Illud fuisse, iracundam præter id, quod ægotantes ex quacunque leui occasione dedignantur, possemus etiam dicere significasse melancholiam: nam distinguuntur iracundi ab iratis ex Galeni sententia 2. in 1. epidem. comment. 78. *Irati magnanimi sunt, & humilium rerum contemptores. Contrà iracundi pusillanimes, quod generoso, virilique animo non sint. Quare iracundi carent temperamento frigidiore, vaporésque digerunt difficilius.* Quo in loco scribit Hippocrates ægotantes illius temporis præ cæteris fuisse iracundos, plurimòsque illorum mortuos fuisse, vt inde elicere possumus, esse non bonum signum. Implaciditas sequebatur vteri affectum cum humorum malitia. Tandem vnicò verbo concludit, quomodo sic infestaretur, quia scilicet melancholica erat, vt inde cognoscatis nullo non morbo corripì melancholicos, & facillè fieri, vt mulieres in id affectus genus incidant, si aliquod sit peccatum in mensibus, quo tempore nullus non morbus solet fieri. Confirmat hæc præsens mulier, quæ etsi longo tempore, tamen obiit.

Curatio.

IN huius ægotantis curatione, quod spectat ad victus rationem, illud obseruare expediebat, quod monet Hippocrates; In morbis longis vberius esse alendum in principio, vt virtus sufficiat ad morbi integram solutionem vsque, idque non difficilè prædixisset Medicus vrinas statim morbo inuadente inspiciens aquosas. Verum neque erat tentandum vberiori victu vt, sed potiùs iis exhibitis alimentis, à quibus virtus minimè grauaretur, optimi succi appellant Medici, de quibus iam satis *suprà*. In reliquis erat sanguis ex pede extrahendus, ex vtroque pede pro ratione vitium extracta quantitate, spectantibus nobis præsentibus, & futuras vires, postea erat insistendum deobstruentibus medicamentis citra euiden-

tem calorem, qualia sunt cichoreacea, radices asparagorum, liliorum alborum, graminis, petroselini, & id genus alia, quibus & vis febris demulceri, & menses commodè euocari. Verùm id monere volo, vt in sanguine mittendo semper paritibus vicibus faciatis euacuationem, quia eo tempore aliquo modo intendimus reuellere, & ob id commodior fiet Medici operatio cum minori virium dispendio. Si fuissent iniecti pessus, neque id remedij genus attulisset detrimentum: parantur autem variis modis ex succo mercurialis, rutæ, pulegij, cum oleo irino misto, à leuioribus semper inchoando; quòd si validioribus esset procedendum, Aëtius hæc describit loco iam supra citato, cap. 55. Ventriculum inter cætera fouere expediebat, quo meliùs coqueret, in quem vsus multa commendantur, linimenta, vnctiones, sacculi, fofus. Linimentum huiusmodi non est inutile, ℞. olei mastichini, caryophyllorum ana guttas duas. Olei menthae ℥. iiij. absinthij Pontici ℥. s. cere alba vino lotæ parum, & liniatur es ventriculi. Vnctio ex oleo rosaceo, mastichino, menthae. Fofus ex mentha, absinthio, rosis, omnibus vino madefactis, aut oleo rosaceo, & ori admotis sero, & mane per horam ante cœnam. Sacculus. ℞. maiorane, absinthij Pontici an. p. s. rosarum rub. M. s. menthae M. j. caryophyllorum ℥. j. macis ℥. s. contendantur, contundenda, & ponantur in panno serico rubro, & fiat sacculus interpunctus, & ori ventriculi applicetur. In vehementi ventriculi imbecillitate huiusmodi medicamentum non improbatur. ℞. summitatum absinthij Pontici ℥. j. vini optimi ℥. j. olei amygdalarum dulcium ℥. iiij. rosarum rubearum ℥. s. santalorum citrinorum ℥. ij. caryophyllorum, galange, ligni aloës an. ℥. j. mastichis ℥. ij. decoquantur omnia in vase duplici ad consumptionem vini. Postquam fuerint decocta, detineantur in loco calido, postea fiat fortis expressio olei, deinde. ℞. huius olei ℥. j. medulla cruris vituli ℥. ij. nucis moschatae ℥. vj. mastichis pulverizati ℥. j. misce & seruetur ad vsus. Quando fiet inunctio, ponatur pannus lineus supra ventriculum, vt magis foueri possit. Ceratum tale non est inutile quod componitur ex laudano. Ceratum emendans vitia stomachi, vel efformatum cum puluere nucis myristicæ, mastichis albi, foliorum absinthij cum cera, & terebinthina. Oxyrrhodina propter delirium aliquando debebant esse mista, vt soporem respiceremus. Et quia vigesimo septimo aluus erat suppressa, expediebat ea die transacta, aliquid medicamenti exhibere: ita enim fortasse essent diuersi humores, qui ad coxam raptum habebant, & aluo mota etiam caput læsionem minorem esset passum. Medicamentum verò dedissem ex mannae ℥. iiij. cum decoctione tamarindorum, & sem. citri dissolutis in aqua endiuia. Iterassem syrupos, aut decocta, in quibus non mota aluo poterat addi quid leuiter aluum leniens, virtuti vni præcipuè incumbentes. Ad tussim leniendam erat pectus inungendum butyro; vnguento pectorali, pinguedine gallinæ, cum croci portione, & id genus aliis. Interiùs fuisset ex vsu Iulep capillorum veneris, violaceus, & quia omninò erat deiecto animo, tentare oportebat, quantum fieri poterat, vt cor roboraretur alexipharmacis iam sæpiùs dictis. Bæzoartica iam apud nos ciuitatis Medicos ita sunt suspecta, vt om-

ninò eadem euitemus, cùm tamen si pharmacopolas vocemus habeant quamplurima, verùm cùm adulterata sint, vt sæpiùs sumus experti, hos non curamus lapides: meliùs enim est abstinere à medicamento ambiguo, quàm exhibere cum ægrotantis detrimento, & Medici dedecore, nisi cogamur gratificari adstantibus, & ægrotantibus. Expedi igitur vt euidentioribus, margaritis, conserua hyacinthi, & id genus aliis, neque negligere externa oportet cordi admota. Sexagesimo poterat medicamentum aliquod iterari, & sic sensim alterando, sensim euacuando procedere, nisi tamen necessarium fuisset valentiùs euacuare, quod cognoscitur meliùs, quando ægrotantem actu curamus. Hoc quidem verum est, debere nos esse cautos in aluo mouenda, quia mulieres omnes, quibus à partu aluus est mota, illæ pessimo fato sunt functæ, quoniam est euacuatio minimè facta per conferentia loca, & si iuuat, est, quando mulieres prauis humoribus sunt repletæ, & cacochymia laborant, quod obseruaui aliquando. At vt cumque sit, semper magnifacite in enixis aluum motâ, & perseueratè, quia rarissimè aliquid boni affert, & ob hoc ij, qui indiscriminatim medicamenta soluentia dant, aut mortem accelerant in morbis sua natura lethalibus, aut si morbus salutaris est, degenerat in lethaliùs naturam. Sanguine misso, diebus duodecim, vel quindecim ad minus, si fœminam peperit mulier, tunc quando natura segnis est, leui aliquo pharmaco potest adiuuari, vel lenitiuo cum puluere citri ad $\frac{3}{j}$. vel diacath. & similibus, sed cum cautione faciendum, & vos iuuenes, vt dignitati vestræ consulatis meliùs, seniores vocate, neque ex iis sitis, qui statim ac Medicinæ definitionem nouerunt, se Medicos prædicant, & multò magis, si primæ eorum curationes bene succedant, quid si neque Hippocratem salutarent. Vitium indelebile ignorantia, præsertim si cum arrogancia sit coniuncta; neque, quod in nostra ciuitate est familiare, curate vt aut pharmacopola, aut barbitonfor aliis surripiat curationes, vt proprias faciat vobis ipsis: est enim maximum dedecus Medici; finite vt hoc fiat ab iis, qui ex humili genere nati, magis æstimant pecuniam, quàm dignitatem: ij enim à iuuenibus probæ indolis omninò negligendi sunt. Sed de his hæcenus.

ΑΡΡΟΣΤΟΣ ΤΡΙΤΟΣ.

ÆGROTUS III.

Ν Θάσω Πυθίωνα
 δς κατέκειτο ὑπε-
 ρανά τῆς Ηρακλείας,
 ἐκ πόνων ἔκλυον
 καὶ διατῆς γλυκοκίτης ἀμελῆς, ῥίγος
 μέγας, καὶ πυρετὸς ὄξυς ἔλαβε. γλώτ-
 τισα ἰππικῆ. διψώδης, χολώδης.
 ἔχ ὑπνωσεν. ἔρα ὑπομέλανα.
 ἐναγώρημα μετέωρον. ἔχ ἰδρυτο,
 β', πρὶ μέσον ἡμέρης, φύξις
 ἀκρέων. ἔα πρὶ χεῖρας καὶ κεφαλῶν
 μέγαν. ἀναυδῆ. ἄφρων. βρα-
 χύπονος. ἰππικῆ χρόνον παλιῶν αἰ-
 δευμένων. διψῶ. νύκτ' δι' ἡσυχίας.
 ἰδρυσε πρὶ κεφαλῶν σμικρῶν. γ',
 ἡμέρη δι' ἡσυχίας. ὄψ' πρὶ ἡλίας
 δυσμῶν, ὑπεφύθη σμικρῶν, ἔ-
 ραχὴ νυκτὸς ἰππικῶν. ἔδεν ὑπνο-
 σεν. ἔπ' ἡ κοιλίης, μικρὰ ξυμωσθη-
 κῶτα κῶτα ἀναυδῆ. δ', πρὶ,
 δι' ἡσυχίας. πρὶ ἡ μέσον ἡμέρης,
 πάντ' παρῶν. φύξις. ἀναυ-
 δῆ. ἄφρων. ἰππικῆ πρὶ χεῖρας.
 αἰδευμένων μετ' χρόνον. ἔρησε μέ-
 λανα ἐναγώρημα ἔχοντ'. νύκτ' δι'
 ἡσυχίας. ἐκοιμήθη. πέμπτη, ἔδοξε
 κωφισθῆναι. κατὰ ἡ κοιλίην, βάρος
 μετ' πόνον. διψώδης. νύκτ' ἰππικῶ-
 νος. ἔκτη πρὶ μὲν, δι' ἡσυχίας.
 δέκτης ἡ, οἱ πόνοι μείζους. παρῶ-

N Thaso Pythio-
 nem, qui supra
 Herculis sanum
 habitabat, ex la-
 boribus, lassitudinibus, parum
 habita victus ratione, magnus
 cepit rigor, & febris acuta,
 lingua arida, sitibundus erat,
 biliosus, non dormiuit: b urina
 nigra, suspensiones sublimes,
 non subsidebant. Altero die sub
 meridiem extrema partes fri-
 gebant, prater cetera manus,
 & caput: c obmutuit: d voce
 est defectus, e diu breui spirus,
 f redijt calor, sitijt. Nocte quie-
 uuit, circa caput modicum suda-
 uuit. Die tertio, interdium quie-
 uuit. Vespero, sub solis occasu ali-
 quantulum frixit, turbatio. Nox
 laboriosa fuit, nihil dormiuit,
 ab aluo pauca compacta sterco-
 ra descenderunt. Quarto, mane
 quieuit. Ad meridiem omnia
 irritata sunt, frigus, mutus,
 sine voce, g in deterius calor
 redijt. Paulo post urinam ni-
 gram cum suspensionibus reddi-
 dit. Nocte placide quieuit.
 Quinto, releuatus h visus est
 esse, ventrem tamen cum dolo-

re grauitas tenuit, sitibundus. Noctem laboriosam habuit. Sexto,
 mane quieuit. Ad vesperum dolores increuerunt, exacerbatus est.

ξιώθη. ἀπὸ ἧς κοιλίης ὀφείλει κλυσμα-
 τίω. καλῶς διήλθε. νυκτὸς, ἐκοι-
 μήθη. ζ', ἡμέρῃ, ἀσώδης. Ἐπε-
 δυσφόρη. ἔρρησεν ἐλαιῶδες. νυκτὸς
 ἄσραχὴ πολλή. παρέλεγεν. ἔδεν
 ἐκοιμάσθ. ἐγδύη περὶ μὲν, ἐκοιμή-
 θη σμικρὰ. ἄχρ' ἧς, ψύξις. ἀφωνίη.
 λεπτὸν πνεῦμα κ' μινυδῶδες. ὀφεί-
 ῃ πάλιν ἀνέθερμάνθη. παρέκρυσεν.
 ἦδη ἧς περὶ ἡμέρην σμικρὰ ἐκ-
 φιάθη. δὲ χρομήματα ἀκρητὰ, σμικ-
 ρὰ, χολάδεια. θ', κωματώδης.
 ἀσώδης, ὅτε διεγείροιστο. ἔλίην
 διψώδης. περὶ ἧς ἡλίς δυσμὰς,
 ἐδυσφόρη. παρέλεγε. νύκτα κακίω.
 ι', περὶ, ἀφωνίη. πολλὴ ψύξις.
 πυρετὸς ὀξύς. πολὺς ἰδρώς. ἔθανεν.
 ἐν ἀρτίησιν εἰ πόνοι τέτρω.

*Vesperis indito clystere commo-
 dè aluum reddidit. Nocte dor-
 miuit. Septimo, fastidiosus, im-
 placidior erat, oleosum minxit.
 Nocte est multum turbatus, de-
 lirabat, nihil dormiebat. Octa-
 uo, mane aliquantum dormi-
 uit, moxque frigus eum cepit,
 ac vox eum defecit, spiritus
 exilis, & imminutus. Vesperis,
 rursus calor redijt, delirauit.
 Iam antelucano lenius habuit.
 Deiectiones merae, paucae, bilio-
 sa. Nono, ^h cum excitaretur so-
 porosus erat, non valde sitibun-
 dus: sub solis occasum ⁱ graui-
 ter tulit, delirauit. Noctem in-
 commodam habuit. Decimo,
 mane ^k sine voce, multum fri-*

gus, febris acuta, multus sudor, obijt. Diebus huic paribus labores.

COMMENTARIUS.

EX tribus medicis instrumentis, nullum praecipue commendatur magis quam diaeteticum dictum, & hoc ideo fit, quia hoc omnibus morbis est necessarium, tanquam sine quo non: nam venae sectione, purgatione non semper opus habemus, dicto autem instrumento semper, & ob id dicebat Galenus. Nullum est tam validum medicamentum, quod munere suo fungatur, si victus ratio obstat. Quare non immerito dicitur basis, & fundamentum sanitatis. Id exemplo sui ipsius probat Galenus, qui ab infantia grauissimos passus est morbos, ut ipse ait; propter prauam victus rationem, qua tandem in melius mutata, toto tempore postea commodè habuit, nisi contingeret diaria corripere febre, uti habetur *lib. 5. de sanit. tuenda, cap. 1.* Debet hoc quod scribitur à Galeno attendi ab intemperantibus, qui propterea ab euacuationibus nihil iuuantur, noua cruditarum congerie collecta ex eorum praua viuendi ratione, quos propterea monebat, neque à Medico esse attingendos *lib. de surandi ratione, per sanguinis missionem, cap. 7.* inquit. *Intemperantes,*

vinososque, ac ventri, gulaque deditos, neque purgatione, neque sanguinis missione magnopere adiueris. Nam per vitæ intemperantiam, crudorum humorum copiam colligunt ocysimè; verùm, ne his quidem manum admouere tentandum est. Neque hîc fumo victum pro cibo, & potus; sed loquor in genere, de iis omnibus, quæ spectant ad victus rationem, quomodo intelligit Galenus 3. in 3. epidem. comment. 9. Videlicet de otio, exercitatione, balneo, venere, vigiliis, somno, & omnibus aliis, quæ quouis modo fiunt in corporibus humanis, & quæ apta sunt manifestè corpus nostrum lædere, de quibus apertius Galenus verba fecit lib. art. medic. cap. 83. Ibi distinctè enumerat ea, quæ necessariò corpori nostro aliquam possunt inferre alterationem. Sunt autem hæc, Aër, cibus, & potus; somnus, & vigilia; motus, & quies; quæ assumuntur, quæ retinentur, & excernuntur, & animi accidentia. Hæc necessariò corpori nostro inferunt alterationem. Neque venus omninò est inutilis. Inter hæc ergo primus omnium occurrit aër, quia semper circumambit corpus, eundem velimus, nolimus inspiramus, & expiramus, & qua est qualitate donatus, eandem corporibus impertit, quod ex Aphorism. & multis alijs in locis, colligitur, & lib. de Theriaca ad Pisonem, cap. 16. quo in loco sic scribitur. *Immutat aërem, loquitur de peste, malo quodam modo, ut homines interficiat, qui cum non respirare non possint, contagium miseri euadere nequeunt.* Attrahunt enim in seipsos aërem illum infectum, tanquam præsentaneum aliquod venenum. Aliæ causæ possunt quidem morbos inducere, & malè afficere homines; verùm multi ab eis possunt liberi esse: solus aër præ cæteris causa est communis, quæ omnes æquè afficit, cum necessariò corporibus adueniat. Aër solus extrinsecus omnes ambit, & inspiratur: neque enim fieri potest, quin corporum animantium temperaturæ cum eius permutatione afficiantur ac permutentur, scribebat Galenus 1. in 1. epidem. text. 4. *statim in vestibulo libri, 1. lib. prognost.* hac fortasse ratione motus Hippocrates appellabat aërem diuinum. *Agnoscere, inquit, oportet, an quid diuinum sit in morbis.* Quare aër præ cæteris corpus nostrum alterare potest. Cibus & potus etiam sunt inter necessariò alterantia; sed non æquè ac aër, quia cibum & potum non semper assumimus, & si ambo sint necessaria, sine quibus homo viuere non potest. Hoc si moderatè vtamur, tempestiuè, & ordinatim, maximum affert corpori commodum, vti notissimum est, vires instaurans: ad hoc enim sumitur, vt deperditum resarciatur, & nisi homo continuò difflaret, neque indigeremus instauracione, 1. Aphorif. comment. 15. Oportet autem sit in mediocri quantitate, vt natura, & facultas concoctrix possit vertere in naturam nutriti, quod non potest fieri, si modum excedat, cum etiam optimi succi edulia in cruditates conuertantur, & morbos generent frigidos, lib. de causis morb. cap. 6. vbi sic legimus. *Et optimi succi quique plurimum animali afferunt detrimentum, supra modum sumpta morbos generant frigidos.* Est hoc ex causis propter quas ventriculus, nulla laborante affectione, non concoquit, lib. 3. de sympt. causis, cap. 1. quod pariter sequitur, quando intempestiuè assumitur, dico intempestiuè, cum mane, antequam

prioribus cibus descenderit, sumatur nouus cibus, vel paulò ante vehementem exercitacionem, vel etiam paulò post, dum adhuc ex motu sunt calesacti 3. in 6. epidem. comment. 2. quia scilicet tunc temporis obstruuntur viscera, imprimisque iecur, eodem Galeno confirmante *lib. de salubri dieta*, hunc in modum. *Ad hæc ab exercitacionibus anhelantes cibum sumere, nondum per halitum eorum calore digesto, aut refrigerato corpore, quam causam esse, quo quis celeriter impleatur liquet.* Hoc tertè noui istud in causa fuisse, cur multis viscera sint oppilata, imptimis iecur, & etiam à cibo vehementes exercitaciones. Quemadmodum alimentum plus iusto ingestum morbos parit, vt etiam 2. *Aphorism. text. 17.* perinde, si prauis sint succi, cum præ ipsorum prauitate non possint ex æquo immutari à ventriculo, loquor nunc de improspere coctione à qualitate, vel quantitate ciborum facta: quotiescumque enim vitiosa sunt alimenta, vitiosum etiam sanguinem creant, vti Galenus 2. *Aphorism. text. 36.* probat sic. *Qui salubritatem corporis habent, cum per medicamenta purgantur, citò exoluntur in purgationibus, quoniam vitiosi succi solent sanguinem generare vitiosum.* Vitiosa alimenta sunt, quæ aut nimis crassa, aut nimis lenta existunt, aut quæ in quantitate peccant, ita Galenus *lib. 3. de sympt. causis, cap. 2.* item quæ nimis sunt calida, aut frigida: ab his enim cum non alterantur, aciditas, ab illis nidor prouenit. Docet hoc Galenus eodem *lib. citato, cap. 1.* *Ex vitiosis edulys morbos facillè generari exemplo Parij, præter alia quamplurima. Ille cum vitiosis, & multis vreretur ferculis, potuit mortem minùs prorogare, acutè iam febricitans. Malus enim hominis victus non leue attulit ad exitum momentum.* Ita in comment. scribitur. At non minùs ex incongruo ordine, quàm ex prædictis affectus generantur: nam, si quis in comedendo priùs assumpserit, quæ difficiliùs descendunt, secunda mensa, quæ faciliùs, hoc est alimentum assumere incongruo ordine: semper enim respicere debemus, vt quæ facilioris sunt distributionis, iis quæ difficiliùs distribuuntur præponantur: si aliter fiat, non leue corpori sequitur detrimentum, quia nisi priùs sumantur, corrumpuntur, & quæ eis sunt subiecta corrumpunt, quod de persicis habemus *lib. 2. de alit. facult. cap. 19.* quo in loco persica prima mensa esse sumenda præcipit, quia sunt facillimæ corruptionis; & ita primo loco sumpta facillè pertranseunt, & aliis cibus viam muniunt. Et *lib. eodem, cap. 11.* de sycaminis agens, siue moris, hæc ad verbum legimus. *Sycamina igitur celerrimè pertranseunt, cibusque alijs præeunt, si in ventriculum purum inciderint, & sumpta primis epulis fuerint, aut etiam prauum succum in ventriculo offenderint, celerrimè vnà cum alijs cibus corrumpuntur, nouo quodam corruptionis genere, & quod verbis explicari nequeat.* Aliis multis in locis idem repetitum inuenimus, etsi non omnes Galeni opinionem recipiant de alimentorum ordine, quia putant fieri reuolutionem quandam in ventriculo, veluti in lebe, & ob id non esse attendendum ordinem in ciborum assumptione. Præterea est etiam quaestio de alimentorum ordine, aliis aliter sentientibus, vti vnusquisque videre potest ex doctissimo Vallesio in *lib. 6. suarum controuersiarum, cap. 4.* Quatuor igitur

igitur istis modis contingit in cibo peccare, & coctionem vitari illæso ventriculo, quibus omnibus adderem & ciborum varietatem: nihil enim æquè coctioni aduersatur, ac ciborum varietas: nam quemadmodum natura à duobus conflictata morbis, aut ab vnico affectu plures habente causas, tanquam cum multis pugnatura difficiliùs euincit, ita ventriculus plura habens edulia facultate diuersa, difficiliùs commurabit, proptereaque de alimentis scribentes, nihil æquè damnarunt, ac ciborum varietatem, præfertimque vbi variis constant facultatibus, 1. *acut. comment. 18. & lib. de salub. diata, comment. 22.* vbi ita legimus: *Nam semel cibum capere, & eum unicum; vinum item vnum bibere interest ad hoc, vt & venter illa retineat, & concoquat, contraria verò ægrius tum concoquuntur, tum in ventre commorantur, & pro ciborum qualitate, & ordine assumptionis, aut innatare illos, aut excerni contingit.* Hæc quæ de cibo dicta sunt leges apud Galenum *lib. 1. de sanit. tuenda, cap. 13.* De potu idem est dicendum, quod de cibo, cum æquè sit necessaria potio, ac cibus, & vt à vino incipiam, plura commoda præstat: nam concoquit, facit ad distributionem eorum, quæ sunt in ventriculo iam cocta, sanguinem creat, nutrit, lotium cit, & facit corpora bene valentium diffillare, 4. *in 6. epid. com. 20.* *Vinum, inquit, aqua præstat non solum ad concoctionem, quæ in ventriculo fit adiuvandam, sed etiam ad concocta distribuenda, ad sanguinem creandum, ad nutriendum, ad lotium citandum, & ad rectè valentium corpora diffillanda, & quemadmodum cibo restituimus quidquid siccioris substantiæ effluxit, ita potione quidquid humidioris, 1. de sanit. tuenda, cap. 2.* Quare vinum dicimus nutrire, siue tenue, siue crassum, differunt tantum nutritionis quantitate, cum tenuiora minus nutriant, vt Galenus 2. *Aphorism. comment. 11.* vbi legitur, *Facilius est impleri potu, quam cibo.* In cuius textus *comment.* omnia iam dicta colliguntur, veluti pariter videtur posse haberi ex *lib. de alit. comment. 4.* quando ait. *Et quicumque celeri appositione indigent, humidum medicamentum ad resumendas vires optimum. Quicumque celeriori, per olfactum. Quibus verò tardiore appositione opus est, id solido alimento faciendum est.* Hæc & alia commoda præstat vinum, quæ à Galeno habentur. At si liberalius eodem vtamur, & si aptissimum sit corpori nutrimentum, tamen tantum abest vt iuuet, & calorem viuificet, vt potius extinguat: nam fiunt desipientiæ, vt 1. *prorrh. comment. 8.* conuulsiones, & alia mala: cum enim sit calidum natura, facile omnia subintrat 5. *Aphorism. comment. 5.* Immodè refrigerat, vt apertissimè idem Galenus asserit *lib. 3. de temp.* his verbis: *Proinde nec vinum ipsum semper animal calefacit æquè, vt nec oleum flammam accendit, tametsi aprissimum sit ignis nutrimentum: immodè si imbecilla, & exigua flamma confertim multum oleum infundas, suffocabis eam, prorsusque extingues.* Sic igitur & vinum, vbi plus bibitur, quam vt euinci possit, tantum abest vt animal calefaciat, vt etiam frigidiora vitia gignat, quippe apoplexiæ, paraplegiæ, & quæ Græcè caros, & comata vocamus, & neruorum resolutio, & comitiales morbi, vt conuulsiones, tenani, immodicum vini potum comitantur, quorum vnumquodque frigidum vitium est, præ-

terea & morbi calidissimi , vti exempla ab Hippocrate relicta comprobant. Quare, quemadmodum mediocris eius vsus multa commoda præstat, ita immodicus eiusdem vsus multa incommoda. Aqua non omnino est inutilis : nam ventriculi siccitatem remoratur, vt *lib. 3. acut. comm. 19.* facilè coquitur , in vniuersumque corpus distribuitur , hypochondria celerimè penetrat, & facilè à calore naturali alteratur, ex Galeni sententia *lib. de Prissana.* Hoc verò intelligitur de aqua optima. Præterea est ad vitam apprime necessaria. 1. *de simpl. medicam. facult. cap. 4.* Refrigerat epota æstuantibus, 4. *in 6. epidem. comment. 15.* Appetentiam excitat, ideòque appellat edacem *lib. eodem citato.* Sitim extinguit 1. *lib. de simpl. medic. cap 7. text. 20.* & longè vtiliorem vult esse aquam calidis naturis, vino. *Lib. de bonitate & vitio succorum, c. 11. sic. Nihilò tamen secius homini temperatura calidissima prædita, vel naturali, vel ex arate vtilius aqua bibitur, quàm vinum.* Idque certè experientia constat in multis, qui naturâ appetunt aquam , eandem sine noxa bibunt ; adeòque naturæ illis est infestum , vt ne odorem sustinere possint , sine maximo naturæ dispendio, huiusmodi homines calidissima esse natura constat. Si verò aqua non sit bona, iam enarrata commoda non præstat , ad quod respiciens Hippocrates *lib. 3. acut. comment. 40.* scribebat aquam , neque sitim sedare, neque distribui, ad summum nihil boni afferre. Calculos renum, obstructions, capitis dolores , & huiusmodi alia generat accidentia, quæ ab Hippocrate habentur *lib. de aère , aquis , & locis, circa initium.* Sunt qui dicant Aquam inter nutrientia esse reponendam , eo præcipuè moti fundamento quod Hippocrates *in lib. 3. acut. adducto,* dicat loquens de mulsâ, esse potentiorè, quàm aquam, quibus verbis aliquam nutriendi vim tribuit aquæ , vt Galenus *in comment.* notat. Sed & Aristoteles in problematis istud ipsum confirmare visus est. Verùm sinamus hos , & dicamus aquam simplicem nullam vim nutriendi habere , quòd si Hippocrates visus est in acutis confirmasse , est hoc per quandam similitudinem , quia scilicet cùm retardet siccitatem humectando , ex hac parte nutriendi vis aliqua tribuitur. Medicatæ autem possunt nutrire , & de his est intelligendus Aristoteles. Veniamus modò ad somnum , & vigiliam. Hæc quoque sunt ex necessariò corpus alterantibus , quæ si moderantiam habeant , corpori sunt commoda : nam somnus coctiones perficit , *lib. 12. meth. cap. 3.* Per somnum enim calor nativus ad interna recurrit , & partes coctioni deseruientes calore ingenito sunt abundantiores , quod est in causa perfectionis coctionis , vt 4. *in 6. epidem. comment. 14.* Perinde , inquit , & coctiones perfectiores , & efficaciores , quàm in vigilantibus fiunt, non solum in ventriculo comestorum ciborum : verumetiam humorum in iecinore , & venis corporis abditas sedes in dormientibus calidiores effici, signum est, cùm à nobis concessum, & supra ostensum sit ingenitum calorem omnium in corpore concoctionum præcipuum esse opificem: quòd autem intelligat calorem innatum, explicat 5. *in 6. epidem. comment. 32.* sic. Porro , si in somnis sanguis , & cum eo naturale calidum interius abditur , in vigilia verò ad extrema profunditur,

funditur, qua in ventriculo & iecore sunt, per quietem concoquuntur, in vigilia verò totum corpus aletur. Eadem habet ferè lib. eodem. comment. 10. Si verò modum excedat, non modò non est utilis, verùm admodum nocuus 2. *Aphorism. text. 3.* De utilitate, & nocumento somni habet multa Auicenna *Fen 2. Doctrina 2. lib. 1. cap. 13.* Ibi diligentissimè tractat de sex rebus non naturalibus, & quæ corpori vtilitas, aut damnum sequatur, explicat, dum ait, multum somnum facere virtutum animalium sensum obrufiorem, ægritudines frigidas generare, caput replere, & dolorem inferre, præsertim si intempestiuè ad somnum nos conuertamus, id est, statim à cibo, quod etiam habemus ex Galeno 4. *Aphorism. comment. 67.* his verbis: *Et profecto, ut à cibo ad somnum conuerti implet caput, sic in plethoricis dispositionibus somni ipsum replentes aggrauant cerebrum.* Præterea exsiccat vehementer somnus multus 5. in 6. *epidem. citato, text. 32.* *Euacuatum exsiccat somnus multus.* His subnequit Galenus. *Itaque si in exhausto calor interior vergat, nihil habens, quod conficiat, languescit, & interit.* Mentem tamen adhibere oportet ad illud multus: nam si paucus erit, prægressum laborem tollet, & cruditatum reliquias in iecur, & primis venis existentes concoquet: quod etiam scriptum est *lib. 4. de sanit. tuenda, cap. 4.* & tanta est vtilitas, quam concoquendo affert, ut nisi hac de causa dicatur utilis à Galeno, quia quatenus facit, ut calor natiuus ad interna recurat, eatenus nocumentum parit, maior autem est vtilitas, quæ ex concoctione percipitur, quàm damnum, quod sequitur ex recurfu caloris ad interna. Somni, inquit, *proculdubio semper nocent, quatenus ad profundum, & viscera materia fluit, nisi coctionis ratione plus afferent vtilitatis, quàm sit damnum, quod ex motu ad interiora consequitur.* In quo nocuus est somnus, in eo utilis est vigilia, & è conuerso: nam si vigiliâ alitur vniuersum corpus, non potest non nisi vtile afferre, præterquam quod dissipantur humores in vniuerso corpore existentes, qua de causa Hippocrates appellauit eas edaces; neque tamen si modum excedat salutaris est, vti Hippocrates 4. *acut. comment. 7.* *Multi ex diurnioribus vigilijs acutissimè febricitarunt. Alij desipuerunt, conuulsi sunt.* Ita 7. *Aphorism. in cuius comment. 18.* non alia ratione hæc fieri scribit Galenus, quàm ex ingenti siccitate, quæ à vigilijs fieri solent, ob copiam humoris biliosi ab iisdem cumulati. Verba Galeni. *Cur verò immoderatis vigilijs conuulsio succedat, aut desipientia manifestum est. Nam dictum est ab Hippocrate conuulsionem ut à repletionem, sic ab euacuatione fieri. Ex ijs autem, quæ maximè euacuant, & exsiccant vigilia sunt, atque ideò conuulsionem ex siccitate faciunt, ac desipientiam, immodica siccitatis ratione, ac præterea, quoniam in longis vigilijs redditur sanguis biliosior.* Ex eodem genere sunt motus, & quies; nam moueri corpus necessarium est, post motum quies, & sic vicissim; verùm vtraque & damnum, & commodum inferunt, prout iis vtimur: si enim moderatè, & tempestiuè vtimur moribus, corpus robustius efficitur: roborat enim motus, & carni, & adipis succorumque abundantiam minuit 3. in 6. *epidem. comment. 2.* Commendatur præter id, quod corpora roborat, & calefacit, hocque est

in causa maioris pinguedinis, & commodioris nutritionis, *lib. 2. de fract. comment. 59.* Præter id purgantur omnes meatus; excrementa pelluntur, & partibus robur additur, vti *lib. 2. de sanitate tuenda, cap. 2.* At si immoderati sint, contrarium efficiunt, detrimentum afferentes. *Lib. 12. meth. cap. 8.* mortem afferre aliquando vehementiores motus vult. Hominem biliosis excrementis replent. Et quemadmodum per moderatum motum calor natiuus fit maior, & corpus redditur robustius, ita ex vehementiori dissipatur: nam mediocris motus conferuat, vehementior dissipat, & ab eo contabescit corpus, pulcherrimè id annotat Galenus *lib. de causis morb. cap. 3.* Ait post multa vtilia, sic. *Ex quo manifestum est, quòd flamma quidem ad sui nutritionem motu eget aduentitio, non tamen immodico: si enim nullo modo flabellatur, elanguet: vehementiore verò motu extrinsecus urgente dissoluitur, ac dissipatur, & crederem id sic fieri, quia in motu fit dissolutio, sed in validiore boni semper aliquid effluit, & maior copia, quo violentior est motus, & inde elanguet corpus.* Hoc Galenus docebat *lib. 3. de sympt. causis, cap. 2.* Propter eaque neque debilitatis conuenit, quod intelligere videtur Hippocrates, quando ait: *Vbi fames, laborandum non est. 2. Aphorism. comment. 16.* At neque intempestiuè exercitandum est corpus. Intempestiuè dico, cum haud multò post cibum motu vtimur violentiore, quo tempore adhuc crudi, & inconcocti sunt cibi in ventriculo, quia priùs descendunt, quàm probè concoquuntur. Docet hoc Galenus *lib. 2. de sanitate tuenda iam citato, his verbis: Nam, quoniam digestionem in corpus adiunat, non debent, cum administratur, crudi, incoctique cibi, aut succi multitudo, vel in ventriculo, vel in vasis contineri, unde periculum sit, ne prius quàm per maturam concoctionem vtilis sit, in omnes animalis partes rapiatur.* Quod idem ab eodem habetur *lib. de succorum bonit. & vitio. cap. 3.* hunc in modum. *Quemadmodum enim omnium maximè commendatur ad sanitatem exercitatio ante cibos, sic à cibus motus vnusquisque, vel imprimis damnatur, eo quod in ventre alimentum ante concoctionem distribuat, crudorumque ita humorum vis colligatur in venis, unde morborum genus omne progigni soleat, nisi prius, aut laboribus pluribus dissipentur ipsi, aut concoquantur, inque sanguinem vertantur à iecoris, venarumque facultate.* Subdit: *Quodnam igitur erit opportunum tempus exercitationis? Resp. Ante cibum, aut multò post cibum, quando scilicet hesternus cibus duplici coctione iam prorsus sit confectus, & ea que in vasis sanguinis agitur, ac iam denuò cibandi tempus instat: si autem prius, aut posteriùs exerceat corpus, aut crudi humores coaceruabuntur, aut pallide bilis copia.* Verùm quoniam id tempus difficilè potest cognosci, cum non sit omnium eadem dispositio, neque idem coctionis tempus, propter eà ex vrinis id assequendum esse monet Galenus: si enim vrine aquæ speciem referant, tunc abstinendum à motu, quoniam adhuc crudi sunt succi. *Crudum, inquit, adhuc esse succum eum indicat, qui à ventriculo submititur: si verò rufa erit, biliosaque, iam dudum concoctum esse huiusmodi succum indicat.* Quæ modicè pallet, peractæ modò secundæ coctionis est signum, quia cum nondum bile est infecta vrina,

tunc

tunc aquæ speciem, alborémque refert. Cùm verò plus iusto eius bilis acceperit, rufa cernitur. Concludit postea exercitationis tempus commodum esse, cùm vrina mediocriter est rufa, mediocriterue pallens, tunc exercitatio est adeunda, tamen expulsis prius excrementis, quæ vel in vesica, vel in inferioribus intestinis continentur. Quodnam igitur exercendi corpus tempus sit commodum, & quomodo cognoscatur, cum Galeno vidimus. Eadem est de quiete ratio. Hæc salutaris est: nam in omni corporis motu, vbi laborare cœperit, quies statim lassitudinem aufert. Et 3. de sanitate tuenda, cap. 8. dicitur lassitudinis medela, & quæ corpora à nimio exercitio exsiccantur, eadem à quiete humectantur, 4. Aphorif. comment. 13. At si modum excedat, molesta est, cùm corporis deses quies, profus maximum sit ad tuendam sanitatem incommodum, quia reddit corporis partes admodum imbecillas. Lib. 3. de ijs, qua in medicatvrina fiunt, com. 32. Morbos generat frigidus. Lib. de causis morb. circa libri vestibulum. c. 3. Alterant præterea corpus quæ retinentur, & excernuntur: nam, & hæc necessaria sunt ad tuendam sanitatem: cùm enim in dies alimenta sumantur ad corporis robur seruandum, necessaria est illius alimentum retentio, aliter non posset à facultate concoqui; postquam concoctum est, vnaquæque pars proprium ad se trahit alimentum ad sui nutritionem. Hoc præstito, quoniam nullum est alimentum, quamuis optimum, quod non aliqua generet excrementa hæc idè est necessarium, vt à corpore deturbentur; sitque hæc expulsio, vel per cutim insensibiliter, aut sensibilibiter per sudorem, per aluum, per vrinam, aut omnibus istis modis, munus, & operatio facultatis expultricis: scimus enim ex Galeno tot in locis, quatuor esse corporis facultates, quibus omne nutriendi munus in nutritis corporibus administratur. Prima, quæ ad se quod vtile est trahat. Altera, quæ id retineat. Tertia, quæ alteret. Quarta, quæ noxia expellat. Hæc si naturæ lege fiant, vt conuenit, nullum generari morbum constat. At si aut non retineantur retinenda, aut è conuerso, & à facultate expultrice non truantur varij iique pessimi affectus oboriuntur, lib. 2. de causis sympt. cap. 1. De quibus videtur Galenus differere lib. 1. de naturalibus facult. cap. 11. Et quod dicitur de concoctione alimentorum, idem & de excrementorum concoctione statuendum est: nam & hæc dicitur concoctio, etsi minùs perfecta, vti habemus lib. 4. acut. comm. 44. his verbis: *Nempe biliosa cruda ita appellauit, quoniam & excrementorum coctionem appellat, quanquam mutata nutrire non possunt.* de qua concoctione verba fecit Galenus lib. 3. de sympt. causis, cap. 2. Porrò omnium, quæ à natura sint aliena communis est terminus, si quamuis concocta sint, nutrire tamen non valeant. Excrementa igitur non prius descendere debent in morbis, quàm sint concocta, euicta, & edomita à natura: ita enim dicuntur cocta, & ob hoc excrementorum coctio non dicitur perfecta, quia etsi fiat à natura, tamen non ita alterantur, vt conuertantur in substantiam nutriti: hæc etenim verè perfecta est. Si igitur aliter fiat, id est, si prius excernantur, quàm natura euicerit, non est illud naturæ ratione, sed sunt casus earum, quæ in corpore sunt præter naturam dispo-

sitionum. Quo enim tempore à causis quidem morbum facientibus natura grauatur, adest autem cruditas humorum, tunc aliquid benè excerni est impossibile, siquidem oportet præire coctionem, subsequi discretionem, & postea euacuationem, ad hoc vt bona sit crisis, fuit iudicium. Quod si concoctis his, hæc non sequatur, iterum recidiant ægrotantes, noua in humoribus inducta putredine, vt 2. *Aphorism. text. 12.* habetur. Aut si sani sunt, in morbos celerrimè incidunt, si ex consueto excrementa in dies non reddantur, siue per aluum, siue per vesicam, vt idem Galenus *lib. 3. acut. text. 33. & lib. 3. de sympt. causis citato.* Caput dignum quod perlegatur. Relinquitur modò sextum, & vltimum expendendum. Animi affectus. Isti non sunt de nihilo, cum nulla sit tam vehemens corporis affectio, quæ vincat animi passiones, scribebat Galenus *lib. de parua pila ludo, circa libri initium.* Sunt autem animi passiones, eodem Galeno dicente *lib. art. med.* Ira, tristitia, excandescencia, timores, inuidiæ, & id genus alia. Hæc omnia corpus nostrum alterant, & à naturali statu auertunt. De his, & quot sint habebis ex Galeno *lib. de cognoscendis, curandisque animi morbis, cap. 3. & lib. 12. meth. cap. 5.* Sunt porro inter animi affectus, inquit, *timor subitus, & vehemens, quem eplexim Græci vocant, præterea quæ contraria est timori, voluptas maxima, Græci Pericharian dicunt, quasi excessum gaudij dixeris.* Subdit: *scimus enim amborum occasione quosdam perijisse.* Iam reliqui quoque magni timores omnes, & cum his maximæ voluptates, etsi non iugulent, at certè facilè resoluibilem, infirmumque spiritum reddunt. Tristitia verò, & anxietates, & ira eo genere sunt noxiæ, quo frequentes vigiliæ, quoniam vires resoluunt. Amor idem præstat quod ab expertis petendum est, & Galenus quendam ex amore laborasse scribit, idque ex pulsu cognouisse fateatur. Venus, etsi nullius vsus esse videatur, re vera tamen confert, Galeno probante, *lib. art. med. cap. 86. Qui veneris vsus possunt sustinere, his non admodum nocet, sed potius videtur conferre, tales autem sunt, qui vires habent robustas, & pituitosi præcipuè, quoniam resiccant pituita copiam, & ob id dicit Hippocrates. Venus morbis à pituita remedio est, 5. in 6. epidem. text. 23.* Sunt qui ex concupitu imbecilliores fiunt. Alij nisi assiduè coëant, grauitate capitis molestantur, cibos fastidiunt, febricitant sæpissimè, atque quemadmodum malè appetunt, ita etiam minùs concoquunt, quos Plato arbores immodicè fructíferas appellat. Alij sunt, qui si præ pudore à venere abstineant torpidi, pigrique redduntur. Alij appetentiam deperdunt, alij alia patiuntur accidentia, quæ vnusquisque videre potest *lib. 6. de loc. male affect. cap. 5.* Alij sunt, qui si venere vtantur, iis inflatur venter, vt contigit Dramagoræ. Aliis fiunt strepitus, vt Arcefilao. Verùm si credendum est Galeno, venus nunquam non lædit, quia etiamsi corpus repleti videatur ex veneris abstinentia, tamen confirmatur quammaximè, 1. enim in 3. *epidem. comment. 4.* hæc habentur. *Quamquam venus, vt vacuatione plenum non permittit fieri corpus; tribuamus sanè hoc illi, stomachum certè labefactat non mediocriter, cum veneris abstinentia, etsi corpus impleat, confirmet, vt quammaximè.* Quod si moderata
venus

venus semper aliquid detrimenti facit, quid faciet immoderata, cum sua natura vires eneruet, nervos afficiat, tremores generet, podagras irriteret, & innumerabilia generet accidentia, quæ aliquando homines, aut citò iugulant, aut concomitantur ad mortem, & præsertim id evenit effrænatis iuuenibus, qui venereo illo stimulo violentius, impulsis, infestas mulieres insectantur. Hi propter breuem voluptatem, longiori tempore extorquentur. Fiunt podagræ, vt confirmat Galenus 6. *Aphorism. comment.* 30. Tremores inducit, vt ex historiis elicitur. Et tandem *lib. 5. de loc. malè affect. cap. 6.* ait fieri morbum epilepticum ex oris ventriculi consensu, dum ita scribit. *Iam aliquos quoque vidimus convulsione comitiali ob oris ventriculi vitium correptos, quum aut non probè concoxerint; aut vini, & quidem meracioris plurimum potassent, aut ubi veneri immoderata operam dedissent.* Concludamus igitur cum Hippocrate. Cibus, potus, venus, omnia mediocria. Quid autem obseruandum sit in venere exercenda, docet apertissimè Galenus *lib. art. med. cap. 86.* De balneis etiam esset aliquid dicendum, quoniam & hæc maximè commoda corpori sunt, & plurimum faciunt ad sanitatem, de quorum commodis, & incommodis, & quando vti quisque possit commode, copiosè demonstrat Hippocrates *lib. 3. acut. text. 44.* quæ omnia non est cur hîc referantur. Quare quantum possit victus ratio bene seruata, quantumque improba, cum Galeno vidimus, vt propterea mirum non sit; si hic ægotans eadem abutens lethaliter fuerit affectus. Neque est credendum ad morborum generationem, omnium eorum, quæ corpus nostrum alterare diximus, simul esse excessum oportere, sed sufficit vnum, vel alterum, & quamuis videamus aliquos intemperantes, aut non lædi, aut modicè, alios eodem modo delinquentes grauiter affici, haud mirum est, quando non est eadem omnium dispositio. Faciliùs enim, aut difficiliùs alij aliis, causis obsistunt morbificis, aut magis, vel minùs sunt apti ad patiendum. Id videtur affirmare Galenus 3. *Aphorism. comment.* 19. & etiam in *comment. Sileni*, qui & ipse, veluti multi alij ex prauo victu in febres lethales incurrerunt, perinde & hic, de quo verba fiunt, quem ex lassitudinibus, & laboribus parum habita victus ratione lethaliter est affectus. Addiditque hanc particulam, vt innueret, quàm prauè esset dispositus, vt non fuerit mirum ex causa externa tam facillè fuisse grauiter læsum, præcipuèque deliquisse in cibo, & potu, quia si aliter intelligeret, seipsum declarasset. Ad hoc credendum adducor, quoniam in *historia Parij*, hæc habet. *Ferculis etiam multis, & vitiosis utebatur; in cuius comment.* Galenus sic scribit: *Cui accessit malus hominis victus, qui quidem non leue attulit ad exitium momentum.* Itaque per hæc concluderem, quando scribit, *parum habita victus ratione*, non esse intelligendum hunc ægotantem tantùm deliquisse in laboribus, verum etiam in cibus. Itaque factum est, vt ex laboribus, biliosi humores, ex praua victus ratione, id est, ex prauis cibus crudi humores fuerint coaceruati, quibus tandem repletis venis, in illisque putrescentibus huiusmodi concitauerint affectum. Magnam fuisse febrem, & acutam ipse Hippocrates scribit, sed multò magis confirmant accidentia,

quæ

quæ febrî fuère associata, ex quibus non tantùm acutam, sed etiam mali moris extitisse ex superuenientibus constat. Cùm igitur putredo ingens fuerit in humoribus concitata, dum natura tentabat per sentientes partes humores trudere, vt vasa maiora ab infarctu liberaret, factus est rigor, & magnus, quia humores erant mordaces, & quia natura valida poterat vehementiori motu vtî, solèturque sequi ad febres malignas rigor principio factus, qui eò malignior censetur, quò nulla eundem sequitur euacuatio, & scribit fuisse magnum rigorem, quia naturæ motus erat validus. Rigor iste fuit omninò inutilis, & vt causa, & vt signum: rigor enim superueniens primo morbi insultu, symptomaticus est omninò, & naturæ irri-
tamentum arguit factum vel à crudis humoribus, vel à prauis, & acerbis in ventriculo existentibus; neque potest ægrotantem iudicare, sed si perseuerat, potest significare difficile iudicium in morbo non admodum maligno, in grauiore morbo, mortem. Nam hic rigor nocet quatuor modis. Primo modo, quia illa concussio quam patitur corpus, reddit illud infirmum. Secundo, quia perfrigeratione calor natiuus redditur languidior, vt inde corporis actiones labefactentur. Tertio, quia materia intrò recutrit, & periculum est, ne habeat raptum ad aliquam partem principem, & inde verenda inducat symptomata. Quarto, quia solet post rigorem febris vehementer increfcere, quod apertissimum esse constat, quando postquam dixit, *magnus cepit rigor*, statim addit,

² *Febris acuta.*] Quòd febris fuerit acuta, non est quòd vertatur in dubium, quando propria ipsius accidentia adfuère statim. *Lingua inaruit; sitis ingens; vigilia graues.* Hæc omnia à perurenti calore fieri quis non affirmabit, esseque peccantis causæ indicia non obscura, biliosi videlicet humoris. Non defuisse malignitatem constat apertissimè ex emissis vrinis, quod explicat Hippocrates sic:

^b *Vrina nigra, suspensiones sublimes, non subsidebant.*] Hæc vrina duo indicat. Quòd spectat ad substantiam, cruditatem. Quòd attinet ad colorem, mortem; quia, vtî antea dictum est ex Galeno: *Vrina nigra præter id, quod est cruda, est etiam lethalis.* Distinguere autem oportet cum Galeno, vt certius fiat iudicium; nam vrinæ nigræ non semper eandem habent causam, quando possunt esse criticæ. Vrînæ nigræ si ex vi morbi tales sint, sine dubio indicant alicuius visceris principis non leuem læsionem: sunt autem tales, aut quia tota vrinæ substantia sit denigrata, aut quia contentum solùm, aut quia vtrumque. Causa nigredinis vel est caloris vehementia; vel quia humor niger euacuetur, qui cum sero mistus, à natura per vias vrinæ criticè euacuatur, vel quia prodeat à parte, vbi humor melancholicus recipitur, veluti à liene, vel sit talis propter caloris extinctionem.

Dices, quomodo poterimus has causas cognoscere? Si omnia diligenter obseruentur circa ægrotantem: nam cùm vrina talis redditur, propter extinctionem, præter id quod habebit adiunctam virtutis prostrationem, erit etiam vrinarum fœtor, veluti in materia abscessus, natura victa, & tunc sine dubio mors est præ foribus. Si verò tali existente vrina virtus

fit fortior, alleuantur symptomata pro euacuationis ratione, tunc critica est expulsio: si verò in principio tales sint, caloris vehementia id facit, & tunc etiam sunt perniciosæ, & denotant copiam pessimæ materiæ, veluti est serum atræ bilis, cum vrinis mistum, & hoc tempore pariter deterrimus est ægrotantis status. Hæc ægrotantis vrina insequabatur caloris intensiorem: neque enim tam citò poterat natura deprimi, & erat ex iis, quæ totæ erant denigratæ, scilicet ex deterioribus, veluti idem Galenus notat *lib. 1. de cris. cap. 12.* dum hæc habet. *Pessima igitur est omnis vrina denigrata, adeò vt neminem viderim cum tali vrina seruatum.* Subdit, *minus perniciosa, si solum id quod subsidet nigrum fuerit, atque adhuc minus, si solum id quod in medio inest, ac multò minus, si solum nebula.* Quemadmodum feruentis caloris erat signum, sic non est mirum si omnia ad superas partes ferebantur, & ob id suspensiones erant sublimes, delirij antesignanæ, vt aliàs vidimus. At vis morbi inualefcebat ita atrociter, vt natura euidenter succumberet, quod eò erat perniciosius, quò id fiebat circa morbi initium. Depressionis naturæ nullum certius signum in morbis acutis, quàm extremorum euidentis refrigeratio, sed & vnum addit Hippocrates, quod non est de nihilo, quando inquit, *inter cætera manus, & caput.* Galenus multis in locis ait Hippocratem nihil vnquam frustra addere: & propterea cum dicat, inter cætera manus, & caput, hoc addit, vt ægri perniciem manifestet: nam refrigerari extrema in acutis significat internam phlogosim, at ad id peruenire ægrotantis statum, vt ei caput refrigeretur, dicerem ego tunc ferè ad extremum esse ventum, cum deficiat vna facultas princeps, ad cuius euidentem læsionem cætera consentiunt: refrigerari enim pedes non est quid maximum, quia distant longiùs à principio caloris: at refrigerari manus, & caput grauius longè est: quid enim aliud est refrigerari partem principem quàm hominem vita cadere. Euentus denotat, dum addit.

◦ *Obmutuit, voce defectus est.*] Huius symptomatis antesignanum poterat esse refrigeratio illa, quia solet sequi ingentem virtutis prostrationem, & vix credibile est euadere ægrotatè à morbo illo, in quo hæc apparent; & idem Hippocrates *lib. 1. in 3. Coacarum, text. 18.* ait: *Qua cum exolutione sunt mutitates pessima.* Aliquando sunt indicia crisis, verùm non fiunt cum exolutione, sed præcessis coctionis signis, quo tempore virtus firma est, secùs non euicisset morbificam causam. At, qui morbi ad malum tendunt, & sine crisi cedunt, aut cum mala crisi, perniciem breuissimo temporis spatio afferunt. Dicitur mala crisis illa, qua factis euacuationibus, vel abscessibus, non solum ægri nihil iuuantur, verumetiam quæ eorum statum reddit deteriore, materia potiùs decumbente ad aliquam partem principem, aut natura pugnando cedente morbificæ causæ, quod prouenit tunc, aut propter humorum malitiam, aut virium infirmitatem: quando enim natura euincit quidem causam morbificam, sed debiliter, aut à morbo superatur, euenit tunc, vt nulla facta crisi, nullo tentato conatu natura succumbat. Aliquando eòtingere potest, vt vires suas colligens inuadat causam morbificam, & ita quamuis videat-

tur debilis, tamen vnita fiat fortior, & reddatur superior; rarissimè tamen fiet, vt grauissima appareant in principio accidentia, & ægotans cum acutissimo morbo conualecat. Incerti sunt morborum acutorum exitus, dicebat Hippocrates: at enim verò, etsi non est iudicium præcipitanter ferendum, neque tamen multùm decipietur Medicus, si in similibus morbis cum talibus symptomatibus ægotantem moriturum prædixerit. Quòd si Galenus ipse monet omnia diligenter in morbis perpendenda, antequam iudicium feratur, hac scilicet ratione, quia sæpissimè bonum signum præponderet multis malis, & è conuerso, malum multis bonis, id ego intelligo præcipuè de statu facultatis vitalis, quoniam si ipsa bona est, præponderat multis malis, quia non desperat de salute ægotantis, veluti putat non esse remediis locum, si virtutem vitalem habeat collabentem, cætera verò videantur mitiora. Explicat Galenus id *lib. 1. de cris. cap. 13.* his verbis. *Idcirco necessarium est signi cuiusque naturam exquisitè considerare, si quis vult rectè præcognoscere, vt ex vi vniuscuiusque præcognitionem faciat. Neque enim quæ plurima sunt, illa omninò paucioribus sunt potentiora. Sæpè enim signum vnum forte, multis debilibus fidelius existit.* Hoc intelligit, de morbis generis venosi, non de morbis à fluxione pendentibus, vt pleuritide asthmate, & similibus, quia inuenietis pulsum fortem, qui promittert saltem longitudinem, & haud multò post suffocabitur ægotans; & ob id in talibus morbis, neque in senibus non fidite pulsibus. Verùm in hoc ægotante non erat vnum forte, quia est verisimile fuisse ingentissimam vitalis facultatis prostrationem, animali sic malè affecta: nam etsi aliquando in affectibus capitis videatur vitalis sustineri, tamen non est fidendum, quia celerrimè concidit, & ob hoc vos adulescentes ne præcipitanter salutem polliceamini, etiam in leuibus capitis affectibus, quia dignitas partis exigit, vt ipsius morbi magnificent. Neque contentus Hippocrates explicasse statum ægotantis, & dixisse obmutuisse, addit & hoc;

^d *Voce defectus.*] Quod grauius erat. *Obmutescere malum, vocem deficere pessimum. Si quis mutus fit, non statim vocem amittit; sed si vocem amittit, etiam loquelam perire necesse est.* Ita Galenus *lib. 4. de loc. malè affect. cap. 6.* Itaque lingua resoluta muti fiunt, sed non statim prohibentur, quin clamare, lugere queant, aut quid simile facere, vt in *comment. & loco adducto*, quia vox fit à musculis gutturis, ab aspera arteria, à faucibus 2. in 1. *epidem. comment. 38.* loquela autem fit à lingua; ita vt maius sit malum obmutescere, & vocem amisisse, quàm si solum obmutuisset, cum, dicente Galeno, *sit extrema facultatis extinctionis signum, vbi qui in eo sunt statu, neque lugent, neque gemunt, neque sonare omninò possunt.* Et quanquam Galenus non videatur recipere in *comment. Sabini* sententiam existimantis, vt ipse dicit huiusmodi ægotantes appellari attonitos, hac scilicet ratione, quòd si ita Hippocrates intelligeret, ita affectos attonitos vocasset; tamen videtur ipse Galenus id, quod ibi improbat confirmare 7. *Aphorism. comment. 58.* quando ait: *Quibus cerebrum aliqua parte concussum est, necesse est mutos fieri.* Galenus. *Sed neque hoc loco quicquam*

quam ad presentia refert, modò nouerimus sape consueuisse Hippocratem ab uno accidente notissimo, vocis amissionem nominare, & ostendere illos, qui neque ullum alium motum seruant secundum electionem, neque quicquam omninò sentiunt, sed iacent eodem modo, quo apoplectici, sine sensu pariter, & motu. Ergo & Sabinus vera dicit, sic affectos attonitos appellans. Hæc Galenus. Quòd si forsan ex hoc signo adhuc ambigua appareret ægroti pernicies, addamus sequentia verba antecedentibus, & videbimus nihil omninò defuisse ad certam ruinam: ait enim,

^e *Diu breui spiritus.*] Id est, per multum tempus. Per breuem spiritum intelligimus spiritum paruum, & rarum, qui à refrigeratione instrumentorum respirationis deseruientium prouenit, quod ex Galeno habetur per contrarium, lib. 3. de diffic. respir. cap. 8. his verbis. *Cur igitur tandem ipsa relicta frigidam expirationem scripsit? An, quod non alia est parua, simulque rara, alia uero frigida. Manifestum autem est hoc. Contrarium enim ipsi magnam, & densam ex immoderato calore in respiratorijs organijs coaceruato generari demonstrauimus. Necessariò igitur parua, & rara his ipsis organijs perfrigeratio erit. Et paulò infra: frigidus enim spiritus omninò rarus est, & paruus, quòd palam perniciosum est, perfrigerari scilicet respirationis organa, quoniam ibi situm est cor, quod principium, & fons est infiri caloris. Quòd spiritus breuis, sit quem appellat paruum, & rarum, apertius habetur ex Galeno 3. in 3. epidem. comment. 86. Nam, inquit, rarus, & magnus, quatenus rarus est, minor est frequenti, & magno, quatenus uero magnus, hæctenus præstat paruo, & raro: secundum utrumque igitur paruus est breuis spiritus, & rarus. Quare erit signum refrigerationis organorum respirationis fuisse breui spiritum.*

^f *Rediit calor, sityr.*] Et propterea sitiunt, quia rediit calor. At non fuit hæc mutatio ad salutem, sed in moribundis hæc sæpissimè fiunt conante natura per interualla euincere morbificam causam. Aut dicamus rediisse calorem, quia incipiebat natura minùs agitari adueniente die tertio, qui ut impar erat huic ægrotanti minùs infestus: mouebatur enim per pares, qui dies ante decimumquartum sunt periculosiores, ubi in his diebus fit iudicium. Post decimumquartum dies pares minùs periculosi, quia uidentur habere rationem quandam septenarij, ut sunt dies vigesimus: vigesimusquartus: trigesimusquartus, & alij: neque enim quis vnquam uidit iudicatos ægrotantes acutè laborantes tutò, quin aut fuerint periclitati, aut recidiuauerint, ob id dicebat Hippocrates morbos acutos ut plurimum moueri per impares, & ita etiam celerius iudicari, qui autem per pares, difficilius, quia pendent à materia crassiori, & infidè. Visus est Galenus hoc confirmasse lib. 1. de diebus decret. cap. 5. sic: *At sexti naturam nullus exactè aliorum dierum uidetur imitari; si aliquando autem in octauum diem, uel decimum subita morbi solutio incidat, similis ferè ei est, qua in sexta accidat; uerum rarò in his soluitur, cum nec fidè, nec benè, nec perfecte: insuper ad hæc obscure simul, & citra notas; quòd si aliquando fiat, iam rarus est, ut propterea id imprimis obseruet Hippocrates. Quienisse non. Et nihil boni, sed insequatur diei motum imparis placidiorem, & sudauit*

inclinante accessione, sed fuit sudor inutilis, cum circa caput solum, & modicus esset. Sudor circa frontem improbat ab Hippocrate *1. prognostic. text. 26.* super qua re multa habuit Pater meus *super expositione illius textus.* Præterea erat modicus, non auferens causam, quæuis autem modica excretio damnatur, uti cum Galeno aliàs vidimus. Adueniente die tertio tanquam impari, quieuit vsque ad meridiem, qua hora solebat inualescere accessio, & ita turbatus est, id est, aliquo modo mente est motus, nec mirum, quia in talibus morbis velociter accessiones pertranseunt sua tempora: neque fixisse denotat morbi intermittentiam, sed aliqualem malignitatem humoris peccantis; & ita est maligni, & pessimi morbi nota, quemadmodum totum corpus æqualiter vri benigni, & mitioris morbi est signum: nam illa perfrigeratio in febribus continuis fit sine crisi, & oppressione ventriculi, sequiturque aut internam inflammationem, aut caloris extinctionem. Et hoc signum magnifacite, filij, quia sæpius obseruauit pessimum esse sequutum euentum, quando in febre continua inualescente febre statuto tempore accessionis, simul facta est refrigeratio aliqua. Ita Hippocrates inquit, *Sub solis occasum aliquantulum fixit, turbationem habuit.* Ex quo fortassè intelligit ingentem inquietudinem quæ antecedit deteriorem diem, secundum Hippocratis dictum *in Aphorism.* & ob hoc etiam dicit noctem habuisse laboriosam, id est, nunquam quieuit, agitatio maxima, & ea vnusquisque experitur cum ægrotat. Ita est defatigatus, ut nunc post modicam, sed inutilem alui excretionem, quæ efferuescentiam denotabat, cum essent compacta, id est, in spiras circumducta, verterem, quieuerit. Hoc euenit in dies, quia tandem interquiescit natura tantisper, dum inuasio accessionis instet, præsertim cum sit placidior hora matutinum tempus: verum paruo momento perdurauit quies hæc. Neque nos fallunt dicta præceptoris, cum quo grauior est nox, ut plurimum grauior sit accessio. Itaque ad meridiem omnia sunt exacerbata, id est, antedicta: iam enim obmutuerat, erat frigefactus, & alia; verisimilèque est fuisse grauiora, morbo ad augmentum properante, sed & maligniora, natura imbecilliore facta, morbo autem sæuiore, ut denotat ipse per verbum illud.

§ *In deterius.*] Quod si pugna diutius perdurasset, debebat mori in accessione, quia erant omnia mortem denotantia: at quia natura, tanquam optimus, & fidelis miles nunquam deserit, quem custodit; proinde restitit, & hucusque suffecit, & hoc indicat rediisse calorem, restaurata natura, declinante acerrima pugna, & aliquo modo restituta. Dixisset rusticus, cum adstantibus ægrotantem meliùs habere, verum tamen dilectissimi iuuenes semper animum attendite ad priora accidentia, & videte quomodo sint sedata: nam etsi redeat calor post frigus in istis morbis malignis, id euenit adueniente fugaci flamma è partibus internis; & hinc fit, quod sæpius ipsa statim euanescente; iterum refrigerantur corpora. Non fuisse fidam alleuationem, sed extitisse calorem internum æstuantem denotant emissæ vrinæ, quæ erant nigrae cum suspensionibus, id est, nigrae substantia, & contento, vel cum suspensionibus, ut demonstraret morbi

morbi cruditatem : sunt enim crudæ , & lethales. Quòd si post tot symptomata nocte placidè quieuit , id referendum est in sequentem diem placidiorem, quo, inquit Hippocrates, visus est esse releuatus. Propriè loquitur Hippocrates, dum ait,

^h *Visus est.*] Nam non erat existimandum in tam grauibus symptomatibus potuisse alleuari nulla subsequuta euacuatione insigni , quam non ita facilè sperasset Medicus in virtute iam insigniter depressa : & , vt infidum significaret statum, dicit fuisse sitibundum, & dolores infestasse ventrem, vt inde eliciamus abundasse crudis humoribus, qui agitati à febrili calore vertuntur in flatu, & distendentes ; dum tam citò exitum non inueniunt , dolores concitant , præsertimque in hoc fuit facile , quia iam scribit reddidisse excrementa pauca , & compacta. Sunt hæc excrementa mala, vt causa, & vt signum. Vt causa, quia si retineantur cum flatibus caput repletur, patitur pectus, & aliæ partes in consensum trahuntur , venter distenditur , & dolet , & alia multa superueniunt. Vt signum , quia id prouenit , vel propter meatuum angustiam , vel propter materiæ euacuandæ contumaciam , vel propter expultricis imbecillitatem , aut tandem , quia natiuus intestinorum calor sit ferè extinctus , quod admodum est lethale , & hanc putarem fuisse causam horum dolorum : nimirum, quia intestina, essent crassis humoribus infarcta, & virtus expultrix esset depressa , & hac de causa non expulsis excrementis maior flatuum copia eleuabatur, hincque sæuiens magis dolor , vt non immeritò habeamus ab Hippocrate 2. *Coacorum* , text. 6. *In febribus flatulentus venter malo est , siquidem flatu non excidit.* Verùm cum flatu habeant fouentem materiam crassam , in hoc abundantiam extitisse credibile est , quia iniecto clystere aliquo modo conquieuerunt, quia euacuata materia grauante intestina, cessauit affectio , vt quietem habuerit noctu , & fortasse etiam quia adueniebat septimus dies tanquam impar minùs huic ægrotanti molestus. Quòd si hoc die fuit implacidus , & alia habuit grauissima symptomata, non est mirum, morbo ad perniciem tendente: nam implacidum fuisse , & fastidiosum denotabat humorum infestantium malitiam, præcipuè circa os ventriculi, vt 2. in 1. *prorrhætic. comment.* 44. Symptoma in nullo morbo contemnendum : nam inquit Hippocrates : *Qui cum fastidio , & sine vomitu exacerbantur, malè habent.* Quo in loco Galenus ait : Bifariam enim *ἀσώδεις*, id est, fastidiosi fiunt : vno modo, cum virtus à corpore grauatur , nullamque figuram sustinet : altero modo, cum os ventris à prauis humoribus mordetur. Priores perniciosè se habent : nauseabundi sunt posteriores. 7. *Aphorism. comment.* 35. appellat anxios. Præter id habuit vrinas oleosas , dicerem colliquantes in tali febre, de quibus Galenus loquitur *lib. 1. de cris. cap. 52.* His omnibus nox merito erat implacida , quomodo enim possunt ægrotantes quiescere in tanta humorum malignitate, qui partim os ventriculi infestantes, noctem vigilem reddunt propter dolorem, partim ad caput elati, qui pollent qualitate delirium concitant , vti in dies obseruamus. Fuit quidem septimus dies satis molestus, verùm longè grauior fuit octauus, et si matutino tem-

pore videretur leuior status, quia nondum erat tempus accessionis consuetæ, qua adueniente, vt denotat frigus, grauiſſimè est affectus: *Vox*, inquit, *eum defecit*. Si in dies sæuire magis morbum cernimus, quomodo spes erit salutis in talibus morbis, præsertim cùm appareant omnia coctioni contraria, & euidentem virtutis depressionem denotent: nam frigus, & vocis defectus in hoc casu erant lethalia, quia inſequebantur vim morbi maligniſſimi. Spiritus ille exilis, & imminutus est eorum qui cor habent validè refrigeratum, & per consequens eorum, qui ad extremam deuenēre perniciem. De tali spiritu intelligendus est Galenus, dum *lib. 5. de locis malè affectis, cap. 2.* ait: *Etenim supercalfactum (loquitur de corde) spirationem efficit magnam, & densam, atque celerem, ac calidum in super spiritum reflat: contra, refrigeratum, exiguam reddit spirationem, & raram.* Respirant ij, vt vix respirare dicas, ex quibus euidenter constat toties de vita periculum extitisse, quoties accessio inuadebat, minùs grauis ægrotantis status, tantisper dum virtus potuit aliquo modo morbificæ causæ obſistere, quo tempore iterum redibat calor, id est, non æqualiter suffocabatur, ac in accessione: ob hoc vesperi redeunte calore meliùs habebat, etsi dicat delirasse, quod innuit vt moneat in grauiſſimis morbis non esse attendendam horam alleuationis, sed antea: nam neque per dies debet Medicus fidere, nisi cum ratione id prædicere possit. Perdurauit hæc alleuatio vsque ad meridiem diei sequentis, quo tempore solebat accessio infestare; at incipiebant apparere extremæ resolutionis signa, cùm aliud sit mota. Hæc euacuatio non fiebat propter motum naturæ operantis, quia non fuissent pauca, neque quia humor esset euictus, & ad benigniorem statum redactus, sed propter flagrantem internam dispositionem, cùm dicat fuisse mera, biliosa, id est merè biliosa: neque credibile est posse tunc iuuare euacuationem, quæ fit depressa natura, præsertim cùm sincera est: nam biliosa deiectione ineunte morbo indicat biliosiorum affectum, ac interdum etiam lethalem. In declinatione expurgat corpus, quia dicitur critica, & tunc fit natura per se operante. Cùm verò fit, & sincera est, exacerbat morbum, vt hoc loco, apparet. Quod dicitur ex Galeno potest desumi *in lib. 2. prorrh. comment. 15. Deiectiones in synceras spumosasque desinentes exacerbant.* Galenus *in comment. Præua igitur affectionis signa sunt spumosa, & sincera, si memoria tenuerimus, deiectiones ægrætas, id est, synceras appellari, quæ duntaxat unum, qui excernitur, humorem cateris impermixtum habent: non est tamen, vt talia excernentibus morbus exacerbetur, necesse, cùm fieri possit, vt conquiescat, paulatim cocta affectione, in qua talia excernebantur.* Quando igitur necesse est, vt morbus exacerbetur, cùm scilicet deiectiones præter id, quod non cessent, in spumosas syncerasque permutabuntur: nempe hæc aliis, quæ antè excernebantur, deteriores, exacerbandum morbum indicant. Quod morbus sit exacerbatus ex signo quod in nona superuenit certum est, cùm addat fuisse illo die soporosum, & notandus est modus loquendi Hippocratis, dum ait:

Cum excitaretur.] Ergo non dormiebat, sed erat impotentia vigilandi,
&c.

& propterea fortasse iubebat Hippocrates excitari, ne in lethargum caderet. Hoc sequitur virtutis omnimodam oppressionem, & potest adaptari sententia Hippocratis in lib. 5. *Coacarum, text. 41. comment. 2.* qui sic legitur. *Somni similes ijs, qui comate laborant, & perfrigerationes lethales sunt.* Somni tales dicuntur vel qui profundi sunt admodum, vel ille è quibus excitati iterum dormiunt statim. Sequitur hoc symptoma cerebri refrigerationem ex multa, frigidaque materia; itaque oppresso calore infuso nihil in superficiem corporis exhalat, aut parum admodum, propter hoc non poterat esse multum sitibundus: si enim iam morbus mutauerat naturam, cum ex calido factus sit frigidus, quomodo poterat esse sitibundus, præsertim cum sic affecti vix sentiant læsiones, cum ad extremum deuenerint. Huiusmodi status fallit non raro idiotas, cum videant sedata omnia, & declinasse morbum, sed declinatione infida, omnia ad perniciem proximam tendentia. Oportet iuuenem fuisse & validis viribus, aliter in principio succubisset. Ecce denuò insurgit virtus noua pugna inita sub solis occasum; sed ait.

ⁱ *Grauius tulit.*] Quasi dicat, vix incœpit pugnam, quod statim decubuit, in quo motu affectum est caput ita, vt delirauerit, & noctem habuerit incommotum. Grauius fert onus ille, qui illud supra vires sustinet, & inde fit, vt ex duobus alterum ex necessitate sequatur: scilicet, vt aut deponat onus, aut succumbat oneri. Natura hucusque totis viribus est conata morbificam causam euincere, at tandem non potens succubuit omnino decimo die, & dum huius diei accidentia narrat, inquit.

^k *Sine voce, multum frigus.*] Non dicit *amplius frigus*: sed *multum frigus*, vt ob oculos ponat eo tempore fuisse mortem præ foribus, neque amplius posse naturam resistere, quod indicat sudor ille, qui superuenit non ope facultatis gubernantis, qua euacuatione solent validissimi morbi euinci, sed resoluta facultate retentrice, & quamuis Hippocrates dicat mutitates in febre acuta esse lethales si non sudent, minus autem si sudent, tantum longitudinem indicare lib. 2. *Coacarum, text. 29. sect. 2. Mutitates*, inquit, *in febre acuta cum exolutione, non sudanti quidem lethales, minus autem exudanti, sed diurnitatem significat*: tamen sciendum est hoc symptoma esse lethale cum sudore, & sine sudore, id est, ἀπορίαν cum exolutione, quia omnes affectiones in summo virium languore morte finiuntur: id quidem verum erit esse minus lethales, modo natura tunc criticè moueat, sed non si fiat propter depressionem, vti hoc loco, quoniam tunc actum est de ægrotante. Triplex enim est crisis. Vna, quam optimam appellamus. Hæc sine dubio insequitur motum naturæ per se operantis, & superantis; quo tempore nihil est, quod molitam crism possit interturbare, quoniam iam omnia præcesserint necesse est, quæ ad perfectam crism requiruntur, de quibus iam in aliis dictum est. Altera est imperfecta, in qua natura parum superauit causam morbificam, & hac de causa non potest Medicus in huiusmodi crismibus aliquid certi præfagire, cum in grauibus symptomatibus dubius sit Medicus, quorsum sit euasurus morbus, & an natura sit suffectura. Tertia mala, omnibus ad
ægroti

ægroti perniciem vergentibus. In hac Medicus, quemadmodum in prima potest tutò, & certò prælagire, ita in hac tutò potest prædicere euentum, sed dispari ratione, cum in hac mortem, in illa salutem expectet, veluti huic ægrotanti contrigiſſe cernimus, qui multo erumpente sudore obiit decima, quia morbi vis ea erat, vt non poſſit vltèriùs natura ſuſtinere morbum, & die pari præcipuè, quia talis erat motus morbi, qui diebus paribus mouebantur, & exacerbantur: nam qui morbi diebus paribus mouentur, paribus iudicantur, 3. in 1. epidem. textu 13. & etiam in comment. *historia Philisici*, & de hoc potest dici, quod de Philisco dicebat Galenus, ſic. *Alius forteſſe ager paribus ſymptomatibus, & ſignis, non die ſexto, ſed octauo obiret, ſi & viribus eſſet Philisico robuſtioribus, & minus ſymptomata, & ſigna ſint pernicioſa.* Hoc poſtea animaduertere debetis difficilioreſ ſolutu eſſe morboſ, qui paribus mouentur, ob id dicebat Galenus 1. ſect. *Aphoriſm. in comment. text. 20.* Perfeetam iudicationem non eſſe intelligendam de diebus paribus, quia ſupponit materiam magis ſolutu difficilem. Verba Galeni, *Eſt autem huius nominis ἀπαρτὶ, apud alios antiquos ſignificatum pro cumulato, plene, atque indeficenter*; quæ omnia etiam hoc loco per ἀπλῶς. id eſt, integrè, debemus accipere. Neque enim per id verbum, dies pares oportet intelligere: eſſet enim in propatulo falſum, ſi quis in diebus paribus, vel iudicatus eſt, vel iudicatur, nihil in his nouandum eſſe. His verbis demonſtrat euidenter iudicia in diebus paribus fieri imperfecta: nam pendent à materia contumaciori, & ſi in malum ſoluuntur, poſſunt citò finire, ſi in bonum prorogantur, vt idem Galenus teſtatur eſt 4. *Aphoriſm. comment. 36.* his verbis. *Qui in diebus imparibus acceſſionem habent, citiùs iudicantur; qui verò paribus tardant.* Neque propterea quis veſtrum dicat in diebus paribus iudicia fieri, & tutiſſima, vt decimoquarto die, vigefimo, quia nunc non loquimur de paribus, qui ſeptenariis concluduntur, & quamuis Hippocrates viſus ſit repoſuiſſe inter dieſ pares, id quidem intelligendum eſt ratione arithmetica, quia ſcilicet in duos pares numeros diuidi poteſt, vt in ſextum, & octauum, ſed quod facit ad noſtrum propoſitum, dicitur impar, quia duobus ſeptenariis concluditur, & in dieſ videmus iudicia fieri firma, veluti in vigefima, & huiusmodi aliis, & trigefimaquarta: quemadmodum enim vigefima ex tribus, ita vigefimaſeptima ex quatuor, trigefimaquarta ex quinque ſeptimanis conſtat, quadregima ex duobus vicensariis: nam mutationeſ fiunt in morbis diebus quaternariis, ſeptenariis, vicensariis, ſed diſtinguuntur à paribus, qui nihil retinent nature criticæ ſeptenariorum, vt dieſ ſextus, decimus, decimusſextus. Quare in illis diebus quæ iudicia fiunt, firmiſſima ſolent eſſe, veluti & ſigna quæ apparent, ſiue ſint ſalutaria, ſiue mortem portendant: quæ verò eueniunt in diebus paribus, qui non conſtant ex ſeptenariis, exacerbationeſ, vt plurimum ſunt exitioſæ, & ſi quæ fiat in melius mutatio, ea cenſetur infida. Neque propterea negandum eſt fieri etiam recidiuas in diebus imparibus. verum rariùs, & hæ minus habent periculi, quàm in diebus paribus. Itaque dicuntur quidem omneſ iudicatorij, quia tam in paribus, quàm

in imparibus iudicia fiunt, sed non pari euentu, vi, & certitudine. Non mirandum igitur si per pares moto morbo, vti dictum est, decimo die obierit, non potente natura vterius vim malignissimi morbi sustinere. Et hæc satis de præsentī historia. Veniamus ad curationem.

Curatio.

SI vnquam erat seruandum Hippocratis præceptum, in principio esse mouendum, certè debebat in hoc seruari, qui tot graua accidentia habuit, & verenda, quæ non immeritò reddidissent Medicum ambiguum in propinandis remediis, & præsertim si secundo, aut tertio die fuisset vocatus, vti frequentissimum est: tamen cum à principio virtus est depressa, nulla sequuta euacuatione, potest quidem Medicus ex prauis signis coniectere adesse ingentem humorum malitiam, sed non deesse & copiam, vt Galenus annotat, veluti supra demonstrauius, & ob id prædicto periculo debet ad conuenientia remedia venire, sed parcius agere, quia in ingenti humorum malitia, facillè ex euacuationibus natura deprimitur. Quare si virtus ea erat, quæ non momentaneam depressionem ostenderet, poterat Medicus ad euacuationem per sanguinis missionem deuenire: nam à febre indicatio oriebatur refrigerandi. Ab humbrum malitia attemperandi, & malitiæ obistendi. Ad refrigerandum nil præstantius poterat considerari quàm venæ sectio facta ex vtroque brachio, & eadem die inualescente morbo, nequē in his casibus tertiam, & quartam sectionem vereri oportet cum eo moderamine requisito à morbo, & à viribus, attendentibus nobis illud, quod magis vrget, & nisi maximum fuisset impedimentum leniens erat perneccesarium, quia ex parum conuenienti victus ratione non poterat nisi excrementa coacernasse: sin minus clysteribus erat insistendum, statim inchoanda erat curatio alexipharmacis iugiter exhibitis. Conserua hyacinthi, Bezoar smaragdus: inter cætera tanquam magis familiare, & tutum medicamentum margaritæ. Insistere syrupis obistentibus maleficæ qualitati, & mediocriter deobstruentibus, id est, sine euidenti calore. Lenientes clysteres pro doloribus. Galenus *lib. 6. de loc. malè affect. cap. 2.* dicit laxantibus vti. Hic non fuisset inutilis qui reciperet decoctionem factam ex maluarum & violarum foliis cum portione hordei ad ℥. viij. mellis violati solut. ℥. iij. sacchari rub. ℥. ij. olei violacei ℥. iij. sicque iterare pro dolorum vehementia, & perseuerantia. Sunt qui vtantur oleo exterius admoto ad aluum ciendam. Sumunt semina colocynthidis, infundunt spatio viginti quatuor horarum in oleo amygdali: & facta valida expressione seruant ad vsum: inungunt vmbilicum, & totum ventrem, & sic aluum moueri aiunt, quibus parum fido. Reuulsiones non erant prætermittendæ, & validius operari, & citius, quo morbus erat velocior, & maior. At inter cætera victus ratio requirebatur, quæ esset optimi succi & facilis distributionis. Hic oportebat omnia præparare, quibus familiaribus esset satisfactum, veluti decoctis cum auro, & rebus cordialibus, sed bene dictum est,

Contra vim mortis, non est medicamen in hortis.

Componeret igitur à primis diebus animam, & prepararet se ad iter commune, expediebat.

ΑΡΡΟΣΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ.

ÆGROTUS IV.

Φρενιτις τῆς τεσσάρτης κατὰ κλιθεῖς, ἤμεσεν ἰώδεια, πολλά, λεπτά. πυρετὸς φρενιτικῆς. πολὺς ἰδρῶς, ξυνοχρῆς. δι' ὅλας κεφαλῆς καὶ τραχήλου βάρθρα, μετ' ὀδύνης. εἶσα λεπτά. ἐναγώρημα ἄσμηκρά, διεσασμύρα, εἰς ἰδρωσεν. ἀπὸ τῆς κεφαλῆς εἰς ἐπιπορίσεν ἀθροῖα. πολλὰ παρήκρυσεν. ἐδὲν ὑπνώσει. β', μετ', ἀφωυθ'. πυρετὸς ἐξὺς, ἰδρωσεν. εἰς διελπν. παλμοὶ δι' ὅλας τὸ σῶμα τῶν νυκτῶν πασμοὶ γ', παρωξύνθη πάντα. δ', ἀπέθανεν.

PHRENITICVS primo, quo decubuit die, biliosa, virulenta vomuit, & multa, & tenuia. ^a Febris horrida: copiosus sudor, assiduus toto corpore: ^b capitis, collique dolorifica grauitas, urina tennes: suspensiones parua, dispersa: non sudauit: Aluus stercus reddidit affatim, multum delirauit, nihil dormiuit. ^c Postridie mane vocem amisit. Febris acuta; ^d sudauit: ^e non intermisit: palpitationes per totum corpus. ^f Note conuulsiones. ^g Tertio die cuncta exacerbata sunt. Obijt.

C O M M E N T A R I V S.

PHRENITIDIS nomine solet Galenus cum Hippocrate intelligere omne delirij genus, hinc videbitis Hippocratem in multis dixisse fuisse phreniticos, quia scilicet vehementer delirauerint: at enim verò hunc fuisse verè phreniticum, & malignissimam phrenitide laborasse ex iis quæ passus est, & ex ceteri morte constabit euidenter, præter id quod à Galeno habemus in *comment.* dum ait: *Acutissima phrenitidis hic ager est exemplum primo statim die una cum febre incessenti, omnesque certè vidimus, qui quidem ita phrenitide percussent, intra septimum diem mortuos esse.* Perpauci, hique rari hunc superantur.

Phrenitis

Phrenitis est inflammatio membrarum cerebri, cum febre acuta, delirium inferens perpetuum, sic Aëtius *sect. 2. serm. 2. cap. 2.* quæ omnia ad verbum desumpsit ex Galeno, Ipse appellat affectum hunc acutum, 3. in *1. epid. comment. 1.* Repetit idem verbis apertissimis *lib. 3. de diffic. resp. cap. 9.* Præterea idem talia profert verba: *Sunt igitur acuti morbi, quos prius nominarunt pleuritis, peripneumonia, phrenitis, lib. 1. acut. text. 8.* Propria signa phrenitidis sunt perpetuò delirare uti in hac sectione *comment. 34.* confirmat Galenus, dum ait: *Sicut phrenitim perpetuò delirio.* Repetit idem *lib. 3. de loc. male affectis, cap. 7.* his verbis: *Phreniticorum autem hos non nominat, eo quod phreniticorum delirium non quiescit mitigato febrium vigore.* Et fortasse apertius idem colligimus *lib. 5. de locis male affectis, cap. 4.* sic: *At phrenitidis propria, & præcipua nota est, ne in declinatione quidem febrium delirium quiescere.* Præter id habent spiritum rarum, & magnum. *Spiratio, inquit, ipsis rara est, & magna.* Quod etiam in multis obseruauimus ægrotantibus, & tanquam signum inseparabile à Galeno ponitur *1. prorrh. comment. 4.* Dicitur rara, & magna respiratio, quæ multo interposito tempore fit, ut exponit *1. prognost. comment. 24.* idemque his verbis concludit: *Quem enim in primo popularium morborum rarum nominauit, hunc in prænotionibus per multum tempus dixit pro ratione nominis facta mutatione lib. 2. de diffic. resp. cap. 3.* Per hanc distinguitur phrenitis, quæ propria est cerebri affectio, ab ea, quæ fit à septo transuerso, quæ nondum verè phrenitis, sed tamen multum non distat à phrenitide, & explicat Galenus hunc in modum: *Verum delirium, quod huiusmodi vitio accidit à phrenitide distinguitur, & ex oculorum accidentibus, & sanguinis è naribus stillis, & spirationis specie.* Quippe phreniticorum spiratio magna est, & ex longis interuallis. Contrà, ubi à septo transuerso delirium oritur inæqualis, ut modò exigua sit, atque frequens, modò magna, & angustiosa. Neque dicitur vera phrenitis, quia neque continuo delirant, & propterea videmus Galenum nõ appellare phrenitim, sed delirium, quo loco etiam hæc habentur: *Ab aliarum verò partium nulla perpetuum delirium procedit, dempto solo septo transuerso, cuius vitio excitatum delirium parum à continuo distat, aded, ut veteres putauerint hac parte affecta inflammatione, homines phreniticos euadere.* His verbis clarè patet, quomodo distinguatur phrenitis à delirio ex septo transuerso proueniente, & quot modis. Si ægrotantes delirent propter ascensum vaporum ad caput, à ventriculo, à pleura propter febres ardentes, illud delirium remittitur declinante febre, nec perpetuò affligit, ut phreniticum. Distinguitur postea phrenitis ab aliis deliriis per febrem: nam phrenitici continuò febricitant, quod non conuenit omnibus insanientibus. *Proprium, inquit, insanientium est febre liberum esse, ut febricitare phreniticorum, & 1. prorrh. comment. 1. μάλιστα, si quidem, id est insanire. omnes homines dicunt eos, qui desipiunt citra febrem. φρενιτικὸν verò, qui cum febre id patiuntur, quod verò in febris vigore accidit appellant, & παρονομαστικὸν, & ἀσυνεπὸν, & παρὰ τὴν νόσον, & παρὰ τὴν νόσον, phrenitim verò non appellant, nisi æger febricitet, & continuò deliret.* Continuitate igitur dementia,

quòdque simul cum febre fiat id, ille phreniticus appellabitur. Hæc sunt ex Galeni sententia præcipua phrenitidis signa. His sic stantibus, cum phrenitis sit morbus acutus, & periculosus, & hic ægrotans hac laborauerit, profectò dicendum erit laborasse morbo acuto, & per consequens periculoso. Verùm, cum acutorum morborum terminus sit decimus quartus dies, loquor de exactis, & videamus Apollonium phreniticum fuisse, & tamen vitam produxisse vsque ad trigelimum quartum diem. Adolescens Mœlibææ vigesimoquatto obiit, quomodo hic ægrotans die tertio peremptus est? Recenseri non erant verè phrenitici, sed communiore nomine, ut dictum est, cadebant sub phrenitide. Præterea, non quia talis est morbus, propterea hunc habebit terminum: nam non est in omnibus par malitia, neque par robur, uti apertissimum est. Hic celerrimè obiit, quia malignissima est correptus phrenitide, uti ex textu apparet, & videbimus historiam percurrentes. Causa phrenitidis humor est biliosus, qui simul cum sanguine ad caput elatus inflammationem in cerebro, & eius inuolueris excitat, ita Galeno docente *lib. 2. de sympt. causis cap. 7.* Referam verba, quia sunt vtilia. *Nominantur autem ex eis quæ quidem cum febre sunt, phrenitides, quæ sine febre sunt, insania, Græcè mania. Ac reliquæ quidem deliria ex mordentibus, & calidis oriuntur succis, qualis maximè flaua est bilis: sæpe etiam ex calidiore cerebri intemperie. Sola verò illa, quæ melancholica vocantur, frigidum succum pro causa habent. Quippe phrenitis non tantum ex calidis ortum habet succis, sed supra id, etiam phlegmonem in cerebro, & eius inuolueris excitat. In reliquis verò febribus deliria sunt eiusmodi succo in cerebro exuberante. In ijs verò, quæ in acutissimarum febrium summo incremento incidunt, vapor aliquis mordens, & calidus ad cerebrum ascendit.* Hactenus Galenus. Verùm non est sufficiens causa ad tollendum hominem de repente; nisi inflammatio etiam sit malignissima, quemadmodum in præsentis ægrotante apparet, qui vomitum habuit non solum biliosum, verùm & virulentum. Vomitus ita lethalis, ut quibus accidit, eorum nullus euadat, & celerrimè moriantur, veluti testatus est Hippocrates *2. in 1. epid. text. 54.* quando dicebat: *Sed & virulenta vomunt, & ex his quidam subito moriuntur. In comment.* hæc addit Galenus: *At demonstrauimus nos talia alui excrementa, & vomitiones ubi adurit flaua bilis fieri. Quare subito quidam moriuntur, hoc est statim à vomitionibus intereunt, ipsum cerebrum scilicet, eiusque membranas tenente phrenitide à flaua bile profecta; tunc dicuntur ægrotantes malignissima phrenitide esse detenti, huiusmodi vomitu apparente, confirmante Galeno *1. prorrhæ. text. 17.* quo in loco appellat talem vomitum fastidiosum. Vomitus autem *αῖσθός*, id est fastidiosus commune quidem symptoma talibus est phreniticis cum malignissimis quidem febribus. Sed apertius eodem *lib. comment. 10.* scribit ibi Hippocrates: *Qui in capitis doloribus æruginosos vomitus habent, vigilântque cum surditate, citò hi vehementer insaniunt.* Galenus, *Flaua bilis cum supra modum assatur, primum quidem in æruginosum migrat succum, deinde in nigrum: supra modum autem assatur propter febris magnitudinem. Cum igitur flaua bilis in phreniticis affectio**

affectionibus cerebrum prehenderit , febrisque vehementia assatum hunc succum melancholicum reddiderit propter atræ bilis malignitatem, vehementes fiunt insanix, quas *μανία* dicitur in *lib. epid.* appellat Hippocrates. Æruginosus igitur humor siue per vomitum , siue ventrem, siue per urinam , quomodocumque excernatur , & succum ex quo ortum habet , & morbum vehementer calidum, tum siccum esse demonstrabit. Ergo concludere oportet cum Galeno tam repentinæ mortis causam non aliam esse excogitandam quàm internam , hancque humoris malignitatem. Quomodo autem generetur, & propter quid tandiu latitet docet Galenus, dum demonstrat sensim crescere humores, & tandiu latitare, donec ingentem malitiam fuerint adepti , cui natura non possit amplius dominari , statimque postea erumpunt. Probat id exemplo canis rabidi, cuius virus per multum temporis spatium latitat, ita vt videantur demorsi sine noxa, & postea de repente incidunt in hydrophobiam, & moriuntur, veluti demonstratum est in historia Critonis. Hinc licet adolescentes monere, ne præcipitent in iudicio ferendo de propinato veneno, vti aliquando accidit , quia non dantur certa signa veneni , & demonstratiua : nam quæcunque symptomata possunt excogitari facta ex propinato , eadem fiunt ex veneno intus genito , id est , ex prauis & corruptis humoribus intus genitis. Neque Galenus id confirmat, scilicet posse dari, sed dubitatiuè loquitur *lib. 8. de locis malè affectis cap. 7.* Quia verò (sunt verba Galeni) Medici inuestigare solent , an assumpti veneni propria extent signa , eo quòd sæpenumero videant citra lethalis veneni potionem humores similiter, vt epoto venene corrumpi, non mirum est, si sic aliquando mutentur humores, vt vniuersum corpus auriginosum euadat, & reliqua. De eadem re verba facit *lib. 6. de locis malè affectis cap. 5.* & post multa scribit. Quærendum esse, an in animantis corpore tanta fieri possit corruptio, quæ veneni tum vires , tum qualitatem æquet , & vtrum adhuc discussum sit, quod diu à Medicis quæritur , scilicet an dentur propria veneni notæ, necne, scribitque apertissimè eos , qui de hac re disputarunt concedere eosdem fieri affectus à lethalis veneni portione , ac à corruptione , quæ ortum habet à corpore, tamen eos hoc modo distinguere, qui assumpserunt venenum ab iis, qui intus genitum habent. Quando videmus hominem obambulantem , & propria munia obeuntem , & sua natura probis humoribus abundantem, & bene educatum, de repente mori , cui corpus liuens, nigricans, aut varium sit, aut diffluens, aut malè olens, tunc de propinato veneno affirmare oportet. Signa veneni quidem , sed ambigua; nam quis est tam probis humoribus, qui aliquam non habeat corruptionem, & quis tam commodè viuit, qui possit cruditates euitare , quæ diutius in corpore detentæ vim veneficam possunt acquirere, vt quotidiana ostendit experientia. Quid de passionibus hystericis ? Quid de iis , qui de repente moriuntur , quorum corpora siderata conspiciuntur, citra veneni propinati suspicionem ? Ex multis vnum referam. Capellanus almi Illustrissimorum Histeriorum Collegij annis elapsis mecum vespertino tempore loquens, de nullo apud me est conquestus, nisi de catharri mole-

stia, verum rectus stabat, & debita exercebat munia. Serò cœnavit com-
modè, postea iuit dormitum. Mane, me præsentè, in lecto mortuus est re-
pertus. Hic liuens habebat corpus, & à capite ad pedes sideratum, neque
tamen fuit propinati veneni suspicio. Quod de hoc dicitur, & de aliis
quamp̄ plurimis dici potest. Non dantur igitur certa signa veneni, quidquid
aliqui somniant. Sed quid plura? nonne habemus pro exemplo Crito-
nem, & hunc de quo modò est sermo, quem dicit vomissè virulenta, &
multa citra propinati veneni suspensionem. Cur autem per vomitum po-
tius, quàm per alium fuerint euacuata, etsi materia biliosa sua natura
magis feratur sursum, id tamen referrem in consensum ventriculi cum
capite, vt affirmat Galenus *lib. 3. de locis malè affectis, cap. 7.* hincque eue-
nit, vt in capitis fracturis, quæ ad membranas vique perueniunt, biliosus
vomitus succedat, subuersioque stomachi, & morsio, quod ad verbum scri-
bitur ab Hippocrate *6. Aphor. text. 50.* cuius verba sic leguntur: *Quibus-
cunque præciditur cerebrum, his necesse est febrem, & bilis vomitum superue-
nire. Præciso cerebro, inquit Galenus, aduenit ea ratione communi, qua quo-
libet membro principali patiente inflammationem, subsequitur febris.* Bilis
verò vomitus sit, compatiente ventriculo propter eius cum cerebro, com-
municantiam, ore præsertim eius, ad quod terminatur ex cerebro effatu
digna quædam coniugatio neruorum. Quod idem scripsit Galenus *1.
prorrh. comment. 10.* Verum, cur Galenus dicit euomibilem, non alium
humorem in affectibus cerebri, cum tamen sint quatuor humores. Re-
spondet idem Galenus *in citato loco*, id fieri quoniam in huiusmodi dolo-
ribus solet præcipuè humor serosior, & tenuior à vicinis partibus ad par-
tem affectam concurrere: tenuior autem est humor biliosus: ergo meri-
tò hic præcipuè per vomitum excernitur cum superfuitate serosa, quan-
do vix fieri potest quin simul cum humore bilioso per vomitum reiecto,
etiam superfuitas quædam euomatur. Verba Galeni: *Consuevit quidem,
& aliter in magnis doloribus, atque mœroribus fortibus in ventriculum flue-
re biliosa superfuitas, & multò magis, cum ipse malè affectus fuerit. Ad ea
enim, qua talia sunt feruntur partium proximarum superfuitates, præsertim
qua tenuem habent substantiam, qualis est ipse biliosus humor, atque cum eo,
quæcunque serosa humiditas, que sæpius in vomitibus bili permiscetur, si qui-
dem rarò admodum accidit, vt bilis exquisita euomatur, cui serosam humi-
ditatem non videamus admistam. Apparet autem & insanis, cum diu à cibo
abstinerint, in illis præsertim, qui natura sunt biliosiores, tales in ventriculo
humores admitti, quod & ipsius morsus, & vomitus manifestant.* Subdit:
*Non solum autem cerebro vulnerato euomunt homines bilem, sed & dura
membrana itum circumstante, que cum in multis partibus sit cerebro agna-
ta, citissime ei communicat affectiones proprias.* Hactenus Galenus. Redea-
mus moò vnde digressi sumus, dicentes hunc ægrotantem phrenitide
cum malignissima febre laborasse, quia maligni erant humores in corpo-
re coaceruati, & maligna per consequens erat inflammatio: ad magnitu-
dinem enim inflammationum sequi febres iam certum est. Malignitatem
censendit per illam particulam,

^a *Febris horrida.*] istæ febres horrificæ ortum habent ab humorum prauitate ex putredine contracta ; cum enim prauitas humorum ex putredine parta increfcit, horror confequitur, & etiam poftèa delirium, in quo moriuntur ægrotantes, quod 3. in.6.epid. comment.25.confirmitur. Fortaffe hîc poffet adaptari textus Coacarum, qui fic legit: *Qui crebrò cientur in acutis rigores, pestiferi, & alio in loco legitur fic: Frequens in febris affiduitate rigor, fractis iam viribus agri, pestifer.* Dicit poftèa fudaffe toto corpore, & copiofè. Si vnà cum febre incidit fudor, fi eft acuta, fudor eft pestifer, fed multò magis fi immodicus fit: nam præter id, quod vt symptomaticus nihil iuuat, etiam hac ratione damnandus eft, quoniam quæuis euacuatio immodica virtutem profternit, & fi quid aliud malignitatem denotat: oportet igitur tempeftiuè fiat, vt iuuet: eft enim fudor febribus incendentibus & vehementiffimis inflammationibus maxime conueniens, quod Galenus fignificat his verbis, *Sudores verò omnibus febribus proprij funt, & præcipuè incendentibus.* Iuuat autem non parum, & effertefcentes inflammationes, quando ficuti & antèa diximus, vnà cum coctionibus emanauerit? non funt autem in morborum initiis, & eam ob rem inutiles cenfentur fudores crudis, & inconcoctis humoribus teftatum à Galeno 2. in 1.epidem. text.26. Ibi fic habet Hippocrates. *Sudores multi.* Hos tantum aberat, vt iuuarent, vt etiam contra læderent. Reddit rationem Galenus, videlicet quia humores erant crudi, quo tempore fudores non funt boni, neque vt fignum, neque vt caufa, cum indicent vel copiam, vel virum infirmitatem. Verba Galeni, *Has febres tertiana naturam referentes fudores comitabantur inanes.* Subdit. *Caufa in promptu eft: nam crudis morbis attribuimus, nec prodeffe fudores, nec fignum effe bonum: nam, vel copiam denunciant humorum, vel virium infirmitatem,* quod vtrumque fuiffe in hoc ægrotante ex qualitate, & quantitate euacuationis apparet: nam quòd multa euouerit, & quantitate, quòd virulentum, malitiam vires profternentem denotat, & cum efferetefcentiffimus calor, veluti adurens torrebatur, hincquo fit, vt fudor potiùs tunc exprimatut verius, quàm trudatur ad cutim naturæ ope, omnia benè gubernantis. Quare eft attendendus fudor omnis in febre acuta ineunte, quia cum febrem non leuat, certam fidem tunc facit à fuma ardoris vi prouenire potiùs, quàm à virtutis robore expellente caufam morbificam, tuncque fine dubio malus eft, vt fignum, & vt caufa. Primo modo, quia fignificat æftum. Secundo modo, quia vires refoluit citiffimè, vt de eo dici poffit, quod Hippocrates in Coacis. *Qui fudores fubiò, affatimque funt, nocent.*

^b *Capitis, & colli dolorifica grauitas.*] Non video, quomodo Hippocrates dicat adfuiffe in hoc ægrotante tale fymptoma; phrenitici non fentiunt dolorem ex Hippocrate 2. Aphor. text.6. *Quicumque dolentes parte aliqua corporis, dolorem non fentiunt, ijs mens ægrotat.* Ergo cum hic validiffima efferet corceptus phrenitide minùs omnibus debebat infeftantem dolorem percipere: veriffimile tamen eft adfuiffe capitis fectionem, & colli per communicantiam, cum tam grauiter afficeretur, & credibile quòd

quod à subiectis partibus quoque materia continuò transmitteretur. Quomodo igitur intelligenda est hæc Hippocratis dictio. Duplex posset excogitari responsio, vna dicentibus nobis sic. Phrenitis, vt plurimum solet habere antesignanum ipsius, capitis grauitatem, ipso plus iusto repleto, etsi multa alia id denotent. Itaque possemus dicere conquestura esse de dolore, antequam in id affectus genus inciderit, quasi dicat non esse mirum, si ita est affectus, quia repleto capite, neque materia deriuata, potuit eam suscipere dispositionem, vt caput eo modo læderet, etsi non est inseparabile signum ipsius phrenitidis, quia multoties dolet caput, neque tamen delirant ægrotantes. Altera responsio meo quidem animo sic potest afferri. Delirantes etsi, vt mente capri non sentiant, at tamen habent sui morbi augmentum, quo grauius à morbo torquentur. Itaque potest esse, vt inuadente morbo, non tanta sit sæuitia, quin affligentem aliqua ex parte dolorem sentiat, melius, aut remissiùs, parum refert, modò denotet aliqua ex parte affectiones suas; nam potest esse, vt dolor is sit, qui delirium superet, vti demonstraui in superioribus cum Galeno: inualecente autem morbo veram esse omnino sententiam Hippocratis crediderim. Sed vtunque sit incæpit vrinas emittere tenues. Vrinæ phreniticæ, non per se, sed per accidens, vti *suprà* est demonstratum: nam in his casibus humores recurrunt ad supernas partes, & ob hoc tenues emittuntur, & si quæ extant suspensiones, eadè sunt paræ, quia paucus humor subsidet, & dispersæ sunt subsidentia, quia crudus est morbus. Solent phrenitici, vt experientia demonstrat, tam validè agitari, vt quiescere nunquam possint, & ob id etiam multos vidi ex validiori corporis conatu sudasse: at quoniam eo tempore solet natura omnes vias tentare, vt se à molestia eximat, ob hoc modò vnam, modò alteram tentat euacuationem, quod & nunc pariter euenisse certum est ex Hippocratis textu, dum ipse ait: *Non sudasse, assurim aluum steruus reddidisse*, quasi velit dicere: Non sudauit diuersa materia ad aluum, sed non poterat natura sibi moderari, quia ipsius impetus adhuc erat validus, quin impetuose insurgeret ad materia, qualitate potius, quàm quantitate peccantis, expulsionem: ita enim solet natura lacessita suos tentare effectus: at tam impressa erat humorum malitia, vt non posset se eximere, & ingentissimæ malignitatis est signum, quando euacuationes non iuuant per conuenientem partem factæ. Quod si dicas esse intempestiuas, quia in principio; neque propterea excluduntur à bonis euacuationibus, si non vt signū, saltem, vt causa. At in hoc inemendabilis & impressa humorum malitia perniciem celerrimam minans, non potente natura occurrere. Nam euacuationes quæ præter quod non iuuant, morbum exacerbant, pestiferæ sunt; & hoc in praxi obseruate diligenter, in morbis magnis celerrimè ad interitum hominem ducentes. Illa euacuatio erat quammaximè conferens, quia erat per conuenientem locum, & debebat reuellere à capite; & tamen ingrauescens erat magis affectio capitis, dum ait, multum delirasse, id est, exacerbata esse capitis affectionem, ita vt maiore delitio infestaretur, quod quemadmodum inualuit magis, ita etiam somnum

num omnino arcebat. Hæc primi diei symptomata nonne poterant fidem facere haud multò post moriturum ægrotantem, quod certius prædicet Medicus pulsum tangens, si æqualiter aliquem affligi contigerit.

• *Postridie manẽ vocem amisit.*] Incipit ægrotantis certissima, & celerissima perniciēs: nam tria sunt præcipua phrenitidis malignæ signa. Vnum, silentium est, dum delirantes in *ἔκστασι*, id est, vehementi delirio silent, ita Hippocrates 1. in 2. *Coacarum text.* 30. In febribus insanix vehementes silente ægro, sed non etiam priuato voce, lethale est. Quòd si tam graue malum, silere in delirio, quanto magis, esse voce priuatum, vti in superiori historia est demonstratum; & sic affecti habent mortem præforibus, eodem Hippocrate confirmante 3. in 3. *Coacarum text.* 11. Et in vehementi insanix muti facti pereunt. Sequitur hoc symptoma vel instrumentorum voci asseruentium læsionem, vel principij neruorum affectionem 1. *prorrhætic. comment.* 23. Fit etiam ob humorum malitiam, & propter immoderatam siccitatem, *lib. eodem*, sic: *Cum igitur phreniticis hæc contigerint uariòs, desipiunt, quod idem cum σφοδρῶς, id est, vehementer, vult significare, fitque propter malignitatem, cum propter immoderatam siccitatem.* Subdit: *Quo fit vt multi euadant.* In hoc ægrotante aderat affectio capitis: erat enim phreniticus: aderat euidentis humorum malignitas. Ergo propter vtrumque obmutescentiã, & vocis amissio est facta: neque enim crediderim tam breui temporis interuallo eam potuisse contrahi siccitatem, quæ huic symptomati causam præstiterit. Habuit igitur vnum ex iis, quæ phreniticis grauitèr habentibus contingunt, & miror tam depressa natura febrem habuisse acutam: nam videntur aliquando mitiores in extrema virtutis prostratione; verùm hi sunt motus naturæ cadentis, vt nunquam pugnam intermittat, nisi quando ad extremum ventum est, quo tempore etsi aliquos tentet cogatus, parum ramen durat, & perinde est, ac si dixisset febrem esse acutam, esse exacerbata, nonne erat acutissima ab initio. Quid si Hippocrates innueret imbecillitatem virtutis, dum dicit, *febris acuta*, id est mitior facta, non criticè euacuata materia, sed infidè declinante morbo, quod fortasse elicitur ex verbo illo,

^d *Sudauit.*] Non amplius copiosus sudor: sed sudauit, quasi dicat, iterum natura tentauit euacuationem inflammationibus conuenientem, sed inutilis euacuatio, intempestiuè facta, in vltima virtutis depressione, quo tempore nulla euacuatio bona; & verisimilius dictum Hippocratis verteremus sic. Sudauit frigidum, & fortasse circa caput, quid aliud excogitandum in moribundo. Quòd si sudauit toto corpore, quod neque Hippocrates dicit, tamen id fuit per resolutionem, etsi illud,

• *Non intermisit.*] Refertur ad sudorem multò deterius, citiùs virtutem resoluens: nam ad quid intelligere de febre, quam continuam fuisse aded certum, vt non egeat probatione; quapropter intelligenda est de sudore, quòd scilicet quo magis virtus resoluebatur, eò maior erat sudor ille resolutiuus: attrito enim corporis robore sudor multus, & inde virium defectio præcipitant in exitum; quod verum sit, habuit palpitatio-

nes per totum corpus, quod symptoma est perinde grauissimum, etiam si aliqui intelligant de conuulsione, vel, vt verius dicam, de motu conuulsiuo, quem tremorem appellant. Hoc est secundum quod insequitur malignam phrenitidem, scilicet tremor. At enimvero non est necesse, vt semper omnia concurrant, & ego insequeretur dictum Galeni, qui interpretatur de palpitatione verè dicta 1. *prorrh. text. 29.* quo in loco ait: *Palpitanter per totum, an voce destituti moriantur.* Galenus exponens textum, non ait Hippocratem intelligere tremorem. Verba ipsius hunc in modum habent: *Nos sanè rursus, & in presentia pronuntiabimus palpitationem, quatenus demonstratum sit, flatusum spiritum sequi, congesto scilicet ob frigiditatem flatuso spiritu.* Addit: *Cum igitur totum corpus palpitaueit, fieri potest, vt qui ita sunt affecti, voce destituti propter frigiditatem pereant, non amplius mouentibus musculis guttur, aut ijs, qui in ipsos prouunt neruis, suo fungi munere nequeuntibus.* Ex quibus elicimus clarè fieri aliquando palpitationem totius corporis, càmque sequi ingentem refrigerationem, & non esse motum tremulum, aut conuulsiuum, sed esse palpitationem à flatibus originem trahentè. Cùm autem corpora ad id deueniunt, quomodo possunt seruari deficiente vitæ instrumento? Itaque fuit huius ægrotantis palpitatione vera frigiditatem insignem denotans, cui insequitur vocis priuatio & mors, vti ex Hippocrate eodem habemus in *Coacis.* Palpitanter toto corpore, num muti moriantur. Neque dicendum est palpitationem esse vnius determinatæ partis, quia potest esse totius corporis. Nonne videmus in febribus audentibus vniuersum corpus exterius refrigerari, quo tempore potest palpitatione, non potente calore materiam circa cutim existentem resolvere. Præterea palpitatione est earum partium, quæ possunt dilatari: vt vniuersum corpus circa cutim potest dilatari: ergo erit etiam totius corporis, & eodem tempore. Hoc probat Galenus lib. 2. *de symptomat. causis, cap. 20.* his verbis: *Palpitatione autem dilatatio quadam est præter naturam in particulari; fit autem in omnibus corporis particulis, in quibus dilatatio distentiõque accidere possunt. Non enim profectò os, cartilago, ve unquam palpitant, propterea quòd dilatari non possunt. Ergo in cute sæpe incidit, nonnunquam verò & in subiectis illis musculis, vnòque verbo in omnibus quæ distendi, dilatarique possunt, incidit.* Dicebamus tria esse maligna symptomata, quæ vehementissimas sectantur phrenitidas. Vnum erat silentium. Alterum tremor. Tertium conuulsio. Neque hoc symptoma in ægrotante defuit: nam inquit Hippocrates:

[*Nolle conuulsiones.*] Facile fiunt phreniticis conuulsiones, vt Hippocrates confirmat aperte 2. in 1. *epid. comment. 53.* sic: *Phreniticis conuulsiones.* Sub hi Galenus: *Phreniticis infestant conuulsiones, capitis, cællique permanentibus doloribus. Solent & sequi vomitus virides, quæ ambo sunt lethalia, & facile est phreniticos conuulsos mori.* Conuulsio duas habet causas repletionem, & euacuationem lib. 1. *prorrh. comment. 27.* & alijs in locis, quam causam habuerit hæc conuulsio, non omnino certum. Ex vna parte videtur dicendum factam fuisse à repletionem, tum quia breuitas morbi

morbi non permisit tantam euacuationem , à qua ex siccitate induceretur affectus. Præterea si aderat malitia , extabat & copia. Erat grauitas, quæ copiam denotat. Addamus, quod conuulsiones ex inflammatione fiunt à repletionem, ita Galenus *lib. 2. de sympt. causis, cap. 2.* his verbis : *In phlegmonarum generis vitijs, repletio.* Ex altera parte videtur esse verisimilius à siccitate prouenisse. Galenus pluribus in locis affirmat à vigiliis induci conuulsionem, vt *7. Aphor. text. 68. In vigilia conuulsio, vel desipientia.* Ibi Galenus admittit ex vigiliis conuulsionem fieri, eamque ex siccitate à vigiliis inducta : idem *4. Aphor. comment. 59.* Si dicamus intelligi Hippocratem de vigiliis diuturnis, neque deerit ratio conuincens. Hippocrates appellat phreniticos paucicibos. Cùm igitur in summa humoris inopia, & caloris copia non bibant, neque humidum alens distribuitur, neque ex eo succus exprimitur, & celerrimè, ac magis vruntur humores, tandemque exhausto humido primigenio, tum portionis defectu, tum febrili incendio partes neruosa conuelluntur, aut propter summam facultatis animalis infirmitatem in tremorem incurrunt: solent autem, vt dictum est, esse hæc duo vehementissimæ phrenitidis finis. His rationibus crederem in huiusmodi casibus citissimè exsiccati corpora, & posse conuelli; neque obstat, quod dictum est, adfuisse grauitatem copiam indicantem; quia est quidem verum dicere. Est eopia: ergo si concitabitur dolor, ipse erit grauens: at non conuertitur; est dolor grauens, ergo extat copia, quod in superioribus determinauimus, dum cum Galeno ostendimus habere aliquando partem dolorem grauatium, non ex copia, sed ex imbecillitate. At est inflammatio. Quando Galenus dicit conuulsionem factam ex inflammatione pendere à repletionem. Ibi non intelligit inflammationem cum ardentissima febre, quod verum sit. Subdit : *In ardentissimis, & siccissimis febribus vacuatio* : id est, conuulsionem causat. Hæc erat huiusmodi : ergo neque est inconueniens dicere, tam fuisse æstuantem internam inflammationem, & febrem, quæ siccitatem induxerit, huius conuulsions causam. Neque repugnat breuitas morbi : nam corpora vel colliquantur celerrimè ex largis euacuationibus, vel ex humorum malignitate, & efferuescentia; quod verum sit, tractans Hippocrates de facie cadauerosa *in 1. prognost. text. 8. Si igitur circa initia morbi talis fuerit vultus.* Ibi ponit *circa initia.* Illud initium includit non principium quod terminatur signis coctionis & cruditatis, sed spatium trium, vel quatuor dierum, immò talis vultus, talis exsiccatio aliquando fit ferè in instanti, vt sæpius obseruabitis; quid dicemus de cholera morbo, in qua eadem die, eadem hora ita exsiccantur corpora, vt appareant exanguia. Idem Galenus *3. in 6. epid.* videtur hoc ipsum confirmare his verbis: *Porro extenuationes multis de causis proueniunt, siquidem alimenti penuria, exercitationes plures, vigilia, cogitationes, dolores & morbi colliquantini, & discussorij.* Præterea euacuatio multa per aluum, per vomitum, per sudores, per sanguinem è naribus, extenuationum sunt causæ. Quid si hæc relata possunt corporis siccitatem facere, quomodo non potuit istius ægrotantis corpus extenuari primis diebus, cùm multa euouerit, mul-

tum sudauerit, & multum fluxerit alius cum ardentissima febre, quibus omnibus certo posse concludi crediderim, conuulsam fuisse presentem aegrotum ex siccitate. Addamus. Nervi contrahuntur in vehemēti siccitate, at lora tenduntur, & contrahuntur prope ignem. At in febribus ardentibus, & vehemētissimis phrenitidibus fit maxima siccitas. Ergo nervi in febribus ardentissimis, & vehemētissimis phrenitidibus, ac lora prope ignem exsiccantur, & per consequens conuulsiones in his fiunt ex siccitate. Ita Galenus *lib. de tremore, palpitatione, & conuulsione, cap. 8.* dum ait: *Considerato item fieri posse, ut nervi continui partem quandam corporis, aut inflammatione, aut alia quadam causa valida affectam secum trahant, conueliantque. Etenim, cum has omnes dispositiones mente conceperis, ob quas conuulsio oriatur, inuenies: siquidem inflammationes nervosarum partium, ac praesertim cum in nervorum principio, aut etiam prope ipsum generantur, nervos continuos attrahentes tendant, quemadmodum extrinsecus artifices chordas. Si autem nervosa corpora ab humorum copia obstructa tendantur, similis interea affectus oritur, atque chordis, quae propter ambientis humiditatem vehementius intenduntur.* Subdit: *Contra, in malignis ardentibus febribus, quas causas appellavi, & valida phrenitide fieri apparet. Ecce, si contra fit, ac in iis, quae fiunt ab humiditate: ergo fiunt à siccitate.* Et ut rem clariùs declaret Galenus, iam dictis haec addit: *Vt enim lora, quae prope ignem siccata contrahuntur, tendunturque, eodem modo spasmi fiunt ex nimia morborum siccitate, quae nervosum genus admodum arefacit.* In ardentibus autem febribus, id ex sola siccitate provenit, phrenitides etiam ex principij nervorum inflammatione symptoma comitatur. *1. prorrh. comment. 9. Phrenitica vehementer tremētia finiuntur.* Galenus, *Sed si secundum rei veritatem sermo perpendatur, non potest cum hoc nomine, tremētia, ordinari: fieret siquidem talis intellectus.* Phreniticæ affectiones in tremore vehementem finiri consueverunt, quod manifestè falsum existit, cum solas vehementissimas phrenitidas hoc symptoma consequatur. Nempe nervorum infirmitates propter affectionis siccitatem phreniticis diutissimè insunt. Exoluta autem virtute tum vigiliis, tum motionibus multis, simul verò, & nervis supra modum arefactis tremores fiunt. Ecce supra modum arefactis in vehemētissimis phrenitidibus: at morbi vehemētissimi non transcendunt quartam, quia sunt peracuti exactè. Ergo & hic citissimè est arefactus & conuulsus cum vehemētissima laboraret phrenitide. Restat modò, ut videamus, cur Hippocrates in hoc non faciat mentionem respirationis, cum tamen ex signis sit demonstratiuis; praesertim, cum semper tanti faciat respirationem. Cum igitur habeant phrenitici spiritum magnum, & rarum, cur non nominavit. Respondet Galenus paucissimis verbis. Hippocratem praetermittere, quae omnibus sunt conspicua, & quia manifestum est sic delirantes respirare, non erat cur de ea mentionem faceret. *lib. 2. de diffic. respirat. cap. 10. Demonstrabo, inquit, quamvis praeter opinionem id esse videbitur, multos difficulter spirantes esse in morbis popularibus scriptos; verum nihil Hippocratem de ipsorum difficili spiratione dixisse,*

dixisse, propterea quòd manifesta erat, & omnibus nota Medicis, propter eaque in multis dedignatus est scribere: posuit autem in aliquibus, ut essent tanquam exempla aliorum. Quare in hoc ægrotante non posuit spiritus qualitatem, cum sit manifestissimum, si quis delirat, necessariò habere spiritum huiusmodi, ut lib. 5. de locis malè affectis citato, & lib. de diffic. respirat. cap. 9. ibi sic legimus: *Et iam sanè proprium est id, quod à principio dicebamus, nempe, cui magnus, & rarus est spiritus, huic omnino etiam delirium; cui verò delirium; huic non omnino magnus, & rarus spiritus.* Hæc verba videntur contraria ei quod dictum est; tænera tamen non sunt. Quod dicit Galenus tale est: *Delirantes ut tales, talem habent spiritum necessariò, & quando talis est spiritus, deliri sunt: si verò quid obstet, non necessariò id sequitur, quia aliquando complicantur cum delirio alia grania accidentia, quæ interturbant respirationem.* Dolor, si cum delirio coniungatur, & superet delirium, respiratio immutabitur; & sic de aliis. Rem hanc explicat Galenus lib. 2. de diffic. respirat. his planè verbis: *Quòd si à solo delirio respirationis ornatus, & integritas confunditur, magnus erit, & rarus spiritus omnino: si verò à solo dolore, parvus, & densus: si verò ambo concurrant, & dolor vehementer obtinuerit, obscura erit omnino alteratio ex delirio; si verò moderatus fuerit dolor, aut plus quidem ex dolore, minus verò ex delirio, respirationem alterari continget, aut vice versa, aut aequaliter iuxta utrunque.* Quare delirantibus spiritus rarus, & magnus erit per se, per accidens potest immutari. Restet igitur vera Hippocratis sententia de phreniticorum respiratione, si nihil obstet, de qua non facit mentionem, eandem præmittens, tanquam omnibus notissimam.

8 Tertio, cuncta exacerbata sunt.] Id est, febris, convulsio, delirium, & reliqua. Si tam passiva erat istius ægrotantis conditio, & tertio die deterius se habuit, non amplius suffecturam naturam erat credendum. Conuelli corpus, illudque à siccitate perniciosissimum: neque enim tempus dat excogitandi remedij lib. de palp. cap. 8. Idem Galenus hæc habet: *At ex siccitate convulsionones nunquam sanaueris.* Haud multò post: *Quippe ita affecti moriuntur protinus, ne cogitandi quidem remedij dantes tempus.* 5. Aphor. comment. 70. Quòd si protinus moriuntur, meritò die sequenti à convulsionibus extinctus est, scilicet tertio die, & fortasse summo mane, quia ait: *Tertio die cuncta sunt exacerbata: defunctus est.* Non poterat affectus iste ita parum exacerbari, quin celerrimè hominem tolleret, ob id est existimandum eadem fuisse defunctum die. Posset iam dictis hæc addi auctoritas, quæ desumitur ab Hippocrate 7. Aphor. comment. 9. *A profluvio sanguinis desipientia, ac convulsio, malum.* Hunc textum exponens Galenus, ait: *Non esse bonum casum desipientiam post sanguinis fluxum.* Sed quod dicitur de sanguine, de quacunque alia euacuatione est intelligendum, videlicet malum esse post euacuationes exacerbari affectum, deterius fieri desipientiam, deterrimum fieri convulsionem, quando sola convulsio ex euacuatione immoderata facta sit admodum exitialis, & longè magis quàm desipientia, quod Galenus confirmat his verbis: *Secundum quam desipientia non est bonus casus, post sanguinis*

guinis fluxum, etiamsi sola contigerit, multò magis conuulsio, etiamsi absque desipientia facta fuerit. Maximum verò malum est ambarum conuenus, quoniam vel sola conuulsio ex immoderata vacuatione casus est admodum exitialis: nam desipientia minus malum est. His omnibus sic stabilitis merito citissime obiisse concludendum est, neque potuisse mortem euitare. Galenus in *comment. huius historia*, refert tam repentinam mortem in febrem malignissimam, quasi phrenitis non possit vnus diei spatio mortem afferre, quod non semel vidi: afficitur enim pars princeps cui facile aliæ consentiunt, & quemadmodum omnes morbi ostendunt magnitudinem per symptomatum vehementiam, non video, quomodo non diceretur vehementissima phrenitis.

Curatio.

Promptissimus requiritur artifex, qui sine mora medelam adhibeat sic affectis. Primum igitur tenuissima requirebatur victus ratio, etsi ipsi per se nimis tenuem seruant, dum difficile in his potest tempus præscribi, nullum interuallum morbo habente, tamen si dari potest alimentum, illud paucissimum esse debet, succus farti, prillanæ, contusum carnis in pauca quantitate, stillatitia ex carnibus, & id genus alia. Victus rationem in id genus morborum non est difficile præscribere, arduum in longis. Manere debent in cubiculo temperato sic affecti, in quo fuerint strata refrigerantia, qualia sunt rosæ, nenuphar, & similia: cauent aliqui à picturis, quia hi præcipue picturis delectantur, à quibus cerebrum valenter læditur propter fixam imaginationem, quam pariunt. Habent enim etiam delirantes in quod facilius conuertant animum. Ingressus amicorum conuenit, qui non, vt solet vulgus, omnibus, quæ ab ipsis dicuntur respondeant, & etiam contradicant, quod magis eosdem exacerbatur; verum leniter, & blandè pertractent, aliquando pro re nata, etiam aspersus, vt consulit Auicenna *lib. 3. Fen 1. tractat. 2. cap. 7.* de quo tractat pariter, idem omnino confirmans Paulus *lib. 3. de re medica cap. 7.* Quod postea spectat ad partem chirurgicam. Commendatur venæ sectio permittentibus viribus. Sunt qui largam euacuationem suadeant, si non ex brachio, saltem ex fronte. Galenus *lib. Medic. inscripto cap. 13.* hæc habet: *Phrenitis est mentis alienatio. Nota sunt insania vehemens, temeraria manuum gestatio floccorum, & festucarum collectio, & febris acuta. Causam habet magna ex parte bilem. Constituitur in cerebro, & eius membranis quas uluisyas appellant, vel, vt quidam aiunt, in septo transuerso. Curatio hæc cõuenit. In initio, si præsens sis, venæ incisio, cucurbitula conueniunt, subtractio, & clyster, & abstinentia conueniens. Instante morbo perfusiones, soporifera inunctiones, quibus somnus accersitur, & humectantes cibi conducunt.* Hæc Galenus. Hoc quod dicitur à Galeno conuenit cum eo, quod Celsus habet; mittendum scilicet esse sanguinem, si præuideamus futuram phrenitidem: at cum inuasit morbus, frustra putat adhiberi; immò Asclepiades existimat potius trucidari, quàm curari, cum morbus iam inuasit. Verba

Celsi lib. 3. de re medica, cap. 18. Remedia verò adhibere, ubi maximè furor urget, superuacaneum est: simul enim febris quoque increfcit. Itaque tunc nihil, nisi continendus ager est, ubi res paritur, festinanter subueniendum. Asclepiades perinde esse dixit his sanguinem mitti, ac si trucidentur, rationem hanc sequutus, quod non infania esset, nisi febre intensa, neque sanguis, nisi in remissione eius rectè mitteretur. Attamen credo hìc non loqui de phrenitide vera; sed tantùm de paraphrenitide, quæ dat tempus antè operandi; & proptereà cum iam delirant, non amplius est tempus his vti remediis, quia iam inualuit magis morbus, neque est remediis huiusmodi locus. Id ita esse videtur Galenus confirmare, dum de vera phrenitide sermonem habens, consulit esse confugiendum ad euacuationem per sanguinem. lib. 13. method. cap. 21. scribit sic: Itaque incidenda in huiusmodi affectibus vena est statim ab initio, si modò tam valens sit virtus, ut sine noxa missionem sanguinis toleret, ac nihil prohibeat eorum, quæ de secunda vena retulimus. At in hac operatione faciendâ, illud est attendendum, quod Aëtius cap. proprio iam citato habet. Illo in loco monemur, ne temerè extrahatur sanguis; quia, cum plurimùm agitentur, exoluuntur facillimo negotio. Itaque ex euacuatione, & motu concitaturi virtus citius prosternitur. Verba Aëtij sic habent: Siquidem igitur phrenitis cum febre ab initio in prima die, aut secunda, usque ad quartam irruat, & non ex transmutatione alterius morbi succedat, & urina fuerint subcruenta, & facies rubicunda, & atas vigoris, & bona corporis habitudo adest, & omnia signa simul indicant sanguinis multitudinem, vena cubiti secetur ea, quæ media est, & pro viribus detrahatur, & non usque ad animi deliquium, minus autem, quam oportet auferatur ob plurimam, quæ in ipsis est ex vehementi motu discussionem, & exhalationem, & propter lassitudinem. Sed & sectio moderata fiat, ut ne ager clanculum brachij vinculum exoluat: consequitur enim periculum sanguinis eruptionis. Neque vquam tentarem venæ sectionem ex fronte, nisi priùs vniuersali præcessa, aut ex brachio, aut in suppressione alicuius euacuationis ex venis hæmorrhoidalis, quæ vtilissima etiam censetur in iis, qui huic euacuationi minimè sunt obnoxij, aut ex pede, quod facilius est consequi in mente captis. Si huic remedij generi non sit locus in huiusmodi casibus, tentate euacuationem clysteribus, cum decocto surfurum, & ptissanæ succo. Ego non verer aciores ad maiorem reuulsionem, præsertim cum difficilè iniiciantur, quibus omnia reuulsionum genera adhibere expedit, de quibus supra. Caput expedit fouere, derasis capillis, rosaceo magis tepido, inquit Aëtius, & reddit rationem: quia cerebri membrana inflammata, frigiditas rosacei non est cura, immò neque caliditas. Frigidum densat meatus, & superfluitates discuti non permittit; quod verò calidum est feruorem duplicat. Quare æstate exactè tepidum rosaceum adhibendum est, cum modico aceti. Hyeme moderatè calidum. Quòd si delirium sit vehementius post factam euacuationem per venæ sectionem, commendatur oleum, in quo fuerint decocta capita papaueris aliquot, & sic fouere; sic etiam faciem abluere aqua, in qua talia decoxerint. Expedit somnifera sub naribus

νὸ ἐπαύσατο. ὡς ἔχει τὴν ἰσχυρίαν, καὶ ταραχὴν, ἔτι πολὺς βλη-
 σπισμός. Δ, ὡς ἐν μέσῳ ἡμέρας,
 ἔθανεν ὀξυτάτως.

da: multa urina, neque ea bo-
 na reddebatur. d Tertio, femur
 desit dolere, mentis alienatio,
 & turbatio, multumque se se
 iactavit. Quarto, ad meridiem
 perijt.

COM M E N T A R I U S.

VICHERRIME dictum fuit à Galeno i. de different. febr. circa initium, multoties leuem causam grauissimum tunc parere effectum, quando corpus quod afficitur ad id habile fuerit. Rem perinde esse, ac dicitur, cum Galeno comprobat præsens historia, quæ nobis ob oculos ponit ægrotantem, qui femore dolens, ita postea grauior est affectus, vt paucissimo temporis intervallo vitam cum morte commutauerit. Est fortasse, quia dolor ex sui natura tam grauior afficiat? Nequaquam, postquam grauissimi concitantur aliquando, qui torquent non mediocriter; tamen, neque succedit febris, neque mors, & hoc, quia ægrotantes malignam non habent dispositionem. Quod dicitur, euidentius patebit ex casus consideratione. Inquit igitur morbi principium fuisse dolorem in femore dextro, qui nullo modo iuuabatur ab iis, quæ offerebantur. Vt id, quod ab Hippocrate scribitur de hoc ægrotate intelligatur, sciendum est corpus nostrum, & vnamquamque partem his quatuor facultatibus constare, quibus sanitas conseruatur, his commodè se habentibus: sunt autem attractrix, retentrix, concoctrix, & expultrix. His totum corpus gubernatur, quia si tandem ab alimentis, aut natura prauis, aut quantitatē excedentibus, excrementa generentur, natura à corpore deturbat, aut sensibilibiter, aut insensibilibiter. At si hoc opus impediatur, & fiat humorum congeries, tandem natura insurgit ad expulsionem, & ita deponat in alienam partem, aut euacuet. Deponit autem semper naturaliter ad debiliores partes: nam, quantum in se est, principes semper custodit, estque opus hoc facultatis expultricis, vel, vt ait Galenus, expulso-riæ: suscipiunt autem imbecilliores, inde fit non ratò, vt partes istæ aliquando inflammationes patiantur, aliquando erysipelata, aliæ herpetas, aliæ alia, vti quotidiana demonstrat experientia. Quare fluxio quæuis duplicem habet causam. Vna est partis imbecillitas, quando scilicet, siue à capite, siue ab aliis partibus materia demandatur. Altera est quando eadem materia à parte trahitur, quia scilicet affecta sit calore vehementiori, aut dolore. Istæ igitur sunt fluxionis causæ. Hanc rem determinat Gale-nus clarè admodum lib. 2. de different. febr. cap. 11. Referrem verba, sed quia longa oratione id probat, supersedebo. Re hunc in modum se ha-bente putandum est sine dubio delatam esse materiam ad femur dextrum

à partibus superioribus , quia scilicet sensim fuerint coaceruati humores superflui, quibus natura per aliquot temporis spatium potuit dominari: ac ipsis incrementibus, & mala qualitate stimulantibus, tandem coacta est facultas huic muneri dicata insurgere, & vires suas adhibere, vt à fatcina & mala qualitate corpus liberum redderet. Rem ita esse probatur Galeni testimonio *in loco adducto*, his verbis: *Duplex est in omnibus entibus extraneum, alterum namque ex sui qualitate, alterum quantitate. Hoc autem aceruari contingit ob harum potentiarum, quæ in membris sunt sita vigorem, & imbecillitatem. Cum enim aquæ valentes fuerint, & meatus, qui materiam inutilem excernunt, secundum naturam se habuerint, tunc membra in sanitate consistunt: ubi verò plus assumptum fuerit, quam possit alterari, omne quod superfluum est à virtute expulso trusum, necessariò excernitur. Quòd si imbecilla fuerit, in eodem residet loco: ac si multum fuerit, grauat, atque distendit; si verò acre, exedit, ac mordet: sicuti quod calidum est calefacit, quod autem frigidum refrigerat. Quòd si materia extra corpus minimè trusa ad longinquam partem transmittatur, nihilominus suis bene actum est cum egrotante; verum si integrè non eiciatur, multa sequuntur incommoda.* Et ne longiùs rem petamus, sit nobis æger hic pro exemplo. Huic dolor obortus est in femore dextro. Quis esset dolor, non dicit, puto tamen fuisse factum à materia acri, & ob hoc extitisse acutum, & eo magis, quia dicit doluisse repente, non vt solent abscessus per congestionem, in quibus leuissimus est à principio dolor, quia sensim materia sese in eam partem insinuat; sed in hoc, de repente, vt inuat impetum humorum, & per consequens vehementiam doloris: (est enim dolor eorum, quæ confertim fiunt) quod significat dicens, non potuisse remitti remediis factis. Quando dolor non remittitur externis, sine dubio arguit corporis plenitudinem, vt Galenus admittit 2. *acut.* tractans de plenitudine, vt videbimus suo loco, neque deerat humorum malitia impetuosiùs stimulantium. Sed vt cunque vbi erat dolor, ibi erat fluxio, confirmat Galenus 5. *Aphor. comment. 53.* Quomodo autem fuerit curatus, parùm hoc refert, sat est intelligere dolorem fuisse acerbissimum, qui non cedebat remediis ab Hippocrate factis: si enim ab aliis fuisset curatus, posuisset hoc sine dubio. Tam grauis fuit dolor, quòd febris succensa est, neque leuis, sed vehemens, quam appellat acutam.

^a *Primo die febris acuta*] Multoties contingit doloribus inualescentibus febrem concitari, quia ex validiore motu accenduntur spiritus, verum his interquiescentibus, simul & febris conuiescit, non vterius protracta. Ne existimarem huius generis fuisse, appellat acutam, id est putridam, quia omnis acuta febris est putrida, etsi non conuertatur propositio, quia putridæ non necessariò sunt acutæ. Ergo statim inuadentibus doloribus acutè laborant, & quoniam in deleteria humorum qualitate citissimè damnum infertur corpori, morbo magis in horas exacerbato, ob id adit, ardens paulatim, quasi dicat: febris erat quidem grauis, sed tamen multò magis inualecebat, & id erat eodem die, quod inspiciens Medicus, non difficilè cognouisset causam, quoniam morbi vehementissimi
pendent

pendent ut plurimum à bile, & hanc fuisse causam, velocitas morbi & accidentia denotant. Præterea potuisset prælagire morbum futurum breuem, quia morbi, qui à principio habent vehementiam, aut citissime occidunt, aut citissime solvuntur: at si habeant lethalia annexa symptomata, non bonus expectatur euentus. Causa, cur ardens fieret, referenda est in remissionem dolorum, quod intelligo per illam particulam:

^b *Neque comitabantur dolores.*] Id est, dolores non adedò urgebant. Id demonstrabat inceptam fluxionem retineri, & non amplius futurum in ea parte abscessum, estque hoc malignum per textum Hippocratis *1. in 4. Coacarum text. 40.* Quæ signa abscessum enunciant, si ab eis non sequatur abscessus, malignum. Conuenit hæc dictio cum illa quæ habetur *lib. 3. prorrhet. text. 78.* *Dolores absque indicatione soluti, inutiles;* id est, repente soluti: neque enim tam citò potest abscessus fieri, & conquiescere. Si igitur nullo facto abscessu sedetur, nihil aliud excogitandum est, quàm materiam illam firmatam esse circa principalem partem. Hoc fit tunc, quando natura præ imbecillitate non potest perfectè munus suum explere, & tunc, natura in hoc statu existente, non est remedio locus: sequitur etiam grauantem copiam, vel eiusdem materiæ malitiam, à quibus lacessitur facultas ad expellendum, & hac de causa sæpissimè imperfectè agit natura, neque propterea debet tunc Medicus temerè euentum prædicere, quia oportet ut post doloris occultationem repentinam animaduertat, quorsum euadat morbus; nam potest natura inceptam crism in sequentem diem differre; & ita materiam aut per aliam partem euacuare, aut ad eandem partem transmittere, cum ægri commodo. At si repente sedato dolore alia augeantur symptomata, & incipiant vigilæ, aut aliæ capitis affectiones, quid aliud existimandum est, quàm materiam illam transferri in supernas partes. Veniamus modò ad textum, & videbimus hanc doloris quietem fuisse omnino infidam: subdit enim,

^c *Altero die femoris remissi sunt dolores.*] Ecce ut demonstrat euentus, dolores non fuisse remissos cum ratione: nam febris increuit. Hoc non solet sequi, quando materia euacuatur, cuius causa dolor cessat: inualefcere enim febrem post doloris, sedationem, graue admodum est. Non grauabor his vobis referre, quòd multoties obseruaui. Sæpe, postquam medicinam facio, mihi contigit curare ægrotantes, qui ex hypochondriorum dolore cœperunt affici, verùm eodem tempore febris excitabatur, sedatis doloribus omninò tamen febris increuit adedò, ut acutissimè laborauerint, alij malo functi sunt fato, alij difficilè euaserunt. Iudicaui eo tempore abundare materiam crudam circa eas partes, cuius causa eleuari sint flatus distendentes ex febrili calore essentialiter superueniente, in materiam crassam agente, quo inualescente conquieuerè quidem dolores, resolutis flatibus, sed non conquieuit praua generis venosi dispositio, in dies grauius affligens: tunc quidem non aliunde potest Medicus deuenire in cognitionem status ægrotantis, quàm ex consequentibus. Cùm igitur, sedatis doloribus, grauior fuerit status ægrotantis, quid aliud putandum quàm prauam corporis illius dispositionem.

Periſſe in hoc, cùm dolores fuerint remiſſi, quid ſequutum eſt? Deterior exitit ægroti conditio. Cur? Quia habebat corpus maiorem ægrotandi cauſam, quàm eſſet pauca illa materia ad partem delata. Hoc quidem eſt certiffimum, quòd ſi peccans ille humor copioſius ad ignobiles partes fuiſſet delatus, neque febris increuiſſet eo modo, neque tam grauiſter fuiſſet læſus; at quia intercepta eſt fluxio quomodoſcunq; ſit; eam ob rem lethaliter ſe habuit. Illud augeri febrem poſt doloris ſedationem denotabat generis venoſi ſtatum peſſimum, à quo elatis vaporibus tectis, & ori ventriculi communicatis, factus eſt ægrotans implacidior, & quemadmodum à ventriculo ad caput facillima eſt tranſmiſſio; ita non fuit difficile vigilias induci, humore ad id faciendum apto. Verumenimverò, neque hucusque deploranda fuiſſet ægrotantis ſalus; niſi ſtatim grauiora ſuperueniſſent: ſcilicet extremorum refrigeratio, intus æſtuante corpore, humoribus ſupernas partes occupantibus 4. *acut. comment.* 47. Quid contulerit ille violentus humorum decubitus, & imperfectus, iam ex antecedentibus conſtat, ſed melius ex conſequentibus, & ſi credendum eſt Hippocrati, iſti motus ſunt ſuſpecti, cùm videantur vim naturæ inferre, cuius occasione fortaiſſe dictum eſt 1. *in 1. Coacarum text.* 31. Malignus quoque doloris impetus è femore, multo magis, ſi celerrimè conqueſcat ſine iudiciis ſolutionis. Galenus ita ſcribit. Iam ſæpius ſermo hic tum particulariter, tum vniuerſaliter dictus; melius oſtenditur, ſi adiiciatur repente occultari: nam κατὰ μολύνθῃν τὸν, ſolutionem, quæ ſenſim ſit ſignificat. Repente verò occultari dolorificas affectiones, abſque hoc, quod in alia quapiam, quæ manifeſta ſit parte abſceſſus fiat, tranſmigrationem ad viſcera ipſa factam oſtendit, quod maximè eſt pernicioſum, & lethale; niſi præueniat natura aliqua inſigni euacuatione, vt dictum eſt, aut abſceſſu, quibus à tam graui noxa ſe expediat. Hucusque pernicioſus fuit ægrotantis ſtatus, pernicioſior impoſterum: nam vrinæ emittebantur multæ, ſed non bonæ. Veriſimile eſt fuiſſe renes, cùm haud multò poſt eſſet delitaturus, aut fuiſſe turbatas, quæ ſecundùm Aphoriſmum minantur futuram capitis affectionem; ſed, quoquomodo excernerentur, nihil decretorij afferebant, ſimiles iis quas emittebant ægrotantes in hac conſtitutione, quo in loco *text.* 41. habet Galenus fuiſſe vrinas excretas propter ſeroſi humoris abundantiam, propterea que nihil boni attuliſſe; ſed excretas fuiſſe, quia ob nimiam copiam, vaſa eas ſuſtinere non poterant, vel quòd ita eſſent mordaces, vt vellicarent, & ad excretionem irritarent, etiamſi propter hanc cauſam potiùs frequentius, quàm copioſius mingant. Fiunt ratione colliquationis ex adurente interno calore, propterea que neque tunc ſunt bonæ. Hoc repetit Hippocrates *in hac conſtitutione text.* 61. his verbis: *Vrina multa erant; neque erant illa ex potu ingeſto, ſed illam excedebant, multumque etiam viſioſa erant reddita*, affectque rationem, cur eſſent viſioſæ, ſubdens: *Nec enim inerat craſſitudo, vel concoctio, vel proba purgatio. Nam purgationes per veſicam multis bonum portendebant. Plurimis colliquationem, turbationem, dolores, diurnitates, & nulla iudicia.* Hæcque cauſa dicerem potiùs fuiſſe vrinas multas in hoc ægrotante.

ægorante. Si prima facie spectemus doloris alleuationem, videretur doloris sedatio originem traxisse ab insigni illa vrinarum copia, quia post hanc conqueuit dolor, & per consequens ex hac parte videbatur melior ægroti conditio. At enim verò conferentia, & tolerantia cognoscitur ex euentu. Tantum abest, vt quid attulerit commodi, vt longè perniciosiora superuenerint symptomata, & in hoc sint cauti iuuenes, scilicet attendant in morbis solutio nis modum; & ita ferant iudicium. Quanti possit recursus humorum ad supernas partes, animaduertant modò, & sit illis hæc historia tanquam exemplum minimè contemnendum. Admiranda pariter Hippocratis diligentia in recensendis quæ euenêre. *In principio*, ait: *non concomitatus dolores, febrem autem fuisse acutam; ardens paulatim, quia sensim materia ferebatur ad nobiliores partes.* Postea ait, *fuisse remissos dolores magis, sed huic remissioni maiori, maior est subsequuta febris.* Tandem, inquit:

^d *Tertio, femur desit dolere.*] Sed quæ commoda habuit? Nulla profus, sed euidentiùs tendebat ad proximam ruinam, ingrauescentibus multò magis, quo magis conqueiscebatur inceptus à principio dolor: nam quò leuior erat dolor partis ignobilis, eò grauior erat affectio partis principis, quoniam omnia recurrebant ad eam partem, & inde mentis alienatio, & turbatio, quod perinde est, ac si diceret furibundum fuisse: non fiunt autem hæc, nisi compatiente cerebro *lib. Medic. cap. 13.* neque immeritò dicit, multùm se iactasse, sic fert affectus: qui enim validè delirant, iactant se quamplurimum, vt in dies obseruamus, & ita se iactauit, vt ex morbi vi non potuerit effugere diem quartum, quo obiisse scribit: hic enim dies acutissimos sæpè morbos finire solet, vt Hippocrates idem testatus est *lib. 3. prognost. text. 2.* dicens: *Simplicissima febres signis firmata securissimis quarto die, vel citius finiunt, maleficientissima, ac signis affligentes difficillimis quarto die, aut citius interimunt;* & loquitur ibi de febribus acutissimis exactè, quæ si sunt salutare, quarto die finiunt, si lethales, quarto die interimunt. Verùm, qui sanandi sunt, tertio, aut quarto die conualescunt, qui verò sunt morituri, non tantùm quarto, aut tertio, sed primo, & secundo die mori possunt, & si rarò id contingat. De primo die affirmat Hippocrates *in prognost.* dum ait: *Anginam prima speciei hominem tollere primo, secundo, tertio, ad summum quarto.* De secundo die probat exemplum ab Hippocrate adductum *lib. 2. epid. text. 27.* dum ait: *Coi sorori hepar elatum est splenico modo. Mortua est secunda die.* Attollitur hepar splenico modo, quando in immensam magnitudinem eleuatur, vt videmus aliquando in rusticis ita eleuatum, vt dextram etiam partem occupet. Vt igitur denotet tam grauem fuisse inflammationem, vt magnum hepatis tumorem concitauerit, inquit, *splenico modo.* Sed neque quis dicat primum, & secundam esse decretorios: quia dispari ratione procedimus in morbis salutaribus, ac lethalibus: hi enim primo, & secundo die possunt iugulare: at si debent solui in bonum, non possunt ante diem tertium solui: cum solutio fiat per materiæ euacuationem, quæ actio indiget tempore: mors autem sequatur per eiusdem materiæ aug-

mentum, cuius causa in anginosis sequitur suffocatio, & contingere potest spatio octo aut decem horarum, aut saltem vnus diei. Hic igitur quarto die obiit, non tardiùs, quia non potuit diutius morbum sustinere, Ex hac historia, illud eliciant iuuenes oportet, nunquam esse parui faciendos morbos, etsi à causa procatarctica ortum habeant, quia nescimus qualis sit corporum dispositio: nam si quæ corporum sit praua, illa ex leuissima causa ægrotant magis. Notat id Galenus 4. *acut. comment.* 115. his verbis: *Corpore nostro ad morbosam affectionem nonnunquam parato, ita ut prope completa sit, externum quippiam obueniens, eam affectionem manifestauit, febrem videlicet accendens, vel capitis dolorem, vel rissim excitans, vel aliquid, quod tale sit.* Deinde ex eo continenter ad morbosæ affectionis præparationem non sine periculo languent. Non esse negligendas causas externas, aut graues, aut leues, expertus est hoc anno, malo quodam fato excellentissimus Doctor à sancto Petro, qui à cane commorsus, negligens, liceat dicere, exiguitatem vulneris, tam grauitè primis octo diebus transactis, impofterum sæuiit, vt spatio sex mensium laborans in eo prope fuerit, vt cum omnium amicorum dolore moreretur, etsi tandem sit restitutus cum incredibili omnium lætitiâ. Ita hic primum dolore femoris correptus est, deinde eadem die febre, quæ ex sui natura debebat esse ephemera, cùm causam habuerit dolorem, sed tamen ob prauam dispositionem citissimè peremptus est. Alterum, quod debent animaduertere est, vt in dolorum quiete sint oculati, considerantes, quomodo aliàs respondeant doloris sedationi: nam, si dolor cum causa quiescat, bene se habent ægrotantes, sin minus, omnia ruunt in deterius, vt contigisse videmus, mulieri in Thaso, Critoni, & etiam Zemeno. Hic ex vehementi, & acuto morbo abscessum habuit in digito; cùmque pars torius materiæ non esset capax, recurrente ad supernas & nobiliores partes, interiit.

Curatio.

ENimverò solent Medici in iis morbis, qui tam grauitè affligunt citissimè etiam, si fieri possit, succurrere; sed tamen, etsi sint oculatissimi, redduntur dubij quid potissimum sit agendum, non omninò certum habentes: nam morbi vehementia requirit remedia. Virtus in huiusmodi casibus celerrimè deprimitur, quæ Medicum facit ambiguum: sed tamen in iis temporibus cum-Cello standum, & aliquid, etiam cum periculo moliri, eodem tamen priùs prædicto. Si respiciamus Hippocratem erat inchoanda curatio ab anodynis, vt qui vehementer vrgebat dolor, posset aut fomentis, aut vnctionibus demulceri. Attamen, cùm dolor tribus tolleratur modis, insisteretque dolor cum vehementissima febre, mihi non placuisset seruare præceptum Hippocratis *lib. 2. acut. text. 1.* quod sic legit: *Lateris dolorem, siue is per initia fiat, siue abortus postea sit, tentare calidis fomentis, dissoluere non ab re existit.* Id facit Galenus, inquit, quia huiusmodi fomentis cutim efficiunt rariorem, & materiam ducunt ad perspirationem,

tionem, phlegmones sanguinem tum tenuant, tum per halitum digerunt. Quibus peractis, si dolor perseveret, indicatur humorum redundantia, & partem affectam plus trahere, quàm euaporare, quo tempore sic affecti statim sunt euacuandi insigni aliqua euacuatione, videlicet sanguinis missione. Illud quod dicitur de pleuritide, potest dici de quocunque dolore, quia copia in corpore existente, nocua sunt localia. Præceptum tot in locis decantatum à Galeno, & præcipuè *lib. art. Medic. cap. 95*. Cum igitur huic femur doluerit de repente, quod erat indicium materiam impetuosè ad eam partem procubuisse: neque enim doluisset, cum dolor, Galeno dicente *lib. 1. de sympt. causis, cap. 6*. fiat, quotiescunque aliquid repente, & violenter in aliquam partem se se insinuat, siue calor, siue frigus, idem longè clariùs *lib. 12. method. cap. 7*. Ibi probatur exemplo deducto ab iis, qui unguibus frigent, quotiescunque igni statim appropinquant. *Illud etiam, inquit, memoria repetamus ne alterationem quidem sensum irrepentem dolorem asserre animali posse, sed qua dolore animal afficit, eam mutationem tum confertim factam, tum verò violentam esse debere. Videtur enim corpora non solum, cum in habitum contra naturam confertim agantur, tristem mutationem sentire, sed etiam in ipso ad naturalem statum reditu, nisi cum paulatim accipiunt, cruciari. Scimus enim, qui in vehementi frigore iter fecerunt, eos cum se se non sensim, sed semel calefacere properarent, dolore circa unguium radices adeò vehementi affectos, ut ferre non possent.* Hæc Galenus. Quibus videmus cum ratione fuisse additum verbum illud ab Hippocrate *repente*. Verùm, ut ut sit. Cum dolor vrgeret, ego in iis casibus statim deuenissem ad validissimam euacuationem: ita enim duo possunt commoda sequi, ut scilicet reuellatur humor, & prohibeatur impetus ille dolorificus, & etiam, ut tollatur materia antecedens, continuè ad partem recurrens: tentare enim in huiusmodi casibus fomentis sedare dolorem, est superuacaneum, & etiam suspectum, quia in his morbis tardare nocuum est; neque propterea improbasset externa auxilia, verùm non retardassem interna. Venæ autem sectionem partiri in talibus casibus expedit, quo velocior fiat retractio, cum minori virtutis dispendio. Neque pertimescite sensim euacuare, quia scilicet suspicio sit, ne maiore spirituum copia ad sectam partem congesta, impetuosior postea eorundem resolutio sequatur; quia hanc aliquorum opinionem, tanquam vanam omninò negligere; primò, quia non possunt impetuosius exhalare, cum orificium non fiat maius: secundariò, quia vas est semper idem; & tandem est præceptum Aëtij vbique commendatum, & etiam à Chirurgis obseruatum in abscessuum sectione: in hydropicis obseruandum semper, ut scilicet aqua sensim extrahatur, propter spirituum resolutionem. Extrahendus igitur erat sanguis, ut dictum est, & ex brachio seruata partis affectæ rectitudine. Quòd si quis diceret, non omninò esse turam venæ sectionem ex supernis partibus, quia adiuuet motum naturæ malè operantis: si enim videmus materiam ferri ad supernas partes, nonne adiuuabimus hunc motum, cum ægrotantis detrimento, & hoc modo ingrauescent multò magis euentia. His tamen crediderim non difficile posse

posse nos respondere, his præmissis. Humorū iste recursus ad partes supernas fiebat, quia natura non poterat perficere incceptum motum. Hoc sequitur infirmitatem naturæ: Ipsa autem vel est infirma propter malitiam humorum, vel propter copiam. Si primo modo, vel hæc infirmitas est insignis, vel mediocris; si est insignis, virtutem prosternt, quo tempore frustra tentat Medicus euacuationem: nam quis ignorat facta euacuatione, & vlteriùs debilitata natura, fieri malitiam maiorem, & hinc vitæ periculum maius. Si mediocris, potest Medicus euacuare pro ratione virtutis, si non pro ratione morbi: si postea copia infestat, quæ intempestiuè concitet naturam ad crism. Hinc, vel imperfecta redditur crisis, vel mala, & malus abscessus. Tunc potest meo quidem animo in principio euacuare: si enim dempta copia, natura ad reliqui expulsionem insurgit. Hoc in dies obseruamus. Incipiat inflammatio in aliqua inferna parte, aut quacumque alia, appareat naturæ motus segnis, cum validiore febre, ingrauescentibus magis concomitantibus symptomatibus, nonne obseruamus factis vniuersalibus euacuationibus ex brachio. Inflammationem haud multò post reddi grauiorem, materiam deponente natura impetuosius ad eam partem, idque cum ægrotantis commodo; Cur hoc? Quia exonerata ab ea, qua veluti sarcina premebatur, validius insurgit ad materiæ expulsionem, tuncque est promouere, non intercipere fluxionem. Itaque ego in hoc ægrotante statim, tempestiuè vocatus, sanguinem ex brachio extraxissem, sæpiùs eadem die repetita euacuatione, virtute inspecta. Postea iniecissem clysterem, Hippocratis more, in casibus vrgentibus clysterem post venæ sectionem imperans. Fuisset talis commodus, qui reciperet mel violaceum solut. saccharum rub. casiam decoctionis communis, vel clyster cum ptissana, vel iure. Aut, si nihil obstabat, poterat exhiberi casia in bolo, cum pulpa tamarindorum, & id genus alia, quibus sine noxa vtimur. Hæc autem, & alia præscribit ægrotantis curandi virtus. Syrupi poterant institui refrigerantes, malitiæ obsistentes. Alexipharmaca liberaliter dari, reuulsionibus insistendo. Vesicantia admoueri ad maiorem tractionem ad partes infernas, vniuersalioribus antea præmissis. Virtus ratio tenuissima seruari. Multa alia possent dici, sed quia agitur de ægrotante, qui si non sustinuit medicamenta cum iuuamento primo die, neque etiam poterat sustinere sequentibus diebus, cum quarta obierit. Non erat cur pluribus secum ageretur, nisi persuadendo, vt quamprimum animam suam componeret, & ad cælum Dei Opt. Max. benignitate tenderet, quod nobis omnibus vtinam sit concessum.

ΑΡΡΟΣΤΟΣ ΕΚΤΟΣ.

ÆGROTUS VI.

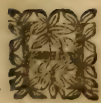
ΕΝ ΑΒΔΗΡΟΙΣΙ ΠΕΡΙ-
κλέα, νδσθ ελα-
θεν οξύς. ξυνεχῆς
μὲ πόνος δι΄ ἴσα πολ-
λή. ἄση. πορὶν κατέχθη σὸν ἡδωά-
το. λῶ ἢ ὑπόσπλωτός τε ἢ καρ-
βαρικός. τῇ περὶ τῆ, ἡμορροῖα σερ-
εξ δρισερῶ. πωλύς μύρτοι ὁ πυρε-
τὸς ἐπέτφεν. ἔρρισε πολὺ, δουλοθῶν,
λοβύκον. κείμδρον εἰ καθίστατο. β',
πῶντα παρωξύνθη. τὰ μύρτοι
εἶρα, παχέα μὲ λῶ. ἰδρυμύα ἢ
μῶλλον. εἰ τὰ περὶ τῶν ἄσλων ἐκεί-
φισεν. ἐνομιμήθη. γ', πυρετὸς ἐμα-
λάθη. ἔρων πληθῶ, πέπονα,
πολλὰ ὑπόσπασιν ἔχοντα. νύκτα
δι' ἡσυχίας. περὶ μέσον ἡμέρας,
ἰδρωσε πολλὰ δερμῶ τέταρτη δι'
ὄλα. ἄπυρθ ἐκείθη. εἰχ ὑπέ-
σπεφεν. οξύ.

ERICLEM Ab-
dera^a febris cor-
ripuit acuta, con-
tinua, cum dolore,
multum sitiebat, fastidiosus
erat, potum non poterat conti-
nere,^b erat sublienosus,^c gra-
uatoque capite. Primo die ex
sinistra nare sanguis profluxit
multus, tamen crescebat fe-
bris, minxit multum, turba-
tum, album: reposita urina
non considebat. Secundo die
omnia exacerbata sunt. At
urine equidem crasse erant,
verum magis subsidebant. Fa-
stidium leuatum est, dormiuit.
Tertio, febris est emollita:
urina multa, & concocta, in
quibus multum subsidebat. No-
cte quieuit. Quarto, circa me-

ridiem sudor prorupit toto corpore multus, & calidus. Sine febre,
iudicatus est, ^d non redijt. Acutum.

COMMENTARIUS.

IC Ægrotans non dissimiliter est affectus, ac supra enarratus, & eodem die habuit iudicium, verum dissimili euentu, quoniam illi mortem, huic salutem attulit. Grauiissima fuit febris à principio, sed tam breui tempore potuit natura causam morbificam euincere, quod etsi in principio videretur prauus ipsius status, tamen quarto die solutus est morbus, vt videbimus.

^a Febris corripuit acuta.] Hoc non est de nihilo, cum plurimi eorum,

qui acutè laborant moriantur, vt Hippocrates in *acutis*, quando ait. *Maximè laudauero Medicum, qui in morbis acutis, quorum vi plurimi hominum moriuntur, in melius, quàm cateri procedat.* Et dum dicit fuisse acutam, intelligit vehementissimam: præter id erat continua cum dolore: fuisse continuam, crediderim additum ad differentiam tertianarum, quæ de genere sunt acutarum: *Cum dolore*, vt innuat febris impetum, quæ lassitudinem inferebat ossæariam, quasi tunc ossa omnia rumpantur; idque expertus sum ego anno 1615. statim prima die, vt nullo modo corpus præ dolore possem mouere; & vix euasi: neque enim putandum est intelligere dolorem determinatæ partis, quia explicasset illud, vt sui moris est. Itaque non immeritò incæpisset quiuis curans magnifacere morbum, cum phlogosi interna, vt denotat sitis illa infestans valde: non irrationabiliter vehementem calorem sequitur vehemens sitis: Hucusque habemus tantum magnitudinem morbi, & ob id neque desperandum: Verùm illud superueniens non omninò excludebat humorum malitiam, de quo iam aliàs sumus eloquuti, & cum Galeno demonstrauimus quid indicet, est autem fuisse fastidiosum: ventriculi enim affectiones, & præsertim oris ipsius maximè sunt attendendæ: nam fastidium illud denotabat malam quandam humorum qualitatem os ventriculi vellicentem, cuius causa sæpius euomunt, si in capacitate adsit euomendus humor, aliàs autem sunt nauseabundi, nausea quadam segni irritante, & nihil excernente, hi quidem minùs perniciosè habent, quia pendet symptoma tantum ab humorum acrium copia, sæpius vellicantium, & vomitum prouocantium; neque putes per potum, intelligere tantum potionem distinctam à cibo, sed vtrumque includit: quoniam Hippocratis erat mos in morbis acutis, quos breuissimos futuros præuidebat tantum potum exhibere, quod Galenus confirmat clarè *lib. 3. acut. com. 58.* his verbis: *Potum solum his exhibet Hippocrates, quos acuti infestant morbi, ubi vires ad usque morbi vigorem, qui cum ipsa coctione existit interdum, veluti in morbis thoracis, pulmonisque suffecturas sperauerit.* Itaque vt demonstret se huic dedisse tenuissimum victum, dicit potum continere non potuisse, idque iuxta *Aphor. 1. sectionis text. 7.* Quid autem intelligat Hippocrates per potum, apertè admodum explicat idem Galenus *lib. 2. de fracturis comment. 29.* Ibi hæc habet. *Nam si continua sit, id est febris, medicandum non est: sed à cibis, & sorbitionibus abstinendum: potionèque utendum, aqua, non vini, sed melle.* Si febris autem vehementer infestet, ipse etiam non dat: sed exquisitissimo quoque aded victu ægros nutriendos monet, vt eis, neque cibos, neque sorbitiones vllas exhibeat: sed sola potionem vti velit, non vini illa quidem: id enim perspicuum est, etiamsi ipse de vino nihil dixisset prohibendo: sed mellæ, quæ est aqua mulla austera, quæ *δξυγγυρὲς* dicitur, & aquæ mullæ: hos enim potus in tenuissimo victu adhibere consuevit: & tertium quoque præter hos acetum mullum: quod ex melle, & aceto conficitur. At mella dulcissimorum fauorum dilutum, & decoctum est, quod etiamnum in Græcia fieri hunc in modum solet. Fauos expresso melle in ollam mundam aquæ plenam iniiciunt, ac macerant:

macerant : deinde eatenus decoquunt , quoad satis ipsis visum sit, vt faui humorem omnem, quem in se habent, decoctura in aqua deponere potuerint : postea ita recondunt, ac seruant, vt unturque ætate, vt potu sitim sedante, aqua frigida adiecta. Hac igitur mella vtendum esse Hippocrates iubet, & si ea non adest, aqua mulsæ : acetum enim mulsæ suspectum habet, quia partes neruolas ferit. Quid igitur per potum intelligat Hippocrates iam constat, & per consequens etiam, cur dicat potum continere non poterat, cum enim morbus esset acutissimus, non nisi potu, id est tenuissimo victu erat vtendum.

^b *Erat sublienosus, grauato capite.*] Lien facilè est fluxionibus obnoxius, dicebat Galenus *lib. de curan. ratione per sanguinis missionem*, & ob id etiam facilè intumescit, & fortasse laborabat obstructione, cui est hæc pars obnoxia, potuitque propterea esse vomitus causa, si credendum est Galeno *lib. 6. de locis malè affectis c. 1.* Sic de liene scribete. *Quin etiam hepatis exemplo sæpenumero excrementa ex se se reijcit, ita vt, & vomitione, cui nausea quoque accedit, melancholicum sanguinem aliquando excernat, qui interdum per inferiora quoque descendit. At, & citra huiusmodi euacuationes ἀδύπνους, id est animi defectiones, & διδύπνους, id est mæstittias melancholicas facit, vt nonnunquam, & ciborum vehementes inappetentias, præcipuèque, quando exquisitè acetosum sit id, quod ad ventrem fertur excrementum : sæpenumero verò, & subuersionem, & resupinationem, quando aliam quampiam habuerit corruptionem.* Hæc Galenus. Quibus constat vomitiones excitari, liene malè affecto, vt ob hoc potuerit aliquam præbuisse causam vomitionibus illis.

^c *Erat grauato capite.* Hoc non est ex nouis, in febre tali caput grauari, quia non leuis sit humorum euaporatio ad supernas partes. Neque crediderim ego huius grauitatis fuisse lienem causam; quia, etsi ab hac parte in ventriculum aliquid transmittatur, illud est melancholicus humor, qui non facit ad ventriculi subuersionem, sed potius firmat, si Galeno credendum *lib. 5. de vsu partium cap. 4.* Verba Galeni, *Nihil igitur amplius miri est, si etiam excrementum melancholicum, quod in liene elaborari, ac mutari non potuit, non in propinqua ano intestina, sed in ipsum ventriculum excretum est.* Post multa ait. *Quòd verò nullam afferat noxam ventriculo, indicat ipsa qualitas: acerba enim est, atque acida bilis atra, & contrahere ipsum, ac constringere, non vt flaua bilis, subuertere nata est.* Constat ergo quòd siquidem hæc noxia esse memorabatur, propterea, quòd vetaret cibos diutius in vetriculo concoqui, atram certè bilem non modò non lædere comperiemus; sed, & actionem insuper ipsius adiuuare: nam ventriculum intendit, ac contrahit in seipsum, cogitque cibos ad vnguem circumplecti, atque retinere, quousque fuerint concocti: Ergo non quia esset sublienosus, caput erat graue, quia non tanta infertur noxa, quæ à ventriculo, capiti communicetur. At fortasse vomitus ille grauabat caput; nam quemadmodum euacuat ventriculum; ita solet caput quam maximè replere *lib. de vena sèct. aduersus Erasistratum*, nèque esset abs re potuisse hanc causam concurrere, saltem ad maiorem graui-

ratem inducendam. Verùm prætermittamus modò omnia, & dicamus istam capitis grauitatem capitis plenitudinem indicasse, ex qua potuisset Medicus non immeritò prælagire futuram sanguinis hæmorrhagiam, quod pluribus in locis habetur ab Hippocrate *in Coacis lib. 5. text. 27. comment. 2.* vbi si legitur. *Qui grauitate capitis laborant, dolentque sincipite, vigiles, sanguinem è naribus fundunt.* Alio in loco. *Capite dolentes, & pertinaciter dolentes, prærubri oculi, signa profluuij sanguinis.* Repetit hanc sententiam Hippocrates *lib. 3. prorrh. text. 45.* Itaque fuit antesignanum dolor capitis fluxuri sanguinis, neque hîc dicendum est non fuisse mirum sanguinem fluxisse è naribus, quia lienosis familiaris esse solet talis euacuatio: nam respondemus in lienosis esse quidem familiarem, quia quemadmodum crassior in splene retinetur, quo repleti solet, ita tenuis sursum elatus proritat, & diffluit: tamen in hoc ægrotante fuit vis febris, cuius causa actior sanguis ad supernas elatus partes, aperuit venarum ora, & profluuium sanguinis concitauit. Verùm quoniam hæmorrhagiæ aliquando sunt naturales, quæ irritantur tempore sanitatis propter sanguinis abundantiam: obseruamus enim multoties in pueris, & præcipuè viuidioribus ita largiter aliquando sanguinem per nares euacuari, vt timorem incutiat, de qua sermonem habuit Hippocrates 3. *in 6. epid. text. 25.* sic. *Cum venere vti incipiunt, aut hircire, sanguinis profluuiio laborant.* Subdit Galenus: *Sanguinem de naribus facîle profundunt non solum ægroti, verùm etiam sani, qui eam ætatem agunt, in qua illud ipsis euenit, quod hircire vocant.* Isti iam & venere vti planè possunt, ac priùs quidem, cum essent pueri sanguine copioso abundabant, verùm ratione incrementi haud ita valdè copioso: sanguis autem ipsis calidior est, propterea sanguinis profluuiio tentantur. Habet hæc ætas plurimum sanguinis, & maximè biliosi, vt docet Galenus 3. *prognost. comment. 12.* Itaque hîc intelligit etiam illam hæmorrhagiam, quæ naturalis est. Altera dicitur symptomatica, quotiescumque partes internæ sunt malè affectæ, veluti hepar, lien, caput. Tertia fit vi febrilis caloris, quo tempore feruidus sanguis sursum impellitur, vt dixi, & apertis venarum oribus sanguinem profundunt ægrotantes, de qua hæmorrhagia loquutus est Galenus 2. *in 1. epid. text. 66.* dum ait: *Sanguis autem plurimis erupit, præcipuè adolescentulis, & adultis, quorum perijt maxima pars, quibus sanguis non profluxit.* Addit Galenus *in comment. Non addubitis sanguinis profluvia in ardentibus febribus ob dominantem fieri bilem flauam, quæ sanguini permista, postquam cum deusserit, cum eo multum ad caput calorem subuehens, narium venis disruptis sanguinis efficit profluvia.* Hæc hæmorrhagia, quæ fit in febribus ardentibus vel fit criticè, præcessis iis, quæ veram crîsim denunciant, de qua aliàs dictum est. Tunc, si fiat præcessis signis coctionis perfectæ, si in die critico: si seruetur rectitudo: si respondeat morbi vehementiæ; dicitur critica, & soluit omninò morbum. Vel est critica quidem quia fiat in die critico, tamen est imperfecta, quia non respondet morbi vehementiæ, neque omnino aufert morbum. Hæc non omnino caret periculo. Tertia omnino damnatur, quia tantùm abest, vt iuuat, vt malitiam

malitiam humorum denotet, & virtutis sanguinem, estque tunc quando incipit, sed desinit, & apparet stilla sanguinis, de qua supra sumus cum Galeno eloquuti. Qualis igitur fuit hæc. Non veluti prima, quia decrant conditiones requisitæ. Non veluti tertia, quia omnino lethalis est. Sequitur ut dicamus fuisse ex criticis quidem, sed imperfectis, neque morbo respondentibus; nam morbi magni requirunt, quæ se iudicent egregia, & etiamsi dicat profluxisse multum; tamen non fuit pro ratione tanti morbi: neque enim omnia postea fuissent exacerbata. Verum nihilominus duo attulit commoda hæc euacuatio. Vnum, quod fluxit ex nare sinistra, & est ex necessariis in optima fluxione, quod scilicet fiat è directo: solent enim sanguinis euacuationes per nares maximè esse commodæ ægrotantibus acutè laborantibus, si quid aliud, 1. in 1. epid. comment. 1. Sanè, inquit, proprium, si quid aliud synceris febribus ardentibus per sanguinis eruptionem iudicari, intelligitque ex naribus, ut notat Galenus: sed oportet fiat è directo, secus, non tantum non est utilis, sed potius nocua. Hæc igitur fuit bona, quia affecto liene, sanguis fluxit ex nare sinistra, de qua rectitudine loquutus est Galenus 1. in 6. epid. 2. in 6. epid. comment. 14. & multis aliis in locis. De eadem re sermonem habet, veluti lib. 3. de cris. cap. 3. Vbi hæc sunt. *Soluis autem lienis, & hepatis inflammationes sanguis è naribus profluens, cum hæc viscera vna cum acutis habent inflammationem, & omnes, quæ præcordiis sunt calida, & acuta inflammationes fluxu sanguinis indicantur.* Oportet autem per directum fluere sanguinem, & dextra quidem nare hepate, patiente, vel locis in dextris præcordiis positis: ex sinistra autem nare, liene, & locis vicinis. Idem comprobat Hippocrates lib. 3. prorrh. text. 33. *Sanguinis ad latus diuersum eruptiones mala, ut si cum lien magnus fuerit dextra è nare fluat, atque res in hypochondrijs ita habet.* Aliud commodum fuit, quod erat larga euacuatio: pauca enim excerni in ægris prauitatem habet, largæ autem euacuationes sanguinis liberant ferè 2. in 1. epid. text. 16. Quod ex sententia Hippocratis repetit Galenus 3. in 1. epid. in historia Metonis, cui affatim die quarto profluxit sanguis è naribus. Habes eandem sententiam 2. in 4. Coacarum. text. 2. Cur igitur non est iudicatus integrè, quia in principio, neque aderant conditiones optimæ crisis, & perfectæ. Ita Metro post largam è naribus euacuacionem, erat insomnis, & alia habuit symptomata, quæ imperfectam denotabant crism; neque mirum, si natura tentante euacuacionem augentur symptomata, cum in perfecta crisi id euenire certissimum sit, quanto magis in symptomatica, quo tempore violentior requiritur motus, uti Galenus significat lib. ad Posthumum cap. 13. Ibi iactat, se prædixisse haud multo post è naribus fluxurum sanguinem, & largiter, duabus de causis. Vna, quia motum naturæ cognoscebat vehementem; & materia erat cruda, cum non æquè facile sit crudam materiam euacuare, quin validissimus fiat à natura motus, quo tempore magis excalescunt humores, & per consequens febres intenduntur tantisper, dum causa morbifica fuerit euacuata. Hæc igitur est causa, propter quam, etsi sanguis copiosius fluxit, tamen febris non est sedata. Duo modò sunt

notanda circa hæmorrhagiam. Primum, ne fiat in morbis longis, virtute imbecilla existente, quia non potest virtus superuenientes euacuationes sustinere. Secundum est, aliquando hæmorrhagiæ superuenire perfrigerationem, vel totius corporis, vel extremarum tantum partium. Si est moderata, & tantum extremarum partium, sistit euacuationem, iuxta Hippocratis dictum. Quibus principio largum sanguinis profluuium, rigor fluxionem sistit. Huiusmodi hæmorrhagias sæpius vidimus etiam in ætate prouectis, etsi Hippocrates dicat, iis magis fieri morbos regios, & alui fluores 2. in 1. epid. citato. Quod si sanguinis euacuatio ad id deueniat, ut vniuersum corpus refrigeret, pessima sine dubio illa est, ut causa, & ut signum. Ut signum, quia indicat extingui calorem natium, & spiritus dissipari. Ut causa, quia affert mortem, ad minus imbecillitatem viriam minimè aspernendam, simulque sequuntur ea symptomata, quæ solent sequi quascunque immodicas euacuationes. Hoc innuit Hippocrates in Coacis, his verbis: *Qua diebus criticis perfrictiones sunt vehementes à profluuiio sanguinis, pessimæ: solet enim corpus ex larga sanguinis euacuatione sanguine priuari, hincque refrigeratio.* Et huiusmodi euacuationes omnino sunt symptomaticæ, non criticæ, quomocunque intelligantur, siue perfectæ, siue imperfectæ. Cur igitur febris increuerit post euacuationem, constat ex iam dictis.

^d *Minxit multum, turbatum, album.*] Mictio longè dissimilis ab ea Larissæ Calui, quia hæc erat talis natura operante, & quamuis esset turbata; tamen non erat ex iis, quæ denotant humorum agitationem, sed idèò fiebat, quia transmittebat humores noxios ad vias vrinæ: neque propterea poterat considerari, ut ait Hippocrates, quia morbus erat crudus, & quia in multa, & copiosa vrina minima coctio apparet: tamen inspiciebatur naturæ motus validus in expellendo, hincque fiebat, ut maiore copia euacuata, quod reliquum erat breuissimo temporis spatio euinceret. Hoc verum esse, quamuis vrinæ perinde viderentur excerni crassæ; per turbidas, hac modò intelligo, id habebant, quod residebant secundo die, neque propterea erant tam bonæ, ut morbus statim conquiesceret, sed videbatur inualescere, cum dicat omnia tunc fuisse exacerbata. Hoc eueniebat quia morbus acutissimus citissimè properat ad augmentum, & hac de causa etiam apparuit euidentis coctionis signum, quod augmentum denotat; nam primò dicebat, non subsidere, modò, inquit, erant quidem crassæ; sed magis subsidebant, quod naturæ victoriam demonstrabat supra causam morbificam: coctio enim id significat, veluti aliàs vidimus. Præterea id erat boni, quod fastidium illud est sublatum. Symptoma non aspernendum, præcipuè in acutis, & ob hoc dormiuit, quia cessabat magna vigiliarum causa. Per somnum facta est coctio, virtus firmata est, quo existente non potest periclitari ægrotans. Euentus ostendit quando statim etiam febris facta est mitior, humoribus ad benigniorem statum redactis, & concoctis, quibus verbis manifestat securum ægrotantis statum, dum ait, *concoctas*, quid meliùs poterat euenire, quàm in morbo grauissimo, videre symptomatum quietem cum ratione, vrinis coctis existentibus,

bus, cum multa subsidencia. Hoc naturæ robur confirmat in concoquendo, & expellendo. Et Galenus habet *in comment.* Vbi secundo die hominem fastidium reliquisset, & dormiuisset, certior iam breui hominem fore incolumem spes erat. At postquam tertio die essent optimæ, & copiosissimæ vrinæ, clarum iam erat quarto die liberatum hominem in morbo, sicque vt Galenus prædixit, euenit cum quarto die per sudorem factum fuerit iudicium, & integrum, id est, sine recidua, & meritò, quia fuit sudor tempestiuus: præcesserant enim signa concoctionis perfectæ; sudorque fuit, qualis esse debebat, scilicet multus, calidus, & per totum corpus, & ægotantem omnino subleuauit à morbo. Iudicatio integra. Ea dicitur integra crisis quæ omnino ægotantem liberat, & totam causam morbificam expellit, & ob id, non rediit. At quoniam Hippocrates scribit die quarto factum fuisse iudicium per sudorem, videtur oriri dubitatio quædam, quomodo potuerit sudor ille esse bonus, & perfectè iudicans, cum ab eodem Hippocrate 4. *Aphor. text. 36.* habeatur. Sudores esse tantum bonos, si die tertio, quinto, & cæteris fiant. Qui autem aliis diebus fiunt laborem significare, & morbi longitudinem, & reciduiam, qua de causa Hippocrates addit fortasse,

Non redyt.] Quasi esset nouum quoddam, fieri integram morbi solutionem per sudorem in quarta. Hic igitur excludit omnino dies pares, & per consequens etiam diem quartum; si res ita est, quomodo factum est integrum iudicium in quarta. Non negat Hippocrates quartum diem posse iudicare, & reponi inter iudicatorios: id enim affirmauit in 2. *Aphor. text. 24.* verum ait rarè euenire, vt fiat iudicium per sudorem quarto die, & diebus paribus, hac ratione, quia morbi per pares moti videntur diutius protrahi, quàm possint die quarto iudicari, quia morbi acuti vt plurimum mouentur per impares. Verba Galeni: *Hunc verò à tertio incipit, qui anticipat quartum in breuioris temporis morbis, & post hunc quædam scripsit, vno die quarto tardiorum, sic enim ferè in omnium exemplaribus inuenies, cum quartus dies in Aphor. nondum esset ascriptus, quamuis hic dies sit primus iudicatorius.* Subdit: *Verumtamen ipsum nunc prætermisit, vel ipse Hippocrates, vel qui primus librum transcripsit: si verò illum omnino Hippocrates præterijt, hanc ob causam ipsum fecisse existimo, quoniam morbi plurimi peracuti, qui cum sudore indicantur, tertio, & quinto die magis, quàm quarto iudicium suscipiunt.* Postea: *Rariores enim sunt, qui die quarto indicantur, atque fuit hoc à me inuentum experientia, cum ob hoc ipsum valdè admodum inquirerem, qua de causa dies quartus fuerit ad Hippocrate in Aphor. prætermisus. Hoc autem videtur accidere, quod morbi peracuti primam statim accessionem habent acutissimam, & reliquas illis proportionales per diem tertium. Si dicimus autem, quòd in vehementioribus accessionibus iudicia fiunt, & quòd morbi, qui in diebus imparibus accessionem habent citius indicantur, qui verò paribus, tardant. Atque idè, etiàm si in principio aliquis morbus exacerbatur, hoc magis accidit in diebus imparibus; si tardare debent ad dies pares vehementiores accessiones transferuntur.* Hac habeo, qua dicam de die quarto.

De hac eadem re habes Galenum loquentem *lib. 3. de cris. cap. 4.* Hactenus igitur Galenus, quibus soluit dubitationem propositam de die quarto. Quod hoc in loco scribit de die tertio confirmat *lib. 3. de diebus decret. cap. 8.* sic, Huius rei gratia tertius, & quintus meritò decernunt: non ex lunari circuitu decernendi potentiam fortiti, sed ob violentam accessionem tertius crism quarto die futuram peruertat; & ideo inter iudicatorios reponitur. Sed hæc satis pro præsentī Historia. Veniamus ad curationem.

Curatio.

ET huic citissimè erat subueniendum venæ sectione; nisi, antequam vocaretur Medicus præuenisset illa sanguinis per nares euacuatio. Tunc Medicus debet considerare virtutem, & simul iuuamentum. Si integrè soluitur morbus, bene actum est cum ægotante: sin minùs potest ipse detrahere, vt ex ambobus perficiatur quod necessarium est ad morbi euictionem: quemadmodum enim quando sanguis incipit è naribus fluere, & supprimitur, statim Medicus eundem ex brachio extrahit: perinde in hoc erat agendum non sufficienti euacuatione præcessa, & habito respectu ad lienis affectionem ex sinistro brachio extraxissem, quia sic erat imitari naturam: quò enim vergit, eò ducere oportet. Quid si illud sublienosus, euidentem lienis denotasset phlogosim, cuius causa febris foeretur: oportet enim aliquam febris præstitisse causam, dum ex nare sinistra fluente sanguine iustus est euidenter. Si postea nullo impediēte fuisset euacuatus ventriculus, nullum incommodum esset sequutum tantare postea syrupis refrigerantibus, febris efferuescentiam demulcere, erat pernecessarium. Alexipharmaca vtilia. Frictiones, cucurbitulæ, & vno verbo reuulsiones facere. Neque enim adeò erat vrgens dolor lienis, vt ad se traheret curationem, qui fortasse solutus est sanguinis euacuatione è parte sinistra. Victu vti tenuissimo. Post morbi declinationem si necessitas vrgēbat purgare syrupo rosaceo, violaceo, eo id genus aliis. Quòd si postea soluto grauiori morbo, lienis affectio ingrauesceret, aut saltem adhuc modicum ægotantem infestasset, tunc expediebat huic parti providere internis, & externis medicamentis. Primùm, si Galeno credendum, qui *lib. 13. meth. cap. 18.* scribit lienem expurgari per aluum, erat aliquop medicamentum exhibendum, quod ad intestina duceret: nam si id à natura fiat, sequitur iuuamentum, per consequens Medicus cum sit naturæ imitator, debet ad eandem partem materiam ducere. Id confirmatur ab Hippocrate *6. Aph. text. 48.* sic: *Lienosis difficultas intestinorū superueniens, bonum.* Et hoc est intelligendum quando sequitur ratione transpositionis materiæ, & euacuationis humorum crassorum, ac melancholicorum lieni insertorum. Addit Galenus *in comment. 43. ad text. Hippocratis:* *Nam aliquando fit, vt modum excedant, & extendantur, tunc noxia sunt agrotantibus, quia quemadmodum quacumque immoderata euacuatio ducit ad hydropem, ita hac quoque.* Quare in hoc, restituto à priore morbo, pro curatione

ratione tumoris lienis poterat exhiberi medicamentum huiusmodi, quod reciperet specierum hieræ simplicis ℥. ij. diacat. ℥. j. & cum saccharo bolos concinnare, aut etiam exhibere mell. ros. solut. cum syrup. de fumo terræ, & lenitio potum præparare. Postea ad deobstruentia devenire ratio dicitur, ut quæ est in viscere obstructio tollatur: verum cum morbi lienis sint contumaces, & difficilè euincantur, expedit repetitis uti purgationibus, lenioribus præmissis medicamentis, ad validiora venientes, quæ nihilominus sustinet pars hæc 1. de compos. medic. secundum loc. fuissent non inutilia, syrupi, decocta parata ex fumo terræ lupulis, corticibus capparum, fol. ceterach. tamarisco, fraxino ligno, & id genus alia, cum oxymelite simpl. aut cum hac decoctione poterat oxymel longum secundum artem parari, & per aliquot dies assumere, & ante syrupos exhibere trochiscos de capparibus. Post purgationem, expediebat theriacam exhibere, à Galeno in lib. de theriaca ad Pisonem commendatam, & tandem ad chalybem in huiusmodi casibus veniendum est, quod medicamentum ab omnibus practicantibus tanquam maximè proficuum proponitur. Exterius sunt fomenta, cerata, emplastra, vntiones, quæ omnia non incommodè possunt haberi à practicantibus. A Galeno, Aëtio, & aliis: neque enim animus ad hæc proponenda est conuersus, sed ad Epidemiorum historias. Ob hoc his omissis veniamus ad Hippocratis verba, quæ sic habent.

APPΩΣΤΟΣ ΕΒΔΟΜΟΣ.

ÆGROTUS VII.

BΝ ΑΒθήροισι πλώ
 παρθένον, ἢ κατέ-
 κητο ὀπί τ' ἱερῆς
 ὀδῶ, πυρετὸς καυ-
 σωδης ἔλαβε. λῶ ἢ διψώδης, καὶ
 ἀγρυπνῶ κατέβη ἢ τὰ γυναι-
 κεία, πρεῶν αὐτῆ. ζ', ἀσθ πολ-
 λή, ἔρδθθ, φεικώδης, ἀλύξ-
 σα. ζ', ἀσθ τ' αὐτῶν. ἔρα λεπτά
 μ, ἀγροα δέ. τὰ πρὶ πλώ κοι-
 λίλω σὺ λῶ χλθ. ἢ, κώφωσις.
 πυρετὸς ὀξύς. ἀγρυπνῶ. ἀσώδης.

BDERÆ^a vir-
 ginem, qua in ve-
 stibulo templi æ-
 grotabat, febris
 acuta cepit, & ardens: siticu-
 losa erat, & insomnis: ^b men-
 ses autem ei primùm profluxe-
 runt. Eam sexto die multum
 cepit fastidium, ^c rubuit colore
 phaniceo, languebat. Septimo
 die eadem erant: urina tenues,
 sed boni coloris: venter commo-
 dè habebat. Octauò, surditas,

febris acuta: insomnis, fastidiosa: horrebátque, ^d mentis

Φευκώδης. κατένοψ. ἕξα ὅμοια.
 ἐνάτη Διὰ τῶν αὐτῶν ἔ τας ἐπομέ-
 νας. ἕτω ἡ κώφωσις παρέμεινε.
 ιδ', τὰ τ' γνώμης ταραχώδεια. ὁ
 πυρετὸς ξυνέδωκε. ιζ', Διὰ τῶν ρί-
 νῶν ἐρρύθη πάλιν. ἡ κώφωσις, συμ-
 μετὰ ξυνέδωκε. ἔ τας ἐπομνίας,
 ἀσπ. κωφότης ἐπέω. ἔ τ' ἀγλίη-
 ρθ. κ', ποδῶν ὀδυνή, κωφότης,
 ἀγλίηρθ. ἀπέλιπεν. ἡ μορρά-
 γησεν μικρὰ Διὰ ρινῶν. ἰδρωσεν
 ἀπυρθ. κδ', ὁ πυρετὸς παρέσπ-
 ρεν. κώφωσις πάλιν. ποδῶν
 ὀδυνή. παρέμεινε ἀδρακοπή. κζ',
 ἰδρωσε πολλά. ἀπυρθ. ἡ κώ-
 φωσις ἐξέλιπεν. ἡ τ' ποδῶν πα-
 ρέμεινε ὀδυνή. τὰ δὲ ἄλλα τελείως
 ἐκείθη.

erat compos, urinae similes.
 Nono, nihil est immutatum,
 nec proximis diebus, mansit
 item surditas. Quartodecimo,
 mens perturbata fuit, febris
 remissior. Septimodecimo, mul-
 tum prorupit ex naribus. Sur-
 ditas est nonnihil imminuta.
 Sequentibus diebus eam fasti-
 dium, surditasque tenebant,
 eratque delira. Vigesimo, ei pe-
 des dolebant: surditas, & de-
 lirium eam deseruerunt, ali-
 quantulum è naribus fluxit,
 sudavit, febre fuit liberata.
 Quarto & vigesimo, repetijt,
 surditas redijt: pedes ^f assidue
 dolebant, mente excidit. Vi-
 gesimo septimo, multum ^s suda-

uit, febre caruit, surditas eam reliquit: restabat pedum dolor.
 h Catero fuit exactè indicata.

COMMENTARIUS.

IN CREDIBILE est quanta mala patientur adolescentulae, qui-
 bus nondum menses erumpere ceperunt, instant tamen: sanguis
 enim ille, qui incipit congeri; & ad expulsionem preparati,
 dum exitum non inuenit, innumera infert mala, quotidiana experientia
 id confirmat. Probat Hippocrates apertissimis verbis *lib. de morbis virgi-
 num, text. 1.* quo in loco scribit. *Inter illas, esse praecipue virgines nobiles, &
 maturas viro. Postea enim, inquit, sanguis in uteros confluit, velut effluxu-
 rus. Quum igitur osculum exitus non fuerit apertum, sanguis autem amplius
 fluxerit propter cibos, & corporis magnitudinem, siue augmentum, tunc san-
 guis non habens effluxum, pra multitudine resilit ad cor, & ad septum trans-
 uersum, & quae sequuntur.* Huic modo febris succensa est. Haec quae ab
 Hippocrate enarrantur non fiunt, nisi instante tempore mensium, est au-
 tem tempus pubertatis: Galenus huius terminum constituit decimum-
 quartum annum, cuius occasione *lib. 11. method. cap. 14* dicebat: *Ante de-
 cimum quartum annum, nullo modo esse sanguinem mittendum pueris, &*
 rationem

rationem reddebat; quia, cum sint calidi, & humidi, plurimum substantia effluxus fit quotidie, ut videatur natura moliri, quod ab arte posset desiderari. Id quod scribitur hinc à Galeno intelligendum est ut plurimum fieri: nam ipse nullum certum pubertatis terminum constituit, lib. 3. *Aphor. text. 27.* Incipiunt quidem pubescere pueri post annum decimumquartum. Qui vero prope hanc ætatem accedunt, sunt, qui duodecimum, aut tertiumdecimum, aut quartumdecimum etiam agunt annum. Neque enim est vnus omnium certissimus terminus pubertatis. Calidi enim citius. Frigidi tardius pubescunt. Ex quibus soluitur, quæ contradictio apparet in Galeni dictis loco *meth. citato*: nam, etiamsi interdicit omnino ante decimumquartum, tunc loquitur in genere, non considerans determinatam corporum constitutionem, quod verum sit, ait esse considerandum an pueri habitus sit mollis, an durus, & alia expendit, quæ faciunt ad maiorem istius rei certitudinem. His sic habentibus, non est mirum, si quo tempore pubescunt, magnæ fiant corporis mutationes, ac in fœminis præcipuè propter mensium eruptionem; immò, si quæ sint affectibus obnoxia, solent liberari in pubertate, uti in dies obseruamus. Hi, si apparentibus mensibus non finiunt: aut vnquam posthac liberantur; aut, non nisi longissimo temporis interuallo, & etiam consensescere consueuerunt, ut Hippocrates habet lib. 3. *Aphor. text. 28.* Fieri in his ætatibus mutationes etiam Hippocrates testatus est 4. in 6. *epid. text. 27.* Hæc cum ita sint, veluti cum Galeno dictum, non est quid nouum febrem huiusmodi fuisse succensam, qualis describitur, quia & Hippocrates scribit lib. de virginum morbis, & sectione *Aphor. citata*, febres concitati, & quamuis dicat, ut plurimum esse chronicas, non implicat tamen, deteriori corporis constitutione existente, morbos generari grauiore, & hac de causa præsentem ægotantem perinde fuisse afflictam, ac ex historia constat, ex qua videmus maximam crudorum humorum copiam fuisse congestam, qui diutius, quàm par erat retenti, putredinem conceperunt intensiorem & inde grauiter aded fuit malè affecta, ut vacillaret inter spem, & metum, moritura etiam, nisi natura, ut sui moris est, euacuationibus insignibus iuisset, cuius occasione vrinx nunquam fuerunt ad perniciem, quod Galenus in *comment.* explicat sic: *Ex humorum abundantia hæc videtur egrotasse, & quantum portendebant prima symptomata, mortem certè huic timeres, sed bonus urinarum color in ijs, qui humorum copia laborant, maximum est signum, quia quia crasse non erant, fore longiorem morbum denunciabant.* Ut autem hæc euidentius pateant, percurramus diligentius historiam, quæ sic incipit:

^a *Abdera virginem febris cepit acuta, & ardens.*] Ardentis febris signa, uti aliàs dictum est, sunt, exurens calor, & sitis inextinguibilis, cui sæpissimè adiungitur fastidium. Hoc cum ita sit, cum causa addit, fuisse siticulosam, & insomnem.

^b *Menses ei primùm profluxerunt.*] Illud, quo sublato cessat morbus, est ipsius causa. Itaque, si supponamus in id genus morbi incidisse, quia instarent menses, & tamen non fluere, debebat inelius habere, iisdem

erumpentibus. Verùm Hippocrates 5. lib. *Aphor. text. 57.* ait : *Si menstrua plura fiant, accident morbi; & si non fiant, ex utero morbi contingunt.* Itaque in mulieribus morbi ut plurimum eueniunt, quia plus iusto euacuentur: id contingit, si ora vasorum quæ pertingunt ad vterum, vltra modum aperiantur: etsi si sanguis vel calidior, vel tenuior fiat: etsi totum corpus propter malum habitum aliquem, aggrauetur sanguine, quem, licet modum naturæ conuenientem non excedat, expellit ad venas, quæ in vtero sunt, vt in rheumaticis dispositionibus accidit ex vna parte ad aliam. Hoc igitur modo menstrua plura fiunt. Pauciora autem esse solent, quotiescunque venæ, quæ deferunt sanguinem ad vterum, comprimuntur; vel obstructionem aliquam patiuntur, quia scilicet sanguis sit, quàm par est, crassior; vel ob id, quia vasa sint frigidiora, aut robusta adeo, vt quod influit, non admittant. Ita Galenus in *comment.* In hac non fuerunt plura, non omnino suppressa: Quomodo igitur ipsis apparentibus, non est sedatus morbus? Quia diminutè fluxerunt, quo tempore omnia sursum recurrunt, vt in dies obseruamus. Huic idem contigisse constat: nam, etsi ut plurimum ipsis principio erumpentibus, nunquam euadens quantitas euacuatur sanguinis menstrui; tamen, si non est insignis praua dispositio, neque grauiter affliguntur. Hæc autem grauissimum habuit, quia propter prauam dispositionem maior euacuatio erat necessaria, quæ cum pro ratione morbi non esset, statim febricitauit, venis imperitata affectione, pars autem subtilior ad supernas partes recurrens: & vt est consuetum in vteri affectibus, ore ventriculi patiente facta est fastidiosa, & multum, copia vaporum sursum lata. Ad caput postea peruenientes faciei ruborem causant, quod intelligit per particulam illam,

[*Rubuit colore phæniceo.*] Hoc est symptoma admodum familiare mulieribus, aut omninò non expurgatis, aut parcius, quàm exigat præsens status. Et quotiescunque interrogabitur mulierem, & dicet pati quandam faciei phlegmonosam dispositionem, tunc sine dubio id causat diminuta euacuatio: persentiunt enim tunc vapores in facie quasi igneos, qui vt subtiles, faciliè euanescent, sed iteratò affligentes, quod Galenus etiam confirmat *lib. de vena sect. aduersus Erasistratos cap. 1.* his verbis: *Præterea, mulierculam quandam, quæ viginti vniusque annorum ætatem agebat, ac ex menstrua purgationis retentione faciem habebat rubicundam, & quæ sequuntur Illud rubuisse colore phæniceo, perinde est, ac si diceret multum rubuisse.* Nomen deductum à verbo Græco *ροινίσσω*, quod est rube-facio. Et Galenus idem 3. *method. cap. 4.* confirmat, dum ait, *ροινίσμας*, significare rubefactionem, quæ vel per thapsiam, vel sinapi, vel tale aliquid excitatur. Accidit sic affectis, veluti iis, qui vel vrtica confricantur, vel verberibus cæduntur. Dicitur pariter secundum aliquos color phæniceus, qualis est flos rubri papaueris, aut mali punici. Rutilus enim est color is, & igneus, qui, quia sæpe accidit elephantiasi, inde & *ροινικίος* vñ-σθ ab Hippocrate *ελεφαντίας* dicitur, aut, vt alij, quia in Phœnicia, & aliis Orientalibus locis, frequens est elephantiasis. Vt cunque sit, rubedinem maximam contraxerat facies propter copiam sanguinis menstrui

subtilioris

subtilioris supernas partes petentis : nisi enim crassior humor fouisset febre, non esset tandiu producta, hinc etiam corporis languor, corpore copia grauato. Huiusmodi languores habet Hippocrates suspectos 2. *prorrhēt. text. 5.* his verbis: *Qua præter vacuationis vasorum rationem contingunt impotentia, infirmitatēque, non existente vasorum vacuatione, mala.* Addit Galenus : *Quod dicitur tale est. Inualidos, languentēque in operationibus, sicuti plurimum vacuatos in periculo esse existima, si nulla in ipsis sit facta insignis euacuatio. Nam, si virtus sine vlla manifesta vacuatione imbecilla fuerit, grauātem ostendit copiam, vel vnius principiorum intemperiem.* In hac ægrotante nulla sequuta est insignis euacuatio, ergo grauātem copiam adfuisse dicendum est, & hac de causa fuisse languidam, quod certissimum est, neque debet in dubium reuocari. Eadem sententia legitur apud Hippocratem *lib. 2. comment. 2. Coacar. text. 19.* Neque cessabant symptomata illa, sed perdurante fomite, eadem etiam extabant symptomata die septimo; verū id erat boni, quod si non diminuebantur, neque magis ingrauescebant, & nihilominus vrinæ persueuerabant cum bonitate coloris, ex quibus salus poterat sperari in virtute valida, quoniam diutiùs laboraturam facultatem denotabat earumdem tenuitas. Idem de Clazomenio habemus *in cuius comment.* sic scribebat Galenus : *Planum ergo est tenues, sed boni coloris urinas, ob coloris bonitatem salutem promittere, quatenus autem erant tenues, hætenus tempus requirebant concoctioni.* Si fuissent crassæ, fuisset morbus breuior, quia maiorem denotassent concoctionem, & præter id fuisset euacuata materia peccans, cum in morbis ab humorum abundantia genitis, plurimum residere in vrinis oporteat, Galeno confirmante *lib. 2. prognost. text. 26.* Addamus, quod inter bona erat deputandum, ventrem commodè habuisse. Venter commodè habet, quando delectio molis, constansque est, & eo tempore secreta, quo secunda valetudine assuevit, si copia ex ratione ingesti cibi est: si enim talis excernitur, inferior venter bene valet, ita Hippocrates *lib. 2. progn. text. 13.* & ibi sine dubio loquitur de ventre inferiore, tuncque est indicium non tantum inferiorem ventrem bene valere, verum etiam nihil in eum decumbere ex visceribus, hepate, & liene dico. Hoc idem repetit Galenus *1. de cris. cap. 11.* Quid igitur intelligat Hippocrates per ventrem commodè habuisse, & quomodo inter bona deputari debeat, vidimus. His sic habentibus, neque tamen ille recursus humorum poterat retardari, sed quemadmodum faciem infestabat: ita etiam aures lædebat, in quibus facta obstructione, surditas est sequuta, & in hoc humorum recurso, erat etiam fastidiosa, & si hoc accidēs, sit quammaximè familiare in mensium retentione. Erat insomnis, tum quia fastidium illud insomne facit ægrotos, tum etiam quia magis calefacto cerebro insomnes fiunt, mirum citiùs non delirasse, cum sint hæc accidentia bilis consecutanea, & qui ita afficiuntur, delirent non difficilè: sunt enim vigiliæ, & surditas delirij antesignana, Hippocrate docente *lib. 1. prorrhēt. text. 10.* his verbis: *Vigilantes cum surditate citò vehementer insanunt.* Et videtur Hippocrates addere,

^d *Mentis erat compos.*] Quasi debuisset sic affecta delirare, & præsertim aucta febre, quod exprimit per verbum illud *acuta*, eo tempore solent ingrauescere accidentia, vt non immeritò potuerit horrere, vtero magis patiente: sunt enim familiares in mulieribus horrores vtero nervoso existente, ita & ingrauescere solet capitis affectio. Verùm, etsi sint delirij nuncia, non statim in parte imprimitur ea dispositio, quæ delirium concitare possit, sed tractu temporis, putredine aucta, magis parte recipiente læsa. In hoc accidentium grauium concursu, non est aucta humorum malitia in genere venoso, quando scribit vrinas fuisse similes: id est, boni coloris; sed tenues, longitudinem minantes, & per consequens in virtute imbecilla, periculum aliquod, & eo magis, cùm partem principem affectam ostenderent, & perseuerarent vsque ad nonam. Quando ipse scribit nihil esse innouatum, sed permansisse omnia & simul surditatem. At, ad quid addere. *Mansit item surditas*: Nonne erat satis dixisse, *nono nihil esse immutatum vsque ad decimamquartam*, in quibus includitur & surditas. At enim verò hinc eliciamus licet, quanti faciat partis principis læsionem, quæ sola reddit Medicum ambiguum de euentu: nam cùm surditas superuenit, minatur delirium. Hoc symptoma quanti sit faciendum in morbis acutis noscent iuuenes, cùm Medicinam facient, & præcipuè ipsa surditate perseuerante, quod grauius est, cùm mala signa cunctando soleant fieri deteriora, quod etiam in hoc experimur, cùm decimaquarta delira sit facta. Quomodo, cum remissione febris, aucta est capitis affectio ita, vt in delirium inciderit. Non est quid nouum hæc in morbis euenire, quod sæpissimè vidi: nam aliquando, qui humores erant in capite firmati, tardiùs dissipantur, quàm sedetur generis venosi affectio. Prætereà, quemadmodum scribit Hippocrates sæpissimè contingere, vt humores à venis ad nervos transmittantur, & superueniente tremore, febrem reddi mitiorem; ita hîc dicerem humores facientes febrem impetuosius illatos esse ad caput, & ob hoc sublato fomite febris, remissionem habuisse, caput autem magis læsum, quod facilius fuit factu, cùm iam esset surda. Hæc humorum impulsio ad partes supernas poterat spem præbere hæmorrhagiæ, proptereà quod huiusmodi accidentia solent fieri à materia acri, & mordaci, quæ ad partes supernas elata, venas aperire erat apta, & fortasse in vehementè insaniam incidisset, nisi esset subsequuta hæc sanguinis euacuatio, quæ larga fuit, cùm dicat multum prorupisse. Hoc quod dicitur potest colligi ex Hippocrate 2. in 4. *Coacar. text. 17.* ibi sic legimus: *In febre ardente, aurium sonitus superueniens, cum visus obscuritate, & grauitate in nares incumbente, vehementem insaniam, firmamque denunciat, nisi largiter sanguis profluat è naribus, quia hac superueniente euacuatione tollitur causa illa acris, & mordax, que venarum ora aperiebat, & per consequens tollitur omnino, aut diminuitur surditas, pro ratione euacuationis: iam enim antea dictum est, surditatem è febre, profluente è naribus sanguine, & alio turbata solui, & loquitur de temperanea surditate, de qua iam satis in superioribus.* Si igitur hoc modo surditas soluitur, cur & huic idem non contigit? Mirum dictu, quantopere corpus difficilè

euacuetur,

euacuetur, veluti in dies obseruamus in iis qui cum sudoribus perseuerantibus, & aliis largis euacuationibus nihilominus febricitant. Et notate Hippocratis verba in *historia Metonis*, non dicit, *largam sanguinis euacuationem liberare omninò*, sed ait, *ferè*, & tamen dicit *largam*. Ergo etsi largiter, & in hoc fluxerit sanguis, non est mirum, si omninò non est solutus affectus, quia nondum erat morbo par: neque materia erat aded disposita, vt ad vnicam expulsionem reseruaretur. Meto etiam fuit delirus, & alia passus est, etsi tam largiter fluxerit sanguis, vt vidimus. Verùm neque fuit inutilis; quoniam, si febrem respiciamus, fuit utilis, quia sanguis è naribus profluens bonum, præsertim cum surditate 4. *Aphorism. text. 60.* Si mensium suppressionem, utilis: nam sanguis è naribus profluens bonum, 5. *Aphor. text. 33.* At requirebat morbus nouos naturæ impetus, quibus se eximeret à peccantium humorū molestia, & quò magis ad longinqua materia transmitteretur, ed salutarius extitisset, cùm necessariò fuisset facta diuersio à surpernis ad inferna, qui motus maximè est in morbis magnis expetendus; modò respondeat morbi magnitudini, aut saltem diminuat affectum; reliquum postea faciliùs sustinet in posterum, & euincit. Iste naturæ motus apparuit die vigesimo, cum maximo ægrotantis commodo, postquam incepit dolor, infernarum partium, pedum scilicet. Etsi attenditur in omnibus conferentia, & tolerantia, profectò contulisse istam depositionem constabit, si Hippocratis verba attendamus, qui ait, *statim à pedum dolore omnino sublatam fuisse surditatem, & delirium*: nam quemadmodum illa infestabant, quia recurrebant omnia ad supernas partes, erat conueniens mutato naturæ motu, eas fuisse infestatas partes, ad quas procumbebat humor, sed dispari euentu, cùm illa esset periculosa, hæc autem depositio quammaximè utilis, vt iam cum Galeno vidimus; ferri namque abscessus ad quammaximè longinquas partes, est admodum commodum. Verùm dum Hippocrates nihil de vrinis dicit, credibile est fuisse easdem, videlicet boni coloris, sed tennes, cuius causa non tantùm erat fidendum alleuationi, quin esset suspicandum de reditu: neque enim perfecta sunt iudicia tam facilè crudo existente morbo. In hoc oportet cautionem adhibere, neque ægrotantium querimoniis gratificari, quia, cùm morbus repetit, non eiusdem cruditati, sed Medico adscribitur. Quàm esset humoribus repletum corpus, & quantopere opprimeretur natura, ex diuersis repetitis euacuationibus licet coniiicere. Tentauit natura se eximere à sarcina sanguinis euacuatione, vteri purgatione, materiæ depositione ad infernas partes, sudore, iterata sanguinis effusione, nec propterea tot euacuationes, etsi iuuerunt, fuerunt sufficientes ad inferendum perfectum iudicium. Vos igitur, cùm videbitis naturam per varias partes crises tentare, elicite ex hoc naturæ oppressionem, neque tunc sine periculo est ægrotans, nisi firmis sit admodum vitibus, vt hæc cùm nesciat Medicus, quorsum sit morbus euasurus, potest enim aliquando, præter expectationem succumbere. Illud

^c *Febre liberata*,] non facit fidum iudicium, cùm non sit mos Hippocratis hoc loquendi modo, fidum, & perfectum significare iudicium;

inter

interquiescit multoties natura, iam antea defatigata, sed denuò insurgit ad pugnam, & repetunt accidentia, quæ eò maiorem incutiunt timorem, quò maior erat perfectæ salutis concepta spes. Ecce quarto & vigesimo iterum succensa est febris, & surditas rediit, cum delirio; & tamen inquit, *pedes assiduè doluisse*. Tanta erat humorum copia, vt pars tenuior ad supernas, partes elata iterum cerebrum afficeret, quod non fuit difficile succensa febre, quo tempore ebullientibus humoribus, & efferuescentibus impetuose superna petunt. At quoniam natura iam euaserat superior, maiore materiæ peccantis portione euacuata, quod reliquum erat crassioris ad infernas pellebat & impetuosius, quod significat per illam particulam,

^f *Assiduè dolebant.*] Abscessus tam utilis, vt hac humorum depositione valentiùs exonerata natura à crassiori, tentauerit non minùs vtilem expulsionem, scilicet per sudorem, neque amplius dicit,

^g *Sudauit.*] Vt die vigesimo, sed inquit, multum sudasse, vt innuat euacuationis bonitatem, vt aliàs cum Galeno est demonstratum. Hac euacuatione omnino conquieuit febris, cum aliis accidentibus, vno pedum dolore excepto, quod idè euenit, quia erat crassior, quàm vt per sudorem solueretur. Integrum iudicium significat, quando subdit

^h *Cetero fuit exactè indicata.*] Non inquit amplius *febre fuit liberata*, sed *exactè*, id est omnino, sine recidua. Illud venit obseruandum modò, videlicet rarissimè accidere, vt vigesimusseptimus per sudorem iudicet 4. *Aphor. comment.* 36. Videtur enim in morbis longis, & qui decidunt ab acutis, non posse materiam adeò attenuari, vt in sudorem abeat, fit autem facilè in iis, qui bile abundant, vt hæc. Diutiùs protraxit iudicium propter vrinarum cruditatem, & longiùs fuisset productum, nisi natura validissima sibi vias inuenisset, quibus se in dies à sarcina eximeret, quam non immeritò Hippocrates 5. in 6. *epid. text.* 1. morborum medicatricem nuncupat. Neque quis dicat, esse imperfectum iudicium adhuc, quia remanserint pedum dolores: certissimum enim est morbis chronicis esse familiares abscessus, quibus solent iudicari. Hic iam exciderat ab acutis, & degenerauerat in acutos ex decidentia, quo tempore cessat illa summa vis morbi; & idè in his fiunt iudicia per abscessus. Itaque fit integrum iudicium morbi vniuersalis, per abscessum; sed restat curandus postea morbus particularis, vt hoc loco videmus. Iudicata est integrè, & sedata est febris, surditas, & delirium, sed non est sedatus pedum dolor, quia erat nouus morbus per effluxionem factus, & dicitur abscessus à Galeno 2. in 1. *epid. comment.* 8. dum ait: *Nam vult Hippocrates ipse decumbendo, & etiam effluendo fieri abscessum.* Et seruabantur ægrotantes per hos abscessus: solùm verò bonum, maximùmque inter signa, quæ fiebant, quòdque multos maximis periculis liberauit, hoc fuit, quibus ad stranguriam diuerterent, & in hoc abscessus fierent: scilicet natura materiam, febrem facientem ad renes deponente, & à renibus ad viscera ferebatur, & sic seruabantur. Hoc est fieri abscessum per effluxionem. Abscessus per depositionem est quando materia colligitur in parte aliqua determinata, vt quotidie obseruatur. Ergo non est mirum post solutionem febris per abscessum

abscessum hunc, doluisse pedes, & nullum periculum afferre poterat, cum causæ vniuersales essent euictæ. Non rarè id obseruatur in praxi, & quod dicitur de renibus, de quacumque corporis parte dici potest, cum natura ad vnāquāque inclinare possit. Sæpius ad longinquas, & exangues, tanquam ad debiliores, & hoc est in causa quòd pedes dolebant, integrè morbo vniuersali soluto. Id fieri in morbis longis obseruabitis. Quando aliquando intumescunt pedes, aliquando dolent, modò hoc, modò illud symptoma patiuntur, quod difficilè tollitur, quia vbi non est vis caloris, actio sine dubio retardatur. Neque dolor erat podagricus, nisi communiore appellatione vtamur, veluti quoscumque gutturis affectus, anginas, quoscumque lateris dolores, pleuritidas, ita podagricum dolorem dicamus, quia pedes læderentur. Verùm in huiusmodi casibus non repetunt dolores, semel resoluta, imbibita materia. Concludamus igitur sermonem, & veniamus ad curationem.

Curatio.

Hippocrates *lib. de virginib. citat.* curationem esse inchoandam à venæ sectione iubet. *Ceterum, inquit, curatio, vt, hinc liberetur, est sanguinis detractio, si nihil fuerit, quod impediatur.* Verùm ipse non determinat locum euacuationis, an à partibus infernis, an à supernis. Ego quidem sine verborum circuitione ad secundas venas infernas deuissim: ita enim deficienti naturæ fuissim adiumento, sanguine etiam iteratò misso: erat enim virgo, & boni habitus, quantum ex textu coniectare possumus. Desinentibus mensibus, & nullo impediante expediebat blando aliquo medicamento, humorum abundantiam, ægritudinis causam ex parte demere. His enim euacuationibus fuisse prouisum, ne tam violenter sursum eleuarentur humores, & ingrauescerent partium supernarum affectiones. Alterantia debebant esse deobstruentia citra caliditatem. Pentaphyllum, gramen, borago, fumus terræ, lupuli, ruta capraria, scorzonera, hordeum, semen melonū, & id genus alia in iure parata, addito succo cichorij, acetosæ depurato ad ℥.j.ß. cum ℥.v. decocti, plus vel minus, pro ægrotantis captu. Sanguine è naribus fluente diminutè, non erat instituenda curatio in Metone præscripta, scilicet, sanare caput, quia in hac causa erat mensium diminutio, quia sic loto capite omnia essent sursum euocata potius, virtute permittente, nullo alio impediante, iteratò venas infernas secare, hocque octauo die facere, quem appellant Medici vacuum, & medicinalem, cum sexto, decimo, duodecimo, decimosexto, & aliis, & hoc modo appellantur, quia neque iudicantes sunt, neque indicantes, neque prouocantes, sed potius idonei, & occasionem præstant magnis auxiliis: dixi in octauo die esse sanguinem mittendum, quia expediebat in septima, tentatam crism inspicere, quæ cum esset deficiens, poterat adiuuari per partem dictam, sed non in die deceptorio, quia natura iis diebus semper aliquid molitur, vel criticè, vel symptomaticè: sed saltem rarè admodum, urgente morbo, tardiùs Medico vocato. Alexipharmaca erant exhibenda.

A principio reuulsionibus insistere, vniuersalioribus præmissis euacuatio-
nibus; ventriculum fouere erat necessarium; vigilias arcere. Pedes dol-
lentes à sola natura essent commodè curati; verùm, vt mulierum que-
rimonias euitaremus expediebat aliquid moliri. Ipsis valdè dolentibus, ex
vsu fuisset panatella cum oleo amygdulicium. Iuuisset oleum ex vitellis
ouerum, oleum lumbriatum, vel chamæmelinum, anethinum, & id ge-
nus alia. Dolore resolutò, si qui tumor œdematosus permansisset, expe-
diebat adhibere lixiuium. Aqua sulphurea, oleum in quo sal extirisset;
acetum cum sale, vrina pueri ex vsu est. Ad roborationem, vnum cum
rosis, corticibus granatorum, & similibus decoctum: Hæc, & similia con-
uenissent. At hæc habuit naturam adminiculantem, quæ tanquam inter-
num contrarium semper morbo obstitit, obstinatè tantisper, dum integrè
debellauit. In his casibus victus non vsquequaque tenuis requirebatur,
quia morbus erat futurus longior, iuxta Hippocratis doctrinam in 1. sect.
Aphorism. fuisset qualis conuenit febricitantibus boni succi, & facilis
coctionis. Sed de his aliàs, & hactenus de præfenti Historia.

ΑΡΡΩΣΤΟΣ ΟΓΔΟΟΣ.

ÆGROTVS VIII.

BN Αθήρσιον Ανα-
ξίωνα, ὃς κατέκλιτο
ἐπὶ τὰς Θρηκίνας
πύλας, πυρετὸς ὄξυς
ἔλαβεν. πλοῦρθ' ὀδυνη δὲ ξιῶ σιμω-
χίης. ἔβησε ξηρὰ. ἔδ' ἔπιε τὰς
πρωτάς. διψώδης. ἀρτυρῖθ'.
ἔρα δ' ἄρρα, πάλλα, λεπτά. ε',
πρὸ γλῆρθ'. πρὸς ἣ τὰ δερμάσ-
ματά, ἔδ' ἐνεδίθε. ζ', Πιπίνως.
ὁ γδ πυρετὸς ἐπέτηεν. οἷτε πόνοι ἔ-
ξινεδίδωσαν. αἴτε βῆχες λω-
χλιν. δύσπνοός τε λω. ὀγδὴ, ἀγ-
κῶνα ἔτεμον. ἐρρύθ' πολλὸν οἶον δ' αἰ.
Ξινεδίωκαν μὲ εἰ πόνοι. αἰ μὲν τοι
βῆχες ξηρὰ παρείποιτο. ιά, ξλω-

ABDERÆ Ana-
xion, qui ad Thra-
cias portas habita-
bat, in febrem acu-
tam incidit. Dextri lateris af-
siduus eum dolor cruciabat.
^a Tussim habebat aridam, ne-
que primis diebus expuit, siti-
bundus erat, & insomnis, uri-
na boni coloris, multa, & te-
nues. ^b Sexto die delirabat,
^c fotibus nihil remittebatur.
Septimo, magis laborabat: quip-
pe febris intendebatur, nec
sunt imminuti dolores, simul-
que febres infestabant, diffi-
cultius etiam spirabat. ^d Oγταο,

secui venam, multum, vt debebat effluebat, leniores ibi euaserunt dolores,

rentia. Vna legitima, altera spuria, de hac loquitur Aëtius, quando scribit dari affectionem, quæ videtur esse pleuritis, sed tamen non est. Hæc occupat infernas costas, & aut nulla extat febris, aut satis modica. Spuriam item appello eam, quæ in rusticis excitatur à destillatione, veluti vernali, & hyemali tempore videmus, in quibus crassa admodum expuuntur, neque febris satis insignis in his succenditur ratione peccantis causæ. Verùm, neque negligendus affectus, cùm non tardè adueniente septima, neglectus iugulet. Neque tamen dico spuriam, quia non sit pleuritis, cùm habeat signa morbi, sed talem appello respectiuè ad pleuritidem, de qua habet sermonem Aëtius *lib. 2. ferm. 4. c. 68.* Ibi sic legimus. *Pleuritis exquisita, & propria, inflammatio est membrana intrinsecus latera succingentis, dolorem punctinum vehementer inferens, cum acutissima febre.* In capite sequenti sermonè habet de ea, quam nuncupat spuriam. Re igitur sic habète quam exquisitam dicat Aëtius, constat. Verùm, cùm necessariò accidentia dicta sequantur, cur res ita est? Pulcherrimè, & clarè admodum id docet Galenus *multis in locis*, veluti in *lib. 5. de locis malè affectis cap. 3.* Primum igitur febricitare sic affectos statuit, quia adest inflammatio, & quia pars inflammata est cordi vicina. Itaque ad febrem accendendam duo requiruntur. Vnum, vt adsit inflammatio. Alterum, vt sit vicinitas ipsius cordis: neque enim si phlegmone digitus doleat, omninò febricitabit homo, quoniam à corde longè distat: Neque cùm succingentem membranam occupauerit affectus: hic autem sit, aut scyrrhus, aut œdema. Ergo concurrant crudæ istæ causæ est necessarium ad febrem generandam, & ob id in hoc morbo statim adest febris, quia hæc duo adsunt. Dolor sequitur, quoniam affectus est inflammatio: scimus enim, inflammationem esse tumorem cum dolore; etsi vt plurimum tumor delitescat simul cum rubore, & dolor solus relinquatur, quia interna est affectio. Est dolor iste pungens teste Galeno, quia partis affectæ substantia est membranosa, & eam ob rem, quia circa costas est affectus, circa has firmatur, vt ait Galenus *lib. 1. de cris. cap. 5.* Aliquando ad clauiculam tendit: Aliquando ad hypochondrium, quo tempore dicunt mulieres bonum esse signum, cùm dolor vagus est, nescientes id fieri propter succingentis membranæ extensionem, quæ ad clauiculam peruenit, & infra ad seprum transversum descendit, vt ex Galeno habetur *lib. 2. acut. text. 11.* Et hinc est quòd aliquando humor firmatur circa spatulam: & quoniam membrana hæc circumambit costas, occupat internam, & externam partem. Internæ partis læsionem cognoscimus ex ægrotantis decubitu, veluti & externæ: si enim interna pars est inflammata, magis dolent, si in latus sanum decumbant, quoniam tunc materia in parte contenta distendit partem inflammatam, & dolorem concitat: meliùs autem stare possunt in parte affecta, cùm materia super costis conquiescens, non distendat; & sic minus doleant. Si externa sit affecta, in latus affectum non decumbunt, cùm ex compressione doleant magis, in latus autem sanum meliùs habent, conquiescente materia super costas. Si vtraque pars sit inflammata, ex vtroque decubitu dolent, & hoc non tardè vobis cueniet in praxi. Tussim post-

ea habent, impertita affectione partibus spiritalibus, & inde non potest feiungi à pleuritide, cuius rei reddens rationem Galenus *lib. 2. de cris. cap. 10.* dicebat id propterea euenire, quia facile læsio impertitur pulmone, ad respirationem admodum necessariò: tunc enim natura tentat noxium expellere; verùm sine tussi nihil à partibus spiritalibus eicitur: hac de causa extulsiunt sic affecti, eodem Galeno confirmante *lib. 4. de loc. malè affect. cap. 5. Difficulter aspirant.* Id fit, non propter partem affectam, sed ob affectum. Cùm enim sit inflammatio membranæ costas succingentis, necessariò adest tumor, & dolor cum rubore. Cùm dilatant thoracem, non æquè possunt dilatari, ac tempore sanitatis, quia dolor prohibet, quominus respirationis instrumenta attollantur. Itaque respirationis actionem dissoluere anticipant, vsu nondum completo, vnde ad secundam actionem pergere citò coguntur, non tantùm quietis adhuc, quantum cùm in naturali statu nanciscentia, inquit Galenus, spiritus in his est paruus, & creber ratione inflammationis, quòd si quid aliud superueniat, nihil obstat, quominus habeant rarum, & magnum, vt dicemus suo loco cum Galeno. Quare, quid causæ sit cur habeant ante dicta accidentia, necessariò, explicatum est. Restat modò videre, quomodo sit pulsus. Ipse vult esse durum, & ferrinum, *lib. 2. de cris. c. 10.* Explicat sic. *Pulsus itaque laterali morbo laborantium, hac omnia indicat. Sic non eodem modo omnia, sed vnà cum tensionibus sit durus, neruosum esse locum patientem ostendit: qua verò terra similis est, inflammationis affectum.* Talem pulsum nominat in *lib. de subfiguratione empirica cap. 6.* quo in loco ponit inter necessariò consequentia membranæ inflammationem. Hæc, & alia quæ de accidentibus sunt dicta, vnusquisque videre potest in vnum collecta in *lib. de constitut. artis Medica. cap. 15.* caput dignum quòd perlegatur, continens multa vtilia. Qualis igitur esset Anaxionis status, constat ex dictis: at quemadmodum vnus cuiusque morbi idea ex propriis cognoscitur symptomatibus; ita magnitudo ex eorumdem magnitudine. Vtrum autem fuerit magna pleuritis, necne, non est difficile cognoscere: nam febris erat acuta, quam magnam dixisset. Dolor lateris erat assiduus, quod intensionem denotabat, præsertim cùm non cederet remediis.

^a *Tussis erat arida, ex qua morbi difficultas significabatur, & contumacia. His sic stantibus credendum est fuisse eò difficiliorem respirationem, quòd erat inflammatio grauior. Ergo ægrotans hic non tantùm laborabat pleuritide, sed grauissima, quia crudissima, & per consequens, quantum à principio elici poterat, non omninò erat certa ipsius salus. Causa pleuritidis duplex est. Vna externa, altera interna. Vtraque multiplex: nam, dicente Celso *c. 4. de re Medica cap. 6. Nimum frigus comprimendo: nimius calor quando fluxiones proritat, & quid exterius adueniens, veluti ictus, & alia multa, vt deglutire casu aliquid, quod per tracheam descendat, hoc potest pleuriidi occasionem prestare.* Non grauabor modò recensere, quod mihi contigit, fortasse non ampliùs auditum. Quidam deglutiuit, ipso minimè animaduertente, frustum sceni, cùm in ore teneret, & masticaret. Statim, vt retulit, incepit vehementer tussire, & simul sanguinis*

portionem excreuit. Tussiendo punctiōem quandam circa pectus sensit. Ab eo die, erat autem mensis Aprilis, quo id contigit, nunquam tussis, & dolor ille leuis conqueuit. Tandem ventum est ad mensem Decembrem, & perdurante tussi, nulla seruata victus ratiōe, decubuit ex lateris dolore. Vocatus ad curationem inueni pleuriticum, cū nihil eorum deesset, quæ faciunt ad huius affectus constitutionem. Productus est morbus ad nonam diem, cū tamen multū expueret, post conuenientes factas euacuatiōes. Res meliūs cedebat, dolor diminuebatur, morbi sæuitia remittebatur, sed non omninō conqueiescebat. Ventum est ad diem vigesimum, & perseuerabant accidentia, etsi remissa. Sæpiūs interrogauī, an vnquam expuisset frustum illud scēni. Hoc se non animaduertisse dicebat. Tandem ex improviso, summo mane, ad tussim validissimē irritatur, & excreuit sputum crassum admodum cum frusto illo scēni, quod mense Aprilis deglutiuerat viride, vt herbam repræsentaret. Statim conqueuit tussis, minūs imposterum expuit, & paucissimo temporis interuallo conualuit integrè. Id ego recensēo, quia testari possum vidisse me hoc, & eundem curasse. Credidi semper illius affectus causam fuisse externam, nimirum scēni deglutiōem, à quo pulmo læsus irritabatur ad tussim, quō motu agitata materia, aduentante frigore, fuit impulsā ad partes laterales, quæ faciliè materiam fluentem admittunt propter ipsarum frigiditatem. Quod igitur causæ externæ plurimū possint, constat euidenter, etiam ex iis, quæ in dies obseruamus. At enim verò, neque hæ tantam vim habent, nisi adsit corporis dispositio praua, quæ ex leui occasione cedat causis morbificis: neque enim, etiamsi adueniat causa externa lædetur corpus, si prauis humoribus minimè scareat, & eam ob rem non est mirandum si multi in magni frigoris rigoribus, & inualidissimis causis minimum, aut nihil lædantur. Alij ex leui occasione grauitè patientur. Causæ internæ pariter multæ sunt. Nam, quamuis pleuritis ortum habeat ab inflammatione, & hæc fiat à sanguine. Sanguis iste non semper est syncerus, quia potest esse biliosus, pituitosus, & melancholicus. Quando pleuritis pendet à sanguine, hanc Galenus appellat mitissimam, utpote, quia sanguis omnium humorum est mitissimus. Hanc iactat se Galenus curasse citra sanguinis missionem, 4. in 6. epid. comment. 44. Quæ à pituita ortum ducunt, & ipsæ mitissimæ sunt, cæteris paribus, quia nunquam sunt negligendæ, utcunque fiant, quoniam etsi à pituita pendeant, id est, à sanguine pituitoso, neque habeant æquè grauiā symptomata, tamen difficiliūs concoquantur, & externitur humor, hinc periculum. De hoc Galenus tractat lib. 2. prognost. comment. 46. & inquit, admodum esse modestas sanguineas, & pituitosas, quantum in ipsis est. Rarè fit ab humore hoc, quia etsi pulmo propter ipsius raritatem, & laxitatem huiusmodi humorem faciliè recipiat, pleura propter ipsius densitatem non admittit, & hoc docet Galenus 6. Aphorism. comment. 33. his verbis. *Pulmo cū sit substantiā suā rarus, & laxus, faciliè potest admittere humores pituitosos: membrana autem succingens biliosos magis propter ipsius densitatem; propterea, qui pituita abundans, rarè pleuritis laborant.* Et notate modum loquendi Hippocratis

poeratis, & Galeni. Ipse inquit. *Qui acidum eructant, non valde morbo laterali corripuntur.* Galenus inquit, *raro*, quia si excluderet omnino pleuritidem à sanguine pituitoso, vel à pituita, esset omninò falsum, quia vernaes pleuritides, præcipuè pituitosæ sunt, & hyemales, quæ sunt in rusticis familiares, quia eorum corpora pituitosis sunt repleta humoribus; etiam pituitosæ sunt, vti ex spuris cernimus apparenter: potest enim pituita ita aliquando attenuari, vt se se in membranam insinuet, & id in dies experimur: quid enim magis causam peccantem denotat quàm excretio. Id quidem concludit Galenus faciliùs fieri, vel à sanguine, vel bile, vt tenuiores, & ad motum promptiores: melancholicus enim humor, vt terreus, omnium difficilimè se se in membranam insinuat. Verba Galeni *in loco citato de constitut. artis Med.* sic leguntur. *Fluxus ergo, qui phlegmonem efficit, cum sanguinolentus, biliosusque fuerit (talis autem in pleuritidibus ex toto est)* Cum igitur res ita sit. A quo humore ortum habuisse hanc pleuritidem dicemus? Certè si omnia percurramus diligenter, à bile contractam esse inflammationem clarum fiet, vt percurrentes historiam apparebit. Quomodo conualuit in tam feroci morbo. Multæ possent adduci rationes. Vna, quia pars dextra lædebatur. Altera, quia à bile pendebat affectus. Tertia, quia vigebat virtus. Quod ad primum spectat, vulgata est, etiam apud idiotas opinio, pleuritidem partis dextræ minùs esse periculosam, quàm partis sinistræ, ea scilicet ratione, quòd affectio minùs sit cordi vicina. Hanc opinionem sustinet Auicenna præter cæteros lib. 3. *Fen 10. tract. 4. cap. 1.* Quando inquit. *Queritur autem quas species peripneumonia, & pleuritidis vocet deteriores, an illa, quæ est à latere sinistro, vicina cordi, an illa, quæ est in latere dextro. Quidam enim ponunt hanc esse deteriolem, & quidam ponunt illam esse deteriolem. Verum veritas est, quòd propinqua parti sinistra est deterior: sed est conuenientior ad hoc, vt maturetur, & recipiat resolutionem, si fuerit de proprietate eius, vt suscipiat illud. Et illa quæ remotior est à parte sinistra est salubrior: verum ipsa est ex parte resolutionis, & maturationis magis inobediens.* Hæc Auicenna. Verum ego hanc opinionem non multùm feci, quia periculum est in vi morbi, in causa peccante, non in parte affecta: nam siue dextra, siue sinistra pars sit affecta, semper est vicina cordi, cum in medio sit locatum pectoris, vti ex anatome apparet, nisi quantum spectat ad ipsius pyramidem, quæ magis inclinat ad partem sinistram. Et vnusquisque Medicinam faciens habebit periculosas, & lethales pleuritidas in vtraque parte: & multos parte dextra laborantes periclitatos inspexi. Hoc quidem concedi potest partem sinistram faciliùs affici, quia maiori ex parte languidior est sinistra pars, dextrâ, & ob id magis apta ad fluxiones suscipiendas. Quod spectat ad secundum, verisimile est, quæ pendet à bile, cæteris paribus esse tutiorem, quia celeriùs resoluitur, etiam si vehementissimi sint morbi, qui à bile proueniunt; nec tamen vt plurimum maligni sunt, ac periculosi; nisi bilis ex propriæ substantiæ corruptione, & inflammatione malignam acquirat qualitatem: nam ob substantiæ tenuitatem, & paucitatem citò, ac faciliè expectaretur biliosa fluxio. In pituitosa

fa diutius cunctantur coctionis signa, & facultas animalis, tum propter crassitiem, tum propter morbi diuturnitatem magis laborat: hinc dicebat Hippocrates *lib. 5. Coacarum text. 26. Pleuritides biliosa, & sanguinea, ut plurimum nona, aut undecima iudicantur, & maximè conualescunt.* Id quidem iusta ratione fit, quia bilis minùs adstringit membranam, & tenerior faciliùs transfluit. Sanguis quoque naturæ familiaris, celerius euinci potest, & morbi qui à calido sunt humore, celerius iudicium habent: à pituita enim viscida difficulter fit solutio, ut & à melancholico humore, uti iam dictum est. Vtrum modò biliosa sit periculosior sanguineâ, an è conuerso, & hoc vertitur in dubiam. Si Hippocratem attendamus *in lib. 3. de morbis text. 19.* videbimus apertissimè confitentem, deteriore esse sanguineam pleuritidem, biliosâ, quod etiam à Celso habetur, *in lib. 1. de re medica cap. 6.* dum inquit, *Huic dolori lateris febris, & tussis accidit, & per hanc excreatur. si tolerabilis est morbus, pituita: si grauis, sanguis.* Si Galenum legamus, contrarium sentire videtur, qui pleuritidem sanguineam mitissimam vocat. Ego ita loca ista conciliarem: nimirum considerandam qualitatem pleuritidis: aut enim grauissima est, & dolorosa, aut est mitior: si primo modo non tantùm sanguinea est periculosior biliosa, sed & est lethalior. Si secundo modo, mitior est biliosa. Hanc solutionem deduco ex eodem Hippocrate; nam *in cap. citato*, non simpliciter scribit sanguineam pleuritidem esse deteriore biliosâ, sed si fuerit fortis, esse dolorosam, & lethalem, quia si aliter intelligantur verba Hippocratis, parùm verisimiliter id scriberet, & ut solutio clara sit, ponantur verba Hippocratis, quæ sic legunt: *Et est quidem biliosa mitior, si non ruptiones ager habeat, sin minus dolorosior quidem est, sed non lethalis.* Subdit: *At sanguinea fortis, & dolorosa, & lethalis est.* Hæc sunt verba Hippocratis quæ mihi adedò clara apparent, ut non egeant maiori declaratione, quando comparat tunc magnam, & vehementem pleuritidem sanguineam, cum leui biliosa. Et ait, *sanguinea fortis*: non ut alij vertunt, *sanguinea est fortis.* Quòd postea spectat ad sanguineam, & pituitosam, ita dicerem. Sanguis, cum morbum facit, dolorem infert: pituita autem grauitatem ut plurimum. Igitur quantò dolor grauitate ipsa erit acerbior, atque molestior, eò sanguinea pleuritis erit pituitosa maior. Hæc de propositis dubitationibus dicta sint pro viribus. Relinquitur modò, ut tertiam causam examinemus, propter quam in tam grati morbo conualuit. Erat hæc, virium robur, quæ res in morbis familiam ducit: nam hoc in omnibus requiritur, sed multò magis in morbis pectoris, cuius causa dicebat Galenus. Mortiferæ sunt pleuritides, non tantùm in senibus, sed & in iuuenibus, & vna salus est virium robur *lib. 10. method. cap. 5.* Validam fuisse virtutem ex qualitate, & quantitate morbi satis patet; nam quotiescunque incurrant peripneumonix, ut pleuritides cum virtutis imbecillitate, perniciosæ sunt: si enim neque ex ipsis, qui viribus valent omnes seruantur, quòd nemo ex iis, qui imbecillam habent virtutem seruari possit liquidò constat omnibus dicebat Galenus *lib. 3. prorrhct. comment. 4.* Quid causæ sit, cur conua-

luerit

luerit, apparet ex dictis non obscure. Fuisse hanc pleuritidem grauissimam accidentia si dem faciunt: nam postquam scribit febrem fuisse acutam, quæ vehementissimam denotabat inflammationem, assiduümque fuisse dolorem, ut solet in graui morbo: addit statim,

Tussim habebat aridam.] Talem dicimus, in qua nihil omnino expuitur. Quo modo fiat, & quibus de causis, iam *suprà* demonstratum. Hoc vnum addam, fuisse signum maximæ cruditatis, quod etiam *in comment.* confirmatur his verbis: *Anaxion hic, dum semper tussierit, nihilque planè expueret, crudissima consistebatur pleuritide*: id autem nihil expuere, est quid simile, ac vrina extremè aquosa, quam perniciosam appellamus, non quatenus aquosa est, quoniam solum cruditatem ostendit; sed quatenus naturam admodum validam requirat, cum, qui talem habent vrinam, longissimo tempore debeant laborare, sæpissimè autem contingat virtutem dissolui, antequam possit concoquere materiam, quæ res si ita est, & hunc pleuriticum perniciosè se habuisse constat. De re proposita loquitur Galenus 1. *de cris. cap. 5.* quod idem, & longè clariùs repetit *eodem lib. cap. 18.* hunc in modum scribens: *Sic, & in laterum, & pulmonum passionibus ea, quæ propriè sputa vocantur, urinarum subsidentis assimilantur.* Nihil verò omninò expuere, sed tussim tantummodo siccam habere, tale quiddam est, quale in vrinis extremè crudum, quod aquosum nominamus, & maximè sunt periculosa huiusmodi tussès, quia, si hominem citò non tollunt, saltem in longius producant morbum, Galenò confirmante his verbis, *lib. 5. de locis malè affectis cap. 3.* *Tussis maxima ex parte cum sputis coloratis, nonnunquam verò sine his.* Subdit: *Has incoctas pleuritidas, id est, quæ sine sputis apparent, nominant, quæ vel celeriter hominem rapiunt, vel longo temporis spatio finiuntur: sputum enim, quò citius apparet, eò breuiorem reddit morbum, & hac ratione tantopere productus est morbus: si enim circa principium, id est, circa tres primos dies, quartumdecimum diem non transcendisset, ut testatur Galenus 1. Aphor. *lxxi. 24.* Quod etiam in *Coacis* legimus, ubi habet: *Si ante tertium diem, breui soluitur, si post tertium, producitur; est enim dies decimusquartus, ut plurimum pleuriticorum, veluti, & aliorum acutorum terminus: imò videntur ad suppurationem verti, si non expurgentur intra hunc diem lib. 5. Aphor. *lxxi. 8.* quod non semper fit, sed magna ex parte, uti Galenus *in eo loco,* notat. Cum igitur vsque ad trigessimumquartum diem productus sit morbus, concludere fas est, fuisse viribus valentibus, qui potuerit obistere morbo tam graui: His præmissis meritò dicit fuisse sitibundum & insomnem: ex concitatori enim thoracis motu, sitis excitatur, & ex doloris acerbitate, vigilent necesse est. In antecedenti Ægrotò obseruabat vrinas, & quia erant boni coloris, dicebat propterea conualuisse, etsi propter tenuitatem longitudinem demonstrarent. Perinde in hoc vrinæ erant boni coloris secundum Galenum salutem portendentes, longitudinem tamen, cum essent tenues, nisi dicamus in vrinarum multitudine esse tenuitatem. Ad damus quòd ex vigiliis improspera sequitur coctio, & ob id dabatur non obscura causa tenuitati. Verum sciendum est vrinas in morbis pectoris**

maximam habere vim ad prædicendam mortem, aut periculum, non tamen ad prædicendam salutem, & ob id, quoad morbum pectoris nihil faciunt ad iudicium ferendum. Cur ergo Hippocrates inspicit? Est præceptum Galeni non aspernendum; In quouis morbo vrinarum curam esse habendam, quia si in tali morbo bonis existentibus nihil afferunt boni per se, afferunt per accidens, quatenus generis venosi statum denotant non timendum, & quo simplicior est morbus, minus periculum, minus natura laborante. *In lib. 3. de cris. cap. 3.* hæc habentur. *Non tamen aqua omnium signorum dignitas est constituenda, sed in morbis quidem thoracis, atque pulmonis præcipue sputamina sunt animaduertenda, non tamen vrinarum contemplatio est negligenda.* 2. *in 3. epid. comment. 6.* Atqui vrinæ semper memineris, ut inspicias in ventris affectibus, thoracis, pulmonis, neruorum: nam si bonæ sunt, non magnum habent momentum ad salutem: contrà, si prauæ, amplificanti agri periculum. Præterea hac etiam de causa inspiciendæ sunt, quia aliquando soluitur pleuritis per vrinam, & credo voluisse Hippocratem nobis significare id, *in lib. 7. Coacar. text. 66.* his verbis. *In pleuriticis, vrina leuem subsidentiam subrubram habens, securum iudicium significat, quia indicat hoc fieri è materia sanguinea, & per vias vrina expurgari.* Vidi ego elapsis diebus puerum pleuriticum, multis emissis vrinis, in quibus multa subsidebant farinacea, integre conualuisse, is nepos admodum Reuerendi Præpositi S. Iuuentij, & Iuuentius est ipsius nomen. Confirmat doctissimus Hollerius vidisse se pleuritidas graues solutas esse vrinis multis crassis, & nigris, conuersa deorsum materia, hocque facilius euenire scribit in pleuritide, quàm in peripneumonia, quia latera maiorem habent familiaritatem cum vena magna, quàm pulmo. In omnibus igitur morbis, eorum minimè ad genus venosum spectantibus vrinarum habenda est consideratio.

^b *Sexto, delirauit.*] Istud symptoma solum erat signum sufficiens ad denotandam morbi vehementiam, & eiusdem causam. Primum, quia pleuritici non delirant, nisi in vehementissimis pleuritidibus. Ita Galenus *lib. 2. de diffic. respirat. cap. 8.* Delirus sexta. *Non ut accessio sua natura animum præcellens, sed ut affectus accessorius ad fortes pleuritidas.* Idem Galenus apertè *lib. 4. de causis pulsuum cap. 8.* dicit fieri delirium, cum causa peccans est biliosa. Verùm, cum putris humor sit biliosus, vapores habet in modum fuliginis acres: qui mordicant, erodunt, irritantque cerebrum: itaque ad delirium perducit. Solere pleuriticos aliquando delirare, (quod etiam sæpissimè vidimus) idem Galenus scribit *lib. 5. de loc. malè affectis. cap. 4.* Cum igitur delirauerit, ex hoc vtrinque innoscit, videlicet grauissimam fuisse pleuritidem, & à bile pendentem. At si delirabat, quomodo scribit Hippocrates fortibus dolorem non fuisse remissum: delirantes enim dolorem non sentiunt, uti aliàs vidimus. 2. *Aphorism. text. 6.* Consideranda est qualitas doloris, neque enim semper delirantes sunt doloris expertes, sed tunc ita euenit, quando delirium est vehementissimum, dolor autem moderatus: at si res aliter se habeat, potest nihilominus mente vacillans dolorem persentire, quod huic ægrotanti contigisse

gisse est verisimile, cum dicat delirasse, & nihilominus dolorem fetibus non fuisse remissum. Ergo adhuc doloris molestiam sentiebat, neque hoc altunde poterat habere, quam ex ægrotantis relatione, & perinde dicendum est de respiratione, verisimile fuisse parum immutatam, quia quemadmodum pleuriticis parua est, & crebra, ita delirantibus magna est, & rara. Si igitur pleuriticus deliret, oportet confundantur istæ respirationes, & magis ad vnam speciem inclinent, quam ad alteram pro magnitudine inflammationis pleuræ, aut delirij. Id expressè scribit Galenus lib. 2. de diffc. respir. c. 7. hunc in modum. *Dolorem etenim solum in aliqua parte, quæ circa respirationes mouetur, factum, paruum, & densam respirationem vniuersam efficere demonstrabatur. Delirium verò solum contrariam illi ipsi, raram scilicet, & magnam. Augmentum autem caloris, magnam, & densam. Et contrariam ipsi frigiditatem paruum, & raram.* Subdit. *Si igitur à solo delirio respirationis ornatu, & integritas confunditur, magnus, & rarus erit spiritus penitus. Si verò à solo dolore paruus, & densus. Si verò ambo concurrant, & dolor vehementer obtinuerit, obscura erit omninò alteratio ex delirio. Si verò moderatus fuerit dolor, aut plus quidem ex dolore, minus verò ex delirio, respirationem alterari continget, aut vice versa, aut equaliter iuxta utrumque.* Hæc Galenus. Ex quibus docemur delirium non posse demoliri alterationem quæ fit ex dolore, præterquam quod, si ipsum valdè magnum, & vehemens sit, dolor verò sit paruus, & obscurus. Si verò dolor sit fortis, perfectè euincit respirationis difficultatem, quæ ex delirio induceretur, & sic de singulis. Quod res ita se habet, crederem in hoc ægrotante non fuisse immutatam respirationem ex delirio quia dolor mihi videbatur longè grauior, cum scribat.

◦ *Foribus nihil remittebatur,*] Quod sequitur ad symptomatis vehementiam, Galeno confirmante lib. 2. acut. text. 33. dum inquit. *Virgentis autem inflammationis nota sunt, dolor assiduus, eo quod nullo pacto à calidis fomentis remittatur.* Quare hucusque non omninò salutem permisisset Medicus; præsertim cum exacerbari affectum in sexta sit malum, & maximè periculosum, vt Hippocrates docet 2. in 5. Coacar. text. 27. comment. 1. Ibi sic habet. *Quibus pleuriticis initio quidem dolores molles sunt, quinta verò, vel sexta exacerbantur ad duodecimum diem magis perueniunt, & rarò seruantur.* Hoc idè fit, quia maximam vim habet sextus dies ad malum: si enim eo die aliquid boni appareat, non est fidendum, quia eorum signorum vis est admodum debilis: at si mala appareant & lethalia, ea quidem maximè timenda in sexto, quem tyranno assimilari dixit Galenus, & præsertim cum accessiones parium soleant esse malignæ in febribus præcipuè symptomaticis. Sæniebat in dies morbus, postquam neque septima die apparuit aliquid melius, cum dicat magis laborasse, quod intelligi debet de omnibus accidentibus iam enarratis. Non est mirum pleuriticis septima exacerbari, cum maximus sit dies in his morbis, præcipuè que fit exacerbatio in his, quoniam solet pleuritis à bile, motum humoris sequi, & per tertium moueri, quod 1. Aphorism. comment. 12. annotatur sit. *At morbo laterali, & phrenitidi magna ex parte per tertium*

accessiones sunt, & 1. *de cris. cap. 7.* Atque omninò, antequam secunda accessio inuadat, quæ vt plurimum in laterali morbo tertio die fit. Quod postea dicit, & difficulter spirans erat. Galenus vertit sic *in iam citato lib. de diffic. respirat.* Et difficulter spirans erat, eodem videlicet modo, nihil remittente difficili spiratione. Quia & ipsa vox *erat* indicat similiter, vt prius, quod monet nos Anaxionem à principio statim difficulter spirasse, sed Hippocratem tanquam manifestum prætermisisse. Peruenisse ad septimam cum virtutis robore, maximum, & qui hanc pertranseunt, ferè omnes seruantur, cum plerisque in septima fiat iudicium, & vbi iudicium, simul & mors, qui autem hanc pertranseunt cum moderato virium robore, nullo commisso errore, ferè omnes seruantur, quòd centies obseruauimus, postquam Medicinam facio.

^d *Octauo, secui venam.*] Nusquam inuenietis apud practicantes tam Græcos, quàm Latinos huiusmodi factam esse in pleuritide curationem; postque vix tempestiuè curari possunt, quibus transacta est quarta. Curatione potius admiranda, quàm imitanda. Et miror in morbo alioqui acutissimo remedium tam necessarium fuisse retardatum ab Hippocrate: nam si ipse *tot in locis in acutis*, non esse differendam curationem præcipit, quomodo hîc aberrat à via inter medendum, dum videtur negligere, quæ magis necessaria esse scimus. Quòd si dicamus non fuisse vocatum tempestiuè; quomodo inquit foribus nihil fuisse remissum dolorem, & quomodo etiam tam exactè symptomata à principio inuadentia recenser. Enimverò deceptum esse à morbo non est dicendum, quia decipiunt morbi similes, morbi leues, non qui statim se se detegunt euidenter; neque propterea mirum sit deceptum aliquando esse Hippocratem, quia ne homo, id contingere potuit, præsertim cum id sibi euenisse testetur. *lib. 5. epid. text. 27.* Pulcherrima hæc verba addamus. *Autonomus in Omilo ex vulnere capitis mortuus est decimasexta die, ætate media, lapide percussus ex manu secundum commissuras in medio sincipite. Hoc me latuit sectione opus habere, deceperunt autem me sutura, habentes in ipsis iaculi lesionem: postea enim perspicuum fiebat.* Hanc Hippocrates animi ingenuitatem tantopere extollit doctiss. Celsus *lib. 8. de re medica cap. 4.* hæc habens verba. *A futuris deceptum se esse Hippocrates memoria prodidit, more scilicet magnorum virorum, & fiduciam magnarum rerum habentium: nam leuia ingenia, quia nihil habent, nihil sibi detrahunt. Magno ingenio, multaque nihilominus habituro, conuenit etiam simplex veri erroris confessio, præcipueque in eo ministerio, quod utilitatis causa posteris traditur, ne qui decipiantur, eadem ratione qua quis ante deceptus est.* Ergo, quemadmodum aliquando deceptus in vno; potuit decipi & in altero. Verùm in hoc fuisse deceptum non est credibile, cum vnusquisque vel medicèriter exercitatus statim morbo inuadente iudicasset, non alium fuisse affectum, quàm pleuritidem. Quomodo igitur distulit remedium tam necessarium? Certè ego, nihil aliud respondere possem, quàm non fuisse vocatum, nisi eo die, quo secuit venam, aut iussit secari: ipse enim secat, dum imperat. Cætera fuisse relata, aut ab ægrotante, aut ab adstantibus: sunt enim,

enim, qui tam diligenter ægrotantibus assistunt, etiam nostris temporibus, ut ægrotantium motus in singulas horas recensere exactè sciant: putarem enim ego ridiculum voluisse Hippocratem in tam graui, & periculoso morbo, cum febre acutissima, quæ ad quoduis celepe præsidium trahit Medicos, tentare priùs calidis fomentis experiri, idque spatio duorum dierum, cum iam instaret septima. Nonne in acutis, tractans de causis, inquit, secandam esse venam internam brachij dextri, quia citissimè à partibus principibus demit, in febre synocha nonne mittit sanguinem, & statim antequam putredo concipiatur? ergo, si sectio venæ impedit futuram putredinem, quomodo non celestimè deueniemus ad sanguinis missionem in morbo graui à fluxione pendente, quæ intercipiendo impetum humorum, diminuit morbum. Quare non aliud esse dicendum statuerem, quàm non fuisse tempestiuè vocatum, neque antea alium Medicum, quia nullo modo distulissent id remedij genus, quod nostris temporibus neglectum à primis diebus, neque amplius potest aptè admoueri, quia robur morbi, ut plurimum naturam deprimit, quomodo non debebat esse etiam Hippocratis temporibus. Quòd Medicus possit fomentis tentare, dolorem lenire, primo, vel secundo die à morbo, hoc concedi potest, ac hoc modo retardari, nequaquam. Vt sit, ostendit sanatio cum ratione adhibitum fuisse remedium, quia statim conquieuit affectus, & bene notat Galenus posuisse diem, quo in pleuritide secuit venam, tanquam nouum, quia scilicet sit pro miraculo, morbum, alioqui grauissimum, expectasse tempus remedij, & potuisse etiam tempestiuè adhiberi, & cum ægrotantis commodo. Hoc quidem debetis obseruare in praxi, operandi indicationem, non diebus terminari, sed indicari à virtute tanquam permittente à morbo, à signis cruditatis, & coctionis. Ecce hic secat venam, & multum sanguinis extrahit, aduersus eorum opinionem qui transactis primis diebus sanguinis missionem interdicebant. Modò igitur ad sit virtus ab ea non est super sedendum, etiam si transacti essent viginti dies à morbi principio. Id suadet Galenus in lib. de curandi ratione per sang. miss. c. 20. ibi conceptis verbis legitur. *Verum, quoniam quintum sæpè diem, aut sextum ab initio expectant, priùs quàm nos ad curandum accersant, expediet nihilo secius quoque sanguinem detrahere, etiamsi huius auxilij tempus sit omissum. Quocunque enim die mittendi sanguinis scopos in laborante inueneris, in eo auxilium illud adhibito; etiamsi vel vigesimus is ab initio extiterit. At quinam fuerint hi scopi? Morbus ingens, roburque virium, excepta aetate puerili, & aère nos ambiente valdè calido. Sequitur postea, & addit. Porro autem quoniam exoluitur temporis tractu in plerisque morbis virtus, idcirco & mittendi sanguinis occasio dierum numero deperditur, non tanquam primariò id dies efficiant, ac non re aliqua intercedente, nempe virium dissolutione.* Itaque, si quando vel secundo die à principio vires exolui videantur, à vena secanda abstinemus. Sanguine igitur misso dolores facti sunt mitiores. Quod indicationes habuerit à virtute, ostendit euentus, quia sequuta est conferentia, & tolerantia, postquam & febris, & dolores remissi sunt, signum, quòd materia continuè fluens retrahebatur,

& inflammatio, cum affectione generis venosi aliquo modo conquiescebat: iudico enim febrem non tantum fuisse symptomaticam, sed etiam essentialem; verum generis venosi affectionem non fuisse grauem cum intensa putredine, quia vrinx nihil habebant, nisi cruditatem, quod ex vrinarum tenuitate percipiebatur. Sudor ille, qui apparuit in vndecima, non omnino laudandus, quia debebat excludi à bonis; tum quia erat solum circa caput, tum quia erat modicus; tamen id fiebat tantum ratione fuliginum, quæ à parte affecta eleuabantur: vbi enim sudor, ibi morbus 4. *Aphorism. text. 38.* & vbi fit, ibi euacuat membrorum patientium humiditatem, vt Galenus *in comment.* At cum isti affectus non referentur ad vnicam expulsionem, & debeant solui per sputum præcipuè, neque tempestiuè fuissent adhibita remedia magna, non poterat tam citò alleuari, & iudicari, & ob id addit,

c Tusses etiamnum perdurabant.] Verum quemadmodum octauo die erant aridæ, vndecimo aliquid expuebatur, etsi liquida, quæ adhuc crudum extitisse affectum significabant; tamen paulò melior erat ægrotantis conditio, sed non tuta salus, quia naturam denotabat aliquo modo concoquentem. Id docet Galenus *lib. 1. de cris. cap. 18.* quo in loco, postquam nihil expuere dixit respondere vrinis aquosis, quæ extremè crudæ sunt. Subdit: *Quòd si ab eo quod est nihil expuere, ad expuere, verum liquida, & omnino cruda fiat transmutatio, liquet quòd debilis, & occulta est huiusmodi permutatio, & nondum est finitum principium, quod primum ægritudinis tempus dicitur: tamen etiamsi obscurum sit, bonum quid significat, videturque quid simile esse, ac illud, quod scribitur de lienteria, in qua motus acidus, bonum est signum, quia indicat ab omnimoda inconcoctione verri ad aliquam, sed obscuram, & debilem.* Scribit sic Hippocrates 6. *Aphor. text. 1.* *In longis leuitatibus intestinorum, si ruetus acidus fiat, qui prius non erat, signum bonum, cum tamen ruetus acidus frigiditatem arguas. At, quia fit mutatio in melius, ob hoc est minus malum.* Sic de hoc ægrotante dicitur; & scribit, quæ à pulmone exibant fuisse liquidiora, quia materia in pleura contenta resudet oportet in pulmones, postea euacuetur, & quia nondum cocta erat, sed fluxilis, pulmones transmittabant, qualem recipiebant, quod describitur à Galeno *lib. 2. de cris. cap. 10.* hoc modo: *Tussiet igitur statim homo, non tamen omnino statim spuet, sed si quidem multum, ac crassum ab inflammatione defluerit, cum tussi expuet: si verò paucum, & tenue, irritabitur quidem necessarìo ita, vt tussis moueatur, non tamen expuet, antequam collectum simul, ac concoctum ad multitudinem, crassitudinemque peruenit.* Sed hoc quidem ipsius dispositionis iudicium est, non autem membri patientis. Nam, cum pars exquisitè angusta fuerit, & veluti alligans in seipsa, vniuersum fluxum cohibuerit, tunc facit morbum lateralem, qui aptysti, id est sine sputo nominatur, sed cum satis relaxata fuerit, atque ad pulmonem dimiserit, tunc isti magis tussunt, atque expuunt. Hoc igitur formam inflammationis, non autem patientem denotat locum. Quare cum sputa inciperent apparere, sed liquidiora, erat iudicium inflammationem remitti, & membranam relaxa-

ri aliquantulum, ita ut ab ipsa in pulmones aliquid posset deferri. Adhuc autem erant parum utilia sputa, sed potius sputamina: sputa enim dicuntur non bona duobus modis. Vno modo, quando carent coctione, altero modo, quando præter id, etiam sunt praua. Qualia sint habes ex Galeno *lib. 1. de cris. cap. 5.* Quæ propriè sputamina dicuntur, sunt, quæcunque subflaua, & subrufa, & subcallida, & subspumosa, & tenuia existunt, solamque cruditatem indicant: quæ verò flaua, rufa sunt, praua. Habes hæc apertius ex Hippocrate *lib. 2. prognost. text. 43.* ibi verba facit de qualitate sputi, de facilitate & difficultate expnendi, & multa scitu digna docentur. Verisimile tamen est, adhuc magis fuisse infestam, quia cum materia esset tenuis, non intercipiebatur à spiritu, & eam ob rem, si à capite ad subiectas partes defluebat, tussim concitare poterat; si à pulmone erat ducenda, non commodè id poterat præstari, cum esset tenuis, & ad hunc usque diem poterat sicca pleuritis nuncupari, etsi propriè dicuntur sicca pleuritides illæ, in quibus nihil omninò expuitur, quas periculosissimas esse iam testatus est Hippocrates *2. in 5. Coacarum, text. 20. comment. 1.* Multiplex autem est causa istius siccitatis. Facultatis animalis, & musculorum thoracis infirmitas. Doloris vehementia; humoris contumacia; & bronchorum obstructio. Illud quidem apertissimum est, minus malum, si statim è principio non expuant, inodò morbus non habeat annexa symptomata grauissima: at si hæc superueniant, nec morbo progrediente, vllum expectorationis principium accidat, tunc periculum est euident, & difficilè benè soluitur, tum sua natura, tum ex euentu. Sua natura, quia suppressione materiæ morbificæ cor aliquando non mediocriter patitur, & præfocari ægros contingit. Ex euentu verò, quia impossibile est, quin huiusmodi pleuritis sit longa, & in tanto temporis interuallo multa eueniunt mala; nam, aut æger delinquit, aut adstantes, aut ab aliquo alio error committitur. At, utcunque sit, in longitudine virtus fatiscit, quemadmodum & in aliis, & propterea meritò censetur pleuritis sine expectoratione per plures dies, periculosa. Antequam vltiùs progrediamur aliud est in consideratione ponendum, quid videlicet intelligat Hippocrates, quando *lib. 5. sect. 2. text. 21. comment. 1.* inquit, *Pleuritides sine diuulsione, magis periculosa sunt ijs, quæ cum diuulsione.* Sunt qui textum hunc expendent putant per diuulsionem intelligere Hippocratem conuulsionem. Ut sensus sit: *Pleuritis cum conuulsione leuior est eâ, quæ sine conuulsione.* Vix tamen credi potest talem esse Hippocratis sensum, cum vterque morbus sua natura sit lethalis, seorsim. Multò magis si vniantur. Neque ego postquam Medicinam facio cum tamen quamplurimos inuiserim pleuriticos, aliquem adhuc vidi conuulsum; non quia hoc sit impossibile fieri, attamen hucusque non vidi. Respondent igitur sit esse Hippocratem intelligendum, nimirum conuulsionem pleuritidi coniunctam distrahere materiam, ac auellere à loco affecto pleuræ, & eam ob rem minus esse periculosas pleuritides cum conuulsione, quàm sine conuulsione. Sed quæso videat vnusquisque, quàm consonum sit hoc affirmare, cum ipsa commissio, etiam censeri debeat pleuritide longè grauior. Sciendum igitur est,

nomen hoc *diuulsionis* aliquando usurpato pro vehemēti motu thoracis, & beneficio musculorum excitato, & hoc sequitur naturæ robur. Aliquando sumitur per solutione continui, à causa præter naturam incidente, frangente, exedente, & tendente. Hoc euenit, quotiescunque thorax contunditur, & violenter comprimitur. His autem affectibus minimè thoracem esse obnoxium constat, cum ossibus, & musculis abundet. Itaque tantò grauius periculum euenit ex deuulsiōe *πάσση* Græcis dictum, circa thoracem, quantò ipsius actio ad vitam, & morborum priorum sanationem est inagis necessaria. His igitur hunc in modum stabilitis. In loco citato *πάσση* non sumitur nisi primo modo: scilicet pro violentiori motu thoracis, ut sensus sit. *Qui in pleuritide vehementer extussunt, minus habent periculum, quam qui modicè.* Ratio huius est, quia in vehemētiore thoracis motu arguitur virtutis animalis vis, quæ motu vehemēti thoracem concutit, & ad expectorationem proritat: sunt enim duæ primæ causæ in pectoris morbis educendi sputi *lib. 2. prognost. text. 43.* Vna est humor ipse, qui in pulmone reperitur: pro ipsius enim qualitate facilius, aut difficilius educitur, ut clarum est. Verùm, neque hæc actio fiet, nisi pars quæ humorem continet ad expulsionem moueatur; hinc requiritur facultatis robur thoracem mouentis, ad hoc ut materia possit expectorari. Quòd si minùs tussiant, indicatur imbecillitas facultatis, & ob hoc multos mori contingit, ut in dies obseruamus, qui vix extussisse sentiuntur, neque sputum educunt, aut quia dolor ita circa thoracem vrgeat, ut non possint attollere, quantum satis est, aut propter insignem facultatis imbecillitatem, & propter vtrumque ægrotos mori contingit, quoniam non expectorata materia peccante, defluit ad pulmones, eisdem erodit sua acrimonia, aut putrefacit, aut suffocans celerrimam infert mortem. Quemadmodum in phrenitide quies, iam fractis viribus, & ad pedes prolapsus in morbis, funestum est signum, perinde in pleuritide tussis remissio, & minima thoracis motio indicat virtutem infirmam. At vna salus est virum robur, cuius causa, uti dictum est, intus retenta materia celerrimè suffocantur, veluti ut plurimum senibus euenit, qui in thoracis morbis faciliùs ob hoc moriuntur, quoniam præ vitium languore non possunt se eximere à materia peccante. His igitur de causis, meliorem esse versionem constabit, dicere scilicet per diuulsiōnem intelligere Hippocratem, motum thoracis, non conuulsiōnem; & per consequens minus periclitari, qui in thoracis affectibus vehemētiùs extussunt, quàm qui modicè.

^f *Decimo & septimo cæpit pauca, & cocta expuere*] Euacuatio salutaris dicitur illa, quæ morbum, aut tollit, aut diminuit. Ita *2. prognost. text. 8.* *Omnis creatio mala est, qua non sedat dolorem: pessima autem qua nigra: qua verò sedat dolorem, omnis melior est.* Hæc ergo euacuatio longè melior erat primâ, quia materia apparebat cocta, quamuis esset pauca, sed hoc non erat mirum, cum in huiusmodi morbis non fiant, ut in aliis repentinae crises: leuatus tamen est, id est, accidentia iam enarrata remittebantur, &, si quid aliud, bonum significat ægrotantis statum: est facillime respiratio.

respiratio post expuitionem: tunc enim signum est internam inflammationem remitti: thoracem non æquè à materia peccante grauari, veluti è conuerso, quod frequentissimum in morituris est, si dolor minuatur; & tamen febris ingrauescat, cum aliis accidentibus: tunc deterrimus est ægrotantis status, vti doctissimè annotat Cœlius Aurelianus verba faciens de pleuritide *cap. 15.* his verbis. *Si dolor minuatur cæteris autèis, perniciosum est.* Proptereà minùs dubito ego, quando ægrotans de dolore conqueritur, quàm quando præter rationem sedatur, & animaduërto febrem augmentum suscipere, respirationem grauiorem esse, vereor tunc semper, ne materia ad aliquam nobiliorem partem feratur, cum ægroti perniciæ, quoniam tunc potest delirium inducere ad caput transmissa, vt Hippocrates idem *5. Coacar. sect. 2. comment. 1. Lateris dolor* inquit, *in sputo bilioso citra rationem euanescens, insaniam mouet.* Hoc visus est confirmasse *6. in 6. epid. text. 11.* quando ait: *Delirantibus laterum dolores cessant: quibusdam verò etiam febres.* Id est laterum dolores aliquando desinunt in phrenitidem, vti multoties contingit, quemadmodum *suprà* dictum est. Sed veniamus ad textum. Euacuatio illa decima septima facta, erat idèd minùs mala, quia vbi est coctio aliqua, etsi leuis, ibi est aliquod bonum, & hoc denotat in melius morbum processisse, cum primò essent liquidiora, hæc autem cocta. Sed quod spectat ad quantitatem, non respondentia magnitudini morbi, quæ scilicet possent omninò affectum debellare; verumtamen iuuamentum attulerunt, quia leuatus est, id est, minùs est afflictus, minùs à morbo molestatus, quæ verò permanebant in parte, fœntes inflammationem sitim concitabant. Hoc, vt videmus, fit in pleuritide, quando materia quæ euacuatur est biliosa, quoniam in humore placidiore, tollitur sitis; neque enim putandum est, tam violentum fuisse thoracis motum, vt ob hoc sitiret, cum materia, quando coquitur, etiam faciliùs educitur, & per consequens minor thoracis impetus, quod verum esset non fuisse adhuc bene dispositum, subdit. *A pulmone parùm bonæ purgationes.* Est fortasse, quia pauca expuerentur? nequaquam: nam est mos Hippocratis apertè loqui, & dixit iam fuisse pauca. Purò ego quid aliud intelligere. Iam Hippocrates *lib. 2. prognost. text. 43.* dixerat in omni dolore, qui affligat circa pulmonem, & costas, oportere vt citò scretetur: si enim difficulter id fiat, parum bonæ scretatio censetur; & sic percurrit screationis qualitates singillarim. Itaque dum dixit, priùs pauca fuisse excreta, sed concocta. Addit parùm bonas fuisse ex pulmone expurgationes, vt innueret non perseuerasse inceptam euacuationem, quia cum incepterit illa euacuatio decimo septimo, id fortasse euenit decimo octaua, aut decimanona: Nam non rarè est incipientes ægrotantes expuere, sed oportet perseuerare expuitiones, cum sæpiùs visi sint aliqui, qui expuebant, & cum iuuamento, quibus suppressum est sputum, cum perniciæ; & quæ spes concepta erat ex sputo, eadem est ex eiusdem interceptione sublata. Aliquibus etiam repetit sputum, aut alia aliqua euacuatio superuenit, qua seruari solent. Itaque in hoc erant parùm bonæ purgationes, quia minimum in posterum expuebat. Quòd si natura valida non tentasset

nouam euacuationem, fortasè esset periclitatus, sed exonerata magis, insurrexit postea ad reliqui expulsionem, tum per partem affectam, per sputum scilicet, & per cutim, erumpente sudore.

^b *Vigesimo igitur sudauit.*] Diximus cum Galeno terminum pleuritidis esse diem decimumquartum, aut ad summum vigesimum; sed quoniam tardius apparuit sputum, diuturnior etiam fuit affectus, tamen natura diei omninò oblita, conata est iudicationem facere per sudorem materiæ subtilioris. Euacuatio in pleuritidibus maximè conueniens, quæ vim morbi, vtpurimum extinguit maiori ex parte, potente in posterum natura, quod reliquum est crassioris materiæ per sputum educere. Nam per sudorem alleuatur natura, veluti solet in aliis inflammationibus euenire, vt *3. de cris. cap. 3.* legimus sic. *Sudores verò omnibus febris proprij sunt, & præcipuè intendentibus: finiunt autem non parum, & efferuentes inflammationes, quando, sicuti & antea diximus vnà cum coctionibus euacuauerint.* Ex quibus vltimis verbis clarè patet, cur præcipuè tam iuuerit sudor, cum iam apparuerint coctiones, vt Hippocrates notat. Iuuit, non integrè iudicauit. Crisis bona, etsi non perfecta, morbo maiorem requirente euacuationem: benè quidem actum est cum ægrotante, quando euacuationes, si non liberant, iuuant tamen, quod huic contigit, cum à iudicio meliùs habuerit, quia scilicet morbi vehementia deferbuit. Verùm nondum conquiesuerant omnia, sed per necessària erat aliqua alia euacuatio per sudorem, quæ morbi vehementiæ responderet. Sed antequam natura finem suum consequatur, multum agiterur necesse est, & inde repetunt accidentia, quæ postea eò faciliùs conquiescunt, quo minor est humorum copia. Id euenisse vigesimo septimo apparet, dum febris noua succensa est, vt solet fieri in humorum reliquiis, sed id commodi habuit, quòd potuit materiam in parte contentam validè euacuare, & cum ægrotantis commodo: nam si multa excreasset sine tussi, nihil iuuisset excreatio illa, sed vt denotet materiam fuisse euacuatam à parte affecta, inquit,

^b *Tussit, multa excreauit concocta.*] Id est, excreauit multa concocta, & cum tussi, quia nihil à partibus spiritalibus euacuatur, nisi cum tussi, & ob hoc commoda fuit euacuatio, & utilis, quam sequuta sunt multa bona: nam & vrinæ coctionem euidentem ostendebant, signum quòd concurrebant simul affectiones, & quòd non quiescebat ægrotante, minùs prosperæ fiebant coctiones, & ob hoc etiam vrinæ cruditatem denotabant, præter id quod febris erat acutissima: erant igitur coctæ vrinæ, in quibus multa subsidebant alba, de quibus sermonem habet Hippocrates *lib. 2. prognost. sex. 26.* diffusè admodum. Remissam fuisse morbi sæuitiem apparet ex eo quod addit,

^c *Desiit suture, dormiuit.*] Effectus coctionis, quo tempore omnia mitiora fiunt. Si febrem consideremus per se ipsa erat maiori ex parte sedata, si affectum particularem, benignior erat factus, quia materia, vt concocta faciliùs educebatur, cum minori thoracis concussionem, & ob hoc etiam non sitiebat, cum ad sitim concitandam non parum faciat violentior

tior thoracis motus, vt 4. de loc. malè affect. cap. 8. quod etiam repetit 2. in 6. epidem. comment. 24. his verbis: Illud autem. Parum irritantes tusses excitari, non frustra adijcitur: nam vehementes si fiant, pectoris, pulmonisque partes calefaciunt, atque inde febrem, sitimque adaugent, & si pusilla tusses sint, & per longa intervalla excitantur, tanisper membra commouent, dum in ipsa humiditas aliqua delabatur, atque ita euenit, neque tusses vehementer agitare, neque febrem accendere, propter quam laborantes minùs siticulosi reddentur. Quare cum sputa facilius educerentur, minor erat thoracis commotio, & per consequens minor sitis. Et qua ratione non sitiebat, eadem dormiebat, quoniam caput à vaporibus minùs infestabatur, & poterat somnus consiliari. Et tandem dum omnia conquiescunt, ægrotantes somnum capiunt, & firuantur magis, quo fit, vt roborata natura de repente insurgat ad reliquiarum expulsionem, veluti tandem trigesimoquarto contigit, quo die sudore per totum corpus erumpente in totum est iudicatus.

^k *Trigesimoquarto toto sudauit corpore.*] Nihil à vigesimo septimo die, ad hunc vsque apparuit, quod obseruatione opus haberet, vt credibile est, quia non subricuisset Hippocrates. Tandem sensim crassiore materia expurgata, tenuioris reliquum ad cutim detruxit, & ita fuit iudicatus omnino. Euacuatio facta, vt debebat: nam toto corpore exibat, quod est inter laudatas sudoris conditiones, & habuit conditiones requisitas, cum perfectè solutus sit morbus, si quid aliud potuit sudorem adiuuare, fuit somnus. Auicenna lib. 1. Fen 2. doct. 2. cap. 13. docet quomodo per somnum sudor copiosius erumpat his verbis. Alimenti halitus, licet nihilo amplior ad cutim per somnum, quàm vigiliam accedat, tamen in vigilia occurrens raræ, & calidæ cuti, insensibiliter perspirat: in somno autem propter cutis densitatem retinetur, & ob hoc concrefcit, & in sudorem abit. Præterea halitus copiosior funditur à visceribus ad extimas vsque carnes dormienti, quia amplius alimentum dormienti coquitur, quàm vigilianti. Item vapor corporis, si liberè diffatur, nullum habens impedimentum, euanescit, si verò impingit, & detinetur per moram abit in sudorem, quod facillè ex cavitatibus corporis cognosci potest, quæ sudore abundant, vt sunt alæ, inguina; quoniam ex cavitare non citò effluit vaporosus humor. Ergo quiescenti per somnum halitus, qui non diffatur, nec motu corporis dissipatur, immanat factus pro vapore, sudor. Quibus sic stantibus non est mirandum, si præcedente somno tam copiosè sudauerit hoc die, quo sudore ita sedata sunt omnia, vt perfectissima sit sequentia crisis, quia iam præcesserant ea, quæ requiruntur ad perfectam, & integram crislum, de quibus Galenus sermonem habet in cap. nuper citato, de cris. in fine capituli. Quare constat non obscure, quo morbo laborauerit Anaxion; quam causam habuerit fouentem; quomodo primis diebus vacillaret inter spem, & metum, & quomodo etiam præter spem, & expectationem conualuerit, & fuerit iudicatus integrè per sudorem die trigesimoquarto, qui dies tamen, etsi, post vigesimum potentissimè iudicet, tardè tamen per sudorem, vt notat Galenus 4. Aphor. comment. 34. Similem ferè habui ca-

sum, dum in oppido Trumelli Medicinam faciebam; cuiusdam adolescentis, qui in trigesimaquarta tandem per sudorem fuit iudicatus post multa, & sæua accidentia: scilicet deliria, dolores, febres acutissimas, & tandem conualuit. Agebat annum circiter vigesimum. Hoc excepto, neminem alium vidi, qui attigerit diem decimumquartum: rarissimè enim huiusmodi habebitis pleuritidas. Hactenus igitur de præsentî Historia. Veniamus modò ad remedia.

Curatio.

Quod spectat ad morbum, sine dubio debebat victus ratio esse à principio tenuissima. Transacta septima poterat exhiberi contusum carnis, oua sorbilia, & id genus alia, quæ in pauca quantitate plurimum nutrire possunt. A vino, tanquam in huiusmodi morbis veneno, debebat omninò abstineri; veluti in omnibus inflammationibus internis, sed præcipuè in hac, in qua ita ardentè appetunt vinum, vt vix contineri possint, multique pereunt, propter adstantium, & præcipuè mulierum indulgentiam. Ob hoc monendi sunt adolescentes benè in hoc sint oculati, quia minimum vini in huiusmodi affectibus mortem affert; ita autem appetere vinum crediderim ea ratione, qua dicimus, omne simile appetere suum simile. Aqua igitur est eo tempore imperanda, quæ conficiatur cum seminibus coriandrorum, aut citri, cum modico saccaro, aut his similibus vti expediebat. Pro cibo panis tritus, contusum carnis in modica quantitate. Postea statim ad opportuna medicamenta erat deueniendum. In hac curanda inflammatione duplex oriebatur indicatio, vt quod erat generatum tolleretur, quod in generatione prohiberetur. Ita Galenus *lib. 13. method. cap. 2. Phlegmones, inquit, qua in generatione est, duplex indicatio oritur, veluti in reliquis omnibus morbis, quicumque in gignendo adhuc sunt, nec dum absolutionem sunt nacti, ostendimus. Prohibetur quod in generatione est, reuulsione. Tolleitur, quod fluxum est, euacuatione. Euacuabitur autem duplici modo, vel retrocedens, vel per sentientem particulam. Retrocedet autem, vel impulsu, vel attracta, vel transmissa, vel vno aliquo horum modorum, vel omnibus. Per locum verò patientem euacuabitur, partim quidem manifestè, & sensibiliter, partim verò in vapores tenuata. Si igitur vniuersum corpus plus aquo plethoricum fuerit, per patientem locum minimè vacuandum. Nam si scarificationibus, aut sectionibus sensibiliter euacuabimus, plus ratione excitati doloris attrahemus: si verò calefacientibus dispergere tentabimus, plus erit id, quod vi caloris ad partem attrahetur, quam dispersum. Quòd si elaborabimus, vt quod influxit retrocedat, corpus plenum non admittet. Ad hæc igitur ambo totum corpus euacuare oportet, aut omnino ad contraria loca retrahere, quod influxit, quo perfecto opere, prius à parte repellendum, quam dispersendum. Hæc habuit Galenus *lib. art. med. cap. 95. De medicamentis repulsois non agemus, quoniam in hoc affectu sunt vitanda, præcipiente Galeno lib. 11. method. cap. 17. nisi parcius vtamur. Parcius, inquit Galenus ad pectus, quam ad**

ea, eſt utendum adſtringentibus, quando ſalia, humores, qui phlegmonem excitant in pulmones, & cor, nonnunquam reprimunt. Quare ad ea eſt deueniendum, quæ materiam in parte contentam euacuant. Erunt hæc duplicia, externa, & interna. Illa ſunt fomenta ex rebus calidis temperatè, vt eſt ſpongia lateri affecto admota, calenti oleo ſemiplena. Hæc ex Hippocratis decreto 2. *acut. comment. 1.* cutim ipſam ad perſpirationem rariorem efficit, phlegmoniſque ſanguinem, tum tenuat, tum per habitum digerit; quæ, ſi facta fuerint, non ſolum ſanguinis aliquid euacuabitur; verùm quoque & aliæ partes, quæ minùs diſtenduntur, miriùs exinde, & manſuetiùs dolebant. In hunc uſum veniunt oleum amygdalinum, unguentum pectorale, pinguedo gallinæ, cum croci portione, ceſypum humidum, butyrum, & id genus alia commendantur; poſteà admouere ſacculum ex milio, ſemine lini, ſurfure triticeo, ſem. aniforum, & ſimilibus, quæ vim habent ſiccantem. Quibus, ſi dolor non cederet, non erat amplius dubitandum, an mittendus eſſet ſanguis, & ad ſecundum remedium erat confugiendum; quia, quotieſcunque dolor anodynus non tollitur, ad cauſam remouentia eſt veniendum. Neque eorum conſilium laudo, qui putant malè agere Medicos illos, à quibus ſtatim inuadente morbo ſanguis extrahitur. Immò laudo conſilium, cum ſoleant iſti affectus celerrimo indigere præſidio, antequam inualeſcat inflammatio, & qui id remedij genus à principio neglexerunt, præcipites egerunt ægrotantes. Hoc quidem poteſt retardari in iis laterum doloribus, in quibus aut nulla aut admodum exigua febris eſt, de quibus tractat Aëtius, & Galenus pariter *in lib. de loc. malè affectis*, quia iſti dant inducias, & ſi quomodocunque ſit dolor, ſi vehementiùs affligat, oportet citò ſuccurrere, ne concitetur inflammatio, & vide ſemper in quouis dolore lateris vehementi, iutos eſſe ægrotantes celeri facta ſanguinis miſſione: multos morbi leuitate deceptos; poſteà, aduentante quarta ita fuiſſe afflictos; vt, aut obierint, aut euidentiffimè ſint periclitati. Quòd ſi octauo miſit ſanguinem Hippocrates, non eſt imiranda talis curatio, ſed admiranda, & ſingulare eſt exemplum, quod non facit ſciantiam. Quidquid igitur dicant alij, non tantum puto malè agere, ſed optimè conſulere ſanitati ægrotantium eos, qui in his caſibus, eadem die, qua inuadit morbus, venam ſoluunt. Diſputant poſteà inter ſe viri grauiffimi, quærentes, ex qua parte hæc operatio debeat fieri; propterea, quoniam non eſt tardandum in his morbis, vos adoleſcentes conſulo, vt dum iſti inter ſe digladiantur, ſanguinem mittentes quamprimum ex parte affecta, ex vena interna, præſto ſitis imminenti ægrotantium ruinæ: neque enim vocatur Medicus ſtatim ac incipit fluxio, aut imminet, quo tempore poſſet ſolui vena ex oppoſito, non tamen ex affecto latere neglecta. Et quoniam ſæpiſſimè obſeruaui ex euacuatione ſedatum eſſe dolorem, aut euidentèr diminutum, vt huic etiam contigiſſe ex textu apparet; redire autem in quarta, & paulo ante; eam ob rem, oportet vt iuuenes ſemper ſpectent doloris qualitatem, etſi iterum augeri animaduertant, ad eandem euacuationem deueniant ex eodem latere, ex eadem vena, quantitatem ſanguinis extrahentes pro morbi yrgentia,

na, & virtutis robore, neque pertimescant repetitas sanguinis euacuationes in his casibus, ter, quater, & hoc amplius expedit euacuare in vehemētissimis doloribus, modò virtus permittat. Hoc modo fit reuulsio, & euacuatio materiæ facientis morbum, & sequemur consilium Galeni *lib. de curandi ratione per sanguinis missionem cap. 16.* his verbis explicatum: *Quin & pleuriticis, quæ è directo laborantis adhibita est sanguinis missio, clarissimam sape attulit utilitatem.* Subdit. *Quæ verò ex opposito brachio, aut omnino obscuram, aut certè post temporis interuallum.* Id assumpsit ab Hippocrate *lib. 4. acut. text. 33.* Quando scribebat sic. *Venam brachij internam secare oportet, qua dolor afficit parte, expeditque sanguinem extrahere, non ad coloris mutationem, non ad animi deliquium, sed moderatè, ut possit iteratò mitti, quia ex Aëtij sententia maior fit reuulsio, cum minori virium dispendio.* Neque attendendus est locus dolens, sed semper sanguis est extrahendus, siue infernam, siue supernam partem occupet dolor. Galenum sequuti, qui expendens sententiam Hippocratis *lib. 2. acut. text. 11.* hunc in modum habitam. *Si verò eas, quæ sub septo transuerso sunt partes dolor infestat, nullumque ad claviculam signum fecerit, ventrem, vel nigro veratro, vel peplio mollire oportet.* Statim mentem suam aperit, dum hæc profert verba. *Vbi igitur, non solum acutus morbus est, ut pleuritis; verum, & cum febre vehementissima, multò magis vitanda est purgantis medicamenti administratio, atque per sectionem vena vacuanda magis, etiamsi ad hypochondrium dolor finiatur.* Nempe, etsi minus quidem auxilium, quàm per purgationem sequatur, securius tamen multò existit. Immò nullum ex eo, quod per venæ sectionem fit, periculum impendet, eo discrimen maximum subeunte, quod per purgationem tentatur. Cùm igitur esset morbus acutissimus, sine dubio, prætermissa purgatione, ad venæ sectionem erat deueniendum. Neque vos auertat ab hoc remedij genere puerorum ætas, quos testari possum, curasse me tutò, vena secta, quamuis ex istis aliqui annum tantum quintum attingerent, alij vix septimum. Cùm enim viderim in aliquibus non fuisse alleuatum morbum, hirudinibus admotis brachiis, periculumque euidens exitisse ex vi morbi, secui venam statim, & omnes hucusque conualuerunt. Hoc quidem consulo, ut à domesticis petatis veniam, quia potest puer mori ex vi morbi, non ex remedio, & sic adscribi vobis, cùm Galenus prohibeat in huiusmodi pueris venæ sectionem. Hoc præmissò remedio, si alius non bene sponte flueret; poterat exhiberi leue aliquod pharmacum ex manna ad $\zeta. ij.$ dissoluta cum aqua capill. ven. & puluere sem. citri. Aut cum flore cassiæ ad $\zeta. j.$ aut quid simile, quod mediocriter aluum laxare posset: neque enim mediocriter laxatam aluum suspectam habemus in pleuriticis *lib. 5. Coacarum text. 25.* dum inquit. *In doloribus pleuriticorum vitale est aluum mollem esse, dummodò id non fiat propter alimenti corruptionem, aut propter partium principum sectionem: his enim modis, minime laudanda est aluus mollis, cùm sit non tantum periculosa, sed & lethalis.* Confirmatum ab Hippocrate *5. Aphorism. text. 16.* sic. *A morbo laterali habito, alui profluium adueniens, malum.* Per alui profluium exponit

Galenus aluum turbatam : est autem alui turbatio larga per aluum euacuatio , & inquit hoc contingere , quando hepar non amplius potest ad se trahere alimentum , neque conuertere in sanguinem , aut quando alimentum est in ventriculo corruptum propter ipsius imbecillitatem : & , quamuis dicat in leui pleuritide posse alui profluuium iuuare ratione euacuationis ; præsertim , si morbus nullum habeat timorem : tamen , si fieret propter causas iam dictas , crederem nihilominus esse maximè periculosum ; nisi quis adderet , esse quando hæc fiunt , magnam pleuritidem . Oportet igitur , vt iuuet alui profluuium in pleuritide , has habeat conditiones , quas & in aliis morbis requirimus : videlicet , vt signa coctionis extent , tum in sputis , tum in vrinis : præterea humor noxius expurgetur ; & ex hac euacuatione æger leuius habeat , & in die critico fiat . His existentibus conditionibus profluuium alui non solum in pleuritide , sed in omni alio morbo erit vtile , & commodum . Itaque tunc iudicabitur facta transmissio materiæ peccantis ad aluum , qua euacuatione præueniente , quemadmodum impeditur pleuritis generatio , vt Hippocrates docet *lib. de aëre , locis , & aquis* , ubi hæc habet : *Non enim fieri potest , vt pleuritides & alij morbi vigeant , ubi alui liquida existunt* . Ita etiam iam factam tollit , natura sibi viam parante , & præcipuè tunc iuuare censetur , cum dolor ad hypochondria deflectit . Quod si conditiones dictæ absint , tunc alui motio in pleuritide , aut nullum affert iuuamentum , quod tamen minus incommodum ; aut non tantum non iuuat , verum etiam grauiorem reddit affectum , quod & in laterali morbo , & aliis pessimum est , vt signum , & vt causa . Primo modo , quia denotat affectum principi visceri , & partibus coctioni deseruentibus communicari ; & ita eorum facultates resolui . Secundo modo , quia quotiescunque aluus mouetur , crudo existente morbo , vt plurimum vires prostermit , & nullum ægrotanti commodum affert . Sed redeamus ad propositum . Ego in hoc casu essem vsus iam dicto medicamento , quo placidè poterat aluus moueri . Postea , cum tusses essent aridæ , tentassem materiam incrassare syrupo violaceo , de endiuia , cum decoctis endiuia , violarum , capitum papaueris , & id genus aliis . Laudant multi in his casibus papauerem erraticum , nec sine ratione , quia habet vim incrassantem : verum non illorum recipio opinionem , qui tantopere extollunt in morbi progressu ad expectorationem , quia incipiente morbo , tussi arida existente , ex humoris delabentis tenuitate potest admitti : at quando expectorandum est , tunc omnino est ab eo remedii genere supersedendum . In principio admittuntur diacodion , diadragachanti morsuli , saccarum violaceum . His vti expediebat , donec materia redderetur paulò crassior , quo tempore non inutiliter exhibitus fuisset syrupus de liquiritia , capilli vener. oxymel. saccarinum , & quæcunque sputum educendi vini habebant , citra tamen euidentem calorem . Commendant aliqui pomum sub cineribus coctum , saccato postea aspersum , per horas duas ante cibum assumptum . Alij in vehementi dolore , tanquam præstantissimum remedium proponunt butyrum cum melle rosaceo solutio æquis portionibus ad $\frac{3}{4}$. vj . tepidum exhibitum . Ego testari possum , aliis

non

non neglectis remediis, sæpissimè vsum fuisse vrgente dolore oleb ex sem. lini puro ad ζ . vj. cum euentissimò ægrotantium commodo, nec mihi id remedij genus vuquam fuit suspectum, etiã cum valida febre, vigente dolore, post iteratas sanguinis euacuationes, & qui hoc medicamento vtentur tempestiuè, videbunt admiranda, quantitate moderata pro ægrotantium captu. Multoties exhibui nulla præcessa alia euacuatione, tardiùs vocatus, vt aliquid agerem, non quia salutis spem haberem, & tamen multoties à manifesta pernicie ægrotantes eripuit: nam, ierfi imbecilles sint ægrotantes; tamen, si non iuuat, neque euidenter læsissè cognoui. Itaque quantum ego cognoui, nunquam me fefellit id remedij genus. Exterius sunt, qui extollunt medicamentum quod recipit oua duo, vel plus: euacuatur priùs oua, postea cortices contundunt diligenter, quo peracto, sumunt ouorum vitellos cum albumine, & diligentissimè agitant, postea miscent puluerem corticis ouorum, & addita olei communis portione, madefaciunt lanam, & parti admouent. Hoc remedium aliqui habent pro miraculo; verùm ego non tale sum expertus. Aëtius commendat, vrgente dolore, cucubitulam scarificatam parte affecta applicitam, ex qua putat maximum sequi commodum, vt vnusquisque videre potest. Hæc, & multa alia à practicantibus habentur, quæ vnusquisque per se videre potest, & propterea ab his super sedendum puto, præsertim cum nullum efficacius remedium existimem esse, venæ sectione, & oleo dicto tempestiuè vtroque remedio administrato. At cum decimosextimo apparerent sputa concocta, & maior portio medicamentorum expectorantium erat exhibenda, à quibus nunquam abstinere fas est; quia, nisi aliquid humectans semper in ore teneant, difficiliùs educitur sputum, ore exsiccato: eam ob rem præstat humectantibus vti sæpè, & parum. Habenda erat ratio temporum pro instituendo victu, quoniam morbo eunte in iudicationem, necesse erat augere alimentum, quod Hippocrates exprimit his verbis. *1. acut. text. 23. At si os madefcat, augere sorbitionem oportet*, quibus verbis innuit humorum coctionem. Et verba Hippocratis sic habent. *At si os madefiat, & qua à pulmone expuuntur talia sint, qualia esse oportet, sorbitionis quantitatem, vt dicam summam, augere conuenit.* Nempe, quæ citius magisque madescunt, iudicationis denunciant celeritatem, quæ verò tardiùs, minùsque, tardiorum significant iudicationem, reddítque rationem Galenus in comment. cur augere sorbitionem oporteat, subdens. *Ergo, qui probè expurgantur, his pissanam dare quadrabit, non vt virtutem roboret modò, verùm quoque & his, qua per tusses ex pulmone sunt humidorum expuitionibus opem ferat.* Et Aëtius Galenum insequutus addit. *Post hæc etiam non colata integra pissiana exhibenda.* Nequè improbassem eo tempore contusa carnis, & quæcunque virtutem possunt roborare, præsertim, cum morbus esset futurus longus. In medicamentis oxymel. maximè commendandum, seruatis conditionibus ab Hippocrate relictis *3. acut. text. 24.* Multa alia probantur, veluti confectio ex marrubio, iride, quam tantoperè extollit Galenus ad probè maturanda ea, quæ sunt in thorace, tum in pulmone

superuacanea : præparat enim ad expuitionem, inquit Galenus. Est autem iris facultatem habens calidam, & siccam ordine secundo, & aliud medicamentum præstantius inueniri non potest, quod possit lentos thoracis humores educere, ait *lib. 5. simpl. med. facult. cap. 12.* tamen in valida febre hæc poterant esse suspecta, cum habeamus medicamenta, quæ sine euidenti caliditate eandem operam præstare possunt. Hæc poterant administrari, non obliiti euacuationis alui, tempestiuo tempore. Et ne esset altercandum cum iis Medicis, qui in omnibus morbis indiscriminatum alexipharmaca porrigunt, neque hæc erant prætermittenda, Hic duo admonenda sunt. Vnum est, vt quammaximè vitetur vinum, etiam declinante morbo, quoniam sæpissimè recidunt, & periclitantur ægrotantes, etsi Hippocrates *3. acut. comment. 2.* videatur non denegare in huiusmodi morbis, sic scribens. *Verum, vt vno absoluam verbo, vinum dulce in acuis morbis ad expuitionem, tum propter dictas, operationes, tum propter communem omnium vinorum rationem, qua vires roborat, idoneum existit, & maxime iis, qui quavis humida, qua tum in thorace, tum in pulmone continentur expuunt.* Ipse est intelligendus in vltima morbi declinatione, sedata febre, ægrotante nihilominus expuente, quo tempore potest concedi, id tamen maxima cum cautione faciendum, & potius peccent iuuenes, ferrius exhibendo, quàm celerius concedendo. Alterum diligenter animaduertant, ne, quod sæpius contingit, eisdem eueniat, videlicet non permittant pleuriticis adstringentibus vtì, quia pestifera sunt, etiam morbo declinante; neque hoc est meum, verum Hippocratis præceptum desumptum ad verbum *ex 1. lib. acut. text. 27.* *Quare, qui lenticulam aceto confectam, morbo pleurítico iam declinato, vt nihil aliud, quàm costorum expuitionem desideraret, exhibuit. Is non immeritò languenti ipsi, qui sequenti nocte suffocatus est, mortis causa visus est fuisse.* Et tamen mulieres non raro, vt gratificentur ægrotantibus, aut granatum, aut quid aliud admittunt, cum non leui ægrotantium damno. His omnibus in hunc modum præstitis cum Dei Opt. Max. gratia iam esset integrè restitutus, neque ob hoc reliquam curationis erat negligendum, sed nullo impediante, ad purgans medicamentum confugiendum: ita Aëtio suadente hunc in modum. *Profectu autem ex his consequente, etiam cum subscripta Asclepiada hiera purgabis, quo omnes morbi reliquia expurgentur: qua enim in morbis relinquuntur, recidivas facere consueverunt, & non pura corpora, quo plus nurries, eo magis lades.* Hæc Aëtius. Nos potuissimus exhibere blandum aliquod medicamentum, veluti ex syrupo violaceo solutio, manna, vtriusque ad $\zeta.ij.$ b. dissoluta cum decoctione pectorali; vel his similibus, ex manna syrupo rosaceo soluente vtriusque ad $\zeta.ij.$ b. lenit. $\zeta.ij.$ eodem modo dissoluto medicamento, & tandem præscripta in posterum conuenienti victus ratione, vt celerius posset restitui sinendus erat. Et de hoc ægrotante satis.

ΑΡΡΩΣΤΟΣ ΕΝΑΤΟΣ.

ÆGROTVS IX.

Ν ΑΒθήροις Ηεθ-
 πυθθ, κεφαλῶν
 ὀρθοσίδων Ἰππό-
 νως εἶ. ρεν. εἰ πολλὰ ἢ
 χρόνῳ ὑπερον κατεκλίθη. ἀπὸ πλη-
 σιον τῆ ἀνώ ἀγωγῆς. πυρετὸς ἔλαβε
 κευσώδης, ὄξυς. ἐμπεριτῆ κατ' ἀρ-
 χῆς, πολλῶν ρολώδων. διψώδης.
 πολλὴ δυσφορεῖν. ἕξα λεπτά, μέ-
 λανα. ἐναγώρημα μετέωρον, ὅτε μὲν,
 ὅτε δ' ἔ. νύκτα Ἰππώνως. πυρετὸς
 ἀλλοτὲ ἀλλοίως παροξυώμενθ.
 τὰ πλεῖστα αἰσάντως. πρὸς ἢ ἰδί, κώ-
 φως. οἱ πυρετοὶ ἔξαιρετον. ἕξα
 Διὰ τῶντων. κ', πολλὰ παρέκρη-
 σε, καὶ τὰς ἐποιδίαις. μ', Διὰ ῥινῶν
 ἡμορράγησε πωλύ. Ἐ κατένοφ
 μάλλον. ἢ κώφως ἐκὼ μὲν, ἥσασθ
 εἶ. οἱ πυρετοὶ ξυπέδωκαν. ἡμορρά-
 γη τὰς ἐποιδίαις, πυκνὰ Ἐ κατ'
 ὀλίγον. πρὸς ἢ τῶν ξ', αἰ μὲν ἀμορ-
 ράγῃ ἀπεπαύσαντο. ἰχθὺς ἢ δε-
 ξισ ὀδύνη ἰχυρῆ, καὶ οἱ πυρετοὶ ἐπέ-
 τήνον. εἰ πολλὰ ἢ χρόνῳ ὑπερον, πό-
 νοι τῆ κᾶτω πᾶστων. ξυπέπτε ἢ
 ἢ τὴς πυρετὸς εἶ) μέγας, Ἐ τῶν
 κώφωσιν πολλῶν. ἢ τῶν τὰ μὲν ὑφί-
 ναι Ἐ κερύζω, τῆ ἢ κᾶτω πρὸς
 ἰχθία, μέγας εἶ) τὴς πόνας. ἢ δὴ ἢ
 πρὸς τῶν ὀρθοσίδων, ξυπέδωκα

B DERÆ Hero-
 pytho caput dole-
 bat, nec decumbe-
 bat, quod tandem
 fecit paulò pòst. Hic ad superio-
 rems viam habitabat: captus est
 febre ardente, & acuta. Pri-
 mò, vomuit multa biliosa, siti-
 bundus, implacidus multùm,
^a vrina tenues, nigra, suspen-
 siones sublimes interdum, in-
 terdum non. ^b Noctem habuit
 laboriosam. Febris aliàs aliter
 accedebat, sed ferè inordinatè.
^c Ad diem quartumdecimum
 surditas, febres creuerunt. Uri-
 na eadem fuerunt. Vigesimo,
 multùm deliravit, itémque se-
 quentibus diebus. ^d Quadrage-
 simo, multùm ex naribus fluxit
 sanguinis, mentéque constitit
 magis: surdus quidem, sed per-
 inde fuit: febres fuerunt remis-
 sae: Proximis diebus crebrò san-
 guis ex naribus, & paulatim
 erupit. ^e Ad diem sexagesimum,
 narium quidem substitit pro-
 fluum, sed dextera coxendix
 admodum dolebat, febrésque
 increuerunt. Haud multò pòst
 partes inferiores omnes dole-
 bant: fiebat autem, vt vel febres maiores essent, maiorque
 surditas, vel hæ quidem remitterentur, allenarenturque, verùm
 partes

ἢ πάντα. ξυέλιπε ἢ εἰδέν. εἶτα
τὸ γὰρ ἄχρῳα ἔπλεως ὑποστάσιος
ἐχόντα κατέβαινον. οἱ ὡδύληροί
τε μέγας ἦσαν. ὡεὶ ἢ ἑκατοσῶ,
κρίλιν πολλοῖσι χολώδεσιν ἐπέτα-
ράθη. ἔπειτα χέρον ἐπὶ ὀλίγον
πολλὰ τοιαῦτα. ἔπειτα δὲ δυσεν-
τερῶδες, μὴ ὄντα. τὸ ἄλλο μ
ῤαστώνη. τὸ ἰσώδον, οἱ τε πυρετοὶ
ἐξέλιπον, ἔπειτα κώφωσις ἐπαύσα-
το. ἐν ἑκατοσῶ, τελείως ἐκείθη.
καὶ σϞ.

partes inferiores ad coxendices
sita vehementius dolerent. Iam
verò circa diem^e octogesimum
cuncta remissa sunt, & nihil ta-
men destitit. Etenim urina bo-
ni coloris, & copiosiores subsi-
dentias habentes exierunt,^h de-
liriâque imminuta sunt. Ad
diem centesimum aluus fuit
turbata multis biliosis, dura-
bântque talia multa diu, dein-
de dysenterica cum dolore. Re-
liqua leuia fuerunt. In summa

febres eum reliquerunt, discessitque surditas. Centesimo est abso-
lutè iudicatus.

COM M E N T A R I U S.

HA est ventriculi cum capite communio, ut quotiescumque vna
pars afficiatur, altera non sit sine euidenti læsione, quod aliàs
dictum est. Hinc fiunt vomitus biliosi, affecto cerebro & vulne-
rato, uti ex Aphorism. elicitur, & multa alia mala accidunt, quæ in dies
experimur, nam istæ partes mutuas sibi dant operas, quia læso capite,
ventriculus: læso ventriculo caput patitur. Huius rei nobis non obscu-
ram fidem facit hæc Historia, dum ægrotantem representat capite priùs
dolentem, & multò antè, quàm ex febre decumbere fuerit coactus: dum
enim ventriculus bile esse affluens, quomodo non poterat capite dolere,
cùm vapores ad illud transmittantur rectà, & etiam si Hippocrates non
referat qualitatem doloris, explicat tamen Galenus multis in locis, veluti
1. ad Glauc. c. 15. & clarius lib. 3. de locis malè affectis c. 9. his verbis. Porro
ea corpora suapte natura idonea sunt, ut ipsis capus impleatur, in quibus va-
porosus calidusque spiritus generatur, aut quibus biliosa excrementa in ore
ventriculi cumulantur. Subdit. Atque spiritus dolores inducunt tenues, qui
idecirco sic vocati sunt, quia extensionis sensum inducunt. Biliosa excre-
menta dolore mordaci afficiunt. Ex quibus colligimus quàm facile fuerit
huic ægrotanti dolere capite & quali dolore infestaretur. Huic si proui-
sum fuisset aliquo medicamento euacuante cum victu conuenienti, for-
tasse præuenisset imminente morbo, antequam humor magis in dies con-
gestus putredinem susciperet, febrémque accenderet, ut contigit postea.
Hoc exemplo potest vnusquisque, quando minùs bene habent sibi ipsis
O o o 2 consulere,

consulere, saltem victus ratione, quia si ea est corporis dispositio, quæ
 victus ratione non possit omninò emendari, iuuantur tamen non parum.
 Ecce hic ægrotans, cùm capite cœpisset dolere, & diu, prauè esse intus
 dispositum demonstrabatur: est enim dolor capitis perseverans ex signis
 futuræ ægritudinis, vt superiùs demonstraui cum Galeno, neque
 potuit euitare, quin inciderit in morbum prauæ corporis dispositioni
 æqualem, in febrem scilicet ardentem, & acutam, qui morbi, vt aliàs de-
 monstraui, ex bile originem trahunt. Cùm enim humor eò creuit ma-
 litia, vt eidem natura non possit dominari, aut expellantur necesse est, aut
 detenti putrescant, vt modò contigisse certum est. Verùm antequam
 vterius progrediamur, videamus, cur Hippocrates dicat incidisse in fe-
 brem ardentem, & acutam, non dixit in febrem acutam, & ardentem, quia
 sic, aucto morbo, potest fieri ardens: At quando est ardens verè, est etiam
 acuta. Ego existimo, ita esse loquutum Hippocratem, vt innueret grauissi-
 mum quidè fuisse affectum, addendo *acutam*, voluit demonstrare extitisse
 verè ardentem. Ad quid enim hoc addere? fortasse vt excludat à tertianis,
 sed ad quid hoc addere, dum ipse sermonem habet tantùm de morbis
 acutissimis & malignis? Itaque crediderim ego id addidisse, vt demonstraret
 fuisse dissimilem ab aliis, quæ in hac constitutione vagabantur. Hæ non
 admodum erant acutæ, neque aderant vigiliæ graues, neque multa sitis.
Verba Galeni text. 34 Febriù ardentiu, qua vigeant hac erat natura. Initio
soporosi, fastidiosi, inhorrescebant. Febris non acuta, neque magnoperè erant
sitibundi, neque deliri. Quibus constat euidenter non eodem modo labo-
 rasse, quo alij consueuere in hac constitutione, & ob id vtitur hoc lo-
 quendi modo. Perinde de phrenitide sermonem habens, inquit. *Nec phre-*
niticorum insaniuit quispiam, quod usu venit alijs, & tamè phrenitici dicun-
tur ex continuato, & minimè intermittente delirio. At illud sciendum est,
 nomine phrenitidis omne delirij genus intelligere Hippocratem, quomo-
 docunque fiat; & ob hoc, vult dicere in textu. *Nec phreniticorum insani-*
uit quispiam, videlicet in alijs, qui vigiles, & loquaces, & inquieti, & apertè
 delirantes erant, sed cum graui ac lenta in somnum delatione, graui-
 ter peribant. Galennus in *com.* refert illud accidens in multam humiditatem,
 dum ait. *Verùm hic status cùm multa humiditate caput replet, soporosum*
aut omnibus, aut plerisque, vtcunque laborarent, symptoma attulit sub mor-
bi inuasione, vbi prauis humoribus nondum eò deueniant acedinis vt vigiliis
vehementes, deliria, phrenitidemque concitare possint. Hoc debet à nobis ma-
 ximè in morbis obseruari. His sic stantibus, vt dictum est, vt probaret
 diuersimodè ægrotasse hunc ægrotantem, dicit laborasse febre arde-
 te, & acuta. Quòd verum sit, perpendicularibus nobis accidentia notum fiet.
 Primum, ex vomitu, quem habuit, peccans causa innotescit, dum multa
 biliosa vomuisse dicit. Inutilis euacuatio, quod cognoscitur ab effectu,
 post vomitum ingrauescente morbo, signum, quòd pessima erat ægrotantis
 conditio, cùm viderim aliquando vomitu superueniente in febriù princi-
 pio diminutà esse febrem, multa materia per os euacuata. At cùm vomitus
 fiat in morborum principijs, aut quia totum corpus sit prauis humoribus
 repletum,

repletum, aut quia ingens adsit cacochymia in genere venoso, aut quia maxima extet copia, vel humorum malitia. Aliquando etiam contingit id fieri à ventriculo copia repleto, aut mala qualitate infestato, aut quia ichor quidam tenuis aliqua parte principe circumposita resudet, vti à iecore. In hoc ægrotante sine dubio à parte principe transmittebatur ad os ventriculi: solet enim naturâ talis humor præ leuitate fluitare, & ad os ventriculi regurgitare, vt Galenus *in lib. 3. prognost. comment. 30.* verùm etiam portio non aspernenda, ad venas detrudebatur (talis erat praua corporis dispositio, & venatum) vt insigni contracta putredine febris sit concitata maxima: nam febres huiusmodi fiunt, cùm venæ tempore æstiuo exsiccantur, acres & biliosas humiditates, quæ tenues sunt, traxerint, quas *ixôpas* vocant, scribit Hippocrates 2. *in 1. epidem. comment. 20.* Hunc in modum affecto, non immeritò sitis erat infesta, quia huius erat causa euidentis, & quomodo non poterat in tanta humorum prauitate os ventriculi infestantium esse multùm implacidus. Tres habet causas ista in febrilibus implaciditas. Vna est, quando humores mouentur ad partes superiores, siue criticè, siue symptomaticè, quod Galenus innuit *lib. 3. prorrh. comment. 65.* Textus sic habet. *In fastidiosis quibusdam vigilantibus parotides maximè.* Galenus. *Si igitur, quæ Hippocrates nos docuit antè contemplatus, fore speraueris, deinde agrum veluti ex ciborum repletione fastidium videris, parotidas excitandas expecta.* Alij legunt. *Deinde agrum, veluti ex ciborum repletione fastidiosum, & vigilem videris, parotidas excitandas expecta.* Et quia plurimum refert præuidere humorum motum ad superna, addam sequentia verba, quibus futura parotidas denotat sic. *Signa autem per quæ parotides fore speraueris, sunt hæc. Primum sanè abscessuum omnium commune signum est, quod diutius trahenti euenit agro; deinde si morbus desit fuerit, & deorsum vergat, vel calidus, & sursum repat, vel ceruicis, capitique grauitates fuerint, & dolores, & faciei rubores. Nam per hoc, si parotidas fore antè speraueris, certior pranotio erit, cùm qua in dictione relata sunt apparuerint.* Confirmat *in eodem lib. text. 73.* Secunda causa implaciditatis, quando virtus à corpore opprimitur, & sic affecti nullam quietem inueniunt, modò hunc, modò illum situm quærentes, tuncque vnaquæque forma aggrauat eos. Id contingit in interna inflammatione, aut saltem in præcordiorum æstu. Tertia causa, cùm os ventris repletum est prauis humoribus. Sic affecti, aliquando nausea segni tentantur, quæ irritat, sed nihil excernit; aliquando autem euomunt; vtrique non bene habent, deterius autem priores dicebat Galenus 2. *prorrh. comment. 44.* De eadem re Galenus est eloquutus, etsi non tam diffusè 7. *Aphorism. text. 56.* Quomodo igitur non posset non esse implacidus ventriculo tam prauè affecto, constat iam. Genus venosum deterrimè se habuisse confirmat vrinarum qualitas.

^a *Vrina nigra, tenues.*] Dum Hippocrates scribit laborasse febre ardente, & acuta, magnitudinem morbi aperit: malitiam ex superuenientibus: scilicet vrinis nigris. Fuisse tenues nihil mali: nam sequebantur morbi tempus, principium, in quo cruditas; neque mortem poterant mi-

nari, quantum in se erat; sed, quod magis erat, morbo diurnitatem. Ac nigras exitisse, hoc non erat de nihilo, de quibus non est differendum, cum in superioribus sit actum. Sat est dicere, non parum periclitatum in tam prava corporis dispositione, ut inde optimè, dicat doctiss. Vallesius, nullum esse tam grauem morbum, quin aliquis aliquando conualescat, nec tam leuem, quin aliquis aliquando moriatur.

Suspensiones erant sublimes aliquando, aliquando non. Hoc referendum erat in motum febris, quam per tertium motam esse, est verisimile, cum à bilis prædominio penderet, & hoc etiam videntur significare verba illa.

Febris aliàs aliter accedebat, sed ferè inordinate;] Neque ego intelligerem illud *inordinate*, quia moueretur veluti febres à variis humoribus pendentes, sed exponerem, aliquando citiùs, aliquando tardiùs inualuisse, quia sic fert natura moti, ut quò magis progreditur, eò magis, & citiùs augeatur, & inualescat, quod intelligit quando scribit aliàs aliter accessisse, id est, modò maiores, modò minores exitisse: Quo igitur tempore febris erat validior, materia faciliùs à vi caloris vertebatur in flatus, quo tempore suspensiones redduntur elatæ: neque enim etsi causa esset bilis, propterea carent flatibus ægrotantes, cum id non neget Hippocrate 5. *Aphorism. text. 72.* dum scribit. *Qui regio morbo laborant, non multum ventosi sunt:* neque adderet *non multum*, si non esse ventosos, existimaret: sed addit, *non multum*, quia respectiue ad materiam pituitosam, non dicuntur ventosi; fieri tamen non potest, quin in putrescendo, cum sit humida, aliquos flatus emittat, tenuiores tamen, quàm alij humores, & eam ob rem præ sui tenuitate facillè feruntur ad ima, & hoc obseruatur in dies in febribus ardentissimis, adesse nebulam, quæ in morborum principiis superna perit, propter flatus, uti aliàs cum Galeno demonstrauimus in *prognost.* ut hoc pro impossibili non sit ponendum, cum experientia quotidiana id confirmet magis. Aliquando verò suspensiones non erant sublimes, quia dum cessabat ebullitio, non tantoperè eleuabantur flatus, & ob hoc eo tempore, neque tanta suspensionum eleuatio, donec denuò accessio inuaderet.

^b *Noctem habuit laboriosam*] Id est, quando suspensiones erant elatæ noctem habebat laboriosam, & ratio est, quia eo tempore febris accessio erat, quo tempore non possunt ægrotantes non nisi noctes ducere laboriosas, & præcipuè in tanta humorum copia, à qua os ventriculi affligebatur: nam illud *multum implacidus* non est intelligendum de vno die sed de pluribus diebus, ut verisimile est, & hinc colligas licet, inordinatum etiam febris motum, cum patiente ventriculo nullus seruetur accessionum ordo, ut clarum est; euertitur enim naturæ ordo à symptomatis grauitate, quod aliquando ad se ira trahit curationem, ut Medicus de nullo magis sit sollicitus tantisper, dum conquieuerit: tunc enim, nec dormiunt, nec cibum assunt, nec minimum quiescunt: symptoma semper pertimescendum, sed multò magis in febribus huiusmodi. Præterea magna erat naturæ oppressio, ut vomitus denotat, neque propterea tunc seruatur à natura ordo, cum oppressa tentet omnibus modis se eximere à

sarcina,

farcina, quantum in se est, & quemadmodum dicit Galenus pulsus in aggrauatione propterea cognosci, quia sunt inordinati, & inæquales, ita etiam potest natura oppressa à farcina, nulla humorum varietate, aut minima existente inordinatè mouere, præsertim cum vtrunque existit, scilicet copia, & malitia, vt in hoc cernimus, & hoc est, quod non dicit fuisse inordinatas, sed ferè, quasi velit innuere seruasse, vt dicebam, quendam motum non omninò determinatum, vt solet fieri in morbis acutis, qui vtplurimum per tertium mouentur.

Ad diem decimumquartam surditas] Multoties obseruauit, vt inis ad tenuitatem mutatis, non rarò delirasse ægrotantes, non quia vrinæ indigent supra genus venosum, sed quia coniectura quadam assequimur eleuari vapores ad caput, à quibus incalescit, & deliria fiunt, de qua re satis in superioribus, & præcipuè id solet contingere quando vrina habet suspensiones elatas: nam Hippocrates scribit. *Suspensiones elata, haud multò post delirauit.* Hoc idem contigit huic ægrotanti, qui surdus factus est decimaquarta die cum iisdem vrinis. Quis non dixisset grauissimum fuisse ægrotantis statum, cum ante decimaquartam malè, deterrimè decimaquarta se haberet? solent enim huiusmodi morbi aut in malum finire, aut integrè iudicari. In hoc non erat expectandum iudicium bonum, cum omnia ad perniciem tenderent, vt ex antecedentibus, & subsequens constat: cum enim morbi ingrauescunt, quo tempore esset videndum aliquid boni, nescio quomodo posset Medicus, quid boni in posterum expectare. Sed minus malum esset surditatem superuenisse eo die, nisi, quantum ars Medica docet, longè deteriora expectarentur. Habemus in *Coacar. lib. 1. sect. 2. comment. 1. text. 9. In acuta febre aures obsurdescere furiosum*; et si, neque hoc sit ex certioribus signis, cum multoties contingat videre ægrotantes, qui surdi facti sunt, neque tamen delirant, aliquando multos furiosos, & phreneticos, qui tamen antea de surditate non sunt conquesti: attamen suspecta res est, cum ferri humores ad caput sit iudicium; præsertim, si sint biliosi, vt in hoc, & eo magis iisdem manentibus vrinis tenuibus, & nigris, in quo naturæ motu febris increuit, vt solet fieri in naturæ validioribus motibus, siue criticis, siue symptomaticis. Modò erat sine dubio motus symptomaticus, cum naturæ detrimento. Nam dum materia peccans ad partem principum fertur, non potest fieri, nisi cum euidenti periculo, cum partium principum læsiones semper sint magni faciendæ: & tantò magis si bilis sursum in caput versa, non vacuetur aliquo modo, sed ibi ferueat; tunc breui insania denuntiatur. Et hoc attendere debetis diligentissimè, quia nobis faciet, & ad præsagium, & ad curationem, & maximè, quando videtis eadem perseuerare, neque minimum minui, veluti nunc apparet: nam, si quid noui exitisset, significasset Hippocrates, vt sui moris est. Ob hoc à decimaquarta transit ad vigesimam, quo die scribit multum delirasse, & etiam sequentibus diebus. Non semper eodem modo, & æquè citò læduntur ægrotantes, quia sensim causæ inualescunt, & partes magis resistunt: verum quò diutius resistunt, si concidant, maius malum. Hic ægrotans debebat delirare

rare in decimaquarta, præcessis vrinis, quales describit, verùm superuenit tantùm surditas, nondum ea impertita læsione, ex qua delirare posset. At quemadmodum distulit, multò maiorem læsionem est expertus, cùm dicat multùm delirasse, quia diutiùs perseverauit humorum impetus ad caput, ita vt validissimum sit concitatum delirium; non tantùm, quia delirauerit eo die; verùm, quia causà erat ita fixa, & fouebatur, vt & sequentibus diebus perdurauerit, id est, vsque ad quadragesimum diem. Itaque videmus magnam extitisse causam, quæ magnum inuexerit delirium, & tantoperè durans. Quod si quis vestrùm huiusmodi ægrotantem curasset: enimverò, non paruum nobis negotiùm imposuisset, dum quibus diebus erat aliquid expectandum ad salutem, iisdem apparetur ad perniciem, ita, vt videretur omninò mors expectanda, tum ratione sæuitiæ morbi, tum ratione longitudinis: inuenire enim ægrotantem, qui tam valenter grauissimi morbi sæuitiem sustineat, quis non iudicabit fuisse hunc firmissimis viribus, præsertim, cùm quo die potuisset expectari iudicium cum morte, eodem die, præter spem, & expectationem crisis superuenit post tot labores perpeffos; nam subdit.

^d *Quadragesimo die multum è naribus sanguinis fluxit*] Sanguis tribus modis fluit: vel enim stillat, vel paulatim, & interuallis; vel erumpit. Stillare sanguinem semper malum, vti aliàs comprobatum est. Per interualla fluere, & paulatim, non omninò malum; erumpere autem bonum quidem, sed neque simpliciter bonum, nisi quibusdam perpensis, & diligenter consideratis. Hoc quidem in confesso est, familiarem esse hæmorrhagiam febribus incendentibus, & inflammationibus, præterquam pulmonis. Cur sint inutiles, hæc redditur ratio. Vna est, quia humor morbum faciens à sanguine sæpiùs diuersus est. Altera, quia vix criticè ad nares propelli potest, cùm nulla via subsit satis commoda à pulmone in venas narium, eam ob rem suspectam esse hæmorrhagiam in pulmonis affectibus putant; quia, si fiat, magnum esse morbum volunt, in quo per sympathiam cor ita ferueat, & aduratur, vt vniuersus sanguis in venoso genere iam exæstuet, atque affectio calidissima ad cerebrum perueniat. Alij dicunt, pulmonibus inflammatis non ita conuenire, vt quæ non respondeat venis, quæ è vena cava disperguntur. Hoc confirmatur Galeni auctoritate desumpta ex lib. 3. de cris. cap. 3. vbi legimus. *Non tamen lethargus, & peripneumonia fluxum sanguinis amant.* Quod perinde est, ac si diceret minùs iuuantur, quàm morbi recensiti in illo cap. Sed redeamus ad propositum. Iam multis in locis diximus cum Hippocrate, & Galeno arduas febres sanguinis fluxu curari, idque in *Coacis in lib. 4. text. 45.* his verbis legitur. *Acuti morbi indicantur sanguine fluente ex naribus die critico, & sudore multo. 2. in 1. epid. text. 79. & in historia Metonis*, id etiam apertissimè colligitur. At non semper id commodum euidens sequitur: vidi enim sæpiùs in acutis febribus factas esse huiusmodi motiones cum detrimento euidenti ægrotantis; & memini inter cætera cuiusdam adolescentis viginti annorum, cui ita impetuose erupit, vt difficilè potuerit sisti. Paucis interpositis diebus impetuosiùs repetens, nunquam

nunquam potuit intercipi, quantumuis multa fuerint administrata, & iam mors erat præ foribus: dixerunt postea curatum fuisse nobis absentibus à quodam milite, verum tamen ad eam deuenit maciem, & virium prostrationem, vt non nisi longo tempore potuerit restitui, idque in aliis obseruauit. Ob hoc cum sanguis erumpit, non ob hoc conualiturum ægotantem sperabit; nisi diligentius ægotantis statum expendatis. Oportet igitur vt euacuatio illa fiat tempestiue, videlicet, fiat in die critico, per reſtitutionem, & morbum aut tollat, aut diminuat, quod facile sequitur, si prægressis signis coctionis appareat, aut manifestis, aut perfectis, si fecus fiant, non omnino bonæ; immò, dicit Hollerius doctiss. vidisse se hæmorrhagias, quæ vix adhibitis remediis cohiberi potuerint, etsi fierent in die critico, & tamen parum saluantes, non remissa febre, neque capitis affectione, quod & ego non semel obseruauit: nam istæ hæmorrhagiæ die critico factæ, tribus modis inutiles. Primo, quia sit largior, quam par est; secundo, quia non finiat febrem; tertio, quia grauiam inducat symptomata, quod lethale est. Scribit etiam vidisse se die pari motas hæmorrhagias à quibus conualuerunt ægri, sed sæpius redeunte morbo, & subinde recurrentibus grauissimis symptomatibus cum non ob curo ægoti periculo. Ad hoc igitur vt iuuent, oportet adsint conditiones recensitæ, veluti & de aliis euacuationibus statui potest. Et ad summum attendite euentum, & effectum euacuationis: nam crisis vel est ad bonum, vel est ad malum. Ad bonum, vel perfecta, quia scilicet integrè iudicat. Imperfecta, quia diminuat, non tollat morbum. Ad malum, quando post tentatam crisis, omnia in deterius labuntur. Itaque hic ægotans minus malam habuit hæmorrhagiam, cum ab euacuatione leuius habuerit: sed mirum tantoperè expectasse, cum vt plurimum fiant ante decimam quartam diem, quo tempore videtur sanguis magis feruere, post autem hunc diem omnia mitiora redduntur, & potius abscessibus fiunt obnoxij, quam crisis, quia ex Galeni mente morbi acuti verè iudicantur, morbi autem, cum longitudinem habent, abscessibus soluantur, & in his enumerari acutos ex decidentia crediderim: oportet igitur fuisse robustissimis viribus, & habitu sanguineo, qui in quadragesima, quo tempore ex morbo, præsertim grauissimo plurimum sanguinis consumitur, adhuc multum fluxerit sanguinis cum ægotantis commodo: si enim senex extitisset, vix credibile est, potuisse à tam graui morbo euadere, qui cuiusque iuuenis, & fortissimis viribus, salutem reddidisset ambiguam. Quare, bene actum est cum hoc ægotante, qui post euacuationem leuius habuit, non est tamen perfectè iudicatus, quia non omnia erant, quæ ad perfectam crisis requiruntur: nam etsi nihil dicat de vrinis, credendum tamen est, non fuisse vsquequaque coctas, quin magis essent concoquendæ. Quod surditas ad proportionem euacuationis fuerit diminuta, non est mirum, quia duas peculiare requirit euacuationes, vt ex *Coacis* habetur; scilicet alui fluorem, & sanguinis ex naribus euacuationem, quod repetit Hippocrates 4. *Aphorism. text. 60.* quo in loco docemur, non quamcunque surditatem tolli per sanguinis fluxum è naribus, sed tantum, quæ in febribus

est momentanea, vt Galenus his verbis confirmat. Et dictum est nunc ab ipso hoc idem, & præterea de profluio sanguinis è naribus: etenim & hoc soluit surditatem, eam videlicet, quæ in febribus est absque vlla propria, atque præcipua auditus instrumenti læsione. Nihil autem mirum, si cum euacuantur, ac transmittuntur noxij humores, morbi cessant. Quare, quæ iam altas iecere radices, hæ incurabiles sunt, aut saltem non possunt tolli euacuatione sanguinis. Fuit igitur hæc euacuatio, & capiti, & vniuerso corpori apprimè vtilis, & quod magis firmum fecit iudicium, fuit illa euacuationis perseuerantia, cum sequentibus diebus eruperit. Itaque fuit copiosa primo, fuit largior sequentibus diebus; nam etsi paulatim flueret, id tamen fiebat crebro. Larga euacuatio dicitur tribus modis, aut quia confertim fiat, & sit multa. Aut quia, etsi affatim non fiat, tamen perseueret longo tempore, vt euacuatio sequentium dierum. Tertio modo dicitur larga euacuatio, quando utroque modo fit. Id probabat Galenus exemplo pluuiæ 1. in 1. epid. comment. 1. sic scribens: *Tribus modis pluuiæ multa sunt. Interim ob ipsum imbrem confertim decidentem. Interim diuturnitate temporis, licet guttatim tantum in singulis diebus decidat. Interdum ambobus coniunctis.* Hæc conuenientior poterat fieri euacuatio, cum hanc possumus nuncupare egregiam, cum Galeno 2. acut. comment. 1. quando dicebat. Magni morbi quærunt, quæ se iudicent egregia. Sunt autem hæc, venæ sectio, & purgatio. Et 2. Aphorism. comment. 29. appellat magna præsidia. *Tentandum, inquit, asserre maiora præsidia: sunt autem hæc maximè quidem venæ sectio, & purgatio nonnunquam;* ita vt videatur præferre purgationi sanguinis missionem. Vtrum autem facta ab arte, an à natura sit potior, crederem ego sine dubio factam à natura, cum illa dicatur morborum medicatrix, & Medicus in tantum operetur, in quantum naturæ motum spectat, cum multoties totum opus naturæ relinquere sit coactus. Maximæ quidem sunt euacuationes, quæ natura operante fiunt, quia ipsa tempestiuè agit, & cum ægrotantis commodo, & multæ fiunt ad melius mutationes tunc, nobis minimè animaduertentibus, neque per artem expectantibus: nisi aliter fiat lacessita. Euentus comprobat rem perinde esse, cum in hoc ægrotante conata sit natura multis modis à morbo vindicare, primo, euacuationibus conuenientissimis, scilicet, per sanguinem è naribus, postea etiam per depositionem materiæ peccantis ad infernas partes, veluti ipse notat contigisse sexagesimo die, quod ipse his explicat verbis,

Ad sexagesimum diem, narium quidem substitit profluuium.] Diximus tribus modis sanguinem fluere in morbis: vel enim erumpit, vel paulatim, & per interualla fluit, vel stillat. In hoc ægrotante duobus primis modis facta est euacuatio, quia primo multum fluxit, postea, spatio viginti dierum perdurauit, sed leuior erat euacuatio. Tandem, cum ventum esset ad diem sexagesimum, non destitit natura ab incepto opere, etiam si diuerso modo, vtiliter tamen, deponente natura materiam peccantem ad infernas partes, cuius depositionis non obscurum erat signum coxæ dolor: vbi enim dolor, ibi fluxio, & quoniam istæ depositiones non fiunt,

nisi

nisi cum maximo naturæ conatu, ob id solent febres magis inualescere. Opus naturæ mirandum, quæ omni conatu tentavit se eximere ab humorum noxiorum molestia. Quanti sint æstimandæ istæ depositiones, iam *suprà* vidimus. Facile sustinent partes hunc humorum delapsum, vti Galenus confirmat 3. *prorrhæ. text. 22.* dum scribit: *Dolores si ad infernas delabuntur partes facile ab his perferuntur*, intelligentibus nobis de maximè longinquis, sitque hæc motio, vtplurimum cum ægrotantium commodo, quod visus est confirmasse Galenus in *lib. 4. Coacarum text. 5.* sic. *In longis febribus, vel tubercula, vel labores in articulis fiunt, & si fiunt, non inutile.* In hoc fuisse cum ægroti alleuatione ostendit euentus, etsi non potuerit sequi iudicium perfectum, deficientibus iis, quæ ad tale iudicium requiruntur, propterea facta quidem est depositio in die critico, & procul à sede affecta, & detrusa est etiam materia ad partem, quæ totius materiæ poterat esse capax: at deerat præcipuum requisitum: scilicet coctio; credibile tamen est, fuisse aliquod evidens signum coctionis, etsi non perfectum. Hinc euenit, vt quando multa est materia, non æquè facile possit munus suum explere, & aliquando videatur suo motu frustrari, vti modò apparet non obscure, quando apparet, aliquando valentius natura operante, & materiam ad infernas partes detrudente, factam esse depositionem cum ægrotantis commodo, quia tunc alleuabatur febris; verùm, si cessabat à motu, materia in venis existens feruentior reddebatur; & inde maior ad partes supernas transmissio, vnde surditas crescebat. Quare hoc venit animaduertendum à nobis in praxi, vt naturæ motum attendatis, & quantum fieri potest, caueatis, ne humores impetum habeant ad principes partes. Potuit magis natura in expellendo, dum maiore conatu est aggressa euincere, & debellare morbificam causam, eandemque ad longinquas partes detrudere, qui motus, etsi non fuit perfectus, tamen alleuationem attulisse tandem, demonstrat octogesimus dies, in quo inquit, *cuncta sunt remissa.* Et quis vestrum non existimasset vacillasse ad hunc vsque diem inter spem, & metum, cum tam grauiam sit passus symptomata, & tamen neque omninò etiam

† *Octogesimo die*] omninò sublata, cum addat;

‡ *Nihil tamen substituisse.*] Id est, nullam accidentium integrè conqueuisse. Ex hoc conicere possumus, non defuisse materiam crassam: nam morbi prorogantur, vel propter affectionem partis principis curatu difficilis, aut propter humores crassos, incoctosque, aut propter aliquod commissum: inquit Galenus 3. *prognost. comment. 23.* Subdit: *Si nec affecta fuerit pars, aut nulla alia causa, aut ægri committentis, aut curantium eum, aut propter exteriorem causam, v. g. tempus, terram, conditionem, domicilium prauum, consuetudinem, solitudinem, angorem: restat, vt humoribus crudis, ac concoctis difficilioribus prorogetur. Hos igitur assolet natura in partem quandam ignobiliorem expellere, quousque per excretionem pellere extra corpus non queat.* quod idem reperit *lib. de causis morborum cap. 6.* Quod autem fuerit immunis à principis visceris læsione, non omnino negandum, si vomitum principio morbi factum attendamus: at negari

non potest, quin sub dominio quodam fuerit humor crassus: in longis enim morbis hunc desiderati vix credibile. Maximam, & ingentem fuisse humorum copiam ex iteratis naturæ motibus coniciatis licet. Primo enim tentauit crism per hæmorrhagiam: secundo, per abscessum partium infernarum, neque hæc fuere sufficientes ad perfectum iudicium. Modò aliam tentauit per vrinas, quod indicat per verba illa, habuisse copiosiores vrinas, cum copiosioribus subsidentis: nam denotat decubitum humorum ad vias vrinæ, & fuit in causa, vt non sit firmatus abscessus in articulis, qui propter ipsorum amplitudinem facillè patiuntur abscessus, & facillè recipiunt fluentes humores ex Galeno 2. *prognost. text. 67.* cuius occasione fit, vt in partibus illis propter aptitudinem, quam habent ad recipiendum humorem, ita firmetur etiam vt ægotantes facillè claudicent, veluti denotatur à Galeno 4. *Aphor. comment. 31.* & magis confirmatur in loco nuper citato *prognost.* Hic autem cur nihil horum passus? quia natura detrusit materiam, quæ abscessum in iis partibus facere poterat, ad vias vrinæ, & est illud quod Galenus scribit in loco supra citato 3. *prognost.* quando ait: *Porrò id ipsum, quod per coctionem medeatur, excretio quædam est, quæ ex vrina magna ex parte, rarè per aluum efficiatur.* Euacuatio maximè conueniens, si credendum Hippocrati dicenti 4. *Aphorism. text. 74.* *Quibus speratur abscessum futurum ad articulos, liberat ab abscessu vrina multa, crassa, & alba facta, qualis in lassitudinariis febribus quarto die fieri incipit quibusdam. Si verò etiam ex naribus fluxerit sanguis, breui admodum solutio fit.* Addit Galenus. *Dictum est à me etiam prius, quòd abscessus fuerit ad articulos is, qui in his laborem passi sunt, & quibus quouis modo in morbis articuli lassi sunt, & præterea in quibuscunque crassorum humorum multitudo longo tempore perdurauerit.* Si itaque natura valuerit per vrinam exputgare corpus, æger ab abscessu liberatur, humorem ad articulos decubiturum per vesicam euacuans. Requirit autem hæc euacuatio multos dies, & propterea non est mirum, si nondum liberatum videmus, sed quidem subleuatum ab accidentibus, & ratio erat, quòd tanta erat efferuescentia, vt nihilominus tenuioris materiæ portio ad caput eleuaretur, cum adhuc deliraret aliquantulum, quod indicat per particulam illam,

^k *Deltria sunt imminuta.*] Nam, est quidem sublatus humorum ascendentium fomes, sed non omninò, vt delirium omninò potuerit auferri. Sed, neque his euacuationibus contenta natura, aliam denuò tentauit, & largissimam per aluum, quæ non tantùm ante centesimum diem superuenit, sed etiam vsque centesimum diem perdurauit. Quæ euacuabantur erant biliosa multa, & diu durabant, id est, non tantùm euacuabat multa, sed etiam hæc larga euacuatio per multos dies perseverabat, & quod maximum est in tam diuturno morbo, non potuit illa humorum mala qualitas demulceri, vt denotat dolor in excrementorum transitu affligens ita, vt dixerit Hippocrates post multum tempus fuisse euacuata dysenterica cum dolore, quia tandem biliosa excrementa in transitu vellicant partes per quas transeunt, ita vt ramenta excernantur, vt Galenus notat

lib. 6. de loc. malè affectis. cap. 2. Etenim protinus, inquit, ipſius initio bilis mordax ſecernitur, quam deinde internorum abraſiones ſequuntur, poſtea paulum cruoris ſimul excerni videtur, quando videlicet affectus ipſe dyſenteria eſt. Itaque non eſſet mirum fuiſſe excreta ramenta poſt tantam biliſorum humorum euacuationem. Verùm crederem ego Hippocratem ita eſſe loquutum, vt demonſtraret non fuiſſe dyſenteriam hepaticam, in qua nullus extat dolor, ſed inteſtinalem, quæ doloroſa eſt; ſed ob id addidiſſe dyſenterica cum dolore, vt demonſtraret tam feruidam fuiſſe materiam, quæ inteſtina vellicans, doloroſum inducebat affectum, vt multoties obſeruauimus factum etiam in tertianis, in quibus aluo mota bilis excernebatur, quo tempore perinde erat occurrendum; ac ſi affectus fuiſſet dyſentericus verè, neque mirum hæc fieri, cum biliſi humores non poſſint ſuam acrimoniam deponere, quam habent naturalem, vt sæpè etiam vidimus factum in vrinarum emiſſione, quando ſcilicet fiunt abſceſſus per effluſionem, vt Hippocrates docet 2. in 1. epid. text. 8. dum ait: *ſtrangurioſa, non nephritica, ſed his alia pro aliis.* In cuius comment. hæc ſunt. *Et per ſedem excretiones ſiunt praua ſæpius, cum liber quidem ab affectu venter ſit, per eum tamen purgetur totum corpus: at abſceſſus in illo fit ab effluſione aliqua: nam vult Hippocrates ipſe decumbendo, & etiam effluendo fieri abſceſſum.* Ita etiam per renes nonnunquam, & veſicam nullo illos laborantes ſuo affectu, repurgatum totum corpus. Per veſicam expurgata eſt materia Pythioni. Fuit hæc euacuatio tam larga, vt potuerit tandem in tam diuturno, ac valido naturæ conſultu, qui ſine dubio ambiguum reddidiſſet Medicum, totam materiam peccantem ita euincere, vt ſenſim à corpore deturbauerit omninò, & tam perfectè, vt integrum ſit ſequutum iudicium centeſimo die, quod denotat per verbum illud, *abſolutè.* Neque illud addidiſſe: *Febris ardens,* vult dicere ad hanc vſque diem fuiſſe febreſ ardentem, & non immeritò exiſtimat Galenus fuiſſe ab aliquo additam hanc particulam: niſi dicamus voluiſſe addere, non quia nobis veram ſignificet ardentem, ſed vt oſtenderet, quàm fuerit ſemper flagrans hæc ægroti diſpoſitio, cum etiam vſque ad centeſimum biliſoſa fuerint euacuata, & admodum mordacia. Caſus memoria tenendus, & maxime obſeruandus: nam, etſi ex euacuationibus videretur alleuari, quis affirmareſſet conualiturum, cum præſertim aliquando crifeſ interturbentur, aut quia natura in via deſicit, aut quia ægrotans in diuturno morbo delinquat, aut adſtantes peccent: quoties enim Medicus fruſtratur ſua ſpe, & ſua opinione, his de cauſis, & ob id antequam iudicium feratur, maxima cautio adhibenda eſt, præſertim in morbo tam chronico, tam graui, cum lethalibus à principio ſignis, cum tot, & tam variis ſymptomatibus, & euacuationibus, quæ corpus opprimi à ſarcina euidentiffimè ſuadebant. *Quomodo igitur conualuit?* Reſpondet Galenus in comment. his verbis: *Vir hic memoratu dignus, qui morbum grauem, virium robore exceperit, alioqui tanto morbo futurus impar.* Subdit. *Et omnino pulſibus eius inerat robur ſimulque & reliqua omnia ſecundum naturam conſtabant: Iam etiam reſpiratio videtur, & appetitus laboranti fuiſſe inculpauis, que magni ſunt,*

vt ille ait, *ad salutem ponderis*. Verba magni momenti, ex quibus elicit Galenus solutionis grauissimi morbi causam, etsi Hippocrates in textu nihil dicat. Verba hæc sunt attendenda, quia in morbis consideratur vitalis facultas, tanquam præcipuum salutis instrumentum. Propter eam *lib. de curandi ratione per sanguinis missionem cap. 13.* dicebat. *Pulsui vehementi cum æquabilitate tanquam virium robustarum signo fides habenda est, ex abundantia autem magno*. Est autem Galeno pulsus vehemens, qui tactum subuertit, id est, qui valde, & cum tenisa pulsar, vt ipse ait *lib. 3. de diff. pulsum, cap. 5.* cuius causam efficientem, constituit facultatis robur. Itaque facultatis vitalis cura habenda est in omnibus morbis: hæc enim in morbis omnibus ducit familiam; & hæc de causa idem Galenus dicebat. *Maxima quidem in omnibus febricitantibus signa in pulsibus, & urinis consistunt*. Sed & respiratio potest plurimum ad salutem, ad quod respiciens Hippocrates i *progn. text. 26.* sic scribebat: *Spirationis facilitatem existimare oportet, per quam magnam vim habere ad salutem in omni morbo acuto, qui cum febre infestat, & quadragesimo die indicetur*. Præter eam erat appetitus inculpatus, quod est optimum, ita docente Hippocrate. *In quouis morbo, bene se habere ad oblata bonum, contrarium verò malum*: Indicat hoc facultatem naturalem, qua cibos appetimus, benè valere; verùm hoc signum non simpliciter bonum censetur, sed aliis bonis concurrentibus. Hæc igitur sunt, quæ maximum habere momentum ad salutem vult Galenus, & his existentibus impossibile est, quin adsit virium robur. Cur igitur in tam graui morbo conualuerit, constat satis. Modò veniamus ad curationem.

Curatio.

CHronici morbi maiorem exposcunt diligentiam, quàm breues, quia non rarè interturbantur curationes, ob errata, quæ in iis solent committi; præsertim, cum natura varias sæpissimè faciat mutationes. Quare, qui ægrotum tam grauiter affectum vidisset cum accidentibus ab Hippocrate recensitis, statim sine dubio refrigerante victus ratione instituta, eademque immutata pro morbi longitudine, decreuisset sanguinem mittere: ita enim demulceri potuisset sitis illa infesta: extracto tamen ex brachio dextro ex vena interna quam euacuationem iterare erat pernecessarium, præsertim cum virtutem haberet validissimam, quæ etiam largissimam sustinuisset euacuationem. Neque mihi fecisset negotium vomitus ille biliosus, pendens ab æstuante hepatis dispositione, ad ventriculum bile regurgitante: ita enim defervescente incendio, prouisum esset, quantum per artem Medicam licet. Quod si vomitus fuisset adedò infestus, vt eo tempore non daretur locus medicamenti per os assumptis, tunc poterat iniici clyster ad euacuandum, & reuellendum materiam à ventriculo, & etiam potuisset Medicus vomitum adiuuare in diminuta naturæ euacuatione cum lenioribus, veluti aqua hordei tepida cum oxymelite, recipiendo aquæ lb. cum $\frac{3}{4}$. oxymelitis, paulò plùs, aut minùs pro ægroti captu.

captu. Quo quiescente exhibuissem soluens medicamentum, sed blandum, quo in dies utimur sine ægrotantium detrimento, ut ex syrupo rosaceo ad $\zeta. ij.$ cum $\zeta. j.$ diacar. dissolutis cum aqua boraginis, & pulu. sem. citri ad $\mathcal{D}. \mathcal{B}$. Nec mihi fuisset suspectum medicamentum ex manna paratum, modò fieret decoctum cum foliis absinthij, quidquid alij dicant, vel cum sem. anis. coriandrorum, aut citri, & æstiuo tempore, cum portione pulpæ tamarindorum, veluti ad $\zeta. ij.$ aut cum sero lactis secundum artem facto. Postea erat insistendum medicamentis deobstruentibus citra calorem, omniâque cichoreacea in hunc usum veniebant, cum syrup. acetoso simplici, de succo acetosæ, lupulorum, de limonibus. Neque in his casibus suspecti sunt syrapi, quia sua dulcedine vertuntur in bilem, quia sæpissimè habebitis languentes, qui his magis delectantur, alij magis succis depuratis, alij decoctis, alij stillatitiis medicatis, quorum gustui fas est gratificari. Alexipharmaca utilia. Reuulsiones, non sine evidenti ægrotantis detrimento fuissent prætermissæ, & iis singulo mane, & vespere erat insistendum, præsertim cum urinæ à principio evidentem capitis læsionem minarentur, & multo magis die decimoquarto, aucta eo die capitis læsione. Post quem diem iterassem medicamentum non validum, sed fuisset contentus $\zeta. j.$ lenitiui dicti ad leniendam aluum, & addidisset oxymelitis portionem in syrupo. Transacta vigesima si per delirium licuisset, iterassem leniens ex manna, ad $\zeta. iij.$ dissoluta cum aqua rutæ capraræ & pulu. sem. citri, ad hoc ut reuelleretur materia ad caput captum habens, quo peracto non essem veritus iteratò sanguinem extrahere, si non ex alia parte, saltem ex venis sedis. Quòd si delirium fuisset contumax cum oxyrrhodinis, tum vesicantibus usus essem partibus inferioribus. Sunt qui suspecta habeant, quia cantharis exulceret vesicam intus assumptâ; itaque verentur, ne qua pollet proprietate, eadem afficiat vesicam exterius ad motum medicamentum. Ego testari possum, me millies usum esse hoc medicamento exterius, neque obseruasse hanc, quam aliqui somniant, noxam. Quadragesima, cum sanguis è naribus erumperet, nihil reliquum erat, nisi ut Medicus esset spectator, & inspiceret naturæ motum, quorsum euaderet. Natura benè operante, aliud non erat molendum, cum videret esse factam euacuationem cum morbi allevatione, sed solùm alterantibus uti, & tertio quoque die, aluo minùs mota, clysterem iniicere, sicque procedendum erat, aut infusionibus in syrupo factis ex rhabar. opt. per intervalla exhiberi, etsi necessitas urgeret, repetendo medicamentum dictum, aut patum dissimile. Cum ad sexagesimum, esset ventum, & sanguis esset iam interceptus, verùm ad partes infernas inclinaret natura, erat motus ille adiuuandus, sed blandioribus remediis, ut frictionibus leuioribus, manibus oleo liliaceo, vel chamemæliino inunctis; & ita ducere, quòd natura vergebat: sed quia nihilominus perseuerabant accidentia, aliàs aliter aucta, operæ pretium, erat animaduertere, an expediret iteratò euacuare; & sic sensim alterare, & sensim euacuare, quam euacuationem per epicrasim factam curat. Galenus *lib. 9. cap. 10.* nam in morbis longis indigemus euacuatione; verùm virtus aliquando repugnat,

gnat, si non præsens, saltem futura, ob hoc oportet vtrunque respicere: & vtriusque curam habere. Verba Galeni. *Si igitur, cum viribus imbecillis corruptela incidit, vtrique quod affectus remedium est, id cum virtutis custodia pugnat. Siquidem affectus vacuandum esse præcipit, idque vel vena incisa, vel purgatione. Harum autem neutram ferrent imbecilla vires. Quoniam igitur in omnibus eiusmodi repugnantijs incerta succurrendi ratio est, aliàs insanabilis omninò affectus relinquetur, aliàs spatio, & agrè, idque si magnum nactus sit Medicum, sanari poterit. Oportet namque, ubi indicationes ita sibi aduersantur, & paulatim quod est vitiosum vacuare, & paulatim inuicem quod salubre est pro eo reponere.* Subdit. *Vocant Medici eiusmodi vitiosi succi curationem, Græcè, ἐπιρροήν.* Cùm verò materia ad vias vrinæ deriuaretur, vt ex copiosioribus subsidentijs demonstrabatur, erat iis insistendum, quæ manu tenerent naturæ motum, sed iis, quæ citra euidentem calorem opus hoc perficere possent, & ita progredi pro humorum inclinatione; sed imprimis virtutis non obliti, quæ totis viribus erat seruanda; etsi robur adesset, exhibitis contuso carnis, aqua carnis, ouis sorbilibus, stillatitijs, & iis, quibus passim Medici vti consueuere. Tandem cùm centesimum attingeret diem, & aluus esset turbata multis biliosis, & mordacibus, nihil aliud poterat Medicus cogitare pro ægro-tantis salute, videns adesse copiam adhuc cum virtutis robore, quàm refrigerare interius, & exterius. Interius, exhibitio sero lactis cum portione syrapi ros. solut. ita enim peccantem materiam euacuasset, & per consequens refrigerasset: Exteriùs, clysteribus ex lacte, aqua hordei, pristinana, iute, cum saccharo rubeo, & vitellis ouorum. Neque aliud erat agendum, quàm attemperando curationem perficere, cùm natura ipsa perfecte euerit morbum, & integrè iudicauerit. Hinc videant illi, qui, cùm morbus transcendit decimam quartam, conqueruntur de morbi diuturnitate, & aut accusant Medicum, aut stipendium diminuunt, quod frequentissimè contingit, aut tandem expectant vsque ad finem morbi, quo finito, omninò obliuiscuntur ipsi quantum curanti Medico debeant. Hoc scitote iuuenes in his, aut similibus morbis cautè agendum in victus ratione, ante oculos habentes Hippocratis dictum in *Aphorism. text. 7.* quod sic habet. *sect. 2. Quæ longo tempore extenuantur corpora lentè rescere oportet: quæ verò breui, breuiter.* Huius rei reddens rationem Galenus in *comment.* ait. *Quæ enim pauco tempore extenuata sunt corpora, ob humorum, & spirituum euacuationem, non ex solidorum colliquatione id perpeffa sunt; qui verò longo tempore extenuati sunt, iis carnes liquefcunt, graciles etiam redduntur aliæ partes, per quas coctio in animalibus, & distributio, & sanguificatio, & nutritio perficitur. Quare tantum non poterit concoqui alimentum, quanto indiget corpus. Quam ob causam talia corpora, longiori tempore rescere oportet, atque tenuiter, quod lentè nominauit. In quibus autem soli humores, & spiritus sunt euacuati, in iis celeriter, ac plenius contingit rescere, cùm fiduciam nobis præstet solidarum partium robur.* Hæc Galenus. Quibus nos docet, quomodo in morbis longis sit procedendum. Quod & vos obseruare debetis, & etiam memoria tenere hanc Historiam,

Historiam, quæ ob oculos ponit casum non vulgarem, & ægrotum, qui per crîsim integrè est iudicatus à morbo, cui per Galeni dicta convenisset magis per abscëssum solutio. At hæc satis.

ΑΡΡΩΣΤΟΣ ΔΕΧΑΤΟΣ.

ÆGROTUS X.

Ν Αθήνοις Νικόδημον ἔξ ἀφροδισίων καὶ ποτῶν, πῦρ ἔλαβεν. δερχόμενος ἦν ἰσχυρῶς καὶ καρδελιγμός. διψώδης. γλώσσα ἐπεκαύθη. ἔρα λεπτά, μέλανα. β', ὁ πυρετὸς παρωξύνθη. Φεικώδης. ἀσώδης. ἔδεν ἐπιουμήθη. ἤμισε χολώδεια ξανθὰ. ἔρα ὁμοία. νύκτα δι' ἡσυχίης. ὑπνώσε. γ', ὑφῆκε πᾶντα, ρασώνη ἦν ἰσχυρῶς. πάλιν ὑπερδυσφορῶς. νύκτα ἰσχυρῶς. τετάρτη ῥίγησεν, πυρετὸς πᾶσι πόνους. πόνου πᾶσι, ἔρα λεπτά. ἐν ἀμύμησιν. πᾶσι πόνους πολλὰ. ζ', ρασώνη. η', τὰ ἄλλα ξυμῶδεια πᾶντα. ι', ἔρα ἐπιουμήσιν, ἐν ἡσυχίᾳ μὴ οἱ πόνου. ἦσαν ἦν πᾶσι. οἱ ἦν πᾶσι πόνου. οἱ πόνου τετάρτη ἔρα ἐν δερχόμενος ἦσαν μάλλον. εἰκοστῇ ἔρασε λυγρῶς, πᾶσι ἔρα, κείμηνον ἔρα κατὰ τὸ ἴδιον. ἴσχυρῶς πολυλά. ἔρασε ἀπυρρῶς. δεικνύσθαι ἦν πάλιν ἐπιουμήσιν. οἱ πόνου. φεικνῶς. δεικνῶς. σμικρὰ πᾶσι πόνους. κατὰ, ἔρασε πολὺ, λυγρῶς,

BDERÆ Nicodemum ex venere, & potu corripuit ignis. Initio, erat fastidiosus, & a cor ei dolebat, b erat siticulosus: lingua exusta: urina tenues, nigra. c Postridie febris accessit, horrebat, fastidiosus erat, non dormiuit, vomuit biliosa flava: urina semiles. Noctem quietam duxit, dormiuit. Tertio die sunt cuncta relaxata, & remissio fuit: sub Solis occasum rursus gravius habuit. Nox laboriosa fuit. Quarto, rigor, febris multa, omnia dolebant: urina tenues cum suspensionibus. d Sexto, multum deliravit. Septimus dies levis fuit. Octavo, alia fuerunt omnia remissa. Decimo, proximisque diebus tenuerunt illum quidem dolores, caterum omnes illi leniores. Huic accessiones, & dolores præcipuè diebus paribus semper incesserunt. Vigesimo, albam urinam reddidit, quæ crassa erat, sed e reposita, non residebat: multum sudavit, visus febre liber esset. Vespere redijt calor, ydemque dolores, horror, sitis, aliquantulum deliravit. Vigesimoquarto, multam urinam, & albam reddidit, in

Quæ crassa erat, sed e reposita, non residebat: multum sudavit, visus febre liber esset. Vespere redijt calor, ydemque dolores, horror, sitis, aliquantulum deliravit. Vigesimoquarto, multam urinam, & albam reddidit, in

πολλὰ ὑπόσταν ἔχον. ἰδρωσε
 πολλὰ δερμὰ δὲ ὄλα. ἀπυρῶ
 κρείδη.

*qua multa subsidebant: sudor
 ei toto corpore copiosus, cali-
 dus emanavit, sine febre indi-
 catus est.*

COMMENTARIUS.

MULTA sequi corpori detrimta ex prava victus ratione iam ex antedictis constat satis. Quomodo afficiantur corpora, & contabescant sæpe ex veneris vlu, præsertim immoderato, quotidiana testatur experientia, cum habeamus nostris temporibus iuvenes, qui, cum vix pubescere incipiant, huic rei non mediocriter indulgent; quo fit, ut non animaduertentes, quibus dent, ex breui voluptate, longiùs doleant, cum morbum Gallicum incurrant ex immodico concubitu, vti notat Schenchius in suis obseruationibus. Hoc, dum expendit doctiss. Vallesius, inquit, *Vix est vllum morbi genus, quod non possit venus nimia facere: nam malignas succorum putrescentias facit, & omnium partium principum debilitatem, & nervos emollit, & fluxiones commouet, & cruditatibus replet. Viuntur verò nimio vino, qui & nimia venere, & eam etiam ob causam multò plus ea mala incurrunnt. Vi verò vtantur euenit, quia y maxime sunt veneri dediti, qui & Baccho, sed & qui veneri indulgent, sentientes sese debilitari, vinum, vt debilitatis remedium appetunt, euentique illis, multò ladi magis, quia vinum ipsum caput & nervos tentat, & fluxiones commouet, & incoctum cruditates auget si tamen coqui potest, calefacit, febrèsque excitat: fitque vt venere calorem naturalem minuente, & vino præter naturalem augente, febres fiant malignæ.* Hactenus Vallesius. Quæ verba volui referre, quia digna sunt, quæ attendantur. Febres ex nimio veneris vsu accendi etiam testatur Auicenna lib. 3. Fen 20. tract. 1. cap. 11. inquit: *Et quandoque accidunt ei febres acuta adurentes.* Testari possum vidisse me multos, qui citissimè ex immoderato coitu obierunt. Eundem euentum habuit quidam elapsis diebus, qui cum huic rei nimis liberaliter indulgisset, ipso referente, derepente malignè ægrotauit, vt non tetigerit septimam. Cum igitur res ita habeat, non sine causa febre correptus est hic ægrotans. Neque per febrem, leuem febrem intelligite, quia sequentia accidentia demonstrant fuisse vehementem: at talis est Hippocratis mos, vt vehementem febrem aliquando, appellet febrem sine addito. Affirmat hoc Galenus 4. Aphor. comm. 13. Habet Hippocrates sic: *Si à febre habito collum peruertitur, & vix potest deuorare, sine vllò tumore, lethale est* Galenus in comment. dicit intelligi de vehementi febre, his verbis: *Verum si propter excessentem siccitatem id accidat, & collum euerri, & vix posse deuorare, lethalis est casus, & præcipuè cum vehemens est febris: vt verba illa (Si a febre habito.) Præterea febres non in omnibus aequaliter accenduntur:*

nam

nam aliqua à principio videntur manui mites, postea sensim crescunt, quod Hippocrates annotat 1. in 6. epidem. text. 29. dum ait: Febrim quidem alia mordaces sunt manui, alia mites: alia non mordaces quidem, sed postea insurgentes: quod inde euenit propter subiectam materiam. Quod postea ex nimio vini potu febres accendantur, clarius est quam vt maiore indigeat probatione.

^a *Cor dolebat.*] Meritò si cor dolebat, erat fastidiosus; nam nullum accidens est magis infestum, quàm illud, quod insequitur oris ventriculi affectionem, quæ eo magis molesta solet esse, quò pars exquisitiore sensu est prædita, vt sæpiùs dictum est. Symptoma admodum familiare iis, qui propter ingluuiem cruditates generant: est enim multorum consuetum post largas euacuationes, largiùs etiam nutriri, nescientes ventriculi actionem labefactatam; & præsertim ob nimiam venerem, quo tempore si quæ alia pars, ventriculus læditur non modicè, Galeno teste 1. in 3. epidem. comment. 4. dum scribit: *Quamquam venus, vt vacuatione plenum fieri non permittat corpus, tribuamus sanè hoc illis, stomachum certè labefactat non mediocriter, cum eum veneris abstinencia, etsi corpus impleat, confirmet, vt quod maximè.* Nescientes dico, minùs concoquere tunc post largas euacuationes, cuius occasione prouentus cruditarum fieri solet.

^b *Erat siticulosus.*] Hoc denotat febrem à principio fuisse ex vehementioribus, cum statim à principio inuadente febre sitiret, sed multò magis id confirmabat linguæ ariditas, cum fieri accidentia vehementissima, statim morbo incipiente, eiusdem vehementiam deregat, dum circa principia soleant esse omnia mitiora. Quòd si in principio euidencia interni incendij apparebant signa, quid erat futurum morbo aucto. Et hoc notate vos cum Medicinam facietis. Hæc pariter manifestabant peccantem causam, bilem scilicet, vt etiam apertiùs constabit ex sequentibus. Quòd autem vrinæ habuerit tenues, non quid nouum in morbi principio, quo tempore omnia sunt cruda: fuisse autem nigras pessimum erat, si de verè nigris intelligit, quando hæ sunt exitiales admodum: verùm tam citò vix credibile esset, potuisse ægotantem sustinere morbum vsque ad vigesimum quartum, & postea restitui omninò. Ergo non ex vi morbi tales fuisse verisimilium est, sed ex depositione seri sanguinis propter emulgentium dilatationem à vehementiori calore factam.

^c *Postridie febris accessit.*] Morbi acuti, vt plurimum mouentur per impares, tarò autem diebus paribus, ita in hac constitutione, & in lib. qui inscribitur, *Brenis denotatio dogmatum Hippocratis, in vltimis verbis.* Cur autem fiat, vt aliquando morbi per pares moueantur, docet Galenus 3. in 1. epid. comment. 13. quo in loco ait, *aliquando naturam irritari ad excretionem, & quemadmodum irritatur, ita cogitur peruertere ordinem.* Id longè clariùs habetur ex Galeno lib. 2. de diebus decret. cap. 2. Ibi inquit, naturam semper suos seruare ordines, & in his suas tentare motiones: peruertere autem hanc inordinatam periodum, quia irritetur. Verba Galeni sunt: *Expedi autem Medicum, qui Hippocratis arte dignus futurus est, si quid aliud, hoc certè persuasum habeat, experientiam iudicare, naturam*

rem quandam esse ordinatam, & cum materiam superauerit, proportionibus quibusdam definitis, & periodicis ordinatis motiones ipsius fieri. Subdit: At, qua prater rationem incidunt aliquando, ordinemque confundunt, tunc ipsi obueniunt, cum non plane materiam uicerit, sed impeditur ab ea, prohibeturque suis proportionibus moueri. Hoc idem confirmatur lib. 3. de diebus decret. cap. 8. quo in loco videtur tribuere multum Lunæ in his mutationibus. Cum res ita se habeat, quando Hippocrates scribit; *Postridie febris accessit*, vult dicere febrem habuisse accessionem diebus paribus. Hoc tempore commota materia fiunt horrores quidam, & præcipue, si materia habeat aliquam adiunctam malitiam, quæ os ventriculi infestet, cuius causa etiam rigent ægrotantes propter partis nervosæ exquisitissimum sensum, quod accidens aliquando reputatur inter signa futuri vomitus, præsertim biliosi, ut Galenus statuit in lib. prognost. & qua ratione tunc horrent, rigent; aut, ut alij tenebricosam verriginem patiuntur, eadem ratione non dormiunt, quia id sua natura fert bilis, & fastidium patiuntur, vellicante os ventris bile. Quod essent hæc antesignana vomitus euentus demonstrat, cum haud multo post euomuerit biliosa flaua, postquam nihilominus vrinæ non sunt immutatæ, sed erant similes. At quid mirum? neque enim tam citò potest contracta in renibus intemperies sedari. Non scribit hinc an substantia, an sedimento, an utroque esset nigra, quia plurimum refert hoc scire ad prælagium ferendum, ut aliàs vidimus, ob id puto, quia non erant tales ex vi morbi, sed ob causam dictam. An modo dentur vrinæ nigrae, & tenues simul, demonstrauimus in Historia vxoris Epicuratis cum Galeno in lib. de vrinis cap. 10. Noctem postea duxisse quietam, & dormiuisse, non quia esset sublata vigiliarum causa, sed quia erat nox præcedens diem impari, qui in hoc ægrotante erat placidior: probant hoc sequentia, cum die tertio cuncta sint relaxata. Perdurauit hæc quies vsque ad tempus vespertinum, qua hora cœperunt molestare consueta symptomata; & sic noctem transegit molestam: nox enim grauis ante accessionem, quam rigor diei quarti manifestat, cui semper euidentis alteratio solet sequi in febribus, hinc maior febris; neque mirum, cum si debebat properare ad augmentum, necessariò deberent omnia ingrauescere, & quoniam in febribus corpus vniuersum concucitur, sed præcipue muscoli, ita, inquit, omnia dolebant, quæ solent præcipue pati in febre, hinc euenit, ut in validissimis febribus vix moueri possint ægrotantes: vel dicamus, omnia doluisse ex iis partibus, quæ solent non difficile pati, ut os ventriculi: caput, quod verisimile est antea doluisse, tum ex vi febris, tum etiam, quia haud multo post delirium erat superuenturum, quod minabantur vrinarum suspensiones, ut aliàs dictum est: addamus & renes, non tantum propter causam externam, sed etiam propter vim febris, ut in dies videmus.

^d *Sexto, multum delirauit*] Id prædixisset Medicus videns repentinas vrinarum suspensiones; etsi non sit necessarium, uti superius vidimus. Mirum si tyrannicus iste dies aliquid attulisset utilitatis: prætermisit quantum tanquam quietiorem, ut inpatem, veluti septimum etiam fuisse ait.

Quòd

Quòd octauo omnia fuerint mitiora, referamus id in depositionem humorum, quæ incipiebat fieri ad partes ignobiles, vt quarto die demonstrabat, quo omnia dolebant, perseverabat natura in opere, verùm non ita perfectè, vt alleuatio esset euidentis, quoniam in materia cruda requiritur virtus valida, & maior ipsius vis, quo tempore etiam solent accidentia ingrauescere, quod quotidie in praxi obseruatur. Diebus elapsis curauimus matronam huius ciuitatis, quæ cùm acutissimè febriret, derepente est facta veluti immobilis, toto corpore eadem dolente, cum capitis euidenti affectione à principio, & tamen quò minùs mouebatur, id est, quò magis dolebat corpus, minùs à febre diuexabatur, idque factum est vrina cruda existente, hincque apparet non obscure abscessus partium infernarum fieri cum ægrotantis commodo. Ad hoc credendum de præsentì ægrotante moueor, quoniam constat euidentissimè, partibus istis dolentibus, meliorem factam fuisse ægrotantis dispositionem: demonstrat euentus, cùm post hanc depositionem humorum, omnia meliùs habuerint, & perdurauit hæc alleuatio, quia etiam decimo die, & aliis sequentibus diebus, non æquè grauitè fuit afflictus: nam dolores infestabant quidem; verùm leuiùs, & id prouenire poterat, quia materia ad musculos transmissa maiore ex parte resoluerebatur, perseverabant nihilominus dolores, quia continua erat ad eam partem fluxio. Et hinc videte, quantum possit humorum depositio ad ignobiles partes, quæ facit, vt ægrotans, etiam crudo morbo alleuetur euidenter, & hoc satis est, etsi non integrè iudicet, cùm natura impostè quod reliquum est commodiùs euincat, aut diminuta materia crassiore, nouam sibi adinuenit viam, qua integram morbi solutionem afferat, vt modò apparet, dum referens, quæ vigesima euenère, dicit albam vrinam reddidisse. De vrina alba sermonem habens Galenus *lib. de vrinis cap. 5.* scribit, *Multa hanc vrinam significare, si præter id, quòd sit alba, sit etiam tenuis: nam hæc minime cocta est, & propterea, aut denotat imbecillitatem virtutis, quod contingit in senibus, & etiam in morbis chronicis, in quibus vltimum hæc vrina apparent, veluti etiam in aliquibus, qui natura sunt imbecilli.* Aliquando insequuntur renum obstructionem, vt in nephriticis, de quibus loquens Galenus *in lib. de locis malè affectis*, dicebat *vrinas esse à principio, veluti serum lactis.* Aliquando demonstrant esse hepatis obstructionem. Sæpè maximum portundunt malum; quia, si ita cernantur in febre ardente, capitis affectionem minantur, vt in superioribus dictum est. Etsi iam ipsis delirantibus tales appareant, mortem prænuntiant, cùm natura tantoperè afflictà non possit tempus coctionis expectare. Si igitur vrina, quam emisit hic ægrotans talis fuisset ex causa proximè dicta maximum extitisset malum; præsertim, cùm vigesima apparuerit; at quia fuit crassa, ob hoc aliquo modo coctionem significabat, etsi non perfectam, quod indicat per illam particulam.

^c *Reposita non residebat*] & fortasse fuit vrina satis copiosa, qua potuerint humores deriuari dolores facientes. At tanta erat humorum quantitas, vt nondum potuerit integrum iudicium facere, nisi noua tentata via

per cutim, quando scribit sudasse multum. Natura nullam prætermittit actionem, qua possit se à molestia eximere, & satis est, quando euacuationes aliqua ex parte iuuant; deterrimæ, quæ, cum largæ sunt, nullo modo iuuant, vt sunt illæ cuiusdam iuuenis, quem modò præ manibus habeo. Hic largam habuit per aluum euacuationem: multas vrinas emittit; sudat, & ramen nullæ istarum diminuunt febrem, sed in dies magis inualefcit cum linguæ ariditate perseuerante, & iam agitur vigesimusoctauus dies. Huic non potest nisi malum fieri præfagium, & moriturum breui. Aliter res euenit huic ægrotanti, qui si non integrè est liberatus, saltem iutus est non parum, cum febris ab istis euacuationibus ita fuerit diminuta, vt videretur à febre liber. Benè dicit, visus est, quia in cruda materia sedantur, & diminuuntur morbi, non integrè iudicantur. Euacuationes dictæ solent corpus commodè purgare, inquit Galenus *lib. 10. de simpl. med. facult. cap. 19.* verùm hoc non æquè facillè fit, nisi materia cocta, & propterea in sedatione febris, cruda existente materia, nouam expectantes febris succensionem, non errabitis; nisi denuò sequatur euacuatio aliqua insignis, quæ fidum faciat iudicium. Probat hic casus, dum videmus parum perdurasse illam alleuationem, vesperi noua succensa febre cum omnibus iam recensitis accidentibus: Hæc timorem incutere non debebant, iam visis signis manifestæ coctionis; verùm ostendit nobis hoc, cauendum esse à mutatione victus, dum videmus ægrotantes meliùs habere, quia paruus error interturbat naturæ motum, quæ cum valida est, omnes suos adhibet conatus, vt ægrotantem vindicet à molestia. Recidivæ sunt similes prioribus morbis, & ob id repetita febre omnia accidentia priora rediére, & perseuerauit illa naturæ pugna vsque ad diem vigesimumquartum, quo die duas euacuationes est molita: per vrinam vnam, per sudorem alteram, ambæ conuenientes, sed per sudorem vtilior, vti celerius iudicans, & in die pari, quia accessiones habebat per pares, est hic dies decretorius eorum morborum, qui paribus mouentur, Galeno dicente *lib. 2. de diebus decret. cap. 6.* Fuit sudor iudicans robur virtutis, cum esset multus, & calidus, & omninò iudicans, cum toto corpore emanauerit, & ob hoc etiam sine febre est iudicatus, id est integrè, & sine recidua. Neque miror iudicatum fuisse per sudorem, quia iam præcesserant aliæ euacuationes per vomitum, per vias vrinæ, vt inde maiore parte dempta & medicamentis etiam, vti credibile est, tandem reliquiis attenuatis, non incommodè potuerunt demandari ad cutim, & per sudorem iudicari; præfertim, cum ad partes infimas maior crassioris materiæ pars detruderetur, vt dolore ostendebat. Quid igitur mirandum si potius per sudorem, quàm per aliam euacuationem est solutus morbus: si enim Anaxion trigésimaquarta per sudorem integrum habuit iudicium, quanto magis vigésimaquarta idem poterat euenire in pari virtutis robore; neque propterea referendum est hoc in multam potionem, quæ poterat antea per vrinas excerni, sed in robur virtutis viam sibi per eam partem tentantis humorum peccantium: si enim propter nimiam potionem id fuisset, extitisset inutilis euacuatio, non decretoria. Ergo dicendum est fuisse humores

mores peccantes, qui per hanc viam sunt euacuati, à qua solutio morbi integra est facta, vt ex textu elicimus.

Curatio.

ET si videamus hunc ægrotantem integrè fuisse iudicatum, ex quo possumus elicere robustas habuisse vires, tamen à principio quibusdum de ipsius salute extitisset, accidentia perpendens, & propterea, & si morbus vt talis proportionata requirebat præsidia; tamen res non poterat determinari, nisi à Medico curante, pulsus eo tempore tangente. Verùm cum huiusmodi casus eueniunt, cautè sine dubio agendum: labefactatur enim virtus ex immodica, & immoderata venere, cuius occasione dicebat Hippocrates. *Omnia mediocria.* Itaque, cum appareret ex fastidio, congeriem prauorum humorum in ventriculo extitisse, crediderim ego, cum ipsius maximo iuuamento potuisse Medicum exhibere aliquod leue euacuans: ita enim fortasse præuenisset vomitioni sequenti die factæ, à lique ex $\zeta. iij.$ mannæ dissolutæ cum fructibus, & floribus cordialibus, & pulu. sem. citri, aut cum decoctione tamarindorum, vel exhibendo casiam ad $\zeta. j.$ aut etiam diacat. optimè reformatum per horas duas ante cibum. Hoc peracto statim erat firmandus ventriculus, qui, vt inquit Galenus 6. de *sanitate tuenda cap. 14.* resoluitur non parum in veneris vsu. Ad hoc præstandum expediebat fouere aut absinthio pontico cum oleo absinthij, aut menthæ, & similibus. Hoc peracto ego non fuisset veritus deuenire ad venæ sectionem. Primum, quia non dicit vsus fuisse immodicè venere, quia se explicat Hippocrates, vt *infra* apparebit: itaque potuit ea esse dispositio corporis, qua in leui causa validam sit expertus offensam. Præterea, neque credendum est ad id esse redactum, vt morbo grauissimo existente esset supersedendum à tali remedio, postquam grauius affectus, conualuit omnino. Quare ego sanguinem extrahi iussissem, & quemadmodum hæc euacuatio est in manu Medici, non essem veritus iteratò mittere, parcè semper, vt posset esse locus nouis euacuationibus per sanguinem, virtute attentata. Expediebat postea insistere refrigerantibus syrupis, & maleficæ qualitati obsistentibus, non prætermisissis alexipharmacis. Transacta decimaquarta, erat per necessarium aliquid exhibere quod materiam minueret; in quem vsus fuisset syrupus rosaceus ad $\zeta. iij.$ vel paulò plùs, cum $\zeta. j.$ lenitiui. Hoc peracto erat necessarium decoctum præparare quod citra calorem duceret ad vias vrinæ: sic enim esse-mus imitati motum naturæ ducentis ad eas partes, quia eadem curatione tentatus esset sudor; & sic eadem curatione duabus euacuationibus esset satisfactum cum ægrotantis commodo, & eò magis, quòd illæ euacuationes fiebant cum vtilitate. Insistere reuulsionibus expediebat, oxyrhodinis ad auertendam materiam à capite. Integrè soluto morbo ad reliquas tollendas erat veniendum, neque aliud præparassem soluens, quàm iam præscriptum. Postea interiùs erat roborandus ventriculus internis, & externis. Illud, quod primò erat faciendum consistit in victus ratione præscribenda,

præscribenda, quæ debet esse optimi succi, & facilis digestionis, ne aggrauaret ventriculum, qualia sunt oua fortibilia, stillatitia, succus carnis, & similia. Animaduertentes, vt saltem per decem dies optima vreretur vitus ratione, ne imbecillitas ventriculi nouam congeriem humorum coaceruans, nouam generaret febrem, & longè deteriore. Et hæc hæctenus.

ΑΡΡΩΣΤΟΣ ΕΝΔΕΚΑΤΟΣ.

ÆGROTVS XI.

Ν Θάσῳ γυνὴ δυ-
σάνιϑ, ἐκ λύπης
μὲν παρὰ σϑ
ἄρδοσάδλω ἐγύρετο
ἀγρευτικός τε Ἐάσιϑ. κὲ διψώδης
λω. Ἐάσῳδης. ὠκὲ ἢ πλησίον ἤ
Πυλάδα, ἔπι ἔλειξ τῆ παρὰ τῆ
δεξιμῆς νυκτὸς, φόβοι, λόγροι
πολλοὶ, δυσθυμία, πύρετον λεπτόν.
παρὰ, πασμοὶ πολλοὶ. ὅτε ἢ δε-
λίποιν οἱ πασμοὶ οἱ πολλοὶ, πα-
ρέλεθον. ἡρομούθῃ. πολλοὶ πο-
νοὶ, μεγάλοι, ξυεχέες. δούτῃ
Διὰ τῶν αὐτῶν. εἰδὲν ἐνομιμάτῳ. πυ-
ρετὸς ἐξύτερο. τρίτῃ οἱ μὲν πασ-
μοὶ ἀπέλιπον. καὶ μαρτὸς Ἐκατα-
φορῆ, κὲ πάλιν ἐγχεσις. αὐτῆσας.
κατέχθη σὺν ἡδύατο. παρὰ ἐλεγε
πολλὰ. πύρετὸς ἐξύς. ἐς νύκτα ἢ
ταύτῳ ἰδρωτε, πολλὰ θερμὰ δι-
ὄλα ἀπυρο. ὑπνωσε. πάντα κα-
τεῖοι. ἐκείτη. παρὲν ἢ τῶν τρίτῳ
ἡμέρῳ, δεξιά μελάνα, λεπτά. ἐν-
αμάρμα ἢ ἔπι πολὺ σρογυλον.

N Thaso mulier
morosa in somnis
est facta, & cibo
abstinuit, cuius
erat occasio mæror, ^a nec ta-
men decubuit, eratque sitibun-
da, & fastidiosa. Habitabat
hæc prope filios Pyladæ in cam-
pestribus. Primo die, ^b circa
initium noctis, timores, verba
multa, mæstitia, ^c leuis febricu-
la: ^d mane, multa conuulsio-
nes: sicubi multa illa conuul-
siones desinerent, delirabat, &
loquebatur contumaciter: mul-
tos dolores, magnos, assiduos-
que habebat. ^e Altero die
eadem permanserunt, ^f som-
num non cepit, & febris magis
acuta. Tertio, conuulsiones con-
quieuerunt, ^h sopor, & in som-
num inclinatio, rursusque
vigilia excitauerunt eam, con-
tinere se non potuit, multum
delirauit, febris acuta: sub

hanc noctem sudor multus toto corpore, & calidus prorupit, libera-
ta febre dorminit, planè mente constitit, iudicata est. Circa ter-
tium diem urina nigra, & tenuis. Suspensiones multum erant
rotunda,

εχ' ἰδρυτο. πεῑ ἢ κείων γυναι-
κεία πολλὰ κατέβη.

rotunda, non subsidebant. ⁱ Sub
iudicium menses copiosi sunt
profusi.

COM M E N T A R I V S.

SI res fuisset cum iis, qui facile credunt mulieres sic affectas esse fascinatas, statim fuisset veniendum ad eos, qui huic rei incumbunt, quorum copia magna est. Verùm sinamus istos, & veniamus ad textum. Hippocrates nobis ob oculos ponit causam, propter quam mulier hæc esset insomnis, & alimentum non assumeret, quia dicit, cuius erat occasio mœror, quasi velit ab oculos ponere multa incommoda afferre mœstitiam. Diebus elapsis Religiosa quædam in vno ex cœnobiis istius ciuitatis incepit absurda loqui, & mœsta esse; tandem in maniam incidit derepentè. Inuisit vnus ex his, qui de Moniacis incumbunt, & statim à spiritibus malignis infestata, certò affirmabat: ego verò aliter sentiebam, ad causas antecedentes animu[m] conuertens; neque frustratus sum mea opinione. Erat hæc religiosa boni habitus, & sanguinea, & solebat suis temporibus expurgari commodè, dum per ætatem licuit. Iam peruenerat ad annum circiter quinquagesimum, quo tempore, etiam in sanguineis solet cõsuetu euacuatio naturaliter supprimi; verùm muneris sui non omninò oblita natura, statutis quibusdam temporibus aliquam molitur euacuationem, & præsertim instante cõsuetæ purgationis hora; Itaque aliquæ patiuntur hæmorrhagiam, aliæ hæmorrhoidas, aliæ pustulas, erysipelata & id genus alia. Huic igitur natura transmittebat materiam ad caput, sed detrudebatur ad superficiem, & fiebat erysipelas non aspernendum, quo sedato meliùs postea habebat, neque de aliquo amplius conquerebatur. Vt solet aliquando, non æquè bene disposito corpore, facta est cõsuetu humorum noxiorum depositio ad caput, sed non ad extimas partes, intùs retento humore, in tam graue delirium decidit, vt hanc audiremus plus iusto loquentem, impudentem, cum tamen nihil in ea antea posset desiderari, quod faceret ad singularem modestiam. Curata est medicamentis opportunis, sanguine ex pede misso, postea ex brachio, aliquibus assumptis internis medicamentis, quantum per ipsam licuit. Visa est meliùs habuisse; verùm perdurabat affectio. Tandem paucis interpositis diebus, caput valde vehementer intumuit; erysipelas cõsuetum erupit in capite, quo tandem resolutò, ita integrè conualuit, vt omnia etiam hoc tempore exerceat, quæ ad modestissimam Religiosam spectant. Adhuc vivit, neque amplius aliquid est passa, nisi leuem capitis dolorem, cui occurro secta ex pede vena. Quare sanata est, circa eorum auxilium, qui quoscunque morbos à causa occulta fieri asserunt, quibus etiam aliqui ex Medicis nostræ ciuitatis annuunt. Neque nego aliquan-

do id cōtingere, sed nego tam frequenter euenire, vt iste falsò supponunt. At quæ causa fuit tanti mali. Certè suppressio mensium, & perinde huic, de qua est sermo, contigit, quæ propter præcedentem mensium suppressionem in affectuum genus decidit, de quo loquitur Hippocrates; remque ita fuisse ostendit sanatio, vt apparebit *infra*. Hoc quidem euidenter constat, grauissimè fuisse afflictam, cum grauissimis symptomatibus, neque fortasse conualituram, nisi natura valida potuisset citò per sudorem partem materiæ demere, quæ euacuatio neque erat sufficiens, nisi conuenientior superuenisset per vterum. Quòd autem causa febris, & aliorum accidentium fuerit consueta euacuatio retenta, timor ille, mœstitia, & alia fidem faciunt: cùm enim sanguis ille vt plurimum sit melancholicus, retentus, necesse est recurat ad aliquam partem, & in his casibus ferè semper hepar, & ventriculus primæ sunt partes, quæ molestiam persentiant, hincque euenit, vt huiusmodi mulieres fiant morosæ, id est, fastidiosæ, inquietæ, etsi etiam natura sua tales sint, vt plurimum: est verbum Græcum, quod significat stultum, dementem, qui omninò mente est alienatus, quod legitur apud Galenum *lib. 3. prorrhetic. comment. 60.* his verbis. *Quæ μωρωσιν, id est fatuitatem menti inducunt.* Fit igitur, vt quæ mœrore quasi vacillent mente, & in hoc affectu etiam consentit os ventriculi, quo fit vt facillimè appetentia subuertatur, & vigilix infestent, quorum causa est mœror. Scimus mœrores esse passiones vehementissimas, à quibus corpora contabescunt, propterea non est quid nouum, & hanc ex mœrore talia esse passam, qualia describuntur ab Hippocrate, & eo magis, quòd in mœroribus talibus solet ad ventriculum confluere biliosa quædam superfluitas, dicente Hippocrate 6. *Aphorism. comment. 50.* & etiam fortasse clariùs hoc idem repetit Galenus *lib. 2. de Hippocratis & Platonis placitis cap. 8.* hunc in modum. *Si quidem, & mœror, & vehementior exercitatio facit, vt flaua bilis in ventriculum confluat, à qua postea irritati, & morfi homines cordis dolore laborant.* Addit. *Cur verò id fiat, hinc non est explicandi locus, sed satis, quod quidem ad præsens negotium spectat, hoc sit, cùm ostenderit cordis dolorem, veluti etiam morsum, qui in mœroribus sentitur, non esse cordis, quod est viscus, sed orificij ventris affectionem.* Hic reperit, quod sapiùs dictum est, intelligere os ventriculi, quando ait. (*Cor dolebat*) Cur igitur sitiant sic affecti, clarè patet.

^a *Nec Accubuit*] Quia nondum humores ed creuerant, vt putredinem ingentem conciperent, ex qua febris originem traheret: nam melancholia febris est exers, quandoquidem humor non putret, aut plus æquo non incalescit, nec exurit. Verùm, cùm nulla sit causa tam leuis, quæ non euidentem inferat corpori noxam, si perderet, ob id non est mirum, si hæc tandem ex mœrore ita fuerit affecta, vt etiam febris sit concitata, & quo die febricitauit, eodem die circa initium noctis timores, verba multa: effectus humoris melancholici, quod ipse significat per illam particulam.

^b *Circa initium noctis*]: nam timores fiunt in melancholicis: multa verba, in grauescente accessione, postea, mœstitia declinante, eadem febris accessione:

accessione : et si in melancholicis apparent huiusmodi varietates accidentium, ut scilicet aliquando loquantur, aliquando taciturni fiant, pro ratione causæ, & temporis ipsius generationis, quod diebus elapsis in quodam obseruauit mercatore, qui cum res haberet suas minus prosperas, ex mœrore contabescens, aliquando lugebat, aliquando clamabat, aliquando ita erat taciturnus, ut per horas ne verbum emitteret, pessimo tandem fato functus, cum seipsum propriis manibus occiderit. Rem melancholicis ita euenire visus est Aërius esse testatus *lib. 2. ferm. 2. cap. 9.* dum hæc ad verbum habet. *Cognoscere autem oportet quod duplex est melancholia species. Quidam enim ex natura, & temperatura ab initio atrabilem habent. Quidam verò ex mala diata postea id temperamentum acquisiuerunt. Et est species hac segnis, & ex vstis semper. Qui verò ex flaua bilis superassatione in delirium incidunt, audaciores, & iracundiores alii sunt, & percussores, & omnia horrenda facientes, & maximè tempore, quo bilis superassatur. Quo verò tempore ipsa erit extincta, tristes, mæsti, & timidi sunt. Quibus verbis colligere possumus fuisse flauam bilem superassatam, uti etiam magis meo iudicio ex sequentibus constat.*

Leuis febricula] Nescio quo modo posset esse ad eò leuis febris hæc, ut appellet febriculam; et si soleat humor melancholicus difficilè accendi, verùm in hac abundabat humor, qui sua natura faciliùs poterat inflàmari: nam, si credendùm est Galeno, timores à maximè acris, & deusta bile fiunt, quandoquidè dum animalis spiritus simul cum cerebri substantia nigrore inficitur, fit, ut speciem quamlibet externam horridè recipiat, & cum mœrore, non secus, quàm si triste esset, quod recipitur, quasi animus è puro æthere, puro, splendidoque spiritu gaudeat; impuro, & tenebricoso lædatur: terrentur propterea melancholicis, ut in tenebris pueri, quod atræ bilis calor mentis sedem tenebris similem reddès, metum sine occasione incutiat, ait Iacotius. Quòd autem timores, uti dictum est, fiant à maximè acris, & deusta bile, Galenus apertissimè dicit *2. in 1. epid. com. 75.* dum scribit sic. *Timores verò magnopere acris, & deusta bilis flaua symptomata sunt.* Subdit. *Cognata iam timoribus sunt mæstitia, & tamen sic affectos appellat melancholicos, 6. Aph. text. 23. Si timor, & mæstitia longo tēpore perdurāt, melancholicum tale est.* Si igitur humor talis poterat febrem fouere, quomodo appellat febriculam; nisi dicamus talem fuisse ad tactum, aut febriculam, quia circa principia omnia sunt imbecilliora. Quid si diceremus laborasse febre continente, & ea specie, quæ semper augetur, de qua Galenus *lib. 9. method. cap. 30.* nam primo die nuncupat leuem febrem, postea magis acutam, tandem acutam. Rem ita esse videtur Galenus confirmare *1. in 6. epid. comment. 2.* ubi docet venas vteri ingentissimas esse, facilièque sanguine repleri ex recenta purgatione, siue à partu, siue ex alia occasione. Hic diutius retentus, si febrem excitet, illa ex synochorum genere est. Galeni verba hæc sunt. *Inter omnes corporis partes, plurimas, grandissimasque venas vteri habent, cumque eos, aut menses, aut à partu purgamenta supressa, aut phlegmone aliqua vicunque orta malè accipiunt, ipsos sanguine repleri necesse est, quo deinde putrescente, si febris excisetur, inter synochorum spe-*

cies ipsam connumerari opus est : nam id genus februm ex putrido sanguine accendi ostensum est ; Haec verò calentium vaporum vim haudquaquam parvam in caput submitunt. Hæc Galenus. Quibus posse nos concludere videtur febrem fuisse, qualem iam descripsimus, præsertim etiam solutionis modo considerato : solet enim synodus rarò fieri, sed si fiat quarto die finit, Galeno teste lib. 3. de crisi. cap. 4. appellatque febres peracutas. Verba Galeni sic habent. Et ita rarò accidit, ut in quarto die fiat crisis, ut videatur bis tantum Archigenes in toto tempore vite sua id observasse, ego verò ad hanc horam semel solum. Et causa est, quemadmodum diximus in lib. de diebus decret. ut crisis sapius ex quarto die ad tertium, & ad quintum transmutetur. Nam morbus, qui tam subito crism habet, omnino peracutus est. Subdit. In omnibus autem morbis peracutis necessarium est febres vel esse synochos, vel continuas quidem, sed quæ per tertium exacerbantur. Synochi quidem rarò eveniunt, & ubi nullus sit error, in quarto finiuntur per crism, natura propriis circuitibus ad crism perveniente. Sed veniamus ad textum, & dicamus appellare leuem febrem respectivè ad alios dies.

^d *Mane convulsiones multa.] Illud in confesso est, nos nullum posse affectum excogitare, quem non faciat mensum retentio, & ob id etiam convulsiones possunt superuenire : est enim uterus pars nervosa, cui omnes nervosæ partes consentiunt, earum neque facilis convulsio est ratione uteri affectionis, quia etsi pars dicatur nervosa, habet tamen exiguos admodum, quod idem Galenus confirmat 1. in 6. epid. comment. supra citato his verbis. Atqui in uterum nervi quidam planè inferuntur : aliqui enim quomodo sentirent ? sed admodum pusilli sunt isti, si cum membri magnitudine comparentur, huiusque rei occasione parum est familiaris convulsio, uteri vitii, etsi fiat, accidit magis repleto capite fuliginosis excrementis, quàm ratione uteri. Itaque, si in hysteris passionibus convelluntur mulieres & delirant aliquando, est, quia communicat uterus affectiones capiti, ipso scilicet repleto fuliginosis excrementis malis, quàm, ut dictum est, nervorum uteri ratione, & in hac idem accidisse est verisimile, cum videamus servatum esse motum quendam humorum inordinatum, ut ipsis in capite detentis, & accensus delirium concitaretur, transmissis verò ad nervos, concitaretur convulsio, quod idem accidisse narrat Hippocrates mulieri Zizici, quæ pariter convulsa est cum delirio, de qua dicebat Galenus sic. In conspicuo porrò est, vitiosis humoribus ad caput sublatis, delirium furiosum extitisse, simulque convulsiones consequutas esse. Hæc habuit furiosum delirium, causa validiore existente, ex quo non omnino tutus erat dicendus status ipsius, & hoc confirmat Galenus lib. 2. prorrh. text. 9. sic. Ex composito, modestoque homine ferocis resposio, mala. Galenus Malum esse, inquit, omne illud, quod fit præter naturam propriam, quia præ se habere dicitur. Cui enim propria natura composita est, is non solum cum incompositus desipit, perniciosam habere afflictionem demonstrat, sed etiam, & cum ferocitate respondens prope ad phrenitidem accessit, & sic è converso. Hanc eandem sententiam habemus etiam lib. 2. Coacarum comment.*

comment. 2. sic scriptam. *Modesti hominis audax responsio, mala, & continetur hæc sententia sub illo generali axiomate. Quæ natura simillima, maximè salutaria, dissimillima maximè lethalia.* His igitur sic existentibus, non immeritò dolebat, & assiduos dolores patiebatur: cùm enim pateretur non mediocriter musculosum genus, non poterat non nisi dolere vniuersum corpus. Hæc habuit primo die, quæ cùm magna essent, & graua, quis non dubitasset de ipsius salute, præsertim cùm perseverarent mala hæc? Nam dicit

^c *Altero die eadem permanserunt, somnum non cepit, febris magis acuta*] Increuit morbus, quia febris inualuit, & erat deterior ægrotantis conditio, & vt demonstrat quanti semper fecerit vigilias iuges in ægrotantibus Hippocrates; etsi dixerit eadem omnia permansisse, tamen vult addere:

^e *Somnum non cepit*] vt indicaret grauem ipsius affectionem; nam, non dormite ægrotantes in die, non est magnum: sed nunquam dormire, est maximum, quia accenduntur magis humores, quibus accensis, cætera accidentia redduntur sæuiora, & febres etiam acutiores fiunt, & in omnibus istis historiis videmus, quanti fecerit semper vigilias, nisi dicamus id fuisse referendum in auctiõnem febris, quando inquit,

^g *Febris magis acuta*] Aut dicamus fuisse in causa dolores illos, vt vigilaret. Ita habemus in *Coacis*. *Pessimum autem est non dormire neque die, neque nocte: aut enim præ dolore, & afflictione vigilauerit, aut ab hoc signo delirabit lib. 7. Coacarum. text. 35. Dolor enim, & labor tum animi, tum corporis vigilias concitant.* Quare perpetuæ vigilie pessimæ sunt, vt causa, & vt signum. Primo modo, quia corpus in tali affectione exsiccatur, bilis coaceruatur, vires exoluuntur, alimentum non tantum non concoquitur, sed crudius relinquitur, quàm sit ingestum, confirmatum ab Hippocrate, & Galeno 2. *acut. comment. 55.* Secundo modo, quia denorat dolorem, aut delirium. Neque crederem causam fuisse melancholiam tot vigiliarum, sed quidem & febrem, & accidentia, quæ somnum arcere poterant: nam in delirio absunt somni causæ naturales, bona scilicet cerebri temperies, & suavis euaporatio. Si ex dolore est, hic insequitur, aut incendium, aut internam inflammationem, aut quid simile. Sequitur modò, & recenset quæ tercia die euenère, & ait conquieuisse conuulsiones,

^h *Soporosam fuisse, & in somnum inclinationem habuisse*] Si spectemus ægrotantis statum, prima facie videtur suspecta res, quando ex calido morbo, transitum facit in frigidum, vt de Hermocrate dicebatur, quoniam videtur eò tempore ad eò virtus prostrata, vt mortem habeant sic affecti præ foribus. Si fiat propter depositionem materiæ ad caput, malum est, sed cum virtute valida, non tantopere perniciosum, quia potest materia illa euinci à natura, & superari, & ita ægrotans restituatur. Verùm in hac ægrotante putarem ego fuisse somnum verum, defatigatâ naturâ à vi morbi: cùm enim hucusque somnum capere non potuisset, conuulsionibus, & deliriis tentata, ipsis vigiliarum causis sedatis, conuulsionibus videlicet, somnum capere poterat non difficili negotio, aut saltem in som-

num inclinare. Id in dies obseruamus in iis, qui longis tentati vigiliis: si vigiliarum causa recedat, statim veluti renati dormiunt, quo tempore quies accidentium perseuerat. Verum in hac ægrotante, cum haud multò post natura esset crìsim molitura, parum durauit quies illa, & iterum inualefcente febre cum delirio non poterat non nisi vigilare. Accidentia quæ solent crises præcedere siue perfectas, siue imperfectas: nam non potest natura à corpore peccantem materiam deturbare, nisi cum validissimo conatu, quod Galenus confirmat pulcherrimè *lib. 3. de cris. cap. 1.* & ponam verba, vt facilius acquiescant ij, qui Galenum legere grauantur, vt quamplurimi ex nostris discipulis faciunt. Ibi Galenus demonstrat quomodo sit fidendum crìsibus, & ait, eo tempore fidem habendam, quando fit cum euidentibus excretionibus, secùs malè agitur cum ægrotante, quia malignius materia retrocedit, incipit autem sic. *Antecedit autem huiusmodi excretiones, & abscessus non mediocris perturbatio in corpore ægrotantis. Nam, & difficiles tolerantia, & vigilia, & deliria, & graues somni, & difficiles anhelitus, & vertigines tenebricosa, & difficiles sensus, dolores capitis, colli, stomachi, & multorum aliorum membrorum: nonnullis verò aurium sonitus, & vani ante oculos apparent splendores, & lachryma inuoluntaria effluunt, vrine retinentur, labrum agitur, aut aliquid aliud tremulum fit, obliuio, & presentium ignorantia, & vehemens accidit rigor, & plurimum accessio consuetam anticipat horam, & multus aestus, siusque intolerabilis sequitur: clamant, saluunt, sicuti furentes, neque possunt in eodem recumbere situ.* Subdit. *Deinde repente multus sudor erumpit, aut vomitus aliquis non paucus insequitur, aut venter subitò soluitur, aut abundans fit sanguinis fluxus, aut hæc omnia simul contingunt, vnde non paruus inuadit timor inspicientes. Et quispiam homo vulgaris, cum istis adesset, ipsa re cogente ita pronunciauit, quòd iudicium tunc de vita ægrotantis ageretur. Neque enim Medicorum aliquis primus inuenit id nomen, sed omninò necessarium fuit, vt qui presens esset conturbaretur, & exclamaret, & crìsim, id est iudicium rem ipsam nominaret. Decet autem Medicum generosum, neque turbari, neque futurum euentum ignorare.* Hactenus Galenus. Quæ verba volui referre ad vnguem, quia sunt digna attentione. Ex quibus colligimus euidentia istius ægrotantis turbationem criticam fuisse, neque mirandum inualida virtute hæc fieri, quia non sine causa dicebat Hippocrates *sect. 2. Aphorism. text. 19.* *Acutorum morborum non omninò certa sunt pronunciations salutis, aut mortis. Quia hoc fit propter subitam mutationem. Istud autem fit,* inquit Galenus, *propter subitam in iudicatione permutationem, quæ naturam humorum sequitur morbisuorum.* Et quia nunquam humor noxius ex vno loco transfertur ad alterum: morbi enim magni non expectant suæ solutionis tempus longum, sed aut in bonum, aut in malum celerrimè soluantur necesse est, quia diutius non potest natura perferre vim morbi. Itaque non est cur curiosè queramus an criticus fuerit motus, necne; nonne contulit sudor, qui prorupit: nonne bonas habuit conditiones, quia multus erat: nullum enim paucum criticum: nonne toto corpore: nonne calidus: ergo habuit conditiones re-

quisitas,

quisitas, ut ex prognosticis aliàs vidimus. Sed & euentu : quid aliud dicendum, quàm fuisse optimum, cum febrem sustulerit, & delirium, & meritò, quia etiam in tertio erupit die : Hic laudatur ab Hippocrate. *Sudores boni sunt, si tertio fiant die.* 4. *Aphorism. text. 36. In cuius comment. habemus Galeni sententiam sic. Iudicatoria signa, ac casus in diebus iudicatoriis incipiant.* Postea. *Nunc verò à tertio incipit, qui anticipat quartum in breuioris temporis morbis : & post hunc quintum scripsit vno die quarto tardiore.* *Iudicia autem in morbis acutis potius diebus imparibus fiunt, quia mouentur diebus imparibus. Si verò, inquit Galenus, omninò Hippocrates illum praterijt, id est quartum diem, ob hanc causam ipsum existimo istud fecisse, quoniam morbi plurimi peracuti, qui cum sudore iudicantur, tertio, & quinto magis, quàm quarto iudicium suscipiunt. Rariores enim sunt, qui quarto die iudicantur, atque hoc à me fuit inuentum per experientiam, cum ob hoc ipsum valde admodum inquirerem, qua de causa dies quartus fuisset ab Hippocrate in Aphor. pratermissus. Hoc autem videtur accidere, quoniam morbi peracuti primam statim accessionem vehementissimam habent, & reliquas illis proportionales per diem tertium.* Verùm, dicit quispiam, Quomodo tam integrè potuit iudicari, cum vrinis prauis. Res videtur esse admodum difficilis, tamen credendum est Hippocrati. Sed tamen, etsi vrinæ essent in iudicio, quales describuntur, non fuit id impedimento, quo minus firmum fieret iudicium; quoniam dum Hippocrates ait, tertio die iam dicta habuisse, nocte postea sudasse, & iudicatum fuisse, tamen addit. *Circa diem tertium, vrina nigra, & tenuis, ut denotaret hanc per sudorem euacuationem fuisse quidem vtilem; verùm non futuram sufficientem, cum nulla crisis detur perfecta in crudo morbo, nisi noua superuenisset euacuatio magis conueniens, qua adueniente potuit perinde fieri fidum iudicium, ac factum apparet in sequenti ægro tante, quæ (quod est maximum) liberata est per sudorem sexto die integrè, quod tamen non extitisset, nisi superuenissent menses, ut videbimus.* In hac, ut significet modum integræ solutionis, addit.

¹ *Menses sub iudicium copiosi sunt profusi.*] Quasi dicat, vrinis crudis existentibus recidiuasset sine dubio, nisi conuenientior apparuisset euacuatio, à cuius suppressione trahebat originè morbus, & ostendit euentus, signum, quod fuit quammaximè conueniens : nam si illud, quo ablato, cessat morbus, dicitur ipsius causa : sine dubio dicemus mensium suppressionem fuisse omnium malorum causam, quia ipsis erumpentibus statim sedata sunt omnia, neque si aliter esset factum, potuisset tam celeriter sedari affectus iste, ut ex symptomatibus eius constare potest. Sudor in mensium suppressione multùm commodi præstat, & obseruavi sæpissimè integrè iudicatas ægrotantes, quibus erant retenta purgamenta. Non semel vidi exoneratâ naturâ per sudorem, sequutam esse euacuationem per vterum; & ita integrum factum esse iudicium. Quid igitur dicemus de vrinis nigris. In hoc casu, nihil periculi minabantur : nam in mensium suppressione familiares sunt tales vrinæ: immò vos adolescentes, cum tales videbitis in mulieribus, statim interrogate, quomodo se habeant purgationes

tiones vteri, quia inuenietis facillè talium vtrinarum causam, cum aut sint suppressi menses, aut sint erupturi: neque enim fiunt propter ardorem, neque propter extinctionem, sed quia tinguntur humore melancholico, & hoc habetis probatum à Galeno in *comment.* quando ait: *Vrina verò color nihil attulit periculosi, etiamsi esset niger, quòd retenti menses essent melancholici magis.* Vidi ego in quadam muliere Brixiana huiusmodi vtrinam. Huic erant retenti menses iam pridem ex magna defatigatione, ex vehementibus motibus, mœtore, propter detentum intra carceres maritum: tandem febricitans decubuit, & statim vrinas habuit nigras, quas dum inspexi, non parum verebar de agrotantis salute, cum non leuiter febreret, soporosa esset, capite doleret: tamen re melius expensa, inter rogavi quomodo se haberet vterina euacuatio, & apertissimè constabat e uacuationis vterinæ retentionem omnium accidentium fuisse originem, neque me mea sefellit opinio, cum selecta vena ex infernis partibus omnia citissimè conquieuerint, & conualuerit integrè, quæ omnia eò animosius sunt præstita, quia non eram oblitus eorum, quæ à Galeno ponuntur ad hanc rem spectantia *lib. 6. de loc. malè affectis cap. 5.* Quòd si Galenus tractàs de mensium suppressione, de quæ symptomatibus hanc suppressionem consequentibus, huic euacuationes mœdèri dicit, *lib. de vena sectione aduersus Erasistratum cap. 5.* profectò summa cum ratione fuit, restituta hæc mulier fluxis mensibus, & copiosè. Et si virgo illa, quæ in vestibulo templi agrotabat, iudicata est sanguine ex naribus fluente, cui tamen & menses erant suppressi, quantò magis debebat hæc curari; nam, vt aliàs dictum est, natura efformauit vterum hac ratione, vt excrementa à mulieribus coaceruata per hanc partem euacuarentur. Verba Galeni, quæ *lib. 2. de semine cap. 5.* habentur, hæc sunt. *Cum prima factura constitutio humidior, & frigidior extiterit, principium formationis est serius, & finis adeo tardus, atque imbecillus subsequitur, vt membra genitalia foras protendere non valeat. Vnde effectum est vt hac, cum in ipsis, vt pote extremis in formatione partibus natura defecerit, omnium infirmissima euaserit: alibi autem à nobis demonstratum est, quidquid ex alimento, siue bono, siue malo superuacaneum est, id à validioribus membris, ad infirmiora solere depelli. Vnde fœmina, quia imbecillius animal est, excrementa multa abundare, quia verò omnium infirmissimas habet genitales partes, in eas redundantem sanguinem ferri.* Hæc Galenus. Ex quibus apertissimè videmus quanti sit detrimenti, & quanti commodi excrementorum euacuatio, aut retentio, & vt rem concludamus, accedendum est ad Galenum, & ita cum ipso rem terminare. Iam dixit euacuationem omnia prædicta accidentia sanare, & ex Hippocrate habemus suppressionem mensium, sanguine e naribus fluente, iuuari. Reliquum modò est, vt huius rei historiam afferamus, qua probetur rem ita esse, vt dictum est, videlicet, sanguinem e naribus fluentem his suppressionibus commodum præstare. Et, vt epidem. libros prætermittamus, legitur *lib. de vena sectione aduersus Erasistrataeos,* referente Galeno, non vnica historia, & inuehit in Medicos illos, quos Romæ inuenit, omninò venæ sectionis inimicos, qui ne mulierculæ etiam suppres-

sis mensibus, & grauiter affectæ, voluerint venam secare; ex quo tamen factum est, vt pectoris aperto vase, sanguinem expuerit, & tandem obierit. Quo in loco multos casus recenset eorum, qui pessimum habuerunt euentum ex venæ sectionis intermissione, & post multa alterius mulieris ponit euentum sic: *Nos etiam insequuta est mulier numero quarta, quam illi vena sectionis hostes, menstrua purgationis non paruo tempore grauata, eodem pacto ad interitum ferè protraxerant. Nam primis tribus diebus ipsam in inedia conseruabant, febre enim continua laborabat: quarta verò luce pauxillum quid sorbitionis exhibentes, quintam sine cibis transigere iusserunt, in qua illa grauissimè exacerbata desipiens profoliebat, & clamore iam extra fores ab illa sublato, vix tandem ab his, qui eò confluerant, reimeri potuit. Verùm hanc natura copioso sanguine ex naribus seruaui, & dabatur occasio, qua non sine admiratione discere poteramus, quantum habeat facultatem ad huiusmodi facultatum medelam sanguinis subtractio.* Subdit statim. *Mox enim post sanguinis è naribus eruptionem, mulier ab omnibus symptomatibus libera euasit.* Hæc de sanguine è naribus fluente, suppressis mensibus. De euacuatione postea ab vtero facta, non est dubium citissimè, & tutissimè curare, si sponte à natura, sed etiam si ab arte fiat, sectis scilicet inferioribus venis: narrat enim Galenus se curasse mulierem, cui spatio octo mensium intercepta erat naturalis euacuatio, cuius occasione ad extremam vsque maciem deuenerat. Hac euacuatione ex infernis scilicet integrè pristinus est restitutus habitus 3. in 6. epid. comment. 29. *Atqui, inquit, ego cuidam muliercula iam octo mensium spatio purgationis menstrua suppressione laboranti, extenuatissima cum esset, haud exiguo detracto sanguine, breuissimo tempore proprium habitum restitui, sicut & alias non paucas eodem modo ad sanitatem restitui: sed, quod illi mulieri accidit (neque enim erat ignobilis) fuit valde celebre. Ipsi quidem, rescissa vena, & Medicis ex eo remedio futuram utilitatem firmiter polliceri verentibus, quin etiam nonnulli mihi aduersari audebant, non solum propter mulieris maciem, sed etiam propter inappetentiam ex venæ sectione sequuturam noxam affirmantes.* Paulò infrà. *In muliere sanè, quam memorauì, primo die sanguinis sesquilibram detraxi, rursus postero die libram vnã. Tertio verò non multò plus semilibra: erant enim octo uncia.* Haud multò post. *Illà igitur & ego recensebo sophistis, vt valeant, nunciãns, quoniam scilicet ipsius vena eminebant sanguinis plena, colore lino, remisso autem vasculo, liquida pici & colore, & crassitudine similis sanguis emanabat. Ob id ipsum sanè multò magis visus est largiter euacuandus.* Ecce, quomodo restituta sit hæc mulier, etsi fuerit per multum tempus emaciata: respicere enim oportet ad morbum, & ad morbi occasionem: nam etiam si fiant hydropes, fiant tremores, & alij morbi frigidi, neque propterea superfedendum est à venæ sectione, quamuis hoc videatur aduersari Galeno scribenti, *Sanguinis missionem in morbis frigidis ad extremum ducere, periculum, lib. 3. de loc. malè affectis, cap. 4.* Quod euidenter repetit etiam *lib. de curandi ratione per sang. missionem*: tamen, quotiescunque occasio morbi est aliqua consueta euacuatio, non prætermittitur

huiusmodi medicamentum, dummodo id virtus admittat, quod verum sit apertissimè confitetur Galenus *lib. adducto de vena sect. aduersus Erasistratum*, se curasse spasmus, hydropem ex retentis hæmorrhoidibus factum, vena secta in pede. In huncque modum erudiuit me tum longa experientia, tum ratio ipsa, quæ mihi suggessit, vt occasionem ipsam, eiusque momentum sic inuestigarem. Quod dicit de hæmorrhoidibus, dictum putes de euacuatione mulierum: mutuo enim sibi respondent in accidentibus, differunt tantum, quod euacuatio mulierum dicitur naturalis, illa autem præternaturalis *lib. 3. de sympt. causis. c. 2.* Et quemadmodum ex suppressione sanguinis hæmorrhoidalis fiunt hydropes, ita etiam ex vterina euacuatione, quos affectus nihilominus curat euacuatione per sanguinis missionem *lib. 4. acut. text. 111.* Verum id in primis attendere debet, an scilicet affectio sit inueterata, necne, & quæ species hydropis sit facta: neque enim quamuis speciem, neque quocunque tempore sanari has contingit; cum, excepto hydrope anasarca, aliæ species non curentur hac euacuatione: neque etiam, si inueteratus sit hic affectus, curari potest, iam validiori hepatis contracta intemperie frigida. Verba Galeni id confirmantia hunc in modum se habent. *Nempe hic solus cum incipit, eget interdum vena sectione, cum scilicet ex retentione vel hæmorrhoidis, vel muliebrium, vel ex quapiam, qua ita plethorica sit causa incæperit.* Tympaniam verò, & ascitem nullus per sanguinis missionem sanare est ausus. Tremores eadem euacuatione curasse scimus Hippocratem, qui *lib. 2. epid. sect. 4. text. 5.* narrat historiam Strymargi famulæ. Hæc habuit tremores, fluente autem sanguine ex vena tali, curata est. *Strymargi famula, inquit, Idumea erat, cum peperisset filiam, os vteri contortum est, & in coxam, & crus dolor. Liberata est iuxta talum secta vena, etiamsi tremores secundum corpus eam tenebant.* Subdit. *Sed ad occasionem oportet venire, & ad occasionis initium.* Huius historię meminit etiam *lib. de vena sect. aduersus Erasistratum cap. 5. & lib. de rigore, & tremore*, quo in loco hæc addit Galenus. *Mulieris meminit, quod à partu celebri illa purgatione secundarum puerperij vacuata non esset, deinde tremor oboriretur. Hanc, inquit, sanavi sanguine ex talo detracto; etsi tremores totum corpus occuparent. Quid iam aliud hic obscure subindicat, quàm quod aliàs sanguinem non misisset. Frigidum enim affectum tremorem esse creditur, sanguinem verò calidum. Non igitur ausus esset quispiam sanguinem euacuare in affectu, qui calefieri desiderat. Ego tamen, inquit, ausus sum, & rationem docet sic. Sed ad causam, & ad causa occasionem veniendum. Id quod infestabat, & infestantis causam noui. Quod infestabat sanguinis copia erat. Causa, ipsius vulua ad coxas inclinatio, propter quod mulier purgata non erat. Sanguis igitur, quem vacuatum esse oportebat non inanius, sed in corpore oberrans, natura pondus erat. Vnde tremoris causam intelligens, sanguinis copiam: occasionem verò causa, vulua affectum. Deinde copia quidem vacuationem indicante: parte autem affecta, locum, per quem vacuare conueniebat: ambo hæc coniungens, sanguinis detractionem molitus est ex talo, hanc quidem, quoniam sanguinem vacuare volebat: ex talo autem, quoniam vterus affligebatur.* Hæc-

nus Galenus. Quibus omnibus apparet, quanti ponderis sit in morbis pendentibus à consueta euacuatione, superuenire eandem, & quàm faciliè subleuentur ægrotantes præter expectationem. Id in dies obseruamus: & idem licet in hac muliere obseruare, quæ tam grauius affecta, nihilominus integrè fuerit iudicata, superueniente per vterum euacuatione: neque est cur dubitemus de recidiua, quando superueniunt euacuationes, à quarum suppressione omnia pendebant symptomata, & ob id neque putandum hanc mulierem recidiuasse, etsi tam citò conualuerit, quia superuenit euacuatio materiæ, cuius retentio erat causa morbi. Itaque non dubitandum, quin integrè conualuerit, & sine recidiua, vt dictum est. Quod spectat ad hæmorrhoidas. Vidi ego hominem de vrinæ suppressione conquerentem per multos dies; Medicisq; omnia tentantibus, vt eandem prouocarent frustrati sunt suo sine tantisper, dum hirudines venis sedis sunt applicitæ: erant enim aded repletæ vt compressionem facerent collo vesicæ, & ob id vrina intercipiebatur, quibus apertis statim magna vrinæ copia effluxit, & sanatus est, & hac de causa semper interrogare oportet ægrotantem, an aliqua sit retenta consueta euacuatio, quia tunc omnes contingentes morbi, vt plurimum originem trahunt. Experiebatur hoc alter, qui iam erat ætatis præuictæ, cum caput doleret, tam familiarem habebat infernam illam euacuationem, vt efflueret sanguis ex illis partibus simplici re prospera confrictis partibus; & sic seruatus erat à Medicorum manibus ad illum vsque diem, cum tamen attingeret ferè octogesimum annum. Hoc inter cætera obseruauit ego in muliere istius ciuitatis. Iam transacti erant dies decem, & amplius à partu. Suppressi sunt menses: tam impetuose humores delati sunt ad supernas partes, vt non nisi recta ceruice respirare posset, orthopnœa laborans. Accersitus, cum ferè omnia accidentia in enixis habeant, causam aut omninò suppressam, aut deficientem vteri euacuationem, statim interrogata muliere, cognouit suppressa fuisse purgamenta. Itaque mirum dictu, quàm celerrimè sit sanata, cum tamen videretur mortem habere præ foribus, sanguine ex pede misso, & iteratò eadem hora ex altero, & ad hoc me cogebat velox accidentium remissio, dum sanguis fluebat: sensim enim alleuabatur, & ego animosiùs extrahens sanguinem, antequam discederem conualuit integrè, non ampliùs imposterum de accidentibus conquesta. Verùm quid moror in his recensendis. In dies hæc, & grauiora apparent, & ex aliis obseruata habemus. His sic stantibus, quid mirandum, si tam citò conualuit hæc de qua est sermo, vt vidimus.

Curatio.

Curatio sine dubio debet dirigì ad illud, vnde omnia originem ducebant, itaque statim erat secanda vena ex utroque pede, & melius fuisset, si statim, ac incepit conqueri de morbo, soluta fuisset vena, fortasse citius erupissent menses, & præuenissent futuro morbo: nam, *Qua iam facta tenens, ante facta prohibens*, dicit Hippocrates 3. in 6. epid. text. 40. De-

cubitus quidem, in quibus facta tollit, hæc ante facta prohibet. Galenus in comment. hæc habet: *Vult Hippocrates dicere. Abscessus in quibus morbis facti eos discutere queunt, si prauertant, ydem, ne fiant impedimento sunt. Vel omnia, quæ post aliqua toria liberant, eadem si auerterunt, fieri prohibent.* Itaque in principio facta euacuatio ex pede poterat euocare menses, & sic præseruare ab iis, quæ est passa; & dictum Hippocratis facit ad prognosim, & ad curationem. Ad prognosim, cum fiunt sponte isti abscessus, istæ euacuationes. Ad curationem, cum à Medico tentantur: nam sæpissimè contingit, vt ab arte fiant præcautionis gratia, veluti quando hæmorrhoidas euocamus, aut podagram tentamus in iis scilicet, qui tali euacuationi sunt obnoxij: neque enim pro quouis morbo, quouis abscessus procurandus est, sed pro quocunque is, qui tali morbo soleat vtiliter succedere. Veluti si quis capitis affectione laboraret, superueniret autem podagra, cum ægotantis commodo. Si postea contingat consuetis temporibus retardari podagram, caput autem eo tempore iterum lædi: tunc bene actum erit cum ægotante, si tentet Medicus podagram mouere, aut frictionibus, aut cucurbitulis, nisi, vt aliquando contingit à natura id fiat, & quod dicitur de podagra, de aliis euacuationibus intelligas licet. Sed veniamus ad curationem. Ego si hanc mulierem inuisissem, affectamque, vti videmus, reperissem, non potuissem non credere sanguinem melancholicum factum crassiore vteri vasa obstruxisse, sicque impediri menses, quominus commodè fluere, credidissemque potuisse eundem humorem in toto abundare. Itaque præmissa sanguinis missione ex infernis partibus, recenti existente euacuationis retentione, expurgassem postea corpus leni aliquo pharmaco, inter cætera fumus terræ, mel rosaceum solut, ex vsu fuissent, lenitium, & id genus alia, quo præstito instituissem medicamenta deobstruentia, eo modo. ℞. *Syrupum de pomis, de fumo terræ, capill. ven. & huiusmodi alia*: complicata enim febre, mitius erat agendum, facta decoctione ex gramine, pentaphyllo, fumaris, cichorea, boragine, radicibus petroselini, & alijs, quæ immutantur postea pro vrgentia. His per aliquot dies assumptis potuisset exhiberi medicamentum purgans huiusmodi. ℞. *Agarici rect. trochis. ʒ. ij. infusis secundum artem in simili quantitate aque fumaris. Facta expressione addi poterant mellis ros. sol. ʒ. ij. lenit. ʒ. j. & fiat potio.* Hoc autem exhibuissem sedato morbo, & finita menstrualis euacuatione. Quod si conuulsio vrgeret, & perseverasset, inungenda erat spina oleo vulpino, cum oleo amygdalino, aut similibus. Alexipharmaca erant vtilia, quia etiam mæstitiæ prouidere poterant. Epithemata, reuulsiones primis temporibus erant pernecessariæ, sed potius partibus infernis oxyrrhodina. Modò erat inspiciendus naturæ modus; & si ex præscripto naturæ fuisset purgata, aliud, quoad sanguinis euacuationem, non erat molendum: sin minus adiuuanda erat euacuatio illa sanguine ex pede missio. Si verò, quoniam dicit fuisse copiosos, plus quam par esset fluxissent, sistendi erant remedijs ad hoc præstandum opportunis. Commendatur remedium hunc in modum paratum. Primum assumunt turturam pinguem, ab intestinis, & fæcibus repurgatam. Depluma-

tum lauant in vino rubeo constringente, & aqua rosacea. Deinde ponunt mastichis ζ .j. & in ventre ponunt, quem suunt, ne labatur, atque inter assandum loco butyri, aceto rosaceo aspergunt: pinguedinem defluentem colligunt, & vsui referuant. Postquam perfectè assatus est, in ollam nouam coniciunt, obturant diligentissimè & in furnum calidum ponunt, vt possit perfectè ita exsiccari, vt puluis fiat minutissimus, carne simul cum ossibus contulis. Sumunt hunc puluerem ad cochlear vnum, modò cum aqua plantaginis, modò cum alio decocto adstringente. Postea pinguedinem collectam custodiunt, & imum ventrem inungunt, pectinem, inguina, & regionem renum quotidie. Ponitur hoc remedium, tanquam arcanum ad sistendos menses immodicè fluentes. Valet ad diarrhœam, ventris diurna proflauia: omnem humiditatem consumit, album, & rubrum fluxum mensium restringit: sedat matricis dolorem. Hoc etiam remedium commendatur. *℥. Ossium humanorum 3. j. sumatur cum vino rubro spatio nouem dierum.* Dicunt fuisse matronam quandam, quæ longissimo tempore hoc morbo laborauit, neque vnquam potuit restitui nisi hoc medicamento. Hoc tamen est certissimum minimè esse vtendum his medicamentis, nisi morbus fiat ex imbecillitate retentricis, & ob hoc cautè agendum in sistendis his euacuationibus, quia intempestiua suppressio aliquando hydropem facit: nam si à quantitate, euacuandum, si à mala qualitate corrigendum: si commoda fiat euacuatio attendere naturæ motum. Inter cætera optima victus ratio, quæ, quemadmodum debet esse boni succi in omnibus, in hac debebat esse tenuissima: poterat enim breuitas morbi eandem permittere, cum in talibus virtus non multùm soleat prosterni, nisi aliquæ sint tam vehementes euacuationes, quæ nos ad pleniorē victum trahant. Sed de hac ægrotante satis.

APPΩΣΤΟΣ ΔΩΔΕΚΑΤΟΣ.

ÆGROTUS XII.

N Λαείαση, παρ-
 ῥῆνον πυρετός. ἔλα-
 βεν. καυσώδης. ὀξύς.
 ἀγρυπνῶ. διψώ-
 δης. γλώσσα λιγνυώδης. ξηρή.
 ἔρεα, εὐχρεα μῦρ, λεπτά δά. δού-
 τέρη σπιτόνωσ. ἔχ ὑπνωσε. τελέ-
 τη πολλὰ διήλθεν ὑπὸ κοιλίης,
 ὑδατόχροα. ἢ τὰς ἐπομύμας διήλ-
 aquei coloris, proximisque diebus talia ^b commodè. Quarto,

VIRGINEM quan-
 dam Larissæ febris
 cepit ardens, &
 acuta, insomnis,
 sitibunda erat: lingua fuligi-
 nosa, & arida: vrina boni co-
 loris, & tennes: secundus, fuit
 dies laboriosus, non dormiuit.
 Tertio, aluus multa reddidit
 Sss 3 *vrina*

πρωτα δι' φόρου. τετάρτη, ἔρησε
λεπτόν ὀλίγον. εἶχεν ἐναιώρημα
μετέωρον. ἔχ' ἰδρωτο. παρέκρυσεν
ἐς νύκτα. 5, Διὰ ῥινῶν λαῦρον ἐρ-
ρῦν παλύ. Φείξασα. ἰδρωσε πλ-
λῶ θερμῶ δι' ὄλα. ἄπυρρον ἐκεί-
θη. ἐν ᾗ τοῖσι πυρετοῖσι, ἢ ἤδη
κεκευμένων, γυναικῆα κατέβη
ῥίτε ωσφτον. παρῆνεν γδ λῶ.
λῶ ᾗ Διὰ παντὸς ἀσώδης. Φει-
κώδης. ἐρόθη ωρσοπέ. ὀμ-
μάτων ὀδών. καρθαεική. ταύ-
τη ἔχ' ὑπερῆεν, ἀλλ' ἐκείθη.
οἱ πόνοι ἐν δέτησιν.

*urina tenuis, & pauca, habe-
bat suspensiones elatas, non
subsidencebant, sub noctem deli-
rauit. Sexto, ex naribus largi-
ter multum fluxit, inhorruit,
ac mox sudauit toto corpore
multum, & calidum, sine fe-
bre iudicata est. Dum febrici-
taret, & iam esset iudicata,
menses tunc illi primùm proue-
nerunt, quippe virgo erat.
Perpetuò autem fastidiosa
erat, & horrebat, facies ru-
bicunda erat, oculi dolebant,
caput graue erat.* ° *Huic non*

repetijt, sed iudicata est. Dolores diebus paribus.

COM M E N T A R I V S.

LAM antea dictum est, virgines, quo tempore instant menses gra-
uissima pati symptomata. Experientia quotidiana id confirmat,
& hac de causa potuit & hæc ægrotans grauiora sustinere, cùm
eidem instarent, neque possent erumpere. Narrat vir quidam præstantis-
simus, vidisse se virginem nobilem, quæ variis symptomatibus obnoxia
est facta; nimirum, cùm antea roseo genarum, & labiorum colore flouif-
fer, facta est exanguis, cordis tremore laborans: pulsabant temporum ar-
teriæ, & si scalas ascendere cõtingeret, dyspnœa corripiebatur. Stomachus
omnia alimenta fastidiebat, & præcipuè carnem. Crura præcipuè circa
talos ad noctem œdemate tumescebant. Accidentia virginibus familiaria,
viro iam maturis. Nam tunc sanguis menstruus ad matricis loculos, &
venas ab hepate fluit. Hic, cùm ob illarum angusta oscula, quæ nondum
patuerunt, viscosis quoque, & crudis humoribus obstructa, & etiam ob
sanguinis crassitiem erumpere non possit, rursus per venæ cauæ, maioris-
que arteriæ propagines, ad cor, hepar, diaphragma, & præcordiorum venas
regurgitat: capiti pariter magna copia impertitur; & ita circa viscera
accidentia grauiã parit, dyspnœam, tremorem cordis, hepatis infla-
tionem, stomachi fastidium, cardialgiam: Fit etiam, vt eadem ratione
epilepticæ euadant, & delirantes. His igitur medetur venæ sectio, sed fa-
ciliùs, & securiùs curantur, si viro copulentur, inquit Hippocrates *lib. de*
morbis virginum. his verbis: *Principium sit mihi compositionis eorum, qua*
perpetua sunt in arte medica: non enim possibile est morborum naturam
sogno

cognoscere, si quidem artis est inuenire, nisi quis nouerit naturam in diuisibili, ex qua in principio discreti sunt: primum de morbo sacro appellato, & de attonitis, siue syderatis, & de timoribus, ex quibus adeo fortiter homines pauent, ut delirent, & demones quosdam videre se putent, ipsis infestos, quandoque nocte, quandoque interdiu, aliquando verò utroque tempore. Postea ab huiusmodi spectris multi iam se strangulauerunt, plures autem mulieres, quam viri: est enim muliebris natura animi magis abiecti, ac immi-nui. Ceterum virgines nobiles, & matura viro hoc magis patiuntur, unà cum mensium descensu, antea non valde hinc afflicta: postea enim sanguis in uteros confluit, velut effluxurus. Quum igitur osculum exitus non fuerit apertum, sanguis autem amplius influxerit, propter cibos, & corporis augmentum, tunc sanguis non habens effluxum, præ multitudinem ad cor resiliit, & ad septum transuersum. Cum igitur hæc repleta fuerint, cor fatuum fit, deinde ex fatuitate torpedo, postea ex torpedine delirium apprehendit, quemadmodum cum aliquo longo tempore desidente, sanguis ex coxis, ac femoribus depressus in tibias, ac pedes torporem inducit. A torpore autem pedes ad iter faciendum impotentes fiunt, donec sanguis ad seipsum reuertatur. Reuertitur autem celerrimè, quum steterit in aqua frigida, que ultra malleolos madefaciat. Atque hic quidem torpor facile cedit: citò enim propter venarum retilitudinem refluit. Et locus corporis non est periculosus. At ex corde, & septo transuerso tardè refluit: vena enim obliqua sunt, & locus periculosus, & ad delirium, & insaniam paratus. Quum enim hæc partes repleta fuerint, & horror cum febre vigeat, erroneas febres appellant. His sic habentibus, que acuta quidem inflammatione insanit, que putredine verò clamat, præ caliginositate autem timet, ac formidat, præ compressione verò circa cor, strangulationes parat: præ sanguinis autem malitia, animus morrens, ac anxius malum attrahit. Sed & alium horribiliter compellat, & in puteos proficere, ac incidere iubet, & strangulari, tanquam meliora sint hæc, & omnem vita utilitatem excedentia. Aliquando verò sine spectris, ac phantasmatis voluptas quadam adest, ex qua mortem, velut bonum quoddam amat. Postquam autem respicit homo, mulieres, tum alia multa, tum pretiosissimas mulierum vestes Diana consecrans à Vatibus id iubentibus decipitur. His omnibus præmissis, statim addit curationem, sic subdens. Ceterum curatione, ut hinc liberentur, est sanguinis detractio, si nihil fuerit, quod impediat. Ego verò iubeo virgines, quum huiusmodi patiuntur, quam citissimè viro cohabitare: si enim conceperint, sana sunt. Si verò huiusmodi non affuerint ipsis simul cum pubertate, haud paulo post corripientur, si viro non nupserint. At verò ex mulieribus viro iunctis steriles magis hæc patiuntur. Placuit verba Hippocratis addere, quæ totum librum de virginum morbis continent, ut vnusquisque videat, quid super hac re scripserit Hippocrates, & quomodo afficiantur virgines, & quibus remediis succurrendum sit. Verissima esse hæc, quæ ab Hippocrate scribuntur comprobant quotidiana experientia, & ego Nobilissimam iuuenem habui præ manibus, istius ciuitatis, quæ aliquando dicebat se videre senem monstruosum, aliquando lapidem in eandem iacentem, aliquando deosculantem, ita ut propter

propter multa, quæ patiebantur coacti sint ipsius domestici tradere in manus eorum, qui effascinatas curant, & hanc tali affectione esse correptam affirmatè tenebant. Nescio quo casu, cum iuuenis cuiusdam istius civitatis amore detineretur, in scis suis nupsit cum hoc, & statim viro cohabitans ab omnibus affectibus est sanata, neque amplius in posterum de aliquo symptomate est conquesta. Habet modò filios, & marito orbata, vidua manet. Sit hoc tanquam exemplum multorum, quæ possent adduci, quæ obseruavi, dum Medicinam facio. Considerent igitur iuuenes symptomata, & causas, ut præsto sint accidentibus virginum, quæ etsi videantur graua, minimo negotio tolluntur, ut Hippocrates docet, & obseruavi multoties. His sic habitis, non est, quòd aliquis miretur, tam grauiter esse conflictatam hanc virginem, cum peruenisset ad ætatem pubertatis, neque tamen adhuc erupissent menses.

Huic facta est febris ardens, & acuta. Talem fuisse ex accidentibus constat, cum insomnis, sitibunda fuerit, linguam admodum exustam habuerit. Hæc accidentia cum inueneritis in febre, in qua nulla sit immodica euacuatio, sine dubio suspicari debetis de graui morbo, & præsertim, si statim inuadente morbo graua hæc accidentia appareant: vis enim causæ arguitur, quæ non alia esse potest, ut plurimum, quam materiæ biliosæ excellens putredo. Neque nouum hæc fieri; quia, cum instaret tempus menstruæ purgationis, neque possit illa materia euacuari, corpus plethoricum reddebatur, sicque à vaporibus adustis læsis partibus superioribus, antedicta eueniebant. Verum, etsi morbus esset grauis, tamen neque erat desperanda salus; primum, quia vrinæ fuerunt boni coloris, si tamen est credendum vrinis boni coloris in principio; nam Galenus in 2. *prorrh. text. 23.* dicebat. *Et vrina coctæ mala;* & ratio est; quia, quemadmodum vrinæ cruditas initio parum terrere solet, ita parua fides præstatur vrinis, quæ initio morbi coctæ apparent, etsi in hac non dicat fuisse coctas, sed boni coloris, ut innueret, non tantam fuisse humorum malitiam, quæ vrinas redderet colore pessimas, veluti non rarò vidimus euenisse. Itaque ex hoc signo non erat virginis desperanda salus, cum Galenus non parum fidat bono vrinarum colori perseueranti. Sed & erat iuuenis, maximum in remodica remedium, in quibus sit ad melius mutatio præter expectationem. Quantum in se erat, debebat ratione vrinarum diuturnior esse morbus; verum cum naturam habemus adminiculantem, pauca sufficiunt remedia, & qui morbi ex sui natura debeant prorogari, iidem nobis non animaduertibus soluantur in bonum. Et quis est ex Medicis, qui magna, & sua accidentia inspiciens à principio, non dubitasset de grauiori affectu, præsertim cum & secundo die ingrauescerent magis, quod intelligo per verbum illud.

* *Laboriosus.*] Sed neque hoc contentus, ut morbi grauitatem denotaret; etsi dixerit ab initio fuisse insomnem, tamen voluit addere, *Non dormiuit*, ut sciatis esse graue symptoma hoc in omnibus morbis, uti aliàs dictum est. Sed merito dies secundus fuit laboriosus, cum esset par dies, in quo morbus suas vehementias habebat. Allicuata videtur tertio die per euacuationem

euacuationem factam multi aquei coloris, & perseverauit sequentibus diebus. Hæc denotabant cruditatem; verum, quoniam non raro iuuantur ægrotantes, vt causa saltem, propterea addit commodè fuisse reddita; non ratione qualitatis, sed ratione quantitatis: fuit enim in causa, vt copia demeretur, & cruditatis remedium est alui fluxus, vt iam aliàs dictum à Galeno, & repetit 7. *methodi cap. 11.* & quemadmodum in euacuationibus attenditur conferentia, & tolerantia; ita in hac erat hoc attendendum; quod, vt puto, exprimit per verbum illud.

^b *Commodè*] Quia scilicet iuuabat: nam dicere fuisse commodam, quia sine dolore, absolum est, quoniam illud respicit qualitatem humoris tantum, & potest euacuatio non dolorosa virtutem deprimere. Itaque comodo, quia cum iuuamento ægrotantis. Dicebat Galenus *loco nuper adducto. Sunt quibus diarrhæa, & cholera fiunt, quæ omnem corporis redundantiam tollunt.* Et *lib. 1. de alit. facult. cap. 7. ait. Neque enim per aluum aliquid excreueramus, quod vnicum in cruditatibus est remedium.* Hoc quidem credibile erat, non potuisse hanc euacuationem esse pro ratione morbi, cum potentior, & conuenientior requireretur, potuit tamen reddere faciliorem euacuationem per vterum, tollendo sarcinam, cum essent multa, quæ euacuabantur: dico autem requiri conuenientiore, per vterum scilicet, quæ solet retardari, intestinis copiâ repletis, vt in vterinis doloribus apparet. Hæc, cum non fieret, perseverabat affectio, non sublata morbi præcipua causa, & inualefcebat, cum quarta die emisericit vrinam tenuem, & paucam. Hoc potuit habere duplicem causam. Vna erat euacuatio alui; vbi enim multa alui excrementa, pauca vrina, & tenuis, maiore copia delata ad aluum. Altera causa est, quia humores ferebantur ad supernas partes, hinc tenuitas vrinæ, humoribus biliosis ad superna elatis. Pauca, quia paruum est, quod irritat. Quod in malis censerî poterat, erat illa suspensio elata, non subsidens, ex quibus euidenter suspicio delirij oriebatur, de qua re in antecedentibus satis: neque errasset, dum haud multò post delirasse ponit. Symptoma mulieribus etiam familiare admodum: neque tam facile fuisset sedatum delirium; nisi præuenisset sanguinis euacuatio è naribus, eaque copiosa; etsi in die erat infido: nam quintum prætermittit, vt nihil noui afferentem, præsertim cum morbus moueretur per pares; & hac de causa etiam die pari tentauit iudicium: verum hoc quidem memoria dignum est, factum esse tutum iudicium in hoc die; quando, Galeno dicente, *aut nullum solet fieri tali die, aut non nisi infidum:* & tamen scribit hanc ægrotantem fuisse sine recidua. Quod esset larga euacuatio, sequebatur morbi cruditatem, cum robore naturæ. At quod facta sit sine recidua, non est de nihilo, quia obseruabitur fieri quidem hæmorrhagias die pari, à quibus indicabuntur ægrotantes; sed tamen sapius redeunte morbo, & recurrentibus periculosis symptomatibus. Hoc idem, & præsentî ægrotanti contigisset, nisi statim conata esset natura materiam peccantem per partes diuersas euacuare, euacuationibus effatu dignis: & ex hoc arguere possumus naturæ multas, & insignes tentantis euacuationes robur. Nam post sanguinis eruptionem: per sudorem nouam fecit expulsio-

nem ; nec aliud fuit, *inhorruisse*, nisi velle prænunciare nouam humorum expulsionem , quæ commoda admodum fuit , cum toto corpore erupit calidus, & multus. Quare merito, cum per tot partes deturbaretur à corpore materia peccans, & cum tanto ægrotantis commodo, dicit sine recidua fuisse iudicatam ; etsi malè admodum haberet, cum perpetuò esset fastidiosa, horreret , faciem haberet rubicundam : hinc & copiam facies ; & malitiam humorum, horror , & fastidium denotabant, quamuis in hac virgine sine dubio insequerentur retardatam menses eruptionem. Confirmat hoc Galenus *lib de vena sect. aduersus Erasistratum* , & *lib. 5. de loc. malè affectis cap. 5.* Ibi habetur : *Predicta accidentia sequi mensium suppressionem, & ob hoc interroganda sunt mulieres, an per verum expurgentur, necne, quia nihil horum solet accidere bene expurgatis.* Postèa concludit his verbis. *Igitur, quibus menstruorum cohibetur purgatio, is huiusmodi plerumque eueniunt accidentia.* Quod idem 1. in 6. *epid. comment. 2.* legitur. Addit in vltimis verbis.

^c *Huic non repetijt.*] Sed cur integrè iudicata est sexto die, quod infrequens est admodum, quia connaturalis euacuatio superuenit, à qua omnia antedicta accidentia pendebant : nam subdit. *Dum febricitaret, & esset iudicata, menses illi primùm prouenisse, quippe virgo erat.* Iam ex mente Galeni sæpiùs vidimus diem sextum semper esse infidum, & nunquam integrum afferre iudicium. Vt igitur demonstret , & hoc facillè potuisse euenire in præsentia, addit statim prouenisse menses, quia maximi fuit iuuamenti, & Galenus in *comment.* hæc subnectit. *At mirum non reuertisse, cum sextus dies non iudicet vnquam fideliter.* Quare nouum hoc, & rarum illi accidisse iudicauit, cum scripsit. *Huic non repetijt*, sed iudicata est, tanquam oportuisset repetere. At verò causam etiam, cur non redierit scripsit, addendo. *Dum febricitaret, & iudicata esset, menses primùm fluxerunt.* Nam euacuationis perseveratio, diebus post iudicium satis erat, vt firmam seruaretur iudicium, quòd die sexto præcesserat per sanguinis eruptionem, & sudores, maximè quòd nulla esset pars princeps affecta inflammatione, neque maligna humorum abundantia. Ex hoc elicite, quantum possit naturalis illa euacuatio ad subleuandas mulieres, cum tantam habeat vim, vt firmet iudicium in sexto die factum. Si secùs factum esset, reciduaasset sine dubio ; etsi tres antè euacuationes sit molita. Vnam per aluum, & copiosam. Hanc dicit Galenus à natura fuisse factam, & non extitisse vt morbi symptoma. *Planum ergo erat, inquit, solam requiri euacuationem, quam natura tertio die incæpit, consummauit sexto.* Nam per naturam, non vt morbi symptoma ventris euacuationem accidisse ipse dilucidè his verbis indicauit. *Secundò alius multa reddidit, aquei coloris, proximifque diebus talia commodè.* Commodè, quia à principio quidem incæpit, nulla existente coctione ; sed moderatè facta est, cum ægrotantis commodo : est enim quæuis euacuatio maximè commendanda, quæ iuuat, pessima, quæ, aut nihil iuuat, quod tamen minus malum, aut præter id, quòd non iuuat, morbum, & symptomata auget, & præcipuè, si adsit affectio capitis, thoracis, in internis inflammationibus, vt signum, & vt causa.

Vt signum, quia indicium est affectum communicari hepatis, & ventriculo, eorumque facultatem alteratricem, & attractricem collabi. Causa vero, quia omnis symptomaticus fluxus vires dissolvit, frequentia defurgendi, resolutis spiritibus, & ob hoc vos diligenter observabitis evacuationes, quorsum euadant, priusquam iudicium feratis. Hæc euacuatio non fuit ex immodicis, etsi perseveravit; & ex eo cognoscimus esse euacuatam materiam peccantis partem, cum iuuamentum sequutum sit, cuius causa Hippocrates addit: *Commodè superuenit pariter altera euacuatio per nares*, de qua, & ipsius conditionibus iam aliàs dictum est. Tertia fuit per cutim, sudore erupto. Et tandem adinuenit natura viam, sarcina iam per alias antegressas evacuationes dempta, qua fidum fieret iudicium, & seruaretur tale, per vterum dico, quæ meritò præualuit aliis omnibus, præsertim, cum perseverauerit post iudicium. An sextus dies fideliter iudicet sua natura, nouit Dromeadaï vxor, quæ sudore sexto die erupto obiit, vt non immeritò de die sexto ita sentiat Galenus 1. *de diebus decret. cap. 2.* In septimo ne memorari omnes adhuc possim. In sexto iudicantur, sed cum difficilibus symptomatis, cum periculo non mediocri, adhuc absque fide, imperfectè, obscurè, sine notis, & ad perniciem, & *eodem lib. cap. 4.* Mihi quidem in mentem venit septimi diei naturam Regi assimilare, sexti verò Tyranno. Ille siquidem clementior, tanquam bonus aliquis princeps iis, quos iudicat, vel supplicij partem adimit, vel illustrat victoriam. Hic è contrario, vel perniciè illius, quem iudicandum accepit gaudet, vel salate dolet, quærítque vbi animum expleat, & malè ægrum, qui in ipsum incidit tractet, & longa punitione exerceat. Quomodo igitur fuerit iudicata hæc virgo, & quot passa sit, iam constat. Restat vt de curatione aliqua dicamus.

Curatio.

Videret in hac, natura præscribere curationem: nam dum sarcina premeretur, & essent fluxuri menses, non potuit munere suo fungi, nisi pluribus prægressis euacuationibus, quibus factis, tandem perfecit opus, mensibus erumpentibus. Ex hoc ego si virginem sic affectam præmanibus habuissem, prius ex brachio sanguinem extraxissem, vt copia demeretur, exhibito leniente, syrupis modicè deobstruentibus exhibitis, & purgante præmisso post syruporum assumptionem, ex agarico, melle rosaceo, & id genus aliis. Tandem obseruassem motum naturæ. Si menses inceperunt fluere, ego spectassem per diem saltem quorsum naturæ motus euaderet, & si ex præscripto naturæ fierent, quid aliud, quam attendere motum naturæ, & esse simplicem spectatorem: hoc autem cognoscitur ex euentu, quia neque Medicus debet iis omnino fidem præstare, quoniam decipiuntur, aut præ pudore vera non fatentur. Itaque si videt virginem bene in dies se habere, quiescere, bene se habere ad oblata, & morbi sæuitiam in dies tolli, bene actum est tunc cum ægro tante, quoniam euacuatio bene succedit: sin minus, videat aliquid

remanere ex prioribus accidentibus, aut sensum sedari, tunc potest esse naturæ adiutor, & sanguinem ex utroque pede euacuare pro ægrotæ habitu: neque parcè vnquam, quia in illa ætate abundat sanguis, non quia plus generetur, sed quia minus consumitur, vt Galenus 3. *Aphorism. comment. 27.* quod est in causa, vt familiaris sit euacuatio per nares. Quòd si nullo modo erupissent, ego statim post vniuersales euacuationes dictas sanguinem misissem ex utroque pede, præsertim non sedatis, expurgatione peracta, accidentibus, ipsa conquerente de capitis dolore, de vaporibus ascendentibus, facie rubedinem per intervalla habente, tunc animosè ad id remedii genus deuenissem, & obstruentibus moderatè agentibus essem vsus, ad faciliorem naturæ motum. Hoc tamen obseruato, quod ex virginibus, vt de aliis dici potest, aliæ aliis pubescunt citiùs, aut tardiùs. Sunt quæ nunquam expurgantur toto vitæ cursu, quæ tamen concipiunt. Ego binas cognoui fœcundas admodum, cùm tamen menses nunquam habuissent, quod ex aliis colligimus etiam. Rarum hoc, & infrequens, non tamen impossibile: oportet enim in his esse sanguinem menstruum, verùm propter meatuum angustiam, non posse ferti ad vterum, aut saltem propter paucitatem non irritare naturam, tantum tamen esse, qui possit sufficere ad cõceptum, & fœtus nutritionem. Erat in oppido Salarum vna, quæ nunquam expurgata est toto vitæ cursu, & tamen filios edidit, sed vltimum difficulter ad eò periebat, vt cogerentur fœtum ferro extrahere, & tandem malo fato functa est, quia in partu obiit miserimè: habuit tamen filios superstites, quos ego cognoui. Idem Schenchius confirmat *in suis obseruationibus.* Quemadmodum inueniuntur quæ nunquam expurgantur; ita etiam sunt quæ præuertunt tempus, si credendum est Auctoribus. Saxonia refert vidisse se Venetiis puellam, quæ annum quintum agens, singulo mense expurgabatur, modicè tamen. Vidi mulieres ætate proeetas, quibus iam statutum tempus purgationis præterierat, cùm annum ferè sexagesimum haberent, & tamen singulo mense expurgabantur, cum euidenti commodo, etsi videretur euacuatio solito minor, erat necessaria sanguinis missio ex infernis partibus. Rara tamen sunt hæc: Frequentissimum incipere virgines expurgari circa pubertatem, cuius cùm non sit certus terminus, aliæ aliis citiùs, aliæ tardiùs pubescunt. Aliquando incipiunt expurgari, & postea non amplius vident per menses, per annum, citra nocumentum, quia nondum bene afflueta natura est ad illam euacuationem. Quare, quando virgines afficiuntur, vt dictum est, statim occurrere expedit euacuationibus per inferna, & omni ope niti oportet, vt euocentur faciliùs: si verò res est cum rusticis virginibus, non ad eò frequentia sunt accidentia, quia ipsæ suo labore absument magnam humorum copiam, & ob id etsi minùs expurgentur, non æquè redduntur obnoxia huiusmodi accidentibus. In hunc vsum multa veniunt, quæ faciunt ad mensium euocationem. Vcluti hoc, ℥ fol. melissa, pimpinella, sabina an. m. j. croci in sol. ʒ ij. vini albi lb. ij. Infundantur omnia per horas 24. & fiat destillatio vitreis organis vsque ad lb. duas. Exhibent ʒ vj. pro vice. Alij probant medicamentum huiusmodi, ℥ Theriaca an-

εἴqua ʒ. j. croci ḡ. ij. ſumantur cum ʒ. ij. aqua artemiſia per ſex dies ex-
hibito medicamento, præmiſſis lotionibus partium infernarum ex decocto ſal-
via, artemiſia, radicibus ebuli, ſambuci, & huiuſmodi alijs, quibus ebullitiſ
ſ. q. vini albi optimi ad tertias, paretur lotio, qua coxa, & inferna partes
abluantur, & fricentur. Exhibent alij Croci grana duo, aqua pimpinella
ʒ. ij. cura ʒ. ij. ſaccari optimi. Vel aloes lota ʒ. ij. ſiant pilulæ triginta cum
ſucco ſabina, & dentur tres pro vice ante cibum horas tres, vel quatuor.
Multa, & varia præſcribuntur remedia à practicantibus, quæ pro tempo-
re, & vrgentia ſunt moderanda: obſtat enim aliquando febris, cuius ma-
xima eſt habenda cuſtodia. Et hæc ſufficiant, donec meliora habeamus.

ΑΡΡΩΣΤΟΣ ἡρικομαδέκαλθ.

ÆGROTUS XIII.

Πολλώνιθ ἐν Αβ-
δήροιον, ὀρθοσά-
δω ὑπερέτετο ἡρό-
νον παλιώ, λέθ ἡ με-
γαλόππαιγγθ. Ἐπεὶ ἡπαρξυ-
νήθης ὀδώνη, ἡρόνον παλιώ πα-
ρέπειτο. καὶ δὴ ἡ τε καὶ ἰκτερόθης
ἐχρητο. Φυσώθης. χροίθης ἡ ὑπο-
λάθης. Φαζών ἡ καὶ πιών ἀκχερό-
τερον βόθον, ἐδερμάνθθ σμικροῖ
ἡ πεώθον: κατέκλιθθ. γάλαξι ἡ
χρυσάμυθθ ἐφδοῖσι καὶ ὠμοῖσι,
πυλοῖσιν, ἀγγείοσι ἔμυλοῖσι, ἔ
δραῖθθ κακῆ, πάντων ἀβλάθθαι
μεγάλα. οἶτε ἡδ πυρετοὶ παρω-
ξωθήσαν. κελίθθ τε ἡ περσενε-
θέντων, ἔδεν δίδωκεν ἀξίον λό-
γθ. ἔθθ τε λεπτά ἔ ὀλίγα δίθει.
ὑπνοὶ ὀκ ἐνήσαν. ἐμφύσημα κα-
κόν. παλιώ δὲ ψθθ. κωμαπόθης.
ὑποχονδρία δέξιδ ἔπαρμα ξω

POLLONIVS
Abdera morbum
rectus diu susti-
nebat: magna au-
tem illi erant viscera, ac^a cir-
ca iecur consuetus dolor^b mul-
to tempore conſequebatur: &
ſanè tunc etiam morbus eum re-
gius cepit, euasitq̄, flatuoſus, ac^c
albidus. Cùm aquam bibiſſet,
& ediſſet inſteſtiniuſ bubu-
lam, eum paruus calor inuaſit,
decubuit. Deinde, cùm lacte
uſus fuiſſet crudo, coctoq̄, co-
pioſo, caprino, & ouino, victu-
que malo, omnia multum offen-
ſa ſunt: nam febres exacerba-
ta ſunt, venter nihil effatu di-
gnum ingeſtorum reddidit:
urina tenues reddita, & pau-
ca: ſomnum non capiebat, in-
flatio mala, magna ſitis, ſopo-
roſus erat, ^e dextri hypochondrij eleuatio cum dolore, ex-
trema

ἰδιώη, ἀκρεα παύτοθεν ὑπὸ ψυ-
 χρα. σμικρά παρέλεγε. λήθη
 πάντων ὅτι λέγει. παρεφέρετο.
 πρὶν ἢ τεσσαρεσκαίδεκάτην, ἀφ'
 ἧς ριζώτας ἀπέθεμαιθι, κατε-
 κλίθη. καὶ ἔξεμαίνη. βοή, ταραχῆ.
 λόγος πολλοί. καὶ πάλιν ἴδρυσι. Ἐ-
 τὸ κῶμα τιμικαῦτα προσήλθε.
 καὶ ἢ ταῦτα, κοιλίη ταραχῶδης,
 πολλοῖσι, χολῶδισι, ἀκρότοισιν,
 ἰμοῖσιν, ἔρα μέλανα σμικρά, λε-
 πτά. πολλὴ δυσφορίη. τὰ τ' ἔλαχο-
 ρημάτων ποικιλίως. ἢ γὰρ μέλανα
 ἔ σμικρά, ἔ ἰώδεια. ἢ λιπώδη καὶ
 ὠμα, ἔ δακνώδεια. καὶ ἢ χεῖρας
 ἐδίκεε ἔ γαλακτώδεια διδόναι.
 πρὶν ἢ εἰκοσὶν τετάρτην διὰ πα-
 ρηγορίης, τὰ μὲν ἄλλα ἵπτι τ' αὐτῶν.
 σμικρά ἢ κατενόησεν. ἔξ ἔ ἢ κα-
 τεκλίθη, ἔ δένος ἐμνήθη. πάλιν ἢ
 ταχὺ παρενόη. ὠρητο πάντα ἵπτι
 τ' χαῖρον. πρὶν ἢ τριηκοσίων πυρετὸς
 ἐξῆς. ἔλαχορήματα πολλά λεπτὰ.
 πρὸ φληρῶ. ἀκρεα ψυχρά. ἀφω-
 νῶ. τριηκοσὶν τετάρτη ἀπέθανε.
 τῆτέφ διὰ τέλεσ, ἔξ ἔ ἔ ἔ ἔ
 οἶδα, κοιλίη ταραχῶδης. ἔρα λε-
 πτά, μέλανα. κῶμα τῶδης. ἀρηυ-
 πινῶ. ἀκρεα ψυχρά. πρὸ φληρῶ
 διὰ τέλεσ. φρενιτικός.

trema partes undique subfri-
gida, parum delirabat, om-
nium obliuifcebat, qua locu-
tus esset; mente mouebatur.
 § *Ad diem decimumquartum*
cum à rigore incaluisse, decu-
buit, & insanit: clamor, per-
turbatio, multa verba, h rur-
sus sudor, ac tum denique so-
por incesit. Postea alius tur-
bata multis biliosis, meris, cru-
dis: urina nigra, pauca, te-
nues: multum implacidus erat:
deiectiones variae erant; nam
erant vel nigra, pauca, viru-
lenta; vel pingues, cruda, &
mordaces: tandem etiam lacti
similes reddere visus est. Ad
diem vigesimumquartum le-
uius habuit: cetero nihil est
immutatum, aliquantulum
mentis erat compos, ex quo au-
tem decubuit, meminit nullius,
rursumq; subito desipuit, k om-
nia in peius vergebant. Ad
diem quartum, & trigesimum
obijt. Huic semper, postquam
hominem ego vidi, alius fuit
turbata. Urina tenues, & ni-
gra, soporosus ipse, & in-
somnis, extrema partes frigi-

da, delirus perpetuo. Phreniticus.

COMMENTARIUS.

Viscera secundum Galenum dicuntur cor, iecur, lien, pulmo, renes, vt ipse vult *lib. 3. de alim. facult. cap. 12. & multis aliis in locis.* Magna esse viscera, duobus modis intelligimus, vel quia ita natura sunt efformata, vel quia morbosam habeant dispositionem. Primo modo, si à principio ortus talia fuerint, fiunt autem huiusmodi, quando locus in quo continentur etiam magnus est, cuius occasione dicebat Galenus 2. *acut. comment. 31. Magnus venter viscera confirmat, & stabilis;* & de corde scribebat Galenus *lib. 6. art. med. cap. 29.* Ibi signa calidioris cordis referens, inter alia ponit thoracis latitudinem. De capite verba faciens si tale sit propter bonam cerebri constitutionem, & ob insitæ virtutis robur, quæ multam, & bonam efformauerit, eueniat, bonum est signum. Ad summum calida sunt semper frigidis maiora, & etiam salubriora, quia calidi est dilatate, & semper magis fuit naturæ familiaris. Hoc sic stante, non est dicendum Apollonium magna habuisse viscera propter optimam conformationem, sed propter partium, internarum affectionem: intelligo nunc hepatis, & lienis præcipuè, obstructionem iam diù contractam. Coniecto hoc ex dolore, quem dicit habuisse circa iecur: nam, ex Galeno 4. *Aphorism. comment. 66.* Dolores viscerum quatuor de causis fiunt, vel ob inflammationem, vel ob erysipelas, vel fortem obstructionem, vel abscessum aliquem: à nulla autem istarum causarum doluisse crediderim, quàm ab obstructione, quia si ab inflammatione, aut erysipelate extitisset febris, cum morbus esset talis, vt rectus ambularet, nulla febre adhuc succensa, sed tantùm affectus erat viscerum magnitudo, & hepatis dolor. Potuisset quis suspicari potius de abscessu, quod sæpissimè contingit, & ego etiam sæpius vidi factos abscessus per congestionem in pectore, circa hepar, & alias partes, qui per menses durabant, aliis ad annos sunt producti, & tandem ipsis suppuratis, alij conualuere, alii verò sunt periclitati. Nobilis quidam ex Strigarollis carri, dolore infestabatur circa pectus, sed leni, qui aliàs violentius affligebat, aliàs mitius. Perdurauit spatio trium annorum, tandem suppuratus est, & conualuit: viuit adhuc. Verùm, cum Hippocrates scribat viscera, & non viscus, neque aliud addat quàm dolorem, essem huius opinionis intelligere obstructionem vtriusque visceris, sed præcipuè hepatis, dum ait: *Consuetus circa iecur dolor:* quasi innuat prauam huius ægrotantis dispositionem, qui hepar iam pridem malè affectum habebat, & obstructum, quod magni facere expedit, cum sit pars sanguificatrix, & ex ipsius affectione multa mala contingant, improspera sequuta sanguificatione, solèturque obstructo viscere hoc grauitas quædam persentiri, etiam flatuoso spiritu existente, tenuius excitatur dolor, vt Galenus *lib. 5. de loc. malè affectis. cap. 7.* ait, neque tunc vehementiam habent, ex cuius vi virtus possit prosterni, vt idem Galenus probat 7. *Aphorism. comment. 52. sic. Doler quidem etiam hepar*

hepar propter obstructionem, verum mediocriter, & cum quodam ponderis sensu potius, quam vehementis doloris. Dolor autem vehemens propter flatuosum spiritum vel inflammationem, maximam scilicet, aut suppuratam accidit. At etiam si Hippocrates dicat.

^a *Circa iecur*] existimandum est iecur ab affectu minimè fuisse immune, quia dicit viscera fuisse magna: præterea tantam habent inter se communicantiam istæ partes; ut vna affecta, altera non possit esse à læsione immunis, quod denotat Galenus *lib. 2. de aliment. facult. cap. 26.* fuit tamen facta mentio solius iecoris, tanquam partis, de qua multò sollicitus est Medicus, & putassem ego vtranque partem fuisse læsam gibbam, & cavam in tam insigni hepatis affectione, cum vtraque pars maximè obstructionibus sit obnoxia propter venarum exiguitatem, & meritò dicit.

^b *Multo tempore*], quia obstructiones sunt morbi longi, neque adeò infestant ægrotantes, ut cogantur decumbere statim, quod in dies experientia demonstrat, & qualitas etiam humorum obstructiones facientium infirmat, qui cum sint crassi, & glutinosi, longo tempore indigent, ut calefieri possint. Hoc probat Galenus *lib. 3. de sympt. causis cap. 2.* At obstruuntur quidem crassis, & glutinosis succis, quod idem repetit *8. meth. cap. 4.* Generantur humores dicti vtplurimum ab ingluvie, intempestiuo motu, de quibus iam *suprà* dictum est: ex his enim intempestiuè administratis solent facillè humores crudi generari, veluti etiam ab immodica quantitate, & huiusmodi aliis. Verum prætermittamus alias causas, & dicamus harum obstructionum generationem ortum habuisse ab intemperata victus ratione, in cibo malæ qualitatis, qua vsum fuisse etiam ante morbum est verisimile, cum ab hac non potuerit abstinere iam ipso ægrotante, & quod maius est, etiam in quantitate: nam sæpissimè euenit, ut alimentum prauum sua natura, nihil afferat incommodi, si moderatè sumatur, propterea vulgatum est illud: *Quantitas, non qualitas*: Nocumenta ab Hippocrate recensita potuit afferre caro bubula, cum sit duræ digestionis, & difficilis coctionis, & ad generandas viscerum obstructiones maximè accommodata, ut Galenus ait *4. in 6. epidem. comment. 5.* nam etsi valèter nutrire videatur, sanguinem nihilominus generat, quam conueniat crassiorem *lib. 3. de alim. facult. p. 2.* Et Hippocrates fatetur idem, sic scribens. *Bubula etenim carnes melancholica generant pathemata. Nempe harum natura insuperabilis est, nec quiuis ventriculus eas concoquere potest, lib. 4. acut. text. 98.* Galenus in *comment. Natura enim insuperabilis est, quam nullus superauit, lienemque facillè ex istius carnis esu innumescere affirmat, fierique prauos habitus, quos καχεξια appellam Græci*: Præterea lacte etiam est vltus, & multo, & quamuis lac caprinum sit mediocris substantiæ, ut ait Galenus, *lib. 5. de sanitate tuenda. Lac inquit asina tenue, ferosumque est; capra mediocris substantia.* Itaque hoc nutriet magis, vbi nutritione est opus: illud omninò tutius est. Nam, si cum pane solùm sumatur, tum citiùs subducitur, tum minimè est flatulentum, sed nec in ventre cogitur, potissimum si priùs salis aliquid, & mellis immiseris.

Quillum,

ctione color eorum ad nigredinem tendit: in hepatis læsione ad citrinitatem *lib. 2. de naturalibus facult. cap. 9.* Dum igitur Hippocrates dicit factum in ictericum album, non vult significare fuisse hydropicum, & laborasse leucophlegmatia, sed vult nobis innuere icterum ortum habuisse ab hepatis obstructione: hanc enim icteritiam Aræteus albidam appellat, dum recensens causam vtriusque icteri, inquit. *Quicumque ictero nigro laborant, in his ater color.* Postea subdit. *At in albidiore arquato color est ex viridi, & albo temperatus:* per albidiosem arquatam, intelligit icterum ab hepate prouenientem ad differentiam nigri. Neque propterea nego, quod pro vero ponit Aræteus, & multò magis experientia confirmat, posse icteros in hydropem incidere, aut cachexiam: sed tamen id fiet, quando diuturnus admodum est affectus: neque si iam hoc morbo fuisset correptus, tam euidenter febricitasset, quia in tanta humorum frigidorum congerie febres accensæ videntur ad tactum leues, etsi facilius intereant ex virtutis imbecillitate, non potente diu natura morbi vim sufferre. Ego igitur verbum illud

Albidum] ita interpretarer. Solent, qui obstructiones patiuntur ex leui occasione febrile, sed multò magis id accidit iis, qui intemperantes sunt, neque morbum attendunt, ita vt, cum hic eo modo esset affectus, vt refert Hippocrates, & nihilominus prauè viueret, mirum fuisset, si leuiter agrotasset. Videbitur fortassè minimum erratum aquam assumpsisse, dum magna habebat viscera: verùm quiduis minimum, maximum est, in praua corporis dispositione, veluti sunt ij, qui viscera habent obstructa, auget enim cacochymiam, si credendum est Galeno 3. *acut. text. 40.* Comedit bubulam intempestiuus. Per hoc denotat Hippocrates quàm errauerit, assumens eo tempore bubulam: nam dum obstructionibus magnis laborasset intempestiuus bubulam assumpsit, quia requirebantur alimenta facilis alterationis, & non crassa, obstructa magis; quo factum est, vt aucto viscerum affectu, putredine concitata paruus calor inuaserit, verùm, neque tam paruus, quin fuerit coactus decumbere. Ad id tandem rediguntur intemperantes, vt parua negligentes, deteriora experiantur, à quibus se eximere vtiplurimum nequeant. Quando viscera sunt obstructa, & diu durat affectio, non est mirum, si tandem sic affecti febre corripiantur, & fiant etiam aliquando inflammationes; quia, cum propter obstructionem alimentum non distribuatur, & fiat collectio plenitudinis in venis mesaræi, & sinuatum partium iecoris, periculum est, ne si diutius moram trahant, inflammantur, aut putrescant, aut verumque succedat *lib. de bonitate, & initio succorum. cap. 2.* Verba Galeni sic habent. *Iecoris porrò obstructiones comitantur distributionis impedimentum, ac plenitudinis collectio in mesaræi, sinuatumque partium visceris venis.* Quo casu periculum sit rursus, ne, aut inflammatio consequatur partium, vbi collectio facta fuerit, aut redundantium humorum ipsorum putredo: quandoquidem alterutram sequi necesse est erudos, crassosque humores, vt, aut in sanguinem conuertantur concocti, aut putrescant, sicut reliquis omnibus quoque accidit, quæcumque horis calentibus diutius moram trahunt.

^d Decubuit.

^d *Decubuit.*] Parum erat decubuisse, cum modica febre, quam natura fortasse superasset, nisi nouo errore commisso eundem exacerbasset affectum, quod aperte videtur confirmare Hippocrates, dum ait, postquam significat deliquisse in vsu lactis, quod perniciosum est in his morbis, & præsertim cum eo etiam immodicè sit vsus, in calore imbecillo partium concoquentium, addit, victuque malo, quasi concludat, quodcumque delictum commisisse in victus ratione, & ob id iure febres fuisse exacerbatas, & symptomata deterrima reddita, sed & multò faciliùs, quia aluus est omnino suppressa: nam in cruditatum abundantia, nil deterius, quàm aluum plus iusto supprimi, cum enim cruditates sint morborum omnium caput, vt docet Galenus his verbis. *Quando, ne quispiam agrotaturus omnino sit, qui ne quando cruditatibus laboret, curam gesserit, lib. de bonitate, & initio succorum cap. 3. si ea retineantur in corpore, nulla non incommoda impertiunt corpori, facile autem est aluum suppressi lacte cocto ingesto, sed & multo frequentius obstructis visceribus, verùm cum hac distinctione. utrum sint obstructe vena visceris, an vesica fellea, quoniam plurimum refert: nam in hepatis obstructione excrementa sunt chylosa, subtilia, & plurima, quia alimentum non potest deferri ad hepar, quo non existente, neque etiam potest alimentum verti in sanguinem, & ob id, cum iam in ventriculo fuerit elaboratum, delatum ad intestina, apparet chylosum excrementum: subtile, quia humor serosus non potest ad hepar ferri hepatis venis obstructis.* Plurima sunt, quia, cum non fiat separatio excrementorum à bono, simul omnia per intestina euacuantur. Verba Auicennæ, quæ desumuntur ex lib. 3. *Fen 14. tract. 2. cap. 5.* vbi tradit signa obstructionis hepatis hunc in modum. *Et illa, quæ est ex eo, quod expellitur, est, vt sit egestio subtilis, chylosa, plurima: subtilis quidem, quoniam aquositas cholericæ non inuenit viam ad hepar, sed chylosa, quoniam hepatis operatio non præualeat in ipsa, vt conuertatur ipsum à sua chylositate ad sanguinem. Multa verò, quoniam illi, cuius est proprietas, vt in egestione fax expellatur, iam additum est illud, cuius proprietas est, vt penetret ad hepar, & conuertatur plurimum eius in sanguinem, & separetur plurimum eius aquositas factum, & separetur pars eius cholera facta, & pars eius facta melancholia, & hoc totum additur ad illud, cuius proprietas est, vt egrediatur factum egestio, quare multiplicatur eius nocumentum.* Hæc omnia Auicenna desumpsit à Galeno 8. *method. cap. 7.* in quo capite post multa, hæc ad verbum leguntur, tractans de hepate. *Est igitur hæc ipsius facultas principalissima, & ferè prima, concoquere videlicet, & permutare, ac alterare, atque assimilare sibi conueniens alimentum, quam alterationem vocamus, quæ verò iuxta hanc alterationem remanent excrementa, ea per aliam facultatem, quam excretiuam, & expulsoriam nominamus, expelluntur. Ostensum autem est, quod hæc facultates omnes in omnibus sunt partibus corporis per omne vitæ tempus. Omnes enim familiare sibi attrahunt, & alienum excernunt, attractumque temporis processu alterant, quo tempore etiam retinent, & constringunt. Vocatur autem alteratio ipsa vsquequo ad similitudinem partis, quæ nutritur, transmutatur, concoctio, vbi verò iam parti apponitur,*

nutritio. Tandem subdit. Cùm igitur hepar præ imbecillitate ex ventre, & intestinis alimentum trahere non potest, liquida, & nondum iusto modo exsiccata per sedem excernuntur, etsi quidem venter simul cum hoc viscere fuerit imbecillus, ac non probè concoquens, cruda: si verò validus, concocta quidem, sed liquida, propterea quòd nulla, aut omnino modica digestio, ac distributio ad hepar est facta. Hæc, & alia scribit Galenus loco adducto, quæ digna sunt memoria. Quibus sic stantibus, non est dicendum obstructionem fuisse in venis hepatis, sed in substrata vesica, quam felleam appellant: cùm igitur bile repleatur, bilem in se receptam ad intestina postea detrudit, quando se grauari sensit, hincque fit, vt excrementa reddantur, quia bilis ad intestina descendens irritat facultatem expultricem. Quòd si obstruatur, & bilis ad intestina non deferatur, necessariò regurgitat, & simul cum sanguine mista per vniuersum corpus defertur, hincque morbus icterus dictus, quo laborauit ægrotans iste: tunc nihil excernunt sic affecti, aut non nisi parum & cum maxima difficultate; & ratio est, quia bilis cùm non possit ad intestina descendere, non irritat eorum expultricem facultatem, & ob id remanet, veluti mortua, & quo magis retinentur excrementa, eo magis indurantur, sique emitti contingat, illa aut sunt alba, aut cineritia, quoniam bile non tinguntur, qualia potuerunt esse, quæ reddebat Apollonius. Hac de causa colicam affectionem fieri contingit, vt pulcherrimè annotat Auicenna lib. 3. Fen 15. tract. 1. cap. 3. his verbis. Et quandoque fit propter reliquas causas oppilationis, & illa, quæ est in colica fit, propterea quòd humor viscosus glutinat faciem meatus, quare cholera non effunditur ad intestina, & hæc est illa, cuius causa est colica, immò sunt amba eius causa communicantes in causa vna, & est oppilatio præterita, quæ peruenit ad meatum fellis, antequam accideret colica, & prohibuit choleram effundi ad intestina, & abluere ea: postquam ergo hæc fuit prohibita, ad hoc vt effunderetur ad intestina, non fuerunt abluta, & multiplicauerunt humiditates, & commouerunt colicam, & accidit, vt cholera redderet ad corpus, quare commouit icteritiam. Res à nullis, quòd sciam, primò obseruata, quàm ab Auicenna, quod sapiissimè fiat colicus dolor obstructo intestino duodeno, per quod bilis peruenit ad intestina. Ob eandem causam vrinæ erant pauca, tenues: erant pauca, quia obstructio gibbæ partis erat euidentis, neque humores adhuc poterant ita attenuari, vt ad vias vrinæ possent ferri: tam enim erant crassa, & viscida, vt si morbus fuisset salutaris, longissimo temporis interuallo id potuisset assequi, & si quæ materia pertransibat, illa erat admodum tenuis, quia crassior non poterat exitum habere. Itaque & alui, & vesicæ excrementa desiderabantur cum maximo ægrotantis incommodo; nam dum nihil, aut minimum excerneret, adesset autem excrementorum copia non obscura, accenderentur erat necessarium, & ventriculorum grauarent, hinc vigiliæ: neque enim poterat caput esse à molestia liberum in tanta ad superas partes vaporum transmissione, & notate Hippocratem non dicere: vigilem fuisse: & hac ratione, quia materia intus existens suis vaporibus potius poterat somni inclinationem facere: attamen cùm tanta est humorum copia grauans,

etiam si somnum non capere dicantur, neque tamen vigiliis tam evidenter capiuntur, ut verè vigiles vocentur, sed inter somnum, & vigiliam sint, veluti vnusquisque experitur, cui contingat vespertino tempore plus alimenti assumere, quàm à ventriculo commodè possit concoqui, tunc dormiunt quidem, sed tota nocte nouum quærentes situm, quodammodo non dormiunt: quando enim symptoma à bile oritur, videbitis Hippocratem dicentem. *Virgil erat, vigilabat, & quid simile.* Quòd essent flatus explicat per illam particulam.

^c *Inflatio mala*] Non ita acciperem, ut significet tumorem, veluti aliquando sumitur ab Hippocrate 4. *Aphorism. comment. 34.* quando ait Galenus in *comment. Prisci etenim per inflationem, Græci ödnuæ, & tumorem idem intelligebant.* Neque nos latet triplicem esse tumorum differentiam? vel enim sunt cum dolore, quos iuniores inflammationes nominant: vel absque dolore, & duri, quos Græci scirrhus vocant: vel sine dolore, & molles, quos iidem Græci œdemata, id est inflationes peculiariter appellant, & propterea ab antiquo vsu recesserunt, ut qui non omnia præter naturam incrementa sub vocabulo inflationis complectantur. Ego igitur hac in parte non sumerem pro aliquo ex tumoribus à Galeno descriptis, sed pro flatuum copia insigni. His abundasse est credibile propter prauam victus rationem, qua vsus erat, & præsertim, cum lac ex sui natura sit flatuosum, & paucissimi sint, quibus in flatus non vertatur dicebat Galenus in loco supra adducto de *alim. facult.* Itaque crediderim posse nos vertere inflationem pro copia flatuum, quæ meritò dicitur mala, quoniam si retineantur, incommoda multa pariunt, idque pro ratione succorum, à quibus originem trahunt: nam aliquando flatus est valde frigidus, & crassitiem habens, à quo non mediocriter dolent intestina: Aliquando autem præ sui acredine mordens, dolorem inducit vehementem: Aliquando autem nulla est manifesta qualitate donatus, sed sola distensione lædens. Huic originem traxisse ex materia crassa verisimile est, si causam antecedentem respiciamus; verum etiam aliquid fuisse acridinis ab effectu, & consequentibus apparet, cum biliosa adessent, ut videbimus infra. At, utcunque esset sine dubio erat mala inflatio, quia exitum non habebat: Hinc Hippocrates in *lib. 2. Coacarum text. 6. comment. 1. In febribus flatulentus venter malo est, si quidem inclusus flatus non excidit.* Est flatuum retentio mala, ut signum, & ut causa. Primo modo, quia supernæ partes, ut plurimum grauius affliguntur, venter læditur, & præterea materia intus existente diutius, calorem concipiens, internas inducit intemperies. Secundo modo, quia signum est obstructionis meatuum, expultricis infirmitatem, aut intestinorum caloris natui extinctionem, quod est admodum perniciosum, verum in hoc ægotante factâ fuisse hanc malam inflationem à calore in crassos humores agente, cuius causa etiam magna sitis urgebat, symptoma insequens dolores, ut notissimum est: leuis enim dolor perseverans, magnam potest inducere sitim, uti constat experientia, cum biliosa quædam superfluitas ad os ventriculi confluat, cuius causa sitiunt. Verum, si inflammatione hepatis laborabat, quod denotant verba illa,

^f *Hypochondrii dextri eleuatio cum dolore*] quomodo erat soporosis, si inflammationem habebat in hypochondrio dextro, quod innuit per verba presentia, & quomodo magna sitis. Nulli dubium quod obstructions fiunt ut plurimum à materia crassa obstruente, cuius causa tandem partis calore non ventilato efferuescit pars, & inflammatur cum igitur incipit ebullitio illa, calor agens in materiam crassam, transmittit vapores ad caput; & sic perinde in somnum inclinant, ac pueri in accessionum principiis, qui inuadente febre dormiunt propter excessum humiditatis, hinc sopor, sed attenuata materia, haud multo post accenditur caput, & delirant, & praesertim grauiore existente inflammatione, quod cognoscitur ex pedum refrigeratione: nam in paruis, extrema non refrigerantur, sed potius vtuntur; verum in magnis, quia intus exardescit corpus, extrema refrigerantur, quoniam calor ritu cucurbitulae trahit, & etiam eadem ratione magna sitis, vigente inflammatione, & eo tempore mirum, si non delirent, grauissime capite affecto. Hic parum delirabat, nondum ita materia acris facta, quae violentius cerebri membranas vellicaret. Omnium obliuisci in morbis, videtur frigiditatem denotare: nam obliuio fit à frigiditate *lib. 2. de sympt. causis. cap. 7. Fatuitas, obliuio ex frigiditate.* At, si dicat quispiam, obliuionem in morbis acutis factam sequi intensum calorem, id quidem erit concedendum per se, sed per accidens insequitur refrigerationem, quatenus aliquando euenit, ut praeternaturalis calor, destruens calorem natium induens frigiditatem, ut lacti contingit, quod à sole acescit. Est autem perniciosissimum signum, ut scribitur *in hac sectione text. 37.* quando haec habet. *Obliuio manifesta est, & monstrata frequenter est, de exitiilibus esse,* quod repetit *lib. 1. prorrh. text. 28.* in quo sic habet. *Vrina excretio in non recordantibus perniciofa.* Vbi Galenus. *Perniciosum est signum, quia etiam perijt naturalium functionum intellectus,* quod idem habemus *in Coacis lib. 1. text. 6. comment. 1.* vbi sic legimus. *Cum rigore non agnoscere familiares, malum: malum quoque obliuio.* Nam cum rigor fiat natura tentante aliquam euacuationem, si nihil contingat istorum, & aegrotans fiat obliuiosus, indicium est naturam pugnae, & causae morbificae succumbere, quo tempore & cerebrum refrigeratur, calore proprio, & infito resoluta, simul cum totius corporis calore. Itaque ipsius actiones laeduntur, memoria imprimis, & imaginatio. Idem contingit etiam delirantibus quidem; sed illud symptoma sequitur tunc calidam temperiem, & siccam cerebri, & isti ita fiunt propter spirituum mobilitatem, & exhalationum acrimoniam, animo veluti distracto. Verum hi ad se redeunt, remotis impedimentis. Cerebrum autem, si eo modo refrigeretur, vix, aut ne vix quidem restitui potest, cum iam constet immedicabile esse vitium, si morbo calido, morbus frigidus succedat. Deinde *in 2. prorrh. text. 30.* *Ignorantia cum rigore, & obliuio, videtur calorem natium ab ea, quae symptomatica est, refrigeratione, indicant.* Quod enim non agnoscant familiares, neque factorum recordentur, ex cerebri refrigeratione enasci id constat, patetque vtrunque per se malum esse symptoma, & si ambo simul fiant, geminati prauitatem. Cum igitur

igitur duplici de causa fiat obliuio, quid dicemus de hac obliuione? Crediderim ego non esse factam à refrigeratione, quia scilicet extinctus fuerit calor natiuus, quia non tandiu perdurasset: ergo in hanc propenderem sententiam, idè obliuiosum fuisse, quia vacillabat mente, neque ea refrigeratio dicenda erat rigor, quamuis sumeretur lato modo, quoniam non erat principium accessionis, sed insequabatur, vti dictum est, vim inflammationis. Quod verum sit, subdit, mente fuisse motum, quasi velit innuere, etsi facta sit antea extremorum refrigeratio, postea obliuio, non propterea extinctum calorem putes, quia non tandiu superuixisset, sed id idè factum, quia non erat apud se, & hoc est delirantibus familiare, non recordari eorum, quæ loquuntur, vti constat Medicinam facientibus, & à Galeno habetur apertissimis verbis *lib. 2. de motu musculorum cap. 6. sic. Principium autem inueniendi ea hoc faciemus, multos videlicet homines interdum actiones quasdam egisse, quarum paulo post penitus sunt obliui: ut, qui per metum, aut ebrietatem, aut aliquid aliud generis eiusdem egerunt, nihil amplius eorum, quæ egerunt, dum in illis constitutionibus erant, recordantur. Causa autem, ut mihi videtur est, quod non intenti actionibus tota mente fuerint. Pars enim anima imaginatiua, quacunque ea sit, hac eadem & recordari videtur. Si itaque insignes impressiones rerum in imaginationibus acceperit, conseruat perpetuò, atque id quidem est memoria tenere: sin verò obscuras, & penitus superficiarias, non conseruat, & hoc est obliuisci: Subdit. Et ob hanc causam, in curis, ira, ebrietatibus, timoribus, phrenitidibus, & omninò in vehementibus animi affectibus, nullius eorum, quæ egerint, impofterum amplius meminerunt. Postea. Nam, qui mente errant, loquuntur, vadunt, & omnes motus voluntarios obeunt: sed, ne hi quidem, cum ad ingenium redierint, amplius meminerunt, quæ egerint. Ergo fuit obliuiosus, quia mente mouebatur, ut ait Hippocrates.*

§ *Ad diem decimumquartum*] Nescio, quomodo dicat Hippocrates hunc ægrotantem die decimoquarto decubuisse, quasi ante hunc diem rectus esset. Verùm ego sic responderem. Adhuc non peruenerat ad eum diem, in quo magna salutis spes potest subesse, quod spectat ad morbos acutos. Itaque, cum eo die riguerit, sine dubio sperasset Medicus potuisse sequi rigorem aliquam insignem, & commodam euacuationem, quæ etsi diceretur symptomatica, propterea non impedièbat id, quin sequeretur aliqua morbi alleuatio, ut inde spes melioris conciperetur. At cum superuenerit rigor in die decretorio, & subsequuta sit euacuatio per aluum, quam perdurasse à decimaquarta die antea scribit, & ab hac euacuatione, non tantum non fuerit alleuatus, sed potius apparuerint omnia coctioni contraria, & funesta, tunc quidem meritò poterat dicere Medicus, verè decubuisse cum non amplius surrecturus esset. Confirmat hoc Hippocrates 4. *Aphorism. text. 46.* hunc in modum scribens. *Si rigor accidat, agro iam debili, febre non deficiente, lethale.* Et notanda particula illa: *agro iam debili*: quia si non fiat euacuatio, malum, si fiat, pessimum, cum omnis euacuatio in virtute languida sit pessima. Febris, an defecerit ex textu elicimus, quando increuit morbus, cum grauioribus accidentibus, postquam insaniit,

infaniit, & hoc denotat illam obliuionem, vt diximus, originem traxisse ex delirio, & vt ostendat grauitatem delirij, addit, perturbatum fuisse, clammasse. Omnia hæc capitis auctam affectionem clarè demonstrabant, & Galenus 2. *acut. comment.* 45. inquit. *Perturbatio periculosissima est, quando nulla postea subsequitur euacuatio, quia solent hæc precedere crises: at quando erat expectanda crisis, omnibus ad perniciem tendentibus.* Quòd si sudor erupit, procul dubio, aut fuit frigidus, aut pessimæ conditionis, & fortasse erat paucus, ob hocque damnandus: scribit enim simpliciter,

^h *Rursus sudor,*] Fortassè etiam circa caput, iam virtute debilitata, & ob hanc rem soporosus factus: est enim in imbecillitate varius quidem naturæ motus, quo tempore insurgit ad pugnam peccantis materiæ, aliquando delirant, surgunt, clamant; verùm, cum diutius impetum sustinere non possit natura, interquiescunt accidentia, ipsa cedente, & tunc fiunt veluti soporosi, quo tempore sæpissimè concipitur spes melioris conditionis, sed falsa. Si aliud debebat capitis affectionem alleuare, erat alui motio & larga, id autem euenit, quando succedit natura operante, non eo modo, quo nunc, irritata: nam non fuit signum roboris ipsius, sed euidentis depressionis, cum pernicies ægroti eò magis manifestaretur, quò largior euacuatio apparebat: neque mirum id ita fuisse factum, interna existente inflammatione, quia aut suppuratio succedit, aut virtutis casus: præterea alimenti corruptionem, coctionis, & distributionis defectum, vel etiam, quod pessimum est, facultatis hepaticæ resolutionem ostendit, cum adhuc essent cruda, præter id, multa, copiam, mera, flagrantem internam dispositionem denotantia. Si quid aliud naturalis facultatis dispositionem denotare poterat, erat excrementorum varietas, quæ, etsi varietatem humorum demonstraret, simul etiam imbecillitatis facultatis signum poterat esse; verùm illud erat deterius excerni excrementa tam maligna, ex quibus vnusquisque poterat arguere prauam corporis dispositionem, & deleteriam humorum qualitatem tam per aluum, quàm per vias vrinæ exeuntium: vrinæ enim erant nigrae, tenues, de quibus excrementis vtriusque partis iam aliàs sumus eloquuti in superioribus. Hoc erit satis dicere ab huiusmodi excrementis posse nos facilè deuenire in cognitionem hepatis vtraque parte malè fuisse affectum, scilicet parte caua, & parte gibba. *Auicenna lib. 3. Fen 14. tract. 3. cap. 1.* vult partis gibbæ affectionem esse deteriorem, quàm partis cauæ, dum inquit. *Et apostema quidem, quod est in gibbositate, deterius est apostemate, quod est apud concauitatem;* Verùm scire oportet ab vtraque parte impendere periculum: at quemadmodum inter cæteras facultates vitalis est præcipua; ita qui morbi spectant, ad facultatem vitalem, ij sunt deteriores: modò, non immeritò dicunt gibbæ læsionem esse periculosiorem, quia cauæ affectus facit, vt ægrotans sit inappetens, nauseabundus, euomat bilem, sitiat quammaximè: sed gibbæ inflammatio, de hac nunc intelligo, dolorem maiorem facit inter spirandum: talis est magis molesta, & dolor ad iugulum protenditur. Hæc accidentia communicantur vitali facultati, & ob id putant grauiorem esse affectionem gibbæ partis, quàm concauæ: vos verò vtramque affe-

ctionem

ctionem plurimi facite, etiam si verè, ratione facultatis magis timenda sit gibbæ, quàm cauæ inflammatio. Sed veniamus ad textum. Erat in hoc ægrotante affecta pars gibba, & pars caua: neque dicat quis potuisse excrementa hæc demandari ad hepar sine partis principis læsione, quia hoc concedimus: neque enim necessarium est, vt materia feratur ad aliquam partem, tanquam ad terminum ad quem, sed sæpissimè vniuersum corpus expurgatur per illam partem, sine illius partis noxa: at in hoc ægrotante non eadem erat ratio, sed concurrebat noxa partis principis, vt iam ex tactu constare poterat, & ex accidentibus, cum appareret manifestè vtramque partem munere suo minùs benè fungi, cum vtraque excrementa essent cruda. Vrinæ erant tenues: Alui excrementa erant cruda. Hoc pertinet ad facultatem naturalem, quæ præcipuè residet in hepate, & cum pars gibba per vrinas, caua per aluum soleat purgari, vtrumque extitit in hac euacuatione: præterea fuit pessima in hepatis inflammatione aluum moueri, non quia non possit iuuare, si fietet apparètibz signis coctionis, sed quia in principio deterrima est: ita Galenus *lib. 2. prorrh. comment. 58.* docet, sic scribens. Nempe aluus in quouis morbo profluens sine quidem coctionis signis, quæ sæpiùs audiuiſtis, nihil iuuat: si verò implacidiùs operata fuerit, præter id, quod nihil iuuat, noxam etiam attulit. Cum his verò iuuat, magis que si contristans humor vacuètur, atque adhuc magis, si æger post euacuationem sit placidior, certius que, cum in die indicatorio apparuerit quippiam, quòd per indicem significatum fuerit. His sic existentibus, est certissimum hanc euacuationem fuisse non tantùm inutilem, quia nihil iuuerit; verùm, & perniciosam, cum noxam euidentem attulerit, cum post euacuationem fuerit implacidus; & addit *multùm*, vt denotet effectum euacuationis: At quomodo poterant æruginosa, pinguis, nigra, virulenta iuuare, crudo morbo existente, de qua re aliàs cum Hippocrate, & Galeno dictum est. Nec sufficit dixisse talia fuisse, qualia descripsit, sed etiam addit.

Tandem lacti similes reddere visus est] Hoc est in conspicuo excrementa aliquando reddi, qualia sunt edulia, quibus vrimur, quo existente possemus dicere, quia lacte vsus sit multo, talia emisisse excrementa, quemadmodum vidi multos, longo vsu pristanæ, alba habuisse excrementa: ita canes ex ossium esu alba emittunt excrementa, quod tamen, neque semper verum est, sed hepate æstuante, & in febricitantibus infantibus sæpissimè, quæ per aluum excernuntur, aliàs flaua, aliàs viridia, & tamen solo lacte vescuntur. Ego verò, non propterea alba fuisse excrementa dicerem, quia multo lacte fuerit vsus: cur enim talia non erant à principio. Præterea, cur in tam æstuanti dispositione non est corruptum lac, & versum in bilem, quod familiarissimum est, præsertim in iis, qui obstructionibus laborant, & aliquem habent calorem in hepate: cur priùs fuerunt biliosa, postea nigra, deinde virulentæ, & tandem lactæ excretiones. Sed modum loquendi Hippocratis diligenter obseruarem. Ad quid addere, postquam enarrauit qualitatè excrementorum, (*Tandem lacti similes*). *Multùm* apud me valent verba illa, & vult dicere quid simile. Si vis co-

gnoscere quantus esset æstus internus, obserua excrementa, quæ primò fuerunt biliosa. Hæc non omninò improbanda. Postea apparuere deteriora, & maiorem calorem indicantia, cum essent nigra: sed peiora in dies: neque enim eodem die tam varia fuerunt, quæ excernebantur, cum hoc à decimoquarto ad vigesimumquartum euenerit, quo intermedio tempore facta sunt æruginosa, quæ quantopere erant improbanda, certum est omnibus Medicinam profitentibus: nam in morbis, quo plura, & lethalia signa coeunt, eò certius mortis præsagium est, uti ex Hippocrate habetur *in lib. 2. Coacarum. text. 26.* his verbis. *Signis lethalibus iam editis, tremores parui, & vomitus æruginosus.* Post hæc tandem factæ sunt lacteæ excretiones, non ob alimentum, sed propter vehementiorem calorem, aucta interna inflammatione, & bile ad caput delata. Hæc talia fieri consueuerunt, aut propter obstructionem vesicæ felleæ, ut vult Galenus, *lib. 2. prognost. comment. 20.* *Candida, inquit, haudquaquam decumbere proceam de icore bilem in ventris sedes significat.* Aut propter delationem bilis ad supernas partes, aut propter edulia, & huic propter secundam causam facta sunt talia, ut Archecrati contigisse narrat Hippocrates *1. lib. prorrhæ. text. 13.* Ibi Hippocrates sic habet. *Phreniticis alba deiectio malum, ut Archecrati: an & in his veterius fiat? Rigor in his pessimus.* Addam libentissimè verba Galeni, ne adolescentes longius petant. *Quod alba deiectiones, & ob ciborum colorem fiant, liquidò constat: vidimus siquidem eos, qui lac solum ingesserunt, vel panem purum, vel chondrum, vel lupinos, vel tale quippiam, deiectionem habere albam, si his comparentur, qui lenticulam ederunt, vel brassicam, vel decoctum leporinum sanguinem. At cerè ijs, qui alba ingesserunt edulia, flaua bilis quidpiam adueniens deiectionem colorat, ita ut ingestis pallidior efficiatur. Cum igitur Medicum quempiam audieris dicentem, albas esse morbo regio deiectiones, quod ad naturales eas comparet, conferatque, quodque ad collationem harum sermo sit ipsi oportet. Atque, quo modo plerique alij Medici deiectiones in morbo regio albas fieri dixerunt; ita, & nunc in phreneticis dixit: quasi eas prorsus flaua cœtere bile dixerit. Fit autem id, cum ea non amplius in ventrem confluat, sed unà cum sanguine, qui in vniuersum corpus distribuitur sursum fertur: idque vel propter adstrictionem quandam eius, qui bilem in ventrem defert, canalis, veluti in morbo regio laborantibus vsu euenit, vel propter vehementem ardorem, qui in superioribus iecinoris partibus existens, sanguinem unà cum bile sursum rapit.* Hactenus Galenus. Quibus apertissimè constare credo, cur tandem excrementa in Apollonio facta fuerint lactea; cum enim vehementissimo delirio esset correptus, fieret autem, quia in flammatio extraret interna, ut verba Hippocratis denotant, quando ante decimam dicit, *Hypochondry dextræ eleuatio cum dolore* quid mirum, sursum repente bile talia facta esse, præsertim, cum persenerat etiam sequentibus diebus: nam etsi dicat vigesimoquarto lenius habuisse. Hoc non poterat spem salutis asserre, sed erat quædam naturæ non potentis amplius insurgere aduersus causam morbificam, quia nihilominus antedicta erant eadem. Hic potest adaptari textus

Coacrum lib. 2. text. 12. qui sic legit. *Morbi in signis malis leuati, & in bonis non remissi difficiles sunt*: nam visus quidem est alleuatus, quia leuius haberet, & aliquantulum mentis erat compos, verum illud erat maximum, nunquam ad se ita venisse, vt recordaretur eorum, quæ agebat, signum quòd ingens, & firmata erat cerebri affectio, quam decet perimere: & vos in ægrotantium alleuatione, longè abesse debetis ab opinione vulgi, qui vnus horæ alleuamentum existimat meliorem ægroti conditionem, hincque concipit spem salutis: propterea debetis omnia diligentissimè expendere, & animaduertere, an perseueret alleuatio illa per tres dies, & hoc amplius, pro tempore morbi, ne coacti sitis eadem die de eodem morbo, sæpius aliter sentire. Ecce, quomodo parum durauit illa alleuatio, quia erat infida, neque erat morbi ratione, sed naturæ depressione, quia subdit; rursus despuisse subitò, quasi velit innuere minimum temporis perdurasse illam alleuationem, sed repetitis accidentibus, virtutis prostratione existente, meritò subnectit.

^k *Omnia in peius vertebant*] quia non amplius dissolutus naturalis calor poterat restitui, sed omninò resolutò, nihil aliud erat reliqui, nisi vt deplorata salute pessimo fungeretur fato, & vita caderet, quod post multa perpeffa contigit die trigesimoquarto, quia natura robusta omnes causæ morbificæ conatus, quantum in se est, sustinet, sed tandem continuò causa pugnante, neque vnquam conuiescente, succumbat est necesse, & præsertim animali facultate tam grauiter læsa, naturali malè affecta, vt ex continua euacuatione alui constat. Parum refert hinc quærere, an Hippocrates fuerit tempestiuè vocatus, necne: refert quidem vos monere, vt cum venietis ad ægrotantem, antequam manus admoueat, virtutem expendatis, non tantum præsentem, sed & futuram, & ita ad curationem vos accingatis, si validam habebitis: sin minus, & ita sit essentialiter, non per aggrauationem, prædicto euentu, facite quod per virtutem licebit, & vt magis existimationi vestræ consulatis, seniores consulite Medicos: inualuit enim vsus nostris temporibus, vt si ægrotans post grauem pugnam conualescat, hoc semper sequatur alicuius Sancti intercessione, quod quidem credibile est: nam veluti Deus Opt. in homines semper, aut sæpissimè animaduertit propter peccata, ita sæpe enitent mortem intercedentibus Sanctis: verum hoc indignum est, & graue. Si moritur ægrotans, Medico semper mortem adscribere immediatè, neque amplius dicunt Deum Opt. Max. noluisse eisdem vitam concedere; sed tunc Medicus in aliquo defecit. Vos igitur statim inuisentes ægrotantes iubete, vt confiteantur peccata, quia placata diuina ita, morbi non ita sæuiunt, & si permittente Deo id fiat, vt ab omni culpa vos vindicetis, seniores, vt dixi, vocados curate, neque eorum sitis, qui aliorum actiones damnantes nihil boni putant, nisi quod ipsi faciunt. Modestè igitur agite, & diuinam providentiam exorate, vt vobiscum semper sit in curationibus, neque vnquam tribute vobis felices curationum euentus, quia omnia desuper veniunt, & multò magis, cum morbos habebitis contumaces, vt erat hic Apollonij.

Curatio.

IN huius ægroti curatione duo erant spectanda, morbus præsens, & morbus imminens: verùm, si quis præsentem morbum, videlicet viscerum obstructionem curasset, sine dubio futurum prohibuisset, neque in febrem incidisset. At est hominum quoddam genus, qui quo magis in victu delinquant, eò magis se iactant, Medicum veluti negligentes, ipsi autem sæpissimè luunt pœnas. In huiusmodi igitur casibus illud imprimis studere oportet, ut caueant ab erratis, quia sunt irrita omnia, nisi habeamus ægotantem obsequentem: sin minùs, melius est curationem non tentare, quàm cum dignitatis detrimento eandem aggredi. Ergo supponentibus nobis potuisse curari hunc ægotantem, erant necessariæ euacuationes per medicamenta, ut congestæ cruditates possent à corpore tolli, ad quod opus perficiendum exhibuissem medicamentum eiusmodi, ℞. *syrup. de cich. Guglielmi, cum rhubar. completi, mellis ros. solut. ana. ℥. j. s. diacat. ℥. j. cum aqua capill. ven. facta potione.* Post hoc, parassèsem medicamentum alterans tale, ℞. *syrup. de cich. Guglielmi simpl. oxym. sim. ex melle Hispano ana. ℥. j. decoctionis foliorum agrimon. bethonica, capill. ven. boraginis, radicum asparagorum, passularum, hordei, sem. coriandro um ℥. ij. s. misce.* In talibus enim casibus maiore syrupi quantitate est opus, quia morbus est contumax. Interim interrogassèsem ægotantem, an esset assuetus euacuationi hæmorrhoidum, quam statim tentassèsem, si habuisset familiarem. Vidi aliquando factos homines ictericos ex retenta hac euacuatione. Quòd si in hoc non erat hæc causa, non fuisset veritus ex brachio sanguinem extrahere: hoc enim modo curat obstructiones Galenus 8. *meth. cap. 4.* Aliquor syrupis assumptis, & sanguine iteratò missio, purgans exhibuissem ex ℥. ij. *mellis ros. solventis, & ℥. j. diacat. dissoluto medicamento cum infusione ℥. ij. rhubar. opt. in aqua agrim. facta.* præstat enim in huiusmodi obstructionibus placidioribus uti medicamentis, quia aliquando agitata violentiùs materia febres accenduntur, & ob id vidi ego meliùs, & tutiùs fuisse actum, si dum viget obstructio, sensim deobstruendo procedamus, si tamen iis temporibus alius plus iusto sit adstricta. Hoc præstito, quia materia non potest tam facilè educi, operæpretium fuisset, alterantibus denuò uti; & sic sensim alterando, & sensim euacuando curationem contumacissimæ obstructionis tentare. Itaque iterassèsem *syrupos ex duabus radicibus, syrupum de agrimonio, cum decocto agrimonij pentaphylli, radicibus asparagorum, petroselini, graninis, foliorum cetrach. radium capparum, cum portione tamarisci, & fraxini, & sic post hæc, repetito placido medicamento, deuenissem postea ad ea, quæ interiùs assumpta, & exteriùs admota, difficiles obstructiones tollere sunt apta. Huiusmodi commendatur. ℞. chalybis ℥. viij. molatur super porphyrite subtilissimè cum aceto, deinde siccetur ad solem, aut ignem; & sic septies iteretur. Postea ℞. limatura sic preparata ℥. ij. cinnamomi, nucis condita an ℥. ij. rhubar. ℥. ij. specierum aromatici rosati ℥. ij. mellis optimi, sacchari*

saccari albiſſimi ana ℥. j. miſce, & lento igne, fiat electuarium. Sumatur ad ℥. ℔. & exerceat corpus poſt aſſumptum medicamentum, & ſic ſequatur per dies triginta, & hoc amplius. Inter cætera commendatur ſpiritus tartari legitime paratus ad ℥. j. vel eiſdem liquor ad ℥. j. cum aqua chelidonia, vel fumaria. Item ℥. conſerua cetrach. ℥. ij. trochiſc. de capparibus ℥. j. ſpecierum diarrhodon Abbatis, ſpec. diagalanga an. ℥. j. ℔. limatura chalybis macerata in aceto, & tenuiſſime trita ℥. ij. ſeminum portulata ℥. j. cum ſyrupo acetosa ſimpl. fiat electuarium: ſumatur ad auellana quantitatem, ſuperbibendo aqua portulata, aut tamarisſci parum. Neque hoc vinum improbatum. ℥. Vini albi ℔. x. aqua cetrach. ℔. ij. radicum aſparagorum, ſilicis, capparum an. ℥. j. fol. cichor. cetrach. agrim. ana M. j. ellebori nigri ℥. ij. epithimi, cyperi ℥. j. cinnamomi, maceris ſingulorum ℥. ij. bulliant in duplici vaſe uſque ad conſumptionem, ſexta partis, deinde per noctem macerentur, & facta diligenti expreſſione, & colatura, ponatur vinum in phiala vitrea, & addatur chalybis preparati ℔. j. poſtea diligenter vaſ obſuretur, & in ſtuſſa fumaria per decem dies teneatur, quotidie vaſ diligenter ſemper quaſſando. Uſus huius vini eſt, ut ſingulo mane ℥. vj. vel viij. pro agrotantis captu ſumantur. Hunc in modum etiam medicamentum præparatum laudatur. ℥. raſura chalybis preparati ℥. j. diarrhodon Abbatis ℥. ℔. agarici recent. trochiſc. rhabar. an. ℥. ij. ſyrupi de corticibus citri, quantum ſatis, & fiat electuarium. Huius capiat in mane per aliquot dies ℥. j. uſque ad ℥. ij. & ſuperbibat hauſtum vini generoſi albi. Vel ℥. chalybis preparati cum aceto, ammoniaci an. ℥. ℔. pulueris cetrach. tamarisſci an. ℔. ij. rhabar. opt. ℥. j. cum aceto ſcillitico, ſiant pilule octo pro duabus vicibus, & ſic per quindecim dies. Neque improbatum uſus cerebimbina lota cum vino ℥. j. ℔. ſaccari opt. puluerizat. ℥. ℔. ſiant pulula. Accipias ℥. j. ſingulis, vel alternis diebus. Hæc, & alia interna medicamenta proponuntur, quæ vnuiſque habere poteſt à præcticantibus. Exteriùs hepatis proficuum fuiſſet emplaſtrum ex meliloto. Aut ℥. farina ſem. lini, ſorum chamemeli puluerizati, farina hordei an. ℥. iiij. cum oleo abſinthij, roſarum, ſpica q. ſ. fiat emplaſtrum, & hepatis tumefacto admoueat. Lienis conueniſſet ceratum ex ammoniaco, ex gümma elemi. Vnctiones ex oleo amygd. amararum ex urina pueri cum ſucco cucurbita ſilueſtris. Aqua fabrorum. Hæc ita iuuat, ut dicant aliqui uſu capparum, & potionem aquæ, in qua faber ferrarius læpe candens ferrum extinguit per annum, contumaciſſimos lienis tumores fuiſſe liquatos, & integrè ſolutos. Hæc, & alia poterant fieri antequam febris accenderetur, qua curatione fortalſe, & bona victus ratione prohibuiſſet, quo minus fuiſſet ſuccenſa febris, qualis deſcribitur. Febre modo ſuccenſa, quàm celerrimè erat ſubueniendum iis, præſidiis, quæ multis profuiſſe vidimus, eſſentque referandi vias obſtructas vim habentia, verùm reſpicerent acutiem febris. Itaque in conſimilibus caſibus ſtatim conſugiſſem ad venæ ſectionem, extracto ſanguine pro virtutis robore, & morbi magnitudine, quo præſtito; niſi alius probè iret, propinaſſem medicamentum ex manna, & lenitiuo, aut diacatholice, diſſoluta cum aqua agrim. in qua decoxerint folia abſinthij, & puluis ſem. citri. Poſtea

deuenissem ad deobstruentia : horum enim opus est angustiores vias expedire, abstergere, si quid glutinosi vasi inhæserit, humorumque crassitiam extenuare, & incidere, vt Galenus *de bonitate, & vicio succorum*. Verum, quoniam, eodem dicente, frequens eorum vsus sanguinem reddit serosum, aut atrabiliarium; quia, præter id, quod attenuant, & incidunt, etiam vehementer calefaciunt, à quorum calore tantum abest vt humores attenuentur, vt potius crassiores fiant, & partes solidiores exsiccentur, propterea ab his erit abstinendum, & ratione obstructionis, & ratione febris vehementis, & potius ex vsu erit oxymel, quod tantopere commendat in huiusmodi casibus, nullo impediante. Huic addidissem syrupum de endiuia, quæ tantopere hepatis proficua est, syrupum de agrimonio, qui in affectibus hepatis conducit maximè, iecoris obstructions expurgat, & firmat viscus, dicebat Galenus *lib. 5. de simpl. medic. facult. cap. proprio. Eupatorium*, inquit, *herba est, tenuium partium, incidendi, extergendique facultatem, circa manifestam caliditatem obrinet, quocirca iecoris obstructions expurgat, inest iridem ei, & adstrictio quadam, per quam robur visceri addit*. Vtus præterea fuissem syrupo de acetos. citri, de acetosa, acet. simpl. concinnata decoctione ex acetosa, endiuia, boragine, ex gramine, ruta capraria; aut, si viscera erant tam magna, ne incideret in hydropem ex nimia portione, poterant exhiberi syrups sine aquis: exhibito cochleari vno, aut altero passularum, ipsis prius mundatis ab acinis: sunt enim visceribus quammaximè familiares, si credendum Galeno *lib. 8. de comp. medic. secundum locos. cap. 7*. Cæterum vua passa contemptilis videri possit, ob familiarem eius vsum: at verò hoc ipsum eam facit vtiliorem: nam cum familiaris nobis sit, in tantum adstringens est, quantum opus habet viscus affectum. Habet autem, & vim concoctoriam crudorum humorum, & vim coercendi maligna, fitque ipsa haud facillè putredini obnoxia, & vltra hæc secundum totam substantiam visceri ipsi est familiaris, & prospera. His præterea adderem, & radices graminis, petroselini, folia pentaphylli, nec improbassem scordiū. Semina quatuor maiora frigida, sem. citri, flores cordiales, & id genus alia, quæ citra calorem vias possunt aperire: nam, neque ratione febris valenter calida conuenissent, & quia ante decimam-quartam diem aluus videbatur adstricta, vsus fuissem emollientibus clysteribus, & quoniam ex longa, & diuturna obstructione, tandem febris fuit concitata cum hypochondrij dextri inflammatione, eam ob rem lenite hepar expediebat etiam exterius. Solemus vti familiariter succo cichorij, oleo rosaceo, cum portione omphacij, quod magis Galeno attridet, quàm acetum, quia scilicet minùs efficax sit, & mordax, & propterea etiam hypochondriis æstuantibus magis commodum *lib. 4. de simpl. med. facult. cap. 12*. vbi hæc habentur. *Etenim ad hypochondria ardentia præstantius est succus omphacy, quàm aceti, quod nec violentum, nec ferientem habeat frigiditatem, nec eam mordaci admistam caliditati*. Lienem inunxissem medicamentis iam dictis, oleis calentibus, chamæmelino, absinthij, capparum. Oleum absinthij fit ex absinthio Pontico, quia hoc præstat ei, quod in nostris regionibus nascitur, & propterea est admodum vtile, quoniam

quoniam habet maximam adstringendi vim, vt Galenus 13. *method. c. 17.* & *lib. 11. method. cap. 16.* Ibi ita scribitur. *Nos, si minima suspicio sit, iecur, ventriculum, laborare, absinthium protinus oleo incoquemus, ac eas particulas perfundemus.* Cùm autem duplex in omni absinthio facultas, & qualitas sit, vtique in Pontico adstringendi facultas non parua est. In reliquis omnibus amara quidem qualitas vehementissima, adstrictio verò, quam saltem gustu agnoscas, aut planè obscura, aut profus nulla sentitur, proinde Ponticum ad iecinoris, & ventris phlegmonas eligi præstat. Hoc peracto, vigiliis erat prouidendum omni genere reuellentium, & maximè sunt attendendæ in morbis vigiliæ, erátque adhibendum omne genus reuulsionum, quia hac curatione fuisset facilè prouisum imminentibus malis, nimirum insanix, quæ post decimamquartam diem est facta. Si hirudines venis ani fuissent applicatæ, fortasse benè esset consultum ægro-
tanti; quia, quam maximè retrahit hæc euacuatio à capite. Instandum erat alexipharmacis iam sæpius dictis. Vos debetis his vti, si diuites curare contingat, cùm vt plurimum multa cupiant proponi remedia; idque aut quia diuitiis affluunt, aut quia existimant ex his maximum se percepturos commodum, & ob id, ne hæc prætermittatis; nam si contingat alium Medicum vocari ad curationem, & proponat, ipsisque exhibitis, casu natura aliquam molietur euacuationem, sine dubio morbi alleuatio aduenienti Medico tribuetur. Proponite igitur omnia remedia, vt multùm fecisse videamini; verùm in operando cauti eritis, ne præcipitanter his vtamini. Sunt, qui ad sydera extollant smaragdum in affectibus capitis. Ego quidem non damno: at neque cum iis conuenio, qui tantopere extollunt; verùm neque id negligite, ne quid peccasse videamini. Frustra hæc omnia fuissent proposita, nisi in primis attenderetur victus ratio, quæ tenuis esse debebat, vt possent humores facientes obstructions dissipari. *Attenuatio,* scribit Galenus 3. *in 6. epidem. comment. 29. est corporis euacuatio.* Hæc fit multis modis, sed præcipuè diæta, vt *lib. de articulis* habemus, quo in loco sic legimus. *Quando verò Medicus dedita opera attenuare, ac gracile corpus reddere vult, primum id inedia coërcet.* Verùm, quoniam nostri temporis homines non possunt tantam ferre inediam, cùm tempore sanitatis admodum sint intemperantes, propterea etiam tempore ægritudinis seruandam præcipit Galenus *multis in locis,* & 2. *in 6. epidem. comment. 26.* Inter cætera edulia, præferenda erat ptissana, dummodo benè sit præparata, vt aliàs dictum est. Hanc exhibet Galenus 8. *method.* & dixi, dummodo sit bene præparata, quia hordeum, perinde ac fabæ est flatuosum, sed in hoc differt, quòd hæc quantumuis decoquantur, nunquam flatuositatem deponunt, hordeum autem probè decoctum, eandem deponit omnino, Galeno teste, 1. *lib. acut. comment. 18.* *Ptissanam,* inquit, *si plurimum incoxeris, cibum haudquaquam flatuosum efficies.* Et nos quidem fabaceum, ita Græcè dicunt, neque si tribus coxeris diebus flatu viduum, orbatùmque reddideris, maximamque habet vim, detergendi, & infarcta reserandi, vt *loco citato* manifestissimè apparet, sed apertissimè præ cæteris confirmat Galenus optimam esse ptissanam in febribus ardentibus,

dentibus, & ubi sitis ingens adest, & obstructions vehementes, *lib. de piissana, cap. 5.* in hunc modum scribens. *Vt rursum hac in re piissana reliquis superior existat, quod nullam dum manditur parit insuauitatem.* Habet quinetiam lubricitatem eius præcipuè que cremor, sed quæ in transitu non adhæreat membris. Oua essent ex usu in his casibus, & quæcunque sunt optimi succi edulia. De ouis scribit Galenus *lib. de remed. facillè parabilibus cap. 15.* habere maximam vim humectandi, & etiam aliquam vim incidendi, etsi modicam, vt *lib. de piissana cap. 6.* Ibi sic legitur. *Atqui præter hanc, aliorum est nullum ex his, quæ sine medicamenta, sine vt alimenta offerantur, quod utraque hac possideat, sed aut parum incidens abundè humectabit, & nutriet, quemadmodum panis, alica, oua, & pisces.* Ergo aliquo modo oua incidunt. Verùm in hoc ægrotante fortasse minus probarentur, cùm crassa esse dicat Galenus *multis in locis.* Vbi verò adsunt obstructions insignes, huiusmodi edulia sunt vitanda. Quòd sint crassi succi apertè confitetur Galenus *lib. 4. acut. Oua inquit, & chondrus crassi sunt succi, & boni, & humorum acrimoniam infrenant,* quod pariter habetur *lib. 1. acut. cap. 6. & lib. 5. de sanitate tuenda.* Hoc in loco ob id abstinendum à multo ouorum esu, quia crassi sunt admodum succi, & lenti. Verùm minimo negotio tollitur hæc controuersia, cùm ibi non sermonem habeat de recentibus, sed vetustis, hæc autem in usum medicum non veniunt, recentia autem sic à Galeno commendantur. *Oua recentia veteribus plurimum præstant, quippe optima sunt, vetustissima autem pessima.* Lege caput. De iisdem sermonem habens Auicenna hæc scribit *lib. de viribus cordis. tract. 2. capite de ouis. Oua sanguinem generant subtilem, & clarum, citò in sanguinem conuertuntur, & minimè sunt excrementosa,* intelligit autem præcipuè oua gallinarum, quod etiam apud eundem legimus *lib. 1. Fen. 2. doct. 2. sic. Exemplum spissi multi nutrimenti est ouum elixum, caro vaccina. Exemplum subtilis multi nutrimenti, boni chymi, ouorum vitelli, & vinum, & aqua carnis.* Ex quibus verbis etiam potest elici, quomodo sit intelligendus Galenus, quando scribit *oua esse crassi succi,* & de quibus intelligatur. Quare poterant animosè dari, cùm nutriant, humectent, refrigerent, & sint boni succi, neque crassi: præcipuè vitelli, intelligentibus nobis de ouis recentibus sorbilibus, aut tremulis. Post hæc, & aqua carnis, & quæcunque optimi sunt succi in his casibus sunt eligenda. Verùm, cùm magis alimentis, quàm medicamentis esset insistendum, rebus ad perniciem in dies tendentibus, ob hoc non est, quòd dicamus quomodo esset succurrendum capitis affectibus, quomodo esset supprimenda alius plus iusto fluens, cùm esset potius colliquatio, & ob hanc causam erat anima componenda, vt Christianum decet, & huic rei præcipuè incumbendum. Sicque laus Deo.

APPΩΣΤΟΣ τεσσαρεκαίδεκάτος.

ÆGROTUS XIV.

ΕΝ Κυζίκῳ γυναι-
 κὶ θυγατέρας τὰς
 διδύμους, ἔδου-
 σοκισσάση, ἔδ' ἐπ' αὐ-
 νὸν καθαρθεῖση, τὸ μὲν πρῶτον
 ἐπιήλθε πυρετὸς φρενῶδης, ὄξυς,
 κεφαλῆς ἔτραχίλης βάρῃ μετ'
 ὀδύνης. ἀγρυπνῶ δὲ δόχης. σι-
 γῶτα ἢ ἔστυθεσπῆ, καὶ ἔστυ-
 θομένη. δὲα λεπτὰ καὶ ἀχροα. δι-
 ψάσης. ἀσώδης τὸ πάλιν. κοιλίην
 πεπλανημένως ταραχῶδης. ἔπα-
 λιν ξυμισαμένη. ἔκτη ἐς νύκτα
 πολλὰ παρέλεγε. ἔδεν ἐνομιμένη.
 περὶ ἢ ἐνδεκάτῃ ἐξου, δὲμαίνου.
 καὶ πάλιν κατειόθ'. δὲα μέλαινα,
 λεπτὰ, ἔπάλιν δὲαλείποντα,
 ἐλαφῶδεια. ἔκοιλίην πολλοῖσι,
 λεπτοῖσι. ταραχῶδεσι. ἰδί, ασσο-
 μοι πολλοί. ἀπρεα ψυχρά. ἔδεν
 ἐπ' αὐτοῖς. δὲα ἀπέστη. ἰδ', ἀφω-
 νῶ. ἰδ', ἀπέθανε. φρενίτις.

MV L I E R C y z i c i,
 qua gemellas filias
 difficulter pepe-
 rerat, & minus
 esset purgata, primo die in fe-
 brem incidit horridam, & acu-
 tam: ^a capitis, & colli suberat
 dolorifica grauitas. In somnis
 initio, tacita, tetrica, nec ad
 animi equitatem potuit per-
 duci: ^b vrina tennes, siticulo-
 sa, fastidiosa saepenumero: al-
 uus inconstanter turbata, rur-
 sumq; constitit. Sexto die sub
 noctem multum delirauit, non
 dormiuit. Sub undecimum in-
 sanijt, rursus ad mentem re-
 dijt: vrina nigra, & tennes,
 deinde aliquanto post oleosa:
 aluus multa, tenuia, & turba-
 ta excreuit. Quartodecimo
^c multæ conuulsiones: extre-
 ma partes frigida, nihil am-
 plius sapuit: ^d vrina restiterunt, perijt. Phrenitis.

COM M E N T A R I V S.

M Iratur aliquando vulgus, si mulierem binos enixam fœtus vi-
 teat, sed multò magis id euenit, si Schenchij obseruationes legat,
 qui refert multa, quæ vnumquemque trahent in admirationem,
 si mouet pro veris omnia sunt habenda. Hoc quidem certum erit, posse
 mulierem & quatuor edere fœtus, & hoc meis temporibus est observa-

tum in muliere oppidi Gambaranæ, quæ quatuor emisit, tres viuos, & baptizatos, qui per mensem vixerunt, quartus autem, muliere iam imbecilla existente intra vterum detentus cum matre suffocatus est. Binos edî non est ratum, eosque superstites, vt in dies apparet, cum ad senectutem multos peruenisse conspiciamus. Ultra hunc numerum non sunt superstites, quod sciam, neque quoddam legerim hucusque. Quomodo autem fiat hæc multiplicatio foetuum, non aded certum, cum diuersæ sint authorum opiniones. Alij dicunt id euenire propter foecunditatem seminis, quod scilicet, quemadmodum granum tritici, alicuiusve alterius seminis plures videmus plantas producere; ita & in semine humano contingat, quotiescunque fertilissimum est. Alij referunt in vterum; quoniam cum recipit semen, volunt generari foetus, aut in sinistram, aut dextram, prout recipitur, aut duos si in vtramque recipiatur. Sunt qui tribuant multa receptacula distincta vtero, quod si in duo, aut tria receptacula incidat, duos, aut tres generari infantes, quam sententiam confutat Aristot. *lib. 4. de generatione animalium cap. 4.* qui sic ad verbum scribit: *Semen igitur trahi à locis vteri, atque ob eam rem multa generari pro numero locorum, & acetabulorum, quæ vnum non sunt, opinari, nihil rationis est, sæpe enim eodem in loco gemini consistunt, in genere etiam multipari, cum plenus foetus vterus fuerit, deinde alius ab alio iacere cernuntur, quod ex dissectionibus patet. Et idem Arist. sect. 10. problem. prob. 30. dicit omnino esse contra naturæ legem, & ob id minùs seruari, quàm in aliis animalibus. Cur, inquit, in animalium caterorum genere seruari æquè gemini possunt, quamquam sexus sunt vtriusque, in hominum autem non possunt? Resp. quod homini maxima partus geminatio contra sua natura legem accidit: singulos parere sancitum est, cum in geminis ipsis marem, ac feminam creari omnino natura recusat.* Ergo, quod maximè contra naturæ legem est, id & imbecillum esse ratio postulat. Alij postea dicunt fieri propter seminis abundantiam, quod dum distinguitur, duos, tresve generari infantes volunt. Huius opinionis fuit Auicenna *lib. 3. Fen 21. tract. 1. cap. 17.* quando ita scribit: *Et causa quidem in geminis est spermatis multitudo, ita vt non spargatur ad duos ventres matricis sparsione replente totum secundum singularitatem.* Et eodem loco tract. 2. verba faciens de geminis. *Causa, inquit, eorum est multitudo spermatis, & diuisio ipsius in duo, & scribit, etiam rarè esse superstites; addens: & incolumitas quidem duorum filiorum, etiam geminorum, non est plurima, fierique vno coitu, non pluribus affirmat.* Galenus pariter *sect. quinta Aphorism. lib. finit. Medica inscripto*, hæc ad verbum leguntur: *Gignitur mas, vt nonnulli opinantur, postquam ex dextra parte semen fuerit in vterum coniectum: femina, cum ex sinistra.* Sunt qui existiment à seminis peculiari temperatura id euenire. Sunt qui referant in superfætationem. In tot opinionibus non vtiq; certum est, cui magis sit adhærendum. Verùm si credendum est Galeno *in 14. lib. de usu partium cap. 4.* dicenti vterum plures sinus habere, credendum erit etiam sequi hoc seminis abundantiam, vt Auicenna vult, & refert Theodorus Gaza *super expositione problematis 28. lib. 10.*

lib. 10. Itaque videtur hæc opinio magis communis, cui adhibenda erit fides, donec meliorem causam excogiteris. Vt cunque sit, siue vnicus sit foetus, siue plures, hoc præcipuum est, si mulier sine difficultate patiat, quod sæpissimè obseruauit, & diebus elapsis, etiam in nobili muliere, quæ geminos edidit foetus sine dolore ferè, & superuiuunt adhuc, erant autem masculi, quod maximè facit ad faciliorem partum. Aliæ ita difficulter pariunt, vt aut periclitentur, aut saltem multùm pariantur. Id autem tribus de causis euenit, Galeno annuente *lib. finit. Medica inscripto.* Aut enim sit ratione mulieris, aut ratione foetus, aut ratione exteriorum. Ratione mulieris, duplici de causa; aut quia maximè animi mœrore detineatur, idque aut propter zelotypiam, quod frequentissimum est, aut quia mœreat ob alias causas. Secundo modo, quia aliquo sit detenta morbo, non admodum prospera sanitate fruatur, aut quia angustis sit meatibus, aut propter nimiam pinguedinem, aut quia sit primipara, aut vterum habeat affectum. Ad hanc rem spectantia videbis Petrum Forestum *lib. 28. de mulierum morbis, obseruatione 70. pag. 44. in schol.* Ratione postea foetus, quia in vtero sit mortuus, vel sit geminus, aut monstruosus. Ratione exteriorum, quando scilicet est vehementissimum frigus, aut calor immodicus, resolutis spiritibus. Id autem præcipuè habetur ex Aëtio *lib. 4. ferm. 4. cap. 22.* vbi tractat de causis difficilis partus. Quòd si difficiles partus fiunt, quando geminati sunt foetus, non sine causa hæc difficulter peperit, cum foeminae essent, quæ difficiliùs egrediuntur, quia sunt debiliores, & per consequens etiam difficiliores, & periculosiores foeminarum partus, quàm masculorum, vt alias vidimus, & in dies obseruamus, & in duobus sine dubio maior naturæ vis requiritur, quàm in vno, vt omnibus facile constat. Fortasse, etsi id non dicat Hippocrates, tempestiuè non fuerunt editi. At, vt cunque sit, naturaliter res ita esse debet, quamuis in aliquibus aliter appareat, vt videmus in vxore serui cuiusdam istius ciuitatis, quæ per aliquot annos vtero gerens, prope tempus partus gestat foetum mortuum. Ad dies sex, octo, ei foetet os, & alia quæ id indicant extant euidenter, postea feliciter emittit, neque imposterum aliud patitur, nisi virtutis imbecillitatem, quam reparare optimis eduliis est necessarium. Anno 1634. binos mortuos est enixa, & haud multò post surrexit è lecto, anno sequenti masculum parturiit mortuum sine noxa. Verùm videbitis hoc infrequens, & rarum, quoniam si naturaliter, & tempestiuè parturientes patiuntur, quanto magis abortientes, sed veniamus ad hanc mulierem. Hæc difficulter peperit, credo, quia geminatum habebat foetum. Graue difficilè parere, sed grauiùs supprimit à partu puerperia. Neque est quòd quis dicat non esse tantopere necessariam largam euacuationem in geminato partu, quia scilicet multùm sanguinis à duobus absumatur: potest quidem tenuior, & purior, qui facit pro foetuum nutritione consumi, deteriore relicto, & ego essem huius opinionis, saluo meliori consilio, deteriorem tunc esse sanguinem, quàm in simplici partu, quia minùs relinquatur boni; & idèò magis fuisse necessariam à partu, quæ si retineatur, non est nouum mulieres lethali ter affici, quia ita quotidiana compro-

bat experientia. Obiit modò iuuenis, quæ à partu nihil omninò purgata est, quarto die, etsi statim adhibita sint conuenientia medicamenta, concurrente voto Excellentissimi Doctoris à S. Petro. Neque vnicum possem afferre exemplum, nisi notissimum esset id, etiam idiotis, grauissimè scilicet affici mulieres, quæ à partu non euacuuntur. Causæ suppressionis mensium tot sunt, vt hïc non sit locus recensendi, cum vnusquisque per se videre possit apud Aëtiũ *lib. 4. serm. 4. cap. 51.* & apud multos etiam probatissimos auctores. Hæc, cum ira euenerint, non mirum, si ita lethali-ter est affecta, idque ex horrore cognoscebatur: est enim horror enixis admodum familiaris, quando scilicet partus non faciles sunt: cum enim uterus sit neruosus, horrent facilè, & propter sanguinis prauitatem in febres incidunt mali moris, aliæ citiùs, aliæ tardiùs pro corporis dispositio- ne, quam prauissimam habuisse ex hoc possumus cognoscere, quia vix est enixa fœtus, quod statim in febrem ab Hippocrate descriptam incidit; cum accidentibus enarratis, nimirum.

^a *Statim capitis, & colli suberat dolorifica grauitas.*] Maximus est vtri consensus cum capite, & eam ob rem hæc, aliæque fiunt accidentia, & ob id facta est insomnis, propter capitis consensum à materia illa adusta affectum, veluti pariter fuisse tacitam, tetricam, nec potuisse, ad animi æquitatem perducì. Sequuntur hæc effectum humoris melancholici, quod etiam vidimus in historia mulieris morosæ, nec ad animi æquitatem poterat perducì, quoniam non cessabat causa, si enim menses fluxissent, omnia fuissent sedata.

^b *Vrinae tenues*] Quæcunque accidentia erant, vnicam habebant causam, mensium retentionem, & quia veluti percolabantur humores, erant vrinæ tenues; morbo etiam crudo existente, nisi dicamus fuisse delirij antesignanas, de quibus aliàs: & cum ebullitio maxima esset in partibus internis, eam ob rem siti infestabatur: Fastidiosa verò sæpenumero, elatis vaporibus illis tetricis ad os ventriculi. Inter cætera, quod huic mulieri fuit infestum, erat alui motio. Euacuatio in enixis deterrima, & tanta erat humorum malicia, cui non poterat natura dominari, vt aliquando vehementior, & largior esset euacuatio, aliquando videretur suppressa, sed elatis vaporibus ad caput concitabatur delirium, & præcipuè suppressa euacuatione, maiore vaporum copia caput infestante: obseruamus enim naturam mouere, & tentare se eximere à molestia humorum peccantium: verùm cum natura grauatur, inordinatè mouet, aliàs expellente, aliàs à sarcina obruta, neque potente, aut ad alias partes inclinante, & eo tempore videmus, si natura moderetur humoribus inutilem sibi euacuationem, cum verò irritatur, denudè redit euacuatio, maligna materia stimulantè, & ob id videtur inconstans naturæ motus, & idè etiam fiebat fastidiosa sæpenumero, non semper, quia illa vaporum transmissio non erat à l os ventriculi perpetua. Verùm attendite diligenter, aluo mota in febribus malignis, quousum euadat euacuatio, quia nunquam ferè supprimitur statim cum aegrotantis commodo, quin impedito naturæ motu per partem conuenientem, recurrat statim ad aliquam nobiliorem, vti apparet

in hac, cui cum statim suppressa fuerit aluus turbata, id est largiter fluens, caput euidenter suscepit partem humorum ascendentium, & pro sui qualitate, etiam symptoma induxerunt in talibus febribus minimè aspernendum, delirium scilicet, & vehemens, insequens peccantis humoris effervescentiam, & meritò additur *sub noctem*, non *in nocte*, sed *sub noctem*, quia circa vespertas humor melancholicus efferatur, et si etiam subsequente die deteriore, nox solet esse grauior: per impares enim mouebatur. Sed ad quid addere non dormiuit: nonne delirans, vigilabat. Verùm diligentiam Hippocratis admittari expedit in obseruandis symptomatibus. Duplici de causa hoc additur, vt scilicet denotet perdurasse tota nocte validè, neque fuisse ex iis delirijs, in quibus in somnum fit inclinatio, sed fuisse furiosum delirium. Itaque addit hoc, vt & vim, & perseuerantiam delirij denoter, quod magis confirmat modus loquendi Hippocratis, dum vndecimum memorans, ait insaniiuisse, quod perinde est ac si diceret delirium perseuerauit vsque ad vndecimum, neque sedata est capitis intemperies; verùm aucta, cum in insaniam incidere, neque mirum id euenisse: nam obseruabitis vos in praxi, quod maximè attendere debetis: cum morbi causa non tollitur, & vehementia morbi conuiuiscit, recurrit haud multò post, & grauius affliget: insanire autem mulieres ex mensium retentione adeò est familiare, vt quid aliud, multò magis à partu, retentis puerperijs, vti iam sæpiùs vidimus. Quòd si rursus ad mentem rediit, quæ causa erat alleuationis repentinæ in tam graui morbo, aut igitur naturæ oppressio, aut minor accessio, quo tempore minor vaporum copia fertur ad supernas partes, & minùs læduntur, donec vis morbi repetat, & inualecat. Hoc in dies obseruamus in morbis, aliquos ad tempus delirare grauiter, conuiuiscere aliquando, natura minùs pugnante. Aut dicamus, rediisse ad mentem, non quia esset melior ægrotantis conditio, quam non promittebant vrinæ nigræ, tenues, oleosæ. Hæ, vt vidimus, fiunt quidem nigræ in mensium suppressione aliquando criticè; verùm in hac erat omninò symptomatica euacuatio, ingentissimum insequens incendium, & ob hoc omninò improbanda; sed quoniam aluo iterum mora, reuulsio sit à capite facta, et si cum euidenti virtutis detrimento. Primò, quia erat colliquatio: secundò, quia in enixa, deterrima est euacuatio, cum requiratur per vterum non per aluum, & experientia docet ferè omnes periclitari mulieres, quibus statim largiter aluus fluit, aut quibus à Medico medicamentum propinatur soluens. Repugnat ratio, experientiæque longa mihi hoc sit certissimum, propterea cauetè filij à solventibus in enixis in primis diebus, quid quid alij sentiant, clysteres administrate: nam obseruate historias, habebitis mulieres enixas mortuas omnes, quibus aluus largiter est mora, & si aliquæ seruantur, iis non ita violenta est euacuatio, quin necessaria per vterum perseueret. Hæc igitur prauo est functa fato, quia aluus immodicè fluxit, suppressis mensibus. Et tandem, si septimo die malè. Vndecimo pessimè: quid aliud quàm in decimaquarta iudicium, illudque cum morte expectate, & recensens ea, quæ hoc die euenere, subdit,

• *Mulix conuulsiones.*] Vxor Philini etiam ex retenta à partu purgatione

tione conuulsa obiit. Quo in loco fuit dictum per vteri inflammationem, consentiente scilicet neruorum principio, cerebro, vt etiam in hoc comment. notat Galenus his verbis. *Verum etiam propter difficilem enixum inflammato vtero febris est aucta.* In conspicuo porro est vitiosis humoribus ad caput sublatis delirium furiosum extitisse, simulque conuulsiones consequutas esse. Adduximus eo loco Galeni auctoritatem desumptam ex lib. 3. *prorrh. comment. 27.* Vbi Galenus scribit fieri aliquando in magnis vteri inflammationibus conuulsiones, & quando fiunt, esse periculosas. Verba Galeni hæc sunt. *Sed, quoniam & in magnis vteri inflammationibus conuulsiones, interdum assident, ab his nunc dictas separauit, adiciens dictioni ἀπὸ ψως, quod sine febre est.* Subdit. *Nempe, quod magnas inflammationes febres consequantur, neminem latet. At non sapius fiunt ex vteri inflammatione conuulsiones si fiunt, periculosa sunt. At non periculosa, sed & lethales fuerunt in his mulieribus.* Cum autem essent multa conuulsiones, qua familiarissima sunt suppressioni mensium, vt dictum est, non est mirum partes extremas factas fuisse frigidas, tum quia virtus erat iam ad extremum, & calor non diffundebatur ad infernas partes, tum etiam, quia conuulso genere neruoso, contrahitur calor, & fertur ad medias corporis partes, extrema autem redduntur frigida, & exangues, recurrente calore ad intima, vt sapius alias est dictum,

^d *Vrina restiterunt*] Dictum est ab Hippocrate 5. *Aphorism. text. 58.* Recto intestino aut vtero inflammationem patiente, *urina stillicidium aduenire.* In recto quidem intestino, & vtero per compatiendi rationem vesica patiente, in renibus autem purulentis, purè per vesicam euacuato. Hoc igitur sui acredine mordens vesicam excirat ad excretionem. In vteri autem, & recti intestini inflammatione, vicinitatis ratione pati vesicam est necessarium, vt qua & intemperaturam participet, & inflammationem, & ob id prematur, atque angustetur à tumoribus præter naturam, qui in illis existunt. Hæc Galenus. Quibus videtur posse concludi substituisse vrinam in hoc ægotante propter inflammationem vteri. Verum, cum & aliis de causis possit vrina supprimi in his febribus, propterea crederem non ratione inflammationis, sed alterius causæ id symptoma euenisse. Scribit Galenus lib. *Medic. inscripto cap. 13.* *Vrina retentionem propter multas causas fieri, nimirum, propter nimiam inflammationem, propter nimiam repletionem, propter imbecillitatem. propter grumos sanguinis, aut crassitiem vrinarum,* quod etiam habetur lib. 6. *de loc. malè affectis cap. 4.* & lib. 3. *de sympt. causis cap. 2.* Quibus sic stantibus crederem non fuisse suppressas vrinas alia de causa quam propter imbecillitatem facultatis expultricis, emorienti natura. Hoc symptoma sequitur extremam instrumenti refrigerationem, veluti dictum est, & habet periculum euidens, cum sit admodum perniciosum, dicente Galeno 2. *prorrh. text. 16.* sic. *Vrinarum in morbis acutis interceptiones ex refrigeratione pessima.* In comment. Galenus refert in causam dictam, vel in sensus priuationem, ob refrigeratum ipsius neruum, non sentiente, quæ contristant. Perinde in *Coactis. Intercepta cum rigore vrina, praua.* Addamus & supprimi vrinam criticè, quando scilicet

natura

natura haud multò pòst est aliquam euacuationem molitura, verùm, tunc præcedunt quæ salutarem suppressionem præmonstrant. In hac muliere non est ambigendum propter quid sit intercepta vrina, dum videmus Hippocratem ita esse loquutum. *Vrina restiterunt. Perijt.* Quid simile habetur 2. in 3. epidem. in historia illius anginosa. Ibi Hippocrates scribit *ideò fuisse mortuam, quia suppressa fuerint euacuationes.* His addit Galenus. *Nam ideò putare esse mulierem defunctam, quòd suppressa erant deiectiones, ridiculum sit: neque enim ob suppressionem perijt, caterùm illi contigit propterea suppressi deiectiones, quòd naturales functiones extinguerentur.* Neque verò, quia frigida erant, & liuida partes extremae, ideò obiit, sed quòd moreretur factum est, ut illa morerentur. Perinde huic. Non ideò perijt, quia vrinæ restiterunt, sed ideò restiterunt vrinæ, quia demortua iam esset facultas; ita etiam de extremorum refrigeratione. Rem ita esse euentus probat, quando, ut dictum est, statim obiisse scribit à suppressione vrinarum.

Phrenitis.] Vera phrenitis ex continuato delirio cognoscitur, hoc autem cum fuerit interpolatum, intelligemus de valido delirio. Quantum igitur esset affectus constat, quomodo ex retentione mensium laborauerit, ex textu apparet. Quem euentum habuerit legenti fit notum. Nihil aliud est reliqui, nisi ut opportunam curationem instituamus pro similibus casibus.

Curatio.

ENimuerò in huiusmodi casibus, non minor esse debet diligentia in præscribenda victus ratione, quàm in inueniendis medicamentis opportunis, cum soleant esse mulieres Medicis non parum molestæ, quia scilicet multum esse nutriendas puerperas velint, & maximè si geminus sit foetus, cum tamen minùs sint alendæ, & longè minus, si ex partu sint euidenter debilitatæ, cum non possit eo tempore natura alimenti quantitatem euincere: minimo enim est contenta fomite, modò tempestiuè detur, & sit boni succi, sæpiùs iterato: qui enim vberius alere in virtute imbecilla ausi sunt, ægrotantes quàm celerrimè præcipites egerunt, præcipuè mulieres post partum, quo tempore excrementosæ sunt quammaximè, exhibitòque alimento, quod grauet non coctum, corrumpitur, & alit cacochymiam, sicque non rarè mortis causa fuit, quod pluries obseruauimus. Ergo mulierum querimoniis neglectis, victus admodum tenuis erat imperandus, cuiusmodi fuissent oua in iure optimo dissoluta, cum mucilagine melonum, si appetant illam. Contusum carnis ad ℥. iij. quod quinque horarù spatio potest iterari, aut exhibitò succo carnis assatæ, aut simili aliquo, semper virtutis præsentis, & futuræ memores, & sic successiuè quatuor horarum spatio aliquid aliud dando. Vespertino tempore panis tritus cum ouis. Ptissana, & alia id genus in vsum venire poterant. Interpolatis horis, non fuisset inutile stillatitium carnis exhibere, repleto pullo ex foliis rutæ capraræ, acetosæ, scorzonæræ, graminis, hordei seminibus, foliis auri, margaritis in succo limonum dissolutis. Hac, aut non
dissimili

dissimili victus ratione instituta, expediebat sine mora deuenire ad remedia opportuna, quæ & mouere menses possent, vias referando, & calorem febrilem attemperare. Inter cætera, citra controuersiam ad sanguinis euacuationem erat veniendum ex pede, quæ poterat iterari bis, ter, & quater morbo non remittente sæuitiam, virtute permittente, neque sunt parturientium morbi negligendi, quamuis sint leuissimi: nam, si est omnium affectuum causa mensium retentio, sine dubio huic euacuationi primò, & principaliter est insistendum, aliis non neglectis malis, si extracto sanguine pro morbi ratione, & virtutis robore, nihilominus accidentia perseuerassent, his incumbendum. Itaque tolli grauitatem, etsi insequeretur præcipuè vteri affectum, potuisset demulcere, oleum liliorum alborum, adeps gallinæ, butyrum, cauentibus nobis ab iis, quæ acutum habent odorem, quia capiti officiant, statimque & cordi epithemata iuuissent, vt minus vaporum tetricorum reciperet, & interius ex vsu fuissent alexipharmaca sæpiùs dicta. Ventriculo prouideri poterat oleis ex mastiche, menta, aut puluere eorum sem cerato facto. Ad vigilias demulcendas proposuissem lac pro oxyrhodino, muliebri scilicet recens mulctum. Ab aliis remedij soporiferis in mensium defectu quantum possum abstineo, neque per os exhibeo, nisi vi quadam vigiliarum grauitas ad id remedij genus me trahat; & priùs externis expertis, quod vos obseruare debetis, cum valenter incrassent, & suppressioni officiant. Ad sitim arcendam poterant præscribi morsuli ex seminibus melonum contusis, cucumeris, psilij, & modica portione hordei; & sic cum saccharo dissoluto in aqua endiuixæ secundum artem concinnatis morsulis, quorum vnum in ore teneret. Manus Christi, & tandem permittere vt bibat aquam acetosæ cum acetositate citri, euitante ipsa mulierum garrulitatem, quia cum suâ naturâ sint loquaces, siti non obscuram præbent causam. Et quoniam solent mulieres pati hæmorrhoidas tempore partus, qua de causa alius adstringitur plus iusto, & etiam dolet venter. Huic dupliciter possumus succurrere, superius exhibitis, & inferius iniectis, Primo modo, oleo amygdulicium recenter facto, amygdalis non vetustis, iisdem excorticatis, & sine igne extracto oleo. Hoc vtor ad ℥. iij. vel v. lenit aluum placidè, & dolores quos patiuntur enixæ demulcet. Verùm hoc facio in iis, quibus clysteres iniici non possunt: at si admittant, tutius agimus. Vtor felici successu clystere in huiusmodi casu, ℥. Iuris carnis, etiam vetustissima ebullita cum folijs maluarum, & sem. anis. ℥. viij. butyri ℥. iij. lenitiui ℥. j. aut ℥. vj. sacchari rubri ℥. ij. & sic concinno medicamentum, quod lenit commodè, & citra dolorem euacuat. Vos moneo, & hoc attendite. In clysteribus mulierum caute à melle, à rebus dulcibus, sed præcipuè in enixis, quia si aliquæ sustinent sine noxa, quàm plurimis sunt tormina, quæ non leue detrimentum afferunt, & ego animaduerti pluries ex clysteribus obiisse mulieres, vtinam & vos non videatis, si consilium meum contempnatis. Prætercà iubete, vt in lecto reddant excrementa, quia tutius agetis, si postcà propter partus difficultatem, eritis coacti medicamentis vt ad facilitandum partum. In hunc usum multa veni-

nite animaduerto, quæ à practlicantibus habentur, & inter cætera, quæ video probari est *puluis factus ex trochisc. de myrrha ad ℥. ij. & cinnamomo ad ℥. j. datus cum vino non febrientibus, vel cum decoctione artemisia, si febris obstet.* Alij exhibent *succini albi ℥. ij. vel ℥. j. cum aqua liliorum alborum.* Mirandum, inquirunt, medicamentum ad facilitandum partum, quod conficitur ex borace officinarum. Datur puluis ad ℥. j. cum decocto matricariæ, vel sabinae. Quod si secundina retineatur post partum, à cuius retentione, non tantum grauius afficiuntur, sed celerrime moriuntur, nisi virtutis robur tempus expectet euacuationis per vterum, vt contigit modò in iuvene quadam, cui secundina putrefacta est, & sensim euacuata per vterum, & seruata est; verum rarissime videbitis sic euenire, sæpissime mori, neque expectare quartum diem. Ad harum expulsiõem id præcipue commendatur, quod ex dictamo Cretenis fit ad ℥. j. cum iure cicerum rubeorum, quo vsus sum in recensita muliere, neque id mihi esset suspectum medicamentum etiam febrientibus mulieribus, cum expediat celerrime succurrere, quia symptomatum magnitudo vix expectat remedia. Testiculi equi in furno exsiccati, & in puluerem redacti maxime profunt, si istius pulueris exhibeatur tantum, quantum tribus digitis capi potest, iteratòque possunt exhiberi cum iure. Præterea accipiunt succini albi, & fimi accipitris albi ℥. ss. cum vino exhibent, aut cum aqua capill. veneris, hoc tamen semper obseruantes, quid magis vrgeat an vis febris, an alia annexa. Et tandem, cum aluus est vehementius mota, possunt iniici clysteres lauatiui dicti, & semper attendere in principio, an aluus tam larga sit, quæ conuenientem euacuationem impediatur. Ob hoc in enixis prompti eritis, tempestiue vocati, ad euacuationes, quia sæpissime aduenit symptoma conuenientem operationem impediens. Conuulsionibus fuisse prouisum spinam fouentibus nobis oleo ex vitello ouorum, ex lumbricis, ex vulpe cum modica portione olei ex spica, nisi tamen fuisse ex iis, quæ odores habent infestos. Extremæ partes erant fouendæ sæpius linteolo calefacto, vt calor foueri posset, non desistentibus à decocto aperitiuo citra calorem. Neque, etsi videamus res in deterius ruere, sunt prætermittenda remedia, quia aliquando præter spem sunt ad melius mutationes, & tandem qui cum ratione curauit, debito satisfecit. Quod si tandem deplorata res sit, Presbyteris committenda, vt postquam corpus non potest seruari, animæ cura habeatur.

ΑΡΡΩΣΤΟΣ πεντηκηδέκατος.

ÆGROTUS XV.

Ν Θάσω Δεάλκως
 γυναικα ἢ κατέ-
 κησθ' Ἰππὶ Ἐλείω, πυ-
 ρετὸς Φεικώδης,
 ὄξύς, ἐκ λυπῆς ἔλαβεν. Ἐξ ἀρχῆς
 ἦ φρενιέλλειο. Ἐξ ἀπὸ τέλεθ' αἰ-
 σιώσα, ἐψηλάφω. ἔπληεν. ἔγλυ-
 φεν. ἐπειρολόγη. δάκρυα. Ἐπά-
 λιν γέλωσ. σπὸ ἐκοιμάτο. ἀπὸ κοι-
 λίνης ἐρεθισμοί. Ἐδὲν διήμ. μικρὰ
 ὑπομνησάσόντων, ἔπινεν. Ἐξα-
 λείπια, τιμικρά. πυρετοί πρὸς χεῖ-
 ρα λεπτοί. ἀκρίων ψύξις. ἐνάτη
 πολλὰ παρέλεγε. καὶ πάλιν ἰδρω-
 ση σιώσα. τεσσαρεσκαιδεκάτη,
 πινόμενα δραστὸν μέγα. Δεξὸν
 καὶ πάλιν βροχύπνοθ'. ἐπτακηδε-
 κάτη, ἀπὸ κοιλίνης ἐρεθισμὸς τα-
 ραχώδης. ἔπητα αὐτὰ τὰ ποτὰ
 διήμ. Ἐδὲν σιωίσατο. αἰαιδήτως
 εἶχε πᾶσι. δέρμαθ' αἰετα-
 σις καρφαλέα. εἰκοστῇ λόγροι πολ-
 λοί. καὶ πάλιν ἰδρωσθ' ἄφρωνθ'.
 βροχύπνοθ'. καὶ, ἀπέθανεν. ἠὲ
 ταύτη Δεξὸν τέλεθ', πινόμενα
 δραστὸν μέγα. αἰαιδήτως πᾶσι
 εἶχεν. αἰε φρενιέλλειο. ἢ λόγροι
 πολλοί, ἢ σιώσα Δεξὸν τέλεθ'.
 Φρενιτις.

Ν Thaso Dealcis
 uxorem, qua in
 Lio habitabat ex
 morore febris hor-
 rida corripuit. ^a Ab initio co-
 operiebatur, & perpetuò, sem-
 per tacita villos straguli ca-
 ptabat, vellebátque, & scalpe-
 bat; ^b plorabat, móxque ride-
 bat, ^c non dormiebat, alius ir-
 ritabatur, sed nihil descendit,
 admonita paululum bibebat:
 urina tenues, & pauca non ha-
 bentes subsidentiam. ^d Febres
 ad manum tenues, partium ex-
 tremarum frigus. Nono die
 multum delirabat, rursus ad
 mentem redijt, tacita. Quar-
 todecimo spiritus rarus, ma-
 gnus per intervalla, rursusque
 breuissira. ^e Septimodecimo,
 alius irritata, turbata deiecit.
 Postea ipsi potus pertransi-
 bant, prorsus mente falsa est,
 nihil sapiebat, ^f cutis distenta,
 & arida fuit. Vigesimo mul-
 tum est locuta, redijtq; ad men-
 tem, muta, breuissira. Primo-
 vigesimo, defuncta est. ^g Huic
 erat spiritus rarus, & magnus
 perpetuò. Nihil sitiebat, semper cooperiebatur, aut multum loque-
 batur, aut tacebat perpetuò. Phrenitis.

COMMENTARIUS.

MŒRORES sunt animi passiones, dicebat Galenus *lib. de cognoscendis, curandisque animi morbis cap. 3. & in lib. artis Med. cap. 5.* & tam vehementes sunt animi passiones, ut multi ex mœrore obierint, testatum à Galeno *lib. 12. meth. cap. 5.* qui etiam libello de *parricida pila ludo cap. 1.* conceptis verbis scribit: *Nulla est tam vehemens affectio corporis, qua anima affectiones vincat.* Hinc videmus multos sibi ipsi vim intulisse, & mortem dedisse, alios deliros factos, alios alia passos, & eam ob rem unusquisque cauere debet, ne cum incœperit à causa externa mœstus esse, diutiùs perseueret; sed, quantum in se est, depellat ab animo causam mœrore, quia prauissimos effectus patiunt in humanis corporibus; & præcipuè in iis, qui habitu sunt melancholico, sed multò magis in iis quibus aliqua supprimitur euacuatio naturalis. In hac non admodum certum est, quam causam habuerit mœror; solent autem mulieres, quemadmodum minùs patiuntur ex retentione seminis, cum viro sunt copulatæ, magis affici ex zelotypia, cum ab hac causa suffocatio, & alia graua accidentia superuenire consueuerint, quando & melancholia ita vexantur, ut nihil sit, quod eas ab affectu vindicare possit, donec tollatur causa. Multas ego mulieres cognoui grauiet læsas: attamen, cum tam pessimè se habeat hæc mulier; & si ex mœrore hæc, & grauiora contingant; tamen putarem ego, & libentissimè referrem in diminutam, aut suppressam mensium euacuationem. Vtunque esset, aded fuit exsiccatum corpus, ut febris fuerit succensa cum horrore: neque enim humor melancholicus tam celeri motu mouetur, ut rigorem verum inducere possit, proprium symptoma humoris biliosi. Aut dicamus horruisse, quia in tanto mœrore, etiam vterus traheretur in consensum, & ut est pars neruosa, horrorem faceret.

^a *Ab initio cooperiebatur, & perpetuò.]* Poterat hoc esse propter horrorem, sed multò magis erat indicium delirij, cum id faceret perpetuò, ita notat Galenus *in comment.* dum ait: *Et cooperiri, est proprium vrisque, id est phreniticis, & melancholicis; quotiescunque mens vacillat, multa imaginantur, que non sunt.* Erat tamen euidentius melancholicæ effectus, ut etiam sequentia euidentius denotant, ut fuisse tacitam, quod simul ad melancholicos spectat, & in febribus pessimum, ut ex *Coacis* habemus *comment. 2. lib. 2.* his verbis: *In febribus mentis emotiones, taciturna, in eo, qui voce priuatus non est, perniciose sunt.* Cum enim ager, qui natura taciturnus non est, tacet, nondum progressu morbo, neque facta phrenitide, huic veteris quidam marcor, atque in somnum properans accessit, aut melancholia principium. In hac iam erat factum delirium, cum addat, villos straguli captasse. Hoc est inter exitialia signa ex Hippocratis decreto *1. prognost. sect. 23.* & ægotantem ad phrenitidem properare, & hac de causa propter scilicet imminens malum lethale, quia si ita esset simpliciter, & Galenus

eo morbo obiisset tunc, cùm festucas carpebat acutè laborans, ipso de se referente sic 4. lib. de locis malè affectis cap. 2. Cùm enim per astatem ardente febre laborarem, & festucas atro colore ex cubili eminere, & floccos similiter in vestibibus esse putarem, quos auferre tentans, nihilque sub digitis eductum inueniens, accuratius, vehementiusque id efficere sum conatus. Audiens itaque duos ex amicis, qui tum aderant, dicentes: Vidésne hunc floccos euellere, & festucas colligere? Statim intellexi id ipsum, quod dicebant me fecisse. Cùm verò sic animo constarem, vt rationalis in me facultas vigeret, rectè, inquam dicitis, proinde ne me phrenitis arripiat auxilio estote. Ergo neque hoc signum est ægrotantem phreniticum esse, sed periculum imminere, cùm Galenus postea idoneis capiti irrigationibus factis ad mentem redierit, & conualuerit. Quod & probari potest auctoritate desumpta ex 5. de locis malè affectis cap. 4. vbi conceptis verbis legitur: Cùm verò iam proximè ad phrenitidem accedunt, oculi eius vehementer euadunt squallidi, atque ex altero ipsorum aëris lachrymæ effunditur, ac deinde lippitudo innatat, & venæ ipsorum sanguine plene videntur, & sanguis stillat è naribus. Quo tempore nihil, quod exactè ad prudentiam pertineat, respondent, & floccos auellunt, & festucas carpunt.

^b Plorabat, moxque ridebat.] Isti varij motus in ægrotantibus, multiplicitatem materiæ ostendunt: nam vt in febribus hæc materia celerius, illa tardiùs putridum calorem concipit, ita hic humor citius, aut tardiùs in atram bilem, & melancholiam degenerate solet. Et, cùm pars materiæ ferueat, atque vratur, alia autem iam vsta sit. Illa risum, audaciam; hæc autem pauorem, lachrymas facit, & alia id genus. Hoc verò imprimis considerare oportet, quomodo lachrymæ illæ effluant. Nam si lachrymæ habeant causam euidentem, veluti dolorem, aut aliam aliquam animi affectionem, illæ nihil mali denunciant, neque suspectæ sunt; quoniam dicuntur quodammodo voluntariæ: si verò nobis inuitis fiant; etsi videantur ex oculis immediatè effluere, neque aliquam capitis, aut totius affectionem præmonstrare; tamen possunt hæc, & capitis, & totius corporis statum patefacere: si enim fiant, vt contingit in inflammationibus oculorum, aut quia destillatio aliqua ad oculos præcipitet, tunc sunt quidem præter naturam, & oculorum arguunt affectiones, aut totius corporis, quando scilicet à toto ad caput materia fertur, & per oculos effluit: tamen eo tempore non sunt prorsus mortiferæ, sed aliquando non multùm afferunt incommodi. Expedit tunc considerare tempus, in quo fiunt: si tempore coctionis, futuram possunt prædicere crism. Si aliis temporibus, possunt sequi nimiam vini potationem, violentum vomitum, quo tempore oculi solent inflammari aliquando; quia, quemadmodum in vomitu ventriculus euacuatur, ita maximè repletur caput. At si contingat fieri, non ob dictas causas, sed ob exolutionem, & extinctionem facultatis reentricis ipsorum oculorum, tunc non est remedio locus, & hoc cognoscitur ex cavitatè, & exrenuatione oculorum, veluti habemus ex Galeno 1. prognost. comment. 10. & 4. Aphorism. comment. 52. & apertè admodum 2. in 1. epid. comment. 80. sic: *Quibus in febribus acutis, atque*
adeò

adeò ardentibus spontanea erumpunt lachryma: his est, si quidem cetera non sunt exitialia, narium profluuium expectandum. Qui incommodè habent his non sanguinis eruptionem, sed portendunt mortem. Verùm hîc scire debetis, dicere Hippocratem plorasse, non lachrymas erupisse, hoc autem indicabat imaginationem fuisse deprauatam, vt inde melancholicum quidpiam obueniens ploraret, nihilominus prauum erat, indicans affectionem partis principis.

• Non dormiebat] & quomodo poterat sic affecta dormire: ex his enim, quæ patiebatur poterat vnusquisque conicere vigilem fuisse: hinc eliciatis volo, quanti semper fecerit vigilias Hippocrates, vt nunquam obliuiscatur huius symptomatis, vt corpus sensim colliquantes, si perseverent. Dicit alium fuisse irritatam, & benè dicit fuisse irritatam, quia si fuisset mota, maxima reuulsio exitisset à capite; verùm dum mens est læsa, non potest facultas fungi munere suo, cum non sentiat indigentia, neque solent euacuari multùm per infernas partes, nisi sit colliquatio, à qua citiùs resoluitur virtus: vidi non rarè iniectos clysteres, & validiores, nihilominus frustra, humoribus impetuosè ad supernas motis, qui non æquè facillè retrahuntur, & ob id etiam eo tempore necessaria non appetunt, neque comedunt, neque bibunt, inde fit, vt Galenus 1. *prorrhet. text. 16.* nuncupet paucos videntes potu sic. Prorsus item βραχυπάρτοι sunt phrenitici, id est, bibendi desiderium his exiguum est propter mentis ægrotationem, quod repetit *lib. 1. de difficult. respirationis, cap. 12.* Qua ratione alius irritabatur, eadem ratione & vesicæ excrementa pauca erant, paucò existente irritamento, bile ad caput delata, vnde fiebant substantia tenues, & sine residentia, aut dicamus cum Galeno *lib. 2. in 1. epidem.* tales fuisse vrinas, quia à febre ardente esset tostus omnis & sanguine humor, aut vrinæ instrumenta iam essent demortua: neque enim ea erat conditio, quin & hoc vereri possemus: dicere enim id factum, quia parum biberet, non vsquequaue in ægrotante conuenit; nam habebitis multùm bibentes, & parum meientes, quia febris absumit, & propter obstructionem difficilis fit humorum transitus. Alios autem minimum bibentes, & multùm meientes, quando multa extat serosa humiditas, quæ intra vasa non potest detineri. Verùm in hac id contigisse affirmandum, quia deliraret: vidimus enim multos, qui petita matula, eaque ipsis data, non iam lotium effunderent, sed matulam in manibus otiosè detinerent. Alios, qui exurgerent quidem, tanquam ventris onus deposituri, postquam verò descendissent, penitus obliuiscerentur, atque nihil efficerent, donec à præsentibus admonerentur. Quibus omnibus concludendum est à delirio potius omnia prouenisse.

^d Febres ad manum tenues.] Est hoc pulchrè dictum, quasi moneat nos Hippocrates, vt exactè attendamus symptomata, quæ si maligna sunt, tunc non est fidendum paruitati febris, quoniam intus peccatum est; & obseruate diligenter in pestilenti, in maligna constitutione non habebitis calorem mordacem, & hoc est malignè afficere, quemadmodum si homo inimicus nos blandè alloquatur, intus autem habeat virus. Itaque vult

dicere Hippocrates sic. Febres ad manum tenues, quasi febrili calore non laboraret: at quomodo cognoscemus prauam esse ægrotantis conditionem? certè ex antedictis, & ex sequentibus, videlicet addit statim partium extremarum frigus, intus æstuante calore, neque pro ratione febris ad extimas expanso. At dicit quis, si calor videbatur mitis, saltem pulsus extabant frequentes admodum, vt inde aucto vsu, velociùs mouerentur. Neque hoc est necessariò, quia in humorum malitia, depressa natura, non tantum calor videbitur mitis; sed & pulsus etiam satis quieti, & tunc cum grauibus accidentibus caueat, ne vos tenuitas febris decipiat, ægrotante haud multò pòst emoriente. Scribit Hippocrates *in Coacis. Mæiores cum silentio, & auersationes hominum leuiter eos interficiunt*, quasi velit innuere mitiorem videri statum ægrotantis eo tempore, cum tamen interna dispositio sit praua: neque tunc febres sunt leues ex propria natura, sed ex naturæ oppressione, ob id referrem ego in ætatem distulisse mortem ad vigesimam, non in leuem febrem. vt ait Galenus *in comment.* dum ita habet. *Sed nunc quidem hac febricitans acuiè ad diem vigesimum primum se sustinuit, fortasse, quia modice febricitaret.* De his febribus loquutus est Galenus *lib. 1. de differ. febr. cap. 1.* quando scribit. *Febrium alias esse manni mordaces, alias mites; alias non mordaces quidem, sed post insurgentes; Alias verò acutas, sed qua manni succumbant*, qualem fuisse hanc crediderim; desumpsit verò hanc febrium diuisionem ab Hippocrate *1. in 6. epidem.* Quare quantopere fidendum esset huic febrì pater. Neque quis subiiciat, quod à multis fieri obseruauì, non apparuisse exanthemata: ergo febris non erat mali moris, quoniam superuenientia non sunt eadem. Est quidem verum dicere. Sunt exanthemata in febre acuta: ergo & est mali moris: sed non è conuerso, quia varia sunt superuenientia, vti apertissimum est, & ex Galeno *in lib. de cris.* habetur. Memini vidisse præter alios, quos possem vobis recensere, iuuenem filium Illustrissimi Comitìs Arcimbaldi, qui cum hyemali tempore ceciderit in aquam è nauicula, quam conscenderat, vt animum venatione recrearet, detinuit hic per multas horas vestimenta aqua frigida plena. Itaque paucis interpositis diebus, meatuum ingenti constipatione facta, quam prohibuisset, si statim sanguis fuisset extractus, incidit in febrem mali moris, quæ ita mitis videbatur, vt & coctio in vrinis appareret, neque exanthemata eruperint, neque vnquam delirium passus est, vt miraretur Siluaticus doctiss. eo tempore in hoc almo Tycinensi Gymnasio Medicinam ordinariam primo loco proficiens cum stipendio mille scutorum, quomodo scilicet, æstuante intus corpore, vrinæ nihilominus essent tam boni coloris, quæ tamen solent in iis casibus variari. Verum, tales fiunt cum putredo est circa cor, aut virtus ita languet, vt non aggrediatur coctionem, quo tempore non est mirum non fieri in genere venoso ebullitionem, & per consequens vrinas apparere boni coloris, & ægrotantis conditionem satis bonam, cum qua tamen ægrotantem celerrimè de medio tollit, vt recensito euenit die decimoquarto à morbi principio. Quare non est mirum, si in hac non fiat mentio, neque de vrinarum prauitate, neque de exanthematibus, cum

cum sine his non desinat nihilominus esse febris mali moris. Quod febris esset magni momenti, ex iis elicitur, quæ refert contigisse in nona, qua delirauit, & multum, rursumque dicit rediisse ad mentem, & tacitam fuisse. Si febris erat mitis, quomodo accidentia erant sæuissima? Latet hic anguis in herba, vt vulgò dicitur, & ob hoc omnia diligenter perpédere par erat ab initio, ne febris lenitas deciperet. Et enim vero, si vrinas tantum inspexissemus, hæc neque erant bonæ, neque malæ, solam cruditatem denotantes. Si febrem, mitis ad tactum apparebat: si ex magnitudine symptomatum, elicitur morbi magnitudo, quis non iudicasset talem? Vidi non rarò, & credo omnes medicinam profitentes obseruasse; sæpissimè morbos incipere sensim, qui videntur non esse, postea statim inualuisse: vrinas fuisse commutatas, & lethalia signa apparuisse. Hac de causa debent adolescentes diligenter perpendere, an omnia inuicem sibi respondeant: si quis enim ægrotet, sicut, noctu vigilet, inquietus sit; tamen febris videatur leuis, maius periculum, quia est ex iis, quæ conclusæ dicuntur, non apparées, quod frequentissimum est in febribus malignis: ideo enim dicuntur malignæ, quia intus latitat malicia humorum, veluti sunt homines quidam nostri temporis, quorum faciem si spectes, videntur esse quantiuis pretij, opera fallunt, & Deus nos liberet ab istorum manibus, sic febres huiusmodi, & ne longius peramus exemplum, ecce mulier hæc in nona die multum delirauit, cum tamen vsque ad nonam mitius affligeret, & mirum in septima nihil noui euenisse, & distulisse augmentum vsque ad nonam: At erat species quædam humoris, qui veluti tardius, acrius affligere solet, nimirum melancholicus: sunt enim periculosi admodum morbi illi, qui ab humore melancholico ortum ducunt, aut ratione longitudinis, aut ratione symptomatum, quia efferatur multum. Neque propterea melior erat istius ægrotantis conditio, quia ad mentem redierit: nam dicit fuisse tacitam; ita vt varietas humorum, symptomatum varietatem faceret: nimirum mota bile suscitabatur vehemens delirium, & intensiùe tale, sed ipso humore facilè resoluta, visa est rediisse ad mentem, sed erat tacita adhuc remanente terreo. Verum illud in re Medica obseruatote: videlicet, cum quibus diebus morbus deberet remitti, grauior ægrotantis fit status, malè est actum cum ipso: est enim signum virtute in cedere, & per consequens morbum eundo acquirere vires. Hæc habuit nouam, non bonam. Hic dies est contemplabilis, & quidquid alij sentiant, qui nolunt esse nec iudicatoriam, nec indicatoriam, iudicat sæpissimè, si non vt decimaquarta, tamen & id efficit, hoc non negante Galeno lib. 2. de diebus decret. cap. 8. dum ait. *Concidant eis nonus, quintus, & tertius*: Subdit. *Plurimos, quidem nonus indicat*. Nescio an clariùs dici possit. Præterea idem Galenus lib. 3. de diebus decret. cap. 8. Sic scribit. *Iam verò & nonus inter duos decretorios septimum, & undecimum medius, vel non factum in septimo die iudicium, vel undecimo futurum ipse sibi vindicat: si igitur crisis que futura est undecimo, aliquando fit nono die: ergo inter iudicatorios est deputandus*. Hippocrates 3. lib. prognost. comment. 31. ad verbum habet. *Sed quia hic nequaquam decretorius est, ad nonum, aut undecimum deuenit indicatio*. Hic sine dubio, dum

demonstrat

demonstrat diem decimum non esse decretorium, dicit nonum talem esse. Quid plura. Hippocrates *sect. 4. Aphorism. text. 36.* nonne propterea sudores esse bonos dicit nono die, quia hi sudores indicant morbos. Ex his constat apertissime nonum diem esse ex indicatoriis. Est & indicatoria, quia si non indicat, saltem indicat quid futurum sit in subsequenti- bus pro ipsius dispositione. Ad rem igitur venientes dicimus non nisi fuisse malè ominandum, cum decimaquarta die fuerit deterior huius ægrotantis conditio: nam eo die deterrima habuit accidentia, cum spiritus eidem fuerit rarus, & magnus. Tria sunt, uti aliàs dictum est, quæ magnum habent momentum ad salutem. Pulsus constans, respiratio libera, & appetentia inculcata. Crederem ego, neutrum istorum adfuisse. Non respiratio libera, quia decimaquarta habuit magnam, & raram per interuallum. Sunt qui disputant super modo loquendi Hippocratis, verum si- nite hos disputare, dum vos ei quod magis viget incumbatis; & certum habebitis idem esse spiritum raram, ac per interuallum factum, nisi adda- tis per magnum interuallum, quod Galenus in *comment.* euidenter decla- rat, dum ait: *Spiritus rarus, quod est perinde, ac per interuallum.* Subdit: *Atque sanè videtur deinceps idem dixisse.* Fortè ergo; aut, ut raritas aug- mentum indicaret per interuallum addidit, ac si dixisset per magnum admodum interuallum; est enim interdum consuetum, ut magnum re- linquatur, solùmque vsurpetur per interuallum, id autem non semper erat, sed modò habebat raram, modò breuispirans erat. Docuit iam Galenus in superioribus breuispiros fieri ægrotantes à frigiditate natiui caloris. Itaque, etiamsi haberet spiritum magnum, & raram, quotiescunque vin- ceret natiui caloris frigiditas, erat breuispira, id est, habebat spiritum ra- rum, & paruum, sed utcunque esset, spirationem non habebat liberam. Neque dicerem potuisse bene se habere ad oblata. Primum, quia moror, si quid aliud appetentiam deiicit, etsi non febricitent homines; sed mul- tò magis febre superueniente, quæ sua natura partes coctioni destinatas labefactat non leuiter, & multò magis malignitate præsentente. Præterèa, qua ratione parum bibebat, eadem ratione parum comedebat. Ergo, ne- que ad cibum bene se habere poterat: sed neque pulsum constantem fuisse est credendum, cum præter extremorum refrigerationem, quæ vir- tutem opprimit, fuerit pariter breuispira, quo tempore calorem extingui certum est: neque eo tempore potest esse virtutis robur. Quòd si æger in superioribus recensitus ab Hippocrate, grauissimè affectus, superauit mor- bum præter expectationem, quia tria illa habebat antedicta, meritò hic, cui omnia hæc deerant, debebat mori, præsertim cum in dies ingrauesce- ret magis morbus: nam subdit Hippocrates,

◦ *Decimoséptimo aluus irritata, turbata deiecit*] Fuerit modò hac die irritata, quia natura tentaret aliquam euacuationem moliri, ut se à sarcina eximeret, uti solet frequentissimè in diebus decretoriis, aut fuerit irri- tata arte, quia scilicet iniectus sit clyster, quod verisimile est, si aluus erat adstricta: illud erat certum deiecisse, sed pauca, & erant turbata: nam quemadmodum aderat materia biliosa, ita irritabat præ sui acredi-

ne, & quæ excernebantur erant turbata, id est, verterem ego, aliquem dolorem afferebant sedi, vel intestinis, ita sumerem ego, & si apud Galenum turbati alium idem sit ac moueri, ac sequi euacuationem, quia modus loquendi Hippocratis est diuersus, cum alius irritata, deiecit turbata: istud verbum *turbata* aliud significat hoc in loco, vt dixi. Itaque tentabat natura, sed non poterat perficere malignè habens. Et, quod maximum est, potus pertransibant. Hic attendite Hippocratis dictum, quia rem magni momenti significat: nam ad quid dicere, *pertransibant*, nonne, & aliis pertranseunt? verum sic scribit, vt significet resolutionem virtutis retentiuæ. Vult igitur dicere, pertransisse potum, cum biberet, vt videretur in puteum descendere, quod symptoma etiam à vulgo obseruatur, & habetur vniuersaliter pro funesto signo. Prouenit hoc à duplici causa, vel à flatibus, vel à siccitate. A flatibus, etiam sanis contingere potest, & si in ægris propter hoc fiat, non admodum est periculosum. At, si fiat à siccitate lethale est sine dubio, tum *ex Coacis*, tum *ex epidem.* *Ex Coacis*, quia *lib. 2. text. 28. comment. 2.* hæc habentur: *Quibus inter bibendum strepitus auditur, & murmur quoddam fit in siccis, & qui agrè deglutiunt tussiculoso spiritu, lethale in acutis, quibus refrigeratio accidit.* Huic ægotanti accidit acutè laboranti, & refrigeratæ, cum haud multò post facta sit muta, & breuispira. Ergo in hac erat hoc signum lethale. Rem ita esse confirmant historiæ *ex 7. epidem. text. 6.* desumptæ. De Cydis filio ita scribitur. Et cum biberet descendens in ventrem, & pectus, sonitus, qualis & Carradi. Legitur autem hæc Historia *eodem lib. text. 11.* Propinqua iam morte, inquit Hippocrates, exigui sudores, multi, & cum biberet, sonitus in thoracem, & ventrem descendens, ambo obierunt. Habet doctissimus Vallesius *in comment. ad historiam*, sic: *Hoc signum vidi ego in multis moribundis, atque, haud scio, an viderim in vno eorum qui supervixerint, cerè in vno tantum eorum, qui acutè ægotarent, & id accidens acuta febris superuenisset.* Redditque huius symptomatis causam. *Causam verò esse censeo eius accidentis, quod corruptis iam facultatibus naturalibus, pondere, & propria fluxilitate feratur, veluti inde mortuum corpus, atque ob id sonitum edat.* Accedit etiam sonitus edendi alia de causa, quod moribunda corpora flatum iam admittunt intra naturales cavitates, qui ingressu humoris, qui non fugitur paulatim à naturalibus instrumentis, sed propria natura incidit, verberatus edit sonitum. Has ob causas ego hoc signum in pessimis pono. Itaque dicerem ego sic. In moribundis adsunt flatu propter imbecillitatem caloris, sed & adest resolutio partium: at non in omnibus id contingit. Quare si quis acutè laborans cum hoc signo conualescet, illud signum fiet à flatibus tantum, non à resolutione, & siccitate, quo tempore sine dubio irreparabilis est morbus, quia tunc exsiccarus est etiam œsophagus, qui suo munere non amplius fungitur, & ob id multis in locis Coacarum reponitur inter funesta signa, vt non immeritò, & huic idem contigerit, cui omnia euidenter tenlebant ad perniciem, cum nihilominus deliraret, & augetetur multò magis delirium, aucta cerebri intemperie, & ita erat delirium auctum,

vt nihil omninò saperet, id est, vt omninò mente esset capta, ita vt nihil omnino assumeret: nam multos videmus, qui etsi delirent, tamen quod porrigitur assument: obseruabitis enim aliquando delirantes auidè admodum conuertere se ad porrectum cibum, vt porrigenti obuiam ore eant: est quidem hoc malum, verùm multos seruos vidēbitis: At nihil omninò assumere deterrimum est, & illud quod obseruatur ab Hippocrate in *Coacis lib. 3. text. 23. comment. 1.* quando ait: *Deliria circa necessaria, pessima. Quæ ex his exacerbantur, lethalia sunt:* nam cùm quis delirat malum quidem, quia patrium principum læsionem denorat, sed delirare, circa necessaria, ita vt omninò respuant, quæ virtutem possunt sustinere, illud est pessimum vt signum, & vt causa. Primo modo, quia grauer læsam esse mentem significat, & omnes principes facultates, quæ quò plures læsæ sunt, eò maius periculum denunciant. Secundo modo, quia cùm res vitæ necessarias non admittat, non tantùm causis morbificis opprimuntur, sed eorum etiam egestate, & indigentia resoluuntur, sine quibus vita conseruari non potest. Quare in vniuersum periculi vis in his pendet ex humoris malignitate, facultatum plurium grauiore offensione, cerebri maiore alteratione, & rerum vitæ necessariarum negligentia. Et quò magis exacerbantur hæc dicta, eò perniciosius habent: nam grauium signorum perseverantia, & exacerbatio fatiscentem naturam, & morbum ingrauescentem ostendunt, vnde magis confirmatur mortis prælagium. Quibus sic stantibus non sine causa subdit Hippocrates.

† Cutis distenta, & arida fuit.] Nonne habuit euidētem causam, cùm & adureretur à febre, & exsiccaretur ab alimenti defectu; scabra enim, & exardescēte cute, siccum, calidumque morbum esse colligimus, consequiturque hoc non tantùm incendium, vt in hac, sed etiam aliquando vicerum marcidam quandam dispositionem, & quamuis vigesimo die, postquam multum est loquuta, quod perseverantiam delirij manifestabat, redierit ad mentem. Hoc non fuit ex bonis, sed non rarò morti propinquis euenire consuevit, vt notat doctissimus Valesius: multi enim, antequam moriantur, videntur melius habere, & non semel obseruaui ego, multos delirantes haud multò ante mortem, rediisse apud se, vt Dei Optimi Maximi beneficio, potuerint commodius animam disponere, misericordiam peccatorum suorum efficaciter petentes, quod ab omnibus exoptandum est. Quod autem esset infida alleuatio, & potius extrema virtutis imbecillitas, non amplius pugnantis aduersus causam morbificam, constat ex sequentibus, cùm vix ad mentem redierit, quod paucis interpositis horis vocem amisit, & facta est breuispira. Neque hic pluribus opus est, ad probandum, an id proueniat propter affectionem tantùm musculorum voci inferuentium, an propter extremam virtutis prostrationem, cùm euentus comprobeat rem ita fuisse, eadem die sequenti decedente, scilicet vigesimoprimo, non potente natura amplius vim morbi sustinere. Ex quibus colligimus, an sit fidendum iis febribus, quæ cùm mitissimæ videantur esse, annexa tamen habent grauissima accidentia, vt hanc febrem fuisse facile constabit cuique. Itaque tandem miserrimè consumpta obiit,

obiit, non tantopere productura vitam, nisi firmas habuisset vires. Hæc historia vult omnes oculos, sed præ cæteris iuuenes, qui de hoc debent esse solliciti, quo sibiipsis à primis diebus famam parent. Tandem, vt sui moris est, Hippocrates recenset, quæ per totum morbum passa est, vt vnusquisque videat, quàm graui morbo tentaretur, & quomodo non posset ab hoc morbo euadere.

§ *Huic erat spiritus magnus, & rarus perpetuò. Nihil sentiebat, semper cooperiebatur. Aut multum loquebatur, aut tacebat perpetuò. Phrenitis.*] Non erat spiritus rarus, & magnus perpetuò, sed vltimum, aliter non fuisset breuispira, verum est, quòd cum deliraret, quibus spiritus talis est, possumus dicere semper habuisse, quia semper delirauerit. Quòd si fuit breuispira, illud erat, aliquando deficiente natura, sed tamen eadem insurgente, iterum spiritus talis reddebatur. Est autem hæc vox ambigua: nam in longum, latum, & profundum, multa thoracis distentio magnum spiritum facit, dicitur etiam talis, quia plurimum spiritus semel trahitur, plurimum semel excluditur, id quod phreniticis, & aliis delirantibus contingit: verum hoc non frequenter faciunt, sed interpolatè, quando scilicet mens est occupata in alicuius rei inspectione, vt sapiissimè contingit iis, qui aliqua re delectantur, qui toto eo tempore ferè spiritum retinent, postea cogente necessitate respirationis, multum trahunt spiritus, & etiam excludunt vnica vice. In febricitantibus cum delirio, quia æstuant thoracis partes, respiratio illa perpetuò magna est, & ita singulis motionibus plurimum thorax distenditur. Dicitur magna respiratio, quia semel multum, & longiore motione efflatur: magna etiam, quia thorax ampliatur, atque distenditur. Et tandem dicitur magna, quia longioribus intervallis redditur. Concludamus, vt finem imponamus, omne vitium respirationis delirio copulatum esse lethale. Quòd postea nihil sentiret erat ex pernicioso, & denotabat nihil amplius deesse ad omnem ruinam; semper cooperiri cerebri affectionem significabat ex melancholia, perinde & esse loquutam. Postea fuisse tacitam, effectus erat melancholici humoris, qui aliàs aliter surgebat.

Phrenitis. Non simpliciter phrenitica fuit, sed mistam habuit affectionem ex bilioso, & melancholico humore, aliàs altero prævalente. Vt hæc apertiora fiant, ponamus, quæ super hac Historia habet Galenus *lib. 2. de difficult. respirat. cap. 8.* vbi ad verbum hæc leguntur super expositione istius historię sic: *In ipsa autem Dealcis uxore, vltimum quidem delirium exuperat, raro verò exuperatur: verum verba paulò antea, quando exponebam, quid significet: per tempus, adscripsi. Nunc affectiones ipsas pugnantes referam; sequentibus & hic sermones ab Hippocrate prolatos. Nulla itaque dolorosa affectio huic muliercula accidisse videtur, prævaluit autem perfrigeratio, marcescente insita caliditate: ex eo enim, quod est scriptum de ipsa. Febres ad manum tenues, extremitatum frigiditas. Hoc ostenditur, & ex eo, quod per omnem morbum contegebatur ait. Quin & ex mænore initium sumpsisse, his consentit. Inquit enim febris cum horrore ex mænore corripuit. Sed & ipsa febris cum horrore iuxta eandem causam*

facta est. Et sanè etiam hoc, quod potus ventrem penetrant, ac percurrant, neque paruo tempore consistentes, maximum signum est innatam caliditatem extinctam esse. Quin & cutis arida nihil aliud est, quàm resiccata. Deperit autem vna cum eiusmodi siccitatibus innatus calor. At verò, quòd hæc omnia in ipsa facta sint, ipsa dictionum sequela ostendit. Decima septima enim, inquit, irrationes à ventre turbulenta, postea verò ipsi potus percurrerant, neque consistebant, omnino nihil sentiebat, cutis arida circumtentio. Rationabiliter igitur per omnem morbum magnus, & rarus spiritus praualluit, intercedebat autem aliquando etiam breuis, ad perfrigerationes consequens. Mentionem autem faciam etiam nunc ipsius dictionis, velut antea iam adscripsi. Decima quarta spiritus rarus, & magnus per tempus, & rursus breuispira. Vigesima sermones multi, rursus sedata est, taciturna, breuispira. Vigesima prima mortua est, huic ad finem spiritus rarus, magnus. Hic igitur delirium perfrigerationem superabat, & propterea raro quidem breuispira, per omnem autem morbum longispira seruata est. Hæc Galenus loco supra adducto. Ex quibus elicitur paucissimis verbis ferè totus, præsentis Historiæ sensus. Reliquum modò est, vt aliqua addamus ad curationem spectantia.

Curatio.

IN hac curatione facienda, illud primum ante oculos erat ponendum, an verè incæror prouenisset ex mensium retentione, an ex alia causa. Si nullus erat defectus in puerperio, siue in mensibus, sine dubio partes supernæ erant euacuandæ, sanguine ex brachiis animosè detracto: verùm illud addere oportet, quod vos animaduertere debetis, non omninò esse credendum mulieribus, quia multoties ipsæ negant esse defectum, & tamen re vera est. In plethorica igitur muliere non mediocris est sufficiens euacuatio, quoniam sæpissimè tenuiori euacuato, relinquitur crassior, & terreus, à quo melancholici producuntur effectus. Præterea neque peccatum erit sanguinem semper in muliere extrahere ex infernis partibus, quia etsi sint, hoc supposito, euacuata pro indigentia; tamen reuellit sanguis ille ab utero, & prohibetur vaporum tetricorum transmissio ad supernas partes. Quòd si mulier affecta, sit ex eis, quibus iam naturaliter propter ætatem retinetur euacuatio, multò magis ad hanc euacuationem est confugiendum, & sine timore; & obseruabitis maximum sequi iuuentum, quod testatum esse Orribasium aliàs à me dictum est. In hac igitur quomòdocunque esset ad tutiorem curationem solui venas infernas curassem, iterato sanguine misso, inspecta sanguinis qualitate, vt si niger esset, & impetuosè flueret, copiosius extraheretur ex Galeni documento *in cap. de curatione quartana*. Alio adstricta existente, expediebat clysteribus uti. Semper in mulieribus in decocto decoquite quæ flatus discutiant, & vtplurimum cauere à dulcibus, quæ ex melle conficiuntur. Id non est perpetuò verum, quia non omnes mulieres æqualiter afficiuntur ab iis, quæ ex melle conficiuntur: verùm vtplurimum infesta mulieribus sunt, quæ

ex melle constant: vel poterat præscribi medicamentum blandum, quod reciperet lenitiui ad $\zeta.j.$ diaphœn. $\zeta.ij.$ pulu. s. citri $\mathcal{D}.j.$ cum saccharo factis bolis. Vel in portione vti manna ad $\zeta.iiij.$ dissoluta cum decocto sem. citri, & absinthij, ad hoc vt fieret amara, & hoc commodè poterat euacuare, & blandè, quod attendendum est in humore melancholico. Neque inutile exstitisset infusum senæ, cui dissolutum fuisset mel rosaceum solutiuum, & syrupus de fumo terræ. Quoniam verò citissimè ad alterantia erat veniendum, ob id ex vsu fuissent sic parati, qui reciperent fumum terræ, cichorium, oxymelitis portionem cum aquis refrigerantibus, deobstruentibus citra calorem, & obsistentibus maleficæ qualitati, aut decoctis ex iisdem, quæ sine dubio, vt minùs grata, sunt magis efficacia, & vtilia. Ad reuellentium genera erat deueniendum, quo retraherentur à capite humores, si fieri posset, nunquam prætermittis alexipharmacis interiùs assumptis, exterius cordi adhibitis. Capiti perfusiones viles, oxyrrhodina. Vigiliis, etsi multa veniant in vsum, præ cæteris mihi arridet papaueris syrupus: exterius vnguentum populeonis. Sunt, qui vrgente delirio, venam frontis secant: medicamentum vtile tempestiuè adhibitum, scilicet euacuato benè corpore, & non delata materia ab infernis partibus, quia tunc plus attrahimus, & hac de causa magna adhibenda cautio est, veluti etiam in applicatione pulli columbini, vel gallinæ, vel catuli, futuræ coronali admotis. Hoc medicamentum, quemadmodum commendatur cum ratione, quia dissipat materiam in caput delatam, & firmiter reddit: ita etsi intempestiuè applicetur, non parum nocet in augenda capitis intemperie, & præsertim in muliere, quia aliquando; & sæpissimè foueri potest affectio ab vtero, quo tempore cauti sint Medici expedit, affectuum causas expendentes: loquor vobiscum adolescentem, vt scilicet morbi originem attendatis, & terminum ad quem expendatis, & non simpliciter terminum à quo. Inter cætera debebatis esse solliciti de victus ratione, & statim præparare, quæ humectantem haberent vim, quoniam, vt vidistis in Historia, vniuersum corpus exsiccabatur, & omnem adhibere diligentiam, vt alimentum assumeret, quod quemadmodum est necessarium, ita quam difficile. In hunc vsum veniunt quæ in modica quantitate plurimum nutriunt, de quibus in aliis. Si nihil obstitisset, transacta decimaquarta potuisset præparari aliquod leue medicamentum purgans ex fumo terræ, cum decoctione senæ ad $\zeta.ij.$ ad euacuandam materiam adustam, & melancholicam, cum portione syrupi rosati solut. inspecta semper virtute, quam si suspectam habebitis, vsus clysteris erit tutior, præsertim cum his commodè euacuetur corpus, vt multis contingit. Ventriculum fouere expediebat, quod semper in febribus facite. Et quando curationem instituitis mulieribus, bene, & diligenter perpendite, an ventriculus sit imbecillus ex se, an per consensum ab vtero, quod frequentissimum est: frustra enim tunc ventriculo subuenimus, nisi habeatur ratio termini à quo, videlicet vteri. Multa in hunc vsum veniunt, veluti conferua absinthij, diacuminum, aromaticum rosaceum, diarrhodon Abbatis. Morsuli ex floribus citri, nux myristica, & morsuli hunc in modum concinnati,

℞ galange, macis ana ʒ. ʒ. cinnamomi electi ʒ. ij. caryophyllon ʒ. j. cardamomi, nucis moscata ʒ. viij. pellicularum stomachorum gallinarum infusarum in vino maluatico, & exsiccatorum ʒ. j. saccari ad pondus omnium, & secundum artem fiant morsuli, vel utatur in puluere, aspergendo fercula. Aliud commendatur in hunc modum. ℞. specierum diagalange, specierum aromatici rosati an. ʒ. j. specierum diacaryophyllati, & diarrhodon Abbatis ana ʒ. j. pulueris stomachorum gallinarum preparatorum ʒ. j. cum pasta aconiorum fiat electuarium. Verum in huiusmodi febribus cauere oportet ab his tantisper, dum sint ab ea immunes. Exterius hoc, vel simile præparatur. ℞. granorum lauri nigella, ruta ana ʒ. ij. coquantur in vino aromatico vehementer, & coletur, deinde coquatur cum oleo communi, ad consumptionem vini integram, ita ut remaneat solum oleum, & ex eo fiat inunctio. Si magis placet ceratum. ℞. Bdelly, ammoniaci ana ʒ. ij. cera, resina, laudani ana ʒ. ʒ. caryophyllon, squinanti, baccarum lauri, cardamomi ana ʒ. j. fiat secundum artem ceratum, & ori ventriculi admoveatur. Nec improbat in ventriculi imbecillitate huiusmodi morsulus. ℞. specierum diagalange ʒ. j. ʒ. specierum plirisarcoticon ʒ. ʒ. rosarum, spody ana ʒ. j. ʒ. cum saccharo dissoluto in aquis absinthij, & maiorana, fiat confectio. Hæc, & alia multa à practicantibus habentur, veluti ceratum ex pulu. mastichis, florum lambrusca, & cum modico pul. nucis moscata, cera & resina parare ceratum. At certè credo ego, parum, aut nihil posse iuuari mulieres, quæ ex consensu vteri sit afficiuntur, & ob id eam partem tunc respicere expedit, extracto sanguine, si vitio mensium fiat affectio. Si propter flatum ab imbecillitate vteri genitos: Cerata ex caragna, tacca nacca, galbana supra umbilicum positis his: discutiunt enim flatum, & roborant vterum. Si tandem hæc fiant in muliere sterili, omnia irrita sunt, nisi concipiat. Hoc non semel vidi, & modò habeo præ manibus nobilem mulierem, quæ habitu est sanguineo, & in victus ratione satis liberalis. Facta est melancholica, quia non concipit, & tamen domestici ipsius non aliud sibi ipsis persuadent, quàm iuuenem hanc esse dæmoniacam, & habent, qui hanc opinionem confirmant, & tamen adhuc nihil iuuamenti attulerunt, neque imposte- rum sentiet ex his commodum, nisi concipere contingat, quod non est difficile vtrisque iuuenibus existentibus. Erat hîc in ciuitate Papiæ mulier nobilis, quæ nunquam concepit, nisi post decimumoctauum annum à sponalibus, & septem filios edidit, cum singulo anno postea vtero gestaret, & sana facta est omninò cum antea morbosam haberet sanitatem. Obseruate vos hæc in curatione steriliùm, ne ex leui mulierum affectione conueniatis cum vulgi opinione, putantes qui morbi sunt naturales, eisdem incognitam habere causam. Et hæc satis.

APPΩΣΤΟΣ ἐκκαθένηα Γ.

ÆGROTUS XIV.

Η Μελιβοίη νεκρῶσι-
 κῶ ἐκ πολῶν καὶ
 ἀφροδισίων πολ-
 λῶν πηλῶ χρονον
 δερμανθεῖς, κατεκλίθη. Φεικώ-
 δης ἦ, ἔ ασώδης ἰδ. ἀγρυπνῶ.
 καὶ ἀδιψος. ἀπὸ ἧ κοιλῆς τῆ φρο-
 τη. πολλὰ κῶ φανα διήλθε, σὺ
 φερρόφ πολλῶ. καὶ τὰς ἐπομύας
 ὑδατοχλοα πολλὰ διή, ἔρα λεπ-
 τῶ, ὀλίγα, ἀχρσα. πνύμα δρασόν,
 μέγα, ἀφ χρονα. ὑποχονδρῖς ἐν τῶ-
 σις ὑπολα παρῶ. ὠδραμήκης ἔξ
 ἀμφοτέρων, καρδῆς παλμῶς, ἀφ
 τέλεῶ ξυνεχῆς. ἐρησεν ἐλαμῶδες.
 παρέκρυσεν ἀτρεμείως. κῶ σμῶς τε
 καὶ ἦσυχος. δερμα καρφαλέον καὶ
 φερετῶ μῶν. δλαχωρήματα πολ-
 λῶ, ἔ λεπτῶ, ἦ χολώδεα, λιπῶ φῶ.
 ἰδ, πάντῶ παροξυμῶ. παρεκρέθη.
 πολλὰ παρέλεγεμ. κ', ἔξεμάνη,
 βληρισμῶς. ἔδεν ἔρφ. μικρῶ πο-
 τῶ κατέχευ. τῆ κοί, ἀπέθανε.
 φρενίτις.

DOLESCENS
 Mælibea ex ni-
 mio potu, & ve-
 nere diu calefa-
 ctus ^a decubuit, horrebat, &
 erat fastidiosus, insomnis, nec
 sitiebat. Aluus primo die mul-
 ta stercora deiecit, cum multa
 offusione. Sequentibus diebus
 multa diluta, qua bilem refe-
 rebant: urina tenues, pauca,
 decolores. ^b Spiritus rarus, &
 magnus per intervallum. Hy-
 pochondrii contentio submollis,
 ex utrisque oblonga: ^c perpe-
 tua cordis palpitatio: ^d reddi-
 dit urinam oleosam. Decimo,
 deliravit modicè, modestusque,
 & tacitus erat, cutis arida, &
 distenta. Deiectiones vel mul-
 ta, & tenues, vel biliosa, &
 pingues. Quartodecimo, desi-
 puit, cuncta exacerbata sunt,
 multum deliravit. Vigesimo,
 insanivit, sese iactavit, nullam

urinam reddidit, modicum potionis continebat. Vigesimoquarto,
 obiit. Phrenitis.

COMMENTARIUS.

ON QUERIMUR non raro, nostris temporibus non aequè vitam
 prorogari, ac præteritis, quasi pro certo habeamus, sic ferre præ-
 lens tempus, ut veluti omnia orta occidunt, & aucta senescunt, ita id ci-
 tius

rius eueniat, quia sensim ad nihilum redigatur mundus, & idè corpora imbecilliora nascantur, quàm vetustis illis temporibus, hincque celerius vitam finiant, vix ad mediocrem ætatem peruenientes. At nonne patet euidenter vanum esse in hoc referre culpam? cùm nos nobismetipsis iudicia faciamus, praua vtentes victus ratione, quæ sanitatis caput est. Bone Deus! si vix attingunt pubertatem, quòd cum mulieribus copulari appetunt, & ita exoptant, vt venere immodicè vtentes plurimi, sensim eorum copora colliquari animaduertamus. Aliis mictus sanguinis superuenit: catharris ad mortem concomitantes. Podagræ continuò affligentes, neque ob hoc vitæ mutatio in meliùs, cùm videamus podagricos vino, & venere piùs iusto deditos, ita vt omnem adhibeant curam, vt praua victus ratione, sibiipsis infelicitatem vi quadam comparent. Quibus sic stantibus, & verissimis, sequitur necessariò, vt ex præpropere coïtu non tantùm corpora gignentium, quæ nondum ad perfectum augmentum peruenerant, valde vehementer debilitentur? verumetiam, quod magis est, proles reddatur imbecillior, & hæc de causa breuiorem vitam viuunt, cùm in his imperfecta fiat coïtio: actiones non sint firmæ, facultas animalis languescat, & tandem fiant senes, & morbosi ante senectutem. Hoc est breuitatis vitæ causa. Ob moderatam victus rationem, quam vt plurimum veteres seruabant, tutius validiore medicamento purgabantur, dicit Galenus in lib. 2. de fracturis, vbi proponens helleborum album pro medicamento, non difficilè purgatos hoc validissimo remedio, quia erant in victu temperantes. Videre modò iuuenes nostri temporis, quòd nihil mediocre efficiunt. Modò inualuit vsus, quo multi incautè perimuntur, dicam meliùs, abusus, vt quacunque hora, assumant puluerem hyosciami Perouiani, dicti vulgò *Tabacco*. Quantum autem huius medicamenti abusus noceat, experiuntur multi, veluti & largior portio aquæ ardentis. Verùm sinamus hos in peccato suo mori, postquam medelam adhibere est impossibile, & veniamus ad hunc adolescentem, qui & ipse potest incautis iuuenibus vtilitatem afferre, si bene animaduertant, quæ de ipso scribuntur. Appellat igitur Hippocrates hunc adolescentem duabus credo de causis. Primò, vt denotet quàm intempestinè deliquerit in venere, præsertim immoderatè eadem vtens. Secundo verò, vt ob oculos ponat vim morbi ex quo sublatus est, & citissimè. Hoc quidem certissimum est facile febribus acutis corripì iuuenes; verùm magis resistere, quàm senes: quòd si eorum virtus concidat, multò grauior causa arguitur; quia, quemadmodum magna causa existimatur, quæ vehementem imprimit calorem in sene, ita maxima quæ iuuenem citò deprimit: oportet enim prauam inueniat, & malignam humorum dispositionem, aut partes internas corpus gubernantes, ita prauè affectas, & debilitatas, vt morbificæ causæ succumbere sit coacta. Huic certè si ipse vitam intimiùs examinemus, non fuit difficile mori, dum tot erroribus commissis in vino, & venere erat paratus iam ad quæcumque aduenientem causam. Facultas animalis sine dubio malè habebat, nam vinum partes neruosas ferit, neruos resoluit: est enim leuis epilepsia. Naturalis non poterat fungi munere suo; quia, vt

aliàs est dictum, hæc resoluit ventriculum ; quo fit, vt non proba sequuta coctione, incommoda sequantur, de quibus experientia est testis : auctoritates Galeni confirmant, quod in hoc etiam constat ex alui excrementis, & quomodo vitalis non concurrebat in tanta spirituum resolutione. Itaque non est mirandum, si omnibus facultatibus ad perniciem concurrentibus tam citò conciderit adolescentis virtus. Addamus postea perseverantiam in erratis : nam & hoc multos præcipites agit, qui etsi minus benè habeant ; tamen negligunt, neque desistunt peccare in vitæ ; quo fit, vt tandem grauiore facto morbo præcipitent. Hic, non statim decubuit, etsi non benè haberet, quod detrimentum attulit non aspernendum, nam si non neglexisset leuitatem morbi, non ita grauiter fuisset affectus : verùm, & veneri, & vino nihilominus indulgens, & prauè viuens, lethaler est affectus, deteriore putredine genita. Indicat hoc, modus loquendi Hippocratis dum ait, postquam

^a *Decubuit, horrebat :*] Nam horror malitiam indicat humorum : neque enim putandum est fuisse initium accessionis, sed vellicato ore ventriculi ex abundantia prauorum humorum id symptoma fiebat : & hoc multò magis manifestat fuisse fastidiosum, & insomnem, cum neque dormiant ægrotantes quibus os ventriculi est malè affectum, vt puto vnumquemque experiri. Sed cur non sitiebat, si erat insomnis, cum vigiliæ fiant à bile, quæ sitim inducit. Propter quid ægrotantes non sitiant iam in superioribus dictum est sæpius : verùm in hoc non extitisse sitim crediderim euenisse, neque à delirio, neque à resolutione virtutis, neque à destillatione à capite decumbente, sed à copia cruditarum in ventriculo existentium, quæ continuò ori humidum suppeditabant : nam cum ventriculum ex commissis erratis euidenter labefacturum haberet, vt verisimile est, repletum quàmmaximè fuisse non est inconueniens dicere : neque quia antea multum potasset, & præcipuè vinum, potuit siti carere ; quoniam multo magis accenduntur, & eo magis, cum venere immodicè esset vsus, quæ corpus exsiccat non parum. Aliud igitur non potuit esse, quàm copia crudorum humorum in ventriculo existentium. Hoc ita esse, confirmat euacuatio per aluum facta, quæ erat, *multa*, copiam indicantia, sed primo erant solùm *stercoracea* ex voracitate genita ; verùm *cum multa offusione*, dicerem, cum multa obscuritate, veluti solent esse, quæ adusta excernuntur, vergentia ad nigrum, adustionem denotantia, & hæc primo die, neque mirum talia apparuisse, quia nondum erat aluus mota, sed solent prima excrementa esse semper duriora : verùm, si alui motio perseverat, sine dubio liquidiora apparent, tum quia cruda, tum quia minus retenta, non possunt à calore indurari. Perseuerauit euacuatio alui, etiam sequentibus diebus, verùm alia non recenset, quia nihil habuit notatione dignum, non prætermisit tamen recensere excrementorum qualitatem, ex quibus elicitur internarum partium dispositio : nam fuisse imposteriorum cruda, quæ excernebantur, significabant ventrem inferiorem non bene habere : dum bilem repræsentabant incendium internum, & non dicit, vt solet : *biliosa*, sed *bilem representantia*, vt sciatis fuisse mista bi-

liosa cum crudis humoribus, sed præualuisse biliosa, dum ait, repræsentasse bilem. Erat hæc euacuatio non omninò damnanda à principio, nisi euentus aliter suassisset, cum in cruditatum copia appetenda sit alui motio, sublata per hanc humorum redundantia: sed, cum nihil iuuaretur, erat deterior, quàm si non esset facta, & præsertim interna inflammatione existente, quo tempore dånatur alui motio ab Hippocrate 2. in 1. *prorrhæet. text. 28. in cuius comment.* hæc habet Galenus. *In hepatis quidem inflammatione vitiosum esse symptomaticè erumpentem aluum, in alio verò quodam bonum. Verùm in omnibus & bonum, & malum fit cum propriis limitationibus: sunt autem hæc. Si ab euacuatione eger melius habeat. Quòd si in Coacis videtur contrarium sentire, dum inquit. Quibus extumescent hypochondria, alui adstrictio mala, maximè ijs, qui longo morbo contabescunt, & quibus venter solutus est.* Intelligenda, & concilianda contradictio sic. Alui adstrictio aliquando sequitur hepatis inflammationem cum robusto viscere, tunc minus malum, si aluus adstringatur, & eo tempore reddantur excrementa, qualia in *prorrhæicis* ab Hippocrate describuntur, scilicet similia excrementis capratum, quæ propterea appellabat Galenus in loco adducto *σπειρώδεια*, in spiras circumducta. Aliquando insequitur hepatis robusti inflammationem. Si verò hepar sit imbecillum, tunc inutile est aluum sisti, præsertim, si humorum extet corruptio, quia retenta hæc caput afficere possunt, & alias partes cum ægrotantis detrimento. In hoc aluus non erat mota operante natura, sed potius propter colliquationem, & ingentem humorum corruptionem, quo fit etiam, vt nihil sit intus ægrotans, vt euentus confirmat. Urinæ respondebant, cum essent tenues, sed quomodo poterant non esse tales, crudo existente morbo, aluo mota, quo fiebat, vt diuersa materia ad aluum, vrina esset pauca. Iam ex Hippocrate in *Aphorism.* didicimus paucam misionem esse aluo mota, & sic è conuerso. Quod scribit fuisse decolores, vult dicere fuisse aqueas, non tantùm substantia, sed & colore.

^b *Spiritus erat rarus, & magnus per interualla.*] Iam dictum est, quid sit spiritus rarus & magnus. Per sequentia verba intelligit hepatis inflammationem, neque propterea variata est respiratio, quoniam inflammatio non adedò erat vehemens, quia si fuisset validior delirio, non habuisset spiritum qualem describit, vt in textu Hippocrates ponit, verba Galeni desumpta ex lib. 2. de *diffic. respirationis cap. 8.* sic habent. *At verò distensionem circa ileum ex virisque lateribus fortassis putauerit, aliquis paruum, & densum spiritum efficere. Verùm per ea, qua de ipsa scripsit, rationabiliter ostendit ipsam à delirio esse victam: neque enim simpliciter dixit. Erat autem circa ileum distensio, sed apposuit. Submollis: ostendens, quòd non fuerit, cum magno tumore. Molle enim, quod hoc loco Hippocrates *κατὰ πόν* dixit, vacuum significat. Ex eo verò, quod oblonga dixit, contrarium ostendit, ei, quod ipse dixit sape, ilco reuulso. Cum enim à septo transuerso tenditur, tunc quidem reuulsiunt, ac totum occultatur ad thoracem tractum: cum verò ab aliqua sita particula, tunc sanè oblonga ipsa tensio apparet. Non est enim quicquid ante situm, quod ipsum occultet, veluti in thorace sunt tum co-*
sta,

sta spuria, tum ipsum pectus. Non solum igitur ex his palam est, quod parua omnino fuerit affectio circa ileum ad difficilis spirationis generationem, sed & ex eo, quod Hippocrates de ipsius dolore nihil adscripsit: non taciturnus. Si quidem dolorosum fuisset, cum hic ipsi mos sit, ut nihil huiusmodi rerum negligenter pratercat. Si quidem igitur hac ipsa omnino erant parua: neque enim tumor aliquis magnus erat in ipso, neque dolor, neque septum transuersum premebat, sed secundum ventrem totum extendebatur, delirio vero contra nihil deerat. quo minus, & maximum, & grauissimum esset; pro ratione utique ab ipso penitus superata est affectio circa ileum, & ob id per omnem morbum respiratio magna & rara sit facta & propterea Hippocrates vtriusque simul meminit, nempe & speciei difficultatis spirationis, & affectus circa ileum. Habet autem dictio hoc modo. Spiritus rarus, magnus per interuallum. Ilij distentio submollis. Vi ne quis negligenter pratercat sermonem, sed ex ordine consequentes inter se duas legens affectiones, contrariam difficilis spirationis speciem operari solitas, consideret causam cur perfecte quidem superet delirium, vincatur autem distentio circa ileum. Hactenus Galenus. Ex quibus euidentissime apparet longè grauiorem fuisse affectionem capitis, quam affectionem hypochondriorum, ob hoc habuisse spiritum, qualem descripsit.

^c Perpetua cordis palpitatio] Habeo in cœnobio quodam istius ciuitatis Monialem palpitatione cordis laborantem perpetua, quæ adhuc viuit, cum iam agatur annus quintus, & fortasse amplius, ex quo ægrotat, & aliquando ita augetur affectio, ut videatur mors præ foribus. Cessat accessio; verum non cessat continua affectio, & mirum dictu, quomodo sentiatur cor velocissime moueri, præcipue in accessione. Huic salutaris est venæ sectio ex pede, ad 3. ij. vel ij. ex quo conieci habere fomitem ab vtero: etsi iam credibile sit factum esse affectum per essentiam ex longo vsu, humore in pericardio existente, cum alleuetur quidem, non tamen integrè curetur. Galenus dicit, palpitationem cordis patientes, non pertransire quinquagesimum annum, & videntur veluti colliquari, ut de simia refert lib. 5. de locis malè affectis cap. 2. quæ ex palpitatione cordis emaciata obiit, repleta ambiente cor tunica humoris multitudine, quæ, ne attolleretur impediatur. Non dissimilem casum recenset Schenchius ex mente Trincauellij. Ibi dicit vidisse se iuuenem sacram, & Religiosam, quæ cum vehementem pateretur cordis palpitationem, interdum in synopem, interdum verò consentiente cerebro cum corde, in morbum comitalem & vehementem cadebat, à qua nunquam integrè curari poterat, & in ætate iuuenili tandem mortua est. Eundem finem habituram hanc Religiosam pro certo habeo, quia ad id est redacta; ut, cum è lecto surgit, linquat animo, & sæpissime in eo sit, ut spiritum emittat. Ad summum grauissimus est affectus, & quammaximè periculosus, quia pars affecta, ut præ cæteris principatum habens, non diu noxam; etsi leuem sustinere potest. Itaque si hic veram habebat palpitationem, non est mirum si tam citò, febricitans obierit, & potuit originem trahere à venere, potu, & exandescencia. An modò intelligat veram cordis palpitationem, an

oris ventriculi læsionem, quod cor abusiue nuncupatur, nondum certum est: nam ventriculus palpitat, non ratione sui ipsius, sed propter arteriam magnam, quæ à corde portenditur in longum ventriculi, cuius causa tantopere compatitur cor in ventriculi oris læsione, & ego in multis persenssi hunc morum, qui in aliquibus tam euidentis est, vt si tangamus os ventriculi, manus eleuetur. Itaque possemus intelligere fuisse oris ventriculi palpitationem, arteria magna pulsante propter auctum calorem, qui refrigerio indiget: nam admoto oleo rosaceo, persentit commodum ægrotans iam dicta. Si Galenum legamus, ipse vertit per cordis palpitationem, hypochondriorum palpitationem; sed per hypochondrium simpliciter intelligimus ventriculum, hepar, lienem, & septum transuersum, & ob id etiam potuisset intelligi per hypochondrium os ventriculi, quatenus in hac parte continetur: sed si intelligamus hypochondrium sine alio addito, semper Galenus intelligit dextrum hypochondrium, in quo continetur hepar: neque hucusque quod legerim animaduerti Galenum per cordis palpitationem intellexisse hypochondriorum palpitationem, nisi hoc loco. Quod si Galeni versionem sequamur, vt decet, ne iurare in verba præceptoris videamur, sine dubio, perpetua illa cordis palpitatio indicat hypochondrij dextri inflammationem, quam tamen leuem fuisse verisimile est, cum dicat fuisse contentionem submollem: neque enim erat tanta inflammatio, quæ tumorem faceret euidentem, & dolorem. Aut dicamus illam hypochondrij perpetuam palpitationem potuisse euidentis minari delirium, vt ex 1. prognost. text. 28. habetur. Si verò pulsus in hypochondrio insit, perturbationem significat, aut delirium, in quem sensum non esset inutile accipere hac in parte, cum delirauerit. Galenus in comment. scribit per pulsus apud aliquos legi palpitationem, vt tale accidens sit propter spiritum flatuosum. *Apud aliquos legitur pulsus, vt significet inflammationem, aut motum magna arteria, qui innotescit*, inquit, *antequam tangatur, interdum ægro duntaxat: aliquando etiam de foris intuentibus.* Verum, vt cunque esset, hoc non erat signum bonum, quia arteria maior, reponitur inter partes principalissimas, veluti est venter, iecur, septum transuersum, & propterea quæcunque harum partium affectiones, sunt maximè timendæ, vt non immeritò dicat Galenus significare perturbationem, aut delirium. Perturbationem, quia in huiusmodi casibus perturbantur etiam Medici ex superueniente accidente. Delirium verò compatiente cerebro. Itaque, vt cunque legatur, indicabatur grauis affectio, quia debent esse partes, quæ necessariæ sunt ad vitam, immunes ab omni affectu, vti multis in locis notat Galenus.

^d *Reddidit urinam oleosam*], aucto morbo, magis æstuantibus internis partibus, de quibus vrinis iam satis aliàs dictum est cum Galeno in prognost. Illud verò, quod additur,

^e *Delirauit modicè,*] non est intelligendum de leui delirio: nam iuuenem esse taciturnum, & modestum maximum est, quia est maximus recessus à naturali statu, & hoc habetur ex Galeno lib. 2. prorrhet. text. 9. *Ex modesto*, inquit, & *composito homine feròx responsio mala; ita è conuerso;* propterea

propterea scribit. Neque enim alterius rei gratia in decima diei enarratione, ea qua ad mores adolescentis pertinent adscripsit : ut verò, ne putaremus, propterea quod scripsit, delirauit sensim, simplex quoddam, & vulgare esse delirium, ob id sanè infert. Erat autem moderatus, & taciturnus, per qua omnia vehementiam delirij indicauit. Ego propterea dicerem idèd visum fuisse vehementissimè delirasse, cùm omninò esset à seipso dissimilis, & cùm soleant adolescentes esse viuaciores sua natura vtplurimum, si in morbis sint taciturni, etiamsi videatur leue delirium quoad actiones, dicitur tamen vehemens, quo ad recessum, & consuetudinem, quia non sunt soliti esse adèd modesti iuuenes tempore sanitatis. Addamus, quòd, etsi ob morbi vim debuisset validè delirare; tamen virtus antea adèd ex venere immodica, & potu erat debilitata, vt vehementius moueri aduersus causam morbificam non posset: præterea etiam, neque caput tantopere poterat affici larga per aluum facta euacuatione; etiamsi esset colliquatio potius; tamen tunc dicitur grauissimum delirium, quodcunque etiam leue, quando aluo mota sit, quo tempore propter reuulsionem deberet esse caput immune ab omni affectu, & hac ratione leue delirium, est graue in aluo mota: non æquè in aluo adstricta, cùm eo tempore non difficilè eleuentur vapores ad caput, cùm aliam non habeant viam. Neque mitandum cutim habuisse aridam in tam larga euacuatione de qua supra cum Galeno dictum est, in antecedenti Historia.

Erant deiectiones multa,] non tantùm ob copiam, sed potius propter resolutionem facultatis retentricis, tennes, quia præter morbi cruditatem, tales solent esse in largioribus euacuationibus, biliosa, magis æstuante corpore, quia in principio dicebat, repræsentasse bilem: pingues, propter colliquationem. Euacuationes omnino inutiles, cùm non adesset nec conferentia, nec tolerantia, postquam hac præcessa euacuatione in deterius labebatur, vt demonstrat ægrotantis status in die decimoquarto, quo die omnia apparebant coctioni contraria, dum ipse Hippocrates ait omnia antedicta fuisse deteriora, & quod magis est, affectio capitis inualecebat, dum ait multùm delirasse. Hoc præ ceteris exprimit, vt sciatis non esse parui momenti, partis principis insignem læsionem. Neque alleuatio sequentibus diebus, sed inferius torrebatur, & in dies grauius habebat, dum vigesimo die aucta est affectio capitis, quæ à primo apparebat leuis, tandem inualuit ita, vt infaniuerit. Si apparuissent signa coctionis antea, hæc omnia fuissent indicia crisis bonæ, verùm quia nullū signum bonum, propterea iudicium erat ad mortem. Supprimi vrinam, aliquando crism denotat, aliquando prænunciat haud multò post futuram mortem, veluti cùm adsunt signa exitialia, vt in præsentia, in quo omnia euidenter tendebant ad mortem certam: neque enim erat inflammatio quæ impederet vrinæ transitum. Ergo erat aut propter delirium, aut propter resolutionem facultatis, & aliam non putarem fuisse: de his loquitur Galenus in lib. 1. de locis malè affectis c. 1. Recensebo casum memoria dignum, etsi non pertineat ad præsentem Historiam. Vir quidam Montanus plurimam cicerum copiam ingurgitauit: erant quidem cocta, sed sine iure

assumpsit. Factum est, vt repleto ventriculo sint transmissi ad intestinum rectum, ibique congesti, & intestino repleto, tantam intestino faciebant compressionem, vt vesicam obrurando, scilicet ipsius collum, superpressa sit omnino vrina, ita vt doleret acerbè, & conquereretur vehementissimè. Itaque inuenta causa, non potuimus non nisi ridere, comæ patientes tamen, & statim iniectis clysteribus emollientibus, euacuato ex parte intestino emisit vrinam, & iteratis sanatus est omnino, & sequenti die discessit à xenodochio. Vos iuuenes animaduertite supprimi etiam omninò vrinam à repletione venarum hæmorrhoidaliùm, proptereà in huiusmodi casibus non est abs re interrogare, an sint assueti huiusmodi euacuationi, Veniamus ad textum. Dicit

¶ *Modicum potionis continebat.*] Videbitis sæpissimè ægrotantes, qui ad extremum sunt redacti, sensim nutriti, & etiamsi exhibeantur alimenta facilis distributionis, & in modica quantitate, tamen illud aut difficile deglutiunt, aut assumptum iterum reddunt, quia facultas attractrix non amplius suo munere fungatur. Quando ad id sunt ægrotantes redacti, non difficile est prælagire quid sit futurum de illo ægrotante. Quòd si vigesimo die hæc omnia fiebant, non poterat amplius vitam prorogare, & eam ob rem concludit meritiò vigesimoquarto die obiisse. Ea enim erat capitis affectio, vt non posset à virtute diutiùs sustineri. Capitis affectionis grauitatem significat per verbum illud, *Phrenitis*.

Curatio.

SI in manus mulierum incidisset ægrotans hic, sine dubio, quò maior erat debilitas, eò maiorem exhibuissent alimoniam, & citissimè suffocassent, vt solent, etiam Medicis vtplurimum nescientibus. Erat maxima adhibenda cautio, cùm ex venere immodica debilitatus, micissimè esset pertractandus, & præcipuè quòd spectat ad venæ sectionem. Debetis in his casibus diligenter virtutem examinare, & benè perpendere, an expediat ad id remedij genus deuenire: nam si morbum, & ætatem spectemus, nihil erat, quòd retardaret: restabat tantùm, vt virtus præsens, & futura expenderetur, & ita deliberare. Itaque si ego huiusmodi casum præ manibus haberem, pulsu explorato, si validum inuenirem in iuvene non vererer sanguinem mittere, in morbo vrgente; quia si esset tertiana, aut morbus non valdè vehementer vrgens, priùs rescicerem virtutem per duos dies, postea si essem coactus, sanguinem extraherem. At in morbo vrgente, veluti in tali febre, in angina, pleuritide, & id genus aliis, nisi omnino depressam haberem virtutem, non pertimescerem remedium, sed tamen leuiter pertractarem, & ita, si morbus requireret euacuationem, vt dico, solùm vt vnum detraherem, vt iteratò posset mitti, inspecto ægrotantis statu: diligentes tamen estote, & accurati, benè perpenisa virtute. Vnum erat, quòd etiam poterat prohibere, quominus sanguis extraheretur, videlicet alui motio, quia ex Hippocratis decreto interdicitur sanguinis missio aluo fluente *4. lib. acut. comment. 117. & 1. lib. ad Glaucum.*

Hanc

Hanc Hippocratis, & Galeni sententiam seruant aliqui, tanquam axioma in re Medica, existimantes nullo modo aluo fluente sanguinè esse mixtendum. Verùm limitanda est propositio hæc cum eodem Hippocrate & Galeno, qui non omnino interdicit euacuationem sanguinis aluo fluente, aliquibus præmissis. Habet Hippocrates *lib. 3. prorrh. comment. 49. Quæ ex naribus cum surditate, & ignauitate, parua est stillatio sanguinis, difficilè quippiam habet. Vomitus his confert, ventrisque perturbatio.* Hunc textum dum exponit Galenus, hæc addit: *Distinctio autem est quibusdam morbi principio, si vires valentes, vel sanguinis redundantiam habeant, vel picuita, vel alterutrus bilis. Nam, si valenter excernant, sanguinisque redundantiam habeant, quòd sectione vena, non vomitu, vel ventris perturbatione indigeant, neminem latet.* His verbis videtur limitare sententiam Acutorum, & *1. ad Glauc.* Vt rectiùs id intelligatis, scire debetis euacuationem per aluum aliquando sequi hepatis efferuescentiam, aliquando autem imbecillitatem. Si à prima pendeat causa, debet Medicus attendere quòdam commodum sequatur ex euacuatione illa, si morbus sensim diminuitur, & tandem aufertur, quid aliud quàm naturæ curanti gratias agere: at si primo die, vel altero fluente aluo, nihilominus efferuescat corpus ex hepatis incendio, cum pulsus validò, sine dubio nulla interposita mora, antequam virtus deprimatur debetis sanguinem mittere, etiam fluente aluo, quia & reuellimus, & iecoris æstuantem dispositionem emendamus, & testari possum me sæpiùs hoc medendi modo esse vsurum cum felici successu. Verùm neque detrahere expedit, quantum præsens morbus exigit, futuram virtutem attendentes, sed sensim, & paulatim euacuare. Hoc si obseruatis, etiam fluente aluo sanguinem aliquem mississe, non propterea peccatum esse, confiteri eritis coacti, quod colligitur ex Hippocrate & Vallesio *7. epid. historia, text. 42. in historia Onesianactis.* Nisi res sit cum illis Æsculapiis, qui nunquam peccant in medendo, imò ipsi exceptis, alij omnes Medici aberrant à via. Inuenietis quosdam, qui dicunt, si ego non eram vocatus statim, non erat remedio locus. Alij verò habent peculiare remedium, quo omnes sine dubio morbi euincuntur. Vos verò vnam ægroti salutem attendite, & Deus Opt. Max. consulat vobis largiter, etiam non animaduertentibus. Ego quidem in iis, qui fluore alui tentantur, non tam timidè venam soluendam curo, modò in principio sim vocatus, si robur visceris adsit cum calore. At caute, si alui fluor ab imbecillitate originem ducat, aut partis principis, aut ventriculi, vel intestinorum. Eo tempore, easi morbis requirat, contraindicantia sunt euidencia. Si verò non, potest, & turò sanguis mitti. Perinde fit in dysentericis affectionibus, in quibus aliquando sanguis mittitur, & præsertim, quando sanguis copiosè excernitur, & medicamenta soluentia dantur, vt quotidiana testatur experientia, & etiam cogitur Medicus ad ea deuenire, ne materia sursum rapta, grauiora inducat symptomata, quod non rarò obseruatum est, tormina facta, deliria concitata, neque sedata, quousque clysteribus, aut aliis medicamentis materia ad aluum est delata; & vos id obseruabitis diligenter, quia erit cum vestro commodo, &

ægroti utilitate. Hæc, quæ dicta sunt hucusque, nescio an adaptari possint huic ægrotanti, cui sine dubio partes coctioni destinatæ erant labefactatæ, & ob id, primò erat roborandus ventriculus, ne tantopere relaxaretur: neque enim istius ægrotantis euacuatio erat ex feruore, sed ex imbecillitate. Ventriculum igitur foueri iussissem opportunis remediis, & hepar, vt commodius munere suo fungi possent. In hunc usum veniunt multa externa, & interna. Externa, vt emplastrum de crusta panis, oleum è nuce moscata, & id genus alia. Interna fuissent ex usu, quæ possent simul ventriculum roborando etiam virtutem sustinere, in quem usum probantur morsuli hunc in modum concinnati. *℞. pulpa turturis asæ, phasiani, turtorum, aut perdicum pro diuitibus, aut carnis vituli pro pauperibus, ana ℥. iiij. Nucleorum pistacorum pineorum, seminum peponum ana ℥. ℞. sandali rubri, coralli rubri ana ℥. ℞. saccari opt. lb. ℞. aquæ florum citri q. s. dissoluatur saccarum, & secundum artem fiant morsuli, quibus mane, & sero potuisset vri per horam ante cibum.* Quòd si his peractis minùs visæ essent partes roboratæ, neque propterea ad sanguinis euacuationem deuenissem, nisi fuisset extractus ex venis hæmorrhoidalibus, quia in virtute imbecillitutiùs agimus sanguinem mittentes ex inferioribus venis. Syrupus poterat parari qui resisteret maleficæ qualitati, & attemperaret: verùm fuisset tutior curatio per stillatitium paratum in hunc modum. *℞. cichorea-cæa cum pul. margaritarum dissoluto succo limonum, cum folijs auri, & omnibus his repleto pullo extraxissem aquam vitreis organis, & aromatizato, dedissem ℥. iiij. cum ℥. j. succi cichoriij depur. & tantundem acetositis citri.* Quibus sic peractis, neque prætermissem clysteres abluentes ex lacte chalybeato, ex aqua hordei, & similibus. Hypochondrium fouissem oleo rosaceo, succo cichorij, cum modica portione aceti; sic enim prouisum fuisset hypochondriorum palpitationi, sæpius etiam eadem fouendo iis medicamentis, quæ possent materiam flatuosam resoluerè, & eadem roborare, vt fouendo hypochondria decocto ex sem. anisorum, absinthio, floribus chamæmeli, anethi, cum oleo absinthij, & chamæmeli. Si verò aderat cordis palpitatio, præter epithema, quod fit ex speciebus cordialibus, & aqua melissæ. Hoc etiam commendatur, quod *℞. olei nenupharis citrina ℥. ij. pul. florum nenupharis ℥. ij. Sandalorum, corallorum rub. sem. acetosa ana ℥. j. margarit. ligni aloës, ossis de corde cervi, ana ℥. ℞. camphoræ ℥. ij. cereæ alba lota aqua nenupharis citrina q. s. puluerizentur puluerizanda, & fiat unguentum molle, quo inungatur tota regio cordis.* Quo tempore etiam sic palpitat cor, commendatur cucurbitula è directo cordis per horam admota, & quammaximè laudant, veluti non medio-cris utilitatis. Reuulsiones ad arcendam capitis affectionem, de quibus iam aliàs. Neque est quodd proponamus venæ sectionem in fronte, quia hæc euacuatio commendatur, quando affectio firmata est in capite, nulla existente à partibus subiectis euaporatione. Etiam oxyrrhodina capiti admota ex usu fuissent ad reprimendos vapores, & nisi aluus immodicè fluxisset; vesicantia poterant admoventi. Et tandem conuenienti victu instituto finem imponemus huic Historiæ, Imprimis cum esset curis arida

victus humidus conueniebat tum ratione febris , tum ratione siccitatis. Itaque contusa carnis, aut pulli gallinacei, aut perdicum poterant exhiberi : succus farris , ova recentia forbilia , succus carnis assæ , aqua carnis. Pectus inungi poterat oleis amygd. dul. & liliorum alborum ad remorandam siccitatem. Et tandem cum res ad euidentem perniciem deuenisset, & non esset remedio locus, animam debebat componere, vt quemcunque Christianum decet, & postquam corpus erat redactum ad extremum, saltem cauere , ne animæ detrimentum faceret. Hæc sint dicta satis pro expositione historiarum primæ , & tertiæ constitutionis, quæ à Galeno ponuntur, donec meliora inueniamus. Et sit laus Deo.

F I N I S.

CONSPECTVS

RERVM ET VERBORVM, quæ in his Commentariis continentur.

A.

ABORTIENS inflammata, venarum inferiorum sectione iuuanda. pag. 80

Abortus instante partu leui ex causa oriri potest. 92

Abortus causæ tam internæ, quàm externæ enumerantur. 337.338

Abortus an in masculo periculiosior, quàm fœmina. 337

Abscessus cum affluxione meliores, quàm cum decubitu. 56

Eorum variæ species. *ibid.*

Abscessus in partibus superioribus meliùs suppurantur quàm in inferioribus. 57

Abscessus morbo minores prauit. 213

Abscessus ij sunt qui fiunt per expositionem, & per exactionem materiæ. 226

Abscessus qui ad primas iudicationes non soluant, longitudinem morbi denotant. 260

Qui boni dicantur. 261

in *Abscessibus* priusquam mors, aut salus prædicetur, quid aduertendum. 380

Abscessus leues non curant graues morbos. Attendendum quibus in partibus fiunt. 384

Abscessus quibus morbis familiares. 448

Abscessus per depositionem qui. *ibid.*

Abscessus in quibus morbis facti eos non discutiunt, si præuertant iidem, ne fiant, impediunt. 508

Absinthij Pontici vsus, laudatur quod in Asia & Cappadocia. 62

Absinthij cuiuslibet facultates & qualitates. 535

Accessionum in principiis à victu penitus abstinendum, & quo tempore fiant. 188

Accessiones quibus de causis inordinatè fiunt. 382

Accidentium in reditu inordinato quid obseruandum. 77

Accidentia assidentia quæ dicantur, quæ superuenientia. 90

Accidentia praua & lethalia mortem inferunt. 359

Vide *Symptoma.*

Accidentia crises præcedentia. Vide *Crisis.*

Accipitris albi fimus cui vsui. 45

Acceti aquâ mixti vis refrigeratiua in febribus ardentibus. 44

Acidum eructantes ratò laterali morbo corripuntur. 455

Acutum in morbis quid. 6

Adolescens carpitur intemperantia in venere exercenda. 490

490

Conspectus Rerum, & Verborum.

- Adolescentula* quibus instant menses, quot affectibus obnoxia. 442
 Exemplis probatur. 510. 511.
 512
 Viro iungendæ. *ibid.*
 Quæ eo tempore mutationes. 443
 A venæ sectione earum inchoanda curatio. 449
Ægris plurima alimenta proponenda, & in iis aliquando à recto deviandum. 248
Eger potest esse sine febre, triplici de causa. 285
Ægri ad extremum redacti cur non nutriantur. 566
Ægrorum natura, & consuetudo maximè consideranda. 76
Ægroti salus nunquam desperanda, cum monstra fiant in Medicina. 196
Ægrotantium salus nunquam nec præcipitanda nec desperanda. 95
Ær quid corporis sanitati, & ægritudini confert. 44
 Qua arte ad frigidum reducatur. *ibid.*
Ær quam corporibus nostris infert alterationem. 391
Æruginosus vomitus in capitis dolore phrenitidem prænuntiat. 13. Vide *Vomitus*.
Æruginosus humor undecumque excernatur morbum calidum indicat. Vnde generetur & cur latiter. 413
Ærugo, siue humor æruginosus cum febre, & convulsione, insaniam comitatur. Vide *Vomitus*.
Æstas nubilosa candida & atra. 224
Agarici infusio in affectibus vteri commendatur. 110
Agrimony succus cui vsui. 48. 49
Alienatio mentis cur in sopore convulsionem afferat. 276
 Vide *Delirium. Coma vigil.*
Alimenta varia ægris proponenda. 248
 Alimenta vitiosa quantum corpora nostra vitient, & quæ talia dicantur. 392
 Ordo in eis sumendis requisitus. *ibid.*
Allenatio sine signis mortem indicat. 10
Infida sine ratione. 143. 241.
 242
 Quid ratio appellanda. 382
 Vide *Morbis*.
Alleuationis euentia signa. 268
Alterantia medicamenta vt varianda. 124. 125
Alterantia corpus humanum fusè descripta. 391. & seqq.
Alui fluxus à partu pro vteri euacuatione quàm periculosus. 71
Aluus quibus ex causis adstringitur. 222
Aluo fluente sanguis tunc mitti potest. 326. 567
Alui profluvium in morbis nihil iuuans, malum, si verò malum & symptomata auget, lethale. 377.
 379
Aluus mota in acutis cur damnosior quàm adstricta. 379
Aluus mota in enixis, & perseuerans, raro commoda. 388
Alui turbatio, & euacuatio, idem sonat. 471
Amara semper in medicamentis miscenda. 107
Amor vires resoluit, & animum quatit. 398
Angina nomine omnes gutturis affectus difficilem respirationem comitantes intelliguntur. 304

Conspectus Rerum,

<p>Plures eius species. ibid.</p> <p>Quænam celerius interficit. 305</p> <p>Angina inter morbos acutos cen- senda. 305</p> <p>Eius causa fluxio est. ibid.</p> <p>Ex humoribus biliosis oritur. 306</p> <p>Anginæ omnia accidentia & signa pessima enumerantur. 310</p> <p>Anginæ acceptiones. 315</p> <p>Eius curatio instituitur, quam- uis sit ab Hippocrate despe- rata. ibid. & 316. 317. & seqq.</p> <p>Quid si in muliere menstruata, aut viro hæmorrhoidibus obnoxio. 317</p> <p>Anginæ species à Galeno receptæ. 320</p> <p>Angina primæ speciei hominem quarto ad summum tollit. 429</p> <p>Anginosi curâdis quæ victus ratio seruanda. 319</p> <p>Anginosi cur morte imminente excrementa reddant. 333</p> <p>Anime ægri Medico in primis cõ- sulendum. 340</p> <p>Animi passiones ex Galeno enu- merantur, & quomodo corpus alterent. 398</p> <p>Animi affectiones corporis quam vehementissimas excedunt. 547</p> <p>Ani dolor incipiente febre quid denotat. 293</p> <p>Anthrax tumor ex sanguine ad atram bilem vergente cum pu- stulis nigris. 152</p> <p>Eius curatio. 155</p> <p>Anxy qui dicantur, & vnde fiant. 405</p> <p>Açoria cum exolutione & sine exo- lutione quid indicet. 14. 37. 385. 407</p> <p>Aphania cum singultu pessima. 354</p> <p>Aphoni quatuor modis fiunt. ibid. & 355</p>	<p>Apoplecticus qui? & quid conuul- sio Apoplectica. 200</p> <p>Apostema quod est in gibbositate deterius est, quàm quod in con- cauitate. 528</p> <p>Appetentia inculpatata magni est ad salutem momenti. 552</p> <p>Appetitus ciborum inculpatatus bo- ni ominis. 119</p> <p>Appetitus in agris cur deperditur, & quid indicet. 243</p> <p>Inculpatatus magni ad salutem ponderis. 244</p> <p>Aqua dulcis vis refrigeratiua in febris ardentibus. 44</p> <p>Aqua hordei febris ignem extin- guit, sola, vel conferuis rosarum, &c. mixta. 45</p> <p>Aquæ potus in morbis acutis nul- lius vtilitatis. 129</p> <p>Aquæ coctu optimæ ventrem sol- uunt, crudæ verò & coctu non bonæ constringunt. ibid.</p> <p>Aqua quomodo aluum moueat. ib.</p> <p>Plurima subito est iutiua, pauca antem caliditate excitat. 130</p> <p>Amarefcit, & fit biliosa. ibid.</p> <p>Febrem synocham sanat. ibid.</p> <p>Aqua carnis qua arte ritè paranda. 302</p> <p>Est optimi succi. 536</p> <p>Aquæ vtilitas & proprietas calidis naturis vino longè vtilior. Æ- stuâtes refrigerat. Appetentiam excitat. 394</p> <p>Quæ infert incommoda. ibid.</p> <p>Simplex non inter nutrientia reponenda. ibid.</p> <p>Aquæ ardentis vsus cum tabacco carpitur. 560</p> <p>Aqua ferraria lienis tumoribus opitulatur. 533</p> <p>Ascarides vermium genus, vnde sic dicti. 190</p> <p>Asiretem sanguinis missione nullus sana</p>
--	---

Et Verborum.

sanauerit. 506
Ardens, fastidiosi, duplici modo
 fiunt. 405
Athletarum corpora citra lassitu-
 dinem laboribus assueta. 321
Attenuatio est corporis euacuatio,
 quibus modis facienda. 535
Attonitus qui dicatur. 200
 Vide *Apoplexia*, *Apoplecticus*.
Aurum an virtutem suam rebus
 impertiat quibus incoquitur, 86
 Virtute pollet adstrictiua, *ibid.*
Autumni à vere temperamenti
 differentia. 326
 Autumnales anginae periculosio-
 res. *ibid.* Vide *Angina*.

B.

B *Alani* vsus qui ab Hippocrate
 praescribatur. 12
Balnei commoda, incommoda, &
 vsus. Vide remissiuè. 399
Bezoartica vt plurimum suspecta.
 47.388
 Ideoque minùs curandum. 388
Bibendum inter cùm strepitus au-
 ditur, quid portendat. 553
Bilis & pituita simul quomodo
 putredinem concipiant. 26
Bilis praedominium ex lumborum
 dolore cognoscitur. *ibid.*
Bilis offusa quæ. 72
Bilis mota rigores, & febres, postea
 verò sudores, vomitus, aut per
 aluum euacuationes excitat. 97
Bilis atrae generatio duplex. 9
Bilis atra si supra, vel infra exierit
 in morbis quibuslibet incipien-
 tibus, lethale. Et quam interpre-
 tationem patiatur illud axioma.
 117.118.214
Bilis atra in quo à succo melanco-
 lico differt. 194
Bilis syncerae nomine quid veniat.
 222

Bilis sitim concitat. 332
Bilis ex vigiliis generatur. 176
Bilis sursum recurrens stomachum
 ferit, & caput implet. 313
Bilis flaua supra modum assara quid
 indicet. 412.413
Bilis vomitus vnde fit. 414
 Rarè exquisita vomitur. *ibid.*
Biliofa deiectio ineure morbo quid
 indicat, & quid declinante. 406
Bimestres grauidæ vena ex pede
 secta sine abortu curatu. 205
 Vide *Fœtus*, *Partus*, *Enixa*.
Breui spiri à natiui caloris frigidi-
 tate fiunt. 403.552
 Vide *Spiritus*.

Bubonum differentia duplex, alij à
 causa manifesta, alij ab occulta.
 Qui faciant ad praesagium? 260.
 Qui dicantur critici & sympto-
 matici, vnde fiât, quidve por-
 tendant. *ibid.* & 261
Bubula caro melancholicos gene-
 rat affectus, cuius ventriculo
 insuperabilis est. 520

C

C *Adauera* tepida cur aliquan-
 do repente excernatur. 333
Caloris qualitas febrium putrida-
 rum indicia praebet. 23.24
Canis rabidi morsus ad quartum
 vsque annum in iuvene latitans
 sine noxa. 150
 Item in puero ad septimum. *ib.*
Cantaridum vsus comendatur. 487
Caput neruorum principium. 72
 Eius cum vtero consensus. *ibid.*
Capitis dolor vehemens & conti-
 nuus cum febre & exitiosis signis,
 lethalis, aliquando delirium &
 conuulsionem excitat. 231
 Quando pestifer habetur. *ibid.*
Capitis dolor quibus temperatur. 246

Conspectus Rerum,

- Capitis grauitas diuturna, & tem-**
poris dextri dolor morbum pa-
ratum denotant. 253
 Et profluuium sanguinis. 436
Capitis imbecillitas & constitutio,
quomodo ad tabificam consti-
tutionem conferat. 300
Capitis cum ventriculo consensus.
 475
Quibus corporibus facilè im-
pleatur. ibid.
Carbonis siue anthracis descriptio.
 152
 Curatio eadem. 155
Carbones solo butyro foti curatu
faciliores. 157
Emollientibus medicamentis,
& emplastris sanandi. ibid.
In quo vulgi imperitia ostendi-
tur. 156, 157
Carmelitani cuiusdam pseudo-fra-
tris fraus detecta in curanda pe-
stilentia. 156
Causus sine sanguinis aut sudoris
eruptione desinens, suspectus.
 10
Causorum rigores funesti cum ru-
tila est cum sudore facies. 283
Causus qui ? & qui simplex & ex-
quisitus dicendus. 360
Cerebri cum ventriculo consensus.
 174
Cerebri frigus & facultatis imbe-
cillitas somnos inducit coma-
tosos. 239
Cerebrum qualibet ex causa con-
cussum mutos facit. 282
Cibus ægrotantibus quo tempore
ministrandus. 188
Cibum renuentium condiciones.
 119
Cibos non appetere, nec potum
facultatis emorientis signum.
 243
Præsertim si id fiat à resolutio-
 ne. 248
Cibus paucus sine lassitudine, & siti,
quid sonet apud Hippocratem.
 281
Cibos vel non appetentes, vel ob-
latos respuentes qui, & vnde ?
 292.
Vide Inappetentia.
Ciborum horrore teneri quantum
malum, & quotuplex horum
ægrotantium genus. 364
Huius horroris causæ variæ.
 365
Cibus & potus sunt corporis alte-
rantia. 391
Partè samenda vt in aliti sub-
stantiam conuertantur. ibid.
Sint optimi succi. ibid.
Quando intempestiuè sumi di-
cuntur. 392
Ciborum in sumptione quomodo
peccetur, & qui seruandus ordo.
 392, 393
Clyster quando venæ sectioni præ-
mittendus. 18
Coctioni deseruiētium partium in-
temperies qua arte tollatur. 62
Coctionis differentia triplex. 314
Coctiones cur celere iudicium, &
securam securitatem promittūt.
 226
Colicus dolor quî à voluulo diffe-
rat. 335
Colicus dolor fit obstructo intesti-
no duodeno per quod bilis ad
intestina peruenit. 524
Colliquatio in euacuationibus fe-
bris pestilentis symptoma. 154.
 262
Colliquationes quomodo fiunt.
 30
Aliud est carnem, aliud adipem
colliquefcere. ibid.
Colli doloribus oleum liliorum al-
borum commodum. 48
Colli

Eſ Verborum.

- Colli dolor & manus tremulæ ce-*
rebræ affectum ostendunt. 200
Collum à febre peruerti, & vix
posse deorare, lethale. 490
Color phœniceus qui dicatur, &
quibus contingat. 444
Columella reuulsio quibus ex causis
fiat. 102
Coma vigil in morbo calido suspe-
ctum facit ægrotum. 267
Coma vigil quid, & vnde oritur.
 37.239
In quo diffidet à desipientia.
ibid.
Conceptus mulieris ex eius vrinis
colligi nequit. 202
Concocta an crassiora & validiora
sint necesse sit. 164
Concussionis acceptiones variæ.
 282
Concuti & tremere discrepant.
ibid.
Conferentia & tolerantia in omni-
bis morbis spectanda. 8
Consensus vnus, conspiratio vna,
consentientia omnia. 117
Consuetudo quantum possit. 321
præter Consuetudinem aliquid
facere species est delictij. 75
Maximè consideranda in ægro.
 76
Consultationum Medicarum com-
pendiosior methodus. 57
Conuulsiones in vteri affectibus ra-
ræ, alioqui periculosæ. 73
Conuulsioni muliebri quibus suc-
curratur. 86
Conuulsiones ex siccitate pessimæ.
 146.419
Conuulsio in febre cum manuum,
pedumque doloribus, maligna.
 116
Conuulsio ex vulnere lethalis, pro-
positio non simpliciter sumen-
da, 198
- Conuulsiones ob siccitatem præ-*
sente delirio capitis multâ aquâ
calidâ dulci & temperatâ ablu-
tione curandæ. 279
Conuulsio phrenitico frequens.
Causas habet repletionem &
euacuationem. 418
Quæ ex inflammatione, fiunt à
repletionem. 419
Conuulsiones fiunt ex vigiliis.
ibid. & 420
Nunquam sanabiles. 421
Cooperiri phreniticis & melan-
cholicis proprium. 547
Corporum dissectio faciendâ ad
Medicorum tum vtilitatem, tum
honorem, & quibus in casibus.
 145
Corpus humanum naturæ vene-
natæ humores in se procreare
potest. 154
Corpus tribus facultatibus guber-
natur, quarum vna læsa cæteræ
corruunt. 276
Corpus humanum eiusque singulæ
partes facultatibus quatuor cõ-
seruantur. 425
Corpora longo tempore extenua-
ta, longo tempore reficienda,
quæ verò breui, item. 126.488
Crisis eo meliores quo ægrotan-
tem reddunt sine noxa. 134
Crisis semper habere debet signa
quæ se præmonstrent, & quò sit
euasura ostendant. 264
Crisis quando dicitur mala. 401
Crisis differentia triplex, bona
quippe, imperfecta, & mala.
 407
Perfecta non est de paribus die-
bis. 403.408
Crisis integra quæ. 439
Crisis siue perfectas, siue imper-
fectas quæ præcedant acciden-
tia. 502

Index Rerum,

Cruditates in morbis neque mortem neque salutem pollicentur.

52

Cruditates morborum omnium caput. 523

Cruda, & incocta in prauis abscissus conuersa, quid portendant. 260

Crurum dolor, & præcipuè in enixis, vnde? 100

Cucurbitularum vtilitas, & quæ cautione applicandæ. 49

Curationis summa, est morbi cognitio. 6

Curatio tribus modis perficitur, diætâ, pharmaciâ, & chirurgiâ, 41

Cutis scabra & exardescens calidum morbum indicat. 554

Cynanche anginæ species. 305

D.

D*ecimusquartus* dies vim maximam habet in re Medica. 286

Decoctum ad menses euocandos. 85

Degluendi difficultas in angina quid indicet. 310

Deiectiones versicolores multas affectiones adesse significant. 25

Deiectiones merè biliosæ quid portendant. 29

Deiectiones sinceræ quæ dicantur. 154.406

Et quomodo, si sanguinem excipias, affectum significant, & incendium. 30

Deiectiones pingues nigrae liuidæ, & morosæ, lethales. 162

Vide *Euacuatio*.

Deiectiones nigrae & liuidæ vnde colorantur. 255

Sinistri sunt iudicij. *ibid.* & 256

Deiectio pauca quibus modis euenit. 292

Delirantium verba, risus, cantus, ab imaginatione deprauata. 28. 29

Delirantes admoniti nihil excernentes, aut extra ordinem in periculo sunt. 74

Delirantes cur difficilè respirant. 182

Eorum proprium est, non tamen separabile. 183

Delirare quid. 54

Quid superueniente sudore. *ibid.*

Delirantes ad extremum redacti cur ad mentem redeunt. 244

Delirium ab humorum biliosorum prædominio sæpe ortum habet. 9

Delirium quibus remedijs tollendum. 20

Iisdem aliquando ac vigiliæ. *ibid.*

Delirium cur sub noctem mouetur. 95

Delirium fractis viribus pessimè. 276

Si à causa externa, non admodum lethale. *ibid.*

Delirium perpetuum phrenitidis signum. 411

Deliria circa necessaria pessima, quæ verò ex his exercebantur lethalia sunt. 554

Delirio vena frontis tempestiuè secta maximo remedio est. 557

Deliri possunt dolorem persentire. 458

Desipientia cum risu cur dictæ securiores, quàm quæ cum studio. 29

Si virtutis imbecillitas adsit, pessimæ. *ibid.*

Desipientia in quo dissidet à comate? 29

Et Verborum.

mate vigili. 239
 Desipientia & conuulsio à profu-
 uio sanguinis pessima. 421
 Vide *Conuulsio*.
Destillationibus obnoxij etiam in
 leuibus morbis difficilè curan-
 tur. 102
 Destillatio prout variè diffluit var-
 ios effectus parit. ibid.
 Destillationes quæ dicantur mali-
 gnæ, quæ calidæ. ibid.
 Destillatio falsa præ omnibus at-
 tendenda. 103
 Quæ ex ea oriuntur mala. ibid.
Dextra pars corporis an sinistra
 paralyfi magis obnoxia. 201
Dixta finis in curatione. 41
Dixta in omnibus Medicis instru-
 mentis potissima. 390
 Omnibus medicamentis viam
 facit. Est basis & fundamen-
 tum sanitatis. 390
Dies computationis in enixa
 ægotante, quando inchoandi,
 an à febre, an à partu. 70
Dies sextus infidus morborum iu-
 dicio. 181. 182
 Tyranno assimilatur, vt septi-
 mus regi. 181. 515
Dies pares quando critici sunt,
 ante decimumquartum pericu-
 losi. 403
 Non sunt tuti iudicij. 408
Dies in morbis cur dicantur Indi-
 catorij, Impares, Contemplabi-
 les, Legitimi. 241
Digni triginta dies sensu caren-
 tes, vncto dorsu initio, curati.
 208
Dispositiones variæ diuturniores
 sunt, quàm vnus modi. 264
 Diuitibus curandis omnia reme-
 dia proponenda. 535
Diuulsionis varia acceptio. 463.
 464

Dolor qui exterius non remittitur,
 plenitudinem arguit. 426
Dolor absque iudicatione solutus,
 inutilis. 427
Dolores cum grauitate multitudi-
 nem ostendunt, 252
 non *Dormire* nec die, nec nocte,
 pessimum. 120
 Vide *Vigilia*.
Dulcia iecoris & lienis inflamma-
 tionibus noxia. 21
Dysenteria dolorosa vnctuosus per
 clysteres iniectis sedatur. 105

E.

E *Lepthiasis* cur dicta phœni-
 ceus morbus. 444
Enixa à partu laborantes, & minùs
 purgatæ, qua arte tractandæ. 83.
 & seq.
 Iis post sanguinis à partibus in-
 ferioribus missionem, qui
 clyster conueniat. 84
Enixæ grauitè affectæ quantam
 Medici diligentiam exigant.
 99
 Nobiles quibus curandæ. 105.
 106
Enixis ægris victus tenuitas quid
 profit. 107. 108
Enixæ à partu bene expurgatæ
 vix in graues affectus incidunt.
 173
Enixæ morbo acuto affectæ peri-
 clitantur. 374
 Vide *Grauida*.
Epidemian libri primi ab Hippo-
 crate conscripti, in præm. p. 2
 Quantam ex eorum lectione
 adolescentes Medici utilita-
 tem carpant. ibid.
Erasistratai venæ sectio: i. inimi-
 ci, in quos Galenus inuehitur.
 505

Conspectus Rerum,

- Erysipelas* intus si foras erumpat, bonum. 308
- Euacuatio* intempestiua quæ dicitur. 6.324
- Euacuatio* in principio facta quid denotet. 7
- in *Euacuationibus* conferentia & tolerantia spectanda. 8
- Symptomaticæ* aliquando iuuant. ibid.
- Euacuationes* non fieri, longè melius quàm imperfectè fieri. 11
- in *Euacuationibus* expulsionis ratio consideranda. 33
- Euacuationes* decretoriæ non debent esse exiguæ. 36
- In iis quid commodi, & quorsum euadant, priusquam iudicium feratur attendendum. ibid.
- Euacuatio* à partu quandiu durare debet in masculis, & fœminis. 67
- Euacuationes* per aluum in enixis à partu laborantibus minus tutæ. 83
- Euacuatio* laudanda ratione diei & utilitatis. 97
- Euacuatio* per aluum, hæmorrhagiam, sudores, aut vrinas, perseverante morbo, humorem morbi causam non euacuari indicat, & morbi longitudinem. 118
- Euacuationes* violentæ citò exoluant. 154
- Euacuationes* nisi morbo proportionatæ vel non iuuant, vel tardè. 130.131
- Euacuationes* quæ inceptæ iuuant, iteratæ sanant. 134
- Euacuationes* malæ malarum sunt signa dispositionum. 262
- In iis facilitas spectanda. 163
- Quid earum bonitatem vel malitiam indicat. ibid.
- Euacuatio* pauca tribus modis fit. 200
- Euacuatio* per aluum in enixis quibus modis improbanda. 338
- Euacuationes* quo die fiant multum importat. 349
- Euacuationes* frigore indurantur, & supprimuntur. 373
- Euacuationes* pingues timendæ, unde fiant. 362
- Euacuatio* immodica virtutem prostermit, & malignitatem denotat. 415 416
- Euacuationis* salutaris signa. 464
- Euacuatio* larga tribus modis fit. 482
- Euacuationis* ex consuetæ suppressione, morbi, eadem superueniente curati. 507
- Euacuatio* nihil iuans pessima. 514.515
- Eupatory* facultas, & vsus. 49
- Exanthematum* expulsio quid proficit. 38
- Eorum diuersum genus explicatur. ibid.
- Exanthemata* aliquando morbum præcedunt, aliquando subsequuntur, & quid utrumque portendat. 38
- Quid si parua erumpant. ibid. & 39
- Exanthemata* in febre acuta eam mali moris efficiunt. 550
- Excrementa* veluti caprarum, hepatis cum robore æstum denotant, liquida verò, aut imbecillitatem, aut bilis stimulantis copiam. 96
- Excrementorum* retentionis causa. 222
- Quæ eius incommoda. 223
- Excrementa* combusta difficilè excernuntur, nisi arte. 235
- Cur appellantur in spiras circumducta.

Et Verborum.

cumducta. 236
 Excrementa dum ad crism itur, spissari oportet. 240
 Excrementa spumosa quibus ex causis fiunt. 255
 Excrementa meraca quæ, & quid denotent. 285
 Excrementa pauca & compacta in ingēri humorum cruditate redita quid denotant. 405
 Excretionum nigrarum tria genera, sanguinis crassi, melancholici humoris, & atræ bilis. 194
 Excretiones omnes morbo minores prauæ. 213
 Excretiones liuidæ, cruentæ, foetidæ & biliosæ, malæ si non bene excernantur, & quodnam illius bonæ excretionis signum. 216
 Excretio pauca & sincera nunquam critica esse potest. 222
 Excretio pauca in ægris quid prauitatis habeat. 11. & 258
 Excretiones pingues vnde fiant. 262
 In quibus lethales. ibid.
 Excretiones lacteæ vnde fiant. 529.
 530
 Vide *Euacuatio*.
Excretorum & retentorum vis alteratiua explicatur. 397
Exercitatio ante cibos vt sanitati congrua, sic à cibis obnoxia est. 25
 Exercitatio intempestiua quæ dicitur. 396
 Quodnam eius commodū tempus. ibid. & 397
Extraneum in omnibus entibus duplex. 426
Extremorum refrigeratio quadrupliciter contingit. 350
 In fori ventris dolore pessima. ibid. & 309
 Est depressæ naturæ certissimum signum. 401

In morbis acutis periculossissima. 55
 In aliis casibus minimè. ibid.
 Eius causæ, & quid indicet. ibid. & 13 & 294
 Extrema liuida & frigida quomodo fiunt. 144. 257
 Extremorum cita in frigus & calorem transmutatio mala. 377

F.

Facies cum pudore rutila in febribus quid indicet. 283
Facultas in ægro, cibis, potionibus & vsu rerum non naturalium seruat. 41. 42
 Facultatis emorientis signum, cibos non appetere. 243
 Facultates quatuor corporis conseruatrices, attratrix, retentrix, concoctrix, & expultrix. 397.
 425
Fames vbi non laborandum. 322
Farina pars crassior quæ dicitur. 40
 Quæ vrinæ sedimento inuehitur, quid indicet. ibid.
Fastidij causæ duæ, aggrauatio virtutis, & oris ventriculi læsio. 151. 225. 415
Faucium dolor & robur ab acri destillatione. 296. 307
Fabricantibus victus ratio prescribitur. 287
Febriacula quare sic appellantur. 368
Febris ardens exquisita quæ? 360
 An eadem quæ acuta. 476
 Febribus ardentibus stilla sanguinis è naribus periculossimum signum. 11
 Febre ardenti laborantes cum arida tussi, cur non admodum sistant. D d d d 2

Conspectus Rerum,

- sitiant. 233
 in Febre ardente alius valde soluta, lethale signum. 361
 in Febribus ardentibus delirio soluitur tremor. *ibid.* & 204
 Quod improprie dicitur. *ibid.*
 Huius causæ excutuntur. *ibid.*
 Febris continuæ accidentia. 50
 Febres errantes quæ dicantur, & cur. 112. 116
 Ab humorum qualitate pendet. 112
 Præcipue melancholica. 113
 Febris synocha largo aquæ potu sanatur. 130
 Febres horridæ vnde ortum habent. 415
 Febris cum horrore à bilioso & pituitoso succo, sine horrore autem à bilioso lentiore emanat. 174
 Febris omnis acuta putrida, non è conuerso. 16
 Febrium putridarum curatio. *ibid.*
 Febris partim est in generatione, partim in re genita. *ibid.* & 17
 Febris acuta in quo à diaria discrepat. 6
Febris acuta, modus loquendi Hippocratis ad morbi intensiorem denotandam. 190
 Febres acutissimæ si salutare, quarto die finiunt, si lethales eodem interimunt. 429
 Febris quomodo inualecentibus doloribus concitatur. 426
 Febres lethales, & difficilis iudicij quæ dicantur. 324
Febres quoquomodo intermiserint periculum abesse significant, quam patiatur expositionem. 143
 Febres quæ nec criticis diebus, nec cum signis soluantur, recidunt. 241
 Febres vehementer nervos extendunt & conuellunt. 276
 Febris ad accensionem duo requisita, inflammatio scilicet, & cordis vicinia. *ibid.* 452
 Febres quartanæ hybernæ aliquando in morbos acutos degenerant. 98
 Febris paruitati non fidendum, si symptomata graua sint. 549. 151
 Febres cur dictæ ad manum tenues. *ibid.* & 550
 Cur mordaces. *ibid.*
 Cur malignæ dictæ. 551
 Febres malignissimæ cum periculosissimis signis quarto, aut citius perimunt. 139
 Febres humidæ quæ dicantur. *ibid.*
 Earum causa triplex. 141
 Febrium tria prima genera, diatarum, hecticarum, & acutarum. 23
 Putridarum indicia à quibus desumuntur. *ibid.* & 24
 Febres putridæ à causis externis mediate moueri possunt, & causis internis ortum præbere. 24
 A bile simul & pituita oriuntur. 26
Flatus in corpore vnde fiant. 405
 Flatum variæ differentiæ & effectus. 525
 Eorum retentio mala. *ibid.*
Florentini cuiusdam fraus in curanda peste, detecta. 156
Fluxionis cuiuslibet causa duplex. 425
 Fluxionum à capite differentia duplex explicatur. 305 306
Fætida omnia pessima, & corruptionem indicantia. 262
Fæmina difficultoris partus, quam masculus. 92
 Fæminæ abortus in enixa, an periculosior quàm masculi. 337

Fœtum & fructuum comparatio
non inelegans. 337

Fœtus post decem menses non
eget matris alimento, antè verò
indiget. 210.211

Fœtum multiplicatio quomodo
fiat, an vteri receptaculis, an se-
minis abundantia, vel tempera-
turæ tribuenda. 538

Fœtum mortuum oris fœtor ma-
tris instante partu denotat. 534

Fomentationes in enixis menses
prouocantes, quæ. 84

Frictiones lassitudinem sedantes,
quæ. 125

Frigus calidis, & siccis morbis suc-
celens insanabile. 239

Frigus vrens & mordax quod di-
catur. 284

Frigus euacuationes suppressit. 373

G.

Galenus sanitas ex victus ratio-
ne. 323

Gangræna & carbunculi causa. 153

Genitalium cum thorace commu-
nio. 210

Graueolentia deiectionis putredi-
nis indicium est. 214

Grauida quarto mense vsque ad
septimum purgandæ. 205

Valentes præcipuè. 206

in Grauidis leuis purgatio magis
timenda, quàm larga sanguinis
missio. 207

Grauidæ à febris correptæ sine
manifesta causâ, difficulter pa-
riunt, & abortum facientes pe-
riclitantur. 199

Grauitas non minus ab imbecilli-
tate, quàm à copia prouenit. ib.

Grauitas, humorum copiam deno-
tat. 252

Gurgulionis descriptio, nomina,
vltus, tumor, retractio. 296

Marcor. 297

Hæmorrhagia sinistra signa.
136

Hæmorrhagiæ in materia cruda
iuuant. 253

Hæmorrhagiam capitis grauitas &
sincipitis dolor indicat. 436

Naturalis est quæ sanitatis tem-
pore irritatur. ibid.

Symptomata quæ affectu he-
patis, lienis, aut capitis, alia
vi febrilis caloris, quæ criti-
ca dicitur imperfectè. ibid.

& 431

Hæmorrhagia ne fiat in morbis
longis, cum nimia corporis re-
frigeratione. 438

Hæmorrhagiæ in febribus incen-
dentibus & inflammationibus
cur inutiles. 480

Etiamsi die critico contingant.
481

Hepate impensius calido bilis af-
fluit. 96

Hepatis dolor propter obstructio-
nem mediocris, ob inflamma-
tionem verò, aut flatuosum spi-
ritum vehemens. 520

Hippocrates in Epidemicis libris
conscribendis, non Doctor, sed
diligentissimus morborum ex-
plorator. in procem. p. 1. 2

Hippocratis sententiæ non ita su-
mendæ, vt simpliciter veræ pu-
tandæ sint. 198

Hippocratis dictio tanquam vox
Dei. 346

Hippocrates ipse errorem suum in
curando fateri non dedignatur.
145

Homo vno & eodem tempore duo-
bus tribusve morbis infestatur,
quorum alter inchoat, alter au-
getur, alter inclinatur. 225. 294

Conspectus Rerum,

<i>Hordeum</i> triticeæ conficiendæ laudatus.	43.535	cies.	506
<i>Horror</i> à prauis humoribus per cutim currentibus oritur.	173	<i>Hypochondriorum</i> affectiones quã- ti faciendæ.	27
<i>Horror</i> in principio malorum in- gentem humorum putredinem denunciat.	307	<i>Hypochondrij</i> palpitatione inter- nam inflammationem denotat.	41
<i>Medius</i> est inter rigorem & refri- gerationem.	308	<i>Hypochondriorum</i> constitutio quã- ti ponderis.	54
Quando fit.	ibid.	<i>Hypochondrij</i> dextri ob inflam- mationem hepatis dolor vehe- mentissimus.	144
<i>Horror</i> quî à rigore discrepet.	350	<i>Hypochondria</i> in omnibus mor- bis accuratè pertractanda ad curationem.	146
<i>Horrores</i> mulieribus ob vteri ner- uos familiares.	446	<i>Hypochondrium</i> reuelli quî dica- tur, & quando.	174
<i>Horror</i> malitiam humorum deno- tat.	561	Quos affectus causetur hæc re- uulsio.	ibid.
<i>Humor</i> quiuis syncerus, sanguine excepto, affectionem significat, & à flammido calore generatur.	29	<i>Hypochondrium</i> , sine addito dex- trum intelligitur ab Hippocra- te.	201
<i>Humor</i> atrabilarius deficiente So- le mouetur.	143	<i>Hypochondrij</i> inclinatio, & con- tentio tribus modis fit.	274
Vide <i>Melancholia</i> .		<i>Hypochondrij</i> dextri reuulsio im- modè tractio, & vehemens de- pressio inter se differunt.	ibid.
<i>Humorum</i> malignitatis causa non statim generatur.	149	<i>Hypochondriorum</i> partes enume- rantur.	330
<i>Humores</i> venenati in corpore gi- gnuntur.	154	<i>Hypochondriorum</i> ardoribus qui- bus succurrendum.	534
<i>Humoris</i> pituitosi proprium ac- cessionem facere per pares.	224	<i>Hypochondriorum</i> palpitatione quid intelligatur.	564
<i>Humorum</i> defluxus si à nobiliori- bus ad ignobiliores partes fiat ægotantis commodum.	266	<i>Hysterica</i> passio & vterina eadem.	110
<i>Humorum</i> cruditas in corpore re- tenta in quid mutatur, & quî officiat.	405		
<i>Humorum</i> in ingenti malitia & quantitate à quo inchoanda euacuatio.	409	I.	
<i>Humorum</i> obstructions vnde ge- nerantur.	520	I cterus ante septimum diem ma- lus.	236
<i>Hydrops</i> à torrida consumptione retorrida funestus.	239	Quibus diebus decretoriis iu- dicialis.	ibid.
<i>Hydrops</i> anasarca vterina euacua- tione sanatur, non alia eius spe-		Vnde ortum habet.	ibid.
		Post septimum periculo vacat.	237
		Quod si sextò eueniat.	ibid.
		Icterus	

¶ Verborum.

- Icterus** quibus medicamentis tam internis quàm externis tollendus. 247
- Icteri** symptomatiçi causæ quatuor. 521
- Lethales, obstructione simplici excepta. ibid.
- Icterus** alter est ab hepate, alter à liene. ibid.
- Qui colore distinguuntur. 522
- Icterus** arquatus qui, & quando in hydropem incidit. ibid.
- Iecoris** virtutes quatuor, quarum vna deperdita perit ciborum appetitus. 292
- Iecoris** obstructionibus quibus opitulandum. 534
- Ignis** pro febre solemnus est Medicorum appellatio. 112
- Ignorantia** cum arrogantia signum indelebile. 388
- Ileus** dolor in quo à voluulo dissentiat. 335
- Quid in eius curatione cucurbitula ventri admota conferat. ibid.
- Ilei** siue voluuli definitio, accidentia. 328
- Causæ. 329
- Cum eo non conuenit febris. ibid.
- Non fit ob vesicæ repletionem. 330
- Vide *Voluulus*.
- Imbecillitas** in ardentibus febribus incipientibus admodum lethalis. 276
- Si adueniat delirium, facultatis animalis læsæ indicium est. ibid.
- Impares** tutioris iudicij. 407.408
- Vide *Dies*.
- Implacitas** in febricitantibus quid denotat. 141
- A flaua bile acri & decocta fit, quando os ventriculi à malignis succis infestatur. 142
- Implacitatis** in febribus causa triplex. 477
- Impotentia** præter rationem, & nullavaforum euacuatione, malæ. 114.115
- Impotentia** per resolutionem vel per oppressionem fit à malignitate vel copia morbi. 276
- Vide *Imbecillitas*.
- Inappetentia** in morbis pessima. 243
- Quid portendat, & quibus ex causis oriatur. ibid. & 248
- Inappetentia** tabidorum propria. 292
- Ex afflictâ ventris facultate cibos appetente prouenit. Et iecoris læsione. ibid.
- Est symptoma aut oppressi aut repleti ventriculi. 297
- Quot modis fiat. ibid.
- Inappetentiæ** tot causæ quot famis. 365
- Inflammati**o post abortum venarum inferiorum sectionem exigit. 80
- Inflammationes** circa pectus delirium facile causantur. 213
- Inflationis** nomine quid veniat. 525
- Vide *Tumor*.
- Ingluui**es cruditatum parens. 491
- Inguinum** tumor in febribus longum morbum significat. 260
- Insania** adustam maleficam materiam denotat, additque aliquid ad delirium. 153
- Insania** excussa febre acuta adueniente recidiuat. 265
- Eius feritas ostenditur. ibid.
- Insania** & phrenitis in quo distinguuntur. 411.412
- Vide *Phrenitis*.
- Intemperantes**, & gulosi nec venæ sectione

Conspectus Rerum,

sectione, nec purgatione iuvari
 possunt, & qua ratione. 281
 Intemperantes vix curabiles, &
 quid intemperantiæ nomen in-
 cludat. 391
Intempestium est quod noxium
 non tollit. 323, 324
 Intempestiuè ali quid fieri in mor-
 bis quid? 6
Intestini tenuioris morbis $\chi\theta\sigma\delta\alpha-$
 $\text{J}\oplus$, crassioris $\epsilon\iota\lambda\epsilon\delta\delta\varsigma$. 328
 Si prior afficitur cibus, si infe-
 rior stercus per os redditur.
 ibid. & 329
 Intestinorum à ventriculo descen-
 sus, & quo ordine. 331
 Intestina dicuntur aliquando ven-
 triculi. ibid.
 Gracilia quibus affectibus sub-
 iaceant. ibid.
Irati & iracundi in quo differant.
 386
Indicatoriorum non iudicantium
 quædam lethalia, quædam dif-
 ficilis iudicij. 284
 Indicatorij dies cur ita dicantur.
 241
 Vide *Dies*.
Indicatus est, quid sonet apud Hip-
 pocratem. 123

L.

L *Abij* tumore intra tres dies
 adolescens necatur. 168, 168
 Labia cum in febribus ulcerantur,
 quid ominandum. 283
 Labra musculis octo mouentur.
 282
 Labri inferioris tremor vomitum
 acrium humorum futurum osten-
 dit. ibid.
 Cur & sputo plenum tenui.
 ibid.
 Laboribus assueti insuetis robu-

stiores. 322
Lachryma inuoluntariæ quando
 lethales. 48
 Ex cauitate, & extenuatione
 oculorum cognoscuntur.
 ibid.
Lachrymæ voluntariæ in febribus
 acutis quid portendunt. 549
Lactis caprini, asinini & ouilli
 temperamentum. 520
Lactea excrementa vnde fiunt. 129.
 530
Lævis appellatione quid intelli-
 gendum. 30
Laryngis musculi proprii duode-
 cim, vel communiter octo.
 314
Lassitudinis causæ explicantur.
 114
 Quæ ex humorum qualitate
 peccante periculosa. ibid. &
 115
 Frictionibus tolluntur. 125
 Lassitudo ossæaria quæ dicatur, &
 qui ea laborent. 162
 Lassitudo duplex à causa interna,
 & à causa externa, vtraque ex-
 plicatur. 321
 Interna alia vlcerosa, tensua, &
 inflammatoria. 322
Lateris dolor in sputo bilioso ci-
 tra rationem cessans insaniam
 mouet. 465
 Vide *Pleuritis*.
Lienis ad recipiendas fluxiones
 aptitudo. 53
 Lienis tumores etiam contuma-
 cissimi capparum vsu, & aquæ
 ferrariæ potione curantur. 533
 Lien fluxionibus obnoxius. Malè
 affectus vomitiones excitat.
 440
 Per aluum purgatur. 440
 Lien affecto quibus succurren-
 dum. 60

Lingua

Et Verborum.

Lingua ariditas unde oriatur. 161.
 231.232
 Eius eadem tunica, quæ ventriculi. 161
 Cur aliquando in febribus ardentibus nulla sit linguæ ariditas. ibid.
 Linguæ adustio quibus demulcenda, & detergenda. 246
 Lingua inflammationibus, & tumoribus obnoxia. 307
 Exemplum prodigiosi in lingua tumoris. ibid.
 Linguæ tumores in angina repente evanescentes & dolores sine ratione conquiescentes, lethales sunt. 312
Lineescere in morbis cur deterius quam nigrescere. 15
 Cur accidens illud semper malum, & quomodo cognoscitur criticum esse, & symptomaticum. ibid.
Liurus, siue liuidus color extinctionem partis emortuæ significat. In febribus mortem propinquam. 256.309
 In extremis lethale signum, ibid. & 257. & 33
Loquela à voce differt, & fit à lingua. 402
Loqui multum phreniticorum est, ut tacere melancholicorum. 75. 76.298
Lumbricorum variæ species assignantur, & quæ ex iis incommoda. 190.191
 Melius si vini expellantur, quam mortui. ibid.
Lumborum appellatione quid veniat. 128
 Lumborum muscoli ut distribuntur. 69
 Lumbi dolentes bilis mordacitatem indicant. 26

Lumborum dolor siue causa evidente sæpius impetens, malignum morbum portendit. 199
 Lumborum dolor fit ob magnam venam succis agitatis plenam. 160
 Lumborum intensus calor quibus recunditur. 48.246
Luna an aliquid in morborum mutationibustribuendum. 492

M.

M *Alarum* rubor peripneumoniam significat. 211
 Non semper. 213
Mammarum gracilitas repentina in prægnantibus abortum significat, propter venarum quarundam vteri cum iis communio- nem. 210
Manus dextra cur potius in lingua paralyti sit affecta, quam sinistra. 201
 Manus tremulæ, & colli dolor cerebri affectionem indicant. 200
 Manuum tremularum curatio. 228
 Vide *Tremor*.
Margaritarum Orientalium pulvis cui vsui. 48.86
Masculi in partu abortiens mulier an maius periculum ineat quam fœminæ. 337
Matricis dolor qua arte sedatur. 509
 Vide *Vterus*.
Maxilla detractio in acutis morbis non negligenda. 384
Medicamentum eporum quibus ex causis nihil aliquando proficiat. 61
Medici adolescentes in evolvendis Epidemion libris quanti esse E c c c debeant.

Conspectus Rerum,

- debeant. in procem. 3
 In eorum gratiam opus istud
 exaratum. 21
 Medicus à principio morbi Chri-
 stianum de salute sua moneat.
 20
 Medicus naturæ & virtuti ægroti
 inseruit. 41
 Eius in curatione duplex finis,
 ibid.
 Quid ei in consultationibus ob-
 seruandum. 5
 In diuitibus curandis qualis esse
 debeat. 47
 Vrinarum obseruantissimus esse
 debet, in acutis præcipuè.
 75
 Medici officium non sanare, sed
 nihil quod ad sanitatem faciat
 omittere. 87
 In enixis grauiter laborantibus
 curandis quanta requiritur
 eius diligentia. 99
 Medici seniores iuuenes pro filiis
 habeant. 109
 Medicos non pudeat errorem suū
 aliquando fateri, Hippocratis
 exemplo. 145
 Ægros sapissimè inuisant ad sui
 commendationem. 185
 Medici sanguinis missioni vtero
 gerentium præsentés sint, ne
 quid ipsi erroris imputetur.
 147
 Medicus qualis audiat apud impe-
 ritam plebeculam. 207
 Medici officium morbos non so-
 lum, & symptomata, sed & eo-
 rum magnitudinem perpende-
 re, vt præsidis conuenientibus
 occurrat. 246
 Medicus ægri sui in primis saluti
 prospiciat. 340
 Cautus sit in nuntianda ægri
 alienatione. 352
Melancholia affectus varij. 498.
 499
 Eius species duplex, alia natu-
 ralis, alia ex mala dæta. 499.
 Febris vt plurimum est expers.
 ibid.
Melancholicus humor cur sub no-
 ctē mouetur. 95
Mella quæ potus species, eius
 vsus, & qua arte paranda. 434
Mensis tertius in grauidis quan-
 do iniuriis magis resistit. 206
 Mensium in suppressione à partu
 cum vehementi febre vnde ve-
 na secanda. 78.79
 Quæ inde mulieribus acciden-
 tia. 65.66.92
 Eorum suppressionis causæ tam
 internæ quàm externæ. 373
 & 93
 Internæ ad tria capita reuocan-
 tur, virtutem, membrum, &
 humores. ibid.
 Mensium in suppressione mittend-
 us sanguis, contra Erasistrat-
 orum sententiam, in quos in-
 uehitur Galenus. 505
 Mensium paucitas omnium affe-
 ctuum causa. 210
 Qua arte sistendi. 508.509
 Menses à quarto ad septimum ab-
 ortibus minùs obnoxij. 342
 Menses instantes quæ virginibus
 pariant symptomata. 510
 Varia huius rei exempla. 511.
 512
 Menses quibus nunquam fluxere,
 quibus ante & post præscriptum
 tempus. 516
 Quæ ad eorum euocationem
 faciunt. ibid. & 517
Menstrua quomodo plus iusto
 fluant, & quomodo minus.
 444
 Menstruorum ex retentione, aut
 pauci

- paucitate, quæ incommoda. 65.
 & seqq.
- Menstruis deficientibus si sanguis
 è naribus effluat, bonum. 375
- Mens* quando tentari, lædive dici-
 tur. 272
- Mente constare, & ad oblata bene
 se habere in morbis optimum.
 244
- Meri* appellatione apud Hippo-
 cratem quid veniat. 11
- Micta* nec sentientibus ægris, le-
 thalia. 352
- Miserere mei*, curatio. 334
 Vide *Voluulus*.
- Modesti* hominis audax responsio
 mala. 501
- Mœrores* cordis dolorem pariunt.
 498
- Mœrores cum silentio, & homi-
 num auersatione leuiter interfici-
 unt. 550
- Mœror est animi passio, ex qua
 quidam obeunt. 547
 Appetentiam deiicit. 552
- Mœstitia* melancholicus affectus
 est. 298
- Morborum* cognitio ex Epidem-
 ion libris maximè depromen-
 da. in præcæm. 2. & 3
- Morborum idea qua diligentia ex-
 ploranda. 5
 Quibus ex capitibus. 6
- Morbi acuti qui dicantur. ibid.
- in Morbis quæ præter rationem
 eueniunt, infidi iudicij, nec sta-
 bilia. 9
- Morbus simplex vt facillè euinci-
 tur, sic complicatus difficillimè.
 25
- Morbus à cibo incrementum acci-
 pit. 41
 Sux affectionis indicat auxilia.
 42
- Morbis magnis magna remedia, id
 est tempestiua, & quæ fidum fa-
 ciant iudicium. 73
- Morbo in quolibet tria spectanda,
 vires, morbus, & longitudo, vt
 certum feratur iudicium. 78
- Morbi qui per pares habent iudi-
 cationes, solent per pares iudi-
 care. ibid.
- Morbus nullus aded grauis quin
 aliquis euadat, neque tam leuis
 quin aliquis quandoque mo-
 riatur. 91
- Morbus acutus an detur sine fe-
 bre. 98
- Morbus à varia causa pendens bre-
 ui solui nequit, citò tamen ho-
 minem tollere. 99
- Dubios reddit seniores Medi-
 cos. ibid.
- Morbi à crassa materia diuturni.
 ibid.
- Morbi ad decimumquartum crudi,
 non quadragesimo citiùs iudi-
 cantur. 123
- Morbi diuturni multis erratis
 obnoxij. ibid.
- in Morbis chronicis vt medica-
 menta varianda. 125
- Morbus quinto die solutus inter
 peracutos reponi potest. 135
 In eo tenuissimo victu vtend-
 dum. ibid.
- Morbi acuti sanguine è naribus die
 critico fluente, & multo sudore
 iudicantur. 140
- Morbi lethales initio interquie-
 scunt. ibid.
- Morbi qui in malis signis leuan-
 tur, in bonis verò non remittunt
 difficiles. 143. 241
- Morbi non periculosi ob delictum
 in victus ratione, diuturni fiunt,
 & qui periculosi, lethales.
 187
- Morborum in initiis bilis atra vel
 E e e e 2 supra

Conspectus Rerum,

- supra, vel infra exiens, lethale. 214
- Quod dictum conciliatur. 215
- Morbi qui per pares mouentur diuturniores. 224
- Et difficilius iudicij. 403, 408
- Cur sic moueantur. 491
- Morbi complicati cur quidam euincuntur aliis ciudis existentibus. 225
- Morbus regius ante septimum diem vnde oritur. 236
- Quid si sexto eueniat. 237
- Ante septimum cum rigore morbum soluit. 238
- Si absque rigore præter temporis occationem, pestiferum. *ibid.*
- Morbi acuti per pares mutantur. 242
- Morbi acuti non omnes intra vigesimum finiuntur, sed ad vigesimum septimum vsque finiuntur. 245
- Morbi leues magnificiendi, præsertim in inordinatè viuentibus. 251
- Morbificæ causæ generatio paulatim fit, impressio autem morbi in puncto indiuisibili. 253
- Morbi magni magnas requirunt euacuationes vt si. lum fiat iudicium. 267
- Morbi qui primo quaternario blande mouentur, ad decimum septimum perueniunt, qui secundo ad vigesimum. 287
- Morbi acuti, vel exactè, vel non exactè, hi ad vigesimum, illi ad decimumquartum iudicantur. 272
- Morbi peracuti item in exactos, & non exactos diuisi, hi ad septimum, illi ad quartum finiunt. *ibid.*
- Morborum acutorum natura duplex. 305
- Morbi acuti sunt qui febres habent continuas. 374
- in Morbis longis vberius alendum in principio. 386
- Morbus quot modis dicitur magnus. 386
- Morbi qui ad malum tendunt, & sine crisi cedunt, vel mala, breui perniciem inferunt. 401
- Acutorum incertus exitus. 402
- Morborum acutorum terminus est decimusquartus. 412
- Morbi in initio vehementes aut citò occidunt, aut citò soluntur. 427
- Morbi nunquam paruifaciendi, etsi leues, & ex causa leui. 430
- Quod exemplo confirmatur. *ibid.*
- Morbi acuti sanguinis è naribus fluxu die critico & multo sudore iudicantur. 480
- Quod secus aliquando euenit. *ibid.*
- Morbi chronici maiorem exposcunt diligentiam quàm breues. 486
- Morbi in signis malis leuati, & in bonis non remissi, difficiles. 531
- Morbi ab humore melancholico periculosi. 551
- Morbus cum deberet remitti, si ingrauescat, perniciosus. *ibid.*
- Morbundi cur spem melioris valetudin's praebent. 385
- Moresitas ex mensum suppressione mirabilis misso sanguine curata. 497-498
- Mors repentina & inopinata, vulgò hominum tantum est admirationi. 183
- Eius

de Verborum.

Eius exempla quædam afferuntur. 184
Motus insoliti quantum corpora afficiant. 322.395
Mouendum in principio, præceptum Hippocratis, quando præcipuè obseruandum. 409
Muliebrium doloribus quibus succurrendum. 86
 Muliebria quæ dicantur. 68
 Vide *Menstrua, Menses, Euacuatio.*
Mulieres à partu non purgatæ, quibus morbis obnoxia. 64.65. 66.67
 Vnde phlebotomandæ, & quibus euocandi menses. 80
 Mulieres instante partu faciliè commouentur & abortiunt. 92
 Mulieres quibus morbis obnoxia, sunt mundanarum calamitatum scopula. 372
Mutatio naturæ aut consuetudinis periculosa. 76
 Mutationes ad vigesimum vsque possunt esse vehementes, post quem languere incipiunt. 123
 Mutationes morborum acutorum fiunt per pares. 242
 Vide *Morbis.*
Mutitates cum exolutione pessima. 37
 Vide *Aphonia.*
Muti fiunt à concussionem cerebri. 402
 Muti facti in delirio pereunt. 417

N.

Natura quando imitanda. 20
 Naturæ sunt morborum medicæ. 41
 Natura in ægris maximè obseruanda, cuius consuetudinis mutatio repentina periculosa. 76

Natura morborum medicatrix. 87
 Natura depressa extremorum refrigeratione cognoscitur. 401
 Natura etiam symptomaticè agens iuuari potest. 136.137
 Natura motus suos à die decretorio ad alterum decretorium incipit, & perseverat vt finem assequatur. 205
 Naturæ in coquendo vis. 216
Nauseabundi qui, & vnde? 405
Nervi in vehementissimis phrenitidibus contrahuntur ex siccitate, vt lora prope ignem. 420
Nigredo in deiectionibus sponte venientibus siue cum febre, siue sine febre pessimæ. 214
 Vide *Deiectio, Excretio.*
Nigrescere in morbis ambiguum symptoma, liuescere verò semper malum. 15
Nonus dies est iudicatorius. 551
 Coincidit cum tertio, & quinto. ibid. Vide *Crisis.*

O.

Oblivio in morbis frigiditatem denotat. 526
 Oblivio cum ignorantia & rigore pessima. 526
 Eius causa duplex. 527
Obmurescere cum exolutione pessimum. 401
Obstructio habet esse in fieri, & factò esse; quibus ei præsidiis medendum. 17
 Quibus venæ sectio requiratur. ibid.
 Obstructionum generatio vnde? 520
 Obstructionum causæ. 526
Obscuritatis causa. 101
Occasio quid sonet apud Hippocratem. 252
 Eeee 3 Olla

Conspectus Rerum,

Octauus dies in crisi respondet sexto. 36
Octogesimus dies inter decretorios censetur à Galeno. 112
 Vide *Dies*.
Oculi peruersio aliquando crifim fignificat. 343
Oculorum dolor à cerebri flatibus oriri potest. 268
Odor omnis fubputris & fœtidus in vomitione, malus. 214
Oedema in hypochondrio durum & dolens pefsimum. 146
 Vide *Tumor, Inflammatio*.
Oedemata quæ abiceffum faciunt. 56. 57
Oris tortura fit mufculis ipfum mouentibus conuulfione, vel paralyfi affectis, & quid inter vtrumque affectum difcriminis. 224
Ossium humanorum puluis cui vfu. 509
Oftocopus, laffitudinis fpecies offium dolorem caufans. 322
Oua forbilia recentia refrigerant. 44
Oua tremula ad nutriendum percommoda. Non inueterata. 108
 Non adstringunt. *ibid.*
 Fluxiones ventris exficcant in aceto cocta. *ibid.*
 Quando funt craffi fucci. *ibid.*
 & 109
 Iis in febribus vrendum. *ibid.*
Oua quæ incidant & craffi funt fucci, quæ laudabilia. 536

P.

P *Alpitatio* vnde fit. 75
 Sumitur aliquando pro motu arteriarum. *ibid.*
Palpitatio in hypochondrio deli-

rium indicat. *ibid.*
 Quid *σφυγμὸς* & *παλμὸς*. *ibid.*
Palpitatio verè dicta, nec delirium, nec infaniam comitatur. *ibid.*
Palpitatio ventris in febre infaniam facit. 268
Palpitationis acceptio multiplex. *ibid.*
 Vnde originem ducit. *ibid.*
Palpitationē totius corporis quid caufetur, & in quo à tremore difcrepet. 418
Palpitationis cordis perpetuæ exempla. 563
Panis fruftum in aqua madefactum, & vino refperfum, oris ventriculi vomitu dolorem fanat. 142
Papularum eruptioni qua arte profpiciendum. 49
Pares vel impares. Vide *Dies*.
Paribus exacerbata, paribus iudicantur. 259
Paracynanche anginæ fpecies. 305
Parotides non velociter curandæ, per fectionem, vel pharmacum, acce eatum abiceffus rumpendus. 170
 Sunt de genere inflammatorium, nec tamen vt fic curandæ. *ibid.*
Parotides, fiue fecundum aures tumores cum dolore lethales funt. 166
 Quomodo foluantur. 167
 Quæ in iis victus ratio feruanda. 168. 169
 Quæ curatio. 170
Partes principes in principio morbi læfæ, ægrotantis perniciem indicant. 386
Partus quatuor fœtuum contingit, fed raro, duorum frequenter

de Verborum.

& felici euentu. 538 Partus filiae deterior quam masculi. 347.372 <i>Peripneumonia</i> ex malarum rubore iudicatur. 211 Est inflammatio pulmonis cum febre acuta. ibid. Eius signa. ibid. <i>Perniciosa</i> sine ratione leuantia, aut difficile iudicium aut mortem portendunt. 381 <i>Persica</i> cur prima mensa sumenda. 392 <i>Perturbatio</i> periculosissima si nulla sequatur euacuatio. 528 <i>Pessariorum</i> vsus ad menses euocandos. 84 Ex quibus parantur. ibid. <i>Pestis</i> tempus calamitosum. 153 Cui vix remedia reperiuntur. 156 Blandiora magis probantur. ibid & 157 <i>Phlegmones</i> generatio duplex, eiusque curatio. 468 469 <i>Phoeniceus</i> Graece quid sonet, & unde phoeniceus color & morbus. 444 <i>Phreniticorum</i> amentis & vigiliis qua ope obsistendum. 19 Phrenitici cur ratiùs bibentes disti. 233.234 Phreniticorum relapsus insaniae reliquiis tribuendus. 265 Phrenitici etsi non sentiant, sui tamen morbi augmentum patiuntur. 416 Phrenitici ex nimia siccitate vt lora prope ignem conuelluntur, in tremorem desinunt. Nervorum infirmitates diu patiuntur. 420 Iis spiritus rarus & magnus inest per se, per accidens autem immutatur. 421	Phreniticis quae victus ratio praescribenda. 422 An iis sanguis mittendus. 423 Quibus remediis curandi. ibid. & 424 <i>Phrenitidis</i> nomine omne delirij genus intelligendum. 410.476 Acutissimae exemplum. ibid. Eius definitio, & imminentis signa. 411.548 Phrenitis quae fit à septo transuerso, non proprie phrenitis, spiratione & delirio distinguitur. 411 Phrenitidis causa biliosus humor cum vomitu virulento. 412 Phrenitidis malignae signa praecipua, silentium, vocis laesio, & humorum malitia. 417 Tremor. 418 Conuulsio. ibid. <i>Phthisis</i> quid, & qui ea corripiantur. 298 Phthisis differentiae tres, & quarum periculosiores. 299 Triplex est ad eam praeparatio. ibid. & 300 <i>Pilula</i> aluo soluendae conualescentibus commodae. 63 <i>Pinguedines</i> araneorum telis similes vrinis supernatantes damandae, & consumptionem signant. 179 <i>Piperis</i> longi, & albi facultas ventriculi roboratiua. 126 <i>Pituita</i> quomodo incendium accendit. 30 Pituitae tres species, acida, dulcis, fassa. 102 Et vnde oriuntur. 296 Vide <i>Destillatio</i>. <i>Pleuritici</i> venae sectione tutius purgantur quam purgatione. 61 Pleuritici naturam suam non delirant,

Conspectus Rerum,

rant. 458
Pleuritides misso è talo sanguine
 curatz. 82
Pleuritidis legitimæ & spurix dif-
 ferentia, & quid exquisita &
 propria. 452
 Eius causæ spurix. 453.454
 A sanguine pendens mitissima.
 ibid.
 Rarò fit à pituita. ibid.
Pleuritis in parte dextra minus
 periculosa quàm sinistra. 455
Pleuritides sanguinæ & biliosæ
 nona vt plurimum, aut vndeci-
 ma iudicantur. 456
 Imbecillis viribus lethales. ibid.
Pleuritidis siccx causa multiplex.
 463
Pleuritis cum conuulsione leuior,
 quàm sine ea. ibid.
Pleuritidis terminus ad summum
 vigesimus. 466
Pluuia tribus modis multa fit.
 482
Podagra à pollice incipit. 151
Podagræ Veneris vsu generantur.
 399
Pocula multa neruis nocent, & ce-
 rebro. 273
 Vide *Vinum*.
Potatio nimia vini, non aquæ in-
 telligenda. 283
Potus largior post lassitudinem
 morbos grauissimos parit. 24.
 25
 Potui per nares effluenti in Angi-
 nosis, quæ remedia. 318
 Potus necessitas explicatur, eiuf-
 que parcitas commendatur.
 343
 Potum tantum quibus morbis ex-
 hibebat Hippocrates. 434
Prædictio euentus morborum quã-
 tum Medicum extollat. in proœm.
 p.2

Et ab Hippocrate commende-
 tur. ibid.
Præagium priusquam certum fe-
 ratur, tria spectanda, morbus,
 ægri vires, & morbi longitudo.
 180
Principij acceptio in morbis. 214
Principium in morbis quid sonet.
 7
 Triplex à Galeno explicatur.
 ibid.
Præcipitatio, occasio, causa manifesta,
 idem sonant. 253
Proprij acceptio duplex, scilicet
 quod rem necessariò significat,
 & sequitur, & formale est; &
 aliud quod necessariò rem si-
 gnificat, non tamen necessariò
 sequitur, & est accidenrarium.
 182
Ptissana excellentia. 42
 Qua arte paranda. ibid. & 43
 Optimæ & non flatulentæ vsus
 commendatur. 535
Pubertatis nullus certus constitui-
 tur terminus. 443
Puerorum corpora cur ad variolas
 magis disposita, quàm aliorum.
 34
 Pueris ante decimumquartum an-
 num cur non mittendus sanguis
 442.443
Puerperis victus ratio instituitur,
 & à vino abstinentia impera-
 tur, contra muliercularum im-
 peritiam. 185
 Vide *Enixa*.
Pulmo sensus expers. 211
 Pulmo quid ad tabificam constitu-
 tionem conferat. 300
 à Pulmone purgationes parum bo-
 næ. 465
 ex *Pulsus* tactu medicamenta in-
 stituenda. 114
Pulsus natui notitia morbos ape-
 tit.

¶ Verborum.

rit. 115
 Pulsus in hypochondrio perturbationem & delirium indicat. 268
 Vide *Palpitatio*.
 Pulsus vehemens à Galeno qui dicitur, eiusque causa. 486
 Pulsus constantia quanti ad salutem ponderis. 552
Pulsus alexipharmacus ad menses euocandos. 85
Purgatio non nisi morbis iam coctis debetur. 17
 Purgatio vtero gerentium à quarto ad septimum facienda, & quare ratione. 342
 Purgationes cur sitim inferant. 376
Putredo semper est in fieri. 17
 Putridæ febres. Vide *Febris*.
Pustularum nigrarum in anthrace malignitas. 152. 153
 Pustulæ aliæ nigræ, vlcerosæ, siccæ, furfuraceæ, scabiosæ, liuidæ, leprosæ. 38
 Vide *Exanthema*.

Q.

Quadragesimus dies morborum longorum principium. 270. 365. 366. 382
 Morborum iudicia dissoluit. 123
Quartana laborantes ab erratis diligentissimè caueant. 98
 Vide *Febris*.
Quarta dies in morbis septimam indicat, eaque à Medicis maximè obseruanda. 9. 222
 Rarè iudicat. 439
Quies pituitosos succos generat, vtiliosos labor nimius. 25
 Quies morbis quando infida. 241
 Quies quas corpori humano uti-

litates & incommoda afferat. 395. 396

R.

Recidiva similes sunt prioribus morbis. 286
 Recidiva in quibus pertimescenda. 365
 Eius causa duplex, interna, & externa, vtraque duplex. 367. & 242
Refrigeratio inualescente febre continua tempore accessionis, pessima. 404
Religiosa quædam vteri suppressione laborans, & velut fascinata credita, sanguinis missionibus curatur. 497
Remissio morbi præter rationem eueniens infida, naturam extinctam, & propè enectam indicans. 10
Renum colliquatio vrinis oleosis ostenditur. 362
Respiratio est facultatis animalis opus, cur in ea deficient qui delirant. 182
 Respiratio & appetitus inculpatus magni ad salutem momenti. 244
 Respiratio libera quid ad salutem faciat. 552
Rigor ab humorum frigidorum copia in otiosa vita à balneis post cibum euenit. 91
 Cur febrem antecedit, & in quibus. ibid.
 Rigor enixis valde familiaris ob vterum neruofum. 173
 Quomodo fit in febribus continuis. ibid.
 Rigor febres ardentes soluit. 176
 Non tamen merè symptomatikus, qui quatuor modis nocere solet. ibid.
 F f f f Rigo

Conspectus Rerum,

- Rigorem** semper euacuatio sequitur, si tempestius. 192
 Excepto in humoribus tenuibus à capite ad partes subiectas defluentibus. 294
Rigor triplex, criticus, periodicus, & symptomaticus. 347
 Ab eo febris accenditur. 348
 Inutilis est malignitatis augmentum. ibid.
Rigor motus est naturæ tentantis noxia expellere. 349
 Si fiat in febre ardenti solutio expectanda. ibid.
 Hunc sequitur euacuatio. ibid.
 Si ægro debili contingat febre non deficiente, lethale. 349
Rigoris ab horrore differentia. 350
 ex Rigore perfrigeratio non recalcenscens malum. 351
Rigores cõtinui in acutis prauum, vnde perniciosi fiunt. ibid.
Rigor quando naturæ conatus irritos indicat, & quibus modis nocet. 400
Rotunditas sputorum vnde? 11
 Vide *Sputum*.
Rufus acidus in longis intestinorum læuitatibus bonus, etsi frigus denotet. 462
Rustici quibus remediis curandi. 87.
- S.
- S**alus ægrotum vel in leuibus morbis non temerè pollicenda. 402
Sanctorum intercessioni quid soleat vulgus in morborum felici successu tribuere. 531
Sanguinis fluor quarto die difficilis est iudicij. 131
 Nisi bonum aliquod signum incidat, quinto verò periculosus. 132
Sanguinis fluor febribus incendentibus quammaximè conueniens. ibid.
Sanguinem è directo non profundentes, prauum. 136
Sanguis syncerus qui dicatur. 222
Sanguis è naribus per directum profluens, lienis, & hepatis inflammationes soluit, secus malum. 437
Sanguis triplici modo fluit, vel stillat, vel paulatim, & interuallis, vel erumpit quod melius. 480.
 482
Sanitatis fundamentum diæta. 390
Sanare non officium Medici. 87
Scapula prominentes in morem alarum tabidos denotant. 298
Screatio quæ probanda, aut improbanda. 464
 Vide *Sputum*.
Secundinis retentis quibus remediis succurrendum. 545
Sedimentum tubeum à sanguine incocto, salutarem morbum, sed diuturnum notat. 235
 Vide *Vrina*.
Senes decrepiti cur acia à dulcibus non discernant, nec ab acribus offendantur. 31
Senes laboribus assueti, iuuenibus infuetis validius agunt. 321
Septimus dies vt rex optimus iudicia magis fida quàm præcedentes promittit. 36. 203. 459
 à Septimo ad vndecimum, infidum iudicium. 205
Seri lactis vis refrigeratiua. 46
Serum bilis atræ cum aquosis excrementis vrinas nigras generat. 9
Sextus dies morborum tyrannus dictus. 36. 459
 Infidus.

de Verborum.

Influs.	203	ægotantibus.	144
<i>Silencium delirantium p</i> effimum.		<i>Somnus comatosus qui dicatur.</i>	37
417		Et vnde.	229
<i>Signum bonum quo diutius, eo melius, malum verò è contra.</i>		<i>Somni profundi nec turbulenti sanitatis indices.</i>	101
265		Vnde fiant, & quid portendant.	
Et quæ Medici circa signa requiratur diligentia.	ibid.	407	
Vide <i>Symptoma.</i>		<i>Somnus qua arte exterius conciliatur.</i>	185
<i>Signum bonum multis malis præponderat, de quibus morbis id intelligendum.</i>	402	<i>Somnus laborem faciens malus, quid per ipsum natura solet operari.</i>	192
<i>Simillima naturæ salutaria, dissimillima maximè lethalia.</i>	76.	<i>Somnus quibus commodè conciliatur.</i>	247
501		Odoramentis, & leni strepitu.	
<i>Singultus à vomitu fit ob ventriculi inflammationem, èstque stomachi conuulsio.</i>	353.354	278	
Aphoniæ cum eo pessimæ. ibid.		<i>Somni quibus de causis mali dicantur.</i>	367
<i>Sire nullo modo ægotantem, intus autem conclusum ardorem scire, delirium portendit.</i>		<i>Somni vtilitates.</i>	394
39.234		Incommoda.	395
<i>Sitis causa duplex, penuria humoris, & copia caloris.</i>	8	<i>Soporis & placidæ quietis appellatione quid veniat.</i>	100
<i>Sitis phreniticorum qua arte extinguenda.</i>	19.20	<i>Sopor quando pessimus dicendus.</i>	
<i>Sitis in acuto morbo præter rationem soluta malum.</i>	39.244	256	
Non semper inde malè ominandum.	40	<i>Sopor somnolentus qui dicatur.</i>	
<i>Sitis & vigiliæ passionis significativa.</i>	90	369	
<i>Sitis in acutis nulla, pessimum signum.</i>	291	<i>Spasmodis varia acceptio.</i>	464
Præcipuè destillatione acri delabente.	291	<i>Spiratio offendens quæ dicatur.</i>	
<i>Sitis cum interna inflammatione, cur nulla aliquando reperitur.</i>		174	
189		<i>Spirationis facilitas in ægris quæ.</i>	
<i>Smaragdus capitis affectibus vtilis.</i>	327.535	486	
<i>Soli in melius mutatio in morbis longis optima.</i>	367	<i>Spiritus magnus & rarus delirium & conuulsionem significat, tribuè que de causis fit.</i>	16.182
<i>Solis occasus deterior dici pars</i>		<i>Spiritus sublimis qui.</i>	309
		Quid commune habet cum spiritu magno, denso, & prompto.	ibid.
		An magne respirationis vel parue & dense nomine donandus.	310
		<i>Spiritus brenis appellatione quid veniat, & vnde breuispiri.</i>	403
		<i>Spiritus exilis & imminutus, qui.</i>	406

Conspectus Rerum,

Spiritus rarus idem est ac spiritus per interuallum.	552	Eius curatio.	228
<i>Spumain</i> deiectionibus quomodo calorem indicet vel frigiditatem.	26	<i>Stranguriosus</i> affectus qui dicitur.	226
<i>Spumosum</i> quid, & vnde excrementa sit dicta.	255	<i>Sudor</i> febribus intendentibus conuenientissimus.	6
<i>Sputi</i> rotunditas quò referenda, eiusque causa materialis & efficiens.	11.12	Sudor bonus qui dicitur.	7
Sputum nigrum & rotundum phreniticum signum, eius causæ explicantur.	193	Sudores minùs mali qui morborum naturæ congruunt.	ibid.
Cur difficilis expectorationis.	ibid.	Pessimi si absque coctionis signis.	ibid.
Delirium significat.	ibid.	Sudores quidam ob exolutionem, quidam ob inflammationem.	7
Sputa sanguinea non improbantur, & in quibus affectibus sic appareant.	223	Sudores frigidi cum acuta febre, mortis prænuncij.	14.55
Sputum foetidum in phthisi obseruandum.	262	Sudores boni sunt in febribus, si diebus imparibus à tertio ad vndecimum erumpant.	97
Sputa in morbis thoracis ac pulmonis animaduertenda.	45	Sudor perpetuus cum febre, morbum non soluens, morbi malignitatem arguit.	139
Non bona duobus modis dicuntur.	463	Si cum febribus acutis multus fiat, inutilis.	ibid.
<i>Stercoris</i> caninis solis ossibus nutriti, cui vsui.	319	Sudor in sanis quid denotet, & quid in ægris.	176
<i>Stilla</i> sanguinis è naribus vel naturæ infirmitatem, vel sanguinis crassitatem, vel partium densitatem, vel omnia simul significat.	10	Est eiusdem naturæ cum vrina, sed eius materia magis elaborata.	ibid.
Eius prauitas ostenditur.	11	Si per somnũ multus fiat, copiosiore cibo corpus vti significat, si cibum non assumenti, euacuatione indigere.	177
<i>Stilla</i> è naribus malum signum, præcipuè si quarto die fiat.	259	Sudor periodicus qui & quotuplex.	ibid.
Eò peior, quò sæpiùs redit.	ibid.	Sudor criticus in febre continua quomodo dignoscatur.	ibid.
<i>Stilla</i> è naribus malignarum februm comes.	363	Symptomaticus duplex & uterque lethalis, aut difficilis iudicij.	ibid.
<i>Stillatitium</i> refrigerans gustui gratissimum.	47	Sudores frigidi cum acuta febre mortem, cum mitiori, morbi longitudinem significant.	177.
<i>Stillare</i> sanguinem semper malum.	480		178
<i>Stranguria</i> diurna & cum dolore totum corpus repurgat.	226	Sudores si febris initio, & diebus imparibus, boni; aliàs laborem, longitudinem & recidiuam signifi-	gnifi

Et Verborum.

gnificant. 259
 Quod conciliatur. ibid.
 Sudor in morbis acutis optimus,
 si fiat die decretorio, & febrem
 sedat, si toto corpore. 269
 Sudoris optimi indicia certissima.
 289
 Sudor & vrina differunt tantum
 elaboratione. 288
 Sudor triplici nomine pessimus.
 348
 Qui tantum caput & collum
 occupat in malis ponendus.
 ibid.
 Sudor frigidus in febre acuta le-
 thalis. 350
 Sudor circa frontem modicus in
 acutis damnatur. 404
 Sudor cum febre acuta pestifer,
 præcipueque si immodicus. 415
 Si cum euacuationibus, iuuat.
 ibid.
 Sudor in mensium suppressione
 commodus. 503
 Suffusus aromatum menses euocat. 84
 In febricitantibus, & acutis
 morbis non probantur. ibid.
 in *Suppressione* mensium vena è sa-
 phena, aut poplite secanda. 79
 Vide *Menses*.
 Suppressio intempestiua hydro-
 pem facit. 509
 Suppuratio non est indicium ro-
 boris naturæ vincentis, nec in-
 consonum cum humorum co-
 ctione obire agrotantem. 293
 Surdescere in febre acuta furio-
 sum. 162
 Surditas in febribus aluum sistit,
 temporaria scilicet, alioquin le-
 thalis. 53
 Surditas in acutis & turbulentis
 mala. 54
 Superuenientibus biliosis deie-
 ctionibus cessat. ibid.

Surditas affectum cerebrum indi-
 cat. 160
 Eius causæ variæ. ibid.
 Surditas in febribus aluum sistit,
 & inferiorum locorum dolo-
 rem soluit. 163
 Improbatur vulgata opinio, sur-
 ditatem in febribus bonum
 esse signum. ibid.
 Surditas vtcumque sit, semper ma-
 la. 232
 Triplex est, inueterata, firma-
 ta, & temporaria. ibid.
 & 274
 In acuta febre surdescere, furio-
 sum. 232
 Vana muliercularum opinio,
 surditatem in ægrotantibus
 bonam. ibid.
 Quando fit ab humore bilioso,
 vel pituitoso. ibid. & 233
 Surditas cum vrinæ rubræ appa-
 rent, delirij signum est. 235
 Surditas quibus remediis etiam
 inueterata curatur. 278
 Surditas cum visus obscuritate in
 febre ardente superueniens ve-
 hementem insaniam denotat,
 nisi è naribus largè sanguis ef-
 fluat. 446
 Surditas quænam in febribus per
 sanguinis fluxum tollatur. 481.
 482
 Vide *Febris*.
Suspensionum albarum vitium osten-
 ditur. 12
 Suspensiones rotundæ in vrinis
 vnde? 145
 Suspensiones nubilosæ mediant
 inter bonas & malas. 224
 Vide *Vrina*.
Sycamina primis mensis apponen-
 da. 392
Symptomata morborum ideam
 aperiunt. 6
 F f f f 3 Sympto

- affectus inuehit. 275
 Vinum multum merum tenuem &
 ex flatibus genitum voluulum
 curat. 330
 Vinum aqua temperatum magnis
 dissolutionibus concedendum.
 334
 Vini proprietates & commoda
 moderatè sumpti explicantur, &
 incommoda. 188. 393
 Vinum pleuriticis prohibendum.
 468
 Vinum in acutis ad expiationem
 quando iuuat. 473
 Vinum nimium cum immodica
 Venere quid efficiat. 490
 Vinum neruos ferit, éstque breuis
 epilepsia. 272. 273. 560
 Virium imbecillitas duplex, vel per
 se, vel per accidens, vtraque
 explicatur. 221
 Vires validæ quid possint ad mor-
 borù malitiam euincendam. 269
 Virtus ægroti quomodo valida co-
 gnoscatur. 114
 Virtus imbecilla cū tenuibus vri-
 nis, periculum. 224
 Viscera iuxta Galenum quæ dican-
 tur. 519
 Quæ magis, & salubriora, ibid.
 Viscerum dolores quatuor de cau-
 sis fiunt. ibid.
 Vita nostris temporibus cur bre-
 uior quàm veteribus. 559. 560
 Voluulus grauis & periculosus affe-
 ctus à quo paucissimi euadunt.
 328
 Vnde sic dictus. ibid.
 Ad intestina tam crassa quàm
 tenuia spectat. ibid.
 Voluuli definitio & accidentia. 328
 Causæ. 329
 Voluulus urinæ stillicidio superue-
 niens septimo interimit. 330
 Voluulus tenuis vino frigido mero
 vsque ad somnum soluitur. ibid.
 Nullas dat inducias. ibid.
 Est intestinorum inflammatio.
 335
 Quibus curandus. 334. 335
 Voluulus, vulgò *Miserere mei*, in
 quo à colico dolore discrepet.
 335
 Vomitus in principio morborum
 quid indicent. 7
 Vomitus æruginosus in capitis do-
 lore phrenitidem prænunciat.
 13
 Vomitus virulentum, cur statim
 in quibusdã mors sequatur. 117
 Frequens est in febribus adu-
 rentibus. 117
 Vomitus à somno præter naturam
 est, & crudo morbo lethalis.
 101. 194
 Vomitu ex bilioso pauco quæ in-
 commoda. 257
 Tria ex eo portendantur, morbi
 celeritas, insania, & mors. 258
 Vomitus æruginosi iudicium. ibid.
 Vomitus subputridi & fœtosi, ma-
 li. 262
 Vomitus æruginosus in capitis do-
 loribus, insaniam denotat. 275
 A sympathia quam habet cum
 cerebro, euenit. ibid.
 Vomitus biliosi malè ægrotantes
 habent, & præcipuè si superui-
 gilauerint. 352
 Vomitus biliosus & virulentus
 breui mortem indicat. 412
 Vocis priuatio in ægris quibus ex
 causis fiat. 14
 Quid portendat. ibid.
 Neiuorum principij læsionem
 indicat. 37
 Vocis defectus eò periculosior,
 quò à læso principio est. 200
 Vox vnde efficitur, eiusque instru-
 menta. 307. 402

Conspectus Rerum,

- Vocis læsio in delitio pessima.** 417
- Vrinarum nigredo vnde.** 8
- Vrinæ nigræ quomodocumque fiant, exitiosæ & lethales.** 9
- Vrinæ sine ratione meliores apparentes mortem portendunt.** 10
- Vrinæ cruditas & debilis coctio putridarum febrium indicia.** 23
- Vrinæ quibus in morbis nigræ apparent, & quam ob causam.** 26
- Non sunt delirij prænunciæ.** 31
- Vrinarum turbidarum triplex differentia.** 27
- Nigrescentes delirij nunciæ, decolores, & sublime petentes phreniticæ.** 28
- Vrinæ albæ, & perspicuæ in phreniticis quid indicent.** 31
- Vrinarum ex refrigeratione suppressiones pessimæ, præsertim si sudor frigidus subsequatur.** 32
- Cur etiam aluo largiter fluente fiant.** *ibid.*
- Vrinæ sedimenta veluti farina crassior, longas ægritudines denotant.** 40
- Vrinæ retentio in non recordantibus perniciosa.** 74
- Vrinæ nigræ & tenues an dentur.** 94
- Deterrimæ sunt.** *ibid.*
- Vrinæ claræ in enixis non omnino probantur.** 99
- Quid indicent.** *ibid.*
- Vrinæ subrubræ laudabiles.** 120
- Earum differentia triplex.** *ibid.*
- & 121**
- Prærubræ vnde fiant.** *ibid.*
- Subrubræ cum sedimento subrubro diuturnum morbum denotant.** 121
- In quo à prærubris distinguantur.** *ibid.*
- Vrina optima, si sedimentum candidum & læue.** 121
- Vrinarum bonus color in humorum copia laborantibus maximum signum.** 163
- Earum suspensiones claræ delirium comitantur.** *ibid.*
- Vrinæ an amittant crassitudinem coctione.** 164.165
- Tutius est ex tenuibus crassas reddi, quàm ex crassis tenues.** *ibid.*
- Albæ per accidens ad prænotionem faciunt.** 165
- Tenues non sunt profus incoctæ, cur ergo crudæ.** *ibid.*
- Vrinæ ad instar iumentorum perturbatæ, capitis dolorem nunciant.** 175
- Vrinæ quomodo possint esse tenues & oleosæ, & colliquationem significant.** 179
- Vrinæ subrubræ, ac sedimentum simile, diuturnum sed salutarem morbum indicant.** 188
- Rubræ & subrubræ, & prærubræ differentia.** 189
- Crassæ & turbidæ caput affectû, & delirium prænunciant.** *ibid.*
- in Vrinis nullum est conceptus iudicium.** 202
- Vrinarum tenuitas, & color non bonus non repugnant.** *ibid.*
- Vrinæ suspensiones, alba, atra, & nubilosa.** 224
- Vrina est serum sanguinis, siue humorum in venis contentorum.** 234
- Rubra salutarem morbum, sed diuturnum indicat.** 235
- Turbida & crassior ambigua est.** 240
- Vrinæ tenues cum suspensionibus variis, nihil criticum nec salutare indicant.** 254
- Vrinarum tenuitas tribus modis fit.**

de Verborum.

fit.	ibid.	Fit etiam à repletionem venarum hæmorrhoidalium.	566
Crassiores subsidentia in urinis potentia similes longum morbum indicant.	254	Vtero gerentibus familiaris prava victus ratio.	90
Urinae geniturae similes unde fiant?	275	Vterogerentes acuto morbo laborare, cur lethale censeatur.	198.
Urina à sudore tantum elaboratione discrepat.	288	373.374	
Urinae in ventris, thoracis, pulmonum, neruorumque affectibus inspicienda.	332.333	Vterini dolores in enixis unde concitantur.	339
Urinae aquosae extremam cruditatem indicantes pessimae.	378.	Vteri venae magnae admodum ad sanguinis menstruae receptaculum.	69
Sunt diurni morbi nuntia.	ibid.	Vterus pars neruosa, & conuulsionibus minus obnoxia, alioqui si fiant, periculosa.	72
Earum multiplicitas & causae explicantur.	ibid. & 379	Et maxime si urinae turbidae,	73
Urina unde sit alba, & oleosa, & quid utraque indicet.	361	Vtero inflammato an menses prouocandi.	85
Oleosa triplex est, elæochroa, elæophanes & elæodes.	362	Vteri cum sincipite communicantia.	209
Urinarum nigrarum causae variae.	400	Vteri vapores ad caput quanta parit accidentia.	375
Quomodo dignoscantur.	ibid. & 401	Vteri venae grandissimae.	499
Urinae in morbis omnibus inspicienda.	458	Eius vero nerui pusilli.	500
Urinae phreniticae quae?	416	Z.	
Urinae albae quid portendant.	493	Z Elotypia suffocationem & multa alia graua mulieribus infert accidentia.	547
Urinae suppressio aliquando crifim denotat, aliquando mortem proximam.	565		

F I N I S.

Faint, illegible text in the left column, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text in the right column, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

1815

R
126
H5
1644

